LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286
Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ԿԱՅԱՆ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 1 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
DIMANCHE 1 Janvier 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3927
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐՐՈՐԴ ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՏԿԵՐ

Ըսինք թէ աւելի բարդ եւ բազմակողմանի պատկեր մը կը ներկայացնեն արեւելեան գաղութները :

Այսպէս, երբ սահմանակից երկիրներու մէջ, Ռումանիա, Պուլկարիա եւ Յունաստան, հայկական բազմութիւնները տարիներէ ի վեր կը պրին կեանք մը, որ չի նմանիր մեր տեսածին :

Այդ երեքէն առաջինը, ռումանահայ գաղութը, թեմական ինքնավարութիւն ստացած ըլլալով, կը վայելէ ամէն պատեհութիւն, իր ինքնուրոյն զարգացման համար: Այնտեղ ունինք լայն ցանց մը դպրոցական կրթութեան եւ մշակոյթի համար: Երկրին նոր կարգուսարքն ալ չխանգարեց այս առաւելութիւնը: Կը մնայ որ երբեք չպակսի գիտակցութեան եւ գործակցութեան ոգին, առաւելագոյն բարիքը քաղելու համար, յանուն ինքնապաշտպանութեան :

Պուլկարիոյ մէջ եթէ որոշ կանոնագիր մը չունինք, փաստօրէն կը վայելենք փոքրամասնութեան մը իրաւունքները, թէեւ աւելի սեղմուած: Դժբախտաբար մեր ներքին վէճերն ալ յաճախ տեղի տուած են փնաղան խառնութեանց :

Յունաստանի մէջ, ուր տարիներով ազատ էինք ազգային դպրոցներ պահելու, հայեցի դաստիարակութիւն տալով աւելի քան 5000 աշակերտներու, վերջին տարիներու ընթացքին կորսնցուցինք շատ մը իրաւունքներ: Նոր իշխանութիւնը ուզելով կանոնի տակ առնել՝ եր ներքին կեանքը, պարտադրեց կրթական ծրագիր մը, որ վար ի վայր կը շրջէ ազգ. դպրոցներուն կարգուսարքը: Այսպէս, հայկական դպրոցներու վարչութիւնը յանձնուած է հելլենապատակ անհատներու: Յոյն ուսուցիչներն ու վարժուհիները մեծամասնութիւն կը կազմեն, սկսելով մանկապարտէզներէն: Հայերէնի ուսուցման սահմանուած է շաբաթական չափ մը, որ կարօտով փնտռել կուտայ նախկին ազատութիւնը:

Հակառակ այս տնօրինութեանց, գաղութին ազգ. իշխանութիւնը միշտ իր կարելին կը փորձէ, օգտուելով պետական բարեացակամութենէն :

Աւելի անդին, Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ, գրեթէ անվթար կը մնան սկիզբէն ի վեր ընձայուած դիւրութիւնները: Երկու երկիրներուն մէջ ալ ունինք դպրոցներու ցանց մը, որոնցմէ լայնօրէն կ'օգտուին 12 - 15,000 աշակերտներ, միայն բուն հայկական վարժարանները հաշուելով : Կաթողիկոսարանը եւ ազգ. իշխանութիւնները նոյնպէս կը վայելեն ամէն իրաւունք :

Անցնող տարուան ընթացքին, Աղեքսանտրէթի շրջանին նոր կացութիւնը լրջօրէն ազդեց Սուրիոյ գաղութին վրայ: Ոչ միայն անոր համար որ ամբողջ բոյներ քանդուեցան Սանճաքին մէջ, այլ եւ աւելի մեծ մտահոգութեամբ մը,— Ֆրանսա եւ Թուրքիա տակաւին չեն ըսած իրենց վերջին խօսքը, Սանճաքի, հիւսիսային Սուրիոյ եւ առ հասարակ հովանաւորեալ երկիրներու վերջնական կացութեան մասին:

Ուշագրաւ է որ տարուան վերջին ամիսներուն, Հոգատար իշխանութիւնը աւելի կորովի դիրք մը բռնեց, եւ արտաքին նախարարը ետ կեցաւ իր ծրագրած ուղեւորութենէն, դէպի Էնկիւրի :

Միւս կողմէ, կը թուի թէ ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիրն ալ կարեւոր փոփոխութիւններ պիտի կրէ, ինչ որ կրնայ եթէ ոչ երկարաձգել հոգատարութիւնը, գոնէ աւելի զօրացնել հոգատար իշխանութեան դիրքը:

Ամէն պարագայի մէջ, լուրջ ուշադրութեան կը կարօտի այս գաղութը, թէ իր զանգուածով եւ թէ բացառիկ հանգամանքներով: Կը կարծենք թէ այս մասին տարբեր տեսակէտներ չունին բոլոր հոսանքները :

Եգիպտոսի մասին չունինք մասնաւոր ըսելիքներ: Այնտեղ տարիներէ ի վեր հաստատուած ինքնավարութիւնը միշտ ալ եղած է արդիւնաբեր, հակառակ երբեմնի վէճերուն: Երկիրը վերջնապէս տիրացած ըլլալով իր անկախութեան, անշուշտ փոքրամասնութեանց իրաւունքները պիտի պատշաճեցնէ նոր կացութեան եւ կանոնագիր մըն ալ մշակած է: Բայց եւ այնպէս, վախ չկայ որ մեծ կորուստներ կրենք, շնորհիւ արաբ ժողովուրդին եւ վարիչներուն պայծառատեսութեան :

Իրաքի գաղութը տարիներ առաջ ստացաւ փոքրամասնութեան իրաւունք, մասնաւոր կանոնագրով մը: Այս գաղութը ամէն բանէ առաջ կը կարօտի նիւթական աջակցութեան, աւելի լայնօրէն օգտուելու համար հաստատուած դիւրութիւններէն :

Իրանի մէջ ընդհանուր օրէնք մը ազդեց նաեւ մեր կրթական գործին վրայ: Բայց մեր հայրենակիցները միշտ ապաւինելով դարաւոր բարեկամութեան մը փորձառութեան, գտած են եղանակներ, յարմարելու համար նոր կացութեան :

Մնացին երկու Ամերիկաները, հիւսիսային եւ հարաւային :

Առաջինը տակաւին կը տապկուի 1933ի դէպքին տպաւորութեանց տակ: Բայց բարենշան երեւոյթներ պակաս չեն, վերջնական հասկացողութեան մը գալու եւ երկուքի բաժնուած մասերը հաշտեցնելու համար: Երկրորդը, հարաւային Ամերիկան, որ լայն իրաւունքներ կը վայելէր սկիզբէն ի վեր, շատ բան կորսնցուց 1938ի ընթացքին, կրթական ճակատին վրայ, իբրեւ հետեւանք պետական տնօրինութեանց (Պրազիլիա եւ Արժանթին): Այնտեղ ալ կը յուսան մեղմացնել կարգ մը սահմանափակումներ, փոխադարձ հասկացողութեամբ :

Այս ընդհանուր եւ չափազանց խտացեալ պատկերէն վերջ, կը մնայ բանաձեւել մեր խորհրդածութիւնները, իբրեւ տեսակ մը ուղեցոյց կամ թելադրութիւն 1939ի ազգային գործունէութեան համար :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ Կ'ԱՐԾԱՐԾԷ ՈՒԿՐԱՅՆԱՅԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

— oo —

«40,000,000 ժողովուրդ գերի 500 տարէ ի վեր»

— oo —

Գերմանական մամուլը կը շարունակէ ուժգնօրէն արծարծել Ուկրայնայի անկախութեան խնդիրը: Քէօլնի հիթլէրական օրկանը, «Ուէսթտէօյչէր Պէօպախթէր», Եւրոպայի ամէնէն հրատապ խնդիրը կը նկատէ այս հարցը, յօդուած մը հրատարակելով սա խորագրին տակ,— «Քառասուն միլիոն Ուկրայնացիներ ազատութիւն կը պահանջեն»: Թերթը կը թելադրէ Գերմաններուն իրենց աչքերն ուղղել դէպի արեւելք, գրեթէ նոյնութեամբ գործածելով Ատոլֆ Հիթլէրի բառերը, «Իմ պայքարը» գիրքին էջերէն: Յօդուածը թղթակցութիւն մըն է, Փրակայէն ուղղուած, եւ յայտնապէս կ'ապացուցանէ թէ Գերմանիա կ'ուզէ անկախ Ուկրայնա մը եւ շահաստան մը հաստատել, անջատելով Խ. Միութեան այդ ամենամեծ երկրամասը: Հիթլէրի գիրքէն առնուած վկայութիւնը կ'ըսէ.— «Մենք կը կասեցնենք գերմանական յաւիտենական գաղթը դէպի Եւրոպայի հարաւ-արեւելք եւ մեր աչքերը կ'ուղղենք դէպի արեւելք... Երբ կը խօսինք նոր երկիրներու մասին, Եւրոպայի մէջ, պարտաւոր ենք ամէն բանէ առաջ խորհիլ Ռուսիոյ եւ իր սահմանակից պետութեանց վրայ»:

Հաստատելով թէ Ուկրայնացիները մեծ մասով օտար տիրապետութեան տակ եղած են 500 տարիէ ի վեր, գերմանական օրկանը մէջտեղ կը դնէ Ուկրայնայի ազատութեան խնդիրը, համաձայն ազգերու ինքնորոշման իրաւունքին: Կը կարծուի թէ այս սկզբունքը հիթլէրական գործունէութեան նշանախօսքը պիտի դառնայ 1939ի ընթացքին: Թերթին թղթակիցը կը շեշտէ, այս առթիւ.

— «Գերման ընթերցողներուն ուշադրութիւնը տակաւին առաւելապէս կեդրոնացած է հարաւային եւ արեւմտեան Եւրոպայի դէպքերուն վրայ: Անհրաժեշտ է մեր աչքերը դարձնել դէպի արեւելք, ուր խմորումներ տեղի կ'ունենան: Այդ խմորումները իրենց տարողութեամբ մեծապէս կը գերազանցեն արեւմտեան Եւրոպայի դէպքերը: Գալիք ընդհարումներու գլուխը կը գտնուի ուկրայնական մեծ ազգը 40,000,000 միլիոն անդամներով, որոնք սլաւական երկրորդ մեծագոյն ժողովուրդը կը կազմեն աշխարհի մէջ: Այս ժողովուրդին հոգեկան եւ մշակութային առաջնորդութիւնը կը գտնուի Լեհաստանի Ուկրայնացիներուն ձեռքը... Ահա թէ ինչու Լեհաստանի մէջ պայքարը յառաջ կը տարուի ամենամեծ եռանդով, Ուկրայնայի ազատութեան համար: Խորհրդային Ուկրայնայէն հասած ցանցառ լուրերը կը վկայեն թէ բոլշեւիկները նոր հալածանքի մը ձեռնարկած են եւ անխնայ կը խորտակեն ազգայնականութեան որեւէ արտայայտութիւն: Զարմանալի չէ որ 40,000,000 Ուկրայնացիներուն, ինչպէս եւ անոնց թշնամիներուն աչքերը ուղղուած են Կարպաթներու սա փոքր հողամասին վրայ ուր 500 տարի վերջը իրականացաւ Ուկրայնայի ազատութեան իտէալը, թէեւ առաջին առթիւ շատ փոքր մասով մը»:

*** Տարագիր Ուկրայնացիներու շրջանակներուն մէջ մեծ գործունէութիւն կը նշմարուի, այս ազատագրական պայքարին առթիւ, եւ շատեր մեծ դէպքերու կը սպասեն 1939ի ընթացքին:

*** Լեհաստանի ուկրայնական կոմիտէն վճռապէս որոշեց տեղի չտալ եւ արժեցնել իր պահանջները՝ ինքնավարութեան մասին: Երեսփոխանները պիտի շարունակեն պայքարիլ կառավարութեան դէմ :

Սպանիական ճակատին վրայ

— oo —

Վերջին լուրերու համաձայն, Զօր. Ֆրանքօ ուժգնօրէն կը շարունակէ իր յարձակողականը, Քաթալոնիոյ մէջ: Միեւնոյն ատեն կը շարունակուին օդանաւային ռմբակոծութիւնները Մատրիտի եւ Պարսելոնայի դէմ: Ազգայնական աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ յառաջխաղացութիւնը կը շարունակուի ամբողջ ճակատին վրայ: Հանրապետական զօրքը կատաղօրէն կը դիմադրէ, մեծ կորուստներ պատճառելով : Հանրապետականները հակայարձակում մը ձեռնարկեցին հիւսիսային ճակատին վրայ :

Առջի օր նաւամարտ մը տեղի ունեցաւ Ճիպրալթարի առջեւ: Կառավարական թորփիլանաւ մը երբ կը փորձէր դուրս ելլել անգլիական ջուրերէն, պաշարուեցաւ ազգայնական մարտանաւերու կողմէ եւ կրակի բռնուեցաւ: Հանրապետական թորփիլանաւը վնասուելով խրեցաւ: Անգլիական իշխանութիւնը վար դրաւ մարտանաւը :

— oo —

ՀԱԼԷՊԷՆ կը հեռագրեն թէ խլրտումները կը շարունակուին Քիւրտ Տաղի մէջ: Երկու բնիկներ սպաննուեցան ընդհարումներու միջոցին: Տէր Զօրի մէջ ալ կռիւ մը ծագեցաւ երկու ցեղերու միջեւ եւ երկու հոգի սպաննուեցան :

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ դատական նախկին գործավարը, Կրիլէնկօ, վտարուեցաւ կուսակցութենէն, իբրեւ ծոյլ եւ անբարոյական : Տասը տարի ալ պիտի զրկուի որ եւ է պաշտօնէ: Ամբաստանեալը կուսակցութեան անդամ էր 1903էն ի վեր եւ նախկին հրամանատար կարմիր բանակին :

ՍԹԱԼԻՆԻ ԴԷՄ բուռն յարձակումներ կատարուեցան գաղտնի անթելով մը, Խ. Միութեան մէջ: Կարգ մը պետական կայաններ ի զուր փորձեցին խանգարել հոսանքը :

ՎԱՆՏԷՐՎԷԼՏԻ յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ մեծ շուքով, Պրիւքսէլի մէջ: Անհամար բազմութիւն մը կը հետեւէր թափօրին :

Սրտագին շնորհաւորութիւններ Նոր Տարուան առթիւ, «Յառաջ»ի բոլոր ընթերցողներուն, աշխատակիցներուն եւ բարեկամներուն, լաւագոյն օրերու բաղձանքով :

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՆՈՐԷՆ ՀԱՒԱՍԱՐՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ... ԾՈՎՈՒՆ ՏԱԿԸ

— oo —

Անգլիական պատուիրակութիւն մը, որ Պերլին գացած է նաւային համաձայնութեան մասին խորհրդակցելու համար, իմացաւ թէ Գերմանիա հաւասարութիւն կը պահանջէ սուզանաւերու համար :

Այս միջոցին Անգլիա ունի 54 սուզանաւ, եւ 15 հատ ալ շինել կուտայ: Գերմանիա ունի միայն 36 սուզանաւ, իսկ 25 հատ ալ կը շինուին: Անգլիական պատուիրակութիւնը Լոնտոն պիտի վերադառնայ, Գերմանիոյ առաջարկները ներկայացնելու եւ նոր հրահանգներ ստանալու համար: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ ինչ որ ալ որոշուի Լոնտոնի մէջ, Գերմանիա վճռած է աւելցնել իր սուզանաւերը: Անգլիոյ հաւասար սուզանաւեր ունենալու այս պահանջը մեծ զարմանք պատճառեց Լոնտոնի մէջ, ուր կը կարծէին թէ երկու տորմիղներու համար սահմանուած համեմատութիւնը, 35 առ հարիւր, կը գոհացնէ Հիթլէրը, մանաւանդ նկատի առնելով Գերմանիոյ օդանաւային ուժին առաւելութիւնը :

Անգլիական կառավարութիւնը գերմանական նոր պահանջը հաղորդեց Ֆրանսայի, Իտալիոյ, Խ. Միութեան եւ ուրիշ կառավարութեանց, որոնք ընդունած են 1936ի համաձայնութիւնը :

Միւս կողմէ, Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Գերմանիա որոշած է երկու նոր յածանաւեր եւս շինել, հիմնուելով 1937 յուլիս 17ի պայմանագրին վրայ: Պերլինի մէջ նոր մարտանաւերու շինութեան պատասխանատու կը նկատեն Խ. Միութիւնը, յարձակողական միտումներ վերագրելով անոր: Թէեւ անգլիական սուզանաւերու տարողութիւնը 50,000 թոնէն 70,000ի բարձրացած է, բայց տակաւին շատ ետ կը մնայ իտալականէն, ռուսականէն, ֆրանսականէն եւ ամերիկեանէն:

Ուշագրաւ է որ գերմանական պահանջը կը զուգադիպի Իտալիոյ նոր պահանջներուն հետ,— Ճիպութի, Թունուզ եւն.: Այս պարագան ալ կ'ապացուցանէ թէ Հռոմ – Պերլին առանցքը միշտ համախորհուրդ կը շարժի, փորձելու համար Փարիզ - Լոնտոն առանցքին ուժը: Այս առթիւ ըսենք որ սուզանաւերու ամէնէն մեծ տորմիղը կազմած է Իտալիա: Գերմանական եւ իտալական սուզանաւերը միանալով, կրնան լրջօրէն խանգարել Մեծն Բրիտանիոյ հաղորդակցութիւնները Միջերկրականի եւ Կարմիր ծովուն մէջ, ինչպէս եւ Ատլանտեանի եւ Անգլիոյ ներքին ջուրերուն մէջ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ծախքերը 20 առ հարիւր պիտի կրճատուին 1939ի ընթացքին, համաձայն ելմտական յանձնաժողովի տեղեկագրին: Այս ծրագրով 6,750,000 զուիցերիական ֆրանք պիտի զեղչուի նախահաշիւը, որ կը ներկայացնէ պատկառելի գումար մը, 32,234,012 ֆրանք: Յանձնաժողովը կրճատում չառաջարկեր արտակարգ ծախքերուն մէջ, որոնց գումարն է 3,685,000 ֆրանք: Յանձնաժողովը միեւնոյն ատեն կ'առաջարկէ կրճատել յանձնախումբերու թիւը, եւ պահել միայն երեք յանձնաժողովներ.— 1. Քաղաքական, որ պիտի վարէ նաեւ զինաթափութեան, փոքրամասնութեանց եւ հոգատարութեանց յանձնախումբերուն գործերը: 2. Տնտեսական, որ պիտի վարէ նաեւ ելեւմուտքի եւ հաղորդակցութեանց գործերը: 3. Առողջապահական, որ պիտի վարէ ափիոնի, ընկերային եւ հանրային առողջապահութեան գործերը: Զգալապէս պիտի կրճատուի նաեւ պաշտօնէութիւնը, խնայելով 2,000,000 ֆրանք եւս:

ԻՐԱՆԻ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ դիւանագիտական յարաբերութեանց խզման առթիւ, տեղական թերթերը կը գրեն թէ իրանեան դեսպանը Փարիզ պիտի մնայ առ այժմ: Ֆրանսական համալսարաններու իրանեան ուսանողներուն առժամապէս արգիլուեցաւ դպրոց յաճախել: Յարաբերութեանց խզման պատճառն է քանի մը ֆրանսական թերթերու մէջ երեւցած բառախաղ մը, որ անպատշած կը համարուի: 1937ին ալ այսպիսի դէպք մը պատահեցաւ եւ իրանեան դեսպանը ետ կանչուեցաւ, բայց Իրան չմասնակցեցաւ Փարիզի միջազգային ցուցահանդէսին :

ՃԱՓՈՆԻ պատերազմական նախարարութենէն կարեւոր թուղթեր անհետացած ըլլալով, պատժական միջոցներ ձեռք առնուեցան: Թուղթերու կորուստը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ զինուորական շրջանակներու մէջ :

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՔԱՐՈԶՉՈՒԹԵԱՆՑ վտանգը մատնանշելով, տեղական թերթ մը գրած էր թէ տասը միլիոն տոլար ծախսուած է Ֆրանսայի մէջ, հրապուրելու համար ֆրանսական մամուլը: Այս առթիւ թերթը կը յայտնէր թէ լուրը Ուաշինկթըն հաղորդած է Փարիզի ամերիկեան դեսպանը: Դեսպանատունը պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակեց, որով կը հերքէ այս վերագրումը:

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ վարչապետը, Պ. Իմրէտի, ճառ մը խօսելով յայտարարեց.— «Մեր արտաքին քաղաքականութիւնը կը յենու Հռոմ - Պերլին առանցքին վրայ, եւ այս՝ ոչ թէ զգացումով, այլ իբրեւ հետեւանք իրատես քաղաքականութեան :

ԾԵՐԱԿՈՅՏԸ վերջացուց ելմտացոյցին քուէարկութիւնը, առաջին ընթերցումով: Երեսփ. ժողովը նորէն պիտի քննէ կարգ մը կէտեր:— Ծերացած բանուորներու հանգստեան թոշակի ծրագիրը գործնական ճամբու մէջ մտաւ երեսփ. ժողովին մէջ: Այս առթիւ առաջարկուեցաւ նաեւ աւելցնել գործազրկութեան նպաստը :

ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ պայքարին առթիւ, գերմանական թերթերը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

(ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՍՆԵՒՀԻՆԳԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ)

(Գ. եւ վերջին մաս)

Երգահանը չէ լսած բնութեան ե-րաժշտութիւնը որ կը հոսի Թուման-եանի Անուշէն, չէ տեսած մեծագոյն դերակատարը, Դեբեդ գետը, զոր ա-ռասպելը կը ներկայացնէ իբրեւ հըս-կայ մը Հայոց աշխարհին, Դեւ-Բեդ անունով:

Չորրորդ երգէն սկսեալ գործողու-թիւնը կը դառնայ մռայլ ու արագըն-թաց. կը զգանք մօտալուտ, ճակատա-գրական աղէտի մը սարսուռը, մինչ Դեբեդը կը հոսի պղտոր ու խռովա-յոյզ, իր վազքին հետ քշելով գործո-ղութիւնը ճակատագրական վախճա-նին՝ Անուշի անձնասպանութեան:

Դեբեդ գետը բացակայ է Տիգրան-եանի Անուշէն. մինչդեռ Թումանեան բանաստեղծական բնազդով կը զգայ անոր երգին վայրագ գեղեցկութիւնը:

Սարոյի սպանութենէն ետքը.

Գիւղից սլացան մի խումբ կըտրիճներ
. . . .
Նայում են ներքեւ... ձայն չի գալի
դեռ...
Դեբեդն է միայն անդընդում յուզւած
Խըլաձայն ողբով սուրում դէպի ցած:

Ու ծերուկ նանին կուրծքը ծեծելով
Իր մեռած զաւկին սուգը կը սգայ:
Բայց անզօր չէ մարդկային ուժը.
կը նուաղին ձայները,

Ու նուաղեցին ձայները տըրտում
Ցոգնեցին, հանգա՛ն... ծերուկ Դե-
բեդը
Մըգում էր մենակ խաւար անդըն-
դում:

Սարոյի ընկերները փոս մը կը փո-րեն ձորին մէջ, գետին եզերքը ու կը թաղեն հովիւին մարմինը:

Ծառ ու ծաղիկ սըւսըւալով
Բոյր խըռնկեցին դիւրեկան
Ծեր Դեւ-Բեդն էլ ահեղ ձայնով
Երգեց վսեմ շարական:

Գարունը կուգայ, սար ու ձոր ծա-ղիկ կը հագնին, թռչունները զուարթ կ'երգեն, աղջիկ մը կը շրջի մոլոր, գետին եզերքը, շիրիմին շուրջը, եր-գով ու լացով: Դեբեդը միայն ձայն կուտայ անոր:

Անըռեւի վըշվըշում է
Պըղտոր ջուրը Դեբեդի,
Նըրա ափին կանչում է
Մենակ շիրիմն իգիթի:

Խաղաղած է գիւղը. մոռցած են Սարօն, Անուշի սուգը:

Սիրուն աղջի՛կ, ի՞նչ ես լալիս
Էդպէս մենակ ու մոլոր
. . . .
Էս ձորերում ամէն օր:
. . . .
Ինչո՞ւ ի զուր հանգցնում ես
Ջահել կրակն աչքերիդ:
Նրա անբախտ հողի վըրա
Սառ ջուր ածա՛ աղբիւրի.

Դու էլ գընա՛, նոր սէր արա,
Էսպէս է կարծն աշխարհի:

Ու անցորդը կ'ընէ մեկնութիւնը այս աշխարհի բաներուն: Թատերախաղին իմաստասէրն է ան, իրապաշտ իմաս-տասէրը:

Բայց հաւատարիմ է Դեբեդը ու սրտակից Անուշին:

Վըրշվըրշում է գետը— վո՛ւշ, վո՛ւշ,
Ու յորձանք է տալիս յորդ,
Ու կանչում է՝ «Արի՛, Անո՛ւշ,
Արի՛, տանեմ նարիդ մօտ...»

Սգաւոր է բնութիւնը Անուշի մա-հով:

Լուռ են ձորերը, լուռ են ահռելի,
Դուշման Դեբեդն է պղտոր մըրըն-
չում:

Ի՞նչպէս Տիգրանեան չի լսեր այս երկար ու տխուր երգը, այս յուզիչ շարականը որ հաւատարիմ ու սգաւոր Դեբեդինն է: Իբրեւ հոգեբան երա-ժշտագէտ, Տիգրանեան կրնար ար-տաբերել զայն նուագախումբով ու գծել բնութեան երաժշտական նկարը: Մինչ վերը բեմին վրայ մարդիկ իրա-րու կը բախին իրենց եսերով ու կիր-քերով, նուագախումբը պիտի տար միջավայրը, բնութիւնը եւ բնութեան մէջ Դեբե՛դ գետին երգեցողութիւնը:

Բայց Հայոց աշխարհի Դեւ-Բեդ հսկան բան չի խօսիր Տիգրանեանի:

Եւ սակայն Անուշը պիտի մնայ մեր թատերական երաժշտութեան սիրելի թատերախաղը, շնորհիւ բանաստեղ-ծութեան որ իր կենսատու աւիշը կը ստանայ հայրենի աշխարհի հին ա-ւանդութիւններէն, Լոռի քաջերէն:

Թումանեան իր երեւակայութեան հզօր թեւերով կը թռչի դէպի անցեա-լը, իր զարաւոր ցեղին աւանդութիւն-ները ու կը ձայնագրէ զանոնք, ներ-շնչուածի մը հաւատքով. իբրեւ ժո-ղովրդական երգեր:

Է՛յ հին ծանօթներ, է՛յ կանաչ սարեր,
. . . .
Դո՛ւրս եկէք կըրկին շիրմից, խաւա-
րից,
Դո՛ւրս եկէք տեսնեմ, շօշափեմ, լը-
սեմ.
Կեանքով շընչեցէ՛ք, ապրեցէ՛ք նորից,
Լըցրէք պօէտի հանգոյցը վըսեմ...

Ու այդ «հանճարը» բանաստեղծը կը հաղորդէ իր ունկնդիրներուն:

Այս պատճառով երբ Հայաստանի Կրթական Գործավարութիւնը որոշեց Պետական Օփերա մը հիմնել Երեւանի մէջ, իր առաջին մտածումը եղաւ վե-րամշակել տալ Անուշը հեղինակին, որովհետեւ իր այս ձեւով աններկա-յանալի նկատած էին զայն:

«Հայաստանի Պետական Հրատա-րակչական Վարչութիւնը, կը գրէ թղթակից մը, Լուսժողկոմատի կար-գադրութեամբ՝ յանձնարարել է ե-րաժշտագէտ Արմէն Տիգրանեանի վե-րամշակել Անուշ օպերան եւ ներկայա-ցնել տպագրութեան համար:

Երաժշտագէտը այդ աշխատանքը կատարելու համար նիւթապէս ապա-հովուած է Լուսժողկոմատից» («Ա-նահիտ», Գ. տարի, 1932, թիւ 5—6):

Այս շնորհը զլացուած էր նոյնիսկ Աղեքսանդր Սպենդիարեանի, Ալմաս-տի պատրաստութեան համար: Կըր-նանք երեւակայել Անուշի ժողովր-դականութիւնը:

Արմէն Տիգրանեան լծուեցաւ աշ-խատանքի ու վերամշակուած Անուշը ներկայացուեցաւ Երեւանի Օփերան, աննկարագրելի խանդավառութեան մէջ: Այս առթիւ «վաստակաւոր ար-ուեստագէտ»ի տիտղոսը շնորհուեցաւ դլխաւոր դերակատարներուն, Հայ-կանոյշ Դանիէլեանի (Անուշ) եւ Շա-րա Տալեանի (Սարօ):

Պետհրատը սակայն չկատարեց իր խոստումը, տպագրութեան չյանձնեց վերամշակուած Անուշը:

Ի՞նչ պէտք է հետեւցնել այս լռու-թենէն: Բայց իրաւունք չունինք կար-ծիք յայտնելու գործի մը մասին զոր չենք լսած:

×

Երեւան մեծ շուքով տօնեց Յովհ. Թումանեանի մահուան տասնեւհինգ-ամեակը: Կազմակերպուեցան հան-դէսներ, եղան բանախօսութիւններ, արտասանուեցան բանաստեղծին քերթուածները, բեմադրուեցան թա-տերգութիւնները: Պետհրատը որոշեց տալ բանաստեղծին գործերուն «ակա-դեմական» տպագրութիւնը, «Րաֆ-ֆի» անունը սրբուեցաւ Երեւանի քարտէսէն ու անոր յաջորդեց «Յովհ. Թումանեան փողոց»ը:

Երեւանի գրական թանգարանը որո-շեց կազմակերպել գիտական արշա-ւանք մը դէպի Յովհ. Թումանեանի ծննդավայրը, ուսումնասիրելու հա-մար բանաստեղծին կեանքին ու գոր-ծերուն հետ կապուած վայրերը:

Քանդակագործուհի Այծեմնիկ Ու-րարտու ձեռնարկեց շինելու բանաս-տեղծին մեծադիր արձանը իր հերոս-ներուն հետ, իբրեւ խորք ընտրելով Լոռիի գեղեցիկ բնութիւնը:

Թղթակիցներու տեղեկութեանց հա-մաձայն, արձանը պիտի շինուի քա-րէ եւ մարմարիոնէ: Պիտի ունենայ տասը մէթր բարձրութեամբ պատ-ուանդան մը, որուն վրայ պիտի կանգ-նին, բնական հասակով Թմկաբերդի Ֆիրուզին՝ Ալմաստը, աշուղին հետ, Լոռեցի Սաքօն, խելագար Անուշը, Սասունցի Դաւիթը եւ Մըսրայ Մելի-քը: Պատուանդանին վերեւը Յովհ. Թումանեան՝ պրոնզէ:

Այս շքեղ հանդէսներուն, այս հըս-կայ ու արժանաւոր կոթողին առջեւ մեր աչքերը ակամայ սեւեռեցան հե-ռո՛ւն, Զարենցներու եւ Ալազաններու, Բակունցներու եւ Մահարիներու թարմ հողակոյտերուն: Ու մեր խել-քը չհասաւ մեր աշխարհի բաներուն...

ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ԱՆՑԻՑ ԱՆՑԵԼՈՑ...

Երկիր խոպան էր, անմըշակ,
Փուշ ու տատասկ ծածկէր համակ.
Ձայն վաստակ՝ ի չէն ի դըրախտ փո-
խեց արագ:

Աշխատութեան տիեզերական ար-դիւնքը, եւ այդ արդիւնքին մէջ Հա-յուն մասնակցութեան չափը, բաժի-նը: Առօք է որ կը չահագրգռուինք աւելի, երբ աշխատութեան կ'ակնար-կենք:

Փութանք այս ընդհանրապէս հա-մառօտ տողերուն մէջ յիշատակել հայ ցեղին հսկայական միանգամայն ակ-ներեւ մասնակցութիւնը՝ մասնաւո-րապէս Փ. Ասիական երկրամասին մէջ, որուն հեռաւոր ծայրերը կը յանգին Մասիսի ստորոտը: Հռոմէական պատմութեան ծանօթ Փ. Ասիական արշաւանքները Հայուն քրտինքով ար-դիւնաւորուած մարզերու մէջ տեղի ունեցան: Լատին զինուորն ու սպան ապշահար դիտեցին Հայուն ձեռքով արդաւանդ դաշտերն ու գետինները, որոնց ամայութեան եւ լքումի զրոյցը մղած էր զիրենք թափանցելու անտէր անտիրական երկիրներ: Բայց, եհէ՛, Հայուն վաստակը զանոնք փոխած էր ի չէն ի դրախտ:

Հայկական երկասիրութեան, ան-սահման գործունէութեան սկիզբը պատմութեան մշումով դեղերփնուած է: Սեմաարի անապատէն մինչեւ հիւ-սիս հայկազարմ ցեղերին շինարար դաղթականութիւնը, ճիշդ քերթողին ըսածին պէս, խոպան ու անմշակ եր-կիրը փոխեց ի չէն ի դըրախտ:

Աստուածաշունչ աշխարհին յիշատա-կութիւնը Ս. Գիրքին մէջ, Նոյեան ջրհեղեղին աւերածութեան յաջորդող շրջանին, հայկական աշխատութեան անդրանիկ կոթողն է, հոն ուր միայն կրցաւ ապաստան գտնել Ցարեթի հայրը Նոյ, որ իր տապանին թանկա-գին բեռը, ընդ մարդ եւ ընդ անա-սուն, Արարատ — Մասիսի արտեւա-նին վրայ կարողացաւ պարպել: Նոյի հաւատարիմ սիրականները— Նոյեմի եւ Նոյեմզար — այդ լերան արեգնազ կողերուն վրայ միայն կրցան գտնել մարմանդաշող վայելչութիւնը՝ յետ-ջրհեղեղեան նոր աշխարհ մը կերտե-լու համար, որուն առաջին բնակիչ-ները պիտի ըլլային Ցաբեթոսեէի շա-ռաւիղները — Հայերը: Ո՞վ կրնայ հերքել այս «առասպել»ին ստուգու-թիւնը: Ո՞վ կրնայ կասկածիլ հայկա-կան պատմութեան նախերգանքին վը-րայ, որուն առաջին մասը կը կազմէ Մարանդ, յետջրհեղեղեան առաջին մարդաշէն հովանոցակը, ամարանո-ցը, ուր Նոյ հանգչեցուց իր յոգնած գլուխը իր սիրական Նոյեմզարին պատրաստած այդ դրախտին մէջ, Մարանդ (... Մայր անդ), որմէ ա-պահովաբար ծնունդ առած է զուտ հայկական, արարատահամ բառը, մարմա՛նդ:

Կը դիտէ՞ք, տղաք, ձեր պատկա-նած ցեղին անդրանիկներուն մոլու-թիւնը — երկիր շէնցնել, մշակել, ա-ծու եւ ակօս բանալ, խոպան հողերը գծագրել երկրագործութեան նպատա-կով, բահ ու բրիչ գործածել, բայց, դէ՛հ, սուրով իսկ ծոյլ ու աւազակ ցե-ղերու նախանձը գրգռել, անոնց յար-ձակումներուն նշաւակը ըլլալ, անոնց որ ամէնէն աւելի իրենք կ'օգտուէին հայ ցեղին այս «մոլի» մասնայատ-կութենէն — երկրաշէն:

Ու դժբախտ իրականութիւնը այն-պիսի կերպարանք մը տուաւ քաղա-քակրթութեան, որ ասպատակու-թիւն, բիրտ ոյժ, երկրակործան ձեռ-նարկներ անբաժան մաս կազմեցին մարդկային յառաջդիմութեան, այն աստիճան որ այդ տարօրինակ զնաց-քին ընկերանալու վարժութիւնը կոր-սնցնող Հայ ցեղը արտասովոր ուժ-գնութիւն մը ցոյց տալու պարտաւոր-ուեցաւ: Իր ամբողջ պատմութիւնը ան-վէն ու երկրաշէն աշխատութեան եւ բիրտ շրջակայ ուժերուն ամբարտակ կանգնելու ապերախտ ճիգերու հա-մադրութիւն մըն է: Ուրեմն, պատիւ մեր ցեղին, որ աշխատութեան մարմ-նացումն է, պատիւ այն հայրենակ-գիւղերուն՝ որոնք չրջափիւռ աւա-զակաբարոյ, ծոյլ ու տգէտ օտար տարրերը կը կրացնէին, եւ փոխա-րէն... կը հալածուէին անոնցմէ: Մինչեւ սա րոպէին՝ նոյն համդա-մանքը չի՞ ներկայացներ միթէ մեր արտասահմանեան պատմութիւնը: Ա-մէնքը զոհ են Հայուն աշխատութե-նէն, բայց — առով իսկ — սա կամ նա ձեւին տակ, ծթաղելի ըլլալու աստի-ճան իսկ արգելքներ կը յարուցեն:

Ու այս ամէնը պատառ մը հացի համար:

Խեղճ ժողովուրդ:

Փոխէ մտայնութիւնդ, սկզբունքդ — աշխատութեան ճիգը — անփոփոխ պահելով հանդերձ: Հագիր ճշմարիտ ազգասիրութեան մը պարեգօտը: Ազ-գըդ, ցեղդ մոռնալու վատութիւնը չէ որ քեզ պիտի յառաջացնէ: Մի՛ լքեր, մի՛ լուծանիր Երէկի աշխատանքդ իր երկունքը պիտի լուծէ մօտաւոր ա-պագային:

***

ՎԵՐՋԻՆ ԽՕՍՔԵՐ

Աշխարհի թատերաբեմին վրայ ե-րեւցած ու առ յաւէտ անհետացածնե-րուն մէջ շատ են դէմքեր կան որոնք իրենց կեանքի վերջին վայրկեանին՝ արտա-սանած են իմաստալից խօսքեր ու այնպէս մեկնած դէպի անդենական:

Ահաւասիկ փունջ մը այդ հուսկ բանքէն:

Հռոմի մեծազօր կայսրերէն Օգոս-տոս, մահուան օրը, իր մօտ կանչած է մտերիմները եւ ուզած է հասկնալ թէ իր մահամերձ վիճակը խանդարա՞ծ է երկրին անդորրութիւնը: Ցետոյ ծածկելու համար իր նիհար ու տըժ-գոյն դէմքը՝ հրամայած է որ շպարեն զինքը: Դերասանի մը նման ներկուած է: Նոյն օրը, իր մահէն քանի մը վայրկեան առաջ, իր բարեկամներուն ըսած է.

— «Ինչպէ՞ս... կեանք կոչուած կատակերգութիւնը լաւ խաղացի՞... Եթէ հաւնեցաք՝ ծափահարեցէ՛ք...»

×

Աղեքսանդր երկրորդի շրջանին ա-նիշխանականներու գործունէու-թիւնը կատաղի աստիճանի մը հասած էր:

Ռուսիոյ այս ցարին դէմ, 1879ին, անիշխանական Սոլովիէվ ատրճանա-կով մահափորձ մը կը կատարէ: Ցա-րը կը փրկուի:

Նոյն տարին, երբ թագակիրը Լի-վատիայէն եկող շոգեկառքի մը մէջ էր՝ դարձեալ մացափորձի մը կ'են-թարկուի, ռումբով, Հարթման անուն յեղափոխականին կողմէ: Ցարը նո-րէն կը փրկուի:

1880ի ձմեռնային պալատին մէջ կատարուած մահափորձէն ալ կ'ազա-տի:

Նոյն տարին Աղեքսանդր Բ., ար-քայական պալատին առջեւ, չորրորդ անգամ կ'ենթարկուի մահափորձի, դժոխային ռումբով մը: Մեռնելէ ա-ռաջ ցարը կ'ըսէ.

— «Փա՛ռք Աստուծոյ, ողջ առողջ ազատեցայ:»

×

Ֆրանսացի յայտնի մատենագիր Ռապըլէ, 1553ին, վաթսուն տարեկան, անկողին ինկած էր:

Կարտինալ տը Պէլէ, մեծանուն հի-ւանդին որպիսութիւնը հարցնելու համար մէկը կը ճամբէ:

Ռապըլէ կ'ընդունի խնամատարի եկողը ու կ'ըսէ.

— «Կարտինալին ըսէ իմ ի՛նչ վի-ճակի մէջ գտնուիլս: Ես կ'երթամ փնտռել մեծ «Արդեօք մը...»

Ռապըլէ իր մահէ պահ մը առաջ ըսած էր.

— «Խաղը վերջացաւ: Փակեցէք վարագոյրը:»

Ռապըլէ իր կտակին մէջ գրած էր.

— «Օգտակար բան մը չունիմ: Պարտք ալ չունիմ: Մնացածը բաժնե-ցէք աղքատներուն:»

×

Ալֆրէտ Տը Միւսէ, ֆրանսական բանաստեղծութեան փառքերէն մին (ծնած 1810ին — մեռած 1857ին), երկար ատեն հիւանդութիւն մը ունե-ցած է:

Սիրոյ եւ երիտասարդութեան այս անմահ երգիչին, կեանքի վերջին մա-սը խաչելութիւն մըն է եղած: Կը տա-ռապէր անքնութենէ:

1857ի մայիս մէկը մահուան օրը եղած է: Ան պզտաբարի մը պէս դիմաւորած է մահը իբրեւ հուսկ բանք ըսելով.

— «Պիտի քնանամ, վերջապէս պի-տի քնանամ...»

×

Գերման հանճար Կէօթէի վերջին խօսքը եղած է.

— «Լո՛յս, աւելի լոյս...»

×

Խումբ մը կանանց դէմքերու վերջին խօսքեր տալէ վերջ՝ քանի մը հատ ալ անանուն մարդոց վերջին նշա-նաւոր խօսքեր կուտանք:

Հայ մեծատուն վաճառական մը, իր մահճին մէջ պառկած է իբ-րեւ անյոյս հիւանդ, շրջապատուած հեռուէն եկածազգականներով եւ բա-րեկամներով: Հիւանդը լուռ է ու կը տքայ միայն: Յանկարծ բերանը կը բանայ ու կ'ըսէ.

— Արմենիա՛, Արմենիա՛... ու կը մեռնի:

Բարեկամներ ու ազգականները ապշած՝ կը նային իրարու երես:

Մէկը կ'ըսէ.

— Վերջին վայրկեանին Հայաստա-նի մասին մտածեց:

ՔԻՒՐՏ ԱՂՋԿԱՆ ՆՈՒԷՐԸ

«Շնորհաւոր Նոր տարի, նոր բարի, քոյրի՛կ» կը գրէ Միհրանիկը: Կարճ բայց սրտագին մաղթանքներէ վերջ կ'աւելցնէ առանձին փութկոտու-թեամբ.

— «Իսկ հեռաւոր Զայխոյի՞ն. կը բաւէ՞ արդեօք գիրկ մը համբոյր եւ ծաղիկներ...

Զայխօ՛— սուգի տրտմագին օրերու սփոփիչ յիշատակ մը. համայնական անլուր տառապանքի մեր դժնէ ճամ-բուն վրայ՝ պայծառ գիծ մը— անու-նը այն կեանքոտ ու բարեմիտ Քրդու-հիին՝ որ հիմա թերեւս չատոնց կը տառապի իր ժողովուրդին հետ, թրքական խուժդուժ ընդհարումներու մէջ:

Տարեվերջի ձիւն ձմեռ իրիկուն մը 1915ին, մօրաքրոջս տունն եմ: Կրա-կարանը լեցուն՝ տաքութիւնը հաճելի է: Լռութիւն մը սակայն կրանիթէ ծանրութեամբ կը ճնշէ մեզ: Սիրտ չէր ըներ որեւէ խօսակցութեան ծայ-րը քրքրելու: Սեւերու մէջ, ձեռքերը ծոցը՝ այնքան թախծոտ ու վշտաբեկ արտայայտութիւն ունի մօրաքոյրս, որ սիրտ կը ճմլէ: Երբեմն կը հառա-չէ միայն: Կը զգամ խուլ հեծկլտուքը իր ներքին, դառնագին ողբումնե-րուն: Ու ակամայ, կը դառնամ պա-տէն կախուած նկարներուն, որոնց մէջտեղը պզտիկ, գանգրահեր տղայ մը կը ժպտի, խոնաւ աչքերով:

Ցանկարծակի հիւանդացաւ ան շա-բաթներ առաջ: Հայրիկին կորուստը մահացու կերպով խոցոտեր էր անոր մատղաշ ու սիրող հոգին: Հոն, սեն-եակին վերի կողմը, բազմոցին վրայ, երկնցած էր մեղրամոմի պէս գու-նատ: Գեղեցիկ գլուխը բարձերուն կռթնած՝ կը տքար նետահար եղնիկի նման: Կաթողին խնամքներ, գիշերա-յին անխոնջ հսկումներ ապարդիւն անցան: Բժիշկ ալ չկար...

Քանի մը օր վերջը, ցուրտ ու տը-խուր առտու մը, երբ աշունը յոգնած ու դալկահար ապաստաներ էր մեր տանիքներու անկիւնը, երբ թռչուննե-րը երամ երամ կը չուէին տաք ու հե-ռու աշխարհներ, ան փակեց աչքերը, եւ իսպառ բաժնուեցաւ մեր սիրազեղ գրկէն...

Հաւաքուեցան դրացի սրտցաւ կի-ներ, տեղահանութեան սարսափներէն հրաշքով ճողոպրած որբեւայրիներ, լացին, ողբացին աղու աչքերով, լուսադէմ ճակատով խոհուն տղեկը, քաղցր ու գգուելի դառնուկը մամա-յին, տունին անուշաբոյր ծաղիկը...

Մօրաքրոջս արցունքին ակերը ցամ-քեր են: Փշրուեր է յոյսի վերջին կայծը:

Դուրսը՝ ձիւնը խօլական եւ դիւա-հար պար մը կը դառնար: Ծաղկանո-ցը սպիտակ ու ողորկ պատանք մը սփռած է: Եղբեւանիներու բարակուկ ճիւղերը չչմած են ճերմակ հեղեղին տակ: Վարդենիները կը խեղդուին հե-ւասպառ: Ծնծղուկները սմքեր պահ-ուեր են քիւերուն տակ եւ կը մտմտան վաղուան պարէնի մասին: Գերեզմա-նի պէս լուռ է թաղը:

Ձիւնը Ամանորը յատկանշող ուրա-խութիւնն է, աւանդական անուշու-թիւն մը կար հոն. երբ ողջ էր ժողո-վուրդը, եւ գիտէր տօնել օրերը՝ ի-րենց պատշաճ հանդիսաւորութիւննե-րով:

Ա՛հ, այս գիշեր— եռ ու զեռ, երգ, նուագ, կեր ու խում: Մաղթանքներ, նուէրներ ու համբոյրներ...

Արթուն են բոլորը: Լուսավառ սե-նեակներ՝ քաղցրեղէններով, պտուղ-ներով ծանրաբեռնուած՝ կը սպասեն հայտուներէ ներս անխտիր: Ի՛նչփոյթ ձիւնն ու բուքը, ցուրտն ու սառնամա-նիքը: Հեշտանքով կ'ըմպեն Տիգրա-նակերտի համբաւաւոր օղին, Արղնիի, Սեւերեկի կարմիր գինին, ու տունէ տուն շնորհաւորութեան կը պտտին մինչեւ առաւօտ:

Քաղաքին խիտ, այլազան բնակչու-թիւնն անգամ մասնակից է հայկական Նոր Տարիի պատրաստութեան: Ոգե-ւորութիւնը աննախընթաց է առեւ-տրական հրապարակին վրայ: Թուր-քերն իսկ բաժին կ'ակնկալեն Ամանո-րի ճոխ սեղանէն: Ու կը սկսին յաջորդ օրը շրջիլ դռնէ դուռ— գիշերապահ-ներ, աղբահաւաքներ— խոշոր պար-կեր իրենց կռնակները առած: Հայ տանտիկինները կը լեցնեն անխնայ— չամիչ, պտուղ, նուշ, ընկոյզ, թուզ, արմաւ: Ո՞ր մէկը թուել:

Առատաձեռն ու ազնիւ ժողովուրդ: Ան կուտար հանդիպած կարօտ ձամ-բորդին, անսուաղ անցորդին, անճար պաղթականին: Մեծ էր իր սիրտը: Կը սիրէր բոլորէն վեր, գերիվեր կենալ: Գիտակից էր իր անցեալին: Իր պա-պերը թագակիրներ էին, եւ իր հին հին քաղաքը.— հայաշէն բերդաքա-ղաք,— հեթանոս Արմէններու մայրա-քաղաք:

Պահոց բամատեսակ կերակուրնե-րու ախորժաբեր հոտը կը լեցնէ մի-ջոցը: Հապա նշանուած աղջիկներու եւ հարսներու երանութիւնը: Անոնք կը սպասեն սրտատրոփ, նուէրներու լաւագոյնին:

Ի՛նչ անույշ յոյզերով ողողուած են մանուկ դէմքերը: Հայրենի Կաղանդը ինչե՛ր չի բերեր— երգ ու պար, մո-միկներ, պտուղներ եւ նո՛ր նո՛ր բա-ներ: Այնէնէն հոգեպրաւը պատ-մուածքներն ու հեքեաթներն են, զոր ընտանիքին ծերը՝ շուրջն հաւաքած չարաճճի խումբը հետաքրքիր թոռ-նիկներուն, կը պատմէ՛...

Կը յիշեմ մեծ հայրս:

Կը նստէր իր տեղը, վերը բազմոցին անկիւնը ծալլապատիկ: Ծխախոտի պատէր ալեհեր գլուխը ամպի մը նը-ման: Սաթէ համրիչը կը դառնար գլորշին կը բարձրանար եւ կը շրջա-չոր ու նիհար մատներուն մէջ, ու մեր սափումներուն վրայ կը սկսէր:

— Այն ատենները երբ ինք շատ ե-րիտասարդ է, եւ գլուխը անհաւատա-լի կերպով սեւ ու խիտ մազերով ծած-կուած: Երբ աչքերը կրակ եւ հոգին թեւեր ունին:

Նոյն հեռաւոր Նոր Տարիին Տիգրի-սը կը սառի:

Խումբ մը տարեկից ընկերներ կ'ո-րոշեն երթալ՝ դիտելու սըրնթաց գե-տի սառոյցը: Կ'առնեն հրացաններ ու զէնքեր: Կը հագուին հաստ բրդեղէն-ներ ու մուշտակներ: Եւ ունին առատ գինի: Քաղաքէն դուրս կ'ելլեն, եր-կինք գետին ճերմակ է: Ժողովուրդը կ'երթեւեկէ գետի բոլոր մասերուն վրայ: Իրենք աւելի վար կ'իջնեն դէ-պի կամուրջ: Մօտակայ անտառներէն չոր կաղիններ կը կտրեն եւ կրակ կը պատրաստեն հաստատուն սառոյցին վրայ, կամուրջին մէջտեղէն ամենա-լայն կամարին տակ ուր Տիգրիսը կը ծովանայ եւ վերէն նայիլն անգամ գլխու պտոյտ կը պատճառէ: Կը բո-լորուին կրակին չուրջը, կը խմեն ու կ'երգեն: Իրենցմէ մէկը կ'որսայ վայ-րի ճագար մը: Ուրախութիւնը կը բազմապատկուի: Կենդանիի միսէն համեղ խորոված կը պատրաստեն կրակին վրայ ու կը շարունակեն կե-րուխումը:

Յանկարծ դիմացի Քառասունքներու Լերան գլուխէն գայլերու ոռնոցներ կը լսուին: Քանի մը վայրկեան վերջ իրենց մօտ են գազանները անօթի ու կատաղի: Արթնամտութիւնը կ'ունե-նան առանց մեծ շուարումի չտկել զէնքերը: Հրացանները կ'որոտան: Եւ ձիւնին վրայ վիրաւոր՝ կը տապլտկին գազանները: Մէկ քանին խուճապա-հար դարձեալ լեռը կը մագլցին: Եւ կամուրջին տակը, սառած թմրած Տիգրիսը գայլերուն արիւնովը կը ներկուի: Իսկ իրենք՝ անվտանգ ու ա-պահով տուն կը դառնան:

Քանի մը օրէն այս սխրագործու-թիւնը կը խօսին՝ քաղաքը քաղքով:

Երիտասարդ օրերու քաղցր վերյի-շումը կը յուզէր մեծ հայրս: Ծխախո-տի ծուխը կը գոլորշիանար յամրըն-թաց, ու կը կախուէր սպիտակափառ գլխուն վրայ, որուն կէսը՝ կը դրա-ւէր լայն ու ճաղատ ճակատը, ուր կնճիռները ակօսներ փորեր էին, դը-րոշմելով հոն տարիներու ապրում-ներն ու խոյանքը...:

Հիացումով ու երկիւղով համակ-ուած՝ կ'երեւակայէինք արագահոս ու խելացնոր Տիգրիսը, որ թոյլ տուեր էր իր ալեծուփ մակերեսին վրայ մեր պապերը յանդգնէին կեր ու խում ընել ու գազաններու դէմ կռուի

կինը կը պատասխանէ ·

— Վա՛յ գլխուն···: «Արմենիա» անուն սիկարէթ մը կայ, անկէ ծխել կ'ուզէր ծխամոլը ···

⁂

Բարեկամ մը ունէի Թովմաս աղբար անունով: Ամուսնացած էր ու գլուխը դրած Աւետարանին տակ: Ինչե՛ր չքաշեց ան իր կնոջ ձեռքէն: Ու ինչ հերոսական համբերութեամբ տառապեցաւ:

Վերջապէս հիւանդացաւ Թովմաս աղբար: Կը գտնուէի իր մահամերձի անկողնոյն քով, իր ազգականներուն եւ իր բարի ծաղիկ կնոջ հետ:

Թովմաս աղբօր վերջին խօսքերը եղան ·

— Ցտեսութիւն, կնիկ: Ինծի մխիթարելու համար աճապարելու պէտք չունիս · գիտես որ միշտ համբերող եղած եմ:

⁂

Ուրիշ բարեկամ մըն ալ ունեցած եմ, Յովակիմ Մուրատեան, որ մեռնելէ վայրկեան մը առաջ ըսաւ ·

— Ես կերթամ: Աստուած մնացողներուն ոյժ, կամք, կարողութիւն եւ համբերութիւն տայ՝ կեանքի ահաւոր բեռը քաշելու համար:

×

Այսօր բարեկամ մը վազելով եկաւ ու ըսաւ ·

— Եկո՛ւր, աճապարէ՛, մահամերձ է···

— Ո՞վ, բայց ո՞վ···

— Եկուր, ըսի: Ժամանակ չկայ:

Վազեցի բարեկամիս հետ:

Այո՛, կը մեռնէր:

Մեռնողը 1938 տարին էր:

Վրան ծռեցանք: Ձիւներու մէջ պառկած էր ու վերջին շունչը կը թըթռար տակաւին:

Ցանկարծ կատաղութեամբ ոտքի կանգնեցայ եւ ըսի ·

— Հրէ՛շ, հրէ՛շ, մեռի՛ր···: Կորսուէ՛, գնա՛: Ամբողջ տարի մը չարչարեցիր մեզ: Պատերազմը մեր դուռներուն առջեւ բերիր, անձկութեան օրեր ապրեցուցիր, կեանքը աւելի սուղցուցիր, մեզ ծերացուցիր, հիւանդացուցիր: Մանաւանդ ինծի ցաւեր ու հիւանդութիւններ տուիր · երիկամի, փայծաղի, ստամոքսի ու ակռայի ցաւեր եւ բարդութիւններ: Շուտ մեռիր, հրէ՛շ, հիդրա՛···

1938ը գլուխը վերցուց ու ըսաւ ·

— Այո՛, արքայութիւն մը չտուի ձեզի, սակայն, մի՛ մոռնաք որ փրկեցի դժոխքէ մը:

Ու մեռաւ:

Անդին ծնած էր 1939 տարին:

Անիկա խօսք չունէր, նորածին ըլլալուն: Միայն տեղը կ'ընէր···

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Այսօր, կիրակի, 1 յունուար, տեղի կ'ունենայ ծանօթ երգչուհի Տիկին Մառի Թէրզիպաշեանի երգահանդէսը, Սալօն Մասիլիայի մէջ, զուտ հայկական յայտագրով մը, որ կը պարունակէ շատ մը նորութիւններ: Այս առթիւ կազմուած է նուագախումբ մը, 10 հոգինոց:

«ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ»

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՄԵԾ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

Գ· Աբով, Չարենցի ընկերը, որ այժմ փրոֆէսէօր է դարձեր, հետեւեալ յօդուածն ստորագրած է «Խորհ· Հայաստան»ի մէջ վերի խորագիրին տակ·—

Գալ տարի, Մայիսին, կը տօնուի հայկական ժողովրդական դիւցազնութեան՝ «Սասունցի Դաւիթ»ի հազարամեայ յոբելեանը:

«Սասունցի Դաւիթ»ի մէջ կ'արտացոլայ հայ ժողովուրդի ազատագրական պայքարը, ժողովուրդի մը, որ 7րդ դարէն մինչեւ 10րդ դար կը գտնուէր արաբական տիրապետութեան տակ: Հայ ժողովուրդի հերոսական աւանդութիւնները, արաբ նուաճողներու դէմ, կը հանդիսանան ընկերային - քաղաքական այն հիմը, որուն վրայ ան հիմնեց իր հիանալի դիւցազներգութիւնը: Այդ աւանդութեանց մէջ յատկապէս արիութիւն ցոյց տուին Սասունի ռամիկները, գիւղացիները: Ուստի, ժողովրդական գիտակցութիւնը ազատագրական պայքարը կը կապէ Սասունցի տիպարներուն:

«Սասունցի Դաւիթ»ի մէջ ժողովուրդը դրոշմեր է իր կենցաղին, իր սովորոյթներուն բնորոշ գիծերը, իրական ձեւով նկարագրեր է հայ ժողովուրդի զանազան խաւերուն ներկայացուցիչները: Մարդկային իշխանները, վանականները, տէրտէրները, համակրանքով նկարագրեր է հովիւ ու գիւղացի տիպարները: Մեծ վարպետութեամբ ցոյց տրուած են այն դէպքերը, որոնք կապուած են գլխաւոր հերոսներուն՝ դիւցազուններուն:

Առասպելական հերոսներ՝ Սանասարը, Բաղդասարը, Մհերը, Դաւիթը եւ ընկերները գեղարուեստական դրոշմ ստացած ընդհանրական տիպարներ են: Անոնց գործունէութեան եւ արարքներուն մէջ ժողովուրդը կ'արտայայտէ իր դարաւոր ձգտումները, ազատ եւ երջանիկ կեանքի իր իտէալը:

«Սասունցի Դաւիթ»ի հիմնական նիւթն է հերոս – դիւցազուններու պայքարը ընդդէմ արաբական խալիֆաներու, ընդդէմ Մսրայ Մելիքի եւ օտար աշխարհակալներու:

Դիւցազներգութեան առաջին մասին մէջ վառ եւ գեղեցիկ կերպով կը նկարագրուի Սանասար ու Բաղդասար եղբայրներուն քաջագործութիւնները: Դիւցազուն եղբայրներն իրենց մօր հետ կը բարձրանան անառիկ լեռները, հսկայական քարերով այնտեղ կը հիմնեն ամրոց մը զոր կը կոչեն Սասուն (ցասում): Դիւցազներգութեան զանազան փոփոխակներուն մէջ այսպիսի մեկնութիւն մը կը տրուի Սասուն անունին: Աւելի ճիշդ, ժողովրդական պատմիչները աշխատեր են այդ ձեւով ընդգծել Սասունի հետ կապուած դէպքերու ընկերային նշանակութիւնը, անոնց տալով ժողովրդական ընդհանուր ցասումի մը իմաստ մը:

Դիւցազներգական տեսակէտով՝ պարզ, սքանչելի գոյներու տակ նկարագրուած են առասպելական հերոսներ՝ Սանասարն ու Բաղդասարը, պայքարով ու վտանգներով լեցուն անոնց կեանքը, յաղթանակը կռապաշտ թագաւորին զօրքերուն դէմ:

Երկրորդ մասին գլխաւոր հերոսն է Սանասարի որդի Մհերը: Ան է որ ժողովուրդը կը փրկէ սովէն, կ'ոչնչացնէ հրէշ – գազանը որ ինկեր էր մեծ ճամբուն վրայ եւ կտրեր էր կապը Մհերի հայրենիքին եւ դրացի երկիրներուն միջեւ: Եւ վերջապէս կը մենամարտի բռնակալ Մսրայ Մելիքի հետ եւ երկիրը կ'ազատէ կեղեքիչներուն հարկ վճարելու պայմանէն:

Երրորդ մասին մէջ նկարագրուած են Մհերի որդւոյն՝ Սասունցի Դաւիթի քաջագործութիւնները: Մհերի մահէն վերջ նորէն կը սաստկանայ թշնամի պետութեան լուծին ճնշումը: Մսրայ Մելիքի զօրքերը կուգան կը մտնեն Դաւիթի հայրենիքը, հարկ հաւաքելու, կիները, աղջիկները, անասունները եւ ոսկին տանելու:

Ցասումով բռնկած, Դաւիթ կը նետուի այդ զօրքերուն մէջ, որոնք հարկ կը հաւաքէին, կը խորտակէ գնտաններուն դուռները, կ'ազատէ կիները, կը ջախջախէ Մսրայ Մելիքին զօրքերը եւ դուրս կը վռնտէ հայրենի սահմաններէն:

Այս անգամ Մսրայ Մելիքն իր ամբողջ զօրքով անձամբ կը քալէ Սասունի վրայ: Սասնոյ դաշտերը կը ծածկուին թշնամի զօրքին անթիւ եւ անհամար վրաններով: Սարսափը կը բռնէ ամբողջ երկիրը: Եւ ահա Մելիքի զօրքին դիմաց կ'ելլէ 14 տարեկան հայ դիւցազն մը, պատանի Դաւիթ:

Դաւիթ օժտուած է ազնուութեամբ եւ վեհանձնութեամբ: Երբ կը տեսնէ որ իր առջեւ, Սասնոյ ամբողջ դաշտը ծածկուած է թշնամի զօրքերուն անհամար վրաններով, պահ մը կը տարակուսի իր ուժերուն մասին, բայց եւ այնպէս չուզեր յանկարծակի յարձակիլ թշնամիին վրայ: Ուստի բարձր լեռներէն ահեղ ձայնով նախ կը զգուշացնէ թշնամին.— Ով քնած է՝ թող արթննայ, ով արթուն է՝ թող վեր կենայ, ով որ կացած՝ թող զէնք կապի, ով զէնք կապեց՝ թող թամբն առնի, ով թամբել է՝ թող ձի հեծնի, եւ թող չասեն թէ Դաւիթը գող եկաւ՝ գող գնաց:

Ու կը յարձակի թշնամի զօրքերուն վրայ, կը ջախջախէ զանոնք: Կռիւին մէջ, Մսրայ Մելիքի բանակին ծերունի զինուոր մը կը մօտենայ Դաւիթին եւ կ'ըսէ թէ այդ բոլոր զինուորները իրենց բարի կամքով չէ որ եկած են կռիւի դաշտ, անոնք բոլորն ալ տկլոր մարդիկ են, չքաւոր: Անոնք եկած են սպառնալիքի տակ, ձգելով իրենց երեխաները, տուները, վարուցանքը: Դաւիթ թող խղճա՛յ այդ մարդոց: Այդ մարդիկը չե՛ն իր թշնամիները: Դաւիթի բուն թշնամին Մսրայ Մելիքն է: Պէտք է անոր հետ կռուի հայ դիւցազունը:

Դաւիթ կը համաձայնի ծերունիին եւ կը դադրեցնէ կռիւը: Կը սլանայ դէպի Մսրայ Մելիքի վրանը, մենամարտի կը կանչէ զայն: Իր գերակշռութեան գիտակից, առաջին հարուածի իրաւունքը կը թողու թշնամիին: Յետոյ ինք կ'ուղղէ զէնքը եւ մէկ հարուածով կ'ոչնչացնէ իր ժողովուրդին թշնամին:

Մելիքի գործը վերջացնելէ վերջ, պատանի դիւցազունը պատգամ կը կարդայ Մելիքի սարսափահար զօրքերուն ·

— Ես չեմ ուզեր ուրիշին հողերը եւ ուրիշին բարիքը, գացէք ձեր հայրենի երկիրները, զբաղեցէք ազնիւ աշխատանքով եւ այլեւս երբեք մի փորձէք ձեռք բարձրացնել այլ ժողովուրդներու անկախութեան վրայ:

Գեղեցկութեամբ եւ խոր զգացումներով տոգորուած են այն դրուագները, որոնց մէջ նկարագրուած է Դաւիթի սէրը գեղանի Խանդութ խաթունի մասին: Բայց շատ աւելի գեղեցիկ է վերջաբանը: Դաւիթի որդին, փոքր Մհերը, կը փակուի քարանձաւին մէջ: Ան պէտք է այնտեղ ապրի երկար տարիներ, գուցէ եւ դարեր, Քարանձաւէն դուրս պիտի ելլէ այն ատեն միայն, երբ կործանի ամբողջ աշխարհ եւ վերաշինուի նոր աշխարհ մը:

Այդ հաւատքին մէջ կ'արտացոլայ հայ ժողովուրդին նուիրական իղձը, — աշխարհի անարդարութիւններուն դէմ զանուած հայ ժողովուրդը կը սպասէ լուսաւոր օրերուն:

*** Փրոֆ· Օրբէլեան, որ այս միջոցիս Երեւան կը գտնուի, յանուն Գիտութեանց Ակադեմիայի, յայտարարեց թէ Կոմարովի նախագահութեան տակ Գիտութեանց Ակադեմիան նիստ գումարած եւ հաւանութիւն տուած է որ «Սասունցի Դաւիթ»ը հրատարակուի Լենինի եւ Գրականութեան Ուսումնարանին ծախքերով: Միւս կողմէ Երեւանի մէջ պիտի կազմակերպուի ցուցահանդէս մը, որ պիտի ներկայացնէ այդ ժողովրդական դիւցազներգութեան կազմութեան նախորդող շրջանը (8—11 դար): Այդ նպատակով Երեւան ղրկուած է ակադեմական Օրբէլեանը: Լէնինկրատի Էրմիթաժ թանգարանին մէջ եւս պիտի տրուի ցուցահանդէս մը, նուիրուած հայ ժողովուրդի մշակոյթին:

«Սասունցի Դաւիթ»ի յիսուն փոփոխակներէն՝ Փրոֆ· Մ· Աբեղեան, Գ· Աբով եւ Ղանալանեան կազմած են ամբողջական բնագիրը, որ պիտի հրատարակուի ռուսերէն լեզուով,— յառաջաբանը պիտի գրէ փրոֆ· Օրբէլեան:

Գիտութեանց Ակադեմիային մէջ խօսք առած են նաեւ Դերժավին եւ Ձէրման, որոնք գնահատութեամբ խօսած են «Սասունցի Դաւիթ»ի պատմական եւ մշակութային արժէքին մասին,— այդ գործին մէջ կը մարմնանան հայ ժողովուրդի հերոսութիւնը, խիզախութիւնը, հայրենասիրութիւնը: Ակադեմիան հանդիսաւոր նիստեր պիտի կազմակերպէ յոբելեանին առթիւ:

Հայաստանի նկարիչներն ալ, յոբելեանին առթիւ, պիտի կազմակերպեն ցուցահանդէս մը, ուր պիտի ցուցադրուին հետեւեալ նկարները,— «Դաւիթի պայքարը Արաբներու կողմէ», «Բագրեւանդի մէջ ապստամբներու ճակատամարտը արաբական բանակին դէմ», «Դաւիթի եւ Մսրայ Մելիքի կռիւը», «Սմբատի ապստամբները», Մհերի եւ Մսրայ Մելիքի մենամարտը», «Հայերն ու Վրացիները միասնաբար կը պաշտպանեն իրենց երկիրը աշխարհակալներուն դէմ»:

Պիտի ցուցադրուին պատմական արժէքով քանդակներ,— Դուինի, Համբերդի մաքէթները եւ նկարները:

Ցուցահանդէսին պիտի մասնակցին Մ· Սարեան, Հ· Կոջոյեան, Գ· Գիւրջեան, Ա· Սարգսեան, Ս· Ստեփանեան, մօտ 45 արուեստագէտներ:

Էմիլ Վանտերվելտ

Էմիլ Վանտերվելտ, որուն մահը հաղորդեցինք առջի օր, ծնած էր Պրիւքսէլի արուարձաններէն Իքսէլի մէջ, 15 յունուար 1866ին: Հայրը դատաւոր էր եւ զաւակը՝ Ֆլաման հացագործի մը: Մայրը աղջիկը Պորտոյի կօշկակարի մը:

Տասնեւհինգ տարեկան չկար տակաւին, երբ մտաւ Պրիւքսէլի համալսարանը, հետեւելով իրաւագիտական եւ ընկերաբանական ճիւղին: Ուսումը աւարտելէ վերջ ատեն մը կը գործէ իբրեւ փաստաբան եւ դասախօս ընկերաբանութեան: Բայց շուտով կը մտնէ քաղաքական կեանքի մէջ: Ազատական աւանդութիւններով սնած, ուսանողութեան առաջին օրերուն իսկ կը յարի երիտասարդ ազատականներու կազմակերպութեան, բայց Փրուտոնի վարդապետութիւնը կը փոխէ իր քաղաքական ուղղութիւնը, այնպէս որ տասնեւվեց տարեկանին՝ կը միանայ ընկերվարականներուն: 1885ին կ'անդամակցի Իքսէլի բանուորական կազմակերպութեան: 1886ին, Շարլըռուայի բանուորական ողբերգական կռիւներէն վերջ, կը մօտենայ վալոն պրոլետարներուն, ցոյցի մը առթիւ, զոր նկարագրած է պելճ բանուորական կուսակցութեան մասին գրած իր պատմական գործին մէջ: 1888ին կը յաճախէ բժշկական համալսարան, ուր կը ճանչնայ Լուի տը Պրուքէրը: Այլեւս ամուր կապուած է ընկերվարական շարժման: Իր առաջին հրատարակութիւնը կ'ըլլայ ուսումնասիրութիւն մը գործատիրական հաստատութեանց մասին: Երիտասարդ ընկերվարականը այլեւս Փրուտոնի կոյր աշակերտ մը չէ, ան կարդացած է նաեւ Փաէֆը եւ Մալոնը: 1889ին կը մասնակցի Բ· Միջազգայինի առաջին համագումարին, ուր կը ծանօթանայ Լիպքնեխթի եւ Պէպէլի հետ: Այնուհետեւ պահ մը կը կրէ Էնկէլսի ազդեցութիւնը: Յետոյ ուսումնասիրելով Մարքսը, կ'իւրացնէ Մարքսեան վարդապետութիւնը,— «շատ յամրաբար կրեցի Մարքսի ազդեցութիւնը, կ'ըսէր ինք Էմիլ Վանտերվելտ, ահա թէ ինչու զուտ մարքսական չեղայ, ինչպէս Մանը, բայց հետզհետէ տեսայ որ իմ ձախակողմս գտնուող մարքսիստները ժամանակ մը վերջ կը գտնուէին իմ աջ կողմս»:

1894ին կ'ընտրուի Շարլըռուայի երեսփոխան,— այնուհետեւ մինչեւ իր մահը մնաց խորհրդարանին մէջ, ուր կը ներկայացնէր ընկերվարականներու լիւրը, բայց շուտով ճանչցուեցաւ առաջնորդ ամբողջ պելճ բանուորական կուսակցութեան: Այդ հանգամանքով ալ կը մասնակցի բանուորական բոլոր պայքարներուն:

Միաժամանակ մեծ դեր կը խաղայ Միջազգայինի ծոցին մէջ, որու նախագահ կ'ընտրուի եւ նախագահ կը մնայ երկար ժամանակ:

1914ին, երբ գերմանական բանակը կը խուժէր Պելճիքայէն ներս, նախարար է արդէն: 1916—1918 թուականներուն՝ պարենաւորման նախարար: 1918 — 1921 թուականներուն՝ դատական նախարար եւ փոխ- վարչապետ: Այդ հանգամանքով էր, որ կարեւոր բարեփոխումներ կատարեց զանազան օրէնքներու մէջ, մասնաւորաբար արգիլեց ալքոլին ազատ վաճառումը:

Նախարարի իր դիրքը երբեք արգելք չեղաւ կուսակցական իր գործունէութեան, ոչ ալ պատճառ մը որ չմասնակցի բանուորական ցոյցերուն,— արդարեւ, Էմիլ Վանտերվելտ, դատական նախարար, յաճախ կ'անցնէր Մայիս Մէկի բանուորական թափօրներուն գլուխը:

1925 — 1927 արտաքին նախարար է: Այդ հանգամանքով կը ստորագրէ Լոքառնոյի դաշինքը:

1927 — 1935 իր կուսակցութիւնը ընդդիմադիր կը մնայ կառավարութեան: 1935ին Վանտերվելտ կը մտնէ Վան Զէյլանտի դահլիճին մէջ, նախ իբրեւ անպաշտօն նախարար, յետոյ իբրեւ առողջապահական նախարար: 1936ին, անհամաձայն մնալով վարչապետին արտաքին քաղաքականութեան, կը հրաժարի:

Այնուհետեւ կը շարունակէ իր պայքարը, յանուն ընկերվարութեան աւանդական սկզբունքներուն եւ վասն հանրապետական Սպանիոյ պաշտպանութեան: Կը մեռնի 72ը լրացուցած, ծերունի թէեւ մինչեւ վերջ աշխոյժ:

Մեծ թիւ մը կը կազմեն գործերը, որոնք կը վերաբերին ընկերվարութեան, իրաւագիտութեան ընկերաբանութեան, արուեստի, կրօնքներու պատմութեան, գիտութեան: Ճամբորդած է Ռուսիա, Պաղեստին, Չինաստան: Ընկերվարութեան մասին իր գրած գիրքերէն ոմանք դասական դարձած են այլեւս Ֆրանսայի մէջ, մասնաւորաբար Հաւաքապաշտութիւնը եւ ճարտարարուեստական յեղաշրջումը, Սէնտիքալիզմը ընդդէմ պետութեան, Ընկերվարական համագործակցութիւնը, ինչպէս նաեւ Մանի հետ կատարած իր գրավէճերէն՝ Ո՛չ, մարքսիզմը չէ սնանկացած:

Կատաղի ընթերցող մըն էր, կանոնաւորաբար կը հետեւէր գերմաներէն, անգլերէն եւ ֆրանսերէն լեզուով լոյս տեսած նոր հրատարակութիւններու: Բազմակողմանի մտաւորական մըն էր, ծանօթ՝ ոչ միայն պատմութեան, բժշկութեան, փիլիսոփայութեան, այլ եւ արուեստի վերաբերեալ վէճերու:

Եւ վերջապէս պէտք է արձանագրել նաեւ որ Ժորէսէն վերջ կը համարուէր Միջազգայինի ամէնէն ուժեղ հռետորը: Կը խօսէր անթերի լեզուով, կատարեալ արտասանութեամբ մը եւ վեհափառ ձայնով մը որ մասնաւոր ծանրութիւն մը կուտար իր բառերուն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Մուրացանի վէպը, «ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ»: Տեղեկացնել «Յառաջ»ի:

եղել···:

Ձիւնը կը շարունակէ տեղալ աւելի խելայեղ թափով մը: Մութ է: Ծաղկանոցի ճերմակ սփռոցը մթնշաղ կը ձգէ խաւարին մէջ: Մօրաքրոջս վառեր է մոմը՝ որ մեր անշուք ու մերկ սեղանին վրայ կը պլպլայ:

Մտածումներու անելին մէջ ընկղմած լուռ էինք: Ո՞վ կրնար չափել մեր հոգեկան տուայտանքը: Ո՞վ կըրնար մոռնալ ու մոռցնել մօտաւոր անցեալը.— յիշատակի, յոյզի յաւիտենապէս գոց այդ դուռը՝ որուն առջեւ կը կողկողէինք այդ գիշեր···:

Իրարմէ հեռու՝ իւրաքանչիւրս անկիւն մը կծկտեր էինք: Մեր ստուերները ճերմակ պատերուն վրայ կը դըծագրուէին տխուր ձեւերով: Այդ անբարբառ լռութեան մէջ, դուրսը թեթեւ ոտնաձայներ լսուեցան: Սենեակին դուռը մէկէն ի մէկ բացուեցաւ կռնակի վրայ: Ապակիները դղրդացին: Եւ օդի պաղ հոսանքի մը հետ, ձիւնաթաթախ աղջիկ մը փոթորկի պէս ներս մտաւ, ետեւէն քաշելով պզտիկ մուրացիկ մը:

Այս վերջինը կիսամերկ էր եւ բոպիկ: Խառն ի խուռն մազերուն վրայ դիզուեր էր ձիւնը: Դէմքը կապուտցած՝ աչքերը կոպիճներէն դուրս ինկած՝ աղաղուն, հէք էակ մըն էր, որ կը մարմնացնէր անհնարին թշուառութիւնը: Եւ կը դողդղար անընդհատ:

Աղջիկը՝ Զալխօն էր: Տարուան 5—6 ամիսը՝ մօրը հետ՝ շերամարուծական աշխատանքներու կը ծառայէր օրավարձով · մօրաքրոջս տունը:

Աճապարանքով գոցեց դուռը: Եւ առանց նստելու խօսիլ սկսաւ ան: Յայտնի էր որ վազեր էր ձիւնին վրայ եւ շնչասպառ էր:

— Խաթո՛ւն քոյր, մեր տունէն քիչ հեռու, պարիսպներուն մօտ գտայ այս Հայու տղան: Թուրք լակոտներ պաշարեր էին, և խոշոր դանակներով զինուած՝ կը տանէին զայն մորթել ձիւնին վրայ: Շատ էին թիւով: Ուզեցի ազատել զինքը: Ուստի մէկ քանիին հետ կռուեցայ, ապտակեցի, միւսները համոզեցի, եւ 40 փարա տուի, որ երթան լէպլէպի շաքար գնեն: Շատ մեծ դժուարութեամբ տղան ձեռք ձըգեցի: Ճամբան երկար էր: Ձիւնադիզանքներով կը հալածէին մեզ: Կը վախնայի անոնցմէ աւելի մեծերուն ուշադրութիւնը գրաւելէ: Կողմնակի փողոցներ մտայ: Բարեբախտաբար մութը կոխեց: Յետոյ ժպիտով մը աւելցուց.— «Քեզի նուէր բերած եմ զայն»:

Սենեակին տաքութիւնը ազդեց նորեկներուն վրայ: Ձիւնի հատիկներ սկսան հալիլ եւ կաթկթիլ · գունաւոր կապերտին վրայ՝ դրան մօտ՝ ուր կեցած էր Զալխօն՝ պզտիկին ձեռքէն բռնած:

Մեր արիւնը մեր երակներուն մէջ սառեցաւ: Այլայլեր էինք: Մեր լեզուն կապուեր էր · չէինք կրնար խօսիլ: Ուրեմն Թուրք լակոտներն ալ կ'ուզէին ճաշակել արեան պատճառած հրէշային հաճոյքը: Թող չըսուի թէ, զաւակները անմասն մնացին մարդասպան հայրերու մեղսակցութենէն:

Քիւրտ աղջիկը մեզի կը նայէր: Չէր կրնար ըմբռնել թէ ինչե՛ր կը դառնային մեր ներսի դին: Իրեն այնպէս կը թուէր թէ իր նուէրը պէտք եղած ընդունելութիւնը չգտաւ մեր մօտ: Աչքերուն մէջ զղջում կար: Ուրեմն պարապ տեղը ճակտեր էր: Այսպէս ուշ ատեն դուրսերը մնացեր էր, Հայու տղու մը համար միայն: Ի՛նչ անօգուտ ու յիմար աշխատանք:

— Այդ դրամը՝ մայրս ինծի տուեր էր վաղուան հացը գնելու համար · ըսաւ ան, քիչ մը աւելի հնչեղ:

Իր ձայնին մէջ բողոք կար: Եւ նայուածքին մէջ յանդիմանութիւն: Ա՛լ ձգեր էր հալածական հայորդիի ձեռքէն, որ կը կենար շփոթ, վհատ, գլխիկոր, խաղալիկ ճակատագրի ու դիպուածի:

— «Լաւ ըրած ես, Զալխօ՛, աղջիկս. կը վարձատրեմ քեզ, յուսադրեց մօրաքրոջս եւ ներքնասենեակ մտաւ:

Մահուան ճիրաններէն դեռ նոր ազատած պզտիկ ցեղակիցս մօտեցայ: Բռնեցի ձեռքէն · փայտացեր էր: Ակռաները իրարու կը զարնուէին, Մերկ ու նիհար կուրծքը կ'ելեւէջէր հեւ ի հեւ: Որքա՛ն չարչարուեր էր:

Վարդագոյն մետաքսէ, քառակուսի շղարշ մը ձեռքին մէջ, մօրաքոյրս մօտեցաւ Զալխոյին: Ի՛նչ ուրախութեամբ ընդունեց զայն, աչքերը շողացին անսահման հիացումով: Խընամքով ծալեց եւ ծոցը դրաւ իր նուէրը, ինքնիրեն խօսելով ·

— «Պայրամին ճակտիս ասով պիտի պարդարեմ»: Պզտիկ արծաթ դրամ մըն ալ ափին մէջ սեղմած՝ դուրս թռաւ ան, ձիւնին մութին մէջ անհետացաւ:

Գործի վրայ էինք: Սենեակէն՝ խոհանոց, ներս ու դուրս: Մօրաքրոջս ճերմակեղէններու պահարանները բացած՝ պէտք եղածները կը զատէր պզտիկին համար: Քիչ վերջ ան պիտի ձգէր մուրացիկի աղտոտ ձորձը:

Նկարներուն մէջտեղը դարձեալ կը փնտռէի զանդրահեր անուշիկ տղեկը: Կը ժպտէր թախծոտ, եւ իր իմաստուն շրթունքները կ'ուզէին ըսել շատ քաղցր բաներ ·

— Ահա իմ տեղս ընդունեցէ՛ք, սիրեցէ՛ք այս թշուառ եղբայրը, շա՛տ տանջուեր է···

Գիշերը կը յառաջանար: Ամանորի ցուրտ ձմեռ, սառնամանիք գիշե՛ր: Արթուն էինք: Մօրաքոյրս կը խօսէր, ծրագիրներ կը շինէր.— Միհրանիկի անունովը պիտի կոչէր զայն: Կը բացուէր 1916ի առաջին օրը: Գոյնզգոյն թշուառութիւններ, համաճարակ, սով, ժանտախտ՝ պիտի անճիտէին մնացած Հայերը: Բայց մենք ուրա՛խ էինք: Ան կը քնանար անխռով, լըւացուած ու մաքուր: Քանի մը օրէն, երբ ինքզինքը գտաւ, պատմեց իր 10 տարեկան տղու տառապանքները:

Քիւրտ մը արիւնալի սարսափներու մէջ յափշտակեր է զինքը մօր կողքէն: Կը տանի իր տունը իբրեւ տաժանակիր ծառայ, անօթի եւ մերկ:

Օր մը կը յուսահատի, կ'ընդվզի ինքն իր դէմ եւ կ'որոշէ փախչիլ հեռանալ: Ճամբայ կ'իյնայ կը քալէ երկար, անծանօթ ուղղութեամբ: Կը նշմարէ ճամբորդներ, կը մօտենայ եւ անոնց խօսակցութենէն կը հասկնայ՝ քաղաք կ'երթան: Գաղտագողի կը հետեւի անոնց: Ուշ ատեն կը հասնի քաղաք եւ պարիսպներուն տակ կը գտնէ ինքզինքը: Կը թափառի այդ տեղերը ապաստան մը գտնելու յոյսով: Քիչ վերջը կը պաշարուի Թուրք լակոտներու վոհմակէն՝ որոնք խոհանոցի դանակներով կը զինուէին: Եւ հրաշքի մը պէս կը հանդիպի բարերար Զալխօն:

×

Միհրանի՛կ— Ֆրանսայի հայաշատ պզտիկ քաղաքներէն մէկուն մէջ՝ ընտանիքի հայր է արդէն աշխոյժ եւ պատուաւոր: Իր պարկեշտ աշխատանքով հիմնած է իր սեփական տունը եւ գործը:

Ամէն Նոր Տարիի չի մոռնար յիշել իր ազատարարը,— այն եռանդուն ու արիասիրտ Քրտուհին— որ կը մնայ լուսաւոր գիծ մը մեր խաչակրութեան մթին ճամբուն վրայ:

Յիշատակիդ գիրկ մը ծաղիկ եւ համբոյրներ · բարի Զալխօ: Քու նուէրդ անգին գանձ է, կեանք ու արեւ է:

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

** Փարաքարի եւ Շէնգաւիթի կաւը, որմէ կը պատրաստուին ծաղկամաններ, մոխրամաններ եւ կաղամարներ, պիտի օգտագործուի նաեւ կըղմինտրի շինութեան համար:

** Դիլիջանի սանաթորիոմին մէջ դարմանուած են 1112 հոգի նոյեմբեր եւ դեկտեմբեր ամիսներուն ընթացքին,— այժմ կը նորոգուի սանաթորիոմը, որու վրայ պիտի ծախսուի 300 հազար ռուբլի:

** Այս տարի Հայաստանի Ջրային վարչութիւնը շինած է մեծ ու փոքր 17 ջրանցքներ եւ մէկ ջրամբար, իսկ նորոգած է 8 ջրանցքներ: Ծախսած է երկուքուկէս միլիոն ռուբլի:

** Ուղունլարի մէջ լրացաւ շինութիւնը միջնակարգ վարժարանի մը, որու վրայ ծախսուած է 270 հազար ռուբլի: Դպրոցը ունի 25 սենեակ եւ աշխատանոց, գրադարան, խաղասրահ:

դիտել կուտան թէ Մ. Նահանգներու բողոքը հետեւանք է հրէա - կան խաղերու: Երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները միշտ լարուած կը մնան, քանի որ պայքարը կը շարունակուի փոխա - դարձաբար:

ՄԱՀՈՒԱՆ ՊԱՏԻԺ կը սպառնայ 17 ամբաստանեալներու, ո - րոնք ձերբակալուած են, ահաբեկում սարքած ըլլալով Հիթլերի, Կէօրինկի եւ Կէօպէլսի դէմ: Դատավարութիւնը պիտի սկսի յուն - ուարին: Ամբաստանեալներուն գլուխը կը գտնուի հրապարակա - գիր մը, Նիքիշ, որուն համար կ'ըսեն թէ դաւը սարքած էր քանի մը շաբթուան մէջ:

ՉԵԽԱԿԱՆ ՄԵԾ ԶԻՆԱԳՈՐԾԱՐԱՆԸ, Շքօտա, գերմանական հակողութեան տակ ինկած է, իբրեւ հետեւանք նոր կացութեան: Այս պարագան մեծ վրդովում պատճառեց Փարիզի մէջ:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի, ՖՐ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ, ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻՆ, ՄԱՐՏ 19 ՄԻՒԹԻՒԱԼԻԹԷԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Ն Ո Ւ Ա Գ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս Մ Ա Ր Ս Է Յ Լ Ի Մ Է Ջ

ՏԱՂԱՆԴԱՒՈՐ ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐ **ՖԻԼԻՓ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆԻ**

Յունուար 15ին, **Colléée**ի սրահին մէջ

Նկատի ունենալ այս թուականը եւ չխաչաձեւել:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 3 Յունուար երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, «Հայ Ակումբ»ին մէջ:

ԵՂԱՆԱԿԻ ՓԱՅԼՈՒՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

7 Յունուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

ՍԱԼՈՆ ԳՕԼԻՋԷԻ ՄԷՋ

Գեղարուեստական բաժին: Պարահանդէսին պիտի նուագէ նը - քանաւոր **Jazz Paladium de Londres**.

Նէրկայացում եւ պարահանդէս

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ԵՒ ՇՐՋ. ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

22 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30էն մինչեւ կէս գիշեր

8 Ռիւ Ժան Կուժօն, Մէթրօ Շանզ Էլիզէ - Քլէմանսօ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ **ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ**

Ղեկավարութեամբ դերասան Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ, կը մասնակցին՝ Տիկիններ ԳԱՑԵԱՆԷ, ՔՆԱՐ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ, ՔԱՋԱՅՐ եւ ՔԻՒԹՆԷՐԵԱՆ, Պ. Պ. ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ եւ Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ:

Երաժշտութիւնը կը վարէ Թառահար ԳԱՐԵԳԻՆ: Ժամը ճիշդ 7ին կը սկսին եւրոպական պարերը: Ընտիր նուագախումբ, ղեկավարութեամբ յայտնի դաշնակահար ՍԼԱՎՍՔԻԻ:

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Տոմսերը կը ծախուին, Գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 51 Rue Mr. le Prince, Paris (6.), Թ. Նալպանտեան, 13 Rue Richér, Paris (9), Ս. Հալվաճեան, 4, Rue d'Alexandrie, Peris (2), հանդէսին օրը կիչէն:

Մուտք՝ 8, 10 եւ 15 ֆրանք:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՆԻԷՌ - ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԸՆ - ԹԱՑՔՆԵՐՈՒ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

1 Յունուար, Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին ընկերվարականներու սրահին մէջ, 149 bis, Avenue d'Argenteuil, Անիէռ:

Երգ, արտասանութիւն, պար եւ զանազան դպրոցական խաղեր:

Մուտք՝ 5 եւ 3 ֆրանք

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՕՓԵՐԱՅԻ ԵՐԳՉՈՒՀԻ ՏԻԿԻՆ **ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆԻ**

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Տեղի պիտի ունենայ 1 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին **Salon MASSILIA**ի մէջ, **1 Rue Roux de Brignolle,** Մարսէյլ:

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ՕՐ. ԱՆԺԷԼ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ

Ա. մրցանակ Մարսէյլի պետական երաժշտանոցէն

(Grand prix Wicart)

7 Յունուար, Շաբաթ ժամը 21ին, **Salle Emile Zola**

Մուտք՝ 4, 6 եւ 10 ֆրանք:

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԵՑԷՔ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ԻՆ

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Սկսանք դրկել 1939 Յունուար 1էն

ՓԱՐԻԶ.— Լ. Փափ.

ՊՈՒԱ. ՔՈԼՈՆՊ.— Ա. Յով.

ԳՈՒՏԱՓԵՇՏ.— Ն. Փալ.

ՓՈՒԱԹԻԷ.— Շ. Մէք.

ԼԻՈՆ ՎԵԶ.— Հ. Գ.

ԻՒՆԻՈՆ ՍԻԹԻ.— Օր. Ա. Ս.

Ընկեր Թորգոմ Ղազարեան (Սէն Շամոն) կը յայտնէ ծնունդը իր անդրանիկ մանչուն՝ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ:

×

Ընկեր Արամ Տէմիրճեան (Սէն Շամոն) կը յայտնէ ծնունդը իր անդրանիկ աղջկան՝ ՋԱՐՈՒՀԻ ԱԼԻՍԻ:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցիի հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ 1 Յունվ. (Նոր Տարի) եւ Ս. Ծննդեան 3րդ օրը 8 Յունուար եկեղեցւոյս մէջ Ս. Պատարագի արարողութիւնները կը կատարուին եռաձայն եւ դաշնամուրով, գլուխ Երիտ. Երկսեռ Միութեան երգչախումբին կողմէ՝ ղեկավարութեամբ Պ. Վահրամ Էլմաճեանի: Կը պատարագէ Տ. Աստէ քհնյ. Փայլակ:

Կը հրաւիրուին շրջանիս ազգայիններ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Բնիկ Էփէրէցի (Կեսարիա) Տիգրան Թունտոեան, որուն հասցէն էր5, Rue de Pourtour, Meudon (S et O): կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան կամ B. Stepanianի, 16 Bld. Michel, St. Juste, Marseille:

— Կը փնտռեմ եղբայրս՝ Անդրանիկ Տէօքմէճեան որ Կեսարիոյ որբանոցէն փոխադրուած էր Իզմիր: 1922ին Իզմիրի աղէտին փոխադրուած է Գալաթայի (Յունաստան) որբանոցը: Իր մասին լուր ունեցող ընկերներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջ՝ Տիկին Հայկուհի Եայլաբեանի, 26 Rue Louis Blanc, Lyon, (Rhône), France:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՍԻՄՈՆ ԳԱԲԱՄԱՃԵԱՆ

ԳՐՊԱՆԻ ՏԱՐԵՑՈՅՑ

Ի. տարի

Գին **5** ֆրանք (Ֆրանսա), Արտասահման **1.50** շիլին կամ **40** սէնթ:

Դիմել հեղինակին.

44 Rue du Commerce, Colombes, (Seine) France:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՎԻՆԵՈՆԷՆ Պ. Վարդերես Մինասեան իր եղբօր մահուան տարելիցին առթիւ կը նուիրէ 50 ֆրանք Ֆ. Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութեան, 50 ֆր. Փարիզի Աղքատախնամին: Ստանալ «Յառաջ»ի Վարչութենէն:

Le Gerant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme — PARIS (13) Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 3 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MARDI 3 Janvier 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3928 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԽՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՐՈՇԱԼ ԵՒ ԳՈՐԾԵԼ

Ի՞նչ կը թելադրէ այն ընդհանուր կացութիւնը, որուն խտացեալ պատկերը ներկայացուցինք վերջացող չաբթուն։ Թէ՛ միջազգային եւ թէ՛ հայկական ճակատին վրայ։

Ամէն բանէ առաջ՝ արթնութիւն եւ պայծառատեսութիւն։ Յետոյ համախմբում ուժերու եւ կազմակերպութիւն։ Ու վերջապէս հիմնական աշխատանք, բոլոր ճակատներուն վրայ։

Երկար խորհրդածութեանց չի կարօտիր միջազգային կացութեան պատկերը, իր անստոյգ, յաճախ վրդովիչ ելեւէջներով։

Իրականութիւն է որ ամբողջ աշխարհ կը զինուի, կանխելու կամ փութացնելու համար չարաշուք ընդհարումներ։ Ամէնէն տկար իշխանութիւնն ալ կը քամէ իր ժողովուրդին երակները, մէջտեղ դնելով սրտառուչ նշանախօսքեր։

Ծիծաղելի պիտի ըլլար որ եւ է դեր վերագրել մեր ցիրուցան բազմութեանց, այս ընդհանուր խառնիճաղանճին մէջ։ Մեր ձրգտումը պիտի ըլլայ յստակօրէն զատել դէպքերու ընթացքը, եւ, մօտաւորապէս նախատեսելով գալիքը, կարելին փորձել, եթէ ոչ բան մը շահելու, գոնէ չարիքները սահմանափակելու համար։

Այս է որ կը կոչենք արթնութիւն եւ պայծառատեսութիւն։

Բայց, չի բաւեր տեսնել ու զատել։ Տեսակէտներ պարզել կամ բանաձեւ մշակել։

Հարկ է գործել։ Շարժման մէջ դնել փորձառութեան եւ իմաստութեան բոլոր գիտելիքները։ Մանաւանդ որ — թոյլ տուէք նորէն յիշեցնել — այլեւս խաւարակուռ Ասիոյ խորերը չենք ինկած, այլ լուսացնցուղ ափերու վրայ, ի սփիւռս աշխարհի։

Այս ճակատին վրայ, առաջին հողը, անշուշտ, կը կազմէ մեր թեւաբեկ հայրենիքը։

Ինչքան ալ սահմանափակ ըլլան մեր հնարաւորութիւնները, այս ճակատին վրայ, պէտք չէ պատրուակ ծառայեն անհոգութեան կամ անշարժութեան։

Մեր տեսակէտները կրնան տարբերիլ Հայաստանի կարգուսարքին, իշխանութեան կամ էութեան մասին։ Բայց, կը կարծենք թէ ամէնէն մոլեռանդ հաւատացեալն իսկ ըմբռնած է որ բան մը փոխուեցաւ, խախտեցաւ վերջին երկու-երեք տարիներու ընթացքին։

Ուրեմն, կարելի չէ վիճիլ այնպէս ինչպէս մինչեւ հիմա։

Եթէ Երեւանը երես դարձուցած է մեզի, կամաւորապէս կամ հակառակ իր կամքին, այդ չի նշանակեր թէ մենք ալ քէն պիտի պահենք։

Ուրիշ ի՞նչ ունինք, իբրեւ խարիսխ, անոր կառչելու եւ կանգուն մնալու համար։

Բայց, այս պարագան իրաւունք չի տար նորէն հոլովելու քարացած եւ անամէջ ըմբռնումներ, պարզապէս ի հեճուկս այս կամ այն հոսանքին։

Եթէ անկեղծօրէն կ՚ընդունինք որ բան մը փոխուած է — դժբախտաբար դէպի դէշը — ապա ուրեմն պէտք է փոխել դիրքեր բռնելու եւ գործելու եղանակներն ալ։

Օրինակ, ի՞նչ կը նշանակէ նորէն բարեկամութիւն խաղալ եւ պատկառելի գումարներ հաւաքել յանուն վերաշինութեան, երբ գիտենք որ Երեւան Բարեգործականի չէքերն անգամ չընդունիր, քար լռութիւն պահելով։

Հարցումը կ՚ուղղենք աւելի բաց, — ինչո՞ւ ձեռնարկներ չեն կատարուիր, ապահովութեան տակ առնելու համար Հայաստանի անունով հաւաքուած գումարները, որոնք մեծ մասով կը գտնուին պղտոր, կպչուն ձեռքերու մէջ։

Ո՞վ կ՚երաշխաւորէ այդ գումարներուն եւ գալիքներուն անկորուստ պահպանումը, երբ իրաւատէրը ամէն յարաբերութիւն խզած է Հայկական Արտասահմանի, մինչեւ իսկ իր ամէնէն հաճոյակատար բարեկամներուն հետ։

Հօկերը վերածուեցան դիմակաւոր կոմիտէներու։ Վերաշինացները կազմալուծուեցան, կամ կորսնցուցին իրենց գոյութեան իրաւունքը։

Արդ, ի՞նչ բանի կը ծառայեն անոնց հաւաքած դրամներն ու նիւթերը։ Գոնէ անոնք խելք ըրա՞ծ են դրամատուն մը յանձնելու այդ հարստութիւնները, իբրեւ անձեռնմխելի աւանդ։ Մինչնոյն ատեն հրատարակութեան տալով հաշիւները, ելքն ու մուտքը։

Բծախնդրութեան, տարրական պարկեշտութեան այս պարտականութիւնը ամէնէն առաջ կ՚իյնայ իրենց՝ Հօկերու եւ Վերաշինացներու եւ ուրիշ գոյնզգոյն «բարեկամ» կազմակերպութեանց անդամներուն վրայ։

Թող չըսեն թէ անտեղի ենթադրութիւններ կ՚ընենք։ Մեր ականջին հասած են Հայաստանեան աւանդներու տնավարի գործածութեան պատմութիւններ, որոնք աւելին դրել պիտի տային։

Հարցը շատ պարզ է, — ինչ որ հաւաքեր են Հայաստանի անունով, պարտաւոր են ցուցակագրել եւ յանձնել դրամատուն, իբրեւ նուիրական աւանդ։ Մինչեւ որ բուն իրաւատէրը ձայն տայ։

Ամէն պարագայի մէջ, հայրենիքն է այդ աւանդին տէրը, այսօրուան կամ վաղուան համար։ Եթէ կարելի չըլլայ զայն անմիջապէս յատկացնել վերաշինութեան, ուրիշ պահանջներ չեն պակսիր Հայաստանի մէջ, լաւ կամ գէշ օրերու համար։

Մտահոգութեան ուրիշ պարագայ մը, Հայաստանի ճակատին վրայ, ապահովութեան խնդիրն է, որ կը պահանջէ լուրջ ուշադրութիւն։

Անշուշտ չէք սպասեր որ մանրամասնենք այդ հարցին զանազան երեւոյթները։ Կը բաւէ սեղանի վրայ դնել խնդիրը, լայնօրէն քննելու համար, յարաբերութեանց խզման հարցին հետ, որ նոյնպէս պարտականութեան կը կանչէ մեզ, առանց հոսանքի կամ դաւանանքի խտրութեան։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆՈՐ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

— oo —

Վարչապետին ծանրակշիռ յայտարարութիւնները

— oo —

Դամասկոսէն կը հեռագրեն Դեկտեմբեր 31 թուականով.—

Ֆրանքեւսուրիական դաշնագրին վաւերացման ձգձգումը եւ կարգ մը Ֆրանսացի վարիչներու ըրած յայտարարութիւնները ցաւալի տպաւորութիւն գործեցին երկրին մէջ։ Ժողովուրդին յուզումը եւ յուսախաբութիւնը արտայայտուեցան խորհրդարանի երէկուան նիստին մէջ, ուր ազգայնական խմբակցութեան նախագահը, Շիւքրի Գուայլի եւ քարոզութեանց դրասենեակին վարիչը, Ֆախրի Պարուտի կառավարութենէն պահանջեցին վերջացած նըկատել փոխանցման շրջանը եւ անկախութիւն հռչակել։ Վարչապետը, Ճէմիլ Մարտամ պէյ, խօսք առնելով բացատրեց Ֆրանսայի արտաքին նախարարին ցոյց տուած ընդդիմութիւնը դաշնագրին վաւերացման մասին։ Յետոյ խստօրէն քննադատեց «ֆրանսական քաղաքականութեան նոր ուղղութիւնը»։ Շեշտեց թէ Փարիզ գտնուած ատեն զգուշացուցած է արտաքին նախարարը, թէ ծանր հետեւանքներ կրնան ծագիլ, եթէ դաշնագիրը չվաւերացուի եւ թէ անպաշտօն յայտարարութիւններ ըրած է այս մասին։ «Կարելին փորձեցի Ֆրանքեւսուրիական զինակցութեան համար։ Մենք հաւատարմօրէն կապուած ենք դաշնագրին որ կը միացնէ մեր շահերը»։

Վարչապետը այս առթիւ յիշեց քննիչ յանձնաժողովի մը առաջման խնդիրը։ «Հանրապետութեան նախագահը, երեսփ. ժողովը եւ կառավարութիւնը ամէն պարագայի մէջ պիտի մերժեն բանակցիլ այդ յանձնաժողովին հետ։ Եթէ Ֆրանսա չուզեր պահել իր խոստումը, մենք պատրաստ ենք մեզ պաշտպանելու բոլոր միջոցներով, զոհելու մեր կեանքը եւ հարստութիւնը՝ անկախութեան համար»։

Յետոյ խորհրդարանը քուէարկեց կարգ մը բանաձեւեր, որոնք հետեւեալ տրամադրութիւնները կը պարունակեն.—

1. Սուրիոյ խորհրդարանը, անկեղծօրէն փափաքելով զինակցութիւն կնքել Ֆրանսայի հետ, կապուած կը մնայ Դեկտ. 26ին վաւերացուած դաշինքի բնագրին, որ կ՚ապահովէ Սուրիոյ իրաւունքները։ Եթէ սակայն ֆրանսական խորհրդարանը ազատ է մերժելու զինակցութիւնը, չի կրնար ժխտել անոր բնական իրաւունքը անկախութեան մասին, որ նուիրագործուած է Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտով։

2. Ուրիշ որ եւ է համաձայնութիւն յանձնուած չըլլալով իր վաւերացման, խորհրդարանը չեղեալ կը նկատէ իր կողմէ չճանչցուած որ եւ է պայմանագրութիւն կամ յաւելուած։

3. Խորհրդարանը կը ցաւի որ ֆրանսական կառավարութիւնը, առանց բանաւոր պատճառի մերժած է յարգել իր յանձնառութիւնները։ Այս առթիւ կը պարսաւէ անոր բռնած անորոշ դիրքը դաշնագրին վաւերացման հարցին մէջ եւ կը պահանջէ կառավարութենէն հսկել Սուրիոյ իրաւունքներուն վրայ, հաստատելով իր անկախութիւնը եւ միութիւնը եւ ստիպողաբար ձեռք առնել ազդու միջոցներ, անյապաղ ստանձնելու համար բոլոր իշխանութիւնները։

4. Խորհրդարանը կ՚արձանագրէ վարչապետին յայտարարութիւնները, որոնց համաձայն ան ինքզինքը ազատ կը նկատէ ստորագրուած որ եւ է պայմանագրէ կամ համաձայնութենէ։

5. Խորհրդարանը կը հրաւիրէ Սուրիացիները յարաբերութիւն չմշակել ո եւ է անհատի կամ յանձնաժողովի հետ, եթէ իրենց կարծիքը հարցնեն։

6. Խորհրդարանը ցաւ կը յայտնէ Լաթաքիոյ, Ճէպէլ Տրիւզի եւ Ճէզիրէի մէջ պատահած հակօրինական եւ ըմբոստական արարքներուն առթիւ, եւ կը պահանջէ կառավարութենէն ստիպողաբար վերջ դնել այդ կացութեան։

7. Խորհրդարանը կ՚արձանագրէ թէ Սուրիոյ կառավարութիւնը համաձայն է իրեն հետ, նախկին բոլոր բանաձեւերուն վրայ։

Վարչապետը Քոռիխս գնաց, ապահովելով ելմտացոյցին վաւերացումը

— oo —

Վարչապետ Պ. Տալատիէ, որ Փարիզէն պիտի մեկնէր կիրակի առտու ժամը 10ին, ճամբայ ելաւ կէս օրէն վերջը, ապահովելու համար 1939ի ելմտացոյցին վաւերացումը, նոր տարիէն առաջ։ Երեսփ. ժողովը եւ Ծերակոյտը գիշերը ցերեկին խառնած էին, համաձայնութիւն գոյացնելու համար շարք մը վիճելի կէտերու մասին։ Պահ մը հարկ եղաւ գիշերանց արթնցնել երեսփ. ժողովին նախագահը, Պ. Էռիօ, որպէսզի ժամանակ չկորսուի։ Վարչապետը երեք անգամ վստահութեան խնդիր յարոյց, եւ շահեցաւ։ Երեսփ. ժողովը 229ի դէմ 353 ձայնով մերժեց համայնավար երեսփոխաններու մէկը բանաձեւը, որ կը պահանջէր ջնջել «կացինի» կամ կրճատման յանձնաժողովը (վարչական վերակազմութեան համար)։ Մերժեց նաեւ ընկերվարականներու մէկ բանաձեւը, նոյն հարցի մասին, 247ի դէմ 343 ձայնով, եւ վերջապէս համայնավարներու երկրորդ բանաձեւը, որ կը տրամադրէր տեղեկութիւններ քաղել անհատներու սեղանաւորական հաշիւներու մասին։ Ելմտական նախարարը բացատրեց թէ 1940ին միայն կարելի է գործադրել այդ կանոնը, դրամատուններու մէջ եղած հաշիւներու մասին։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԵՐԷՆԻ ԴԱՍԵՐԸ Կ՚ԱՒԵԼՑՆԵՆ ՈՉ-ԹՈՒՐՔ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Պոլսոյ թերթերուն մէջ կը կարդանք.—

Կրթական տեսչութիւնը նոր որոշում մը տուաւ, պէտք եղածին պէս ապահովելու համար Թուրք լեզուին եւ գիրին ուսուցումը փոքրամասնութեանց դպրոցներուն մէջ։

Թէեւ Թուրքերէն ձեռագրին ձեւը 4 տարիէ ի վեր փոխուած է եւ ներկայիս բոլոր նախակրթարաններու եւ միջնակարգ վարժարաններու մէջ նոր գիրին կազմուածքին համաձայն դասաւանդութիւն կը կատարուի, սակայն փոքրամասնութեանց դըպրոցներու մէջ գիրի դասը տակաւին այս վարժարաններուն մնայուն ուսուցիչներուն կողմէ եւ ֆրանսերէն գիրի դրութեամբ կ՚ուսուցուի։ Այս կերպով հին դրութեամբ գրել սորված ուսանող մը երբ պաշտօնական վարժարան մը կը փոխադրուի, գրելու տեսակէտէ ամբողջովին օտարի մը կացութեանը կը մատնուի։

Փոքրամասնութեանց վարժարաններէն պաշտօնական դպրոցներ փոխադրուած շատ մը աշակերտներու պաշտպաններու կողմէ այս մասին կատարուած բողոքներուն վրայ, կրթական տեսչութիւնը փոքրամասնութեանց վարժարաններու գիրի խնդիրն ալ լուծած է, որոշելով որ շաբաթական երկու պահէ բաղկացած այս դասը եւս, այս վարժարաններու պաշտօնական Թուրք ուսուցիչներուն կողմէ եւ նոր գիրի ձեւով դասաւանդուի։

Կրթական տեսչութիւնը այս որոշումը տուած ատեն, նկատի ունեցած է նաեւ սա պարագան թէ, դպրոցի միջավայրէն, նոյնիսկ Թուրքերէն դասաժամերէն դուրս Թուրքերէն խօսելու եւ Թուրքերէն լսելու պատեհութենէն զրկուած աշակերտները, շաբաթը գոնէ երկու ժամ եւս Թուրքերէնի ուսուցիչներուն հետ շփման մէջ գտնուելով, մայրենի լեզուն իւրացնելու կարելիութիւնը ունեցած պիտի ըլլան։

Վարժարաններուն հաղորդուած այս որոշումին համաձայն, մինչեւ հիմա ամէն դասարանի մէջ շաբաթական 2 պահ ուսուցուած դասերուն վրայ 2 պահ եւս պիտի աւելցուի եւ այս դասերն ալ, միւս Թուրքերէն դասերուն նման Թուրքերէնի, պատմութեան եւ աշխարհագրութեան ուսուցիչներուն կողմէ եւ դասաժամը 75 ղրուշի փոխարէն պիտի տրուին։

*** Թուրքիոյ կրթական գործավար Սաֆէթ Արըքան եւ տնտեսական գործավար Շաքիր Քէսէպիր հրաժարեցան, առողջական պատճառներով։ Կրթական գործավար նշանակուեցաւ Իզմիրի երեսփոխան Հասան Ալի Եիւճէլ, տնտեսական՝ դարձեալ Իզմիրի երեսփոխան Հիւսնի Չաքըր։

Հռոմ-Պերլին առանցքին ազդարարութիւնները

Իտալական թերթերը կը շարունակեն արծարծել Թունուզի խնդիրը։ Արտաքին նախարարութեան օրկանը, «Ռէլացիոնի Ինթէրնացիոնալի» (Միջազգային յարաբերութիւններ) նոր յօդուածով մը կը բացատրէ թէ «Թունուզը անհրաժեշտ է Իտալիոյ կեանքին համար եւ պիտի կազմէ գերագոյն փորձը այն յեղափոխական առանցքին (Հռոմ-Պերլին) որ ձեռնարկած է դարբնելու նոր Եւրոպան եւ որ պիտի յեղաշրջէ Եւրոպայի սկեպտիկ ուղեղները, եթէ հարկ ըլլայ փորձել զայն։ Ամէնէն առաջ Ֆրանսացիները իրենք պէտք է մտածեն այս նոր իրողութեան վրայ, թէ իրենց եւ թէ Եւրոպայի համար։ Մինչ Թունուզը Իտալիոյ համար կենսական խնդիր մը կը ներկայացնէ, Ֆրանսայի համար պարզապէս գերակշռութեան եւ հեղինակութեան հարց մըն է»։

Իտալական թերթը կը պահանջէ նաեւ Ճիպութին, զիտել տալով թէ «Իտալիա նուաճած ըլլալով Եթովպիան, չի կրնար հանդուրժել որ դէպի իր ափրիկ. կայսրութեան սիրտը տանող ամենամեծ երկաթուղին եւ ամենադիւրին նաւահանգիստը մնան Ֆրանսայի ձեռքը, Ֆրանսացիներու տրամադրութեան տակ, ֆրանսական հսկողութեան ներքեւ»։

*** Մարսէյլէն մէկ փաշտ զինուոր ճամբայ ելաւ դէպի Ճիպութի։ Այս առթիւ իր խօսքը ուղղելով սպաներուն, 15րդ զօրաբանակին հրամանատարը, Զօր. Օրլի շեշտեց թէ իրենց դերը պիտի ըլլայ ապահովութիւն ներշնչել ֆրանսական Սոմալիի ժողովուրդին, զանազան սպառնալիքներու դէմ եւ հռչակել Ֆրանսայի նուիրական իրաւունքները այդ երկրամասին վրայ «որ նուաճուած է իր զաւակներուն զոհողութեամբ եւ արիւնով»։

— oo —

40 ԺԱՄՈՒԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ օրէնքին փոփոխման առթիւ, աշխատանքի նախարարը շարք մը հրամանագիրներ հրատարակեց, որով կը սահմանուի նոր կարգուսարքը, 1939 յունուար 1էն մինչեւ յունիս 30։ Այսուհետեւ բոլոր հաստատութիւնները, բացի անոնցմէ որ ուղղակի կապ ունին հանրութեան հետ կամ որոնց գործունէութիւնը կը տարբերի համաձայն եղանակին, պիտի բանին մինչեւ 38 ժամ, պահելով 40 ժամուան կանոնը։ Այն հաստատութիւնները որոնց գործունէութիւնը կապ ունի օդին փոփոխութեանց հետ, պիտի բանին 45 ժամ։ Ուրիշ հաստատութիւններ՝ 38-45 ժամ։ Այն հաստատութիւնները որ ուղղակի կապ ունին հանրութեան հետ, պիտի բանին 45 ժամ։ Անհրաժեշտ է ստանալ աշխատանքի քննիչին մասնաւոր արտօնութիւնը, 40 ժամուան համար։ Առեւտուրի եւ մեծ վաճառատուններու մէջ աշխատանքը սահմանուած է 42 ժամ, դեղարաններու համար՝ 42-44 ժամ, պանդոկներու, սրճարաններու, ճաշարաններու, կապելաններու համար՝ 45-50 ժամ եւն.։

ԼԷՈՆ ՊԼՈՒՄ խմբագրականով մը կը պահանջէ հրաժարեցնել Տալատիէի դահլիճը։ «Պէտք է անհետանայ այս կառավարութիւնը, եւ որքան շուտ այնքան լաւ»։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ բանակին վերակազմութեան առթիւ, մօտերս սպարապետ պիտի նշանակուի Զօր. Ժոռժ, յաջորդելով Զօր. Կամլէնի, որ կարգ մը պաշտօններ պիտի վարէ մինչեւ 70 տարեկանը։

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

«ԱՆԽՈՐՏԱԿԵԼԻ ԲԵՐԴԸ»

Մունիխի համաձայնութենէն առաջ, կարգ մը պետութիւններ, որոնք դէմ էին վերաքննութեան, հսկելու քաղաքականութիւնն էին նախընտրած: Չեխոսլովաքիոյ կրած ծանր հարուածը խորտակեց միջնաբերդը այդ քաղաքականութեան: Եւ որովհետեւ ճակատը փլաւ, վտանգուած պետութիւններէն ոմանք սկսան պաշտպանողական քաղաքականութիւն մը վարել:

Թուրքիա մէկն է այս վերջիններէն: Ան վտանգուած է երկու ուղղութեամբ. կամ՝ ենթակայ է 2 տեսակ նըւաճումներու,— տնտեսական - քաղաքական եւ հողային:

Շատեր չեն բաժներ այս կարծիքը: Բայց մենք խորապէս համոզուած ենք ատոր: Համոզուած է նաեւ ինքը՝ Թուրքիան: Թերահաւատները մատնանիշ կ'ընեն Թուրքիոյ եղած օժանդակութիւնները: Ինչպէս նաեւ՝ անոր զինակցական կապերը: Զարմանալի թող չթուի, եթէ ըսենք թէ՝ մենք ճիշդ այդ «ապահովութեանց» մէջ կը տեսնենք Թուրքիոյ յարաճուն մղձաւանջը:

Այսօր, այդ «ապահովութիւններէն» միայն մէկի մասին կ'ուզենք խօսիլ: Կ'ակնարկենք Պալքանեան Ուխտին: Արդ, այս համաձայնութեան նըպատակն էր «փոխադարձ պաշտպանութիւնը՝ դրացի կամ ուրիշ պետութեան մը կողմէ՝ Ուխտին մասնակից ոեւէ պետութեան վրայ կատարուելիք յարձակման մը դէմ»:

Առենէ մը ի վեր, նոր ու բարդուած դեր մը կ'ուզուի տալ այդ ուխտին: Ու այս նոր ծրագրին բարձրախօսն է Թուրք մամուլը: «Ճումհուրիյէթ»ի մէջ, օրինակ, Եոնուս Նատի խմբագրական մըն է ստորագրած («Ճումհուրիյէթ», 17 Դեկտ. 1938).— «Պալքանեան համաձայնութիւնը եւ Պալքանեան ազգերը — կը գրէ,— որոնք ապահովեցին Պալքաններու խաղաղութիւնը, կրնան ապագային ստեղծել զինուորական ու քաղաքական վիթխարի խմբակցութիւն մը, որ ի վիճակի ըլլայ դիմագրելու արտաքին որ եւ է յարձակում: «Այս ձեւով, պալքանները, յենլով իրենց սեփական ուժերուն, ու միացած՝ արտաքին աշխարհի դէմ, պիտի նոյնանան՝ իբրեւ մեծ պետութիւն մը: Ըստ մեզի, առենն է իրականացնելու այս մեծ իտէալը: Մենք համոզուած ենք, որ Պալքաններու խաղաղութիւնը պիտի չխանգարուի Պալքանցիներու կողմէ: Բայց, մենք չենք կրնար վստահ ըլլալ, թէ անակնկալ յարձակում մը, որ եւ է օր, պիտի չխռովէ մեր հանգստութիւնը: Պարտաւոր ենք պարզ կերպով ըսել, թէ՝ պալքանեան երկիրները վերջնական կերպով պատրաստ չեն նման կարելիութեան մը դիմագրաւելու: Այդպիսի համաձայնութեամբ մը՝ Պալքանները պիտի դառնան բերդ մը, որ անխորտակելի պիտի ըլլայ՝ ներքնապէս ու արտաքնապէս: Եւ, այն ատեն, մենք պիտի ուզէինք տեսնել թէ՝ ո՞ր մեծ պետութիւնը պիտի համարձակի յարձակիլ 60 — 70 միլիոննոց ուժի մը վրայ: Մեր այդ ուժը պիտի ունենայ զինուորներու թիւ մը, որ պիտի ըլլայ կրկնապատիկը Յունաստանի բնակչութեան: Անիկա պիտի ծառայէ Պալքաններու միացեալ պաշտպանութեան»:

Գեղեցիկ ծրագիր մը, ահաւասիկ: Ճիշդ այնպէս՝ ինչպէս Պրիանի «Եւրոպայի Միաց. Նահանգները», Ֆըրանքօ-չեխ զինակցութիւնը, Փոքր համաձայնութիւնը, Պրիան — Քելլոկ ուխտը, Միջերկրականեան համաձայնութիւնը, ու մանաւանդ ... Ազգերու Դաշնակցութիւնը:

Թողունք, սակայն, այս պերճախօս նմանութիւնները, ու ամփոփուինք այս «մեծ խաղին» մէջ: Ու աւելցնենք, որ Յունաստանի թագաւորը եւս, ասկէ առաջ, »էնթրանսիժան»ի ըրած էր յայտարարութիւն մը, ուր կային գրեթէ նոյն միտքերը: Ան եւս խօսած էր «70 միլիոննոց ուժ»էն, որ «ի հարկին կրնայ 5 միլիոն զինուոր ոտքի հանել»:

Ընդունելով, պահ մը, որ իրապէս հնարաւոր է այս ծրագրին իրականացումը, մարդ կը տարուի խորհելու թէ ինչո՞ւ հիմա անհրաժեշտ դատուած է ան: Պալքանեան Ուխտը ութ տարուան պատմութիւն է: 1930ին էր որ Փափանասթասիու մէջտեղ նետեց այդ գաղափարը: Նախ՝ դժուարութիւններ ծնան: Յետոյ զայն յաջողցուցին: Բայց, մինչեւ Մունիխի ժողովը՝ զայն «մեծ պետութեան» մը վերածելու անհրաժեշտութիւնը զգացած չէին: Եոնուս Նատի լեզուին տակ ունի «բակլաներ», զորս պէտք չէ անտես առնել: Օրինակ, ան կը խօսի «անակնկալ յարձակումի մը» մասին: Ու կը չեշտէ «որ եւ է մեծ պետութեան» մը պարագան: Զըսեր, անշուշտ, թէ ով կրնայ ըլլալ այդ «մեծ»ը: Ի՞նչ հարկ: Կրկնութիւններէ խոյս տալու համար, չճգնինք նաեւ մենք: Ընդունինք փաստը — «անակնկալ յարձակման մը հաւանականութիւնը՝ մեծ պետութեան մը կողմէ», ու փորձենք փնտռել պատասխանները երկու հարցումներու: Առաջինը՝ գրենք իբրեւ պատասխան անոնց, որոնք Թուրքիոյ եղած աջակցութիւնները ապահովութիւն մը կը նկատեն: Երկրորդը՝ կը դնենք՝ ստուգած ըլլալու համար թէ, Թուրքիա «ապահո՞վ» է նաեւ իր պալքանեան զինակիցներու օժանդակութեանը մասին:

Հոս, հարկ է ճշդում մը կատարել, սակայն: Խնդիրը կեդրոնացուցինք Թուրքիոյ վրայ: — Ինչո՞ւ, պիտի խորհի ընթերցողը, չէ՞ որ վտանգը, եթէ կայ, կը սպառնայ նաեւ ուրիշներու: Այդ «ուրիշները» Պալքանեան ուխտի միւս պետութիւններն են, բնականաբար: Արդ, ռումանական եւ եուկոսլաւական մամուլը բառ չարտասաներ այս մասին: Ուրեմն, «ինչո՞ւ»ն գտնենք նաեւ հոս: Եթէ ներքին խնդիր է, պէտք չէ որ խօսին նաեւ Էնկիւրի եւ Աթէնք: Առաջինները կըլռեն, որովհետեւ չեն հակիրառաջադրուած ծրագրին: Խօսելով պալքան. ուխտի մասին, պարզած ենք թէ նոյն այդ ուխտին պատկանող պետութիւնները անջատ ջուրերու (Դանուբ եւ Միջերկրական) քաղաքականութիւններ եւ հոգեր ունին: Զիրենք միացնողը, նախապէս, Պուլկարիան էր: Այժմ հոդ եւս համաձայն չեն: Եուկոսլավիա,— ամէնէն ուժեղը Պալքանեան Ուխտի պետութիւններէն — վճռապէս կը պահանջէ գոհացում տալ Պուլկարիոյ՝ վերադարձնելով անոր նախկին հողերը:

Եոնուս Նատիի կամ Էնկիւրիի ծրագրին առաջին անյաջողութիւնը, ուրեմն, կուգայ ներսէն: «Ճումհուրիյէթ» եւս կը խոստովանի այս պարագան.— «Այս գաղափարը,— կը գրէ,— իրապէս շատ գեղեցիկ է, բայց դժուար է անոր իրականացումը»:

Կան նաեւ արտաքին պատճառներ: Առաջին,— «Ճումհուրիյէթ» քօղարկած է իրողութիւն մը: Անիկա անակնկալ յարձակում մը հաւանական նկատած է «մեծ պետութեան մը» կողմէ: Այս «մեծ»ը Գերմանիան չէ: Չէ, որովհետեւ թափանցողական է անոր նուաճումը, եւ ոչ թէ անակնկալ յարձակողական: Ուրե՞մն: Կը մնայ, նորէն, Իտալիան: Արդ, այլեւս կասկած չկայ, որ Հռոմ ու Պերլին իրենց բոլոր մասնակի պահանջներուն մէջ գործակից են: «Պալքանցիներու 70 միլիոնը կրկինն է այն պետութեան որ պիտի յարձակի»: Այս նախադասութիւնը եւս, որ ըսելէ այն մատնանիշ կ'ընէ 40 միլիոննոց Իտալիան, կը ճգնի անտեսել անոր զինակից Գերմանիան՝ իր 80 միլիոնով: Այդ ինքնախաբութիւնը եւս թողունք Էնկիւրիի: Թէեւ, ինք եւս մեզի չափ համոզուած է, որ նաեւ իր հողերու մասին իրաւունքներու բաժանում կը կատարած են երկու Առաջնորդները: Ու ենթադրենք թէ Իտալիա յարձակեցաւ Թուրքիոյ վրայ (քանի որ միւսներուն վրայ յարձակելու հաւանականութիւն չկայ): Ո՞վ պիտի կանգնի իր կողքին: Եուկոսլավիա՞ն: Կը բաւէ ֆրանսական մամուլի տրամադրութիւնը կարդալ Ստոյատինովիչի ընտրական յաջողութեան մասին, համոզուելու համար թէ Եուկոսլավիա որքան սերտօրէն կապուած է առանցքին: Ռումանիա՞ն,— Հունգարիա կեցած է անոր կողքին: Իսկ այս վերջնոյն ետեւ՝ Գերմանիան: Գերմանիա՝ ինքը՝ ինքնաշարժի ճամբայ ունի այժմ, Չեխոսլովաքիոյ մէջէն, մինչեւ Ռումանիա: Յունաստա՞ն,— ինչո՞ւ յանձն առնէ կրակի մը մէջ նետուիլ, երբ Իտալիա կրնայ ծովէն օղակել զայն, իսկ Պելկրատ ակնդէտ կը նայի Սելանիկի...:

Փաստօրէն, ուրեմն, ոչ միայն «դժուար իրականանալի», այլեւ անկարելի է ստեղծումը նման «մեծ պետութեան մը», որ «պիտի դիմագրաւէ որ եւ է արտաքին վտանգ»:

Անշուշտ, անտես պէտք չէ առնել նաեւ ուրիշներու ճիգն ու օժանդակութիւնը՝ այդպիսի խմբակցութեան մը կազմութեանը մասին: Առաջին հերթին՝ Անգլիան: Անվիճելի է, սակայն, որ իտալական յարձակում մը իր հետ պիտի ունենայ այս վերջնոյն հաւանութիւնը: Ժընըվիէվ Թապուի, անցեալ գիշեր, քաղաքական բանախօսութեան մը ընթացքին կ'ըսէր.— «Ընդունինք որ Իտալիոյ չտրուեցան այն բոլորը զորս խոստացած էինք: Ու պէտք է տալ բան մը: Բայց, մենք մեր հողերէն այսօր եւս ոչինչ կուտանք»...:

Թուրքիոյ հետապնդած ծրագրին իրականացումին համար մեծագոյն խոչընդոտ մը կը կազմէ նաեւ Պուլկարիան: Այդ «70 միլիոննոց» պատրանաւոր «մեծ պետութեան» ծոցին վրայ է ան: Ու՝ չափազանց լաւ զինուած: Իր աշխարհագրական դիրքը մեծագոյն արգելքն է Պալքանեան Ուխտի պետութիւններու ներքին կապին: Դանուբով՝ ուղղակի կապուած է, Անշլուսէն ասդին, Գերմանիոյ: Իսկ տրամադրութեամբ՝ անհաշտ վերաքննական, բայց մանաւանդ՝ խորապէս դառնացած է՝ Թուրքիոյ օղակումի քաղաքականութենէն: Թուրք մամուլը կրկին կը խօսի վարչապետ Գէօսէիվանովի «մօտակայ այցելութենէն՝ Էնկիւրի»: Իսկ պուլկար մամուլը միայն ... կը թարգմանէ Էնկիւրիի այդ լուրը: Պալքանեան Ուխտի կուրծքին մխուած սուր մը, որուն կոթը... Պելկրատ է:

Եւ, վերջապէս, կան նաեւ ուրիշ խոչընդոտներ:

Մունիխը Արեւելեան ու Միջին-Հարաւային Եւրոպայի մէջ բան մը յեղաշրջեց: Նախապէս հաւատք մը կար Արեւմտեան պետութեանց մասին: Այսօր, խորտակուած է այդ հաւատքը: Չեխոսլովաքիան, քայքայուելով, Եւրոպայի կէսէն անդին դրաւ առանցքի ազդեցութեան տակ: Ու բոլոր փոքրերը բերաւ այն եզրակացութեան թէ՝ ամէն մէկը պէտք է մտածէ սեփական մորթը փրկելու մասին: Ուխտ, զինակցութիւն, համաձայնութիւն, դաշինք կամ խոստում, — յոյսեր էին մինչեւ երէկ: Մունիխը դանոնք պատրանքներու վերածեց: Այսօր՝ փորձանքներ են: «Կամ մեզի հետ՝ կամ մեզի դէմ» — նաեւ այս տեսակէտէն նմանութեան եզրեր ունին բոլշեւիկեան Քրեմլը եւ ֆաշական առանցքը:

Եւ ինչ որ նոյնքան կարեւոր է, տնտեսական այն յարաբերութիւնն է, զոր ունին պալքանեան երկիրները՝ Գերմանիոյ հետ (կը նշանակէ՝ առանցքին հետ): Այսպէս, Գերմանիա Ռումանիոյ, Յունաստանի, Թուրքիոյ եւ Եուկոսլավիոյ հետ առեւտրական հետեւեալ տախտակը ունի (հարիւրի համեմատութեամբ՝ ունին Գերմանիոյ հետ):

Ռումանիա	1929	1932	1937
Ներածում	24	24	31
Արտածում	18	12	21
Եուկոսլավիա			
Ներածում	16	18	33
Արտածում	8	11	21
Յունաստան			
Ներածում	9	10	26
Արտածում	23	14	27
Թուրքիա			
Ներածում	15	25	42
Արտածում	13	13	36

Այս յարաճուն համեմատութիւնը, որ այսօր աւելի բարձրացած է, առանցքի ձեռքը ուժեղ զէնք մըն է, բանակայինէն անջատ,— արգիլելու համար նման խմբակցութեան մը ըստեղծումը:

Այս բոլորէն վերջ, կը մնայ փաստը ուրեմն, «Ճումհուրիյէթ»ի իսկ խոստովանութեամբ,— մեծ պետութեան մը կողմէ յարձակումի մը հաւանակութիւնը, եւ 70 միլիոննոց ուժ մը ունենալու անհրաժեշտութիւնը ...:

Առաջինը ժխտողները թող վիճին ... Եոնուս Նատիի հետ: Իսկ երկրորդին հաւատացողներուն կը մնայ սպասել հասունցող դէպքերուն ...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԸ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

Այս մեծափարթամ ոստանին մէջ թառած մեր գաղութը ազգային կեանքի տեսակէտէն կը ներկայացնէ անփառունակ վիճակ մը: Տարիներ շարունակ բազմաթիւ փորձեր կատարուեցան կեդրոնական կազմակերպութիւն մը ստեղծելու համար, սակայն կը թուի թէ ամէն ճիգ դատապարտուած է վիժելու:

Այս կացութիւնը ունի բնականաբար իր պատճառները: Նախ՝ Լոնտոնի գաղութը գրեթէ չունի մտաւորականներ, ուսանողներ կամ ազգային վարիչ մարմին մը: Որոշ ընդունակութիւններ ունեցող գրոց - բրոցներ կան անշուշտ, բայց կարծես ամէնքն ալ քաշուած են հրապարակէն՝ տեղ տալու համար չուկայի երիտասարդներուն որոնց մօտ դժբախտաբար կը պակսի անհրաժեշտ խանդավառութիւնը: Պարբերաբար սարքուած պարահանդէսներն ու զանազան հաւաքոյթները արդիւնք են անհատական ձեռնարկներու: Մինչեւ կեդրոնական մարմին մը կարգ մը ծանօթ մտաւորականներու հովանաւորութեան տակ կրնար կենսունակ գաղութի մը վերածել մեր համրանքը:

Գլխաւոր պատճառ մըն է նաեւ եկեղեցիին կազմակերպութիւնը: Մեր Ս. Սարգիս եկեղեցին հիմնեցաւ 1923-ին Պ. Գ. Կիւլպէնկեանի անձնական միջոցներով: Հոգաբարձութիւն կամ թաղական խորհուրդ չունինք ու եկեղեցիին ամբողջ մատակարարութիւնն ու ներքին վարչութիւնը յանձնուած է խնամակալութեան մը որ ընտրուած է նուիրատուին կողմէ՝ համաձայն անգլիական օրէնքին: Գաղութը ազատօրէն կ'օգտուի անշուշտ առանց ոեւէ ծախք վճարելու, բայց միեւնոյն ժամանակ ձայն չունի ոչ հոգեւոր հովիւի ընտրութեան, ոչ ալ եկեղեցական գործերուն մէջ: Ու եթէ յիշենք որ մեր ժողովուրդը «Հայաստանեայց եկեղեցին» կ'ընդունի իր սեփական հիմնարկութիւնը եւ կը ձգտի, համաձայն Ազգային Սահմանադրութեան, իր միջոցներով վարելու զայն, հասկնալի կը դառնայ որ Պ. Գ. Կիւլպէնկեանի կարգադրութիւնը հաճելի չթըւեցաւ կարգ մը բծախնդիր տարրերու:

1923ին ունեցանք բուռն վէճեր: Երեսփոխանական ժողով մը ընտրուեցաւ 1926ին. դիմումներ կատարուեցան նուիրատուին մօտ բարեփոխելու համար խնամակալութեան իրաւասութիւնները, բայց ամէն փորձ ապարդիւն մնաց: Այսօր Պ. Կիւլպէնկեան իր ստեղծած կազմակերպութեան միջոցաւ կը վարէ եկեղեցիին գործերը:

— Ահաւասիկ աղօթատեղի մը զոր կը տրամադրեմ հայ ազգին, գացէք աղօթեցէք այնտեղ, ձերն է. ես կը վճարեմ բոլոր ծախքերը յաւիտեանս յաւիտենից, բայց դուք մի խառնուիք. վաթսունական թուականներու Ազգ. Սահմանադրութիւնը կէտ առ կէտ գործադրելու անհրաժեշտութիւն չեմ տեսներ այս օտար ափերուն վրայ...

Գաղութին մէկ մասը լռութեամբ համակերպած է այս կարգադրութեան. բայց, ինչպէս ըսի, հոսանքներ կան որ բոլորովին հակառակ են «դուք մի՛ խառնուիք»ի քաղաքականութեան: Այս հայրենակիցներուն անհաշտ ընթացքը պատճառ եղած է ուրեմն որ անոնք քէն ընեն, մէկ կողմ քաշուին ու մոռնան իրենց պարտականութիւնները գաղութին հանդէպ: Չեմ ուզեր անուններ տալ, բայց կը յիշեմ անձեր որոնք կրնային օգտակար ըլլալ մեզի՝ ազգային մարմին մը ստեղծելու տեսակէտէն:

Այսպէս կամ այնպէս, անկազմակերպ վիճակ ունի մեր գաղութը, հակառակ իր համբաւին որուն վրայ արդէն շուք կը ձգեն աւելի համեստ բազմութիւններ, Ֆրանսայէն մինչեւ Պալքաններն ու Սուրիա:

1934ին խումբ մը երիտասարդներ Միութիւն մը ստեղծեցին «հայկական ոգին վառ պահելու համար» օտարանալու հակամէտ սերունդին մէջ: Դըժբախտաբար կազմակերպողները իրենք անգամ չունեցան այդ «ոգին»: Թանկօն ու վալսը շատ հաճելի են իբրեւ զբօսանք, բայց բաւական չեն հրահրելու համար կայծը: Յետոյ պէտք չկայ շողշողուն ծրագիրներու: Լոնտոնի բարեմիտ պատանիներուն և երիտասարդներուն ուժերէն շատ վեր է «զարկ տալ հայ գրականութեան եւ արուեստին»: Փաստ՝ այն իրողութիւնը որ չորս տարուան մէջ ոչ մէկ քայլ առին այդ ուղղութեամբ: Շատ աւելի կարեւոր աշխատանք մը կատարած կ'ըլլան մատչելի դասախօսութիւններ սարքելով, ինչպէս եւ հայերէնի դասեր տալով մանուկներուն: Այդ աշխատանքին համար տրամադրելի ուժեր կան այստեղ. կարելի է նոյնիսկ պարբերաբար դասախօսներ հրաւիրել Փարիզէն: Ակումբի անդամներէն գրեթէ ոչ մէկը կապ ունի հայ ժողովուրդին հետ եւ չգիտեր թէ ինչեր կ'անցնին կը դառնան հայրենիքէն ներս կամ հայրենիքէն դուրս: Բացի այս հիմնական գործէն, մեր տղաքը պարտաւոր են աւելի լայնօրէն ու սրտանց նուիրուիլ հայրենասիրական աշխատանքներու: Շատ լաւ է որ հիմնադրամ մը գոյանայ տարիներու ընթացքին, սակայն պէտք է աւելի տաք վերաբերում ունենալ մեր անբախտ խլեակներուն հանդէպ: Միութիւնը ի վիճակի է միշտ նպաստներ յատկացնելու այս կամ այն նպատակին: Առնուազն իմաստակութիւն է, երբ բախտաւոր գաղութի մը երիտասարդները կը մերժեն, օրինակ, մասնակցիլ Պէյրութի Լուսինեան վարժարանի համար բացուած հանգանակութեան, պնդելով թէ «իրենք բարեգործական հիմնարկութիւն չեն»: Պէտք է միանգամընդմիշտ մոռնալ սեփական չէնք մը ունենալու ծրագիրը, եթէ հազարաւոր ոսկիներ պիտի տրամադրուին պարզապէս պերճանքի համար: Մեր ընթերցարանը կամ ժամադրավայրը ունենանք համեստ պայմաններու մէջ, պարենք, խաղանք բայց չմոռնանք պարտքը հանդէպ մեր ժողովուրդին:

X

Լոնտոնի գաղութը կը համրէ մօտ 500 անձ՝ 80 ընտանիքով: Ունինք 16 գորգի վաճառականներ եւ արհեստաւորներ, երեք մուշտակավաճառներ, երկու բժիշկ, մէկ ատամնաբոյժ, մէկ ապարանատէր, երկու սափրիչ եւ ուրիշ զանազան արհեստաւորներ: Ընդհանուր առումով Լոնտոնի Հայերը ունին նիւթական բարեկեցիկ պայմաններ ու կարելի է նոյնիսկ ըսել որ կարօտեալներ չկան: 1925ին հիմնուած Աղքատախնամը շաբաթական նպաստ-

---

ՈՐԲԻՆ ԿԱՂԱՆԴՉԷՔԸ

Տարին հասնելու առէն՝ Փարիզի մեծ վաճառատուները սովորականէն շատ աւելի հրմշտուք մը կը ճանչնան:

Հարուստն ալ, աղքատն ալ կողք կողքի, ուս ուսի, իրարու ոտնամատները ճզմելու չափ խռնուած, հանդերձեղէններու եւ մանաւանդ՝ խաղալիկներու ցուցափեղկերուն առջեւ՝ տղոց հաւասար սրտի հեւքով մը կը դեգերին, գլխու ցաւ բերելու չափ անտնալով:

Հոն՝ անգամ մըն ալ՝ ջուրին վրայ լեցուած ձիթաիւղին պէս, կը զանազանուին երկու դասակարգեր՝ որոնց անունով աշխարհ կը փլցնեն այսօր: Փլցնելու իրենց յատակագիծովը նորէն չլինելու համար զայն...:

Ոճի, ճարտարագէտի, փոփոխութիւն մը պարզապէս...:

Ու չաղախը, չինանիւթը, դուն եւ ես, ինչ որ ալ ըսեն, ինչ որ ալ գրեն, դատապարտուած ենք մնալու «մեր սեւին կոթովը»:

Այդ չէր նիւթը:

X

Հարուստը, ունեւորը, իրեններուն փափաքին լաւագոյն կերպով գոհացում տալու ցանկութեամբ՝ կը գնէ, կը գնէ մեծ հրճուանքով, դիւրութեամբ:

Իսկ երկրորդը, աղքատը՝ նոյնքան գիտակից իրեններուն ցանկութեան՝ կը թաղուի խորթին հաշիւներու մէջ...

Հազար հնարամտութիւններով կը ջանայ քօղարկել արժէքը նիւթին, որպէսզի կեանքի սեմին՝ կարենայ խնայել անիկա՝ եփուն արցունքը իր անմեղներուն:

Կը գնէ, կը գնէ ան ալ, չափելով, կշռելով անհուն դժուարութեամբ:

Prix - fixeներու բաժանումէն չի կրնար հեռանալ աղքատը: Կոտրած, թափած, նախորդ տարիներէն մնալով նորոյթէ անցած, օթեկ, աժան ապրանքներ:

Անտրէին, Մարսէլին նամակները կորսուած են ճամբան: Կաղանդ պապային ձեռքը չէ՞ն անցած անոնք...:

Անտրէն այս տարի ալ պիտի չունենայ շարժանկարի մանրանկար գործիքը, Շարլոյին երկու ֆիլմերուն հետ: Շարլօ «տաււ փախաւ, խաչագող», «Շարլօ չմչկող»:

Այս ալ չէր նիւթը:

X

Տիկին Հանրիէթ Ժէրպիէն ալ խառնուած էր գնորդներու հոսանքին:

Հինգ տարեկան մանչուկի մը, Ժաքօյին հետ, այն տարիքին ուր կինը գիղիս հասուն խաղողին կը նմանի, այրի էր մնացած:

Բարձրահասակ, թուխ դէմքի մը փայլ տուող զարնան տերեւի գոյն աչքերով, մարմինը վերէն վար կաղապարող սեւ շրջազգեստի մը տակ՝ իր տնօրէնէն, տոմարակալութեան պետէն մինչեւ իր դէմը աշխատող երասը չկոխած պաշտօնեան՝ ծաղկի մը շուրջ դարձող մեղուներու պէս կը շրջապատէին զայն:

Բարեկեցիկ ընտանիքի զաւակ, երկրորդական վարժարան աւարտած՝ հրապարակի վրայ աչքի զարնող հրատարակչական ընկերութեան մը մէջ՝ ոչ արհամարհելի թոշակ մը ստանալով, կեանքի սովորական պահանջներուն համար նիւթապէս չէր չարչարուեր Հանրիէթ:

X

Կաղանդի գիշեր:

Տիկին Ժէրպիէին ծնողքը Կոպլէն պողոտային նայող իր յարկաբաժնին ճաշասրահն էին հաւաքուած՝ փոքրիկ Ժաքօին կաղանդը տօնելու համար:

Մեծ հայր Փաթուրյէ ծանրախոհ, աչքերը ժպտուն սակայն՝ երբ ծունկերուն ցատկոտող թոռան կը նայէր՝ բազմած էր կաշեծածկ, լայն, թիկնաթոռի մը վրայ՝ մօտիկը անմուխ օճախին:

Մեծ մայրիկը, մայրիկը, մօրաքոյր ու քեռայր՝ «ճամբորդին» սպասելով՝ սեղանին շուրջ, ուր մեր ժամուն ջահերուն պէս իրարու վրայ դիզուած մոմերու լոյս մը կ'իջնէր՝ «վազող ձի» կը խաղային:

Լուռ տխրութիւն մը կար սակայն հոն...:

Ամէնքն ալ առանց խօսք բանալու, կը խորհէին գաղտնօրէն տան երիտասարդ տիրոջ մասին, որ տարի ու կէս առաջ մեռած էր, ինքնաշարժի արկածի մը հետեւանքով:

Զանազան պտուղներ ներկայացնող նկարի մը դիմացը կախուած ժամացոյցը՝ անուշիկ եղանակ մը նուագելէ յետոյ՝ տասնը մէկը կը զարնէ:

Կը փակուին Ժաքօյին աչուկները:

Մօրը օգնութեամբ զոյգ մը տախտակէ կօշիկ տեղաւորելէ վերջ վառարանին յատակը, անկողին կը նետուի օրուան հերոսը:

Խորհո՛ւրդ խորին:

Ամէնքը, ամէնքը, կը լծուին գործի:

Կաղանդի ծառը կը գրաւէ տեղը հապճեպով ծալլուած խաղատուփին:

Ժաքօյին մօրեղբայրը քրտինք կը թափէր արուեստական ձիւնով ծածկուած թփիկը ելեկտրական աստղերով լուսաւորելու համար:

Հրեշտակներ, պուպրիկներ, գոյնզգոյն ժապաւէններու տակ կը պլպլային:

Ծառին շուքին մութին մէջ պառկող մանուկ Յիսուսին շուրջը՝ մանրանկար կայարանի մը կը վերածուի, ուր վակոններու, ուղեցոյց լուսաւոր — սիւներու, բազմաթիւ պաշտօնեաներու, դրօշակներու միջեւ, փապուղիէ փապուղի՝ կարմիր, կապոյտ, կանանչ լոյսերով ելեկտրաշարժ կառախումբ մը կը սուրար:

Վառարանին մօտ՝ ինքնաշարժի մը կողքին՝ ճերմակ, խոշոր, երիվար մըն ալ՝ անիւներու ժխորին անտարբեր դարձդարձող վակոններուն կը նայէր:

Բոլորը, բոլորը լարուած այդքան նոր նուէրներուն, կաղանդի լուսաւոր ծառի տեսքին Ժաքօյին արձակելիք երջանիկ քրքիջներուն կը սպասէին անհամբեր:

X

Ճերմակներ հագած, ալեւոր Կաղանդ Պապային հետ թռչելով երկինք դրախտ այցելելէ վերջ կ'արթննայ Ժաքօ:

— Մայրի՛կ:

— Արթնցա՞ր: Եկուր հրեշտակս, վազէ նայէ ինչե՛ր բերած է քեզի Կաղանդ Պապան:

Գիշերանոցովը ներս կը խուժէ Ժաքօ:

Սուր ճիչ մը արձակելով, ձին, ինքնաշարժը դարձող կառախումբին մօտ կը հրէ:

Ու տարօրինա՛կ, կայծակի մը արագութեան չափ կարճ թուող ուրախութիւնն անոր կը վերջանայ յանկարծ...:

Մայրը նեղսրտած, չուարուն այս պաղ ընդունելութենէն, խօսքը կ'ուղղէ Ժաքօյին:

— Գոհ չմնացի՞ր, հապա ի՞նչ, ի՞նչ կ'ուզէիր...:

Ու երբ մանչուկը ձեռքերը ետին կապած, տրտում աչուկներով, դրան աջ ձախ երերնելով՝ մեղմօրէն կը մրմռայ:

— Ես, ես, կ'ուզէի հայրիկ մը, հայրիկ մը, հուժկու հայրիկ մը կ'ուզէի, որ զիս թեւերուն մէջ առնելով, վեր վեր, օդին մէջ բարձրացնէր...:

Ա. ԿԱՊԵՆՑ

ՏՈՄՍԵՐ

Ի՞նչ կը բանի Ռուսիա

Քաղաքական կեանքը կ'եռայ, պետութիւններու վերին ղեկավարութիւնները խելք ու հնարք կը մաշեցնեն ելքեր որոնելու նորաստեղծ կացութիւններէն. Եւրոպայի քարտէսը կը փոխուի շարժանկարի արագութեամբ. Նորանոր նուաճումներու ծրագիրներ մէջտեղ կը նետուին, նոր ախորժակներ կը սրուին, նոր դասաւորումներ կը ձեւաւորուին:

Եւ այս բոլորին մէջ՝ ո՞ւր է Խ. Միութիւնը. ի՞նչ կը բանի. ի՞նչ կ'որոճայ....:

1938ը հանդիսացաւ միատիրական մեծագոյն պետութեան՝ Գերմանիոյ համար յաջողութեանց ու ընդարձակման, եթէ կ'ուզէք՝ ազգային միութեան տարի մը: Երէկուան բաժան գերման ժողովուրդը յաջողեցաւ իրեն միացնել Աւստրիան եւ Չեխոսլովաքիոյ Զուտէթեան հողամասերը, իրականացնելով միաձոյլ Մեծն Գերմանիոյ երազը: Ան շուտով կը կարգադրէ, ի՛նչ անցուդարձեր ալ պատահին, Մէմէլի միացման հարցը եւ Տանցիկի թնճուկը, որոնց լուծումը քաղաքականապէս հասունցած է եւ պարզապէս ժամանակի խնդիր դարձած է այժմ:

Այս յաղթանակներէն ետք, բնական մղումով Գերմանիա կ'ուղղուի դէպի արեւելեան Եւրոպա, դէպի Ուկրայնա, որուն ազգային միացումը ու անջատ պետութեան մը վերածումը այսօր օրուան քաղաքականութեան հարց է արդէն:

Ճափոն կը շարունակէ յառաջանալ չինական ովկեանոսին մէջ: Ան օրէ օր կը սեղմէ եւրոպական դարաւոր ազդեցութեանց գօտին այնտեղ, կը դժուարացնէ ճերմակ մարդուն գործունէութիւնը, կը ձգտի կաշկանդել առեւտրական խաղաղ թափանցումի օտար ճիգերը եւ կը ձգտի իրականացնել «Արեւելքը Արեւելքցիներուն» նշանաբանը, որ այժմ իր պարզ ձեւին մէջ ուրիշ բան չի նշանակեր, եթէ ոչ Ճինաստանը Ճափոնին:

Իտալիա՝ Պերլին - Հռոմ - Թոքիո առանցքին երրորդ ձողը, կը խլրտի, ակռայ կը կճրտէ, մտքէն անհանգիստ երազներ կը վազցնէ դէպի Միջերկրականեան տիրապետութեան բանալիները՝ Թունուզ, Սուէզ եւայլն: Շուտով, այժմ արդէն երբ Հռոմ 1935ի Լաւալ-Մուսոլինի համաձայնութիւնը պաշտօնապէս չեղեալ կը հռչակէ, պիտի պարտաւորուի հրապարակ նետել իր իրական առաջադրութիւնները: Որովհետեւ, դիտելի է որ 1938ի ընթացքին երբ միատիրական առանցքին միւս երկու բեւեռները՝ Գերմանիա ու Ճափոն իրենց կամքը յաջողեցան քալեցնել, երբ անոնք յաջողեցան ու տակաւին կը յուսան շահիլ, սոյն առանցքին իրական ձողը՝ ինքը Իտալիան տակաւին բան մը չշահեցաւ, քաջալերեց առանցքը, բայց ինքը ոչինչ ըստացաւ, թոյլատրեց աւստրիական անշլուսը, բերաւ կանգնեցուց Հիթլէրի կեռ խաչը Պրէննէրի վրայ, բայց ինքը տակաւին փոխարինութիւն, բաժին չառաւ աւարէն:

Ու կը խլրտի ան, կ'անհանգստանայ: Պիտի պահանջէ շուտով անտարակոյս, ու պիտի յուզէ աշխարհը քաղաքական նոր անակնկալներով:

Ահա Միացեալ Նահանգները, որ բացէ ի բաց, անվերապահ ու աներկիւղ ցասում կը կարդայ Նացի Գերմանիոյ երեսին, կը դժգոհի, առեւտրական դաշինքի ձեւին տակ կը սերտացնէ իր կապը բրիտանական կայսրութեան հետ, եւ միւս կողմէ՝ ամերիկեան ցամաքամասի բոլոր պետութիւնները,— թիւով 21— իրարու քով կը բերէ որպէսզի այդ երկրամասի դուռները փակէ հիթլէրականութեան եւ փաշականութեան վտանգներուն առջեւ, ինչպէս նաեւ ձեւակերպէ նոր աշխարհի զինական պաշտպանութիւնը արտաքին ամէն ծաւալականութեան դէմ,— իրական կամ կարողական:

Այս բոլորին ի տես՝ ի՞նչ կ'ընէ Խորհուրդներու երկիրը:

Ամէն ինչ մութ է այնտեղ: Խորհրդային աշխարհը դարձած է իսկապէս խորհրդաւոր աշխարհ:

Ժամանակ կար, որ անոր ձայնը կը լսուէր Ժընեւի միջազգային ճառախօսութեան բեմէն: Կար ժամանակ երբ արժէք մը ունէին ռուս-ֆրանսական կամ ռուս-չեխական դաշինքները:

Այսօր աշխարհի քաղաքական միտքը շատոնց չափած ու պակաս գտած է անոնց կշիռը: Ի՛նչպէս պիտի պաշտպանուի Սթալինի ներսը միշտ մեծ ջարդող, բայց դուրսը միշտ կծկուող Ռուսիան:

Այո, ի՛նչ կ'ընէ ռուս Թաջ Նազարներու հայրենիքը, երբ Ճափոն նուաճած է Չինաստանի կէսէն աւելին, երբ Չեխիան այսօր գերման ծիրին մէջ կը դառնայ եւ երբ Գերմանիա իր սրատես աչքը սեւեռած է ուկրայնական դաշտերուն վրայ:

Ա. ԿԵՍԱՐ

Ռուսիա կրնա՞յ դիմադրել գերման գրոհին

Լեհաստանի նախկին վարչապետ Զօր. Սիքորսքի, որ «Արդի պատերազմը» գրքին հեղինակն է, Վարշաւայի «Քուրիէր» թերթին մէջ գրած է յօդուած մը, որով կը քննէ գերմանական արշաւանքի մը հաւանականութիւնը դէպի արեւելք՝ Ռուսիոյ դէմ եւ կ'եզրակացնէ թէ Ռուսիա կրնայ դիմադրել յարձակման:

Զօր. Սիքորսքի կ'ընդունի թէ ռուսական կարմիր բանակը տկարացած է վերջին «մաքրագործում»ներու պատճառով եւ յարձակողական արժէք չի ներկայացներ Ռուսաստանէն դուրս հողամասերու մէջ, բացի ռուսական օդային ուժէն, որ կրնայ յարձակողական դառնալ, բայց այս վիճակը ամբողջովին կը փոխուի, երբ Ռուսիա ենթարկուի դուրսէն յարձակողի մը ներխուժման վտանգին եւ կռիւը մղուի ռուսական հողամասերու վրայ:

Այսպիսի պարագային, կ'ըսէ Զօր. Սիքորսքի, կարմիր բանակը մէկ մարդու նման պիտի համախմբուի իր կառավարութեան շուրջ: Ան աշխարհի ամէնէն սատուարաթիւ եւ լաւ պարենաւորուած բանակն է: Կարմիր բանակը պիտի օգտուի այն իրողութենէն, որ Ռուսիա խիստ ընդարձակ է, բայց ճամբաներ չունի, հետեւաբար յարձակող գերման ուժը, որ գլխաւորաբար մեքենաշարժ զօրաբաժիններէ պիտի բաղկանայ, պիտի չկրնայ արագ շարժիլ՝ առանց ճամբու եւ առանց կայանի:

Ռուսական ազգային հողին վրայ ռուսական բանակը, հոգ չէ թէ պոլշեւիկեան ըլլայ ան, լուրջ ախոյեան մըն է: Պէտք չէ մոռնալ նաեւ այն իրողութիւնը, որ ռուս գիւղացին, ինքնապաշտպանութեան ուժեղ բնազդ ունի իր երկրին մէջ: Ասոնցմէ զատ՝ ան դառն յիշողութիւններ ունի գերման բանակի ներկայութենէն Ռուսիոյ մէջ, մեծ պատերազմի ընթացքին:

Պերլին կատարելապէս ծանօթ է այս իրողութեան եւ գերման զինուորական պետերուն համար ռուսական արշաւանք մը մղձաւանջ մըն է:

Զօր. Սիքորսքի կը յարէ.

— «Կը թուի թէ հիթլէրեան վարիչները կ'անտեսեն այս դժուարութիւնները՝ դէպի Ուկրայնա իրենց խաչակրութեան երազին մէջ: Բայց ասոր հոգեբանական բացատրութիւնը կայ, այսինքն՝ գինովցած յաղթանակները մարդոց գլուխները կը դարձնեն»:

Ռուսիոյ մէջ նշանակութիւն չունի Գերմանիոյ ռազմագիտական տեսութիւնը, որ է՝ կայծակի արագութեամբ յարձակում, արիւնահեղ ու բուռն կռիւ, մեքենաշարժ զօրաբաժիններ մղել առաջ իրարու ետեւէ՝ ձեռք ձգելու յաղթանակը: Նոյնիսկ ռուս բանակներու պարտութիւնը շատ բան չի նշանակեր տակաւին՝ ընդարձակ Ռուսիան նուաճելու տեսակէտէն:

Կը մնայ Գերմանացիներուն այն յոյսը, թէ քաղաքային բնակչութիւնը ապստամբի կամ զինուորական ըմբոստութիւն մը ծագի խնդրոյ առարկայ հողամասին մէջ: Բայց ռուսական կացութեան հետեւողները բոլորն ալ կը հաւաստեն միաձայնութեամբ, թէ այսպիսի յոյսերը հաստատուած չեն ամուր հիմերու վրայ:

5000 տարուան օրինագիրք մը

Գահիրէի համալսարանի փրոֆէսէօր Սամի Կապրա, որ աւելի քան երկու տարիէ ի վեր Գահիրէի մօտիկ հին եգիպտական Իպլիսի եւ Թունակէլ Կէպէլի (Հէրմոփոլիս Մակնա) շնաւեռուններու դամբաններուն մէջ պեղումներ կը կատարէ, յաջողեցաւ գտնել հազուագիւտ պապիրոս մը, որուն վրայ գրուած է հին Եգիպտացիներու քաղաքային օրինագիրքը: Փրոֆէսէօրը երկու տարի առաջ գտած էր մուտքի դուռը, որ կ'առաջնորդէր դէպի շիրիմներու ստորերկրեայ ընդարձակ լաբիւրինթոս մը: Այդ օրէն ի վեր ան կ'աշխատէր այս գերեզմաններու ցանցին մէջ եւ փնտռտուքներ կը կատարէր:

Այս լաբիւրինթոսին մէջ կար տաճարի նման շինութիւն մը, որ կը կարծուի թէ զմռսողներու աշխատանոցը եղած է: Այս տաճարին մօտ ան գտաւ ներքնասենեակ մը, որ կը կարծուի թէ գերեզմանի պահապաններուն իբր դրասենեակ կը ծառայէր: Այստեղ գտաւ խոշոր հողէ աման մը, եւ երբ կափարիչը վերցուց, այնտեղ տեսաւ պապիրոսը, որուն երկու երեսներուն վրայ գրութիւններ կային: Այս գրութիւնները կը կազմեն Եգիպտոսի հին քաղաքային օրինագիրքը:

Պապիրոսը պահուած է անաղարտ վիճակի մէջ, անոր նշանագրերը տակաւին ճապուկ են: Օրինագիրքը շատ մեծ տեղ չի գրաւեր: Ամբողջ օրինագիրքը գրուած է պապիրոսի մէկ երեսին վրայ, որուն մեծութիւնն է 1.50 մէթր × 50 սանթիմեթր: Միւս երեսին վրայ կան կարգ մը բեւեռագիրներ, երկրաչափութեան եւ ուսողութեան վերաբերեալ, որոնք նոյնպէս շահեկան են հին Եգիպտացիներու գիտական հասկացողութեանց տեսակէտէն:

Փրոֆ. Կապրա այս պապիրոսը գտնելուն պէս վազեց ցոյց տալու զայն Գահիրէ հնագիտութեան տնօրէն Տօքթ. Տրիոթինի եւ եգիպտական համալսարանի հնագէտ Փրոֆ. Կիրկիս Մաթթահի, որոնք հաստատեցին թէ իրապէս հին եգիպտական քաղաքային օրինագիրքն է ան:

Կը թուի թէ հին եգիպտական օրինագիրքը շատ պարզ էր, զերծ այսօրուան օրինական բարդութիւններէն. օրինակ մը՝

«Եթէ ոեւէ մէկը վարձու տայ իր արտը, պէտք է որ վարձակալին հայթայթէ ցանելու համար սերմ: Հունձքը քաղելուն՝ վարձակալը պարտաւոր է վերադարձնել փոխ առած սերմը նախ եւ առաջ եւ յետոյ վճարել արտին համար վարձադին մը»:

Փրոֆ. Սամի Կապրա յաջողած է ուրիշ գիւտեր ալ ընել. որոնք կ'ապացուցանեն Հերոդոտոսի նկարագրութիւնը Եգիպտացիներու բարքերու մասին: Փրոֆէսէօրը գտած է թռչուններու եւ սրբազան կապիկներու դամբաններ, բոլոր սրբազան կապիկներու մարմինները զմռսուած եւ խնամով պահուած ստորերկրեայ ներքնասենեակներու կամ մերթ ալ առաստաղներու եւ հողէ ամաններու մէջ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԱՂԱՆԴԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆ.— Կիրակի, 25 Դեկտեմբեր կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Ռ. Ա. Կ. սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Հ. Կ. Խաչի դպրոցի մանուկներու օրուան հանդէսը: Օդը սաստիկ ցուրտ ըլլալով, շատ մը ծնողներ բացակայ էին:

Ուսուցիչ Հ. Կ. Տէրմոյեան իր կարելին ըրած էր հանդէսին կազմակերպութեան համար: Որոշուած ժամուն վարագոյրը բացուեցաւ եւ բեմին վրայ երեւցան ժպտերես հայորդիները, մօտ 70 մանչ եւ աղջիկ, 7—14 տարեկան, երգելով «Ով մեծասքանչ»ը: Յետոյ կարգով արտասանեցին կարօտի եւ նոր տարուան վերաբերեալ ոտանաւորներ: Խումբ մը օրիորդներու կողմէ եղան հայկական պարեր, ազգային տարազով:

Ներկայացուեցան երկու զաւեշտներ, «Երկու խուլերը» եւ «Կաղանդ Պապան»: Բոլորն ալ լաւ կատարեցին իրենց դերերը:

Հ. Կ. Տէրմոյեան խօսք առնելով ըսաւ.— Ահաւասիկ Հ. Կ. Խաչի պարգեւը ձեզի: Ձեր զաւակներուն շրթներէն որ կը խօսին եւ կ'արտասանեն իրենց մայրենի լեզուով, եւ Հ. Կ. Խաչն ալ կը սպասէ ձեզմէ իր բաժինը նոր տարուան առթիւ:

Հանդիսականները, ուրախ՝ իրենց զաւակներուն յաջողութեան համար, ձեռնարկեցին հանգանակութեան, որմէ գոյացաւ 760 ֆրանք: Նկատի ունենալով որ ցուրտին հետեւանքով շատեր կը բացակայէին, Հ. Կ. Խաչը բաց ձգած է հանգանակութեան ցանկը, որպէսզի փափաքողները կարենան մասնակցիլ նոր տարուան առթիւ, ի նպաստ Հ. Կ. Խաչի դպրոցին: Դիմել Տիկին Հ. Զարդարեանի:

Կ'արժէ շնորհաւորել խաչուհիներու աշխատանքը:

Կաղանդ պապան բոլոր փոքրիկներուն ծրարներով ուտելիք բաշխելով, հանդէսը փակուեցաւ փոքրիկներու «Երբ որ բացուին դռներ» խմբերգով:

*** Հայ Կ. Խաչի մասնաճիւղը կազմակերպած էր ներկայացում մը, որ տեղի ունեցաւ 18 դեկտեմբերին, Սէրքըլ Կաթոլիկ սրահին մէջ: Ներկայացուեցաւ Լ. Շանթի «Ինկած բերդի իշխանուհին» (ողբերգութիւն 4 արար), ղեկավարութեամբ դերասան Թրադօշի: Հակառակ օդին աննպաստութեան եւ Փասքալի կողմը սարքուած հանդէսի մը, ժողովուրդը սկսաւ լեցուիլ սրահը: Ներկայացումը յաջող էր: Բոլոր դերակատարները եռանդով կատարեցին իրենց դերերը, թէեւ լաւ չէին վարժուած:

*** Ընկեր Յովհաննէս Զիլինկիրեանի եւ Օր. Լուսվարդ Բարխեանի ամուսնութեան առթիւ սարքուած խնջոյքին մէջ, փոխան 100 ֆրանք նուիրեց Հ. Յ. Դ. կոմիտէին, 50 ֆր. Հ. Կ. Խաչին, 50 ֆրանք ալ կնքահայրը ընկեր Պ. Մանուկեանը նուիրեց Հ. Կ. Խաչին:

Կէտ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՎԻԷՆ, (Էսթրէյէնի Թաղամաս).— «Լուսատու» դպրոցի ամանորի հանդէսը տեղի ունեցաւ Ծնունդի օրը, Դեկտեմբեր 25ին, Սէրքըլ Կաթոլիկի սրահին մէջ:

Հակառակ աննպաստ օդին, ժամանակէն առաջ հետաքրքիրներու բազմութիւն մը փութացած էր սրահ: Նախագահ Պ. Վ. Հովիւեան խօսք առնելով, բացատրեց թէ մօտ ութ ամիսէ ի վեր բացուած է դպրոցը, ծնողներու եւ գիտակից հայրենակիցներու աջակցութեամբ: «Ուրախ եմ յայտարարելու որ դպրոցը մէջ դադրած են սին հակամարտութիւնները, եւ ստեղծուած է եղբայրական համերաշխութիւն մը: Դպրոցը կը յաճախեն 52 աշակերտներ, մանչ եւ աղջիկ»:

Յետոյ դպրոցի աշակերտները ներկայացուցին կենդանի պատկեր մը,— «Յիսուս մանուկը մսուրին մէջ»: Եւ ապա յաջորդաբար եղան հայկական պարեր պատշաճ տարազներով, խմբերգներ, մեներգներ, արտասանութիւններ, մենախօսութիւններ, ու զանազան անակնկալներ, բոլորն ալ աշակերտներու կողմէ: Վարժուհին, Օր. Ա. Գրիգորեան (շրջանաւարտ Դպրոցասէրէն) ջանք չէր խնայած հանդէսին պատրաստութեան համար եւ ջերմապէս գնահատուեցաւ հանդիսականներուն կողմէ: Օր. Անդինէ Մութաֆեան ջութակի վրայ նուագեց «Անուշ գարուն» երգը, որ հանդիսականներուն ծափերուն արժանացաւ:

Միջնարարէն վերջ, բեմին վրայ երեւցաւ «Կաղանդ պապան» իր կաղանդչէքներով: Նախ բաշխեց փոքրիկներուն եւ ապա հանդիսականներուն, շնորհաւորական տոմսեր՝ հոգաբարձութեան կողմէ: Այս առթիւ հայրենակիցները դրամական նուէրներ ըրին դպրոցին 15էն մինչեւ 20 եւ 50 ֆրանք իւրաքանչիւր հայրենակից: Երկու հիւրեր, Պ. Պ. Իսքէնտէր Թէմուրճեան (Մարսէյլ) եւ Երուանդ Լամէրեան (Պէլֆոր) այս առթիւ նուէրներ ըրին դպրոցին, առաջինը՝ 50, երկրորդը 100 ֆրանք: Երբ նախագահը նուիրատուութեան գումարը յայտնեց (970 ֆրանք), Պ. Լամէրեան զայն լրացուց հազար ֆրանքի, ծափերու մէջ:

Ահաւասիկ ձեռնարկ մը, որ կը պսակուի յաջողութեամբ, շնորհիւ հաստատուած համերաշխութեան:

Գաղթաշխարհի հայութիւնը ամէն տեղ պէտք է համերաշխութեամբ համախմբուի Սահակ Մեսրոպ տառերուն շուրջ, զայն աւանդելու համար սերունդին:

Ե.

Նէր յատկացուցած է միայն հինգ տարագիր հայրենակիցներու՝ գրեթէ բոլորն ալ ծեր եւ աշխատելու անկարող: Տարեկան պիւտճէ 300 սթերլին:

Եթէ զանց առնենք «Հայ Ակումբ»ը, որ օդէն կախուած միութիւն մըն է անդոյն ու անկազմակերպ, Լոնտոնը չունի, ինչպէս ըսինք, իր պատասխանատու ազգային հիմնարկութիւնը: Անցագրի եւ ուրիշ պաշտօնական գործողութիւններով կը զբաղի Հ. Հ. Պատուիրակութեան ներկայացուցիչը:

Վերջին երկու տարուան մէջ «Հայ Ակումբ»ը— այժմ հոգեվարք— կազմակերպեց պարբերական պարահանդէսներ եւ երկու կամ երեք անգամ ալ ընդունելութիւններ, ի պատիւ Լոնտոն այցելող հիւրերու:

Այս ամիս երաժշտական հանդէս մը տեղի ունեցաւ այստեղ՝ կազմակերպուած ջութակահար Պ. Հրաչ Գասպարեանի եւ Պ. Հայկ Ունճեանի ջանքերով: Իրենց կ'աջակցէր մեր յայտնի բանաստեղծ-նկարչուհին, օրիորդ Զապէլ Պօյաճեան: Շնորհիւ իրենց, Լոնտոնի գաղութը առաջին անգամ ըլլալով լսեց հայ տոհմիկ երգեր: Համերգին կը մասնակցէին երաժշտական վարժարանի անգլիացի ուսանողուհիները: Հանդէսը եղական յաջողութիւն ունեցաւ: Փափաքելի է որ երկու երիտասարդները աւելի սրտանց նուիրուին այդ գործին, որ կրնայ հետզհետէ հետաքրքրութիւն ստեղծել մեր մասին՝ Անգլիացիներու մօտ:

Երկու շաբաթ առաջ ամերիկահայ ծանօթ դաշնակահար մը Պ. Ժուան Նազարեան նուագահանդէս մը տուաւ՝ այս անգամ կազմակերպուած ոչ թէ հայ գաղութին, այլ անգլիացի ունկնդիրներու համար: Երիտասարդ արուեստագէտը կտորներ նուագեց Պախէն, Սեզար Ֆրանքէն, Պրահմսէն, Շոփէնէն եւ Ռախմանինոֆէն: Խանդավառ տողեր գրուեցան իր մասին Լոնտոնի մամուլին մէջ: Պ. Նազարեան ոչ միայն վարպետ է թէքնիքի տեսակէտէն, այլ նաեւ լիովին կ'ըմբռնէ եւ կ'ապրի երաժշտութիւնը: Փափաքելի էր որ յայտագրին մէջ դրած ըլլար հայկական կտոր մը:

ԺԻՐԱՅՐ

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

ՌՈՒՍԵՐԸ ԵՐԿՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ՊԱՇԱՐՈՒՄԷ ՎԵՐՋ ԿԸ ԳՐԱՒԵՆ ՊՈՒԽԱՐԱՆ

Պուխարայի Էմիրը մինչեւ կէսօր այցելուները կ'ընդունէր պալատան մէջ: Միջօրէտքին, արծիւի որսորդութեան կ'երթար: Գիշերը, պալատան մէջ նուագ մտիկ կ'ընէր ու բարեկամներուն հետ կը զուարճանար: Ամառն ալ կ'անցընէր Պուխարայէ ոչ շատ հեռու, իր քէօշկին մէջ, որուն պարտէզը զունագեղ վարդեր կը փթթէին: Երբեմն ալ Էմիրը Խրիմի մէջ Եալթայի ամարանոցը կ'երթար:

Յեղաշրջումի օրերուն, Էմիր Սալիտ Միրի Ալիմ խան կը գտնուէր Պուխարայի պալատան մէջ: Երիտասարդները կը ջանային յեղափոխութիւնը տարածել Պուխարայի մէջ, ժողովուրդը արթնցնել, նորութեանց վարժեցնել զայն: Էմիրն ալ, որ համամիտ էր երիտասարդներու գործունէութեան, իր զոհունակութիւնը չէր ծածկեր, ու անոնց հետ շփման մէջ կը մտնէր: Սակայն Էմիրը սկզբան համակիր չէր եղած յեղաշրջումի այս շարժումին: Օրին մէկը երիտասարդները մինչեւ պալատ երթալով, իրենց բաղձանքները յայտնած էին:

Ամբողջ Թուրքեստան այս շարժումին կը մասնակցէր: Պուխարայի շրջակայ քաղաքներու ժողովուրդը կը փութար իր համամտութիւնը յայտնել: Էմիրը գոհ չէր այս յեղաշրջական շարժումէն, ու անժամանակ կը գտնէր զայն: Սակայն, երիտասարդները Էմիրին դիմած առեն բոլշեւիկներուն աջակցութիւնը կանխաւ ապահոված էին արդէն:

Կարմիր բանակը 1918 Մարտ 10ին, Պուխարայի սահմանին վրայ կը գտնուէր:

Երկու օրուան պաշարումէ մը յետոյ ռուս բանակը գրաւեց Պուխարան: Սովետական զինուորներուն գլուխը կը գտնուէր Քոլէսով անունով քոմիսէր մը: Այս անձը, որ 30 տարու էր, ժամացոյցի գործարանի մը մէջ կ'աշխատէր նախապէս, ու իր ուշիմութեան շնորհիւ կրցած էր Թաշքէնտի պոլշեւիկ կառավարութեան պետը ըլլալ:

Քոմիսէր Քոլէսով վերջնագիր մը տուաւ, Քէրմինէն գրաւելէն յետոյ: Այդ վերջնագրին մէջ կ'ըսէր թէ Պուխարացի երիտասարդները բոլշեւիկներուն բարեկամ ըլլալուն, պէտք է ընդունէին անոնց բաղձանքները, ու այդ պարագային՝ ոչ ոք պիտի դպչէր Պուխարայի Էմիրին: Այս վերջինը զոհացում տուաւ սովիէթ հրամանատարի պահանջումին, ու հրաւիրուեցաւ դաշնագիր մը ստորագրելու Մարտ 24ին, Գըլըթէբէի մէջ: Արդէն, քոմիսէր Քոլէսով պատրաստած էր այդ դաշնագրին պայմանները, որուն համաձայն, կատարեալ բարեկամութիւն մը հաստատուած էր Սովիէթներուն եւ Պուխարայի միջեւ:

1920 Օգոստոս 12ին, Էմիրին ու Սովիէթներուն միջեւ նոր դաշնագիր մը կնքուեցաւ, որուն մէջ ճշդուած էին Պուխարայի զինուորական կացութիւնը, անդորրութիւնը եւ երիտասարդ Պուխարացիներուն գործունէութիւնը: Պուխարայի ու Սովիէթներու գործակցութիւնը ճշդելու համար, Օգոստոս 18ին Խորհրդաժողով մը գումարուեցաւ Չարջօնուի մէջ: Այդ Խորհրդաժողովին մասնակցեցան Պուխարայի Էմիրին 50 պատուիրակները:

Այս ժողովին մէջ ամէն խնդիր կարգադրուեցաւ, ու երկու կողմերն ալ գոհացում ստացան, այնպէս որ Պուխարայի Էմիրը սկսաւ լայն շունչ առնել:

Խորհրդաժողովին վաւերացումէն 14 օր յետոյ տեսնուեցաւ որ կարմիր բանակէն եւ Պուխարայի երիտասարդներէն բաղկացած ուժ մը վրան կանգնած էր Պուխարայի առջեւ: Էմիրը հասկցած էր որ այդ կացութեան հանդէպ՝ այլեւս չպիտի կրնար Պուխարա մնալ:

Բացայայտ էր որ կարմիր բանակը կ'ուզէր Պուխարան գրաւել: Էմիրը շատ լաւ գիտէր Սովիէթ Ռուսիոյ մէջ պատահած դէպքերը, ցարական գերդաստանի վախճանը ու Ազրպէյճանի ազգային կառավարութեան եւ Սովիէթներուն միջեւ տեղի ունեցած անցուդարձերը: Ուստի Էմիրը իր ընտանիքին ու գանձերուն հետ Պուխարայէն հեռացաւ Սեպտեմբերի սկիզբը: Ան խոյս տուաւ, իր հետ տանելով Թիմուրլէնկի ատենէն մնացած մեծարժէք գոհարեղէններ ու թագեր, ինչպէս նաեւ մատենադարանի թանկագին երկասիրութիւնները:

Էմիրը իրեն հաւատարիմ մնացած մարդոց հետ դէպի Արեւելք, այսինքն Արեւելեան Պուխարա գնաց, հոն կազմակերպութիւն ընելու, եւ կարմիր բանակին միացած Պուխարայի երիտասարդներուն դիմադրելու համար: Այդ օրերուն, գրաւման ուժերուն դէմ ըմբոստացած էին Տաճիկները, Թիւրքմէնները: Լաւ չզինուած ու քիչուոր ըլլալնուն, այդ ըմբոստները հրօսակային կռիւ մը միայն մղած էին:

Էմիրը Արեւելեան Պուխարայի մէջ լաւ ընդունելութիւն չգտաւ, որովհետեւ ժողովուրդի վիճակով չէր շահագրգռուած բնաւ, իր անձնական հաճոյքին անձնատուր: Մինչդեռ Էմիրին հաւատարիմ մարդիկը ապահովցուցած էին զայն, ըսելով թէ Արեւելեան Պուխարայի բնակչութիւնը անձնազոհութեամբ պիտի կռուէր Էմիրին կողքին: Հոն կարեկցութիւն միայն կը զգային դահազուրկ Էմիրին հանդէպ:

(1!)

(Շար.)

Թէ երեսփ. ժողովը եւ թէ Ծերակոյտը չորս անգամ կարգա֊ցին եմաստ յլին զանազան յօդուածները, համաձայնութեան մը յանգելու համար: Երբ ամբողջական վաւերացումը իրականացաւ, արդէն 25 ժամ անցած էր նոր տարին:

Վաւերացումէն անմիջապէս վերջը, Պ. Տալատիէ կառա֊խումբ նստելով Թուլօն գնաց և մարտանաւ մը մտաւ, Քորսիքաեր թալու համար: Իրեն կ՚ընկերանային ծովային նախարարը եւ ուրիշ երեւելիներ: Փարիզէն մեկնելէ առաջ, թէ վարչապետը եւ թէ արտաքին նախարարը կրկին եւ կրկին յայտարարեցին իրենց կուսակիցներուն թէ մէկ թիզ հող պիտի չտան: Իրազեկներ կը հաստատեն թէ երկուքն ալ համաձայն են զիջումներ կատարելու Ճիպութիի հարցին մէջ, ազատ նաւահանգիստ մը եւ Ատտիս Ապէ֊պայի գծին հսկողութիւնը տրամադրելով Իտալիոյ, ինչպէս եւ նոր կանոնագիր մը հաստատելով Թունուզի Իտալացիներուն համար:

Մեծ պատրաստութիւններ տեսնուած էին Քորսիքայի մէջ, վարչապետին ընդունելութեան համար: Այաչչիոյի մէջ ժողովուրդը կ՚աղաղակէր խանդավառութեամբ.— «Կեցցէ անմահ Ֆրանսան»: Վարչապետը Պիզէրթա (Թունուզ) կը հասնի այսօր: Աւելի քան եօթանասուն թղթակիցներ եւ լուսանկարիչներ հասած էին իրմէ առաջ, փոթորկալի ուղեւորութենէ մը վերջ, ուր կորընցաւ անգլիական թերթի մը թղթակցին մէկ թեւը:

Նոր տարին նոր օղակներ կախեց Գերմանիոյ Հրեաներու վզին

Մինչ ամբողջ աշխարհ ցնծութեամբ կը տօնէր Նոր Տարին, գերմանական կառավարութիւնը սկսաւ գործադրել հինգ նոր հրամանագիրներ, որոնք սահմանուած են անդարմանելի հարուած մը տալու Հրեաներուն:

Անհաւասիկ այդ հրամանագիրներուն ամփոփումը.—

1. Հրեայ մը չի կրնար փոքրանակ խանութ բանալ կամ անկախ արհեստ մը ի գործ դնել (օրինակ՝ աշխատիլ իբրեւ կօշկակար): Հրամանագրին տրամադրութեամբ, հրէական խանութներու 2)3ը բոլորովին պիտի փակուի 1939ին, իսկ մնացեալ մէկ երրորդը արիականներու ձեռքը պիտի անցնի: Արդէն շատ մը հրէական ձեռնարկներ կամ փակուած, եւ կամ արիականներու ծախուած են, ծիծաղելի գիներով:

2. Հրեաները պիտի հանուին ճարտարագործական կամ առեւտրական հաստատութեանց վարչական դիրքերէն: (Այս առթիւ բողոքագիր մը ուղղեց ամերիկեան կառավարութիւնը, որպէսզի բացառութիւն ըլլայ իր հպատակներուն համար):

3. Հրէական համայնքները, որոնցմէ շատեր սնանկութեան դուռը հասած են արդէն, պարտաւոր են ստանձնել հրեայ կարօտեալներու խնամատարութիւնը:

4. Երեք ամիսէն վեր ամէն Հրեայ պէտք է մասնաւոր անձնագիր մը ունենայ, լուսանկարով եւ մատնադրոշմով: Նախապէս ծրագրուած էր դեղին կոճակ մը պարտադրել ամէն Հրեայի, իբրեւ ցեղային նշան:

5. Նոր եւ զուտ հրէական անուններ պիտի պարտադրուին այն Հրեաներուն որոնք չունին սահմանուած անունները: Այսպէս, այրերը իրենց անունին պիտի կցեն Իսրայէլ, կիները՝ Սառա:

Այս նոր օրէնքներով, առ նուազն 100,000 Հրեաներ կամ 20 առ հարիւր պիտի մատնուին չքաւորութեան, իսկ մնացեալ չորս հինգերորդին շահելու կարողութիւնը մեծապէս պիտի նուազի: Ուրիշ խօսքով, մօտ 500,000 Հրեաներ կատարեալ անելի մը պիտի մատնուին:

Այս օրէնքները մշակուած էին 1938 նոյեմբեր 10ին:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ կառավարութիւնը ծանուցագիր մը ուղղելով Ճափոնի, աղդարարեց թէ բացարձակապէս կը մերժէ ճանչնալ ծրագրուած նոր կարգուսարքը, Չինաստանի համար: Կը նշանակէ թէ Մ. Նահանգները վճռապէս պիտի պաշտպանեն իրենց շահերը, բայց զուտ քաղաքականութեամբ:

ԼՈՆՏՈՆԻ թերթերը կը գրեն թէ կառավարութիւնը պիտի խզէ 1934ի առեւտրական դաշինքը Խ. Միութեան հետ, լուր տալով վեց ամիս առաջ: Անգլիոյ մէջ կը գանգատին թէ Մոսկուա չէ յարգած համաձայնութեան ոգին:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ կառավարութիւնը որոշեց նոր ծանուցագիր մը ուղղել չեխական կառավարութեան, որպէսզի դադրեցնէ Կարպաթեան շրջանի Ուկրայնացիներու հակախորհրդային գործունէութիւնը:

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ կը սաստկանայ օրէ օր: Ազգայնականները նոր դիրքեր գրաւեցին վերջին երկու օրերու ընթացքին: Հանրապետական զօրքը ուժգնօրէն կը դիմադրէ, կասեցնելու համար յառաջխաղացութիւնը Քաթալոնիոյ մէջ:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ անգլիական ոստիկանութեան ընդհ. քննիչը պտոյտ մը կատարած ատեն, տեսաւ որ Արաբները ճամբան փակած են խոշոր ժայռեր գլորելով: Մինչեւ այն ատեն կրակ կը տեղար հարեւան բլուրներէն: Քննիչին օգնականը սպաննուեցաւ:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ կրկին մերժելով Անգլիոյ առարկութիւնները, կ՚ուզէ բազմապատկել իր սուզանաւերուն թիւը: Այս առթիւ Պերլինի թերթերը կը բացատրեն թէ անհրաժեշտ է յաւելումը, նկատի առնելով Խ. Միութեան սպառազինութիւնները: Գերմանիա ունի 72 սուզանաւեր, 31,530 թօն տարողութեամբ, իսկ Ռուսիա՝ կրկնապատիկ աւելի:

ՎԱՐՇԱՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ 3,500,000 հոգի վարակուած են կրիպէ: Միայն մայրաքաղաքին մէջ կան 130,000 հիւանդներ: Շատ մը թատրոններ փակուեցան:

ՊԱՂՏԱՏԻ ՄԷՋ բուռն ցոյցեր կատարուեցան Իտալիոյ դէմ, Անդրյորդանանի Տրիպոլիսի Արաբներուն կացութեան առթիւ: Թերթերը կ՚ըսեն թէ Իտալիա կ՚ուզէ «ամբողջովին ոչնչացնել մեր ազնիւ ժողովուրդը»:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի, ՁՐ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ, ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻՆ, ՄԱՐՏ 19ԻՆ ՄԻՒԹԻՒԱԼԻԹԷԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Պ. Մկրտիչ Եաղըճեան, Օրիորդներ Նուարդ եւ Մայտա Եաղըճեան, Տիկին Զ. Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Ն. Նիքօթեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Եաղըճեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Զարլս Քլէրքըրն եւ զաւակունք (Քանատա), Տէր եւ Տիկին Ն. Ալլահվէրտի (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Գ. Ալէաթճեան (Փարիզ), ինչպէս նաեւ Պէաղճեան ընտանիքը սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօր, մեծ մօր, քրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՆԱԶԵՆԻ ԵԱՂԸՃԵԱՆԻ (Ծնեալ Ալլահվէրտի)

ցաւալի մահը՝ որ տեղի ունեցաւ 1938 Դեկտ. 28ին Պելկրատի մէջ եւ մարմինը ամփոփուեցաւ ընտանեկան դամբարանին մէջ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 3 Յունուար երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, «Հայ Ակումբ»ին մէջ:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ «ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

Այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6 Ավ. Նիւ ա՚Իթալիի սրճարանին վերնայարկը:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Իտալիոյ ձգտումները Մերձ. Արեւելքի մէջ»:

ԵՂԱՆԱԿԻ ՓԱՅԼՈՒՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

7 Յունուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

ՍԱԼՈՆ ԳՕԼԻԶԷԻ ՄԷՋ

Գեղարուեստական բաժին: Պարահանդէսին պիտի նուագէ նշանաւոր Jazz Paladium de Londres.

ՇԱՎԻԼՑԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ի գիտութիւն բարեպաշտ ժողովրդեան կը ծանուցանենք թէ յառաջիկայ Ծննդեան տօնի առթիւ եկեղեցական պաշտամունք կը կատարուին Շավիլի եկեղեցին մէջ օրը օրին:

Հինգշաբթի, 5 Յունուար Ճրագալոյց: Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 16.30: Ուրբաթ, 6 Յունուար, Ս. Ծնունդ, Սկիզբ ժամերգութեան՝ 8ին, Պատարագ՝ 10ին: Շաբաթ, 7 Յուն., Մեռելոց, սկիզբ. 8ին, Պատարագ՝ 10ին: Երգեցողութիւնները կը կատարուին ղեկավարութեամբ Պ. Բագոսեանի եւ մասնակցութեամբ տեղւոյս նորակազմ դասին:

Հոգաբարձութիւն
Շավիլի եկեղեցւոյ

ԽԻՍՏ ԿԱՐԵՒՈՐ

Կոչ կ՚ընենք Փարիզի եւ արուարձաններու արհեստաւոր հայրենակիցներուն որոնք արթիզանայի իրաւունքէն զրկուելով դժուարութիւններու են֊թարկուած են, անպայման ներկայ գտնուին յառաջիկայ ժողովին՝ 5Յունուար, Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 8.30ին Սօսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ, 28 Rue Serpente, Metro Odeon: Ժողովին ներկայ պիտի ըլլան պաշտօնական անձնաւորութիւններ, որոնք ընդհանուր հայ արհեստաւորներու անունով դիմում պիտի կատարեն պատկան իշխանութեան մօտ: Այս վերջին ժողովին արձանագրութիւններ պիտի կատարուին: Կարեւոր է բոլորին ներկայութիւնը:

Կարգադիր յանձնախումբ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Վահան Մեծատուրեան, Օր. Մաննիկ Մեծատուրեան, Տէր եւ Տիկին Կ. Սասունի եւ զաւակները ինչպէս նաեւ Արսլանեան, Գօնչէկիւլեան եւ Մեծատուրեան ընտանիքները խոր զգացումներ կը յայտնեն Ֆր. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութեան, Կ. Խաչի Շավիլի եւ Իսիի Մասնաճիւղերուն, Հ. Յ. Դ. «Արղութեան» խումբին, Համազգայինի Շավիլի Մասնաճիւղին եւ բոլոր անոնց որոնք անձամբ, նամակով, հեռագրով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի եւ թանկագին մայրիկին՝ Տիկին ՀՌԻՓՍԻՄԷ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆի դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Հռիփսիմէ Արելեան 30 ֆր. կը նուիրէ «Ցիչէ» Ցանձնախումբին (Հայ զինուորներու ընտանիքներուն օգնող մարմին), փոխան ծաղկեպսակի, Տիկին ՄԱՐԻԱՄ ՏԱՄԼԱՄԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցիի հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ Ս. Ծննդեան Յրդօրը, կիրակի 8 Յունուար եկեղեցւոյս մէջ Ս. Պատարագի արարողութիւնները կը կատարուին եռաձայն եւ դաշնամուրով, գլուխ Երիտ. Երկսեռ Միութեան երգչախումբին կողմէ՝ ղեկավարութեամբ Պ. Վահրամ Էլմաճեանի: Կը պատարագէ Տ. Աղդէ քհնյ. Փայլակ:

Կը հրաւիրուին շրջանիս ազգայիններ:

Le Gerant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme — PARIS (13)
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)
Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 4 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MERCREDI 4 Janvier 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3929

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԱՍԱՒՈՐԵԼ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ

Որոճալու եւ գործելու շատ աւելի լայն պահանջներ կը ներկայացնէ Հայկական Արտասահմանը, իբրեւ հետեւանք ընդհանուր կացութեան, մանաւանդ Հայաստանի նոր տագնապին եւ յարաբերութեանց խզման :

Որո՞նք են աշխատանքի ճակատները, առ հասարակ բոլոր գաղութներուն մէջ:

1. Ցարաբերական.— Տարագիր բազմութեանց իրաւական վիճակը, Նանսէնեան տաղաւներ, աշխատանքի հող եւ անկանոն թուղթեր :

2. Խնամատարական.— Անկարներ, կարօտեալներ եւ հիւանդներ: Կարճ խօսքով, ինչ որ կապ ունի ընկերային օգնութեան հետ:

3. Կրթական.— Դպրոցներ եւ դասընթացքներ: Արեւելեան գաղութները դպրոցական ցանցեր ունին, սովորական հասկացողութեամբ: Մենք ունինք եւ չունինք, պարագաներու բերումով : Մեր կորուստը պիտի փոխարինուի միւսներուն զօրացումով :

4. Մշակոյթ.— Բառը այնքան բովանդակալից է, որ չի կարօտիր մանրամասն բացատրութեան: Հարկադրուած ենք մանաւոր աշխատանք թափել այս ճակատին վրայ, կանգուն պահելու եւ զարգացնելու համար մեր գրականութիւնը, մամուլը, գեղարուեստը, թատրոնը, գիտութիւնը: Շատ ետ ենք մնացած այս ճակատին վրայ, գրեթէ ամէն հող ձգելով հեղինակներուն եւ մշակներուն: Մեր ապրած միջավայրը եթէ դժուարութիւններ կը ներկայացնէ, պատեհութիւններն ալ շատ մեծ են, չըսելու համար աննախընթաց:

5. Առանձին գլուխ մը կրնար կազմել, նաեւ, երիտասարդութեան հոգատարութիւնը, իբրեւ նորագոյն պահանջ: Հայրենիքին մէջ, այս հարցը կը լուծուէր բնական ճամբով, քանի որ ունէինք դպրոցներ եւ ազգային միջավայր: Եւրոպական եւ ամերիկեան գաղութներու մէջ նոր եւ աւելի բարդ հանգամանք մը կը ներկայացնէ այս պարագան, սկսելով Ֆրանսայէն :

Մեր ամփոփած չարքէն կ'անջատենք այն միւս հոգը, Քաղաքական աշխատանք, իբրեւ տարբեր նիւթ :

Արդ, ի՞նչ կը ներկայացնէ Ցարաբերական խնդիրը :

Պարագան կը տարբերի գաղութէ գաղութ: Այն երկիրներուն մէջ ուր կառավարութիւնը ինք հաւաքական հպատակութիւն հաստատած է, մասնաւոր դժուարութիւններ չի ներկայացներ այս խնդիրը (Սուրիա, Լիբանան, Իրաք, Իրան եւն.): Կան երկիրներ ալ ուր Առաջնորդարանները կը զբաղին այս հարցով: Իսկ իբրեւ ընդհանուր վիճակ, Նանսէնեան դրութիւնն է որ եթէ երբեմն դիւրութիւններ կ'ընծայէ, յաճախ ալ դուռ կը բանայ տաղտկալի անակնկալներու (Ֆրանսա եւ հարեւան երկիրներ Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան եւն.):

Նանսէնեան կազմակերպութեան ձեւը փոխուեցաւ այս տարուան սկիզբէն, եւ կեդրոնն ալ Ժընեւէն փոխադրուեցաւ Լոնտոն, տարագիրներու նոր շարքով մը: Բայց, այն երկիրներուն մէջ ուր կառավարութիւնը մասնաւոր կանոնագիր մը մշակած է հայրենազուրկներու համար, Նանսէնեան գրասենեակները կը գործեն առաջուան պէս :

Ի՞նչ կարելի է ընել, օրինակ Ֆրանսայի մէջ, նոր դիւրութիւններ ապահովելու կամ եղածը աւելի լայնօրէն օգտագործելու համար :

Ամէն բանէ առաջ՝ հաստատել ազգային իշխանութիւն մը, որուն գոնէ բարոյապէս կապուած ըլլան այդ գրասենեակները, իբրեւ օժանդակ:

Պետութիւնը չի ճանչնար մեր Ազգ. Խորհուրդները, չունենալով համապատասխան օրէնք: Բայց չի կրնար խափանել ճամբան, եթէ մենք ձեւ մը գտնենք, պետական համարուած օրկանը աւելի բանուկ վիճակի մը մէջ դնելու համար :

Ցաճախ մեր ներքին վէճերն ու անհամութիւններն են որ կը պղտորեն պետական շրջանակներու միտքը, եւ, կարճ կապելու համար, մարդիկ անհաճոյ կանոններ կը սահմանեն:

Նորէն Ֆրանսահայ գաղութին վրայ ամփոփուելով, միւս հոգերն ալ — խնամատարութիւն, դպրոց եւ դասընթացք, մշակոյթ եւ երիտասարդութիւն — կը կազմեն լրացուցիչ բաժինները որ եւ է ազգ. իշխանութեան :

Աւելի քան երբեք անհրաժեշտ է այդ կեդրոնացումը, ցիրուցան եւ յաճախ մրցակից ուժերու այս համախմբումը՝ մէկ ընդհանուր ղեկավարութեան տակ :

Այսպէս, կրթական կամ խնամատարական ճակատին վրայ իւրաքանչիւր հաստատութիւն եւ օրկան կրնայ պահել իր անկախութիւնը: Բայց, ինչո՞ւ դժուար պիտի ըլլար աւելի սերտ գործակցութիւն հաստատել Բարեգործականի, Կ. Խաչերու եւ Աղքատախնամներու, Համազգայինի եւ զանազան «Կրթասիրաց»ներու կամ «Ուսումնասիրաց»ներու միջեւ:

Տեսակէտներն ու նախասիրութիւնները կրնա՞ն խափանել գործակցութեան ճամբան, երբ հարցը կը վերաբերի թշուառութիւններ ամոքելու, կամ սերունդ փրկելու, այս օտար ափերուն վրայ:

Ահաւասիկ հիմնական նիւթ մը, որ երկար վերլուծումներու չի կարօտիր, հակառակ իր երեւութական բարդութեան :

Գործնական դժուարութիւններէ աւելի, կանխակալ կարծիքներն ու նախապաշարումներն են որ իրարմէ կը բաժնեն համանման օրկաններ :

Ժամանակը եկած չէ՞ նախապաշարումները հալեցնելու կենսական պահանջներու կրակին մէջ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՔՈՐՍԻՔԱՅԻ ԵՒ ԹՈՒՆՈՒԶԻ ՄԷՋ

Վճռական յայտարարութիւններ Ֆրանսական իրաւունքներու մասին

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, վարչապետ Պ. Տալատիէ երկուշաբթի օր Քորսիքա հասնելով, դիմաւորուեցաւ խանդավառ ցոյցերով: Բազմութիւնը կ'աղաղակէր.— «Մենք երդում ըրած ենք մեռնիլ իբրեւ Ֆրանսացիներ»: Պ. Տալատիէ ցամաք ելաւ Այաչչիօ, եւ այնտեղ արտասանեց իր գլխաւոր ճառը, իբրեւ պատասխան Իտալիոյ պահանջներուն: Ութ ժամ վերջը երկրորդ ճառ մը խօսեցաւ Պասթիայի մէջ, միայն հարիւր մղոն հեռու Էլպա կղզիէն, որ ամենամօտիկ վայրն է դէպի իտալական ցամաքամասը: Այս քաղաքին մէջ աւելի քան 30,000 Քորսիքացիներ բարի գալուստ մաղթեցին, մինչ թնդանօթները կ'որոտային եւ եկեղեցիներու զանգակները կը հնչէին: Վարչապետը եւ իր հետեւորդները անմիջապէս գացին Մեծ պատերազմի յիշատակարանին առջեւ, որ նուիրուած է 40,000 Քորսիքացի զինուորներու, եւ ծաղկեպսակ մը դրին: Մէկ վայրկեան լռութենէ վերջ, Քորսիքայի հին ռազմիկներուն նախագահը հետեւեալ խօսքերն արտասանեց հանդիսաւորապէս.

— «Կ'երդնունք մեր զէնքերուն, մեր կիներուն եւ օրօրոցներուն վրայ թէ պիտի ապրինք եւ մեռնինք իբրեւ Ֆրանսացիներ»:

Բազմութիւնը իր կարգին կ'աղաղակէր.— «Այո՛, կ'երդնունք...»:

Խորապէս յուզուած այս տեսարանէն, Պ. Տալատիէ դժուարաւ կը խօսէր: Ըսաւ թէ իր քաղաքական երկար կեանքին մէջ «երբեք չէր տեսած որ Ֆրանսայի սիրտը այնքան ուժգնօրէն բաբախէ որքան այս կղզիին մէջ: Երջանիկ եմ որ բովանդակ Ֆրանսա կը լսէ ձեզ, երբ, արիաբար արհամարհելով սպառնալիքները, կը յայտարարէք ձեր անվրիպելի փարումը Ֆրանսայի: Դուք ազատ պիտի մնաք, որովհետեւ մեր բոլորին՝ Ֆրանսացիներուս ճակատագիրն է մահը նախընտրել գերութենէն»:

Այաչչիոյի մէջ խօսած ճառը, որ աւելի կարեւոր էր, կը փառաբանէր Ֆրանսայի ուժը: «Այդ ուժը պիտի գործածուի պաշտպանելու Քորսիքան եւ Քորսիքացիները, եթէ հարկ ըլլայ: Այն նաւարաժինը որ Թունուզ պիտի տանի մեզ, քանի մը վայրկեանէն, ձեր կղզիին շուրջը կը յածի իբրեւ խորհրդանշան մը արթուն բարեկամութեան: Ան կը ներկայացնէ Ֆրանսայի ուժը: Թող ձեր մէջէն ամէն ձկնորս վերադառնայ իր նաւակին եւ ուռկանին քով, թող ամէն հովիւ վերադառնայ իր լեռները, իր հօտին քով, թող ամէն մշակ ծռի իր բահին եւ արօրին վրայ, թող ամէն մարդ վերադառնայ իր արհեստին եւ գործին, այն հանդարտութեամբ որ յատուկ է բանէ չվախցող, ամէն բան յուսացող մարդոց»:

Իր ճառին սկիզբը վարչապետը խանդավառութեամբ նկարագրեց Ֆրանսական հանճարը եւ մշակոյթը.

— «Շատեր իրենց սիրական Ֆրանսային մէջ կը գտնեն իրենց յամառութիւնն ու քաջութիւնը, ուրիշներ՝ բարութիւնն ու զուարթութիւնը՝ դեռ-ուրիշներ՝ իրենց կորովն ու խանդը, բայց բոլորն ալ անոր մէջ կը գտնեն այն մարդկային քաղաքակրթութիւնը որ իրարու կը մօտեցնէ մեզ եւ որ արդիւնքն է պատմական հրաշագործ հանգամանքներու: Դուք, Քորսիքացիներ, մեզի տուած էք Պոնափարթը... Մեր համերաշխութիւնը կը կայանայ մարդկային արժանաւորութեան ճանաչման, անհատական ազատութեան եւ պետութեան պաշտպանողական դերին մէջ: Մենք պէտք չունինք ոչ յարձակողական, ոչ ալ սպառնալից դիրք բռնելու... Ֆրանսան խաղաղասէր է եւ հանդարտ, ան չի բարձրացներ իր ձայնը, ոչ ալ կը սպառնայ ո եւ է մէկուն: Ան վստահ է իր ուժին վրայ, ինչպէս գիտէք դուք, զինուորներ եւ նաւազներ, որ երբեք չսակարկեցիք ձեր արիւնը անոր պաշտպանութեանը համար»:

*** Պ. Տալատիէ եւ իր հետեւորդները նոյն խանդավառութեամբ ընդունուեցան Թունուզի մէջ, ուր արտակարգ պատրաստութիւններ տեսնուած էին: Մարտանաւը Պէզէրթա հասաւ երեքշաբթի առտու եւ զինուորական պատիւներ եղան քարափին վրայ: Պ. Տալատիէի առաջին գործերէն մէկն եղաւ այցելել Թունուզի պէյին:

Ֆրանսիստական մրցակցութիւնը

Թունուզի Ֆրանսական զինուորական կառավարիչը տեղեկագիր մը հրատարակեց, որով կ'ըսէ թէ իտալական ներգաղթը պակսած է զգալի համեմատութեամբ, քանի որ բնիկ տարրերը կը գրաւեն վարպետ աշխատաւորներու տեղը եւ կը կատարեն անոնց գործերը :

Մերժելով այն պնդումը, թէ Թունուզի կառուցման մէջ իտալական գաղթականներ աւելի մեծ դեր կատարած են քան Ֆրանսացիները, զինուորական կառավարիչին տեղեկագիրը կը յարէ, թէ Թունուզի Իտալացիներու 80 առ հարիւրը հողագործներ են, մեծ մասով Սիկիլիացի, որոնք ներգաղթած են պարզապէս գործ ճարելու համար, երբ գործերու առատութիւն կար: Ֆրանսական դրամագլուխը բացած է նոր ձեռնարկներ եւ գործունէութիւն նոր ասպարէզներ՝ ստեղծելով հազարաւոր գործեր, որոնք խայծ դարձան իտալական ներգաղթին համար:

Թէեւ Թունուզի մէջ հողագործ Իտալացիներու թիւը 5000 աւելի է Ֆրանսացիներէն, իսկ ճարտարարուեստի մէջ աշխատող Իտալացիները 27000 աւելի են քան Ֆրանսացիները, բայց Ֆրանսացիներու կը պատկանի ճարտարարուեստի եւ հանքերու մեծագոյն մասը, իսկ հանրօգուտ շինութեանց դրամագլուխը ամբողջ —

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԺԱՄԱՑՈՅՑ ԿԵՑՆԵԼ

— Արագ, ինչո՞ւ ընդհատեցիր «Օրը Օրին»ը,— մեր ադ - պպպեղը:

— Իսկ դուն ինչո՞ւ տող մը գիր չգրեցիր :

— Չէ՞ որ ինծի պատուիրած էիք միայն արեւ ծծել, Միջերկրականի ջեղածիծաղ ափերուն վրայ, մեխակ եւ միմոզա ժողվել, մէկդի դնելով թուղթ, գրիչ, թերթ եւ գիրք:

— Շիտակը կ'ուզե՞ս, տեղ չկար : Լուրերը կը յորդէին, ճառերն ալ մեծ են, տեղ կը բռնեն:

— Ամբողջ աշխարհի տեղի խնդիր ունի, բայց կարճ - երկար կը յարմարի :

— Ջուրը ջաղացքը տարեր է, դուն ջախջախը կը փնտռես: Ուրեմն չես գիտեր ի՛նչ փորձանք եկաւ գլխուս : Ազգ. վիճակահանութեան 13րդ շարքէն 50,000 պիտի շահէի, մէկ թիւի տարբերութեամբ, իսկ 14րդ շարքէն 100,000, եթէ երկու թիւեր վրիպած չըլլային: Միւս կողմէ, անշուշտ իմացար որ վիճակահանութիւնը պիտի դադրի 1940ին, ուրեմն հազիւ մէկ տարի կը մնայ, երազներս իրականութեան վերածելու: Այս հոգեբանական կացութեան մէջ, ի՞նչպէս կ'ուզէի որ «Օրը Օրին»ի մասին մտածէի, թէեւ ոչ նիւթ կը պակսի, ոչ ալ գրիչ :

— Ատոր կ'ըսեն ժամացոյց կեցնել :

— Չեմ հասկնար:

— Չկարդացի՞ր, խորհրդարանը կ'ուզէր նոր տարիէն առաջ լրացնել ելմտացոյցին քուէարկութիւնը: Վիճաբանութիւնները շատ երկար տեւեցին, օրինագիծը երեսփ. ժողովէն ծերակոյտին, ծերակոյտէն երեսփ. ժողովին գնաց եկաւ չորս անգամ: Ժողովականները ջղագրգռուած էին. տարին կը սահէր: Օրէնքին տրամադրութեամբ, անհրաժեշտ է որ ելմտացոյցը քուէարկուած ըլլայ դեկտեմբեր 31ի կէս գիշերէն առաջ: Արդ, տակաւին 20 — 25 ժամուան գործ կար: Ճարահատ, կեցուցին խորհրդարանին ժամացոյցը... Մնացեալը դուն հետեւցուր:

— Ըսել կ'ուզես թէ ես ալ «Օրը Օրին»ի ժամացոյցը կեցուցի, սպասելով որ բախտ կոչուած պչրուհին գրկէ իմ ելմտական ծրագիրս,— ազգային վիճակահանութեան մէկ պարգեւը: Շատ չէ, գոնէ միջինը:

— Ատոր պէս բան մը:

— Մինչեւ ե՞րբ այսպէս օրը օրին: Ես կ'ուզեմ *շալէ* մը քաշուիլ, կարդալ, ուսումնասիրել, արտադրել, երկարաշունչ եւ հիմնական գործեր ձգել ...

— Ես ալ կ'ուզեմ վիլլա մը քաշուիլ, բանաստեղծութիւն կարդալ, պըպըտումներ կատարել, վէպ գրել ...

— Ուրեմն փոխանակ հեգնելու *լօթըրին*, եկուր դուն ալ երգէ ինծի հետ.—

«Ա՜խ, իմ դարտս չատացել է չեմ կարող, եարալի բլբուլ եմ,
Դարտի ձեռքից որ ջուրն ընկնեմ ապատուեմ ...

— Կ'երգե՛մ, կ'երգե՛մ, բայց չկեցնենք ժամացոյցը: Դե՛հ, սրէ գրիչդ, տարին գլորեցաւ արդէն, թող ադպպեղը պակաս չըլլայ մեր տունէն :

ՎԱՀԷ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Եւրոպական թերթերն ու հեռագրական գործակալութիւնները նորէն վրդովիչ տեղեկութիւններ կը հաղորդեն Խ. Միութեան ներքին կացութեան մասին: Հնարաւորութիւն չունենալով ստուգելու վաւերականն ու կասկածելին, ստորեւ կ'արձանագրենք ամէնէն կարեւոր տեղեկութիւնները.—

Աժանս Ֆուռնիէի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ աշխատանքի տետրակներու հրամանագիրը, որ կը գործադրուի 1939 յունուար 1էն իվեր, տեղի տուած է բազմաթիւ բողոքներու եւ նոյնիսկ ըմբոստութիւններ ծագած են կարգ մը վայրերու մէջ: Խռովութիւններ պատահած են մասնաւորապէս Վորոնէժի մէջ, ուր սպանուած են 7 հոգի, վիրաւորուած՝ 32 հոգի, Սիպերիոյ մէջ (48 սպանեալ եւ 35 վիրաւոր) եւ Մուրմանսքի մէջ (9 սպանեալ կամ վիրաւոր): Մոսկուայի խորհրդային իշխանութիւնը հարկադրուած է կազմ եւ պատրաստ վիճակի մէջ պահել զինուորները: Բուռն յուզում կը տիրէ ճարտարագործական կեդրոններու մէջ: Տոնէցի աւազանին հանքագործները մերժած են ստանալ աշխատանքի տետրակները: Հանքագործները բանաձեւ մը քուէարկած են, որով կը բողոքեն բանուորներու իրաւունքներուն կրճատման դէմ եւ կը սպառնան ընդհ. գործադուլ հռչակել :

*** Աշխատանքի տետրակները պարտաւորիչ են նաեւ գործավարներուն համար (նախարար): Այսպէս, տետրակներ սահմանուած են Մոլոթովի, Վորոշիլովի, Քականովիչի, Բերիայի, Լիթվինովի, Միկոյեանի եւն.: Ստալին պիտի ստանայ թիւ 1 տետրակը, իբրեւ ընդհ. քարտուղար Կեդր. Կոմիտէին:

*** Քիէվի զինուորական ատեանը մահուան դատապարտեց հինգ պաշտօնատարներ, Մոլտավիոյ ինքնավար հանրապետութեան ներքին գործավարութենէն (Չեկա), ամբաստանելով թէ ձերբակալած են խումբ մը ուսուցիչներ, իբրեւ հակայեղափոխական :

*** Բերիայի հրամանով ձերբակալուեցաւ Թղթատարական նախկին գործավարը, Բերման, որ երեք շքանշան ստացած է, իբրեւ գործօն անդամ Չեկայի: Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ Բերման յարաբերութիւն ունէր Չեկայի նախորդ նախագահին՝ Եժովի հետ, որուն շատ անգամ խորհուրդ կը հարցնէր: Միեւնոյն ատեն պաշտօնանկ եղած են Սիպերիոյ եւ Խարքովի Չեկաներուն նախագահները, ինչպէս եւ 18 պաշտօնատարներ:

*** Անուղղակի աղբիւրէ հասած լուրի մը համաձայն, մահափորձ մը կատարուած է ճեպընթացի մը դէմ ուր կը գտնուէին ճարտարագործութեան գործավարը, Քականովիչ, արհեստակցական միութեանց ընդհ. քարտուղարը եւ ուրիշ կարգ մը պաշտօնատարներ: Մահափորձը ձախողած է:

*** Առենէ մը ի վեր «Փրավտա»յի մէջ չեն երեւար դրագէտ Միշէլ Քոլցովի անունը եւ իր եղբօր՝ ծաղրանկարիչ Էֆիմովի նկարները :

— oo —

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ուժգին ցնցումներ պատահեցան Իզմիրի մէջ, տեւելով տասը երկվայրկեան: Վնասները չեն ճշդուած տակաւին:

ՀՌՈՄԻ անգլիական դեսպան նշանակուեցաւ Էնկիւրիի դեսպանը, Սըր Փըրսի Լորէն, յաջորդելով լորտ Փըրթի որ 62 տարեկան ըլլալով, անցուցած է կանոնական շրջանը (60):

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

«ԱՄԵՐԻԿԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐՈՒՆ»

Նոր նշանաբան մը չէ այս, ոչ ալ պարզ ու անբովանդակ, այլ ունի երկար տարիներու հոլովոյթ: Ամերիկեան ցամաքամասի այլազան պետութիւններու կազմութենէն ի վեր դանազան առիթներով յեղյեղուած ու քարոզուած սկզբունք մըն է, որ այսօր այլեւս բիւրեղացած է ու իր շուրջ համախմբած Նոր Աշխարհի բոլոր ժողովուրդները անխտիր:

Այս նշանաբանին առաջին անգամ բովանդակութիւն տուողը եղաւ Մ. Նահանգներու նախագահներէն Ճէյմս Մընրօ, 19րդ դարու առաջին քառորդին, որուն նշանաւոր յայտարարութիւնը՝ Մընրոյի վարդապետութիւն, ահա աւելի քան մէկ դարէ ի վեր առանցքը կը կազմէ ամերիկեան ցամաքամասի պետութեանց եւ մասնաւորաբար Մ. Նահանգներու արտաքին քաղաքականութեան:

Մընրոյի վարդապետութեան էական իմաստը այն է, որ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը չի թոյլատրեր ոեւէ եւրոպական, արտաքին միջամտութիւն կամ ներխուժում ամերիկեան ցամաքամասէն ներս, ինչպէս որ իր կողմէ ինքն ալ՝ ոեւէ ծաւալապաշտութեան նպատակ չի հետապնդեր ու քայլ չառներ եւրոպական կամ արտաքին աշխարհի մէջ:

Այս քաղաքական տարազը աւելի քան մէկ դար ի զօրու եղած է ամերիկեան ցամաքամասի ազգերուն ու պետութեանց վրայ: 1914ի մեծ պատերազմը, կը մտածէին ոմանք, հիմնիվեր շրջեց այս վարդապետութեան տարողութիւնը կամ կենսունակութիւնը, քանի որ Մ. Նահանգները մասնակցեցան եւրոպական գործերուն, պատերազմի կշիռը հակեցուց իր ահաւոր ծանրութեամբ Խաչնակիցներու կողմը եւ կանգնեցաւ յաղթական մեծ պետութեանց փաղանգին մէջ: Բայց այս միջամտութիւնը երկար չտեւեց: Ուիլսընի արտաքին քաղաքականութիւնը, որ իրապէս շեղում մըն էր ամերիկեան դարաւոր քաղաքականութենէն, իր յաջորդներու կողմէ հետեւողականօրէն մերժուեցաւ եւ Ուաշինկթընի կառավարութիւնը դարձեալ ամփոփուեցաւ իր «մեկուսացման» պատեանին մէջ, ինչպէս եղած էր դարերով:

Յետպատերազմեան քաղաքական իրադարձութիւնները ամենուրեք, Ճափոնի արշաւանքը դէպի Մանչուքուօ, Գերմանիոյ յառութիւնը Եւրոպայի մէջ, Համաձայնականներու կնքած հաշտութեանց դաշնագիրներու ճարճատումը եւ Վէրսայլի ստեղծած գոյավիճակի խանգարումը պատճառ դարձան, որ ամերիկեան ցամաքամասի պետութիւնները աստիճանաբար նեղուին իւրաքանչիւրը իր կճեպին մէջ ու աւելի եւս բոլորուին Մընրոյի վարդապետութեան պարգեւած ապահովութեան գօտիին շուրջ:

Ասոնցմէ զատ՝ յետպատերազմեան տնտեսական կեանքը եւ ժողովուրդներու առեւտրական յարաբերութիւնները այնպիսի կերպարանք առին, որ դրամատիրական շահեր ամենուրեք վտանգուեցան, ազատ առեւտուրի սկզբունքը խանգարուեցաւ, ապրանքներու փոխանակութիւնը դարձաւ պետական առեւտուրի ձեւ, դրամի արտահանումը արգիլուեցաւ շատ երկիրներու մէջ: Տնտեսական կեանքի այս նեղ ազգայնացումը ամենուրեք, որ այսօր աշխարհի ալեկոծութեան ու անհանդստութեան գլխաւոր ազդակն է, մղեց ամերիկեան երկիրները, մասնաւորաբար Մ. Նահանգները, որ մէկ կողմէ հետապնդեն ազատ առեւտուրի սկզբունքի վերահաստատումը եւ միւս կողմէ սերտացնեն իրենց քաղաքական ու տնտեսական կապերը իրարու հետ:

Այս հիմնական ծրագրով է, որ ցարդ գումարուած են ութ համամերիկեան խորհրդաժողովներ, որոնց վերջինը՝ 8րդ.ը նոր աւարտեցաւ Լիմայի մէջ (մայրաքաղաք Բերուի): Դեռ 1929ին նախագահ Հուվըր եւ յետագային ալ՝ 1936ին նախագահ Րուզվէլթ այցելեցին Հարաւ. Ամերիկա:

Վերջին համագումարը ամէնէն կարեւոր ու նշանակալից որոշումները առաւ՝ քաղաքական տեսակէտէ: Համաժողովի բացման՝ Մ. Նահանգներու պատուիրակութեան պետը՝ արտաքին նախարար Հըլ խօսեցաւ արտակարգ ճառ մը, որու մէջ ոչ միայն շեշտեց ամերիկեան ցամաքամասի համերաշխութեան ու համագործակցութեան անհրաժեշտութեան վրայ, այլ պահանջեց որ բովանդակ ցամաքամասի— Հըտսըն ծոցէն մինչեւ Մաժելանի նեղուցը— պաշտպանութեան ծրագիր մշակուի եւ Մ. Նահանգները պատրաստ են ու տրամադիր աջակցելու բոլոր պետութիւններուն, որ այդ պաշտպանութիւնը գործնական հողի վրայ դրուի: Իրենք՝ Մ. Նահանգները իրենց կողմէ կը տրամադրեն իրենց բովանդակ ռազմական ուժը՝ այդ պաշտպանութեան:

Նախարար Հըլ կանգ չառաւ այստեղ, այլ ուժգնօրէն յարձակեցաւ գերման նացիականութեան եւ իտալական ֆաշականութեան վրայ, ազդարարելով որ ամերիկեան ցամաքամասը ժողովրդավար կարգերով կառավարուած ժողովուրդներու հայրենիքն է, որ գաղափարական ոեւէ արտաքին թափանցում կամ ծաւալականութեան ոեւէ փորձ պիտի բախի ամերիկեան միակամ ու անդորք ընդդիմութեան: Ժողովրդապետական սկզբունքները բարեբար կենցաղ ու յարաբերութիւններ կրցած են ստեղծել 21 տարբեր պետութիւններու միջեւ, դարերով, իրենք՝ Մ. Նահանգները, հակառակ իրենց անսահման ուժին, հարստութեան ու մարդկային, ելմտական ու նիւթական անսպառ աղբիւրներուն, յաջողած են դրացիական խաղաղ կեանքով ապրիլ բոլորին հետ: Այժմ պէտք չկայ, որ դրսի սկզբունքներ ու պետական նորամուտ վարչաձեւեր, — Ֆաշիզմ, Նացիզմ կամ կոմունիզմ,.. խանգարեն իրերու այս վիճակը:

Եւ արդարեւ, Մ. Նահանգներու բարի դրացիական կենցաղը Քանատայի, այլ մանաւանդ Մեքսիկայի հետ,— որ հանքերով հարուստ երկիր է, միշտ ներքնապէս անհանդիստ, յեղափոխութիւններու եւ ապստամբական խառնակութիւններու թատր— ապացուցիչ է: Պատմական փաստ է, որ Մ. Նահանգներու նման ճարտարարուեստական մարզի մէջ բարձրօրէն զարգացած ժողովուրդ մը չէ իջած աշխարհակալութեան կրկէս, չէ հետապնդած ծաւալականութեան քաղաքականութիւն, եւ հանդուրժած է իր հիւսիսային ու հարաւային կողերուն վրայ տարբեր ժողովուրդներու ազատ ու անկախ սեփական կեանքին:

Լիմայի համագումարին մէջ Հըլ պատուիրակութիւնը մէկ խոչընդոտի միայն բախեցաւ,— Արժանթին չկամութիւն ցուցադրեց Մ. Նահանգներու նախաձեռնութեամբ հրապարակ դրուած առաջարկներուն հանդէպ ու վարանեցաւ անվերապահօրէն որդեգրելու զանոնք: Արժանթին երկրորդ մեծագոյն ու բարգաւաճ, քաղաքակրթական արդիական տուեալներով օժտուած երկիրն է Հարաւ. Ամերիկայի մէջ, Պրազիլիայէն ետք: Ան սերտ կապեր ունի եւրոպական ցամաքամասի մեծ ժողովուրդներու հետ եւ տարիներէ ի վեր ճիգ կ'ընէ չափով մը թօթափելու հիւսիսամերիկեան դրամագլուխի լուծը:

Անուրանալի է, որ Մ. Նահանգները տնտեսական խոշոր ձեռնարկներ ու շահեր ունին Հարա. ամերիկեան երկիրներու հետ: Եւ Լիմայի խորհրդաժողովի մէջ կը ձգտէին այդ շահերը ամուր կապել, դուրսի օտար միջամտութեանց կամ մրցակցութեանց դէմ թումբ կանգնել:

Այսուհանդերձ, միւս 19 երկիրները միահամուռ զօրավիգ կանգնեցան Մ. Նահանգներու տեսակէտներուն եւ ամէն ճնշում գործ դրին Արժանթինի վրայ, որ երկար բանակցութիւններ վարեց Ուաշինկթընի ներկայացուցչութեան հետ, եւ ի վերջոյ հնարաւոր եղաւ մշակել բոլորին համար ընդունելի միջին բանաձեւ մը, որ ամերիկեան ցամաքամասի արտաքին քաղաքականութեան խտացումը կարելի է նկատել:

Ի՞նչ կ'ըսէ այդ բանաձեւը:

1— Ամերիկեան 21 պետութիւնները հասած են իրենց արդի բարգաւաճման՝ հանրապետական վարչակարգի տակ, ժողովրդապետական սկզբունքներէ բխած իշխանութեամբ:

2— Անոնք այսուհետեւ ալ նախանձախնդիր են ամուր պահպանելու այդ կարգերը, մաքառելով դուրսի նոր ու խորթ կառավարական վարդապետութեանց դէմ:

3—Անոնք խաղաղասէր են, կը հաւատան ու կը հետապնդեն միջազգային կարգուսարքի պահպանումը, դաշնագիրներու անձեռնմխելիութիւնը եւ իւրաքանչիւր երկրի վեհապետութեան լրիւ պաշտպանումը, առանց կրօնական կամ ցեղային խտրութեան ու նախապաշարումի:

Այս սկզբունքներէն առաջնորդուած, անոնք համաձայնութիւն կնքած են, որ ամերիկեան ցամաքամասի մէջ տիրէ քաղաքական ներդաշնակութիւն ու համագործակցութիւն: Ուստի՝ թոյլ պիտի չտան արտաքին ոեւէ ուժի ներխուժում ամերիկեան ցամաքամասի որեւէ մէկ երկրին մէջ կամ դուրսի խորթ որեւէ վարչաձեւի որդեգրում կամ քարոզչութիւն: Եթէ 21 պետութեանց բաղկացուցիչ տարրերուն միջեւ որեւէ վէճ ծագի՝ ամերիկացիները իրենք իրենց միջեւ խաղաղ բանակցութեան ճամբով պիտի լուծեն այդ վէճը, առանց պատերազմի զէնքին դիմելու: Իսկ եթէ որեւէ արտաքին ներթափանցումի վտանգ ծագի, այն ատեն պետութեանց արտաքին նախարարները անմիջապէս խորհրդաժողովի պիտի նստին ու ձեռք պիտի առնեն միահամուռ պաշտպանութեան անհրաժեշտ միջոցները՝ ըստ տեղի ու պարագայի:

Լիմայի խորհրդաժողովը նոր իմաստ տուած է Մընրոյի վարդապետութեան՝ վերի բանաձեւով, աւելի ճիշդը՝ ընդարձակած ու ներզօր դարձուցած է այդ վարդապետութեան իմաստը, այսինքն՝ ապահոված է որ Ամերիկան իսկապէս դառնայ Ամերիկացիներունը:

Եւ այս կարգին պահպանման ամէնէն ջերմ նախանձախնդիր պետութիւնն է ինքը՝ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը, որ ամէն տուեալ եւ ուժ ունի գործ դարձնելու, իրականացնելու մշակուած ու քուէարկուած բանաձեւը:

Երբ Եւրոպան կը խլրտի, նոր տարին կը դիմաւորէ նոր մտատանջութիւններով, երբ Գերմանիա դէպի Արեւելք ծաւալելու հեռանկարներ կ'որոճէ կամ Իտալիա Միջերկրականի մէջ նոր կռուաններ կը փնտռէ, անդին Ամերիկա՝ ի տես միատիրական պետութեանց գրոհներուն,— Ճափոն Արեւելքի մէջ ու Պերլին - Հռոմ առանցքը Եւրոպայի մէջ— կը պաշտպանէ, կ'ամփոփէ ինքզինք, կը խտացնէ իր ցամաքամասի շահերը եւ կը հսկէ, որ եւրոպական որեւէ ձեռնարկութիւն չթափանցէ Նոր Աշխարհէն ներս ու չվրդովէ քաղաքական ու տնտեսական կարգը այնտեղ:

Ա. ԿԵՍԱՐ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎԵՐԵԼՔԸ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Մ. Նահանգներու մեծ ճարտարարուեստի ինը վարիչներ յայտարարեցին, թէ 1939ը պիտի հանդիսանայ բարգաւաճումի եւ տնտեսական եռուն գործունէութեան տարի մը:

«Տնտեսական վերականգնումը ոչ թէ փողոցին անկիւնն է, այլ ժամանած է արդէն»:

Ամերիկեան դրամատուներու ընկերակցութեան նախագահը Պ. Ֆիլիփ Պէնսըն ըսաւ թէ առեւտր. վիճակագրութիւնները ցոյց կուտան, թէ վերելքը սկսած է: Վերելքը յատկապէս նկատելի է շինութեան ճարտարարուեստին մէջ:

Ամերիկեան Երկաթի եւ Պողպատի Հիմնարկութեան տնօրէնը յայտարարեց, թէ երկաթի արդիւնաբերութիւնը զարկ ստացած է՝ ինքնաշարժերու ճարտարարուեստի յարաճուն գործունէութեան պատճառով:

Ինքնաշարժի արդիւնաբերութեան ընկերակցութեան տնօրէնը յայտնեց, թէ 1939ին ինքնաշարժերու արտադրութիւնը 20 տոկոս բարձր պիտի ըլլայ քան անցեալ տարի: Ասիկա կը նշանակէ, որ այս ճարտարարուեստի մէջ այս տարի պիտի աշխատին 90 հազարով աւելի աշխատաւորներ:

Աշխատանքի նախարար Օր. Փըրքինս յայտարարեց թէ վերջին հինգ ամիսներուն երկրին մէջ կը գործէին մէկ միլիոն մարդիկ աւելի քան 1938ի սկիզբը:

Այժմ անգործներու ընդհանուր թիւն է 12.500.000: 1938 յուլիսին այս թիւը բարձրացած էր 14.000.000ի:

ԼԱՒ ԲԱՆ ՄԸ ԸՆԵԼ

Ո՞րն է կեանքին նպատակը:

Բոլոր կրօնական եւ իմաստասիրական տուեալներէն դուրս, ըսենք անմիջապէս թէ կեանքին նպատակը, մարդոց մեծ մասին համար, հարստութեանց, պատիւներու, դիրքերու եւ ամէն տեսակ ստացուածքներու տիրացումին մէջ կը սահմանափակուի: Իբրեւ թէ այդ բոլորը մէկ օր, մէկ վայրկեան միայն կարենային երկարաձգել յարաբերաբար կարճ կեանք մը, որուն ծայրը, ամէն բան, ամբողջովին կը կորսուի:

Զարմացումով դիտեր եմ միշտ հանդստեան տարիքը թեւակոխողներ որոնք անչափ փառասիրութիւն մը կը պահեն, ու կը շարունակեն իրենց վերջին ուժերը վատնել, իրենց նիւթականին վրայ, քանի մը սու եւս աւելցնելու կամ թէ ձեռք բերուած տիտղոսներուն, մեծարանքներուն վրայ նոր բոժոժ մըն ալ կցելու համար:

Ամէն բանէ առաջ սակայն, ինծի այնպէս կը թուի թէ, կեանքին մէջ, ինչ որ ուշ կուգայ, երկրորդական արժէք միայն ունի. քանի որ ինչ ալ ընենք, չենք կրնար երկար ատեն օգտուիլ: Կարելի՞ է ուրեմն փարիլ մանրամասնութիւններու որոնք վաղը անկարեւոր պիտի դառնան:

Եօթանասնամեայ մեծահարուստ կալուածատէր մը կը ճանչնայի: Օր մը պատերազմի մօրաթօրիոմին հետեւանքով իր կորսնցուցած գումարները կ'ողբար: Քանի մը շաբաթ վերջը այդ կորուստը գոյութիւն չունէր այլեւս իրեն համար, քանի որ թաղեցինք զինքը:

Ուրիշ մը ճանչցած եմ, նուազ նիւթապաշտ բայց աւելի փառասէր, պատրուակով մը հեռացուած իր պաշտօնէն, որ սակայն այդ պաշտօնին բերմամբ թուրք թէ օտար պետութիւններէ ստացած 4—5 շքանշաններ ցոյց կուտար բոլորին երբ դեռ Պոլիս էինք: Սակայն օր մը մեծ եղաւ զարմանքս, երբ Փարիզի լուսաշող պողոտաներուն վրայ, հանդիպեցայ իրեն: Անծանօթ մը իր ազգին համար, անծանօթ մը ինքն ալ իր ազգութեան, իր անդոյ իրականութիւնը կը քաշկռտէր, շատերուն պէս:

Ըսել չուզեցի թէ մարդուս համար ցանկութեան արժանի բան չկայ: Ընդհակառակն, կը խորհիմ թէ պէտք է իրականացնենք մեր ցանկութիւնները, ծերութենէն առաջ, որ օգտուելու, վայելելու միջոցները կը խլէ մեզմէ, պայմանաւ որ սակայն չի չափազանցենք: Ասկէ զատ, եթէ մարդ որոշ նպատակ ալ չունենայ, ունի սակայն, առաջին, հրամայական պարտականութիւն մը ինքն իրեն հանդէպ. այն է՝ իր առողջութիւնը պահպանել. բան մը որ տեսութիւնները կը հակասէ կարգ մը երիտասարդ շրջանակներու որոնք շահ, վայելք ու ծայրայեղութիւն միայն կ'երազեն:

— Հո՛գս, պիտի ըսեն երիտասարդներ, պէտք է ամէն բանէ օգտուինք, հասուն տարիքը թեւակոխելէ առաջ:

Թող ծայրայեղ քաղցրութիւն չվերագրուի ինծի երբ ըսեմ թէ կը հասկնամ երիտասարդները, կ'ընդունիմ ալ այնքան բնական բաղձանքը իրենց ժամ առաջ կատարելու իրենց դերը: Մէկէ աւելի անգամներ ողբացեր եմ տարիքը լեցած, մտային կարողութիւնները տկարացած մարդոց պահպանումը այնպիսի պաշտօններու վրայ որոնց կապուած է հաւաքականութեան ճակատագիրը: Բայց կը տեսնեմ որ— ու այդ է շարժառիթը այս տողերուն— նոր սերունդները աւելի աճապարող են վայելելու քան թէ պատասխանատուութիւններ ըստանձնելու: Եթէ կան սթափողներ, անդրադարձողներ, մեր երիտասարդութեան ստուար մէկ թիւը սակայն մեծ քաղաքի դիւթանքին ազդեցութեան տակ է դեռ: Օ՜ այդ երեւութական դիւթանքը ու իր խեղճ, դառն իրականութիւնը: Քանիներ չէ կախարդեր, նաեւ կուլ տուեր իմ սերունդէն, տակաւին հազիւ ոտք դրած այս ափերուն վրայ, նախասահմանուածներ կարծես, կլանուած հաճոյքի անիւին սուր ժանիքներէն, որոնց չէ կրցած տոկալ ֆիզիքական տկար կազմը իրենց:

Այդ դիւթանքը իմ վրաս ալ է գործեր իր ազդեցութիւնը: Կը յիշեմ, ամէն անգամ որ կանգ կ'առնեմ Սէնի բազմաթիւ կամուրջներէն մէկուն վրայ, դիտելու համար շուրջս, ուր մարդկութեան պատմութիւններուն ամէնէն զգալին, ամէնէն նշանակալիցը կը պատկերանայ: Մէկ կողմը Լուվրը, ամբողջ հին պատմութիւնը ազգի մը, իր թագաւորները, իր յեղափոխութիւնները, իր իտէալը. յարատեւութիւնն ու հաստատամտութիւնը ցեղին. միւս կողմը, անոր խիստ մօտը, օրուան տարփողանքները, աչք շլացնող լոյսի կոհակները, ճարտարարուեստական եւ շահասիրական արդիականութիւնը, յետոյ հեռուն, Մայր եկեղեցին, իր հին քարերով, որուն վրայ նոր արեւ մըն է նստեր՝ ելեկտրականութիւնը: Քիչ անդին ամբողջ քաղաքաշինութիւնը Քօնքորտ, Շան զ'Էլիզէ եւայլն, յետոյ կրկին պատմութիւնը, կրկին լոյսը, Յաղթանակի Կամարը: Ու այս բոլորին առընթեր աշխարհիկ կեանքը, ընտանիքին կեանքը, աշխարհի վրայ ինչ որ կայ ամէնէն շքեղ, զուտ հաճոյքը:

Այսօրուան մեր հայ երիտասարդութիւնը՝ ցանկասէր ու անյագ բոլոր դիւթանքներուն հանդէպ, ինչպէս կ'ըլլայ ամէն երիտասարդութիւն, ասոնց առջեւ է, ասոնցմով կը սկսի իր կեանքը, անսահման տեսիլներով ու հեռանկարներով: Անոր զգայականութիւնը ասոնցմով է որ կը խմորուի, քանի որ մարդուս զգայականութիւնը ընդհանրապէս կը հաստատանայ իր տեսած ու գործածած իրերով: Դիւթանքը՝ հետզհետէ դիւթական կը դարձնէ նաեւ մեր երեւակայութիւնը: Յաճախ շարժանկարի մէջ ապրողները, շարժանկարի կերպով մտածելով մտածելով, կուգայ ատեն մը որ այլեւս բնաւ չեն մտածեր, կը մոռնան նաեւ իրենք զիրենք:

Յետոյ կան միւսները, ազգութեան խորքը. անոնք որ անսահմանօրէն հաւատարիմ կը մնան իրենց սիրած կամ կրած բաներուն: Որովհետեւ մարդ բանի մը կը կապուի նոյնքան տառապանքով որքան հաճոյքով: Եւ ընդհանրապէս մարդկութիւնը կը սարսափի նորէն: Մարդկութիւնը երբեք քայլ չէ նետած առանց հանճարի խթանին, տառապանքի կամ պահանջի անհրաժեշտութեան: Եւ ատոր համար է որ կ'ընդդիմանանք յաճախ ամէնէն անմիջական պահանջներուն, որոնք մեր կեանքին իսկ կը սպառնան:

Պէտք է փոխել հոգիները:

Զգալի է նոր իտէալի մը անհրաժեշտութիւնը: Սկսնակներուն թարմ խանդավառութիւնը աւելի յաջողու-

ԵՐԲ ՇԷՆ ԷԻՆ ՄԵՐ ԲՈՅՆԵՐԸ

ՄՇԵՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՐՍՆԵՔԸ, ԵՐԳԵՐՆ ՈՒ ՊԱՐԵՐԸ

Դժուար է լրիւ տալ նահապետական կեանքով ապրած ժողովուրդի մը հարսնիքի մանրամասնութիւնը, խօսակցութեան ձեւն ու եղանակը, երգերն ու պարերը, մանաւանդ անոնց գոհար եղանակները զոր ժողովուրդը դարեր շարունակ երգած ու պարած է եւ ուրախացած:

Կորսնցուցած ըլլալով հողը, գոնէ առաքինութիւնն ունենանք աչքի առջեւ բերել անցեալի սրբազան աւանդութիւններ, տան ու լիքը, երգերն ու պարերը փրկելով վերջնական կորուստէ:

Զարմանալու բան չկայ, երբ տարբեր արտադրուած պարերգեր «Լօլօ»ով կը սկսին, «Լէ լէ»ով կը վերջանան, «Եար»ով կը սկսին, «Ջան»ով կը վերջանան: Այդ չի նշանակեր թէ քրտականէն կամ քիւրտէն առնուած են:

Մի մոռնաք այնչափ տարուան գերութիւնը եւ անոր պատճառած տառապանքները:

Հայ ժողովուրդի ստեղծագործ տաղանդը աղճատուած էր եւ զրկուած իր մշակոյթի բնական զարգացումէն: Չկային դպրոցներ, հարիւրին իննսուն համեմատութեամբ գրել կարդալ չգիտցողներ էին: Այս աննպաստ պայմանները, տիրող տարրին ճնշումը «մանաւանդ չան տղայ Քիւրտեր», աւրած ու աղճատած էին հայկական մաքուր ու զուլալ երգերն ու պարերը, եւ անոնց խառնած՝ լօլօներ, լէլէներ, եարն ու ջանը:

Պէտք է գիտնալ որ, հայկական սիրահարական եւ թէ դիւցազնական շատ մը երգեր, հայու լեզուէն ու բերնէն, դուրս թռած է Քիւրտերէն:

Օրինա՞կ կ'ուզէք:

Սուաճել Մուշեղ, Կըվօճէ Ճիան,
Ջար սրտ սուարի սըրուան չվիան:
եւն.:

Ուրիշ մը
Շըրընկ չէ բու նորշէնա փըրընկ
Ուան բէ դարան,
Աստուրէ բըժնի զրա, (Մօկաց Աստուր),
Նէրր գաղի.— Հիւսէն աղա,
Ըղէ խոյեմ հըփդէ բրան,
…ովէ մընկօ հըյէ նավկի զրան,
Ըգէ սըբէ տա պէխըմ անէպէ զրան:
եւն.:

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐԸ

Նախ ծանօթութիւն մը.— Երբեք մտքէս չանցնիր խօսիլ բոլոր Մշեցիներու հարսնիքի, երգերու եւ պարերու մասին: Գիտեմ որ ամէն գիւղ ունի որոշ եղանակ, խօսելու ձեւ, երգեր եւ պարեր:

Մեր գիւղին մէջ, ամուսնութիւնը բաժնուած էր երկու կարգի, հարուստ ու աղքատ:

Հարուստի տղան կ'ամուսնանար հարուստ գերդաստանի աղջկան հետ: Հարուստի մը տգեղ ու անշնորհք տղան, կրնար ամուսնանալ աղքատի մը գեղեցիկ եւ «կարող ձեռող» աղջկան հետ:

Իսկ աղքատի մը գեղեցիկ ու ճարպիկ տղան իրաւունք չունէր ամուսնանալու հարուստի մը տգեղ լօդզուկ ու թըթուք աղջկան հետ, պատճառը դասակարգի խտրութիւն:

Եղած է պարագայ մը որ հարուստի մը աղջիկը եւ աղքատի մը տղան սիրահարուին: Խենթի պէս իրար սիրելու, իրար պաշտելու չափ:

Աղջկան պարագաները այս սիրահարութիւնը արատ ու անպատուութիւն կը նկատեն իրենց օճախին: Կը սպառնան աղջկան, մեռցնելու գնով, կ'ատեն, կ'անարգեն: Կը հսկեն անոր բոլոր շարժումներուն: Նոյնը կ'ընեն եւ դրացիները, կը համոզեն աղջիկը, տղան արատաւորելով, սեւցնելով աղջկան աչքին: Բայց աղջիկը, որ տղան կը սիրէ, կը մերժէ բոլորին խրատներուն, կը մնայ անդրդուելի, անսալով միայն իր սրտին, հաւատարիմ իր սիրած տղուն:

Առանց նկատելու աղջկան սէրն ու սիրտը, առանց մտնելու աղջկան կացութեան մէջ, օր մըն ալ հարուստի մը տղան թեկնածու կը ներկայացնեն: Այս անտանելի վիճակ մըն էր որ աղջիկ փախցնելու առիթ կուտար, նոյն իսկ մտիկ չընելով անոր ողբ ու կոծը:

Օրեր ու շաբաթներ սեւ ու սուգով կ'անցնին ու օր մըն ալ, աղջիկը առիթ ձեռք բերելով, կը փախչի իր սիրած տղուն հետ:

Կար ուրիշ սովորութիւն մը.— խալան, գումար մը, զոր ամուսնացող տղուն հայրը կը վճարէ իրեն հետ ամուսնացող աղջկան մօր: Այդ հիման վրայ, իր բոլոր ոչխարները ծախելով, իր նոր հարսին հետ մոխիրի վրայ նստած կ'ըլլար, միրիպա դարձած եւ վրայ տուած բոլոր հողն ու ջուրը:

1890ին, Վարդան վարդապետ Յակոբեանի, Ներսէս եպիսկոպոս Խարախանեանի, Գնէլ եւ Բարգէն վարդապետներ (ապա կաթողիկոս) Տարօնի այդ առաջնորդներու ջանքերու շնորհիւ, մեղմացաւ ու անհետացաւ խալանի դրութիւնը: Սակայն հարուստի ու աղքատի խտրութիւնը մնաց:

Ամուսնութիւն յաճախ եղած է առանց տղուն եւ աղջկան հաճութեան: Անոնց պարագաները քով քովի գալով, կը համաձայնէին եւ խնամիներկը դառնային: Այնպէս որ ամուսնացող աղջիկը իր բախտը կապած տղուն առանց տեսնելու, օր մըն ալ հարս կ'ըլլայ, քողը երեսին: Իբրեւ կեանքի ընկեր դիմաց ունի անծանօթ մը, թերեւս հրէշ մը: Ոչ կը սիրէ, եւ ոչ ալ իբրեւ կին անոր հետ ապրիլ կ'ուզէ: Կ'անցնին օրեր, շաբաթներ, հարսը կուլայ եւ կը հառաչէ, օր մըն ալ կը պատռէ քօղն ու հագուստները, ակռաներով կը բզկտէ իր միսերը: Խենթացած էր: Կ'առնուի կապանքի տակ:

Անօգուտ կը դառնան Մշոյ զօրաւոր ուխտերը, հարսին փրկութեան համար, նոյնիսկ հարուստի ոչխարներն ու բուղա գոմէշներ: Հարսը խենթացեր է...

Իսկ տոկացողները կը սկսին ծեծուիլ ու նիհարնալ, օր մըն ալ աչքերն փակելով, կը մտնեն գերեզման:

Չերկարենք այս տխուր ու վշտով լի անցեալը, ու դառնանք այն օրերու ատուլխին, երգերուն ու պարերուն:

ՀԱՐՍ ՈՒԶՈՆՔ, ԿԱՄ ԽՕՍՔԱՌ

Ամուսիններէն շատերը իրար կ'ուսումնասիրեն, ուխտագնացութեան, կամ հարսանիքի օրեր, զատի կամ բէրի ճամբաներ: Ամօթի զգացումը բեռ մը դրած է անոնց խղճի վրայ: Դժուար թէ կարենան «որպէս ապագայ խօսացեալներ» կարծիքի փոխանակութիւն մը կատարել:

Մ. ԲԱՐԽԵԱՆ

(1)

(Շար.)

Ինչեր պատահեցան 1938ին

1938էն առաջ գոյութիւն ունէր Եւրոպա մը, ուր կը տիրէր Վերսայլի ու յարակից հաշտութեանց դաշնագրերու ստեղծած գոյավիճակը: Այս Եւրոպան չէր գոհացներ պարտեալները, բայց դրուած էր Ազգաժողովի պաշտպանութեան ու հովանիին տակ:

Այժմ, այս Եւրոպան գրեթէ գոյութիւն չունի: Ազգաժողովը անուն մըն է միայն: Աւստրիան անհետացած է իբրեւ անկախ միաւոր, Չեխոսլովաքիան անդամատուած է, իսկ 1918ին կեանքի կոչուած ուրիշ երկիրներ կը զգան համագերման վտանգին սպառնալիքը:

Այս վերիվայրումները տեղի ունեցան գլխու պտոյտ պատճառելու աստիճան արագութեամբ, այսպէս՝

1935 Մարտ 16— Գերմանիոյ մէջ վերահաստատուեցաւ զինուորական պարտադիր ծառայութիւնը:

1936 Մարտ 7.— Գերման զօրքը մըտաւ Հռենոսեան շրջանը, չեղեալ հըռչակելով Լոքարնոյի համաձայնագիրը:

1938 Մարտ 12.— Գերման զօրքը մտաւ Աւստրիա:

1938 Մայիս 20.— Գերմանիա յայտարարեց իր վճռականութիւնը՝ կըցելու Չեխոսլովաքիոյ Զուտէթեան հողամասերը:

1938 Սեպտ. 25—30.— Եւրոպական քաղաքական մեծ տագնապ. պատերազմի անմիջական վտանգ. մեռոյ՝ Մյունիխի համաձայնութիւն, որով անդամատուեցաւ չեխոսլովաք պետութիւնը:

1938 Դեկտ. 7.— Փարիզի մէջ ստորագրուեցաւ գերմանեւֆրանսական յայտարարութիւն մը, որով Գերմանիա վերջնական կը համարէ Ֆրանսայի արդի սահմանները:

1939— Գերմանական դրոհի պատրաստութիւն՝ դէպի արեւելք... աւելի պարզ՝ Ուկրայնան վերածել անկախ պետութեան մը: Այս նպատակով՝ Պերլին թոյլ չտուաւ, որ լեհեւհունգար սահմանակցութիւն մը հաստատուի Ռութէնիոյ մէջ: Այս երկրի բնակիչները (կէս միլիոն Ուկրայնացիներ) կը կազմեն կորիզը, որ պիտի իրականացնէ վաղուան ուկրայնական անկախ պետութիւնը: Այս պետութեան մէջ պիտի միանան Խ. Միութեան մօտ կազմող Ուկրայնան մօտ 35 միլիոն բնակչութեամբ, լեհական Ուկրայնան՝ մօտ 6 միլիոն եւ Ռումանիոյ մաս կազմող Ուկրայնան՝ մօտ 1 միլիոն:

×

Ծայր. Արեւելք.— Ճափոնական դրոհը կը շարունակուի Չինաստանի մէջ: Վերջացող տարուան ընթացքին Ճափոն շարժեց իր բանակները ծովէն ու ցամաքէն դէպի Հանքէու, զոր գըրաւեց, յետոյ իրարու ետեւէ իր տիրապետութեան տակ ինկան Քանթոն, Հոնկ-Քոնկ եւայլն: Այժմ Ճափոն բանակները գրաւած են Չինաստանի մօտաւորապէս կէսը:

Իտալիա... դժգոհ է: Միջերկրականի վրայ ամէն կողմ աչք կը պտըտցնէ: Ան չեղեալ հռչակեց 1935ի Լաւալ-Մուսոլինի համաձայնութիւնը: Եւ Հռոմէն ձայներ կը լսուին Թունուզի, Քորսիքայի, Նիսի ուղղութեամբ, որոնց կ'ընդդիմախօսէ Ֆրանսա բուռն ցոյցերով:

×

1938ին մեռան.—

Մարտ 3ին Կարտոնի մէջ՝ Կապրիէլէ տ'Աննունցիօ:

Ապրիլ 14ին ռուս նշանաւոր երգիչ-դերասան Շալեափին:

Մայիս 10ին՝ Ռումանիոյ վարչապետ Կոկա:

Յուլիս 5ին՝ Սիւզան Լէնկլէն:

Յուլիս 18ին՝ Մարի մայր թագուհին:

Հոկտ. 4ին՝ Ռումանիոյ պետական ղարիչ դէմքերէն մարաջախտ Ավէրէսքուն:

Նոյ. 3ին՝ բանաստեղծ Ֆրանսիս Ժամ:

Նոյ. 11ին՝ Քէմալ Աթաթիւրք:

Դեկտ. 1ին սպաննուեցաւ ռումէն երկաթեայ պահակներու պետ Քոտրէնու իր ընկերներուն հետ, բանտէն փախած ատեն:

Դեկտ. 27ին՝ ընկերվարական ղեկավար Էմիլ Վանտէրվէլտ:

×

1938ին առաջին անգամ ըլլալով անգլիական վարչապետ մը օդանաւով թռաւ Լոնտոնէն Գերմանիա:

Չիլի հրաժարեցաւ Ազգաժողովի անդամակցութենէն:

Մեքսիքա պետական գրաւման ենթարկեց օտար ընկերութեանց կողմէ չհագործուած քարիւղի հանքերը:

Զօր. Մեթաքսաս դարձաւ Յունաստանի իրական դիկտատորը:

Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ արգիլուեցաւ հպատակներու երթեւեկը:

Ֆրանսա Պուքրէշի իր Բ. կարգի դեսպանութիւնը վերածեց առաջին կարգի դեսպանութեան: Նոյնը ըրաւ Ռումանիա փոխադարձաբար:

Գիտունները գտան վիթամին K, որ արիւնը կը թանձրացնէ:

Մինչեւ 1938 մարդկութիւնը ծանօթ էր 92 տարրերու: Այսօր ծանօթ է 97ի: 93րդն է էքա-ռէնիում, 94րդ էքա-Օսմիում. 95րդ էքա-իրիտիում, 96րդ էքա-բլաթինում, 97րդ էքա-ոսկի:

×

1938ին Հիթլէր դարձաւ գերման բանակներու վերին հրամանատար:

Թուրք զօրքը մտաւ Ալեքսանտրէթ:

Կրետէ կղզիին մէջ Վենիզէլոսի մէկ ազգականին կողմէ ապստամբութիւն մը սարքուեցաւ, բայց կառավարութիւնը զսպեց զայն 48 ժամէն:

Ճափոնի եւ Խ. Միութեան սահմանապահ ուժերը բախումներ ունեցան Չանկ-Քու-Ֆէնկի մէջ:

1938էն սկսաւ Իրլանտա կոչուիլ Այրէ:

Տըկլէս Քորիկըն անունով ամերիկացի մը յաջողեցաւ մէն մենակ Ատլանտեանի վրայէն սաւառնիլ եւ հասնիլ Իրլանտա, ինը տարի առաջ շինուած փոքր օդանաւով մը:

1938ին հիւանդութեամբ մեռաւ Թոքիոյի անձնապաշտպանութեան ակումբին նախագահը՝ Շուճի Էկավա:

Անգլիոյ թագաւորական ամոլը այցելեց Փարիզ, ուր ընդունելութիւնը կատարուեցաւ մեծ հանդիսաւորութեամբ:

Անցեալ տարի ամառը Ֆրանսա այցելեցին աւելի քան մէկ միլիոն զբօսաշրջիկներ:

Մայիսին, ազգային վիճակահանութեան առաջին պարգեւը՝ 5 միլիոն ֆրանքը շահող 066,282 թիւը ծախուած էր ամսու 13ին, ուրբաթ օր, ժամը 13ին:

Նիւ Եորքի մէջ սեւամորթ Աստուածային Հայրը իր երկնային թագաւորութիւնը ծախեց իր յաջորդին, 20,000 տոլարի:

1938 Յունուար 21ին ամուսնացաւ Եգիպտոսի Ֆարուք թագաւորը:

Նոյնպէս ամուսնացաւ Ալպանիոյ Զօկու թագաւորը՝ հունգար կոմսուհի Ափոնիի հետ, որ քրիստոնեայ է:

Ամերիկացի սաւառնորդ Հաուըրտ Հիւզ յաջողեցաւ աշխարհի շրջանը կատարել սաւառնակով 3 օր, 19 ժամ եւ 8 վայրկեանէն:

×

Մինչեւ վերջերս կը կարծէին, թէ երկրագունդին ամէնէն մօտիկ աստղը Գօտի համաստեղութեան պատկանող աստղ մըն է, որուն հեռաւորութիւնն է մեզմէ 4,3 լոյսի տարի: Անցեալ ամիս Շիքակոյի համալսարանի աստղագէտները գտան նոր աստղ մը, որ աչքով անտեսանելի է եւ կը գտնուի նոյն համաստեղութեան մէջ: Աստղագէտները զայն թուագրեցին 424: Անոր հեռաւորութիւնն է մեր երկրէն 3,5 լոյսի տարի, այսինքն՝ 35,000,000-000,000 քիլոմեթր:

1938էն առաջ կը մտածէին, թէ տիեզերքի ամէնէն խոշոր աստղը Անդարէսն է: 1938ին ստուգուեցաւ աստղագէտներու կողմէ, որ մեծագոյն աստղը Իփսիլոնն է, որ Արեգակէն 3000 անգամ մեծ է:

թեան հաւաստումներ կը ներշնչէ: Բայց անձնական ջանքերը յաճախ ապարդիւն կը մնան երբ, որոշ չափով, չեն նպաստաւորուիր պարագաներէն, պատմութեան շարժումներէն: Ու կը զարմանամ որ մեր շփոթ ու վտանգալի ժամանակներուն, ստիպուեր ենք տարէցներու կոչ ընել, ամէն անգամ որ կացութիւնը ծանրակշիռ հանգամանք է ստացեր:

Ժամանակ է կը կարծեմ, որ երիտասարդները գիտակցին իրենց սպասող պարտականութեանց ու պատասխանատուութեանց: Թող օգտուին անոնք իրենց երիտասարդութենէն, ամէն կերպով, թող ձեռք բերել ջանան իրենց բոլոր ցանկացած ինչքերը. բայց կը կրկնեմ, պէտք է ընդունին թէ այդ բոլորը վաղանցուկ են, թէ կեանքին նպատակը,— այդ ցնորքներուն հետապնդումը չէ:

Ասոր համար, ան որ կ'ապրի միմիայն ինքնիրեն համար, կ'ապրի սնապարծութեան ու գոռոզութեան երազանքներուն մէջ, պէտք է վտարուի հանրային, ազգային գործերէ:

Միակ նպատակը կեանքին,— նպատակ մը որուն նշանակութիւնն ու սրբութիւնը միշտ ալ որոշապէս չի յայտնուիր մեր տկար հասկացողութեան— անցնիլն է կեանքէն՝ լաւ բան մը ընելով:

Ամէն անոնք որ անուն մը ձգած են մարդկային գործունէութեան մէջ, ես վստահ եմ որ, այս սկզբունքէն էին թելադրուած: Ու եթէ ճշմարիտ երջանկութիւնը չի ճանչցան անոնք, ապրեցան դէթ մտքի հանդարտութեամբ, գոհ ու հպարտ խղճի մը բաշխական հանգստութեան մէջ, այն համոզումով թէ օգտակար բան մը ըրած են իրենց եղբայրներուն համար:

Անօգո՞ւտ են այս խորհրդածութիւնները, անօգո՞ւտ են Նոր Տարուան առթիւ:

ԱՐԱՄ ԱԶՆԱՒՈՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Հայաստանի բժշկական Գ. համագումարը կը բացուի Յունուարին, Երեւանի մէջ:

Առողջապահական գործավար Բ. Աստուածատրեան զեկոյց մը պիտի կարդայ «բժշկական օգնութիւնը եւ գիւղական բժշկական հաստատութիւնները» նիւթին շուրջ: Նոյն գործավարութեան կազմէն՝ համաճարակներու դէմ պայքարի բաժնի վարիչ Տոքթ. Ալեքսանեան զեկոյց մը պիտի կարդայ «Պայքարը համաճարակներու դէմ Հայաստանի մէջ» նիւթին շուրջ: Երեւանի հասարակածային հիւանդութեանց կայանի տնօրէն Տոքթ. Ք. Փիրումեան պիտի կարդայ զեկոյց մը մալարիայի դէմ կատարուող պայքարին մասին: Փրոֆ. Արէշեան եւ Տոքթ. Տ. Բունիաթեան զեկոյց պիտի տան վիժումները արգիլելու եւ ծննդական կիներու օգնութեան հասնելու պետական միջոցներուն մասին: Յօղացաւի մասին պիտի խօսին Փրոֆ. Ա. Մելիք-Ադամեան, փրոֆ. Հ. Գաբրիէլեան, Տոքթ. Վ. Աւագեան: Զեկոյցներ պիտի կարդացուին արեան փոխներարկումի մասին՝ Փրոֆ. Ռ. Եոլեանի, բժիշկներ Վ. Սադոյեանի, Լ. Իսամեանի, Մ. Մանթաշեանի, Ժ. Եուզպաշեանի եւ Գ. Մարգարեանի կողմէ: Զեկոյցներ պիտի կարդացուին նաեւ վէրքերու, աղետապերու, պրուսէլոզի մասին:

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ԹԱՏՐՈՆԸ

Լէնինականի թատրոնը լրացուցած ըլլալով իր գործունէութեան տասնամեակը, Ա. Շահինեան հետեւեալ յօդուածը գրած է այդ առթիւ, «Խորհ. Հայաստան»ի մէջ (17 Դեկտ.).—

Հայ տաղանդաւոր աշուղը, Ջիւանի իր ժամանակին, ծաղրելով հին Գիւմրին, կ'երգէր.—

Մի նոր քաղաք տեսայ ժամի սիրահար,
Բնակիչները Հայ եւ քսան հազար,
Իրենք սնունդ չունին ապրելու համար,
Հինգ հատ վանք են շինել, խելքի աշեցէք:

Ի՞նչ մշակութային կեանք կրնար ունենալ նման քաղաք մը: Մինչեւ խորհրդային իշխանութիւն, Գիւմրիի (Ալեքսանդրապոլ, այժմ Լէնինական), մէջ մշակութային կեանք չկար (?): Ոչ թատրոն, ոչ գրադարան: Կային գինետուներ, խաշխանաներ, «ընդունարան-հիւրանոցներ»: Քաղաքը կը շահագործուէր քանի մը աւատարականներու ձեռքը,— Խալաթեաններ, Ջիթոխցեաններ, Եուղբաշեաններ, Դիմբեաններ, Արշակ աղաներ:

Խորհրդային իշխանութիւնը փլատակներու վրայ հիմնեց նոր քաղաք եւ կարճ ժամանակուան մէջ այնտեղ բարձրացան հիւսուածեղէնի գործարանը, մանարանը, սպանդանոցը, եւայլն:

Վերջին տարիներու ընթացքին անճանաչելի դարձաւ Լէնինականը: 3-4 յարկանի բազմաթիւ շէնքեր, Մայիսմէկեան գեղեցիկ հրապարակը, դըպրոցներ, պետական թատրոնը բոլորովին նոր ձեւ տուած են քաղաքին:

Այսօր արդէն Լէնինականի պետական երկրորդ թատրոնը կը տօնէ իր տասնամեակը,— ան տուաւ արժէքաւոր դերասաններ, ինչպէս Արմէն Արմէնեանը, Դուրեան-Արմէնեանը, Արաքսեանը, Ամերիկեանը, Գավրոշը, Ռշտունին, Արուս Ասրեանը, Ասխա Բերոյեանը, Գուրգէն Յակոբեանը, Բաղալեանը, Քոչարեանը, Առաքէլեանը, Էլոյեանը, Կաժոյեանը, Պիճիկեանը, Սաղաթէլեանը, Սարգսեանը, Ատոմեանը, Աղնաւորեանը, Ջօհրաբեանը, Հայկասարը, այլ մանաւանդ թատրոնին տնօրէնը Վարդան Աճէմեանը:

Թատրոնին սեւ աշխատանքներուն մէջ՝ Աբրահամեանը (բեմայարդար), Մուկուչը (մեքենագէտ), Վարդիկեանը եւ ուրիշներ:

Լէնինական կը սիրէ թատրոնը եւ երաժշտութիւնը: 1928—1929 թատերաշրջանին հանդիսատեսներուն թիւն էր 57,439, իսկ 1937-1938 թատերաշրջանին՝ 142,957:

Լէնինականի թատերախումբը ներկայացումներ տուած է նաեւ Արթիկի, Ամասիայի, Կիրովականի, Ալավերդիի, Ստեփանաւանի, Սանահինի, Երեւանի եւ Թիֆլիզի մէջ: Մօտիկ գիւղերէն, Օջաղուլի, Դիւզքենդ, Ախուրիկ, Փ. Ղարաքիլիսայի գիւղացիները բազմութեամբ Լէնինական կը դիմեն ներկայացումներուն համար:

Կառավարութիւնը 1932ին նպաստ տուած է 27,000 րուբլի, այս տարի՝ 609,000 րուբլի: Դերասաններու վարձատրութիւնը եւս աւելի գոհացուցիչ է ներկայիս: Դերասան Բաղալեան 1923ին կը ստանար 250 րուբլի, այս տարի՝ 630 րուբլի:

Թատրոնը քաջալերած է նաեւ երիտասարդ թատերագիրները,— Միքայէլեան՝ իր «Գօշով», Մելիք Քոչարեան՝ իր «Կոյր երաժիշտ»ով, Արաքսման՝ իր «Էմանէլ»ով, Ս. Պայազատ՝ իր «Հարսանիք»ով, Հացագործեան եւ Խուդավէրդեան՝ «Խնդութեան սրինգ»ով:

ՆՈՐ ԳՈՐԾԱՎԱՐՆԵՐ

Հայաստանի հողային գործավարութեան խորհրդական նշանակուեցան Հայկ Սարուխանեան, Գրիգոր Ալախանեան, Վաղարշակ Գրիգորեան: Հողային գործավար՝ Հայկազ Մարջանեան, փոխ-գործավար՝ Լէոն Ալեքսանդր Օդանով:

Պետական ծրագիրներու յանձնաժողովի նախագահ նշանակուեցաւ Լեւոն Յովսէփեան, իսկ նախորդը, Արմենակ Շէկոյեան, «այլ աշխատանքի անցաւ»:

ԳՆԱՀԱՏՈՒԹԻՒՆ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ

Լէնինականի պետական երկրորդ թատրոնը լրացուցած ըլլալով իր գործունէութեան տասնամեակը, կառավարութիւնը որոշեց վարձատրել թատերախումբին գլխաւոր անդամները: Այսպէս «վաստակաւոր դերասան»ի կոչում ստացան Արուսեակ Ասրեան, Արամ Ռշտունի, Հայկասար Մինասարեան: Պատուոյ գիր տրուեցաւ Արծրունի Յարութիւնեանին (դերասան), Մկրտիչ Աբրահամեանին (թատրոնին ելեկտրագէտ-մեքենագէտը), Գէորգ Աբրահամեանին (բեմայարդար):

ՇԱՀԵԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Երեւանի համալսարանին տնօրէնութիւնը կազմակերպեց շահեկան դասախօսութիւններու երկու շարք, որոնց նիւթերը կուտանք ստորեւ.—

Ա.— Հայոց գրականութիւն.— «Սասնայ ծռերը եւ հայ ժողովրդական դիւցազներգութիւնը» (Ա. Ղանալանեան), «Միջնադարեան հայ աշխարհիկ գրականութիւնը» (Մ. Մկրեան), «Խ. Աբովեան» (Ա. Տէրտէրեան), «Մ. Նալբանդեան» (Յ. Մկրտիչեան), «Գ. Սունդուկեան» (Գ. Աբով), «Պարոնեան» (Մ. Մկրեան), «Յ. Թումանեան» (Ա. Տէրտէրեան), «Հայ խորհրդային գրականութիւն» (Սիրաս):

Բ.— Հայոց պատմութիւն.— «Հայկական պետութեան կազմութիւնը (Խ. Սամուէլեան), «Հայ ժողովուրդին պայքարը Պարսկաստանի եւ Բիւզանդիոնի տիրապետութեան դէմ» (Հ. Յարութիւնեան), «Ժողովրդական ապստամբութիւնները արաբական տիրապետութեան դէմ» (Յ. Մանանդեան), «Թոնդրակեցիներու շարժումը» (Ս. Պօղոսեան), «Քաղաքները Հայաստանի մէջ 10—11րդ դարերուն» (Յ. Մանանդեան), «Հայ ժողովուրդի ազատագրական շարժումները 17—18րդ դարերուն մէջ» (Ս. Պօղոսեան), «Հայաստանի նուաճումը ցարիզմի կողմէ» (Գ. Գաբրիէլեան):

Այս դասախօսութիւնները տեղի կ'ունենան կիրակի օրերը: Ունկնդիրներու համար բացուած է մասնաւոր արձանագրութիւն մը,— գրական դասախօսութեանց շարքին համար ունկնդիրները պիտի վճարեն 4.50 րուբլի, պատմական դասախօսութեանց շարքին համար՝ 3.50 րուբլի:

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ԹԱՏՐՈՆԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

Լէնինականի թատրոնը, որ Հայաստանի պետական երկրորդ թատրոնն է, տասը տարուան մէջ բեմադրած է 59 թատերախաղ՝ միջազգային, ռուս եւ հայ դասական հեղինակներէ: Հայ ժամանակակից թատերագիրներու գործերէն բեմադրած է 9 թատերախաղ:

Թատրոնին տնօրէնն է Վարդան Աճէմեան:

Յիշատակենք գլխաւոր բեմադրութիւնները.—

Գօշը, Կոյր երաժիշտը, Խնդութեան սրինգը, Էմմանուէլը, Ցատկում, Խռովութիւն, Բեկումը, Լեռը, Ցասումը, Մեծապատիւ մուրացկաններ, Սէր եւ խարդաւանք, Հարսանիք:

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Փարիզէն Պ. Նշան Տինքճեան վեցամսեայ «Յառաջ» կը նուիրէ Օր. Արաքսի Սարգիսեանի, Ինիոն Սիթի:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՕՐԱՑՈՅՑ 1939: Ժամանակագրական մասէն զատ, կը պարունակէ ամբողջական գործեր շարք մը հայ հեղինակներէ (Հացին երգը՝ Դ. Վարուժանի, Թմկաբերդի առումը՝ Փարւանա, Մի կաթիլ մեղր, Երկրում, Աղաւնու վանքը՝ Յովհ. Թումանեանի, Լերան աղջիկը՝ Լ. Շանթի, քերթուածներ՝ Սիամանթոյէն, Դիմաստուերներ Հրանդ Ասատուրի, 60ական թուականները եւն. եւն.): 366 էջ խիտ եւ այլազան բովանդակութեամբ, պատմական գիտելիքներով:

ՄԵՐ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Ֆրանսայի զանազան վայրերէն նամակներ կը ստանանք՝ նոր օրէնքներու պատճառաւ եղած սեղմումներու մասին (արգիլում աշխատանքի, խանութներու փակում, ինքնութեան թուղթ): Գրեթէ բոլոր նամակները ընդհանուր խօսքեր կը բովանդակեն, առանց տալու որոշ դէպքեր:

Արդ, մեր թղթակիցներէն ու աշխատակիցներէն կը խնդրենք ստուգել եւ մեզ տեղեկացնել իրենց վայրերուն մէջ դրուած նման արգելքներ՝ տալով անուններ, թուական, յարակից պարագաներ եւ ճշդուած իրողութիւններ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐԸ ԿԸ ՀԵՏԱՊՆԴԵՆ ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱՆ

Պուխարայի ժողովուրդը համակիր չէր Էմիրին, ու զայն կը պարսաւէր, պալատէն խոյս տուած ըլլալուն համար, փոխանակ մինչեւ վերջը ինքնապաշտպանութեան դիմելու: Ուստի, Էմիրը չուարեցաւ, տեսնելով որ իրեն հաւատարիմ մնացողներուն թիւը շատ քիչ էր: Հիմա ի՞նչ պիտի ընէր: Նորէն չէր կրնար Պուխարա՝ իր պալատը դառնալ, քանի որ ան գրաւուած էր Կարմիր բանակին եւ երիտասարդ Պուխարացիներուն կողմէ: Նոյնպէս գրաւուած էին կառավարական բոլոր պաշտօնատուները:

Նախարարները եւ մոլլաները ու իրենց կեանքը վտանգի մէջ տեսնող մարդիկ Պուխարայէն խոյս տալով՝ Էմիրը փնտռելու ելած էին, մինչ ան ալ իր գլխուն ճարը կը նայէր: Պահ մը խորհեցաւ երկրէն հեռանալ, քանի որ իր հետ կը գտնուէին ընտանիքը, ոսկիները եւ թանկագին իրեղէնները, բայց վերջը ի՞նչ պիտի ըլլար:

Օր մը, խորհրդակցութիւն կատարուեցաւ Էմիրին, իր նախարարներուն ու հաւատարիմ մնացած մարդոց միջեւ: Էմիրը յարմար դատեց Պուխարայի հողէն հեռանալ, քանի որ ընելիք բան չկար: Ան կ'ուզէր արեւելեան Թուրքեստան երթալ ու Քաշքիր տեղաւորուիլ այն յոյսով թէ օրին մէկը նպաստաւոր առիթ մը պիտի ներկայանար: Սակայն, ճամբաները վտանգաւոր էին: Մարտ ամսուն, դժուար էր Բամիրի լեռնաշղթան անցնիլ, առանց հաշուելու աւազակախումբերը, որոնք ամէն կողմ թալան կ'ընէին:

Երկար վիճաբանութիւններէ վերջ որոշում տրուեցաւ որ Էմիրը Աֆղանիստան ապաստանի: 1921 Մարտ 19ին, Էմիրը իր ընտանիքին ու քանի մը հազար մարդոց հետ Աֆղանիստան գնաց: Հոն, Քապուլէն քսան հեռու գտնուող ագարակի մը մէջ հաստատուեցաւ: Իր քով մնացին երեք հարիւր զինուոր, պաշտպանութեան համար: Մնացեալները ցրուեցան:

Բոլշեւիկ լրտեսները Էմիրին ծրագիրներուն ու գործերուն իրազեկ, մեծ նախազգուշութիւններ ձեռք առած չէին, նկատելով որ Էմիրը բան մը չէր կրնար ընել, թէեւ տեղին վրայ պատրաստութիւններ տեսած էին ոեւէ ըմբոստական շարժումի դէմ: Արդէն, Էմիրը երկրին մէջ սիրուած վեհապետ մըն ալ չէր, իր անձնական հաճոյքով զբաղած ըլլալուն համար: Իր ամենասիրական զբաղումը որսորդութիւնն էր: Եթէ այդպէս չըլլար, երկար ատեն իր դիրքը չէր պահեր այն ատեն, երբ ցարական Ռուսիոյ ազդեցութիւնը կը տիրէր իր երկրին մէջ, ու ռուս զինուորները կը հսկէին անդորրութեան վրայ:

Պուխարա բոլշեւիկներուն ձեռքը գտնուած ատեն Մոսկուայէն ղրկուած հեռագիր մը կը յանձնարարէր պէտք եղած պատիւները ընծայել, երբ Էնվէր փաշա Պուխարա հասնէր: Այս լուրը շուտով տարածուեցաւ ամէն կողմ:

Շատ չանցած, Էնվէր փաշա եւ իր թիկնապահը Պուխարա ժամանեցին. Էմիրը փախած էր արդէն, թէեւ ամէն մարդ չէր գիտեր ատիկա: Էնվէր փաշա դիմաւորուեցաւ բոլշեւիկներուն եւ ժողովուրդին կողմէ: Դիմաւորողներուն մէջ կը գտնուէին նաեւ կովկասեան բանակէն խոյս տուած օսմանեան սպաներ եւ գերութենէ փախած եւ Պուխարա ապաստանած սպաներ:

Էնվէր փաշա իրեն յատկացուած պանդոկը գնաց, ու հոն ընդունեց շատ մը այցելութիւններ: Պուխարացի շատ մը երիտասարդներ կային այցելուներուն մէջ: Սակայն, քաղաքական ոեւէ խնդիր չյուզուեցաւ այդ տեսակցութեանց միջոցին: Որովհետեւ Էնվէր փաշա Պուխարայի կացութեան անտեղեակ էր տակաւին: Ան կ'ուզէր Էմիրին հետ շփման մէջ դըտնուիլ ու խորհրդակցիլ: Իրաւ է որ Էմիրին ձեռքը ուժ չկար, բայց Էնվէր փաշա կրնար անոր դրամէն օգտուիլ, որուն պէտքը անհրաժեշտ էր ըլլալիք գործերուն համար: Մնաց որ, Էմիրը պիտի կրնար հարկ եղած տեղեկութիւնները տալ երկրին կացութեան մասին:

Արդէն ամէնուն ծանօթ էր Էնվէր փաշայի հակաբոլշեւիկ ըլլալը: Հետեւաբար, ան չէր կրնար յարմարիլ բոլշեւիկներուն եւ անոնց համակիր երիտասարդներուն: Էնվէր փաշա փայլուն ապագայ մը պիտի խոստանար Էմիրին, համաձայնութիւն մը կնքելէ յետոյ անոր հետ:

Ուստի Էնվէր փաշա մեծ սրտնեղութիւն զգաց, երբ իմացաւ Էմիրին փախուստը դէպի Արեւելեան Պուխարա: Ի՞նչ պիտի ընէր հիմա: Այդ օրերուն էր որ Պուխարայի ժողովրդական Սովիէթ Հանրապետութիւնը հռչակուեցաւ: Սակայն, սովիէթ բառը քիչ մը ծանր կուգար երեքուկէս միլիոն բնակչութիւն ունեցող իսլամական երկրի մը:

1921 Սեպտեմբեր 28 թուակիր «Իզվէսթիա» կարգ մը տեղեկութիւններ տալով Պուխարայի մասին, կ'ըսէր թէ շատ փոքրաթիւ համայնավարներ կը գտնուէին հոն: Ի վերջոյ, ժողովրդական հանրապետութիւն մակդիրը լաւ ընդունելութիւն գտաւ:

Էնվէր փաշա, որ ականատես եղաւ այդ իրողութիւններուն, լաւ ընդունելութիւն չէր գտներ ոչ բոլշեւիկներուն եւ ոչ ալ ազգայնական Պուխարացիներուն կողմէ: Պատճառն ալ սա էր որ բոլշեւիկները լաւ գիտէին Էնվէր փաշայի թունդ ազգայնական ըլլալը, անոր անցեալը եւ ներկայ գործունէութիւնը. ուստի կը հետեւցնէին թէ փաշան աջակից չպիտի ըլլար սովիէթներուն:

(12)

(Շար.)

Ջովին Փրանսական է։ Ֆրանսացիներու կը պատկանին նաեւ Թունուզի հերկելի հողերուն 41 առ հարիւրը, իսկ Իտալացիներուն՝ 12 առ հարիւրը ։ Մնացեալ հերկելի հողերը բնիկներու սեփականութիւնն են ։

Միայն մէկ ասպարէզի, գինիի արտադրութեան մէջ իտալական արդիւնաբերութիւնը կը գերազանցէ փրանսականը։-- Թունուզի Իտալացիները կ'արտադրեն տարեկան 111,800,000, իսկ Ֆրանսացիները՝ 87,120,000 փրանք արժողութեամբ գինի։ Բնիկները գինիի արդիւնաբերութիւն չունին գրեթէ, որովհետեւ իսլամ են եւ հակալքոլական ։

1936ին կատարուած վիճակագրութեան մը համաձայն՝ փրանսացի առեւտրականներու թիւն է Թունուզի մէջ 5915, իսկ Իտալացիներունը 5592 ։

Զինաբաշանն վերջը նաւաբաշա

—— ∞ ——

Ինչպէս գրած էինք, Գերմանիա վճռած է բազմապատկել իր սուզանաւերու թիւը ։ Պերլին այս որոշումը տուած է այն առարկութեամբ թէ Խորհրդային Ռուսիա այժմ ունի կրկնապատիկ աւելի սուզանաւեր քան Գերմանիա ։

Գերման ծովային նախարարութեան հրատարակած տարեգրքին համաձայն, խորհրդային Ռուսիա ունի 160 սուզանաւ, որոնց ընդհանուր տարողութիւնն է 81,000 թոն։ Ասկէ զատ՝ Ռուսիոյ մէջ նոր սուզանաւերու շինութիւնը կը շարունակուի ։

Գերմանիա ունի 72 սուզանաւ, որոնց տարողութիւնն է 31,532 թոն։ Անգլիական ծովակալութեան շրջանակներուն մէջ կը մտածեն, թէ Գերմանիա կը տենչայ տիրական դառնալ ծովերու տակ եւ այս տենչը կապ ունի Այանդ կղզիներու (Պալթիկ ծով) ամրացման հետ ։

1935ի անգլեւգերման ծովային համաձայնագրով՝ Գերմանիա իրաւունք ունի շինելու անգլիական ընդծովեայ ուժին 45 առ հարիւր համեմատութեամբ սուզանաւ։ Այժմ Գերմանիոյ ընդծովեայ ուժը այս սահմանէն միայն 1104 թոն պակաս է։ Անգլիա ունի 69 սուզանաւ, որոնց տարողութիւնն է 72,534 թոն։

Ըստ այդ համաձայնագրին Գերմանիա տակաւին կրնայ շինել 40,000 թոն տարողութեամբ սուզանաւ, փոխարէն կրճատելով մեծ տարողութեամբ ծանր մարտանաւերու շինութիւնը։ Այս պարագան մտահոգութիւն կը պատճառէ անգլիական ծովակալութեան, որ բանակցութեան մէջ մտած է Պերլինի հետ։ Եթէ Գերմանիա պնդէ իր որոշման վրայ, Մեծն Բրիտանիա եւս պիտի պարտաւորուի աւելցնել իր ծովային ուժերը, յատկապէս շինելով սուզանաւերու դէմ պայքար մղելու սահմանուած մարտանաւեր։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ ԲՈԼՈՐ ՍԻՆԷՄԱՆԵՐԸ պիտի փակուին այսօր, չորեքշաբթի, իբրեւ բողոքի ցոյց տուրքերու յաւելման դէմ։ Փակումը պիտի շարունակուի, մինչեւ որ քաղաքապետական խորհուրդը կրճատէ տուրքերը։ Նոր տուրքերը դասաւորուած են հետեւեալ համեմատութեամբ.--- 3·60 առ հարիւր, այն թատրոններուն համար որ ամսական 30,000 փրանքէն աւելի եկամուտ ունին, 9 առ հարիւր՝ 30 – 50,000ի համար, 12 առ հարիւր՝ 50-100,000ի համար, 15 առ հարիւր՝ 100,000էն վեր։

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնական իշխանութիւնը ձերբակալեց Սան Սէպասթիանոյի անգլիական դեր - հիւպատոսը եւ կինը, լրտեսութեան կասկածով։ Կռիւները կատաղօրէն կը շարունակուին Քաթալոնիոյ մէջ։ Պարսելոնան ծանր կորուստներ կրեց, իբրեւ հետեւանք նոր ռմբակոծութեանց։

ՀԱՃՈՅՔԻ ՀԱՄԱՐ ՊԱՀՈՒԱԾ չուներէն ալ տուրք մը պիտի գանձուի, համաձայն բնակարանի վարձքին։ Այս կարգի չուներու վրայ նշան մը պիտի կախուի, իբրեւ ապացոյց տուրքի վճարման։

ԱՆԳԼԻՈՅ վարչապետին եւ արտաքին նախարարին ընդունելութեան համար մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուին Հռոմի մէջ։ Պ. Չէյմպըրլէն նոր տարուան առթիւ շնորհաւորութեան գիր մը ուղղելով, յայտնեց թէ կը կարծէ որ 1939ը աւելի հանդարտ տարի մը պիտի ըլլայ քան 1938ը։

ՍՏՈՐԿԱՐՊԱԹԵԱՆ ՌՈՒՍԻԱՆ այսուհետեւ պիտի կոչուի Կարպաթեան Ուկրայնա ։

ՕԴԸ ՆՈՐԷՆ ՑՐՏԵԼ ՍԿՍԱՒ։ Կը կարծուի թէ աւելի պիտի սաստկանայ ցուրտը ։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ Թագաւորը պատգամագիր մը ուղղելով նոր տարուան առթիւ, թելադրեց աւելցնել բանակին ուժը։ Սպարապետն ալ յայտարարեց թէ երկրին սահմանները գծուած են հարիւր հազարաւոր խաչերով եւ կը մնան յաւիտենական։ Կը նշանակէ թէ Ռումանիա պիտի մերժէ որ եւ է վերաքննութիւն։

ՍՈՒՐԻՈՅ նոր մարզպանը, Ռընէ Փիւօ, ճամբայ ելաւ անցեալ օր, իր կնոջը եւ աղջկանը հետ։ Այսօր նաւ կը նստի Մարսէյլէն։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

Այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8·30ին, 6 Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանին վերնայարկը։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Իտալիոյ ձգտումները Մերձ. Արեւելքի մէջ»։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Մ. Հ. Կարապետոֆ, Տէր եւ Տիկին Գէորգեան եւ զաւակունք (Վիէն), Տէր եւ Տիկին Աննայեան, Տէր եւ Տիկին Ռ. Կարապետեան (Վալանս), Այրի Տիկին Ա. Արալոնդեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Թօփալեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Ասլանեան եւ զաւակունք, Կ. Աճէմեան, Այրի Տիկին Մ. Աթուլիկեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Ց. Աթուլիկեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Դաւիթեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Պէննայեան, Տէր եւ Տիկին Քուչեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Թաշճեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Աննայեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Թաշճեան, Ց. Ներսէսեան (Միացեալ Նահանգներ), Այրի Տիկին Մ. Ներսէսեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Խաչիկեան եւ զաւակունք (Հարաւ. Ամերիկա), կը ծանուցանեն թէ 1 Յունուար, կիրակի օր տեղի ունեցաւ Հոգեհանգիստ - Պատարագ

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԵՒԱ ԽԱՆՋԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Վալանսի Հայոց եկեղեցիին մէջ։

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17. Rue Damesme — PARIS (13)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի, ՖՐ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ, ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻՆ, ՄԱՐՏ 19ԻՆ, ՄԻՒԹԻՒԱԼԻԹԷԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 3 Յունուար երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, «Հայ Ակումբ»ին մէջ։

ԱՆԻԷՌ - ՊՈՒԱԲՈԼՈՆՊԻ «Արամ» Ենթակոմիտէի Ընդհ. Ժողովը 6 Յունուար, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

Գաւառ

ՊՈՒԱԼՈՒԶԻԻ (Մարսէյլ) «Վարանդեան» խումբի Ընդհ. Ժողովը՝ 7 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, ընկ. Արապեաններու բնակարանը։ Կարեւոր օրակարգ։

ԱՎԻՆԵՈՆԻ «Մուրատ» խումբի ընդհ. ժողովը 5 Յունուար, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին Պար փիյոնէի մէջ, կարեւոր օրակարգ, ներկայանալ անդամատոմսով։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՍԷՆ-ԺԷՐՕՄԻ պատանիներու ժողովը՝ 4 Յունուար, Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 8ին, սովորական տեղը։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ՊՈՒԼՎԱՐ - ՕՏՏՕԻ պատանեկան խումբերու ժողովը 5 Յունուար, Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 8ին։

ՍԷՆԹ - ԱՆԹՈՒԱՆԻ պատանիներու ժողովը՝ 7 Յունուար, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին։

Այս ժողովներուն ներկայ կ'ըլլայ ընկեր ԱԶԳԻՆ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

8 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Սոսիէթէ Սավանթի D սրահին մէջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Ա. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ «Ուկրանիա եւ ուկրայնական հարցը»։

ԽՆՋՈՅՔ

Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ - ԺԷՐՕՄԻ «Հայաստան» Ենթակոմիտէի վարչութեան կողմէ Ամանորի առթիւ, 7 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8էն մինչեւ առաւօտեան ժամը 2, Սէն - Ժէրոմի Պար Թապայի եաեւի սրահը։ Կը հրաւիրուին ընկերները իրենց ընտանիքներով։

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Ֆ. Կ. Խաչի Շավիլի Մասնաճիւղին կողմէ, 8 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, դպրոցի սրահին մէջ։ Երգ, արտասանութիւն եւն. փոքրիկներու կողմէ ։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԹԻՒ

Ֆ. Կ. Խաչի Սարսէլի Մասնաճիւղին կողմէ

8 Յունուար, կիրակի կէսօրէվերջ ժամը 4էն մինչեւ 12

Սալ տը Նոսի մէջ, 81 Rue de Paris, Սարսէլ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Կը նուագէ Թառիստ Աբգար, հայկական եւ կովկասեան պարեր վրացի կինտոյին կողմէ ։

Մուտք՝ 8 փրանք

Փոքրիկներու համար մինչեւ 10 տարեկան 4 փրանք։

ԽԻՍՏ ԿԱՐԵՒՈՐ

Կոչ կ'ընենք Փարիզի եւ արուարձաններու արհեստաւոր հայրենակիցներուն որոնք արթիզանայի իրաւունքէն զրկուելով դժուարութիւններու են մատնուած են, անպայման ներկայ գտնուին յառաջիկայ ժողովին՝ 5 Յունուար, Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 8.30ին Սոսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ, 28 Rue Serpente, Metro Odeon : Ժողովին ներկայ պիտի ըլլան պաշտօնական անձնաւորութիւններ, որոնք ընդհանուր հայ արհեստաւորներու անունով դիմում պիտի կատարեն պատկան իշխանութեան մօտ։ Այս վերջին ժողովին արձանագրութիւններ պիտի կատարուին։ Կարեւոր է բոլորին ներկայութիւնը ։

Կարգադիր յանձնախումբ

ՇԱՎԻԼՑԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ի գիտութիւն բարեպաշտ ժողովրդեան կը ծանուցանենք թէ յառաջիկայ Ծննդեան տօնի առթիւ եկեղեցական պաշտամունք կը կատարուին Շավիլի եկեղեցիին մէջ օրը օրին։

Հինգշաբթի, 5 Յունուար Ճրագալոյց։ Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 16.30։ Ուրբաթ, 6 Յունուար, Ս. Ծնունդ, Սկիզբ ժամերգութեան՝ 8ին, Պատարագ՝ 10ին։ Շաբաթ, 7 Յուն., Մեռելոց, սկիզբ. 8ին, Պատարագ՝ 10ին։ Երգեցողութիւնները կը կատարուին ղեկավարութեամբ Պ. Բագոսեանի եւ մասնակցութեամբ տեղւոյս նորակազմ դասին։

Հոգաբարձութիւն
Շավիլի եկեղեցւոյ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Շավիլի մասնաճիւղի ընկերուհիները 40 ֆր. կը նուիրեն Տիկին ՀՌԻՓՍԻՄԷ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆԻ յիշատակին, Շավիլի Եկեղեցասիրաց Միութեան։

ԾՆՈՒՆԴԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

5 Յունուար. Հինգշաբթի.— Ճրագալոյց Ս. Ծնունդի։ Սկիզբ առաւօտեան ժամերգութեան 9, երեկոյեան 3։

6 Յունվ. Ուրբաթ.— Ս. Ծնունդ եւ Աստուածայայտնութիւն։ Սկիզբ ժամերգութեան 7, Ս. Պատարագի (հանդիսաւոր) 9, քարոզ 10.30, Ջրօրհնէք 11.30։

9 Յունուար, երկուշաբթի.— Յիշատակ մեռելոց։ Սկիզբ առաւօտեան ժամերգութեան 8.30, Ս. Պատարագի 10, Հոգեհանգիստ 11.15։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցիի հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ Ս. Ծննդեան 3րդ օրը, կիրակի 8 Յունուար եկեղեցւոյս մէջ Ս. Պատարագի արարողութիւնները կը կատարուին եռաձայն եւ դաշնամուրով, գլխիս Երիտ. Երկսեռ Միութեան երգչախումբին կողմէ՝ ղեկավարութեամբ Պ. Վահրամ Էլմաճեանի։ Կը պատարագէ Տ. Արդէ քհնյ. Փայլակ։

Կը հրաւիրուին շրջանիս ազգայիններ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Պ. Գրիգոր Հայթաեան կը նուիրէ 50 փրանք Ֆր. Կապոյտ Խաչի Կեդր. Վարչութեան, փոխան ծաղկեպսակի Տիկին ՄԱՐԻԱՄ ՏԱՄԼԱՄԵԱՆԻ մահուան առթիւ։

Պ. Նազար Պուտաքեան նոյն առթիւ կը նուիրէ 50 փրանք Փարիզի Հայոց Աղքատախնամ Ընկերութեան։

Տիկին Հռիփսիմէ Խրեշեան 30 ֆր. կը նուիրէ «Ցիլէ» Ցանձնախումբին (Հայ զինուորներու ընտանիքներուն օգնող մարմին) փոխան ծաղկեպսակի Տիկին ՄԱՐԻԱՄ ՏԱՄԼԱՄԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԵՆԴԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ամսագրին 10րդ թիւը (Դեկտեմբեր) ճոխ բովանդակութեամբ։ Այս թիւով կը վերջանայ 8րդ տարեշրջանը։ Բացուած է իններորդ տարուան բաժանորդագրութիւնը ։

Ֆրանսա եւ Սուրիա տարեկան 40 փրանք, միւս երկիրներ տարեկան 50 փրանք ։

Կանխիկ վճարող բաժանորդները պիտի ստանան 15 փրանք արժէքով գիրքեր, որոնց ցանկը կը գտնուի դեկտեմբերի թիւին մէջ։ Յունուարի թիւը լոյս պիտի տեսնէ գեղարուեստական կողքով եւ բացառիկ բովանդակութեամբ ։

Դիմել հետեւեալ հասցէին.—

Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, 46, Rue Richer, Paris (9)

Բաժանորդագրութիւն Ֆրանսա 40, եւ արտասահման՝ 50 փրանք։

ԹԱՏՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԴԵՐԱՍԱՆ Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ.— 8 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Էմիլ Զօլա սրահին մէջ ։

Աշուղ - Ղարիբ (երաժշտ. տրամ չորս արար)։

Գինեդը ժողովրդական Արեւելեան օրքէսթր

ՍԷՆ - ՇԱՄՕՆԻ ՄԷՋ.— 15 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Մալաթ. Կրթ. Միութ. սրահին մէջ

Աշուղ Ղարիբ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ.— 22 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին։

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ ՄԷՋ.— 29 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին։ Ակամայ բժիշկը։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678-63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 5 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
JEUDI 5 Janvier 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3930

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՅԱՆՈՒՆ ՀԱՒԱՍԱՐԱԿՇՌՈՒԹԵԱՆ...

— oo —

Մեծ պատերազմէն առաջ, առածի կարգ անցած էր բանաձեւ մը,— «պահպանել իրաց վիճակը»: Ըսել կ'ուզէին՝ Թոյլ չտալ որ խանգարուի հաստատուած կարգուսարքը, հողային թէ քաղաքական:

Յետոյ կար ուրիշ բանաձեւ մը,— «Եւրոպական ներդաշնակութիւն»: Ասոր ալ իմաստը մեծ տարբերութիւն չունէր միւսէն: Կը նշանակէր այնպէս մը դասաւորել գործերը, որ վեց մեծ պետութիւնները կարենային հաշտ եւ համերաշխ ապրիլ, ի հարկին զոհելով տկարն ու անճարը:

Աւելի վերջը, մէջտեղ նետուեցաւ ուրիշ բառ մը, «հաւասարակշռութիւն», որ բերնէ բերան կը շրջի մինչեւ այսօր:

Հաւասարակշռութեան այդ յուլունքը այժմ կը պտըտի Միջերկրականի վրայ, ինչպէս անցեալ տարի կը լուսաւորէ՛ր կեդրոնական Եւրոպան:

Երկու զինակիցներէն Գերմանիա ապահոված ըլլալով իր պահանջները, Աւստրիոյ կցումով եւ Չեխոսլովաքիոյ անդամատումով, կարգը ձգած է Իտալիոյ, այս անգամ դէպի ծով:

Սպանիա, Մարոք, Սուէզ, Թունուզ,— հաւասարակշռութեան զանազան հանգոյցներն են ասոնք, որ կ'արծարծուին պարբերաբար: Կոպտօրէն «հող կ'ուզենք» չեն ըսեր մարդիկ, այլ փափկութեամբ կը յիշեցնեն հաւասարակշռութեան պահանջները: Այնպէս որ, հասարակ մահկանացուներ շատ բան չեն հասկնար, իսկ բազմութիւնները կը կարծեն թէ ալճեպրայի հաշիւներ են որ կը լուծուին:

Թունուզի հարցին արծարծումէն ի վեր, իտալական եւ գերմանական թերթերը հետզհետէ կը բանան հաւասարակշռութեան օրինագրքին զանազան էջերը: Մէկ անգամէն շատ մը պահանջներ կը դիզեն, կարելին ստանալու համար: Եւ կը յիշեն հարցեր ալ, որոնք լուծուած, թաղուած կը համարուէին:

Այսպէս, իտալական թերթ մը վերջերս յուզեց 1915ի դաշնագիրը (Լոնտոն), որ Թրքական ասարէն բաժին մըն ալ Իտալիոյ կը հանէր:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, Փարիզի թերթերը պարտք սեպեցին բացատրել թէ Ֆրանսա որ եւ է յանցանք չունի, եթէ Իտալիոյ վարիչները մերժեցին հող կամ հոգատարութիւն ստանալ:

Ուրիշ թերթեր ալ ամէն օր հանգոյց մը կը քակեն, այս ճակատին վրայ:

Գերմանական կարեւոր թերթ մը, «Պերլինէր Թակէպլաթ», խմբագրական մը նուիրելով հաւասարակշռութեան հարցին եւ մասնաւորապէս Հռոմի ֆրանսական դեսպանին յայտարարութեանց, գիտել կուտայ յուշիկ-յուշիկ.

— «Ֆրանսա պէտք չէ վճռական սխալ մը գործէ, շատ պարզ վիճակի մը վերածելով Միջերկրականի հարցը եւ զայն դարձնելով պարզապէս մրցակցութիւն մը Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ, իրենց ափրիկեան հողերու սահմանին վրայ: Իրականին մէջ, ճիգ — բալքաններէն մինչեւ Փոքր Ասիա, կարմիր թելի մը պէս կը փռուի ունեցողներու (ըսել կ'ուզէ՝ աւար ստացողներու) գերակշռութեան տեսակէտը: Պէտք չէ որ հաստատուած գոյավիճակը, որ կրկին երաշխաւորուեցաւ անգլեւիտալական դաշինքով, այլասերի եւ յանգի այդ գերակշռութեան»:

Այնքան վարպետօրէն խմբագրուած այս տողերն ալ կը հաստատեն թէ Հռոմ-Պերլին առանցքը տակաւին գոհ չէ հաստատուած կարգուսարքէն, եւ ամէն հնարք պիտի փորձէ, Միջերկրականի քարտէսն ալ «բարեփոխելու» համար: Անշուշտ յանուն հաւասարակշռութեան...

Սուէզ, Թունուզ, Ճիպութի ախտանշաններն են ընդհանուր ջղաձգութեան մը, որ շատ աւելի խոր կամ հեռաւոր արմատներ ունի:

Եւ զարմանալի չէ որ ճիշդ այս միջոցին կը յուզուի նաեւ ուրիշ հարց մը, Ուկրայնայի անկախութեան, անջատման խնդիրը, որ սերտ կապ ունի գերմանական աշխարհակալութեան ծրագիրներուն հետ:

Մինչեւ չեխական թնճուկին լուծումը՝ Պերլին ամերիկեան դիտողի դիրք մը բռնած էր այս հարցին մէջ: Կը հետաքրքրուէր, կ'օգնէր, բայց տեղ մը կը կենար:

Փետրաթափ Չեխոսլովաքիան իր թեւին տակ առնելէ վերջ, Գերմանիա այժմ շատ աւելի գործօն շարժուձեւեր կը փորձէ: Եւ Պերլինի թերթերը խրատներ կուտան տարագիր Ուկրայնացիներուն, որպէսզի ապաւինին Գերմանիոյ աջակցութեան, փոխանակ Ֆրանսայի ետեւէն երթալու:

Կայ, տակաւին, Պալքաններու հաւասարակշռութեան խնդիրը, Դանուբն ի վար, դէպի Սեւ ծով:

Երկու զինակիցները աստիճանաբար կը բանան իրենց աշխարհակալութեան ծրագիրները, մերթ որոտալով, բայց աւելի յաճախ որոճալով եւ անակնկալներ սարքելով, ծովու թէ ցամաքի վրայ:

Ամէն պարագայի մէջ, ժամանակի նշաններ են այս խմորումները:

Երբ Ֆրանսայի վարչապետը անհրաժեշտ կը գտնէ մինչեւ Քորսիքա եւ Թունուզ երթալ, կրակոտ ճառերով, եւ արտաքին նախարարը կը մերժէ վաւերացնել ֆրանքօիտալական դաշնագիրը, — կը նշանակէ թէ իսկապէս վրդովիչ հանգամանք ստացած է Միջերկրականի հաւասարակշռութեան խորախորհուրդ բանաձեւը:

Վրդովիչ մանաւանդ անոր համար որ, նորէն «ի պատուի» է գաղտնի դիւանագիտութիւնը, հակառակ բոլոր ժխտումներուն: Մէկ բան փոխուած է,— վեց էին երէկ, չորս են այսօր, երկ-երկու՝ դէմ դիմաց, իրենց արբանեակներով: Իսկ մասնաւորապէս երկուքը՝ միշտ պայթուցիկ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԹՈՒՆՈՒԶ ԱՆԲԱԺԱՆ

Վարչապետին եւ Պէյին յայտարարութիւնները

Վարչապետ Պ. Տալատիէ յաղթական ընդունելութիւն մը գտաւ Թունուզի մէջ, երեքշաբթի օր: Անհամար բազմութիւն մը խռնուած էր ճամբուն վրայ, իսլամ թէ քրիստոնեայ: Իրար խառնուած էին փաթթոցաւոր չէյխեր եւ մետաքսեայ գլխարկներով պաշտօնատարներ կամ քօղածածուկ Արաբուհիներ, որոնք աշխուժով կը դիտէին ֆրանսական վիթխարի հրասայլերը եւ մեքենաշարժ թնդանօթները:

Առաջին ճառը խօսելով ի պատիւ իրեն տրուած հացկերոյթին մէջ, Պ. Տալատիէ յայտարարեց ներկայ Արաբներուն.

— «Ֆրանսա ձեզի կը բերէ բարեկարգութիւն եւ կարգապահութիւն, որոնք ամէնէն ապահով եւ ազդու պաշտպանութիւնը կը կազմեն բիրտ ուժին դէմ: Ան ուժ ունի երաշխաւորելու ձեր ապահովութիւնը: Անպարտելի է անոր ուժը, խաղաղասէր ըլլալով հանդերձ: Այստեղ իրար խառնուած են մայր երկրին եւ Ափրիկէի բանակները,— անբաղդատելի դպրոց մը բարեկամութեան եւ անձնուիրութեան՝ Ֆրանսացիներու եւ Իսլամներու միջեւ»:

Պէյզերթայի ամրութիւնները աչքէ անցընելէ վերջ, Պ. Տալատիէ պաշտօնապէս այցելեց Թունուզի պէյին պալատը, Պարտոյի մէջ, ուր 1881 մայիսին իր նախորդը դաշնագիր մը ստորագրած էր, ճանչնալով Ֆրանսայի հովանաւորութիւնը: Այս առթիւ խօսուած ճառին մէջ, վարչապետը շեշտեց թէ Ֆրանսա պատրաստ է աջակցելու Թունուզի հարստութեանց զարգացման եւ ընծայելու անհրաժեշտ պաշտպանութիւնը: «Ֆրանսա եւ Թունուզ կապուած են անքակտելի կերպով, դաշնագիրներու զօրութեամբ եւ այդ կապերը ամէն օր աւելի կ'ամրապնդուին, փոխադարձ ծառայութեանց համերաշխութեամբ եւ յարաճուն բարօրութեամբ»:

Թունուզի պէյն ալ իր կարգին բարեկամութեան ջերմ հաւաստիքներ ընծայելով, յայտարարեց թէ բոլոր Թունուզցիները պիտի համախմբուին Ֆրանսայի շուրջը, եթէ պէտք ըլլայ:

Նոյն օրը կէսօրէն վերջ Պ. Տալատիէ աչքէ անցուց Թունուզի պահակազօրքին 5000 զինուորները, որոնք անցան շարք-շարք թնդանօթներով եւ հրասայլերով: Արարողութիւնը անցաւ շատ յաջող, հակառակ անձրեւոտ օդին: Ամէն կողմ բազմութիւնը համակրական ցոյցեր կ'ընէր, «կեցցէ՛ Ֆրանսա, կեցցէ Տալատիէ» աղաղակելով: Հակաֆաշական Իտալացիներն ալ կը մասնակցէին այս ցոյցերուն. իսկ Մուսոլինիի հետեւորդները խոհեմութիւն համարած էին իրենց տուներուն մէջ մնալ:

Ֆրանսա պիտի պաշտպանէ իր հողերը

— oo —

Հռոմի ֆրանսական դեսպան Ֆրանսուա Փոնսէ, ամանորի առթիւ խօսելով ֆրանսական գաղութին առջեւ, ըսաւ թէ իր գլխաւոր առաքելութիւնն է վերահաստատել գործակցութիւնն ու ներդաշնակութիւնը Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ: Յետոյ յարեց.

— «Ո՞վ չի գիտեր թէ զուր է հաշիւներ ընել մեր տկարութեան վրայ: Ֆրանսա երբեք ալ խաղաղութիւնը պիտի չգնէ ամէն գնով: Ան պիտի պաշտպանէ իր հողամասերը, իր մայր հայրենիքը եւ իր բարոյական ու նիւթական ժառանգութիւնները: Մարդիկ յաճախ սխալ կը մեկնեն Ֆրանսայի համեստութիւնը հայրենասիրութեան մէջ եւ զայն կը վերագրեն տկարութեան: Սեպտեմբերի տագնապը ցոյց տուաւ, թէ երբ Ֆրանսա վտանգի մէջ էր, իր բոլոր զաւակները փութացին զինակոչին: Անցնող տարուան ընթացքին կարելի եղաւ պահել խաղաղութիւնը, բայց մռայլ ամպեր տակաւին կը յածին հորիզոնին վրայ: Մինխէնի ոգին կը ձգտէր իրարու մօտ բերել Հռոմ-Պերլին առանցքը եւ անգլեւֆրանսական համաձայնութիւնը, դադրեցնել սպառազինումներու արշաւը եւ պատրաստել անտեսական վերայարդարման»:

Գերմանիա կ'աւելցնէ տուրքերը եւ աշխատանքի ժամերը

— oo —

«Թայմզ»ի տեղեկութեանց համաձայն, թէեւ տակաւին պաշտօնապէս չէ յայտարարուած Գերմանիոյ տուրքերու նոր յաւելումը, բայց տարակոյս չկայ թէ 1939ը իր հետ պիտի բերէ ընկերակցութեանց տուրքի բարձրացում մը: 1938ին անոնք կը վճարէին 30 առհարիւր տուրք: Կը կարծուի թէ պիտի աւելցուի նաեւ աշխատավարձերու վրայ դրուած տուրքը:

1939 Յունուար 1էն սկսեալ գործադրութեան յանձնուած է աշխատանքի նոր օրէնքը, որ կը տրամադրէ օրական ութ ժամուան աշխատանք: Բազմաթիւ աշխատաւորներ պիտի գործեն օրական մինչեւ 10 ժամ: Աշխատանքի օրը պիտի երկարաձգուի նաեւ այն պատճառով, որ գործատեղիները մաքրելու եւ կարգի դնելու համար կորսուած ժամանակը իբր աշխատանքի ժամ պիտի չհաշուուի: Եթէ հարկը պահանջէ, աշխատաւոր մը պիտի գործէ օրական 16 ժամը իւրաքանչիւր երեք շաբաթը անգամ մը, պայմանով որ երեք շաբաթը անգամ մը 24 ժամուան անընդհատ հանգիստ վայելէ: Տարին 30 օր՝ օրական 10 ժամուան աշխատանք կարելի է ներմուծել ի հարկին: Երկու յաջորդական աշխատանքի օրերու միջեւ հանգիստի նուազագոյն տեւողութիւնը պէտք է ըլլայ 11 ժամ: Օրուան ընթացքին ամէն այր աշխատաւոր պէտք է վայելէ առնուազն կէս ժամուան հանգիստ, վեց ժամուան աշխատանքէ մը ետք, իսկ կին աշխատաւորները՝ 20 վայրկեանի հանգիստ, 4ուկէս ժամուան աշխատանքէ մը ետք:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅ ԽՄԲԱԳՐԻՆ ՄՂՁԱՒԱՆՋՆԵՐԸ

Ուրեմն, քանի որ սկսաւ բանիլ *Յառաջ*ի ժամացոյցը նոր տարուան թիք-թաքով, վերսկսինք համբակ խմբագրի մեր գանգատները:

Մասնագիտական յօդուածներու եւ տեղեկութիւններու թարգմանական դժուարութիւններէն զատ, տառապանք մըն է ընտելանալ օտար անուններու ճշգրիտ արտասանութեան եւ ուղղագրութեան: Մասնաւորապէս անգլիական կամ ամերիկեան անուններ մղձաւանջ դարձած են ինծի: Իրիկուընէ աղօթք կ'ընեմ որ առտուն՝ օդանաւի արկածի մը զոհ գացողը Անգլիացի չըլլայ կամ Փարիզ այցելութեան եկողը ամերիկացի դիւանագէտ մը չըլլայ, որպէսզի չտանջուիմ գլուխս աղին անդին զարնելու թէ ի՛նչպէս կ'արտասանուին այդ մարդոց անունները: Թող ըլլայ Հնդիկ: Ինչո՞ւ համար Հնդիկ: Թող ըլլայ Չինացի: Ինչո՞ւ Չինացի: Որովհետեւ չինական անունները կ'ըլլան կամ Հոնգ-Քոնգ, կամ Չանգ-Չունգ-Չինգ: Կարծես թէ, սակայն, անգլիական կամ ամերիկեան կառավարութիւնը, մերժելով բոլոր ճորտերու թեկնածութիւնը, կ'ընտրէ անանկ մարդիկ, որոնց անունը դժուար կը կարդացուի:

Իրիկուընէ կ'աղօթեմ նաեւ որ վաղուան հրդեհը չծագի անանկ քաղաքի մը մէջ, որուն անունը կարդալ աւելի դժուար ըլլայ քան Վանի սեպաձեւ արձանագրութիւնը: Կոխէ չըլլա՛յ քաղաքի մը մէջ, որու անունը կարծես գրուած ըլլար չինական տառերով:

Խօսինք օրինակներով.—

Worcester կը գրեն՝ կը կարդան Ուսթըր: Խնդրեմ, ըսէ՛ք, Սահմանադրութեան ո՞ր օրէնքով կամ տրամաբանութեան ո՞ր սկզբունքով վորսէսթըրը կը կարդան Ուսթըր: Երկու *o* քով-քովի գայ, կը կարդացուի տեղ մը *o*, տեղ մը *ու*,— ինչո՞ւ: Եւ դեռ **Know** կը գրեն՝ կը կարդան *նօ*: Օր մը, քաջաբար անգլերէնացուցի անգլիացի կնոջ մը անունը, գրեցի Սայմփսըն,— Լոնտոնէն ինծի պոռաց ժիւրիյը, թէ Սիմոնն է ճիշդը: Ինչո՞ւ Սիմոնն: Է՛, Անգլիացի *չալլմ*:

Խմբագրի այս մղձաւանջս աւելցաւ այն օրէն ի վեր, երբ հարկ դարձաւ լեզուս ծռել անգլերէնի, որպէսզի «*Յառաջ*»ի կողմէ Նիւ-Եորք մեկնիմ այս ամառ, ամերիկեան ցուցահանդէսին: Եթէ մինչեւ ամառ գոհացուցիչ չհամարուեցաւ լեզուիս ծռիլը, որոշած եմ պտղունց մը սուղ դնել լեզուիս տակ,— անկէ վերջ դարձա՛ւ լեզուդ, ինչ ձայն ելլէ՝ անգլերէն է:

Եթէ չհասկցան, թող ընդունին որ գաւառաբարբառ է, ճիշդ ինչպէս Զէյթունի բարբառը կամ Ղարաբաղի բարբառը հայերէնի մէջ: Խօ՛, միայն հայերէնը չէ որ գաւառաբարբառ ունի: Կը պատմեն թէ Եւրոպայի թագաւորներէն մին ուզեր է, անգամ մը, հայերէն լեզուն լսել Հայու բերնէն: Կը տանին երկու Հայ՝ Արածանիի ափերէն: Մեր հայ եղբայրները հազիւ ղօղանջած էին մեծասքանչ բառերը, թագաւորը կը գոցէ ականջը: Բայց շա՞տ անուշ է իրենց բարբառը: Այլ մանաւանդ շա՞տ հեշտ է կարդալ իրենց անգլերէնը,— **Knight** կը գրեն՝ *նայթ* կը կարդան, որ ասպետ կը նշանակէ, **night** կը գրեն՝ *նայթ* կը կարդան, բայց գիշեր կը նշանակէ: Լեռան գլո՞ւխն եմ, այս ի՞նչ քմահաճութիւն, այս ի՞նչ կամայականութիւն: Լեզուի կարգապահութի՞ւն կ'ուզէք, հայերէն սորվեցէք: Ահա թէ ինչո՛ւ մեր Ատափազարցի մայրիկը երդում ըրած է մէկ հատիկ ֆրանսերէն բառ չսորվիլ եւ ֆրանսացի նպարավաճառէն գնումները կատարել հայերէն լեզուով:

Երանի՛ թէ ես ալ կարենայի Ատափազարցի մայրիկին պէս ըլլալ,— Բայց, եղբա՛յր օրը-օրինական, կարելի չէ այդ փորձը կատարել խմբագրութեան մէջ, ահա թէ ինչո՛ւ մինչեւ հիմա չեմ գիտեր թէ ի՛նչպէս պէտք է գրել սա անունները, Փրցիպիշեւսկի՞, Ստրշիկովսկի՞:

Եթէ վերջինը զբաղած չըլլար մեր ճարտարապետութեան ուսումնասիրութեամբ, հարցը փակելու համար պիտի ըսէի միայն.

— Հէփշի՛...

ԱՐԱՋ

Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Խ. Միութեան մէջ

— oo —

«Մաթէն»ի քաղած լուրերուն համաձայն, Չեխային նոր նախագահը՝ Բերիա յայտարարած է թէ Խ. Միութեան մէջ հաստատուած բոլոր Գերմանները պէտք է նկատել բորոտներ: Անոնք պէտք է արձանագրուին տեղական ոստիկանութեան տոմարներուն մէջ: Միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, զանոնք անմիջապէս արտաքսելու համար Խ. Միութենէն:

Միշտ նոյն աղբիւրին համաձայն, Բերիա ազդարարած է Մոսկուայի գերմանական դեսպանատան որ ճամբէ բոլոր խորհրդային պաշտօնեաները: Կառավար, խոհարար եւ ուրիշ սպասաւորներ պէտք է գերմանացի ըլլան: Մոսկուա կը կասկածի թէ գերման մասնագէտներ կը գործեն Խ. Միութեան մէջ, գաղտնի նպատակներ հետապնդելով:

*** Աժանս Ֆուռնիէ կ'իմանայ թէ խորհրդային իշխանութիւնը այլեւս ի վիճակի չէ պարտկելու գործադրկութեան աճումը: Պաշտօնապէս գործադրկութիւն չկայ, 1930էն ի վեր, բայց հիմա կացութիւնը փոխուած ըլլալով, միջոցներ կը խորհուին, հանրային կարծիքը վարպետօրէն պատրաստելու համար: Յանձնարարուած է հեռացնել աշխատանքէ զրկուած բանուորները՝ Մոսկուայի շրջանին մէջ:

*** Ուկրայնայի նախկին վարչապետը, Զուպար, որ եղած է նաեւ նախագահը նոյն հանրապետութեան, դատի յանձնուած է իբրեւ անջատողական: Ամբաստանագիրը մասնաւորապէս կը յիշէ թէ Զուպար յարաբերութիւններ մշակած է արտասահմանի ուկրայնական խմբակցութեանց հետ: Ամբաստանեալին ճակատագիրը իր ձեռքն է: Լուրի մը համաձայն, Չեկային նախագահը, Բերիա, տրամադրութիւն յայտնած է դատ չբանալու, եթէ ամբաստանեալը հրապարակաւ խոստովանի իր մեղքերը...

*** Ուկրայնայի կեդր. կոմիտէին ընդհ. քարտուղարը, Պոստիշեւ, փորձեց անձնասպան ըլլալ, բայց Չեկային պաշտօնեաները վերջին պահուն հասնելով արգիլեցին: Մաքրագործումը անխնայ կը շարունակուի Ուկրայնայի մէջ:

** Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ մօտերս ընդհ. ժողով պիտի գումարեն Լեհաստանի եւ Խ. Միութեան այն տարագիր Ուկրայնացիները որ Չեխոսլովաքիա կը բնակին: Ժողովին նպատակը պիտի ըլլայ միացնել բոլոր խմբակցութիւնները եւ ստեղծել նոր կազմակերպութիւն մը, իբրեւ տիպար ծառայելու համար ուրիշ երկիրներու մէջ եղած Ուկրայնացիներու: Նպատակը, անշուշտ, անկախութեան պայքարն է:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— «Վէմ»ի վերջին թիւէն կ'արտատպենք հետեւեալ խորհրդածութիւնները.—

Նիկոլ Աղբալեանը, իրեն յատուկ վերլուծական տաղանդով ու մտքի յստակութեամբ, «Վէմ»ի վերջին համարում, խտացրել էր իր «մտածումները ազգի եւ դաւանանքի մասին»։ Մտածումներ, որոնք այսօր պէտք է գրաւեցնեն ամէն հայ անհատի միտքը — այնքա՛ն այժմէական ու կարեւոր են նրանք։

Ն. Աղբալեանը քննում է այն «հիմնական գաղափարները», որոնց վրայ «պէտք է կառուցուի մեր ժամանակի ազգային կեանքը», սակայն, նրա մտածումները առաւելապէս տեսական բնոյթ ունին։ Նրա առաջադրած միանգամայն ճիշդ սկզբունքներից հարկաւոր է գործնական եզրակացութիւններ հանել, այսինքն՝ ընդհանուր ու վերացական գաղափարներին տալ կեանքի գործօնբովանդակութիւն։ Այդ կարեւոր է եւ անյետաձգելի մանաւորապէս այն պատճառով, որ արտասահմանի այսօրուայ մեր հանրային կեանքը աւելի քան երբեք «լքեալ գոյք»ի է վերածուած՝ անտէր եւ անղեկավար։ Առաջ ոմանց համար գէթ այն պատրանքը կար, թէ Երեւանում նստած է ինչ որ մի «հայ» կառավարութիւն, ով կը մտածէ եւ արտասահմանի հայութեան մասին. այսօր այդ խաբկանքն էլ ցնդած է յօդս։ Ո՛չ հայկական Երեւան կայ, ո՛չ էլ արտասահմանի հայութեան վիճակով մտահոգուող կառավարութիւն գոյութիւն ունի. մենք մնացել ենք մի՛նչ մեզի։ Ու հետեւաբար, ուզենք-չուզենք, պարտաւոր ենք տէր դառնալ մեզ, գրաղուել մեզանով, առանց մեր ճակատագիրը կապելու դրսի երեւակայական ուժերի հետ։

«Զբաղուել մեզանով» առաջին հերթին ...

ժողովուրդ»։ Համաժողովրդական համակեցութիւնից դուրս ինկած բազմութիւն։ Մի տեղ ծանր բեռ կամ տաղտկալի հիւրեր երկրի տէրերի համար։ Ուրիշ տեղ՝ հանդուրժելի, բայց ոչ սիրելի։ Ալլուր, մեր արտակարգ կենսունակութեան ու շինարարութեան պատճառով, ձուլումի ցանկալի նիւթ, իբրեւ բնիկ ժողովուրդին կենսական կորովը խթանող մի թթխմոր։ Անհոլիւ հօտ, որից ուզում են օգտուել աւելի զօրաւոր ազգերը՝ դարձնելու համար մեզ պարարտացման նիւթ՝ իրենց արգասաբերութիւնը աճեցնելու համար։

Եւ սակայն, հակառակ դրան, մեր ժողովուրդը չի ընկճւում, շարունակում է ապրել, տոկալ, աշխատել ու ստեղծագործել։ Շարունակում է յուսալ, հաւատալ ապագային, ոգեւորութեան աղբիւրներ հնարել, իր գոյութեան հիմքերն ամրապնդող նորանոր ազդակներ ապահովել։ Ապաւինած իր հրաշագործ հանճարին՝ ապշեցուցիչ յամառութեամբ դիմագրում է անհնարին դժուարութիւններին, իր միջից դուրս է բերում կենսախինդ, երիտասարդական խանդավառութեամբ լեցուած թարմ ուժեր, գերակայն ճիգ է թափում չկորցնելու համար իրուրոյն անհատականութիւնը։

Դժբախտաբար, այդ ճիգը բաւարար չափով չի արգասաւորւում։ Դրական ու շինարար երեւոյթների կողքին քիչ չեն նաեւ բացասական ու քայքայիչ գործօններ։ Արտասահմանի հայութիւնը դեռ չի դարձել համբանքով, մտքով, կամքով ու հոգիով միաձոյլ, մէկ եւ անբաժան միութիւն ներկայացնող զանգուած՝ արտաքին վտանգին հաւաքաբար դիմագրաւելու վճռականութեամբ տոգորուած։

Եւ ոչ միայն արտաքին՝ ներքին ճակատի վրայ էլ դեռ խիստ զգալի են ...

... մարուող շրջաններում քիչ չեն մութ ու նախապաշարուած գլուխներ, որոնք շարունակում են սնունդ տալ այս տխուր երեւոյթին՝ ազգութեան բնորոշման նախապայման համարելով լուսաւորչական եկեղեցին եւ դաւանանքը։ ...

... կում է մեր դոյութիւնը։ Մենք կանք ... չկանք— պաշտօնական Հայաստան ... համար այսօր միեւնոյնն է։

Եւ ոչ միայն Հայաստանի— մենք քաղաքացիներ չենք եւ դուրսը. անտէր եւ անհարենիք զանգուած. «Նան...

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Երեւանի գրականութեան եւ լեզուի ուսումնարանի դասախօսներէն Ա. Ինճիկեան հետեւեալ յօդուածը գրած է «Խորհրդ. Հայաստան»ի մէջ (16 Դեկտ.)։ Այս առթիւ արձանագրենք որ Դ. Սիմոնեան եւ ընկերները եւս ժամանակին ձեռնարկած էին գրականութեան պատմութեան շարք մը տալու, նոյնիսկ հրատարակեցին հատոր մը,— բայց յետոյ կորսուեցան հրապարակէն իրենք ալ, իրենց հատորն ալ։

Հայ կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի որոշումով, Գիտութեանց Ակադեմիայի Երեւանի մասնաճիւղին հովանաւորութեան տակ, Գրականութեան եւ Լեզուի ուսումնարանի դասախօսներէն խմբակ մը սկսած է հայ գրականութեան պատմութեան դասագիրք մը պատրաստել միջնակարգ վարժարաններու համար։ Դասագիրքը պիտի բովանդակէ հայ գրականութեան բոլոր շրջանները, սկիզբէն մինչեւ խորհրդային տիրապետութիւն, հետեւեալ բաժանումներով.—

1— Հին շրջան, սկիզբէն մինչեւ Գրիգոր Նարեկացի։

2— Միջին շրջան, Ներսէս Շնորհալիէն մինչեւ Սայաթ-Նովա։

3— Նոր շրջան, Խ. Աբովեանէն մինչեւ Յակոբ Յակոբեան։

4— Խորհրդային շրջան։

Հայ գրականութեան պատմութեան դասագրքի հարցը հասունցած էր վաղուց։ Ըստ միջնակարգ ուսման ծրագրի, հայ գրականութեան պատմութիւնը պէտք է դասաւանդել ութերորդ դասարանէն սկսեալ, մինչեւ մեր դպրոցներուն 8—10րդ դասարաններուն, ինչպէս նաեւ մանկավարժական ուսումնարաններու վերջին դասարաններուն մէջ, գրականութեան պատմութեան փոխարէն կը տրուին առանձին առանձին հեղինակներ, մէկը միւսէն անկախ եւ առանց որոշ ծրագրի։ Դասագիրքերու մէջ վերլուծումները մեծ մասամբ ռամիկ ընկերաբանութիւն կը հոտին կամ ձեւապաշտ գեղեցկագիտութեան մարզանքի տպաւորութիւն կը թողուն, երբեմն ալ փաստերու շարայարում մը առանց եզրակացութեան եւ ստորադրութեան։ Դասագիրքերու այդ հեղինակները դիմագրկութեան այդ ձեւին դիմած են՝ խուսափելու համար պատասխանատուութենէ։

Հայ գրականութեան պատմութիւնը, բանուորական համալսարաններու մէջ, որեւէ կապակցութիւն չունի մեր մշակոյթի եւ արուեստի այլ ճիւղերու հետ։ Իսկ գրականութեան պատմութիւնը շրջաններու բաժնելու սկզբունքը (périodisation) հակասական է դասախօսէ դասախօս եւ իրերամերժ։ Նոյնիսկ այս կամ այն հեղինակի «պատմական բախտը»— գրականութեան պատմութեան մէջ մտնելը կամ չմտնելը— յաճախ կախուած է դասախօսներու քարեհաճութենէն։

Մեր գրականութեան պատմութեան դասաւանդութեան, ինչպէս նաեւ ուսումնասիրութեանց եւ յօդուածներու մէջ, տեղ-տեղ տակաւին հանդէս կու գան ռամիկ ընկերաբանութեան մնացորդները, զոր պէտք է մաքրել սրբել։

Ռամիկ ընկերաբանութեան ցայտուն օրինակ մըն է դեռ հեղինականերու այն պնդումը թէ Վահան Տէրեան մինչեւ վերջ մնաց «մանր քաղքենի» բանաստեղծ եւ դուրս չեկաւ «մթնշաղի անուրջներու» շրջանէն։

Գրականութեան եւ Լեզուի խմբակին հրահանգ տրուած է որոշուած ժամանակին պատրաստել հայ գրականութեան պատմութեան դասագիրքը, գրական-պատմական շրջաններու բաժանումով։ ...

Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԵՐԲ ՇԷՆ ԷԻՆ ՄԵՐ ԲՈՅՆԵՐԸ

ՄՇԵՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՐՍՆԻՔԸ, ԵՐԳԵՐՆ ՈՒ ՊԱՐԵՐԸ

Միջնորդ մըն է, որ անոնց սրտին ... կը հրահրէ։ Խնդիր կը բացուի։ ... օր մըն ալ տղուն պարագաներու ... մէ, հարս ուզող մասնագէտ մը, ... զօրուած, աղջկան հօրը տունը ... երթայ, առանց պաշտօնական դոյն ... տալու խնդրոյն։

Աղջկան հայրը, մայրը խնդիրը ... ուսումնասիրեն, եթէ հաճելի է, ... աղջկան ալ կարծիք կ'ուզեն։ Աղջիկը ... առանց իր բոլոր զգացումներ արտայայտելու «դուք գիտէք», կ'ըսէ։ Այն ... աղջկան հայրը տղուն պատգամաւորին դառնալով կ'ըսէ.

ԽՕՍՔԿԱՊ ԵՒ ՀԱՑ ԿԻՍՕՆՔ

Խօսքառէն օր մը վերջ, տղուն հայրը երկու բանիմաց ընկերներու հետ, աղջկան հօր տուն կ'երթայ։ Նախ խօսքառի պարագան ճշդելէ յետոյ, անմիջապէս քահանան կը կանչեն, եւ անոր ներկայութեան խնդիրը սեղանի վրայ կը դնեն։ Խնդիրը իր բնական ճամբուն մէջ մտնալէն վերջ, քահանան կը դառնայ կրօնական ձեւակերպութեան։

Նախ կը հարցնէ տղայի հօրը.

Կացութիւնը Կիպրոսի մէջ

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի աշխատակից Արթըր Նիւթըն գրած է երկու յօդուածներ, Կիպրոսի մասին։ Կը ներկայացնենք շահեկան մասերը ամփոփելով.—

Կիպրոսի մէջ ուր որ ալ երթաք այսօր կամ որու հետ ալ որ խօսիք,— ըլլան անոնք Թուրք, յոյն, անգլիացի կամ օտար Կիպրոսցիներ — բոլորն ալ պիտի դժգոհին ձեզ թէ Կիպրոսի մէջ կ'իշխէ «դիկտատուրական» կառավարութիւն մը, որ քանի մը խմբակներու կամակատարն է։

Եօթը տարի առաջ ծագած յեղափոխութիւնը, որուն ղեկավարներն էին եպիսկոպոսներ ու քաղաքականութեամբ զբաղող մարդիկ, նպատակ ունէր Կիպրոսը կցել Յունաստանի։ Այն ատեն կառավարութիւնը զանոնք աքսորած էր, ընդ որս եպիսկոպոս Գեդէոնը, որ այժմ արդէն վախճանած է, իսկ եղբայրը կը գտնուի Աթէնք։ Այն ժամանակ կառավարութիւնը գործ դրած էր նաեւ կարգ մը խստութիւններ, մամուլը գրաքննութեան ենթարկած էր, ջնջած էր Օրէնսդիր Խորհուրդը եւ յետաձգած քաղաքապետական ընտրութիւնները։

1933ին կազմուեցաւ Խորհրդատու Մարմին մը, ութ անդամներէ բաղկացեալ, բոլորն ալ նշանակովի եւ Գործադիր Մարմին մը՝ երկու անդամներով, որոնք կը փոխարինէին Օրէնսդիր Խորհուրդը։ Յետագային ստեղծուեցան Շրջանային Խորհուրդներ, իսկ քաղաքապետները, գիւղերու մուխթարները եւ Թաղապետական անդամները նշանակուեցան կառավարութեան կողմէ։

Այսօր Կիպրոսը կը կառավարուի վերէն նշանակուած պաշտօնէութեամբ, մինչ առաջ պաշտօնէութիւնը ընտրովի էր։ Կառավարութիւնը կը պնդէ, թէ այս է միակ բանաւոր ձեւը այս կղզին կառավարելու, որովհետեւ վերադարձ մը դէպի ընտրական սիսթէմը պիտի տակնուվրայ ընէ կեանքը Կիպրոսի մէջ։

Ահա այս վարչակարգին դէմ է որ դժգոհութիւն կայ եւ մարդիկ կ'անուանեն զայն «դիկտատուրա»։

Պաշտօնական շրջանակներու մէջ կ'ըսեն, թէ վարչակարգին դէմ տիրող չկամութիւնները արուեստական ու մակերեսային են, որովհետեւ դժգոհները իրենք պատրաստ են պաշտօններ ընդունելու կառավարութենէն, եթէ սա վերջինը ուզէ նշանակել զանոնք։ Գիւղերու մէջ թշնամական զգացում գոյութիւն չունի, իսկ քաղաքներու մէջ եղած դժգոհութիւնը սկսած է հետզհետէ հակաբրիտանական կերպարանք ստանալ։

Կիպրոսցիները կ'ուզեն որ 1931ի դէպքերը մոռցուին եւ ապստամբութեան յիշատակը սրբուի, քանի որ կղզին վճարած փակած է այն ժամանակ իր վրայ դրուած 25,000 սթերլինի տուգանքը, եւ ըմբոստութեան ղեկավարները կրած են իրենց պատիժները։

Կղզեցիները կը գանգատին, թէ խիստ գրաքննութիւնը թոյլ չի տար որ եւ է ազատ կարծիքի արտայայտութիւն, եւ եթէ ո եւ է մէկը դժգոհի յուռի վարչութենէն, իր խօսքը կը մեկնուի իբրեւ թշնամանք կառավարութեան դէմ։ Կը դժգոհին, որ Խորհրդատու Մարմինը չիրականացներ իր վրայ դրուած յոյսերը, որ է՝ ժողովուրդին տրտունջները եւ պահանջները ներկայացնել կառավարութեան։ Անոր ութ անդամները չեն ներկայացներ երկրին ամէնէն կարեւոր դասերը՝ երկրագործականն ու առեւտրականը։

Կղզիին մէջ մեծ դժգոհութիւն կը տիրէ այն առարկութեամբ թէ երկրագործներուն աջակցութիւն չի տրուիր եւ անոնք պարտքերու տակ ճզմուած են։ Պահանջ կայ, որ հողատէրերու եւ երկրագործ տարրին միջեւ հաստատուի այն փոխյարաբերութիւնը, ինչ որ գոյութիւն ունի այսօր Եգիպտոսի մէջ։

Կիպրոսցիները կ'ըսեն, թէ Անգլիայէն ղրկուած պաշտօնեաները միջակ կարողութեան տէր մարդիկ են եւ ուշադրութիւն չեն դարձներ երկրի ժողովուրդին պէտքերուն։

Կղզիին Թուրք բնակչութիւնը, որ միշտ կառավարութեան ջերմ կողմնակից եղած է, այժմ պառակտուած է։ Մէկ կողմ է նախկին պահպանողական կուսակցութիւնը, միւս կողմը՝ նոր սերունդը, որ հետզհետէ կը զօրանայ։ Այս վերջինը հիացող մըն է Մուսթաֆա Քէմալի քաղաքականութեան ու գործին։ Ասոնք կը դժգոհին, թէ Կիպրոսի մէջ չեն իրագործուած այն բարենորոգումները, որոնք ներմուծուած են Թուրքիոյ մէջ, եւ թէ իրենք կը ճանչցուին իբրեւ «Իսլամներ» եւ ոչ թէ «Կիպրոսցի Թուրքեր»։ Նոյնպէս Յոյները կը սրտնեղին, որ կը կոչուին «օրթոտոքս քրիստոնեաներ»։

Վերջերս կղզիին մէջ արգիլեցին Քէմալի յաղթանակութեան եւ յոյն իշխանի մը ամուսնութեան չարժանկարները, այն առարկութեամբ թէ պատճառ կրնան դառնալ թրքասիրական կամ յունասիրական ցոյցերու։ Իրականութիւնը այն է սակայն, որ այս տարրերը ճալէս Կիպրոսցի են եւ անջատական նպատակներ չունին, ինչպէս Քանատացի Ֆրանսացիները, որոնք հպարտ կը զգան Ֆրանսացի կոչուելով, բայց Քանատացի են։

Դժգոհութիւն յառաջ բերած է նաեւ աշխատաւորական միութիւններու կազմութիւնը, կառավարական շրջանակներու մէջ։ Կ'առարկուի թէ ի՛նչ պէտք կայ այսպիսի միութեանց, երբ երկրին մէջ մեծ ճարտարարուեստ չկայ։ Արդէն տեղի ունեցան գործադուլներ, զորս զսպելը միշտ աւելի դժուար եղած է քան քաղաքական խլրտումներու զսպումը։

Քաղաքականութենէ զատ՝ կղզիին ջրային դրութիւնը եւս անհանգստութեան ու դժգոհութեան գլխաւոր աղբիւր մըն է։ Ջրաբաշխութիւնը անհրաժեշտ ուշադրութիւնը չէ հրաւիրած իր վրայ, որուն դէմ կը գանգատին գիւղացիները։ Այժմ գաղթային նախարարին սեղանին վրայ է ջրաբաշխական ծրագիր մը, որուն իրագործումը պիտի արժէ 200,000 սթերլին։ Եթէ այս ծրագիրը գլուխ հանուի, Կիպրոսի կարեւոր մասերը պիտի ջրարբի դառնան ու գոհացնեն գիւղացիութեան մէկ կարեւոր մասին պահանջները։

⁂

Թէեւ լայն պահանջ կայ, որ վերահաստատուի ընտրական դրութիւնը Կիպրոսի մէջ, բայց հանրային վարիչ դէմքերը վտանգաւոր կը նկատեն մէկ անդամէն վերադառնալ 1931ի կացութեան։ Անոնք գոհ պիտի մնան, եթէ բարեփոխուի Խորհրդատու Մարմինը, որ կեանքի կոչուած է 1933ին։

Այս մարմնին անդամները պէտք է որ ընտրուին եւ ներկայացնեն կղզիին գլխաւոր տարրերը։ Պէտք է որ թոյլատրուի հրապարակային քննութիւնը կառավարական առաջարկներուն, ընդ որս երկրին նախահաշիւի քննութիւնը։ Եթէ այս քայլը յաջողութեամբ պսակուի, այն ատեն կարելի է աստիճանաբար վերահաստատել ընտրական կարգերը կղզիին մէջ։

Կղզեցիները կը բաղձան, որ անգլիացի մը եւս մասնակցի այս Մարմնին, քանի որ մօտ 2 միլիոն սթերլին չահարկած են Անգլիացիներ ու Ամերիկացիներ կղզիին մէջ։ Պէտք է որ կարգի դրուի եւ չափազանցութեան չտարուի մամուլի վրայ դրուած գրաքննութիւնը։

Ամէնէն աւելի զգալի է կղզիին մէջ պէտքը անգլիերէն թերթի մը, որ խմբագրուի Անգլիացիի մը կողմէ եւ ծառայէ իբրեւ օրինակ տեղական մամուլին։

Պէտք է հարթել նաեւ օրթոտոքս եկեղեցիի եպիսկոպոսներու ընտրութեան հարցը։ Հաստատուած կարգուսարքով օրթոտոքս եկեղեցիի եպիսկոպոսութեան կրնայ կոչուիլ միայն այն հոգեւորականը, որ Կիպրոսցի է։ Թեկնածուներու ցանկը պէտք է ներկայացուի կառավարութեան։ Յոյները կը դժգոհին այս առթիւ եւ կ'առարկեն թէ յոյն եկեղեցիի ո եւ է եպիսկոպոս պէտք է թոյլատրուի ըստանձնելու առաջնորդական պաշտօն։ Այս հարցին իրաւախոհութեամբ կարգադրումը պիտի վերացնէ շատ մը դժգոհութիւններ։

Անհրաժեշտ է նաեւ որ կառավարութիւնը թոյլ տայ կազմելու տեղին վրայ պահակազօրք մը։ Այս զօրքը մեծ ծառայութիւններ կրնայ մատուցանել թէ իբրեւ կղզիին պաշտպանութեան պահակ եւ թէ իբրեւ տեղին վրայ անդորրութեան հսկիչ։ Տեղացիները այս պահակազօրքին մէջ ընդունելով, կառավարութիւնը գոհացում տուած պիտի ըլլայ կղզիցիներուն եւ պիտի փարատէ անոնց դժգոհութիւնները։

Կիպրոս չուղեր որ հրեայ աշխատաւորներու ներգաղթը թոյլատրուի, բայց շատ սիրով կը քաջալերէ հրեայ դրամագլուխի մուտքը։

Ներգաղթող հրեայ դրամատէրեր 6000 տէօնիւմ խոպան հողերը յաջողած են մշակելի դարձնել։ Լարնաքայի մէջ կօճակի եւ արուեստական ակռայի գործարաններ հաստատած են անոնք։

Պէտք է ըսել նաեւ որ հակաբրիտանական խլրտումներուն մէջ դեր խաղացած են Մոսկուա ու Պերլին։ Մոսկուա ղրկած է մեծաքանակ դրամ, որ կառավարութեան ձեռք անցած է։ Համայնավարները եռանդ ցոյց տուած են գործադուլներու ատեն։

Իսկ Փաշական Թափանցումի փորձերը յաջողած չեն, որովհետեւ կղզեցիները աւանդօրէն չեն սիրեր Իտալացիները։ Վերջերս դպրոցական աշակերտներուն ցրուած են Հիթլէրի «Իմ Պայքարը» գիրքը՝ յունարէն, նաեւ զանազան գրքոյկներ։ Բայց իշխանութիւնները յաջողած են ցարդ խափանել այսպիսի գործունէութիւնները։

Մեծն Բրիտանիա գրաւեց Կիպրոսը 60 տարի առաջ։ Ասկէ ի վեր կղզին հիմնովին կերպարանափոխուած է։

ներն են Յակոբ Յակոբեան, Արազի, Ան. Վարդանեան, Հ. Կամարի եւ ուրիշներ։

Պրոլետարական եւ յեղափոխական գրականութեան ստեղծումին եւ զարգացման մէջ պէտք է ցոյց տալ Ս. Շահումեանի եւ Ս. Սպանդարեանի դերը։

Հեղինակներու մասին խօսուած ժամանակ, երբ կը վերլուծենք անոնց արժէքները, պէտք է մերկացնել եւ ջախջախել ազգայնականութեան եւ ռամիկ ընկերաբանութեան տեսակէտները։

Կարեւոր է նաեւ դասագրքի լեզուն։ Այս վերջին տարիներուն, կեդրոնական մամուլը, խօսելով գրականութեան դասագիրքերու մասին, սրեց լեզուի հարցը։ Կորքին ալ, իր կարգին, խստապահանջ դիրք մը բռնեց այս մասին։ Եւ այժմ ամէնքը համաձայն են, որ դասագիրքերու լեզուն պէտք է ըլլայ յստակ, պարզ, բոլորովին զերծ կեղծ-գիտական խրթնաբանութիւններէ եւ խճողումներէ։

Լաւ կ'ըլլար նաեւ որ Պետհրատը գրականութեան պատմութեան այդ դասագրքին առընթեր՝ հրատարակէր մեր հին, միջին, նոր եւ խորհրդային գրականութեան լաւագոյն նմոյշները, օժանդակելու համար հայ գրականութեան պատմութիւնը ուսումնասիրողներուն։

Ա. ԻՆՃԻԿԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՕՓԵՐԱՆ

«Մոսկուայի աչքը», Մ. Կոտլիարով հետեւեալ թղթակցութիւնը ղրկած է Երեւանէն «Պրավդայ»ին.—

Երեւանի մէջ, մայրաքաղաքին գեղատեսիլ մէկ վայրը, կը կառուցուի օփերայի եւ պարի պետական թատրոնը։

Հանգուցեալ Ա. Թամանեանի նախագիծին համաձայն, մէկ շէնքի մէջ պիտի միաձուլուին երկու թատրոնները,— ձմեռնային եւ ամառնային թատրոնները։ Ձմեռնային թատրոնը պիտի ունենայ 1500 աթոռ, իսկ ամառնայինը՝ 2000 աթոռ։

Թատրոնին բեմը, իր չափերով, ետ չի մնար Մոսկուայի մեծ թատրոնին բեմէն։ Կը գրաւէ շէնքին ճիշդ կեդրոնը։ Ուրեմն հանդիսասրահները, ձմեռնային եւ ամառնային կը գտնուին բեմին երկու կողմերը, իրարմէ բաժնուած երկաթէ վարագոյրով մը, ձայնի անթափանց։ Ժողովրդական մեծ հանդիսութեանց ժամանակ, կարելի է բարձրացնել այդ վարագոյրը, այնպէս մը որ կը ստացուի հսկայ սրահ մը, բեմը կեդրոնը։

Հանդիսասրահները շինուած են պատմական թատրոնի ձեւով՝ կիսաբոլոր։ Այս ձեւը այն յարմարութիւնն ունի, որ կարելի է դերակատարէն աննշան հեռաւորութեան վրայ մեծ թիւով հանդիսատեսներ տեղաւորել։ Հանդիսատեսը թատրոնին մէջ կը գտնէ ամէն յարմարութիւն,— ընդարձակ ծխարան, ըմպարան, ճաշարան, եւայլն։

Երկու թատրոններուն բեմերն ալ ունին քանի մը նախաբեմեր, որոնք դասաւորուած են անկիւն կազմելով մէկը միւսին հետ եւ միացուած, ընդհանուր խորան մը ձեւացուցած։ Այսպիսի բեմի մը վրայ կարելի է ցոյց տալ զանգուածային տեսարաններ, ինչպէս եւ ներկայացումները շարունակել՝ առանց երկար միջնարարներու։

Բեմին տակ՝ երեք յարկ, մեքենաներու յատուկ։ Բեմին կողքին, նըրբանցքներուն եռեւը, 80 այլազան սենեակներ,— երկու դահլիճ՝ փորձերու համար, հանդերձասրահ, բեմադրիչներու դահլիճ, դիմայարդարութեան սենեակներ, սրահներ երգչախումբերու եւ նուագախումբերու յատուկ, սենեակներ բեմավարի, սենեակ դերասաններու։

Շէնքին տանիքը հարթ է, պէթոնով շինուած, գետնէն 40 մեթր բարձր, սքանչելի համայնապատկեր մը ունի Արարատեան դաշտին վրայ, ծով պարտէզներու եւ այգիներու։ Եւ համայնապատկերին պսակը՝ վեհ Արարատը, յաւերժական ձիւնի իր թագով։

Թատրոնին շինութիւնը կ'ընթանայ գոհացուցիչ կշռոյթով։ Առաջին առթիւ պիտի աւարտի ձմեռնային թատրոնը գալ տարուան վերջերը,— իր վրայ ծախսուած է 13 միլիոն րուբլի։ Ներկայիս գիշեր ցերեկ կ'աշխատին շէնքին ներսը։ Մայրաքաղաքին բնակչութիւնը մեծ հետաքրքրութեամբ կը հետեւի շինութեանց։

Բայց մեծ զայրոյթ պատճառած է Երեւանի Քաղաքային խորհուրդի նախագահ Ցովսէփեանի տարօրինակ ընթացքը։ Ամառնային թատրոնը իր գլխաւոր ճակատով կը մտնէ հանրային պարտէզին մէջ, որ կատարելով ծխաբանի դեր՝ պիտի հանդիսանայ թատրոնին շարունակութիւնը։ Բայց Քաղաքային Խորհուրդի նախագահը, Ցովսէփեան, կ'ուզէ հանրակառքին գիծը տեղափոխել պարտէզին յատկացուած հողամասին վրայ։ Այժմ այդ գիծը, շրջանն ընելով պարտէզի հրապարակին, կ'անցնի թատրոնէն 70 մեթր հեռաւորութեամբ, ոչ ոքի վնաս կուտայ, ընդհակառակն կը համապատասխանէ քաղաքային երթեւեկութեան կանոններուն։ Սակայն Ցովսէփեան կ'ուզէ չափել գիծը եւ Երեւանի բնակչութիւնը զրկել հիանալի պարտէզէն։ Պէտք է որ կառավարութիւնը միջամտէ եւ թոյլ չտայ որ փճանայ պարտէզը։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՀԱՐՑԱՐԱՆԸ

Ամիսներով լռութիւն պահելէ վերջ, Էջմիածնի տեղապահը, Գէորգ արք. Չէօրէքճեան զարմանալի հարցարան մը ուղղած է գաղութներու ազգ. իշխանութեանց։

Պուքրէշի «Արազ»ը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ այդ հարցարանի մասին.—

1.— Ո՞վ է ձեր առաջնորդը, ի՞նչ կրթութեան տէր է, ի՞նչ ուղղութիւն ունի։

2.— Ո՞վ է ձեր առաջնորդական փոխանորդը, եւայլն։

3.— Որո՞նք են ձեր թեմին քահանաները, ի՞նչ կրթական ցենզ ունին, ի՞նչ ուղղութեան տէր են։

4.— Ինչ մշակութային, եւայլն, միութիւններ կան, ինչ ծրագիր ունին, ինչ ուղղութիւն ունին իրենց վարիչները։

5.— Ո՞վ են ձեր թեմին մէջ պաշտօնավարող ուսուցիչները, ո՛ւր աւարտած են, ինչ ուղղութիւն ունին։

6.— Հայու պատկանող գործարաններ կա՞ն, որո՞նք են անոնց սեփականատէրերը, եւ ինչ ուղղութեան տէր են ասոնք։

Շատ միամիտ պէտք է ըլլայ մարդ չըմբռնելու համար սա հարցումներուն «միտք բանի»ն։

Ռումանիոյ թեմական խորհուրդը քննելով այս հարցարանը, միաձայնութեամբ որոշեց պատասխանել թէ ռումանահայ թեմը վարչապետական եւ դաւանական կախում միայն ունի Էջմիածինէն, եւ թեմական կանոնագրութիւնը կ'արգիլէ ընթացք տալ նման շրջաբերականներու։

Արդարեւ ոչ միայն թեմական կանոնագրութիւնը, այլ թեմին հաստատման օրէնքն իսկ, 1931 Յուլիս 14ին քուէարկուած խորհրդարանէն, իր 3րդ յօդուածով կը նախատեսէ որ «Ռումանիոյ հայ լուսաւորչական թեմը էջմիածնի կաթողիկոսին վարդապետական եւ դաւանական իրաւասութեանը տակ կը գտնուի, բայց իր կրօնական, մշակութային, բարեգործական եւ թաղականական գործերը պիտի կարգադրէ եւ վարէ ինքնավար կերպով, համաձայն 1928 ապրիլ 22ի Դաւանութեանց օրէնքին տրամադրութիւններուն»։

Իսկ դաւանութեանց օրէնքը աւելի վճռական է այդ մասին։ Ան բացէ ի բաց կ'արգիլէ Ռումանիոյ մէջ գտնուող դաւանանքները վարչական կախում ունենալ արտասահման գտնուող հոգեւոր իշխանութենէ մը։

Ճիշդ այդ նկատումով էր որ 1931ին երբ մեր թեմական կանոնագրութեան նախագիծը կը քննուէր՝ պատկանեալ յանձնախումբը նախագիծէն ջնջեց ամէն ակնարկութիւն որ Էջմիածինէն կախում մը կ'ենթադրէր։

ՍՈՖԻԱՅԻ «ՔՆԱՐ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՀԱՄԵՐԳԸ

Սոֆիայի «Քնար» երգչախումբը, որ կազմուած է «Բրիստափոր» ընթերցարանին կից, Դեկտեմբեր 25ին զինուորական ակումբին մէջ տուաւ երգահանդէս մը՝ ի նպաստ պուլկար օդային տորմիղին։ Համերգին հովանաւորութիւնը ստանձնած էր օդանաւային վարչութիւնը։ Ընդարձակ սրահը ամբողջովին լեցուած էր։ Ներկայ էին Ցարին ներկայացուցիչը, օդանաւային ուժերու պետը՝ գնդ. Պոյտեւ, զօրավար Լազարով, փրոֆ. Ծոնեւ, պուլկար երգեցիկ խումբերու փոխ նախագահը, ոստիկանութեան ներկայացուցիչը, Զօրա, Սլովօ եւ ուրիշ թերթերու ներկայացուցիչները, եւ ուրիշ հանրային գործիչներ ու արուեստագէտներ։ Համերգը սկսաւ պուլկարական եւ հայկական քայլերգներով,— «Շումի Մարիցա» եւ «Մեր հայրենիք»։ Ցետոյ երգուեցան, յաջորդաբար, Եար ջան արի, Գեղջուկ գեղեցկուհի (Հ. Պէրպէրեանի), Լս գիշեր, կողքայ խայլին, Կալի երգը եւն., ինչպէս նաեւ պուլկար գեղջկական երգեր։

Առաջին մասի վերջաւորութեան, պուլկարական երգչախումբերու փոխ նախագահը՝ Պ. Մ. Թէոֆիլով, ողջունելով «Քնար»ը, յայտարարեց.

— Եկայ ձեր համերգին՝ նախապաշարումով մը, թէ անկարելի է որ յաջողիք։ Տեսայ ճիշդ հակառակը, Մեծ է ձեր յաջողութիւնը։

Յունուար 1ին, «Քնար» երգչախումբը իր համերգը պիտի կրկնէ Ֆիլիպէի մէջ։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՎՐԻՊԱԿ

Ի պատիւ Հանրի Թրուաեայի տրուած հայկական ընդունելութիւնը նկարագրող յօդուածին մէջ, զոր «Յառաջ»ը հրատարակեր էր իր երէկուան թիւով, իմ ճառիս ամփոփումը ճիշդ էր, բացի քանի մը մանրամասնութիւններէ որ սխալ են նշանակուած եւ զոր կ'ուզեմ մատնանիշ ընել, խնդրելով որ ձեր վրիպակներու բաժնին մէջ այս քանի մը տողը հաճիք հրատարակել։

Մեր հայրենիքէն դուրս ի յայտ եկած հայ մեծ տաղանդներու շարքին մէջ ո՛չ Սեդենան, ո՛չ Սոլիման անունը յիշատակած էի, այլ «Սելճուքեանց յուշարձանները կառուցանող հայ ճարտարապետներ», «Մեծն Սիւլէյման սուլթանին ճարտարապետ Սինան»։ Մանուշեանի անունն ալ չեմ յիշած, այլ յայտնի գիտուն Մանուէլեանի։ Զըսի, վերջապէս, թէ «Փօլ Հանրի-Պորտօ եւ Ֆրանց Վերֆէլ փոքրութիւն չեն զգացած այդ նիւթերուն (այսինքն հայկական ողբերգութեան) տրամադրել իրենց տաղանդը», այլ թէ «անոնք այդ անհուն, այդ նուիրական նիւթէն ներշնչուելով գեղեցիկ գործեր արտադրած են»։

Ա. Չօպանեան

ԽՄԲ. — Այս սրբագրութեամբ կ'ուղղուի նաեւ վրիպակ մը, որ «Անքարամ տը Թրէպիզոնտը» կը վերագրէր Հանրի Պորտոյի, փոխանակ աղջկան՝ Փօլի։

ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

«Յառաջ»ի 13 դեկտեմբերի թիւին մէջ ցաւ ի սիրտ իմացանք վարժարանիս գծագրութեան նախկին ուսուցիչ Պ. Հրանդ Ալեանաքի յանկարծական մահուան լուրը։

Թոյլ տուէք սակայն որ ճշդում մը ընենք իր պաշտօնին վերջ տրուելուն մասին, որպէսզի ձեր անճիշդ ցուցմունքներուն վրայ միտքերու մէջ շփոթութիւն չծագի։

Մեր վարժարանին, ինչպէս ո եւ է կրթական հաստատութեան ուսուցիչներուն պաշտօնը միամեայ ըլլալով, կը լրանայ դպրոցական տարւոյն վերջը։ Ըստ այնմ, անցեալ տարուան յուլիսին հանգուցեալ Պ. Ալեանաքի գրած էինք — մեր 674 թիւ ձեռնագրով — որ յառաջիկայ դպրոցական տարեշրջանին համար ազատ է, այսինքն իր պաշտօնը պիտի չվերանորոգուի։

Արդարեւ, ոչ միայն մեր նիւթական անձուկ վիճակը մեզ թոյլ չէր տար գծագրութեան ուսուցիչ պահել, այլ եւ որոշուած ըլլալով վարժարանին Պէյրութ փոխադրումը, չէինք կրնար այս տարի եւս բացառիկ կարգադրութիւն մը ընել իրեն համար։

Աւելցնենք թէ տարիներով ջանացինք բարեացակամ վերաբերում ու-նենալ իր մասին եւ ձրիաբար, 13 տարիէ ի վեր, իբրեւ սանուհի ընդունած էինք նաեւ իր քրոջ աղջիկը։

Սակայն այս բոլոր նկատողութիւնները չկրցան արգիլել հանգուցեալը, որ փաստաբանի դիմէ, անշուշտ մեր ընկերութեան դէմ դատ բանալու մըտադրութեամբ։ Փաստաբանին գրաւոր հարցումնդումին պէտք եղած պատասխանը տուինք եւ տարակոյս չունինք թէ գոհացուցիչ նկատուած է յիշեալին կողմէ։

Ի դիմաց Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութեան՝ Ա. ԹՈՎՄԱՅԵԱՆ

Յ. Գ.— Թոյլ տուէք որ ձեր ուշադրութեան յանձնենք այն պարագան թէ Պ. Ալեանաք շաբաթական 3 ժամուան աշխատանք միայն ունեցած է վարժարանէն ներս։ Նոյն

ՄԵՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

ԽՄԲ. — Կը ցաւինք որ «Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութիւնը» մեզ կը հարկադրէ անդրադառնալու իր վարժարանին ղեկավարութեան սխալներուն։ Մեզի տրուած պատասխանին հրաշալի ո եւ էին մէջ յաւակնութիւն մը եւս կայ, այն իմաստով որ վարժարանին ղեկավարները գիտե՛ն ուսուցիչ վարձելու կամ արձակելու ձեւն ու սովորութիւնը։ Բայց երբ, այդ յաւակնութեան իսկ մէջ, չեն ըմբռներ թէ ուսուցիչներու «միամեայ» պաշտօնին վերջ տրուիլը չի՛ հաղորդուիր այդ «միամեայ» շրջանի վերջին ամսուան մէջ, կը կասկածինք որ աւելի բան գիտնան դպրոցավարութեան մասին։

Այս չէ, սակայն, ինչ որ կ'ուզենք գիտել տալ։ Մենք չենք ուզեր երբեք զբաղիլ «վարժարանին» կեանքով, որ չիջած է բոլորովին,— Ինչ որ վարժարան կը կոչուի, ապաստան մըն է միայն եւ մե՛ղք վատնուած դրամագլուխին, նիւթական ու բարոյական։ Զենք ուզեր կանգ առնել նաեւ պատասխանին մէջ յիշատակուած «բարեացակամ վերաբերմունք»ին վրայ, անըմբռնելի գտնելով անբարեացակամ վերաբերմունք մը ուսուցիչներու հանդէպ։ Զենք զբաղիր նոյնպէս այն յիշատակութեամբ թէ «ձրիաբար եւ 13 տարիէ ի վեր իբրեւ սանուհի ընդունած» են Ալեանաքի քրոջ աղջիկը,— ինչո՞ւ, միւս որբուհինե՞րն ալ արդեօք ընդունուած են այդ ձեւով։ Զենք հետաքրքրուիր դարձեալ այն «յետ դրութեամբ» թէ Ալեանաք շաբաթական երեք, երկու կամ մէկ ժամ միայն դաս ունէր։

Մեր ակնարկին մէջ մէկ դիտողութիւն միայն կար,— Ֆրանսայի մէջ օրէնք է, հաւերն ալ գիտեն, թէ վարձու աշխատաւոր մը (ի՛նչ աշխատանքի մէջ ալ ըլլայ) իրաւունք ունի հատուցում պահանջելու՝ երբ աշխատանք տուողը վերջ կը դնէ աշխատանքին, միամեայ ըլլայ, միամսեայ ըլլայ թէ միաշաբաթեայ։

«Դպրոցասէր Ընկերութիւնը» կը յիշէ անշուշտ թէ նման հատուցումներ ըրած է իր նախկին աշխատաւորներուն, լռելի գոհացնելով զանոնք։ Եւ եթէ Ալեանաքին մերժած է այս անգամ, պատճառը այն չէ թէ Դպրոցասէրը այնքան քմահաճ է որ ազգային հանգանակութիւններով ապրող իր «վարժարան»ին մասին ուզէ հաշիւ կուտայ, ուզէ չի տար։ Այլ այն թէ գիտէր որ Ալեանաքի նման բարի մէկը ոչ միայն պիտի հրաժարէր հատուցում պահանջելէ՝ երբ մերժուէր սիրայօժարօրէն, այլ եւ պիտի ուզէր ետ վերադարձնել նախապէս ստացած ամսականներն ալ՝ եթէ ոտք կոխէր Դպրոցասէրին վարիչը։ Մամուլը դատարան մըն է, արդարութեան բեմ մը,— եւ եթէ երբեմն երբեմն չի հարցներ «Դպրոցասէր»ին թէ չունի՞ արդեօք ամսական ստացող բայց անպաշտօն «դպրոցասէր»ներ, չունի՞ արդեօք հատուցում ստացող «դպրոցասէր»ներ՝ առանց ուսուցիչ կամ բան մը ըլլալու, ատիկա պատճառ մը չէ որ «Դպրոցասէրը» այսպիսի ճըշդումներ ղրկէ մամուլին, ան ալ չա՛տ յաւակնոտ լեզուով։

ՄԵՐ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Ֆրանսայի զանազան վայրերէն նամակներ կը ստանանք՝ նոր օրէնքներու պատճառաւ եղած սեղմումներու մասին (արգիլում աշխատանքի, խանութներու փակում, ինքնութեան թուղթ): Գրեթէ բոլոր նամակները ընդհանուր խօսքեր կը բովանդակեն, առանց տալու որոշ դէպքեր։

Արդ, մեր թղթակիցներէն ու աշխատակիցներէն կը խնդրենք ստուգել եւ մեզ տեղեկացնել իրենց վայրերուն մէջ դրուած նման արգելքներ՝ տալով անուններ, թուական, յարակից պարագաներ եւ ճշդուած իրողութիւններ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕՏԱՐ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ մրցակցութեան մասին հարցապնդում մը պիտի կատարէ Սէնի երեսփոխաններէն Շարլ Վալէն, միեւնոյն ատեն շօշափելով անոնց ներգաղթէն ծագած խնդիրներ։

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ կառավարութիւնը թնդանօթներու կարեւոր ապարանք մը յանձնեց Ֆրանսայի, փութացնելու համար երկրին վերազինումը։ Նախապէս Անգլիոյ դիմած էր, բայց այս վերջինը ներկայիս ի վիճակի չըլլալով ճարելու կարգ մը զէնքեր, հաւանութիւն յայտնած էր որ թնդանօթներու ապսպրանքը տրուի Ֆրանսայի։ Ապսպրանքը կը բաղկանայ 120 թնդանօթներէ։ Տասը յանձնուած են վերջերս, 50ը պիտի յանձնուին 1939 մայիս 1ին, իսկ 60ը՝ հոկտեմբերին։ Միեւնոյն ատեն մեծաքանակ ռումբ ղրկուած է Եգիպտոս։

2 ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ ԲԱՑԱՌԻԿ ՏՈՒՐՔԻ նոր հրամանագիրը հրատարակուեցաւ աղջի օր։ Կատարուած փոփոխութեանց համաձայն, այս տուրքէն ազատ են գործազրկութեան եւ ընտանեկան նպաստները, տարեկան 6000 փրանքէն պակաս եկամուտները (8000, եթէ հարկատուն երկու զաւակ ունի, 10,000, եթէ երեք է զաւակներուն թիւը եւ այսպէս 2000 կրճատում իւրաքանչիւր զաւակի համար)։

ԲՈՒՌՆ ՓՈԹՈՐԻԿ ՄԸ կը տիրէ Սեւ ծովու մէջ, տեղի տալով ծանր արկածներու։ «Միլլէյէթ» շոգենաւը ծովափ նետուելով ժայռի մը զարնուեցաւ եւ ընկղմեցաւ։ Քսան հոգի խեղդուեցան։ Մտահոգութիւն կը տիրէ ուրիշ կարգ մը նաւերու մասին։ Հեռագրի եւ հեռաձայնի հաղորդակցութիւնները խզուած են շատ մը վայրերու մէջ։

Նոր հեռագրի մը համաձայն, երկու յունական եւ 11 թրքական նաւեր ալ խրած են, փոթորիկին հետեւանքով։ Բազմաթիւ նաւակներ խորտակուած ըլլալով, հարիւրաւոր նաւավարներ վտանգուած են։ Բուն Անատոլուի մէջ ալ սաստիկ ցուրտր եւ ձիւնը խանգարած են հաղորդակցութիւնները։

ՊՈԼՍՈՅ թերթերը կը գրեն թէ նոր փոփոխութիւններ պիտի կատարուին դահլիճին մէջ։ Ազգ. պաշտպանութեան գործավար Քեազիմ Էօզալփ անհանգիստ ըլլալով, իրեն պիտի յաջորդէ զօր. Նաճի կամ զօր. Քեազիմ։ Կ՚ըսուի նաեւ թէ պիտի հրաժարի ելմտական նախարարը։

ՊԱՆՔ ՏԸ ՖՐԱՆՍԸ շուկէսէն 2 առ հարիւրի իջեցուց զեղչի սակը, ինչ որ բարենշան երեւոյթ մը կը համարուի, տնտեսական վերականգնումի տեսակէտէն։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԵՒ ՖԱՇԱԿԱՆ խռովարարներու գործունէութեան մասին փաստացի տեղեկագիր մը ներկայացուեցաւ Մ. Նահանգներու երեսփ. ժողովին։ Տեղեկագիրը 25,000 կը հաշուէ գերմանական կազմակերպութեան անդամներուն թիւը, 100,000 համակիրներով, իսկ 200,000 հոգի՝ իտալացի ֆաշականները, 10000 գործօն անդամներով։ Այս առթիւ կը մեղադրուի աշխատանքի նախարարը, Օր. Փըրքինս, իբրեւ զանցառու։

ՓԱՐԻԶԻ 300 ՍԻՆԷՄԱՆԵՐԸ ՓԱԿՈՒԵՑԱՆ երէկ, չորեքշաբթի, համաձայն տրուած որոշման։ Պաշտօնեաները ճամբուեցան, ցնոր անօրէնութիւն։ Եթէ գոհացում չտրուի, պիտի փակուին նաեւ արուարձաններու եւ գաւառի սինէմաները։ Վարիչները կ՚առարկեն թէ հարկ պիտի ըլլայ 50 առ հարիւր աւելցնել տոմսակներու գինը, եթէ ընդունին նոր տուրքերը։

ԼՈՆՏՈՆԻ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐԸ ամէն օր հնարք մը կը փորձեն, կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար։ Անցեալ շաբթու հրդեհի աշտարակը բարձրանալով, յայտարարութիւններ կախած էին։ Առջի օր նոր ցոյց մը կատարեցին վարչապետարանին պատուհաններուն առջեւ, թռուցիկներ ցրուելով, հետեւեալ բովանդակութեամբ.— «Մուսոլինին հանդարտեցնելու պէտք չկայ, գործազուրկները հանդարտեցուցէք»։ Յետոյ բենատար կառք մը հասաւ, ուրկէ քանի մը հոգի դուրս նետուելով, սկսան վար իջեցնել դագաղ մը, ուղղակի վարչապետին տանելու համար։ Իսկապէս ալ դուռը զարկին, երեք անգամ ընդհարելով ոստիկաններու բուռն դիմադրութեան։ Դագաղին մէջ տեղաւորուած էր հովանոց մը, իբրեւ խորհրդանշանը վարչապետին...Այս առթիւ գրուած նամակը ընդունուեցաւ, իսկ դագաղը մերժուեցաւ։

ԼԷՈՆ ՊԼՈՒՄ հրաժարեցաւ Փարիզի փաստաբանական կաճառէն։ Պատճառները գաղտնի կը պահուին։

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնականները նոր յաջողութիւններ կը ծանուցանեն։ Պարսելոնայի վիճակը ծանրացած է։ Հազարաւոր վիրաւորներ կը հասնին։— Անգլիոյ արտաքին նախարարութիւնը բացատրութիւններ պահանջեց, Սան Սէպասթիանոյի դեր-հիւպատոսին ձերբակալման առթիւ։

ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ սկսաւ դրադէտ էրնսթ Նիքիշի դատավարութիւնը, 20 ամբաստանեալներու հետ։ Բոլորն ալ կը մեղադրուին թէ մահափորձ մը սարքած էին Հիթլէրի եւ միւս վարիչներուն դէմ։ Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին։

Պ. ՉԷՅՄՊԸԼԷՆ Փարիզի մէջ կանգ պիտի առնէ, Հռոմ գացած ատեն (11 Յունուար)։

Ներսէս քահանայ Շահինեան (Մարսէյլ), Այրի Տիկին Մաննիկ Շահինեան եւ զաւակունք, Տիկին Մարիամ Սամուէլեան, Տէր եւ Տիկին Հրանտ-Սամուէլ եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Հայկ-Լեւոն Սամուէլեան եւ զաւակը, Մեսրոպ քահ. Օրջանեան, երիցուհին եւ զաւակը (Պաղտատ), Տիկին Հրանոյշ Ս. Ազատեան, Տէր եւ Տիկին Նշան Տիշչէքէնեան եւ զաւակունք (Պէյրութ), Տիկին Երանուհի Տէր-Գրիգորեան եւ զաւակունք (Դամասկոս), Տէր եւ Տիկին Փօղոս Ճէյլեան եւ զաւակունք, ինչպէս նաեւ Շարապխանեան, Ասատուրեան, Պէքեարեան, Տօնիկեան, Մերճանեան, Մանուկեան (Պոլիս) ընտանիքները եւ պարագաները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց եղբօր, ամուսնոյն, հօր, քեռորդւոյն եւ ազգականին՝

ՍՄԲԱՏ ՇԱՀԻՆԵԱՆԻ

վաղահաս զաւանդէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ յունուար 2ին, Պօժօն հիւանդանոցին մէջ, յետ տաժանելի հիւանդութեան։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ՚ունենայ վաղը՝ 6 Յունուար, ուրբաթ առաւօտ ժամը 10.30ին իր բնակարանը Վուա Փիւսիճի, Վիթրի սիւր Սէն, (Օրոպ. թիւ 83)։

ԾԱՆ.— Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17. Rue Damesme — PARIS (13)

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՊԱՆԻԵՕ ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 7 Յունու., Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Կոքիլի» ակումբին մէջ։

ԱՆԻԷՌ - ԺՈՒՆՎԻԼԻԷՖ «Արամ» Ենթակոմիտէի Ընդհ. ժողովը 6 Յունուար, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

Գաւառ

ԳՐԱՍԻԼԻՐՏԻ (Մարսէյլ) «Վարանդեան» խումբի Ընդհ. ժողովը՝ 7 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, ընկ. Արապեաններու բնակարանը։ Կարեւոր օրակարգ։

ԱՎԻՆՆՈՆԻ «Մուրատ» խումբի ընդհ. ժողովը 5 Յունուար, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին Պար փիյոնէի մէջ, կարեւոր օրակարգ, ներկայանալ անդամատետրով։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՊՈՒԼՎԱՐ - ՕՏՏՕԻ պատանեկան խումբերու ժողովը 5 Յունուար, Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 8ին։

ՍԷՆԹ - ԱՆԹՈՒԱՆԻ պատանիներու ժողովը՝ 7 Յունուար, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին։

Այս ժողովներուն ներկայ կ՚ըլլայ ընկեր ԱԶԳԻՆ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

8 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Սոսիէթէ Սավանթի D սրահին մէջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ**

Նիւթ՝ «Ուկրանիա եւ ուկրայնական հարցը»։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ «ԵԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

Այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6 Ավընիւ տ՚Իթալիի սրճարանին վերնայարկը։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**

Նիւթ՝ «Իտալիոյ ձգտումները Մերձ. Արեւելքի մէջ»։

ՂԱՐԱԲԱՂ - ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ՍԱՐՔԱԾ Է ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5ԻՆ, ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ԺԱՄԸ 7ին

Ճաշարան Bonvalet, 31 Bld. du Temple, մէթրօ République

ԹԱԹԱԽՄԱՆ ԵՒ ԿԱՂԱՆԴԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՍԵՂԱՆ

ԸՆԹՐԻՔԻ ՀԱՄԱՐ ՊԷՏՔ Է ՎՃԱՐԵԼ 20 ՖՐԱՆՔ

Մասնաւորապէս փափաքելի է հայ արուեստագէտներու, գրագէտներու, մտաւորականներու եւ հանրային գործիչներու համախմբումը ուրախ ժամանցի համար։

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ՕՐ. ԱՆԺԷԼ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ

Ա. մրցանակ Մարսէյլի պետական երաժշտանոցէն

(Grand prix Wicart)

7 Յունուար, Շաբաթ ժամը 21ին, Salle Emile Zola

Մուտք՝ 4, 6 եւ 10 ֆրանք։

Հայ Մշակութային Միութիւն, ՄԱՐՍԷՅԼ

Գրական դասախօսութիւն

Նուիրուած Հայ Գրական դէմքերու ուսումնասիրութեան։

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 5 Յունուար, Հինգշաբթի երեկոյ Քաֆէ Նօայի ներքնասրահին մէջ։ Կը խօսի Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՓՕԼԱՏԵԱՆ Դանիէլ Վարուժանի մասին։

ԽՆՋՈՅՔ

Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ - ԺԷՐՈՄԻ «Հայաստան» Ենթակոմիտէի վարչութեան կողմէ Ամանորի առթիւ, 7 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8էն մինչեւ առաւօտեան ժամը 2, Սէն - Ժէրոմի Պար Թապայի ետեւի սրահը։ Կը հրաւիրուին ընկերները իրենց ընտանիքներով։

ԽՆՋՈՅՔ—ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

8 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—7, ընկերուհի Մալխասեանի բնակարանը 21 Sentier de la Roue, Bagneux։

Կը խօսի ընկերուհի Հ. ԽՕՆԴԿԱՐԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Հայ կնոջ հասարակական զարգացումը»։

Գեղարուեստական բաժնին կը նուագէ Թառ-ի ԳԱՐԵԳԻՆ։

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Ֆ. Կ. Խաչի Շավիլի Մասնաճիւղին կողմէ, 8 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, դպրոցի սրահին մէջ։ Երգ, արտասանութիւն եւն. փոքրիկներու կողմէ։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԹԻՒ

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի Մասնաճիւղին կողմէ

8 Յունուար, Կիրակի կէսօրէվերջ ժամը 4էն մինչեւ 12

Սալ տը Նոսի մէջ, 81 Rue de Paris, Մարսէյլ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Կը նուագէ Թառիստ Արգար, հայկական եւ կովկասեան պարեր վրացի Կինտոյին կողմէ։

Մուտք՝ 8 ֆրանք

Փոքրիկներու համար մինչեւ 10 տարեկան 4 ֆրանք։

ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԴԵՐԱՍԱՆ ՍՈՒՐԷՆԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ ՍԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ ԵՒ ԾԱՆՕԹ ՈՒԺԵՐՈՒ

12 Փետրուար, Կիրակի ցերեկ ժամը ճիշդ 3ին

Théâtre Renée Maubelի մէջ

Թիւ 4 à 10 Rue de L'Orient, Paris (18) Metro Blanche կամ Abbesses

ԿԸ ԲԵՄԱԴՐՈՒԻ Պ. ՊՌՕՇԵԱՆԻ **ԱՕՍ ԵՒ ՎԱՐԴԻԹԵՐ**

(երաժշտական տրամ 4 արար)

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը եւ չխաչաձեւել։

ՇԱՎԻԼՑԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ի գիտութիւն բարեպաշտ ժողովրդեան կը ծանուցանենք թէ յառաջիկայ Ծննդեան տօնի առթիւ եկեղեցական պաշտամունք կը կատարուին Շավիլի եկեղեցիին մէջ օրը օրին։

Հինգշաբթի, 5 Յունուար Ճրագալոյց։ Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 16.30։ Ուրբաթ, 6 Յունուար, Ս. Ծնունդ, Սկիզբ ժամերգութեան՝ 8ին, Պատարագ՝ 10ին։ Շաբաթ, 7 Յուն., Մեռելոց, սկիզբ. 8ին, Պատարագ՝ 10ին։ Երգեցողութիւնները կը կատարուին ղեկավարութեամբ Պ. Բագոսեանի եւ մասնակցութեամբ տեղւոյս նորակազմ դասին։

Հոգաբարձութիւն
Շավիլի եկեղեցւոյ

Փարիզի Հայոց եկեղեցիի հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ այսօր, Հինգշաբթի, Ս. Ծննդեան խթումի առթիւ ժամը 15.30ին պիտի կարդացուին Ս. Ծննդեան «ընթերցուած»ները երկսեռ պատանիներու կողմէ։ Լաւագոյն կարդացողներէն ոմանք պիտի ստանան դրամական պարգեւ։ Այս առթիւ կազմուած է գնահատող մարմին մը՝ ծանօթ ազգայիններէ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Շավիլի «Րաֆֆի» երգչախումբը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր անդամներէն Պ. Պ. Պետիկեանի՝ իր մեծ մօր մահուան առթիւ, եւ փոխան ծաղկեպսակի, 25 ֆրանք կը նուիրէ տեղւոյն Եկեղեցական Ընկերակցութեան։

×

Տէր եւ Տիկին Ս. Դաւիթեան 50 ֆր. կը նուիրեն Փարիզի Աղքատախնամին, փոխան ծաղկեպսակի, Տիկ. ՄԱՐԻԱՄ ՏԱՄԼԱՄԵԱՆի մահուան առթիւ։

Դեկտ. 27ին սխալմամբ հրատարակուած էր Տէր եւ Տիկին Ս. Գալիկեան)։

Սատանալ «Յառաջ»ի վարչութենէն։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փոխ տը Շէրիւէն Ե. Պիշագճեան ընտանիքը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Նշան Թերզեանի եւ Տիկին Ովսաննա Ալիփունարեաններու եւ իրենց պարագաներուն, իրենց փոքրիկին ԺԱՔ ԹԷՐԶԵԱՆի մահուան առթիւ։

×

Ֆ. Կ. Խաչի Լիոնի Մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկերուհի Օր. Մաննիկ Մեծատուրեանի իր մօր անակնկալ մահուան առթիւ։

⁂ Նոյնպէս ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկերուհի Տիկին Շահլամեանի եւ Օր. Շահլամեանի, ընկ. Գաբրիէլ Շահլամեանի զառնաղէտ մահուան առթիւ։

×

Մեր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնենք Այրի Տիկին Արշալոյս եւ Վաղարշակ Մարգարեանի, Օր. Իսկուհի Մարգարեանի, Տէր եւ Տիկին Տիգրան եւ Միհրան Մուրատեաններու, Տէր եւ Տիկին Սերոբ Բարսեղեանի եւ իրենց պարագաներուն, Միութեանս երիցագոյն անդամներէն՝ հայրենակից Պ. ԱԲՐԱՀԱՄ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆի զառնակսկիծ մահուան առթիւ։

Տէսինի Վասպ. Հայր. Միութիւն

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ Մասնաճիւղը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ՝ Պ. Մարմարեանի որ 500 ֆրանք նուիրեց Պտուղի Օրուան առթիւ, Պ. Ս. Սահակեանի որ ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս չզլացաւ իր թարմ պտուղի նուիրատուութիւնը։ Նոյնպէս շնորհակալութիւններ «Րաֆֆի» ճաշարանի, «Եար» ճաշարանի, Այրի Տիկին Իզմիրլեանի, Տիկին Սէյլիսցի, Պ. Շիրինեանի. Պ. Տապաղեանի (Շիրակ) եւ ամէն անոնց որոնք նուէրով կամ իրենց աշխատութեամբ սատարեցին Պտուղի Օրուան յաջողութեան։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Լաւ ֆրանսերէն գիտցող հայ օրիորդ մը գործ կը փնտռէ գրասենեակի մէջ աշխատելու համար։ Կը ստանձնէ նաեւ աշխատիլ կարի արհեստանոցի մէջ։ Դիմել՝ Օր. Եաղուպեանի, 8 Ave. d'Eylau, Paris (16)։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678-63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 6 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
VENDREDI 6 Janvier 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3931

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ՓՈՐՁՈՒԹԻՒՆ

Այլեւս տարակոյս չկայ թէ խորին յուսախաբութեան մը մատնուած է բարեկամ Սուրիան, ջուրն ինկան ըլլալով Ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրին վաւերացումը:

Այս ալ մէկ հետեւանքն է Միջերկրականի հաւասարակշռութեան նոր բանաձեւին, որ կ'արծարծուի առենէ մը ի վեր:

Ուրիշ խօսքով, հոգատար իշխանութիւնը կանխահաս կը նկատէ դաշնագրին գործադրութիւնը, երբ այնքան խոր փոփոխութիւններ կատարուած են Եւրոպայի մէջ, ազդելով նաեւ Միջերկրականի կացութեան վրայ:

Ամէն պարագայի մէջ, բոլոր տեղեկութիւններն ալ կը հաստատեն թէ մեծ փոփոխութեանց պիտի ենթարկուի 1936ի դաշնագիրը, ապահովելու համար հոգատար իշխանութեան շահերը:

Այս պարագան կը հաստատուի ոչ միայն Սուրիոյ խորհրդարանին մէջ խօսուած ճառերով, այլեւ երկու ֆրանսացի բարձր պաշտօնատարներու յայտարարութիւններով:

Այդ յայտարարութեանց առաջինը երեւցաւ Պէյրութի «Լը Ժուռ» թերթին մէջ: Հեղինակն է Պ. Կաստոն Ռիու, Ֆրանսայի երեսփ. ժողովի արտաքին գործերու յանձնաժողովին տեղեկաբերը, որ բոլորովին նոր կացութեան մը առջեւ կը դնէ Սուրիան:

— «Դաշնագրին հիմը անարդար է եւ ոչ – քաղաքական: Սուրիա կը բաղկանայ զանազան ազգերէ, որոնք — տարօրինա՛կ բան — ունին այնքան շեշտուած անհատականութիւն մը որ հազարաւոր տարիներու շփումով ոչ միայն չի մեղմանար, այլեւ երբեմն ծայրայեղութեան կ'երթայ: Ընդհանուր վարչաձեւ մը պարտադրել այս տեսակ ազգերու դաշնակցութեան մը, կը նշանակէ բաժնել այդ ազգերը:

Կարելի չէ ոչխարի հօտերու նման վարուիլ մարդկային այդ զանգուածներուն հետ, որոնք երբեք չեն դադրած աշխարհը գինովցնելէ իրենց կրօնքներով եւ մտածումով: Ազգերու այդ խումբը կը պահանջէ դաշնակցային (ֆէտէրաթիվ) վարչաձեւ մը: Իմ կարծիքով, Սուրիա կրնայ ըլլալ միայն համադաշնակցութիւն մը (գօնֆէտէրասիոն):

Այո՛, դաշնագիր մը պէտք է: Մենք պիտի պատրաստենք դաշնակցային դաշնագիր մը՝ միակ դաշնագրի մը փոխարէն: Դաշնագիր մը՝ որուն հիմնական նպատակը պիտի ըլլայ պահել ու զարգացնել Դամասկեան ազգը, Ալէվի ազգը, Տիւրզի ազգը եւ Ճէզիրէեան ազգը:

Այս բոլորին մէջ Ֆրանսայի դերը պիտի ըլլայ՝ երաշխաւորել համադաշնակցութեան բոլոր անդամներու փոխադարձ իրաւունքները: Այսպէս շարժելով Ֆրանսա հաւատարիմ կը մնայ իր պատմական առաքելութեան եւ վերածնած ուժով մը կը փարատէ ամէն հաւանականութիւն արշաւանքի.— զէնքով կամ դիւանագիտական ճամբով կատարուած արշաւանքի»:

Երկրորդ յայտարարութիւնը, նոր մարզպանին խօսակցութիւնը «Թան»ի խմբագրին հետ, կը լրացնէ առաջինը:

— «Ֆրանսա չի կրնար բացակայ ըլլալ արեւելեան Միջերկրականէն: Մեր ներկայութիւնը Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, թանկագին արժէք ունի մեր կայսրութեան համար: Անկէ կ'անցնի Հնդկաստանի նոր ճամբան,— օդանաւերու եւ ինքնաշարժներու ճամբան, այնտեղ կը բացուին քարիւղի աղբիւրները, այդ ծովափին վրայ է որ պիտի կանգնի մեր գործողութեանց խարիսխը Մօտաւոր Արեւելքի մէջ. վերջապէս, Դամասկոսի մէջ է որ կը շողայ արաբական քաղաքակրթութեան վառարաններէն մէկը»:

Այս հանգամանքը պարզելէ վերջ, մարզպանը կը խոստովանի թէ շատ մեծ դժուարութիւններ կան իր ճամբուն վրայ, ինչպէս կը հաստատեն միւս մարզպաններն ալ եւ ուրիշ երեւելիներ որ պաշտօնավարած են Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ:

Մեծ նորութիւններ չեն պարունակեր երկու յայտարարութիւնները. բայց կը մատնեն նոր գիծ մը՝ Ֆրանսայի գաղթային քաղաքականութեան մէջ: Գիծ մը որ կը ձգտի զօրացնել ֆրանսական ազդեցութիւնը Մօտաւոր Արեւելքի մէջ:

Կը թուի թէ Ալեքսանտրէթի շրջանին փորձանքն ալ բացած է աչքերը, Փարիզի մէջ, ուր պատասխանատուութեան մեծ բաժին մը կը հանեն նախկին վարչապետին, Պ. Լէոն Պլումի:

Արդ, մարզպանը դեռ իր պաշտօնավայրը չհասած եւ իր ծրագիրը չպարզած, բողոքի ձայներ կը բարձրանան Դամասկոսէն: Ոչ միայն ընդդիմադիր, այլ եւ կառավարական շրջանակներուն մէջ: Վարչապետը, Ճէմիլ Մէրտամ պէյ ինքն էր որ յայտարարեց, պատմելով Փարիզի մէջ կրած յուսախաբութիւնները.

— «Եթէ Ֆրանսա չուզեր պահել իր խոստումը, մենք պատրաստ ենք ինքնապաշտպանութեան դիմելու բոլոր միջոցներով, զոհելու մեր կեանքը եւ հարստութիւնը՝ անկախութեան համար»:

Այս առթիւ քուէարկուած բանաձեւը, իր եօթը կէտերով, կը կազմէ տեսակ մը սպառնալիք՝ ի հարկին անկախութիւն հռչակելու, եթէ Ֆրանսա չարունակէ իր ձգձգումները: Մանաւանդ որ, բանաձեւին 5րդ կէտը կ'արգիլէ որ եւ է յարաբերութիւն մշակել Փարիզի քննիչ յանձնաժողովին հետ:

Կը նշանակէ թէ նորէն անելի մը մատնուած է հովանաւորեալ երկիրներու ճակատագիրը: Եւ նորէն ծանր փորձի մը կ'ենթարկուի ֆրանսական դիւանագիտութիւնը, հաշտեցնելու համար իր շահերը եւ արաբական իրաւունքները:

Այս նոր տագնապը փորձութիւն մը կը կազմէ նաեւ փոքրամասնութեանց համար, որոնք մեծ կշիռ ունին իրենց համրանքով եւ հեղինակութեամբ:

Այս տեսակէտէն, արթնութեան եւ իմաստութեան պարտք մը կը ծանրանայ նաեւ մեր վրայ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՁԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՑՈՅՑԵՐ ԹՈՒՆՈՒԶԻ ՄԷՋ

Վարչապետը աչքէ կ'անցընէ 15,000 զինուորներ եւ Մաժինոյի գիծը

Վարչապետ Պ. Տալատիէ չորեքշաբթի օր այցելեց Թունուզի հարաւային շրջանը, Կապէս եւ Այն Թունինի մօտ, որ միայն 100 քիլոմեթր հեռու է Լիբիոյ իտալական գաղթավայրէն, աչքէ անցուց 15,000 զինուորներ: Զօրահանդէսէն վերջը, վարչապետը աչքէ անցուց ափրիկեան Մաժինոյի գիծը,— շարք մը բերդեր որ կը պաշտպանեն Լիբիոյ սահմանագլուխը:

Գունագեղ տեսարան մը կը պարզէր զօրահանդէսը, անապատային շրջանի մը մէջ, ուր վարչապետէն եւ իր հետեւորդներէն զատ, միակ Եւրոպացիներն էին թերթերու թղթակիցները եւ լուսանկարիչները: Հարիւրաւոր Պէտէվիներ հանդէսը դիտելու եկեր էին շատ հեռուներէն, իրենց ուղտերով: Պ. Տալատիէ զօրահանդէսը դիտեց սեւ վրանի մը տակ, որ շինուած էր ուղտի մազով: Թունուզի սահմանապահ բանակը գլխաւորաբար կը բաղկանայ Սենեկալեան եւ Թունուզեան զօրագունդերէ, հրամանատարութեամբ Ֆրանսացի սպաներու: Զօրահանդէսի միջոցին, իւրաքանչիւր գումարտակ ունէր ութ մեքենաշարժ թնդանօթ, իսկ հետեւակազօրքի ինքնաշարժ հրացաններու թիւը շատ մեծ էր: Կային նաեւ հրասայլերու դէմ գործելու սահմանուած թնդանօթներ:

Ուշադրութեամբ դիտելով զօրահանդէսը եւ զանազան ռազմախաղեր, վարչապետը շատ գոհ կ'երեւար եւ ջերմապէս շնորհաւորեց հրամանատարը, զօր. Պէրթոմէ: Յետոյ ճաշեց վրանին տակ, ամբոխիւնները աչքէ անցընելէ առաջ, մինչ սենեկալեան նուագախումբ մը ափրիկեան եղանակներ կը հնչեցնէր եւ երկու ընիկներ խորոված գառնուկ մը կը հրամցնէին: Թերթերը կ'ըսեն թէ Պ. Տալատիէ գործածած եղաւ մարաջախտ Լիոթէի առածը.

— «Ցոյց տուր ուժդ, եւ երբեք պէտք պիտի չունենաս գործածելու զայն»:

*** Վարչապետը Փարիզ պիտի վերադառնայ կիրակի օր: Ափրիկեան ամրութիւնները աչքէ անցընելէ վերջ, Պ. Տալատիէ կապէս վերադառնալով, ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ եւ իր ջերմ գոհունակութիւնը յայտնեց հաւատարմութեան ցոյցերուն համար: Այս առթիւ անգամ մը եւս փառաբանեց ֆրանսական կայսրութեան մեծագործութիւնները:

*** Վարչապետը եւ հանրապետութեան նախագահը շնորհաւորութեան հեռագիրներ փոխանակեցին, Քորսիքայի եւ Թունուզի այցելութեանց առթիւ:

*** Իտալական թերթերը դիտել կու տան թէ՝ հակառակ Ֆրանսայի առարկութեանց, Պ. Չէյմպըլէն Հռոմ այցելած առեն յայնորէն պիտի քննէ Իտալիոյ պահանջները Թունուզի մասին: Հրապարակագիր Ճիօվաննի Անսալտօ, որ արտաքին նախարարին թարգմանը կը համարուի, կը հարցնէ խմբագրականով մը.

— «Պ. Չէյմպըլէն ի՞նչպէս կրնայ անտեսել թէ կարելի չէ իրական խաղաղութիւն հաստատել Միջերկրականի եւ Կարմիր ծովուն մէջ, ցորչափ Քորսիքան կը մնայ օդանաւային կայան մը, ուղղուած՝ Իտալիոյ դէմ, ցորչափ Թունուզ կը մնայ երկիր մը ուր Իտալացին դատապարտուած է ուրանալու իր ծագումը, ցորչափ Ճիպութին կը մնայ ոչ թէ իբրեւ պարզ ուռ մը, այլ աղտոտ կեղ մը Իտալիոյ կայսերական մարմնին վրայ»:

Նշանակալից փոփոխութիւններ Մ. Նահանգներու քաղաքականութեան մէջ

Անցեալ օր բացուեցաւ Մ. Նահանգներու նոր խորհրդարանի նստաշրջանը (76րդ): Նոյեմբերի մէջ տեղի ունեցած ընտրութեանց հետեւանքով խորհրդարանի մէջ Հանրապետական ընդդիմադիրներու թիւը աճած է, թէեւ փոքրամասնութիւն կը կազմեն անոնք: Կը կարծուի թէ շատ մը պահպանողական ռամկավարներ, որոնք հակառակ են նախագահ Րուզվէլթի փորձարկութեանց, պիտի գործակցին ընդդիմադիրներուն եւ պիտի դժուարացնեն գործադիր իշխանութեան աշխատանքը խորհրդարանին մէջ:

Այս նստաշրջանին օրակարգի գլխաւոր հարցերը պիտի ըլլան.

1. Ազգային պաշտպանութիւն: Նախագահ Րուզվէլթ պիտի առաջարկէ որ արտօնուի շինութիւնը 10,000 նոր օդանաւերու եւ երկու մեծ ռազմանաւերու, իւրաքանչիւրը 45,000 թոն տարողութեամբ: Արդէն խորհրդարանէն անցած է 3000 օդանաւի կառուցման օրինագիծը:

2. Վերաքննութիւն արտաքին քաղաքականութեան:

3. Անգործներու օժանդակութեան հարց: Այս մասին խոր վէճեր կան: Ընդհանուր ձգտումն է դաշնակցային կառավարութեան տրամադրած աջակցութիւնը գործադրել նահանգներու միջոցով, ոչ թէ ուղղակի, եւ առաջքը առնել քաղաքական չահագործումներու:

*** Յունուար 4ին հանդիսաւորապէս բանալով խորհրդարանին նստաշրջանը, նախագահ Րուզվէլթ պատմական ճառ մը խօսեցաւ, որ կ'ապացուցանէ թէ նշանակալից փոփոխութիւններ պիտի կատարուին Մ. Նահանգներու ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան մէջ:

Նախագահը շեշտեց թէ ազգը կը գտնուի վտանգաւոր կացութեան մը առջեւ, ներսէն թէ դուրսէն: «Ժողովրդապետութիւննե-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԸ ՀԱՐՑՆԵՆ ...

Ընկեր մը, որ զինուոր գացած էր վերջերս, կը հարցնէ դառնութեամբ.

— Մեր ղեկավարները ինչո՞ւ դիմում չեն կատարեր, որպէսզի հայ զինուորները հպատակութիւն ստանան, երբ ամիս ծառայելէ վերջ:

Ուրեմն, հարկ է նորէն բացատրել թէ՝ ամէն բան Հայոց ազգին բարի կամքէն կախում չունի: Եթէ ունենար, զինուորութիւնն ալ չէր հաստատուեր:

Ես չեմ որ պիտի ծածկեմ այս գաղութին ղեկավարութեան թուլութիւնը, անհոգութիւնը եւ ուրիշ թերութիւններ: (Արդէն ի՞նչ է մնացած որ, իբրեւ ղեկավարութիւն...):

Բայց, մի մոռնաք թէ պետութիւնը իր օրէնքներն ունի, որոնք չեն կրնար փոխուիլ իմ եւ քու սեւ աչքերուն համար:

Երբեմն մեղմացումներ կամ բացառութիւններ կը կատարուին, մասնաւոր դիմումներու վրայ, վարչական իշխանութեանց միջոցաւ: Սակայն, օրէնքը միշտ ալ կը մնայ անխախտ:

Ատոր համար է որ, մինչ կառավարութիւնը տեսականօրէն կ'ընդունի հայ տարագիրներու բացառիկ պարագան, ոստիկանը կը ձերբակալէ «անկանոն»ը եւ կը յանձնէ դատարան, դատարանն ալ կը դատապարտէ բանտարկութեան, սկսելով մէկ ամիսէն:

Շատ աւելի խիստ են զինուորական օրէնքները: Այն աստիճան որ, երբ երբեմն լուր հարցնես թէրթի անունով, կը մերժեն պատասխանել:

Օրէնքները մէկ են բոլորին համար ալ, եւ կը գործադրուին նոյնութեամբ:

Արդ, հայ եւ ռուս տարագիրներու զինուորագրութեան մասին օրէնք մը հրատարակուեցաւ 1928 մարտ 31ին: Գործադրութեան առթիւ ալ, հաղորդուեցան զանազան հրահանգներ եւ շրջաբերականներ:

Այդ պաշտօնագիրներուն մէջ սահմանուած է հպատակութեան պայմանը:

Կ'երթաս կը ծառայես: Եթէ կ'ուզես, աղերսագիր կուտաս հպատակութեան համար եւ նկատի կ'առնեն բարեացակամութեամբ: Սակայն պարտաւոր ես սպասել մինչեւ շրջանիդ լրացումը,— մէկ տարի, 18 ամիս կամ երկու տարի:

Այդ ալ բաւական չէ: Պէտք է բարի վկայութիւն ստացած ըլլաս հրամանատարէդ, իսկ դատական իշխանութիւնն ալ իր կարգին պրպտումներ կը կատարէ, ոստիկանական վարչութեան թղթածրարներուն մէջ, որպէսզի արատաւոր անցեալ չունենաս:

Այս է պատճառը որ տակաւին կ'ուշանայ շատերու հպատակութեան ընտացումը, հակառակ ծառայութեան շրջանին լրացման եւ բարի վկայութեանց:

Արդ, մեր ձեռքը չէ փոխել այս օրէնքները: Մանաւանդ հիմա, երբ աւելի խստացած են օտարականներու վերաբերեալ օրէնքները (1938 նոյեմբեր 12), նոյնիսկ տրուած հպատակութիւնը ետ առնելու սպառնալիքով:

Ուրիշ մը կ'աղաղակէ ողբաձայն.

— «Կարդացի ազդ մը «արթիզան»-ներու մասին: Ատոնք դեռ մէկ մասն են: Եթէ գիտնաք գործէ հանուածները, պիտի սարսափիք: Աշխատեցէք ճար մը գտնել, մեղք է եւ ոճիր ժողովուրդին հանդէպ: Ո՛վ որ բան մը կրնայ ընել, պէտք է ընէ»:

Թող չցաւի մեր հայրենակիցը, եթէ ըսեմ որ անօգուտ են այս կարգի կանչերը, առանց թիւերու եւ փաստերու: Այդ իմաստով ալ ազդ մը հրատարակուեցաւ Յառաջի մէջ:

Հարկ է ապացուցանել զրկանքները, մանրամասնելով իւրաքանչիւր պարագայ: Կարելի չէ դիմում կատարել ընդհանուր խօսքերու վրայ:

ՎԱՀԷ

Ընդհանուր մարդահամար Խ. Միութեան մէջ

Յունուար 17ին բովանդակ Խ. Միութեան մէջ տեղի պիտի ունենայ ընդհանուր մարդահամար մը: Այս աշխատանքը պիտի կատարեն 400,000 արձանագրողներ: Քանի մը ամիս ետք, երբ մարդահամարը յաջողութեամբ լրանայ, պիտի հրատարակուի արդիւնքը եւ արտաքին աշխարհը գէթ չափով մը պիտի իմանայ երկրագունդի միակ «ընկերվարական» հանրապետութեան մասին ըստոյգ տեղեկութիւններ:

Այս մարդահամարը լոյս պիտի սփռէ նախեւառաջ 1937 յունուար 6ի մարդահամարին վրայ, որովհետեւ այդ մարդահամարին արդիւնքը երբեք չհրատարակուեցաւ, այլ ինը ամիս ետք յայտարարուեցաւ իբր «հակայեղափոխական» եւ գործավարներու խորհուրդը յայտնեց, թէ «ժողովրդի թշնամիները խափանարարութեան ենթարկեցին մարդահամարը»:

1937ի մարդահամարը կատարուեցաւ մէկ օրուան մէջ: Այն առեն մեղադրանք եղաւ, թէ այս արդիւնքը պատճառ դարձած է որ որոշ շրջաններ ամբողջովին անտեսուին ցուցակագրութեանց մէջ: Տունէն բացակայ մարդիկը արձանագրութենէ դուրս մնացած էին: Այս անգամ մարդահամարը պիտի տեւէ մէկ շաբաթ քաղաքներու մէջ, իսկ տասը օր՝ գիւղական շրջաններու մէջ:

Անկէ զատ՝ մարդահամարէն 15 օր ետք վերստուգում մը պիտի կատարուի, թիւերը նորէն քննութեան պիտի առնուին եւ նորէն պիտի համրուին անունները: Այս ստուգումը դժուար չէ, քանի որ խորհրդային քաղաքացիները բոլորն ալ՝ 16 տարեկանէն վեր անցագիր ունին, իսկ 18 տարեկանէն վեր՝ արձանագրուած են վերջին ընտրութեանց առեն:

Մարդահամարը արդէն սկսած է Փամիրի, Արքթիքի շրջաններու եւ նման դժուարին վայրերու մէջ: 400,000 ցուցակագրողներէն 370,000ը որոշուած են արդէն եւ ծառայութեան կանչուած ու կը սորվին մարդահամար կատարելու արուեստը: Ասոնց 75000ը կիներ են: Ցուցակագրողներու մէկ երրորդը կը բաղկանայ կոմսոմոլներէ, իսկ 22,100 անձեր կը պատկանին համայնավար կուսակցութեան:

— oo —

ՓԱՐԻԶԻ ՍԻՆԷՄԱՆԵՐՈՒՆ ՓԱԿՈՒՄԸ խոր տպաւորութիւն գործեց ամբողջ երկրին մէջ, մանաւանդ յուզելով մայրաքաղաքի ժողովուրդը, որուն համար սինէման ամենօրեայ պահանջ մըն է: Բանակցութիւնները կը շարունակուին, ելք մը գտնելու համար: Քաղաքապետական խորհուրդը դիտել կու տայ թէ տոմսակներու գիները հազիւ 3-15 առ հարիւր պիտի աւելնան, նոր տուրքերուն հետեւանքով: Այսպէս, 5 ֆրանքնոց տոմսակը պիտի արժէ 5,25, 20 ֆրանքնոցը՝ 22 եւն.: Իսկ թատրոններու տէրերը կ'առարկեն թէ յաւելումը 50 առ հարիւրէն պակաս պիտի չըլլայ: Սինէմաներու փակման հետեւանքներէն մէկն ալ այն է որ կառավարութիւնը չի կրնար ներկայացնել Պ. Տալատիէի շնորհալից ճամբորդութեան նկարագրութիւնը:

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ ԱԶԳ.ՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Կան եւ ուրիշ ոչ աննշան երեւոյթներ Հայութեան միութիւնը խաթարող ու դժուարացնող, որոնց մէջ գլխաւոր տեղը բռնում է, անշուշտ, Հայ գաղթականներու ցրուածութիւնը աշխարհէ - աշխարհ եւ տարբեր երկրներում հաստատուած լինելու փաստը։ Ամէն երկիր ունի իր առանձնայատուկ պայմաններն ու օրէնքները, որոնք, յաճախ, տարբերւում են ուրիշներից եւ նոյնիսկ հակադրութեան կամ հակամարտութեան մէջ են ուրիշների հետ։ Ամէն երկիր միեւնոյն աչքով չի նայում ոչ-բնիկների վրայ ու միեւնոյն վերաբերումը չունի դէպի մեր ազգային բարքերն ու հաստատութիւնները։ Եւ բնական է, որ ամէն տեղ էլ Հայութիւնը ստիպուած է յարմարուել տեղական միջավայրի պայմաններին, օրէնքներին եւ քաղաքական պահանջներին եւ իր կեանքը ստորադասելով նրանց՝ գտնել գոյութեան եւ զարգացման համապատասխան ձեւեր։ Այնուամենայնիւ, հակառակ դրան, ազգային կեանքի մի կարեւոր մասը դուրս է ընկնում տեղական սահմաններից եւ նոյնանում է Հայութեան ընդհանուր կեանքի հետ։ Այս մասերի համադումարն է, որ կազմելու է արտասահմանի Հայութեան համազգային միութեան բովանդակութիւնը։

Ներկայ պայմաններում, համազգային միութեան որոշ չափով խոչընդոտ եղող գործօններ են եւ քաղաքական կուսակցութիւնները, որոնք բնական պայմաններում ճիշդ հակառակ դերը պէտք է կատարէին։ Անուրանալի է, որ կուսակցութիւնները մեր մէջ— իրենց կոչումի սխալ ըմբռնումով— եւ կուսակցական փոխյարաբերութիւնները ո՛չ սակաւ դէպքերում դժուարացրել ու դժուարացնում են ազգային կեանքի բնականոն զարգացումը։ Առնենք, օրինակի համար, տարիներ տեւող անհիմն ու ամուլ, այնքա՜ն ուժեր վատնող պայքարը Հայաստանի եւ Խորհրդային իշխանութեան շուրջ։ Ո՞ւմ է հարկաւոր նա։ Ի՞նչ օգուտ ունեցաւ այդ պայքարից Հայաստանը— ոչի՛նչ, բայց ինչքա՜ն վնաս կրեց նրանից արտասահմանի Հայութիւնը։ Որոշ կուսակցութիւններ ազգային միութեան նախապայման դնելով անպայման հնազանդութիւնը խորհրդային իշխանութեան՝ փաստօրէն անհնարին դարձրին արտասահմանի Հայութեան համախմբումն ու համագործակցութիւնը նաեւ զուտ տեղական խնդիրներում։

Կամ մի ուրիշ փաստ— Ղեւոնդ Դուրեան եպիսկոպոսի սպանութեան հետեւանքով ստեղծուած կացութիւնը։ Գործուածը ոճիր էր, եւ ո՛չ ոք չկայ, որ արդարացնէր, բայց տեսէք թէ կուսակցական նեղսրտութիւնն ու կիրքը ուր հասցրեց խնդիրը. այսօր Ամերիկայում կայ երկու թեմ, երկու ազգային կազմակերպութիւն, երկու հայութիւն, որոնք կոկորդ կոկորդի՝ իրար աւելի թշնամի են, քան Չինն ու Ճափոնը։ Շահ կա՞յ դրանից հայ ժողովրդին— ո՛չ։ Շահ ունի՞ն իրենք կուսակցութիւնները— հազի՛ւ թէ։ Նեղմտութիւն, կիրք, մասնաւորը ընդհանուրէց տարբերելու անկարողութիւն— ուրիշ բանի կարելի չէ վերագրել երեւոյթը։ Ցաւկութիւններ, որոնցով այնքան հարուստ է մեր կուսակցութիւնների պատմութիւնը անցեալում եւ որոնցից զերծ չենք, դժբախտաբար, եւ այսօր։

Սրանով մենք չենք ժխտում, ի հարկէ, կուսակցութիւնների գոյութիւնն ու օգտակարութիւնը եւ ոչ էլ բոլորին միեւնոյն ջրով ենք լուանում։ Ճի՛շդ հակառակը։ Քաղաքական կուսակցութիւնները բնական երեւոյթներ են ազգերի կեանքում, ուրեմն, անհրաժեշտ են եւ մեր մէջ։ Բոլոր կուսակցութիւններն էլ, ի հարկէ, միեւնոյն արժէքը կամ պատասխանատուութեան միեւնոյն բաժինը չունին։ Մեր խօսքը ընդհանուր երեւոյթի մասին է, որից զերծ չէ եւ ո՛չ մի կուսակցութիւն՝ մէկը աւելի, միւսը պակաս, մէկը իբրեւ պատճառ, միւսը՝ որպէս հետեւանք։ Յաճախ, հակառակ իրենց կամքի, կուսակցութիւնները դժուարացրել են ազգային միութեան գործը։

Մինչդեռ, եթէ մի կողմ դնենք կուսակցական նախանձն ու կիրքը եւ «ես ու դու»ի նկատումներով չառաջնորդւենք, կը տեսնենք, որ, այսօր մանաւանդ, կուսակցութիւնների ըմբռնումների մէջ արտասահմանի Հայութեան միութեան եւ կազմակերպութեան մասին էական ո՛չ մի տարբերութիւն չկայ ու չի կարող լինել։ Եթէ կուսակցական եսասիրութիւններն ու հպարտութիւնները եւ դրանցից բխող արտայայտութեան ձեւերը հաշուի չառնենք, բոլորն էլ ըստ էութեան միեւնոյն բանն են ուզում— օր առաջ վերջ տալ տիրող անիշխանութեան եւ ազգային կեանքը ստորադասել որոշ կազմակերպութեան։ Այսինքն՝ մի խնդիր, որ 15 տարի է դրուած է հրապարակի վրայ եւ վաղուց արդէն հասունցած պահանջ է։

Արդ՝ որո՞նք են այն խնդիրները, որ կարող են նկատուել ազգային միութեան եւ կազմակերպութեան պայման։ Մեր կարծիքով, դրանք ամփոփւում են հետեւեալ կէտերի մէջ.—

Ա.— Հայաստանը չարունակում է մնալ մեր միակ Հայրենիքը, մեր բոլորիս դուրդուրանքի առարկան, մեր վերջնական յոյսն ու ապաւէնը։ Մըտածել, զոհել եւ աշխատել Հայաստանի համար մեր բոլորիս պարտականութիւնն է՝ այսօր եւ վաղը։ Այս կամ այն իշխանութեան գոյութիւնը արգելք չէ եւ չի կարող լինել, որ մենք սիրենք մեր Հայրենիքը, մտահոգուենք Հայաստանի ճակատագրով եւ աշխատենք զօրացնել ու ամրացնել նրան։ Աւելին, Հայաստանի գոյութեան եւ զարգացման պայմանները չպէտք է լինեն վէճի եւ պայքարի նիւթ. նրանց շուրջ Հայութիւնը պէտք է լինի միասիրտ ու միակամ։

Այս վերաբերումը, սակայն, պատճառ չէ, որ մենք հաշուի չառնենք իրականութեան միւս կողմը, այն, որ Հայաստանը այսօր յանձին իր ղեկավարութեան չի ուզում կապ ու գործ ունենալ արտասահմանի Հայութեան հետ, որի վերաբերմամբ մերժում է որեւէ նիւթական, բարոյական կամ իրաւական պարտաւորութիւն։ Հետեւաբար, արտասահմանի Հայութեանն է մնում մտածել իր գոյութեան ապահովութեան եւ զարգացման պայմանների մասին։ Այստեղից ահա տրամաբանօրէն հետեւում է ազգային միութեան եւ կազմակերպութեան անհրաժեշտութիւնը։ Վաղո՛ւց է հասած ժամը, որ արտահայաստանի հայութիւնը ամփոփուի եւ կազմակերպուի համազգային միութեան եւ ուրոյն կազմակերպութեան մէջ։

Բ.— Ի՞նչ պէտք է լինի արտահայաստանի ազգային կազմակերպութեան նպատակը։— Մէկ բառով՝ ինքնապաշտպանութիւն։ Հայը արտասահմանում պահել Հայ՝ կապուած ազգային հաւաքականութեան։ Պաշտպանել հայ անհատի մարդկային եւ ազգային իրաւունքները։ Նոր սերունդը Հայ դաստիարակել եւ Հայ պահել։ Հայութիւնը ներկայացնել արտաքին աշխարհի առջեւ։ Այսինքն, եթէ ուզում էք, կատարել այն դերը, որ վերապահուած է պետութիւններին իրենց քաղաքացիների վերաբերմամբ։

Այստեղ, սակայն, ծագում է մի խիստ փուշոտ հարց. քաղաքական խնդիրներն էլ պէտք է մտնե՞ն ազգային կազմակերպութեան իրաւասութեան սահմանների մէջ։— Ի հարկէ, լաւագոյնը կը լինէր, եթէ Հայութեան վերաբերող բոլո՛ր հարցերն անխտիր ամփոփուէին ազգային կազմակերպութեան մէջ, բայց տիրող հանգամանքներն ու մտայնութիւնը աչքի առաջ ունենալով՝ դժուար է ենթադրել, որ նման մի փորձ պսակուի յաջողութեամբ։ Հետեւաբար, գոնէ առաջին շրջանի համար քաղաքական խնդիրները պէտք է դուրս մնան ազգային կազմակերպութիւնից, բայց հետզհետէ, ժամանակի ընթացքում, կամ ad hoc ծագող եւ բացառիկ ծանրակշիռ նշանակութիւն ունեցող հարցերի վերաբերմամբ քաղաքականութիւնն էլ կարող է որոշ տեղ գրաւել ազգային կազմակերպութեան ծրագրի մէջ։

Գ.— Ի՞նչ բնոյթ պէտք է ունենայ ազգային կազմակերպութիւնը արտասահմանում։— Բացարձակապէս աշխարհիկ եւ համազգային։ Զուտ եկեղեցական-կրօնական խնդիրները թողնելով յարանուանական կազմակերպութիւններին՝ ազգային - մշակութային բոլոր գործերը պէտք է ջանալ մտցնել ազգային կազմակերպութեան շրջանակի մէջ։ Հետեւաբար, ազգային կազմակերպութեան պէտք է մասնակցեն անխտիր բոլոր Հայերը՝ լուսաւորչական, կաթոլիկ, բողոքական, անկրօն։ Ազգային միութեան մաս կազմելու միակ յատկանիշը պէտք է լինի հայկական հաւաքականութեան պատկանելու գիտակցութիւնը։ Ազգային կազմակերպութեան մէջ մտնելու միակ պայմանը՝ է հայ մարդու սեփական կամքը։ Կրօնական, յարանուանական, քաղաքական, կուսակցական եւ ուրիշ խտրութիւններ տեղ չեն կարող ունենալ ազգային կազմակերպութեան մէջ։ Ամէն Հայ, ինչ դիրք, դաւանանք ու քաղաքական համոզում էլ ունենայ, կարող է անդամակցել ազգային կազմակերպութեան։ Կարող է, իսկ բարոյապէս նաեւ պարտաւոր է։

Դ.— Ի՞նչպէս իրականացնել ազգային կազմակերպութիւնը։ Այս է խնդրի ամէնէն դժուար կողմը։ Դժուար, որովհետեւ մեր մէջ դեռ շատ ուժեղ են նախապաշարումները, անվստահութիւնն ու փոխադարձ կասկածը, տեղի թէ անտեղի զանազան վախեր։ Ո՞վ պէտք է լինի նախաձեռնողը եւ ի՞նչպէս։ Տեւալ պայմաններում, այլ եւ հաշուի առնելով նախկին փորձերը — Հայոց Ազգային Խորհուրդը Կովկասում, Ազգային Համերաշխութիւնը Պոլսում, Ազգային Պատուիրակութիւնը Փարիզում— կարելի է նախատեսել նախաձեռնութեան տարբեր ձեւեր։ Նախ՝ հնարաւորութեան դէպքում ուղիղ, կարճ եւ գործնական կը լինէր, եթէ քաղաքական կուսակցութիւնները որոշ համաձայնութեան գային միմեանց հետ եւ ապա որոշ ծրագրի շուրջ ջանային համախմբել ու կազմակերպութեան ձեւի տակ դընել ողջ Հայութիւնը։

Եթէ ուղիղ այս ճանապարհը դեռ մատչելի չէ, կարող են համազգային ընդհանուր համակրանք եւ հեղինակութիւն վայելող անհատներ ստանձնել գործի նախաձեռնութիւնը՝ պայմանով, ի հարկէ, որ առաջուց ապահովեն կուսակցութիւնների համաձայնութիւնն ու գործակցութիւնը։

Նոյն դերը կարող են կատարել եւ որոշ ազգային - մշակութային հաստատութիւններ, ինչպէս Բարեգործականը, Համազգայինը եւ այլն՝ հաւաքաբար, կամ առանձին, դարձեալ նախօրօք ապահովելով կուսակցութիւնների համաձայնութիւնը։

Վերջապէս, այս գործում որոշ դեր կարող են կատարել եւ յարանուանութեանց պետերը, եթէ կամենան։ Կարող են գտնուել, թերեւս, եւ ուրիշ միջոցներ։ Հանրային միտքը պէտք է որոնէ ու ցոյց տայ։

Այսպէս թէ այնպէս, արտասահմանի Հայութեան ազգային կազմակերպութեան խնդիրը օրուան հասած պահանջ է։ Կարելի չէ անտեսել այդ պահանջը։ Ձեւերն ու միջոցները երկրորդական են եւ պէ՛տք է գտնուին։

Մի կէտ եւս։ Ի՞նչ ձեւ, իրաւունքների եւ պարտականութիւնների ի՞նչ տարողութիւն պէտք է ունենայ ըստեղծուելիք նոր կազմակերպութիւնը։ Ուրիշ խօսքով՝ կազմակերպական ի՞նչ սկզբունք պէտք է դրուի համազգային միութեան հիմքում։

Մանրամասնութիւնները, ի հարկէ դժուար է նախատեսել, բայց հիմնական դրութիւնը այժմեանից իսկ կարելի է մատնանշել։ Կազմակերպական դրութիւնը բխում է նախ՝ հայկական գաղութների աշխարհագրական դիրքից, երկրորդ Հայոց պատմութիւնից։

Հայ ազգային կեանքը յարատեւօրէն պահել է միայն այնպիսի կազմակերպութիւններ, որոնք հաստատուած են ապակեդրոնացման հիմքերի վրայ։ Հայոց եկեղեցին՝ օրինակ։ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութիւնը Էջմիածին կեդրոնով ամուր ու տեւական եղաւ ո՛չ միայն այն պատճառով, որ նրանք ներկայացնում էին հայ ժողովուրդի նուիրական ապրումները, այլ նաեւ, եթէ ուզում էք, գլխաւորապէս ա՛յն պատճառով, որ հիմնուած էին ժողովուրդի լայն ու գործօն նախաձեռնութեան ոգիի վրայ։ Ինքնավար եւ ազատ շրջանների մի Դաշնակցութիւն — կազմակերպական ա՛յս ձեւի մէջ է եղել Հայոց եկեղեցու ուժի եւ տեւողութեան գլխաւոր աղբիւրը։

Նոյնը այսօր՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։ Թերեւս աւելի կատարեալ ծրագրով օժտուած կուսակցութիւններ ծնունդ առին հայ իրականութեան մէջ, բայց նրանցից ո՛չ մէկը լայն ծաւալ ու տեւական կեանք չունեցաւ. մի ուժեղ ցնցում— եւ խորտակուեց։ Դաշնակցութիւնը ցնցումներ էլ տեսաւ, փոթորիկներ էլ— բայց ո՛չ միայն կանգուն է այսօր, այլ եւ միակ համաժողովրդական, կարելի է ասել նոյն իսկ՝ համազգային կազմակերպուած ոյժն է։ Ինչո՞ւ։ Միայն նրա համար, որ առողջ, իրատես ու կենսունակ ծրագի՞ր էր մշակել։ Նրա համար, որ հիմնադրութեան հէնց առաջին օրից ձեռնհաս, շրջահայեաց եւ անձնազոհ ղեկավարնե՞ր ունեցաւ։ Որովհետեւ անհաշիւ հերոսական գործե՞ր է կատարել եւ պաշտելի հերոսներ ու նահատակնե՞ր տուել։— Անշուշտ, այդ բոլորի պատճառով, բայց հէնց դրանք էլ մեծ չափով արդիւնք են՝ կազմակերպական այն բախտաւոր դրութեան— ապակեդրոնացման, որ այնպէս յաջող հնարամտութեամբ որդեգրուեց ու կիրառուեց Դաշնակցութեան կողմից։

Կազմակերպական նոյն սկզբունքը թելադրւում է եւ Հայութեան ներկայ ցրուած վիճակով. միայն լայն ապակեդրոնացման դրութեան վրայ կարելի է գլուխ բերել եւ տեւական դարձնել համազգային մի կազմակերպութիւն, որի անդամները ցրուած են չորս մայր ցամաքների վրայ, 15—20 երկիրներում՝ Հնդկաստանից սկսած մինչեւ Արժանթին։

Ստեղծուելիք ազգային կազմակերպութիւնը պէտք է կառուցուի ինքնօրէն եւ ինքնավար շրջանների միութեան վրայ։ Իրաւունքների եւ պարտականութիւնների ծանրութեան կեդրոնը պէտք է գտնուի շրջաններում՝ կեդրոնին վերապահելով աւելի բարոյական ու գաղափարական ղեկավարի եւ շրջանների միջեւ կապ պահողի դեր։ Նա պէտք է լինի, բնականաբար, եւ գործադիրը այն հարցերի, որոնք ծրագրով կամ ժողովների որոշումով իրեն են վերապահուած։

Ինքնավար եւ ազատ շրջանների ազատ Դաշնակցութիւն— այսպէս է պատկերանում մեզ ազգային այն կազմակերպութիւնը, որ, վաղ թէ ուշ, անհրաժեշտօրէն պէտք է ստեղծուի, եթէ ներկայ դժոխային պայմանները արմատապէս չփոխուեն։ Այդ կազմակերպութիւնն էլ, ի հարկէ, փրկութիւն չի լինի, բայց իբրեւ ազդու դարման՝ մի որոշ ժամանակի համար կեանք եւ աշխուժութիւն կը ներարկէ արտասահմանի Հայութեան մարմնի մէջ եւ կը զօրացնէ նրա դիմադրական թափն ու ինքնապաշտպանութեան կարողութիւնը։ Իսկ արտասահմանի Հայութեան հիմնական փրկութիւնը կախուած է միայն Հայաստանից։

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Օ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մինչեւ անցեալ հինգշաբթի շատերու համար անծանօթ էր Պ. Օննիկ Պէրպէրեան իբրեւ երաժիշտ։ Իսկ զինք ճանչցողները հետաքրքիր էին լսելու իր վերջին գործերը, որոնց հեռաւոր արձագանգը առեն առեն կը հասնէր մեզի, Եգիպտոսէն կամ Ռումանիայէն։

Դեկտեմբեր 29ի երգահանդէսը, տրուած Կավոյի մեծ սրահին մէջ, խուռն բազմութեան մը ներկայութեան, իր գործերէն մաս մը միայն կը բովանդակէր, մաս մը սակայն որ կը բաւէ ճանչնալու համար հեղինակին երաժշտական դիմագիծը, իր ազնուական եւ նուրբ արուեստով։

Կը յիշեմ այն յուզումը զոր Պ. Պէրպէրեան տուած էր քանի մը բարեկամներու, Սկիւտար, 18 տարիներ առաջ, ծանօթացնելով անոնց՝ Ravelը, Debussyն կամ իր իսկ առաջին գործերը։ Chopinով, Beethovenով յափշտակուած մեր հոգիները յանկարծ յայտնութիւնը կ'ունենային երաժշտական նոր աշխարհի մը, աւելի լայն՝ մտածումով եւ աւելի նուրբ՝ զգայնութեամբ։ Հինգշաբթի գիշեր կը վերապրէի նոյն յիշատակներով։

Դաշնակի վեց կտորները (Rêveries et Jeux), փոխն ի փոխ երազուն կամ խայտացող, հեղինակին անձնական դրոշմը կրելով հանդերձ, կը կապուին ֆրանսական նոր դպրոցի այն ձգտումին, որ կ'ուզէ հակազդել անսանձ ազատութեան մը կամ անկապակից պոռթկումներու՝ վերանորոգելով եւ լուսացնելով դասական արժէքները (Elegantamenteն մանաւանդ կը յիշեցնէ Ravelը)։ Նոյն յստակութիւնը ձեւին, նոյն նրբութիւնը երաժշտական կտաւին, նոյն խստապահանջ ճշգրտութիւնը արտայայտութեան, նոյն խորշանքը չեշտուած կամ անվերապահ ցուցադրութիւններէ։ Հոն կայ մանաւանդ նոր եւ անվրէպ թէքնիք մը, մանաւանդ՝ որովհետեւ թէքնիքը անհրաժեշտ պայմանն է գեղեցկագիտական վայելքին, կոչիչը՝ ուրկէ միայն կրնան ճառագայթել արուեստին յարակից զգացումները։

Ալագեազի երգերը, գրուած Իսահակեանի բանաստեղծութեան վրայ, ունին մեր ժողովրդական երգերու ոճը՝ կիրարկուած հեղինակին ինքնայատուկ ճաշակովը։ Երաժշտութիւնը բանաստեղծական զգացումին ճշգրիտ զուգահաւորումն է։ Mélodieները անխառն, պարզ ներշնչումներ են, իսկ դաշնաւորումը եւ դաշնակի դրութիւնը կը կրեն Կոմիտաս վարդապետի ազդեցութիւնը։

Ցայտագրին այս երկու մասերը տուին մեզի Պ. Պէրպէրեանի տաղանդին երկու երեսները զատ զատ, մին եւրոպական, միւսը մանաւանդ հայկական։ Հանդիսաւոր պատարագով հեղինակը կը հասնի անոնց փթթումին՝ եկեղեցիկ համադրութեան մը մէջ։ Ամէն տող, ամէն ընտրանք կը կրէ արդիական վարպետի մը դրոշմը։ Ընդհանուր տպաւորութիւնը երաժշտական ազնուականութիւնն է։ Աղերսող աղօթքներուն մէջ թեւերը կարծես կը կարկառին դէպի երկինք, բայց հոգիները կը պահեն իրենց վեհութիւնը։ Իսկ փառաբանութիւնը, գովքը, հաւատքի երջանկութիւնը չէ դիմեր ուրախ ռիթմերու կամ ելեւէջներու նման մակերեսային, դրեթէ արտաքին միջոցներու, այլ կ'արտայայտուին բուն երաժշտական մտածման ներքին պրկումով։ Ամէն վայրկեան վայելքը կայ նրբաճաշակ ընտրանքի մը, թանկագին տարրերու գիտակին, նորութիւններ՝ որոնք սովորական եւ դիւրին կը խնային մեզի, առանց սակայն բռնազբօսիկ տարօրինակութիւններու մէջ իյնալու։ Այս տեսակէտով յատկանշական է թէ ինչպէս Պ. Պէրպէրեան նոյնիսկ կը գործածէ Վարդապետէն առնուած տարրեր (օրինակ՝ Քրիստոս ի մէջ մեր իսկ contrechantէն մաս մը), երբ անոնք պատահաբար կը շրջանակուին իր մասնաւոր ըմբռնումին մէջ։

Եթէ մեր աւանդական եղանակները

ԵՐԲ ՇԷՆ ԷԻՆ ՄԵՐ ԲՈՑՆԵՐԸ

ՄՇԵՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՐՍՆԻՔԸ, ԵՐԳԵՐՆ ՈՒ ՊԱՐԵՐԸ

ՀԱՐՍՆԱԾ ԵՒ ԲԱՐԱԲՈՒՆ

Բարաբուն, մշացու այն անուանն է, եզ, կով կամ ոչխար, զոր փեսայի հայրը կը ղրկէ հարսին հօրը տունը, խմիչքով մէկտեղ, գինի կամ օղի, հարսնածի ուտելու խմելու համար։

Բարաբուն խմիչքով մէկտեղ մէկ օր առաջ հարսին հօր տունը կը ղրկեն։ Նոյն օրը փեսային հայրը, գիւղի լաւագոյն երիտասարդներէն 10 — 30 կը հրաւիրէ։

Յաջորդ օրը, հրաւիրուած երիտասարդները կը հաւաքուին փեսայի հօր տունը, նախապէս պատրաստուած սեղանի մը վրայ կ'ուտեն կը խմեն, ու բեռ մը խորոված ու գաթայ, նոյնպէս եւ խմիչք միասին առնելով, ճամբայ կ'իյնան դէպի հարսին հօր գիւղը։

(Միջանկեալ ըսենք որ, այս ձեւ հարսնած մը կ'ըլլայ այն ատեն, երբ հարսը օտար գիւղէ կուգայ)։

Հարսնածը երբ կը մօտենայ հարսի հօր գիւղին, գիւղացիները զիրենք դիմաւորելու կուգան, եւ ամէն մէկ հարսնածէն մէկ երկու իբրեւ հիւր առնելով իրենց տուները կը տանին, որպէսզի հարսին հօր բեռը թեթեւ ըլլայ։

Հարսնածի երիտասարդներ զիրենք հիւր ընկալող տուներու մէջ, կը սկըսին կեր ու խումի, երգ ու կանչի։

Երեկոյեան հարսին հօր կողմէ մասնաւոր մարդիկ կը սկսին հաւաքել հարսնածը եւ հիւրընկալողներ։ Կը սկսի կեր ու խում, եւ կը տեւէ երկար։

Ուշ ատեն ամէն մարդ իր հիւրը առնելով քնանալու կ'երթայ։

Անոնք թող երթան քնանալու, իսկ մենք դառնանք փեսային հօր տունը, իմանալու համար թէ ի՞նչ կ'անցնի հոն [illegible]։

ՓԵՍԱԳՈՎԱՆՔ

Հարսնած հրաւիրելու նոյն օր, 12 ամուրի ու ճարպիկ երիտասարդներ գիւղին մէջէն, կը նշանակուին իբրեւ փեսայի մանկտիկ, հետեւողութեամբ Ցիսուսի ու 12 աշակերտներուն։ Նոյն օրը անոնց ճերմակեղէնները փեսայի պարագաներու կողմէ կը լուացուին, առոր կ'ըսեն «Աղպա», լուացք։

Անմիջապէս խոշոր տուն մը կը պարպեն, լրացնելով անհրաժեշտ պէտքերը, լոյսեր կը զարդարեն, պատրաստելով պարտուն (առագաստ)։

Մութը կոխելուն պէս, գիւղացիները մէկ մէկ աթոռ առած պարտուն կ'երթան։ Եթէ կայ նուագ դահօլ զուռնայ լաւ, իսկ եթէ չկայ, կան քաղցր ձայն ունեցողներ։ Զոյգ մը կը սկսի երգել ձայնի հաւասարութեամբ, ուրիշ զոյգ մը կը դարձնէ, կրկնելով նախորդի բառերը։

Իր կարգին կուտանք նմոյշ մը այդ պարերգերէն։ Դժբախտաբար կարելի չէ տալ նաեւ անոնց սքանչելի եղանակները (ականջը խօսի երաժիշտ Ա. Մեսումենց Մելքոնեանին)։

Պարերը սկսած են։ Պատանին ու երիտասարդը, հարս ու աղջիկ քով քովի շարուած շուրջպար կը դառնան։ Մասնաւոր հսկիչներ երկար ճիպոտներ բռնած կը հսկեն, որպէսզի մէկը տէր չըլլէ, ուրիշ մը խանգարելու։

Փեսան շրջապատուած իր 12 մանուկներով թիկնապահի ընտրութիւն կը կատարեն։ Անոնց մէջէն ամէնաքաջ եւ փորձառու կ'ընտրուի փեսային թիկնապահը եւ անոր հետ ազգականներ եւ բարեկամներ հրաւիրելու կ'երթան, նուէր տանելով խորոված հաւ մը կամ գառնուկի կտորուանք, գաթայ, հալվա եւն., ու կը ստանան նուէրներ, դրամ կամ մետաքսէ թանկագին իրեր։

Հրաւէրը լրանալէ վերջ, փեսան իր թիկնապահին հետ լողանք մը կ'առնէ, կը հագնի այն հագուստները զոր ղրկած է զոքանչ մայրիկը։ Մասնագէտ մը անոր գլխանոց կը պատրաստէ, վրան զարդարելով չղարչներ, եւ գոյնզգոյն թելերէ հիւսուած պսակ մը։ Օրեր առաջ պատրաստուած նուացքը, թելերով հիւսուած զանազան չոր միրգերով ու միջոցներով շրջանակուած, չորս անկիւններ մէկ մէկ խնձոր, եւ անոնց կողերէն մէկ մէկ վառուած մոմ, մէջտեղը խոշոր պսակ մը, երկարուած գոյնզգոյն մետաքսէ չղարչով։(Աւանդութիւնը այս նուացքը, փեսայի նոր պատրաստուելիք օճախը կը նկատէ)։

Նուացքը կը յանձնուի թիկնապահին, գոյնզգոյն մոմերու լոյսի մէջ, նոյնպէս թագաւորի այն պսակով ու չղարչով գլխարկը մինչ այդ թիկնապահը կը կրէ։

Ամէն բան զարդարելէ վերջ, փեսային 12 մանուկները մէկ մէկ վառուած մոմ բռնած, մէջքերէն մէկ մէկ սուր, փեսան իրենց մէջ առած, թափոր կը կազմեն դէպի առագաստը, պարտուն։

Դրան առջեւ հասած ատեն, թափորը կը դառնայ.— Աստուած շնորհաւոր ընէ.

Ու թագաւորի մանկտիկ իրենց սուրեր մերկացնելով (նոյնը կ'ընէ եւ փեսան), կը զարնեն դուռն ու շեմկալը։

Աւանդութիւնը կ'ըսէ թէ այդ հարուածով կ'ոչնչանան այն աներեւոյթ ոգիները որ կը սպառնան փեսային երջանկութեան։

Վերջապէս կը մտնեն առագաստ։

Ձեղքուելու չափ լեցուած է տունը, կը տիրէ խառնաշփոթութիւն մը, նստողները ոտքի կ'ելլեն փեսան տեսնելու, հսկիչներ լարած են իրենց ճիպերը եւ կարգը կը վերահաստատուի։

Փեսան իր մանկտիկներով կը մտնէ շուրջպարի կարգը, անոր ազգականներն ու մօտ բարեկամները կը շարուին իր կողքին, (թագաւորի գովանտ), եւ պարը կը սկսի։

Ահա նմոյշ մը այդ պարերէն.—

Չօկիդ մերնամ խարափիլով շարած էր,
Քու սէրը զիս խարիպ աշխարհ տարած էր։
Իմ դարտերուն սեւ ցաւերուն դեղ չեղաւ,
Ես ի՞նչ էնիմ խափա փալաք նար չեղաւ։
Ձքի կը սիրեմ ալամ աշխարհ իմանայ,
Դօստ խընդանայ, դուշման պատռի քօռանայ։
Իմ դարտերուս սեւ ցաւերուն դեղ չեղաւ,
Ես ի՞նչ էնիմ, խափափալաք նար չեղաւ։
Մշու դաշտի դարանները զարկած բէր,
Ես ինչ էնիմ, սրտիկ սիրած կը պաշտէր։
Իմ դարտերուն սեւ ցաւերուն դեղ չեղաւ,
Ես ի՞նչ էնիմ, խափափալաք նար չեղաւ։

Մ. ԲԱՐԽԵԱՆ

(3)

(Շար.)

իր կազմին միջտ հիմը այս կարեւոր աշխատանքին, ո՞ւր է ուրեմն անոր անդը Կոմիտաս վարդապետի այնքան սիրուած պատարագէն վերջ: Շատեր այս հարցումը ըրին իրենք իրենց: ՅՆՀԱԵԹԵԹ պատասխանները կանխելու համար անհրաժեշտ է քիչ մը մտնել տեսական ընդհանրութիւններու մէջ:

×

Երաժշտական թէքնիքը՝ գիտութիւն եւ զգայնութիւն է միաժամանակ կամ յաջորդաբար արտաբերուած նօթերու, ինչպէս նաեւ ռիթմերու եւ գոյներու, զանազան յարաբերութիւններուն, մանաւանդ անոնցմէ նորեր գիւտելու եւ արժեցնելու արուեստն է ան:

Նախնականէն մինչեւ բարդ արդիականը, արուեստի գլխաւոր հանգրուաններուն կը համապատասխանեն թէքնիքի տարբեր, աստիճանաբար իրարմէ բարձր մակարդակներ:

Աւելի խոր մտածում մը, աւելի նուրբ եւ ինքնատիպ ապրում մը պէտք ունին աւելի ճկուն փորձիքներու: Այդ պէտքին առջեւ երաժշտական միտքը կը կերտէ նոր ատաղձներ, նօթերու ինչպէս նաեւ տեւողութիւններու եւ գոյներու (timbre) մէջ առեղծելով նոր եւ աւելի բարդ յարաբերութիւններ:

Նախնական մակարդակներուն վրայ թէքնիքը կը կոթնի ձայներու բնագիտական կամ բնախօսական յատկութեանց: Հոս երաժշտական մտածումը տեսակ մը հասարակ տրամաբանութիւն է եւ արուեստի վայելքը՝ ականջի հաճոյք մը:

Աւելի բարձր մակարդակներուն վրայ մտածումը տակաւ կը հեռանայ այդ բնական հիմերէն եւ իր իմաստը կ'առնէ նախ ընդգրկելով մեր ներքին կեանքին, մեր գործունէութեան կամ …ութեան տուեալներուն ձեւերը, աւելի վերջը՝ օգտագործելով նրբագոյն եւ անստորագելի (informulable) զուգորդութիւններ:

Այսպէս, երաժշտութիւնը կը ձգտի դէպի ինքնայատուկ զատութեան մը ուր ան պիտի կերտէ իր իրականութիւնները՝ առանց արտաքին տիպարի:

Կոմիտաս վարդապետ իր պատարագին դաշնաւորումին համար ընտրած է թէքնիքի դասական որոշ մակարդակ մը: Մայր եղանակին ընկերացող ձայները թէ՛ պարզ եւ արտայայտիչ Mélodieներ կը գծեն, թէ՛ իրենց ուղղաձիգ համադրութիւններով կը կազմեն ամբողջացող դասական դաշնակները (accord): Անդրադարձումներ, canonներ կը յաջորդեն իրարու, modulationները կը գործածուին ժուժկալութեամբ եւ պարզութեամբ, վերջապէս չորրորդ-առաջին կամ չորրորդ-հինգերորդ — առաջին աստիճանի, դաշնակներով եւ պասերու հաստատուն, վստահելի հիմերուն վրայ accord parfaitն իր հանգստացնող վերջակէտը կը դնէ:

Թէքնիքի այդ մակարդակին վրայ թերեւս անկարելի է աւելի լաւը իրականացնել: Բայց կան նոր երաժշտութեան աւելի բարդ թէքնիքը եւ գեղեցկագիտութիւնը, իրենց լայն կարելիութիւններով: Պ. Պէրպէրեան այդ գիտութեամբ եւ ճաշակով կը մօտենայ մեր պատարագին:

Որքան լայն է կարելիութիւններու շրջանը այնքան դժուար է ճիշդ ընտրանքը, պահելու համար մեր աւանդական thèmeերուն նկարագիրը: Հեքիաթին արժանիքը հոն է մանաւանդ, ու ան կը յաջողի աւելին ու այդ նկարագիրը կուտայ ոչ թէ անվթար, այլ իր ներքին կարելիութիւններուն արտաբերումովը չեշտուած ինքնատպութեամբ մը:

Կան երաժշտասէրներ որոնք շատ հեռուն չեն տարած իրենց երաժշտական հասկացողութիւնը եւ հաճոյք կը զգան միայն դիւրին, «անուշ» դաշնաւորումներէ, միջոցին մեզ գծագրելի երաժշտական շարժումներէ, զոր օրինակ եռեակներու (tierce) զուգահեռական վազքերէն: Անոնք հաւանաբար — գոնէ առաջին ունկնդրութեամբ — չըմբռնեցին հեղինակին արուեստը: Օրինակ, Հայր մերի — ամէնէն յաջող եւ խորապէս յուզիչ մասերէն մին — վերջաւորութեան, մինչդեռ անոնք կը սպասէին գոնէ տօ-մի-սօլ-տօի մը հանդիսաւոր, յանկարծ sopraնօները note sensibleով մը կը խանգարէին իրենց գոհացումը: Այդ թանկագին գիւտը սակայն այնքան հրաշալիօրէն կուտար պատկերը աղօթող հոգիին՝ որ բառերէն վերջ դեռ կ'առկախուի երկինքէն …:

Եթէ այդպէս է, պիտի հարցնէք, եթէ հասարակութեան կարեւոր մէկ մասը պիտի չմասնակցի ամբողջական ըմբռնումին, այն ատեն արուեստը ինչպէս պիտի լրացնէ իր ընկերային դերը:

Հոս հարցը մեզ կը դնէ մարդկային ընդհանուր տեսակէտի մը առջեւ: Որպէսզի կարենայ թափանցել մեր ներքին կեանքին կամ արտաքին բնութեան գաղտնիքներուն, որպէսզի կարենայ մտնել աւելի խորերը անոնց, միտքը, ըլլայ երաժշտութեան, ըլլայ գիտութեան մէջ, կը կերտէ իր նոր գործիքները, հետզհետէ աւելի բարդ, աւելի դժուարին: Դժուարին մանաւանդ՝ այն պատճառով որ այդ գործիքները հետզհետէ կը հեռանան մեր առօրեայ կեանքին տուեալներէն: Հին երկրաչափութիւնը, պարզ թուաբանութիւնը կը կապուին մեր սովորական երեւակայութեան, մեր ծանօթ միջոցին: Հին accordները, հին դաշնաւորումը դեռ կը կառչին ձայներու գրեթէ բնական քաշողականութեան վրայ: Անոնց ցանցին մէջ կրնաք առնել ներքին եւ արտաքին աշխարհներու սովորական երեւոյթները, որոշ approximationով մը: Կ'ուզէ՞ք երթալ աւելի հեռուն կամ աւելի խորը, կ'ուզէ՞ք ըմբռնել աւելի նուրբը, այն ատեն անհրաժեշտօրէն պէտք ունիք չորս տարածութեամբ կոր երկրաչափութիւններուն, մաթեմաթիքի բարդ տարազներուն կամ ձայներու նոր եւ անսովոր համադրութիւններուն:

Նեւտոն մը կամ Մօցարթ մը մասամբ բացատրելի են պարզ դիւրահասկնալի մտապատկերներով, ո՛չ այլեւս Այնշթայն մը կամ Սթրավինսքի մը:

Այսպէս, աստիճան աստիճան կը լայննայ հեռաւորութիւնը մեր առօրեայ գործունէութեան համար բաւական համարուած իմացական եւ զգացական մակարդակին եւ միւսին միջեւ ուր հասած է միտքը իր վերջին նուաճումներով:

Անհատները, իրենց կեանքի պայմաններուն ներած չափով, այդ անջրպետը մինչեւ որոշ տեղ մը կը կտրեն: Աւելի վերը անհասկնալի է իրենց: Ամբողջ աշխարհներ անծանօթ կը մնան: Մխիթարական է սակայն տեսնել թէ միջակ հանդրուաններու միայն հասնողներն ալ կ'ունենան իրենց գիտական կամ արուեստի վայելքը, երբ կը գտնուին համապատասխան գործերու առջեւ եւ կը զգան իրենց հոգիին յարաբերաբար ամենալայն ապրումը:

Այսպէս կարելի է բացատրել թէ ինչու նոյն գործին առջեւ ոմանք կը խանդավառուին, շատեր կը մնան անտարբեր, իսկ ուրիշներ՝ դժգոհ:

Ատենն է սակայն վերադառնալու Սալ Կաւօ …:

Դաշնակի կտորները նուագուեցան Տիկին Paulette Aubertի կողմէ:

Թերեւս հայ հասարակութեան հասկացողութեան մասին իր անվստահութիւնն էր որ քիչ մը չափազանցուած բացատրողականութիւն մը կուտար իր նուագածութեան: Այդ ջանքը կը չեշտուէր մանաւանդ երազանքի երեք կտորներուն մէջ (Prélude, Elegantamente, Nocturne): Իսկ Sur un cheval de bois, Grotesque եւ Musique à la foire du village կը պահանջէին աւելի կայտառ, արագ, ցայտուն ոճի մը, որ թերեւս կը կարօտէր (մանաւանդ վերջիններուն ոստումներու եւ ութեակներու դժուարութեան պատճառով) լաւագոյն դաշնակային թէքնիքի մը:

Կը ճանչնաք Օր. Թորոսեանի ժողովուրդը խանդավառող ոճը: Պիտի ուզէի գիտել տալ սակայն թէ Ալագեազի Երգերը, մասնաւորաբար երկրորդը եւ չորրորդը, այդպէս տպաւորիչ պիտի ըլլային, եթէ երգուէին աւելի քնքշութեամբ, պարզութեամբ:

Հանդիսաւոր պատարագը — 6 եւ 8 ձայներով — երգելու դժուարին դերը ստանձնած էին Փարիզի ռուսական մայր եկեղեցիի երգիչները, որոնց կ'ընկերանային հայ սոլիստներ: Գեղեցիկ ձայներով օժտուած եւ մարզուած երգիչներ անհրաժեշտ էին արդարեւ արտայայտելու համար գործին խրթին նրբութիւնները: Քանի մը մասնակի վարանումներէ զատ, ամբողջութիւնը յաջող էր, եթէ նոյնիսկ ուժերը միշտ համեմատական չէին: Անշուշտ փորձերու նոր շարքով մը կարելի է լաւագոյն վերարտադրութիւն մը տալ:

Մասնաւորաբար շնորհաւորելի է Օր. Ալպան, որուն ձայնը ունի արտայայտիչ գոյն մը: Շնորհալի երգչուհին ունի մանաւանդ nuanceներու ըզգացումը:

Պ. Պէրպէրեան խումբը կը վարէր յիշողութեամբ միայն, տիրական եւ արտայայտիչ ցուցմունքներով:

Կաղանդի նախօրեակին, Պ. Պէրպէրեանի երաժշտութիւնը թանկագին նուէրի մը պէս լեցուց մեր սրտերը: Անով՝ հայ հոգին, հոգիներու փունջին մէջէն, հակառակ հազար փուշերու, անգամ մը եւս կ'երկարէ իր ծիլերն ու ծաղիկը, չորցած ճիւղերէն վեր, մինչեւ ազատ մակերեսը՝ ուր կը փթթին մտածումի նոր վարդերը:

ԱՐՄԵՆԱԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԷ

Տիկին Ա. Ստեփանեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ Տիկին Էլիզ Քէչիչեանի, Արժանթէօյ:

ՏՈՄՍԵՐ

Ֆրանսայի ճիգը

Ֆրանսական խորհրդարանը արագօրէն վերջացուց 1939 տարուան նախահաշիւի քննութիւնը, եւ թէ՛ Երեսփ. Ժողովը եւ թէ՛ Ծերակոյտը, նստաշրջանի փակումէն առաջ ցերեկ գիշեր նիստ գումարելով, քուէարկեցին Տալատիէի կառավարութեան մշակած նախահաշիւը իր ընդհանուր ձեւին մէջ:

Այս նախահաշիւով, որ օրինական կը դարձնէ ելմտական նախարար Րէյնոյի կեանքի կոչած հրովարտակ-օրէնքները, Ֆրանսա ուշադրաւ ճիգ մը գործ կը դնէ ելմտապէս կարգի դնելու իր տունը, ինչպէս նաեւ տնտեսական վերելքի հեռանկար մը կը բանայ երկրին առջեւ: Այս քայլերու առթած վստահութեան հետեւանքով է, որ Ֆրանսայի առեւտրական կացութիւնը չափով մը սկսած է բարւոքիլ եւ ֆրանքը, որ ամէն օր աստիճանաբար անկում կը կրէր միջազգային շուկային մէջ, այժմ ամուր է եւ Ֆրանսական դրամագլուխը, որ միլիոններով փախած էր երկրէն, սկըսած է արագօրէն վերադառնալ:

Այս վերելքը անվիճելի նշան է, թէ Ֆրանսական Հանրապետութիւնը վերակառուցման, վերանորոգման ճամբու մը մէջ կը մտնէ, քանի մը տարիներու տնտեսական ու ընկերային փորձառութիւններէ ետք:

Այժմ արդէն Ժողովրդական Ճակատը չկայ: Եւ Երեսփ. Ժողովէն ներս ձեւաւորուած է նոր մեծամասնութիւն մը, որուն կը կոթնի Տալատիէի կառավարութիւնը, ընդդիմադիրի դերքին մէջ դնելով Ընկերվարականներն ու Համայնավարները, որոնք դեռ երէկ Ժողովրդական Ճակատի հիմնաքարերն էին:

Եւ մինչ Ընկերվարական կուսակցութիւնը իր համաժողովին մէջ խաղաղութեան հարցին շուրջ բիւզանդական բանավէճեր կը յարուցանէ ու Պլումեան կամ Փոլ Ֆորեան թեւերու կը բաժնուի, անդին կեանքը իր ընթացքը կը շարունակէ, նորակազմ մեծամասնութիւն մը խորհրդարանէն ներս զօրավիգ կը կանգնի կառավարութեան եւ դէպի ընդդիմադիրի աթոռները կը քշէ երէկուան իշխանաւորները:

Այս երեւոյթը խիստ յատկանշական է՝ քաղաքական տեսակէտէ: Կը նշանակէ թէ ֆրանսական քաղաքացին կ'ըմբռնէ կացութեան ծանրութիւնը, մանաւանդ արտաքին քաղաքականութիւնը յուզող հարցերու մէջ: Կը նըշանակէ՝ Ֆրանսացին կը զգայ թէ Եւրոպայի մէջ լուրջ ու ծանրակշիռ խնդիրներ կը դառնան, կայսրութեան շահերը շօշափող իրադարձութիւններ տեղի կ'ունենան, քարտէսներ կը փոխուին, դաշնագիրներ կ'անտեսուին, նոր սահմաններ կը գծուին, եւ թէ անհրաժեշտ է որ ինքն ալ իր տունը կարգաւորէ, ներքին ճակատի մէջ ամուր ըլլայ, շատ աշխատի ու շատ արտադրէ, մանաւանդ բիւզանդական վէճերով ու ակադեմական ամուլ հակաճառութիւններով ժամավաճառ չըլլայ:

Այս գիտակցութեան արդիւնք պէտք է նկատել խորհրդարանի մէջ Տալատիէի կառավարութեան գտած նոր յենարանը: Ձախակողմը, որ քանի մը տարիէ ի վեր իր ձեռքին ունէր իշխանութիւնը, չկրցաւ պահել ներքին միութիւն մը, իբրեւ հետեւանք համայնավարներու ցանած սերմերուն:

Ա. ԿԵՍԱՐ

Հայկական արկածախնդրութիւն մը եւ Փրֆ. Եօրկա

ԽՄԲ.— Ռումանիոյ նախկին վարչապետ Եորկա զարմանազան պատմութիւն մը կը պատմէ իր յուշերու վեցերորդ հատորին մէջ, որ լոյս տեսաւ վերջերս.—

Փարիզ, 9 Յունուար 1931.— Հայ փաստաբան մը, ֆրանսական քաղաքացի, կ'այցելէ ինծի գաղթականի մը հետ՝ որ այս միջոցին կառաժի մը տէրն է հոս՝ Փարիզի մէջ:

Հայրենիք մը կ'ուզեն անոնք Կիլիկիոյ մէջ, հին Հայաստանը անկարող ըլլալով դիմանալ ռուսական ովկիանոսին մէջ, այնքան մեկուսի վայր մը, հեռու օժանդակող Եւրոպայէն: Կը խորհին Կիլիկիան գնել Թուրքերէն, որոնք իբրեւ թէ ծանր տագնապի մը մէջ են այսօր: Նոյն իսկ կ'ըսեն թէ որբեր, ցրուած տասնեակ հազարներով եւ պարզ հոգիներ կ'ուզեն արծարծել հայկական այս խնդիրը յուսահատ ձեռնարկներով, ինչպէս այրելով քաղաքներ, ծաւալուն մահափորձերով, եւայլն, որովհետեւ այլեւս ոչինչ ունենալով կորսնցնելիք՝ սիրով պիտի զոհեն իրենց կեանքը:

Կ'ըսեն թէ այս բանին համար դրամ պէտք է իրենց եւ կը խորհին այստեղի մեծահարուստ Կիւլպէնկեանի մասին: Կը մտածեն ազգային կոմիտէ մը ստեղծել որուն միանան օտարներ ալ ինծի պէս, որոնք համակրութիւն ցոյց տուած են իրենց ազգին եւ որոնք տրամադիր են ժամանակ զոհել այդ բանի համար. իբրեւ թէ ես պէտք է գտնեմ ու հաւաքեմ հայրենասէրները:

Կը պատասխանեմ անոնց թէ Թուրքերուն ներկայ հոգեբանութեամբ կարելի չէ ոեւէ բան յուսալ անոնցմէ (կը խօսէին Սուրիայէն 200,000 հոգի ներգաղթի մասին առաջին առթիւ): Երբ անոնք կը յայտնեն թէ Թուրք բնակչութեան երեք քառորդը ներկայ ռէժիմին հակառակ է, կ'ըսեմ իրենց թէ ցորչափ Մուսթաֆա Քէմալը գոյութիւն ունենայ, իր գործը, որուն ուժ պիտի տան նորդպրոցէն ելլողները պիտի պահպանուի ոեւէ գինով, ինչպէս տեսնուեցաւ յետպատերազմեան վերջին փորձերուն առթիւ: Զի բաւեր որ տագնապ գոյութիւն ունենայ, պէտք է որ մարդիկ այդ տագնապը զգան: Կը զգա՞ն աւելի Հունգարները, որոնք իրենց վերջին դրամը կը ծախսեն Ս. Ստեփաննոսի թագաւորութիւնը վերականգնելու: Եղեռնափորձերը շուտով պիտի խեղդուին, իսկ անոնց արդիւնքը պիտի անհանգստացնէ բոլոր այն ազգերը որոնք պահպանողական ռէժիմներու տակ մտահոգուած են խաղաղութեան եւ կարգի պահպանումով:

Հանրապետական Ֆրանսան նոյն իսկ կարծիքի [illegible] մը չպաշտպանեց Սպանիոյ յեղափոխական շարժումը: Ոեւէ քաղաքական փորձ որ չի յաջողիր, ազգ մը են տեւեր կը դրկէ: Պատրաստ բարոյապէս աջակցելու, չեմ կրնար ընդարձակ եւ մնայուն օգնութիւն մը ընծայել կապուած ըլլալով իմ երկրիս շահերուն հետ:

Կը խնդրեն որ գրեմ Նորատունկեանին որ կրնայ համոզել Կիւլպէնկեանը: Այդ բանը կ'ընեմ նոյն իրիկուան իսկ:

Փարիզ, 14 Յունուար 1931.— Ռումէն դեսպանատան մէջ, Զէյլանու եւ տիկինը լաւ ընդունելութիւն կ'ընեն: Կը ճաշենք Զօր. Փրեանի, Տիկին Փրեանի, քանի մը Ռումէններու եւ Զօր. Կուրոյի հետ միասին: Այս վերջինը տպաւորութիւն կը ձգէ իր վճիտ ու վառվռուն աչքերով եւ իր անդամատ թեւէն կախուած պարապ թեզանիքով: Կը խօսինք քաղաքագէտներու մասին եւ ան կը քննադատէ անոնց մասնակցութիւնը բանակին: Կ'ըսէ թէ մերժած է ինքն ալ այսինչ կնոջ մօտ երթալ՝ գերման գրաւման ատեն անոր ըրած դերքին պատճառաւ: Անոր լուսանկարը տեսած էր գերման սպաներու հետ մէկտեղ:

Կը յիշեցնեմ իրեն Սուրիոյ եւ Կիլիկիոյ պարագան, եւ ինծի կ'ըսէ թէ այս վերջինը պիտի պահպանուէր եթէ դաշնագրին մէջ մտած ըլլար: Մուսթաֆա Քէմալի ռէժիմը բացարձակապէս ազգային ռէժիմ մըն է որ կը խլէ Հայերէն ամէն յոյս: Դիկտատորը «երկրորդ կուսակցութիւն» մը հիմնելու փափաքով, Փարիզի դեսպանատան պաշտօնէն կանչեց Ֆէթհի պէյը: Բայց երբ տեսնուեցաւ որ ամէն մարդ կը ծափահարէ զայն, գաղափարը ջուրը ինկաւ:

1932 Յունուար 15.— Զօր. Ամզա ինծի կը պատմէ սովիէթներու կողմէ եղած փորձը Քոնսթանցայի մէջ ձերբակալելու եւ սպաննելու Հայ մը: Այն խնդրին հետ կապուած է Պուլկարիայէն քշուած արտասահմանէն կնոջ մը պարագան: Կ'ըսեմ որ վըտարուի այս կասկածելի մարդը: (Ակնարկութիւնը կը վերաբերի Աղաբէկովի):

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅ ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ

Գալ տարի Օգոստոսին Մոսկուայի մէջ կը բացուի Խորհ. Միութեան գիւղատնտեսական ցուցահանդէսը, որու կը մասնակցին բոլոր Հանրապետութիւնները, ինչպէս Հայաստան:

Այսպէս, ցուցահանդէսին մէջ Հայաստան պիտի ունենայ մասնաւոր տաղաւար մը, որու նախագիծը պատրաստած է ճարտարապետ Կ. Ս. Հալաբեան:

Տաղաւարը հայկական ոճ ունի, կը բաղկանայ երեք դահլիճներէ, — առաջին դահլիճը, 390 քառակուսի մեթր ընդարձակութեամբ, պիտի ցուցադրէ Հայաստանը ցարերու եւ Դաշնակցական տիրապետութեան օրով՝ ըստ բոլշեւիկներու, եւ կողքին՝ Հայաստանը բոլշեւիկներու օրով, — արդիւնաբերութիւն, առողջապահութիւն, մշակոյթ եւ կրթական կեանք, հին եւ նոր գիւղը: Մասնաւոր բաժին մը խաղողի եւ պտուղի մշակութեան:

Երկրորդ դահլիճը, 170 քառակուսի մեթր ընդարձակութեամբ, պիտի ցուցադրէ անասնապահութեան կատարած նուաճումները: Երրորդ դահլիճը՝ ցորենի, բամպակի, ծխախոտի մշակութիւնը:

Տաղաւարին շուրջ պիտի տնկուին ծառեր՝ կանանչազարդութեան համար, — դեղձի, ծիրանի, որթատունկ, սանձենի, խնձորենի եւ այլազան ծաղիկներ: Այս ծառերը պտուղ պիտի տան ցուցահանդէսը բացուած ժամանակ: Տաղաւարին մէջ պիտի ծախուին Հայաստանի պտուղներն ու ըմպելիները: Դահլիճներուն յատակը պիտի ծածկուի հայկական մարմարով: Տաղաւարին ձեւաւորման աշխատանքները յանձնուած են ճարտարապետ Ս. Սաֆարեանին: Հայկական ցուցահանդէսին տնօրէն նշանակուած է Ժ. Գրիգորեան:

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

ՓԱՇԱՅԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԽԱՐԱՅԻ ՄԷՋ

Պուխարա հասնելէն ի վեր, Էնվէր փաշա կը հետապնդուէր լրտեսներու կողմէ, որոնք տեղեկագիրներ կուտային անոր ընդունած անձերու մասին: Պուխարացի ազգայնականները կը խորհէին թէ Էնվէր փաշա ռուսներուն կողմէ ղրկուած լրտես մըն էր: Իրաւ է որ, ընդհանուր պատերազմի ատեն փաշան համաթուրանական սկզբունքներուն կը հետեւէր, սակայն հիմա պարտուած հրամանատար ու քաղաքական ապաստանեալ մը կը նկատէին զայն: Ու իրարու կ'ըսէին. «Եթէ այսպէս չըլլար, Ռուսերը կարեւորութիւն չէին տար անոր: Եթէ բոլշեւիկներուն մարդը չըլլար, երկրէն դուրս կը հանէին զայն»:

Վերջին գումարումի մէջ Էնվէր փաշա ըսած էր. «Բանը բանէն անցած է: Ընելիք գործ չկայ: Շատ ուշ մնացինք»: Էնվէր փաշայի համախոհ Պուխարացի երիտասարդներ պատասխան չտուին: Էնվէր փաշա, որ գորգին վրայ ծալլապատիկ նստած էր երկար ատեն, թմրած ոտքերը շփելէ յետոյ ըսաւ.

«Ռուսերը զիս լրտեսել կուտան, ինչ որ անբնական է: Անոնք քայլ առ քայլ կը հետապնդեն մեր շարժումները: Ասկէ զատ, անոնք չեն ուզեր որ երկար ատեն մնամ հոս»:

Շատ ճիշդ էր այս խօսքը: Արդարեւ, խորհրդային վարիչները, Էնվէր փաշային ըսած էին Մոսկուայէն մեկնած ատեն. «Կը կարծենք թէ ձեր Պուխարա բնակութիւնը շատ երկար չպիտի տեւէ»: Այս խօսքին իմաստը բացայայտ էր:

Յետոյ Էնվէր փաշա այդ գումարման մէջ սա յայտարարութիւնը ըրաւ. «Լաւ պիտի չըլլայ երկար ատեն հոս մնալ»: Ներկաներէն մէկը առաջարկեց հարկ եղած ծրագիրը պատրաստել ու գործի սկսիլ: Էնվէր փաշա սա պատասխանը տուաւ.— «Լա՛ւ, բայց մեր ընկերներէն ոմանք կ'առաջարկեն Աֆղանիստան երթալ ու գործի լծուիլ: Արդեօք ինչ կայ Արեւելեան Պուխարայի մէջ: Չե՞նք կրնար բան մը ընել»:

Այդ պահուն, Սամի անուն մէկը յայտարարեց. «Էնվէր փաշա, քանի մը անգամ ձեզի ըսի. Արեւելեան Պուխարայի մէջ փոքրկազմակերպութիւն մը իսկ չկայ: Յետոյ, հոն շատ աշխատելու ենք: Մինչդեռ, 1910էն ի վեր, Նէտիսուի շրջանակին մէջ կը պայքարիմ: Շատ լաւ կը ճանչնամ այդ տեղերը եւ հոն գտնուող մարդիկը: Ոչ թէ ձեզի պէս անուանի ու փառաւոր հրամանատար մը, այլ ոեւէ անձ կրնայ տարիներով կռուիլ թշնամիին հետ, ու Գրկիզիստանը գրաւել: Սակայն շատ դիւրին պիտի ըլլայ ամբողջ Թուրքեստանի ազատագրումը ձեռք բերել, եթէ երբեք մեր գլուխը գտնուի ձեզի պէս դիւցազն հրամանատար մը: Ո՛վ փառայեղ հրամանատար, իրականութիւնը պիտի տեսնէք, հոն հասնելնուս պէս»:

Այս խօսքերը յուզման մատնեցին Էնվէր փաշան: Որովհետեւ Թուրքիայէն հեռանալէն ի վեր, փաշան այդպիսի խօսք մը չէր լսած: Իր աչքերը շողացին իսկոյն, ու ոտքի ելաւ երիտասարդական աւիւնով մը: Ունկնդիրներն ալ ոտքի ելան: Էնվէր փաշա իր ձեռքը բարձրացնելով յայտարարեց.

«Աստուծոյ հրամանով պիտի ըսկսինք այս գործին, Աստուծոյ շնորհիւ պիտի յաջողինք մեր պարտականութեան մէջ: Մենք միջոց ենք միայն: Եթէ կարենանք բան մը ընել Թուրքեստանի համար, իսլամական երկիր մը ազատած պիտի ըլլանք. յետոյ ինծի համար մեծ հաճոյք մը պիտի ըլլայ մեր նախահայրերուն հայրենիքը փրկել օտարներու մոյկերէն: Հոս ընելիք գործս է ձեռքէս եկած օգնութիւնը ընել: Մեր նպատակակէտն է նախ երկիրը մաքրել օտարականներէն, ու յետոյ իսլամներուն միջեւ կատարեալ միութիւն հաստատել, Թուրքեստանի մէջ իսլամ պետութիւն մը վերականգնելու համար: Պարտաւոր ենք այսպէս ընել: Որովհետեւ ծաւալապաշտները եւ ուրիշ թշնամիներ այս երկիրը նուաճելու կ'աշխատին: Մեր պարտականութիւնն է անոնց ցոյց տալ թէ ո՛րքան դժուար է այդ գործը»:

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱ Կ'ՈՒԶԷ ԿՌՈՒԻԼ ԹՈՒՐՔԵՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Էնվէր փաշա դողդոջուն ձայնով մը շարունակեց իր խօսքը. «Մեր նըպատակակէտը ազատութիւնն է: Մեր պարտականութիւնն է Թուրքեստանի ազատագրութիւնը ապահովել: Ազատութենէն եւ անկախութենէն զատ ուրիշ նպատակ չունինք: Եթէ այս նըպատակին համար չկռուինք, վաղը մեր զաւակներուն պիտի ձգենք այնպիսի երկիր մը, ուր իբր գերի պիտի տապլտկին անոնք: Այսօր մեր ընելիքը սա է. ազատութիւն կամ մահ»:

Այս խօսքերէն յետոյ կացութիւնը պարզուած էր այլեւս: Պայքարը պիտի սկսէր: Էնվէր փաշա պանդոկ երթալուն պէս, թիկնապահը հրամանատարին իմաց տուաւ որ մէկ քանի օրէն Աֆղանիստան պիտի մեկնի:

Էնվէր փաշա անգամ մըն ալ իր ծրագիրը քննեց: Քիչ մը ետքը իր քով եկող թիկնապահը նամակ մը տուաւ անոր: Օսմ. բանակի նախկին գնդապետ Հասան պէյ, որ Շիրապատի հրամանատար էր, այդ նամակով Աֆղանիստան կը հրաւիրէր Էնվէր փաշան: Ձիեր ալ տրամադրած էր փաշային: Պուխարայի ամրոցներուն մէկ դուռը բաց ըլլալուն, Էնվէր փաշա հոնկէ դուրս պիտի ելլէր, Շիրապատ երթալու համար: Փաշան շատ գոհ մնաց իրեն եղած հրաւէրէն, ու իսկոյն կանչել տուաւ Հաճի Սամին, որ խնդրէն տեղեկութիւն ունէր արդէն, եւ գնդապետ Հասան պէյի հետ համաձայնած էր փաշայի փախուստի մասին: Հաճի Սամի եւ Էնվէր փաշա երկարօրէն տեսակցեցան: Փաշան ըսաւ թէ ստիպուած էր շատ շրջահայեաց գտնուիլ, նկատելով որ Պուխարայէն իր հեռացումը բոլշեւիկներու կողմէ ըմբոստութիւն մը կրնար նըկատուիլ: Հաճի Սամի յայտարարեց. «Դուք որ Սահմանադրութիւնը ոչինչէն ստեղծող հրամանատար մը, դիւցազն մըն էք, Թուրքեստանի անկախութիւնն ալ մեզի պիտի պարգեւէք: Ինչո՞ւ կը մտահոգուիք: Մեռնիլէ չենք վախնար, այլ օտար վարչութեան տակ ապրելէ կը վախնանք»:

(13)

(Շար.)

ըը չէն կրնար անտարբեր մնալ իրաւունքի բռնաբարման հանդէպ, ուր որ ալ պատահի: Անոնք չեն կրնար թոյլ տալ որ յարձակում – ներ կատարուին քոյր ազգերու դէմ: Պատերազմը, որ կը սպառնար աշխարհը հրկիզել բոցերով, տեղի չունեցաւ, բայց հետագծեալ բացորոշ կ'երեւայ թէ խաղաղութեան պահպանումը ապահովուած չէ: Մեր բոլորտիքը կատաղի պատերազմներ կը մղուին առանց յայտարարութեան: Ճակատագրական ընթացք մը կը ստանան զինարշաւը եւ տնտեսական մրցակցութիւնը: Մեր շուրջը կը բարձրանան նոր սպառնալիքներ զինուորական եւ տնտեսական յարձակումներու: Արտասահմանէն եկած փոթորիկներուղղակի կը սպառնան այն երեք հաստատութեանց որոնք անհրաժեշտ են Ամերիկացիներուն, այսօր ինչպէս միշտ: Առաջինը՝ կրօնն է, աղբիւրը միւս երկուքին, երկրորդը՝ ժողովրդապետութիւնը, երրորդը՝ միջազգային ուղղամտութիւնը:

Նախագահը մանրամասնելով դիկտատուրաներու ստեղծած վտանգները, երկու անմիջական միջոցներ կը տեսնէ, անոնց դէմ պայքարելու համար.— 1. Փոխել չէզոքութեան օրէնքը: 2. Զօրացնել երկրին պաշտպանութիւնը: «Մենք սորվեցանք թէ երբ չէզոքութեան օրէնքներ կը հրատարակենք, անոնք անհաւասար եւ անարդար հետեւանքներ կրնան ունենալ: Կրնան աջակցութիւն ընծայել նախայարձակին եւ զայն զլանալ զոհին: Պէտք չէ թոյլ տանք որ չարունակուի այս վիճակը: Գալով ազգային պաշտպանութեան, 1931էն իվեր շատեր այն յոյսին կառչած էին թէ մարդկութեան հիմնական պարկեշտութիւնը պէտք է պաշտպանէ անոնք որ պատրաստ չեն: Շատ բան փոխուած է անկէ ի վեր: Եւ այսօր մենք աւելի իմաստուն ենք եւ տխուր»:

Ներքին քաղաքականութեան վրայ խօսած ատեն, նախագահը թուեց դիկտատուրայի չարիքները եւ չեշտեց.

— «Դիկտատուրան ունի գին մը զոր ամերիկեան ժողովուրդը երբեք պիտի չվճարէ: Դիկտատուրա հաստատել՝ կը նշանակէ վրայ տալ հոգեկան արժէքները, խղճի ազատութիւնը եւ ուրիշ բարիքներ: Եթէ, այդ գինէն խուսափելու համար հարկ է ծանր տուրքերու ենթարկել իմ եկամուտներս եւ ժառանգութիւնս, ես յօժարութեամբ կը վճարեմ այս տուրքերը, իբրեւ փրկագին, որ – պէսզի իմ զաւակներս եւ ես կարենանք շնչել ազատ երկրի մը ազատ օդը»:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ լրտես մը, Հէլմութ Կրուն – պէրկ, Նանսիի զինուորական ատեանին կողմէ: Ձերբակալուած էր 1938 Սեպտ. 28ին, երբ թանկագին տեղեկութիւններ կը հաղորդէր ազգ. պաշտպանութեան մասին: Միեւնոյն ատեն 20 տարի բանտարկութեան դատապարտուեցաւ ուրիշ լրտես մը, չուէտացի Լանտէն:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ ընդհ. գործադուլ հռչակուեցաւ արաբ առեւտրականներու կողմէ: Միւս կողմէ կը շարունակուին խռովութիւնները:

ՔՈՐՍԻՔԱՅԻ ոստիկանութեան պաշտօնեաները հրաժարեցուց Աշխատանքի Դաշնակցութենէն եւ կը պահանջեն ազգ. սէնտիքա մը կազմել:

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնականները 30 քիլոմեթր հեռու են Թարրակոնայէն, իսկ 600 քիլոմեթր՝ Պարսելոնայէն: Կռիւները կը շարունակուին նոյն սաստկութեամբ:

ՃԱՓՈՆԻ դահլիճը հրաժարած ըլլալով, նոր կառավարութիւնը կազմելու պաշտօնը յանձնուեցաւ իշխան Քոնոյի, որ 73 տարեկան է: Կը կարծուի թէ նոր դահլիճը փափկութիւններ պիտի կատարէ չինական քաղաքականութեան մէջ: — Չինացիները Շանկայի մէջ վիրաւորեցին Ճափոնի ամէնէն ճարպիկ լրտեսուհին, որ այնքան շնչալից գործեր կատարած էր, իբրեւ նոր Մաթա Հարի:

ԼՈՆՏՈՆԻ ԱՆԳՈՐԾՆԵՐԸ նոր ցոյց մը կատարելով, փորձեցին Լորտերու ժողովասրահը մտնել չորեքշաբթի օր, բայց ոստիկանութիւնը արգիլեց:

ԵԼՄՏԱԿԱՆ նախարարութիւնը երեք նոր հրամանագիրներ հրատարակեց, որոնց շնորհիւ տուրքի կրճատումներ կը կատարուին եւ ուրիշ դիւրութիւններ կ'ընծայուին, տնտեսական գործունէութեան զարկ տալու համար:

Տէր եւ Տիկին Մանուկ Սէմէրճեան, Տէր եւ Տիկին Սերոբէ Զատիկեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Մնակ Սէմէրճեան եւ զաւակունք, Տիկին Ասիա Սէմէրճեան (Յունաստան), Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Սէմէրճեան եւ զաւակունք (Յունաստան), այրի Տիկին Աբեղ Սէմէրճեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Սէմէրճեան (Յունաստան), Տէր եւ Տիկին Տօնիկ Տիզճեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Բարեկամ Բարեկամեան, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Հայրապեան, Տէր եւ Տիկին Նշան Քիւթիւպեան, Տէր եւ Տիկին Գեւորգ Շահպազեան եւ Պ. Յովհաննէս Զատիկեան կուգան իրենց շնորհակալութիւնները յայտնելու ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակաւ կամ ծաղկեպսակով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին իրենց սիրելի փոքրիկին՝ ԱՂԱՒՆԻ ՍԷՄԷՐՃԵԱՆԻ ղառնաղէտ մահուան առթիւ:

Պատանեկան Երեկոյթ Նոր Տարիի առթիւ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՀՕՑ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

7 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը ?ին մինչեւ ?

43, Rue François Gerard, Paris Métro: Eglise d'Auteuil

Մուտք՝ 5 ֆրանք

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Ֆ. Կ. Խաչի Շավիլի Մասնաճիւղին կողմէ, 8 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, գալրոցի սրահին մէջ: Երգ, արտասանութիւն եւն. փոքրիկներու կողմէ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԹԻՒ

Ֆ. Կ. Խաչի Սարսէլի Մասնաճիւղին կողմէ

8 Յունուար, Կիրակի կէսօրէվերջ ժամը 4էն մինչեւ 12

Սալ տը Նոսի մէջ, 81 Rue de Paris, Սարսէլ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Կը նուագէ Թառիստ Արզար, հայկական եւ կովկասեան պարեր վրացի Կինտոյին կողմէ:

Մուտք՝ 8 ֆրանք

Փոքրիկներու համար մինչեւ 10 տարեկան 4 ֆրանք:

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme — PARIS (13)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵԷՕ ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 7 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին «կոմիտէ» ակումբին մէջ:

ԱՆԻԷՌ - ԳՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ «Արամ» Ենթակոմիտէի Ընդհ. ժողովը 6 Յունուար, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ՊՈՒԱԼՈՒՋԻԻ (Մարսէյլ) «Վարանդեան» խումբի Ընդհ. ժողովը՝ 7 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, ընկ. Արապեաններու բնակարանը: Կարեւոր օրակարգ:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԷ «Անտօք» Ենթակոմիտէի Ընդհ. ժողովը՝ 7 Յունուար Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին «Դուրեան» գրադարանը: Ներկայանալ անդամատետրով: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՊՐՄՈՆԻ «Զաւարեան» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 8 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին «Վարանդեան սրահին մէջ: կարեւոր օրակարգ.

ՍԷՆԹ - ԱՆԹՈՒԱՆԻ պատանիներու ժողովը՝ 7 Յունուար, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին:

Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր ԱԶԳԻՆ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՅԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

8 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Սոսիէթէ Սավանթի D սրահին մէջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ «Ուկրանիա եւ ուկրայնական հարցը»:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՅԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

Այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6 Ավընիւ մ'Իթալիի սրճարանին վերնայարկը:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Իտալիոյ ձգտումները Մերձ. Արեւելքի մէջ»:

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
ՕՐ. ԱՆԺԷԼ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ

Ա. մրցանակ Մարսէյլի պետական երաժշտանոցէն

(Grand prix Wicart)

7 Յունուար, Շաբաթ ժամը 21ին, Salle Emile Zola

Մուտք՝ 4, 6 եւ 10 ֆրանք

ԽՆՋՈՅՔ

Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ - ԺԷՐՈՄԻ «Հայաստան» Ենթակոմիտէի վարչութեան կողմէ Ամանորի առթիւ, 7 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8էն մինչեւ առաւօտեան ժամը 2, Սէն - Ժէրոմի Պար Թապայի ետեւի սրահը: Կը հրաւիրուին ընկերները իրենց ընտանիքներով:

ԽՆՋՈՅՔ—ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՊԱՆԷԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

8 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—7, ընկերուհի Մալխասեանի բնակարանը 21 Sentier de la Roue, Bagneux:

Կը խօսի ընկերուհի Հ. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ: Նիւթ՝ «Հայ կնոջ հասարակական պարգացումը»:

Գեղարուեստական բաժնին կը նուագէ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ՆՈՐ ՏԱՐԻԻ ԱՌԹԻՒ

Ֆ. Կ. Խաչի Պուլվար Օտոյի Մասնաճիւղին կողմէ

8 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Շըմէն տը լա Մատրալ, Պառ Էնթէրնասիոնալի սրահը:

Կը հրաւիրուին ընկերուհիները եւ համակիրները:

Մուտք 3 Ֆր., փոքրիկներուն՝ 1 Ֆր.:

ՇԱՎԻԼԻՑԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ի գիտութիւն բարեպաշտ ժողովրդեան կը ծանուցանենք թէ յառաջիկայ Ծննդեան տօնի առթիւ եկեղեցական պաշտամունք կը կատարուին Շավիլի եկեղեցիին մէջ օրը օրին:

Հինգշաբթի, 5 Յունուար Ճրագալոյց: Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 16.30: Ուրբաթ, 6 Յունուար, Ս. Ծնունդ, Սկիզբ ժամերգութեան՝ 8ին, Պատարագ՝ 10ին: Շաբաթ, 7 Յուն., Մեռելոց, սկիզբ. 8ին, Պատարագ՝ 10ին: Երգեցողութիւնները կը կատարուին ղեկավարութեամբ Պ. Բաղտասեանի եւ մասնակցութեամբ տեղւոյս նորակազմ դասին:

Հոգաբարձութիւն Շավիլի եկեղեցւոյ

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ Թաղականութիւնը կը ծանուցանէ թէ 7 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 5ին խթումի առթիւ Թաղիս եկեղեցիին մէջ գիշերային Ս. Պատարագի արարողութեանց պիտի նախագահէ Տ. Զգօն վարդապետ Ցակոբեան, եւ օծումը պիտի կատարուի Զարխափան Ս. Աստուածածնայ պատկերին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՍԷՆԹ-ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» Ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Շահլամեան ընտանիքին, ընկ. Պօղոս Հիւսեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն, ողբացեալ ընկ. ԳԱՐԵԳԻՆ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆԻ տխուր եւ կսկծալի մահուան առթիւ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԹԵՒԱՆԵԱՆ ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ 8 Յունուար, Կիրակի օր, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժօն, տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգիստ-Պատարագ հանգուցեալ ՏԻԳՐԱՆ ԹԵՒԱՆԵԱՆԻ մահուան տարելիցին առթիւ:

Կը հրաւիրուին ազգականները, բարեկամները եւ հանգուցեալին յիշատակը յարգողները:

ՑՈՒՑԱՏԵՍԸ

ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան Ընդհ. ժողովը՝ 7 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Խրիմեան» սրահին մէջ: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. Ընկերակցութեան գիշերային դասընթացքին հետեւող աշակերտներու տարեկան հանդէսը՝ 8 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ ետք, Բարեգործականի Տան մէջ, 22 Rue Petit St. Jean: Կը հրաւիրուին ծնողները եւ հայ հասարակութիւնը:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Պանտըրմացի Պարոյր Դանիէլեան որ 12 տարի առաջ կը բնակէր Պրուքլին (Նիւ Եորք): Երկու տարի առաջ մեկնած է Ֆրանսա: Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Մարսէյլ կամ շրջակաները: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի խմբագրութեան կամ T. Aghamalian, 1634 Wilshire Bld., Los Angelos, Cal. U. S. A.:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Պորտոյի Ֆ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ

8 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին Սընոն Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ Շահպազ» ակումբին մէջ

Մասնակցութեամբ «Սունդուկեան» թատերախումբին եւ ղեկավարութեամբ Պ. Վ. Ս. Պաղտասարեանի

Կը ներկայացուի ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Մուտք՝ 4 եւ 3 Ֆր., փոքրերու 1 Ֆր., միութեան սաներու համար ձրի

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԴԵՐԱՍԱՆ Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ.— 8 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Էմիլ Զօլա սրահին մէջ:

Աշուղ - Ղարիբ (երաժշտ. տրամ չորս արար):

Գիները ժողովրդական — Արեւելեան օրքէսթր

ՍԷՆ - ՇԱՄՕՆԻ ՄԷՋ.— 15 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Մալաթ. Կրթ. Միութ. սրահին մէջ

Աշուղ Ղարիբ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ.— 22 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին:

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻԻ ՄԷՋ.— 29 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին: Ակամայ բժիշկը:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678-63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ .... 150 ֆրանք 75 ֆրանք 40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա .... 265 ֆրանք 140 ֆրանք
Ուրիշ երկիրներ .... 215 ֆրանք 110 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 7 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
SAMEDI 7 Janvier 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3932

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՍՄԷԹ ԻՆԷՕՆԻԻ ԿԸ ՀԱՒԱՔԷ...

Դեռ շատ չըներ որ Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահ հռչակուեցաւ նախորդ վարչապետը, Զօր. Իսմէթ Ինէօնիւ։ Բայց արդէն տիրարար ձեռք առած է ներքին թէ արտաքին գործերը, ինչպէս կ'ապացուցանեն շարք մը վճռական տնօրինութիւններ։

Նոր նախագահը մեղրալուսնի օրերը անցընելէ անմիջապէս վերջը, ձեռնարկեց շարք մը գործավարներու եւ կուսակալներու փոփոխութեան։ Տեսակ մը քաղաքավարի հրաժարեցում, որ կը շարունակուի մինչեւ հիմա։

Այսպէս, դահլիճը փոխուեցաւ գրեթէ կէս առ կէս։ Տարիներով ճարպ կապած կուսակալներ եւ ուրիշ բարձր պաշտօնատարներ տեղափոխուեցան կամ բոլորովին արձակուեցան։ Ուրիշներ ալ կը դողան իրենց աթոռներուն վրայ։

Ուրիշ նշանակալից քայլ մը եւս առաւ Իսմէթ Ինէօնիւ,— ասպարէզ կանչել այն երեւելիները որոնք իրենց պատեանին մէջ քաշուելու հարկադրուած էին, վերջին 8-10 տարիներու ընթացքին։

Այդ ականաւոր դէմքերէն շատերը միեւնոյն ատեն ընտրուեցան երեսփոխան, միշտ «միաձայնութեամբ» (Զօր. Քեազիմ Գարապէքիր, Լոնտոնի նախորդ դեսպանը, Ֆէթհի, ծանօթ հրապարակագիր Հիւսէյին Ճահիտ եւն.)։

Առ այժմ կանգ առնելով միայն այս երկու տնօրինութեանց վրայ, կը հետեւի թէ Թուրքիոյ նոր նախագահը ոչ միայն կը ձգտի ամրապնդել իր իշխանութիւնը, բացարձակապէս հաւատարիմ տարրերով, այլեւ համախմբել բոլոր պիտանի ուժերը։

Արդէն ցնծագին կանչեր կ'արձակեն անոնք որ նորէն լոյս աշխարհ հրաւիրուած են, տարիներով անշարժութեան դատապարտուելէ վերջ։

Այս հրաւիրեալներէն Հիւսէյին Ճահիտ, երբեմնի Թանին իթթիհատականը, որ յօդուած գրելու իրաւունքէն անգամ զրկուած էր, փառաբանական տողեր կը հիւսէ ի պատիւ Իսմէթի, իր սեփական թերթին մէջ։ Ոչ մէկ դիտողութիւն, այլ միայն գովեստ, անոր նախագահական ճառին առթիւ։ Օրինակ.

— «Երբեք չեմ կասկածիր որ եթէ հարկ ըլլայ, ամբողջ թուրք ազգը, իր բոլոր ունեցածովն ու կեանքովը, սահմանի մը վրայ, ցարդ այս ազգին պատմութեան մէջ չտեսնուած արագութեամբ եւ փափաքով պիտի կրնանք հաւաքել»։

Երբ Իսմէթ Ինէօնիւի բերնէն այս ապահովութիւնը կը լսենք, մեզի համար պարտականութիւն մը կը դառնայ մեր հոգիին ամբողջ հուրովը զինքը վաւերացնել եւ հաստատել։ Յարգելի Իսմէթ Ինէօնիւի քաղաքական կեանքին մէջ իր յաջողութիւնները ապահովող գաղտնիքներէն մէկը՝ բոլորին հասկնալի լեզուով եւ դատողութեամբ մը խօսիլ գիտնալն է։ Արդարեւ, մեր Հանրապետութեան նախագահը որ ազատական լեզուով մը կը հասկցնէ թէ երկրին մէջ բոլոր հայրենակիցները արդարութեան սահմանին մէջ պիտի օգտուին հիմնական օրէնքի ապահոված իրաւունքներէն, երբ, արտաքին յարաբերութեանց մարզին վրայ, հայրենիքին պաշտպանութեան խնդրին կը փոխադրէ իր խօսքը, նախընտրած է, բացարձակ սկզբունքներէ աւելի, խօսիլ Թուրքին հասած փառապանծ վիճակին, ազգին զոհողութիւններուն եւ հերոսութիւններուն վրայ։ Որովհետեւ, այսօր, քաղաքական աշխարհի մէջ համատարած կերպով հասկնալի լեզուն միայն ա՛յս է»։

Ազգային ճակատի փորձ մըն ալ այս, իբրեւ տրամադրանական հետեւանք աշխարհի ընդհանուր կացութեան։

Ուրիշ երեւելի մը, Զօր. Քեազիմ Գարապէքիր, «Հայաստանի յաղթականը», ոտքը գետնէն կտրած, ասոր անոր կը ցուցնէ իր բնակարան-թանգարանին ամէնէն թանկագին գոհարները.

— «Այս տեսածդ այն մետաքս դրօշն է զոր պարզեցինք Կարսի ամրութեան վրայ... Այս այն կաղամարն է զոր գործածեցի Կարսի դաշնագիրը ստորագրած ատենս... Այս սուրերը առնուած են Կովկասի եւ իրանեան Ատրպատականի գործողութեանց միջոցին»։

Զօրավարը վերջին 15 տարին անցուցած է պատմութիւն գրելով,— տասը հատոր, որոնց միայն չորսը հրատարակած է։ Իսկ հիմա որ կրկին ասպարէզ կը նետուի, միայն մէկ դաւանանք ունի,— «Թուրքը անպարտելի է»։ (Այս վերտառութիւնը արձանագրուած է Կարսի դրօշին վրայ, ինչպէս կը վկայէ այցելու մը)։

Կատարուած վարչական փոփոխութիւնները եւ ուժերու համախմբումը եթէ սահմանուած են աւելի զօրացնելու Ինէօնիւի դիրքը, միւս կողմէ կը մատնեն լուրջ մտահոգութիւն մը, վաղուան համար։

Անհրաժեշտ չէ մանրամասնութիւններ յիշել, ապացուցանելու համար այն հոգերը որ կը ճնշեն Թուրքիոյ վրայ, ներսէն թէ դուրսէն։

Երբ նախագահ մը, հազիւ պաշտօնի ձեռնարկած, կայարանէ կայարան կը սուրայ, անշուշտ միայն իր անձը ցուցադրելու համար չէ որ կը յոգնի։

Գալով արտաքին ճակատին, ճիշդ է որ նախագահը յայտարարեց թէ քաղաքականութիւնը անփոփոխ կը մնայ, բայց այդպիսի հաւաստիքները արժէք ունին միայն իբրեւ դիւանագիտական բանաձեւ։ Բուն իրականութիւնը ուրիշ բաներ կը թելադրէ ամէն օր։ Եւ եթէ մեծ փոփոխութիւններ չեն երեւար, այդ չի նշանակեր թէ ամէն ինչ կը մնայ նախկին վիճակին մէջ։

Միջին Եւրոպայի քարտէսին վերակազմութիւնը եւ ուրիշ խըմորումներ՝ Պալքաններու մէջ, կամ հաւասարակշռութեան պայքարը որ կը մղուի Միջերկրականի շուրջը, ոչ դափնիներ են, ոչ ալ փետուրէ բարձեր՝ Թուրքիոյ համար։ Ապա ուրեմն համախմբում բոլոր ուժերու, հին թէ նոր, քաղաքական թէ զինուորական։ Կը բաւէ որ հաւատարմօրէն հպատակին իր ամենակալ կամքին։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ

Խանդավառ ցոյցեր ամէն կողմ

Վարչապետ Պ. Տալատիէ վերջացնելով իր յաղթական պտոյտը Թունուզի մէջ, անցաւ Ալժերիա։ Իր նստած յածանաւին կը հետեւէին երկու յածանաւեր եւ երեք թորփիլանաւեր։ Հազարաւորներ հաւաքուած էին ծովափը, ողջերթ մաղթելու համար։

Թունուզէն մեկնելէ առաջ, Պ. Տալատիէ երկար պտոյտ մը կատարեց, հարաւէն հիւսիս, սկսելով Կապէսէն, որ նշանաւոր է իր արմաւենիներով։ Յետոյ գնաց Սֆաք, անցնելով ձիթենիներու անվերջանալի պուրակներէն։ Այս վերջին քաղաքին մէջ, որ գրեթէ անվթար կը պահէ իր արաբական շինուածքը եւ յատկանիշները, վարչապետական կառախումբը կեցաւ միայն քառորդ ժամ։ Շարունակելով ճամբան դէպի հիւսիս, Պ. Տալատիէ իջաւ Էլ Ճէմ, ուր առաջին անգամ ըլլալով կը տեսնէր կայսերական Հռոմի տիրապետութեան վեհափառ մնացորդները, մօտ 2000 տարի առաջ։ Աւերակներուն մէջ պտոյտ մը կատարելէ վերջ, վարչապետը շարունակեց իր ճամբան եւ Սուսա հասաւ ժամը 3ին։ Օրուան գլխաւոր արարողութիւնը կատարուեցաւ այստեղ, նոյն չնդալից խանդավառութեամբ, թէեւ այս քաղաքը կեդրոնն է «Նոր Տէսթուր»ի (Թունուզի ազգայնական շարժումը)։

Լեհաստա՞ն ալ պիտի միանայ Հռոմ-Պերլին առանցքին

Լեհաստանի արտաքին նախարարը, գնդ. Պէք, որ Միջերկրականի ափերը գացած էր հանգստանալու համար, Պէրխթէսկատէն հրաւիրուեցաւ Հիթլէրի կողմէ։ Տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ յունուար 5ին, խիստ մտերմական շրջանակի մէջ։ Իրազեկներ կը կարծեն թէ խօսակցութեանց նիւթ կազմած են բազմազան խնդիրներ, Միջերկրականի հարցէն մինչեւ Ուկրայնայի ազատագրական պայքարը եւ փոքրամասնութեանց թնճուկը։ Ուրիշ աղբիւրի մը համաձայն, Հիթլէրի նպատակն է եղած Լեհաստանն ալ կապել Հռոմ-Պերլին առանցքին, դիւրացնելու համար Ուկրայնայի ազատագրութիւնը։

Լեհաստանի արտաքին նախարարը տեսակցութիւն մը ունեցաւ նաեւ իր գերման պաշտօնակցին հետ, որ ներկայ էր Հիթլէրի ունկնդրութեան։

Կ'ըսուի թէ համաձայնութիւն գոյացած է երկու նախարարներուն միջեւ, բայց մանրամասնութիւնները յայտնի չեն։

Անշուշտ այս համաձայնութեան մէջ վճռական դեր կատարած է Մուսոլինի, որ միշտ կը պաշտպանէ գնդ. Պէքը։ Լեհ նախարարը Մինիխ հասած եւ մեկնած ատեն, մեծարանքները կատարուեցան Հիթլէրի անձնապահ գունդին կողմէ։ Այս պատիւը վերապահուած է միայն վեհապետներուն եւ անոր չարժանացան նոյնիսկ Պ. Տալատիէ եւ Պ. Չէմպրլէն։

Միւս կողմէ, թերթերը կը հաստատեն թէ նախարարին այցելութիւնը մեծ գոհունակութիւն պատճառած է Պերլինի մէջ։ Գնդ. Պէք որոշուած ժամանակէն աւելի կեցաւ Մինիխի մէջ, ուր հասած էին նաեւ Վարշաւայի գերմանական դեսպանը եւ կարգ մը գերման մասնագէտներ։

**** Վերջին պահուն հասած լուրերու համաձայն, Հիթլէր հաւաստիք տուած է թէ Լեհաստան երբեք պիտի չփոխէ իր քաղաքականութիւնը եւ թէ Պ. Լիթվինով պիտի չայցելէ Վարշաւա, ինչպէս ծրագրուած էր։ Կ'ըսուի նաեւ թէ լեհ նախարարը շատ կարեւոր զիջումներ կատարած է Տանցիկի մասին։*

1939ի հրատապ խնդիրը.— Ուկրայնա

Կարպաթեան Ուկրայնայի բարեկամ Չեխերը շաբաթաթերթ մը հրատարակեցին, «Ազատութիւն», որուն առաջին թիւը կը պարունակէ Մեծն Ուկրայնայի քարտէսը, Ուզհորոդէն մինչեւ Պրէսթ Լիթովսք – Չէրնիքով, մէջն առնելով Տոնի շրջանին կէսը եւ Քուպանի շրջանը, հարաւան Կովկասի։ Թերթը իր խմբագրականով կը բացատրէ թէ Ուկրայնայի խնդիրը ամէնէն կարեւոր հարցը պիտի ըլլայ 1939ին եւ թէ 52 միլիոննոց ժողովուրդ մը անհրաժեշտօրէն պէտք է ստանայ իր ինքնորոշման իրաւունքը։

Կարեւոր փոփոխութիւններ Խ. Միութեան մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ մօտերս կարեւոր փոփոխութիւններ պիտի կատարուին Կոմինթերնի նախագահութեան մէջ։ Պիտի արձակուին շատ մը օտար դէմքեր։ Փոփոխութիւններ պիտի կատարուին նաեւ երկաթուղային, արհեստակցական եւ միջազգային օգնութեան վարչութեանց մէջ։

**** Խորհրդային կառավարութիւնը օրինագիծ մը կը մշակէ, որուն համաձայն միակ հրամանատարութեան դրութիւնը պիտի հաստատուի, պատերազմի ատեն։ Այս ընդհանուր հրամանատարութիւնը պիտի ստանձնէ մարաջախտ Վորոշիլով, համարատու մնալով զինուորական գերագոյն խորհուրդին, որ կը բաղկանայ 5-7 անդամներէ եւ որուն նախագահն է Սթալին։*

Զինուորական խորհուրդին անդամները պիտի նշանակուին կառավարութեան կողմէ, կուսակցութեան հետ համախորհուրդ։

**** Յունուար 2ին, 3ին եւ 4ին 1600 բանուորներ եւ պաշտօնեաներ արձակուեցան Մոսկուայի մէջ, յարգած չըլլալով աշխա-*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԱԳԱՂ ԵՒ ՀՈՎԱՆՈՑ

Անօթութիւնը ինչե՛ր ընել չի տար։

Լոնտոնի գործազուրկները տեսնելով որ անօգուտ է թափոր կազմել եւ աղերսագիր ներկայացնել, ամէն օր հնարագիտութիւն մը կը փորձեն, ուշադրութիւն գրաւելու համար։

Այսպէս, վերջերս խումբ մը գործազուրկներ բարձրանալով Լոնտոնի Հրդեհի Աշտարակը, յուզումնալից յայտարարութիւններ փակցուցին կամ ցրուեցին։

Բացառիկ ցոյց մըն ալ կատարուեցաւ արքայական պալատին առջեւ։

Առաջին անգամ չէ որ յանդուգն փորձեր կը կատարուին, երեսփ. ժողովէն կամ Լորտերու ժողովէն ներս խուժելու եւ բողոքելու համար։

Այս բոլոր ցոյցերուն մէջ, ամէնէն պատմականը պիտի մնայ յունուար 3ի գիւտը։

Քանի մը հարիւր գործազուրկներ խումբ-խումբ կը հաւաքուին վարչապետարանին առջեւ։

Ոստիկանութիւնը կը հսկէր, բայց բանուորները կը ջանային տեղի չտալ որ եւ է դէպքի, ցնոր տնօրինութիւն։

Եւ ահա իրենց կը մօտենայ բեռնակառք մը։ Մինչ ոստիկանները կը պատրաստուէին աւելի սեղմելու պաշարման շղթան, քանի մը բանուորներ կառքին դուռը բանալով, դուրս կը հանեն... դագաղ մը։ Ուրիշներ ալ կ'երթան վարչապետարանին դուռը զարնելու։

Հսկողութիւնը կը սաստկանայ, բայց թշուառները կը պատասխանեն ամենայն հանդարտութեամբ.

— Աղերսագիր մը պիտի ներկայացնենք...

Ո եւ է ոստիկան կրնա՞յ արգիլել աղերսագրի մը մատուցումը։

Բայց, շուտով կը պարզուի որ դագաղն ալ լրացուցիչ մասը կը կազմէ աղերսագրին։

Արդարեւ, բանուորները անկարելին կը փորձեն, դագաղը վարչապետարանին դուռը հասցնելու եւ ներս քշելու համար։

Երբեք անգամ կը կրկնուի փորձը, եւ վերջապէս ոստիկանները կը յաջողին դագաղը նորէն կառքին մէջ դնելով, ցրուել ցուցարարները։

Ի՞նչ կը պարունակէր դագաղը,— հովանոց մը, իբրեւ խորհրդանշանը վարչապետին։

Թերթերը կը գրեն թէ նախապէս որոշեր էին Պ. Չէմպրլէնի կենդանագիրը տեղաւորել դագաղին մէջ, բայց սրբապղծութիւն համարուելով, նախընտրեր են հովանոցը, անշուշտ իմաստ մըն ալ դնելով անոր մէջ։

Անգլիոյ վարչապետը շատ քիչ անգամ տունը կը մոռնայ իր հովանոցը։

Այդպէս նաեւ օդանաւով Հիթլէրի քով գացած ատեն։

Եւ Չէմպրլէնի հովանոցը խաղաղութեան խորհրդանշան մը համարուեցաւ, երբ չորս վարչապետները կնքեցին Միւնիխի համաձայնութիւնը։

Գործազուրկներն ալ նիշդ այդ պարագան է որ կը յիշեցնեն, նիշդ այն պահուն երբ վարչապետը կը պատրաստուի Հռոմ երթալու։

Դագաղին վրայ արձանագրուած էր եւ գործազուրկներն ալ կը կրկնէին.

— Մուսոլինին հանգստացնելու պէտք չունինք. մե՛զ հանգստացուցէք։

Թերթերը կը գրեն թէ այդ պահուն Չէմպրլէն բազմած էր փառաւոր նաշաճաշի մը շուրջը, մեծահարուստ լորտի մը տունը։

Արդ, ի՞նչ բանի ծառայեց աղերսագիր-դագաղը։

Պարզապէս «իրաց վիճակը պահպանելու»։

Դագաղը մնաց գործազուրկներուն, հովանոցը՝ իշխանաւորներուն։

ՎԱՀԷ

ՖՐԱՆՔԵՒՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

«Սօն Փոսթա»յի խմբագրապետ Մուհէտտին Պիրկէն յատկանշական յօդուած մը նուիրած է ֆրանքեւսուրիական դաշնագրի խնդրին։ Շեշտելէ վերջ թէ դաշնագրին վաւերացումը յետաձգուեցաւ անոր համար որ աջ եւ աշխարհակալ տարրերը ներկայիս տիրական դարձած են Ֆրանսայի մէջ, Թուրք խմբագրապետը կ'ըսէ թէ «Ֆրանսա պիտի խաբուի», որովհետեւ այդ «սխալ» ընթացքով իրեն դէմ պիտի գրգռէ արաբական աշխարհը։ Ասկէ վերջ կուլայ իր ցաւը.

— «*Բայց այս բոլոր խնդիրները Ֆրանսայի կը վերաբերին։ Եթէ մեր հարեւան խալամ աշխարհը լաւ մը արթննալու համար պէտք ունի հանդիսատես ըլլալու ֆրանսական այնքան սխալ քաղաքականութեան մը, մենք չէ որ պիտի արգիլենք զայն։ Հեռուէն կը դիտենք եւ մաղթելով որ Սուրիացիները արժանանան իրենց անկախութեան,* կրնանք սպասել դէպքերուն, որոնք մօտ ատենէն պիտի զարգանան այդ երկրին մէջ։ Միայն կայ կէտ մը որուն ամէնէն աւելի ուշադրութիւն պիտի դարձնենք.— ուշադրութիւն ընել որ անկախ Հաթայի կեանքը չազդուի Ֆրանսայի մէջ ծագած աշխարհակալ եւ գաղթային հոսանքէն։ Դէպքերը շատ լաւ ցուցուցին թէ Թուրքիա որքա՛ն իրաւացի էր, երբ կ'ուզէր Հաթայի դատին բացարձակ լուծումը։ Եթէ ժամանակին լուծած չըլլայինք այդ խնդիրը, այսօր Հաթայի Թուրքերը շատ դժուար դիրքի մը մէջ պիտի գտնուէին»։

Հայերու գաղթը Սանճաքէն

«Մանչէսթըր Կարտիըն» Պէյրութի թղթակիցը, Փեթըրսըն կը գրէ թէ Սանճաքի Հայերը զանգուածօրէն կը գաղթեն Սուրիա եւ Լիբանան, լքելով վերջին տարիներու ընթացքին իրենց շինած տուները։

Ոչ ոք գիտէ ֆրանսական քաղաքականութեան վերջնական եւ ապագայ ծրագիրը Ալեքսանտրէթի մասին, կ'ըսէ թղթակիցը։ Անկարելի է ճշդել նաեւ հայ գաղթականներու թիւը, որովհետեւ Թուրքերը կ'աշխատին արգիլել արտագաղթը։ Եւ սակայն, հակառակ տասր կը կարծուի թէ գաղթողներու թիւը 8000ի հասած է։

Թղթակիցը ամէնէն վերջը կը յայտնէ թէ հակառակ երկու ժողովուրդներու միջեւ տիրող խոր տարակարծութեան, անկարելի չէ համաձայնութեան գետին մը ստեղծել, երկու կողմի իրաւունքները յարգելով։ Ասիկա բացառիկ առիթ մըն է Թուրքերուն համար, որպէսզի կարենան վերահաստատել վստահութիւնը զոր կորսնցուցած են հայ ժողովուրդի սիրտին մէջ։

— ∞ —

ՖՐԱՆՍԱ մեծաքանակ ռազմական օդանաւեր ապսպրեց հոլանտական գործարաններու։

ՀՐԱՆՏ ԱԼԵԱՆԱՔ

Ջեռնոց, դաւաղան եւ երկար օձիք:

Եթէ նկարիչ ըլլայի, այս երեք առարկաները բաւական էին ինծի՝ գըծելու համար Հրանտ Ալեանաքի դիմաստուերը:

Ծնած է Պոլիս: Ե՞րբ,— չըսեր, բայց երբ հարկ կ'ըլլար վկայութեան կանչելու Դաշնակցականի իր հին անդամատոմսը, Ցառաջի վարչապետին հետ վիճաբանած ժամանակ, քմային ձայնով մը կ'ըսէր — «Ծօ՛, Դաշնակցական գրուած տարիս՝ դուն չէիր — չոմախ կը խաղայիր փողոցներուն մէջ, լակոտներուն հետ»: Ուրեմն Ընկեր Գեւոնեանի՛ն կ'իյնայ ճշդել Ալեանաքին տարիքը:

Նախնական ուսումը ստանալէ վերջ Մէչտուտճեան վարժարանին մէջ, կը յաճախէ Պոլսոյ Գեղարուեստից կայսերական վարժարանը, յետոյ կ'անցնի Պուլկարիա, անկից՝ Կովկաս: Պահ մը կ'ապրի Թիֆլիզ ու Բագու, ուրկէ կը բերէր իր լեզուին ռուսահայ չալըմը: Նախ կ'աշխատակցի Աղբիւր-Տարազի, եւ երբ Փարիզի մէջ կը հաստատուի վերջնապէս՝ Ազատամարտի եւ այլ թերթերու:

Նկարչութեան կը սկսի կանուխէն: Ունի գեղեցիկ գործեր, որոնց մէջ կը պակսի սակայն համարձակութիւնը, — բնապաշտ, այլ մանաւանդ գեղապաշտ՝ մասնաւոր թշնամութիւն մը ցոյց կուտար այն երիտասարդ նկարչութեան, որ կը խիզախէր դասական արուեստին աւանդութիւններուն դէմ: Իր երանգապնակին մէջ կայ ռոմանթիզմի մշուշ մը՝ երբ կը նկարէ Լուսնի լոյսը կամ Մարմարա Պոլսոյ նաւահանգիստին վրայ, իրապաշտ սարսուռ մը՝ երբ կը նկարէ Պոլսոյ ակնոցներուն ապաստանարանը, ըղձապաշտ եւ հեթանոս գինովութիւն մը՝ երբ կը նկարէ պաստառ մը որ չեմ գիտեր թէ ի՛նչ անուն կը կրէ՝ բայց կը ներկայացնէ, չաքրուանի մը եզերքը, բարձրացայտ եւ սպիտակ ջրասիւնին զուգահեռ,— Օ՛ Priape,— մերկ ու մատաղատի աղջկան մը միսերուն ճերմակ ցայտքը, (ես պիտի անուանէի, այս նկարը, Երկու շատրուան), ինչպէս եւ այն պաստառը, որ չեմ գիտեր թէ ի՛նչ անուն կը կրէ՝ բայց կը ներկայացնէ, պարտէզի մը մէջ, մատղաշ նշենի մը եւ մատղաշ աղջիկ մը,— գարո՛ւն է եւ արբունք,— ու միաժամանակ՝ թեւարաց նշենիին աչքերը կը կարմրին ու լանջամերկ աղջկան ծիծերուն պըտուկները կը խայծին:

Հրանտ Ալեանաք գծած է նաեւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մարտական խորհրդապատկերները,— օրինակ՝ Հայկական Ազատամարտները—որոնց արժէքին եւ արուեստի մեր ըմբռնումներուն միջեւ հաստ խաւաքարտ մը կայ:

Ալեանաք գրչայուն արուեստագէտ մըն է անպայման: Փորձած է բանաստեղծութիւններ ալ գրել,— անյաջող: Բայց իր այդ թելը ներդաշնակօրէն կը թրթռար ամէն անգամ որ կ'աշխատէր գրի առնել տպաւորութիւններ երաժշտութեան մը մասին, մանաւանդ իր սիրելի Ֆիլիբին նուագին մասին: Դժուար բան է, փրոֆանի մը համար, երաժշտական քննադատութիւն ընել, սակայն Ալեանաք մեզի կը հաւատացնէր թէ երաժշտական կտորներ ալ յօրինած է:

Հետաքրքրութեամբ կը հետեւէր չարժանկարի եւ թատրոնի իր քննադատութիւններուն: Գիտէր թափանցել, բայց յաճախ կը ծուլանար եւ կը ճարճրար ընդհանուր տպաւորութիւններու մէջ,— տպաւորութիւնը քննադատութիւն չէ, ու կը սխալի սիրելի Փայլակ Սանասարը, (մնաց որ բարեբախտաբար, Փայլակ յաճախ կը մօտենայ գիտական քննադատութեան՝ հեռանալով տպաւորապաշտ քննադատութենէն): Ոչ ոք կրնայ մէկ տպաւորութիւն ունենալ մէկ գործի մասին,— առաջին ընթերցումին լաւ է, երկրորդին՝ միջակ, երրորդին՝ տկար: (Ընդհակառակն, երբեմն ալ, առաջին ընթերցումին՝ գէշ է տպաւորութիւնը, երկրորդին՝ միջակ, երրորդին՝ լաւ,— առոր վերլուծումը կապուած է հոգեբանական երեւոյթի մը բացատրութեան): Արդէն, իրականին մէջ, տպաւորապաշտութիւնը péjoratif իմաստ ունի,— Լըմէթրն էր որ թատերական արուեստի մասին գրած տպաւորութիւններով դպրոց չինեց եւ յետոյ Անաթոլ Ֆրանս էր որ զայն յաւերժացուց, բայց, ուշադրութի՛ւն, Ֆրանսի տպաւորապաշտութիւնը արտադրութիւն մըն է Ռընանեան տարակոյսին (եւ ոչ թէ Տէքարթեան տարակոյսին), ահա թէ ինչո՛ւ Ֆրանսի տպաւորապաշտութիւնը սկեպտիկ վարդապետութեան համն ունի:

Տպաւորապաշտ քննադատութեան հակառակորդ,- Ֆրանսացիները զայն կ'անուանեն «ծոյլ գեղեցկագիտութիւն»:— Ասկէ տասը տարի առաջ թատերական ներկայացումի մը առթիւ՝ գիտել տուի թէ քննադատութիւնը պայմանաւորուած է թէքնիքի մասին լայն ծանօթութիւններով եւ գիտական խոր հմտութեամբ: Ալեանաք պատասխանեց ինծի՝ մերժելով նման պահանջ մը: Ես չեմ սիրեր վիճիլ՝ բերնին տալով ամէն իրաւունք: Բեմանը պարապ գործիք մըն է: Եղամբոսն ալ գիտէ: Ամէն ստեղծագործութիւն իր գաղտնիքն ունի, իր միջակուած եւ դարերու աւանդութիւններով հաստատուած հանգամանքը: Թատրոնի մասի՞ն է վէճը,— բացի Սամսոնի Թատերական արուեստը: Սամսոն հեղինակութիւն մըն է, աշակերտը Թալմայի դպրոցին, որ կը յայտարարէ թէ չի բաւեր ձիրքը, անհրաժեշտ է նաեւ գիտութիւն: Չի բաւեր տաղանդը, անհրաժեշտ է նաեւ հմտութիւն: Ու բացատրեց սրահին օրէնքները, ձայնին պայմանները, ականջին պահանջները:

Ալեանաք լռեց... Սամսոնէն սարսափահար:

Պարկեշտ էր Ալեանաք եւ հաւու մը չափ խեղճ: Կռուի իր զգայարանքը կանուխէն փրցուցած հանած էին առաջնորդները: Ասկէ՝ իր conformisme-ը, որ մեզ կը զրկէ քաջութենէ եւ իւրաքանչիւրս կը դնէ ապաստաններու մէջ, համակերպելու համար պայմաններուն,— խոստովանի՛նք, պատերազմէն վերջ՝ conformiste դարձած են մեր մտաւորականները (ես ալ մէջը), ո՛չ մէկ ըմբոստութիւն պայմաններուն դէմ, ո՛չ մէկ պայքար դուրս ելլելու համար պարտադրուած վիճակէն, ոչ մէկ արիութիւն ու տառապալից յոհաբերութիւն՝ այն երազներուն համար, որոնք հիւսուեցան ծաղիկ տարիքներու մէջ կամ ցեղաշնորհ երեւակայութեամբ: Մէկը խմբագիր է, միւսը վարժապետ, մէկը մանր առեւտրական, միւսը արհեստանոցի մը տէր,— ամէնքդ ալ ուտելու հաց էք գտեր, նստեցէ՛ք՝ կը հրամայէ conformisme-ը: Եւ այս ժողովուրդը, որ Փիզիքական հերոսակա՛ն պայքար մը կը պատմէ (ֆէտայիներու չարժումը), չկրցաւ արձանագրել մտաւորական ֆէտայութեան խոյանք մը: Ո՛չ ես, ո՛չ ալ դուն, սիրելի բանաստեղծ կամ խմբագիր, չկրցա՛նք ըմբոստանալ եւ կոտրել պնակը, որու մէջ հաց կը հրամցուի մեզի,— հոգ չէ թէ վերջը հարկ դառնար կոտրել նաեւ մեր ոսկորէ պնակը: Ուրեմն չատ չվիրաւորենք Ալեանաքը, նոյնիսկ եթէ մեզմէ աւելի conformiste ապրեցաւ մարտիրոսեան պայմաններու մէջ:

Բայց Ալեանաքի այդ նկարագիրը կազմուեր էր վարդապետութեամբ մը, որու ջերմ հաւատացեալն էր,— Ալեանաք ճակատագրապաշտ էր: Ու գինով ընթերցող մը Քամիյլ Ֆլամարիոնի աշխատութիւններուն: Կը հաւատար նաեւ վեցերորդ զգայարանքին (որ ըստ փրոֆ. Շարլ Ռիշէի, եւ ոչ թէ Տոքթ. Քապանէսի):

Հաւատանք կամ ոչ,— բոլորիս երթալիք ճամբան նո՛յն մեթրօն է: Ոմանք տէքրաէքներով ու տիրացուներով կ'երթան, ուրիշներ իմամներով ու հաֆըզներով,— ես՝ ոչ տէքրաէքով, ոչ իմամով: Մահուանս անկողինէն զիս մինչեւ մեթրօն տանող մը բաւական է ինծի՝ անկէ անդին ճամբան գիտեմ: Քարոնին (դժոխքի նաւավարին) գլխուն խաղալիք ճարպիկութենէս կախում ունի դժոխք կամ դրախտ երթալս, առոր ընտրութիւնը ձգեցէք ինծի: Եթէ սատանայէն յաղթուէր Հայ գիւղացին, այսքան դարեր չէր ապրեր դժոխային պայմաններու մէջ: Ինչպէս երկու օր առաջ հիւանդի անկողինիս մէջ կը տրամաբանէի, դժոխոց սատանան կրնա՞յ չարչարել հայ արուեստագէտը այնքան՝ որքան կը տառապինք հիմա, աշխարհի վրայ: Մնաց որ, հայ արուեստագէտը նախասահմանուած է արքայութիւն երթալու, զի քաւարանը կ'ընէ այս աշխարհի վրայ, ինչպէս կ'ըսէր Խոնէսթ Լա Ժէօնէս՝ Օսքար Ուայլդի մահուան առթիւ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՈՒԿՐԱՅՆԱ

(ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ)

«Թանի» աշխարհագրական բաժնի աշխատակիցը, Կոպլէ, հետեւեալ շահեկան տեղեկութիւնները կուտայ Ուկրայնայի աշխարհագրութեան եւ պատմութեան մասին, անոր ազատագրական պայքարին առթիւ.—

Երկիր մը մօտաւորապէս Ֆրանսայի մեծութեամբ, բայց բնակչութեամբ աւելի քիչ: Բաժնուած՝ երկու կայսրութեանց միջեւ: Երբ փոփոխութիւններ կատարուեցան Եւրոպայի քարտէսին վրայ, համաձայն լեզուական եւ ազգային տեսակէտներու, դուրսը մնաց: Ունի ազգային լեզու մը:

Ուկրայնա կը կոչուի այդ երկիրը: Կարելի էր զայն անուանել երկիր մը որ չի տեսնուիր, կամ նոյնիսկ՝ երկիր մը որ անուն չունի, անհետացած ըլլալով արդի քարտէսներուն վրայէն: Եւ սակայն երկիրը ծանօթ էր հին քարտէսագիրներուն: 1646—1650, Լըվասէօր տը Պօփլան կը հրատարակէր գործ մը, լատիներէն խորագրով, որու երկրորդ տպագրութիւնը լոյս կը տեսնէր, 1660ին, Ռուանի մէջ, Ֆըրանսերէն լեզուով,— Նկարագրութիւն Ուկրայնայի: 1718ին Սանսոն կուտայ քարտէս մը՝ Կարմիր կամ Լեհական Ռուսիան, որ կը պարունակէ Կարմիր Ռուսիոյ, Վոլխենիոյ եւ Պոդոլիոյ նահանգները, ժողովուրդին կողմէ ճանչցուած՝ Ուկրայնա անունով:

Այս խորագիրն իսկ, իրարու միացնելով այլազան անուններ, ցոյց կուտայ թէ ո՞րքան բարդ է քաղաքական-աշխարհագրական տեսակէտով, ուկրայնական քարտէսը:

Ուկրայնա, «սլոբոդսկայա» (ազատ) կոչուած է վերջին դարուն, որովհետեւ կը գտնուի Ռուսիոյ սահմանային շրջանին մէջ, թաթարական տափաստաններու դէմ յանդիման: Իր արդի պատմութեան մէջ որոշ կէտեր կը յիշեցնեն հնդկական սահմանագլուխին դիրքը, ինչպէս իր Խազախները կը յիշեցնեն Միացեալ-Նահանգներու արեւմտեան դաշտի ձիարշաւիկները: Եւ սակայն իր մարդաբանական-աշխարհագրական դիմագիծը աւելի բարդ է եւ նուրբ կազմութիւն մը ունի: Մեր ժամանակներու համար՝ դժուար է ըմբռնել այսպիսի կացութիւն մը, որովհետեւ հիմա սովորութիւն է երկիրներու տարածութիւնը գծել «սահման»ներով եւ պետութիւն մը քաղաքականօրէն ներկայացնել շրջագիծի մէջ:

Սլաւ այս երկիրը, ուժեղ, խռովիչ ու կախարդական, կազմուած է «սեւ տափաստան»ին մէջ, ուր Դնեպր,— ռուսական ամենամեծ գետը Վոլկայէն վերջ — ըստ Հերոդոտոսի՝ Բորիսթենէ, կը յիշեցնէ Նեղոսը:

Ուկրայնայի հիւսիսային կողմը կը գտնուի շրջան մը, որ սարադաշտի ձեւ կ'առնէ (225 մեթր ծովէն բարձր),— հոս խոնաւ է, ծառաշատ, ծածկուած՝ ընդհանրապէս կոնաբեր ընտանիքի ծառերու անտառներով: Երբեմն կ'երեւին ընդարձակ հարթ գետիններ, ճախճախուտներ եւ կիրահողի տարածութիւններ, մասնաւորաբար Պրիպէթի եզերքներուն վրայ եւ Դեսնայի հիւսիսային կողմը: Երբ դէպի հարաւ կ'իջնէք, կը մտնէք անտառները կաղնիի, մէջ ընդ մէջ սեւահողի դաշտագետիններ, որոնք արտեւանունք կը չինեն Սեւ ծով թափող գետերու աջ եզերքին վրայ: Դէպի արեւելք՝ գետերը կ'իջնեն թեթեւ դառիթափով, իրենց մէկ եզերքին վրայ անտառ, միւս եզերքին վրայ մարգագետին: Եւ քանի վար կ'իջնեն, անտառները կը կորսուին եւ կը սկսի չոր տափաստանը, ուր ազազուն ծառերը չեն դիմանար հեղ. Արեւելքէն եկող հովերուն: Խոտի ծով մըն է այս տափաստանը, նման ամերիկեան մարգագետիններուն, այնպէս որ յամրաբար կը վերածուի հացահատիկի դաշտերու: «Սեւ տափաստան»ն է այս, որու հարաւ-արեւելքը կ'իյնայ «գորշ տափաստան»ը, ուր կը թափառին վաչկատուն հովիւներ:

Սեւ տափաստան այս անունը պատճառ մը չէ որ տխուր եւ մռայլ երկրի մը տպաւորութիւնը թողու: Այդ սեւութիւնը կուգայ բուսահողէն, որ երկրին կուտայ եղեմական արգասաբերութիւն մը:

ԺԱ. դարուն իշխան Իգոր կը յիշատակէ «սեւ հողեր»ը, զոր կ'անուանէ չերնոզեմլիա: Իսկ Կոկոլ թեւաւոր ոճով մը կը նկարագրէ ծաղկահոտ տափաստանին լուսաւոր եւ ծիծղուն գեղեցկութիւնը, կանանչ ովկիանոսը, հազար գոյներով կիտուածանկարուած, ոսկեզօծուած:

Դնեպր գետը կը կարէ ճախճախուտ գօտի մը, իր ճամբուն կէսը հասած՝ կը դառնայ կրային բլուրներու չուրջը, ու կը մտնէ կրանիթեայ շըրջան մը: Ապառաժեայ զանգուածներ կը խափանեն իր հոսանքը եւ գետը կը ցատկէ թումբերու վրայէն, պորոգի: Գետային այս արշաւին մասին ոչ մէկ նկարագրական այնքան գեղեցիկ է, որքան Շեւչենկոյի հետեւեալ երգը, նուիրուած Դնեպրի:

Թաղեցէք զիս
Մեռնելուց բարձր բլուրի մը վրայ,
Իմ սիրելի Ուկրայնայիս ծոցը,
Տափաստանին մէջ անծիր ինչպէս ծովը,
Հոն ուր անհուն դաշտը, որ խորշում մը չունի,
Եւ Դնեպրը իր բարձր ու սեպ եզերքներով
Տեսանելի են եւ ուրկէ կարելի է լսել
Մռնչիւնը մռնչուն գետին:

Այս երկրին մէջ, որ իրեն կեդրոն ունի Դնեպրի աւազանը, եւ որ կը տարածուի ընդմէջ Կարպաթեան լեռներուն եւ Դոն գետին, կազմուած էր Թ. դարուն, Ռուսիոյ պատմական կորիզներէն մէկը:

Մինչդեռ դէպի հիւսիս, լիճերու շրջանին մէջ, կը բարգաւաճէր Նովկորոտեան Ռուսիան, ուր սկանտինաւեան ազդեցութիւն մը կը բերէին Վարէկները, իջնելով Վոլխային հոսանքն ի վար, անդին դէպի հարաւ՝ Դնեպրեան Ռուսիոյ մէջ բիւզանդական ազդեցութիւնը կը թափանցէր հետեւելով Բորիսթենէի հոսանքին: Երկուքին միջեւ, յետագային, կազմուեցան իշխանապետութիւններ՝ մայրաքաղաք ունենալով Սուզդալը եւ Վլադիմիրը, այսօր գիւղական չուկայ դարձած, մինչ Մոսկուա, երեսը դէպի Արեւելք, կը կազմէր անոնց գլուխը: Երեք խմբակցութիւններն ալ մշակեցին իւրայատուկ քաղաքակրթութիւն մը, լեզու մը, մարդկային տեսակ մը,— դէպի հիւսիս Սպիտակ Ռուսիան, Փոքր Ռուսիան եւ Մեծ Ռուսիան:

ԺԳ. դարուն, մոնկոլական արշաւը ողողեց ռուսական ամբողջ հողերը: Դնեպրեան Ռուսիան,— նրբամիտ եւ զարգացեալ, ուրկէ քրիստոնէութիւնը տարածուեցաւ եւ գրաւեց ամբողջ Ռուսիան,— հարուստ է եւ բնական պաշտպանութեան միջոցներէ զուրկ: Մոնկոլները կործանեցին մէկ հարուածով, մինչ Ռոստովեան եւ Սուզդալեան Ռուսիան կը դիմադրէր անտառներուն մէջ, Վոլկայի եւ Օկայի միջեւ, հակառակ թաթար խաներու դերակշռութեան: Այլեւս երբեք չկրցաւ ոտքի կանգնիլ Դնեպրեան Ռուսիան: ԺԷ. դարուն տակաւին ամայի էին իր տափաստանները: Նախ Լեհաստան եւ Լիթուանիա բաժնեցին զայն իրենց միջեւ, յետոյ՝ Մոսկովեան Ռուսիան:

Մինչեւ ԺԸ. դար, խազախեան բոյները կրցան պահպանել իրենց ազատութիւնը: Բայց Մեծն Պետրոս, յետոյ Կատարինէ Թագուհին ճարպիկ քաղաքականութեամբ մը խեղդեցին Խազախներու ազատ բոյները, զանոնք վերածեցին սահմանային պահականոցի ընդդէմ իսլամ աշխարհին: Միւս կողմէ Խազախները տեղահանելով Դոնէն անդին տարին, Սեւ ծովու կովկասեան եզերքին վրայ հաստատեցին: Եւ սակայն ուկրայնական գաղութ դարձան անոնց հաստատուած նոր վայրերը, ինչպէս Քուպանը: Որովհետեւ գաղթող է Ուկրայնացին, ամէն անգամ որ օտար արշաւի ենթարկուած է, ձգած է երկիրը առանց իր երկրին հետ կապը կտրելու: Երբ Մոնկոլները ողողեցին իրենց երկիրը, Ուկրայնացիները գաղթեցին արեւելեան տափաստանները, անցան Դոնը, ցրուեցան Վոլկայի եզերքը եւ Ուրալի մէջ: Արեւմուտքի մէջ լեռները եղան ապաստան գաղթականներու այլ հոսանքի մը,— Կարպաթեան Ուկրայնան այսպէս է կազմուած: Նոյն ձեւով Պուքովինան եւ Պեսարապիան: Ուկրայնացիները այսպէս տարածուած են նոյնիսկ մինչեւ Անդրկովկաս, Թուրքեստան, Սիպերիա:

Այսուհանդերձ իրենց պատմական հայրենիքը կը համարուի Կարպաթեանէն մինչեւ Կովկաս, երկրամաս մը, որ տնտեսական մեծ արժէք կը ներկայացնէ, բայց եւ կը կրէ աշխարհագրական - քաղաքական գերութեան մը ծանր լուծը:

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԱԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Գիտէք որ Հայկական Մշակոյթին սկզբնապատճառը, յետոյ քաջալերիչը հանգուցեալ է Մեսրոպ: Ամէն Հայ պոզ գիտէ այս ճշմարտութիւնը, գոնէ պոզ գիտէր պատերազմէն առաջ: Նոր սերունդն ալ արտասահմանի մէջ ա՛յնքան տոգորուեցաւ Մեսրոպի գործին հրաշքին համար կատարուած քարոզութիւններով, որ կրնանք ըսել, թէ Հայ Դըպրութեան սքանչելի Ակադեմականին դէմքը նուազագոյն անծանօթներէն է այսօր:

Կը խորհիմ որ մեր դասարանին անհաճոյ բան մը ըրած չեմ ըլլար— այլ ընդհակառակն— անոր առջեւ պատկերի պէս գծելով այն համառօտ բայց լետիր ու խօսուն տողերը, որոնցմով Խորենացին կը գուժէ Երանելիին մահը, զոր ոչ իսկ «մահ» կ'անուանէ այլ փոխումն, որակելով միանգամայն անոր անձը եւ գործը:

Օ՛ն ուրեմն.—

Եւ զկնի վեց ամսոյ անցելոյ, յետ երանելւոյն Սահակայ, եւ երանելին Մեսրոպ փոխեցաւ յաշխարհէ ի Վաղարշապատ քաղաքի. գերագոյնեալ քան զամենայն, որք զայնու ժամանակաւ էին առաքինիք: Քանզի ամբարտաւանութիւն եւ մարդահաճութիւն ի նորա վարս տեղի գտանել երբեք ոչ կարացին, այլ հեզ եւ լաւակամ եւ բարեխորհուրդ գոլով, եւ երկնայնոցն զարդարեալ սովորութեամբք զինքն բոլորից ցուցանէր: Վասն զի գոյր տեսլեամբ հրեշտակական, մտօք ծննդական, բանիւք պայծառ, գործովք ժուժկալ, մարմնով արտափայլեալ, սարասիւք անճառ, խորհրդակցութեամբ մեծ, հաւատով ուղիղ, յուսով համբերող, սիրով անկեղծաւոր, ուսուցանելով անձանձրոյթ:

Այս քանի մը տողերը կը բաւեն, երկարապատում եւ թափուր քարոզէ մը չատ աւելի հասկցնելու համար մեզի, թէ ինչ կ'արժէր մեր Մշակոյթին Հայրը նախ իբրեւ մարդ, որուն նկարագիրը բարձր էր այն դարուն ապրող բոլոր նշանաւոր, բարի, խոնարհ, աչքի զարնող մարդերէն աւելի: Հակա-

ԵՐԲ ՇԷՆ ԷԻՆ ՄԵՐ ԲՈՅՆԵՐԸ

ՄՇԵՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՐՍՆԻՔԸ, ԵՐԳԵՐՆ ՈՒ ՊԱՐԵՐԸ

Մշոյ դաշտի դար ու փոսը արօտ է,
Լարիկ սըտիկս քու պազելուն կարօտ է:

Իմ դարտերուն սեւ ցաւերուն դեղ չեղաւ,
Ես ի՞նչ էնիմ, խափափալակ եար չեղաւ:

Մուրատ գետու քնարներուն զօլերուն,
Սկանջ չի տաս էն փշտերուն տօլերուն:

Իմ դարտերուն սեւ ցաւերուն դեղ չեղաւ,
Ես ի՞նչ ընեմ, խափափալակ եար չեղաւ:

ՊԱՐԵՐԳ

Հա խանըմօ հա խանըմօ,
Խանըմօ ջանըմօ, (կրկնել):

Խանըմօն յելի կ'երթայ մարագ,
Չինք կը փայլէր արագ արագ,
Քու ունելիք մեղր ու կարագ,
Քու հագնելիք քի բուն բարագ:

Խանըմօն յելի կ'երթայ էգին (այգին)
Շորոր կիտէր մէջ որտոտին,
Փաղէր խաղող դրէր գոգին,
Որն ուր տեսնէր կ'ելնէր հոգին:

Խանըմօն յելի կ'երթայ օչին,
Փրտինք զարկի վզի դօչին,
Խուրպան էղնիմ քու ստեղծողին,
Խուլամ էղնիմ քու գրկողին:

Խանըմօն յելի կ'երթայ ի բէր,
Փրտնփչած նստաւ սըր բէր,
Ոչ բէր էգնէր, ոչ բերայ տէր,
Ձենէր զիսի շատ դարտի տէր:

ՊԱՐԵՐԳ 2

Պզտիկ շառափով աղջիկ,
Դուն բոլորեր ես,
Սար ու ձորերո՞ւց կիգաս,
Դուն բոլորեր ես:
Մինչ ե՛րբ իմ ես քու սիրուն, դուն բոլորեր ես,
Պրց մեղրամոմ դէմ զօլուն, դուն բոլորեր ես,
Հալմալիմ ջրիկ դառնամ, դուն բոլորիր ես,
Կաթկթամ մառմառ քարան, դուն մոլորիր ես:

Խառնուիմ յելման գետերուն, դուն մոլորիր ես,
Երթամ չռամ չռկնուց, դուն բոլորիր ես:

Լցուիմ եարոջ կժներուն, դուն մոլորիր ես,
Վերցու դրէ փինէրուն դուն բոլորեր ես,

Թափեմ շէկիկ ծամերուն, դուն մոլորիր ես,
Ցոլամ վզի դօչերուն, դուն բոլորիր ես:

Դլգլամ մէջ ծծերուն, դուն մոլորիր ես,
Գոլնիմ դեղին սօլերուն, դուն բոլորիր ես:
Շօգլտկամ դէմ արեւուն, դուն մոլորիր ես,
Խառնուիմ հարաւա քամուն, դուն բոլորիր ես:
Թռնամ բարձրիկ սարերուն, դուն մոլորեր ես,
Փշրանք մը բուլխ ամպերուն, դուն բոլորեր ես:

ՊԱՐԵՐԳ 3

Ջան, պլէ ջան,
Վարդի թփով քու սարը,
Ջան, պլէ ջան,
Մէյրան կէնէ իմ եարը:

Ջան, պլէ ջան, էն եարի դօշին վարդը,
Ջան, պլէ ջան, մեռնի իր առնող մարդը:

Ջան, պլէ ջան, վերի յարդը գարի է,
Ջան, պլէ ջան, զէնկին մարդու տարի է:
Ջան, պլէ ջան, խըմըշուրէք աղջիկներ,
Ջան, պլէ ջան, նշանուելու տարի է:

Ջան, պլէ ջան, աչքեր բացէք դուք խոողեր,
Ջան, պլէ ջան պէ բաղդ եարոջ տարի է:

Այս, ու դեռ չատ մը պարեր խաղալէ վերջ, տան կեդրոն, աթոռի մը վրայ կը նստեցնեն փեսան, շրջապատուած իր 12 մանուկներով, ողողուած մոմերու լոյսերով:

Գլուխ կնտող մասնագէտ մը, որ պէս սափրիչ, ձեռքը բռնած ածելի մը, կուգայ տեղ գրաւել փեսայի կռնակին, վեր կ'առնէ փեսային գլխարկը, խնձոր մը կուտայ անոր ձեռքը ու բարձր ձայնով մը կը կանչէ.

— Դէ՛հ, եկէ՛ք, եկէ՛ք, եկէ՛ք բոստան է հասեր, Թագւորի հայրն է, մայրն է, քոյրն է, եղբայրն է, հօրբէր է, հօրքրկին է, աղբեր է, աղբրկին է, քեռի է, քեռիկին է, քաւոր է, քաւոր կին է, սանհեր է, սանամեր է: Եկէ՛ք, եկէ՛ք բոստան է հասեր:

Աւանդութիւնը փեսան կը նմանցնէ նոր հասած պարտէզի մը, լի տեսակ տեսակ պտուղներով, ու այդ պտուղներէն գնողներ, իրենց յարգանքը կը բերեն փեսային: Առհասարակ փեսային յարգանք տուողներ կ'ըլլան անոր հեռաւոր ու մերձաւոր բարեկամներն ու ազգականները, ինչպէս յիշեց սափրիչը:

Ձայներ, նորէն կը կրկնէ.

— Եկէ՛ք, եկէ՛ք, եկէ՛ք, էք...էք:

Ահա կուգայ Թագւորին քաւորը (կնքահայրը), մէկ դրուշ կուտայ սափրիչին որ դըրպանելէ վերջ կը կանչէ.

— Թագւորի մանկտիկ:

— Հրամմեցէք:

— Շէն մնայ Թագւորի կնքահայրը, անկից մինչեւ հոս բարով, խէրով է եկեր, ոչ կերած, ոչ խմած, հազար դրուշի զանազան պտուղներ է գնած:

— Ձայներ, չէ՛ն մնայ չէ....ն:

Այս ձեւի տակ, ու այս եղանակով, Թագւորին յարգանք կը բերեն իր բոլոր ազգականները, բարեկամները, դուռ դրացիներ: Յարգանք տալու այս արարողութիւնը ժամեր կը տեւէ:

Ամէնէն վերջ, փեսային հայրը կամ թիկնապահը 5 դրուշ միանուագ վճարելով, սափրիչը անոր անունով պարտէզը հողով ջրով ծախուած կը յայտարարէ: Փակուած է յարգանք տալու բաժինը:

Գոյացած դրամները իբրեւ վարձք կը մնայ սափրիչին: Այս արարողութիւնը լրանալէ վերջ, սափրիչը Թագւորին գլխարկը անոր թիկնապահի գլխէն առնելով, գլխի վրայ, օդի մէջ բոլորաձեւ երեք անգամ կը դարձնէ:

Մ. ԲԱՐԽԵԱՆ

(4)

(Շար.)

ռակ բովանդակ Ազգին մէջ իր վայելած մեծ ու անօրինակ համբաւին, բնաւ չչեղեցաւ պարկեշտութեան, ամխոնարհամտութեան ճամբէն, ամբարտաւանութիւն եւ չողոքորդութիւն (մարդահաճութիւն) չկրցան տեղ գտնել անոր վարքուբարքին մէջ:

Կարծես հրեշտակ մը ըլլար (երկնայնոցն սովորութեամբք զարդարեալ ցուցանէր զինքն բոլորից): Հրեշտակի մը պէս ալ գեղեցիկ, պատկառելի դէմքով: (Մտօք ծննդական), այսինքն՝ հանճարեղ՝ կ'երկնէր կը ծնէր իր միտքը: Պերճախօս, բայց անխարդախ էր (բանիւք պայծառ), բոլոր իր բառերը գործնականօրէն եւս իրենց կշիռքը կը պահէին իրեն համար, չէր խօսեր, չէր ճառեր խօսած ու ճառած ըլլալու համար, այլ անձանձրոյթ կ'ուսուցանէր: Քիչ կը խօսէր, գործին մէջ ալ ժուժկալ էր, աղմուկ ժխոր չէր բարձրացներ, չէր ալ ուզեր որ ուրիշները բարձրացնէին իր կատարած գործին մէջ (Ահա թէ ինչպէս ինչ կը նշանակէ Խորենացիին բառը —գործովք ժուժկալ): Միայն հոգեկան շնորհներով զարդարուած չէր ան, միայն հրեշտակ չէր ան, գործնական Խորենացին կը յարէ, թէ արտաքին կերպարանքն ալ, մարմինով ալ գեղեցիկ էր (մարմնով արտափայլեալ), իր ձեւերը, կերպերը, վարուելու եղանակները ինչպէս նկարագրեմ ձեզի, կ'ըսէ Խորենացին — սարսափելի անճառ (սաբաս, նարաղ...): Եւ գիտցէք որ մեր ծերունի պատմահայրը դիւրաւ անանկ մարդ չէր գովեր, իր ոճէն խիստ եւ դժուարահաճ ըլլալը յայտնի է: Հայկ Նահապետէն վերջ այսքան գովեստով Մեսրոպին վրայ միայն կը խօսի ան: Ցուցով համբերող, սիրով անկեղծաւոր: Պակաս բան մնա՞ց արդեօք, ներքին անձը եւ արտաքին մարդը բարացուցելու համար:

Ծովասար ականջիս կ'ըսէ.— Կարելի՞ է արդեօք որ վերլուծէք.— Գեբազանցեալ քան զամենայն, որք զայնու ժամանակաւ էին առաքինիք: Մոռցեր է: Կը պատասխանեմ հրապարակաւ.— Ծովասարդ իմ ծաւի, դժուարին խնդրեցեր: Հոդ չէ որ դասին ժամը անցաւ եւ դադարի զանգը արդէն հնչեց ի լուր ամէնուդ: Կրնամ դադարի քառորդը օգտագործել եւ ձեր խնդիրը կատարել, երկրորդ անգամ: Բայց ձեւակերպութիւն մը պէտք է կատարուի: Դասապետին հակողութիւնն ու կանոններուն հպատակութիւնը անհրաժեշտ կ'ընեն, գոնէ, այսօրուան համար յետաձգել ձեր խնդիրքը: Բայց կը գովեմ ձեր նախանձախնդրութիւնը, ինչպէս ալ դըտաք վերլուծելի այդ հատուածը, որ կը պարունակէ փափուկ միանգամայն հետաքրքրական կէտեր, քերականական տեսակէտով:

Պիտի ջանամ յաջորդով գոհացնել ձեզ:

ՏԱՐԱԶ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՏԷՍԻՆ, 2 Յունուար.— Տէսինի Ազգ. Միութեան դպրոցի հանդէսը տեղի ունեցաւ յունուար 1ին, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին Հ. Ց. Դ. Տան մէջ:

Հակառակ աննպաստ օդին ու տօնական օրուան, բաւական թիւով հայրենակիցներ փութացեր էին խրախուսելու մեր փոքրերը:

Ահա բեմին վրայ են բոլորը «Բամ Փորոտան»ը իրենց շրթներուն:

Օրուան նախագահ Պ. Գապաքճեան յաջորդաբար բեմ հրաւիրեց աշակերտ աշակերտուհիները, որոնք իրենց տարիքին համաձայն, արտասանութեամբ թէ երգով, ծափեր խլեցին ներկաներէն: Երկար պիտի ըլլար արձանագրել բոլորին անունները:

Եղան, մենախօսութիւն մը՝ «որբը», հայկական պարեր աշակերտուհիներու կողմէ՝ մասնաւոր տարազներով, կարճ պատկեր մը՝ «Կաղանդ պապան» ինչպէս նաեւ երկու բարոյալից փոքրիկ ներկայացումներ՝ «Սըտախօս»ը եւ «Գառնուկը»: Այս վերջինոյն մէջ գլխաւոր դերերը ստանձնած էին մեր պատանի ընկերներէն Ճէլոյեան, Խորէնեան եւ Աղնաւուրեան, ինչպէս նաեւ Աստուրեան քոյրերը որոնք ունեցան լաւ խաղարկութիւն:

Մասնաւոր գնահատութեան արժանի են ուսուցիչ Պ. Օննիկ Իսրայէլեան եւ իր երկու քոյրերը, որոնք ոչ միայն ջանք չէին խնայած հանդէսին յաջողութեան համար, այլեւ իրենց կարելին կ'ընեն փոքրերու հայեցի դաստիարակութեան համար:

Վերջին պահուն ազգ. միութեան ատենապետ Պ. Կարօ Գաբրիէլեան բեմ բարձրանալով ամփոփ զեկուցում մը ըրաւ դպրոցի նիւթական վիճակի մասին:

Ի նպաստ դպրոցին տօնածառ մը աճուրդի դրուեցաւ եւ կարճ ժամանակի մէջ գոյացաւ 546.50 ֆրանք: Շահողն էր ընկեր Ն. Էլքէլէթեան:

Ազգ. Միութեան կողմէ աշակերտութեան բաժնուեցան նարինջներ: Իսկ Հ. Ց. Դ. Տան վարչութիւնը սըրահին այդ օրուան վարձքը (100 ֆր.) նուիրեց դպրոցին:

Այս առթիւ կ'ուզեմ ակնարկ մը նետել մեր գաղութին ազգային գործունէութեան շուրջ: Դժբախտաբար տխուր երեւոյթներ անպակաս են եւ ստիպուած եմ զանոնք արձանագրել յանուն մեր գաղութի բարելաւման ու համերաշխ գործունէութեան:

Տէսինի մէջ կան երկու ազգային միութիւններ: Առաջինը՝ օրինաւոր, ընտրուած ժողովուրդին մեծամասնութեան քուէներով: Կը վայելէ որոշ համակրանք, ունի իր դպրոցը, շուրջ 80 աշակերտներով:

Դպրոցը չունի հաստատուն ելեւմուտք: Առայժմ դպրոցին ամսական ծախքերը կը գոցուին ազգ. միութեան մաս կազմող կազմակերպութեանց տրամադրած գումարներով: Սակայն ազգային միութիւնը կ'աշխատի որոշ պիւտճէ մը գոյացնել եւ այդ ուղղութեամբ արդէն ձեռնարկած է հայրենակիցներու արձանագրութեան, զանոնք ազգային տուրքի ենթարկելու համար:

Անշուշտ ամէն հայ անհատ պիտի չուզէ թերանալ իր նիւթական պարտաւորութեանց մէջ:

Ինչ կը վերաբերի թիւ 2 ինքնակոչ ազգ. միութեան, որ կոթնած է արհամարհելի փոքրամասնութեան մը, չենք գիտեր թէ ի՞նչ կը բանի: Կարելի է զայն անուանել խումբ մը մարդոց ընկերակցութիւն: Մարդիկ որոնց հոգեկան թշուառութիւնն ու ազգային գիտակցութեան մակարդակը ոչ մէկուն գաղտնիք է: Այս ալ ունի իր «դպրոց»ը երկոտասնեակ մը աշակերտներով: Ապացոյց մը իր վայելած ժողովրդականութեան...: Եթէ դպրոցը պահուէր անշահախնդրութեամբ, միայն ազգային կրթական մտահոգութեամբ դարձեալ ոչինչ:

Կայ նաեւ եկեղեցասէր Տիկնանց Միութիւնը, որ ոչ միայն կ'արհամարհէ ազգ. միութեան գոյութիւնը, այլեւ կը յաւակնի գլուխ ցցել անոր դէմ՝ քաջալերուած մութ տարրերէ:

Յուսանք թէ ի վերջոյ առողջ տրամաբանութիւնն ու համերաշխ գործակցութեան ոգին պիտի յաղթանակեն:

Գ. Ց. Պօյաճեան

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՐՏԱՆ, 2 Յունուար.— Կարտանի Կրթասիրաց Միութեան «Սահակ Մեսրոպ» դպրոցի ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցաւ Դեկտեմբեր 31ին, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին, Հ. Ց. Դ. Տան մէջ: Ժամանակէն առաջ բազմութիւն մը գրաւած էր աթոռները: Սրահին մէկ անկիւնը շուկուած էր շողշողուն տօնածառ մը: Աննկարագրելի էր հայկականներուն խայտանքը:

Յանուն Կրթասիրաց Միութեան բանալով հանդէսը, ձեր թղթակիցը թելադրեց ուժ տալ նորահաս մանուկներու դաստիարակութեան: «Մանուկ մը կրթելը ազգ մը կրթել է»:

Յետոյ դպրոցի աշակերտները ոտանաւորներ արտասանեցին, գեղեցիկ առոգանութեամբ: Եղան նաեւ տրամախօսութիւններ եւ կատակաբանութիւններ:

Դպրոցի աշակերտներու բարձրագոյն կարգը ներկայացուց «Յիսուսի Ծնունդը» որ լաւ տպաւորութիւն ձգեց ներկաներուն վրայ, մօտ տասը աշակերտներ (աղջիկ - տղայ) սպիտակ զգեստներով (կարուած ուսուցչուհի Օր. Ս. Մարանկէօզեանի ձեռքով) պարեցին «Ա՛յ նոր տարի»ն, որ անակնկալ մը եղաւ Կարտանի հասարակութեան համար: Կրթ. Միութեան կողմէ ողջ նպաստակ մը եւ չիչ մը չամփանեա աճուրդի դրուելով բարձրացաւ 669 ֆրանքի: Շահեցան Տիրան եւ Պօղոս: Գումարը եօթ հարիւրի բարձրացնելու համար տասնական ֆրանք նուիրեցին Պ. Ց. Մոմճեան, Ն. Յովհաննէսեան եւ Տօնապետեան, որոնց Կրթասիրաց Միութիւնը կը յայտնէ իր խորին շնորհակալութիւնները, ինչպէս նաեւ բոլոր անոնց, որոնք առատաձեռնօրէն մասնակցեցան աճուրդին: Ամէնէն վերջը ներկայացուեաւ «Կաղանդ պապան», գլխաւոր ընկ. Ստեփան Գէնոսեանէ, որ արձակուրդով եկած էր Կրընոպլէն:

Հանդէսը փակուեցաւ ընդհանուր ուրախութեան մէջ: Կէս գիշերէն վերջ սկսաւ հայկական «տավուլ զուռնան», եւ երիտասարդ հայորդիներ սկսան պարել Խարբերդի «Հալէն»:

— Ախ, ո՞ւր ես հայրենի Կաղանդ..

Լեւոն Գէդոյեան

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Կ. Խաչի մասնաճիւղը այս տարի եւս կազմակերպած էր մանուկներու պտուղի ծառը, 25 դեկտեմբեր, կիրակի կէսօրէ վերջ Քաֆէ Գլանի ընդարձակ սրահին մէջ: Սրահին ծայրը շքեղօրէն զարդարուած էր տօնածառը: Հակառակ օրուան սաստիկ ցուրտին եւ ձիւնին, ծնողքները եւ փոքրիկները լեցուած էին սրահը: Օրուան նախագահը, Պ. Տէր Կոմսեան բանալով հանդէսը, երգչախումբը երգեց «Բամ Փորոտան»ը, խմբերգէն վերջ դպրոցի աշակերտները յստակօրէն երգեցին եւ արտասանեցին շնորհաւորելով Ծնունդը եւ Նոր Տարին: Պ. Ղարիպեան ամէն ջանք թափած էր այս մանկական հանդէսին յաջողութեան համար եւ մայրերը շատ ուրախ էին, լսելով իրենց փոքրիկներու յըստակ առոգանութիւնը: Երգչախումբը երգեց «Մայր Արաքսին», «Զինուորչի» եւ «Գացէք տեսէք»ը:

Հանդէսէն վերջ եղաւ վիճակախաղ մը որուն երկու առարկաները նուիրած էր Տիկին Հ. Ղարիպեան (ասեղի բարձ մը եւ գեղեցիկ ձեռագործ մը): Փոքրիկներուն եւ հանդիսականներուն բաժնուեցաւ թարմ պտուղ եւ չոր մրգեղէն: Հանդէսը անցաւ շատ յաջող:

Լ. Թորոսեան

ԹՇՈՒԱՌՈՒԹ ԱՆ ՋՈՀ ՄԸ

Դեկտեմբեր 26ին հողին յանձնեցինք 35 տարեկան երիտասարդ մը, հայր չորս անչափահաս զաւակներու, ընիկ Զալկարացի, Օհան Ճիվանեան: Հակառակ սաստիկ ցուրտին, խուռն բազմութիւն մը հաւաքուած էր Ալֆորվիլի գերեզմանատան մուտքին առջեւ:

Հանգուցեալը 13 տարեկան էր հայջինջ սարսափներուն ատեն, եւ շատ շատերուն պէս իր պարագաներուն հետ, որբ եւ անտէր, կը թափառի Միջագետքի անապատի խորերը:

Զինադադարին լսելով որ Անգլիացիները գրաւած են Էսկիշէհիրը, եւ վերադարձողներ կան, ինքն ալ կը միանայ կարաւանին, կը հասնի Զալկարա եւ կը սկսի դրադիլ քանդուած բոյնը վերաշինելու: Սակայն երկար չի տեւեր այդ պզտիկ մխիթարանքն ալ, ու քէմալական շարժումը վերջնապէս կը քանդէ ամէն բան:

Քէմալական խուժանի դէմ բուռ մը հայրենակիցներ կը դիմեն ինքնապաշտպանութեան, ժողովուրդին հետ քաշուելով մօտակայ քարայրները, ուր կը դիմադրեն ամիսներով: Ի վերջոյ ռազմամթերքի ու սնունդի պակասութիւնը կը ստիպէ այդ բուռ մը քաջերը լքել իրենց պատսպարանը ու ուղեւորիլ դէպի Պանտրմա եւ այլուր: Աննկարագրելի զոհողութիւններով կը հասնին իրենց նպատակակէտին, այնտեղէն ցրուելու համար Պալքանները.— մեծ մասը Յունաստան, մէկ մասն մըն ալ դէպի Պուլկարիա: Վերջիններուս հետ էր մեր դժբախտ Օհանը, որ տառապանքի ու զրկանքներու բաժակը ցմրուր քամելէ վերջ, կը հասնի Ֆիլիպէ: Քանի մը տարի վերջ ամուսնանալով, կ'անցնի Ֆրանսա եւ կը տեղաւորուի Բօան, ուր կ'անդամակցի Հ. Ց. Դ. շարքերուն: Սակայն հոն ալ յաջողութիւն չգտնելով կը տեղափոխուի Փարիզ, Ալֆորվիլ:

Տէր բազմանդամ ընտանիքի եւ զուրկ ապրուստէ, կը պարտաւորուի խոնաւ բնակարաններու մէջ ապրիլ, քայքայելով առողջութիւնը: Բժշկին խորհուրդով դեկտեմբեր 19ին կը փոխադրուի հիւանդանոց, որուն դրան առջեւ երկար սպասելէ վերջ, երբ կը քալէր դիմացի շէնքը երթալու համար, կէս ճամբան կ'իյնայ ուշաթափ: Իր հայրենակիցը, Յակոբ Զիլինկիրեան կը պարտաւորուի շալակով տանիլ մնացած միջոցը, հոն ալ կը յոդնեցնեն զինքը եւ մերկացնելով, ճառագայթէ անցնելու համար բաւական կը սպասցնեն եւ վերջապէս կը սրսկեն սանը: Վեց օրեր եւս տառապելէ վերջ, կը շիջի, ետին ձգելով երիտասարդ այրին իր չորս որբուկներով, որոնց ամէնէն մեծը 12 տարեկան է, իսկ ամէնէն փոքր հազիւ 8 ամսուան:

*** Օհաննէս հիւանդանոց փոխադրուելէն երկու օր առաջ, դադրեցուցեր էին գործադրկութեան նպաստը: Արտցաւ հայրենակիցներ երբ որ մահուան լուրը կ'առնեն, անմիջապէս կը ձեռնարկեն հանգանակութեան, գաղութին մէջ: Հայրենակիցներ Յակոբ Զիլինկիրեան եւ Վարդան Յակոբեան տունէ տուն պտտելով գումարը հասցուցին մօտաւորապէս 1450 ֆրանքի, որմէ թաղման ծախքը, մօտ 600 ֆր. վճարելէ վերջ, մնացեալ գումարը կը յանձնեն վշտաբեկ այրիին:

Անհատապէս կոչ կ'ընեմ Մարսէյլի եւ ուրիշ քաղաքներու հայրենակիցներուն որ այս ընտանիքին բեռը չձըգեն քանի մը հայրենակիցներու վըրայ:

Կ. Ց.

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ՀԱՅ ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԱՆԻԷՌ.— Մեր շրջանին մէջ ալ ըսկսած է խստութիւնը օտար արհեստաւորներու հանդէպ: Անոնք որ Արթիզանի թուղթ չունին, պէտք է գոցեն իրենց խանութները: 6 — 7 Հայ արհեստաւորներ դատապարտուած են այս ճակատագրին, (5 կօշկակար եւ 2 սափրիչ), թէեւ 15 տարի է որ հոս կը գտնուին: Խեղճերը ամէն օր վախի մէջ են: Եթէ միջամտութիւն մը չըլլայ, օր մը պիտի գոցեն: Զոյգ Օֆիսները ի՞նչ կը բանին:

Արաքս

Հ. ԹՐՈՒԱՅԵԱ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՎՐԱՅ

Ժան Պընուա - Լէվի շուտով շարժանկարիպիտի վերածէ Հ. Թրուայայի վէպը, Grandeur Nature,— ծանօթ բեմադրիչը երկու տարի առաջ ձեռնարկած էր այս գործին, բայց Թրուայա շատ անծանօթ ըլլալով՝ յոյս չունէր գործին յաջողութեան մասին: Հիմա երբ Կոնքուրի մրցանակը զայն ճանչցուց աշխարհի, որ եւ է անպատեհութիւն չի տեսներ շարժանկարի վերածելուն մէջ:

*** Հ. Թրուայայի գործին մասին խօսելով, Ռընէ Պլէշ «Իմանիթէ»ի մէջ կը քննադատէ Կոնքուրի ակադեմականները, մեղադրելով որ շատ հեռու կը գտնուին Կոնքուրներու չ...զձանքէն,— գնահատել եւ քաջալերել տաղանդներու ինքնատպութիւնը, ձեւի եւ մտածման նոր ճգտումները: Ընդհակառակն, Հ. Թրուայայի Սարդը վէպը իր ապառողջ նիւթով երբեք չարդարացներ Կոնքուրներու այդ ցանկութիւնը: Նիւթը.— Երիտասարդ մը, աննորմալ եւ ստորին, կ'ապրի մօրը եւ իր երեք քոյրերուն հետ, որոնց երջանկութիւնը ուզելով կը փըճացնէ, մղուած՝ ստախօսէ, անկարողութենէ եւ զգացումներէ, որոնց մէջ կը մտնէ ծնողասպանութեան ցանկութիւն մը: Սովորականէն վար նիւթը աւելի եւս անարժէք կը դառնայ անոր համար որ Հ. Թրուայայի գրական ձեւերը բռնազբօսիկ են եւ տափակ»:

«Իմանիթէ»ի այս աննպաստ քննադատութիւնը միակն է մինչեւ այժմ արտայայտուած ընդհանուր գնահատութեան մէջ:

ՄԱՆՐԱԴԻՏԱԿ ՄԸ, ՈՐ ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ԱՆԳԱՄ ԿԸ ԽՈՇՈՐՑՆԷ

Մ. Նահանգներու Վիրժինիա նահանգի Րիչմընտ քաղաքին մէջ տոքթ. Վլատիմիր Զվորիքին, որ ելեկտրագիտութեան եւ հեռադիտութեան (Television) մէջ խուզարկութիւններ կը կատարէ, ցուցադրութեան դրաւ արտակարգ մանրադիտակ մը, որ իրերը կը խոշորցնէ մէկ միլիոն անգամ:

Ցուցադրութեան ներկայ էին բազմաթիւ գիտնականներ եւ արհեստագէտներ, որոնք ապշութեամբ դիտեցին թէ ի՛նչպէս այս գործիքը կը մեծցնէր ու տեսանելի կը դարձնէր ամենափոքր հիւլէները, որոնք ցարդ անտեսանելի էին ունէ խոշորացոյցի տակ:

Հիւլէն կ'երեւար մէկ մատնաչափ մեծութեամբ լոյսի շրջանակի մը մէջ, կային հիւլէներ նոյնպէս յստակօրէն տեսանելի, ինչպէս նաեւ հարսանիթի անտեսանելի մանրէներ եւ զնդաձեւ բուսամանրէներ:

Այս նոր մանրադիտակը կը գործածէ ելեկտրոններ փոխանակ լոյսի, իսկ ակնային ոսպնեակի տեղը կը բռնէ հզօր մագնէս մը: Պատկերը ցոյց կը տրուի պաստառի վրայ: Այսպէս բազմաթիւ ներկաներ միաժամանակ կըրնան տեսնել այս գործիքին խոշորցուցած առարկան, փոխանակ առանձին առանձին գործիքին մէջէն դիտելու:

Տոքթ. Զվորիքին յայտարարեց, թէ այս գործիքին կարելիութիւնները սպառած չեն տակաւին, եւ թերեւս հնարաւոր ըլլայ առով մարդկային աչքին ցոյց տալ, թէ ինչպէս միքրոպ մը իր թոյնը կը դնէ մարմնի մէջ:

Տոքթ. Զվորիքի ծնած է 1889ին Ռուսիոյ մէջ եւ գացած է Մ. Նահանգները 1919ին: Ան գիտական խուզարկութիւններով կը զբաղի եւ մեծ դեր կատարած է հեռադիտութեան զարգացման մէջ:

ԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԱՆՁՐԵՒ

Սիննոր Ժուան Պայկորի Վէլար, անձրեւաբեր մեքենայի հնարիչը, փորձ մը կատարեց Դեկտ. 30ին Արժանթինի մայրաքաղաք Պուէնոս Այրէսի մէջ եւ այնպիսի հեղեղանման անձրեւ մը թափեց քաղաքին վրայ, որ ժողովուրդը խնդրեց իրմէ կեցնել մեքենան եւ դադրեցնել տեղատարափը:

Հնարիչը երբ դադրեցուց մեքենային թաւալումը, անձրեւը դադրեցաւ: Ան յայտարարեց թէ Դեկտ. 31ին պայծառ օդ պիտի ըլլայ, մինչ օդերեւութաբանական կայանը յայտնած էր թէ օդը ամպամած պիտի ըլլայ: Հնարիչին ըսածը եղաւ. Դեկտ. 31ին օդը պայծառ էր եւ շատ քիչ ամպ կար:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Օդի անյարմարութեան պատճառով գրեթէ 3 շաբաթ հանգիստէ վերջ, Փարիզի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը Յունուար 1ին մրցեցաւ F. C. A. Dionysienի առաջին զօրաւոր եւ միանգամայն համբաւաւոր (Ա. դասակարգի խումբերու մէջ) խումբին դէմ:

Մեր առաջին խումբը շնորհաւորեց նոր տարին իր ջախջախիչ յաղթանակով մը, 7 — 2:

Այս անակնկալ յաղթութիւնը մեծ հիացում պատճառեց շատ մը խումբերու ղեկավարներու եւ զայն կը պարտինք Հ. Մ. Ը. Մ.ի զինուոր մարզիկ Պ. Աստուր Բիլեանի (կեդրոնի յառաջապահ) որ իր գիտական, մաքուր եւ կոկիկ խաղարկութեամբ պատեհութեան ստեղծեց 7 գեղեցիկ նշանակէտներ շահելու: Ներկաները իրենց ոգոտընդոստ ծափերով կը քաջալերէին զինքը, հռչակելով օրուան դաշտին հերոսը:

Մեր մարզիկը իր զինուորական ծառայութիւնը կը կատարէ 16 ամիսէ ի վեր Thinovilleի մէջ, ուր եւս ֆութպոլի խումբին մէջ (որ կը պատկանի պատուոյ դասակարգի) իր վարպետ խաղարկութեամբը բոլորին համակրանքին արժանացած է ինչպէս կը գըրեն Լօռէնի մարզական թերթերը: Նորանոր յաջողութիւններ կը մաղթենք մեր Հ. Մ. Ը. Մ.ական պարտաճանաչ մարզիկին:

Նոյն օրուան մրցումին յաղթութեան նպաստեցին նաեւ մեր ճկուն, աշխոյժ եւ փորձառու բերդապահ՝ Պերճ Շատտնեան, ինչպէս նաեւ մեր արագաշարժ ձախլիկ յառաջապահ՝ Պարոյր Զալըգեան որ հակառակ 32 գարուններ բոլորած ըլլալուն, ունի դեռ իր կորովի առաւելութիւնները:

Յանձնախումբս, նոր տարուան առթիւ իր սրտագին շնորհաւորութիւնները կ'ուղղէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի բոլոր հին եւ նոր մարզիկներուն, մաղթելով անոնց երջանկութիւն եւ պարտաճանաչութիւն:

Միսաք Երանեան

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Մուրացանի վէպը, «ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ»: Տեղեկացնել «Յառաջ»ի:

ՄԱՄՈՒԼ

«ՍԻՐԱՅՕԺԱՐ»...

Անկուսակցական պաշտօնակից մը, Քալիֆորնիոյ «Մշակ»ը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (9 Դեկտ.).

— «Հայ բոլշեւիկներու Նիւ Եօրքի պաշտօնաթերթը ըստ սովորութեան փող ու թմբուկով ազդարէց է իջած տօնելու Խորհրդ. Հայաստանի «պանծալի տարեդարձը»: Մեր նպատակը չէ զբաղիլ բոլշեւիկներու ծանօթ աճպարարութեամբ, քանի որ Ստալինի հայանուն երկրպագուներուն համար շատ հինցած ու անմահացած արհեստ է չեղածը եղած ու լուն եղի վերածելով ականջ խլացնել մեծաշուինդ ու փողփողուն ածականներու աժանագին ցուցադրութեամբ: Այս տարեդարձով երբեք ալ պիտի չզբաղէինք, թողլով որ մեռելները զբաղին իրեն մեռելներով, եթէ այս տարուան «Լրաբեր»ի յայտարարութեանց մէջ զարմանքով չհանդիպէինք ծանօթ հայ եկեղեցականի մը մեծադիր նկարին եւ իր «սիրայօժար մասնակցելու» խոստումին:

Նախկին պատուիրակ Գարեգին Արքեպիսկ. Յովսէփեան ի՞նչ բանն է որ պիտի փառաբանէ այդ հանդէսին մէջ:

Ա՞յն, որ բոլշեւիկեան Ռուսաստանը 1920ին «փրկեց» Հայաստանը Թուրքերու սարսափէն: Բայց չէ՞ որ Գարեգին սրբազան ինք մեզմէ լաւ գիտէ թէ ո՞վ էր Թուրքը Հայաստան բերողը եւ որո՞ւ բարեհաճ ու անտարբեր ակնարկին տակ Քէմալի եւ Քեազիմ Գարապէքիրի հորդաները աւերեցին մեր երկիրը, թէ որո՞ւ հաւանութեամբ Հայաստան անդամատուեցաւ այնպէս տմարդի կերպով: Արդարեւ բոլշեւիկի յատուկ «մեծանձնութիւն» է զազանը արձակել զոհին վրայ, թոյլ տալ որ ան յօշոտէ անոր մարմինը եւ վերջին պահուն իր իսկ յետին նպատակներուն համար ազատել այդ զոհը մահէ, եւ յետոյ «ազատարար»ի եւ «փրկիչ»ի հովերով երախտագիտութիւն պահանջել զոհէն:

Գարեգին Արքեպիսկոպոս պիտի փառաբանէ խորհրդային ռէժիմը իր շինարարական աշխատանքներո՞ւն համար: Բայց շինարարութիւնը կըրնա՞յ բաւարար եւ արդարացուցիչ պատճառ ըլլալ իր «սիրայօժար» մասնակցութեան:

Գարեգին Արքեպիսկ. կը մոռնա՞յ թէ ինք եկեղեցական մըն է, քրիստոնէութեան ուխտեալ զինուոր: Արդ, ի՞նչպէս կ'երթայ փառաբանելու ռէժիմ մը, որ մահացու թշնամի է կրօնի եւ քրիստոնէութեան: Ինք ի՞նչպէս կը մոռնայ յանուն իր փառաբանելիք իրաւակարգին, ակումբներու, ամբարանոցներու վերածուած եւ քանդուած բազմաթիւ եկեղեցիները: Ի՞նչպէս ալ չի յիշեր թէ այդ համայնավար կառավարութիւնն էր որ օրէնքէդուրս հռչակեց հայ եկեղեցականութիւնը,, ամէն անարգանքի ենթարկեց եկեղեցականները, խեղճ եւ թշուառ հալածեց զանոնք եւ Ամենայն Հայոց Հայրապետին իսկ զլացաւ քաղաքացիական ԻՐԱՒՈՒՆՔ, իրաւազրկում մը, որ պատ երկիրներու մէջ ոճրագործներուն միայն վերապահուած է:

Անցնող տարուան ընթացքին Խորհրդային Միութեան սահմաններուն եւ Հայաստանի մէջ պատահած ահաւոր դէպքերէն յետոյ, որեւէ պարկեշտ անձ զզուանքով պիտի մերժէր խորհրդային բէժիմին փառաբանութեան մասնակցելու որեւէ հրաւէր: Նախկին պատուիրակին խիղճը կը թուի թէ կորսնցուցած է իր զգայնութիւնը եւ միտքն ալ իր յստակատեսութիւնը:

Քանի որ այդպէս է՝ գնացէ՛ք, սըրբազան, գնացէք եւ մի՛ մոռնաք ձեր փառաբանութեան մէջ երախտագիտութեամբ յիշել նաեւ Ստալինի կառավարութիւնը, որ սպաննեց Խանճեանը, իր երկրին իրաւունքը պաշտպանել փորձելուն համար, որ անողորմաբար գլխատեց հայկական մշակոյթի ռահվիրաները, պարզապէս անոր համար որ անոնք ջանացին քիչ մը աւելի հայ մնալ ու ծառայել իրենց ցեղին:

Ու գովելով հասէք այնտեղ ուր կ'ենայ դեռ թարմ արիւնը ձեր պետին, ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԳԱՀԱԿԱԼԻՆ, որ մահերու ամէնէն անարգովը ինկաւ այդ «պանծալի» հայրենիքին մէջ...:

Գիտենք որ կանդ պիտի չառնէք Զաքարիայի բողոքող արիւնին առջեւ: Երբ ճամբան բացուած եւ ոտքը դրուած է մոլորանքի լպրծուն ուղիին վրայ՝ կանդ առնելը դժուար է: Անցէք այդ արիւնին ալ վրայէն եւ հանդիստ սրտով ձեր ձեռքը երկարեցէք ձեր Տէրն ու վարդապետը խաչողներուն...:

Եւ այս ամէն ուրացումներն եւ անձնատուութիւնները յանուն ի՞նչ բանի:

Եթէ կայ խորին խորհուրդ մը նախկին պատուիրակին ընթացքին մէջ, անհասկնալի կը մնայ հասարակ մահկանացուներուս: Բայց կը խորհինք թէ անձնական շահու, նիւթական ակնկալութիւններու համար անիրաւութեան գործիք դառնալ, ընդարձակ գաղութները ծայրէ ի ծայր խռովել, ուշնչութեանց առջեւ գլուխ ծռել՝ գիտակից մարդու վայել գործ չէ:

Վերջացնելէ առաջ հարցում մը՝ Տ. Գարեգին Արքեպիսկոպոսին, որպէս պատմագէտի:

— Սրբազան, կը յիշէ՞ք Հայոց պատմութեան մէջ շրջան մը, ուր հայ եկեղեցականութիւնը այնքան ինկած ըլլայ որքան այսօր է: Եւ ո՞րո՞նք են այդ անկումին պատասխանատուները»:

տաւորի պարտականութիւնները: 420 վճիռներ արձակուեցան պարտազանց աշխատաւորներու դէմ, որոնք ոչ միայն արձակուած են, այլեւ կը կորսնցնեն պետական բնակարանի իրաւունքը, 2 - 3 տարի եւ պիտի չկրնան չահաբեր գործեր վարել: Աշխատաւորի տետրակն ալ ետ առնուած ըլլալով, այս բանուորները պիտի չկը - նան գործազրկութեան նպաստ ստանալ: Եւ վերջապէս, կարգ մը պարագաներու մէջ, կառավարութիւնը կրնայ արգիլել ասոնց բնակութիւնը մեծ քաղաքներու մէջ:

Ռօզվէլթի ճառին արձագանգները

Նախագահ Ռօզվէլթի ճառը, որուն ամփոփումը հաղորդած էինք երէկ, խոր տպաւորութիւն գործեց ամբողջ աշխարհի մէջ: Անգլիոյ վարչապետը նկատի չառնելով դիւանագիտական սովո - րութիւնները, ջերմապէս շնորհաւորեց նախագահը, ճառը համա- րելով նշան մը թէ ամերիկեան ժողովրդապետութիւնը «վճռական դեր մը» պիտի կատարէ աշխարհի գործերուն մէջ:

Ընկալեալ սովորութեամբ, վարչապետը խոհեմ լռութիւն կը պահէ նախագահական ճառերու հանդէպ, որպէսզի կասկած չծա– գի թէ կը միջամտէ ուրիշ երկրի մը գործերուն: Եթէ ուզէ որ եւ է կարծիք յայտնել, կը յայտնէ երեսփ. ժողովին մէջ, պատասխա - նելով հարցումներու: Պ. Չէյմպըլէն յատկապէս գոհ մնացած ըլ - լալով ճառէն, չէ ուզած սպասել խորհրդարանին վերաբացման:

Փարիզի մէջ ալ կազդուրիչ տպաւորութիւն գործեց նախագա– հին ճառը, իբրեւ յանձնառութիւն մը բարոյական աջակցութեան եւ երաշխիք մը խաղաղութեան:

Գերմանիոյ մէջ բնականաբար դժգոհ են ճառէն, որ կը խարա- նէր դիկտատուրաները: Գլխաւոր թերթերը ուժգնօրէն կը քննա - դատեն ճառը, զայն հռչակելով «ատելավառ եւ գրգռիչ»: Կարգ մը թերթերը ճառը հրատարակեցին հետեւեալ խորագիրներով.— « Հրեաները կը տիրապետեն Մ. Նահանգներու վարչութեան մէջ». —« Կոյր ատելութիւնը միակ առաջնորդն է Ամերիկայի արտա - քին քաղաքականութեան» եւն.:

Իտալիոյ անթելի կայանները բան չհաղորդեցին Ռօզվէլթի ճառի մասին: Թերթերն ալ գրեթէ անտեսեցին ճառը, իսկ թերթ մը ոչ իսկ անունը յիշեց:

*** Նախագահը խորհրդարանին յանձնեց նոր ելմտացոյցը, որ կը ներկայացնէ 8,995,663,000 տոլարի գումար մը: Ազգային պաշտպանութեան համար նախատեսուած է 1,319,558,000 տոլար (309,000,000 տոլար աւելի նախորդէն):

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՂԱՆԻ ԼՐՏԵՍՈՒՀԻ ՄԸ, Վերժինիա Բաիթ, որ դեկտեմ - բերին ձերբակալուած էր Ժընեւի մէջ, փորձեց անձնասպան ըլլալ: Ապակի մը ճարելով բանտին մէջ, բացած էր դաստակին երակնե– րը, բայց կարելի եղաւ փրկել:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Չեկան ամենախիստ միջոց - ներ ձեռք առաւ Ուկրայնայի մէջ, խափանելու համար որ եւ է հա- ղորդակցութիւն արտասահմանի հետ: Արեւմտեան սահմանին վը- րայ ձերբակալուեցան 15 հոգի, որոնք յեղափոխական թռուցիկ – ներ կը փոխադրէին, Ուկրայնայի ազատութեան համար: Խորհր- դային կառավարութիւնը կը մերժէ ճանչնալ «Կարպաթեան Ուկ - րայնա» բացատրութիւնը, որ կը գործածուի չեխական Ուկրայ - նայի համար:

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնականները շարունակելով իրենց յառաջ – խաղացութիւնը, գրաւեցին ռազմագիտական դիրք մը, Պորխաս Պլանքաս, Քաթալոնիոյ մէջ: Հանրապետական բանակն ալ կարե- ւոր յաջողութիւն մը չահեցաւ:

ՍԻՆԷՄԱՆԵՐԸ վերաբանալու համար միջոցներ կը խորհի կա- ռավարութիւնը: Առջի օր փոխ - վարչապետ Պ. Շօթան ունկնդրու- թեան ընդունեց սինէմայի տնօրէնները եւ յորդոր կարդաց, բայց անօգուտ:

ԱՆԳԼԻՈՅ գրամատան վերատեսուչը Պերլին գնաց, խորհր - դակցելու համար զանազան խնդիրներու մասին, որոնց մէջ կարե- ւոր տեղ մը կը գրաւէ Հրեաներու արտագաղթի հարցը:

ՋԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ խաչագող մը, Շարլ Լըվէվր, որ մեծա - քանակ աթերլին, տոլար եւ ուրիշ արժեթուղթեր կը շինէր երեք տարիէ ի վեր:

ԱԿԱԴԵՄԱԿԱՆ Ժէօրժ Թառօ, որ կը պատրաստուէր ձիպութի երթալ իտալական օդանաւով մը, ձերբակալուեցաւ Ճենովայի մէջ, հակառակ անցագրին կանոնաւորութեան: Երկու իտալացի ոստիկաններ ֆրանսական սահմանագլուխը վերադարձուցին ակա- դեմականը:

ԵՂԱՆԱԿԻ ՓԱՅԼՈՒՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

7 Յունուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

ՍԱԼՈՆ ԳՈԼ-ՁԷԻ ՄԷՋ

Գեղարուեստական բաժին: Պարահանդէսին պիտի նուագէ Նը- շանաւոր Jazz Paladium de Londres.

Ժ Մ ԴՈՐՈՆՑԷՔ ... [illegible]

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Ֆ. Կ. Խաչի Շավիլի Մասնաճիւղին կողմէ, 8 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, դպրոցի սրահին մէջ: Երգ, արտասանութիւն եւն. փոքրիկներու կողմէ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԹԻՒ

Ֆ. Կ. Խաչի Սարսէլի Մասնաճիւղին կողմէ

8 Յունուար, Կիրակի կէսօրէվերջ ժամը 4էն մինչեւ 12

Սալ տը Նոսի մէջ, 81 Rue de Paris, Սարսէլ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Կը նուագէ Թառիստ Արգար, հայկական եւ կովկասեան պարեր վրացի Կինտոյին կողմէ:

Մուտք՝ 8 ֆրանք

Փոքրիկներու համար մինչեւ 10 տարեկան 4 ֆրանք:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Պորտոյի Ֆ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ

8 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին Սընոն.

Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ Շահպազ» ակումբին մէջ

Մասնակցութեամբ «Սունդուկեան» թատերախումբին եւ ղեկավա - րութեամբ Պ. Վ. Ս. Պաղտասարեանի

Կը ներկայացուի ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Մուտք՝ 4 եւ 3 Ֆր., փոքրերու 1 Ֆր., միութեան սաներու համար ձրի

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԹԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 7 Յուն., Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Կորիւն» ակումբին մէջ:

Գաւառ

ՊՈՒԱԼՈՒԶԻԻ (Մարսէյլ) «Վարանդեան» խումբի Ընդհ. Ժողովը՝ 7 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, ընկ. Արապեաններու բնակա - րանը: Կարեւոր օրակարգ:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԷ «Անտօք» Ենթակոմիտէի Ընդհ. Ժողովը՝ 7 Յունուար Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին «Դուրեան» դրադարանը: Ներկայանալ ան - զամատետրով: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՊՈՄՈՆԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 8 յունուար, կի- րակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին «Վարանդեան սրահին մէջ: կարեւոր օ- րակարգ.

ՍԷՆԹ - ԱՆԹՈՒԱՆԻ պատանիներու Ժողովը՝ 7 Յունուար, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին:

Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր ԱԶԳԻՆ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

8 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Սոսիէթէ Սավանթի D սրահին մէջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ «Ուկրանիա եւ ուկրայնական հարցը»:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 12 Յունուար, Հինգշաբթի իրիկուն ժամը ճիշդ 21ին, Միութեան կեդրոնը 8 Ռիւ Գոսիւէ, Փարիզ: Կը դասախօսէ՝ Պ. Սեդրաք Քարեան: Նիւթ՝ «Փիէռ Լոթի եւ Թրքուհիները»:

Խ Ն Դ Ո Յ Ք

Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ - ԺԷՐՈՄԻ «Հայաստան» Ենթակոմիտէի վարչութեան կողմէ Ամանորի առթիւ, 7 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8էն մինչեւ ա- ռաւօտեան ժամը 2, Սէն - Ժէրոմի Գար Թապայի եռեւի սրահը: Կը հրա- ւիրուին ընկերները իրենց ընտանիքներով:

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ՕՐ. ԱՆԺԷԼ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ

Ա. մրցանակ Մարսէյլի պետական երաժշտանոցէն

(Grand prix Wicart)

7 Յունուար, Շաբաթ ժամը 21ին, Salle Emile Zola

Մուտք՝ 4. 6 եւ 10 ֆրանք:

Պաշտօնական երեկոյթ Նոր Տարիի առթիւ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

7 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8էն կէս գիշեր

43, Rue François Gerard, Paris Métro: Eglise d'Auteuil

Մուտք՝ 5 ֆրանք

ԽՆՋՈՅՔ—ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՊԱՆԹԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

8 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—7, ընկերուհի Մալ- խասեանի բնակարանը 21 Sentier de la Roue, Bagneux:

Կը խօսի ընկերուհի Հ. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ: Նիւթ՝ «Հայ կնոջ հա- սարակական զարգացումը»:

Գեղարուեստական բաժնին կը նուագէ թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ:

Մուտք 5 ֆրանք:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ՆՈՐ ՏԱՐԻԻ ԱՌԹԻՒ

Ֆ. Կ. Խաչի Պուլվար Օտոյի Մասնաճիւղին կողմէ

8 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Շըմէն տը լա Մատ - րակ, Պառ Էնթէրնասիոնալի սրահը:

Կը հրաւիրուին ընկերուհիները եւ համակիրները:

Մուտք 3 Ֆր., փոքրիկներուն՝ 1 Ֆր.:

Հ Ո Գ Ե Հ Ա Ն Գ Ի Ս Տ

ԹԵՒԱՆԵԱՆ ընտանիքը կը ծանու - ցանէ թէ 8 Յունուար, Կիրակի օր, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժօն, տեղի պիտի ունե- նայ հոգեհանգիստ-Պատարագ հան - գուցեալ ՏԻԳՐԱՆ ԹԵՒԱՆԵՆԻ մահ - ուան տարելիցին առթիւ:

Կը հրաւիրուին ազգականները, բա- րեկամները եւ հանգուցեալին յիշա - տակը յարգողները:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Պանտըրմացի Պա - րոյր Դանիէլեան որ 12 տարի առաջ կը բնակէր Պրուքլին (Նիւ Եորք): Եր- կու տարի առաջ մեկնած է Ֆրանսա: Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Մարսէյլ կամ շրջակաները: Իր հաս- ցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմա - ցնել «Յառաջ»ի խմբագրութեան կամ T. Aghamalian, 1634 Wilshire Bld., Los Angelos, Cal. U. S. A.:

— Անգարացի Լուսաբեր Ալլանեան, որուն հասցէն է՝ Հայաստան, Երե - ւան—Նոր Բիւթանիա, Կեդրոնական փողոց թիւ 21, Մանուէլ Փափուճեա- նի բնակարանը, կը փնտռէ իր քոյրը Թագուհի Ալլանեան, հօր անուն՝ Կը- ղեմէս, մօր անուն՝ Կիւլլինիա, Ճա- լալեաններու թոռը: 1924ին կը գտ - նուէր Թուլուզ: Իր ամուսինն էր Լէչկակար Պետրոս:

Իր հասցէն գիտցողներէն կըխնդրուի իմացնել Պ. G. Kissianի, 11bis, Rue Chemin de fer, Clamart, Seine:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկե- ղեցիի հոգաբարձութիւնը կը ծանու - ցանէ թէ Ս. Ծննդեան 3րդ օրը, կիրակի 8 Յունուար եկե - ղեցւոյս մէջ Ս. Պատարագի արարո - ղութիւնները կը կատարուին եռա - ձայն եւ դաշնամուրով, գլուխս Ե - րիտ. Երկսեռ Միութեան երգչախում- բին կողմէ՝ ղեկավարութեամբ Պ. Վահրամ Էլմաճեանի: Կը պատարագէ Տ. Աղդէ քհնյ. Փայլակ:

Կը հրաւիրուին շրջանիս ազգային - ները:

ԾՆՈՒՆԴԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

7 Յունուար, Շաբաթ, Ճրագալոյց Ս. Ծնունդի. սկիզբ ժամերգութեան՝ 9. երեկոյեան՝ 3:

8 Յունուար, Կիրակի, Ս. Ծնունդ եւ Աստուածայայտնութիւն. սկիզբ ժամերգութեան՝ 7. Հանդիսաւոր Ս. Պատարագի՝ 9. Քարոզ՝ 10.30. Ջըր - օրհնէք՝ 11.30:

9 Յունուար, Երկուշաբթի, Յիշա- տակ Մեռելոց. սկիզբ ժամերգու - թեան՝ 8.30. Ս. Պատարագի՝ 10. Հո- գեհանգիստ՝ 11.15:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ Կա - մաւորներու եւ Մարտիկներու Միու- թեան Ընդհ. Ժողովը՝ 7 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Խրիմ - եան» սրահին մէջ: Ներկայանալ ան - դամատետրով:

Ո Ւ Շ Ա Դ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Լաւ ֆրանսերէն գիտցող հայ օրիորդ մը գործ կը փնտռէ գրասենեա- կի մէջ աշխատելու համար: Կը ստանձնէ նաեւ աշխատիլ կարի արհեստա - նոցի մէջ: Դիմել՝ Օր. Եաղուպեանի, 8 Ave. d'Eylau, Paris (16):

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ .—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 8 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
DIMANCHE 8 Janvier 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3933

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՐՊԷՍԶԻ ԼՈՅՍԸ ՉՄԱՐԻ

Հայաստանի եւ Արտահայաստանի յարաբերութեանց խզման հետեւանքով, հայկական մշակոյթն ալ կը բոլորէ փորձութեան շրջան մը :

Նախապէս ալ փայլուն չէր կացութիւնը։ Ճիշդ է, պարբերաբար գիրքեր եւ թերթեր կը հասնէին Երեւանէն։ Երբեմն ալ՝ պատուիրակ - սուրհանդակներ, շոնդալից աւետիսներով :

Բայց անկայուն էին այդ բոլորը : Ոչ որոշ ծրագիր մը կար աչքի առջեւ, ոչ ալ կազմակերպութիւն։

Այն աստիճան որ, ամէնէն լաւատես օրերուն իսկ, Հայկական Արտասահմանը չկրցաւ իր տրամադրութեան տակ ունենալ հայրենիքի գրական - գեղարուեստական, երաժշտական կամ թատերական, գիտական եւ բանասիրական արտադրութեանց ամբողջութիւնը։ Ինչ որ ձեռք անցաւ, կը կազմէր շատ խեղճ քանակութիւն մը, իբրեւ մենաշնորհ «բարեկամներու» կամ խանութպաններու :

Մնաց որ, շատ կարճ տեւեցին այս անավարի յարաբերութիւններն ալ։ Եւ այսօր հասարակ բարեւագիրն անգամ օրհնութիւն կը համարուի, եթէ հասնի …

Պոլսական թերթ մը անձնական նամակէ մը քաղելով, կը պատմէ թէ Երեւանի մէջ բանտարկուած մտաւորականները, որոնք հաղորդակցութեան մէջ էին իրենց բարեկամներուն հետ, նոյեմբեր 15էն սկսեալ զրկուած են այդ իրաւունքէն։ «Այս վերջին կարգադրութիւնը սկսած է մտահոգութիւն պատճառել եւ շատ մը տխուր մեկնութիւններու տեղի տալ »:

Ուրեմն, ինչպէս ազգային - քաղաքական հոգերուն մէջ, նոյնպէս մշակոյթի ճակատին վրայ Հայկական Արտասահմանը կը մնայ ինքն իր գլխուն։ Նիւթական կապ չունէր արդէն, բարոյականը եւս վերածուեցաւ մշուշի մը, որ երթալով կը թանձրանայ :

Արդ, ո՞րքան ատեն կրնանք յառաջ մղել, գոնէ վառ պահել հայկական մշակոյթը, մեր նախնական միջոցներով, որոնք ընդհանրապէս կապուած են անհատական նախաձեռնութեանց հետ :

Իրականութիւն է որ տարիներ առաջ հրատարակուած գիրքեր կը փտին փոշիներու եւ խոնաւութեան մէջ։ Եւ հեղինակներ, որոնք արտադրելու տենդ ունէին, կը նախընտրեն պահել ձեռագիր կամ ծրագիր, սպասելով լաւագոյն օրերու։

Միւս կողմէ, ընթերցանութեան ճաշակը այնքան աժանցած է, որ փերեզակները կ՚օգտուին առիթէն, տժգոյն հրատարակութիւններ քշելու համար :

Ու վերջապէս, այն ձեռքերը որ կրնային օգտակար ըլլալ, նախանձելի մակարդակի մը վրայ պահելու համար հայկական մշակոյթը, հեռաւոր կապ անգամ չունին բուն մշակներուն հետ : Կամ ունին իրենց յատուկ մշակները, որոնց վրայ կը նային այնպէս ինչպէս երբեմնի ամիրաները՝ պատուելիներուն վրայ :

Զարմանալի չէ որ նոյնիսկ ռամկավար գրիչներ, խմբագիր թէ բանաստեղծ, այլեւս անհանդուրժելի կը գտնեն, օրինակ, Բարեգործականին չափազանց նեղ հասկացողութիւնը՝ այս ճակատին վրայ :

Արդ, ի՞նչ ընել, երբ հայրենիքը երես դարձուցած է, տապկուելով ինքն իր գլխուն, երբ հեղինակները հետզհետէ կը վհատին, տեսնելով փոշիներու մէջ դեղնած գիրքերը, երբ «ընթերցող հասարակութիւնը» հետզհետէ կը նուազի, տեսակ մը սովորամոլութեամբ, երբ …

Հարցը շատոնց դրուած է, բազմաթիւ առիթներով եւ միշտ ալ կ՚արծարծուի, մեր բոլոր պաշտօնակիցներուն կողմէ։ Դարմաններ ալ առաջարկուած են, աւելի կամ պակաս գործնական :

Մենք նորութիւն մը առաջարկելու յաւակնութիւնը չունինք։ Ո՞վ պիտի համարձակէր նորութիւն առաջարկել այնքան տաժանելի պայմաններու մէջ։ Մանաւանդ այս ափերուն վրայ։

Ինչ որ կ՚ուզէինք ըսել, կը ծնի օրուան պահանջէն :

Ի՞նչպէս.— Թող բոլոր գաղութներու գրոց - բրոցները ասպարէզ նետուին եւ խորհրդակցական ժողովներ սարքեն, նախ տագնապը իր ամբողջ լայնութեամբ ներկայացնելու, յետոյ դարմաններ որոճալու համար։ Տեսակ մը զօրաշարժ, ինչպէս կը պատահի վտանգի պահուն :

Պատահական գանգատներն ու առաջարկները, թելադրութիւններն ու ծրագիրները դատապարտուած են ամլութեան, քանի մտաւորականութիւնը ինք խօսքէն գործի չանցնիր :

Ժամանակին քարոզիչներ, ուսուցիչներ ունէինք, որոնք տունէ տուն, գիւղէ գիւղ կը շրջէին, արթնցնելու, լոյս տարածելու համար։ Անոնք ողբալով կամ ճակատագիրը անիծելով հանդերձ, կը գործէին :

Այսօր ալ, նոյն տարրերուն կ՚իյնայ արթնցնել, յիշեցնել, ազդարարել թէ լոյսը կը մարի, եթէ այսպէս իր վիճակին ձգենք ամէն բան։

Իսկ այս պարտականութիւնը կատարելու համար, անհրաժեշտ չէ ափ առնել գիւղէ գիւղ կամ տունէ տուն։

Կը բաւէ որ գրոց –բրոցները նախ իրենք բարեհաճին կազմել մէկ ճակատ՝ բոլոր գաղութներուն մէջ, յանուն հայկական մշակոյթի պահպանման եւ զարգացման։

Երբ այս ճակատը կազմուի եւ չարիքն ալ իր ամբողջ խորութեամբ ներկայացուի, կը կարծենք թէ ժողովուրդին առողջ տարրերը կը դիւրացնեն ճամբան, ելքեր գտնելու համար։

Նիւթական հոգերու ծանրութիւնը պէտք չէ պատրուակ ծառայէ յօրանջելու եւ հառաչելու։ Որ եւ է կազմակերպուած օրկան միշտ ալ կը յաջողի նիւթական միջոցներ ճարել, եթէ գործքով ապացուցանէ իր գոյութեան իրաւունքը :

Անոնք որ մշակոյթին կը ծառայեն, անոնք ամէնէն առաջ պարտաւոր են ե՛ւ վտանգի ազդանշանը տալու ե՛ւ գործի ձեռնարկելու :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՎԵՐՋԱՑՈՒՑ ԻՐ ՊՏՈՅՏԸ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԱՓՐԻԿԷԻ ՄԷՋ

Ոչ մէկ արտավար հող թշնամիին առջեւ

Վարչապետ Պ. Տալատիէ Փարիզ կը հասնի այս առտու, կիրակի, լրացուցած ըլլալով իր պտոյտը՝ Թունուզի եւ Ալժերիոյ մէջ :

Ուրբաթ օր Պ. Տալատիէ ճառ մը խօսեցաւ Ալժէի մէջ, աւելի վճռական լեզու մը գործածելով Ֆրանսական իրաւունքներու պաշտպանութեան մասին։ Այս արտայայտութիւնը նշանակալից կը համարուի անոր համար որ, տեղի կ՚ունենայ Անգլիոյ վարչապետին այցելութենէն քանի մը օր առաջ։ Ուրեմն Ֆրանսա կ՚ուզէ որ Հռոմ իմանայ թէ տեղի պիտի չտայ որ եւ է խաղի առջեւ։

Վարչապետը նախ ջերմ շնորհակալութիւն յայտնեց բնիկ ցեղապետներուն, որոնք եկեր էին իրենց հաւատարմութիւնը յայտնելու։ «Ֆրանսա խաղաղութիւն կ՚ուզէ բոլոր երկիրներուն հետ։ Ֆրանսա գիտէ որ ներկայ ժամանակներու մեծ խնդիրները չեն կրնար լուծուիլ պատերազմով, այլ շինարար հասկացողութեան ճիգով մը։ Ֆրանսա երբեք պիտի չչեղի իր խաղաղասիրական խոհէն, որովհետեւ մարդկային խոհալ մըն է այդ։ Բայց եթէ ուրիշներ այս ընթացքը, այս մտածումը տկարութեան նշան, տեսակ մը ձեռնթափութիւն թարգմանեն, ես պիտի ըսեմ,— կա՛նգ առէք։ Ոչ միայն գալիք օրերուն, այլ եւ ժամերուն մէջ ես պիտի ցուցնեմ նոյն ընդդիմութիւնը ոչ միայն փաստենչ յաւակնութեանց, այլ աւելի կամ պակաս ծածկամիտ եղանակներու դէմ, որոնց կ՚ուզեն դիմել։ Երբ ես ըսի թէ պիտի պահպանեմ Ֆրանսական կայսրութեան ամբողջութիւնը, միայն յայտարարել չուզեցի թէ մէկ լծավար հող պիտի չզիջիմ այդ կայսրութենէն, այլեւ ըսել ուզեցի թէ թոյլ պիտի չտամ որ մեզ օրօրեն զանազան պատրուակներով։ Չըկայ իրաւունք Ֆրանսայի իրաւունքին դէմ»։

Վարչապետը վեց ժամ մնաց Ալժէի մէջ։ Այստեղ ալ զօրահանդէս մը սարքուած էր, արտակարգ պատրաստութեամբ։ Յետոյ տեղի ունեցաւ զինուորական խորհրդակցութիւն մը, որուն մասնակցեցաւ Պ. Տալատիէ եւս, իբրեւ ազգ. պաշտպանութեան նախարար :

*** Գերմանական թերթերը, որոնք վերապահ դիրք մը բռնած էին այս ճամբորդութեան առթիւ, յանկարծ փոխեցին իրենց լեզուն։ Բոլորն ալ դատապարտելով Թունուզի մէջ կատարուած ազմկալի ցոյցերը, գիտել կուտան թէ Իտալիա պիտի չազդուի երբեք։ Եւ կը զարմանան որ Ֆրանսա տակաւին չի ճանչնար Փաշական Իտալիան։ «Այլեւս 1922ի Իտալիան չէ որ ունի իրենց դիմացը, ոչ ալ 1933ինը»։ Թերթ մը գիտել կուտայ թէ այս ցոյցերն ալ «հրէական եւ մարքսեան խումբին կողմէ սարքուած են, հանրային կարծիքը գրգռելու համար Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ դէմ : Որքան փչեն Իտալացիներու դէմ, այնքան կը զօրանայ Իտալիոյ դիրքը։ Փարիզ պարտաւոր է մտածել այս մասին»։

Չէմպըլէյն Փարիզ ալ պիտի հանդիպի

Իբրեւ նոր ապացոյց մը Ֆրանքեւանգլիական համերաշխութեան, Անգլիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը որոշեցին երկու ժամ կանգ առնել Փարիզի մէջ, երեքշաբթի օր, Հռոմ գացած ատեն։ Պ. Տալատիէ եւ արտաքին նախարարը թէյասեղան մը պիտի սարքեն այս առթիւ, որպէսզի պատեհութիւն ունենան կարծիքի փոխանակութիւններ կատարելու։ Պ. Չէյմպըլէն, որ նախապէս միտք չունէր Փարիզ հանդիպելու, վերջին պահուն համոզուեցաւ թէ «թէյասեղանի քաղաքականութիւնը » կրնայ օգտակար ըլլալ հոգեբանօրէն, փարատելով շատ մը թիւրիմացութիւններ։ Այսպէս, եթէ Փարիզի մէջ կանգ չառնէր, Մուսոլինի պիտի կարծէր թէ պաղութիւն մը յառաջ եկած է Փարիզի եւ Լոնտոնի միջեւ եւ կրնար աւելի պահանջկոտ երեւալ :

Ուրեմն, երկու երկիրներուն վարչապետները պիտի կրնան խօսիլ երկու ժամ, փոխադարձաբար լուսաբանուելով։ Փարիզի մէջ միշտ այն համոզումն ունին թէ Պ. Չէյմպըլէն պիտի մերժէ միջնորդի դեր կատարել եւ պիտի թելադրէ որ Մուսոլինի ուղղակի բանակցի Ֆրանսայի հետ :

ՖՐԱՆՔԵՒՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԳՐԻՆ մեղքը վերագրելով Լէոն Պլումի դահլիճին, «Մաթէն»ի խմբագրապետը, Սթէֆան Լոզան, կը շեշտէ անոր ձախաւերութիւնը։ Այս առթիւ մասնաւորապէս կը յիշէ Ճէզիրէն, որ 10,000 բնակիչ ունէր առաջ, իսկ այժմ ունի 150,000,— փախստականներ Թուրքիայէն, Իրաքէն, Կովկասէն, Քիւրտեր, Չէրքեզներ, քրիստոնեաներ, Հրեաներ։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ դատական նախարարն ալ փոխուեցաւ, ինչպէս եւ հանրապետութեան նախագահին ընդհ. քարտուղարը :

ԵՐԿՈՒ ՀՈԳԻ ՈՂՋ ՈՂՋ ՎԱՌԵՑԱՆ, ութ հոգի ալ վիրաւորուեցան Մոնմարթրի մէջ, իբրեւ հետեւանք հրդեհի մը որ մոխիր դարձուց գիշերային ժամադրավայր մը, « Ֆազանովա»։ Հրդեհը յառաջ եկած էր տօնածառի մը բռնկումէն։ Արկածի պահուն կին մը կ՚ուզէր վար ցատկել առաջին յարկի պատուհանէն. երիտասարդ մը տեսնելով, առաջարկեց իր վերարկուին մէջ ցատկել։ Անկումին ուժգնութենէն երկուքն ալ վիրաւորուեցան :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ նաւային աշխատաւորները որոշեցին Սէնթիքայէն դուրս ձգել համայնավարները, իբրեւ դաւադիրներ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՁԻՒՆ …

Ձիւնի կարօտը կը քաշէինք տարիներէ ի վեր, այս քաղաքին մէջ, ուր ամէն ինչ պչրանք է եւ խաղ :

Այս տարի ձիւն եկաւ երկու անգամ, փառաւորապէս բազմելով ամէն կողմ։

Մէկը՝ երկու շաբաթ առաջ էր, բաւական «շքեղ եւ աննախընթաց »։ Այն աստիճան որ, հաղորդակցութիւնները անգամ խանգարուեցան։ Եւ մարդիկ սկսան սահիլ փողոցներու մէջ :

Թէեւ, անհրաժեշտ չէ որ ձիւն տեղայ, սահելու համար այս քաղաքին փողոցներուն մէջ։

Ինչպէս ամէն բան, այս քաղաքին մէջ, այդ ձիւնն ալ կարճ տեւեց։ Քանի մը օր՝ տեղալը, քանի մը օր՝ սառիլը, յետոյ հալիլը ,— եւ աւարտ։

Ո՞ւր պիտի գտնէք այն ձիւնը որ ամիսներով տուն - տեղ պաշարած կը նստէր մեր հայրենիքի փողոցներուն մէջ, բարձրանալով մինչեւ տանիքները ….

Երէկ առտու նորէն ձիւն կուգար Փարիզի մէջ :

Ոստոստուն, վախկոտ ձիւն մը, որ կարծես ողորմութիւն կը խնդրէր։

Գալն ու երթալը մէկ եղաւ։ Այնքան որ կեղծ էր։

Բուն ձիւնը մէկ օր առաջ եկած էր։ Այն ալ հայկական երկնքի վրայ։

Ձեմ գիտեր դուք ինչ զգացիք, բայց ես աչքերուս չհաւատացի, կարդալով Փրոֆ. Եորկայի օրագիրը, 1931 յունուար 9 թուականով (թարգմանութիւնը արտատպուած՝ Սոֆիայի «Ազատ խօսք»էն) .

— « Հայ փաստաբան մը, ֆրանսական քաղաքացի, կ՚այցելէ ինձ գաղթականի մը հետ՝ որ այս միջոցին կառածի մը տէրն է հոս՝ Փարիզի մէջ :

Հայրենիք մը կ՚ուզեն անոնք Կիլիկիոյ մէջ, հին Հայաստանը անկարող ըլլալով դիմանալ ռուսական ովկիանոսին մէջ, այնքան մեկուսի վայր մը, հեռու օժանդակող Եւրոպայէն։ Կը խորհին Կիլիկիան գնել Թուրքերէն, որոնք իբրեւ թէ ծանր տագնապի մը մէջ են այսօր …

Կ՚ըսեն թէ այս բանին համար դրամ պէտք է իրենց եւ կը խորհին այստեղի մեծահարուստ Կիւլպէնկեանի մասին։ Կը մտածեն ազգային կոմիտէ մը ստեղծել որուն միանան օտարներ ալ ինձ պէս, որոնք համակրութիւն ցոյց տուած են իրենց ազգին եւ որոնք տրամադիր են ժամանակ զոհել այդ բանի համար. իբրեւ թէ ես պէտք է զատեմ ու հաւաքեմ հայրենասէրները »:

Եւ կը խնդրեն որ գրեմ Նորատունկեանի որ կրնայ համոզել Կիւլպէնկեանը։ Այդ բանը կ՚ընեմ նոյն իրիկունն իսկ»։

— Ձիւնը ի՞նչ կապ ունի Ռումանիոյ երբեմնի վարչապետին այս յուշերուն հետ։

— Ի՞նչպէս թէ չունի։ Ձիւն եկած չըլլա՞յ ձեր գլխուն, երբ կը կարդաք այս տողերը եւ դեռ ուրիշ բաներ : Ուրեմն մեր պատուական բարեկամն ալ, որ այնքան թանկագին ծառայութիւններ մատուցած է հայ ժողովուրդին, չէ հասկցեր թէ իրեն դիմողները առ նուազն բժշկական քննութեան մը կը կարօտին : Իսկ ամէնէն վրդովիչը , — ոչ միայն դիմացն առեր խօսեր է այս ՛նռանկիւն — քառանկիւն զոյգը, այլեւ՝ ահա թուղթին յանձներ է այդ ցնդաբանութիւնը, լոյս աշխարհ հանելով իր այնքան թանկագին յուշերուն հետ (վեցերորդ հատոր) : Ամէն պարագայի մէջ, Պաղպաղեցաւ է այս ձիւնը :

ՎԱՀԷ

Մոսկուա ձեւնովին կը փոխէ կարմիր բանակին երդումը

Մոսկուայէն կը հեռագրեն.— Խորհրդային զինուորները եւ նաւազները, որոնք մինչեւ հիմա հաւաքական երդում կը կատարէին մայիս մէկի զօրահանդէսի ատեն, այսուհետեւ երդում պիտի կատարեն անհատաբար, իրենց ստորագրութիւնը դնելով երդմնագրին տակ։ Արարողութիւնը տեղի պիտի ունենայ փետրուար 23–ին, որ տարեդարձն է կարմիր բանակի հաստատման։

Այս առթիւ հրատարակուած հրամանագիրները կարգ մը յատկանշական փոփոխութիւններ կը ներկայացնեն երդումի բանաձեւին մէջ ալ, ձգտելով ջնջել անոր միջազգային ըմբռնումը։ Նոր երդումը շատ աւելի հայրենասիրական եւ զինուորական պիտի ըլլայ, ալ աւելի շեշտելով կարգապահութեան եւ պարտաճանաչութեան ոգին :

Նախորդ երդումը կը սկսէր հետեւեալ բանաձեւով.

— « Ես, ժողովուրդի զաւակ, աշխատաւոր, քաղաքացի Խ. Ս. Հ. Միութեան, կը դառնամ զինուոր բանուորան – գիւղացիական բանակին։ Խ. Ս. Հ. Միութեան եւ բովանդակ աշխարհի բանուոր դասակարգին առջեւ յանձն կ՚առնեմ այդ անունը կրել պատուով եւ բարեխղճօրէն սորվիլ զինուորական արհեստը»։

Երդումի նոր բանաձեւը կ՚ըսէ.

— « Ես քաղաքացի Խ. Ս. Հ. Միութեան, մտնելով կարմիր բանակին շարքերուն մէջ, հանդիսաւորապէս կ՚երդնում եւ յանձն կ՚առնեմ ըլլալ հաւատարիմ, քաջ, կարգապահ եւ արթուն զինուոր մը, խստօրէն պահել զինուորական եւ պետական գաղտնիքը , առանց վիճաբանութեան գործադրել զինուորական կանոնները, սպաներու եւ պետերու հրամանները»։

Ասկէ առաջ զինուորը կ՚երդնուր պաշտպանել Խորհրդային Միութիւնը եւ չխնայել իր ուժերը , ոչ խորհրդային միութեան համար մղուած պայքարին, ոչ ալ ընկերվարութեան և ժողովուրդներու եղբայրութեան դատին համար»։ Ասկէ վերջ պիտի երդնու— « Ես միշտ պատրաստ եմ բանուորագիւղացիական կառավարութեան հրամանին վրայ պաշտպանել իմ հայրենիքս, Խորհրդային Ընկերվարական Հանրապետութեանց Միութիւնը, եւ իբրեւ զինուոր կարմիր բանակին կ՚երդնում զայն պաշտպանել արիաբար , կորովամտութեամբ , արժանաւորապէս, հաւատարմօրէն , չխնայելով ոչ արիւնս, ոչ ալ կեանքս, նոյնիսկ կատարելապէս ջախջախելու համար թշնամին »։

Այս վերջին պարբերութիւնը կը նշանակէ թէ երդումի բանաձեւին մէջ զետեղած են այնպիսի գաղափարներ որոնք հիմը կը կազմեն կարմիր բանակին բարոյական դաստիարակութեան։ Ուրիշ խօսքով, կարմիր բանակին կոչումն է ոչ միայն պաշտպանել խորհրդային երկիրը, այլեւ յարձակողականի ձեռնարկել, իր իսկ հողին վրայ ջախջախելու համար թշնամին :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԳՐԱԿԱՆ–ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

Կարելի՞ է ըսել վերջապէս թէ հայ գաղթաշխարհը իր քսանամեայ տառապանքներէն, թափառումներէն, խարխափումներէն վերջ ալ տեղաւորուեր, բոյն կապեր է. եթէ ոչ հոգեբանօրէն, գէթ ֆիզիքապէս:

Պիտի ուզէի անշուշտ լաւատես ըլլալ. ըսել, «խռովայոյզ, աստանդական ջրերը կանգ առին, հանդչեցան. արմատախիլ, ճղակոտոր բարունակները ահա կառչեր են նոր հողերու, արմատ կը կապեն. մեր կեանքը եւ մեր հոգին այլեւս ընտելացան տարաշխարհիկ, նոյնիսկ անդրաշխարհիկ կլիմաներուն:» Այո, դեռ պիտի ուզէի ըսել թէ հարազատ հայրենիքի կարօտը սկսած ենք հաշտեցնել մեր դրուժան ճակատագրին հետ: Բայց, ոչ միայն վաղուան, այլ այսօրուան Անստուգութիւնը, մղձաւանջի նման կը խեղդէ գրչիս բարբանջանքը:

Մանաւանդ մեր մտածումին մէջ փուշի նման կը խրի սա հարցականը.
— «Լա՞ւ է արդեօք որ հայ կեանքը օտար հողերու վրայ նստի, արմատանայ թէ մնայ մէկ ոտքը ներս, մէկ ոտքը դուրս, մարմնով ներկայ, բայց հոգիով բացակայ...»:

Բայց զուր է լուծել ճգնիլ հայ կեանքի գորդեան հանգոյցը. ի վիճակի չենք ոչ հարցեր դնելու, ոչ մանաւանդ լուծումներ տալու: Կամքէ անկախ դէպքեր, անակնկալ պարագաներ կը տնօրինեն մեր ճակատագիրը, ինչպէս հովը, որ կը վարէ գօս տերեւները: Անկեղծ ըլլանք մենք մեզի հետ. համաշխարհիկ ուժերու ներկայ դասաւորման մէջ, հնարաւորութիւն կա՞յ մեզի ոեւէ կերպով ազդելու դէպքերու ընթացքին, այսինքն մեր ճակատագրին վրայ... Ի՛նչ բախտ, եթէ կարենան մեր ղեկավարները, Սիրքէճիի երբեմնի լազ «քայըքճի»ներու նման, խոշոր շոգենաւերու մէջէն վարել մեր փոքրիկ, խարխուլ լաստը. «կէմիյի գուրթարան՝ գափտան»:

Ուրեմն այսպէս. հակառակ երկու տասնեակ տարիներու, մեր «յետպատերազմեան» շրջանը փակուած չէ դեռ: Տակաւին կրելու վրայ ենք մեծ պարտութեան հեռաւոր, անխուսափելի հետեւանքները. Ժամանակի համաշխարհիկ ճգնաժամն ալ աւելի: Ինչպէ՞ս կարելի է ուրեմն հաշուեփակի նստիլ:

Այսուհանդերձ, ինչ որ մխիթարիչ է, մեր փոքրիկ, խարխուլ լաստին վրայ, հովերուն դիմաց՝ պիրկ, մեր պարտութիւններէն վեր՝ յաղթական, դրօշի նման աննուաճ կը կանգնի դեռ ու կը տոկայ մեր միակ առագաստը՝ մեր մշակոյթը: Ան է որ մեզ ապրեցուցած է դարերու խորխորատներուն վրայ. ան է որ մեզ կ'ապրեցնէ տակաւին ներկայ ժամանակի քաօսին մէջ:

X

Մեր վերջին քսանամեայ գրական–գեղարուեստական համայնապատկերը ուրուագծելու փորձ մը, իբրեւ խորք եւ հորիզոն, նկատի առնելու է ի հարկէ մայր-հայրենիքի մշակութային ճիգերը, արդիւնքները եւ ներկայ մակարդակը:

Ինչ տեսակէտ ալ ունենանք Խորհրդային Հայաստանի կարգուսարքի մասին, հպարտօրէն կրնանք ընդգծել որ հայ միտքը ապացոյցը տուաւ այնտեղ կենսունակութեան մը, գեղարուեստի բոլոր մարզերուն մէջ ինքնաբուխ արտայայտութիւններու, որոնք անգամ մը եւս կը հաստատեն հայ ժողովուրդի քաղաքակրթական հակումը եւ բնածին ընդունակութիւնը:

Զմոռնանք որ մշակոյթը իր բազմակողմանի արտայայտութիւններով օրկանական առնչութեան մէջ է ոչ թէ վարչաձեւի հետ, այլ ժողովուրդի հոգեկան տարողութեան, անոր ցեղային թաքուն տաղանդին հետ:

Պիտի ուզէի գէթ ընդհանուր գիծերով ներկայացնել մայր երկրի մշակութային ճիգերուն համադրոյթը: Գաղթաշխարհի մտաւորականներուս տրուած չէ այդ կարելիութիւնը: Դժբախտաբար հնարաւոր չեղաւ ըստեղծել հայրենիքի եւ գաղթաշխարհի միջեւ մտաւոր-հոգեկան սերտ յարակցութիւն մը որ գոնէ գրական–գեղարուեստական գետնի վրայ թոյլ տար փոխանցումներու, փոխադարձ իրերահասկացողութեան, իրերագնահատման: Անշուշտ, նիւթական դժուարութիւններ, վարչական չկամութիւններ կը բացատրեն մեծ մասով այդ անցանկալի կացութիւնը: Բայց, մինչեւ ե՞րբ պիտի տեւէ փակ դրան այս քաղաքականութիւնը, դիւրաւ անտեսել ուզելու այս ինքնաբաւութիւնը, որ կը մնայ մեր իրականութեան անիմանալի երեւոյթներէն մին:

Թողլով որ աւելի լաւատեղեակներ արտայայտուին մայր երկրի մասին, բաւականանանք գէթ հարեւանցի արձանագրել քանի մը ընդհանուր գիծեր գրական - գեղարուեստական փորձերու որոնցմով հայ գաղթաշխարհի մտաւորականութիւնը յամառեցաւ Գեղեցիկ Բանի բոցը վառ պահել ջախջախ լապտերին մէջ:

Կը կրկնեմ, չափազանց ընդհանուր, թերեւս կիսկատար ընդնշմարումով մը պիտի բաւականանայ գրութիւնս, քանի որ ի վիճակի չեմ մեր վերջին քսանամեայ գրական - գեղարուեստական բոլոր դէպքերուն, դէմքերուն ու երեւոյթներուն ամբողջական յուշագրութիւնը պատրաստելու:

Վերջացող քսանամեակը սկսաւ մեր ցեղի անսուաղ, անարիւն մէկ պահուն. 1915ի Եղեռնը եւ պատերազմը ոչ միայն պարպած էին հայ ժողովուրդի երակները, այլ մաշած էր հոգին. Ապրիլ 11—24ի նախճիրը վիհ մը կը բանար, զոր մինչեւ այսօր չկրցանք լեցնել:

Անսպասելի յոյսեր եկան պահ մը վերարծարծելու մեր ուժի վերջին պահեստը: Հոգեկան զօրաշարժը ոտքի հանեց նահատակ գրողներուն ուրուականները. դեռաբոյս, տհաս երիտասարդներ, երէկուան աշակերտները, պարտականութիւնը զգացին փոխարինելու անճիտուած վարպետներուն դերը: Պոլիսը 1919—20ի այն օրերուն օրրանը կ'ըլլար գրական, գեղարուեստական նորազարթ, խակ շարժումի մը, որ խանդավառեցաւ դեռ սեւեռումի մը, լրումի մը չհասած: Ճորճակը խանձեց նոր բացուած բողբոջները:

Սկսաւ երկրորդ բռնագաղթը, ու աւելի քան գաղթ, պիտի ըսեմ տեսակ մը ցեղային տարբաղադրութիւն կը բնորոշէ մեր վիճակը: Գաղութէ գաղութ, աւելի կամ նուազ, կը կորսնցնենք ամէն ներքին յարակցութիւն, հաւաքական բնազդ: Որքան կը թուլնայ կեդրոնաձիգ ուժը, այնքան կը դադրինք կազմակերպուած համայնքներ ըլլալէ:

Հովը ցիրուցան ըրաւ նաեւ հայ մտաւորականութիւնը, որ իր բնոյթով իսկ կոչուած է ժողովուրդին հոգեկան շաղախը, անոր կազմակերպական կորիզը դառնալու: Հայ կեանքի եւ հայ մտաւորականութեան այս ցրուած վիճակը, որ օրկանական պատճառն իսկ է մեր անկազմակերպութեան, ամէնէն տխուր երեւոյթն է մեր արդի պատմութեան:

Բնական է այս վիճակը կ'անդրադառնայ եւ հայ գրականութեան, եւ հայ արուեստի վրայ, մանաւանդ երբ տնտեսական յարաճուն տագնապ մը, միացած ընկերային անթոյլատու պայմաններու, մղձաւանջի տակ կը պահեն ամէն տեղ հայ գրողն ու արուեստագէտը. արդի ժամանակը արդէն, ամէն տեղ, բայց մասնաւորապէս մեր մէջ շատ բան կորսնցուցած են գաղափարական - վերացական արժէքները: Արուեստ եւ գրականութիւն երբեմնի հմայքը եւ վարկը չեն վայելեր ոչ միայն զանգուածին, այլ եւ յաճախ ընտրանիին մօտ: Այս պայմաններուն տակ, գրական - գեղարուեստական մնայուն, յորդ ու բեղուն շարժումի մը հնարաւորութիւնը այնքան ալ յուսալի չէ:

Կար ժամանակ, որ հայ գրական իմացական կեանքը կը բիւրեղանար երկու բեւեռներու շուրջ,— Պոլիս եւ Թիֆլիս: Որքան ալ այլապէս անձուկ ու ճնշիչ ըլլար տիրող մթնոլորտը, բայց գէթ այդ երկու հնոցները կը յաջողէին հոգեկան պահանջներ հրահրել, հետաքրքրութիւններ արթնցնել եւ տեսակ մը ժամադրավայրը դառնալ գեղարուեստական, գրական համեստ ճիգերու:

Այդ ծանրութեան կէտերը այսօր իրենց նշանակութիւնը կորսնցուցած են: Քսան տարիէ ի վեր հայ գրականութիւնը կը թալթլի տնաւեր պանդուխտներու նման պանդոկներու, պատահական կայաններու, աստանդական քաղաքներու մէջ, յաճախ ենթակայ թմբիրի, մերթ ալ անզօր ջղաձգութիւններու:

Փարիզն է միայն որ կոչուած է մասամբ փոխարինելու երբեմնի գրական կեդրոններու դերը: Հոն համախմբուած մտաւորականութեան որոշ դէմքերը: Փաստ է սակայն որ հայկական Փարիզը անզօր է գաղթահայ իրականութեան միակ ուղեղը եւ միակ սիրտը դառնալու:

Իբրեւ գրական երեւոյթ կ'արժէ ընդգծել որ հայ մտաւորական, արուեստագիտական տարրերը քսան տարիէ ի վեր ձեռնարկներ կը փորձեն համախմբուելու որոշ ծրագիրներու, առաջադրութիւններու շուրջ. երիտասարդներ կամ տարէցներ, համաձայն իրենց ըմբռնումներուն, չտատամսեցան ընդառաջ երթալ նոր ժամանակի պահանջներուն: Փարիզը ունեցաւ, մէկէ աւելի միութիւններ,— «Ցարդգող»ը, Գրական Ակումբը (յետոյ Հայ Մտաւորականներու Միութիւն), «Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւն»ը, «Նահատակ Գրողներու Բարեկամներ» խմբակցութիւնը, «Ազատ Արուեստագէտներու Միութիւն»ը, «Համազգային»ը եւայլն: Ասոնք մեր գրական անցեալը վերակենդանացնելու, գրական հարցերու շուրջ հետաքրքրութիւն արթնցնելու տեսակէտով ունեցան իրենց անուրանալի օգտակարութիւնը. բայց գրական - գեղարուեստական «դէպք»երու ծնունդ չտուին, առիթ չընծայեցին ուշագրաւ երկունքներու, յայտնութիւններու, որոնք հետք մը թողէին մեր գրականութեան պատմութեան մէջ:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՎԱԼԵՐԻՅ ԲՐԻՒՍՈՎ

Հին Ռուսաստանի գրական, գեղարուեստական, գիտական ու պետական բազմաթիւ գործիչներ, բանադրանքի ենթարկուած ուղղափառ համայնավարութեան շրջանում, իբրեւ հակայեղափոխականներ, այժմ վերադնահատուելով կրկին բարձրանում են փառքի պատուանդանների վրայ:

Մեծ բանաստեղծ Տիւտչեւ, երաժշտութեան պէս հնչող ներդաշնակ ոտանաւորներով, երկու տասնեակ տարի հալածուած էր ընթերցանութիւնից: Ծագումով ազնուական ու ամբողջ կեանքը չինովնիկ, նա իր ոտանաւորների մէջ մի բառ իսկ չէր գրել ցարերի բռնակալութեան դէմ, երգել էր միայն բնութիւն, անհատական յոյզեր— սէր ու թախիծ, թէեւ փայլուն տաղանդով, բայց զանգուածներին դժուար մատչելի բարձր ոճով: Վերջերս նա յայտարարուեց «Ռուս ժողովրդի լաւագոյն ստեղծագործողներից մէկը, տարիների ընթացքում զոհ գնաց վնասարարների ու ժողովրդի թշնամիների սադրանքներին»:

Տիւտչեւից յետոյ հերթը հասել է Վալերիյ Բրիւսովին: Ունեւոր դասակարգից ելած այս բանաստեղծը թէեւ մեծ տաղանդի տէր չէր, բայց ունէր գրական լայն պատրաստութիւն: Նրա չափածոյ արտադրութիւնները դըրուած են մշակուած լեզուով, յարգանք պարտադրող ճաշակով ու վարպետութեամբ, սակայն զուրկ են ներքին կըրակից: Պատերազմին նախորդող ու նրա տեւողութեան առաջին տարիներում Վ. Բրիւսով Ռուսաստանի բանաստեղծական աշխարհի ամենահեղինակաւոր ներկայացուցիչներից մէկն էր ու գեղեցիկին վերաբերեալ խնդիրներում, կարելի է ասել, միակ դատաւորը: Նա նախագահն էր Մոսկուայի գրական գեղարուեստական ակումբի, ընդհանուր արուեստագէտների մի կաճառի, որի հանդիսաւոր նիստերին ազգային հպարտութիւն ենք զգացել Վ. Բրիւսովի կողքին նստած տեսնել ակումբի վարչութեան անդամներից մէկին, մեր սիրելի Ալեքսանդր Ծատուրեանին:

Բայց գրիչ ենք վերցնում այս էջերում վերյիշելու Վ. Բրիւսովին ոչ իբրեւ ռուս գրական դէմքի, այլ իբրեւ «Հայաստանի Բանաստեղծութիւն» ռուսերէն ժողովածուի խմբագրի եւ մասամբ էլ թարգմանիչի:

Ովքեր ծանօթ են մեծածաւալ այդ գրքին, գիտեն, որ «Պօէզիա Արմէնի» համեմատաբար ամենալրիւ եւ թերեւս ամենայաջող հաւաքածուն է օտար լեզուով տպագրուած հայ բանաստեղծութիւնների, միջնադարից մինչեւ մեծ պատերազմ: Նա անհուն հրճուանքով լցրել է Ռուսաստանում ապրող Հայերի սիրտը, որովհետեւ ապացոյցներից մէկն էր դարերով անշէջ հոգեկան զօրութեան մի ժողովրդի, որի աշտագրումն արիւնոտ փոթորկից յետոյ թւում էր անկասկածելի:

Ռուսերը միշտ բարձրից են նայել հպատակ ազգերի գրականութեան վրայ: Հետաքրքրուել են արեւմտեան Եւրոպայի մտաւոր գանձերով միայն: Թարգմանելով գերման, անգլիացի ու Ֆրանսացի նոյնիսկ շատ երկրորդական հեղինակների, նրանք գրեթէ երբեք չեն սովորել Հայի, Վրացու կամ Ֆիննի լեզուն, որպէսզի նրանցից եւս մի բան մուծեն իրենց աշխարհի ամենահարուստ թարգմանական գրականութեան մէջ, «Պօէզիի Արմէնի» առաջին յաջող փորձն էր ցոյց տալու, որ Արարատի ստորոտում եւս կարելի է գտնել մտքի ու զգացմունքի գրաւիչ գոհարներ:

Վ. Բրիւսով ժողովածուին կցել էր մի ընդարձակ յառաջաբան, ուր նա, համաշխարհային գրականութեան հըմուտ պրպտողներից մէկը, անօրինակ խանդավառութեամբ վեր էր հանում հայ բանաստեղծութեան մեծութիւնը, իբրեւ համադրութիւն արեւելքի եւ արեւմուտքի վսեմ յղացումների: Անձնապէս իմ հոգում «Հայաստանի Բանաստեղծութեան մի հատուածը թողել է անջնջելի տպաւորութիւն. դա Աւետիք Իսահակեանի «Աբու Լալա Մահարի»ից է: Այդ գրուածքի հայերէնն ինձ անծանօթ էր. ռուսերէնը, եթէ չեմ սխալւում հենց Վ. Բրիւսովի թարգմանութեամբ, մի կատարեալ գլուխ գործոց է, հանճարեղ, որին համարժէք շատ քիչ գրուածք կայ նոյնիսկ ռուս գրականութեան մէջ:

«Իզվէստիա»յի Դեկտ. 14ի համարում զետեղուած ընդարձակ յօդուածից Վ. Բրիւսովի մասին կ'ուզէինք բերել մի քանի տողեր.

— «Մեծ ծառայութիւն է մատուցել մեր մշակոյթին բանաստեղծ գիտնական Բրիւսով եւ մի այլ մարզում: Կը բաւէ յիշել, թէ աշխարհակալութեան պատերազմի ժամանակ ինչպիսի տաղանդով եւ բարեխղճութեամբ նա ձեռնարկեց ծանօթացնելու ռուս ընթերցողին Հայաստանի եղբայրական ժողովուրդի բանաստեղծութեան հետ: Գործի ձեռնարկելիս Բրիւսովի առջեւ ծառացան բազմաթիւ դժուարութիւններ, բայց նա յաղթեց այնպիսի հեշտութեամբ եւ հմտութեամբ, ինչպէս ոչ ոքի չի յաջողուել Բրիւսովից առաջ կամ յետոյ: Մի քանի ամիսների ընթացքում նա այնքան սովորեց հայերէնը, որ կարողանում էր ազատօրէն բանաստեղծութիւններ թարգմանել բնագրից: Սակայն դա քիչ էր: Բրիւսով խորասուզուեց հայ ժողովրդի պատմութեան մէջ ոչ իբրեւ բանաստեղծ, այլ իբրեւ պատմաբան եւ տուեց երկու աշխատութիւններ— Հայ բանաստեղծութեան տեսութիւն (մասամբ վերահրատարակւում է այժմ Մոսկուայի Պետ. Հրատարակչականի մամուլին տուած նոյնանուն ժողովածուի մէջ) եւ պատմութիւն հայ ազգի»:

Մեր կարծիքով, «Պօէզիա Արմէնի» կարող էր գլուխ գալ միայն Բրիւսովի պէս մի կարող նախաձեռնողի շնորհիւ: Նրա կոչին էր, որ ժամանակի ռուս լաւագոյն բանաստեղծներն արձագանգ տուեցին մասնակցելով ժողովածուին թարգմանութիւններով ու դարձրին նրան այնքան արժէքաւոր: Զնայած բարձր գնին, գիրքը լոյս տեսնելուց երկու շաբաթ վերջ այլեւս անկարելի եղաւ գտնել գրավաճառանոցներում:

Խորհրդային մամուլի վերադնահատումի առթիւ կ'ուզէինք երախտագիտութեան այս տողերը նուիրել Վալերիյ Բրիւսովին, մէկին այն հազուագիւտ Ռուսերից, որոնք հետաքրքրութեամբ եւ սիրով են մօտեցել մեր ժողովուրդին:

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԸ

Ինչպէս հաղորդած էինք, մօտերս նոր մարդահամար մը պիտի կատարուի ամբողջ Խ. Միութեան մէջ:

1917 մարտ 12ին, երբ Ցարը գահընկեց եղաւ, կը կարծուէր թէ Ռուսիա ունէր 182,182,600 բնակիչ: Ասկէ սազին՝ հինգ անկախ ազգութիւններ անջատուեցան Ռուսիայէն: 1920ին, երբ սով էր եւ քաղաքացիական պատերազմ, մարդահամար մը կատարուեցաւ, բայց անյաջող, որովհետեւ ցուցակագրողներէն շատերը դնդակահարուեցան Սպիտակներու կողմէ կամ ծեծ կերան գիւղացիներէն: 1926ին միայն տեղի ունեցաւ լրիւ մարդահամար մը, որ ցոյց տուաւ թէ Ռուսիա ունի 147,013,000 բնակիչ:

Եթէ Ռուսիոյ բնակչութեան տարեկան աճումը 3 միլիոն է, ինչպէս յայտարարած են խորհրդային ղեկավարներ, այն ատեն պէտք է սպասել որ Ռուսիոյ բնակչութեան թիւն է այժմ 183,000,000: Բայց օտար դիտողներ կը կարծեն թէ առնուազն 10 միլ. պակաս է իրական թիւը: Այս տարբերութիւնը կը վերագրուի այն սովին, որ տիրեց կոլխոզացման պայքարի ատեն: Ասկէ զատ՝ քիչ մը չափազանցուած է Ռուսիոյ աճումի համեմատութիւնը:

ԳՈՒՇԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ 1939 ՏԱՐՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

Բարեկամներէ լսած էի թէ Փարիզի շրջակայ գիւղերէն մէկուն մէջ կը բնակի Ազնէս անուն հայազգի իմաստուհի մը որ ապագայ գուշակելու մէջ անսխալականի համբաւ կը վայելէ:

Ձիւն ձմեռ օրով, տիկին Ազնէսին դուռը զարկի: Գեղանի օրիորդ մը բացաւ դուռը եւ զիս առաջնորդեց խորհուրդներու սենեակը՝ ուր տիկին Ազնէս նստած էր, Պաղտատի մայր թագուհիի մը նման, թաւշապատ բազմոցի մը վրայ, արեւելեան կրակարանի մը առջեւ ու կը քննէր կապիկի մը գանկը: Գեղանի օրիորդը ներկայացուց զիս տիկին Ազնէսին, իբրեւ «Յառաջ»ի աշխատակից ու ջնջուեցաւ: Ներկան էր որ խոյս տըւաւ Անցեալին առջեւէն ու տեղ բացաւ Ապագային:

Տիկին Ազնէս խունկ, զմուռս, կնդրուկ եւ լիբանոն նետեց կրակին մէջ, յետոյ ալ չորցած ձիթենիի տերեւներ պրկեց, մրմնջեց արաբերէն, ասորերէն, հայերէն գրաբար աղօթքներ ու կրակը խառնելէ վերջ սկսաւ բարբառիլ:

Ըսեմ որ վաթսունը անց է ան: Ունի մագաղաթէ մորթ մը, բուի աչքեր եւ հայկաշէն քիթ մը, որ հակառակ իր մեծութեան կը մտնէ ամէն բանի մէջ:

Ահա թէ ի՛նչ խօսեցաւ տիկին Ազնէս, մաքուր հայերէնով մը (աւարտած է Պոլսոյ Եսայեան վարժարանի լրացուցիչ դասընթացքը).

— 1939 տարին հարազատ զաւակն է 1938ին: 1939 տարին պատերազմական տարի մը չէ, խաղաղութեան տարի մըն ալ չէ: Տարուան վիճակացոյց սըլաքը կը տատանի պատերազմի եւ խաղաղութեան միջեւ: Պիտի ըլլան քաոսներ, լաբիւրինթոսներ ու բազմաթիւ փոսեր:

Աշխարհը հետզհետէ պիտի մտնէ Ուրանոսի եւ Սատուրնոսի ազդեցութիւններուն տակ:

Պիտի պատահին գործադուլներ, բայց ոչ զինադուլներ:

Պիտի շարունակուին Սպանիոյ քաղաքացիական կռիւները:

Պիտի շարունակուի չինեւճապոնական պատերազմը:

Օրերը սովորականէն աւելի պիտի երկննան ու մարդոց խելքերը սովորականէն աւելի պիտի կարճնան:

Թինօ Ռոսի ամբողջ տարին պիտի երգէ.

— Մարի - լո՛ւ, Մարինէլլա՛, Գաբարի՛, Լիսի՛, Իզապէլլա՛, Միլիոնէլլա՛, Տոլարէլլա՛, Ֆրանքէլլա՛, Սթէրլինա՛, Զի՛-չի՛, Զի՛-չի՛, Գրպանէլլա՛...

Տնկողներու շրջան մը պիտի բացուի: Մեծ ազգ մը թնդանօթ պիտի անկէ: Անկախութեան ձգտող ազգ մը գլուխը պիտի տնկէ: Հոգեւոր մեծ պետ մըն ալ ոտքերը պիտի տնկէ:

Բազմաթիւ միկրոբներ պիտի մեռնին, ծնունդ տալով նոր միկրոբներու:

Հրեաներուն վիճակը բազմաթիւ երկիրներու մէջ, պիտի դառնայ տաժանելի: Գիւտարարի մը շնորհիւ Հրեաները պիտի կրնան ապրիլ օդի, ջուրի եւ ալիքի մէջ:

Ջախջախիչ փաստերով պիտի ապացուցուի թէ բոլոր Եւրոպացիները հրէական ծագում ունին:

Ատոլֆ Հիթլէր «Իմ Պայքարս» գըրքին մէջ եօթը նոր գլուխներ պիտի աւելցնէ:

Բռնակալ մը պիտի ածիլէ իր պեխը: Պաղ պիտի առնէ ածիլած տեղէն: Ոչ մէկ դեղով դուրս պիտի չելլէ պաղը: Դժոխքի կրակները միայն պիտի փրկեն զինքը իր պաղառութենէն:

Քաղաքական շնդալից ամուսնալուծում մը պիտի կատարուի: Տիկին Ուրանիա պիտի բաժնուի իր պլուտո ամուսինէն եւ կորովի սիրահարի մը հետ պիտի ապրի, Օտեսայի մէջ:

Պէնէշ Նաթիւրալիզէ հրեայ պիտի ըլլայ:

Խլիրդի, հիւծախտի արմատական դարմանները պիտի գտնուին: Կարելի պիտի չըլլայ յաւէտական գտնել պաղառութեան դարմանը: Սաստիկ ցուրտեր պիտի ըլլան: Մանաւանդ դրամատուններու մէջ: Ամէն դրամատուն հարբուխ պիտի ունենայ եւ ամէն դրամատուն ալ հրաբուխ:

Խորհրդային Ռուսիոյ մէջ հազարաւորներ պիտի նստին (բանտարկութիւն), պիտի կանգնին (դնդակահարութիւն), պիտի պառկին (թաղում):

Բոլոր սահմանագլուխներուն վրայ աղաւնիի որսորդութիւն պիտի ըլլայ: Միլիոնաւոր աղաւնիներ պիտի սպաննուին եւ կառավարական պետերը ե[illegible] պիտի ունեն՝ աղաւնիի միսով պատրաստուած:

Ագռաւները շատ միս ուտելէ պիտի հիւանդանան: Ագռաւները բանջարակեր պիտի դառնան:

Եօթանասուն նոր աստղեր երեւան պիտի ելլեն: Եօթանասուն հին աստղեր ալ պիտի մարին: Անշուշտ խօսքը շարժանկարի աստղերու մասին է:

Ֆրանսահայութեան իգական սեռը ամբողջ տարին կար պիտի կարէ: Այրերը պիտի շարունակեն պըլօթ խաղալ:

Համազգայինը ոճրադատ ատեանի պիտի վերածուի: Շռնդալից դատավարութիւն մը պիտի սարքուի Սարոյեանի «Ծատիկ - ճուտիկ կամ մուկին մահը» վէպին առթիւ:

Շամօ Վալուա անուն հայազգի նոր գրող մը պիտի յայտնուի Ֆրանսական գրականութեան մէջ: Հայ ազգը ինքզինքը փրկուած պիտի համարի:

Նեկլիւսը Նաթիւրալիզէ հայ պիտի դառնայ:

Հայ հռետոր մը պիտի մեռնի, իր գերեզմանին շուրջ տասներկու հռետորներ պիտի ծնին:

1939 տարուան ընթացքին հայ գրասէրներու սակաւաթիւ գումարէն մօտաւորապէս հարիւր հոգի պիտի պակսի: Այս նուազումին դէմ սակայն պիտի աւելնան հայկական հինգ գրատուն, տասը գրադարան եւ տասնըհինգ գրական թերթ:

Հայ հոգեւոր հովիւ մը պիտի վախճանի, մօտաւորապէս մէկ միլիոն ֆրանք ձգելով՝ Հայոց ազգին պատկանող... իր զաւկին:

Լրացած էին Ազնէսեան գուշակութիւնները:

Խորհրդամոյն գլուխս վեր առնելով ըսի.

— Տիկին Ազնէս, խտացեալ ձեւով ի՛նչ կրնաք ըսել 1939 տարուան համար:

Պատասխանեց խորհրդայոյզ.

— 1939 տարին պիտի նմանի սպասման սրահի մը:

— Ի՞նչ կարգի սպասման սրահի:

— Ատամնաբոյժի մը սպասման սըրահին: Պիտի քաշուին շատերու ակռաները: Ուրիշներու ալ պիտի տրուին նոր ակռաներ, դարհուրելի ակռաներ, խածնելու, պատռելու համար:

— Ի՞նչ կարգի ակռաներ պիտի քաշուին կամ տրուին:

— Շնատամներ եւ իմաստութեան ակռաներ: Ազգերու բերնին մէջ բնական ակռայ պիտի չմնայ: Ամէնուն բերնին մէջ բազմաթիւ ծակեր պիտի ըլլան:

Մէկ խօսքով՝ ակռայ կճրտելիք տարի մը պիտի ըլլայ 1939:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

1938Ի ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

Ֆրանսացի քննադատ մը, Կասթօն Բռժօ, յօդուածով մը կ'աշխատի գըծել 1938ի երիտասարդութեան հոգեկան պատկերը:

Նախ պզտիկ դիտողութիւն մը,— Ֆրանսացի երիտասարդը աւելի «երիտասարդ» է քան հայ երիտասարդը, այսինքն թէ Ֆրանսացիները երիտասարդ կ'անուանեն 18—25 տարեկանները, մինչ Հայերը քիչ մը աւելի վեր տարիք կուտան երիտասարդութեան: Պատճառը ընկերային ըմբռնում մըն է, մասնաւորաբար Արեւելքի յատուկ, որ ընտանեկան աւանդութիւններուն, հօր եւ զաւկի յարաբերութեանց մէջ կը դնէ որոշ սեղմումներ: Յետոյ նկատի առէք, բնախօսական հասունութենէն անկախ, իմացական տարիքը, որ ըստ Տոքթ. Բուլուզի՝ կը տարբերի ժողովուրդէ ժողովուրդ, մանաւանդ Արեւմուտքէն Արեւելք: «Յառաջ», որ բազմիցս արձագանգ տուաւ երիտասարդական հարցին, խոստացած է բերել համադրական պատկեր մը երիտասարդական շարժումին, բոլոր ժողովուրդներու երիտասարդութեանց մտահոգութեանց ու ծրագիրներուն մասին, միաժամանակ գիտական բացատրութեամբ մը թէ ի՛նչ է երիտասարդութիւնը: Եւ եզրակացնելէ առաջ, ունի՞նք երիտասարդութիւն մը, մեր պատմութեան մէջ ո՞ր թուականներուն նշմարուած են երիտասարդական շարժումներ, ի՛նչ դեր խաղացած են եւ ի՛նչ հանգամանք պէտք է ունենայ վաղուան հայ երիտասարդութիւնը:

Կարեւոր, գերազանցապէս կարեւոր աշխատութիւն մը: Ահա թէ ինչո՛ւ «Յառաջ», արծարծելով հանդերձ

երիտասարդական շարժումներու հարցը, անմիջապէս արձագանգ կուտայ ամէն քննութեան, որ կը կատարուի օտարներու մօտ:

Կասթօն Ռաժօ կը գրէ թէ 1926 Յունուարին սկսաւ հետաքրքրութիւնը երիտասարդութեան մասին, եւ այնուհետեւ անընդհատ շարունակուեցան վերլուծումները, ուսումնասիրութիւնները, հարցաքննութիւնները (խօսեցնելով երիտասարդները իրենք իրենց մասին): Աչքի տակ ունենալով այդ պրպտումները, Ֆրանսացի քննադատը կ'աշխատի տալ նաեւ այն դժապատկերը, որ կը ներկայացնէ՝ տասը տարուան ընթացքին՝ երիտասարդութեան կրած հոգեկան կերպարանափոխութիւնները, ուրիշ խօսքով՝ 1928ի եւ 1938ի, ուրեմն երկու երիտասարդութեան բաղդատութիւնը:

Հետեւինք երիտասարդութեան արտայայտած հոգեբանական յատկանիշներուն, սկսեալ 1926էն.—

Երիտասարդութիւնը լեցուած է դառնութեամբ, յուսախաբութեամբ, հիասթափութեամբ,— պատասխանատուութիւնը կը նետէ նախորդ դարուն վրայ, որ համեմատութիւն չճանչցող խանդավառութեամբ ունեցուց ամէն բան, ժառանգ ձգելու համար յետպատերազմեան սերունդին՝ դիակի նմանող յոյսեր ու երազներ: Երիտասարդութեան մէջ կը նշմարուի նիւթական յոռետեսութիւն եւ իր օրը ապրելու կատաղութիւն մը: Ստեղծուած է նոր «դարաշրջանի հիւանդութիւն» մը, որ ոչինչ ունի գեղեցկագիտական, ոչ իսկ վիպային, այլ միայն կենսատենչ նկարագիր,— «մէկ հարց միայն կը շահագրգռէ մեզ, կ'ըսէ երիտասարդ մը, ապրի՛լ. մնացեալը գրականութիւն է»: Բայց կենսատենչ այդ երիտասարդութիւնը կ'ապրէր սարսափի մը տակ:

Երիտասարդները չէին կրնար ապրիլ իբրեւ երիտասարդ, զրկուած էին այն բնական հաճոյքներէն, որոնք կը յատկանշեն երիտասարդութիւնը: Երիտասարդները ազատ չէին զգար իրենք զիրենք, իրենց ճամբան կը խափանէին բարձր պարիսպներ,— տնտեսական տագնապը, գործազրկութիւնը, պատերազմի սարսափը:

Ոմանք այս խռովքէն դուրս ելլելու միակ միջոցը գտան Անտրէ Ժիտի կարգապահութեան մէջ, եւ Անտրէ Ժիտ սկսաւ փայլիլ իր փառքի երկնակամարին վրայ:

Յուսահատութեան կը յաջորդէ ընդվզումը: Կասթօն Ռաժօ բնական կը գտնէ որ նոր սերունդը ըմբոստանայ հին սերունդին դէմ,— իր կրած նեղութեանց պատասխանատուութիւնը նետէ երէց սերունդին վրայ: Միջազգային կացութիւնը եւ Ֆրանսայի վիճակը (1929 — 1934) աւելի եւս սրեցին, ատելութեան եւ կատաղութեան հասցուցին նոր սերունդին ընդվզումը: Այդ ընդվզումը կ'աճի՝ քանի իրենց կը միանան սերունդին մեծերը պատերազմի յիշատակներով եւ «նախկին պատերազմիկի» ոգիով: Միւս կողմէ մարզախաղերու սէրը սերունդին սորվեցուց հաւատալ միայն ուժին, փողոցներու եւ հրապարակի գործունէութեան: Եւ սկսաւ քննադատութիւնը անձերուն, պետական եւ ընկերային կազմակերպութիւններուն դէմ,— ամբողջ անցեալ մըն էր որ կրակը կը նետուէր: Զգացական կամ վիպային կեանքը չէր շահագրգռեր այլեւս երիտասարդութիւնը, սիրուհիին տեղը բռնեց «միութիւնը»: Սքանչելի բժշկութիւն, «յեղափոխականութեամբ» դարմանել երիտասարդներու անտարբերութիւնը:

Եւ սակայն ոչինչ տեւական է: Երիտասարդութեան տագնապը գոյն կը փոխէ շուտով: Արդարեւ, երիտասարդները տեսան որ զուր է քննադատել ազգային կեանքը եւ զուր է քննադատել նաեւ մարդիկը,— ազգային կազմակերպութիւնները նուազ արժէք կը ներկայացնեն քան անձերը, իսկ անձերը այնպէս են՝ ինչպէս կազմած են զիրենք պարագաները: Ուժի սէրը զզուանք կը պատճառէ այլեւս, որովհետեւ անօգուտ, նոյնիսկ վնասակար, — վկա՛յ այն երկիրները ուր ուժը, «միսթիք»ի վերածուելով, բռնութեան հասաւ: Եւ վերջապէս բնութեան պայմանները, պատմութեան օրէնքները աւելի զօրաւոր են քան ուժը: Ինչո՞ւ մոռնալ նաեւ սիրոյ վիշտը, 1929 — 1934ի երիտասարդութիւնը տեսաւ որ այն զոր կը սիրէր՝ այն չէր զոր կը կարծէր: Աւելցուցէք նոյնպէս դառնութիւնը արդարութեան դէմ,— երիտասարդները հասկցան որ մարդիկ ընդունակ չէին տալու այն արդարութիւնը, որու համար երիտասարդները պատրաստ էին իրենց կեանքը զոհելու:

Երիտասարդները իրենք զիրենք կը զգային ճիշդ այն վիճակին մէջ, ուր կը գտնուէին Նիոբէի զաւակները, որոնք զոհ գացին երկնքին նետերուն:

Եւ ահա կը սկսի յուսաբեկութեան նոր շրջան մը, — աւելի ծանր քան առաջին շրջանը:

Կասթօն Ռաժօ կը նշմարէ նոր երիտասարդութեան մը կազմութեան նշանները,— 1938ի երիտասարդութիւնն է այդ, որ «կը խոստանայ, փայլուն ապագայ մը կը խոստանայ», գէթ այդպէս կ'ենթադրէ լիսէի փրոֆէսօր մը:

Այս երիտասարդութիւնը շատ կը սիրէ զբօսանքը, ամբողջովին տարուած է զբօսանքով եւ մարզախաղերով: Ամառը՝ ջուրերուն վրայ, թիավարութիւն ու լողանք, ձմեռը՝ ձիւներուն վրայ, դահուկ ու չմուշկ: Եւ վերջապէս երկար թափառումներ փողոցներուն մէջ, պուրակ դաշտերուն մէջ, ու սինէմա: Ուսման համար՝ որքան քիչ ժամանակ որ կը մնայ: Ուրիշ ոչ մէկ հետաքրքրութիւն:

Այսպէս կը նկարագրէ փրոֆէսօր մը արդի երիտասարդութիւնը: Ուրիշ մը կը վկայէ, իբրեւ յաւելուած, թէ արդի երիտասարդութիւնը գիտէ կառավարել ինքզինք իր զբօսանքներուն մէջ, առանց հսկիչի: Եւ վերջապէս հոգեբան փրոֆէսօր մը արդի երիտասարդութեան մասին իր քննութիւնը կը կատարէ իր իսկ զաւակներուն վրայ եւ ուրախութեամբ կը յայտարարէ թէ «հիմակուան տղաքը պարզ են իրենց ճաշակով, կը գոհանան ապրիլ ուրախութեամբ եւ ձկնորսութեամբ: Իղձերու այս համեստութիւնը գրաւական մըն է թէ անոնք երջանիկ պիտի ըլլան: Զիս շատ կը սիրեն, եւ երբ իմ կեանքիս մասին կ'արտայայտուին, կը խորհին որ չէր արժեր այնքան յոգնիլ, զոհողութիւններ ըստանձնել՝ հասնելու համար այն դիրքին, զոր կը գրաւեմ: Կը սիրեն ապրիլ պարզ, համեստ եւ խաղաղ: Կը հիանամ իրենց հոգեկան խաղաղութեան վրայ, բայց կը վախնամ՝ մտածելով այդ հոգեկան խաղաղութեան մասին»:

Կասթօն Ռաժօ վախնալու բան չի գտներ հետաքրքրութեան այն պակասին մէջ, զոր կը մատնէ արդի երիտասարդութիւնը: «Քսան տարեկանէն վար» սերունդը իր այդ հոգեբանութեամբ կը պարզէ, իմացական եւ ըզգացական կեանքի մէջ, ազգային ուժին զարթօնքը:

Ֆրանսացին անհատապաշտ է, — Այդ է պատճառը իր ուժին եւ իր տըկարութեան: Ընկերային տեսակէտով՝ անհատապաշտութեան ծայրագոյն սահմանն է անիշխանութիւնը, կը սէ քննական ոգին, ընդվզումը: Բարոյական տեսակէտով՝ անհատապաշտութիւնը կ'առաջնորդէ ինքնաճանաչման, պարտականութեան գիտակցութեան: Այս անհատապաշտութիւնը կուգայ ճշդել թէ ընկերային եւ անհատական տագնապը, որմէ կը տառապինք, արդիւնք չէ՞ արդեօք անհատականն ու ընկերայինը իրարու հետ շփոթելու: Արդի երիտասարդութիւնը իր անհատապաշտութեամբ կը մատնէ հիասթափութիւն մը ժողովրդավար կարգերու մասին:

Ու կը քալէ դէպի հոգեկան ինքնավարութիւն, իր զբօսանքներով եւ մարզախաղերով՝ ցոյց կուտայ նուազ սէր հանդէպ քաղաքականութեան, հաւատալով որ լաւագոյն քաղաքականութիւնը կը մշակուի լաւագոյն մարդուն մշակումով:

Ֆրանսա կը վերանորոգուի նոր երիտասարդութեամբ մը:

Հայրենի աղբիւր

Զար բալխտն անգութ անցեալի սեւ օրերուն՝
Բաժանեց զիս զով ափերէդ մտերիմ,
Ու չբողոց որ ես ազատ, դալարուն
Մայրիի պէս հասակ նետեմ,երկարիմ:

Դառնակսկիծ զրկանքներու ներթակայ՝
Սիրտըս իմ որբ արիւն քամեց քեզ համար,
Վառ կարօտէն ջուրի կոնքիդ արծաթեայ,
Արփանանանչ ժպիտներուդ ջինջ, պայծառ:

Գիշերն անքուն, ցերեկն ալ միշտ արտասուաց
Սպասեցի տարիներով լուռ, անձայն,
Երազելով որ ալիքներդ փրփրած՝
Օր մը կ'ըլլան այրող սրտիս բալասան:

Երազարեկ դարձայ սակայն, եւ այսօր,
Վազքէն յոգնած մանկան մը պէս կը դողամ,
Հանգիստ չունիմ, դադար երբեք, եւ բոլոր
Գարուն օրերս ինձ դարձեր են սեւ, անհամ:

Հոսէ՛, աղբի՛ւրն հայրենիքիս հեռաւոր,
Գոլորշանա՛յ թող ջուրդ անուշ, մարգարիտ,
Որպէսզի գաս ցօղես վրաս ամէն օր,
Զի սիրտս մատաղ կարօտն ունի կաթիլիդ:

ԾԱՏՈՒՐ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԻՐ ԶԱՒԱԿԸ

ՕՐՕՐՈՑԻ ՄԸ ԱՌՋԵՒ

Դուն որ փոքրիկ թարթիչներդ կը բացխըփես մեղմօրէն,
Կամ կը խայտաս լուսնային թրվըռմով քաղցրունակ՝
Մեր խնդութիւնն ես այժմու եւ մեր հաւատքը վաղուան,
Ըլլայ թող նինջըդ խաղաղ այգին ծաղման պէս զըւարթ,
Խինդի ժամերդ աստղով լի եւ արտասուքըդ թեթեւ,
Լեցուի թող սիրտըդ սիւգով, անո՛յշ մանկիկ, եւ հոգիդ
Լուսնայ շաղովն առտուան, երբ կը հնչեն օրուան մէջ
Զանգերն ամէն, եւ դալար հովիտներէն երբ կ'անցնին
Գառնուկներու երամներն հըրեշտակաց հոյլին պէս,
Երբ մեղրաղէմ քու մօրկան կ'իջնէ համբոյրն ջերմաջերմ
Քու պըճլտող բիբերուն խաղաղութեան վըրայ լայն:

Օ՜, ի՛նչ կակուղ են այտերդ եւ թաթիկներդ ո՛րքան թարմ,
Եւ նօսրաթել քու ծամերն նաւազայթի պէս խարտեաշ,
Քու նայուածքներն անյարիր կը խանդոտեն իմ վշտերս,
Եւ տարօրէն հրճուանքներ կը սերմանեն անձիս մէջ.
Օ՜, երկարէ՛ ինձ մատներդ, անո՛յշ մանկիկ, եւ զգուէ
Քու թաւշահունչ ժպիտով հոգւոյս բացերն անարեւ,
Կուրծքիս վըրայ հանգչեցուր խոպոպիկներդ ոսկեղէն,
Եւ ծաղկեցուր շրթներուդ մարմանդներուն վըրայ զով
Աղաւնակերպ քու կեանքին ծաղկանց երանգն ու բոյրեր,
Ես պիտ' գտնեմ քու ժպտիդ սաղարթներուն մէջ սրտի
Նոյն ջերմութիւնն արգաւանդ եւ նոյն տըրո՛փն արիւնի:

Օ՜, ժպտէ ինձ, ո՛վ հոգեակ. ահա ցոլքերն արեւին
Քու կարմրորակ շուրթին հետ կը համբուրուին բարութեամբ,
Քու վուշի պէս նրբահիւս այտերուն տակ կը գծուին
Երակներու մեղմ ցանցերն եւ քաղցրութի՛ւնն երկնային
Քու մանկային կենցաղին. ո՛րքան ծանօթ են հոգւոյս
Քու դիմագիծն եւ պէսպէս խաղերն արծաթ մատներուդ,
Քու աչքերուդ մէջ մաղուած կապոյտն երա՛նգն է մերին
Լիճերուն՝ մէջ լողացող ալիքներուն եւ երկնին,
Քու ակնարկներն ցօղերն են որ կը ծաղկին աստղի պէս
Մեր մարգերուն մէջ բուսնող կանաչութեանց առընթեր,
Մինչ քու հոգին մեր կեանքն է, մեր բերկրութիւնն ու մեր սէրն:

Երբ կը ծռիմ անարատ օրօրոցիդ վըրայ ես
Ինձ կը թըւի նշմարել ակն յարանուն հաւատքին
Որ կը դարբնէ մեր հոգին. քու սրբազան նինջին շուրջ
Կ'ելլեն ոտքի մեր փոշոտ գումարտակներն հոյլ առ հոյլ,
Որոնք իրենց արիւնոտ զէնքերն հուժկու բազուկով
Կը տարածեն քու փոքրիկ մարմնոյն վըրայ Յիսուսի.
Քու նինջին շուրջ կը շարժին ամպն ու հովերն մեր երկրին,
Կը լսուի երգն յաղթական ահեղավազ Եփրատին,
Կամ մրոլտո՛ւքն անըրւան երէներո՛ւն որոնք քու
Ճակտին դիմաց կը ծռին իրենց դունչերն բարկացած,
Եւ կը զգուեն քու թուշերն թաթովն իրենց թաւամազ:

Կ'իջնէ իրկունն, ո՛վ հոգեակ, ու լուսնին դէմ կը շարժին
Բարտիներուն ուղղաձիգ կատարներն լայն օրօրմամբ,
Կը լսուի տաղն հովտին մէջ սիրահարուած սոխակին,
Եւ նուաղման պէս անզօր երջանկութիւն մը տակաւ
Կը պըտըտի բընութեան ամփոփութեան վըրայ հեզ.
Ես քու կողքին, աստղին պէս, որ չի՛ դատուիր իր լուսնէն,
Կը դիտեմ քունն երջանիկ քու մեղրամոմ հիւսուածքին,
Քու երկնքին պէս ողորկ ճակտին կամարն իմաստուն,
Որուն վըրայ իմ հոգիս կը յամենայ շողի պէս,
Ինչպէս փրփուրն ու ալիքն ափունքներուն վըրայ որբ,
Ուր կը մեռնին անտրտունջ վերջին ժամերը օրուան:

Օ՜, ննջէ՛ դուն, ո՛վ հոգեակ. դուն համակ սէ՛ր ու գորով,
Թող ըլլայ շունչըդ լըճին շնչառութեան պէս մեղմին,
Ստուերներու եւ լոյսի դաշնակութեամբ պարուրուի
Քու թաշնակի բոյնն որ մեր երջանկութիւնն է խորին.
Նըջէ՛ խաղաղ, ո՛վ հոգեակ. ահա լուսնակն հովտին մէջ
Ալեակներուն հետ անվերջ կը բերկրանայ սիրոյ պէս.
Միջոցն աղի՛ է հոգւոյս ուրախութեամբն այս գիշեր,
Մինչ ես քեզմով իմ թրթռուն միայնութեան մէջ այս խոր,
Քընարս քեզմով է լեցուն, ինչպէս երգերս արիւնով,
Ինչպէս յուզո՛ւմըս խանդով, եւ ինչպէս սիրտն իմ հրրուտ՝
Քու ոսկիկի աչքերուն լուսէ ներմա՛կ արցունքով:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ԵՐԳ ՍԵՒ ԳԷՈՐԳԻ ՄԱՍԻՆ

(ԳԱՐԱԳՈՐԳԵՒԻՉ)

Զորում երկու գայլ չեն իրար կրծում,
Հայր եւ որդի են միմեանց անարգում:
Ցանդիմանում է ծեր Պետրոն որդուն,
— «Նզովք չարագործ, խեռ ապըստամբ դու,

Աստուծուց ոչինչ երկիւղ չես կրում,
Սուլթանի հետ ես դու չափուել ու զում,
Բէլգրադի փաշի դէմ պատերազմել:

Մի՞թէ դու երկու գլխով ես ծնուել:
Գնա՛ կործանիր դու քեզ, անօրէն,
Ի՞նչ ես կործանում Սերբիան համօրէն»:

Գէորգին կատղած պատասխան տուեց.
— «Տեսնում եմ, ծերուկ, որ դու ցնդած ես,
Քանի հաչում ես դու խելառխօսքեր»:

Զայրացաւ ծերուկ Պետրոն առաւել,
Սկսեց սաստիկ հայհոյել, գոռալ:
Ուզում է դէպի Բէլգըրատ գնալ
Իւր ըմբոստ որդուն Թուրքերին մատնել

Ապաստարանը Սերբերի յայտնել:

Պետրոն դուրս ելաւ մութը քարայրից,
Գէորգին վազելով հասաւ յետեւից.
« — Դու վերադարձի՛ր, հա՛յր վերադարձի՛ր,
Ակամայ ասած խօսքերս ների՛ր»:
Ունկն չըդրեց Պետրոն, սպառնաց
— Ահա յելուզակ, դու լաւ կ'ստանաս:

Ընդառաջելով որդին իւր հօրը,
Ընկաւ, փաթաթուեց ծերի ոտքերը:

Չը նայեց որդուն Պետրոն ալեւոր,
Գէորգին վազելով հասաւ նորից նոր
Եւ բռնեց նըրա գարշախայտ հիւսից.
« —'Ի սէր Աստուծոյ, դարձիր այդ ճամբից,
Մի տանիր դու ինձ դէպի փորձութիւն»:

Զայրացած ծերը յետ մղեց նըրան,
Եւ Բելգրադի մեծ ուղիով գընաց:
Գէորգին դառնացին, դառնացին ող–բաց,
Ատրճանակը գօտիից հանեց
Եւ հօրը վերան իսկոյն կըրակեց:

Ձայն տուեց Պետրոն, դողդոջ, երերուն.
« — Վիրաւորուած եմ, Գէորգի, օգնութի՛ւն».
Եւ ճանապարհին նա անշունչ ընկաւ:

Որդին վազելով քարայրը դարձաւ:
Մայրը դուրս ելաւ, հանդիպեց որդուն
— Ի՞նչ եղաւ, Գէորգի, ո՞ւր գընաց Պետրոն —
Պատասխան տուեց Գէորգին կոշտ կերպով
« Ճաշին ծերունին արբեցաւ գինով,
Հիմի ընկած է Բէլգրադի ճամբին»:

Մայրը գուշակեց, ողբաց դառնագին,
— Անէծքն Աստուծոյ, սե՛ւ, լինի վեըադ
Որ սպանեցիր քո հօրդ հարազատ:
Գէորգի Պետրովչին էլ այնուհետեւ
Ողջ ժողովուրդը անուանում է Սեւ:

ԱՐՍԷՆ ԿՐԱՍԻԼՆԻԿԵԱՆ
(Պուշկին)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Մուրացանի վէպը, «ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ»: Տեղեկացնել «Յառաջ»ի:

ԵՐԲ ՇԷՆ ԷԻՆ ՄԵՐ ԲՈՅՆԵՐԸ

ՄՇԵՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՐՍՆԻՔԸ, ԵՐԳԵՐՆ ՈՒ ՊԱՐԵՐԸ

Զայներ.— Աստուած շնորհաւոր ընէ, կրկնելով երեք անգամ: Ապա Թաւրիշէ ճերմակ նարօտ մը խաչաձեւ կ'անցընեն Թագւորի պարանոցէն (Խաչ - փակ):

Երեքական հոգի, երեք տեղի վրայ բաժնուած, կը սկսին հետեւեալ գովքը երգել: Կրկնելով երեք անգամ.

Շինեցին ու թամամեցին,
Խաչն ի վրան բազմացուցին:

Ընդունեց խաչ ելնել, Թագւո՛րը,
Մէկիկ է, ելէք, իր առջեւն երթանք,
Ուր չմնայ, իր չէլիկ խաթեր:

Մեր Թագւորն ի խաչ,
Խաչփակ խաչ ու մաչ,
Ձեռք կարմիր խնձոր,
Արեւն է կակաչ:

Մեր նախահայրերը, ամուսնութեան մօեցած են երկու հակառակ ուղղութեամբ: Ամուսնութեան մէջ անասած են քաղցրութիւն, ու դառնութիւն: Եթէ ամուսնացող զոյգերը կը վայելեն փոխադարձ սէր, անոնց դալիք օրերը կ'երթայ դէպի քաղցրութիւն: Այդ առթիւ խնձոր կը դնեն Թագւորի ձեռքը որ կը նշանակէ — քաղցր ապագայով կը մտնէ կեանքի ասպարէզ:

Իսկ եթէ ամուսնացող զոյգերը փոխանակ սիրոյ ատելութեան կը հանդիպին, անոնց վրայ ալ խաչ դրուած է,— աշխարհ մտնել տառապանքի մէջ:

ԲԱՐԵՄԱՂԹԱՆՔ

Գացէք բերէք զթագւորայ մէր,
Ի գայ մտնայ դարպաս խանէն,
Ծնրիկ զարնէ սուրբ սեղանին,
Խէրն ու բարին մեր Թագւորին:

Գացէք բերէք սալամ սարէն,
Ի գայ մտնայ դարպաս խանէն,
Ծնրիկ զարնէ սուրբ սեղանին;
Խէրն ու բարին մեր Թագւորին:

Գացէք բերէք կաքաւ քարէն,
Ի գայ մտնայ դարպաս խանէն,
Ծնրիկ զարնէ սուրբ սեղանին,
Խէրն ու բարին մեր Թագւորին:

Հոս Թագւորին ծնողքը եւ երկու անմեղ թռչուններ կը կանչեն: Ծնողք իրենց մրմունջներով, իսկ թռչունները իրենց դայլայլներով սուրբ սեղանի առջեւ կըրարեմաղթեն,որպէսզի փոխանակ ատելութեան, սիրոյ եւ քաղցրութեան հանդիպին Թագւորը եւ Հարսը:

ԾԱՂԿՈՆՔ

Էտ բալասան ծաղիկ պիտ էր ծաղկոնաց,
Ուր կը թփռէր, թուփն ու տերեւ հըտ իրաց:

Էտ նունուփար ծաղիկ պիտ էր ծաղկոնաց,
Ուր կը թփռէր, թուփն ու տերեւ հըտ իրաց:

Էտ անթառամ ծաղիկ պիտ էր ծաղկոնաց,..
Ուր կը թփռէր, թուփն ու տերեւ հըտ իրաց:

Ինչպէս բնութեան կողմէ օժտուած ծաղին ու տերեւ իրարու հետ կը թփռին, նոյն բնութեան պահանջի վրայ, Թագւորն ալ կը մտնէ կեանքի պարտէզ թփռելու համար: Թող ունենայ բալասանի հոտ, նունուփարի գոյն եւ անթառամի տոկունութիւն:

ԾԱՂԿՈՆՔ

Ի՞նչ ծառ պիտի ծաղկոնաց,
Ծառ խնկենի, ծառն ի ծաղիկ,
Ծա՛ռ, ծա՛ղկէ, ծա՛ռ:

Ի՞նչ ծառ պիտի ծաղկոնաց,
Ծառ խնձորի, ծառն ի ծաղիկ,
Ծա՛ռ, ծա՛ղկէ, ծա՛ռ:

Ի՞նչ ծառ պիտի ծաղկոնաց,
Ծառ նռնենի, ծառն ի ծաղիկ,
Ծա՛ռ, ծա՛ղկէ, ծա՛ռ:

Կեանքի այն պարտէզի մէջ, Թագւորը թող ծաղկի եւ իր ծաղկունք (բեղմնաւորում) ըլլայ խնկի նման բուրումնաւէտ, խնձորի պէս քաղցր ու համեղ, եւ նռան նման առատ:

Հոս կը լրանայ փեսաքովքի արարողութիւնը:

Սափրիչը ոտքի կը հանէ Թագւորը, անոր մանուկները թափոր կազմած, երգեցիկ խումբ մը «Առաւօտ լուսոյ» երգելով դուրս կուգան: Փեսան աչխարհի չորս կողմը ծնրադրելով կ'աղօթէ: Յետոյ կը դառնան պարետուն:

Եւ կը սկսին, «Աստուած շնորհաւոր ընէ» պոռալով, իրենց սուրերով հարուածել դուռն ու շէմկալը:

Պարը կը սկսի, օրէնք է այստեղ շորոր խաղալ:

ՇՈՐՈՐ ԵՐԳ

Բատան, բատան, օ՛յ, օ՛յ, օ՛յ, օ՛յ,
Բատան, բատան, ոսկի բատան:

Մեր դռան յառէջ, յարդ գարնցան
Բօլակ ջայրան միջով անցան:
Եարըս մէջն էր, չճանչցան: Բատան, եւն.:

Մեր դռան եռեւ քառսուն կարաս,
Քառսուն կարսի գինին էր խաս, բատան, եւն.:

Ամէն կարսից կթխիկ մը տաս,
Ամէն կթխին պագիկ մը տաս: Բատան, եւն.:

Մեր տան յետեւ բուլ մը տանձի,
Ձեր տան յետեւ բուլ մը տանձի, Բատան, եւն.:

Պսակողիդ մօրուք խանձի,
Լեզուն մէջ բերնին պապանձի: Բատան, եւն.:

Շորոր լրանալէ յետոյ, պարը կը վերսկսի:

ՊԱՐԵՐԳ ՄԸ ՔՐԴԱԽԱՌՆ

Պինկօլէ խօշ պինկօլէ, գուլէ,
Հանանօր նանօր նանօր,
Պինկօլէ հազար կօլէ, գուլէ,
Ջանանօր նանօր նանօր:

Չի զանըմ քիժան, գօլէ, գուլէ
Հանանօր, նանօր նանօր:

Սըֆըր չուէ Ստնպօլէ, գուլէ, եւն.,
Շըռէ գայուր չի զօրէ, գուլէ, եւն.:

Գայուր սըր իսլամ զօրէ, գուլէ,
Ջանանօր նանօր նանօր:

Չի ըվրէ ըըշ ու տարի, գուլէ, եւն.,
Բարանըֆ տուր տուր բարի, գուլէ, եւայլն:

Մ. ԲԱՐԽԵԱՆ

(5)

(Շար.)

*** Խորհրդային կառավարութիւնը յանձնարարեց Փրա-կայի դեսպանին՝ բողոքել Տոնի Խաղախներու ժողովին գումար-ման դէմ: Մոսկուա ոչ-բարեկամական կը նկատէ այս ժողովին արտօնութիւնը: Կարծողներ կան թէ խորհրդային իշխանութիւնը պիտի խզէ Չեխոսլովաքիոյ հետ կնքած դաշինքը, եթէ չարու-նակուին թշնամական արարքները:

*** Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը որոշեց 1 առ հարիւրի նոր տուրք մը հաստատել 15,000 րուբլիէն վեր գոր-ծառնութեանց վրայ, յանուն ազգային պաշտպանութեան:

*** Չեխային նոր նախագահը, Բենեշ, հրամայեց զտել օտա-րականները: Բազմաթիւ օտարազգիներ պիտի արտաքսուին, մասնաւորապէս Ճափոնցիներ, Գերմանացիներ, Հունգարներ եւ Չեխեր: Օտարականներու դէմ մասնաւոր միջոցներ ձեռք պիտի առնուին Ուկրայնայի եւ Սպիտակ Ռուսաստանի մէջ:

Չեխ-ուկրայնական յարձակում մը Հիւսիսային Հունգարիոյ մէջ

—— oo ——

Անակնկալ եւ շատ ծանր միջադէպ մը պատահեցաւ յունուար 6ին, Մունքաջի մէջ (Հիւսիսային Հունգարիա): Առաւօտ կանուխ չեխ կանոնաւոր զինուորներ եւ ուկրայնացի աՀաբեկիչներ անց-նելով նոր գծուած սահմանը, գրաւեցին գիւղ մը: Գործողու-թեանց կը մասնակցէին գնդացիրներ եւ չեխական երեք զրահա-պատ կառքեր: Հունգարիոյ սահմանապահ զինուորներն ալ կրակ բացին եւ առաջին զրահապատը անդունդն իվար գլորեցաւ: Մուն-քաջէն ալ օգնական զօրք հասած ըլլալով, կանոնաւոր ճակատա-մարտ մը սկսաւ: Հունգարներէն սպաննուեցան 9 հոգի, որոնց չոր-սը սպայ: Չեխերը ռազմադաշտին վրայ ձգեցին հինգ մեռեալներ, միւսները միասին տանելով: Կռիւը տեւեց 11 ժամ: Հունգարա-կան զօրքը սահմանէն անդին քշեց արշաւողները, կառավարու-թիւնն ալ բողոքագիր մը ուղղեց չեխական կառավարութեան:

Հունգարական զեկոյց մը այս տեղեկութիւնները հաղորդելէ վերջ, կ'ըսէ թէ յարձակումը ուղղուած էր ոչ միայն Հունգարիոյ, այլեւ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ դէմ, որոնք վճիռ արձակած էին նոր սահմանագծի մասին: Չեխական կառավարութիւնը քննու-թիւն բացաւ:

*** Գերմանական եւ Փրանսական կառավարութիւնները ծա-նուցագիր մը ուղղեցին չեխական եւ Հունգարական կառավարու-թեանց, այս միջադէպին առթիւ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նախագահ Իսմէթ Ինէօնիւ երկար տեսակցու-թիւն մը ունեցաւ Եգիպտոսի նախկին խտիվ Աբբաս Հիլմիին հետ, որ պաՀազուրկ է 1914էն իվեր:

ՊԵՐԼԻՆԷՆ Ռութենիա գնաց «բոլոր ցարական Խազախներու զեկավար» Բորով, որպէսզի այնտեղ կազմակերպէ «Խազախներու սպիտակ պաՀակախումբ» մը, որ պիտի բաղկանայ գլխաւորաբար ԼեՀաստանէն եւ Խ. Ռումանիայէն տարագրուած ռուս միապետական սպաներէ:

ՍԻՆԷՄԱՆԵՐԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԵՑԱՆ երէկ, շաբաթ, շնորհիւ կառավարական միջամտութեան: Նոր տուրքերու խնդիրը պիտի քննուի, վերջնական կարգադրութեան մը յանգելու համար մինչեւ տասը օր: Այս տասնօրեակի ընթացքին նոր տուրքերը պիտի հաշ-ուեն, բայց պիտի չգանձեն:

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ կատարուեցան Պաղես-տինի մէջ, իբրեւ հետեւանք նոր դէպքերու: Բոլորն ալ արգելա-փակուեցան կեդրոնացման կայաններու մէջ, ուր կը գտնուին 4600 կալանաւորներ:

ՀԻՆԳ ԱՄԻՍ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ դատապարտուեցաւ Մարլիի քաղաքապետը, որ գործօն դեր կատարած էր նոյեմբեր 30ի ընդհ. գործադուլին մէջ, քաղաքապետական սրահն ալ բանթողներուն տրամադրելով:

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉՈՒԹԵԱՆ 100ԱՄԵԱԿԸ տօնուեցաւ երէկ, շա-բաթ, Սորպոնի մէջ, հովանաւորութեամբ Հանրապետութեան նա-խագահին:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ օդանաւային ուժերու գերազանցութեան մասին գաղտնի տեղեկագիր մը ղրկած է գնդ. Լինտպէրկ, եթէ հաւա-տանք հրատարակուած լուրերուն: Պաշտօնական շրջանակներէ կը հերքեն այս լուրը, որ մեծ իրարանցում պատճառած է:

Ներկայացում եւ պարահանդէս

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ԵՒ ՇՐՋ. ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ ԵՒ

Հովանաւորութեամբ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

22 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30էն մինչեւ կէս գիշեր

8 Ռիւ Ժան Կուժօն, Մէթրօ Շանզ Էլիզէ - Քլէմանսօ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՕՐՀԻՆ ՄԸԼ ԱԼԵՆ

Ղեկավարութեամբ դերասան Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ (որ կը կատա-րէ Սուլթան բէկի դերը), կը մասնակցին՝ Տիկիններ ԳԱՅԵԱՆԷ, ՔՆԱՐ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ, ՔԱԶԱՅՐ եւ ՔԻՒԹՆԷՐԵԱՆ, Պ. Պ. ԱԶՆԱ-ՒՈՐԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ եւ Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ:

Երաժշտութիւնը կը վարէ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ: Ժամը ճիշդ 7էն կը սկսին հայկական եւ եւրոպական պարերը, մէջ ընդ մէջ տեղի կ'ունենան երգ, արտասանութիւն եւն.: Ընտիր նուագա-խումբ, ղեկավարութեամբ յայտնի դաշնակահար ՍԼԱՎՄՔԻՒ:

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Տոմսերը կը ծախուին, Գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 51 Rue Mr. le Prince, Paris (6.), Թ. Նալպանտեան, 43 Rue Richer, Paris (9), Ս. Հալվա-ճեան, 4, Rue d'Alexandrie, Peris (2), հանդէսին օրը կիշէն:

Մուտք՝ 8, 10 եւ 15 փրանք:

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՏԱՂԱՆԴԱՒՈՐ ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐ ՖԻԼԻՓ ՕՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

Յունուար 15ին, Collège-ի սրահին մէջ

Նկատի ունենալ այս թուականը եւ չխաչաձեւել:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Լաւ Փրանսերէն գիտցող հայ օրիորդ մը գործ կը փնտռէ գրասենեա-կի մէջ աշխատելու համար: Կը ստանձնէ նաեւ աշխատիլ կարի արհեստա-նոցի մէջ: Դիմել՝ Օր. Եաղուպեանի, 8 Ave. d'Eylau, Paris (16):

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» խումբի Ընդհ. Ժողովը այսօր, Կիրակի, 8 Յունուար ժամը 2ին իր ակումբին մէջ: Կը խնդրուի Սէն Շամոնի եւ Լօ-րէթի ընկերներէն ներկայ գտնուիլ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՅԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

8 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Սոսիէթէ Սավանթի D սրահին մէջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ «Ուկրանիա եւ ուկրայնական հարցը»:

ԽՆՋՈՅՔ—ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՊԱՆԵԷԹ-ՔԱՇԱՆԻ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

8 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—7, ընկերուհի Մալ-խասեանի բնակարանը 21 Sentier de la Roue, Bagneux:

Կը խօսի ընկերուհի Հ. ԽՕՆԴԿԱՐԵԱՆ. Նիւթ՝ «Հայ կնոջ հա-սարակական զարգացումը»:

Գեղարուեստական բաժնին կը նուագէ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ:

Մուտք 5 փրանք:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Ֆ. Կ. Խաչի Շավիլի Մասնաճիւղին կողմէ, 8 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, դպրոցի սրահին մէջ: Երգ, արտասանութիւն եւն. փոքրիկներու կողմէ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԹԻՒ

Ֆ. Կ. Խաչի Սարսէլի Մասնաճիւղին կողմէ

8 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ 12

Սալ տը Նոսի մէջ, 81 Rue de Paris, Սարսէլ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Կը նուագէ Թառիստ Աբգար, հայկական եւ կովկասեան պարեր Վրացի Կինտոյին կողմէ:

Մուտք՝ 8 փրանք

Փոքրիկներու համար մինչեւ 10 տարեկան 4 փրանք:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԹԵՒԱՆԵԱՆ ընտանիքը կը ծանու-ցանէ թէ 8 Յունուար, Կիրակի օր, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժօն, տեղի պիտի ունե-նայ հոգեհանգիստ-Պատարագ հան-գուցեալ ՏԻԳՐԱՆ ԹԵՒԱՆԵՆԻ մահ-ուան տարելիցին առթիւ:

Կը հրաւիրուին ազգականները, բա-րեկամները եւ հանգուցեալին յիշա-տակը յարգողները:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. «Սարգիս Մինասեան» Ենթակոմիտէն կը ծա-նուցանէ թէ այսօր, Կիրակի առաւօտ տեղւոյն Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղե-ցիին մէջ Պատարագի արարողութե-նէն վերջ, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի ողբացեալ ընկեր-ներ՝ Ահարոն եւ Յովհաննէս Պէրպէր-եաններու, Նազար եւ Արաքսի Բա-պուճեաններու, Յովհաննէս Աբգար-եանի եւ Լեւոն Նոտարեանի յիշատա-կին: Եկեղեցական արարողութենէ վերջ այց մը պիտի կատարուի ընկեր-ներու շիրիմներուն:

ՊԱՏԱՐԱԳ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Պօղոս Պետրոս ե-կեղեցիի հոգաբարձութիւնը կը ծա-նուցանէ թէ Ծնունդի առթիւ, այսօր, Կիրակի տեղւոյն եկեղեցւոյն մէջ պի-տի պատարագէ Գեր. ՀՐԱՆՏ Վրդ. ՆԵՐՍՈՅԵԱՆ:

Սկիզբ Պատարագի ժամը 10:

ԾՆՈՒՆԴԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

8 Յունուար, Կիրակի, Ս. Ծնունդ եւ Աստուածայայտնութիւն. սկիզբ ժամերգութեան՝ 7. հանդիսաւոր Ս. Պատարագի՝ 9. Քարոզ՝ 10.30. Ջրօ-րհնէք՝ 11.30:

9 Յունուար, Երկուշաբթի, Յիշա-տակ Մեռելոց. սկիզբ ժամերգու-թեան՝ 8.30. Ս. Պատարագի՝ 10. Հո-գեհանգիստ՝ 11.15:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ եղբայրս՝ Անդրանիկ Էքմէքճեան որ Կեսարիոյ որբանոցին փոխադրուած էր Իզմիր: 1922ին Իզ-միրի աղէտին փոխադրուած է Գալա-լայի (Յունաստան) որբանոցը: Իր մասին լուր ունեցող ընկերներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջ՝ Տիկին Հայկուհի Եայլաբեանի, 26 Rue Louis Blanc, Lyon, (Rhône), France:

Կը խնդրուի յունահայ թերթերէն արտատպել:

— Անգարացի Լուսաբեր Ասլանեան, որուն հասցէն է՝ Հայաստան, Երե-ւան—Նոր Բիւթանիա, կեդրոնական փողոց թիւ 21, Մանուէլ Փապուճեա-նի բնակարանը, կը փնտռէ իր քոյրը Թագուհի Ասլանեան, հօր անուն՝ Կը-ղեմէս, մօր անուն՝ Կիւլլինիա, Ճա-լալեաններու թոռը: 1924ին կը գտ-նուէր Պոլսոյ: Իր ամուսինն էր Լէշկաքար Պետրոս:

Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Պ. G. Kissianի, 11bis, Rue Chemin de fer, Clamart, Seine:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹ

1 — 25 Դեկտեմբեր

ՄՈՆԹԼԻՄԱՐ, Ս. Ճ. — 75
ԼԱՖՐԻԹ, Հաճ. — 40
ԱՐՔԷՕՅ, Հ. Ե. — 80
ԼԱ ԿԱՐԷՆ, Օտ. — 40
ՍԱՆՈՒԱ, Տէր Մ. — 205
ՓԻԷՌՖԻԹ, Տիկ. Պ. — 175
ՔՈԼՈՆՊ, Փապ. — 115
ԺԻՎՕՌ, Սան. — 40
ՍԷՆ ՍԻՌ, Ա. Խ. (Մ. միջ.) — 40
ՊՈՒՐԿ ՍԷՆԹ ԱՆՏՈԼ, Ի. Օ. — 150
ՊՌՈՆ, Բարս. — 75
ՄՈՐԷՍԹԷԼ, Վ. Պ. — 40
ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒԻ, Գործ. — 120
ԱՌՆՈՒՎԻԼ, Ա. Ե. — 150
ԼԻՈՆ, Ջ. Փ. — 75
ԹԱՆԺԵՐ, Կէմալ — 375
ԳՈՆՍԹԱՆԹԻՆ, Ս. Մ. — 75
ՓԱՐԻԶ (10), Տիկ. Մ. — 30
ՍԷՆ ԿՐԱԹԻԷՆ, Ա. Վ. — 240
ՔԼԷՐՄՈՆ ՖԷՐՐԱՆ, Լ. Թ. — 150
ԹԱՐԱՐ, Ա. Գ. — 75
ՇԱՆՊԵՐԻ, Թօփ. — 40
ՊԱԼԱՆՔՈՒՌ, Ն. Շ. — 150
ՄՈՆՓԵԼԻԷ, Ճուհ. — 75
ԼԸ ՇՕ ՖՕՆ, Նէվ — 250
ՍԱՐՍԷԼ, Կ. Եր. — 50
ՓԱՐԻԶ (14), Կ. Ն. — 150
ՍԷՆ ԺԸՆԷՎԻԷՎ, Իշխ. Ա. — 40
ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, Ա. Խ. — 120
ԱՌՆՈՒՎԻԼ, Տիկ. Էլ. — 150
ԼՈՆՏՈՆ, Մ. Կ. — 265
ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆ, Ս. Պ. — 150
ՓԻՒԺԷ սիւռ ԱՐԺԱՆ, Օ. Ք. — 150
ՊԻՅԵԱՆՔՈՒՌ, Ս. Գ. — 40
ԹԱՐԱՐ, Գ. Յ. — 75
ՄԱՐՍԷՅԼ, Պան. — 150
ՄԱՐՍԷՅԼ, Խ. Ն. — 150
ՆԻՍ, Յար. — 75
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ի. Թ. — 100
ՄԱՐՍԷՅԼ, Տքթ. Ա. Շ. — 200
ՆԻՍ, Տ. Ս. Շ. — 120
ՄԱՐՍԷՅԼ, Տիկին Ս. Գ. — 75
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ա. Գ. — 120
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Ղ. Ղ. — 150
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գ. Շ. — 150
ԲՕ, Գ. Ն. — 150

«ՅԱՌԱՋ»ԻՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԵՑԷՔ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐԵՑԷՔ

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Սկսած ղրկել Յունուար 1էն

ՓԱՐԻԶ (15) Հ. Ջ.
ԺԸՆԷՅ, Օ. Պ.
ՌՈՒԷՅ - ՄԱԼՄԷԶՈՆ, Տիկ. Պ.
ՍԷՆ ՌԱՄՊԱՌ, Թէո.
ՓԱՐԻԶ (19), Ջ. Ճ.
ՓԱՐԻԶ (20), Ա. Թ.
ԱՐԺԱՆԹԷՕՅ, Տիկ. Է. Ք.
ՆԷՕՎԻԼ, Ն. Մ.
ՎԻԷՆ Խ. Տ., Յունուար 5էն
ՎԻԷՆ, Պ. Ռ., Յունուար 7էն
ՄԱՐՍԷՅԼ, Պ. Յ. Յունուար 7էն

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17 Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 10 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MARDI 10 Janvier 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3934

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՒԵԼԻ ՄՕՏ, ԱՒԵԼԻ ՏԱՔ

Ամէն անգամ որ կը խօսինք ինքնապաշտպանութեան հարցի մասին, դառնութիւն մը կը համակէ մեր սիրտը, խորապէս վրդովիչ երեւոյթի մը առջեւ,— կապի թուլութիւնը՝ գաղութէ գաղութ: Թուլութիւն մը, որ աչքի կը զարնէ նոյնիսկ միեւնոյն երկրին սահմաններուն մէջ:

Եւ թուլութիւնը բուն բառը չէ: Ամէնէն թեթեւն է, այս պարագային:

Առէք Ֆրանսան: Կը հաւատա՞ք թէ Փարիզը որ եւ է ատեն հետաքրքրուած է Լիոնի, Վալանսի, Մարսէյլի կամ Կրընոպլի գործերով: Այո, կան կապեր՝ կուսակցութեանց, Կապոյտ Խաչի եւ իրենց մասնաճիւղերուն կամ Օֆիսի գործակալներուն միջեւ: Երբեմն ալ, թերեւս նամակներ կամ հարցումներ կը փոխանակուին, հոգեւոր հովիւներու միջեւ, այս կամ այն հարցին առթիւ:

Աւելին՝ գլխու ցաւ է: Իսկ մասնաւորապէս այս քաղաքին մէջ մարդիկ սուտ-խենդ անգամ կը ձեւանան, գլխու ցաւէ ազատ մնալու համար:

Հոգեկան կա՞պ: Գոնէ մեծ քաղաքի — դուք ըսէք՝ «մեծ եղբօր» — սրտցաւ հետաքրքրութի՞ւն աւելի համեստ քոյներու հանդէպ: Ի՜նչ միամտութիւն:

Երբ իրականութիւնը այս է միեւնոյն երկրի սահմաններուն մէջ, կրնաք երեւակայել թէ ի՛նչ կրնայ ըլլալ, աւելի հեռաւոր գաղութներու հետ:

Ժամանակին անխնայ քննադատած են Պոլիսը, դիտել տալով թէ չըմբռներ «գաւառ»ի, բուն բառով՝ խաւարակուռ Անատոլուի եւ մանաւանդ հայկական նահանգներու տառապանքները, պահանջներն ու տեսակէտները:

Բոլորովին անտեղի չէր այս մեղադրանքը: Եւ շատ բան բարեփոխուեցաւ տարիներու ընթացքին, շնորհիւ ձախակողմեան, ժողովրդավար հոսանքներու բուռն պայքարին եւ գործնական աշխատանքին:

Ամիրայականէն վերջ, քանդուած էր, նաեւ, աղա-էֆէնտիական հոգեբանութիւնը: «Գաւառ»ը վերստացած էր բաւական իրաւունք, տիրաբար վարելու համար իր ճակատագիրը, երբ Մեծ Պատերազմը, յետոյ Զինադադարի աննախընթաց խայտառակութիւնները եւ Լօզանը վեր ի վայր շրջեցին ամէն բան:

Հիմա փորձեցէք բաղդատել Պոլսոյ այդ վերաբերումը՝ Փարիզի բռնած դիրքին հետ: Ապահովաբար պիտի կարմրիք, եթէ տակաւին բան մը մնացած է այդ առաքինութենէն:

Անշուշտ Փարիզը Պոլիս չէ, ոչ ալ Արտասահմանի այսօրուան գաղութները՝ «Գաւառ» — Կարին, Տարօն, Վասպուրական, Տիգրանակերտ, Սեբաստիա կամ Խարբերդ:

Բայց, բառերը պահելով իրենց տեղը եւ փոխաբերաբար առնելով պատկերը, ինչո՞ւ աւելի մեծն ու բախտաւորը եղբայրաբար պիտի չնայէր միւսներուն վրայ:

Չէ՞ որ երէկուան Գաւառին, մինչեւ անգամ Պոլսոյ վերջին մնացորդներն են այդ համրանքները, նետուած՝ մէկ ցամաքէն միւսը, եւ իրար խառնուած առանց բնակավայրի, ծննդավայրի խտրութեան:

Հարցումը աւելի խտացնելով, ի՞նչպէս կը յաւակնինք տեւել, տոկալ, կազմակերպել մեր ինքնապաշտպանութիւնը, երբ ոչ իսկ իրարմով կը հետաքրքրուինք:

Նորէն կը յիշեցնենք,— բաւական չեն զանազան պաշտօնական հաստատութեանց, Առաջնորդարաններու կամ Բարեգործականի պատահական թղթակցութիւնները, որոնք ընդհանրապէս ձեւակերպութիւններ են:

Երբ կ՚ըսենք սերտ կապ գաղութէ գաղութ, ըսել կ՚ուզենք փոխադարձ հետաքրքրութիւն, ճանաչում եւ ի հարկին աշխատանք, այս կամ այն պակասը լրացնելու, թոյլ ճակատ մը զօրացնելու, մոռցուած պահանջ մը գոհացնելու համար:

Բնականաբար Փարիզի եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չէ որ պիտի կատարէ այս աշխատանքը: Ոչ ալ Բարեգործականը, իր քարացած հոգեբանութեամբ:

Դժուա՞ր է ըսել,— ի վերջոյ Փարիզը պիտի ունենա՞յ ընդհանուր ղեկավարութիւն մը թէ ոչ, գոնէ ինքն իրեն համար:

Բայց, կը կարծենք թէ մասնաւորապէս երիտասարդ — այլեւ հասունցած — տարրերը իրաւունք չունին ամէն հոգ ձգելու եղած-չեղած մարմիններուն վրայ, որոնք շատոնց պարպուած են արդէն:

Ամէնէն առաջ իրենց վրայ կ՚իյնայ որոճալ, գործել, զօրացնելու համար հոգեկան, հետզհետէ նաեւ օրկանական կապը գաղութէ գաղութ:

Ի վերջոյ ո՞ւր կրնայ յանգիլ այս կծկուած, կոճկուած հոգեբանութիւնը,— ես իմ գործս, իմ պատեանս, իմ թաղս, շատ-շատ՝ իմ քաղաքս:

Յաճախ կը մեղադրենք Հայրենակցականները, թէ հորիզոն չունին իրենց սեփական ծննդավայրէն, իրենց գիւղին աղբիւրէն կամ լիճէն դուրս:

Ո՞ւր է հորիզոնը «ուսումնական» դասուն: Մանաւանդ անոնց որ օժտուած՝ աշխարհի բազմազան գիտելիքներով, այլեւս պարտաւոր են խօսքէն գործի անցնելու, յանուն այս ցիրուցան ժողովուրդին բարօրութեան:

Քանի՞ հոգի, այդ բազմութենէն, հետաքրքրուած է Յունաստանի կամ Իրաքի գաղութներուն վիճակով, անոնց պահանջներով: Եւ քանի՞ն գաղափար ունին այն անհնարին աշխատանքի մասին, որ կատարուած է վերջին 15 տարիներու ընթացքին, այդ գաղութներուն մէջ եւ այլուր, իրենց տարեկիցներուն միջոցաւ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲՈՒՌՆ ՑՈՅՑԵՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Տիւզլիները ալ անկախութիւն կը պահանջեն

Նոր մարզպանը հազիւ Պէյրութ հասած, բուռն ցոյցեր տեղի ունեցան Սուրիոյ գլխաւոր քաղաքներուն մէջ, ֆրանքեւսուրիական դաշնագրին լքման դէմ:

Կիրակի առտու Դամասկոսի, Հալէպի, Հոմսի եւ Համայի բոլոր խանութները փակուեցան եւ բազմութիւնը հաւաքուեցաւ փողոցներու մէջ, մասնակցելու համար ցոյցերուն: Ուսանողները թափոր կազմեցին Դամասկոսի փողոցներուն մէջ, անկախութիւն պահանջելով: Հալէպի մէջ 600 ուսանողներ թափոր կազմեցին գլխաւոր հրապարակին վրայ եւ հրաւիրեցին ժողովուրդը ներկայ ըլլալ բողոքի ժողովի մը որ պիտի գումարուէր մեծ մզկիթին մէջ, կէսօրին: Ոստիկանութիւնը միջոցներ ձեռք առաւ, բարեկարգութիւնը պահպանելու համար: Հոմսի եւ Համայի մէջ ցոյցը չունեցաւ սպասուած համեմատութիւնը: Հոմսի մէջ միայն 400 հոգի կը մասնակցէին ցոյցին:

*** Դամասկոսի մէջ քանի մը հազար հոգիէ բաղկացած թափոր մը կառավարական պալատ երթալով, ծափահարեց նախարարները: Այս առթիւ ճառեր խօսուեցան ցոյցին կազմակերպիչներուն, մասնաւորապէս ալէվի երեսփոխան Ճապալի կողմէ, որ յայտարարեց թէ «1939 տարին մեծ թուական մը պիտի կազմէ արաբական պատմութեան մէջ»: Ներքին նախարարը յայտարարութեան մը մէջ չեշտեց թէ Սուրիոյ ազգայնականները միշտ ալ ուզած են զինակցութիւն մը կնքել Ֆրանսայի հետ:

Կէսօրէն վերջը ցոյց մը կատարուեցաւ վարչապետին բնակարանին առջեւ: Ճէմիլ Մէրտամ պէյ խօսք առնելով, հրաւիրեց ժողովուրդը միանալ, ապահովելու համար Սուրիոյ վերջնական անկախութիւնը:

Հալէպի մեծ մզկիթին մէջ ալ բուռն ճառեր խօսուեցան, բողոքելու համար դաշնագրին լքման դէմ: Մզկիթէն դուրս ելած ատեն, 3000 հոգի թափոր կազմելով գլխաւոր փողոցներուն մէջ, պալատ գացին, իրենց պահանջները ներկայացնելու համար:

*** Մինչ այս մինչ այն, Ճէպէլը Տիւզի մէջ ալ խլրտումներ կը տիրեն, բոլորովին տարբեր ուղղութեամբ,— Դամասկոսի կառավարութենէն անջատուելու համար: Անջատողական այս շարժումը մեծապէս ծաւալած է վերջերս, իր ետեւէն քաշելով հարիւրաւորներ որոնք մինչեւ հիմա հաւատարիմ կը մնային սուրիական միութեան: Մեծ ընտանիքի մը երէց անդամը, Ապտիւլ Կաֆար փաշա, պահանջեց խզել յարաբերութիւնները Դամասկոսի հետ, շատ բուռն բառերով: Կ՚ըսուի թէ Տիւզի երեւելիները կը խորհին գլրդագին ցոյց մը սարքել, Ճէպէլը Տիւզի անկախութիւնը հռչակելու եւ իրենց ազգային դրօշը պարզելու համար: Վերջերս կարգ մը ընդհարումներ պատահեցան ալէվի հրոսախումբերու եւ Սուրիոյ ոստիկան զօրքին միջեւ: Շաբաթ գիշեր ինը ինքնաշարժներ թալանուեցան Լաթաքիէ — Հալէպ ճամբուն վրայ: Նոյն գիշերը հրոսախումբ մը կեցուց թղթատարական կառքը, գրաւելով ամէն բան:

«Իմանիթէ»ի թղթակիցը հաղորդելով այս տեղեկութիւնները, գերմանական եւ իտալական մատ կը տեսնէ այս խլրտումներուն մէջ:

*** Նոր մարզպանը, Պ. Կապրիէլ Փիւօ, շաբաթ օր Պէյրութ հասնելով, արժանացաւ մեծ պատիւներու: Քիչ վերջ ունկնդրութեան ընդունեցաւ Լիբանանի հանրապետութեան նախագահը եւ ճայնասփիւռ ճառ մը խօսելով, չեշտեց թէ Ֆրանսա եւ Լիբանան իրարու կապուած են հինաւուրց բարեկամութեամբ: Այս առթիւ յայտնեց թէ վաղը պիտի այցելէ Մարտիրոսներու յիշատակարանը, «Մարտիրոսներ որոնք ուրիշ ոճիր գործած չեն բայց եթէ Ֆրանսան սիրելու ոճիրը: Երախտագէտ Ֆրանսան չի կրնար մոռնալ անոնց զոհողութիւնը եւ եթէ կ՚ուզէ այսուհետեւ ձեր մէջ մնալ, իր նպատակն է ե՛ւ բարեկամութեան երաշխիք մը ե՛ւ ապագային համար ապահովութիւն տալ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ»:

Մարզպանը իր ճառը վերջացուց, միութեան կոչ մը ուղղելով բոլորին: Յաջորդ օրը փոխադարձ այցելութեան գնաց Լիբանանի հանրապետութեան նախագահին:

*** Պաշտօնապէս կը ծանուցուի թէ Պաղեստինի, Սուրիոյ եւ Լիբանանի սահմանագլուխները փակուած են Պաղեստինի կողմէ եւ թէ որ եւ է անցագիր պիտի չտրուի, ցնոր տնօրինութիւն:

Պ. Տալատիէի վերադարձը

Վարչապետը Փարիզ վերադարձաւ կիրակի առտու, լրացուցած ըլլալով իր պտոյտը Թունուզի եւ Ալժերիոյ մէջ: Թունուզէն իր ընտրական շրջանը, Օրանժ երթալով, Պ. Տալատիէ անգամ մը եւս չեշտեց թէ պիտի պահպանէ Ֆրանսան եւ իր կայսրութիւնը:

Կիրակի առտու խուռն բազմութիւն մը հաւաքուած էր կառատը Լիոն, դիմաւորելու համար վարչապետը, որ կարճ բանախօսութեամբ մը իր ջերմ գոհունակութիւնը յայտնեց Թունուզի եւ Ալժերիոյ բնիկներուն խորունկ հաւատարմութեան համար: Այս առթիւ նորէն կոչ ուղղեց, միացեալ ճակատով գործելու համար:

Նախարարական խորհուրդը նիստի հրաւիրուած է այսօր, լսելու համար վարչապետին մանրամասն զեկուցումը:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ սկսաւ ցուցակագրել Զուտէթներու երկրին մէջ հաստատուած Ուկրայնացիներն ու սպիտակ Ռուսերը, որոնց մասնաւոր հարցարաններ ուղղուած են:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՆԵԼՈՒԿ

փարիզի ռամկավար շաբաթաթեր-Թը հետեւեալ յայտարարութիւնը հրատարակած էր շաբաթ օր (7 յունուար):

— «Ռամկ. Ազատ. կուսակցութեան Արեւմտ. Եւրոպայի Շրջանային վարչութիւնը կը յայտարարէ թէ Անահիտ պարբերաթերթին վերջին թիւին մէջ ընկեր Արշակ Չօպանեանի կողմէ արտայայտուած կարգ մը կարծիքներուն պատասխանատուութիւնը չի ստանձներ»:

Անշուշտ իրաւունք չունինք խառնուելու որ եւ է կուսակցութեան ներքին վէճերուն:

Բայց, քանի որ ազդարարութիւնը հրապարակաւ եղած է, «արգոյ հասարակութիւնը» բնականօրէն պիտի հարցնէ.— որո՞նք են այդ «կարգ մը կարծիքները»:

Նոյն բնական հետաքրքրութենէն մղուած, ես ալ աչքէ անցուցի «Անահիտ»ի 1938 սեպտ.-Դեկտ. թիւին Քրոնիկը, եւ չկրցայ եզրակացութեան մը յանգիլ:

Այսպէս, Արշակ Չօպանեան խօսելով փրոֆ. Աբրահամ Տէր Յակոբեանի մահուան վրայ, միջանկեալ կը յիշէ ամերիկեան հոգատարութեան խընդիրը, եւ դիտել կուտայ թէ ամերիկեան հոգատարութեան պահանջը «կըսկըծալի սխալ մը եղաւ», թէ Քլէման-սօ, որ կրնար մեծ դեր կատարել «վըշտացաւ եւ բարկացաւ»ատոր համար:

Այս կարծիքի՞ն համար է որ հրապարակային դիտողութիւն մը կը ստանայ Արշակ Չօպանեան:

Նոյն քրոնիկին մէջ, Աթաթիւրքի մահուան առթիւ, Անահիտի խմբագիրը կը շօշափէ նաեւ Հայաստանի պարտութեան պարագան եւ կը տրտնջայ.

— «... Ու ոչ իսկ կրցանք բոլշեւիկ Մոսկուայի հետ իմաստուն բանակցութիւն մը վարել ու պահպանել կովկասեան Հայաստանի հողամասին ամբողջութիւնը, ինչ որ այդ շրջանին համար հնարաւոր էր, եւ թէ՛ Թուրքին եւ թէ՛ Ռուսին դէմ յոխորտ եւ մարտահրաւէր դիրք մը բռնելով, կորսնցուցինք կովկասեան Հայաստանի կէսը» եւն.:

Ա՞յս տեսակէտն է որ անհաճոյ թըւած է կուսակցութեան.

Պ. Չօպանեան կը պատմէ, տակաւին.

— «Ազգային պատուիրակութիւնը ջնջելու սխալը գործեցինք, մեր ազգային փրոփականտը կատարուեցաւ քանի մը գործիչներու անհատական ճիգերով, մինչ պաշտօնական կազմակերպութեան մը մշտական, յարատեւ, մեթոտիկ գործն ըլլալու էր ատ եւ լայն միջոցներով:

... Կովկասեան Հայաստանի խորհրդային Հանրապետութեան գործակցիլ, անոր օգնել ճիշդ գործ էր... բայց հոգ ալ՝ այդ ճիշդ ճամբուն մէջ՝ չափազանցութեան գացինք, եւ Թրքահայ դատը, օտար երկիրներու մէջ ցրուած հարիւր հազարաւոր գաղթական Հայերու ազգ. դատը (որ Խ. Հայաստան ներգաղթով միայն արդէն չէր կրնար լուծուիլ) մենք ոմանք շատ քիչ յիշեցին, այլ անիրագործելի ծայրայեղ ծրագիրներով ուզեցին զայն լուծել»:

«Անահիտ»ի խմբագիրը կը գանգատի, նոյնպէս, որ «կրաւորական դիրք մը» բռնած ենք Պոլսոյ Հայերու գլխուն սարքուած քարքարոսութեանց հանդէպ:

Յետոյ անցնելով Խ. Հայաստան, կ՚ողբա՛յ ի խորոց սրտի.

— «Մօտ երկու տարիէ ի վեր, ոչ մէկ գիրք, ոչ մէկ նամակ. տարիէ մը ի վեր թերթերու փոխանակութիւնն ալ դադրեցաւ: Հայաստանէն լուր կ՚առնենք միայն «Խ. Հայաստան» պաշտօնաթերթէն (զոր արտասահմանի մեր գրավաճառներէն ոմանք բաժանորդ գրուած կը ստանան) տուած տեղեկութեանց մեր օրաթերթերէն ոմանց մէջ արտատպումին շնորհիւ»:

Ու վերջապէս գնդասեղի հարուած մըն ալ Բարեգործականին դէմ, որ պէտք աւելի լայնօրէն աջակցի հայկական մշակոյթի զարգացման, ի հարկին օգտագործելով Մելքոնեան ֆոնտը:

Այս կարծիքներէն որո՞նք տեղի տուած են հրապարակային յայտարարութեան:

Պատասխանը անշուշտ պիտի ներկայացնէ Պ. Չօպանեան ինք, որ սովորութիւն չունի խօսքի տակ մնալու, եւ կրնայ 50 էջ յօդուած գրել, հինգ տող պարսաւի դէմ:

ՎԱՀԷ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳԱՅԹԱԿՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Օդանաւ կը գնէին եւ կը ծախէին Սպանիոյ

Ցնդալից գայթակղութիւն մը երեւան հանուեցաւ Պոլսոյ մէջ, մեծ յուզում պատճառելով: Հաստատուած է թէ Թուրքիոյ անունով գնուած 50 օդանաւեր ծախուած են ազգայնական Սպանիոյ: Այս օդանաւերուն մէկ մասը, որ կ՚արժէ 2,500,000 թրքական ոսկի, արդէն իսկ յանձնուած է Սպանիոյ:

Ձերբակալուած են բազմաթիւ մարդիկ,— բարձր պաշտօնատարներ, երեսփոխաններ, փաստաբաններ եւ առեւտրականներ: Հանրապետութեան նախագահը յայտարարեց թէ արմատական մաքրագործում պիտի կատարէ:

Թերթերու հրատարակութեանց համաձայն, գայթակղութիւնը երեւան հանուած է նախորդ արտաքին նախարար Թ. Ր. Արասի ստորագրութեան կեղծումով, երբ նախարարը Եւրոպա կը գտնուէր: Ձերբակալուած ամբաստանեալներուն մէջ կը գտնուին Րուհի, արտաքին նախարարութեան երբեմնի արարողապետը, եւ Էքրէմ Համտի: Այս վերջինը Ֆրանսայէն ճամբայ ելած էր Պոլիս երթալու համար, բայց իր մեղսակիցներէն մէկը, բարձր պաշտօնատար մը որ ընկերի կը գտնուի, լուր առած ըլլալով կեղծ անցագիր մը ճարեց, որպէսզի նաւէն դուրս չելլէ: Եւ Էքրէմ Համտի ճամբան շարունակեց դէպի Քոնսթանցա: Այդ մեղսակիցը ըսած էր որ եթէ նաւէն դուրս ելլէ, իր ձերբակալութիւնը ծանր հետեւանքներ յառաջ կը բերէ: Ռուման. ոստիկանութիւնը երեւան հանած ըլլալով անցագրին խարդախութիւնը, ձերբակալեց Էքրէմ Համտին, բայց շնորհիւ իր հզօր մեղսակցին միջամտութեան, Համտի ազատ արձակուեցաւ եւ անմիջապէս Ֆրանսա վերադարձաւ, ուր նորէն ձերբակալուեցաւ:

*** «Հապէր» թերթը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ այս մասին.— Արտաքին եւ պատերազմական նախարարներուն եւ այդ նախարարութեանց բարձր պաշտօնատարներուն ստորագրութիւնները կեղծուած են թուրք կեղծարարներու կողմէ, որոնք փորձած էին այն տպաւորութիւնը ձգել թէ կը գործեն թրքա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԳՐԱԿԱՆ–ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ինչպէս միշտ, այս քսանամեակին ալ հայ մամուլը, եւ մասնաւորաբար պարբերական հանդէսները ծառայած են իբրեւ բեմ գրական արտայայտութիւններու: Անոնց մէջ կ'ամփոփուին մեր տարէց կամ երիտասարդ գրողներու լաւագոյն գործերը: Այդ տեսակէտով «Հայրենիք» ամսագիրը իր տասնեւհինգամեայ գոյութեամբ, յաջողեցաւ ժամադրավայր հանդիսանալ ամէն գոյնի կամ տարիքի մտաւորականներու. այդ ամսագրի հաւաքածոն մէկ մանրանկարը կարելի է նկատել մեր քսանամեայ գրական իրականութեան:

Անոր կարգին «Անահիտ»ը, «Կեանք եւ Արուեստ»ը, «Զուարթնոց»ը, «Վէմ»ը յիշելու համար գլխաւորները, իրենց նպաստը բերին հայ դպրութեանց, իւրաքանչիւրը՝ ինքնուրոյն հասկացողութեան մը, ճաշակի մը մէջէն:

Աւելորդ է ըսել որ հայ որոշ շերտաւորումներ ցոլացնող պարբերականները, ինչպէս «Բազմավէպ», «Հանդէս Ամսօրեայ», «Սիոն» կամ «Կոչնակ», բանասիրական աշխատանքներուն կարգին թէեւ կը փորձեն գրական նախասիրութիւններ եւս ցոյց տալ, բայց չեն կրնար ազդեցութիւն գործել մեր գրական սերունդին վրայ: Մխիթարեանները կը մնան իրենց անցեալապաշտ հոգեբանութեամբ, պահակը մեր հնաւանդ գանձերուն:

Մեր մշակոյթը շահագրգռող դէպքերու կարգին ի՞նչպէս չանդրադառնալ այն իրերայաջորդ յոբելեաններուն, որոնցմով հանրային միտքը պահ մը կը հրաւիրուի անդրադառնալու մեր իմացական արժէքներուն: Աստուածաշունչի Թարգմանութեան 15դարեակը սրտառուչ առիթ մը եղաւ համազգային համախումբ տօնակատարութեան: Յետոյ, մեր գրական վեթերաններու, Ահարոնեանի, Զօպանեանի, Թէքէեանի յոբելեանները եւս կրցան պահ մը համայնական պղայնականութիւնը արթնցնել իրերամերժ կամ անտարբեր անհատներու, խմբակներու միջեւ: Յոբելեանները կ'անցնին, ու միտքերը կը լճանանկըլկին: Անհրաժեշտ է որ անցեալի հանդէպ յարգանքը տուն տայ գործօն շահագրգռութեան մը խոստմնալից երիտասարդներու, «յայտնութիւն»ներու հանդէպ:

Այս քսանամեակին, գրական կրկէսը չնցաւ աստիճանաբար նորահաս սերունդի ներկայացուցիչներով: «Սերունդ»ի սահմանները որքան ալ որ կարելի չըլլայ ճշգրտօրէն գծել եւ ընդգծել, այսուհանդերձ անուրանալի է թէ բան մը փոխուած է գրական մեր կլիմային մէջ. նորատեսակ զգայնութիւն մը, արդիական ճաշակ մը ի յայտ կը բերեն մեր երիտասարդ գրողները, ինչ որ կ'ազդէ բնականաբար իրենց ոճին, իրենց նախասիրած նիւթերուն, եւ այդ նիւթերը մշակելու եղանակին վրայ: Անշուշտ ֆրանսական ներկայ գրականութեան անդիմադրելի հմայքը խորապէս ներգործած ու խմորած է այդ երիտասարդներու գրական խառնուածքը:

Մեր ներկայ գրականութեան աւագ ներկայացուցիչները Ահարոնեան Օշական, Զարեան, Թէքէեան, Շանթ, Զօպանեան, Իսահակեան իւրաքանչիւրը իրենց սեռին ու տարրին մէջ, այս քսանամեակի բերքը ճոխացուցին հասուն ու ծանրակշիռ գործերով. ի-ընդմէջ կը մնան երկեր որ այլեւս մեր մշակոյթի անկորնչելի ինչքին մաս կը կազմեն: Զարեանի ուղեգրական ուղեգիծները, ցրուած «Հայրենիք» ամսագրին մէջ, Թէքէեանի «Սէր»ը, Օշականի «Մնացորդաց»ը, «Ծակ պտուկ»ը, Զօպանեանի գրա-բանասիրական հետազօտութիւնները, Ահարոնեանի «Մանկութիւն», «Պատանեկութիւն»ը, Շանթի վերջին տաղմերը վերջին փայլատակումներն են արդէն գրական հեւքոտ շրջանի մը, որ իր լրումին չհասած խոշտանգուեցաւ:

Այդ երէցներուն կարգին թերեւս կարելի ըլլայ դասել Ահարոնը որուն «Մագաղաթներ»ը անխոցելի ու ձոյլ ժառանգութիւն մը պիտի մնայ ապագային: Մոռնալու չէ եւ «Կառավարենց»ը, իր «Եոլեան Տաւիղ»ով, որու լարերուն վրայ դասական շունչ մը կը յամենար տակաւին:

Իսկ նորագոյն դէմքերուն մասին գաղափար մը կուտայ մեզ «Հայ Գրագէտներու Բարեկամներ» ընկերակցութեան վերջին հրատարակութիւնը, — «Արդի հայ գրականութիւն»ը:

Թէեւ ոչ ամբողջական, թէեւ արդէն տպուած գործերու ժողովածու, այսուհանդերձ հոդ ժամադրուած են քիչ շատ շօշափելի գործեր արտադրած գրողներէն շատերը:

Ցաւալի է որ երկրորդ հատորին մէջ տեղ պիտի ունենան մնացեալները:

Այս փաղանգին մասին կարելի է գնահատանքի տարբերութիւններ ունենալ: Ժամանակը անշուշտ պիտի զատէ ու մաղէ ցորենն ու որոմը:

Մեր արմատախիլ ու վտարանդի գոյութեան բերումով, անցեալի եւ հայրենական տեսիլներուն կարօտախտը գլխաւոր աղբիւրը եղաւ մեր մանաւանդ երէց գրողներու ներշնչումներուն: Ոմանք գեղարուեստօրէն, ոմանք պարզ յուշագրութիւններու ձեւով ջանացին ոգեկոչել ու վերակենդանացնել մօտաւոր անցեալը, ծննդավայրերուն հեքեաթաշխարհը, մանկութեան երազներով թաթաւուն հայրենի տեսիլները: Ինքն իր վրայ դարձող հոգեկան այս վերապրումները տարէց գրողներու եւ ընթերցողներու համար կարելի է ըսել օրկանական պահանջ մըն էր գրեթէ: Նորահաս գրողներէն ոմանք, ներկայով, անմիջական իրականութեամբ յափշտակուած, երբեմն չեն ըմբռներ երէցներու հայրենակարօտ յուշերգութիւնները: «Յիշատակներու գրականութիւնը բաւական է այլեւս. կ'երթանք արբենալ այժմէութեան պղտոր բայց ողջ հեղեղէն. գրականութեան մէկ տեւութեան աւազանը ներկան ու մեզ շրջապատող իրողութիւնն է», կ'ըսեն այդ կրտսերները:

Ըստ իս, անտեղի է այս հարցը յարուցանել: Իւրաքանչիւր գրող իր ներշնչումի սեփական ենթահողը ունի, որովհետեւ ամէն մէկուն նախնական կոյս զգայնութիւնները տարբեր վայրերէ ու պահերէ թրծուած են իր մէջ. ամէն տարիք զաւիթափ մըն է դարձած՝ կամ դէպի անցեալի կամ դէպի ապագայի հորիզոնը: Գրականութիւն. ուրիշ բան չէ յաճախ, եթէ ոչ յիշատակներու որոճումը եւ խմորումը. ներկան անգամ գրական ատաղձ չի կրնար ըլլալ, որքան ատեն որ չի լուծուեր, չի ընդելուզուիր յիշատակներու թաւուտքին հետ:

Քսանամեակին պատկերը ամբողջացնելու համար հարկ էր ցուցակագրել ինչ որ հայ տաղանդը կրցաւ տալ գեղարուեստի այլ մարզերու, երաժշտութեան, նկարչութեան, քանդակագործութեան, դերասանութեան եւ պարի մէջ:

Այդ ձեռնհասութիւնը չունիմ. բայց ապաւինելով տպաւորութիւններու, չեմ սխալիր դիտելով որ գեղարուեստի այդ ասպարէզներուն մէջ եւս հայ ցեղային հանճարը ինքզինք չուրացաւ, դասալիք չեղաւ: Մանաւանդ երաժշտական կեանքը հայ արտասահմանի մէջ քան տարիէ ի վեր կը յայտնուի աննախընթաց կենսունակ ոգորումով: Կոմիտաս վարդապետի տուները, աւելի ճիշդ անոր ճաճանչը — տեսակ մը համախմբումի ազդանշան — կրցաւ գաղութէ գաղութ ոգեւորութեան մնայուն ազդակ մը ըլլալ: Ոչ միայն ունեցանք երաժշտական միութիւններ, բազմաձայն համերգներ, այլ եւ գործիական, ձայնական երաժշտութեան տեսակէտով ալ խոստմնալից նուագածուներ, երգիչներ, երգչուհիներ: Հայկական հանդէսները աստիճանաբար դուրս կուգան մեր արեւելեան հայեվարի սովորամոլութենէն, վերածուելու համար գեղարուեստական դաստիարակութեան եւ վայելքի ժամանցներու:

Պէտք չէ մոռնալ մեր երկու խոստմնալից երաժշտագէտ ղեկավարները՝ Գարթեւեան եւ Ալէմշահ, որոնք հայկական ոճը կը ջանան պատուաստել եւրոպական աւիշով:

Բոլոր այս լաւատես հաւաստումներէն վերջ, թող թոյլ տրուի ինձ խորհիլ թէ հայ արուեստի ու գրականութեան ներկայացուցիչները այս քսանամեակի ընթացքին իրենց պատմական կոչումի գիտակցութիւնը չունեցան բաւականաչափ:

Այո, քսանամեակը որ անցաւ եղաւ մէկը մեր պատմութեան ամէնէն բախտորոշ շրջաններէն. հայ միտքին առջեւ դրուեցան խոշոր հարցականներ՝ ըլլայ իր անցեալին, ըլլայ մեր ապագային մասին. մեր բոլոր դաւանանքները վերաքննելու, մեր համոզումները վերամշակելու ստիպողական պահանջին առջեւ դրուեցանք յեղակարծօրէն. հայ զանգուածը ցանուցրիւ եւ ուղեկորոյս, կորսնցուց հաւատքը իր արժէքներուն եւ իր կռուաններուն մասին: «Պարտեալ»ի, «խարուող»ի հոգեբանութեան անձնատուր, խուճապահար բազմութիւններ սկսան կասկածիլ ու դատափետել մեր հինամեայ ճիգերը եւ գործիչները… Նահանջականութիւնը թունաւորեց հոգիները:

Հայ մտածումի ու արուեստի ներկայացուցիչները այս բարոյական ճգնաժամին ի՞նչ կրցան հարկադրել: Կրցա՞ն ըմբռնել նոյնիսկ պատմական պահը: Զգացի՞ն արդեօք ցեղային այն ընազդը, որ վտանգի պահուն կ'արթննայ ինքնապահպանումի բոլոր թագուն զօրութիւնները:

Հարցեր… եւ տակաւին ի՞նչ հարցեր, որոնք դամոկլեան սուրի նման կը մնան առկախ հայ ընտրանիին խղճմտանքին վրայ…

. . . .

Ու այսուհանդերձ, հակառակ մեր վրէպներուն, հայ ցեղի հանճարը կըրնայ կանգնիլ իր երէկուան դահիճներու դիմաց եւ ըսել Կոպեռնիկին նման.

— «… Եւ սակայն կը թաւալի…»:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ԱՐԱԲՆԵՐԸ

Արաբիա՛. — դիւթիչ աշխարհ մանուկներու համար երբ հազարումէկ գիշերներու գունեղ առասպելները իրենց թովչութեան տակ առնեն զիրենք: Հոն կը քալեն ասպետական երիտասարդներ կախարդական քաղաքներէ, հոն դիւցազն Սինտպատ արկածէ արկած կը վազէ, զմուռսը եւ խունկը կը բուրեն, մետաքսեայ հանդերձներ շրշիւն կը հանեն, մեզ կը շրջապատէ պերճ պալատներու զովութիւնը եւ անապատի կիզիչ մենութիւնը: Իսկ իրականութի՞ւնը: Տարբեր բան է ան, բիրտ, անշուք, սակայն եւ այնպէս բանաստեղծին երազներէն ցոլք մը ունի: Որովհետեւ հաւատարմութիւն եւ հերոսութի՞ւն կը պակսի Արաբներու պայքարին մէջ Պաղեստինի մայր հայրենիքին համար, այսօր ալ հիւրասիրութիւնը յարգի չէ՞ արաբական երկիրներու մէջ, չէ՞ բարձրանար, աւերներէն, որ հին մեծութիւններու վկան են, նոր աշխարհ մը նաեւ հոն:

×

Սըր Վ. Թոմըս, որ երկար տարիներ Արաբիա, Իրաք, Անդրյորդանան եղած է, իբրեւ հնախոյզ, իսլամներու խորհրդական, մանրազնին դիտող, գործի մը մէջ կը ներկայացնէ մեզ իր հետազօտութիւններուն արդիւնքը, որ ճոխ եւ պարզ ձեւով արաբականութեան ծագումը, լինելութիւնը, յաղթանակը եւ անկումը կը նկարագրէ: Այս գիրքը, «Արաբները», ցանկալի ամբողջացում մըն է՝ գնդապետ Լորընսի վրայ գրուած կենսագրական գործերուն, որոնք պատմելու տեղ գուշակելու կ'ելլեն: Ըսենք որ Սըր Վ. Թոմըս կը զգուշացնէ Լորընսի ազդեցութիւնը գերագնահատելէ, (շատեր Արաբները միացնող պետ մը կը նկատեն զայն, հակառակ անոր որ յանդուգն մարդը արաբական աշխարհի մէկ մասին համար միայն բան մը կ'արժէր): Որովհետեւ արաբականութիւնը իր արտաքին երեւոյթին ամբողջութեան մէջ զարմանալի կերպով բազմազան է, որ յաճախ մինչեւ հին դարերը կը հասնի, եւ կամ պատմական յեղաշրջումով, կեանքի պայմաններէն կազմաւորուած է: Սըս Թոմըս, ըստ մարդաբան Սըր Արթըր Քայթի տեսութեան, Արաբներուն ծագումը կը տանի մինչեւ այն նեկրօիտ նախացեղը, որ այլասերած տարբեր ձեւերու տակ այսօր Ափրիկէ եւ Նոր Կուինիա կը բնակի: Սակայն շատ ժամանակ առաջ, Արաբիա, տակաւին ջրաշատ, հիւսիսէն արիական արշաւանքներու ենթարկուած է, ուր մանաւանդ հայկական ազդեցութիւնը կ'ապացուցուի: Թերակղզիին ցեղերը մինչեւ այսօր անվթար մնացած են, բացի ափրիկեան գերիներու Եէմէն խուժումէն: Իրենց կենցաղը քիչ փոփոխութեան ենթարկուած է, թէեւ մեր օրերուն պատր նշանները կան. իրաւացիօրէն կը յիշեցնէ Թոմըս որ մեծ քարիւղատար խողովակներու շինութիւնը Իրաքէն Միջերկրական, հազարաւոր Պէտէվիներ բերած է Արաբիոյ խորերէն եւ անոնց դիմագիծը կերպարանափոխած: Արտաքին աշխարհի հետ շփումը ամէնէն աւելի հարաւի եւ արեւելքի սուլթանութիւններուն մէջ կը կատարուի (Օման, Գովէյթ). Հատրամութի քաղաքներուն մէջ նստած են հարաւային Ասիայէն բազմաթիւ ետ գաղթողներ, որ այնտեղէրը լումայափոխութեամբ հարստացած են եւ մինչեւ Աւստրալիոյ սահմանները կը թափառին:

Ինչպէս որ սակայն արաբական աշխարհը այսօր բազմաթիւ պետական սահմաններու բաժնուած է, հին ժամանակներն ալ բնորոշուած էին հաւաքականութեննէն բազմաթիւ վտակներու մէջ արտահոսումով: Թոմըս Արաբները «ռամկավար» կը կոչէ, որով բնականաբար պէտք չէ եւրոպական այլասերած գաղափարը հասկնալ, այլ ընկերային անկումին ապականիչ ազդեցութեան վերացումը ազգային գործարանաւորութեան վրայէն: Գուրանը բարեգործութիւն կը հրամայէ: Իբրեւ աստուածային օրէնք, հարուստին վրայ պարտք կը դնէ ծառայել աղքատին: Այս իսլամական ethosը հասկնալի կը դարձնէ նաեւ, որ բոլշեւիկութիւնը արեւելքի մէջ ազգային ազատագրական պայքարը առաջին գծի վրայ դնէ, որ եւրոպական դրամատիրութեան հակառակութեան հին ձեւին հետ կապ ունի, սակայն իսլամութիւնը բաւական անվարակելի է Մոսկուայի գաղափարներէն, Սաուտի Արաբիոյ վահաբիականութեան մէջ ի յայտ գայ ան եւ կամ արդիականութեան գաղափարով կազմուած ըլլայ: Որովհետեւ Իրաքի, Սուրիոյ եւ հիւսիսային Ափրիկէի մէջ արդիականութիւնն ալ կրօնական ուժերէ կախում ունի, Գուրանը ժողովուրդի կրթութեան եւ իրաւական դրութեան կենդանի աղբիւր մըն է:

Արդ, «համարաբականութիւն» գոյութիւն ունի՞: Արեւելեան կազմակերպչական առումով ոչ, բայց իբրեւ հիմնական զգացում այո: Նախ պէտք է մտածել, որ Արաբները Մուհամմէտի մահէն վերջ դրացի պետութիւնները նուաճեցին իբրեւ իշխող տարր, որ թուապէս շատ աւելի տկար էր քան, գերմանական ժողովուրդները, որոնք հռոմէական կայսրութեան հողերուն վրայ այսօրուան Եւրոպայի հիմը դրին: Թոմըս կը կարծէ, թէ արաբական նուաճումներուն պատճառը ամէնէն առաջ ան էր, որ միշտ ջուրի պակասը զգացող Արաբիան չէր կրնար իր բնակիչները պարենել: Ցամենայն դէպս հարաւային Փոքր Ասիոյ եւ հիւսիսային Ափրիկէի արաբացումը հինգ դար տեւեց: Հակառակ այն սխալ կարծիքին թէ Արաբները իրենց նուաճած ցեղերուն իրենց կրօնը, լեզուն եւ կենցաղը կը պարտադրէին, իսլամութիւնը շատ դանդաղօրէն թափանցեց Միջձաւոր Արեւելքի քրիստոնեայ ժողովուրդներուն մէջ: Ատոր փոխարէն, նուաճողները կը բանային հին մշակոյթները, որոնց կը հանդիպէին, եւ կ'ուսանէին ստեղծագործութեամբ, մինչ մայր հայրենիքը կը մնար հին վիճակին մէջ: Այսպէս ծընաւ արաբ գիտութեան եւ գրականութեան հարուստ հունձքը, որ հին Եւրոպայի վրայ ամբողջ դարեր զգալապէս ազդած է, որուն առաջին համալսարանները արաբականներու օրինակին վրայ հիմնուած են: Երբ իսլամը ուղղափառ դարձաւ եւ մտաւորապէս անպտուղ — խաչակրութեան շրջանին — փճացաւ նաեւ արաբ գիտութիւնը:

Արաբ պետութեան պատմութիւնը անդադար եռ եւ առաջ մըն է. Նոր հարստութիւններ երեւան կուգան, պետական մասեր կը լուծուին, ուրիշներ իրար կը միանան: Ապստամբութիւններ կը ծագին, եւ ժողովրդական ուժեր կը սպառեն մէկզմէկ, որովհետեւ արաբ քաղաքական փիլիսոփաները դիմադրութեան իրաւունքը կը քարոզէին վատ եւ անարժան իշխաններու դէմ եւ զօրաւորին առաջնութիւնը: Սակայն այս քաղաքական վէճին մէջ, որ ի վերջոյ տկարութեան յանգեցաւ, այն ժամանակի Արաբները մնացին մեծ գործերու ստեղծողներ, որոնք այսօր իսկ իրենց համբաւը կը տարփողեն: Արաբ հետախոյզներ մինչեւ հարաւային Ափրիկէ ճամբորդեցին, եւ անկէ վար, Սունտայի ծովը դէպի արեւելք:

Միայն մեր օրերուն սկսաւ իսլամ ոչ-արաբ ժողովուրդներու ուծացումը արաբ լեզուէն ու գիրէն, նման Թուրքերու բաժանումին Արաբներէն, ընդհանուր պատերազմէն վերջ…: Թէ ի՞նչպէս կ'աշխատէր Անգլիա հոն, ցոյց կուտան Արաբներու Թուրքիոյ դէմ ապստամբութեան ծախքերը 1916—1918ին: Չորս միլիոն անգլիական արժեց ան Լոնտոնի, բացի արաբ իշխաններուն վճարուածէն: Իսկ ապագա՞ն: Ան Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ մտահոգութիւն կը պատճառէ, որովհետեւ իսլամութիւնը թարմ ոյժեր առաջ կը բերէ, որոնք եւրոպական միջոցներէն եւ սովորութիւններէն չեն եղծանիր, այլ կ'ուժովնան անոնցմով, որովհետեւ, ի վերջոյ Արաբները իրենց ոսկեդարուն առաջնակարգ բնագէտներ ու ճարտարագէտներ էին:

ՏՈՔԹ. ՎԻԼՀԵԼՄ ՔՈՓԷՆ

(Ֆէօլքիշէր Պէոպախտէր)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՆՋՈՒՐԻԱՅԷՆ

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ ՐԱՖՖԻԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ

ԽԱՐՊԻՆ, 28 Նոյ.— Տեղւոյս Երիտ. Միութիւնը ազգ. վարչութեան հովանաւորութեամբ եւ քարտուղար՝ Պ. Վ. Սողոմոնեանի ղեկավարութեամբ տօնեց հայ մշակոյթը եւ Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակը:

Համայնքին մեծ մասը փութացած էր լսելու հայերէն բարբառով հայ մշակոյթի, ինչպէս նաեւ մեծանուն վիպագիր - ազատագրութեան ռահվիրայի մասին, մեծ մասով մէկ - երկու տարի առաջ հայերէն նախադասութիւն մը արտասանելու անկարող երիտասարդութեան եւ պատանեկութեան շուրթերէն եւ այդ շնորհիւ անհուն աշխատութեամբը շրջանիս հոգեւոր հովիւ Տ. Ասողիկ վրդ. Ղազարեանի, որ ներկայիս հովուական այցելութեան է ելած հարաւ. գաղութները:

Վարչութեան նախագահ ճարտարագէտ Մ. Տէր Յովակիմեանի հիւանդութեան հետեւանքով, փոխանորդը հանդէսը բացաւ եւ հակիրճ բանախօսութեամբ բացատրեց օրուան նշանակութիւնը:

— «Հայ գրերու գիւտով է հիմնուած հայ մշակոյթին, մինչեւ այդ Հայերը օգտուել են Յոյն, Ասորի եւ նոյնիսկ Պարսիկ գրականութեննէն որը, ցոյց կուտայ գրական ասպարէզին մէջ հայ մտքի յետամնացութիւնը, սակայն հայ տառերու գիւտով Սահակ - Մեսրոպ եւ իրենց աշակերտները, թարգմանութեամբ եւ հեղինակութիւնով այնպիսի բարձրութեան հասուցին գրականութիւնը որ իրաւամբ կոչուեցաւ Ոսկեդար, ու յաջորդական դարերուն այդպիսի ճոխ գը-

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՄԵՌԱՒ ԱԹԱԹԻՒՐՔ

ԱՄԷՆ ԱՆԳԱՄ ՓՈՐԷՆ 10 ՔԻԼՕ ՋՈՒՐ ԿԸ ՀԱՆԷԻՆ.— ԲԱՐԱԿ ԱՍԵՂԸ ԽՕԹԵՑԷՔ.—

ԽՄԲ.— Թուրք վիրաբուժապետ Միմ Քէմալ, որ Աթաթիւրքը խնամող բժիշկներէն մէկն է, կը պատմէ իր ականատեսի յուշերը Ճիւմհուրիէթի մէջ.

Օր մը Սուատիէի տանս մէջ նստած էի: Հեռաձայնը հնչեց: Ինծի կը հաղորդուէր թէ՝ հետեւեալ առտու, ժամը 9ին, Տոլմա Պահչէի պալատը գտնուելու եմ:

Երբ պալատ գացի, Աթաթիւրքի փորը հաւաքուած ջուրը առնելու պարագան խօսակցութեան նիւթ կը կազմէր: Ատոր համար ալ խորհրդակցութեան մը պէտք տեսնուած էր:

Խորհրդակցութեան ներկայ էին Վիեննայէն բերուած Փրոֆ. Էփփինկէր, Պերլինէն եկած Փրոֆ. ֆոն Պէրկմէն, Բժշկ. համալսարանէն Նէշէթ Էօմէր Իրտէլփ, Կիւլհանէէն Սիւրէյյա Հիտայէթ Սէրթէր, Մէհմէտ Քեմիլ Պէրք, Նիհատ Րէշատ, Հայրուլլահ, Ասըմ Արար եւ ես:

Խորհրդակցութեան արդիւնքը այն եղաւ որ, միաձայնութեամբ հաստատուեցաւ թէ կատարուած ախտաճանաչումը ճիշդ է, եւ թէ հիւանդութիւնը վտանգաւոր ընթացք մը առած է: Ձեռք առնուելիք միջոցներու մասին ալ կարգ մը որոշումներ տրուեցան:

Փրոֆ. Էփփինկէրի կողմէ կազմակերպուած «րէժիմ»ը խիստ տկարացուցած էր Աթաթիւրքը: Նոր միջոցներուն արդիւնքները տեսնուելէ վերջ, փորին ջուրը առնուելու պէտք կը ըզգացուէր:

Խորհրդակցութիւն կատարուելէ առաջ, Աթաթիւրք ուզած էր մասնաւոր խօսակցութիւն մը ունենալ ինծի հետ: Հրաւէրին համաձայն, իր սենեակը գացի: Վարչապետ Ճէլալ Պայարն ալ քովն էր: Աթաթիւրք շատ զգայուն կ'երեւէր:

— Քէմալ պէյ, հարցուց, ջուրը ի՞նչպէս պիտի առնէք… Նախապէս ըրած գործողութիւններուդ մէջ ինծի երբեք ցաւ չէիք զգացուցած: Ասիկա ալ կարելի՞ է նոյն ձեւով ընել…

Աթաթիւրք, մանաւանդ ջուր առնուած ատեն, կը մտահոգուէր որ աղիքները կը ծակին: Անհրաժեշտ ապահովութիւնը տուի:

— Հոգ մի ընէք, ըսի, ո՛չ մէկ ցաւ պիտի զգաք: Մանաւանդ աղիք ծակելու պարագան երբեք գոյութիւն չունի:

Քիչ յետոյ, մեծ խորհրդակցութեան համար դարձեալ իր ներկայութեանը գտնուած միջոցիս, տեսայ որ Աթաթիւրքի տրամադրութիւնը վերադարձած էր: Կ'երեւի տուած բացատրութիւններս զինքը վստահեցուցած էին:

Բայց շատ ժամանակ չանցած, հիւանդութեան վտանգաւոր վիճակը սկսաւ ծանրանալ: Ձեռք առնուած միջոցները արդիւնք չէին ըլլար փորի ջուրին շատնալուն:

Օր մը, դարձեալ Սուատիէի տունէս հեռաձայնով պալատ կանչուեցայ: Այս անգամ հեռաձայնողը Նէշէթ Էօմէրն էր.

— Վաղը, Փրոֆ. Ֆիսէնժէն կուգայ, ժամը 8.30—9 պալատ գտնուեցէք:

Մասնաւոր դիւանի տնօրէն Սիւրէյյայի սենեակը, Նէշէթ Էօմէրի եւ իմ միջեւ կարճ տեսակցութիւն մը տեղի ունեցաւ: Փորէն ջուրը առնել այլեւս անխուսափելի պահանջ մըն էր: Քիչ յետոյ Փրոֆ. Ֆիսէնժէն եկաւ: Երբ ան ալ մեր կարծիքին միացաւ, ջուրը առնելու վճռական որոշումը տուինք:

Ասիկա Աթաթիւրքի կատարուելիք առաջին փօնքսիօնը ըլլալուն, անհրաժեշտ էր զգուշաւոր շարժիլ:

Հաստ թրօքարներ գործածելով եւ ասեղին զարնուած տեղը թմրեցնելով, առանց իրեն ցաւ զգացնելու, փորէն ճիշդ տասնուկէս քիլօ ջուր առինք:

Այս ջուրը առած ատեն, Աթաթիւրք ալ իր փորէն հանուած ջուրով մօտէն կը շահագրգռուէր, «մէկ, երկու… երեք… չորս» ըսելով կը համրէր ջուրով լեցուած շիշերը:

Երբ իմացաւ թէ ջուրը տաս ու կէս քիլոյի հասած է, ըսաւ.

— Տարօրինա՛կ բան, քարիւղի թիթեղ մըն ալ հազիւ այնքան ջուր կ'առնէ:

Եւ աւելցուց.

— Մարդս երբ իր փորին մէջ այսքան ծանրութիւն կրէ, երբեք կրնա՞յ հանգստանալ…

Փօնքսիօնը լրանալէ յետոյ, Աթաթիւրք լայն շունչ մը առաւ: Պահ մը ուզեց ասեղը տեսնել: Փորէն ջուր առնուած ասեղը ցոյց չտալով՝ աւելի բարակ ասեղ մը ցոյց տուի:

Ձեռքը առնելով քննելէ յետոյ, ասիկա եւս շատ հաստ գտաւ եւ փափաք յայտնեց որ եթէ դարձեալ ջուր առնել հարկ ըլլայ, աւելի բարակ ասեղ մը ընտրուի:

Ջուր առնուելէն յետոյ հազիւ 24 ժամ անցած էր: Փորը դարձեալ ուռիլ սկսաւ: Այս վիճակը սրտնեղութիւն պատճառեց իրեն: Չէր ենթադրեր որ իր տառապագին ժամերը դարձեալ եւ մանաւանդ այսքան շուտ պիտի վերադառնային: Մենք, սարէն ձորէն ջուր բերելով, կը ջանայինք մխիթարել զինքը: Աթաթիւրք մեր այս խօսքերուն հաւատացող երեւալով հանդերձ, նկատի առնելով հիւանդութեան ընթացքը, գիտէր թէ ազատումի ճամբայ չկայ: Բայց իր կորովը դեռ կը պահէր: Երբ իր շուրջիններէ տկարութիւն մը ցոյց տային, «իրարանցումի պատճառ չկայ, ես պիտի աղէկնամ» կ'ըսէր:

Սրտին դիմադրութեանը շնորհիւ, հիւանդութիւնը յաղթահարելու հաւատքը ունէր: Ինծի քանի մը անգամ ըսած էր.

— Քէմալ պէյ… սիրտս է որ կը կը փրկէ զիս, սիրտս է որ կը փրկէ:

Բայց իր փորին ջուրը դարձեալ այնքան շուտով հաւաքուեցաւ, որ 15 օր յետոյ երկրորդ փօնքսիօն մը անհրաժեշտ դարձաւ:

Աթաթիւրքի տառապանքը շատ աւելցած էր: Անընդհատ դժուարաշնչութենէ կը գանգատէր:

Մենք կը խորհէինք յաջորդ օրը առնել ջուրը, բայց Աթաթիւրքի պնդումին վրայ, ստիպուեցանք անմիջապէս կատարել երկրորդ փօնքսիօնը:

Հանուած ջուրը այս անգամ ալ նոյն քանակութեամբ էր.— տաս ու կէս քիլօ: Աթաթիւրք շարունակ կ'ըսէր.

— Ամբողջ ջուրը առէք… Բնաւ չմնայ…:

Երբ գործողութիւնը լրացաւ.

— Ո՜հ, որքան հանգստացայ, աշխարհ կայ եղեր, ըսաւ:

Տրամադրութիւնը առժամեայ կերպով վերադարձած էր: Շուրջիններուն հետ զանազան նիւթերու մասին կը խօսէր: Քանի մը օր անցած էր, Նէշէթ Էօմէրէ դարձեալ հեռաձայն մը ստացայ.

(1) (Շար.)

ՏՈՄՍԵՐ

Նափոլէոն ողջ է...

—.—

Վարչապետ Տալատիէի հանդիսաւոր շրջագայութիւնը Ֆրանսական կայսրութեան ափրիկեան հողամասերուն մէջ՝ յատկապէս Քորսիքա ու Թունուզ, որ քաղաք. ցոյց մըն էր, քրթմնջիւններու տեղի տուաւ ֆաշական Իտալիոյ մէջ:

Երբ Հռոմի մէջ, իտալական հանգուցեալ խորհրդարանը «Քորսիքա, Թունուզ, Նիս» աղաղակները արձակեց նախարար կոմս Չիանոյի ճառին առիթով, երբ իտալական մամուլը անողոք յարձակողական մը բացաւ Փարիզի դէմ, Ֆրանսա ցնցուեցաւ, անակնկալի եկաւ: Եւ մէկ կողմէ փոխադարձ ցոյցերով, միւս կողմէ պատասխանատու նախարարներու բերնով քանիցս վճռապէս յայտարարեց, թէ մէկ թիզ հող իսկ պիտի չձգէ ոեւէ մէկուն:

Ան նոյնիսկ յաջողեցաւ վարչապետ Չէյմպըլէնէն հանդիսաւոր ու հրապարակային հաւաստիք ստանալ, թէ Մեծն Բրիտանիա պիտի պաշտպանէ Ֆրանսայի հողային ամբողջականութիւնը, Թունուզն ալ մէջը, եւ թէ անգլօ-իտալական համաձայնութիւնը կ'ընդգրկէ Միջերկրականի գոյավիճակի՝ հետեւաբար Թունուզի, Քորսիքայի եւ ուրիշ հողամասերու անձեռնմխելիութիւնը:

Այսքանն ալ բաւական չհամարելով, վարչապետ Տալատիէ որոշեց, Չէյմպըլէնի ու լորտ Հալիֆաքսի Հռոմ այցելութեան զուգընթաց կամ զայն կանխելու միջոցով, պաշտօնական այցելութեան ելլել դէպի Ֆրանսայի հիւսիս-ափրիկեան գաղթավայրերը, տեսով բովանդակ աշխարհի եւ մանաւանդ Հռոմին ըսելու, թէ իրապէս Փարիզ տրամադիր չէ հող ձգելու ոեւէ մէկուն, ոեւէ պարագայի տակ:

Այս այցելութիւնը լաւագոյն ցոյց մըն է Հռոմ-Պերլին առանցքին հանդէպ: Թէեւ Գերմանիան շատ ալ սովորութիւն չունի կրակէն շագանակ հանելու, ուրիշին համար:

— «Դուք Պոնափարթ մը տուիք մայր երկրին՝ Ֆրանսային: Ֆրանսա ձեզի տուաւ Նափոլէոն մը»:

Եւ ճիշդ է ասիկա:

Ֆրանսայի հիւսիսային ափրիկեան հողամասերը այնքան սերտօրէն կապուած են մայր հայրենիքին հետ, Միջերկրականեան գոյավիճակը արեւմուտքի մէջ այնքան խստօրէն կը շօշափէ Ֆրանսայի ու նաեւ Մեծն Բրիտանիոյ կայսերական շահերը, որ այլանդակ է մտածել թէ հնարաւոր ըլլայ ոեւէ հողամաս փրցնել Ֆրանսայէն եւ խախտել միջերկրականեան հաւասարակշռութիւնը:

Ֆրանսա մշակոյթով, առեւտուրով, ոգիով եւ ըմբռնումներով այնքան ջերմօրէն եւ անքակտելիօրէն կապուած է իր անդրծովեան հողամասերուն հետ, որ անհնարին է պատկերացնել ոեւէ տեղատուութիւն այս ճամբաներուն վրայ:

Ֆրանսային Պոնափարթներ նուիրող հողամասերը ոչ իրենք թոյլ կուտան որ փրցուին մայր մարմնէն, ոչ ալ մայր մարմինը ինք կը հանդուրժէ այդպիսի անդամատութիւն մը:

Կայսերական Ֆրանսայի հոգիին մէջ տակաւին Նափոլէոն կենդանի է եւ ամուր նստած:

Միջերկրականի երկայնքը ու լայնքը սուր աչքերով չափող Մուսոլինին, ուրիշ տեղ պիտի գտնէ իր ծաւալական տենչանքներուն գոհացումը:

ԱՍԱՏՈՒՐ

Լրտեսուհիներու տարին

—.—

1938ը գեղանի լրտեսուհիներու տարի մը եղաւ, կ'ըսէ տեղական թերթ մը:

Յիշենք քանի մը յայտնի անուններ: Ամերիկայի մէջ՝ Եօանա Հոֆման, որ բանտարկուեցաւ տարուան սկիզբը: Եղած է կեդրոնական դէմքը Մ. Նահանգներու ամենէն հռչակաւոր լրտեսական ընկերութեան: Այստա Քափթ, առեղծուածային իտալացի պարուհի, բանտարկուած այս վերջերս, իր գործունէութեան կեդրոնը հաստատած էր Ժընեւ: Մառի Կուիբեր եւ իր ընկերուհին Տիկին Բուշ, որոնք գողցած եւ ծախած են նոր մարտանաւի մը յատակագիծը: Գեղեցիկ Թաթիանան, Ֆրանսուհի մը, որ ձերբակալուեցաւ Թուլուզի մէջ, ծախած ըլլալով Ալպեան սահմանագլուխի նոր ծրագիրը: Պարուհի Լիա Սովիէր, բռնուած Լիլլի մէջ, որ սակայն յաջողեցաւ ազատ արձակուիլ: Տիկին Բուռ եւ Մառի Տիւքաէ: Կոմսուհի Վիլօփօլսկա՝ որ բանտարկուած է Լոնտոնի մէջ, Ենթէլիճընսի կողմէ:

Ինչպէս կը տեսնենք, Մաթա-Հարիներու դարը դեռ լրացած չէ: Սակայն բոլոր լրտեսապետները կը հաստատեն թէ այլեւս կին չեն գործածեր: Ճշմարտութիւնը այն է որ բոլոր լրտեսական հաստատութիւնները կը շարունակեն գործածել կիները իբրեւ իրենց աշխատակից, որովհետեւ չկայ եւ չի կրնար ըլլալ ոեւէ տեղեկատու կազմակերպութիւն առանց կիներու:

Սէ՞ր, ընչաքաղցութի՞ւն, շքեղութեան փափա՞ք, վտանգի նախասիրութի՞ւն, յաւիտենական դրդիչները իգական լրտեսութեան: Նոյն հոգիին մէջ այնպէս են խառնուած լաւ եւ գէշ զգացումները որ լրտեսները չեն գիտեր թէ բարի նպատակի՞ մը համար կ'աշխատին թէ միայն դրամ շահելու կը ձգտին:

Շատ անգամ լրտեսութիւնը անգործութեան եւ կամ տաղտկալի կեանքի մը հետեւանքն է եւ միեւնոյն կեդրոնին մէջ կը տեսնենք ամէն միջավայրի պատկանող անձնաւորութիւններ եւ շատերը հարուստ ու երջանիկ իրենց կեանքի ընթացքին:

Յիշենք Տիկիններ Սվիչ, Մեռմէ, Լէտիս Շթով: Ասոնք բոլորն ալ ձերբակալուած են: Յատկանշական պարագայ մը,— Տիկին Սվիչ որ եղած է այս բոլորին գլխաւորը, ըստ Ֆրանսական օրէնքին ազատ արձակուած է, որովհետեւ «մատնած է իր բոլոր օգնականները»:

Ինչպէ՞ս լրտես կը դառնան: Յաճախ կը կարծուի թէ լրտեսութիւնը մասնաւոր արհեստ մըն է: Ընդհակառակն շատ հեշտութեամբ եւ ինքնաբերաբար կարելի է ըլլալ լրտես:

Ճաշարանի մը մէջ գեղեցիկ կին մը խօսակցութեան մէջ կը մտնէ որեւէ գործարանի մը բանուորին հետ եւ հարցափորձ կ'ընէ իր աշխատանոցի գործունէութեան մասին:

Օդանաւային սալոնին մէջ պարոն մը իբրեւ յաճախորդ շատ անմեղ հարցումներ կ'ուղղէ պաշտօնեային: Ու այսպէս յաճախ փոքրիկ անուշադրութեանց հետեւանքով կորզուած են մեծ գաղտնիքներ:

Բայց լրտեսները միշտ դուրսը չեն գործեր: 1914ին, կին մը՝ Թիւ 17 գործակալը, կը գտնուի նախարարական խորհուրդին մէջ եւ անսպասելի տեղեկութիւններ կուտայ թշնամիին: Հաստատուած է թէ Մաթա Հարին չէ, որուն լրտեսութիւնը կը պարտինք իր յարաբերութեանց յայտնի նախարարի մը հետ:

Ինչպէս կը տեսնենք, լրտեսութիւնը առասպել մը չէ:

Ապացոյցն այն է որ Ֆրանսական Խորհրդարանը հետեւելով շատ մը եւրոպական երկիրներուն, Յունիսին նոր օրէնք մը հրատարակեց որ մահապատիժ կը սահմանէ լրտեսութեան համար՝ խաղաղութեան ժամանակ:

Կը թուի թէ այսուհետեւ լրտեսուհիները պիտի չօգտուին այն օրէնքէն, որ կիներու մահուան պատիժ չի տար «խաղաղութեան ժամանակ»:

ՀՐԱՆՈՅՇ ԳԱԶԱԶԵԱՆ

րականութիւն չենք ունեցած: Թէեւ ունեցած ենք զանազան ժամանակներ Նարեկացիի, Ներսէս Շնորհալիի պէս հոյակապ մտքեր, բայց անոնք դարաշրջաններու մէջ անհատներ են եղած:

Ապա անցաւ վերածնունդի շրջանը, Սեբաստացի Մխիթար աբբահօր ձեռնարկի գնահատականը ընելով, հիմնարկութեան մատուցած մեծամեծ ծառայութիւնները գրական ասպարէզին մէջ. բացի ազգ. շրջանում, նաեւ Եւրոպային ծանօթացնելու գործում: Տասնեւիններորդ դարուն գրականութիւնը անխուսափելի յեղաշրջման պէտք ունէր ու ահա ի դէն հալածանքի եւ անարգանքի հրապարակ կուգան յանդուգն գրական մշակներ՝ Ս. Նազարեան, Մ. Նալբանդեան, Խ. Աբովեան արեւելեան Հայաստանի, այդ միեւնոյն ժամանակները Կ. Պոլսում արեւմտահայութեան մէջ նոյնպէս ըսկսել էր լեզուի աշխարհականացման շարժումը:

Մոսկուայի Լազարեան ճեմարանը եւ Թիֆլիսի Ներսէսեան դպրոցը նոյնպէս ունին իրենց մեծ բաժինը, տալով աշխարհիկ լեզուի մշակներ:

Սահակ-Մեսրոպ՝ գրերու գիւտով եւ ազգ. գրականութեան հիմը դնելով փրկեցին հայ միտքը, հայ եկեղեցւոյ անկախութիւնը, լեզուի աշխարհականացումով եւս հայ գիրքը հայ ժողովուրդի լայն զանգուածին սրտին խօսեց, դուրս գալով մենաստաններու նեղ շրջանէն դարձաւ ժողովուրդի սեփականութիւնը եւ ահա հրապարակ կուգայ հայ աշխարհիկ գրականութեան տիտան, մեծ վիպագիր Րաֆֆին, որ ի կենդանութեան եւ մինչեւ օրս ալ կը մնայ ամէնէն ժողովրդական գրողը, հայութեան ազատագրութեան ճամբան ցուցնող կեդրոնական դէմքը»:

Գրաւոր ճառով մը, Երիտ. Միութեան նախագահ ճարտարագէտ Ս. Յովնանեան պանծացուց հայ մշակոյթը հիմնողներու եւ հայ բարբառը ժողովուրդին հասկնալի դարձնողներու յիշատակը, կոչ ընելով երիտասարդութեան ամուր փարիլ մայրենի լեզուին:

Այնուհետեւ սկսաւ գրական-երաժշտական մասը:

Օր. Վարդուհի Բանտալեան արտասանեց Եղիշէ Եպ. Դուրեանի Ա. Բ. Գ.ի առաջին դասը, յուզեց ներկաները խլելով արտասուքներ:

Նունիկ Պաակեան՝ Թումանեանի «Լուսաւորչի կանթեղը»:

Խմբերգ.— Ով մեծասքանչ ղեկավարութեամբ Օր. Կարինէ Պաակեանի: Վարսենիկ Բանդալեան արտասանեց հատուած մը (Եղիշէ), Օր. Արմենուհի Յոլինէ Պաակեան մեներգեց «Մայր Արաքսի ափերով»: Օր. Նըւարդ Օհանջանեան արտասանեց Պ. Դուրեանի «Իմ մահը»:

Օր. Արմենուհի Յոլինէ Պաակեան յստակ առոգանութեամբ եւ յուզիչ ձայնով արտասանեց Վ. Փափազեանի «Նիրհուած արդարութիւնը»:

Օր. Կարինէ Պաակեան երգեց Դ. Վարուժանի «Ով ծիծեռնակը» եւ ժողովուրդի խնդրանքին վրայ «Խաւարել եմ»: Դաշնակով կ'ընկերակցէր Պ. Արմիկ Պալեան:

Յետոյ Կանանց Միութիւնը ներկաները հիւրասիրեց թէյասեղանով:

Երեկոյթի գրական-երաժշտական բաժնին մասնակցողները եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան անդամներ ծանօթ գինեգործ Թէոդորոս Տէր Յակոբեանի եւ վաճառական Կարապետ Յովհաննէսեանի կողմէ հիւրասիրուեցան Կովկասեան ճաշարան «Թադոս»ի մէջ ուր սեղանի վրայ բաժակաճառեր առաջարկեց սեղանապետ Թ. Տէր Յակոբեան եւ մինչեւ ուշ գիշեր տաք մթնոլորտ ստեղծեց: Երիտասարդութիւնը դժուարութեամբ բաժնուեցաւ այդ հաճելի ժամանցէն:

ՆԱՍՊ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԱՆԻԷՌ.— Կիրակի գիշեր ժամը 9ին տեղի ունեցաւ Անիէռ-Պուաքոլոմպի դպրոցին Ամանորի հանդէսը, ընկերվարականներու սրահին մէջ:

Սրահը գրեթէ լեցուն էր, սակայն շատ մը ծնողքներ կը բացակայէին: Շնորհիւ վարժուհի Տիկին Քիւթնէրեանի անխոնջ ջանքերուն, հանդէսը փայլուն անցաւ, դպրոցի վարչութիւնը իր կարելին չէր խնայած, նիւթապէս թէ բարոյապէս:

Վարչութեան անդամներէն ընկեր Ա. Աւետիսեան բանալով հանդէսը, կոչ ուղղեց բոլորին անխտիր, որպէսզի իրենց նիւթական եւ բարոյական աջակցութիւնն ընծայեն, զարկ տալու համար փոքրիկներու մայրենի լեզուի ուսուցման:

«Այս օտարութեան մէջ, մեր իսկ մխիթարութիւնը, մեր ոսկեղէն գիրն է, պէտք է ամուր փարինք մատղաշ սերունդի դաստիարակութեան, ձեռք ձեռքի, առանց դաւանանքի խտրութեան:

Յետոյ վարագոյրը բացուելով 60 աշակերտ եւ աշակերտուհիներ բեմի վրայ գոյնզգոյն մոմերով երգեցին եւ կարգով արտասանութիւններ ըրին: «Ճշմարտախօսութիւն» խաղին մէջ օրիորդներ Վ. Մանուկեան, Մ. Պալեան, Զ. Դաւիթեան, Վ. Գասպարեան յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերերը, «Ծաղկավաճառուհիներ» խաղին մէջ, Օրիորդներ Գասպարեան, Գ. Զազալեան շատ լաւ էին, «Մոյլ աշակերտ» Մելքոնեան քոյր եւ եղբայր շնորհաւորելի էին: Եղան խմբերգներ, արտասանութիւն, մենախօսութիւն, մեներգ բոլոր աշակերտներու կողմէ որոնք ջերմապէս ծափահարուեցան:

Մինչարարին «Կաղանդ պապան» (Օննիկ Ֆնտըգլեան) բեմի վրայ գալով նուէրներ բաժնեց նախ փոքրերուն, յետոյ մեծերուն: Անկէ վերջ սկսան հայ գեղջկական տարազով հայկական պարերը, աշակերտուհիներու կողմէ: Պարողներն էին Օր.ներ Վ. Մանուկեան, Մ. Պալեան, Ա. Տէր Գրիգորեան, Զ. Դաւիթեան, Պետրոսեան, Պուտուքճեան: Փոքրիկն Լուսպարոնեան երգեց քանի մը հայկական երգեր:

Հանդէսին վերջին մասը լրացուց վարժուհի Տիկին Ց. Քիւթնէրեան, որ հակառակ իր յոգնութեան երգեց Սայաթ Նովայէն եւ Աշուղ Ղարիպէն, յուզելով ամբողջ բազմութիւնը: Տիկին Վ. Թիւրքճեան (դաշնակահարուհի) սիրայօժար իր մասնակցութիւնը բերաւ հանդէսին:

Հանդէսէն վերջ նարինջ մը աճուրդի դրուելով 175 ֆրանքի բարձրացաւ: Շահեցաւ Պ. Պ. Լուսպարոնեան: Կը կարծեմ թէ նիւթական մեծ շահ մը չունեցաւ դպրոցի վարչութիւնը, սակայն բարոյապէս մեծ յաջողութիւն մը ունեցաւ: Հանդիսականները եւ մանաւանդ ծնողքները մեկնեցան խիստ գոհ տպաւորութեան տակ, արդահատելով անոնց որ օրն ի բուն խումար կը խաղան սրճարաններու անկիւնները:

Արաքս

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍ

ՊՈՌՏՕ, 5 Յունուար.— Սիրելի «Յառաջ», երբ դպրոցական հանդէս կը յայտարարուի, միշտ անհամբեր եմ փութալու, դիտելու եւ լսելու համար մեր մատղաշ հոգիներու թոթովանքը Մեսրոպեան տառերով եւ զիլ կանչը մեր գողտրիկ երգերուն:

Կիրակի օր, 1 յունուար, ծնողքներ եւ երիտասարդներ հաւաքուած էին Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ-Շահպազ» ակումբը, ուր Արարատ միութիւնը, նոր տարուան առթիւ կազմակերպած էր դպրոցական հանդէս մը ի նպաստ իր պիւտճէին: Պ. Շ. Սուքիասեան ներկաներուն յայտնեց թէ գաղութը միակամ պէտք է օժանդակէ կրթական գործին, որ միութիւնը եօթը տարիէ ի վեր կը շարունակէ հայեցի դաստիարակութիւն տալ մեր փոքրիկներուն: Ուստի անհրաժեշտ է աւելի հոգածութեամբ եւ սրտցաւօրէն հետաքրքրուիլ, եթէ չենք ուզեր նոր սերունդի մայրենի լեզուն խաթարուած տեսնել: Ապա շնորհակալութիւն յայտնեց Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութեան որ երեք տարիէ ի վեր կանոնաւորապէս տարեկան 600 ֆրանքով կ'օժանդակէ դպրոցին: Ինչպէս նաեւ բարերար պատուոյ անդամներուն:

Դպրոցի սան-սանուհիները բեմին վրայ շարուած՝ վառվռուն աչքերով մեզ կը դիտեն:

Յանկարծ բոլորը մէկ սկսան երգել «Արարատեան սաներս» (Ա. Գ. Մեսումենց) խմբերգը: Ու սկսաւ արտասանութիւններու շարքը, բոլորն ալ մաքուր առոգանութեամբ կատարեցին իրենց բաժինները: Մեներգեցին օրիորդներ Մ. Բարսեղեան «Սարերը ման եմ եկել», «Սարէն կուգայ ձիաւոր» (Գ. Սինի), Զ. Եղիկեան «Գարուն», «Զուլհակը» (Ա. Գ. Մեսումենց), Շ. Քէնտիրեան «Նազլու Ճիլպար» (Պատմագրեան), «Մերոնի ծառ» (Կ. Վարդապետ), «Սիրուն գիշեր» (Դ. Ղազարեան): Աշակերտները երգեցին «Հընձուորները», «Սանտերք», «Կռունկներու չուն» (Ա. Գ. Մեսումենց) խմբերգները, որոնց դաշնակով կ'ընկերանար իրենց ուսուցիչը:

Արարատ միութեան կողմէ խօսեցաւ իր ուսուցիչը՝ Ա. Գ. Մեսումենց, նախ թուեց թէ անհրաժեշտ է որ ծնողներն ալ հսկեն իրենց զաւակներուն տան մէջ: Թէեւ կրթական գործը տարուէ տարի աւելի յառաջդիմութիւն կը ստանայ, բայց մեր նիւթական եւ բարոյական պարտաւորութիւնները աւելի պէտք է շեշտուի, որպէսզի կարենանք հարկ եղած ուսումը ջամբել:— Յառաջիկայ տարուան համար կ'ուզենք պարգեւաբաշխութեան Ա. Բ. Գ. աստիճանի դրութիւն մը ստեղծել, թափ տալով աշակերտներու նախանձախնդրութեան: Նաեւ կ'ուզենք վկայականներ տալ, երբ իրենց շրջանը կ'աւարտեն, որովհետեւ օրին մէկը կրնան պէտք ունենալ: Վերջացնելով, կոչ ըրաւ որ գուրգուրանք այս ձագուկներուն վրայ, անոնց փրկութիւնը միակ գործն է որ կրնայ կատարուիլ առանց դաւանանքի եւ դասակարգի խտրութեան:

Տեղի ունեցաւ աճուրդ մը որմէ գոյացաւ 470 ֆրանք: Աշակերտ-աշակերտուհիները ներկայացուցին «Կաղանդ պապան», որ շաքար եւ դպրոցական պիտոյքներ բաժնեց դպրոցականներուն: Այս ներկայացման առթիւ բեմին վրայ զարդարուած էր տօնածառը խաղալիկներով եւ գունաւոր մոմերով: Այդ լոյսին տակ տղաքը ինչ խանդավառութեամբ եւ հրճուանքով կ'երգէին դառնալով ծառին շուրջ, երկու շրջանակ կազմած: Ներկաներու փափաքով երգերը դարձեալ կրկնեցին, ու մենք հեռացանք սրահէն: Անոնց զիլ ձայնը դեռ կը հնչէ մեր ականջին:

Զալկարացի

×

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, (Յապաղած).— Ֆ. Կ. Խաչի Սէն Շամոնի մասնաճիւղը վերջերս տուաւ իր տարեկան ներկայացումը, Մոլիէրի «Ակամայ բժիշկը», ղեկավարութեամբ վաստակաւոր դերասան Յ. Ղազարեանի:

Մյթ. Կրթ. Միութեան սրահը լեցուն էր բերնէ բերան եւ շատեր ըստիպուեցան ոտքի վրայ մնալ: Ներկայացուեցաւ զաւեշտ մը «Ադամ եւ Եւա», նոյնպէս յաջող:

Բազմութեան փափաքով Պ. Տ. Ղազարեան խոստացաւ տալ ուրիշ երկու ներկայացումներ ալ, առաջինը յունուարի մէջ, (Աշուղ Ղարիպ):

Այս առթիւ Կ. Խաչի մասնաճիւղը շնորհակալութիւն կը յայտնէ «Սիրուշ» թատերախումբին, ինչպէս եւ հասարակութեան, որ քաջալերեց իր այս ձեռնարկը:

Յ. Անէմեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ԵՐԲ ՇԷՆ ԷԻՆ ՄԵՐ ԲՈՅՆԵՐԸ

ՄՇԵՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՐՍՆԻՔԸ, ԵՐԳԵՐՆ ՈՒ ՊԱՐԵՐԸ

— ∞ —

Խըպըրտան շըֆըր բարի, գուլէ, եւն.
Բուծաէ տը սըբ հըզարի, գուլէ, եւն.

Էվարէ տավ զըռըխի, գուլէ, եւն.
Խըզէմ փօղտա բըռըխի, գուլէ, եւն.

Ճավ տի պու դըլ խըռըխի, գուլէ,
Ջանանօր նանօր նանօր:

Լծիմ զբաղխիր էրթամ ուռ, գուլէ, եւն.
Էրթամ կանիմ խարոջ դուռ, գուլէ, եւն.

Եարուկ բաղչէն խորուն ֆուն, գուլէ, եւն.
Պուրսայի բարձն էր գլխուն, գուլէ, եւն.

Քնեը էր ֆրտնեը էր, գուլէ, եւն.
Վարդն երեսին փռուեր էր, գուլէ, եւն.

Պագեցի, կարմրեր էր, գուլէ, եւն.
Կարմրեր փթթեր էր, գուլէ, եւն.:

Շարք մը պարեր խաղալէ վերջ լուսնալու մօտ հանդիսականներու փափաքին վրայ կ'երգուի, «Եարմգօրանի» ճկըռնա խաղը:

ԵԱՐԸՄ ԳՕՐԱՆԻ

Հըր լօ, լօ, լօ, լօ, լօ,
Եարըմ գօրանի,
Հըր լէ լէ, լէ լէ լէ,
Դօստըմ գօրանի:

Գիշերուան լուսնակն էր,
Ցորեկուան արեւ,
Եարուկ, ֆովէս անցաւ,
Չի տուեց բարեւ:

Տեսայ մըլուլեր էր,
Եար, խռովեր էր,
Կանչի եար ջան արի,
Խռով մի կենայ,
Դունեին սուտ ու փուճ է
Մարդու չի մնայ:

Հըր լօ լօ, լօ լօ լօ, եւն.:

Էտ վերան Մշոյ դաշտ
Մանտր ու բէտ գեղ էր,
Էրկուքս մէկ շապկին,
Փողպտիկ նեղ էր:

Քու շունչ որ կը շնչէր
Խոցերուս դեղ էր,
Քու մէյտան ճակատը
Պագնելուս տեղ էր
Քու շամամ ծծիկներ
Գրկելուս տեղ էր:

Հըր լէ լէ, լէ լէ լէ լէ, եւն.:

Գարուն էր գարուն,
Թողած են գլոչեր,
Եկած են սէր կէնէն,
Ըտ գեղի ջօջեր,
Հազած են սօլեր
Պխած են գդոչեր:

Հըր լօ լօ, լօ լօ լօ, եւն.

Բօստան իմ ցանի
Դիմացի դարուն,
Աստուած օրընէր
Զայս տարուս գարուն,
Լղաւ շըմամօֆ շատ
Ճամբեմ ըտ խարուն:

Հըր լէ լէ, լէ լէ լէ, եւն.

Բօստան իմ ցանի
Ցելի բնի փող,
Աստուած անիծէր
Զծըմալ արտու հող,
Զեղաւ շըմամօֆ մէ
Ճամբեմ խարոջ փոխ:

ՃԸԿԸՆԴ ԽԱՂ ԹԵԹԵՒ

Եար, եար նաման,
Եար նաման,
Հաւար նաման, դէրիկօ, (*կրկնէ*):

Հայլի աշիմ, դէրիկօ,
Հաւար նաման, Դէրիկօ:

Թուխ դեղ ֆաշեմ, Դէրիկօ,
Դալիլ նաման, Դէրիկօ:

Ճամբադ աշիմ, Դէրիկօ,
Հաւար նաման, Դէրիկօ:

Հալիմ մաշիմ, Դէրիկօ,
Դալիլ նաման, Դէրիկօ:

Ջուրէ ջինկի էն կորդեր,
Հաւար նաման, Դէրիկօ:

Աստուած պահէ զըտ խորդեր,
Դալիլ նաման, Դէրիկօ:

Ջուրէ ջընկի առուներ,
Հաւար նաման, Դէրիկօ:

Ի՞նչ պէտք կիգան պառուներ,
Դալիլ նաման, Դէրիկօ:

Ջուր է թողած ջաղցներ,
Հաւար նաման, Դէրիկօ:

Թող շատ ապրին աղջիկներ,
Դալիլ նաման, Դէրիկօ:

Աղջիկներ նխշուն փէշեր,
Հաւար նաման, Դէրիկօ:

Խլայի կարմիր թշեր,
Դալիլ նաման, Դէրիկօ:

ԹՌՆՈՑԻ ԵՐԳ

Նինա է, հա նինա է, իմին է,
Նինա է, հա նինա է, հա ջան է:

Ջաղցի թեւեր տաշած են, նինա է, եւն.
Խալամ վրէն ֆաշած են, նինա է, եւն.

Մեռնիմ խալամ ֆաշողին, նինա է,
Խալամ ֆաշող իմ եարն է, նինա է, եւն.

Ջաղցի բոլոր կանաչ է, նինա է, եւն.
Աղջիկ տղին նանաչ է, նինա է, եւն.:

Ջաղցի առուն ջուր կիգայ, նինա է,
Աղջիկ տղին դուր կիգայ, նինա է, եւն.:

Ջաղցի առուն աւազ է, նինա է, եւն.
Աղջիկ տղին մարազ է, նինա է, եւն.:

Ջաղցի դիմաց բոգի է, նինա է, եւն.
Աղջիկ տղին հոգի է, նինա է, եւն.:

Նինա է հա նինա է, իմին է,
Նինա է հա նինա է հա ջան է:

Մ. ԲԱՐԽԵԱՆ

(6)

(Շար.)

կան կառավարութեան անունով: Այս կերպով կը խախտէին Թուրքիոյ խիստ չէզոքութեան քաղաքականութիւնը: Անմիջապէս ձերբակալուեցան կարգ մը պաշտօնատարներ որոնք ընչաքաղցութեամբ փորձած էին 40 օդանաւ գնել քանատական եւ ամերիկեան գործարաններէ, յետոյ Սպանիոյ ազգայնականներուն ծախելու համար: Ուաշինկթընի Թուրք դեսպանը դաւը երեւան հանած ըլլալով, հաղորդեց կառավարութեան: Խիստ քննութեան մը հետեւանքով ձերբակալուեցաւ գլխաւոր յանցապարտը, Էքրէմ Համտի, այլ անուամբ Կէօյնիւք, որ երկար ատենէ ի վեր Ֆրանսա կը բնակի: Իր բուն ինքնութիւնը երեւան հանուեցաւ շնորհիւ ինքնաշարժի արկածի մը, որուն հետեւանքով հիւանդանոց փոխադրուեցաւ Նիսի մէջ: Կ՚ըսուի թէ երրորդ պետութիւն մըն ալ հետապնդումներ պիտի կատարէ իրեն դէմ :

Անգլիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը դէպի Հռոմ, անցնելով Փարիզէն

—— oo ——

Այսօր, երեքշաբթի, Փարիզ կը հասնին Անգլիոյ վարչապետն ու արտաքին նախարարը, երկու ժամ կանգ առնելու եւ յետոյ ճամբան շարունակելու համար դէպի Հռոմ: Թէեւ Պ. Չէյմպըլէն տրամադիր չէ միջնորդի դեր կատարելու, բայց Փարիզի խօսակցութիւններով լայնօրէն տեղեկացած պիտի ըլլայ Ֆրանսայի տեսակէտներուն եւ անոր համեմատ պիտի խօսի Պ. Մուսոլինիի հետ: Լոնտոնի ֆրանսական դեսպանատան գործակատարը նորէն յիշեցուց Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան թէ՝ Ֆրանսայի համար հաճելի չէ որ Անգլիա միջնորդի դեր կատարէ, իտալական վէճին առթիւ: Այս պարագան հաղորդուած է նաեւ Հռոմի ֆրանսական դեսպանին, իսկ վարչապետ Պ. Տալատիէ նորէն պիտի յիշեցնէ Անգլիոյ վարչապետին, այսօրուան թէյասեղանի միջոցին: Պ. Չէյմպըլէն եւ լորտ Հըլիֆաքս վերադարձին ալ Փարիզ պիտի հանդիպին :

Թէեւ գաղտնի կը պահուին Հռոմի տեսակցութեան նիւթերը, բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Պ. Չէյմպըլէն պիտի առաջարկէ աւելի մեծ քանակութեամբ արտածում կատարել Իտալիայէն, պայմանաւ որ այս վերջինը իր զօրքը քաշէ Սպանիայէն: Կարծողներ ալ կան թէ Անգլիա տնտեսական համաձայնութիւն մը պիտի կնքէ Իտալիոյ հետ, կարեւոր գումար մը տրամադրելով: Ամէն պարագայի մէջ, մեծ արդիւնքներ կը սպասուին այս այցելութենէն, թէ երկու երկիրներու յարաբերութեանց եւ թէ միջազգային կացութեան տեսակէտէն: Ֆրանքօ-իտալական վէճին առթիւ, կը կարծուի թէ Պ. Չէյմպըլէն մասնաւորապէս պիտի ջանայ լուծել Ճիպութիի խնդիրը, փոխադարձ համաձայնութեամբ :

Պետական վերահսկողութիւն իտալական ճարտարարուեստին վրայ

—— oo ——

Իտալիոյ տնտեսական մասնագէտները ջանքեր կը թափեն, լուծելու համար ինքնաբաւութեան հարցը: Կազմուած է միջնախարարական յանձնախումբ մը՝ Մուսոլինիի նախագահութեան տակ: Յանձնախումբին պիտի անդամակցին ամէնէն կարեւոր նախարարները, իտալական բանակի սպայակոյտի պետը, ռազմամթերքի արտադրութեան գլխաւոր ղեկավարը, իտալական դրամատան տնօրէնը եւ ուրիշ մասնագէտ խորհրդականներ :

Այս տնօրինութեամբ իտալական ճարտարարուեստին վրայ կը հաստատուի պետական վերահսկողութիւն: Յանձնախումբը լայն իրաւասութիւններ ունի ճշդելու արտադրութեան քանակը եւ ապրանքներու գիները :

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ ձերբակալուելով Փարիզ փոխադրուեցաւ Փարակուէյի հիւպատոսը, Լուի Ռօշ, իր մեղսակիցներէն Ամարի հետ: Ամբաստանուած է թէ կեղծ անցագիրներ կը ճարէր, մինչեւ 200 ոսկի չորթելով իւրաքանչիւրէն: Մեղսակիցներէն մէկն ալ գերմանացի փաստաբան մըն է, Կոլապէրկ, որ գաղտնի գրասենեակ մը ունէր Փարիզի մէջ :

ՁԻՒՆԱԿՈՅՏԻ ՄԸ ՏԱԿ ՄՆԱԼՈՎ ՄԵՌԱՆ եօթը հոգի, երբ կը փորձէին Կալիպիէի սարերը բարձրանալ, (3000 մեթր, Կրընոպլ): Միայն մէկ հոգի ազատելով, չորս ժամ չարչարուեցաւ ձիւներուն մէջ, մօտակայ գիւղ մը երթալու եւ լուր տալու համար: Առաջնորդն էր դահուկի (սքի) դպրոցին տնօրէնը, ուրիշ փրոֆէսէօրի մը հետ: Զոհերէն երկուքը աղջիկներ են, մէկը՝ ծերակոյտի նախագահին գիւտնապետը, երկուքը տեղակալ են. :

250,000 ՀՈԳԻ բուռն ծափերով դիմաւորեցին աշխատաւորական հերոս մը, Թամ Մունի, որ ներում ստացած էր, 22 տարի բանտը մնալով Սէքրըմէնթոյի (Քալիֆորնիա) մէջ, իբրեւ մեղսակից ռմբային յարձակումի մը (1916 յուլիս 22: Այս յարձակման հետեւանքով մեռան 10 հոգի): Տարիներէ ի վեր Մ. Նահանգներու աշխատաւորական կազմակերպութիւնները մեծ ճիգեր կը թափէին զայն ազատելու համար:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈԶՎԷԼԹ 875,000,000 տոլարի նոր վարկ մը պահանջեց խորհրդարանէն, իսկ իրաւասու յանձնաժողովը կը մերժէ գործազրկութեան նպաստի համար 500,000,000էն աւելի տրամադրել: Բուռն պայքար մը բացուած է, այս առթիւ: Կը կարծուի թէ գործազուրկներու թիւը պիտի պակսի մինչեւ 500,000 հոգի, 2,500,000ի իջեցնելով նպաստընկալներու թիւը:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ արաբական ապստամբութեան զոհերը 15 անգամ աւելի եղած են 1938ին, բաղդատելով 1937ի հետ: Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, 1937ին սպաննուած էին 97 հոգի, վիրաւորուած՝ 149 հոգի, իսկ 1938ին կորուստներու համագումարը եղած է 3713, որոնց 2001ը սպաննուած, 1712ը վիրաւորուած: Սպաննուածներէն 69ը անգլիացի են, 292ը Հրեայ, 486ը արաբ քաղաքացիներ եւ ոստիկաններ, 1138ը արաբ ապստամբներ, 16ը զանազան :

ՃԻՏՏԷԻ (Արաբիա) խորհրդային դեսպանատունը փակուեցաւ եւ պաշտօնեաները հեռացան երկրէն, յարաբերութիւնները խզուած ըլլալով: Դեսպանատան բժիշկը մերժեց Ռուսաստան վերադառնալ, իր կեանքը վտանգուած սեպելով: Կ՚ըսուի թէ Արաբիոյ վեհապետը բարկացած էր, իմանալով որ բոլշեւիկները գաղտնի գործակալներ ղրկած են Մէքքէ, իբրեւ իսլամ ուխտաւոր:

ԱՆԳԼ. ՈՍԿԻՆ վերջերս սկարացած ըլլալով տոլարին հետ բաղդատմամբ, Անգլիոյ դրամատունը հարկադրուեցաւ 350 միլիոն սթերլինի ոսկի գնել (63 միլիառ ֆրանք), ինչ որ սեղանաւո–

րական ամենամեծ գործողութիւնը կը կազմէ Մեծն Բրիտանիոյ համար :

50,000 ՖՐԱՆՔ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄ պահանջեց գրագէտ մը, Լէոն Թրէք, դատ բանալով Պ. Սէլինի դէմ, որ իր վերջին գրքին մէջ իբրեւ Հրեայ ներկայացուցած էր զինքը: — Ընկերվարական «Փոփիւլէռ»ի պատ. տնօրէնը եւ յօդուածագիրը 300ական ֆրանք տուգանք եւ 5000 ֆրանք հատուցում վճարելու դատապարտուեցան, անուանարկիչ գրութիւն մը հրատարակած ըլլալով «Լը Ժուռ Էքօ տը Փառի»ի դէմ :

ՍՊԱՆԻՈՅ ճակատէն հասած վերջին լուրերը կը հաստատեն թէ հանրապետական զօրքը յաջողած է երեք օրուան մէջ ետ առնել 350 քառ. մղոն տարածութեամբ հող, շնորհիւ ուժգին հակայարձակումներու: Ազգայնականները կը շարունակեն յառաջ խաղալ ուրիշ կէտերու վրայ: Կռիւները երթալով կը սաստկանան, հակառակ ձիւն-ձմրան եւ գետերու յորդումին :

Պ. Ալեքսանդր Լուկիանօֆ սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանէ իր սիրելի կնոջ՝

Դեռասանուհի (Խայա) ԳԱՅԵԱ՝ Է ԼՈՒԿԻԱՆՕՖԻ

(Ծնեալ ԿԻՒՐԵՂԵԱՆ)

դառնաղէտ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ յունուար 6ին, Վօժիրարի հիւանդանոցին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ 9 յունուար, կիրակի առաւօտ ժամը 9ին Փարիզի ռուսական եկեղեցիին մէջ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը փոխադրուեցաւ Պիյեանքուրի գերեզմանատունը :

«ՐԱՖՖԻ» ԼՍԱՐԱՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 12 Յունուար, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Cadet սրճարանին վերնայարկը, Մէթրօ Cadet:

կը խօսի Տօքթ. ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ, Նիւթ՝ «Ո՞ւր է Երեմեան Հայրիկի մեծութիւնը»:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ — ՓԱՐԻԶ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 11 Յունուար, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 8 Ռիւ պոսիւէ, Փարիզ: Տեղի կ՚ունենայ Պ. Գ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆի տուած դասախօսութեան (Ինչ պէտք է ըլլայ հայ երիտասարդութեան գաղափարն ու գործը) վիճաբանութիւնները:

ԾԱՆՕԹ.— ՄԱՐՏ 4ԻՆ տեղի կ՚ունենայ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ԱԿՈՒՄԲԻ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ, նկատի ունենալ այս թուականը եւ չխաչաձեւել:

Հայ Մշակութային Միութիւն, ՄԱՐՍԷՅԼ

Գրական դասախօսութիւն

Նուիրուած Հայ Գրական դէմքերու ուսումնասիրութեան :

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 12 Յունուար, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին 5 Ռիւ տը լ՚Էքլիփս, Մարսէյլ: Կը խօսի Պ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ Քամառ-Քաթիպայի մասին:

Ի ՆՊԱՍՏ ՎԻԷՆԻ Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԴՊՐՈՑԻ ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ՑԱՆԿԸ

Պ. Պ. Պ. Գալիկեան, Պ. Մուրատեան, Մարկոս Նաճարեան 50ական ֆրանք, Տիկին Ս. Սապունճեան, Խ. Պետրոսեան 25ական, Փ. Մանուկեան, Ճ. Ջիլինկիրեան, Յ. Կարապետեան, Մ. Սահակեան, Ա. Մաղաքեան, Կ. Մուրատեան, Կ. Զարդարեան, Մ. Արզումանեան, Ոմն, Կ. Անտոնեան, Ա. Յովհաննէսեան, Օր. Ս. Մաթոսեան, Պ. Փիլոյեան, Ս. Գալուստեան, Գ. Մանուկեան, Յ. Քէօրօղլանեան, Մ. Մուրատեան, Գ. Ալոյեան, Տ. Մանուկեան 20ական, Ե. Ռուսեան, 25, Ս. Խօքսիւզեան, Ա. Զաքարեան 15ական, Ո. Լուսարարեան, Գ. Տէր Ղազարեան, Զ. Խուկոյեան, Վ. Աւօեան, Լ. Տօլմաճեան, Օր. Վ. Նալպանտեան, Խ. Տէրտէրեան, Յ. Ուզունեան, Տիկ. Գ. Անտոնեան (Մարսէյլ), Տիկ. Դ. Տայեան, Տիկ. Վ. Մկրեան, Մ. Չլոյեան, Ռ. Պարոնեան, Պ. Խաչատուրեան, Օր. Լ. Մաթոսեան, Իշխան Կարապետեան, Ա. Կարապետեան, Ս. Արամեան, Յ. Թէճիրեան, Կ. Բեհլիվանեան, Խ. Արախճինեան, 10ական, Օր. Ա. Մաթոսեան, Գեղանուշ Մաթոսեան, Արայ Փափազեան, Կ. Մաթոսեան, Մ. Ճնտոյեան, Ն. Նազարեան 5ական: Գումար՝ 875 ֆր.:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

26 — 31 Դեկտ. 1938

ՎԻԷՆ, Պ. Մ.— 150
ՎԻԷՆ, Լ. Տ.— 120
ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊ, Տիկ. Պ.— 150
ԱՎԻՆԵՈՆ, Զ. Գ.— 150
ԼՈՒՎՐԷԼ, Լափ.— 150
ՌՕԱՆ, Մ. Թ.— 150
ՍԷՆԹ ՕՊԱՆ, Յ. Զ.— 150
ՊՈՒԼՈՆԵԸ, Տիկ. Դ.— 150
ՍԷՆ ԺԷՐՄԷՆ ԱՆ ԼԷՅ, Տէմպ.— 150
ՎԻԷՆ, Մ. Մ.—100
ՖԼԱՎԻԱԿ, Կ. Գ.—100
ԸԷՆ ՓՐԻՍԹ, Ս. Ծ.— 150
ԺԸՆԵՒ, Պ. Ն.— 80
ԹՈՒԱՌ, Վ. Ա.— 179
ԼԻՈՆ-ՎԷԶ., Մ. Գ.— 75
ՖՐԷԺԻՒՍ, Վ. Գ.— 75
ՎԻԷՆ, Ն. Խ.—930
ՕՊԸՆԱ, Բիւզ.— 150
ԺԸՆԵՒ, Տիլ.— 500
վճարեցինք (Հ. Բ.ի 70)
ԼԱՍԷՅՆ, Ս. Կ.— 40
ՊՈՒ ԱՐԱՐԻՃ, Ա. Գ.— 450

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17. Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678-63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 11 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MERCREDI 11 Janvier 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3935 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ՀԱՐՑԱԿԱՆԻ ՄԸ ԱՌՋԵՒ

— oo —

Ախտանշան մը,— Սուրիա-Լիբանանի նոր մարզպանը հազիւ Պէյրութ հասած, բուռն ցոյցեր կատարուեցան Դամասկոսի, Հալէպի, Համայի, Հոմսի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ։ Ցոյցեր՝ որոնք շատ կը յիշեցնեն 1936էն առաջ պատահած դէպքերը։

Ինչո՞ւ այս պոռթկումը, երբ այնքան յուսալից հեռանկար մը կը պարզուէր, իբրեւ հետեւանք հին եւ նոր բանակցութեանց։ Չէ՞ որ Սուրիոյ վարչապետն ալ ամիսներով Փարիզ մնաց, կարգ մը վիճելի խնդիրներ կարգադրելու համար։

Բացատրեր էինք արդէն,— կարեւոր փոփոխութիւն մը տեղի ունեցաւ Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութեան մէջ։ Հոգատար իշխանութիւնը երկար ատեն ձգձգելէ ետք, ի վերջոյ որոշեց չվաւերացնել 1936ի դաշնագիրը, եւ նոր ծրագիր մը յօրինել։

Աւելի քան վեց ամիսէ ի վեր կը նշմարուէին փոփոխութեան մը հաւանականութիւնները։ Բայց, 1938ի վերջերն էր որ ձեւ ու մարմին ստացան ենթադրութիւնները։ Ձախակողմեան մամուլը հոտ առած էր արդէն, իսկ պաշտօնական շրջանակները կանխահաս կը համարէին պարզել ամէն բան, երբ ծերակոյտին արտաքին գործերու յանձնաժողովը իր վճիռն արձակեց։

1938 Դեկտեմբեր 14ին էր որ յանձնաժողովը քննեց այս հարցը։ Ինչպէս կը պատմէր, այն ատեն, կիսապաշտօնական «Թան»ը, տեղեկաբերներ Պուրժոն եւ Անրի Հէյ ներկայացուցին երկու ցնցող զեկուցումներ, չեշտելով դաշնագրին վաւերացման անպատեհութիւնները։

— «Անրի Հէյ աւելի հեռու գնաց։ Բացատրեց թէ 1936ի դաշնագրին հիմերն իսկ անհաշտելի են Ֆրանսայի շահերուն հետ, հակառակ 1938ի հաւաքական յայտարարութեան որ կուգայ լրացնելու այդ հիմերը։ Միւս կողմէ, փաստեց թէ ներկայ դաշնագրով որ եւ է իրական երաշխիք ստացած չեն ինքնավարութեան առանձնաշնորհները որոնք նախապէս տրուած էին Ալէվիներու եւ Ճէպէլ Տրիւզի պետութեանց, ինչպէս նաեւ վերին Ճէզիրէի բնակչութեան համար որոշուած մասնաւոր վարչաձեւը։

Իբրեւ եզրակացութիւն, Սէն-է Ուազի ծերակուտականը առաջարկեց ջնջել 1936ի դաշնագիրը, ինչպէս նաեւ անոր յաջորդ բարեփոխումները։ Թելադրեց վերահաստատել հոգատարութիւնը եւ ուղղակի վարչութիւնը որ Ֆրանսայի յանձնուած են Ազգաժողովին կողմէ, մինչեւ որ նոր հիմերու վրայ քննուի գործը։ Եւ խնդրոյ առարկայ պետութեանց տրուի իրենց ուզած անկախութիւնը, հաշուի առնելով հոգատար պետութեան արդէն կատարած զոհողութիւնները եւ ունեցած կենսական շահերը»։

Այս վճռական յայտարարութիւններէն անմիջապէս վերջը, որոշուեցաւ դիմել կառավարութեան, որպէսզի խորհրդարանին վաւերացման չենթարկէ դաշնագիրը։ Եւ արտաքին նախարարը խոստացաւ օրակարգէն հանել այդ խնդիրը։

Ահա այս պարագաներուն մէջ էր որ Փարիզէն հեռացաւ Սուրիոյ վարչապետը, մինչդեռ որոշած էր չմեկնիլ, մինչեւ դաշնագրին վաւերացումը։

Այնուհետեւ գաղտնիք չմնաց այլեւս։ Մամուլը աւելի բաց խօսիլ սկսաւ, Փարիզի թէ Սուրիոյ մէջ։ Արեւելեան գործերու մասնագէտները հրապարակ իջան, ապացուցանելու համար 1936ի դաշնագրին անյարմարութիւնները։ Երեսփոխան մը, Ֆէյլիքս Կոռ, «արկածախնդրութիւն» կոչեց դաշնագրին վաւերացումը։ Սուրիացիներն ալ դիտել տուին թէ բուն արկածախնդրութիւնը դաշնագրին մերժումն է։ Արաբական թերթ մը, «Պիլատ», ազդարարեց առանց վերապահութեան.

— «Եթէ դաշնագիրը մերժուի, Սուրիացիները պիտի դառնան Ֆրանսայի իրական թշնամիները եւ անոր լուծը թօթափելու համար պիտի չվարանին անհրաժեշտ օգնութիւնը փնտռել կարգ մը պետութեանց մօտ, որոնց Մերձաւոր Արեւելքի մասին ունեցած տենչերը ծանօթ են։ Ֆրանսական աշխարհակալութիւնը չի կրնար ուրիշ հետեւանք ունենալ»։

Եւ ահաւասիկ նոր փոթորիկը։ Վերջին շաբթուան ընթացքին, երկու բարձր պաշտօնատարներու հրապարակային յայտարարութիւնները հանդիսաւորապէս հաստատեցին թէ Ֆրանսա տակաւին կանխահաս կը համարի դաշնագրին գործադրութիւնը, ուրիշ խօսքով՝ հոգատարութեան բարձումը։

Եւ յանկարծ բողոքի ցոյցեր, փողոցներու եւ մզկիթներու մէջ, եւ հաւատարմութիւն՝ Սուրիոյ կառավարութեան, որպէսզի վճռապէս պաշտպանէ անկախութեան դատը։

Ինչպէս կը հետեւի պաշտօնական յայտարարութիւններէն, հոգատար իշխանութիւնը գործնական չի գտներ միացեալ պետութեան ծրագիրը, եւ Սուրիան պիտի բաժնէ չորս-հինգ մասերու, իւրաքանչիւրին շնորհելով ներքին ինքնավարութիւն։

Հոգատարութեան հաստատումէն ի վեր, Ֆրանսա բազմաթիւ ծրագիրներ մշակած է, հովանաւորեալ երկիրներուն համար, եւ բոլորն ալ ջուրն ինկած են։ Միայն 1936 սեպտեմբերի դաշնագիրն էր որ հաւանութեան արժանացաւ Սուրիոյ ազգայնական շրջանակներուն մէջ։

Արդ, անկէ ի վեր շատ պղտոր ջուրեր հոսեցան ոչ միայն Սէնի մէջ, այլեւ դէպի Միջերկրական։ Եւ Փարիզ լրջօրէն վտանգուած համարելով իր կայսրութեան շահերը, ահա կը փորձէ նոր ելք մը գտնել։ Ուրիշ խօսքով, ուժ ցուցնել, որպէսզի միւս մրցակից պետութիւնները նոր խաղ մը չսարքեն Միջերկրականի գեղածիծաղ ափերուն վրայ։

Արդարեւ, ամէն օր բան մը կ'իմանանք այդ խաղերու մասին, որոնք ինչքան ալ հեռաւոր թուին, կը պահեն իրենց խորհրդաւոր հանգամանքը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԱՂՏՆԻ ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԻՏԱԼԻՈՅ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

— oo —

Անգլիական թերթի մը յայտնութիւնները

— oo —

Լոնտոնի կարեւոր թերթերէն «Տէյլի Էքսփրէս» շռնդալից հրատարակութիւն մը կ'ընէ, իր դիւանագիտական բաժնի խմբագրին ստորագրութեամբ։ Այդ հրատարակութեան համաձայն, 1937ի գարնան գաղտնի դաշնագիր մը կնքուած է Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ, հետեւեալ պայմաններով.—

1. Երկու կողմերը յանձն կ'առնեն չկնքել որ եւ է զինակցութիւն որ ուղղուած ըլլայ իրենցմէ մէկուն դէմ։

2. Յանձն կ'առնեն միշտ խորհրդակցիլ բոլոր հարցերու մասին որոնց մէջ հասարակաց շահեր ունին.— քաղաքական, տնտեսական թէ մշակութային։

3. Եթէ իրենցմէ մէկը յարձակման ենթարկուի երրորդ պետութեան մը կողմէ, առանց տեղի տուած ըլլալու, միւսը պարտաւոր է օգնութեան գալու, երբ խնդրուի, եւ անոր տրամադրութեան տակ դնելու իր բոլոր միջոցները։

4. Եթէ իրենցմէ մէկը առանց ուղղակի տեղի տալու յարձակման ենթարկուի երկու կամ երեք մեծ պետութիւններու կողմէ, միւսը պարտաւոր է մեքենաբար եւ անմիջապէս ինքզինքը պատերազմի մէջ նկատել այդ պետութեանց հետ։

5. Երկու պետութիւնները անհրաժեշտ միջոցները ձեռք պիտի առնեն զինուորական պայմանագրութեանց ստորագրութեան մասին, գործադրելու համար վերոյիշեալ պարտաւորութիւնները։

6. Եթէ կողմերէն մէկը միւսին օգնութեամբ այնպիսի գոհացում ստանայ որ իր հողային տարածութիւնը կամ ազդեցութիւնը աւելնայ, միւսը իրաւունք պիտի ունենայ հաւասար աջակցութիւն խնդրելու, որպէսզի իր հողային տարածութիւնը կամ ազդեցութիւնն ալ աճի համապատասխան չափով։

7. Երկու պետութիւնները կ'ընդունին թէ ներկայ համաձայնութիւնը կրնայ աւելի մեծ արժէք ստանալ, եթէ եւրոպական ուրիշ պետութիւններ ալ ստորագրեն, եւ մանաւանդ, եթէ գլխաւոր պետութիւնները համաձայնին հաշտարար, ոչ-յարձակողական եւ փոխադարձ օգնութեան քաղաքականութիւն մը վարելու։

8. Երկու պետութիւնները յանձն կ'առնեն գաղտնի պահել ներկայ համաձայնութեան պայմանները, ցորչափ ուրիշ որոշում չեն տուած։ Այս մասին տրուած որոշումը պէտք է միաձայն ըլլայ։

9. Ներկայ համաձայնութիւնը կնքուած է անորոշ ժամանակի մը համար, բայց կրնայ խզուիլ մէկ տարի առաջ լուր տալու պայմանաւ։

Լոնտոնի թերթը կ'աւելցնէ թէ պատճառներ կան կարծելու որ զինուորական պայմանագրութիւնները (5րդ յօդուած) ստորագրուած են չեխական տագնապէն քիչ առաջ։

ԱՆԳԼԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ

Անհամբեր կը սպասուի արդիւնքին

— oo —

Անգլիոյ վարչապետն ու արտաքին նախարարը, լորտ Հալիֆաքս, երէկ Փարիզ հասնելով, իրիկուան ժամը 6ին թէյասեղանի մը հրաւիրուեցան արտաքին գործերու դահլիճին մէջ, խօսակցելու համար ֆրանսական կառավարութեան անդամներուն հետ։ Խօսակցութիւնը տեւեց երկու ժամ, եւ հիւրերը իրենց ճամբան շարունակեցին դէպի Հռոմ, ուր կը հասնին այսօր, չորեքշաբթի։

Ինչպէս բացատրած էինք երէկ, ֆրանսական կառավարութիւնը անհրաժեշտ գտած էր այս խօսակցութիւնը, որպէսզի թիւրիմացութիւններ չծագին եւ Պ. Չէմպըրլէն միջնորդի դեր չստանձնէ, ֆրանքօ-իտալական վէճին մէջ։ Միւս կողմէ, Ֆրանսա չուզեր որ ճանչցուի Զօր. Ֆրանքոյի պատերազմիկի հանգամանքը, ցորչափ Իտալիա նոր զինուորներ ետ չի կանչեր Սպանիայէն։ (318 երեսփոխաններ, այսինքն կէսէն աւելին հակառակ են ճանաչման)։

Միջնորդութեան գաղափարը այնքան խորթ կը հնչէ Փարիզի մէջ որ, կիսապաշտօնական «Թան»ն իսկ դիտել կուտար առջի օր.— «Ֆրանսա երբեք չի կրնար թոյլատրել որ իրեն պարտադրեն այնպիսի եղանակ մը ինչպէս Միւնիխի գերմանական լուծումը կեդր. Եւրոպայի տագնապին լուծման համար։ Երբ հարցը կը վերաբերի իր կենսական շահերուն եւ կայսրութեան ամբողջականութեան, Ֆրանսա չի կրնար մօտէ անցընել նոյնիսկ չորս պետութեանց բանակցութիւն կամ երեք պետութեանց խօսակցութիւն»։

**** Իրազեկներու կարծիքով, նոր տագնապ մը հաւանական չէ Անգլիոյ վարչապետին այցելութենէն անմիջապէս վերջը, այլ կրնայ պատահիլ փետրուարի վերջերը։ Այս կարծիքը հիմնուած է սա իրողութեան վրայ թէ Իտալիոյ արտաքին նախարարը Պելկրատ պիտի երթայ յունուարին, իսկ Վարշաւա՝ փետրուարի կէսուն, չէզոքացնելու համար Եուկոսլավիոյ եւ Լեհաստանի տրամադրութիւնները։ Այս առթիւ զրոյց կը շրջի թէ մարաջախտ Կէօրինկ եւ Հունգարիոյ եւ Լեհաստանի արտ. նախարարները Պելկրատի մէջ պիտի հանդիպին Իտալիոյ արտաքին նախարարին, խորհրդակցելու համար կացութեան մասին։ Այս խորհրդակցութեան նպատակը պիտի ըլլայ, եթէ տեղի ունենայ, համաձայնութիւն մը գոյա-*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՄԱՄԱ՛, Ո՞Վ Է ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ … »

— • —

Հանդէսի մը մէջ, որ սարքուած է իրոլտ փարաւոններու քթին տակ,— հիմա չկա՛ն այդ փարաւոնները։

Հանդէսի մը մէջ, զոր սարքեր է Նայիրիի հին ժողովուրդին մնացորդացը,— խլեակնե՛ր այն «փոքրիկ ածուէն», զոր քանիցս կոխկրտած են փարաւոններու բանակները։

Այդ խլեակներն են, ահա, որ կ'երգեն.

Հայաստա՛ն, երկիր դրախտավայր…

Դուք որ լսած էք այս երգը, գիտէք անշուշտ թէ ի՛նչ գինովութիւն կայ եւ ի՛նչ կատաղութիւն՝ այդ երգին վերջին բառին մէջ, որ անունն է խլեակներուն երկրին.— Հայաստա՛ն… Կը բովանդակէ բոց մը, որ կը բացուի դրօշի պէս։ Ընդվզում մը, որ կը սարսէ, յանկարծ, կոկորդները։ Անհամբերութիւն մը, որ կը սպառնայ կրակի մէջ նետել ամէն բան։ Կարօտ մը որ կը խռովէ հոգիդ։ Մարտահրաւէր մը որ կ'ուղղուի Ասորեստանի, Բաբելաստանի, փարաւոններուն եւ Աստուածներուն։

— Հայաստա՛ն …

Եւ յանկարծ ձայն մը մանկական.

— Մամա, ո՞վ է Հայաստանը…։

Այն որ, թերթի մը մէջ, արձագանգ կուտայ այս շատ յուզիչ հարցումին, կ'աւելցնէ խորունկ յուզումով մը.—

«Խե՛ղճ սիրունիկ մանչուկ։ Երբ քիչ մը մեծնաս եւ դպրոց երթաս, գուցէ ուսուցիչդ ալ պիտի ընէ նոյն հարցումը։ Ան ալ թերեւս խնդայ միամտութեանդ վրայ ու ըսէ.

— Հայաստանը մարդ չէ, տղաս …

Ու քարտէսին վրայ ցոյց տալով շարունակէ.

— Պատմական Հայաստանի սահմաններն էին հիւսիսէն՝ Պոնտոս, հարաւէն՝ Միջագետք, Արեւելքէն՝ Պարսկաստան, արեւմուտքէն՝ Կապադովկիա …։

Իսկ եթէ պատահի որ վտարանդիի քայլերդ քեզ հանդիպին, օր մը, պիտի կեցնեմ քեզ ու պիտի ըսեմ.

— Հայաստա՞նը, այո՛, «երկիր մըն է դրախտավայր»։ Բայց Հայաստանը նաեւ մարդ մըն է, եւ այդ մարդը դուն ինքն ես։ Քու մէջդ են Հայկի ազատատենչութիւնը, Տիգրանի փառքն ու հպարտութիւնը, Տրդատի զօրութիւնը, Լուսաւորիչի լոյսը, Սահակի իմաստութիւնը, Մեսրոպի տեսիլը, Վարդանի հաւատքը, Վահանի քաջութիւնը…։ Քու մէջդ են Բագրատունիներու հանճարը, Ռուբինեանց վերածնունդը։ Քու մէջդ են նաեւ գերութեան երկա՛ր դարերու մեր ծով արիւնն ու արցունքը, ինչպէս եւ մեր ազատագրական պայքարին հերոսութիւնները։ Քու մէջդ են բիւրեղացած՝ մեր ցեղային անհուն հնարաւորութիւնները ապրելու եւ ստեղծագործելու, եւ դուն մեծ ժառանգորդն ես, պահանջատէրը միլիոնաւոր կեանքերու եւ հարստութիւններու։

Ու մինչեւ այդ գերագոյն հատուցման ժամը՝ հաւատա՛, տղա՛յ, դուն ինքդ ես Հայաստանը…»։

Նման մանկական հարցումներ կրնան լսուիլ բոլոր ժամանակներու մէջ։ Ֆրանսացի մանուկն ալ, հիմա, կրնայ հարցնել իր մօրը.

— Մամա՛, ո՞վ է Ֆրանսան…

Օ՛, մանուկներու հարցասիրութիւնը…։

Բայց մեր պայմաններուն մէջ ո՛րքան յուզիչ է հարցումը, զոր կ'ընէ Եգիպտոս ծնած հայ մանուկը, ո՛րքան թելադրական է եւ ներշնչող, եւ խորհրդածութիւնները կը յորդին գարնանային առուակի պէս.

— Հայաստա՞նը, ա՛յ մանչուկ, ե՛ւ գիտենք ե՛ւ չենք գիտեր։ Հէքեաթային անուն մըն է ապահովաբար։ Տուրք Անգեղ մը, որ կռուեր է, դարեր շարունակ, դեւերու եւ աստուածներու դէմ։ Ինչո՞ւ։ Այդ է որ չենք գիտեր։ Կռուեր են նաեւ փարաւոնները՝ մեր թագաւորներէն աւելի ուժեղ, կռուեր են Թութ-Անխ-Ամոնները, Սալմանասարները, Նաբուգոդոնոսորները, բայց ի՞նչ կը մնայ հիմա անոնց ժողովուրդներէն։ Կռուեր է նաեւ Հայկազանց ցեղը, որ կ'ապրի տակաւին։ Ինչո՞ւ։ Այդ է որ չենք գիտեր։ Բայց, ապահովաբար, անոր համար, որ…։ Մտիկ ըրէ,— Թութ-Անխ-Ամոնը կամ Սալմանասարը կռուեր են՝ որպէսզի տէր մնան իրենց փառքին եւ հարստութեան։ Իսկ Հայկազունները կռուեր են որպէսզի մնան Հայկազուն։

Վաղը, մանո՛ւկ, յիշատակդ իսկ չի մնար, եթէ կեանքի պայքարդ տանիս միայն ապրելու համար, Եգիպտացի դառնալով կամ Անգլիացի։ Որպէսզի Պատմութիւնը յիշէ քեզ, պէտք է մնաս Հայ։ Պէտք է դառնաս Հայաստան։

— Ո՞վ է Հայաստանը։

— Հայաստանը Հայաստա՛նն է, այն ուժը որ Հայաստան մնալ ուզեր է հակառակ բոլոր աղէտներուն։

ԱՐԱԶ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒԵՐՈՒ ԳԱՅԹԱԿՂՈՒԹԻՒՆԸ

— oo —

Երէկ հաղորդած էինք թէ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուած են Պոլսոյ եւ Էնկիւրիի մէջ, իբրեւ հետեւանք օդանաւային գայթակղութեան մը։

Ազգայնական Սպանիոյ ներկայացուցիչը, Փալենցիա, նամակ մը ուղղելով բոլոր Թուրք թերթերուն, բացարձակապէս կը հերքէ թէ «կեղծ ստորագրութիւններու շնորհիւ օդանաւեր գնած է Քանատայի եւ Մ. Նահանգներուն մէջ, ի հաշիւ Զօր. Ֆրանքոյի կառավարութեան»։ Ներկայացուցիչը կը յայտարարէ թէ ինքն էր որ բացէ ի բաց Թրքական կառավարութեան յայտնեց սարքուած խաղը, միեւնոյն ատեն մատնանշելով Սպանիոյ այն նաւահանգիստը ուր ցամաք պիտի հանուէին օդանաւերը։ Ներկայացուցիչը կը մերժէ որ եւ է մեղսակցութիւն իր կառավարութեան կողմէ, այս խաբեբայութեան մէջ։

Հակառակ այս հերքումին, «Ճիւմհուրիյէթ» կը գրէ թէ ապսպրուած օդանաւերուն առաջին մասը ցամաք հանուած է ազգայնական Սպանիոյ մէկ նաւահանգիստին մէջ եւ թէ Զօր. Ֆրանքոյի մարդիկը յետոյ ընկղմած են փոխադրանաւը, ամէն հետք կորսնցնելու համար։

**** Քննութիւնները կը շարունակուին խստօրէն։ Թուրք թերթերը կը գրեն թէ գլխաւոր ամբաստանեալը, Էքրէմ Համտի, ունէր ֆրանսացի մեղսակից մը, իսկ երկուքը միասին յարաբերութիւն հաստատած էին միջազգային խմբակի մը հետ, զէնք եւ ռազմանիւթ ծախելու համար Սպանիոյ ազգայնական թէ հանրապետական բանակներուն։*

— oo —

ԻԶՄԻՐԻ երկրաշարժէն կործանեցան 11 տուներ։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ Ս. Պօղոս-Պետրոս լեհական կաթոլիկ եկեղեցիները խորհրդային իշխանութեան կողմէ վերադարձուեցան Մոսկուայի մէջ բնակող Լեհերուն։

ՊԵՐԼԻՆԻ մէջ սուրճի համար ալ տոմսակ հաստատուեցաւ, որպէսզի իւրաքանչիւր ընտանիք որոշ չափէն աւելի չգնէ։

ԻՍՄԷԹ ԻՆԷՕՆԻԻ ԿՐՆԱ՞Յ ՓՈԽԱՐԻՆԵԼ ԱԹԱԹԻՒՐՔԸ

Ա.

Ամէն առաջ պարզած էի թէ Աթաթիւրքի հիւանդութիւնը թեթեւ ու անցողակի տագնապ մը չէ, ինչպէս կ'ուզէ հասկցնել Անգարան, այլ կատարեալ անդամալուծում մը որմէ դժուար թէ ազատի:

Այդպէս ալ եղաւ: Հակառակ եղած զեկուցումին թէ հիւանդութիւնը մտած է իր «բնականոն ընթացք»ին մէջ եւ հետեւաբար պէտք չկայ այլեւս բժշկական տեղեկագիր հրատարակելու, նախագահը դամուած մնաց անկողնին, անկարող ոեւէ շարժում ընելու, նոյնիսկ խօսելու: Այնպէս որ, քրոջմէն (Մաքպուլէ հանըմ) եւ մօտիկներէն զատ, ոչ ոք կ'ընդունուէր: Բժշկական մեծ դարմանում ալ չէր ըլլար, որովհետեւ Մեծաւորը կը ջղայնանար: Երբ լեարդը փտած է եւ անդամալուծումը վրայ հասած, հէքիմը ի՞նչ ընէ...

Եւ սակայն, ասիկա արդելք չեղաւ որ Անգարա «գործի վրայ» ցուցնէ իր պետը, անոր անունով շնորհաւորական հեռագիր ղրկելով կամ ընդունելով, միւս կողմէ պատրաստելով տարեկան ճառը որ կարդացուեցաւ խորհրդարանի վերաբացումին (1 Նոյեմբեր):

Իրականին մէջ, Աթաթիւրք բանէ մը լուր չունէր: Կառավարութիւնն էր որ կը կատարէր շնորհաւորական հեռագրերու փոխանակումը, կը խմբագրէր նախագահական ճառը եւ կը կարդար խորհրդարանին մէջ: Այսպէս է որ, վարչապետը ամենափոքր ակնարկութիւն մը չըրաւ հիւանդութեան մասին, երբ օրէնքը կը պահանջէր խորհրդարանին յայտնել այդքան ճակատագրական դէպք մը, կարդալ բժշկական տեղեկագիրը եւ բացատրել թէ ի՞նչ վիճակի մէջ է տէրութեան պետը:

Խորհրդարանն ալ, գիտակ կացութեան ծանրութեան, ոեւէ հարցում չըրաւ, մաղթանք մը անգամ չյանձնաձեւեց: Երկուքն ալ— կառավարութիւն եւ խորհրդարան— դերասանութիւն կ'ընէին, կարելի եղածին չափ ուշացնելու համար ժողովրդական վրդովումը: Արդէն, վախնալով անակնկալներէ, ոստիկանութիւնը շատ խիստ միջոցներու դիմած էր, ի միջի այլոց հսկողութեան տակ առնելով ծանօթ ընդդիմադիրները:

Միւս կողմէ, զօրաբանակներու հրամանատարները հրահանգուեցան շարժման պատրաստ պահելու իրենց ուժերը, մասնաւորաբար Անգարայի եւ Պոլսոյ մէջ: Որովհետեւ, կառավարութիւնը գիտէր թէ հիւանդին կեանքը օրերու խնդիր է: Նոր տագնապ մը, եւ այս անգամ վերջացած է, յայտարարած էին դարմանող բժիշկները: Այնպէս որ, երբ Նոյեմբեր 8ին կրկնուեցաւ ջղային տագնապը եւ երկու օրէն ալ մահը վրայ հասաւ, կառավարութիւնը բնաւ անակնկալի չեկաւ:

Նոյն օրն իսկ (Նոյեմբեր 10), հանրապետութեան փոխ նախագահ հռչակուեցաւ խորհրդարանի նախագահ Ապտիւլհալիք Ռենտա, Պիթլիսի նախկին ջարդարար կուսակալը: Յաջորդ օրն ալ, ինչպէս կը տրամադրէ սահմանադրութիւնը, բուն նախագահը ընտրուեցաւ: Բոլոր երեսփոխանները իրենց ձայնը տուին նախորդ վարչապետ եւ Մալաթիոյ երեսփոխան Իսմէթ Ինէօնիի:

X

Նոր նախագահը պիտի կարենա՞յ փոխարինել Աթաթիւրքը, անոր նման դառնալ երկաթէ թաթը առանց որուն չի կրնար քալել Թուրքիա: Այս կէտը պարզած էի Հոկտ. 23ի թղթակցութեամբս, ժխտական եզրակացութեան յանգելով: Նկատի առնելով հարցին ճակատագրական հանգամանքը, կ'ուզեմ քանի մը մանրամասնութիւններ ալ աւելցնել, ոգեկոչելով մօտիկ անցեալը,— այնքան հարուստ ու խօսուն:

X

Եթէ Իսմէթի փոխարէն ուրիշ մը նախագահ ընտրուած ըլլար, ներելի էր, յուսալով որ նոր կարողութիւններ երեւան կը հանէ եւ կ'արժեցնէ ինքզինք իբրեւ պետ: Որովհետեւ, յաճախ ամէնէն խոնարհներուն մէջ ալ թաղնուած կ'ըլլան անսպասելի ուժեր, որոնք առիթի կը սպասեն երեւան գալու համար: Արդէն, անկախ ամէն բանէ, նորութիւնը ինքնին բան մըն է:— Տեսնենք թէ ի՞նչ պիտի ընէ, ի՞նչ բարիք պիտի բերէ:

Մինչդեռ Իսմէթ հին է, շա՜տ հին, իբրեւ մէկը որ մօտ 16 տարի դրեթէ անընդհատ վարած է երկիրը: Ըսել կ'ուզենք թէ լիովին կշռուած է ան իր բոլոր կարողութեանց մէջ, երեւելի եւ աներեւոյթ: Այնպէս որ, աւելի վերջ ոչինչ ունի տալիք իբրեւ նորութիւն, իբրեւ հրաշագործ ձիրք:

Կշիռքը ի նպաստ իրե՞ն է, ժողովուրդը եւ վարիչ դասը գո՞հ են իր երկարատեւ գործունէութենէն: Աւելի պարզ խօսելով, ունի՞ ընդհանուր յորդանքը որ յաջողութեան անհրաժեշտ ազդակն է դիկտատորի մը համար: Մանաւանդ երբ խնդիրը կը վերաբերի Թուրքիոյ նման երկրի մը որ կատարեալ խառնարան մըն է:

Կարելի եղածին չափ առարկայական գետնի վրայ մնալու համար, խօսքը տանք դէպքերուն, պատմուած բուն իսկ թրքական բերաններու կողմէ:

X

1930ին, Փարիզի դեսպան Ֆէթհի պէյ ընդդիմադիր կուսակցութիւն մը կազմեց, Սէրպէսթ Ճումհուրիէթ (Ազատ Հանրապետական) անունով:

Աւելի առաջ ալ նման երկու փորձեր եղան: Առաջին խորհրդարանին մէջ, մաս մը երեսփոխաններ կազմեցին «Երկրորդ խմբակցութիւն»ը, առաջինն ըլլալով կառավարութիւնը: Աւելի յետոյ, զօր. Քեազըմ Գարապէքիր փաշա կազմեց «Յառաջդիմասէր Հանրապետական»— (Թէրագգը փէրվէր Ճումհուրիէթ) կուսակցութիւնը: Երկուքն ալ, սակայն, արմատ չգտան ժողովուրդին մէջ, այլ մնացին խորհրդարանական հոսանքներ: Ինչո՞ւ.— որովհետեւ, այս երանելի հանրապետութեան մէջ այնքան դաժան է կառավարական թաթը, որ ժողովուրդը չի համարձակիր յարիլ ընդդիմադիր խմբակի մը, հոգ չէ թէ ան ըլլայ օրինաւորապէս կազմուած եւ հետեւաբար պաշտօնապէս թոյլատրուած:

Ֆէթհի պէյի ձեռնարկը բոլորովին այլ բնոյթ կը կրէր: Այս անգամ կազին (Աթաթիւրք) էր որ կը թելադրէր մէջտեղ բերել զայն, ոչ միայն Ֆէթհին կուսակցապետ կարգելով, այլ եւ անոր տրամադրելով իր թիկնապահներէն գնդապետ Նուրի, 24 երեսփոխան եւ վերջապէս մէկ հատիկ քոյրը՝ Մաքպուլէ հանըմ:

Ուրեմն, վախնալիք բան մը չէր, կարելի էր արտայայտուիլ, քննադատել եւ յարիլ նոր կուսակցութեան:

Ուրեմն, Թուրք ազգը պիտի դար յայտնելու իր անկեղծ, իր հարազատ կարծիքը, բացէ ի բաց ըսելու թէ գո՞հ է տրուած վարչութենէն թէ դժգոհ:

Արդ, այդ ազատ կարծիքը բոլորովին ԱՆՆՊԱՍՏ եղաւ Իսմէթի քաղաքականութեան: Հազիւ ընդդիմադիր կուսակցութիւնը կազմուած, ամէն կողմէ խուժեցին անդամագրուելու համար. իսկ Իզմիրի մէջ 50.000 հոգի Յուլիսին ընդունելութիւն ըրին Ֆէթհիին, զայն ընդունելով իբրեւ ազատարար: Ահա քանի մը հատուած՝ այդ պատմական ընդունելութեան նկարագրութենէն:

« Իզմիր, 4 Սեպտ. 1930.— Գոնիա շոգենաւը, որով հոս կուգայ Ֆէթհին, դեռ հասած չէ: Ոստիկանութիւնը թէեւ ազդարարութիւն ըրաւ դրօշ չպարզելու՝ բայց ժողովուրդը ուզելով իր իրաւունքը ազատ գործելու, պէտք չտեսաւ յարգել այդ ազդարարութիւնը: Մէրքէզ պանդոկին առջեւ, ժողովուրդը պոռաց. (կեցցէ՛ կազին, կեցցէ՛ Ֆէթհին»: Իսկ պանդոկին պատուհանէն Իլհամի անուն երիտասարդ մը պոռաց. «Բոլորս Ֆէթհի պէյի հետ ենք, դրօշակը չի կրնար պատռուիլ, ոչ ոք կրնայ բռնանալ թուրքին վրայ: կեցցէ՛ կազին, կեցցէ՛ նոր կուսակցութիւնը»:

«Ոստիկանութեան կողմէ պատռած դրօշին տեղ, ժողովուրդը աւելի մեծ դրօշ մը առաւ եւ սկսաւ առաջանալ: Թուզի վաճառորդներն ալ տավուլ— զուռնաներով մօտեցան ծովեզերքէն, պոռալով. «Կեցցէ՛ կազին, կեցցէ՛ Ֆէթհին»:

«Ծովուն վրայ 300 նաւակներ եւ քարափին վրայ 40,000 հոգի կը սպասեն շոգենաւին: Բոլորը միաբերան կը պոռան ու կը ծափեն: Այս միջոցին բարձրացաւ Աղա Օղլու Ահմէտի (նշանաւոր Ահմէտ Աղայեւը) ձայնը.

— Ոստիկանութեան չմիջամտած ցոյցը ահա ասոր կ'ըսեն:

Արտահանի երեսփոխան Թահսին պէյ աւելցուց.

— Սրտէն փրթած ձայնը ահա ա՛յս է. կեանքիս ամէնէն յուզումնալից օրը կ'ապրիմ: (Սօն Փօսթա, (Սեպտեմբեր 1930):

Երկար, շատ երկար պիտի ըլլար ներկայացնել բոլոր արտայայտութիւնները. բայց չեմ կրնար չյիշել մէկ երկու յատկանշական պոռթկումներ ալ:

Սեպտեմբեր 4ին, երբ Ֆէթհի պէյ կը ճաշէր Իզմիրի քարափի մէկ ճաշարանին մէջ, ինքնաշարժներու կարաւան մը կուգայ կը շարուի քարափին վրայ:

Յետոյ Թայյար անուն երիտասարդ մը, ձեռքը ծաղկեփունջ մը բռնած, ներս մտաւ եւ ըսաւ Ֆէթհի պէյին.

— Իզմիրի շարժավարները երախտապարտ են Սէրպէսթ կուսակցութեան, որ կը խոստանայ մեզ ազատել ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՄԱՀԷՆ:

Շատ մը անձեր Գոնիա շոգենաւը ելած ու Ֆէթհի պէյը համբուրելով լացած են: Ընդդիմադիր պետն ալ յուզուած ու լացած է: Ծերունի մըն ալ մօտենալով ըսած է.

— Պատրաստ ենք զոհուելու Ֆէթհիի համար, որովհետեւ ՀՈԳԻՆԻՍ ԲԵՐԱՆՆԻՍ ԵԿԱՒ:

Փողոցէն անցած միջոցին, տեսայ վրան գլուխը մաքուր անձ մը որ շուրջը 40 հոգի հաւաքած, կ'ըսէր անոնց.

— Նոր կուսակցութիւնը մեզ պիտի ազատէ մենաշնորհներէն եւ տուրքերէն. բոլորս անոր յարելու ենք: Մի վԱԽՆԱՔ, ՉՎԱԽՆԱՔ, քուէները անոր տանք: Մի մոռնաք որ երէկ կազին չուզէր, նոր կուսակցութիւնը չէր կրնար կազմուիլ: (Պոլսական թուրք թերթեր, 5 Սեպտ. 1930):

X

Արտայայտութիւնները աւելի առաջ երթալով վերածուեցան յարձակումներու: Սեպտ. 5ին, հաւաքոյթէ մը վերադարձէն, 10,000 իզմիրցիներ կը խռնուին Հալք կուսակցութեան Քէմէր Ալթըի ակումբին առջեւ եւ կը պոռան.

— Հալք կուսակցութիւնը չենք ճանչնար, կեցցէ՛ Ֆէթհի պէյ:

Եւ երբ ներսէն մէկը «անպատիւնե՛ր» կը պոռայ, ժողովուրդը կը քարկոծէ շէնքը, յետոյ ներս կը մտնէ, կը ծեծէ Հալքի վարիչները եւ կը վիրաւորէ Հալքի Ֆօչայի ներկայացուցիչը: Դատական գործավար (նախարար) Մահմուտ Էսատ պէյն ալ այդ միջոցին ակումբը կը գտնուէր

(Սօն Փօսթա 6 Սեպտ. 1930):

Աւելի վերջը, ամբոխը կը յարձակի կառավարական «Անատօլու» թերթի խմբագրատան վրայ: Ոստիկանները կը ստիպուին կրակել եւ, ինչպէս նաեւ ջոկատ մը զինուոր բերել տալ: Արձակուած գնդակներէն կը սպաննուի մէկ հոգի (12 տարեկան դպրոցական մը) եւ կը վիրաւորուին 8 ցուցարարներ:

X

Նկատի առնելու է որ այս բոլորը կը պատահին Իսմէթի վարչապետութեան օրով եւ միայն մէկ քաղաքի մէջ: Ինչե՛ր պիտի ընէր ուրեմն ժողովուրդը, եթէ վարչապետը ուրիշ մը ըլլար եւ բոլոր քաղաքները առիթ ունենային արտայայտուելու: Ժողովուրդը ուղղակի բզիկ - բզիկ պիտի ընէր Իսմէթը՝ այսօրուան նախագահը, ինչպէս նաեւ անոր նախարարները, իբրեւ երկիրը կործանող:

Ահմէտ Աղայեւի ըսածին պէս, ահա ցոյց մը որուն չմիջամտեց ոստիկանութիւնը, այսինքն ազատ թողուեցաւ: Ամբոխը ոչ միայն իբրեւ փրկիչ ընդունեց Ֆէթհին, այլ եւ իբրեւ կործանիչ դատապարտեց Հալք կուսակցութիւնը որուն գործօն նախագահն էր նոյնինքն Իսմէթը:

Բայց միայն ժողովուրդը չէր որ պոռթկաց:

ԴԷՏ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

Ա.

Անտրէ Ռուլէն, պատասխանելով « Թան »ի ծանօթ հարցարանին, այսպէս կը ներկայացնէ խորհրդային մամուլը.—

Երկար ատենէ ի վեր եւ աւելի կատարեալ ձեւով քան Իտալիա կամ Գերմանիա, Խորհրդ. Միութեան մամուլը մեզի կուտայ պետական մամուլի օրինակը: Մինչ Նացի եւ Ֆաշական վարչաձեւերը թոյլ տուին որ թերթերու մեծամասնութիւնը պահեն իրենց անունները՝ փոխելով միայն խմբագրութիւնը, խորհրդային իշխանութիւնը գոյութեան իրաւունք տուաւ միայն երկու թերթերու,— բոլշեւիկ կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, «Պրավդա» (Ճշմարտութիւն), որ հիմնուած է 1912ին, եւ «Իզվեստիա» (Լուրեր), զոր կը հրատարակէր Փեթրոկրատի խորհուրդը, Քերէնսկիի կառավարութեան օրով, 1917ին: Բոլոր միւս թերթերը հիմնուած են խորհրդային իշխանութեան հաստատումէն վերջ, եւ կ'առաջնորդուին համաձայն Լէնինի սկզբունքներուն, ինչպէս կը յիշեցնէր, անցեալ Մայիսին, Բադայեւ, նախկին անդամ ցարական Դումայի բոլշեւիկեան խմբակցութեան, այժմ նախագահ Խորհրդ. Ռուսիոյ Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհուրդին: Նոյն օրը, Բադաեւի խօսքերուն հետ, թերթերը կը կրկնէին նաեւ, իրենց ճակատին վրայ, Սթալինի մէկ պարբերութիւնը. — «Մամուլը պէտք է աճի ոչ թէ օրէ օր, այլ ժամէ ժամ, որովհետեւ կը ներկայանայ իբրեւ կուսակցութեան ամէնէն ուժեղ զէնքը »:

1901ին, երբ լոյս կը տեսնէր «Իսքրայ»ի (Կայծ) չորրորդ թիւը,— այս թերթը կը հրատարակուէր, արտասահմանի մէջ, ռուս սոցիալ - դեմոկրատ կուսակցութեան կողմէ, նախ քան բոլշեւիկներուն անջատումը մենշեւիկներէն,— Լէնին, քննադատելէ վերջ նարոդովոլցիներու եւ էս-էրներու ահաբեկչական գործունէութիւնը, կը ջատագովէր զանգուածներու մէջ փրոփականտ կատարելու անհրաժեշտութիւնը եւ կ'ըսէր. «Ամէն բանէ առաջ, մեզի պէտք է թերթ մը», այն տեսակէտով որ կուսակցութեան գլխաւոր եւ կենսական զէնքը կը կազմէ մամուլը:

Ըստ Լէնինի, իր ապագայ թերթը պիտի ծառայէր ոչ միայն իբրեւ գործիք «գաղափարներու տարածման, քաղաքական դաստիարակութեան եւ քաղաքական զինակիցներու արձանագրութեան», այլ եւ միջոց մը արդելք հանդիսանալու յեղափոխական ճիգերու ցրումին, միջոց մը մէկ խուրձի մէջ իրարու կապելու այն բոլոր ուժերը որոնք տարտղնած են Ռուսիոյ մէջ ամենուրեք: Վերջապէս, այդ մամուլին դերը պիտի ըլլար մէկ աւազանի մէջ հոսեցնել դժգոհութիւնները, բոլորը առաջնորդել դէպի որոշ նպատակներ՝ համաձայն ռազմավարութեան մը, զոր պէտք է փոխ առնել զինուորական գիտութենէն: Եւ Լէնին ցոյց կուտար այդ սկզբունքներն ալ:

Եւ այսօր Սթալինն ալ նոյն ռազմավարութիւնը կը կիրարկէ, թելադրելով որ ընթերցողները ուղղակի յարաբերութեան մէջ մտնեն խմբագրութեանց հետ, խորհուրդ հարցնեն, թելադրանքներ ընեն, տեղեկութիւններ տան՝ անոնց վրայ աւելցնելով իրենց խորհրդածութիւնները եւ քննադատութիւնները: Գալով թերթին խմբագրութեան, ըստ Լէնինի՝ «սպայակոյտն է ան», որ պիտի սորվեցնէ «ուշադրութեամբ հետեւիլ քաղաքական դէպքերուն, չափել անոնց կարեւորութիւնը, գնահատել անոնց ազդեցութիւնը բնակչութեան զանազան խմբակցութիւններուն վրայ եւ գտնել հակազդեցութեան յարմար ձեւեր»:

Հրապարակագրական այս դպրոցին մէջ կազմուեցան կուսակցութեան այն առաջին գործիչները, որոնք այնուհետեւ երկար ատեն վարեցին Խորհրդային Ռուսիոյ ճակատագիրը: Պէտք է խոստովանիլ որ անոնք այդ դպրոցին մէջ ծանօթացան զանգուածներու հոգեբանութեան, ինչ որ թանկագին նպաստ մը դարձաւ իրենց՝ բախտորոշ բազմաթիւ դէպքերու մէջ: Այսուհանդերձ, նախ քան խորհրդային վարչաձեւին հաստատումը՝ բոլշեւիկները իրենց թերթերը կը ստանային արտասահմանէն կամ ռուսական գաղտնի տպարաններէ,— բայց այդ թերթերը շատ կարճատեւ կեանք մը կ'ունենային եւ մեծ դժուարութիւններով կը բաշխուէին՝ հակառակ բոլոր զգուշութիւններուն եւ ճարպիկութիւններուն, զոր ցոյց կուտային ի հեճուկս ցարական ոստիկանութեան հետապնդումներուն: Բազմաթիւ մանրավէպեր կան որոնք ցոյց կուտան թէ ի՛նչ ճարպիկութիւններու կը դիմէին բոլշեւիկ լրագրողները, ցարական իշխանութեան օրով, տարածելու համար իրենց տեսակէտները եւ գաղափարները հակառակ ոստիկանութեան խիստ հսկողութեան:

1912 Մայիս 5ին, Լէնին վերջապէս կը տեսնէր իրականացումը իր երազին,— Ռուսիոյ մէջ կ'ունենար իր թերթը, իր կուսակցութեան օրկանը. Օգտուելով կառավարութեան համեմատաբար ազատական տրամադրութիւններէն, Փեթերպուրկի մէջ հիմնեց «Պրաւդա»ն, որ խորհրդային մամուլին ամէնէն կարեւոր օրկանն է հիմա: «Պատմական դէպք» մըն էր այդ՝ ըստ Լէնինի, ինչպէս հաճելի էր ըսել իրեն,— եւ այնուհետեւ ամէն տարի, Մայիս 5ին, Խորհրդային Միութեան մէջ կը տօնուի «Մամուլի Օր»ը:

Լէնին, տարագրութեան շրջանին, չկրցաւ մօտէն հետեւիլ կուսակցական մամուլին կազմակերպութեան: Այդ աշխատանքով զբաղած էին Սթալին, Մոլոթով եւ Քալինին: Սիպերիայէն փախուստ տալով՝ Սթալին, Իվանով անունին տակ, պահուըտած էր երեսփոխան Բադայեւի մօտ: Կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէին անդամ ընտրուելով, ստանձնեց գործնապէս «Պրաւդա»յի ղեկավարութիւնը, միշտ ունկնդիր Լէնինի հրահանգներուն, իսկ Բադայեւ, իբրեւ երեսփոխան՝ անձեռնմխելի, ստանձնեց պաշտօնապէս տնօրէնի դերը: Անգամ մը Սթալին բռնուեցաւ եւ աքսորուեցաւ Նարիմ: Նորէն փախաւ, եկաւ Փեթերպուրկ եւ շարունակեց իր գործը: Այս անգամ զինք մատնեց Մալինովսքի, անդամ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէին, լիտր Դումայի բոլշեւիկեան խմբակցութեան, մտերիմը Լէնինի եւ լրտես ցարական ոստիկանութեան: Եւ Սթալին ղրկուեցաւ դարձեալ Սիպերիա, բայց այս անգամ աւելի հեռու, մինչեւ բեւեռային գօտի:

Այդ շրջանին բոլշեւիկ կուսակցութիւնը եւ իր պաշտօնաթերթը կը պահանջէին ժողովրդավար հանրապետութիւն, օրական ութ ժամ աշխատանք, հողային բարեփոխութիւն՝ սեփականազրկելով մեծ հողատէրերը,— ահա «Պրավդա»յի ծրագիրը:

Թերթը թէեւ կը հրատարակուէր օրինական արտօնութեամբ, բայց խմբագրութիւնը յաճախ կ'ենթարկուէր ոստիկանական խստութեանց: 1912—1914 բոլշեւիկները ստիպուեցան տասը անգամ փոխել թերթին անունը,

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՄԵՌԱՒ ԱԹԱԹԻՒՐՔ

— Փոքր անհանգստութիւն մը ունեցաւ... Արիւն դադրեցնող դեղերը առնելով անմիջապէս պալատ եկուր...

Անհանգստութեան ինչ ըլլալը հասկցայ.— Բերնին «փրօթէզ» կատարող ատամնաբոյժը, «փրօթէզ»ի կատարելուն արդելք եղող մսի կտորը փրցուցեր եւ այս պատճառով կարեւոր արիւնահոսութիւն մը սկսեր էր: Բայց մինչեւ իմ հասնիլս, կրցած էին կտրել արիւնահոսութիւնը: Ահա այս շրջանին էր որ եկաւ առաջին Թմբիրը (գօմա), անհրաժեշտ էր դարձեալ պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակել:

Օր մը, երեկոյեան դէմ էր, Նեչէթ Էօմէրէ կացութեան իրազեկ ըլլալով, անմիջապէս Գասըրմիւղէն «մօթէօր» մը ցատկելով պալատ հասայ:

Այդ միջոցին Աթաթիւրք ինքզինքը մասամբ կորսնցուցած վիճակ մը ունէր: Ջղային նոպաներուն մէջ կը տառապէր: Իր շուրջը դարձողներուն «ձգէ՛... ձգէ՛... ձգեցէք» ըսելով կը պոռար. բայց ոչ մէկը կը ճանչնար:

Նեչէթ Էօմէրի հետ խորհրդակցելով, անմիջապէս որոշեցինք «կլիւքօզ»ի ներարկում մը ընել: Յետոյ զինքը իր անկողինը պառկեցուցինք, բայց Աթաթիւրք ոչ մէկ կերպով չէր հանդարտեր:

— Վերմակը քաշեցէք... վերմակը վերցուցէք... կը մսիմ. կ'այրիմ ըսելով կը պոռար:

Այդ գիշեր, այսպէս տագնապներու մէջ անցաւ: Աթաթիւրքին ննջասենեակին քովընտի գրադարանի սենեակին մէջ, Նեչէթ Էօմէր, Նիհատ Րէշատ եւ ես կը խօսակցէինք: Թէվֆիք Րիւշտի մեր քովը եկաւ եւ ըսաւ թէ խորհրդակցութիւն մը եւս կատարել ճիշդ պիտի ըլլար: Աքիլ Մուհթար, Սիւրէյեա Հիտայէթ, Նիհատ Րէշատ, Հայրուլլահ եւ ես հաւաքուելով խորհրդակցութիւն կատարեցինք: Խորհելով որ երակին շճուկ ներարկելը կրնայ կարգ մը բուռն եւ նոյնիսկ վտանգաւոր հետեւանքներու տեղի տալ, կը վարանէինք: Աքիլ Մուհթարի ցոյց տուած պէտքին վրայ, ներարկումի որոշում տրուեցաւ: Եւ այս ներարկումը շատ անգամներ գործադրուեցաւ:

Աթաթիւրք, այս տագնապի վայրկեաններուն, «ձգեցէք... շուտ ըրէք» խօսքերը յաճախ կը կրկնէր:

Աւելի յետոյ.

— « Աման տիլ... տիլ... տիլ... էփէնտիմ տիլ...» ըսելով սկսաւ խօսիլ:

Մենք չկրցանք հասկնալ «տիլ» բառին նշանակութիւնը: Արդեօք «Տէյիլ... տէյիլ...» ըսե՞լ կ'ուզէր, թէ ոչ լեզուական աշխատանքներու օրէն մնացած վարժութեամբ մը այս բառը բերնէն չէր դադրեցներ: Չկրցանք հասկնալ:

Մեր հարցուցած բաներուն չէր պատասխաներ, միայն մերթ ընդ մերթ.

— « Աման խարապպի՛... աման խարապպի...» ըսելով կը տքար:

Յաճախ զգալով ջուր կուտայինք: Ջուր խմած ատեն աչքերը բանալով ուշադիր մեզի կը նայէր: Բայց նայելու եւ տեսնելու միջեւ գոյութիւն ունեցող տարբերութիւնը այս ակնարկներուն մէջ, իր բոլոր բացորոշութեամբ ինքզինք ցոյց կուտար:

Աթաթիւրք պարզապէս կը նայէր, բայց սենեակը գտնուողներէն ոչ մէկը չէր տեսներ: Միայն երբ հարցնէինք.

— Ջուր տա՞նք:

Գլուխը վար ծռելէն, վեր վերցնելէն, այս հաստատական եւ ժխտական նշաններուն շնորհիւ ջերմութիւն ունենալը կամ չունենալը կրնայինք հասկնալ:

Այս ահաւոր Թմբիրը երեք օր տեւեց:

Առտու մը, երբ Տօքթ. Հայրուլլահ Տիքէրի հետ մեզի յատկացուած հերթապահութեան սենեակը կը նստէինք, Աթաթիւրքի մարդոցմէն Ըրտվան հեւ ի հեւ ներս մտաւ եւ յուզումով ըսաւ.

— Աչքերը բացաւ... Անկողնին վրայ նստիլ կ'ուզէ...

Տօքթ. Հայրուլլահի հետ իրարու նայեցանք:

Պարզապէս հրաշք մըն էր Աթաթիւրքի այսպէս յուսահատ վիճակէն կրկին կեանքի դառնալը:

Անմիջապէս վազեցի: Աթաթիւրք անկողնին մէջ նստեր էր: Աչքերը սեւեռելով, ուշադիր կը նայէր ինծի: Յետոյ, յանկարծ ըսաւ.

— Տարօրինակ բան... ինծի ի՞նչ եղաւ...

Պաղարիւնս առանց կորսնցնելու պատասխանեցի.

— Բաւական շատ քնացաք...

Ո՛վ ըլլալս գուշակելու ջանքով, Աթաթիւրք ինծմէ չէր հեռացներ աչքերը:

Նկատելով որ ընկերներս անձկութեան մէջ էին քովընտի սենեակը, անմիջապէս փութացի աւետիսը հասցնել անոնց.

— Աթաթիւրք ինծի հետ խօսեցաւ, ըսի. նոյն իսկ, եթէ չեմ սխալիր, ճանչցաւ զիս...

Ճիշդ այդ միջոցին Ըրտվան վազելով քովս եկաւ, եւ «ի՞նչ կայ» հարցումիս առանց տեղի տալու, սկսաւ պատմել.

— Հիմա ձեզ հարցուց: «Բէժմալ պէյը արդեօք ի՞նչ գործ ունի հոս» ըսաւ: Ես ալ, որպէսզի չմտահոգուի, պատասխանեցի թէ շոգենաւը փախցուցեր է: Շատ չհաւատաց, բայց ձեզ կատարելապէս ճանչցաւ: Ուզեց իմանալ թէ պալատին ուրիշ բժիշկներէն որո՞նք կան, բայց ձեզմով աւելի զբաղեցաւ:

Ըրտվանի այս բացատրութիւններուն վրայ, քիչ մը հանդարտած էին վերջին ծայր պրկուած մեր ջիղերը: Գալով Աթաթիւրքին յաճախակի զիս հարցնելուն, այդ մասին ալ բացատրութիւն տամ ձեզի:

Այդ օրերուն իմ պալատ գալս քիչ մը մտահոգութեամբ կը դիմադրաւէր.

— Անժամանակ «փոնքսիո՞ն» մը կայ, թէ ոչ. առանց իմ զգալուս մէկ կողմս արիւնեցա՞ւ. արդեօք կ'ըսէր ու իրար կ'անցնէր:

Հիւանդութիւնը ի՞նչպէս սկսաւ

Առայժմ, մեր խօսքը հոս թողելով, ձեզի բացատրեմ թէ Աթաթիւրքի հիւանդութիւնը ի՛նչպէս սկսաւ եւ ի՛նչ ընթացքներու հետեւեցաւ.

(2)

(Մնացեալը յաջորդով)

բայց եւ այնպէս շարունակեցին։ Իվերջոյ «Տրուդովայա Պրաւդա» (Աշխատաւորական Ճշմարտութիւն) անունը կը կրէր, երբ կառավարութիւնը խափանեց 18 Յուլիս 1914ին, Փետրուարեան յեղափոխութեան վաղորդայնին։

1912—1914 թերթը դատական հետապնդումի ենթարկուած էր 36 անգամ եւ գրաւման՝ 127 անգամ։ Իր խմբագիրներն ալ նուազ խնայուած չէին։ Բացի անոնցմէ, զորս ոստիկանութիւնը կը հետապնդէր այլ պատճառներով, եւ Ստալինէն, որ աքսորուեցաւ քանիցս, միւս խմբագիրները եւ աշխատակիցները դատապարտուեցան 472 ամսուան բանտարկութեան։

Ոստիկանութիւնը դասական ձեւ մը ունէր «գործելու»։ Խմբագրութեան մէջ մտցուցած էր Չերնոմազովը— որուն դերն էր հրատարակել այնպիսի յօդուածներ, որոնք պատճառ դառնային դատական հետապնդումներու։

Եւ կը տեղային տուգանքները։ Երկու տարուան մէջ « Պրավդա » դատապարտուած է վճարելու 7800 րուբլի։ Եւ որովհետեւ յաճախ չէր կրնար վճարել այդ տուգանքները, արտօնատէրը, զոր կ'անուանէին «բանտի խմբագիր» (զից - ռէտաքթոր), Եգորով, իր պարտականութիւնը կը կատարէր ··· բանտ նստելով։ Արդարեւ ոչինչ բան էր «Պրավդա»յի եկամուտը։ Այն առասպելական գումարէն, որուն տիրացած էին 1907ին, «սեփականացնելով» Թիֆլիզի դրամատուներ, — 341,000 րուբլի,— փոշի անգամ մնացած չէր, եւ « Պրավդա»ն հրապարակ հանած էին 4000 րուբլիով, զոր հանգանակած էին Փեթերպուրկի բանուորներէն։ Երբեմն երբեմն նոր հանգանակութիւններ կը կատարուէին, լրացնելու համար հատուածաբար գոյացած գումարը, բայց եւ այնպէս միշտ դրամի պակաս ունէին, ինչ որ կը սպառնար թերթին գոյութեան։

Դառնութիւնը, զոր կը զգար Լէնին նիւթական այդ նեղութիւններէն, աւելի եւս սաստկացաւ՝ երբ «Պրավդա » վերստին լոյս տեսաւ, իբրեւ հետեւանք ցարական իշխանութեան տապալումին։ Այս անգամ թերթը կը վարէին Մոլոթով եւ Ստալին։ Նոյն ծրագիրն էր որ կը հետապնդէր Լէնին, տակաւին Զուիցերիոյ մէջ,— ժողովրդավար հանրապետութիւն, օրական ութ ժամ աշխատանք, հողային բարեփոխութիւն։ Եւ սակայն դէպքերը գահավիժեցան կայծակի արագութեամբ։

Ռուսիա վերադառնալով, Լէնին աւելի քան երբեք զգաց թէ ի՛նչ մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ թերթ մը, որ լայնօրէն տարածուած է, թափանցելով եռուն զանգուածներուն մէջ։ Կատաղութեամբ լեցուած, կը համեմատէր «Պրավդա»յի գանձը քաղքենի եւ նոյնիսկ ընկերվարական թերթերու գանձին հետ։ «Պրավդա » ոչ ծանուցում կրնար ստանալ, ոչ ալ նպաստ։ Միւս կողմէ թերթավաճառները կը մերժէին «Պրավդա» ծախել իրենց կրպակներուն մէջ։ Ի վերջոյ Քերէնսքիի կառավարութիւնն ալ, հետեւելով ցարական կառավարութեան օրինակին, 8 Յուլիսին խափանեց « Պրավդա »ն, «Սոլդաթսկայա Պրավդա»ն, « Օկոպնայա Պրավդա »ն (Խրամներու Ճշմարտութիւնը), որոնք երեքն ալ ըմբոստութեան կը հրաւիրէին զանգուածները։

Ռատիումի հանքեր

Գերմանացիները, գրաւելով Զուտէթեան, տէր կը դառնան ռատիումի հանքային հարստութեանց։

Տիկին Քիւրի եւ իր ընկերը ռատիոմը գտան 1898ին, քիմիական գործողութիւններու ենթարկելով փէչպլէնտը, հանքային նիւթ մը, որ թոնօներով կը բերուէր Չեխոսլովաքիայէն, Պոհեմական աշխարհէն։

Փէչպլէնտը կամ փէչուրանը ուրանիոմի բաղադրութիւն մըն է, որմէ կ'արտադրուի ռատիոմը։ Մէկ կրամ ռատիոմ արտադրելու համար, պէտք է քիմիական զանազան գործողութիւններու ենթարկել վեց հարիւր թոնօ փէչպլէնտ, եւ դեռ այդ գործողութեանց համար անհրաժեշտ են հինգ հարիւր թոնօ քիմիական նիւթեր եւ հարիւր հազար հէքթոլիթր թորեալ ջուր։

Այժմ հանքային այդ հարուստ շրջանը կ'անցնի Գերմանացիներուն ձեռքը, որոնք անշուշտ օգտուելով արդի ճարտարագիտութեան մեթոտներէն՝ աւելի շատ պիտի արտադրեն ռատիոմը։

Երկար ատեն ռատիոմի միակ օջախը կը համարուէին եւ կը շահագործուէին պոհեմական հանքադաշտերը։ Յետոյ երեւան հանուեցան Իւթահի եւ Քոլորատոյի հանքադաշտերը, աւելի հարուստ բաղադրութեամբ։ Ճոզէֆ Ֆլէնըրի, որ նախագահն է Փիցպըրկի քիմիական ընկերութեան, սկսաւ ռատիոմ արտադրել աւելի առատ,— այդ շրջանին մէկ կրամը կ'արժէր 125,000 տոլար, ներկայ սակով՝ աւելի քան չորս ու կէս միլիոն ֆրանք։ Օր մը, երբ քիմիագէտները, դեղաթասի մը մէջ դնելով, Ֆլէնըրիի ցոյց կուտային քանի մը ամսուան իրենց աշխատանքին արդիւնքը, ոչ իսկ քառորդ կրամ ռատիոմ, ընկերութեան նախագահը հարցուց թէ քանի կ'արժէ։ 15,000 տոլար, ըսին։ Մարդը սեղանին վրայ դրաւ եւ յանկարծ փռնգտաց։ 15,000 տոլարէն հետք չմնաց։ Այդքան ռատիոմ արտադրելու համար, 150 քիմիագէտներ պիտի աշխատէին ամիսներով, հարիւրաւոր թոնօ հանք պիտի փշրէին, հարիւրաւոր թոնօ քիմիական դեղեր պիտի խառնէին եւ հազարաւոր թոնօ ածուխ պիտի գործածէին։

1921ին ռատիոմի շուկան կը կրէր նոր ցնցում մը։ Պելժերը Քոնկոյի մէջ երեւան հանեցին ռատիոմի հարուստ հանքեր,— քառասուն թոնօ հանքը, այստեղ, բաւական էր տալու համար մէկ կրամ ռատիոմ։ Կրամին գինը մէկ անգամէն իջաւ 125էն մինչեւ 60 հազար տոլար։ Ամերիկացիները, որոնց հանքերուն արժէքը ինկաւ, սկսան քննադատել Պելժերը թէ մարդկային կարողութենէ վեր գին կը պահանջեն մէկ կրամ ռատիոմի համար։

Պելժերը հանքը կ'առնեն Քաթանկայի օջախէն եւ կը ղրկեն ուղղակի Անվերս եւ վրան կ'աշխատին Օոլէնի գործարաններուն մէջ։ 1923ին ռատիոմի արտադրութիւնը հասցուցին քսան կրամի, 1931ին՝ վաթսուն կրամի, (ներկայիս, աշխարհի վրայ պատրաստ կայ կէս քիլօ ռատիոմ, որու մէկ կրամը նուէր տրուեցաւ Տիկին Քիւրիին, երբ Ամերիկա գնաց։

Մինչեւ վերջերս, ռատիոմի մեծագոյն արտադրիչն է Պելժիան՝ Քոնկոյի իր գաղթավայրով։

Բայց ահա նոր ցնցում մը,— Ֆրանսացի օդանաւորդ մը, օր մը, անցնելով Քանատայի երկինքէն, նշմարեց որ տարօրինակ գոյն մը ունի հողը։ Քննութիւնը ետքէն ցոյց տուաւ որ այդ գոյնը արդիւնք է հողին բաղադրութեան,— կը պարունակէր պըլէնտ, արծաթ եւ փէչպլէնտ։ Եւ ահա ամէն կողմէ սկսան Քանատա վազել։ Շոգեկառքին վերջին կայարանը 1500 քիլոմեթր հեռու կը մնար հանքադաշտերէն, այնպէս որ օդանաւերը սկսան բանիլ շարունակ, հանքադաշտ փոխադրելով ճարտարագէտներ, մասնագէտներ եւ բանուորներ։

Քանատայի հանքերը այնքան հարուստ էին, որ մէկ կրամ ռատիոմ ստանալու համար բաւական էր գործածել միայն տասը թոնօ հանք։ Այսպէս մէկ կրամին արժէքը ինկաւ մինչեւ 30,000 տոլար։

Եւ սակայն մեծ դժուարութիւններ կը ներկայացնէ Քանատայի հանքադաշտերուն շահագործումը։ Հանքադաշտերը կը գտնուին Մեծ - Արջ լճին մօտ, բեւեռէն ոչ շատ հեռու, ուր ջերմաչափը ցոյց կուտայ, ձմեռը, զէրոյէն վար 48 աստիճան։ Հետեւաբար միայն օդանաւով կարելի է երթալ դէպի հանքադաշտ, եւ օդանաւով փոխադրել փէչպլէնտը մինչեւ շոգեկառքի առաջին կայարանը, ուրկէ վերջ 4000 քիլոմեթր ճամբայ պէտք է, հասնելու համար Փոր - Հոփի գործարանը։

Աւելցնենք որ ռատիոմի հանքեր գոյութիւն ունին նաեւ Փորթուկալի եւ Մատակասքարի մէջ, նոյնիսկ Ֆրանսայի Կէր· Լեռնաշղթային վրայ, բայց այնքան աննշան բաղադրութեամբ, որ չեն կրնար դոցել շահագործման ծախքերը։

Գերմանները, տիրանալով Զուտէթիոյ փէչպլէնտին, պիտի կրնա՞ն աւելի արտադրել ճարտարագիտութեան արդի միջոցներով, կարելի չէ նախատեսել։ Ճիշդ է միայն, որ այլեւս ռատիոմը մենաշնորհ մը չէ եւ հետզհետէ գինը կ'իյնայ,— եւ ատիկա բարեբախտութիւն մըն է, որովհետեւ թանկագին այս նիւթը աստուածային բարիք մը դարձած է բազմաթիւ հիւանդութեանց եւ գիտութեան համար։ Աւելցնենք որ Ֆրանսայի մէջ Ժոլիօ գիւտն ըրաւ «ռատիոակթիֆ» արուեստական նիւթերու պատրաստութեան, ուրիշ ճամբով մը նպաստելով ռատիոմին բարերար գործին։

ՌՈՒՄԱՆԻԱ ՊԻՏԻ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԻՐ ՀՈՂԱՅԻՆ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

1938ի վերջին շաբաթներուն՝ Ռումանիոյ քաղաքական կեանքին մէջ երկու կարեւոր դէպքեր տեղի ունեցան։ Առաջին՝ կուսակցութիւնները ջնջուեցան եւ հաստատուեցաւ քաղաքական մէկ կուսակցութեան դրութիւնը,— Ազգային Վերածնունդի Ճակատը, որ կը ձգտի իր մէջ համախմբել ազգին բոլոր կարեւոր ուժերը։ Երկրորդ՝ նախկին վարչապետ Թաթարէսքուն նշանակուեցաւ Փարիզի դեսպան, այս պաշտօնը բարձրացնելով առաջին կարգի դեսպանութեան։

Այս երկու իրողութիւնները կ'ապացուցանեն թէ ինչ փոփոխութիւններ ալ տեղի ունենան արեւելեան եւ միջին Եւրոպայի մէջ, Ռումանիա վճռած է պահպանել իր անկախութիւնը եւ իր հողային ամբողջականութիւնը։ Բնաջնջելով Երկաթէ Պահակները եւ Ազգային Ճակատ ստեղծելով, Ռումանիա հաստատեց թէ պիտի չհանդուրժէ արտաքին ազդեցութեանց ներթափանցումին։ Իսկ սերտացնելով իր կապը Փարիզի հետ, ան կը ձգտի համագործակցիլ արեւմտեան պետութեանց հետ յօգուտ խաղաղութեան պաշտպանութեան։

Այս քաղաքականութիւնը ձեւաւորողն է Կարոլ Թագաւորը, որ գահը վերագրաւելէն ի վեր զօրաւոր վարչական ընդունակութիւններ յայտ բերած է։

Անկէ զատ՝ այս քաղաքականութեան թելադրիչը եղած է այն իրողութիւնը, որ կեդրոնական Եւրոպայի մէջ ազգերու ինքնորոշման հարց դրուած է, ինչ որ կը մտահոգէ Ռումանիան եւ չի կրնար անտարբեր թողուլ։ Թագաւորին շուրջ համախմբուած պետական դէմքեր այժմ մաս կը կազմեն կառավարութեան եւ կը վարեն երկիրը։ Անոնց մէջ առանձնապէս աչքի կը զարնէ Կրէկորի Կաֆէնքու, նոր արտաքին նախարարը, որ Թագաւորին ամէնէն մօտիկ բարեկամն ու վստահելին է։

Պ· Կաֆէնկու վերջերս ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ, որով պարզեց Ռումանիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը հետեւեալ խօսքերով· — « Ռումանիա պիտի կատարէ իր պարտաւորութիւնները բացարձակ անկախութեան եւ իր հողերու բացարձակ անձեռնմխելիութեան հիմունքներուն վրայ։ Ռումանիա դէմ է բոլոր դաշնախախտական հոսանքներուն եւ արտաքին ազդեցութիւններուն »։

Այս խօսքերը ցոյց կուտան, թէ Ռումանիա զէնքով պիտի դիմադրէ ո եւ է ոտնձգութեան Թրանսիլվանիոյ մէջ։ Եթէ Պերլին - Հռոմ առանցքը գործօն կերպով աջակցի Հունգարիոյ, այն ատեն Ռումանիոյ առջեւ հարց պիտի ծագի ընտրութիւն մը ընել Գերմանիոյ եւ Խ· Միութեան ու Լեհաստանի միջեւ, եւ Ռումանիա այժմէն ճշդած է իր դիրքը, քանի որ ամուր կը պահէ իր դաշնագիրները վերջին երկուքին հետ։

ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ ՄՈՆԿՈԼԻՈՅ ՄԷՋ

Յունուարի սկիզբը տեղի ունեցաւ Մոնկոլիոյ առաջին երկաթուղիի բացումը։ Այս գծին երկարութիւնն է 25 մղոն, կը սկսի արտաքին Մոնկոլիոյ մայրաքաղաք Ուլան Պէյթորէն եւ կ'երկարի մինչեւ Նալայխ, քարածուխի կեդրոնը։ Երկաթուղիի բացման օրը յայտարարուեցաւ տօն։

Ամէն կողմէ եկած էին Մոնկոլներ հանդիսութեան ըլլալու։ Վայրաշարժը զարդարուած էր կարմիր դրօշներով եւ դեղին արեւով, որ խորհրդանիշն է Մոնկոլիոյ խորհրդային հանրապետութեան։

Ո եւ է օտարական ներկայ չէր երկաթուղիի բացման հանդէսին, որովհետեւ տասը տարիէ ի վեր արգիլուած է ո եւ է օտարականի մուտքը արտաքին Մոնկոլիա։

Երկաթուղիէն զատ՝ Խորհուրդները Մոնկոլիոյ մէջ շինած են ճարտարարուեստական քաղաք մը 1934ին, ուր կան կօշիկի եւ հիւսուածեղէնի գործարաններ։ Նալայխի հանքածուխի արտադրութիւնը 40 առ հարիւր աւելցած է այժմ։ Բայց Արտաքին Մոնկոլիոյ գլխաւոր հարստութիւնը կը մնայ արջառը։

Արտաքին Մոնկոլիոյ հանրապետութիւնը Խ· Միութեան մաս չի կազմեր, բայց անկէ աջակցութիւն կը ստանայ եւ սերտ կապերով կապուած է անոր, ինչպէս Մանչուքուօ՝ Ճափոնին։

Վաղապրաւ ՎԱՀԷ ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆի վշտակիր ծնողքը Հ· Կ· Խաչին կը նուիրեն հարիւր ֆրանք, փոխան հոգեհանգիստի, տարաբախտ Վահէին մահուան երրորդ տարելիցին առթիւ։

ՄԱՄՈՒԼ

ՕՏԱՐ ԱՉՔԵՐ՝ ՍՈՒՐԻՈՅ ՎՐԱՅ

Պէյրութի « Ազդակ »ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (24 Դեկտեմբեր)·

— « Հրապարակային ճառը զոր խօսեցաւ Սուրիոյ վարչապետը, Դեկտ· 20ին Դամասկոսի մէջ ի պատիւ իրեն սարքուած ընդունելութեան առթիւ, ուշագրաւ է մէկէ աւելի տեսակէտով։

Ամէնէն աւելի աչքի կը զարնէ չափաւորութիւնը։ Ոչ մէկ ծայրայեղ կամ նոյն իսկ ամբոխավարական խօսք, հակառակ անոր որ առաւելապէս ամբոխին ուղղուած էր ճառը։ Այլ ձեւուած - չափուած եւ խնամով կշռուած զարնուած բացատրութիւններ։

Առանց պատճառի չէ այս շրջահայեացութիւնը։ Անկախ պետական մարդու իր ձիրքերէն, Ճէմիլ Մէրտէմ պէյ կէս ամիս մնաց Փարիզ եւ մօտէն հետեւեցաւ միջազգային քաղաքականութեան բազկերակին։ Տեսաւ թէ ի՛նչպէս աշխարհը դարձած է կատարեալ Բաբելոն մը, ուր յաճախ նոյն ազգէն մարդիկ անգամ չեն հասկնար իրար։ Մասնաւորաբար հաստատեց թէ Սուրիոյ վրայ տնկուած են բազմաթիւ օտար աչքեր, բոլորն ալ ցանկութիւններով վառուած։

Ահա հիւսիսային դրացին, այն որ շարունակ «եղբայրութիւն» կը հոլովէ, երբ խնդիրը կը վերաբերի լեզուի կամ գրիչ շարժելու։ «Սոն Փօսթա»ները որքան կ'ուզեն թող պատուին, հաւատացնելու համար թէ «Էլ Հաթա»ի մերկացումը «յերիւրածոյ» է եւ թէ Թուրքիա երբեք չէ պահանջած հիւսիսային Սուրիան եւ այլ հողամասեր։ Ֆէլիքս Կոայի նման պատասխանատու անձ մը ահա կուգայ նոյն բանը յայտնելու, այն ալ հանդիսաւորապէս, Երեսփ- Ժողովի արտաքին յանձնաժողովին առջեւ, եւ ի ներկայութեան նախարար Փօնէի ·

— « Թուրքիա հաղորդեց ցանկութիւնները զոր ունի ամբողջ հիւսիսային Սուրիոյ վրայ ։ Անցեալ Հոկտեմբերին տուած ծանուցագրով մը , այդ պետութիւնը մեզի իմացուց թէ իբրեւ սկզբնաւորութիւն կը պահանջէ թուրք հիւպատոս մը ղրկել սուրիական եւ ֆրանսական Ճէզիրէներ , եւ թէ կ'ուզէ որ քարիւղն ալ բաժնուի »։

Քիչ մը անդին ալ՝ աւելի ծանրակշիռ ծանուցում մը·

— «Երբ քաշենք մեր զօրքը հիւսիսային Սուրիայէն, այլեւս Ֆրանսական դրօշը չպիտի ծածանի այդ սահմանին երկայնքը։ Այդ պարագային՝ կացութիւնը պարզ է ·—Թուրքերը յաջորդ օրը պիտի գրաւեն երկիրը»։

Թուրք խմբագրապետը անտարակոյս չի կրնար հերքել Ֆէլիքս Կուան, իբրեւ «անկարեւոր», աշխարհէն լուր չունեցող մարդ։ Անձնական դիրքէն զատ, տեղեկաբերն է արտաքին յանձնաժողովին եւ այս հանգամանքով կրնայ թղթատել թէ տ'Օրսէի ամբողջ թղթածրարը։ Արդ, այս լաւատեղեակ ու տիրողաւոր անձը կը վկայէ թէ Անգարա պահանջներ բանաձեւած է Սուրիոյ մասին։ Եւ պաշտօնապէս, դեռ անցեալ Հոկտեմբերին Ֆրանսայի յանձնուած ծանուցագրով մը։

Նոյն ճամբուն վրայ նաեւ Իտալիան եւ Գերմանիան։ Առաջինը առաւելապէս ծովեզերեայ շրջաններու վրայ կը բանի, երկրորդը՝ ներքին գաւառներու մէջ, համաձայն նոյն երեւոյթին։ Իսկ Փօլ տիւ Վէու, Սանճաքի ողբերգութեան յատկացուցած իր գիրքին մէջ, կը պատմէ թէ գերմանական գործակալներու ամբողջ խումբեր կը շրջէին քաղաքէ քաղաք, ի խնդիր քարոզութեան։

Դարձեալ, Անտիոքի ֆրանքօ-թուրք գինուորական բանակցութեանց ատեն, ամէնէն աւելի Գերման գործակալութիւնն էր որ կը գործէր շուրջպինդ, ժամը ժամին հեռագիր տեղացնելով ամէն կողմ։

Եւ կը թուի թէ կատարուած քարոզչութիւնը բոլորովին ապարդիւն չէ անցած ։ Վկայ՝ ահազանգը որ ատենէ մը ի վեր կը հնչէ Փարիզի մէջ։ Վկայ՝ «Էլ Պիլատ » թերթին սպառնալիքը թէ՝ դաշնագիրը չվաւերացուած պարագային,

— « Սուրիացիները յաջորդ օրն իսկ պիտի դառնան Ֆրանսայի թշնամի ու անոր լուծը թօթափելու համար չպիտի թերանան անհրաժեշտ օգնութիւնը փնտռելու կարգ մը պետութեանց մօտ, որոնց գործակալները ծանօթ են Մերձաւոր Արեւելքի մասին»։

Գուշակ ըլլալու հարկ չկայ, կռահելու համար որ ակնարկութիւնը կը վերաբերի Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ, որոնք իրապէս արեւելքի վրայ բացած են իրենց աչքը ։

Աւելին՝ Թուրք լրագրող Սէլիմ Բաղըշ նոյն կէտը կը մատնանշէ « Սոն Փօսթա »յի մէջ (19 Դեկտ·)·

— « Ըսողներ կան թէ՝ ներշնչուած Անգլիայէն, Ֆրանսա կը պահէ Սուրիոյ մէկ մասը, իբրեւ համաձայնութեան գին՝ Իտալիոյ հետ առաջիկային կատարուելիք սակարկութեանց մէջ »։

Այսպէս ուրեմն, բազմաթիւ աղբիւրներէ կը հաստատուի թէ Սուրիա առարկայ դարձած է բազմաթիւ ցանկութեանց, արեւմուտքէն թէ հիւսիսէն։ Թուրքիա ախորժակը սրած է հիւսիսային շրջաններուն եւ մասնաւորաբար քարիւղի երակներուն վրայ։ Գերմանիա կ'ուզէ Սուրիան ալ կապել թափանցումի իր երկար շղթային։ Իտալիա կը ձգտի տիրանալու ծովեզերեայ մասերուն, կամ ստանձնելու ամբողջ երկրին հոգատարութիւնը ։ Ասոնց վրայ աւելցուցէք Անգլիոյ հաւանական շահագրգռութիւնը, իբրեւ հոգատարը Պաղեստինի, եւ այն ատեն աւելի աչքի կը զարնէ շահերու խաչաձեւումը այս երկրին վրայ»։

ԵՐԲ ՇԷՆ ԷԻՆ ՄԵՐ ԲՈՑՆԵՐԸ

ՄՁԵՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՐՍՆԻՔԸ, ԵՐԳԵՐՆ ՈՒ ՊԱՐԵՐԸ

ԹՈՆՈՔԻ

Հա տիտրմօ, տիտրմօ, տիտրմօ, տիտըրմօ ,
Ջան տէտրմօ, տէտրմօ, տէտրմօ , տէտրմօ :

Առաքելոց ուխտաւոր, տէտրմօ, եւն·
Բէտ, բէտ խաչեր զօրաւոր, տէտրմօ, եւն· :

Սարէն յիջան ձիաւոր, տէտրմօ, եւն·
Շատ խորոտ ու զօրաւոր, տէտրմօ , եւն· :

Երեք օրուան թագաւոր, տէտրմօ,եւն·
Ջեղաւ եար կէնիմ քաւոր, տէտրմօ , եւն· :

Աղջի քու անուն ի՞նչ է, տէտրմօ, եւն·
Տաս փարի չէկ չամիչ է, տիտրմօ , եւն· :

Դու սիրեր ես ու կ'առնես, տէտրմօ , եւն·
Քու աղբօր դալին ի՞նչ է, տէտրմօ , եւն· :

Ցախսա վերեւ միժ ու մուխ ,տէտրմօ, եւն·
Սիրուն փեշերդ նուտ ու պուխ, տէտրմօ, եւն· :

Քու աչքերդ թուխ ու մուխ, տէտրմօ, եւն·
Տեսնող քաշէր ա՞խ ու վախ, տէտրմօ, եւն· :

ՓԱՓՈՒՐԷ

Հանանի նօր, նանի նօր ,
Ախ ու գտիոյ փափուրէ :

Լոր մը թռաւ մեր յարտէն,
Հանանօր, նանանօր,
Մէկ լէ թռաւ ձեր յարտէն,
Ախ ու գտիոյ փափուրէ :

Իրայ վառայ քու դարտէն,
Հանանօր, նանանօր,
Ջկշտացայ քու սավտէն,
Ախ ու գտիոյ փափուրէ :

Բարտի ծառը բարձր է,
Հանանօր նանանօր ,
Սիրած եարը քաղցր է,
Ախ ու գտիոյ փափուրէ :

Ծառու տակը թագեր եմ
Հանանօր, նանանօր,
Կարմիր յերես պագեր եմ,
Ախ ու գտիոյ փափուրէ :

Ժառու տակը տալտա է
Հանանօր, նանանօր,
Շատ քանիլ քիչ փայտա է,
Ախ ու գտիոյ փափուրէ :

Բարակ բաժ ու թուլ գօտի ,
Հանանօր, նանանօր,
Հընչ յի՞ր է կանիս յօտի,
Ախ ու գտիոյ փափուրէ :

Երեք ամիս աշուն է,
Հանանօր, նանանօր,
Աղջկա փէշեր նխշուն է
Ջան նանօր, նանանօր :

Հէր կիտէր մէրիկ շան էր,
Հանանօր, նանանօր,
Իմ խոցից խապար չունէր,
Ջանանանօր, նանանօր :

Այս պարերէն վերջ, հսկիչ մարմինը կը յայտարարէ «Հաւատորէ», ըսել կ'ուզէ, խաղը լրացած է։ Եւ հանդիսականներ կը մեկնին։

Փեսան իր 12 մանուկներով տուն կերթան, պզտիկ ճաշ մը կ'ընեն, ուր կը սկսի հինադրօնքը։ Բոլոր հրաւիրեալները իրենց ձեռքերուն հինա կը քսեն, փեսան եւ մանուկները կ'առանձնանան՝ ծոյլեր կը սկսին ներհել, իսկ փեսան ու իր թիկնապահը այդ գիշեր անքուն կ'անցընեն ։

Փեսային մայրը կղպանք մը փակելով կը բերէ փեսայի գրպանը պահել կուտայ։

Աւանդութիւնը կ'ըսէ որ, եթէ փեսան այդ փակուած կղպանքը իր գրպան չունենայ, փեսաղովքէն յետոյ, ուրիշ մը նախանձելով փեսայի երջանկութեան, կը կապէ փեսան, հետեւանքը դէշ կ'ըլլայ իրեն եւ հարսին համար, սաստիկ խիթեր կ'ունենան եւայլն ։

Դարձեալ աւանդութիւնը կ'ըսէ որ, եթէ փեսան զովանքի գիշերը քնանայ, իր գեղեցկութիւնը ու ազդեցութիւնը կը փոխանցուի հարսին։ Եթէ հարսը նոյն գիշերը քնանայ, անոր գեղեցկութիւնը կը փոխանցուի փեսային։ Այդ նախապաշարումով, հարսն ու փեսան կը ջանան զովանքի գիշերը անքուն անցընել։

Փեսան, մինչեւ կէս պսակ առնելու եւ նարօտը վզէն հանելու օրը, չի կրնար վազող ջուրի վրայէն (առուակ) անցնիլ։ Հոս ալ աւանդութիւնը կ'ըսէ թէ ջուրին մէջ գտնուած աներեւոյթ ոգիները կը խլեն անոր երիտասարդական ուժը եւ կը դառնայ «նըմէր», անկարող մարդ ։

Հինադրօնքէն վերջ, քնացողը կը քնանայ, իսկ տան տիկինները կը սկսին խմոր թրել, եւ թոնիր վառել։ Կերակուր պատրաստելու։

Անոնք թող կերակուր պատրաստեն, իսկ մենք դառնանք հարսին հօր տուն, իմանալու համար, թէ հոն ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ ։

Հարսնած եւ զիրենք հիւրընկալ գիւղացիներ, հարսի հօր տուն ճաշի հրաւիրուելով, ուտել խմելէ վերջ քնանալու կը դառնային, ըսած էի ։ Այն ատեն գիւղին մէջէն նշանակուած 12 հասած աղջիկներ («ծաղկոնքի» աղջիկներ) կուգան հարսը շրջապատելու։ Անոնք ալ պաշտօն ունին հարսը պաշտպանելու ներքին թէ արտաքին վտանգներու դէմ ։Ներքինվտանգ — հարսը, առանձին մութ տեղ չերթայ, վազող ջուրի վրայէն չանցնի։ Իսկ արտաքին վտանգ.— ջանալ որ փեսայի հասնածի երիտասարդներ հարսէն բան մը չթռցնեն, թաշկինակ, ծոպ եւ ուրիշ առարկաներ, փեսային տանելու համար։ Հոս ալ աւանդութիւնն է որ կը խօսի։ Եթէ նախքան պսակուիլը հարսի անձնական առարկաներէն բան մը փեսային ձեռքը անցնի , փեսան հարսը իրեն ենթակայ դարձուցած կ'ըլլայ, տեսակ մը գերի։

Հարսին հօր տուն կը լեցուի, կուգան եւ հարսնածին երիտասարդներ պարերը կը սկսի, կ'երգեն ու կը պարեն, մինչեւ գիշեր ուշ ատեն։ Հոս ծաղկոցի աղջիկներ կը հսկեն լարուած ուշադրութեամբ, բան մը թռցնել չըտալու համար ։

Մ · ԲԱՐԽԵԱՆ

(7)

(Շար·)

ցնել Իտալիոյ, Գերմանիոյ, Եուկոսլաւիոյ, Լեհաստանի եւ Հունգարիոյ միջեւ, ներկայ կացութեան մասին: Իտալական թերթերը կը կարծեն թէ Լեհաստան մէկդի դրած է Ֆրանսայի հետ եղած կապերը եւ աւելի նպաստաւոր դիրք մը բռնած Հռոմ - Պերլին առանցքին հանդէպ:

*** Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Մուսոլինի ծրագիր մը պիտի առաջարկէ Պ. Չէյմպըլէնի, հրէական հարցին լուծման համար, երկրամաս մը տրամադրելով Եթովպիոյ մէջ, պայմանաւ որ Ֆրանսա եւ Անգլիա եւս աջակցին: Իտալիա պիտի տրամադրէ, կ՚ըսեն, Հարրարը, Ֆրանսայէն պահանջելով Ճիպութին, իսկ Անգլիայէն՝ Զէյլան (Սոմալի):

Ուկրայնա անկախութիւն կը պահանջէ

Ռութենիոյ (Կարպաթեան Ուկրայնա) վարչապետ Հայր Վոլոշին յայտարարեց «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակցին, թէ պէտք է ամբողջական եւ անկախ Ուկրայնա մը կը կազմուի Ռուսիոյ, Լեհաստանի եւ Չեխոսլովաքիոյ միջեւ բաժնուած ուկրայնական հողամասերէն: Այս առթիւ կոչ ուղղեց աշխարհի բոլոր Ուկրայնացիներուն որ մոռնան ներքին վէճերը եւ միանան, հաստատելու համար «ուկրայնական մեծ պետութիւն»ը: «Այնպիսի մեծ ազգմը, ինչպէս են Ուքրէնները, իրաւունք ունի կազմելու անկախ պետութիւն մը: Մարգարէութիւն ընել դժուար է, բայց ես կը հաւատամ թէ մօտիկ ապագային պիտիստեղծուի մեծ Ուկրայնան եւ աշխարհի բոլոր Ուքրէնները պիտի վերադառնան իրենց հայրենիքը, իրենց եղբայրներուն գիրկը, որոնք այժմ այնքան անգթօրէն կը ճնշուին Լեհերու եւ Ռուսերու կողմէ»:

Առաջին անգամն է որ վարչապետ Վոլոշին պաշտօնապէս կը յարի ուկրայնական շարժումին եւ բացէ ի բաց պայքար կը յայտարարէ Լեհերու եւ Ռուսերու դէմ:

Ուկրայնական պայքարին մէջ գործօն դեր կը կատարէ նաեւ ցարական Խազախներու պետ Պօպով, որ այժմ Փրակա կը գտնուի: Ան կ՚աշխատի Ռութէն կառավարութեան հաւանութիւնը առնել, որպէսզի կազմէ Խազախներու եւ ուքրէն կամաւորներու վաշտեր:

*** Հռոմի Փաշական մամուլը կը յայտարարէ, թէ կացութիւնը արեւելեան Եւրոպայի մէջ զգալապէս փոխուած է լեհ արտաքին նախարար գնդ. Պէքի Գերմանիա այցելութեան եւ Հէր Հիթլէրի հետ ունեցած խօսակցութեան հետեւանքով:

Գերմանիոյ ծանրութիւնը եւ մտադրութիւնը կեդրոնացած են այժմ իտալեւֆրանսական վէճին վրայ: Հէր Հիթլէր, հաւատարիմ Պերլին - Հռոմ առանցքին, պիտի աջակցի, որպէսզի Իտալիա յաջողի իր այս պայքարին մէջ:

Հռոմ կ՚ենթադրէ թէ Հիթլէր ո եւ է նպատակ չի հետապնդեր Լեհաստանի դէմ, որ ոչինչ պիտի կորսնցնէ, եթէ չէզոք մնայ արեւելեան Եւրոպայի մէջ, պատերազմի մը պարագային: Այս ակնկալութիւնը կ՚ապացուցանէ նաեւ, որ փարատած է Իտալիոյ մտահոգութիւնը գերման արշաւանքի մը մասին՝ դէպի Ուկրայնա:

Իտալական թերթերը երկար յօդուածներ կը հրատարակեն, ապացուցանելու թէ Հռոմ – Պերլին առանցքը ամուր է եւ Գերմանիա պիտի չլքէ Իտալիան, երբ վերջինս իր պահանջները ներկայացնէ Ֆրանսայի:

Հռոմի մէջ կը կարծեն, թէ Պերլին եւ Վարշաւա պիտի վերանորոգեն իրենց ոչ - յարձակման դաշինքը յառաջիկայ հինգ տարիներու համար:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ վերաբացուեցաւ երէկ: Այս տարի պիտի կատարուի նաեւ Հանրապետութեան նոր նախագահին ընտրութիւնը: Պ. Լըպրէօնի շրջանը կը լրանայ մայիս 10ին: Սահմանադրութեան համաձայն, նոր նախագահը պէտք է ընտրուի ճիշդ մէկ ամիս առաջ, բայց ապրիլ 10ը Զատկի Բ. օրն ըլլալով, որոշուած է ընտրութիւնը կատարել ապրիլ 6ին (աւագ հինգշաբթի):

ԵՐԿՈՒ ՆՈՐ ԶՐԱՀԱՒՈՐՆԵՐ պիտի շինուին Ֆրանսայի մէջ, ինչպէս եւ մէկ յածանաւ, եօթը սուզանաւ եւ ուրիշ փոքր նաւեր: Ֆրանսական տորմիղին ընդհ. տարողութիւնն է այժմ 500,000 թոն, իսկ իտալականը՝ 450,000: Ներկայիս Ֆրանսա կը շինէ 120 հազար թոն տարողութեամբ նոր մարտանաւեր, Իտալիա՝ 105,000 թոն, Գերմանիա՝ 250,000 թոն: Ֆրանսայի ծովային ելմտացոյցն է 8,000,000,000 ֆրանք:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ արտաքին նախարար գնդ. Պէք, որ անցեալ շաբթու տեսակցութիւն մը ունեցաւ Հիթլէրի եւ Գերմանիոյ արտաքին նախարար Ռիպպէնթրոփի հետ, իր տեսակցութեան արդիւնքը պաշտօնապէս հաղորդեց Լեհաստանի նախագահին եւ մարաջախտ Սմիկլի Ռիծի: Կ՚ըսուի թէ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը փոխադարձ այցելութեան պիտի երթայ Վարշաւա, Մարտին կամ Ապրիլին: Լեհական մամուլը շատ քիչ բան կը գրէ Հիթլէր - Պէք տեսակցութեան մասին, բայց կը հաւատեն թէ երկուստեք բաղձանք յայտնած են շարունակելու բարեկամական յարաբերութիւնները: Այս առթիւ Պերլինէն կը հաղորդեն, թէ Գերմանիա 5000 լեհահպատակ Հրեաներ եւս պիտի հեռացնէ երկրէն դէպի Լեհաստան: Արդէն առաջ հեռացուցած էր 15000 Հրեաներ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ նոր կանոնագրի մը համաձայն, ո եւ է պաշտօնեայ կամ բանուոր անմիջապէս պիտի ճամբուի, եթէ 20 վայրկեան ուշ գայ գործի: Թերթերը բուռն պայքար կը մղեն, վարպետներու (քոնթր-մէթր) հեղինակութիւնը բարձրացնելու համար: Չեկային նախկին վարիչը, Եժով, վերջերս գործարան մը այցելած ատեն գիտեր է որ վարպետ մը աւելի բան չի շահիր քան Սթախանովեան (հարուածային) բանուոր մը: Միեւնոյն ատեն պարգեւներ սահմանուած են, աշխատանքի արտադրութիւնը աւելցնելու համար:

ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ժողով գումարելով, որոշեցին փակել բոլոր խանութները, եթէ կառավարութիւնը գոհացում չտայ իրենց կարգ մը պահանջներուն:

Ցաւով կը տեղեկացնեն մեզ երիցուհի ՀԱՄԱՍՓԻՒՌ ԽՈՅԵԱՆի մահը: Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ 12 Յունուար, հինգշաբթի առաւօտ ժամը 11ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցին մէջ:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ՚ունենայ 12 Յունուար հինգշաբթի իրիկուն ժամը ճիշդ 21ին, Միութեան կեդրոնը 8 Ռիւ Պուսիէ, Փարիզ: Կը դասախօսէ՝ Պ. Սեդրաք Քարեան: Նիւթ՝ «Փիլիսոփայութիւն եւ Թրքուհիները»:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Շրջ. Կոմիտէն Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ «Մուսա Լեռ», «Գայլ Վահան» եւ «Առիւծ Գեւօ» խումբերու բոլոր ընկերները, 13 Յուն., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, 181 Քուռ Լաֆայէթ, «Զարդարեան» գրադարանը:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ — ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վարանդեան» Կոմիտէի կողմէ

15 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, 5 Rue Bonefoi, յունական սրահը: Կը հրաւիրուին բոլոր խումբերու ընկերներն ու համակիրները:

«ՐԱՖՖԻ» ԼՍԱՐԱՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 12 Յունուար, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Cadet սրճարանին վերնայարկը, Մէթրօ Cadet:

Կը խօսի Տօքթ. ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ: Նիւթ՝ «Ո՞ւր է Խրիմեան Հայրիկի մեծութիւնը»:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ — ՓԱՐԻԶ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 11 Յունուար, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պուսիէ, Փարիզ: Տեղի կ՚ունենայ Պ. Գ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆի տուած դասախօսութեան (Ի՞նչ պէտք է ըլլայ հայ երիտասարդութեան գաղափարն ու գործը) վիճաբանութիւնները:

ԾԱՆՕԹ.— ՄԱՐՏ 4ԻՆ տեղի կ՚ունենայ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ԱԿՈՒՄԲԻ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ: Նկատի ունենալ այս թուականը եւ չխաչաձեւել:

Հայ Մշակութային Միութիւն, ՄԱՐՍԷՅԼ

Գրական դասախօսութիւն

Նուիրուած Հայ Գրական դէմքերու ուսումնասիրութեան:

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 12 Յունուար, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին 5 Ռիւ տը Լ՚Էքլիփս, Մարսէյլ: Կը խօսի Պ. ՊՕՂՈՍ ՍԻՒՍԵԱՆ Քամառ-Քաթիպայի մասին:

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ջութակի համերածանօթ վիրթիւօզ

ՖԻԼԻՊ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆԻ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

15 ՅՈՒՆՈՒԱՐ, ԿԻՐԱԿԻ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 9ԻՆ

ՔՈԼԻԶԷԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Մուտք 10 եւ 15 ֆրանք: Դիմել՝ **M. TELIAN, 8a, Rue Francis de Pressensé et photo Rex, Place d'Aix**:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հայ Երիտասարդաց Ընկերակցութեան կողմէ

13 Յունուար, Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9.30ին, Բարեգործականի սրահին մէջ:

Կը խօսի Պ. ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ: Նիւթ՝ Բանաստեղծ Յովհ. Թումանեանի կեանքն ու գործը, (բանաստեղծին մահուան 15րդ տարելիցին առթիւ:

ԾԱՆՕԹ.— Մարսէյլի **Les Amis des Lettres** Ընկերակցութեան հրաւէրով Պ. ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ ֆրանսերէն լեզուով դասախօսութիւն մը պիտի ընէ նիւթ ունենալով **La Culture Armenienne**, Քոլիզէի սրահին մէջ, Շաբաթ, 14 Յունուար ժամը 17.30ին:

ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԴԵՐԱՍԱՆ ՍՈՒՐԷՆԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

ՍԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ ԵՒ ԾԱՆՕԹ ՈՒԺԵՐՈՒ

12 Փետրուար, Կիրակի ցերեկ ժամը ճիշդ 3ին

Théâtre Renée Maubelի մէջ

Թիւ 4 à 10 Rue de L'Orient, Paris (18) Metro Blanche կամ Abbesses

ԿԸ ԲԵՄԱԴՐՈՒԻ Պ. ՊՌՕՇԵԱՆԻ **ՍՕՍ ԵՒ ՎԱՐԴԻԹԵՐ**

(երաժշտական տրամ 4 արար)

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը եւ չխաչաձեւել:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Պուլվար Օտտոյի «Վռամեան» Ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Գ. Քէնտիրեանի եւ իր տիկնոջ, ընկեր Ռ. Քէնտիրեանի և իրենցընտանեկանպարագաներուն իրենց փոքրիկին՝ ԱՆԱՀԻՏ ՔԷՆՏԻՐԵԱՆի կսկծալի մահուան առթիւ:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿՈՎԿԱՍԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆՑ Ակումբը կազմակերպած է 12 Յունուար, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին իր հերթական ժողովը Սօսիէթէ Սավանթի D սրահին մէջ:

Ալէքսանդր Ժանթիէ (**Alexandre Genthier**) կը խօսի ֆրանսերէն՝ ԻՐԱՆի մասին: Կը հրաւիրուին ֆրանսերէն գիտցող Հայերը:

Ժամացոյցի եւ գոհարեղէնաց վաճառատուն

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Métro: Louis Blanc et Jaurès

261. Rue du Fbg. St. Martin

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme — PARIS (13)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ եղբայրս՝ Անդրանիկ Էքմէքճեան որ Կեսարիոյ որբանոցէն փոխադրուած էր Իզմիր: 1922ին Իզմիրի աղէտին փոխադրուած է Գալաթայի (Յունաստան) որբանոցը: Իր մասին լուր ունեցող ընկերներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջ՝ Տիկին Հայկուհի Եայլաբեանի, 26 Rue Louis Blanc, Lyon, (Rhône), France:

Կը խնդրուի յունահայ թերթերէն արտատպել:

— Անգարացի Լուսաբեր Ասլանեան, որուն հասցէն է՝ Հայաստան, Երեւան—Նոր Բութանիա, Կեդրոնական փողոց թիւ 21, Մանուէլ Փապուճեանի բնակարանը, կը փնտռէ իր քոյրը Թագուհի Ասլանեան, հօր անուն՝ Կըղեմէս, մօր անուն՝ Կիւլլինիա, Ճալալեաններու թոռը: 1924ին կը գտնուէր Պոլիս: Իր ամուսինն էր Լըշկակար Պետրոս:

Իր հասցէն գիտցողներէն կըխնդրուի իմացնել Պ. G. Kissianի, 11bis, Rue Chemin de fer, Clamart, Seine:

— Բնիկ Էֆքէրէցի (Կեսարիա) Դրիգոր Թունտօեան, որուն հասցէն էր5, Rue de Pourtour, Meudon (S et O): Կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան կամ B. Stepanianի, 16 Bld. Michel, St. Juste, Marseille:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 12 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
JEUDI 12 Janvier 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3936

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆԱԽ ԵՒ ԱՌԱՋ ԴԱՒԱՆԱՆՔ

Տարեգլուխի առթիւ, ընդհանուր ակնարկ մը նետելով գաղութներու կացութեան եւ կարգ մը երեւոյթներու վրայ, մենք միայն պատահաբար յիշեցինք Երիտասարդական եւ Հայրենակցական Միութիւնները :

Այդպէս ըրինք, այն գիտակցութեամբ թէ միշտ ալ առիթ պիտի ունենանք խօսելու այդ մասին:

Կ'ուզենք օգտագործել այդ առիթներէն մէկը, ճիշդ այն պահուն երբ տօնական օրերը իրարու կը յաջորդեն, հանդէսներով եւ խնջոյքներով :

Երկու կազմակերպութիւններն ալ, Երիտասարդական եւ Հայրենակցական, ունեցան անժխտելի բարիքներ, վերջին 15 տարիներու ընթացքին: Հակառակ բազմազան վրիպումներու :

Ամէն պարագայի մէջ, անոնք յաջողեցան իրենց հետ կապել երերուն բազմութիւններ, որոնք դատապարտուած էին կազմալուծելու, մէկ տարիէն միւսը: Եւ եթէ չկրցան աւելին կատարել, գլխաւոր պատճառը պէտք է փնտռել իրենց կազմակերպութեան ձեւին եւ գործելու եղանակներուն մէջ :

Այսպէս, Երիտասարդական կոչուած Միութիւնները նախապէս ունեցան չափազանց նեղ հորիզոն: Հազիւ համախմբուած, բաժնուեցան հոսանքներու, աջ կամ ձախ չերտաւորումներու, ինչ որ ուրիշ բանի չծառայեց եթէ ոչ օրն իրիկուն ընել ակադեմական բանավէճերով :

Այս մոլորանքին մէջ վճռական դեր կատարեց Երեւանն ալ, ոչ միայն հրապուրիչ թակարդներ լարելով, այլեւ հնչուն, շողշողուն խայծեր նետելով:

Որո՞ւ համար գաղտնիք է որ խորհրդային գործակալները ուսանողական թոշակներ կը յատկացնէին, ամսական 25 - 30 տոլար, ոչ թէ սերունդ հասցնելու, այլ ճակատ ճեղքելու համար :

Ծախու ապրանքներուն հետ, կային միւսները, սալոնականները, որոնց երիտասարդութեան տենդը կը սպառէր միայն հոլանի եւ բուրումնաւէտ լանջերու վրայ, հալեցնելով ուրիշ ամէն բան :

Իբրեւ ընդհանուր երեւոյթ, կը պակսէր հիմնական գիծը, բուն շաղախը, շաղուելու եւ պատկառելի զանգուածի մը վերածելու համար երիտասարդներու այն բազմութիւնը որ կը խուսափէր կամ կը խրտչէր քաղաքական կուսակցութիւններէն:

Հետեւա՞նքը,— Հայկական Արտասահմանը ունեցաւ երիտասարդական շարժուձեւեր, երբեմն համեստ, երբեմն ուռուցիկ, բայց չունեցաւ ընդհ. կազմակերպութիւն մը, որ կարենար խօսիլ յանուն տարագիր երիտասարդութեան: Շարժումը մնաց միշտ ալ տժգոյն, հեւալով խմբակ առ խմբակ :

Ի՞նչ կը տեսնենք այսօր, 15 տարի վերջը:

Նորէն կան Երիտասարդական Միութիւններ, թերեւս աւելի հասուն եւ հաստատուն, բայց միշտ ալ տժգոյն :

Ինչո՞ւ,— իբրեւ հետեւանք դիմագծի անորոշութեան: Ուրիշ խօսքով՝ ապաքաղաքական դիմագծի :

Ծայրայեղութեան տանելով չէզոքութեան եւ անկուսակցականութեան տեսակէտը, բազմաթիւ երիտասարդներ իրենք զիրենք վերածեր են փետուրներու կամ աաչեղներու: Կը դողան, երբ կը խօսիս քաղաքական հոսանքներու կամ հոգերու վրայ: Պատահեր է որ գէշ բան մը լսեն կամ տեսնեն,— եւ այլեւս չեն ուզեր դուրս ելլել իրենց պատեանէն: Ուրիշ խօսքով, ամլութեան կը դատապարտեն իրենց ընդունակութիւնները, եւ մանաւանդ կոչումը :

Այդ է պատճառը որ անոնք որոշ գաղափար ալ չունին, Հայկական Դատի, նոյնիսկ Հայաստանի մասին: Զուննալով քաղաքական դաստիարակութիւն, բնականաբար կը մնան իրենց գիտցածով, որ կրնար մաշիլ մէկ տարիէն միւսը:

Մինչդեռ, իրենց տարեկիցներէն անոնք որ մտած են կուսակցական շարքերու մէջ կամ հետեւած քաղաքական գործունէութեան՝ իբրեւ ուղեկիցներ, հետզհետէ խմորուելով, կը դառնան իրական ուժեր :

Անշուշտ պայման չէ դունդադունդ արձանագրուիլ կուսակցութեան մը, արդիւնաւորապէս ծառայելու համար ժողովուրդին: Բայց պայման է ունենալ տեսակէտ, քաղաքական բանաձեւ եւ գործունէութեան ուղեգիծ, այլապէս շատ կը հալին բոլոր ընդունակութիւնները, չուարումէ չուարում, փորձութենէ փորձութիւն առաջնորդելով :

Տարագիր երիտասարդութեան համար ի՞նչ կրնայ ըլլալ այդ ուղեգիծը, եթէ ոչ անկախ եւ ամբողջական հայրենիք:

Ի՞նչպէս կարելի է յառաջ մղել, դիւրացնել, փութացնել մեր քաղաքական առաջադրութիւնները,— կազմակերպուելով եւ անընդհատ գործելով :

Որ եւ է կազմակերպութիւն կրնա՞յ իրական նպաստի մը ծառայել, երբ մասնիկներու բաժնուած է, 25 - 30 տեղ մը, 50 - 60 ուրիշ տեղ մը: Մէկը քաղաքական հոգերով ալ կապուած, միւսը՝ բոլորովին երես դարձուցած :

Այս կարգի հարցումներ երբ սեղանի վրայ դրուին, պիտի տեսնենք որ տարագիր երիտասարդութիւնը ինք ամէնէն առաջ պիտի տառապի, պիտի խղճահարի, բաղդատելով բուն կացութեան պահանջները եւ կատարուած ճիգը:

Եւ այս տառապանքը աւելի պիտի սաստկանայ, եթէ այդ բաղդատութիւնը կատարուի ուրիշ բախտակից ժողովուրդներու երիտասարդութեան հետ, պահելով բոլոր համեմատութիւնները:

Եթէ ուրիշներ պետութիւն ունին, դուն ալ կրնաս ապաւինիլ բազմաթիւ ազդակներու, որոնց գլուխը կը գտնուին քաղաքական կուսակցութիւնները:

Բայց, ամէն բանէ առաջ, դուն պիտի ունենաս դաւանանք մը, ազգային եւ քաղաքական :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ ՄԻՇՏ ՀԱՄԱՁԱՅՆ

Միջերկրականի գոյավիճակը պիտի պահպանուի

Միայն վեց հոգի կը մասնակցէին այն թէյասեղանին որ տրուեցաւ երեքշաբթի օր, ի պատիւ Անգլիոյ վարչապետին եւ արտաքին նախարարին: Այս առթիւ, Պ. Չէյմպըլէն հաւաստեց թէ միջնորդի դեր պիտի չստանձնէ Ֆրանքօ-իտալական վէճին մէջ : Եթէ Մուսոլինի այդպիսի առաջարկ մը ներկայացնէ, Չէյմպըլէն պիտի յանձնարարէ որ ուղղակի Փարիզ դիմէ:

Խօսակցութիւնը տեւեց մէկ ժամ եւ 10 վայրկեան: Բացի հիւրերէն, ներկայ էին Պ. Տալատիէ եւ արտաքին նախարարը, ընդհ. քարտուղարը եւ Փարիզի բրիտանական դեսպանը: Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ խօսակցութիւնը կատարելապէս հաստատեց երկու կառավարութեանց տեսակէտներու համերաշխութիւնը, ինչ որ նոր ապացոյց մը կը համարուի ֆրանքօ-անգլիական սիրալիր համաձայնութեան զօրացման, ճիշդ այն պահուն երբ Չէյմպըլէն եւ լորտ Հըլիֆաքս Հռոմ կ'երթան: Երկու կառավարութիւնները հաւատարիմ կը մնան Միջերկրականի գոյավիճակի պահպանման, որ հիմնական սկզբունքն է 1938 ապրիլին կնքուած անգլօ-իտալական համաձայնութեան: Իբրեւ գործնական եզրակացութիւն, Անգլիա պիտի չխրախուսէ Իտալիոյ պայքարը՝ Ֆրանսայի գաղթային կայսրութեան դէմ, եւ յետոյ, Անգլիա եւ Ֆրանսա պիտի չճանչնան զօր. Ֆրանքոյի պատերազմիկի հանգամանքը, մինչեւ որ Մուսոլինի Սպանիայէն ետ չկանչէ իր կամաւորները :

Խօսակցութեանց ընթացքին, Պ. Տալատիէ բացորոշապէս հաստատեց թէ Ֆրանսայի համար ի զօրու է 1935ի դաշնագիրը, զոր Մուսոլինի չեղեալ հռչակեց: Ֆրանսա վճռապէս կը մերժէ որ եւ է հողային զիջում Իտալիոյ, բացի 1935ի համաձայնութեամբ նախատեսուած տարածութենէն, բայց տրամադիր է բանակցելու իտալական կառավարութեան հետ, դիւրացնելու համար ճամբորդներու եւ ապրանքներու փոխադրութիւնը Ճիպութի - Ատտիս Ապէպա երկաթուղիով: Բայց, քանի որ Իտալիա ինք խզեց 1935ի համաձայնութիւնը, իրեն կ'իյնայ բանակցութեանց վերսկսում խնդրել: Վարչապետը միեւնոյն ատեն մերժեց ազատ նաւահանգիստ մը հաստատել Ճիպութիի մէջ, այդ բանը անհամապատասխան համարելով Ֆրանսական գերիշխանութեան համար :

Խօսակցութեանց գլխաւոր նիւթերէն մէկն էր սպանիական պատերազմը, որուն երկարաձգումը հաւասարապէս մտահոգութիւն կը պատճառէ երկու կառավարութեանց: Անգլիոյ վարչապետը ամէնէն առաջ այս խնդիրը պիտի քննէ Մուսոլինիի հետ, ելք մը գտնելու եւ պատերազմը օր առաջ վերջացնելու համար:

Անգլիոյ վարչապետը Հռոմի մէջ

Փարիզի տեսակցութենէն անմիջապէս վերջը ճամբան շարունակելով, Անգլիոյ վարչապետն ու արտաքին նախարարը Հռոմ հասան չորեքշաբթի օր: Մեծ պատրաստութիւններ տեսնուած էին ընդունելութեան համար, բայց ոչ այնպէս ինչպէս Հիթլէրի այցելութեան առթիւ, անցեալ Մայիսին: Այս չի նշանակեր թէ ընդունելութիւնը ջերմ հանգամանք չունէր :

Հակառակ տիրող վերապահութեան, Իտալիոյ մէջ լաւատեսութիւն կը տիրէ այս այցելութեան առթիւ: Հակառակ Ֆրանսայի առարկութեանց, Իտալացիները կը կարծեն թէ Մուսոլինի մասնաւորապէս պիտի յիշեցնէ Իտալիոյ պահանջները՝ Ֆրանսայի հանդէպ: Հաւանական է նաեւ որ խօսուի հրէական հարցի մասին: Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Մուսոլինի կը խորհի բնակավայր մը յատկացնել տարագիր Հրեաներուն, պայմանաւ որ Անգլիա եւ Ֆրանսա եւս աջակցին :

*** Պ. Չէյմպըլէն Լոնտոնէն մեկնած ատեն, գործաւորները ցոյց մը կատարեցին, նորէն մէջտեղ հանելով հռչակաւոր դազադը ուր տեղաւորուած է խորհրդանշան հովանոցը: Ընդհարումներու միջոցին դազաղը ջարդուփշուր եղաւ: Երեք հոգի ձերբակալուեցան :

Սպանիոյ խնդիրը եւ ուրիշ հօգեր

Ֆրանսական կառավարութիւնը որոշեց 450,000 թոն ալիւր ղրկել, հանրապետական Սպանիոյ քաղաքային բնակչութեան պարենաւորման համար: Այս աջակցութիւնը, որ կ'արժէ 38,000,000 ֆրանք, մեծ հարուած մը կը կազմէ Զօր. Ֆրանքոյի համար, որովհետեւ հանրապետական Սպանիոյ ամէնէն մեծ հոգը քաղաքային բնակչութեան պարենաւորումն է: Թունուզի եւ ուրիշ խնդիրներու առթիւ բացուած իտալական պայքարը մտահոգութեան մատնած է շատ մը աջակողմեան Ֆրանսացիներ: Անոնք մինչեւ հիմա համակիր էին Սպանիոյ ապստամբներուն, բայց այժմ կ'ըմբռնեն թէ Ֆրանսայի շահը կը պահանջէ որ Իտալացիները օր առաջ դուրս ելլեն Սպանիայէն: Արդարեւ, եթէ Զօր. Ֆրանքօ յաղթէ իտալացի կամաւորներու աջակցութեամբ, լրջօրէն պիտի վտանգուին Ֆրանսայի հաղորդակցութիւնները իր ափրիկեան գաղթավայրերուն հետ :

*** Նոր տարուան առաջին նախարարական խորհուրդը գումարուեցաւ երեքշաբթի օր, Էլիզէի պալատին մէջ: Հանրապետութեան նախագահը ջերմապէս շնորհաւորեց վարչապետը, ափրիկ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳԱՐԵԳԻՆ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ 6

Ձայն մը որ հեռուէն կուգար, եւ սակայն միշտ ներկայ էր: Տաք եւ բաբախուն :

Դեռ հաւատալս չի գար թէ յաւիտենապէս լռած է:

Միասին տարինք իր դագաղը, մինչեւ գերեզմանատուն, անձրեւոտ եւ ցուրտ օդով մը որ կը սողոսկէր մինչեւ ոսկորներու ծուծը:

Եւ սակայն... կը թուի թէ ամէն անգամ որ Մարսէյլ իջնեմ, դիմացս պիտի ելլէ, իր լայն, պապաջուն բացազանչութեամբ :

Հոկտեմբեր 27ին էր, Ահարոնեանը եւ զինք տեսնելու կ'երթայի, ընկերակցութեամբ թժ. Սիվրիհիսարեանի :Եւ ահա ինքն է, հանրականէն նոր իջած, տկենոցը հետ :

— Ո՞ւր այսպէս ...

— Փրոֆէսէօրին, պատասխանեց, թեթեւաւատ շարժուձեւ մը փորձելով :

Երբ կը բաժնուէինք, երկու մեխ - յարակաճ խօսք թոթովելով, ընկեր բժիշկը խոստովանաբար յայտնեց թէ լուրջ տագնապ մը անցուցած էր վերջերս,— սրտի բաբախում, նուաղում եւն.:

Երկրորդ անգամ, ճիշդ մէկ ամիս վերջը, երբ նորէն այցելեցինք, ընկեր Ն. Վրացեանի եւ Յ. Պապիկեանի հետ, բժիշկն ալ միշտ միասին, արդէն անկողին ինկած էր: Աջ թեւը եւ ձախ ոտքը կապուած, սիրտը միշտ անկանոն, ուժասպառ:

— Աչքերս ալ աղէկ չեն տեսներ, կը տրտնջար, եւ լսողութիւնս տկարացած է:

— Ոչինչ. կ'անցնի, բոլորը հետեւանքն են տկարութեան :

Եւ կը պատմէր հինէն նորէն: Կը հարցնէր, կը հետաքրքրուէր, մինչ մենք եւ տիկինը ուշադրութիւն կ'ընէինք որ շատ չյոգնի :

Մէկ շաբաթ վերջը, բժիշկը առիպուած էր հսկել գիշեր ցերեկ: Եւ ինք պատուիրած էր մարդ չընդունիլ: Եւ այսպէս մինչեւ դեկտեմբեր 19ի գիշերը, երբ յամրաբար կը շիջէր, ինչպէս իւղը հատած ճրագ մը:

×

Հեւ ի հեւ ճիգ մը եղած էր իր կեանքը, թէեւ ինք շատ քիչ անգամ կը խօսէր այդ մասին:

Քսան - քսաներկու տարեկան պատանի, ծննդավայրէն Պոլիս եւ յետոյ Փարիզ կ'անցնի գործ փնտռելու, թափառելով մինչեւ Պուլկարիա: Յետոյ կը վերադառնայ Տրապզոն, բայց 1895 — 96ի կոտորածները բոլորովին կը պղտորեն իր միտքը, եւ կուգայ Մարսէյլ:

Ոչ դրամագլուխ ունէր, ոչ ալ յենարան: Առեւտրական մը համբաւով հաւկիթ կը յանձնէ, որպէսզի ծախէ: Եւ Գարեգին Շահլամեան կողովը շալկած, հաւկիթ կը ծախէ տունէ տուն:

Հետզհետէ շահելով վաճառականին վստահութիւնը, կ'ապահովէ նոր վարկեր եւ ինքն ալ կը դառնայ առեւտրական :

Ի՞նչ է եղած իր գլխաւոր արժանիքը,— Առեւտրական յաջողութիւնները երբեք չեն շլացներ զինք, եւ սիրտը միշտ կը բաբախէ հանրային գործերու համար:

Համոզուած Դաշնակցական, կը ձեռնարկէ 6 — 7 հոգինոց կորիզ մը կազմելու Մարսէյլի մէջ:

Պատերազմի ընթացքին իր կարելին ի գործ կը դնէ, հանրօգուտ ձեռնարկներու համար:

1922 — 1924 նորահաս գաղթականներու խնողումը նոր հոգեր բացած ըլլալով, ինքն ալ սիրայօժար կ'ըստանձնէ իր բաժինը :

Եւ հետզհետէ կը դառնայ անդամ Հ. Յ. Դ. Մեկուսի Կոմիտէին (1924), անդամ կամ ատենապետ Մարսէյլի Ազգ. վարչութեան, (մինչեւ 1933), երեսփոխան, անդամ Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի (1926), Ամխազաի Համազգայինի մասնաճիւղին, ատենապետ Ա. Ահարոնեանի խնամակալ մարմնի եւայլն :

Իր միւս արժանիքն եղած է սեւ աշխատանքը: Խնայել չէր գիտեր ոչ տաքիքին, ոչ դիրքին: Եւ, հարստացած ըլլալով հանդերձ, չուզեց դառնալ « մեծ - աղա », ինչպէս հարիւրաւորներ իր դասակարգէն:

Անշուշտ այդ էր մէկ պատճառը, որ իր կեանքն ալ մաշեցաւ խանութին մէջ :

Վ.Ա.Հէ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՆՈՐ ՄԱՐԶՊԱՆԻՆ ՊԱՇՏՕՆԸ

Արաբական դիւանին քաղած տեղեկութեանց համաձայն, նոր մարզպանը երկու երեք ամիս պիտի մնայ Սուրիա եւ Լիբանան, քննելու համար կացութիւնը: Յետոյ պիտի վերադառնայ Փարիզ եւ տեղեկագիր մը պիտի ներկայացնէ: Հաւանական չէ որ փոխուի Լիբանանի վարչաձեւը, իսկ Սուրիոյ համար պիտի մշակուի նոր ծրագիր մը, գոհացում տալու համար Տիւրզիներուն, Ալէվիներուն եւ հիւս. Սուրիոյ քրիստոնեաներուն: Եթէ պատերազմ ծագի Միջերկրականի մէջ, Ֆրանսա պիտի պաշտպանէ Սուրիոյ եւ Լիբանանի հողային ամբողջութիւնը :

« ՊԱՏՐԱՍՏ ԵՆՔ ՀԵՏԵՒԵԼՈՒ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՕՐԻՆԱԿԻՆ »

Սուրիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ բուռն ճառեր խօսուեցան, ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրին ձգձգման դէմ: Երեսփոխան մը ազդարարեց թէ «երբ արիւն հոսի, Ֆրանսացիները պիտի ըլլան պատասխանատու»: Ֆախրի Պարուտի, ազգայնական վարիչը, յայտարարեց.

— « Օ՛, Սուրիացի երիտասարդներ, ժամը կը մօտենայ: Սեղմեցէք շարքերը եւ պատրաստուեցէք մեռնելու հայրենիքին համար: Մենք պատրաստ ենք հետեւելու Պաղեստինի փառապանծ օրինակին »:

— oo —

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ նաւային սպայ մը, տեղակալ Մարք Օպէռ, 26 տարեկան, որ Ֆրանսական տորմիղին գաղտնիքները ծախած էրօտար պետութեան մը: Իր սիրուհին, որմոլորեցուցած էր զինքը, դատապարտուեցաւ երեք տարի բանտարկութեան: Մահապարտին դէմ արձակուած վճիռը կը տրամադրէ նաեւ աստիճանազրկում եւ գրաւում 17000 ֆր.ի գումարի մը, որ իր վրայ գտնուեցաւ ձերբակալուած ատեն: Դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ գաղտնի, Թուլոնի զինուորական ատեանին առջեւ: Այս երկրորդ մահավճիռն է որ կ'արձակուի, համաձայն լրտեսութեան նոր օրէնքին :

ՑԿԵԱՆՍ ԹԻԱՊԱՐՏՈՒԹԵԱՆ դատապարտուեցաւ գերման հրապարակագիր մը, Տոքթ. Էրնսթ Նիքիշ, որ ամբաստանուած էր թէ դաւ մը սարքած է, Հիթլէրը եւ ուրիշ վարիչներ սպաննելու համար: Ուրիշ երկու հոգի ալ թեթեւ պատիժներ ստացան, մինչդեռ 15 - 20 ամբաստանեալներ կային եւ մահապատիժը անխուսափելի կը համարուէր: Կը թուի թէ դատարանը բաւարար փաստեր չէ գտած :

ԻՍՄԷԹ ԻՆԷՕՆԻԻ ԿՐՆԱ՞Յ ՓՈԽԱՐԻՆԵԼ ԱԹԱԹԻՒՐՔԸ

(Բ․ եւ վերջին մաս)

Ուրեմն, ոչ մէկ կասկած Թուրք ժողովուրդի զգացման մասին։ Մէկ ԱՆԳԱՄ ազատ Թողուեցաւ արտայայտուելու, եւ խելայեղ ցոյցերով յայտնեց իր զայրոյթը, Հալքի կեդրոնը քարկոծելով, վարիչները ծեծելով, կառավարական Թերթերու խմբագրատուններու յարձակման ենթարկելով։ Իսկ այդ օրէն ասդին՝ անհամեմատօրէն ծանրացաւ կացութիւնը, մասնաւորաբար տուրքերու ծանր յաւելումով։ *Ալ կրնաք երեւակայել Թէ ազգը ի՞նչ կը խորհի նոր նախագահի մասին։ Որովհետեւ*, տնտեսական տեսակէտով, *Իզմիրը Թուրքիոյ* առաջին քաղաքն է, *իբրեւ կեդրոն Թուզի եւ չամիչի արտադրութեան։ Հետեւաբար, անոր ձայնը ձայնն է ամբողջ Թուրքիոյ։*

Թերեւս առարկուի Թէ ի՞նչ կարեւորութիւն ունի ժողովուրդը, երբ խնդիրը կը վերաբերի դիկտատորութեան։ Կը ճնշեն, գլուխը ցցողը կը հնձեն, եւ միւսները կը դառնան դառնուկ։ Նկատի ունենալու է, սակայն, որ հարցը խօսքի ու համաքոյթի ազատութեան մասին չէ, այլ ուղղակի ՍՏԱՄՈՔՍԻՆ։ Ամբոխը կարեւորութիւն իսկ չի տար քաղաքական ազատութեան, երբ մանաւանդ Թրքական է, այսինքն անգիտակից․ բայց երբ ստամոքը հացի կարօտ կը մնայ, կամ «հոգին բերանը» *կուգայ ինչպէս գանգատած է Իզմիրցի ծերունին, այն ատեն կը պոռԹկայ* ակամայ, բնազդական բերումով, *որքան ալ ծանր ճնշումի ենԹարկուի։*

Բայց, անառարկելի մնալու համար, մէկ կողմ նետենք ժողովրդական ազդակը։ Խնդիրը հոն է որ, ԻսմէԹին դէմ են նաեւ թուրք հանրային դէմքերը․— *նախարար, երեսփոխան, հրապարակագիր, զօրավար, եւն․։*

Ահա Ֆէթհի պէյը, ԱԹաԹիւրքին մտերիմը, նախկին վարչապետ, ներկայիս դեսպան Լոնտոնի մէջ, եւ վաղուան վարչապետը կամ Հանրապետութեան նախագահը։ Կատարեալ դիւանագէտ, այդ մարդը ճանչցուած է նաեւ իբրեւ շատ չափաւոր ու բառերը կշռող։

1930*ի կուսակցական պայքարին ատեն Ֆէթհի պէյ բազմաԹիւ առիԹներով յայտնեց Թէ Իսմէթի քաղաքականութիւնը ուղղակի* սնանկութեան *կը տանի երկիրը։ Ահա քանի մը հատուածներ այդ Թուականին իր խօսած ճառերէն, որոնք հրատարակուեցան Թրքական մամուլին մէջ եւ հետեւաբար անգոյ չեն, իրապէս խօսուած են։*

Տնտեսութիւնը պետութեան մը գլխաւոր հիմն է։ Միայն զինուորական եւ դիւանագիտական յաջողութիւնները չեն բաւեր ազգ մը ապրեցնելու։ Մենք ալ ստիպուած ենք առաւելագոյն կարեւորութիւնը տալ ելմտական գործերուն։ Եւ քանի որ կ'անտեսենք սակայն, ԱՆԿԱՐԵԼԻ Է ՈՐ ՓՐԿՈՒԻՆՔ։ Իսմէթ փաշայի կառավարութեան ամենամեծ թերութիւնը այն է որ, չէ ըմբռնած այս ճշմարտութիւնը եւ անտեսած է ելմտական ու տնտեսական գործերուն կարեւորութիւնը՝ պետական կեանքին մէջ։

Այսօր, եւրոպական դրամատուներ հարիւրին 3 - 4 տոկոսով փոխ դրամ կուտան․ մինչդեռ դրամատուներէն մեր առած դրամը հարիւրին 10-15 տոկոսով է։ Եւրոպական դրամագլուխը անտես կ'առնէ այսքան կարեւոր հրապարակ մը։ (Պոլսական մամուլ, 2 Սեպտ․ 1930)։

Հոկտ․ 31ին, Եալովայի մէջ ըրած յայտարարութեամբ, Ֆէթհի պէյ աւելի ծանր խօսեցաւ․

Երկաթուղին գէշ բան չէ, բայց շինուած ատեն նկատի չէ առնուած մեր ելմտական կարողութիւնը եւ այս պատճառաւ եղերական տագնապի մը մատնուած ենք։

Երեւակայեցէք մարդ մը որ դրամ չունի, բայց պարտքով ինքնաշարժ կ'առնէ։ Ոչ ինքնաշարժը պիտի բանի, ոչ ալ պարտքը պիտի վճարուի։ Դրամ չունենալուն համար՝ սնանկութեան դատապարտուած է։

Իսմէթ փաշայի երկաթուղիի քաղաքականութիւնը ահա ԱՅԴ ՄԱՐԴՈՒՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՏՆԱԾ Է ՄԵԶ։ Արտասահմանի մէջ վարկ չունինք այլեւս, մեր պիւտճէն գէշ խանգարուած է եւ ելմտական տեսակէտով պարտուած վիճակի մէջ ենք։ Իսմէթ փաշա եւ ընկերները չեն կրնար ըմբռնել ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ԱՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ։ Մեղադրելի չեն, որովհետեւ իրենց մէջ ելմտական գործերէ հասկցող չկայ։ Չեմ գիտեր թէ ի՞նչ յաջողութիւն է ջանք թափել որ հրապարակը իբր վարդաստան ներկայացուի։ Մարդիկ որոնք նստած են Անգարա եւ հեռու ապրած աշխարհի անցուդարձերէն, բնական է որ այսքան անհոգ ըլլան։

×

Կծու է նաեւ Կարսի երեսփոխան Աղա օղլու Ահմէտ պէյի պատասխանը։ Գանգատելէ յետոյ Թէ շաքարի մենաշնորհը «ողբերգութիւն» *է եւ Թէ դուրսէն եկած շաքարին օխան* 18 *ղրշ․ի ապրանք կ'ըլլայ, իսկ ժողովուրդին կը ծախուի* 60 *ղրշ․ի, դիտել կուտայ Թէ գերմանացի մասնագէտ Միւլլէր, որ հրաւիրուեցաւ քննելու երկրին ելեւմուտքը*, սխալ թիւեր ըստացած է կառավարութենէն։

Ելմտագէտը կ'ըսէ թէ պետական պիւտճէին համար իրեն տրուած թիւերը սխալ են։ Այս վերագրումը տանելի՞ է միթէ արդիական պետութեան մը համար։

Միւլլէր կ'ըսէ նաեւ թէ ՀԱՆՐԱՅԻՆ պարտքի մասնավճարներուն համար ամէն տարի որոշ գումար մը կը դատուի պիւտճէին մէջ, բայց յայտնի չէ թէ ո՞ւր է այս դրամը։ Երեք ու կէս միլիոն ոսկիի հասնող այս գումարը ո՞ւր է։ (Պոլսական թերթեր, 18 Օգոստոս, 1930)։

Աղա օղլու կը շօշափէ նաեւ հիմնական պարագայ մը։ Իրեն կը հարցնեն Թէ 24 երեսփոխանները որոնք հիմա ընդդիմադիր կուսակցութեան յարած են, ինչո՞ւ ասկէ առաջ չքննադատեցին Իսմէթ փաշայի քաղաքականութիւնը։

—Այդ երեսփոխանները զանազան առիթներով յայտնած են իրենց կարծիքը․ միայն թէ հրապարակավ վիճաբանութեան չեն մտած, խորհրդարանին մէջ մինչեւ հիմա հետապնդուած կուսակցական քաղաքականութեան պակասին հետեւանքով։ Այս պատճառաւ, վերջերս խորհրդարանին մէջ այնքան խոր եւ բացարձակ լռութիւն մը կը տիրէր, որ ասիկա ինքնին ՔԸՆՆԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՐԵՒՈՅԹ ՄԸ ԱՌԱԾ ԷՐ։ Այն աստիճան որ, Իսմէթ փաշան իսկ ստիպուեցաւ գանգատիլ ժողովին այս մթնոլորտէն։ Օրինակ, այս տարուան պիւտճէին վիճաբանութեանց միջոցին, ու իշ գործավարութեանց պիւտճէն ԵՐԿՈՒ ԺԱՄՈՒԱՆ ՄԷՋ ելաւ ժողովէն։ (Պոլսական թերթեր, նոյն թուականին)։

Ինչպէս կը տեսնէք, խօսակցութիւնը շատ յատկանշական է։ Իսմէթին դէմ դժգոհ են ոչ միայն Հալքէն նոր բաժնուած 24 երեսփոխանները, այլ եւ Հալքի մնացած անդամները։ Բայց, կուսակցական ճնշումին հետեւանքով, կը վախնան բերան բանալու, ատոր համար, բանթող կը հռչակեն, կատարեալ լռութիւն պահելով եւ խաղաղ ցոյց․․․

Բայց լաւ է որ խօսքը տանք յայտնի գործարանատէր եւ Պոլսոյ երեսփոխան Սիւրէյիա փաշային, որ պատմէ Թէ Հալքը ի՞նչպէս կը լեցնէ իր երեսփոխանները․

Հալք կուսակցութիւնը ԿՈՂՊԷՔ ՁԱՐԿԱԾ ԷՐ ԻՐ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ ԲԵՐՆԻՆ, յանուն կուսակցութեան կարգապահութեան եւ բարձր շահերուն։ Հալքը շատ ծանր տուրքեր բեռցուց այս ժողովուրդին եւ պատճառ եղաւ ելմտական ծանր տագնապի մը։ (*Պոլսական Թերթեր*, 2 *Օգոստոս*, 1930)։

×

Ինչպէս չեշտեցի, քննադատութիւնները շատ երկար են եւ հատորներ պէտք են զանոնք ամփոփելու համար։ Քննադատեցին գրեԹէ բոլոր երեսփոխանները եւ այս պատճառով չվերընտրուեցան յաջորդ նստաշրջանին։ *Հազիւ տարի մը անցած, նորընտիրները դարձան դժգոհ եւ իրենց կարգին չվերընտրուեցան յաջորդ նստաշրջանին։ Որովհետեւ, եղածը ընտրութիւն չէ, այլ պարզապէս* անուանում։ *Այս է պատճառը որ հին երեսփոխաններէն շատ քիչերը մնացած են։*

Դժգոհ՝ Թերթերը։ Կը բաւէ յիշել որ Պոլսոյ ամէնէն ականաւոր խմբագիրները (Հիւսէին Ճահիտ, Ահմէտ Էմին, Վէլիտ, Զէքերիա եւն․) ձերբակալուեցան, դատուեցան եւ արգիլուեցան լրագրութիւն ընելէ։

Դժգոհ՝ Աթաթիւրքին ամէնէն փայլուն զինակիցները․— Քեազըմ Գարապէքիր, Րէֆէթ, Ալի Ֆուատ, Ալի Իհսան, Ճաֆէր Թայյար, Րիւշտիւ փաշաները, որոնք դատուեցան այն մեղադրանքով Թէ ծրագրած են սպանել Հանրապետութեան նախագահը։

Դժգոհ՝ իթթիհատականները, որոնց գլխաւորները կախուեցան։

Դժգոհ, վերջապէս, ժողովուրդը, իր յաճախադէպ խլրտումներով եւ խօսուն պոռթկումներովը։

Եւ այս բոլոր դժգոհութիւնները ուղղուած էին բուն իսկ Իսմէթի անձին դէմ, իբրեւ երկրին գործնական նախագահը, իբրեւ 14 տարուան ամենազօր վարչապետը։

Անհետացա՞ւ այդ դժգոհութիւնը։ Բնականաբար՝ ոչ։ Ընդհակառակն շատցաւ։ Վկայ՝ նոր տուրքերը, որոնք պարհուրելի չափերու հասած են։ Կայ՝ տնտեսական անտանելի տագնապը որ ստիպեց Աթաթիւրքը նետել Իսմէթը եւ վարչապետութեան կոչել Ճէլալ Պայարը։

Ալ կրնաք երեւակայել Թէ հանրային կարծիքը ի՞նչ տրամադրութեամբ ընդունեց նոր նախագահը։

Հապա երեք հարիւր այսքան երեսփոխաններու միաձայնութի՞ւնը, հարցնէք Թերեւս։

Նախ՝ Աղա օղլու Ահմէտ եւ Սիւրէյիա փաշա կ'ըսեն մեզի Թէ ի՞նչ արժէք ունի այդ «միաձայնութիւնը»։ Նշանակուած Հալքի կողմէ, այդ երեսփոխանները բնականաբար ընդդիմադիր Ֆէթհին չէ որ պիտի ընտրէին։

Երկրորդ, սուգի ժամանակ չէին վիճէր։ Երբ արդէն Հօրը (աթա) դիակը կը ցուցադրուէր Պոլսոյ մէջ, անդին աթոռի կռիւ ցուցադրել՝ իրական գայթակղութիւն մը պիտի ըլլար։

Երրորդ, ըստ սահմանադրութեան, նախագահը կ'ընտրուի երեսփոխաններէ․ *մինչդեռ ո՛չ Ֆէթհին երեսփոխան է, ոչ ալ Մարաշալ Ֆէվզի Չաքմաքը։ Իսկ, դարձեալ ըստ սահմանադրութեան*, անմիջապէս ընտրուելու է *նոր նախագահը։*

Բուն վէճը պիտի սկսի առաջիկային, երբ աւարտի ներկայ խորհրդարանին նստաշրջանը եւ նոր ընտրութեանց ձեռնարկուի։ Որովհետեւ, որքան ալ զօրավար եւ զօրաւոր, Իսմէթը չի կրնար ԻՐԱԽԱՐԱՐ ըլլալ, երբ 14 — 16 տարի ԿՈՂՄ դարձաւ եւ պայքարեցաւ։ Երբ դժգոհ Թողուց բոլորը, սկսեալ զօրավարներէ մինչեւ երեսփոխաններ, հանրային դէմքերէ մինչեւ հասարակ ժողովուրդը։

Արդէն, ի՞նչպէս կ'ուզէք որ կարենայ առանձինն *պահել հաւասարակշռութիւն մը, զոր հազիւ կրնար պահել* Աթաթուրքի հզօր աջակցութեամբը։ *Այն ալ՝ գիշեր ցերեկ արթուն հսկելով, անդադար հալածելով ու կախելով ընդդիմադիրները, խափանելով տարրական ազատութիւնը, կամ— Սիւրէյիա փաշայի բացատրութեամբ* — կողպէք դնելով բերաններուն։

Անտարակոյս, միամտութիւն է ըսպասել անմիջական փոփոխութեանց։ Բայց կասկած չկայ նաեւ Թէ Իսմէթ երբեք չպիտի կրնայ փոխարինել քուրմը։ Մանաւանդ հիմա, երբ ժողովուրդը գիտէ Թէ «քուրմ»ն ալ դժգոհ էր անկէ եւ այս պատճառաւ 1937ին նետեց զայն այնքան արհամարհական կերպով մը, ուղղակի հրապարակաւ նախատ ընելով։

Վարչապետ Ճէլալ Պայար շատ լաւ գիտէր որ Աթաթուրքը անփոխարինելի է, եւ այս է պատճառը որ այնքան խնամքով ծածկեց անոր հիւանդութիւնը։

Գիտէ նաեւ ժողովուրդը եւ հիմա ծունկին կը զարնէ, ողբալով Թէ որբ մնաց։

Գիտեն, մանաւանդ, պետական դէմքերը, որովհետեւ կշռած են զիրար եւ համոզուած որ իրենցմէ ոեւէ մէկը չի կրնար տիրական դառնալ, բոլոր սանձերը ձեռքին մէջ պահել։

Մարդը որ, հակառակ տարիներու փորձառութեան, անպէտ դուրս եկաւ իբրեւ վարչապետ, այսինքն իբրեւ հրամանակատար, *նախագահի եւ հրամանատարի այնքան փափուկ պաշտօնին մէջ չէ որ պիտի յաջողի։ Այն ալ այնպիսի շրջանի մը, երբ իր տնտեսական* քաղաքականութեան բոլորովին հակառակ քաղաքականութիւն մըն է որ կը հետապնդուի մէկ տարիէ ի վեր։

Այնպէս որ, Թուրք ժողովուրդը չի կրնար կրկնել մխիթարիչ ծանօթ խօսքը․

— Մեռա՛ւ դիկտատորը, կեցցէ դիկտատորը։

Դիկտատորը մեռաւ, բայց յաջորդը չծնաւ։ Իսկ եթէ Թուրքին հարցնէք, պիտի ըսէ Թէ չի կրնար ծնիլ ալ, քանի որ Աթաթիւրք պատմութեան տեսած եւ տեսնելիք ամէնէն մեծ մարդն է։ Այն ալ, համաշխարհային չափանիշով։

Այս հաւատքը եթէ երէկ զօրութեան աղբիւր մըն էր Թուրքիոյ համար, վաղը արդէն տկարութեան ազդակ մը պիտի ըլլայ։

Ահա Թէ ինչո՞ւ Թրքական բոլոր շրջանակները շատ մութ կը տեսնեն ապագան։ Մանաւանդ երբ ամպեր դիզուած են արտաքին հորիզոնին վրայ եւ հողային բաժանման զրոյցներ կը պղտորեն միտքերը։

ԴԷՏ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

Բ․

Երբ իշխանութեան տիրացաւ, 24 Հոկտեմբեր (7 Նոյեմբեր) 1917ին, Լէնին իր առաջին գործն ըրաւ փակել աջակողմեան Թերթերը։ Ձախակողմեան Թերթերը, զգալով որ պիտի վերտանգուէին իրենց կարգին, կատաղօրէն բողոքեցին։ Իրենց յառաջ բերած հակազդեցութիւնը այնքան ուժեղ էր, որ չորս օր վերջ գործաւորներու խորհուրդին նախագահը ստիպուեցաւ արդարացնել ինքզինք եւ խոստումներ տուաւ զորս չկատարեց։ Հրովարտակով մը, որ կը կրէ 7 համարը եւ որ հրատարակուեցաւ 28 Հոկտեմբերին, սպաշտօնաթերթ բանուորա - գիւղացիական առժամեայ կառավարութեան *անուն Թերթին առաջին Թիւին մէջ, կը յայտարարուէր Թէ ձեռք առնուած միջոցները «բացառիկ եւ առժամեայ» միջոցներ են, եւ բացարձակ ապահովութիւն կը տրուէր Թէ անգամ մը որ «ամրանար» նոր վարչաձեւը, պիտի վերցուէին « վարչական բոլոր ճնշումները» եւ պիտի հաստատուէր « մամուլի կատարեալ ազատութիւնը»։ Նոյն հրովարտակը կ'աւելցնէր որ Թերթերը առժամաբար կամ վերջնապէս կրնան փակուիլ միայն գործաւորներու խորհուրդին որոշումով, եւ կը ճշդէր այն պարագաները, որոնց մէջ պիտի կիրարկուէր նման որոշում մը։*

Այսուհանդերձ 8 Նոյեմբերին՝ Լէնին մահացու հարուած մը կուտար մամուլին, իրագործելով ծրագիր մը, զոր մանրամասն ուսումնասիրած եւ մշակած էր այն շրջանին՝ երբ պահուըտած էր Ֆինլանտայի մէջ։ Հրովարտակով մը պետական մենաշնորհի կը վերածէր ծանուցումներու հրատարակութիւնը, « բանուորա - գիւղացիական կառավարութեան եւ տեղական իշխանութեան » Թերթերուն վերապահելով ծանուցում հրատարակելու իրաւունքը։

Այս եղաւ առաջին մենաշնորհը, զոր հաստատեց խորհրդային կառավարութիւնը։ Դրամատուներն իսկ, որոնց գլխուն կը բարդէր Լէնին դրամատիրութեան բոլոր մեղքերը, պետականացան ամիս մը վերջ միայն։

Մամուլը, որ զրկուած էր իր աջակողմեան Թեւէն, միշտ նոր կառավարութեան Թշնամի, շարունակեց իր յարձակումները։ Երկար ատեն, Լէնին փափկութեամբ չարժեցաւ մամուլին հանդէպ։ 5 Ապրիլ 1918ին, հրովարտակ մը հանեց հրամայելով Թերթերուն, որ «առաջին էջին վրայ հրատարակեն Խորհուրդներու Կեդր․ Կոմիտէին եւ գործաւորներու խորհուրդին բոլոր հրովարտակները եւ հրամանագիրները, ինչպէս նաեւ տեղական Խորհուրդներու պրիկազները »։

Մինչ այդ, 28 Յունուարին, հրովարտակով մը կը հաստատէր « մամուլի յեղափոխական ատեան մը», որ պիտի բաղկանար երեք հոգիէ եւ պիտի դատէր «բոլոր ոճիրներն ու յանցանքները, որոնք կը գործուէին մամուլի միջոցաւ», այսինքն «գիտամամբ հրատարակելով սուտ լուրեր, ի վնաս ժողովուրդին շահերուն եւ իրաւունքին»։ Այս ատեանին վճիռները անբեկանելի էին։ Ատեանը կրնար վճռել տալ տուգանքի, լուրը սրբագրելու, Թերթը կամ տպարանը գրաւելու, բանտարկութեան, աքսորի, — այդ պատիժները նախատեսուած էին 18 Դեկտեմբեր 1917ի հրովարտակով, որ կը կրէր միայն դատական գործաւորին անունը, Շթայնպէրկ, Էսէր։ Այս պատիժները, որոնք կը վերաբերէին յատկապէս սուտ լուրերու հրատարակութեան, տարբեր չէին այն միջոցներէն, որոնց կը դիմէր Նիկոլա Բ․ կամ Քէրէնսքի։ Այս անգամ զանոնք գործադրողին անունն էր փոխուած, — Լէնին։ Եւ Լէնին պէտք չունեցաւ ուրիշ հրովարտակներու ջնջելու համար ընդդիմադիր Թերթերը։ Այս օրէնքները բաւական եղան կամաց կամաց հաստատելու կոմունիստ կուսակցութեան մամուլի մենաշնորհը 1918ի ամրան, քանի կը տարածուէր քաղաքացիական պատերազմը, մասնաւորաբար Էս - Էրներու ըմբոստութենէն եւ Կրեմլինի պալատին ռմբակոծութենէն վերջ։

7 Սեպտեմբեր 1918ի հրովարտակը եկաւ լրացնել այդ մենաշնորհը, արտաքին եւ ներքին լուրերու հրատարակութեան իրաւունքն ալ տալով ՌՈՍԹԱ գործակալութեան, որ 1924ին պիտի կոչուէր ԹԱՍՍ գործակալութիւն, իբրեւ հետեւանք Խորհուրդներու Սոցիալիստ Հանրապետական Միութեան (ԽՍՀՄ)։ Այս հրովարտակով, Խորհուրդներու Գործադիր Կեդր․ Կոմիտէին մամուլի դիւանը, որ կը կոչուէր ՌՈՍԹԱ, իր իրաւասութեան տակ կ'առնէր ոչ միայն փեթրոկրատի մամուլի, այլեւ հեռագրի գործակալութիւնը, եւ իր անունին կը փոխանցէր բոլոր պայմանագրութիւնները, մասնաւորաբար անոնք որ ստորագրուած էին օտար հեռագրական գործակալութեանց հետ՝ լուրերու փոխանակութեան համար։

Եւ մինչ Թնդանօթը կ'որոտար Մոսկուայի քաղաքին իսկ մէջ, Խորհուրդներու համառուսական Ե․ համագումարը կը վաւերացնէր, 10 Յուլիս 1918ին, Ռուսիոյ Խորհուրդներու Դաշնակցային Ընկերվարական Հանրապետութեան Սահմանադրութիւնը, որու 14րդ յօդուածը կը ճշդէր մամուլին իրաւունքները եւ մենաշնորհը, համաձայն այն վարդապետութեան, որ կ'ընդունի Թէ խորհրդային կառավարութիւնը ամէնէն կատարեալ արտայայտութիւնն է աշխատաւոր զանգուածներու կամքին, իսկ բոլշեւիկ կուսակցութիւնը՝ անոնց անսխալական ուսուցիչը։

« Որպէսզի աշխատաւորները կարե-

ԵՐԲ ՇԷՆ ԷԻՆ ՄԵՐ ԲՈՑՆԵՐԸ

ՄՇԵՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՐՍՆԻՔԸ, ԵՐԳԵՐՆ ՈՒ ՊԱՐԵՐԸ

Պարողներ հեռանալէ վերջ, կը սկսի հարսին հինադրոնքը, բոլորի ձեռքեր հինա քսելով։ Տատեր կը նիրհեն, իսկ ծաղկոցի աղջիկներ, հարսը արթուն պահելու համար, զանազան կատակներ կ'ընեն, կատակներէն կ'անցնին գեղջուկ սիրահարական երգերու։

Նմոյշ մը այդ երգերէն։

Աղջի տնաշէն,
Մեր դուռ ու ձեր քար ու քռայ,
Սեւ ջուր յելի կը գգռայ,
Գլխուդ ծոպեր կը փռփռայ,
Ջան ու ջիկարս կը թրթռայ։
Իմալ էնիմ, շատիկ դարտեր։

Աղջի տնաշէն,
Մեր տուն ու ձեր դիմաց դիմաց,
Աչօք ընօք կենեմ իմաց,
Իմ յերեսի հայէն գնանց,
Իմ միս հալաւ ոսկոր մնաց։
Իմալ էնիմ, շատիկ դարտեր։

Աղջի տնաշէն,
Դու կանէր էր դէմ ամրոցին,
Լուսնակ զարկեր սրտանոցին,
Ջուլխտակ շամամ մէջ քու ծոցին,
Մէկ տուր դրեմ իմ դարտ ու խոցին։
Իմալ էնիմ, շատիկ դարտեր։

Աղջի տնաշէն,
Դու կանէր էր դարկայի դուռ,
Թշերդ կարմիր կը մնէր նուռ,
Սիջկունքդ կը մնէր խանչալի բուռ,
Դու չես էներ սավտայիդ ծուռ,
Իմալ էնիմ, շատիկ դարտեր։

Աղջի տնաշէն,
Դու կանէր էր խամա բերդին,
Քու սէր ինկած մէջ իմ լերդին,
Ես կանիծեմ իմ սեւ բախտին,
Ես զքի կառնիմ, թխ չես քրթին,
Իմալ էնիմ, շատիկ դարտեր։

Աղջի տնաշէն,
Առնենք զիրար փախնինք ի սար,
Գտնանք քաք մը մտնանք հասար,
Մեր սիրտ ուրախ բարձինկն է խար,
Աստուած մեծ է կենէ մի ճար,
Իմալ էնիմ, շատիկ դարտեր։

Ուրիշ մը․

Պոտ պոտ քուռակ հեծեր եմ,
Կը հալիմ մալիմ, ա՜խ նար ջան,
Արազա գետ գացեր եմ,
Խաչ յերդում կինիմ քու նարն եմ,
Զիս տանին կախեն զքե կ'առնեմ։

Արազ Արազ ճամբայ տուր,
Կը հալիմ մաշիմ, ա՜խ նար ջան,
Զիմ նարս կարօտցեր եմ,
Ժամ յերթամ կինիմ քու նարն եմ,
Զիս կախեն խեղդեն զքե կ'առնեմ։

Արեւ զարկի քռի կող,
Կը հալիմ մաշիմ, ա՜խ նար ջան,
Եարակ կուգայ շալակ բող,
Խաչ յերդում կինիմ քու նարն եմ,
Զիս տանին կախեն զքե կ'առնեմ։

Երկու զալըմ քոյր ունիմ,
Կը հալիմ մաշիմ, ա՜խ նար ջան,
Կ ըսեն արի զքու նար թող,
Ժամ յերթամ կինիմ քու նարն եմ,
Զիս կախեն խեղդեն զքե կ'առնեմ։

Նարոջ թողել խօլա՞յ է,
Կը հալիմ մաշիմ, ա՜խ նար ջան,
Դարտի քալել բալայ է,
Խաչ յերդում կինիմ քու նարն եմ,
Զիս տանին կախեն զքե կ'առնեմ։

Արեւ զարկի մէջ բակին,
Կը հալիմ մաշիմ, ա՜խ նար ջան,
Շուք հանցի պատի տակին,
Ժամ յերթամ կինիմ քու նարն եմ,
Զիս կախեն խեղդեն զքե կ'առնեմ։

Որն որ զիմ սիրած կ'առնէ,
Կը հալիմ մաշիմ ա՜խ նար ջան,
Զվէլէ գլխի թագին,
Խաչ յերդում կինիմ քու նարն եմ,
Զիս տանին կախեն զքե կ'առնեմ։

Այս, եւ դեռ ուրիշ երգեր երգելէ վերջ, հոս եւս տան տիկիններ կը սկըսին խմոր Թրել եւ կերակուր պատրաստելու համար Թոնիր վառել։

Որոշուած ատեն, հարսնած կը հրաւիրուի հարսի հօր տուն, կուգան նաեւ հասնածի հիւրընկալողներ, կը հրաւիրուին գիւղի նշանաւոր մարդիկ, ռէս, մէճլիս, երէցփոխ, գզիրն ու քիաթիպ, ու տէր բաբան։ Հոն են նաեւ գիւղի լոթի լօփազներ, *կարիճ* գուլաշնիներ։

Կը պատրաստուի կեր ու խումի սեղան, առատ է ամէն բան, կեր ու խում առանց խնայելու, երգ ու կանչ առանց հրաւիրելու։ Տունը տէր չի ճանչնար։

Ապա կուգայ խորովուն, խոշոր ափսէի մը վրայ մանրուած մաս մաս բաժնուելու հանդիսականներուն։

Հոս է որ տեղացի կորիճ երիտասարդներէն մէկը ոտք կ'ելլէ եւ կը պոռայ․

— Հօ՜փ, կամ փաճ կամ գուլաշ։

Հոս կայ արժանիքի խնդիր։ Հարսնած եկող երիտասարդներու մէջ ալ խօփուղներ *կան, եւ որոշուած է* գուլաշնին, *մանաւանդ որ շրջապատուած են հարս ու աղջիկներով, արիւն գլուխ կը Թռի հարրած կորիճին, անմիջապէս կը սկսի լաթերը քակել, եւ մէջ կը նետուի, ձեռքերը շփելով։*

Մէջ կը մտնեն տէր հայր, եւ ուրիշ պատուաւոր մարդիկ, եւ տեղացին որ փաճ, կամ գուլաշ պահանջած էր։ Անոր կուտան խորովածի վիզը եւ խնդիր խաղաղօրէն կը վերջանան։

Անմիջապէս սեղանի վրայ կուգան հարսի լաթերը։ Տէր հայրը լաթերը կ'օրհնէ։ Կնքահայր տէր հօր վարձք կը վճարէ, եւ հանդիսականներ ալ խաչ համբոյր կուտան։ Լաթերը հարսին կը հագուցնէ մասնագէտ կին մը, կը հիւսէ անոր մազերը եւ անոնց վրայ կը դասաւորէ զանազան գոյնէ բաղկացած մետաքսէ շղարշներ, յուլունքներ եւն․։

Գլխու կապի (քօղք) ատեն, ծաղկոցի աղջիկներ երեք կարգի բաժնուած հետեւեալ դովք կը սկսին, մեղմաղձոտ եղանակով։

Մէրիկ մէրիկ, դու մի յիլար,
Ես եմ լալու,
Հէմ լալու, հէմ երթալու։

Շէմկլիկ շէմկլիկ, դու մի ժաժա
Ես եմ ժաժալու,
Հէմ ժաժալու, հէմ երթալու։

Դռնիկ դռնիկ, դու մի ճռա
Ես եմ ճռալու,
Հէմ ճռալու, հէմ երթալու։

Հողիկ, հողիկ, դու մի սռայ,
Ես եմ սռալու,
Հէմ սռալու, հէմ երթալու։

Թփիկ, թփիկ, դու մի թափի,
Ես եմ թափելու,
Հէմ թափելու, հէմ երթալու։

Մ․ ԲԱՐԽԵԱՆ

(8)

(Շար․)

նան ազատօրէն արտայայտել իրենց գաղափարները, կ'ըսէ այդ հրովարտակը, Ռուսիոյ Խորհուրդներու Դաշնակցային Ընկերվարական Հանրապետութիւնը կը ջնջէ ամէն պայմանն որ մամուլը կ'ենթարկէ դրամագլուխին, եւ աղքատ գիւղացիներու եւ աշխատաւոր դասակարգին ձեռքը կը դնէ այն բոլոր թէքնիք եւ նիւթական միջոցները, որոնք անհրաժեշտ են հրատարակելու համար թերթերը, գրքոյկները, գիրքերը, եւ ազատօրէն տարածելու համար ամբողջ երկրին մէջ»:

Այս հրովարտակն էր որ հիմ ծառայեց խմբագրելու համար 125րդ յօդուածը այն նշանաւոր Սահմանադրութեան, զոր մշակեց Սթալին եւ զոր վաւերացուց, 5 Դեկտեմբեր 1936ին, Խ. Ս. Հ. Միութեան Խորհուրդներու 8րդ արտակարգ համագումարը: Մամուլի ազատութիւն տրուած է այդ Սահմանադրութեամբ, եւ բոլոր քաղաքացիներուն:

Այժմ տեսնենք թէ, իրականին մէջ, խորհրդային քաղաքացիները ո՛րքան կ օգտուին այդ ազատութենէն:

Հակառակ այն բացառիկ դիւրութեանց, նիւթական ու նիւթական լայն միջոցներուն,— տպարան, թուղթ, եւայլն, — զորս պետութիւնը կը դնէր իր տրամադրութեան տակ, խորհրդային մամուլը ճգնաժամային վայրկեաններ անցուց սկիզբները: Տնտեսական պաշարումը եւ պատերազմին ու յեղափոխութեան պատճառած տնտեսական քայքայումը աղետալի անդրադարձումներ ունեցան թերթերու ոչ միայն բովանդակութեան, այլեւ անոնց արտաքին ձեւին վրայ: 1918էն սկսեալ, մելանին որակը այն աստիճանի հասաւ, որ բազմաթիւ թերթեր գրեթէ անընթեռնլի դարձած էին: Գալով թուղթին, շատ շուտ պակսեցաւ եւ 1919ի սկիզբը, «Իզվեստիա», որ կառավարութեան պաշտօնաթերթ դարձած էր, լոյս կը տեսնէր միայն մէկ էջի վրայ, յետոյ, Յուլիս 1էն սկսեալ, հրատարակուեցաւ ալրանք փաթթելու յատուկ թուղթի վրայ: 1920ին այսպիսի թուղթի կամ գունաւոր թուղթի վրայ կը տպուէին գրեթէ բոլոր թերթերը:

Թերթերը կը բաշխուէին ձրիաբար, կառավարական կազմակերպութեանց կամ բանուորականձէնտիքներու միջոցով: Այսուհանդերձ տպագրութեան թիւը շատ քիչ պակաս էր նախապատերազմեան ռուսական մամուլին տպագրութեան թիւէն: Լէնինի տնտեսական նոր քաղաքականութեամբ (ՆԷՊ), թերթերը հարկադրուեցան իրենց ծախքերը գոցել հասույթներով, ինչպէս նաեւ ծանուցումներով, որոնց հրատարակութիւնը դեռ նոր ջնջուած էր: Արդիւնքը ողբալի էր: 1922 Յունուարին, խորհրդային ամբողջ մամուլին տպագրութեան թիւը հազիւ կը հասնէր նախապատերազմեան թերթերու տպագրութեան թիւին կէսին: Այսուհանդերձ յեղափոխութիւնը ընթերցանութեան իրական ծարաւ մը ստեղծած էր ժողովրդական զանգուածներուն մէջ, անդիմադրելի ցանկութիւն մը բան սորվելու: Այսպէս վարժուեցան դրամ վճարել թերթի համար, մինչ մամուլն ալ իր կարգին սկսաւ կազմակերպուիլ՝ գոհացում տալու համար այն պահանջին որ ցոյց կը տրուէր հետզհետէ աւելի, երբեւ հետեւանք հանրային կրթութեան կատարած նուաճումներուն:

Համաձայն խորհրդային վիճակագրութեանց, Խորհ. Միութեան մէջ, անցեալ Մայիս ամսուն, կը հրատարակուէին 8521 թերթեր, որոնց տպագրութեան թիւը կը հասնէր 36 միլիոնի: Գոհացում տալու համար թերթերու, ինչպէս նաեւ գիրքերու հրատարակութեան պահանջին, կառավարութիւնը ստիպուեցաւ զարկ տալ թուղթի ճարտարարուեստին, այսպէս արտադրութիւնը բարձրացնելով 197,000 թոնոյէն (1907) աւելի քան 800,000ի (1937): Եւ Խորհ. Միութիւնը դրաւեց, թուղթի ճարտարարուեստի կողմէ, երկրորդ կարգը բովանդակ Եւրոպայի մէջ:

Գնահատելու համար խորհրդային մամուլին զարգացման ընթացքը, հարկ է արձանագրել որ նախապատերազմեան ռուսական մամուլը, եթէ լաւ խմբագրուած էր, այսուհանդերձ քիչ էր տարածուած: Գաւառին մէջ առաջին թերթերը լոյս տեսած են 60ական թուականներուն: 1900ին, ելմտական կայսերական նախարարութեան հրատարակած մէկ վիճակագրութեան համաձայն, բովանդակ Ռուսիոյ մէջ, — ի բաց առեալ Ֆինլանտան, — լոյս կը տեսնէին 994 պարբերաթերթեր, 304ը Փեթերպուրկի, 100ը Մոսկուայի, 92ը Վարշաւայի եւ 78ը այլ նահանգային կեդրոններու մէջ: 91ը կը խմբագրուէին լեհերէն, 49ը՝ գերմաներէն, 12ը լեթոնական, 11ը եսթոնական, 7 վրացերէն, 6ը ֆրանսերէն, 5ը հայերէն, 2ը եբրայերէն, 1ը անգլերէն, 1ը ֆիններէն լեզուներով: 161ը օրաթերթ, 216ը շաբաթաթերթ, 225ը ամսաթերթ: 1913ին ռուսական մամուլը աւելի եւս զարգացած էր, արդի Խորհ. Միութեան հողերուն վրայ՝ կը հրատարակուէին 859 թերթեր 2,729,000 օրինակ:

Իսկ ա՞յժմ:

ՈՒՍ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Հայ Ուսանողական Միութեան անդամական ընդհանուր ժողովը տեղի ունեցաւ դեկտեմբեր 12ին իր սեփական հաւաքավայրին մէջ: Լսելէ եւ վաւերացնելէ ետք նախկին վարչութեան գործունէութեան զեկուցումը եւ հաշուետուութիւնը, ժողովը քուէներու մեծամասնութեամբ ընտրեց նոր վարչութիւնը կազմուած այսպէս.— Պ. Պ. Երուանդ Փէլթէքեան՝ ատենապետ, Մելիք Նաֆիլեան՝ փոխ-ատենապետ, Թոգաթլեան՝ ատենադպիր, Օր. Մարիքա Փէշթիմալճեան՝ գանձապահ, Բիւզանդ Եաղուպեան՝ խորհրդական:

Տ.

ՏՈՄՍԵՐ

Ի՛նչու կը պատերազմին

Ամանորի առթիւ իր աւուր պատշաճի ուղերձին մէջ, վարչապետ Չէյմպըրլէն ըսաւ, թէ 1938 տարին միջազգային տեսակէտէ առանց ուշագրաւ յաջողութիւններու չանցաւ:

Ինչքան ալ շատեր այս հաստատումը նկատեն չափազանց լաւատեսութեան արտայայտութիւն, այսուհանդերձ իրողութիւն է որ աշխարհի եւ մասնաւորաբար եւրոպական ցամաքամասի ճակատագիրը վարող պետութիւնները յաջողեցան խափանել պատերազմի սպառնալիքըանցեալ աշնան:

Եռացող ու ամէն օր, ամէն ժամ նոր խմորումներէ անցնող այս աշխարհին մէջ, ուր շահերու մրցակցութիւնները անխուսափելի են ու ազգային հակամարտութիւններն ու բախումները բազմաթիւ, դժուար է քաղաքական ղեկավարներու համար ելքեր գտնել ու խաղաղ կենցաղի իրաւակարգեր հաստատել: Այսօր մեծ պետութեանց ճակատագրի ղեկավարութիւնը աւելի բարդ ու բազմակողմանի, աւելի կնճռոտ ու դժուարին է քան երբեք: Միջազգային բարդ հարցերուն մօտենալու տարբեր անկիւններ ու տարբեր մեկնակէտեր ստեղծուած են: Աշխարհահայեացքները չէ որ որոշիչ ազդակ կը հանդիսանան ու ընդունելի ու անառարկելի կը համարուին բոլորին համար, այլ սեփական շահերէ ծնած հեռանկարները կը վարեն բոլորը:

Այս ընդհանուր բաբելոնական խառնակութեան մէջ, ուր այնքան բազմազան ու բազմածին սկզբունքներ ու իզմեր իրար կը խաչաձեւեն ամէն օր, մէկ էական գիծ կը զատորոշէ մեծ պետութիւնները իրարմէ ու կը դասաւորէ զանոնք հակամարտ խմբակցութեանց մէջ,— ժողովրդավար ու միատիրական (totalitaire) կարգերու զատորոշումը:

Ժողովրդավար կարգերու տակ ապրած է դարերով ու կ'ապրի մարդկութիւն մը, որ եղած է բարգաւաճ, աշխարհակալ, հարուստ հողով, մարդկային ու նիւթական աղբիւրներով եւ տրամադիր չէ իր կերտած ազատական այս դրութիւնը փոխել արտաքին ո եւ է ճնշումի կամ հարկադրանքի տակ,— ըլլայ գաղափարաբանական, ըլլայ բռնի ուժի պարտադրանք: Ժողովրդավար ազգերու համար անհատի քաղաքականազատութիւնը հիմն էսլէ-տութեան եւ այս ըմբռնումին վրայ կառուցած է իր քաղաքակրթական ամբողջ շէնքը:

Միատիրական կարգը, որ նոր է իր արդի ձեւին մէջ Եւրոպայի համար եւ որուն փարած են նոյնպէս քաղաքակրթական ու քաղաքական տեսակէտէ անսահման արժէքի տէր գերման ու իտալական ժողովուրդները, նոյնքան նախանձախնդիր է որ ժողովրդավար ո եւ է թափանցում կամ ուժի հարկադրանք չստիպէ քանդելու իր կառուցած շէնքը: Միատիրական ազգերու համար պետութիւնն է ինքնարժէքը եւ անհատը պէտք է ծառայէ անոր: Անհատի ազատութիւնը երկրորդական տեղ կը գրաւէ պետութեան շահերու ճշդորոշումին մէջ:

Այս երկու հակադիր ու թերեւս հակամարտ կարգերու գոյութիւնը պատճառ չէ սակայն, որ անոնք իրարու հետ յաւիտենական պայքարի ու նոյնիսկ բախումի ու պատերազմի մէջ ըլլան: Ուրիշ խօսքով՝ հնարաւոր է այս երկու կարգերու միջեւ միջազգային յարաբերութիւն ու խաղաղ կենցաղ ստեղծել, առանց անպատճառ ձգտելու որ ամէն վէճ զէնքի ուժով հարթուի:

Եւ այս խաղաղ կենցաղը ստեղծելու, զայն տեւական դարձնելու մէկ կերպ միայն կայ,— ջանք չթափել որ իւրաքանչիւրը իր կարգուսարքըպարտադրէ միւսին: Եթէ ժողովրդավար պետութիւնները չպայքարին ու չզաւեն տապալելու միատիրական վարչաձեւերը, եւ փոխադարձաբար եթէ նոյնը ընեն միատիրական պետութիւնները, աւելի պարզ խօսքով՝ եթէ մեծերը գաղափարախօսական պատերազմ չմղեն ժողովրդապետութեան ու միատիրութեան շուրջ, այն ատեն պատերազմի սպառնալիքը կը նուազի: Գաղափարախօսական ճակատի վրայ պետութեանց դասաւորումը — ժողովրդավար ու միատիրական — անիմաստ կամ անվտանգ կը դառնայ եւ կը մնայ տակը իրականը՝ ազգերու հակադիր շահերու բախումը, ինչ որ անխուսափելի է եւ հասկնալի: Շահերու կանոնաւորումով, երկուստեք փոխադարձ զիջումներով ալ հնարաւոր կը դառնայ առաջքը առնել պատերազմ կոչուած աղէտին:

Այս հիմնական հայեացքը ունեցաւ վարչապետ Չէյմպըրլէն 1938ի ընթացքին եւ որոշ արդիւնքներ ձեռք բերաւ: Այս հիմնական հայեացքով ալ ան քիչ մը լաւատես տրամադրութիւններ կը անուցանէ եւ կը ձգնի 1939ին եւս վարել իրեն վստահուած կայսրութեան ղեկը: Այսպէս կը տեսնեն նաեւ Հիթլէր, Մուսոլինի ու Փարիզի պետական վարիչները:

Եթէ պատերազմ ծագի երբ եւ իցէ, գաղափարական հակամարտութիւնը չ'ն իրական պատճառը, այլ ազգերու եւ պետութեանց շահերու բախումը: Գաղափարախօսականը պարզապէս կեղեւ է: Միջուկը շահն է:

ԱՍԱՏՈՒՐ

ԱՆՁՐԵՒԻ ՏԵՂ ԽՆԴՈՒՔ

Արուեստական անձրեւի տեղ ծաղրանք ու խնդուք: Գրած էինք, թէ Պուէնոս Այրէսի մէջ Ժուան Պայկորի Վէյլար նորահնար մեքենայի մը միջոցաւ տեղատարափ անձրեւ յաջողած է թափել քաղաքին վրայ: Այժմ կը պարզուի, որ ոչ թէ անձրեւ է թափուած, այլ ծաղրական խնդուք:

Սինեոր Վէյլար յայտարարած է տասը օր առաջ, թէ յունուար 3ին այնպիսի անձրեւ պիտի թափէ քաղաքին վրայ, որ ջրհեղեղ պիտի պատահի: Ան այս հրաշքը պիտի գործէր ամպերը հաւաքող եւ խտացնող ելեկտրամագնիսական մեքենայի մը միջոցաւ:

Անձրեւ տեղաց իր գուշակած օրէն չորս օր առաջ, բայց յունուար 3ին կաթիլ մը անձրեւ չինկաւ: Ասոր վրայ Արժանթինիօդերեւութաբանական կայանիվարիչը հրապարակային ծաղրանքի ենթարկեց այս նորօրինակ հընարիչը:

Այժմ սինեոր Վէյլար, որ Միլանի համալսարանէն շրջանաւարտ է, կը յայտարարէ թէ յունուար 3ին անձրեւ չտեղաց, որովհետեւ իւր մեքենան շարժման մէջ դրած չէր: Ինք պիտի շարունակէ իր փորձերը այսուհետեւ եւ վստահ է որ արդիւնքի պիտի հասնի:

ՄԱՄՈՒԼ

ԽՕՍՔԷՆ ԵՏՔ...

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ.

— «Շատ խօսեցանք ու գրեցինք: Գիտի գրենք սակէ ետքն ալ: Կը գրուի ու կը խօսուի ոչ միայն այս գաղութին ու այս սիւնակներուն մէջ, այլեւ գրեթէ բոլոր գաղութներու եւ բոլոր հայ թերթերու մէջ:

Մեր առօրեայ մտահոգութեան առարկան, մեր գուրգուրանքին ու պաշտպանութեան կարօտ կալուածները կը կազմեն՝ հայ լեզուն ու գրականութիւնը. հայ մշակոյթն ու պատմութիւնը. մէկ խօսքով՝ ազգային դիմագծութեան պահպանման եւ զարգացման բոլոր ազդակները:

Հանրային ու եկեղեցական բեմերէն մինչեւ թերթերու սիւնակները՝ այս մասին է որ կը խօսուի ու կը գրուի. բայց առանց արձագանգի. ի՞նչ արդիւնք. պանծացուցէք, որքան կ'ուզէք հայ ժողովուրդն ու իր պատմութիւնը, յիշեցէք շքեղ գործերուանունները, վեր առէք հայ մշակոյթի արժէքը եւ անոր դերը՝ մեր գոյութեան ու այսօրուան ու վաղուան մեր կեանքին համար: Ի՞նչ օգուտ:

«Ընթերցող հասարակութիւնը», ինչպէս կ'ըսեն, կը կարդայ, թերեւս պահ մը կը խորհրդածէ ալ. հաւանութիւն ալ կու տայ. թերեւս քովինին հետ երկու խօսք ալ կը փոխանակէ, ու... ու լռութիւն: Կ'անցնի ժամը. օրը կը փոխուի եւ ամէն բան կը մոռցուի: Առեւտրականը իր գործին կ'երթայ, արհեստաւորը՝ իր կրպակը. վարժապետը իր դասին, կրօնաւորը՝ իր եկեղեցին ու ժողովականն ալ՝ իր ժողովին: Որո՞ւ համար գրուեցան կամ որո՞ւ համար խօսուեցան դեռ քանի մը ամ, կամ քանի մը օր առաջ գրուած ու խօսուած բառերը՝ պարզուած ու լուռ կերպով վաւերացուած ծրագիրները:

Ի՞նչ հարկ հոդ ընելու.— կը մըտածուի երեւի,— ինչպէս առեւտրականը առուտուր կ'ընէ եւ ապրանք կը ծախէ, կօշկակարը՝ կօշիկ կը շինէ կամ կը ծախէ, թերթերն ալ, մտաւորականները կամ բանախօսներն ալ իրենց առաջարկները կամ ծրագիրները... կը ծախեն. այսինքն՝ կը գրաղին անոնցմով, ինչպէս ուրիշներ կը գրաղին իրենց գործերովը...

Բարեմիտները կը շեշտեն կարեւորութիւնը եղած առաջարկներուն, ըլլալիք գործերուն. պատրաստակամ կը գտնուին իրենք զիրենք նոյնիսկ աջակցելու, բայց, յանկարծ քաղաքական աշխարհը կը խլրտի. Հիթլէր ճառ մը կը խօսի. Հռոմի մէջ ցոյց մը տեղի կ'ունենայ, Մոսկուայի մէջ գլուխ մը կը թռչի, եւ թռչող գլուխին հետ կը ցնդին նաեւ մեր առաջարկները, մեր առաջադրութիւնները: Ալ ի՛նչ մշակոյթ, ալ ի՛նչ գիր ու գրականութիւն, մանաւանդ որ կան դպրոցները, որոնք վերջապէս կը քալեն. թերթերը՝ որոնք լոյս կը տեսնեն, եկեղեցիները՝ աղօթքի կը կանչեն ու խունկ կը ծըխեն: Այսինքն՝ կը մնանք հոն, ուր էինք երէկ, եւ եթէ կ'ուզէք քիչ մըն ալ ետ, որովհետեւ երբ առաջ չենք երթար, անպատճառ ետ կ'երթանք, որովհետեւ ուրիշները չեն կենար:

Այս՝ այսպէս է եւ այսպէս ալ պիտի երթայ, եթէ շարունակենք խօսիլ ու լսել միայն:

Եթէ խօսքը գործի վերածելու ոյժն ու կամքը պակսին մեզի:

Եթէ քանի մը հոգի, ձեռնհաս ու նախաձեռնող, իրարու քով չգան, կամ չբերենք, գործի մասին մտածելու համար:

Ինչո՞ւ ունենալ, ամէն գաղութի մէջ, ուսումնական խորհուրդ, եւ զանազան խայտաբղէտ խորհուրդներ ու մարմիններ, յատուկ պիտակներով եւ չունենալ մշակութային խորհուրդ մը: Մարմին մը՝ որ մտածէ՝ եւ մտածելու մղէ հայ գիրին ու գրականութեան մասին. ազգային նշանակութիւն ունեցող հրատարակութեանց մասին. իւրաքանչիւր գաղութի պատմութեան, հայ ու տեղացի ժողովուրդի մտաւորական յարաբերութեանց մշակման եւ վերջապէս փոխադարձ թարգմանութեանց այնքան կարեւոր ձեռնարկի մասին: Մարմին մը, որ, օրինակ Եգիպտոսի մէջ, հայ գրականութիւնը ծանօթացնէ արաբ ժողովուրդին. այլ մանաւանդ մտաւորականութեան: Հայ գրականութենէն լաւագոյն կտորներու ծաղկաքաղ մը թարգմանէ արաբերէնի եւ արաբական գրականութենէն հայերէնի: Լուրջ, մտածուած ձեռնարկ մը, որ կրկնուի այլ գաղութներու մէջ, ինչպէս Սուրիա, Պալքանները եւ ուր որ պէտք կայ: Տեսանք դեռ վերջերս Յունաստանի մէջ եղած նմանօրինակ համեստ ձեռնարկի մը յարուցած գնահատանքի ու համակրանքի ալիքը՝ հայութեան համար»:

ՄԻՀՐԱՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՅԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ

Ծանօթ առեւտրական Միհրան Գ. Մուրատեան, որ նախապէս ներկայացուցիչն էր Նիւ Եորքի Թաւշանճեան տան, Միլանէն Պուքրէշ ճամբորդած միջոցին յանկարծամահ եղած է Թրիէսթէի մէջ:

Հանգուցեալը ծնած էր Պոլիս 1865ին, եւ միշտ արձագանգ տուած է հանրօգուտ գործերու, օգնած է Փաւլովի Մեսրոպեան ճեմարանին եւ իր անձնական ծախքով կառուցած է Եէնիպէոյ մայրաքաղաք Ատիս Ապէպայի եկեղեցին:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՄԵՌԱՒ ԱԹԱԹԻՒՐՔ

Դարմանող եւ խորհրդական բժիշկներու կողմէ կառավարութեան յանձնուած պաշտօնական տեղեկագրին համաձայն, 1938ի Յունուարին, Աթաթիւրք իր մարմնին վարի մասերուն վրայ կարգ մը քերուըտուքներէ սկսած է գանգատիլ: Թէեւ կերպով քթի արիւնահոսութիւնն ալ յաճախակի տեղի կ'ունենար: Երբ այս ախտանշաններու ատընթերընդհանուր տկարութիւնն ալ սկսաւ ինքզինքը զգացնել, պէտք տեսնուեցաւ քննելու Աթաթիւրքը:

Ինչպէս տեղեկագրին մէջ ալ կը յիշուի, առաջին անգամ, Եալովայի մէջ, Փրոֆ. Նէշէթ Էօմէր եւ Նահիտ Րէշատ քննեցին Աթաթիւրքը եւ «կողին ոսկորներուն տակ՝ 3 բթաչափէ աւելի լեարդի ընդլայնում մը» գտեր են: Ասիկա սեւ թոքին թէթեւ կերպով ուռիլն էր:

Փայծաղը շատ մեծցած չէր: Սըրունքներուն եւ ոտքերուն վրայ՝ քերուըտուքի հետեւանքով փշտիկներ կը տեսնուէին:

Աթաթիւրք այս միջոցին կշռուեր եւ 75 քիլօ եկեր էր: Քիչ ժամանակ յետոյ, երբ Եալովայի ճամբով Պոլսոյէն Իսթանպուլ կը վերադառնար, ցրտառութիւն ունեցեր եւ ասկէ Անգարա գացած ատեն 15 օր տեւող «թոքերու բորբոքում» մը անցուցեր էր: Հիւանդութիւնը բաւական բարձր ջերմութեամբ ընթանալուն հետեւանքով, բաւական ցնցեր էր զայն:

Փետր. 28ին, Փրոֆ. Աքիլ Մուհթարի, Փրոֆ. Նէշէթ Էօմէրի, Տոքթ. Հիւսամէտտինի, Տոքթ. Ասըմի եւ Տոքթ. Զիհնի միջեւ տեղի ունեցած խորհրդակցութիւններուն ատեն, Աթաթիւրքի լեարդի կարծրութիւնը ուշադրութիւն գրաւած էր: Ասկէ զատ փայծաղն ալ սկսած էր մեծնալ, բայց սրունքներուն վրայ դեռ ուռեցքի հետքեր չէին տեսնուեր:

Այս միջոցին, յաճախակի տեղի ունեցող քթի արիւնահոսութեանց դէմ անհրաժեշտ միջոցներ ձեռք կ'առնուէին: Աւելի վերջերը, Փրոֆ. Ֆրանկի ալ մասնակցութեամբ կատարուած քննութեամբ, նախորդ ախտաճանաչումը ընդունուեր եւ դարմանումը շարունակուեր է:

Մարտի առաջին օրերուն, Փարիզէն բերուած Փրոֆ. Ֆիսէնժէ, Տոքթ. Նէշէթ Էօմէրի հետ կատարած խորհրդակցութեան մէջ, Աթաթիւրքի հիւանդութիւնը իբր «Հէփաթիթ Սքլէրօ— Փոնժէքթիվ Էթիլիք» ճշդած է: Հիւանդութիւնը այս շրջանին դէպի բարելաւում դիմող վիճակ մը կը ցուցնէր: Վարի մասերը կ'ուռին...

Աթաթիւրքին Անգարայէն Իսթանպուլ վերջին վերադարձին, մարմնի վարի մասերուն վրայ ուռեր առաջ կուգան եւ փորին մէջ թթուներ կը հաւաքուին: Ասոր վրայ, Տոքթ. Նիհատ Րէշատի եւ Նէշէթ Էօմէրի կողմէ կատարուած քննութեամբ, կը վճռեն թէ հիւանդութիւնը «Սիրօզ»ի սկզբնաւորութիւն մըն է եւ վճռական ախտաճանաչումը կը կատարուի:

Ատեն մը յետոյ, հիւանդութիւնը յանկարծ կը մտնէ բուռն եւ լուրջ փուլի մը մէջ: Նախ, երկրորդ անգամ ըլլալով, կը հրաւիրուի Փրոֆ. Ֆիսէնժէ: Աւելի վերջը կը կանչուին Ֆօն Պերկման եւ Էփինկէր (ԽՄԲ.— գերման յայտնի բժիշկներ):

Մեր բժիշկները, օտար փրօֆէսօրներու հետ մօտէն կը զբաղին Աթաթիւրքի առողջական վիճակով, իրենց միջեւ բազմաթիւ խորհրդակցութիւններ կը կատարեն եւ գիտութեան անհրաժեշտ, ցոյց տուած բոլոր միջոցները ձեռք առնելով կը ջանան ապրեցնել զայն: Բայց հիւանդութիւնը, հակառակ ամէն խնամքի, դարմանումին դէմ կ'ըմբոստանայ եւ վտանգը օրէ օր կ'աւելնայ:

Վերջին շրջանին, ճաշէճսի կոչուած տկարութեան վիճակը կը սկսէր: Առաջին թմբիրը անցնելէ վերջ, Աթաթիւրք որ ժամանակի մը համար դարձեալ կեանքին վերադարձած էր, ինքզինքը այնքան լաւ կը զգար որ շուրջիններուն հետ կը խօսէր՝ նոյնիսկ վարչապետը ընդունելով ցուցմունքներ կ'ընէր անոր:

Այդ օրերուն, իր ամէնէն մեծ բաղձանքը մինչեւ Անգարա կարենալ երթալն էր: Իր տկունութիւնը աւելցած էր:

— Ինշալլահ լաւ պիտի ըլլամ: Ժողովին բացումին պիտի գտնուիմ, կ'ըսէր:

Այլեւս ցնդած էր...

Աթաթիւրք իր հիւանդութեան առաջացած օրերուն երկրորդ տագնապ մըն ալ անցուց: Այս տագնապի ընթացքին ալ, որ խիստ կարճ՝ միայն գիշեր մը տեւած էր, կարգ մը անբընական շարժումներ տեսնուեցան:

Օրինակ, ժամը կը հարցնէ: Երբ «եօթը» պատասխանը կը ստանար, կը բարկանար.

— Ես ճիշդ ժամը կը հարցնեմ: Ժամը քանի՞ն է, կ'ըսէր ու կը պոռար:

Նոյնպէս ջերմութեան աստիճանը կ'ուզէր հասկնալ, «37» է կ'ըսէին: Ասոր ալ կը սրտնեղէր.

— Մարդ ցերեկ ատեն 37 աստիճան ջերմութիւն կունենա՞յ, կ'ըսէր:

Այս երկրորդ տագնապին ալ իրեն նոյն չիճուկը ներարկեցինք: Յաջորդ առտու ինքզինքը գտաւ: Եւ այս անգամ ալ դարձեալ.

— Ես երէկ գիշեր ի՞նչ եղայ, հարցուց:

Եւ աւելցուց.

— Ես բուն երէկ գիշեր էր որ հիւանդ էի. պարզապէս փոխուած, ուրիշ մարդ մը եղած էի:

Այդ օրէն յետոյ բոլորովին հալիլ սկսաւ: Օր ըստ օրէ, նոյնիսկ ժամէ ժամ կը կքէր: Մէկ կողմէն ալ փորին ջուրը կ'աւելնար: Եւ այս աւելորդ ջուրը հետզհետէ այնքան նեղութիւն տուաւ որ, օր մը, կէսօրի մօտ, Աթաթիւրքին հրամանովը բոլոր բժիշկները սնարին վրայ հաւաքուեցան: Իրենց մէջ միայն ես չէի գտնուեր: Աթաթիւրք, որուն աւելի շատ սպասելու համբերժողութիւնը չէր մնացած կ'ըսէ.

— Շուտ ըրէք... մեծ տառապանքի մէջ եմ:

— Շո՛ւտ, շո՛ւտ, ջուրը առէ՛ք...

Բժիշկները իմ ներկայ ըլլալս յայտնելով, կ'ուզեն որ յաջորդ առտուան ձգուի գործողութիւնը, բայց Աթաթիւրք կը ջղայնանայ:

Եւ ասոր վրայ, Մէհմէտ Քեմալ երրորդ անգամ ըլլալով ջուրը կ'առնէ: Դուրս բերուած ջուրին քանակութիւնը այս անգամ աւելի քիչ է: Հազիւ 8ուկէս քիլօ... Բայց Աթաթիւրք կը պնդէ.

— Բոլորն ալ առէք, փորիս մէջ երբեք ջուր չմնայ: Ասոր վրայ իրեն կ'ըսուի որ 10ուկէս քիլօ է ջուրը:

Օր մը վերջն ալ Աթաթիւրք վերջին թմբիրը կը մտնէ: Այս շրջանին բոլոր ցաւատանջ փուլերը աչքիս առջեւն են:

Մեծ ազատարարը, հանդարտ կարծես կը քնանայ, երբեմն թէեւ փոքր ցնցումներով անկողնին մէջ կը ցատկէ, բայց երկվայրկեան մը յետոյ դարձեալ նոյն հանդարտութեան կը վերադառնայ:

Մահը, որ մինչեւ սնարին գլուխը եկած էր զայն յաւիտենականութեան փոխադրելու համար, կարծես կը ըզգայինք որ վայրկեանները կը համրէր: Կամաց կամաց կոկորդին մէջ հնդիւնները կը սկսին եւ երեսը աստիճանաբար կը սկսի սեւնալ: Աչքերը փակուած, կուրծքը շարունակաբար կ'ելլէ կ'իջնէ:

10 Նոյեմբերի օրը... ժամը 9 կը զարնէ: Աթաթիւրքին միայն 5 վայրկեանը մնացած է:

Պահ մը, փակուած աչքերը յանկարծ կը բանայ, գլուխը արագ շարժումով մը դէպի աջ կը դարձնէ: Ասիկա մեզի ուղղուած վերջին ակնարկն էր:

Ծանր ծանր կը մօտենանք իր անկողնին եւ հեծկլտանքներս առանց կարենալ զսպելու, իր անշնչացած մարմնին վրայ կը ծռիմ եւ իմ դողդղացող ձեռքովս կը փակեմ անոր կիսախուփ, աշխարհի դառնացած, երկնագոյն աչքերը:

Քիչ յետոյ, Տոքթ. Մէհմէտ Քեմիլ կուգայ եւ ճերմակ շղարշով մը կը կապէ անոր ծնօտը: (Վերջ)

եան ուղեւորութեան առթիւ: Նիստին մեծ մասը նուիրուեցաւ արտաքին նախարարին զեկուցման, որ անգամ մը եւս կը հաստատէր թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա կատարելապէս համաձայն են Միջերկրականի վերաբերեալ հարցերու մէջ:

Երեսփ. ժողովն ալ իր առաջին նիստը գումարեց նոյն օրը: Այս առթիւ նորէն նախագահ ընտրուեցաւ Պ. Էռիօ, որուն դէմ ուրիշ թեկնածու չկար: Վեց դեր-նախագահներէն չորսը ընտրուեցան մէկ անգամէն, համայնավար թեկնածու Տիւքլօ՝ երկրորդ քուէարկութեամբ, իսկ վեցերորդին ընտրութիւնը այսօրուան մնաց: Ինչպէս երեսփ. ժողովին, նոյնպէս ծերակոյտին վերաբացման առթիւ նախագահութիւնը վարեցին երիցագոյն անդամները, ընդհանուր ակնարկ մը նետելով ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան վրայ: Ծերակոյտին առժամեայ նախագահը չեշտեց ժողովրդական ճակատին անանկութիւնը:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

2 ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ բացառիկ տուրքի գործադրութեան եղանակի մասին պաշտօնական որոշում տրուած չէ տակաւին: Բայց կը հաստատուի թէ տուրքը պիտի գանձուի զուտ եկամուտին վրայ, զեղչելով արհեստակցական ծախքերը:

50 ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐ ՄԵՌԱՆ Քոզլուի մէջ (Թուրքիա), ձիւնամրրիկի մը հետեւանքով:

ԱՆԳԼԻՈՅ պատերազմական նախարար Հոր-Պէլիշա պաշտօնական զեկոյցով մը կը հերքէ այն ամբաստանութիւնները, թէ Մեծն Բրիտանիա թշնամական վերաբերում ցոյց կուտայ Պաղեստինի Արաբներուն հանդէպ: «Ժամանակէ մը ի վեր բացարձակապէս անհիմն վերագրումներ կը կատարուին մեզ՝ Անգլիոյ թշնամիներու եւ կազմակերպութեանց կողմէ, որոնց նպատակն է Մեծն Բրիտանիոյ ազդեցութիւնը կոտրել Արեւելքի մէջ, յաչս Արաբներու»: Անգլիական մամուլը կը գրէ, թէ այս վերագրումները կ՚ըլլան գերմանական մամուլին եւ ճայնասփիւռի քարոզութիւններով:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ մեծ միւֆթին հակառակ է որ արաբ պատուիրակութիւնը մասնակցի Լոնտոնի խորհրդաժողովին, եթէ Անգլիա նախօրօք հաւաստիք չտայ, թէ Արաբներուն հետ պիտի կնքէ անգլեւիրաքեան դաշնագրին նման համաձայնութիւն մը:

*** Պաղեստինի արաբ ազգային կոմիտէի քարտուղար Իսա Պէնտէք դիմած է Մուսոլինիին, որպէսզի միջնորդէ վարչապետ Չէյմպըրլէնի մօտ, Պաղեստինի մասին:

ՊԵՐԼԻՆԻ ոստիկանութեան պետ Հէր Հիմլէրի հրամանով արգիլուեցաւ Գերմանիա մուտքը տոքթ. Փօլ Այնցինկի «Անարեւն աշխատանքը» անուն գիրքին, որ կը ներկայացնէ Գերմանիոյ տնտեսական թափանցումը դէպի հարաւ-արեւելեան Եւրոպա:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ տնտեսական քառամեայ ծրագրին համաձայն, Հռենոսէն ջրհաններով ջուրը պիտի դուրս բերուի Վեսթֆալիոյ մէջ, 10 մղոն տարածութեան վրայ, ելեկտրական ուժ եւ լոյս ճարելու համար այդ շրջանին: Այս նպատակով պիտի շինուի 15 միլիոն տոլար ծախքով թումբ մը:

14,000 ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐ կը ծառայեն Մ. Նահանգներու պետական վարչութեանց մէջ, համաձայն պաշտօնական տեղեկագրի մը: Այս պաշտօնեաներուն մեծ մասը, 12,000 հոգի, կը գտնուին Փանամայի երկաթուղիներու վարչութեան մէջ: Արտաքին գործերու պաշտօնատունը ունի մօտ 1600 օտար պաշտօնեաներ որոնք ստորադաս պաշտօններ կը վարեն դեսպանատուններու եւ հիւպատոսարաններու մէջ:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ մէջ կարգ մը բացառիկ միջոցներ ձեռք առնուած ըլլալով, Թագաւորին ուղեւորութեանց առթիւ, տարօրինակ զրոյցներ կը շրջէին: Պուքրէշի հեռագրական գործակալութիւնը պաշտօնապէս կը հերքէ այդ լուրերը:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ վեց ամբաստանեալներ մահուան դատապարտուեցան Օմսքի մէջ, ութ հոգի՝ 10-20 տարի, վեց հոգի ալ՝ 3-10 տարի բանտարկութեան: Բոլորն ալ ամբաստանուած են թէ լրտեսութիւն կը կատարէին ի նպաստ Ճափոնի: Մահապարտները անմիջապէս գնդակահարուեցան:

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ճակատէն հասած լուրերը հակասական են: Մինչ ազգայնականները նոր յառաջխաղացութիւն կը ծանուցանեն, հանրապետական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ վտանգուած են ապստամբներուն հաղորդակցութիւնները՝ Սէվիլլա-Սալամանքա գծին վրայ: Եթէ հանրապետականները յաջողին կտրել երկաթուղին, գրեթէ երկուքի բաժնած պիտի ըլլան ազգայնական Սպանիան: Երկու կողմերն ալ օգնական զօրք ստացած ըլլալով, կռիւները կը շարունակուին կատաղօրէն:

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ նոր մարդահամարին առթիւ, Կեդր. Կոմիտէն եւ կառավարութիւնը հեռագիր մը ուղղեցին կուսակցութեան բոլոր անդամներուն եւ քաղաքացիներուն, չեշտելով գործողութեան կարեւորութիւնը: Ինչպէս գրած ենք, մարդահամարը պիտի կատարուի յունուար 17ին: Ամէն միջոց ձեռք առնուած է, որպէսզի մարդահամարը ներկայացնէ կատարեալ եւ ճշգրիտ պատկերը ժողովուրդի թիւին եւ դասաւորման:

ԻՏԱԼԵՒԳԵՐՄԱՆ ԳԱՂՏՆԻ ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ լուրը, զոր երէկ թարգմաներ էինք անգլիերէն թերթէ մը, հերքուեցաւ Պերլինի մէջ, իբրեւ «ակներեւ սուտ մը»:

ՌԱՔՈՎՍՔԻ, երբեմն խորհրդային դեսպան Փարիզի մէջ, որ տասը տարի բանտարկութեան դատապարտուեցաւ, ծանրապէս հիւանդացած ըլլալով, խնդրած է հարաւ. Ռուսաստան բնակիլ: Զեկան մերժեց:

Վահան Ա. քհնյ. Խոյեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Խոյեան եւ զաւակունք (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Խոյեան եւ իրենց զաւակը, Օր. Հայկանուշ Խոյեան, Օր. Սոնա Էլմասեան, Օր. Արմենուհի Ցովակեան, Տէր եւ Տիկին Մանուկ Էլմասեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Արմենակ Խոյեան եւ իրենց զաւակը, Տէր եւ Տիկին Մ. Գասպարեան եւ զաւակունք (Սոչի), Տէր եւ Տիկին Օ. Կակոսեան (Պաթում), Այրի Տիկին Կ. Իսպէնչէրեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Իսպէնչէրեան (Ամերիկա), Այրի Տիկին Ն. Բագրատունի եւ իրենց պարագաները խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն

Երիցունի ՀՄԱՄԱՍՓԻՒՌ ԽՈՅԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ երկուշաբթի 9 յունուար, իր բնակարանին մէջ (Սէվռան):

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի 12 յունուար, հինգշաբթի, առաւօտ ժամը 11ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 բիւ ժան Կուժոն, : Հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի Սէվռանի գերեզմանատունը, իր ընտանիքին դամբարանին մէջ:

ԾԱՆ.--- Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէի բոլոր խումբերու ընկերները կը հրաւիրուին Ընդհ. Ժողովի, 14 Յունուար, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին «Խրիմեան» սրահին մէջ: Ներկայ կ՚ըլլայ ընկեր Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ:

Գաւառ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՑՆԵՅԻ (Մարսէյլ) «Վռամեան», ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ «Հրայր», «Մուրատ», «Կայծակ Առաքել» եւ «Գայլ Վահան» խումբերը 14 յունուար, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 7.30ին, սովորական հաւաքատեղին, խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատոմսով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» Ենթակոմիտէի Ընդհ. Ժողովը՝ 14 Յունուար, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին: Կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ Շրջ. Կոմիտէն Ընդհ. Ժողովի կը հրաւիրէ «Մուսա Լեռ», «Գայլ Վահան» եւ «Առիւծ Գեւօ» խումբերու բոլոր ընկերները, 13 Յուն., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, 181 Քուռ Լաֆայէթ, «Զարդարեան» գրադարանը:

ՎԱԼԱՆՍԻ «Քրիստափոր» Կոմիտէի Ընդհ. Ժողովը՝ 14 Յունուար, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» ակումբին մէջ: Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ (Եօթնեղբայրեան» Ենթակոմիտէն Ընդհ. Ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 1- Յունուար, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 8ին, Կ. Խաչի դպրոցի սրահին մէջ:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Իսի-լէ-Մուլինոյի «Զաւարեան» կոմիտէի
15 Յունուար, կիրակի, ժամը 3ին «Խրիմեան» սրահին մէջ :
կը խօսի Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ — ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վարանդեան» Կոմիտէի կողմէ
15 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, 5 Rue Bonefoi, յունական սրահը: Կը հրաւիրուին բոլոր խումբերու ընկերներն ու համակիրները:

«ՐՕՖՖԻ» ԼՍԱՐԱՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 12 Յունուար, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Cadet սրճարանին վերնայարկը, Մէթրօ Cadet:

Կը խօսի Տօքթ. ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ. Նիւթ՝ «Ո՞ւր է Խրիմեան Հայրիկի մեծութիւնը»:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ՚ունենայ 12 Յունուար Հինգշաբթի իրիկուն ժամը ճիշդ 21ին, Միութեան կեդրոնը 8 Ռիւ Գոսիւէ, Փարիզ: Կը դասախօսէ՝ Պ. Սեդրաք Քարեան: Նիւթ՝ «Փիէռ Լօթի եւ Թրքուհիները»:

Հայ Մշակութային Միութիւն, ՄԱՐՍԷՅԼ

Գրական դասախօսութիւն

Նուիրուած Հայ Գրական դէմքերու ուսումնասիրութեան:

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 12 Յունուար, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին 5 Ռիւ տը լ՚Էգլիզ, Մարսէյլ: Կը խօսի Պ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ Քամառ-Քաթիպայի մասին:

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ջութակի ճանաչուած վիրթիւոզ

ՖԻԼԻՊ ԱՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

15 ՅՈՒՆՈՒԱՐ, ԿԻՐԱԿԻ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 9ԻՆ
ՔՈԼԻԶԷԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Մուտք 10 եւ 15 ֆրանք: Դիմել՝ **M. TELIAN, 8a, Rue Francis de Pressensé et photo Rex, Place d'Aix:**

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԿՈՎԿԱՍԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆՑ Ակումբը կազմակերպած է 12 Յունուար, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին իր հերթական ժողովը, Սօսիէթէ Սավանթի D սրահին մէջ::

Ալէքսանդր խան Մաքինսկին (Alexandre Gauthier) կը խօսի ֆրանսերէն՝ ԻՐԱՆի մասին: Կը հրաւիրուին ֆրանսերէն գիտցող Հայերը:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Զարսանճաքի Երիտ. Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Կարապետեան ընտանիքին (Պօմօն) եւ ընտանեկան պարագաներուն ողբացեալ Տիկին ԱՆՆԱ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆի մահուան առթիւ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Մարսէյլի Համաթօքաթցիներու Վերաշինաց Միութեան կողմէ:

15 Յունուար, Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Թափի Վէրի սինէմային մէջ (30 Ռիւ Թափի Վէր): Պիտի ներկայացուի երկու մեծ ֆիլմեր՝ Զօրավար Անդրանիկի եւ Ռէվիւ տը Շանկայի պատերազմը (խօսուն ֆիլմ): Մէջ ընդ մէջ պիտի նուագուին հայերէն նոր ելած փլաքներ:

Այժմէն ապահովեցէք ձեր տոմսերը, ոսկերիչ «Ալագեազ» վաճառատունէն, 45 Ռիւ Սէնթ Պարպ: Գիներ՝ 6 եւ 5 ֆր., փոքրերու 2 ֆրանք:

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678-63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 13 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
VENDREDI 13 Janvier 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3937

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲՈՅՆԵՐ ՈՐ ԿԸ ՔԱՆԴՈՒԻՆ

Վախերը իրականացած են արդէն,— իրաւասու իշխանութիւնը ձեռնարկած է փակելու այն խանութները, որոնք իր տեսակէտով չեն համապատասխաներ արհեստաւորներու օրէնքին տրամադրութեանց :

Ամէն օր չարաշուք լուրեր կը հասնին խմբագրատուն, Փարիզէն եւ գաւառէն: Անոնք որ արհեստաւորի (արթիզան) արտօնագիր չունին, մատնուած են կատարեալ անելի մը:

Այս տեսակէտէն մասնաւորապէս ուշագրաւ է Լիոնի պարագան:

Ապահովութեան Տեսչութիւնը իր մօտ կանչելով արտօնագրէ զրկուած հայ արհեստաւորները, թուղթ մը ստորագրել կուտայ, որուն համաձայն ենթական հարկադրուած է խանութը փակել վեց ամսուան պայմանաժամի մը մէջ :

Անշուշտ միեւնոյն ազդարարութիւնն ուղղուած է կամ պիտի ուղղուի ամէն կողմ, հետզհետէ մոխիրի վրայ նստեցնելով բազմաթիւ հայ արհեստաւորներ,— սափրիչ, կօշկակար, դերձակ եւայլն :

Ոստիկանական իշխանութիւնները պարզապէս իրենց տրուած հրամանն է որ կը գործադրեն, համաձայն 1935ին մշակուած օրէնքի մը :

Ուրեմն, արժէք չունին տեղական դիմումները, եթէ նոյնիսկ բարեացակամութեամբ ընդունուին :

Ամբողջ հարցը կախում ունի կառավարութեան հայեցողութենէն: Թէեւ ան ալ խորհրդարանէն քուէարկուած օրէնք մըն է որ կը գործադրէ. բայց, իբրեւ գործադիր իշխանութիւն, իրեն կ՚իյնայ նկատի առնել մասնաւոր պարագաներ :

Մնաց որ, այս երկրին մէջ կարելի է նոյնիսկ դատ բանալ օրէնքի մը անիրաւ գործադրութեան դէմ, դիմելով մինչեւ Պետական Խորհուրդին: Եւ երբ նախընթաց մը ստեղծուի, օրինակ՝ երբ հաստատուի թէ օրէնքը սխալ մեկնուած կամ չարաչար գործադրուած է, մէկի փոխարէն տասը կրնան օգտուիլ:

Բայց սանկ չատ հեռուները պիտի տանէին մեզ: Աւելի անմիջական պարտականութիւններ կան, այս նոր տագնապին հանդէպ:

Վերջերս կարգ մը ժողովներ գումարուեցան, խնդիրը քննելու եւ հաւաքական ձեռնարկ մը կատարելու համար :

Արդիւնքի մասին տեղեկութիւն չունինք: Բայց, կը կարծենք թէ անբաւական են այս պատահական ձեռնարկները, բաղդատելով տագնապին ծանրութեան հետ:

Կացութիւնը կը պահանջէ աւելի լուրջ եւ հետեւողական աշխատանք: Իսկ ատոր համար անհրաժեշտ է որ նախ նիւթեր հաւաքուին եւ դասաւորուին զոյգ Օֆիսներուն կողմէ, աջակցութեամբ ձեռնհաս անձերու :

Կ՚ըսեն թէ շատ մը արհեստաւորներ իրենք փորձանք բացած են իրենց գլխուն, ժամանակին յարգած չըլլալով օրէնքին տրամադրութիւնները:

Ճիշդ է որ առ հասարակ անհոգ ենք, սովորական ժամանակներու մէջ, օրինական տրամադրութեանց հանդէպ: Սկսելով ինքնութեան թուղթերէն :

(Քանինե՛ր կարելի էր հաշուել որ ժամանակին անձնագիր չեն առած կամ նորոգած չեն զայն, յետոյ չարաչար տուժելով, կամ բանտ իյնալով...) :

Եւ սակայն, չենք կարծեր թէ մեծ թիւ մը կը կազմեն օրինազանցները, արհեստաւորներու տագնապին մէջ: Ընդհակառակն, շատեր կան որ, օրէնքը տառապէս յարգած ըլլալով հանդերձ, ուրիշ դժուարութեանց հանդիպած են:

Ամէն պարագայի մէջ, տագնապը պայթած է արդէն եւ իրաւասու մարմիններուն կ՚իյնայ անմիջապէս գործի ձեռնարկել, կործանումէ փրկելու համար բազմաթիւ արհեստաւորներ :

Ինչպէս քաղաքական կեանքի մէջ, այս պարագային ալ արժէք չունին մարդասիրական կոչերն ու «հայասիրական» միտումութիւնները:

Ամբողջ խնդիրը տնտեսական է: Մրցակցութեան հարց մը՝ չոր ու ցամաք:

Պետութիւնը կ՚ուզէ ապահովել ազգային տնտեսութիւնը, ազդուելով տեղացիներու, աւելի շատ՝ գործատիրական միութեանց ճնշումէն: Մանաւանդ հիմա որ հակօտար հով մըն ալ կը փչէ, իբրեւ հետեւանք տնտեսական յարաճուն տագնապին:

Արդ, որ եւ է դիմում արդիւնաւոր ելքի մը կրնայ յանգիլ միայն այն ատեն, երբ հիմնուած է փաստացի պատճառաբանութեանց վրայ :

Հարց մը,— մինչեւ հիմա ի՞նչ աշխատանքներ կատարած են Օֆիսները, այս ուղղութեամբ :

Խնդիրը կը յուզուի ամիսներէ ի վեր, եւ քրէական յանցանք պիտի ըլլար, եթէ նիւթերն անգամ հաւաքուած չեն, ի հարկին հաւաքական ձեռնարկ մը կատարելու համար:

Թող չըսեն թէ անօգուտ է որ եւ է դիմում :

Գործադրկութեան կամ 10 առ հարիւրի օրէնքին գործադրութեան առթիւ ալ, նոյնքան աղօտ էր հեռանկարը: Եւ սակայն, կարելի չէ ըսել թէ բոլորովին անօգուտ անցան կատարուած դիմումները: Ամենադէշ պարագային, թերեւս կարելի կ՚ըլլայ նոր պայմանաժամ ստանալ :

Ահաւասիկ առիթ մը եւս, ապացուցանելու համար թէ Փարիզն ալ ունի գլուխներ, որոնք ընդունակ են խորհելու եւ գործելու: Գոնէ իրենց պաշտօնական հանգամանքը եւ զանազան յաւակնութիւնները արժեցնելու, երբ ճակտի քրտինքով հաստատուած բոյներ կը քանդուին, իրարու ետեւէ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՉԵՅՄՊՐԼԷՆ ԵՒ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԳԼՈՒԽ ԳԼԽԻ ԿԸ ՔՆՆԵՆ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՓՇՈՏ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Փոխադարձ մեծարանքներ յանուն խաղաղութեան

Անգլիոյ վարչապետն ու արտաքին նախարարը Հռոմ հասան չորեքշաբթի իրիկուն, ժամը 4.20ին, մասնաւոր ճեպընթացով մը զոր կը քաշէին երկու ելեկտրաշարժ հզօր մեքենաներ: Պ. Չէյմպըլէն իր պատմական հովանոցը ձեռքը՝ իջաւ կառախումբէն եւ անմիջապէս դիմաւորուեցաւ Պ. Մուսոլինիի կողմէ, որ հագած էր ֆաշական պատուակալ տասնապետի ձմեռնային համազգեստը: (Միայն ինք եւ Հիթլէր արտօնուած են հագնելու այս համազգեստը): Չէյմպըլէնի ետեւէն կ՚երթար իր արտաքին նախարարը, լորտ Հըլիֆաքս, զոր վարչապետը ներկայացուց Պ. Մուսոլինիի: Դիմաւորելու եկած էին նաեւ Իտալիոյ արտաքին նախարարը, կոմս Չիանօ, Հռոմի անգլիական եւ Լոնտոնի իտալական դեսպանները եւն.: Զինուորական պատիւներէն վերջ, Անգլիոյ վարչապետը եւ կոմս Չիանօ նստան առաջին կառքը, լորտ Հըլիֆաքս եւ արտաքին նախարարութեան խորհրդականը՝ երկրորդ կառքը եւ իրենց հետեւորդներով գացին վիլլա Մատամա : Մուսոլինի առանձին կառք մը նստած էր մինակը: Ճամբուն վրայ խռնուած բազմութիւնը արտակարգ հանդամանք չունէր, եւ ցոյցերն ալ չափաւոր էին: Իտալական դրօշը կը ծածանէր ամէն կողմ, իսկ անգլիականը ցանցառ էր :

Քիչ մը հանգստանալէ վերջ, հիւրերը գացին արքայական պալատ, այցելութեանց տոմարը ստորագրելու համար, եւ յետոյ որոնք պարզապէս արարողական տեսակցութեան մը կը սպասէին: Մուսոլինի եւ կոմս Չիանօ: Այնտեղ մնացին մէկ ժամ 25 վայրկեան: Խօսակցութիւնը տեղի ունեցաւ անգլիերէն եւ յանկարծ լուրջ շեշտ մը առաւ, զարմանք պատճառելով Անգլիացիներուն, որոնք պարզապէս արարողական տեսակցութիւն մը կը սպասէին:

Վաւերական տեղեկութիւններ կը պակսին այս մասին, բայց, եթէ հաւատանք իտալական աղբիւրէ հասած լուրերու, Պ. Չէյմպըլէն ինքնաբերաբար խօսք բացած է օրուան տագնապին՝ ֆրանքօ-իտալական անհամաձայնութեան վրայ: Այս առթիւ, փափաք յայտներ է որ իտալական մամուլը չափաւորէ իր լեզուն, որպէսզի կարելի ըլլայ ուղղակի եւ բարեկամական խօսակցութիւններ կատարել Հռոմի եւ Փարիզի միջեւ: Այս պայմաններուն մէջ — միշտ համաձայն նոյն աղբիւրին — Անգլիոյ վարչապետը հաւկցուցեր է թէ իր կառավարութիւնը կրնայ աջակցիլ իտալական կարգ մը պահանջներու, բացարձակապէս մէկդի դնելով հողային գիջումները :

Մուսոլինի պատասխանելով, շեշտեր է Իտալիոյ խաղաղասիրութիւնը, ներքին թէ արտաքին պատճառներով: Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը կ՚ըսէ թէ խօսակցութիւնը տեւեց մէկուկէս ժամ եւ պիտի շարունակուի յաջորդ օրը (երէկ, հինգշաբթի):

*** Իպատիւ անգլիացի հիւրերուն սարքուած հացկերոյթին մէջ, Պ. Մուսոլինի սիրալիր բարիգալուստ մաղթեց Պ. Չէյմպըլէնի եւ լորտ Հըլիֆաքսի, «իբրեւ ներկայացուցիչները բարեկամ մեծ ազգի մը»: Եւ մասնաւորապէս շեշտեց.— «Ձեր հասկացողութեան ոգին, այն հաստատակամութիւնը որով անձամբ ձեր գործակցութիւնն ընծայեցիք արդարամտութեամբ լուծելու համար այն խնդիրները որ անցեալ սեպտեմբերին ծանրապէս կը ճնշէին Եւրոպայի վրայ, այն յամառութիւնը որով հետեւեցաք հաշտութեան եւ խաղաղութեան քաղաքականութեան մը, ամէնէն անկեղծ գնահատումը գտան իմ երկրիս մէջ, որ միշտ հաւատացած է արդարութեան վրայ հիմնուած խաղաղութեան մը: Անգլեւիտալական համաձայնութիւնները, որոնք սկսան գործադրուիլ վերջերս, ամուր հիման մը վրայ դրած են Մեծն Բրիտանիոյ եւ Իտալիոյ յարաբերութիւնները: Անոնք ոչ միայն համաձայնութեան նոր յատակագծի մը վրայ վերակազմեցին, միջերկրականեան թէ ափրիկեան նոր իրականութեան մէջ, բարեկամութիւն մը մեր երկու երկիրներուն միջեւ, այլեւ բացին ճամբան գործակցութեան մը որ անհրաժեշտ տարր մըն է Եւրոպայի խաղաղութեան համար եւ կը մաղթենք որ ըլլայ տեւական եւ բեղնաւոր »:

Պ. Չէյմպըլէն պատասխանելով, նախ շնորհակալութիւն յայտնեց եղած ջերմ ընդունելութեան համար եւ շարունակեց.

— « Ճշմարիտ հաճոյք մըն է մեր սեփական աչքերով տեսնել նոր Իտալիան, այնքան հզօր եւ յառաջադէմ, որ ծնաւ Ձեր Վսեմութեան առաջնորդութեան եւ ներշնչումին տակ: Ես այստեղ եկած եմ իբրեւ ներկայացուցիչը մեծ ազգի մը որուն բաղձանքն է բարեկամական եւ նոյնիսկ սերտ յարաբերութիւններ մշակել ուրիշ մեծ ազգի մը հետ: Ձերդ Վսեմութիւնը փաղաքուշ բառեր գործածեց այն դերի մասին զոր ստանձնեցի անցեալ սեպտեմբերին, Եւրոպայի կեանքին վրայ ճնշող հարցերու լուծման համար: Կ՚ուզէի կրկնել ինչ որ ըսած եմ,— մենք բոլորս խորապէս պարտական ենք Ձեր Վսեմութեան, ձեր աջակցութեան եւ գործակցութեան համար, որոնք այնքան վճռականօրէն նպաստեցին Միւնիխի խորհրդաժողովին խաղաղասիրական արդիւնքին: Ես այստեղ եկած եմ իբրեւ շարունակողը քաղաքականութեան մը զոր ճշդած եմ,— բարեկամութեան քաղաքականութիւն մը բոլորին հետ, ոչ մէկ թշնամութիւն ո եւ է մէկուն հանդէպ, քաղաքականութիւն մը որ կը ձգտի արդարութեամբ եւ խաղաղութեամբ լուծել միջազգային դժուարութիւնները, բանակցութիւններ վարելով: Ուրախ եմ որ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀՆՈՑ ՆՈՐՈՑ

Ա.

Անցեալ օր, երբ Հրանտ Սամուէլի գրատան մէջ, հին ու նոր գիրքերուն տակն ու վրան, կը փնտռէի *Ցառաջի* նախկին խմբագիրը, ձեռքս անցաւ կարգ մը ֆրանսերէն գիրքեր, մագաղաթի նման, պատուի միսերով, բայց այլապէս հետաքրքրական:

Այդ պահուն հեամենի Աստուածաշունչի մը ետեւէն երեւան ելաւ Հրանտ Սամուէլ եւ քահանայապետի մը լրջութեամբ ըսաւ, ցոյց տալով ձեռքին մէջ ամուր բռնած գիրք մը.

— Ի՛նչ նիւթեր կան այս հին գիրքերուն մէջ: Մեր երանելի խմբագիրները ի զուր գլուխ կը զարնեն ասդին անդին՝ ձեռագիր մուրալու համար մեր գրոց - բրոցներէն: Ի՜նչ հարկ, կը բաւէ պրպտել հին գիրքերը, գտնել ու թարգմանել վկայութիւններ մեր ցեղովուրդին մասին, նամբորդական տպաւորութիւններ մեր դժբախտ երկրէն, ծանօթութիւններ մեր հին բարքերէն եւ աւանդութիւններէն:

Յետոյ սկսանք խօսիլ մեր խմբագրական կեանքին մասին, (առանց մոռնալու ... սոխը, զոր, չեմ գիտեր, իբրեւ *մասքո՞թ* թէ իբրեւ միտքի ախորժաբեր, Հրանտ Սամուէլ կը պահէր իր դարակին մէկ անկիւնը, ի մեծ ցաւ ինծի, ոչ թէ անոր համար որ կը յիշեցնէր մեծ հօրս սենեակին ձեղունէն կախուած մեծ պահքի օրերու սպառնացայտ խոշոր սոխը, եօթը փետուրով զարդարեալ,— *խուլուճիկ* անուանեալ,— այլ անոր համար որ լացնող հոտ մը ունի): Այդ առթիւ, համաձայն գտնուեցանք երկուքս, որ մեր խմբագիրներէն շատերը կը նմանին marchand d'habitsներու,— Զարեան ասոնք կ՚անուանէ «ոտքով խմբագիր», որովհետեւ առանց գործն է երթալ եւ ծեծել յօդուածագիրներուն դուռը: Ընդհակառակն խմբագիրը cul-de-jatte մըն է,— պէտք է նստի եւ աշխատի :

Չի բաւեր մկրատը ձեռքը՝ թերթերը կտրել եւ գրաշարին տալ, ձեռագիրը փոստէն առնել եւ մեքենային յանձնել: Պէտք է քրտինք դնել թերթին մէջ :

Ի՜նչ նիւթեր կան, որոնք մոռացութեան կը տրուին, ու կը հրատարակուին յօդուածներ, որոնց թուրքը կուտայ *լաքլաքիաթ* անունը: Ահա թէ ինչո՛ւ սրճարան դարձած են բազմաթիւ թերթեր,— դիւրին խօսակցութեան մը հերոսներուն ձեւով յօդուածներ կը գրուին, առանց տքնութեան եւ չարչարանքի՝ գաղափարներ կ՚արծարծուին, վերջապէս ուսումնասիրութիւններ կը պատրաստուին ոտքի վրայ, եւ տակաւին կը հրամցուին գրութիւններ, որոնցմէ գիրքի հոտ չի գար, (ըսել կ՚ուզեմ՝ պրպտումներու ոգին կը պակսի) :

Ահա թէ ինչո՛ւ մեր օրաթերթերը կամ պարբերաթերթերը այնքան պաղ են որ վաղուան քննադատը պիտի չխնայի՝ եթէ կարծէ թէ անոնք խմբագրուած են առանց ... խմբագրի:

Եւ սակայն նիւթը չէ որ կը պակսի: Այլ միայն աշխատանքը կամ յոգնութիւնը :

Երեւակայեցէ՛ք, Հրանտ Սամուէլ առջեւս թափեց տասնեակ մը գիրք, որոնք Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդին մասին կը խօսին: Իսկ մենք լուր իսկ չունինք հեղինակներէն: Առջի օր Հայպէշեան եկաւ խմբագրատուն՝ նշայուսակը լեցուցած կաշեպատ հին գիրքերով, որոնք մոմի հոտ ունէին եւ Հայոց մասին կը խօսէին:

Ո՞վ պիտի ծանօթացնէ մեզի այս գիրքերը եւ անոնց բովանդակած արժէքաւոր վկայութիւնները:

(Ներողութիւն, Մուսա եկաւ, քիչ մը կ՚ուզէի երկնցնել, բայց Արամն ալ եկաւ, «Օրը Օրին»ին սանթիմեթրը ձեռքը: Ա՜խ, այս Արամը, օր մը «Օրը Օրին»ի մէջ կ՚անցրնեմ՝ կը ճանչցնեմ ձեզի: Առ այժմ հնազանդինք իր հրամանին.— «Արազ ջան, *մնացեալը յաջորդով*, եւ առ այժմ՝ վերջակէտ մը դիր հոս»: Դրի:

ԱՐԱԶ

Ի՞ՆՉ Կ՚ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԿՈՎԿԱՍԻ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Իրազեկ աղբիւրէ մը կը հաղորդեն հետեւեալ տեղեկութիւնները, դեկտեմբեր 14 թուականով.—

Միանգամայն ստոյգ աղբիւրներից տեղեկացայ, որ սահմանամերձ Բաշ Նորաշէնի, Շահթախտի, Նախիջեւանի, Ջուլֆայի (ռուսական), Օրդուբատի, Օխչի ձորի, Զանգիլանի, Խանլըղի, Ջիբրայիլի ու Կարեագինի եւ ոչ մի թաթարական գիւղ բնաւ չի տեղահանուած եւ ոչ մի քիլոմեթր տարածութեամբ դէպի թիկունք չի տարուած: Ուրեմն Արաքսի ափերով տեղահանութիւն՝ Նախիջեւան-Շարուրի, Մեղրի Ղափանի եւ Զանգեզուր Ղարաբաղի շրջաններում ցայսօր չի եղել: Ճիշդ է սակայն, որ թաթար հայկական զօրամասերը այդ շրջաններից տեղափոխուած են եւ սահմանապահ կարմիր բանակայինները զուտ Ռուսեր են, պահակներն էլ ուժեղացուած են:

1937 հոկտ. նոյեմբեր եւ դեկտեմբեր ամիսների ընթացքում տեղի են ունեցել մաքրագործումներ խորհրդային բովանդակ երկրում, նմանապէս Հայաստանում, Վրաստանում եւ Ադրբէջանում, լայն չափերով: Ձերբակալուածների մեծ մասը տասնամեայ բանտարկութեան էնթարկուած՝ տաժանակիր «շինարարական» աշխատանքի լծուելու հարկադրանքով: *Այդպիսիները գրեթէ «կորած» մարդիկ են, քանի որ տասնամեայ տաժանակրութեան տակլուց յետոյ (եթէ հրաշքով կարողանան) դարձեալ ազատ չեն թողնուելու ...*

Մաքրագործումների ենթարկուեցան այդ երեք երկրներում տակաւին ապրող բուրժուական, հոգեւորական, սպայական, խանբէկական, իշխանական, մելիքական, մենշեւիկ, դաշնակ, մուսաւաթ, էս - էրական տարրերը, ապա եւ բոլոր «մնացորդները», Տրոցկիստ բուխարինական եւայլ թեքումների համայնավարները՝ առանց ազգի եւ սեռի խտրութեան :

Ձերբակալուածներից հարիւրաւորները գնդակահարուեցան, *սակայն յայտարարեցին շատ քիչերի մասին...*

Գողութիւնները, աւազակութիւնները, մարդասպանութիւնները վերջ չունեն Բագւում, Թիֆլիսում եւ Երեւանում: Խորհրդային բանտերում գերիշխում են եւ անհարեկման ենթարկում բանտարկեալներին՝ արհեստով գողերը եւ գրպանահատները...

Հայաստանում նախատակ Խանջեանի կնոջը հարկադրեցին ստորագրելու այն յայտարարութիւնը, ըստ որուն Խանջեանը «դաւաճանեց խորհրդային կարգերին», սակայն մի քանի ժամանակից յետոյ, նրան (Խանջեանի հրեայ կնոջը, յայտնի Կիրովի քենուն) ուղարկեցին Մոսկուա եւ անյայտացրին ...

ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏ ՄԸ ԵՒ ԻՐ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐԸ

Լուսանկարչութիւնը իր գոյութեան հարիւրմէկերորդ տարին թեւակոխեց այս տարի, 1939:

Այս առթիւ պանծացնելու համար երկու հնարիչներու՝ Նիսէֆոր Նիէփսի եւ Տակէրի փառքը, շքեղ ցոյց մը սարքուած էր Շաբաթ օր, Յունուար 7ին, Սորպոնի հոյակապ կամարներուն տակ, հովանաւորութեամբ Հանրապետութեան նախագահին:

Այս ցոյցը նոյն պահուն կը կատարուէր, աշխարհի բոլոր քաղաքակիրթ ժողովուրդներու կողմէ:

Կազմակերպուած Լուսանկարչութեան եւ Շարժանկարի Ֆրանսական Ընկերութեան կողմէ, այս փայլուն տօնակատարութիւնը դրուած էր երեք Ակադեմիաներու՝ գեղարուեստի, գիտութեանց եւ ֆրանսական կաճառի հովանաւորութեան տակ, զոր կը ներկայացնէին երեք յայտնի ակադեմականներ, M. Hourticq, Զօրավար Perrier եւ M. Paul Valéry: Ասոնք, յաջորդելով M. Armand de Gramontի — ինսթիթիւի անդամ եւ նախագահ Լուսանկարչութեան եւ Շարժանկարի Ֆրանսական Ընկերութեան— եւ M. Georges Pottonniéeի— նախագահ լուսանկարչութեան հարիւրամեակի կոմիտէի— յաջորդաբար խօսք առին փառաբանելու ու պանծացնելու համար, զուտ Ֆրանսական այս գիւտին արժէքը, դերը, յարաբերութիւնները ու մատուցած անգնահատելի ծառայութիւնները, կեանքի զանազան երեւոյթներուն՝ ու մասնաւորաբար գիտութեանց, արուեստներու, գինուորական ու մամուլի բոլոր ասպարէզներուն մէջ:

1839 Յունուար 7ին էր, որ առաջին անգամ, հանդիսաւոր նիստի մը ընթացքին, Ֆրանսայի Գիտական Կաճառը՝ ու անոր միջոցաւ ամբողջ մարդկութիւնը, մեծանուն գիտնական Արակոյի բերնով կը տեղեկանային լուսանկարչութեան գիւտին:

Եւ սակայն, բուն գիւտին եւ առաջին փորձերու ու յաջողութիւններու թուականը գտնելու համար, տասնըհինգ տարի ետ պէտք է երթալ: Հեղանակի առաջին փառքը կվերաբերի Շալօն սիւր Սօնէն հանճարեղ ֆրանսացիի մը՝ Նիսէֆոր Նիէփսի, որուն մահուան հարիւրամեակը տօնուեցաւ 1933ին, իր ծննդավայրին մէջ: Նիէփս, քանի մը տարուան արկածալի կեանքէ ու ճամբորդութենէ վերջ, 1810ին վերջնականապէս կը հաստատուի Շալօնի իր հայրենական բընակարանին մէջ, ուր տան կողքին կը հիմնէ նաեւ գիտական աշխատանոց մը: Գիշեր ցերեկ հոն փակուած ու մեծ գաղտնապահութեամբ, իր եղբօր հետ կը ձեռնարկէ կարգ մը մեքենական գիւտերու փնտռտուքին, որոնք սպասուած յաջողութիւնը չեն տար:

Այդ առեններն է որ յանկարծական գաղափար մը կը յղանայ,— գտնել միջոց մը որեւէ իրական պատկեր վերարտադրելու, առանց գծելու սովորական մեթոտներուն դիմելու: Մինչ այդ՝ կը սկսի հիմնովին ուսումնասիրել քիմիական գիտութիւնը եւ զանազան տարրերու ու նիւթերու յատկութիւնները, որոնք կարելի է օգտագործել իր գաղափարին իրականացման համար:

1822ին վերջապէս, յամառ փնտռտուքներէ ու փորձերէ վերջ, կը յաջողի նախնական յաջողութիւն մը ձեռք բերել: Եւ սակայն, այդ օրերուն, ութը երկար ժամեր անհրաժեշտ էին, արեւի լուսաշող ճառագայթներուն տակ, պատկերի մը վերարտադրութիւնը ստանալու համար: Անհրաժեշտ էին, ուրեմն նոր որոնումներ ու փորձեր: Լուսանկարչական իր գործիքին վրայ, այս մտադրութեամբ բարենորոգումներ կատարել տալու նպատակով, 1826ին, Փարիզ կը ղրկէ իր ազգականներէն մին, chambre noireի շինութեանց մասնագէտ տան մը:

Հակառակ Նիէփսի խիստ գաղտնապահութեան, այս շփումին հետեւանքով, լուրը կ'իմացուի, հասնելով մինչեւ, այդ օրերուն անուանի նկարիչի մը՝ Տակէրի ականջը: Այս վերջինը՝ հրապարակի վրայ ճանչցուած արդէն իր նշանաւոր dioramaներով՝— պատկերներուշարք մըզորըլոյսխաղերու տակ կը ցուցադրէր հանրային վայրերու մէջ — եւ ուզելով նմանութեան եղրեր կամ կապեր գտնել իր dioramaներուն եւ ծանուցուած գիւտին միջեւ, փորձեց ամէն գինով Նիէփսի հետքը գտնել: Ու գործակցութիւն մը առաջարկեց, 1828ին: Երկար վարանումներէ վերջ, Նիէփս համաձայնեցաւ ընկերութիւն մը կազմել Տակէրի հետ, յուսալով այսպէս նիւթական օժանդակութիւն մը ձեռք բերել, իրենց փնտռտուքները առաջ տանելու համար: Դժբախտաբար, հինգ տարի վերջ, 1833 Յուլիսին, Նիսէֆոր Նիէփս կը մեռնէր, նիւթապէս կործանած եւ թշուառ վիճակի մէջ, առանց իր ստեղծագործութեան յաղթանակին ու փառքին արժանանալու:

Տակէր, ծանօթ այլեւս գիւտին գաղտնիքներուն, բոլորովին կը նուիրուի այս զմայլելի գիւտին կատարելագործման: Ու քիմիական նոր բարդութիւններու եւ զանազան բարեփոխումներու շնորհիւ, կը յաջողի լուսանկարելու համար անհրաժեշտ ժամանակը վերածել մէկ քառորդ ժամուան, միշտ բաց արեւին տակ անշուշտ: Համեմատաբար իր այս հրաշալի յառաջդիմութեան վրայ, այլեւս ժամանակը եկած կը համարէ իր աքնաջան աշխատանքներուն պտուղը վայելելու:

×

Տակէր, ծանրաբեռնուած իր գիւտին վերաբերեալ բոլոր վաւերաթուղթերով, կը ներկայանայ յայտնի գիտնական Արակոյի, անդամ Ֆրանսական Գիտութեանց Ակադեմիային, որ չափազանց կը խանդավառուի անով: Իր խանդավառութիւնը հոգեկան գինովութեան կը փոխուի, երբ կը նախատեսէ այն հսկայ յեղաշրջումը զոր պիտի կատարէր լուսանկարչութիւնը կեանքի բոլոր ասպարէզներուն մէջ: Իր այս տրամադրութեան մէջ է որ, ինչպէս ըսինք, 1839 Յունուար 7ին հանդիսաւոր կերպով ի լուր աշխարհի կը ծանօթացնէ գիւտը: Ու ահա, դրամագլուխի ու գործնական մտքի տէր օտար ձեռնարկուներ, մասնաւորաբար Անգլիացիներ կը խուժեն Փարիզ, կարեւոր գումարներու փոխարէն ծախու առնելու համար հեղինակի իրաւունքը: Սակայն գիտնական Արակոյի մէջ միաժամանակ կը խլրտի հայրենասիրական զգացումը: Ինք կը բաղձայ որ այդ հեղինակի իրաւունքը ծախու առնուի Ֆրանսական կառավարութեան կողմէ ու զայն մարդկութեան սեփականութիւնը դարձնելու փառքն ու պատիւը վերաբերի Ֆրանսական ազգին:

Արակոյի ջանքերը յաջողութեամբ կը պսակուին ու կառավարութիւնը կենսաթոշակ մը յատկացնելով Տակէրի (6000 ֆր.) եւ Նիէփսի տղուն՝ Իզիտորի (4000 ֆր.), կը տիրանայ լուսանկարչութեան գիւտին: 1839 Օգոստոս 19ին, ֆրանսական կառավարութիւնը, հրապարակային հանդիսաւոր հաւաքոյթի մը մէջ, Տակէրի հանճարը փառաբանելէ զատ, ինքնաբերաբար ու առանց պայմանի, հանրութեան սեփականութիւնը կը դարձնէ գիւտը:

Մարդկութիւնը կ'օժտուի այսպէսով զմայլելի ու նոր զէնքով մը՝ որ կեանքի բոլոր երեւոյթներուն զարգացման պիտի բերէր իր թանկագին օժանդակութիւնը, անհամար ծառայութիւններ մատուցանելով ամէն ասպարէզներու մէջ:

Իսկ թէ ինչ եղած է իր ծագումէն մինչեւ այսօր, հարիւր տարուան մէջ կտրած ճամբան, նախնական daguerrotypeներէն մինչեւ ներկայ արուեստի գլուխ գործոց կենդանագիրները, կը բաւէ աչքի առջեւ բերել այն բոլոր երեւոյթները որոնք կապուած են լուսանկարչական գիւտին եւ որոնք ստիճանական զարգացման ենթարկուելով եկած հասած են մինչեւ մեզի:

Մէկ կողմէ մեքենական կատարելութիւններ՝ հսկայ, ծանր ու անգործնական լուսանկարչական գործիքներու փոխարէն մանրաչէն գրպանի հիանալի մեքենաները, իրենց զօրաւոր ու լուսեղէն ոսպնեակներով, միւս կողմէ արտակարգօրէն զգայուն ապակիներու ու թուղթերու պատրաստութիւնը, աւելի քան մէկ ուկէս միլիոներորդ անգամ կրճատած են այն ժամանակի տեւողութիւնը որ անհրաժեշտ էր լուսանկար մը առնելու համար, սկզբնական շրջանին:

Ու այսօր, կարելի չէ գտնել կեանքի մէջ ոեւէ երեւոյթ, գիշերուան մըթնշաղին մէջ ըլլայ թէ արեւի լուսեղէն ճաճանչներուն տակ, զոր կարելի չըլլայ հարազատօրէն արձանագրել ու յաւիտենականութեան ժառանգ ձգել: Ժամական 5-600 քիլոմեթր խելացնոր արագութեամբ սուրացող սաւառնակներ, նոյնքան արագ գործողութեամբ կարելի է պատկերացնել զգայուն ապակիին կամ ժապաւէնին վրայ:

Լուսանկարչութեան մէկ ուրիշ ըղմայլելի ծնունդն է նաեւ շարժանկարը, նոյնպէս Ֆրանսական գիւտ, Լիւմիէր եղբայրներէն, գլխաւորաբար Լուի Լիմիէրի: Աւելորդ է շեշտել թէ շարժանկարը այսօր որքան ծաւալուն ու ընդարձակ զարգացում մը ստացած է դառնալով աշխարհի մեծագոյն ճարտարարուեստներէն մին: Շնորհիւ անոր գեղարուեստի ու գիտութեան բոլոր ճիւղերուն մէջ, հեռաւոր աշխարհներու քաղաքակիրթ կամ վայրի մարդոց ու անասուններու, կիզիչ անապատներու, բարձրաբերձ լեռներու թէ բեւեռային սառնամանիքներու, տասնեակ հազարաւոր մեթր օդի բարձրագոյն շերտերու թէ անդնդախոր ծովերու տակ ոչ մէկ գաղտնիք մնացած է ուր մարդկային խուզարկու աչքը հասած չըլլայ:

Համաստեղութեանց մէջ, մոլորակային դրութիւններ, անտեսանելի աստղեր կամ լուսնի ու արեւի մակերեսային կազմութիւնները իրենց անհամեմատ կերպով խոշորցուած վիճակին մէջ եւ կարելի մանրամասնութիւններով, անծանօթ երեւոյթներ չեն այլեւս մարդկութեան համար, շնորհիւ լուսանկարչութեան եւ շարժանկարին ընձեռած միջոցներուն:

Հապա գիտական, մանրէաբանական, բժշկական ու անհունօրէն փոքր սարմիններու աշխարհին մէջ անոնց կատարած նուաճումները, յեղաշրջումներն ու մատուցած ծառայութիւնները որոնք անհաշուելի ու անգնահատելի են:

Միմիայն, մարդկային հիւանդութիւններու ախտաճանաչութեան, ոսկրաբեկութեանց ու այս կարգի ոեւէ պատահարներու առեն շողարձակ (radiographie) լուսանկարներու դերը նախախնամական է:

Լուսանկարչութեան գիւտին կապուած Ֆրանսական այս երկու փառքերուն վրայ, վերջին տասնամեակի ընթացքին պիտի աւելնար հատ մը եւս, յանձին էտուար Պէլէնի որ պիտի հընարէր հեռալուսանկարումը, belinographie: Ասոր կիրարկումը գործնական կեանքի մաս կը կազմէ արդէն 1924էն ի վեր: Այս գիւտով հեռաւորութիւնները կը ջնջուին, տասնեակ հազարաւոր քիլոմեթր հեռաւորութեանց վրայ պատահած երեւոյթներու պատկերը կարելի կ'ըլլայ ստանալ, հերցեան ալիքներու շնորհիւ, մէկ երկու ժամ յետոյ:

Անոր ուրիշ մէկ հրաշալի արդիւնքը եւս՝ հեռադիտումը (télévision), որ հեռաւոր աշխարհներու երկու խօսակիցները փոխադարձաբար իրարու տեսանելի կը դարձնէ:

Սորպոնի փառաշուք տօնակատարութեան բոլոր ճառախօսները՝ որոնց վերջինը եղաւ կրթական նախարարը, ի վեր հանեցին լուսանկարչութեան այս մասնայատկութիւնները, անգամ մը եւս պանծացնելով ֆրանսական հանճարեղ միտքը:

Գ. ՃՈԼՕԼԵԱՆ

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ՀԵՐՈՍ ՄԸ՝ Ս. Գ. ՃԷՊԷՃԻ

Ժողովրդականացած անուն մը չէ Ճէպէճին:

Մեր նոր սերունդը երկրի մէջ եւ արտասահման հազիւ թէ լսած է Ճէպէճի հերոսին անունն ու համբաւը, քաջութիւնն ու անվեհեր խոյանքը Թրքական զօրքին դէմ:

Ճէպէճին մէկն է մեր դիւցազնամարտի տիտաններէն եւ իր անունը յիշելով, հարկադրաբար կը յիշենք Երզնկայի դոյամարտը, Հաճընի դիմադրութիւնը:

Հրամանատար եւ ռազմիկ, հաւատաւոր ու համեստ մարտիկ հայ ազատագրութեան պայքարին բոլոր ճակատներուն վրայ:

Անծանօթ անուն մը եւ անծանօթ շիրմի մը Հաճընի սարերուն վրայ:

Մեր յեղափոխական պատմութեան մէջ քիչ չեն Ճէպէճիները, որոնց աճիւնը ցրուած հովերէն ու փոթորիկներէն կը մնայ անթաղ եւ անհետ:

1918ի Յունուարին հայկական զօրամասերը Կարինի ճակատէն երկու թեւերով Երզնկա-Բաբերդ կը նահանջէին, չկրնալով այլեւս դիմադրել Վէհիպ փաշային, անոր գործակցող աւազակախումբերուն:

Ճէպէճին այդ շրջանին Երզնկա էր անմահն Մուրատի մօտ եւ անոր մտերիմ գործակիցներէն մին, անոր մարտական ճիգերուն դերակատար Կայծակ Առաքէլի, Խորոխոնցի Նշանի, Եովնանի, Քէմախցի Գալուստի կողքին:

Երզնկայէն նահանջող մեր ուժերը եկած կեդրոնացած էին Եէնի Քէօյի մէջ, Մամախաթուն - Խան կայաններուն մէջտեղը:

Եէնի Քէօյ ռազմական նշանակութենէ զուրկ գիւղ մըն էր, գլխաւոր խճուղիէն 1500 քայլ ներս ինկած զուտ Թրքական գիւղ մը ուր Ռուսները տհագին քանակութեամբ պարէն ու ռազմամթերք ամբարած էին եւ ուր կը վերջանար Կարին - Երզնկա երկնցող երկաթուղին, շինուած Ռուսներու կողմէ:

Հազիւ 100 տնուոր Թրքական այս գիւղը, ինկած ձորամէջի մը գիրկը, զմայլելի բնութեամբ եւ փոքրիկ առուակով մը, ամայի դարձած էր Ռուսներու օրով: Բնիկները նահանջած էին Թրքական բանակին հետ, ռուսական ճնշումին տակ:

Մուրատի կարգադրութեամբ մօտ 500 հոգի մտանք գիւղը, գլխաւոր խըճուղիին վրայ պահակախումբ մը ձըգելով որ հսկէն Թրքական յառաջացման եւ քրտական ձիաւորներու շարժման վրայ,

Առաջին օրը, բոլոր պահեստները բացուեցան, ո՛չ միայն զօրքը կերակրելու, անոր բազմատեսակ պէտքերը գոհացնելու, այլ եւ հագուեցնելու համար մեզ ընկերացող եւ մեզմէ անբաժան տարագիրները: Անկարելի էր սպառել եւ փճացնել: Բայց պէտք էր այրել, մրկել, ոչնչացնել թշնամիին չձգելու համար, նկատի ունենալով որ մենք Եէնի Քէօյի մէջ հազիւ երկու երեք օր կրնայինք մնալ եւ յետոյ վերին հրամանատարութեան կարգադրութեամբ պէտք էր Խանի առջեւ միանալով Բաբերդէն եկող մեր զօրամասերուն դիրք բռնէինք թշնամիին դէմ:

Լաւ մը հանգստացանք գիւղին յաւագոյն տուներուն մէջ, տաք երդիքներու տակ եւ կուշտ փորով:

Մէկ օրուան հանգիստն անգամ ստուածային շնորհ էր մեզի համար:

Երկրորդ առտուն Մուրատ սովորականին նման լուսաբացին ոտքի կեցած, շուրջը հաւաքած իր գործակիցներն ու տղերքը, կարգադրութիւններ կ'ընէր, երբ լուր եկաւ թէ, մեր պահակները գիւղի մուտքին մօտ քնացած ըլլալով, Թրքական հետախուզող ձիաւորները դէպի գիւղ կը յառաջանան, եւ արդէն մօտեցած են գիւղին եւ շըրթայ կը կապեն:

Ամբողջ գիւղը արթնցած էր,— ի զէ՛ն, ի վէ՛ն: Զօրքերը դուրս թռան իրենց բնակարաններէն, պատրաստ դիմադրելու, երբ Մուրատ Ճէպէճիին դառնալով կը հրամայէր.

— Ճէպէճի, նստէ ձիդ, առ ձիաւորներէդ տասնեակ մը եւ սլացիր:

Հազիւ րոպէ մը անցած, Ճէպէճի իր կարմիր նժոյգին վրայ, կայծակի արագութեամբ կը սուրար: Ձիաւորները ճիգեր կ'ընէին իրեն հասնելու:

Մուրատ մնացեալ զօրքին հրամայեց շղթայ կապած յառաջանալ դէպի գլխաւոր խճուղին եւ եթէ Թրքական հետախուզողները կռուի բռնուին մեր ձիաւորներուն հետ, օգնութեան փութալ անոնց:

Թուրքերը անակնկալի եկան: Պահակներուն պարտադանցութիւնը վերադրեցին դիտումնաւոր ռազմագիտական նպատակներու, եւ սկսա[ն] փախչիլ անհաբեկուած:

Մեր ձիաւորները Ճէպէճիի առաջնորդութեամբ հետապնդեցին եւ անոնց դնդակներուն առջեւ սկսան նո[սր]անալ Թուրքերու նահանջող խումբ[ը]: Քիչ յետոյ այլեւս հեռադիտակներ[ուն] մը չէին ցուցներ:

Թուրքերը նոր օգնական ուժեր ընդունելով, դիրք բռներ էին Սէլիմ[ի] առջեւ:

Բայց ի զուր, Ճէպէճիի նման քաջ[ի] մը հետ գործ ունէին: Ճէպէճին կ[ը] սլանար դէպի թշնամի դիրքերը, ան[վախ] ու անվհատ:

Հազիւ լրաբերը հասած, Մուրատ տասնեակ մը ձիաւորներով անձամբ [փութաց] րեց օգնութեան հասնիլ Եովնանի Նշանին, Գալուստին ընկերացած:

Մեր զարմանքը մեծ եղաւ, երբ մե[զ] դիմաւորեց Ճէպէճին, առջեւէն ձգա[ծ] կարգ մը զինաթափ գերիներ, ոմա[նք] վիրաւոր հազիւ շարժելու, քայլ առնելու կարող, ինքը յաղթական իր ն[ժոյ]գին վրայ, ժպիտը երեսին, [սեւ] թաւ պեխերը ոլորած, մորթէ սեւ [գլ]խարկը մէկ կողմին ծռած:

Մուրատ մօտեցաւ Ճէպէճիին, հա[մ]բուրեց ճակատէն եւ թելադրեց վի[րա]ւորները Թողուլ ճամբուն վրայ, միւսները առաջնորդել գիւղ անհրաժեշտ զինուորական տեղեկութիւնն[եր]ը քաղելու համար:

Գերիները բոլորն ալ երեխաններ[ու] նման կ'արտասուէին, թէեւ իրենց գ[լ]ուխները լեցուած էին կարմիր ոսկիներով եւ կարծես խրատուած կը կրկ[նէ]ին — մենք Հայ չենք սպաննած[,] մենք դէշութիւն չենք ըրած Հայե[ր]ուն:

Գերիներէն մէկը իբրեւ թէ Սուրիացի եւ քրիստոնեայ սկսեց հաճելի ըլլալու համար առատ եւ սուտ տեղեկութիւններ տալ Թրքական ուժերու մասին:

Որոշուեցաւ այս վերջինը լաւ պայմաններու տակ պահել եւ տանիլ մին[չ]եւ Կարին:

Կէս գիշերին լսեցինք որ այս կեղ[ծ] սուրիացին փորձած էր խաբել պահակները եւ փախչիլ:

Ճէպէճին պատուհասը անօրինեց:

Ճէպէճին պայքարի եւ զոհողութեան խառնուած հայկական նահանջ[ին] մինչեւ Երեւան ապրելէ վերջ, իր ըն[կ]երներով, լեցուն դրկանքով ու յուսախաբութիւններով, Զինադադարի[ն] անցաւ Պոլիս եւ անկէ ալ Կիլիկի[ա] Եովնանին, Արմաղանին եւ կարգ մ[ը] հին ընկեր մարտիկներու միացած:

Կեսարացի այս մեծ մարտիկը իր անկախ ու քաջասիրտ նկարագրով այս անգամ գնաց դիմաւորել քեմալական ուժերը Հաճընի մօտ:

Հաճընի դոյամարտը իր գործն է եւ իր անմահութիւնը:

Պաշարուած ու կտրուած աշխարհէն ու հաղորդակցութեան միջոցներէն, քանի մը հարիւր կտրիճներով, օժտուած մարտական ձիրքերով, ութ ամիս շարունակ դիմադրեց ռմբակոծման ու յարձակման, յաղթեց ու խուճապի մատնեց թշնամին, եւ վերջապէս ամէն յոյս, ամէն ապաւէն[,] ամէն փրկարար միջոց կորսնցուցած, ռազմամթերքը սպառած, գրեթէ սովահար, ինքը մնաց պաշարման գօտիէն ներս, պատնէշին վրայ, հրա-

ԵՐԲ ՇԷՆ ԷԻՆ ՄԵՐ ԲՈՅՆԵՐԸ

ՄՇԵՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՐՍՆԻՔԸ, ԵՐԳԵՐՆ ՈՒ ՊԱՐԵՐԸ

Ջրիկ, ջրիկ դու մի մշայ,
Ես իմ մշալու,
Հէմ մշալու, հէմ խրթալու:

Աստղիկ, Աստղիկ, դու մի ցոլայ
Ես իմ ցոլացու,
Հէմ ցոլալու, հէմ խրթալու:

Այս երգերը լրանալէ վերջ, հարսը հագուած պատրաստուած կ'ըլլայ: Վերջին պահուն, երբ ալ քօղը երեսին կը քաշեն, ծաղկոցի աղջիկներ եւ բոլոր զինք շրջապատողներ կը պոռան. — Աստուած շնորհաւոր արասցէ:

Մասնաւորէս այն կինը որ հարսը հագուեցուցած ու գլուխը կապած է, կը մերժէ յանձնել հարսը: Կնքահայրը յառաջ կը նետուի.— Ի՞նչ կը պահանջէք, կը հարցնէ.

— Գլխու կապելէն, կը պատասխանէ հարսը հագցնող կինը, ու կնքահայրը կը վճարէ, ու հարսը կը յանձնուի հարսնածին:

Երբ դրան առջեւ կուգան, ուրիշ մը դուռը ամուր բռնած է: Աս ալ դրան բռնելէն կը պահանջէ: Անոր ալ կնքահայրը կը վճարէ:

Երբ դուրս կ'ելլեն, ուրիշ մը, հարսի հեծած ձիու սանձէն կը բռնէ, եւ իր բաժինը կը պահանջէ:

Ալ այս տալիքներէն վերջ, հարսնածը ազատ է իր ճամբան շարունակելու:

Նախապէս ըսած էի որ, հարսնածի երիտասարդները կը փորձեն հարսէն զարդ մը թռցնել: Եթէ հարսէն բան մը չկրցան ձեռք բերել, կերուխումի սեղանէն դգալ, պնակ եւն. կը վերցնեն գաղտնապէս եւ երբ հարսը առին ու տնէն դուրս եկան, այդ առարկաները ձեռք առած, կը սկսին կաքաւել, ճկել ու պարզել, վահան խաղալ: Ըսել կ'ուզեն որ, հարսը տարին, անոր հետ ալ հարսի հպատակութիւնը:

Փեսայի պարագաները անհամբեր կը սպասեն հարսին եւ հարսնածի գալուն:

Երբ հարսնածը կ'երեւայ, կէս ժամուան ճամբայ, հարսին ու հարսնածին դիմաւորելու կ'երթան, խումբ մը հարսներ ու աղջիկներ:

Ափսէներու վրայ բեռցուցած, հաւի ու գառնուկի խորովածներ, գաթա, հալվա, զանազան չոր միրգեր, խընձոր ու նուռ, եւ տանց հետ առատ գինի, բօժի գինի, քաղցրահամ գինի, վաղհաս խաղողի գինի: Հարսնածը ճամբու կէսէն կը սկսի ուտել խմել, եւ բոլորովին լըլիկ դարձած կը մտնան գիւղ:

Եթէ արեւը մարը մտած է, հարսը կնքահօր տունը կ'իջնէ իբրեւ հիւր: Որովհետեւ, արեւը մարը մտնալէ վերջ, անյարմար կը նկատուէր պսակի արարողութիւն կատարել:

Եթէ օրը տարաժամ չէ, հարսը ուղղակի եկեղեցին կ'առաջնորդեն: Անոր ճամբուն վրայ կը սպասեն փեսան իր 12 մանուկներով, ու ուրիշ հետեւորդներով:

Փեսան իր ձիուն վրայ հեծած, հարսին առջեւ կ'իյնայ: Այստեղ կնքամայրը կը միացնէ հարսն ու փեսան, փեսայի ձիուն պոչէն հարսի ձիուն սանձը միացնելով:

Այստեղ մեծ զգուշութիւն կը կատարեն, որպէսզի փեսայի եւ հարսի մէջէն ոչ ոք չանցնի, այլապէս հետեւանքը դէշ կ'ըլլայ հարսին եւ փեսայի ապագային համար:

Թափոր մը շրջապատած հարսն ու փեսան, կը յառաջանան դէպի եկեղեցի:

Հոս փեսայի մօտիկ ազգականներ, աւելի տարիքը առածներ, զանազան կատակներով ձեւափոխուած, վրանին զանազան ներկերով, հարս ուփեսային առջեւ ինկած խաղեր կ'ընէին, հանդէսին աւելի փայլ տալով:

Կը հասնին եկեղեցին: Փեսան եւ հարսը կ'երթան սեղանի առջեւ: Տէր հայրը կը կատարէ անոնց պսակի արարողութիւնը:

Դուրսը եկեղեցւոյ գաւիթին մէջ, հարսնածի երիտասարդներ, խմած հարբած, անոնց միացած ուրիշներ, հարսն ու աղջիկ կը փայլին իրենց զարդերով, մանաւանդ իրենց գեղջկական անարատ արիւնով:

Պարը սկսած է: Երիտասարդական արիւնը կ'եռայ: Հոգ չէ թէ ցուրտը իր գագաթնակէտին հասած, թուքը օդի մէջ կը սառի, իսկ պարողներու ոտքերու տակ խտացած ձիւնը ջուր է դարձեր: Կը խաղան զանազան պարեր: Ժամանակի սղութեան համար միշտ փոխելով պարի եղանակները:

Հոս կը զատեն հարսներն ու աղջիկները եւ երիտասարդներ կարգի բաժնուած կը սկսին խարդուշտայ:

Այս տեսակ մը խաղ է, ուր զանազան ճկումներով իրար կուգան, այդ սարսափելի ցուրտին, իրարու ձեռքեր հարուածելու, մէկը միւսի ձեռքէն արիւն ցայտեցնելու աստիճան:

Ահա կը լրանայ պսակի արարողութիւնը եւ հարսն ու փեսան դուրս կուգան, կը հեծնեն իրենց ձիերը ու կնքամայրը կը հսկէ իրեն յանձնուած կարգապահութեան:

Երդեցիկ խումբ մը, հարս ու փեսային առջեւ անցած, «Առաւօտ լուսոյ» կ'երգեն ու այդ երգով կը յառաջանան տուն:

Տան դրան առջեւ հասած առեն, թագւորի քոյրը կամ մօտիկ ազգական կին մը մաղի մէջ լեցուցած չոր միրգեր, չամիչ, կթոն, փշատ, տանձի չիր, պնդուկ եւ յունապ, բրինձ, եւն. տեսակներ, տան ցուիքին վրայ ելած կը ցփնէ հարս ու փեսայի գլխուն:

Երբ փեսան ու հարսը բակը կը մտնեն, մասնաւոր երգող մը իրենց ճամբան կը կտրէ եւ հետեւեալ երգը կ'երգէ.—

Հարսի կեսուր դուրս յելի,
Տախտիդ ծաղիկ եմ բերի:

Հարսի կեսուր դուրս յելի,
Դուշմըրնի փուշ եմ բերի:

Հարսի կեսուր դուրս յելի,
Ջեռքիդ փէժկիր եմ բերի:

Հարսի կեսուր դուրս յելի,
Տախտիդ ալող եմ բերի:

Հարսի կեսուր դուրս յելի,
Ջատի տանող եմ բերեր:

Հարսի կեսուր դուրս յելի,
Հակաճառող եմ բերի:

Հարսի կեսուր դուրս յելի,
Պապուդ քփրող եմ բերի:

Հարսի կեսուր դուրս յելի,
Մազերդ ճիպող եմ բերեր:

Հարսի կեսուր, քարէ մուր:

Մ. ԲԱՐԽԵԱՆ

(9)

(Շար.)

Քեազըմ Գարապեքիր եւ «Հայեր»

Պոլսոյ նորընտիր երեսփոխան զօր. Քեազըմ Գարապեքիր գիրք մը հրատարակած է «Ընդհ. պատերազմին ի՞նչու մտանք» անունով: Իր այս գիրքին մէջ, զօրավարը անխուսափելի գտնելով հանդերձ Թուրքիոյ Երրեակ Զինակցութեան յարումը, «քանի որ ծանօթ էին Ցարական Ռուսիոյ նեղուցներուն եւ Իսթանպուլի մասին ունեցած դարաւոր բաղձանքները, դիտել կու տայ թէ Անգլիա՝ թէեւ վերջին մասնաւճարն ալ դանձած էր, ընդհ. պատերազմի վադորդայնին չէր ուզած յանձնել «Օսման Ա.» յածանաւը, իսկ Ֆրանսա նոյնպէս ոչ մէկ հաւաստիք տուած կամ նոյնիսկ առաջարկ ըրած էր Ֆրանսաէր ճանչցուած ծովային նախարար Ճէմալ փաշայի որ ընդհ. պատերազմի յայտարարութենէն մինչեւ 10 օր առաջ Ֆրանսա կը գտնուէր եւ նոյնիսկ ներկայ եղած էր Ֆրանսայի Միջերկրականեան ռազմափորձերուն»:

Այս պատճառաբանութիւնները թելադրելէ վերջ, գիրքին հեղինակը կը քննադատէ զինակցութեան դաշնագրի բովանդակութիւնը, որ այնքան անճարակօրէն եւ գաղտնօրէն կնքուած էր, մինչեւ իսկ առանց մասնագէտներու կարծիքը ստանալու:

Զօր. Քեազըմ Գարապեքիր իր գործի այս բաժնին մէջ մասնաւորաբար ծանրանալով Ռուսիոյ Թուրքիոյ մասին սնուցած բաղձանքներուն վրայ, ի մէջ այլոց կը գրէ.

— «Արդէն Ռուսիա ոչ թէ մարդկային նպատակով մը, այլ Օսմանեան հաւաքականութենէն բաժնելով ցարական Ռուսիոյ միացնելու համար էր որ Պալքանեան պետութեանց մարմին տալ ջանաց եւ այս նպատակով այդ ազգերը մղեց որ յեղափոխութիւն պատրաստեն եւ պատերազմին: Բայց, նախապէս Ֆրանսացիները, Անգլիացիները եւ Իտալացիները ու ի վերջոյ ալ Աւստրիացիներն ու Գերմանացիները Ռուսիոյ բաղձանքներուն վտանգաւոր բնոյթը տեսնելով, Պերլինի դաշնագրով գործնապէս առաջքը առին այս նպատակին եւ իւրաքանչիւրը սկսան առանձինն քաղաքականութիւն հետապնդել Պալքանեան պետութեանց հետ:

Հայկական հարցն ալ այսպէս սկըսաւ եւ այսպէս շարունակեց իր ընթացքը: Նախապէս Անգլիացիներն էին որ բռնեցին Հայերը եւ ուզեցին պատուար պետութիւն (էթա Թամպօն) մը կազմել Արեւելքի մէջ Ռուսերուն դէպի Անատոլու եւ Իրաք իջնելու վտանգին դէմ: Ռուսիան, որուն գործին չէր եկած այս պարագան, Օսմ. պետութեան հետ գործակցելու եւ վիճակագրութիւններ եւ գրքոյկներ հրատարակելով, աշխարհի փաստեց թէ... Անատոլուի արեւելեան նահանգներուն մէջ պետութիւն մը կազմելու առաւել հայկական խիտ բնակչութիւն մը գոյութիւն չունի:

Մինչեւ երբ յետոյ Անգլիացիներուն հետ զինակցութիւն կնքեց եւ մանաւանդ 1911ին Պարսկաստանի ազդեցութեան շրջանակն ալ գրաւեց, սկսաւ ինքը պատրաստել Հայերը եւ արեւելեան նահանգներու մէջ հայկական ինքնավարութիւն մը հաստատելու համար ջանաց նեղել Պապը Ալին: Եւ Հայերուն, յայտնելէ յետոյ թէ Թուրքերու հետ պատերազմելու պարագային եթէ յաջողութիւններ կարենան կատարել իրենց անկախութիւն պիտի տայ, ամբողջովին իր ձեռքին տակ առաւ զանոնք: Եւ, ընդհ. պատերազմին, մէկ կողմէ ռուսական բանակին եւ միւս կողմէ օսմ. բանակներուն ետին յաջողեցաւ իր ուզած շարժումները կատարել տալ անոնց:

Ռուսները պարտուելով երբ բոլշեւիկութիւն յայտարարեցին, Հայերը դարձեալ իրենց հին պաշտպաններուն, այսինքն Անգլիացիներուն ձեռքը անցան եւ բուն իրենց հետաքրքրութիւն եւ միութիւն հաստատելիք Թուրքերուն դէմ խիստ կեղեքիչ շարժումի ենթարկուեցան:

Զինադադարին երբ Ֆրանսացիները Սուրիան գրաւեցին, Հայերու պաշտպանութիւնը, այս անգամ ալ անոնք ստանձնեցին եւ անոնց պատմական մեծ Հայաստանը խոստանալով, Թուրքերուն դէմ դարձեալ նոյն կերպով շարժելու մղեցին զանոնք եւ բնական է, ամէն շարժում Հայերուն մեծապէս վնասեց:

Ամէնէն վերջը, Հայերուն մէկ մասը երբ բոլշեւիկ Հայաստանի մէջ, Սովիէթ Ռուսիոյ, մէկ մասն ալ երբ Դաշնակ Սուրիոյ մէջ Ֆրանսացիներուն ձեռքը մնացին: Իսկ անոնք որ Թուրք հայրենակցութեան մէջ մնացին, ամէնէն ազատ եւ ամէնէն բարգաւաճ կերպով կ'ապրին: Փոքր ազգերը պէտք է գիտնան որ մեծերուն նպատակը իրենց շահերուն համար քաղաքականութիւն վարել է:

Իսկ քաղաքականութեան մէջ ոչ թէ մարդասիրութիւնը, այլ շահը կը տիրապետէ: Բոլոր այս կարգի ճշմարտութիւնները ճշդող «Հայեր» անուն գործս հետաքրքրութեամբ կարդացուելիք օրինակելի գիրք մըն է:

ԽՄԲ.— Էնի Սապահ, Հիւսէյին Ճահիտի թերթը, սկսած է հրատարակել «Հայաստանի յաղթական»ին յուշերը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Սեպտեմբերի ընթացքին Երեւանի պետ. Համալսարանի տնօրէնութիւնը կազմակերպած էր շարք մը դասախօսութիւններ, որոնցմէ կը յիշատակենք հետաքրքրական նիւթերը.—

Ա. Հարենց՝ Ստալինեան խօսքին արձագանգները հայ իրականութեան մէջ 1905ի յեղափոխութեան շրջանին: Փրոֆ. Ա. Տէրտէրեան՝ Նալբանդեանի գեղեցկագիտութիւնը: Գ. Սեւակ՝ Խօսքի մասերու իմացաբանական ուսմունքը: Երկրորդ դասախօսութիւն՝ Վրաց. բայլին նկարագիրը: Ա. Ղարիբեան Հայերէն նորբարբառը: Բնագիտ. քիմիական եւ բուսաբանական, երկրաչափական դասախօսութիւններ տըւած են Փրոֆ. Ա. Մկրտչեան, փրոֆ. Անժուր, Ս. Մաչուրեան, Փրոֆ. Զ. Խոջանքեան, Փրոֆ. Ա. Պօղոսեան, Է. Գիւլբէկեան, Ա. Արարատեան, Օ. Զալթիկեան, Ա. Պետրոսեան: Իսկ Ղազար Վարդապետեան ներկայացուցած է «Անհատին դերը պատմութեան մէջ», Զաւէն Գրիգորեան՝ «Խրիմի պատերազմը»:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Թաւ.- Ջութակահար Սարգիս Ասլամազեան քառանուագի վերածած է Կոմիտասի կարգ մը ստեղծագործութիւնները:

*** Պետհրատի տնօրէն նշանակուած է Դոնոյեան:

*** Հայաստանի մէջ գրել - կարդալ չգիտցողներուն թիւն է 36,000, կիսովին գրել - կարդալ գիտցողներուն թիւն է 62,000:

*** Երեւանի «Կոլոս» մարզական ընկերութիւնը մէկուկէս ամսուան դասընթացք մը բացաւ, մարզիկ ուսուցիչներ պատրաստելու համար գիւղատնտեսական եւ մեքենական թրաքթօրի կայաններու երիտասարդութիւնը կազմակերպելու նպատակով մարզական տեսակէտով:

*** Դեկտեմբեր 19ին, Ղամարլուի շրջանի Այգեստան գիւղին երեք երեխաներ, Լ. Արիստակէսեան, Գ. Եղիազարեան եւ Գ. Վարդանեան, 6—9 տարեկան, դաշտերու մէջ խաղացած ժամանակ ռումբ մը կը գտնեն եւ կը տանին կրակի մէջ կը նետեն: Ռումբը կը պայթի եւ Վարդանեան կը սպաննուի, միւսները կը վիրաւորուին ծանրապէս:

*** Ղափանի շրջանին մէջ այս տարի շինուած է 13 քիլոմեթր ճամբայ, որ իրարու կը միացնէ Շիկահող, Ճակատէն, Շվինանցձոր, Տորթնի, Օխտար, Սրաշէն գիւղերը: Իսկ ընդարձակուած են Սիսիք, Նորաշէն եւ Վերին Խոտանան տանող ճամբաները:

*** Ախտայի շրջանին մէջ մինչակարգ վարժարաններուն թիւն է եօթը, այս վարժարաններուն մէջ կ'ուսանին 9000 հոգի:

*** Դեկտեմբեր 30էն մինչեւ յունուար 12 արձակուրդ տրուեցաւ Երեւան քաղաքի դպրոցականներուն: Զանազան հանրային հաստատութեանց մէջ պատրաստուեցան տօնածառեր, որոնց շուրջ հաւաքուեցան հազարաւոր երեխաներ: Կրկէսին մէջ ներկայացումներ տրուեցան 24000 աշակերտներու համար: Պահածոյ սնդեղէնի գործարանին մէջ տօնածառին շուրջ հաւաքուեցան 4500 երեխաներ: Սինէմաներու մէջ ցերեկոյթներ տըրուեցան 16000 աշակերտներու համար: 40 աշակերտներ, որոնք առաջին հանդիսացած էին մրցումներու մէջ, ղրկուեցան Գորի՝ պտոյտի:

*** Դերասան Լեւոն Երամեան մեռաւ Երեւանի մէջ:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ԼԱՆՍԻ, 3 Յունուար.— Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը աւանդական սովորութիւն ըրած է տօնել մանուկներու օրը ընտանեկան ջերմ մթնոլորտի մէջ:

Նոր տարիի կիրակին, սրահը, որ զարդարուած էր գեղեցիկ տօնածառով մը, լեցուած էր դպրոցականներով եւ ծնողներով, որոնց անհամբեր կը սպասէին իրենց ճլլող ձագերուն:

Բացման խօսքն ըրաւ ուսուցիչ Պ. Օհանեան, յանուն Կ. Խաչի, եւ ամփոփ կերպով բացատրեց Կ. Խաչի նպատակն ու գործունէութիւնը, կոչ ըրաւ Լանսէյի գաղութին բոլորուելու Կ. Խաչի շուրջ եւ թելադրեց դուրս մնացած պզտիկներն եւս ղրկել դպրոց, ու վերջացուց հայկական սիրուն տաղով մը.— «Գեղ կայնի, գերան կը կոտրէ»:

Փոքրիկներ երգեցին «Մեր հայրենիք», որուն մասնակցեցան ժողովականները ոտնկայս: Յետոյ պզտիկները սկսան իրենց արտասանութիւններով խնդացնել ժողովուրդը:

Առ հասարակ բոլոր պզտիկները արտասանեցին եւ երգեցին յաջող:

Եղաւ վիճակահանութիւն ի նպաստ դպրոցին: Բոլոր տոմսակները Լանսէյ ծախուած ըլլալով, հարկ չեմ տեսներ յիշել: Վիճակահանութեան առարկաները նուիրած էին Կ. Խաչի անդամուհիներ, որոնցմէ տիկին Մուստաֆեան իր նուիրած հաւը ինք շահեցաւ եւ կրկին նուիրեց Կ. Խաչին աճուրդի տրուելու համար, սակայն դարձեալ ինք շահեցաւ:

Ցայտագիրը վերջանալէն յետոյ ծնողներէն Պ. Օ. Խանճեանեան եւ Ս. Զէյլալեան խօսք առին եւ գնահատեցին Կ. Խաչի գործունէութիւնը եւ ուսուցչի տարած աշխատանքը եւ ի քաջալերութիւն ըրին դրամական նուէրներ:

Բոլոր պզտիկներուն բաժնուեցաւ խաղալիք եւ պտուղ:

Կ. Խաչի մասնաճիւղը իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ հանդիսականներուն եւ ծնողներուն:

Շուշանիկ Օհանեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍ, 8 Յունուար.— Զ. Ո. Մ. Մարզականը, որ ցուրտերու պատճառով հանգիստ կ'ընէր, իր 4րդ ախոյեանական մրցումը կատարեց կիրակի, կէս օրէ վերջ իր դաշտին վրայ, իր դէմ ունենալով եղանակիս զօրաւոր խումբ մը, Jeune Garde de Cheylard: Նախապէս Զ. Ո. Մ.ը սոյն խումբէն պարտուած էր 8—2ով:

Մրցումը սկսաւ ճիշդ 2.45ին: Նկատելի բաւական թիւով հայրենակիցներ քաջալերելու համար հայ մարզիկները: Խաղը սկիզբէն պէս հակառակորդը սկսաւ թելեւ յարձակողական, բայց մեր ողջերը կը պատասխանէին ուժգնօրէն եւ երբ սկսան յարձակողական, արդիւնքը յաջողութեամբ պսակուեցաւ: Ձախ ներսի յառաջապահ Թէպոյեան մէկ վայրէջքով նշանակեց առաջին կէտը, եւ այսպէս քաջալերուած շարունակեցին յարձակողական եւ Գրիգորի մէկ ուժգին հարուածով շահեցան երկրորդ նշանակէտ մը եւս: Հակառակորդը քանիւս կը յառաջանար կէտ շահելու համար, բայց Զ. Ո. Մ.ի բերդապահ Ժիրայր Սօլաքեան չէր թողուր որ գնդակ մը անցնի:

Առաջին կիսախաղը վերջացաւ 2-0:

Երկրորդ կիսախաղը սկսելուն երկու կողմերն ալ սկսան բուռն յարձակողական մը: Զ. Ո. Մ.ը կ'ուզէր պատուաւոր դուրս ելլել դաշտէն, թէեւ իր լաւագոյն խաղացողներէն բացականեր կային, եւ չէին ուզեր անոնց պակասը զգացնել: Բայց ահա մեր վերջապահին պզտիկ մէկ սխալին վրայ դատաւորը փենալթի մը քաշել տուաւ եւ նշանակեցին իրենց առաջինը: Զ. Ո. Մ.ն ալ առիթէն օգտուելով յառաջապահ փոքրիկ Տիրացուեան նշանակեց երրորդ մը: Երկու կողմերն ալ լաւ կը խաղային եւ այսպէսով մէկ փուփրանով հակառակորդը նշանակեց իր երկրորդ կէտը եւ վերջինը: Խաղը լրանալու եօթը վայրկեան կար, Յակոբ նշանակեց 4րդ նշանակէտը: Եւ այսպէսով Զ. Ո. Մ. Մարզականը եղանակիս ամենալաւ մրցումը կատարեց, ցոյց տալով իր բարոյական ուժը, յաղթելով 4—2:

Պ. Խաչերեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐ ՏԱԳՆԱՊՆԵՐ

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (27 Դեկտ.).

— «Միջազգային քաղաքականութիւնը նոր տագնապներու առջեւ կը դնէ մեզ:

Արդէն խաղաղ չէր մանաւանդ Եւրոպայի քաղաքական կացութիւնը. բայց կը կարծուէր թէ ժամանակը ի նպաստ խաղաղութեան կ'աշխատի: Սխալ: Եղած տագնապները ոչ միայն չեն լուծուիր այլեւ նոր կերպարանք կ'առնեն, կ'ընդգրկեն աւելի լայն հորիզոններ՝ շահագրգռելով մէկէ աւելի ժողովուրդներ:

Օրուան այս տագնապներէն ամէնէն հետաքրքրականը՝ ֆրանքօ-իտալական յարաբերութեանց նոր փուլն է: Իտալիա, իր երեսփոխաններովը, թերթերովը ու ժողովրդային ցոյցերով Թունուզ, Քորսիքա եւ Ճիպութի կը պահանջէր: Այժմ, մէկիկ դրուած են այս բոլորը եւ Իտալիա, պաշտօնապէս ու որոշապէս սեղանի վրայ կը դնէ իր պահանջները: Չիանօ, Իտալիոյ արտաքին գործերու նախարարը, հաղորդած է Հռոմի ֆրանսական դեսպանին թէ կը ժխտէ այլեւս 1935 Յունուար 7ին, Լավալի եւ Մուսոլինիի միջեւ կնքուած դաշնագիրը: Այս յայտարարութենէն ետք, իտալական կառավարութիւնը պաշտօնական ծանուցագրով ալ հաստատեց նոյնը: Իտալիա չեղեալ կը համարէ իտալեւ-ֆրանսական դաշնագիրը, պահանջելով գործադրել 1915ին Լոնտոնի եւ 1917ին Սէն Ժան տը Մորիէնի դաշնագրերով իրեն եղած խոստումները:

Ֆրանսա կը պնդէ, թէ Լավալ-Մուսոլինի համաձայնութիւնը կիրարկութեան դրուած չըլլալով հանդերձ, հաւանականութիւն մը կը կազմէր Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ գտնուած բոլոր առկախ ու վիճելի խնդիրներուն: Մնաց որ, համաձայնութիւնը վաւերացուած է իտալական խորհրդարանին կողմէ, 309 երեսփոխաններու միաձայնութեամբը, եւ ծերակոյտին կողմէ՝ 7ի դէմ 236 ձայնով, 1935 Մայիս 29ին:

Ի՞նչ կարեւորութիւն ունի, թէ անկէ ի վեր չէ կիրարկուեր ան, մանաւանդ որ այս ալ բոլորովին ճիշդ չէ, որովհետեւ ըստ այս «ժեռելածին» համաձայնութեան Իտալիա սահմանային «սրբագրումներ» ըրած է Լիբիայի եւ արեւմտեան Ափրիկէի ու ֆրանսական Հասարակածային Ափրիկէի միջեւ, ինչպէս նաեւ Երիթրէայի եւ Սոմալիի միջեւ, Ճիպութիի երկաթուղիի արժեթղթերէն ալ մաս մը ստանալով:

Պարզ է, սակայն, Իտալիոյ ձգտումը: Ժխտելով Լավալի հետ կնքած համաձայնութիւնը, ան կ'ուզէ վերջնականապէս կանխել դրամի վերածել «գաղթային հատուցումներ» խօսքը:

Օրուան տագնապին մէջ իտալական պահանջները Ֆրանսայէն՝ երկրորդական գծի վրայ կու գան: Խնդիրը այն է որ 1915ի եւ 1917ի դաշնագրերուն մէջ նախատեսուած «գաղթային հատուցում»ները՝ կը շօշափեն էապէս Թուրքիոյ հարցը: Այդ ժամանակներուն է որ դաշնակիցները բաժնած էին Թուրքիան եւ Իտալիոյ բաժին ինկած էր Այտըն - Ատալիա շրջանը. եւ բացի այս՝ առանձնաշնորհումներ Լիբանանի մէջ, ըստ նոյն դաշնագրի 10րդ յօդուածին:

Այս իբր թէ մոռցուած կամ «թաղուած» դաշնագրին հրապարակումը ռումբի մը տպաւորութիւնը կը ձգէ միջազգային քաղաքային կրկէսին մէջ. ու ամէնէն առաջ՝ Թուրքիոյ մէջ, Իսմէթ Ինէօնիւի պահակալութեան առթիւ...

Մուսոլինի չի խօսիր դեռ Թուրքիոյ մասին, բայց կ'իմացուի «լռելեայն», քանի որ իտալական պահանջներուն մաս կը կազմեն եւ գլխաւոր մաս Թըրքական ծովեզերքները:

Ի՞նչ պիտի ըսէ Ֆրանսա, ի՞ր հողերին պիտի տայ, թէ իր բարեկամին՝ Թուրքիոյ, որ դեռ քանի մը ամիս առաջ, կրթնած Անգլիոյ բարեկամութեան, առաջ կոխեց եւ Սանճաքին տիրացաւ, հակառակ տեղւոյն բնակչութեան կամքին, հակառակ Սուրիոյ կառավարութեան ընդդիմութեան, առանց ժողովուրդի դժգոհութեան եւ ֆրանսական հանրային կարծիքին անհամակրութեան:

Գիտենք այսօր, թէ ֆրանքեւ-սուրիական դաշնագրի վաւերացումը կը յետաձգուի, եւ Ֆրանսայի մէջ կենսական նշանակութիւն կը սկսին տալ Սանճաքին, իբրեւ «կարեւոր» կայան Միջերկրականի մէջ: Մի՛ զարմանաք, եթէ Սանճաքի հարցը նոր յեղաշրջում ստանայ, եւ Թուրքիա հարկադրուի իր գլուխը պահելու մասին մտածել: Այս մտահոգութեան արդիւնքն չէ՞ արդեօք ընդդիմադիր տարրերու պաշտօնականցումը, մէկ ճակատ ստեղծելու համար Ենիկիւղի մէջ: Լոնտոնի դեսպանը՝ Ֆէթհի եւ հռչակաւոր Քեազըմ Գարապեքիր Ենիկիւղի կը դառնան, երեսփոխան ընտրուելու համար. ուրկէ՞ այս մեծասաններորդ ժամու դարձերը այս խուճի ու մոռցուած մարդոց հանդէպ:

Այսպէս կամ այնպէս, կը գործէ Հռոմ - Պերլին առանցքը. ամէն բան կարգով է, Անշլուս, Չեխոսլովաքիա, ու շուտով Մէմէլ... Այս երեկ էր:

Այսօր կարգը Հռոմին է, եւ Պերլին այժմ պիտի տայ անշուշտ, վաղը՝ Ուկրայնական հարցը աւելի դիւրին լուծելու համար:

Ի՞նչ հորիզոններ կը բացուին վաղուան համար»:

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Վերջապէս որոշումը տրուեցաւ: Պուխարայի բոլոր դռները բոլշեւիկներուն ձեռքը կը գտնուէին, բացի արեւելեան դռնէն, որ փակ չէր: Միայն թէ, Էնվէր փաշան այդ դռնէն դուրս ելլելէ վերջ ստիպուած էր Արեւելեան Պուխարա երթալ: Նախապէս հոն ապաստանած խմբը չէր կըրցած բան մը ընել: Ուստի Էնվէր փաշա քիչ մը վարանումի մատնուած էր: Սակայն փաշան շատ գոհ մնաց այդ միջոցին իմացած սա լուրէն. Արեւելեան Պուխարայի մէջ զանազան գօմիթէներ ազատութեան համար կը պայքարէին, ու առանց հրամանատար ունենալու, հրոսակային կռիւներ կը մղէին: Էնվէր փաշա կը խորհէր Պասմաճի կոչուած կոմիտէները համախմբելի հրաւիրել ու ինքզինքը հրամանատար ընտրել տալ, զանոնք վարելու համար: Եթէ լաւ կազմակերպութիւն մը ըլլար, թերեւս յաջողութիւն մը ձեռք բերուէր:

Երկու օր վերջ, Էնվէր փաշա Պուխարայէն պիտի հեռանար: Մեկնումին առջի գիշերը, փաշան մեծ մտահոգութեան մէջ էր: Որովհետեւ փախուստի գործը դիւրին չէր: Պուխարայի 12 դռներէն մէկը բաց ըլլալով հանդերձ, բոլշեւիկ լրտեսներով լեցուն էր: Էնվէր փաշա այդ լրտեսներուն մէջէն աննշմար անցնելու էր:

1921 Նոյեմբեր 8ին, Էնվէր փաշա Պուխարայէն պիտի մեկնէր: Ուրբաթ օր մըն էր: Շուկան գոց էր, ու փողոցները մարդ չկար: Էնվէր փաշա պանդոկէն ճամբայ ելաւ, իր հետ ունենալով Թիկնապահ Մուհիտտինը, Հաճի Սամին եւ Պուխարայի ոստիկանական տնօրէնութեան ներկայացուցիչ Հալիլը: Այս խումբը շուկայէն յառաջացած ատեն ոչ ոք կը զարմանար, որովհետեւ որսորդութեան կ'երթար ան, ինչպէս լուր հանած էին, Բոլշեւիկները խաբելու համար: Խումբը այդ պատրուակով քաղաքէն բաց դռնէն դուրս պիտի ելլէր, եւ եթէ կարելի ըլլար, պիտի հեռանար: Հակառակ պարագային, որսորդութեան ելլելով քաղաք պիտի վերադառնար իրիկուան: Սակայն, քաղաքէն որոշ հեռաւորութիւն ունեցող կէտ մը հասնելէն յետոյ, պիտի կրնար ձիերուն վրայ հեծնել ու հեռանալ:

Ճամբան, Էնվէր փաշա եւ ընկերները իրարու հետ կը խօսակցէին քաղաքին բաց դռնէն ի՞նչպէս դուրս ելլելու մասին: Դրան մօտ հասնելէ վերջ, Մուհիտտին եւ Խալիլ պէյերը յամրաքայլ ներս մտան: Էնվէր փաշա ու Հաճի Սամի ալ դռնէն ներս մտնելով յառաջացան, առանց իրենց ետեւը նայելու: Ռուս լրտեսներէն ոչ ոք կը գտնուէր հոն, ու օրն ալ Ուրբաթ ըլլալուն, եկող գացող չկար:

Էնվէր փաշա եւ ընկերները կէս ժամ քալելէ յետոյ քիչ մը հանգիստ ըրին: Իրենց ճամբուն վրայ ոչ մէկուն հանդիպած էին: Փախստական ճամբորդները քաղաքէն մէկ ժամ հեռացած, դէպի բարձունք մը կ'ուղղուէին: Եթէ այդ տեղէն ալ անցնէին, վտանգը մեծագոյն մասամբ փարատած պիտի ըլլար, քանի որ բարձունքի ետին ձիեր պատրաստուած էին փախստականներուն համար:

Այդ միջոցին, հեռուէն երեւցան գիւղացիի տարազով երեք մարդիկ: Էնվէր փաշա եւ ընկերները մեծ յուզման մատնուեցան: Բայց այդ մարդիկը բարեւեցին փախստականները, տեղական սովորութեան համաձայն ու հեռացան: Էնվէր փաշա եւ ընկերները քաղաքէն բոլորովին հեռացած, ամայանոցներու վայրը հասած էին: Նախ իրենց ճամբուն վրայ տեսան իսլամական գերեզմանոցներ: Էնվէր փաշա գլուխը երերցնելով դիտեց զանոնք. կարծես ան ըսել կ'ուզէր. «Մենք ալ ձեզի պէս պիտի ըլլանք օրին մէկը»: Գերեզմանատանց մէջ կը նշմարուէին փողածածկ կիներ, որոնք կ'աղօթէին: Այդ կիները ետ քաշուեցան, չորս հոգիէնոց խումբը տեսնելնուն պէս: Ուստի Էնվէր փաշա եւ ընկերներն ալ ըստիպուեցան հոգւոց մը ըսել: Յետոյ ձեռքերնին քսեցին իրենց երեսներուն վրայ:

Ճամբուն վրայ կը գտնուէին գեղեցիկ պարտէզներ ու անոնց մէջտեղ տուներ: Վերջապէս, Էնվէր փաշայի եւ ընկերներուն դիմաց ելան պատրաստուած ձիերը: Իսկոյն անոնց վրայ նետուեցան ու սկսան յառաջանալ սրարշաւ: Կէս ժամ գիւղական ճամբէն ընթանալէ յետոյ, դէպի արեւմուտք ուղղուեցան ու ընդարձակ տափաստանը մտան: Այդ միջոցին բու մը կը վայէր: Չորս փախստականները ու ճամբայ ցոյց տուողները յանկարծ կանգ առին, բուին ձայնը լսելնուն պէս:

Խալիլ պէյ խնդալով ըսաւ.

— Եթէ աւելորդապաշտ ըլլայի, այս ճամբէն ետ պիտի դառնայի իսկոյն: Բարեբախտաբար գիտեմ թէ այս տեղերը բու կը գտնուի:

Յետոյ Էնվէր փաշայի դառնալով ըսաւ.

— Երդէ՛ գեղեցիկ թռչուն, այնպէս չէ՞, փաշաս: Թո՛ղ երգէ:

Էնվէր փաշա խնդալով պատասխանեց.

— Այո՛, թող երգէ...: Արդէն կարեւորութիւն չեմ տար առանկ բաներու...: Ի՞նչ պիտի ըլլայ...: Վերջապէս ան ալ հոգի ունի...:

Էնվէր փաշա եւ ընկերները այսպէս խօսելով բարձունք մը հասան ու հոնկէ անցան: Էնվէր փաշա յանկարծ ընկրկեցաւ, հեռադիտակով դիտելէ յետոյ: Հեռուն, շատ մը ձիաւորներ նշմարած էր: Սակայն, ձիաւորները շուտով անհետացան: Այս պարագան մտահոգութեան մատնեց Էնվէր փաշան եւ իր ընկերները: Արդեօք վտանգաւոր կացութեան մատնուա՞ծ էին: Ուստի փախստականները իրենց զէնքերուն փարեցան, այդ անստուգութեան դէմ:

(14)

(Շար.)

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՉԷԶՈՔՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Նախագահ Րուզվէլթի նախաձեռնութեամբ՝ ամերիկեան խորհրդարանի վարիչ դէմքերը կը խորհին փոխել չէզոքութեան այն օրինագիծը, որ քուէարկուած է անցեալ նստաշրջանին մէջ եւ որմէ ցարդ օգտուողները եղած են ոչ թէ ծաւալականութեան զոհերը, այլ իրենք նախայարձակ պետութիւնները: Նախագահը եւ իր համախոհները կը բաղձան, որ նոր օրինագիծը խմբագրուի այնպիսի ձեւով մը, որմէ չօգտուին նախայարձակ պետութիւնները: Անոնք կ'ուզեն որ նախագահին իրաւասութիւն տրուի ճշդելու, թէ ո՛վ է նախայարձակը եւ այս ճշդումէն ետք արգիլուի այդ պետութեան ծախել որ եւ է ռազմանիւթ, նոյնիսկ անոր դէմ յայտարարուի տնտեսական պոյքօթ: Ասոր հակառակ՝ զոհին պէտք է տրուի ամէն դիւրութիւն եւ աջակցութիւն, կարենալ կազմակերպելու իր պաշտպանութիւնը:

Խորհրդարանին մէջ կայ ուժեղ տարր մը, որ «մեկուսացման» պաշտպան ըլլալով՝ կ'ուզէ օգտուիլ առիթէն եւ օրէնքը բոլորովին չեղեալ հռչակել:

մայեց իր զօրքին պատռել պաշարման գիծը թշնամիին եւ ազատել իրենց կեանքը:

Եւ իսկապէս, մարտիկները մեծ մասով ազատեցան, իսկ ինքը հայ ժողովուրդին մօտ, անոնց մէջ եւ հոն ալ վիրաւորուած, սպաննուեցաւ թշնամիէն:

Այսպէս հրամանատար եւ հերոս Ճէպէճին ինկաւ պատնէշին վրայ քաջաբար, յաղթանակի հոգեկան հաճոյքը քանի քանի անգամներ վայելելէ, թշնամիէն անհամար զոհեր խլելէ վերջ:

Հայկական դիւցազնամարտը դեռ չէ վերջացած: Դեռ Ճէպէճիներու պէտքը ունինք:

ԼԵՒՈՆ ԼԱՆԻՍ

մեր երկու կառավարութիւնները կրցան չօչափելի արտայայտու - թիւն մը տալ այս քաղաքականութեան, որովհետեւ այդ ոգիով էր որ անցեալ գարնան կնքեցին անգլեւիտալական համաձայնութիւ-նը: Կ'արժէ յիշատակել թէ՝ իբրեւ առաջին արդիւնքը այդ համա-ձայնութեան, մեր երկու կառավարութիւնները կրցան երէկ, այս-տեղ եւ Լոնտոնի մէջ, ձեռնարկել զինուորական տեղեկութեանց փոխանակութեան, ինչպէս կը տրամադրէ այդ համաձայնութիւ-նը: Համոզուած՝ թէ Միջերկրականի մեր շահերը, թէեւ կենսա - կան՝ մեր երկուքին համար, անպատճառ հակամարտ չեն իրարու, կը հաւատամ թէ այս համաձայնութիւնը բարեկամութեան եւ վստահութեան նոր գլուխ մը բացած է մեր միջեւ, որ արդիւնաւոր ազդեցութիւն մը պիտի ունենայ Եւրոպայի քաղաքական ամրու - թեան համար »:

*** Չէյմպըրլէնի այցելութեան առթիւ, իտալական թերթերը գրել կուտան թէ սպանիական խնդիրը այնքան ալ արժէք չունի, ինչպէս կ'ենթադրեն շատեր: «Նոյնիսկ սպանիական խնդիր մըն ալ գոյութիւն չունի», կ'ըսէ Մուսոլինիի թարգմանը :

Հայ արհեստաւորներու տագնապը

- — oo - —

ԼԻՈՆ.—– Բազմաթիւ հայ արհեստաւորներ (արթիզան) կա - ռավարութենէն հրաման ստացան վեց ամսուան մէջ փակել իրենց խանութները: Մեր հայրենակիցներէն շատեր հազար զոհողու - թիւններէ ու զրկանքներէ վերջ կրցած էին իրենց արհեստին վե - րաբերեալ խանութ մը բանալ ու իրենց ընտանիքին ապրուստը ա- պահովել: Ահա նոր հրամանը կուգայ վեր ի վայր շրջել ամէն բան: « Վեց ամսուան մէջ խանութդ կ'ուզես ծախէ, կ'ուզես մի ծախեր, պայմանաժամը լրանալուն պէտք է փակես»:

Եթէ արմատական միջոցներ չխորհուին, շատեր սեւ թշուա - ռութեան պիտի մատնուին:

ԽՄԲ.—– Այս մասին ուրիշ թղթակցութիւն մըն ալ ստացած ենք: Յաջորդով :

Նոր խստութիւններ Խ. Միութեան մէջ

—— oo – —

Խորհրդային Միութեան ընդհ. դատախազ Վիշինսկի, որ տխուր համբաւ մը շինեց Մոսկուայի խմբական գնդակահարու - թեանց մէջ իր կատարած դերով, այժմ զբաղած է խորհրդային ճարտարարուեստի մէջ նկատուած ժամավաճառութեանց եւ բա - ցակայութիւններուն վերջ տալու գործով: Ընդհ. դատախազը հր- րամայեց գործարաններու տնօրէններուն եւ կառավարական պաշ - տօնատուներու պետերուն, թէ քրէական յանցաւոր պիտի նկատ-ուին, եթէ խստօրէն չգործադրեն նոր հրամանագիր –օրէնքները: Տնօրէնները այժմ ըստ օրինի պարտաւորուած են անմիջապէս ար-ձակել բոլոր այն աշխատաւորները, որոնք նշանակուած ժամէն քսան վայրկեան վերջ գործի կուգան :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ «Պրաւդա»ն կը գրէ, թէ միայն Մոսկուայի փա-պուղին աղջեւ օրական 7 -– 8000 աշխատաւորներ պոչ կը բռնեն ամէն առաւօտ, որպէսզի վկայագիր առնեն թէ կառախումբերը ուշացան եւ իրենք այդ պատճառով գործէ ուշ մնացած են: Տնօ - րէնները պէտք է հսկեն նաեւ գործադրութեանը այն օրէնքին, ո- րով գործ գլուխ աշխատող բանուորներու շաբաթավճարները կը կրճատուին 14 առ հարիւր, միաժամանակ պահանջելով որ այդ գործաւորները այսուհետեւ 25 առ հարիւր աւելի արտադրեն:

Հրեայ տարագիրներու հարցը

—— oo ——

Փախստականներու Միջկառավարական Յանձնախումբի վա - րիչ Ժորժ Րուպլի Պերլին կը գտնուի եւ խորհրդակցութիւններ կը կատարէ գերմանական դրամատան տնօրէն Տօքթ. Շախթի հետ, Գերմանիայէն Հրեաները դուրս հանելու հարցի մասին: Պ. Րուպ-լիի հետ Պերլին գացած են Յանձնախումբի ուրիշ անդամներ , խորհրդական մը եւ քարտուղար մը:

Այս խորհրդակցութեան մէջ ո եւ է որոշում պիտի չտրուի, այլ պարզապէս յանձնախումբի պատուիրակութիւնը պիտի իմա—նայ ճշգրտօրէն գերման տեսակէտը, թէ ի՛նչպէս հնարաւոր է Հրեաները դուրս բերել Գերմանիայէն եւ ի՛նչպէս կարգադրել ա - նոնց ծախքերը եւ տնտեսական յարակից խնդիրները: Կ'ըսեն թէ Տօքթ. Շախթ մանրամասն ծրագիր մը ներկայացուցած է, որ կը բաղկանայ երկու մասերէ,—– Հրեաներու արտագաղթը եւ այդ արտագաղթին հետ կապուած դրամական հարցը:

Գերմանիոյ մէջ կան 600,000 Հրեաներ, որոնց երկրէն հե - ռացումը կը պահանջէ գերման կառավարութիւնը: Ասոնցմէ 180,000ը աշխատաւորներ են, որոնց համար ծրագիր պէտք է կազ—մուի, որպէսզի քանի մը տարիներու ընթացքին մեկնին, նիւթա-կան աջակցութիւն ստանալով որոշ վայրէ մը: Ծերերուն եւ հի - ւանդներուն կամ արտօնութիւն պիտի տրուի որ մնան Գերմանիոյ մէջ եւ կամ պիտի դուրս բերուին, գանձուածային արտա - գաղթը աւարտելէ ետք :

Տօքթ. Շախթ առաջարկած է որ այս արտագաղթի ծախքե - րուն համար գերմանաբնակ Հրեաներու ստացուածքները երաշ - խաւորութիւն նկատուին եւ ատոնց դիմաց միջազգային փոխա - ռութիւն մը հրապարակ հանուի: Այս փոխառութենէն գոյացած գումարով ալ կատարուի արտագաղթը: Տօքթ. Շախթ պահանջ դրած չէ, որ փոխառութենէն գոյացած գումարը Գերմանիոյ տրամադրուի :

ՃԱՆԱՊԱՐՀԻՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵՐԼԻՆԻ մէջ աւարտեցաւ շինութիւնը գերման վարչապետա—րանի նոր շէնքին, որ 1900 սենեակ կը պարունակէ: 6000 աշխատա-ւորներ, օրական 24 ժամ աշխատելով անընդհատ, աւարտեցին այս շէնքը մէկ տարիէն: Հիթլէր աւարտման օրը ճառ խօսեցաւ շէնքը կառուցանողներուն եւ շնորհակալութիւն յայտնեց:

ԷՆԿԻՒՐԻԷՆ կը հեռագրեն թէ նախարարական խորհուրդը մասնաւոր նիստ մը գումարելով, որոշեց օր առաջ դատի յանձնել եւ պատժել այն պաշտօնատարները որոնք օգտակար գտած էին Քանտայի եւ Մ. Նահանգներուն մէջ, յանուն թրքական կառա - վարութեան, յետոյ ծախելու համար Զօր. Ֆրանքոյի: Ֆրանսա – կան կառավարութենէն պիտի պահանջուի յանձնել գլխաւոր ամ - բաստանեալը, էքրէմ Կէօյնիւք :

ԴԱՄԱՍԿՈՍԷՆ կը հեռագրեն թէ նոր ցոյցեր կազմակերպուե-ցան, բողոքելու համար Ֆրանքեւսուրիական դաշնագրին ձգձգ - ման դէմ: Սուրիոյ երիտասարդութիւնը հեռագիրներ ուղղեց ե-րեսփ. Ժողովի նախագահին եւ Տօքթ. Շահպէնտէրի, ուրախու – թիւն յայտնելով կուսակցութեանց միջեւ գոյացած համաձայնու-թեան համար: Կառավարութիւնը որոշեց պատշաճ մեծարանքնե -

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէի բոլոր խումբերու ընկերները կը հրաւիրուին Ընդհ. Ժողովի, 14 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ-եան ժամը 8.30ին «Արմէնեան» սրահին մէջ: Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Վ. ԻՇ - ԽԱՆԵԱՆ:

Գաւառ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՅՈՅԻ (Մարսէյլ) «Վռամեան» Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ «Հրայր», «Մուրատ», «Կայծակ Առաքել» եւ «Գայլ Վահան» խումբերը 14 Յունուար, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 7.30ին, սովորական թա-ւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» Ենթակոմիտէի Ընդհ. Ժողովը՝ 14 Յուն-ուար, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ընկեր Կարօ» Ենթակոմիտէի Ընդհ. Ժողովը՝ 15 Յուն., Կիրակի երեկոյ ժամը 6ին, Լա Վիստ, Ընկեր Մարտիրոս Փափազեանի բնա-կարանը: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով:

ԼԻՈՆԻ Շրջ. Կոմիտէն Ընդհ. Ժողովի կը հրաւիրէ «Մուսա Լեռ», «Գայլ Վահան» եւ «Աւետ Գեւօ» խումբերու բոլոր ընկերները, 13 Յուն., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, 181 Քուռ Լաֆայէթ, «Զարդարեան» գրադա - րանը:

ՎԱԼԱՆՍԻ «Քրիստափոր» Կոմիտէի Ընդհ. Ժողովը՝ 14 Յունուար, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» ակումբին մէջ: Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ (Եօթնեղբայրեան» Ենթակոմիտէն Ընդհ. Ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 14 Յունուար, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 8ին, Կ. Խաչի զպրոցի սրահին մէջ:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Իսի-լէ - Մուլինոյի «Զաւարեան» Կոմիտէի
15 Յունուար, Կիրակի, ժամը 3ին «Արմէնեան» սրահին մէջ :
Կը խօսի Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ — ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի« Վարանդեան» Կոմիտէի կողմէ
15 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, 5 Rue Bonefoi, յանձնական սրահը: Կը հրաւիրուին բոլոր խումբերու ընկերներն ու համա - կիրները :

ԿԱՂԱՆԴԻ ՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓՈՐԹ ՏԻԹԱԼԻԻ ԴՊՐՈՑ. ՏԻԿ. Մ. ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
15 Յունուար, Կիրակի ցերեկ ժամը 2.30ին
Յովհաննէսեան սրահին մէջ, 13, rue Pierre Curie, Bicêtre, Métro: Porte d'Italie
Զարդարուած տօնածառ, երգեր եւ արտասանութիւններ երկսեռ ա - շակերտներու կողմէ: Մուտք՝ 2 ֆրանք

Հ. ՆԵՐՍԷՍ ԱԿԻՆԵԱՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՄՊՈՒՐԿԻ ՄԷՋ

ՀԱՅ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԼԵԶՈՒԻ ՄԱՍԻՆ
15 Յունուար, Կիրակի Hôtel Atlanticի սրահներէն մէկուն մէջ:

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ջութակի համբաւաւոր վիրթիւոզ
ՖԻԼԻՓ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆԻ
ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
15 ՅՈՒՆՈՒԱՐ, ԿԻՐԱԿԻ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 9ԻՆ
ՔՈԼԻԶԷԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
Մուտք 10 եւ 15 ֆրանք: Դիմել՝ M. TELIAN, 8a, Rue Francis de Pressensé et photo Rex, Place d'Aix:

Այրի Տիկին Գ. Շահլամեան, Օր. Հ. Շահլամեան, Այրի Տիկին Զը - պուզեան, Այրի Տիկին Թորոսեան, Շահլամեան, Զպուզեան, Թորոսեան, Հիւսեան, Սարաճեան եւ Սալըեան ընտանիքները իրենց խորին շնորհակա - լութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, հեռագրով, նամակով, ծաղկեպսակով եւ կամ բարեգործական նպաստներու իրենց նուէրներով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, եղբօր, հօրեղ - բօր, մօրեղբօր եւ ազգականին յաւէտ անմոռանալի

ԳԱՐԵԳԻՆ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Ու կը ծանուցանեն թէ յառաջիկայ Կիրակի, 15 Յունուար, ժամը 11ին Պօմոնի Հայոց եկեղեցին յատուկ հոգեհանգստեան արարողութիւն պի-տի կատարուի:

րով ընդունիլ նոր մարզպանը:—– Դատավարութեան մը առթիւ, բուռն միջադէպ մը պատահեցաւ փաստաբաններու եւ ընդհ. դա - տախազին միջեւ: Հակառակորդները իրար ծեծել սկսան եւ դատը յետաձգուեցաւ :

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ճակատէն կը հաղորդեն թէ Զօր. Ֆրանքոյի բա-նակը նոր դիրքեր գրաւելով, մօտեցած է ծովուն: Վերջին քսան օրերու ընթացքին ազգայնական բանակը գրաւած է 125 քաղաք – ներ եւ գիւղեր, 30,000 գերիներով: Հանրապետական բանակն ալ կը շարունակէ իր յարձակումները, սպանելով հաղորդակցու - թեանց գլխաւոր կէտին:

ԿԱՐԱՒԱՆԻ ՃԱՄԲԱՅ ՄԸ, որ Խազախիստանէն Չինաստան, Հնդկաստան եւ յետոյ Իրան կ'առաջնորդէ, վերաբացուեցաւ յուն-ուար 11ին, քսան տարուան ընդհատումէ մը վերջը :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Բըրկըզիստանի կեդր. կո - միտէն բուռն պայքար մը բացած է թրոցքիականներու դէմ: Այս առթիւ ընդհ. քարտուղարը ազդարարեց թէ անոնք շուտով բնա – ջինջ պիտի ըլլան «Բերիայի երկաթեայ ձեռքով»: --- 37 պաշտօնա—տարներ ձերբակալուեցան Իրկուցքի մէջ, 1,200,000 րուբլի շոր - թած ըլլալով :

500 ՌՈՒՍԻԿԱՆ ՉԻՆՈՒՈՐՆԵՐ հետապնդեցին երեք աւազակ - ներ, Սէն Ժէրմէնի անտառին մէջ: Երեքն ալ ինքնաշարժի գողեր էին: Իրենց կառքը անտառին մէջ խրելով, մէկը սպաննուեցաւ, իսկ երկուքը փախան :

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԼԻՈՆ, Մ. Տ. Պ.— Ստացած ենք:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՕՐ. ԼԻՏԻ Տէմիրճեան, տաղանդա-ւոր ջութակահարուհին, կը նուագէ Ուրբաթ, 13 Յունուար Tour Eiffelէն, ժամը 19ին:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Մարսէյլի Համաթօքաթցիներու Վե-րաշինաց Միութեան կողմէ:

15 Յունուար, Կիրակի առաւօտ ժա-մը 9ին, Թափի Վէրի սինէմային մէջ (30 Ռիւ Թափի Վէր): Պիտի ներկա - յացուի երկու մեծ ֆիլմեր՝ Զօրավար Անդրանիկի եւ Բէվլիւ տը Շանկայի պատերազմը (խօսուն ֆիլմ): Մէջ ընդ մէջ պիտի նուագուին հայերէն նոր ելած փլաքներ:

Այժմէն ապահովեցէք ձեր տոմսե - րը, ոսկերիչ «Ալագեազ» վաճառա - տունէն, 45 Ռիւ Սէնթ Պարպ: Գիներ՝ 6 եւ 5 ֆր., փոքրերու 2 ֆրանք:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «Մարզպետ» խումբի վիճակահանութենէն շահած են հետեւեալ թիւերը՝ 262, 310, 298, 118: Ստանալու համար դի - մել՝ Հ. Յ. Դ. Սէնթ Անթուանի «Մարզպետ» խումբի վարչութեան:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Անդրանիկ Արմէնեան (Սեբաստացի) կը ծանուցանէ թէ՝ Կիրակի, 15 Յունուար, Սէնթ-Անթուանի Ս. Մատթէոս մատրան մէջ տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգիստ իր հօրեղբօր՝

ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ ՀԵՐՈՍ ՄՈՒՐԱՏԻ, իր հօրը, միւս հօրեղբայրներուն ինչպէս նաեւ Արմէնեան գերդաստանի բոլոր նահատակներու եւ ննջեցեալնե-րուն համար: Կը հրաւիրուին ազգա-կանները, բարեկամները եւ հանգուցեալին յիշատակը յարգողները:

ՊԱՏԱՐԱԳ

Յառաջիկայ Կիրակի, 15 Յունուար, Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյ տօնախմ-բութեան առիթով, հանդիսաւոր պա-տարագ կը մատուցուի եւ ըստ սովո-րութեան հոգեհանգստեան պաշտօն տեղի կ'ունենայ եկեղեցաշէն բարե-րար, ողբացեալ Պ. Աղեքսանդր Ման-թաշեանի եւ անոր հանգուցեալ ընդ-հանուր պարագաներուն համար:

ԼԱՆՍԷՅԻ Կ. ԽԱՉԻ ԴՊՐՈՑԻՆ ԵՂԱԾ ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ՑԱՆԿԸ

Տէր եւ Տիկին Մութաֆեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Քէ-աէկեան, Տիկիններ Մ. եւ Ն. Նազա-րէթեան 20ական ֆրանք: Պ. Օ. Խա-նէտանեան, Պ. Օհանեան, Տիկին Ա. Շահինեան, Պ. Ս. Ճէլալեան, Տիկին Շ. Օհանեան, Պ. Ս. Զատիկեան 10ա-կան ֆր.: Տիկիններ Ա. Ժամկոչեան, Զ. Յարութիւնեան, Մ. Խանէտան-եան, Պ. Վ. Քչիկեան 5ական ֆր. Տիկին Ա. Եղիոսեան 3ֆրանք: Գու-մար՝ 163 ֆրանք:

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ, ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 14 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
SAMEDI 14 Janvier 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3938

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԱՐՄԻՐ ԵՐԴՈՒՄԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

— oo —

Ապահովաբար շատեր հարեւանցի կարդացին Մոսկուայի այն հեռագիրը, որ հրատարակուեցաւ կիրակի օր եւ որուն համաձայն հիմնովին փոխուած է կարմիր բանակին երդումի բանաձեւը:

Այդ լուրին լրացուցիչ մասը կարդացինք երէկ, նոր հեռագրով մը, որ կը ծանուցանէ թէ յունուար 12ին հրատարակուեցաւ նոր հրամանագիրը, երդումի մասին, Կալինինի ստորագրութեամբ:

Ի՞նչ փոփոխութիւններ կը կատարուին այդ հրամանագրով.—

1. Մինչեւ հիմա խորհրդային զինուորներն ու նաւազները երդումը կը կատարէին հաւաքաբար, *մայիս 1ի զօրահանդէսին առթիւ: Այսուհետեւ պիտի կատարեն* անհատաբար եւ գրաւոր, *փետրուար 23ին, որ տարեդարձն է կարմիր բանակին հաստատման:*

2. Նախորդ բանաձեւին համաձայն, երդումը կ'սկսէր այսպէս.

— «Ես, ժողովուրդի զաւակ, աշխատաւոր, քաղաքացի Խ. Ս. Հ. Միութեան, Խ. Միութեան եւ բովանդակ աշխարհի բանուոր դասակարգին առջեւ յանձն կ'առնեմ այդ անունը կրել պատուով եւ բարեխղճօրէն սորվիլ զինուորական արհեստը»:

Նոր բանաձեւը կը տրամադրէ.

— «Ես, քաղաքացի Խ. Ս. Հ. Միութեան, մտնելով կարմիր բանակի շարքերուն մէջ, հանդիսաւորապէս կ'երդնում եւ յանձն կ'առնեմ ըլլալ հաւատարիմ, քաջ, կարգապահ եւ արթուն զինուոր մը, խստօրէն պահել զինուորական եւ պետական գաղտնիքները, առանց հակաճառութեան գործադրել զինուորական կանոնները, սպաներու եւ պետերու հրամանները»:

3. Մինչ նախորդ բանաձեւը կը տրամադրէր պաշտպանել Խ. Միութիւնը եւ չխնայել իր ուժերը, անոր համար մղուած պայքարին, ինչպէս եւ ընկերվարութեան եւ ժողովուրդներու եղբայրութեան դատին համար, նոր երդմնագիրը կ'ըսէ.

— «Ես միշտ պատրաստ եմ բանուոր-գիւղացիական կառավարութեան հրամանին վրայ պաշտպանել իմ ժողովուրդս, իմ խորհրդային հայրենիքս եւ իր բանուորները, գիւղացիները եւ կառավարութիւնը. պաշտպանել արիաբար, կորովամտութեամբ, արժանաւորապէս եւ հաւատարմօրէն, չխնայելով ոչ արիւնս, ոչ ալ կեանքս, նոյնիսկ բոլորովին ջախջախելու համար թշնամին»:

4. Նոր բանաձեւով, կարմիր զինուորը միեւնոյն ատեն յանձն կ'առնէ ենթարկուիլ «ամենախիստ պատիժի, համաձայն խորհրդային օրէնքին, եւ բոլոր բանուորներու ատելութեան եւ արհամարհանքին», եթէ դրժէ իր երդումը:

Տակաւին աչքի առջեւ չունինք հրամանագրին պատճէնը: Բայց այսքանն ալ կը բաւէ, համոզուելու համար թէ արմատական փոփոխութիւններ կատարուած են Խ. Միութեան զինուորական երդումին մէջ:

Այսպէս ուրեմն, լայնօրէն կը ծաղկի «խորհրդային հայրենասիրութիւնը», հետզհետէ խորանալով եւ զօրանալով:

Երեք-չորս տարի առաջ էր որ տրուեցաւ այս նոր շարժումին ազդանշանը: Թերթերը սոսկալ դարձան, հոլովելով մոռացուած բառ մը, «հայրենիք»: Ու սկսան երգել այդ հայրենիքին լեռները, ձորերը, դաշտերն ու գետերը, անտառներն ու վտակները: «Քուկդ են այս բոլորը», կ'ըսէին խորհրդային երիտասարդութեան: Ու կը պանծացնէին, կը թելադրէին պանծացնել:

Շարժումը արագօրէն զարգացաւ եւ լսեցինք ուրիշ նորութիւններ.— ռուս մեծ ժողովուրդ, ռուս մեծ ժողովուրդի լեզու եւ պատմութիւն, արուեստ եւ գրականութիւն: Ցանկարծ կենդանացան ռուս աշխարհակալ դէմքեր, զինուորական հերոսներ որոնք բարոյապէս մահուան դատապարտուած էին իբրեւ հակայեղափոխական: Նոյնիսկ Մեծն Պետրոս դարձաւ կուռք մը շինարար: Եւ հրատարակուեցան աշխարհագրութեան եւ պատմութեան դասագիրքեր, բոլորն ալ սահմանուած՝ ռուս մեծ ազգին փառքը երգելու: Բոլորն ալ պարտաւորիչ՝ միլիոնաւոր ոչ-ռուս ժողովուրդներու համար, իրենց սեփական պատմութիւնը մոռցնելու, նսեմացնելու առաջադրութեամբ:

Բայց միայն ռուս ժողովուրդին տիրապետութեան եւ գերազանցութեան ձգտումը չէ որ տուն կուտայ այս զօնաւոր հայրենասիրութեան:

«Մեծապետական» յաւակնութեանց զարգացման հետ զուգընթաց, Մոսկուա կը հետապնդէ ուրիշ հիմնական նպատակ մը.— փութացնել ազգ. պաշտպանութեան զօրացումը, ապաւինելով գիւղացիներու եւ բանուորներու հայրենասիրական տենդին:

Եւ կացութիւնն ալ այդ կը թելադրէ, ներսէն թէ դուրսէն: Միայն Ուկրայնայի խնդիրը բաւական էր ամենալուրջ մտահոգութեան մատնելու խորհրդային վարիչները, որոնք իրենց տիրապետութիւնը հաստատած ըլլալով շիլ եւ բարբարոսական կարգուսարքի մը վրայ, ոչ միայն կ'ըմբոստացնեն ազատասէր ժողովուրդները, այլեւ պատրուակներ կը ստեղծեն արտաքին միջամտութեան: Ուրիշ խօսքով, կը սրեն անյագ աշխարհակալութեանց ախորժակները:

Մենք նորէն ուրախ պիտի ըլլայինք, եթէ առողջ հայրենասիրութեան մը ոգին արթնցնէր ռուս ժողովուրդը, ոչ թէ իր լուծը պարտադրելու համար ոչ-ռուս ազգութեանց, այլ իւրաքանչիւրին վերադարձնելով իր արդար իրաւունքները, հողային թէ քաղաքական: Իւրաքանչիւրին սահմանելով իր բաժինը, ընդհանրական արեւին տակ:

Ոչ մէկ բռնապետութիւն կրցած է յաւիտենապէս լռութեան դատապարտել ազատութեան եւ արդարութեան խոյանքը: Վկայ՝ նոյնինքն ամենազօր ցարական իշխանութեան փլուզումը:

Ծ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՉԷՅՄՊՐԼԷՆ-ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԵԼՔԻ ՄԸ ՉՅԱՆԳԵՑԱՒ

— oo —

Իտալիա կը պնդէ իր պահանջներուն վրայ

— oo —

Հինգշաբթի օր վերջացան Անգլիոյ եւ Իտալիոյ վարչապետներուն եւ արտաքին նախարարներուն խօսակցութիւնները եւ անգամ մը եւս հաստատուեցաւ թէ խոր տարբերութիւններ կը տիրեն երկու կառավարութեանց տեսակէտներուն միջեւ: Պաշտօնական շրջանակներու մէջ կը յայտարարեն թէ այս պարագան նախատեսուած էր արդէն, եւ երկու վարչապետները բան մը չկորսնցուցին, կարծիքի փոխանակութիւններ կատարելով:

Հինգշաբթի օրուան տեսակցութենէն վերջ, Անգլիոյ վարչապետը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— *«Նոր յանձնառութիւններ, կարգադրութիւններ կամ համաձայնութիւններ չխնդրուեցան կամ տեղի չունեցան մէկ կամ միւս կողմէն»: Բրիտանական աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Չէյմպրլէն եւ Մուսոլինի շարունակելով քննել Եւրոպայի ընդհանուր կացութիւնը, պարզեցին իրենց դիրքերը եւ տեսակէտները: Այդ աղբիւրին համաձայն, այցելութեան գլխաւոր նպատակն էր փոխադարձաբար հասկնալ իւրաքանչիւրին տեսակէտները եւ ոչ թէ փոխել զանոնք, հետեւաբար ձեռնարկը նպատակին հասած է:*

Իսկ իրազեկներ եւ հեռագրական գործակալութիւնները ուրիշ բան կը պատմեն, անշուշտ որոշ վերապահութեամբ, քանի որ խօսակցութիւնները խստօրէն գաղտնի կը պահուին:

Այսպէս, Հավասի թղթակիցը կը գրէ թէ Պ. Մուսոլինի թրթռացնելով Անգլիոյ վարչապետին ամէնէն զգայուն լարը, խաղաղասիրութիւն, ամէն հաւաստիք տուած է այդ մասին: Այս առթիւ յիշեցուցած է իր միջամտութիւնը՝ գերմանեւչեխական տագնապին ամէնէն վտանգաւոր պահուն (Միւնիխ): Բայց, չեշտած է թէ Իտալիա խաղաղութիւնը կը հասկնայ իրաւունքի ճանաչումով: Արդ, իբրեւ իրաւունք, Իտալիա կը պահանջէ դարմանել այն անարդարութիւնները որոնց զոհ գնաց Մեծ պատերազմէն վերջը եւ *բոլոր պետութեանց — ամէնէն առաջ դրացի Ֆրանսայի — կողմէ ճանչնալ իր կայսերական նոր դիրքը Միջերկրականի մէջ:*

Այս դիրքը անշուշտ հաճելի չէ Անգլիոյ համար, որուն կայսերական ճամբաները կ'անցնին Միջերկրականէն: Բայց, Իտալիա կ'ուզէ միշտ խաղաղութեամբ ապրիլ Անգլիոյ հետ եւ բարեխղճօրէն յարգել անոր շահերը: Հետեւաբար, Իտալիա չպատռնար Միջերկրականի գոյավիճակին: Ճիշդ է որ պահանջներ դրած է մասնաւորապէս Թունուզի մասին, բայց այդ պահանջները աւելի շատ իրաւական եւ տնտեսական հանգամանք ունին: Միւս կողմէ, Թունուզի հարաւային սահմանին սրբագրութիւնները ի նպաստ Իտալիոյ, որքան ալ կարեւոր ըլլան, չեն կրնար Լոնտոնի կողմէ նկատուիլ խախտում Միջերկրականի մասին կնքուած համաձայնութեանց: Նոյնպէս Ճիպութիի մասին եղած պահանջները չեն վնասեր Անգլիոյ շահերուն, քանի որ այդ նաւահանգիստը եւ երկաթուղին անհրաժեշտ են Իտալիոյ, ապահովելու համար Եթովպիոյ զարգացումը եւ շահագործումը:

ՈՉ ՄԷԿ ՁԻՋՈՒՄ ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ՄԷՋ

Գալով սպանիական հարցին, Մուսոլինի կ'ուզէ որ Անգլիա վստահութիւն ունենայ Իտալիոյ վրայ: Հռոմի մէջ կը պնդեն թէ Իտալիա որ եւ է մասնաւոր առաւելութիւն չի պահանջեր Սպանիոյ մէջ, այլ կ'ուզէ որ անդարձ ոչնչանայ մարքսեան շարժումը այդ երկրին մէջ: Իտալիա պատրաստ է ետ կանչելու իր կամաւորները, բայց երկու պայման կը դնէ.— 1. Նախապէս ետ կանչել այն օտար կամաւորները որ տակաւին կը կռուին հանրապետական բանակին մէջ: 2. Ճանչնալ Զօր. Ֆրանքոյի պատերազմիկի հանգամանքը:

Նոյն աղբիւրներուն համաձայն, Անգլիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը ուշադրութեամբ լսելով Մուսոլինիի եւ իր արտաքին նախարարին տեսութիւնները, չեն ուզած ըստ էութեան քննել Իտալիոյ պահանջները, այլ պարզապէս հասկցուցած են թէ այդ հարցերը լուծելու միակ միջոցն է ուղղակի բանակցիլ Փարիզի հետ: Գալով սպանիական հարցին, Անգլիոյ ներկայացուցիչները շատ վերապահ դիրք մը բռնած են: Անգլիոյ մէջ կը կարծէին թէ Մուսոլինի պիտի փութայ Սպանիայէն քաշել իր կամաւորները, օդանաւերը եւ ռազմամթերքը, քանի որ Անգլիա վաւերացուց Միջերկրականի համաձայնութիւնը: Մինչդեռ այժմ կը հաստատուի որ Իտալացիները պիտի մնան Սպանիոյ մէջ, մինչեւ Զօր. Ֆրանքոյի վերջնական յաղթանակը:

Տարբեր աղբիւրներ ալ հաստատելով այս տեղեկութիւնները, կ'աւելցնեն թէ Պ. Չէյմպրլէն բացորոշապէս հասկցուցած է թէ չի կրնար իբրեւ միջնորդ ծառայել ֆրանքօ-իտալական վէճին, բայց տրամադիր է աջակցելու, եթէ երկու կողմերը միասնաբար խնդրեն:

**** Պ. Չէյմպրլէն եւ լորտ Հալիֆաքս կը վերադառնան այսօր, իրենց պաշտօնը լրացած ըլլալով: Երէկ այցելեցին Պապին:*

— oo —

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ վերաբացման առթիւ, վերընտրուած նախագահը՝ Էռիօ, ճառ մը խօսելով, չեշտեց թէ Ֆրանսա պէտք ունի «ոչ թէ սովորական, այլ հերոսական արտադրութեան մը»:— Արտաքին քաղաքականութեան մասին հարցապնդումներ ուղղած են 38 հոգի: Վիճաբանութիւններն սկսան երէկ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԾԱՂԿԱԾ ՍԱԼՈՐԵՆԻԻ ՄԸ ՏԱԿ

— • —

Երէկուան տոմսիս պոչը կը շտկրտէի, երբ աչքիս զարկաւ հետեւեալ հեռագիրը Իտալիայէն.—

«Պրայի մէջ Ս. Կոյսին սալորենին ծաղկեցաւ ձիւնին տակ: Այս սալորենին կ'աճի Աստուածածնայ տաճարին մօտ: Ձմրան մէջ ծաղկիլը նշան կը համարուի բարեբաստիկ օրերու»:

Եթէ նիւթական միջոցներ ունենայի, պիտի ուզէի օդանաւով երթալ տեսնել ծաղկած սալորենին: Ի՞նչ աւելի գեղեցիկ է դիտել քան ծաղկած սալորենի մը: Պարտէզներուն ու ձորերուն մէջ ներմակ ամպ մըն է կ'ըսես առաջին առթիւ, տաճարի մը գմբէթին մեծութեամբ, հրաշքով երկինքէն վար իջած: Բայց շատ աւելի սքանչելի է դիտել ծաղկած սալորենին՝ գիշերուան մէջ: Կը ներմկի՛ գիշերը, ու կը սպասես հէքեաթի: Ձիւնը այնքան գեղեցկութիւն չի տար գիշերուան, որքան փփիրուն սալորենին, որ լուսափոշի կը տեղայ, դուրսը, պատուհանիդ տակ:

Եւ սակայն բանաստեղծութիւնը չէ որ կը կանչէ զիս ծաղկած սալորենիին տակ, այլ խորհրդածութեան մը ցաւը:

Կ'ուզէի երթալ ըսել ծաղկած սալորենիին, որ քմայքն ունեցեր է հարսնուկի մը պէս ներմակ հագնելու եւ շուշանաթոյր քօղը հովին բանալու.

— Քուրո՛ւկ, ատե՞նը գտար պչրանք ծախելու, ձիւն-ձմեռ է տակաւին եւ հեռո՛ւ է գարունը, շա՛տ հեռու: Սառեր են ձորերը, ջրվէժները եւ աղբիւրները, նոյնիսկ... հոգիները, — հիացո՞ղ կը փնտռես ընդի. այս սառնամանիքին մէջ: Խորհէ որ կուճուկ-ամիսը (փետր.)դեռ նոր ձիւներ պիտի թափէ մեր գլխուն եւ մարտ ամիսը պիտի չարչրկէ մեզ հողմահալած, ու դուն ի զո՛ւր պիտի սպասես «հարսնքամուն», որպէսզի տաքցնէ մերկ թեւերդ:

Ցիմա՛ր, երի՛ցս յիմար, ի՞նչպէս մոռցար որ սուգի մէջ է հայ-աշխարհը,— այնտեղ սեւ են հագած հիմա նուշի, դեղձի, սալորի, ծիրանի ծառերը եւ նիւղը նիւղին կը զարնեն գաւակոծ հովին տակ, մինչ ի զո՛ւր կ'երգէ Կոմիտաս (լսե՞ր ես այդ տխուր երգը).

Ծիրանի՛ ծառ, բար մի՛ տա,
Ծըղերդ իրար մի՛ տա...

Ձիւնը թաղեր է երկիրն Հայոց, սառը քար է շիներ հողն ու գետինը: Սահաշունչ այս օրերուն մէջ ի՞նչպէս ծաղկին, որո՞ւ համար ծաղկին սպիտակաքօղ սալորենիները կամ վարդաշուրթ նռնենիները: Ես կ'երեւակայեմ հիմա մեր տանը պատուհանին տակ աճած սալորենին,— խաղընկեր էինք այս ծառին հետ, որ թէ ցանկապատ կը շինէր իր ընձիւղներով, թէ սպասատան կը դառնար մեր քոքուր խաղերուն, ու ծաղկած կամ կանանչ նիւղերով դափնի կը հիւսէր մեր գըլուխներուն: Մենք իր պտուղները կ'ուտէինք «ծաղիկը քթին վրայ», առանց ձգելու, որ հասուննան: Առա՛տ էր սալորը մեր բնաշխարհին մէջ, — ցըռ-սալորէն ու մամուկ-սալորէն սկսեալ, որոնք պտուղի այս ընտանիքին պրոլետարներն էին, մինչեւ մեղրահամ *տիւլէր*ը եւ արքայական *տէօնպէլէկ*ը: Կրնամ տասը տեսակ սալոր համրել հիմա: Բոլոր այդ ծառերը թերեւս չորցան, փուտը նետուեցան եւ այրուեցան, զի մշակը հեռացաւ երկրէն: Ի՞նչպէս չսգալ այդ ծառերը, որոնց ծաղկած եղանակին՝ դրախտի կը վերածուէր մեր գիւղը: Նշենին նախշուն կերպասէ հովանոց մը գլխուն՝ լուսաղբիւր կ'երթար այգիներն ի վեր, մինչ խնձորի եւ սերկեւիլի ծառերը խատուտիկ աչքերով ժանեակ կը հիւսէին ու կը փռէին պարտէզներուն վրայ, թմբին կաթուղիկէի նման գմբէթ շինած՝ կը բուրվառէր իր անմահական անուշահոտութիւնը, մինչ վարդերը հրթիռի պէս կը պայթէին՝ երբ լեռներէն, առուներու կարկաչին պէս, սրինգներուն ձայնը կը գլգլար գիւղին վրայ:

Սալորի յիմա՛ր ծառ, սի՞րտ ունիս դեռ ծաղկելու՝ երբ գերեզմանի մը մէջ թաղուած կորսուած են այս ամէն գեղեցկութիւնները: Երբ օջախներու մէջ, բարբարոսները մոխիրի վերածած են քեզի հասակակից ծառերը: Երբ հիմա ձիւն է իջեր ամէն կողմ, սառ է կապեր հողն ու քարը, նոյնիսկ սիրտերը:

Բայց ների՛, սալորի ծառ, ների՛ որ կը քամահրեմ քեզ: Մենք ալ նման ենք քեզի:

Ձիւնին ու սառնամանիքին հակառակ, ի հեռուկս քարսիրտ աշխարհի, ուրիշներէն առաջ կը ծաղկինք, շաքիլ կ'արձակենք, ընձիւղ կը նետենք, կը զարդարուինք, վասնզի ծաղկող ժողովուրդ ենք՝ վաղաժամ ծաղիկներով հպարտացեալ: Վասնզի, մանաւանդ, մեր պատմութեան նկարագիրն իսկ այդպէս է, ինչպէս կ'ըսէ մեր երգը.

Գարուն ա, ձիւն ա արել...

ԱՐԱԶ

ՈՂԲԱՑԵԱԼ ԸՆԿԵՐ ԳԱՐԵԳԻՆ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

որ մեռաւ Մարսէյլի մէջ, 1938 դեկտեմբեր 19ին: (Տես Բ. էջ):

ՆՈՐ ՄԱՐԶՊԱՆԻՆ ՅՈՐԴՈՐԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

— oo —

«Եթէ Ֆրանսա հեռանայ կամ տկարանայ...»

Սուրիոյ նոր մարզպանը, Պ. Կապրիէլ Փիւօ, յունուար 12ին Դամասկոս հասնելով, ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ կացութեան մասին: Մարզպանը յիշեցուց թէ Մեծ պատերազմէն վերջը Ֆրանսայի յանձնուեցաւ հոգատարութեան փափուկ պաշտօնը եւ Ֆրանսա ստանձնեց առանց վերապահութեան: Ան վճռած է այս պաշտօնը կատարել մինչեւ ծայրը: « Այդ պաշտօնին սահմանումն է, — դիւրացնել Սուրիոյ եւ Լիբանանի ատիճանական զարգացումը իբրեւ անկախ պետութիւններ»:

Բանախօսը բացատրեց թէ Ֆրանսա երբեք հոգատարութիւնը նկատած չէ իբրեւ վերջնական ձեւ մը ֆրանքեւարեւելեան յարաբերութեանց եւ թէ իր նպատակն է հոգատարութեան տեղ հաստատել ազատօրէն ստորագրուած յանձնառութիւններ: Ցետոյ պարզելով հոգատար իշխանութեան դիրքը, մարզպանը չեշտեց թէ «Ֆրանսա անօրինակ վեհանձնութեամբ մը փութաց անմիջա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՀՌՈՄԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Այս շաբթուան ընթացքին քաղաքական աշխարհի ուշադրութիւնը կեդրոնացաւ Հռոմի վրայ, ուր այցելեցին վարչապետ Չէմպըլէն ու արտաքին նախարար լորտ Հալիֆաքս եւ կարեւոր խօսակցութիւններ ունեցան Պ. Մուսոլինիի եւ կոմս Չիանոյի հետ:

Միւնիխի նշանաւոր համաձայնութենէն ետք՝ երկրորդ անգամն է որ Անգլիոյ պետական ղեկավարութիւնը փորձ կ՚ընէ, Եւրոպայի ընդհանուր խաղաղեցման իբրեւ նախաքայլ, հանդարտեցնելու փաշական Իտալիան, որուն յարաբերութիւնները վերջերս ոչ միայն պաղած, այլ լարուած են Փարիզի հետ: Առաջին անգամ Միւնիխէն ետք անգլիական նախարարները եկան Փարիզ եւ խօսակցութիւններ ունեցան ընդհանուր կերպով Եւրոպան յուզող հրատապ խնդիրներու շուրջ: Այժմ ալ, Հռոմ այցելութեան ճամբուն վրայ, հարկ դատեցին դարձեալ կանգ առնել Փարիզ եւ Լոնտոն - Փարիզ առանցքի կենսունակութեան կամ սերտ գործակցութեան ապացոյցը տալ:

Այս պարագան կարեւոր է ընդգծել, որովհետեւ Լոնտոնէն ուղղակի Հռոմ ճամբորդութիւն մը, առանց Փարիզ հանդիպելու, ամէն կարգի ենթադրութիւններու եւ Ֆրանսայի համար յոռի գուշակութիւններու տեղի պիտի տար: Ֆրանսական մամուլը բացէ ի բաց վախ կ՚արտայայտէր, թէ «Նենգ Ալպիոնը» կրնայ Փարիզի գլխուն վրայէն կամ անոր հաշւոյն սակարկութեան մը մտնել Իտալիոյ հետ: Այժմ այս մտավախութիւնը հիմ չունի: Չէմպըլէն, Հռոմ ոտք դնելէ առաջ, խօսեցաւ Տալատիէի հետ, որ կրկին մերժեց ոեւէ միջնորդութիւն իտալօ-ֆրանսական վէճին մէջ: Ասոր համար էր որ Ֆրանսայի վարչապետը այցելեց Ֆրանսայի ափրիկեան հողամասերը եւ ուզեց վճռաբար յայտարարել, թէ Ֆրանսա չի կրնար հող կորսնցնել Միջերկրականի աւազանին մէջ կամ այլուր՝ յօգուտ Եւրոպայի խաղաղեցման կամ միատիրական պետութիւններու տենչերուն գոհացման: Ասոր համար էր որ Տալատիէ իր հրապարակային ճառերէն մէկուն մէջ չվարանեցաւ ըսել, թէ Ֆրանսա պիտի չխոնարհի նենգութիւններու եւ սպառնալիքներու առջեւ, այսպէս արտայայտելով ֆրանսական պետական շրջանակներու մէջ տիրող այն ընդհանուր մտավախութիւնը, թէ Մուսոլինի կ՚ուզէ Ֆրանսայի դէմ խօսքի ու գրչի պայքարով սակարկութեան բերել Չէմպըլէնը ու առեւտուրի նստիլ անոր հետ:

Այժմ պարզ է, որ այդպիսի սակարկութիւն չկայ Լոնտոնի ու Հռոմի միջեւ: Իտալիոյ հողային պահանջներուն— եթէ այդպիսի պահանջներ դրուած է Մուսոլինի արեւմտեան Միջերկրականի մէջ— Չէմպըլէն մեկին ու կտրուկ պատասխանը ունեցած է, մատնանշելով անգլօ-իտալական համաձայնութիւնը, որ արեւմտեան Միջերկրականի այժմեան գոյավիճակի պահպանումը կ՚ապահովէ: Իսկ եթէ Մուսոլինի անտեսական, ելմտական եւ ուրիշ երկրորդական պահանջներ առաջադրած է, ինչպէս Սուէզի ջրանցքի վարչութեան մէջ մասնակցութեան բաժին, Ճիպութիի երկաթուղիէն օգտուելու իրաւունք, եւ կամ Թունուզաբնակ Իտալացիներու իրաւական վիճակի հարց, Չէմպըլէն կրնայ պատասխանել, թէ լաւագոյն է որ Հռոմ ուղղակի բանակցի այս կէտերու շուրջ Փարիզի հետ եւ խաղաղօրէն հարթէ զանոնք:

Հռոմի համար այս խնդիրները անկարեւոր չեն, որովհետեւ ան ելմտական ու տնտեսական արտաքին աշխարհի— ըսել է ժողովրդավար պետութեանց աջակցութեան պէտքը կը զգայ օրէ օր աւելի սուր կերպով, մանաւանդ ափրիկեան կայսրութիւն դառնալէ ասդին: Եթովպիոյ նուաճումէն ի վեր՝ Սուէզէն իտալական վաճառականական փոխադրութիւնը երկրորդ տեղը կը գրաւէ այժմ, անգլիականէն վերջ: Եւ Իտալիա սուղ կը վճարէ ասոր համար: Նոյնպէս Ճիպութիէն կ՚անցնի Եթովպիոյ առեւտրական ճամբան, եւ դարձեալ այստեղ սուղ կը վճարէ Հռոմ: Իսկ Թունուզաբնակ Իտալացիներու— աւելի քան 100,000— իրաւական դրութեան ճշդումը սկզբունքով ընդունուած է Ֆրանսայի կողմէ, քանի որ այդ մասին որոշ համաձայնութիւն մը գոյացած էր 1935ի Լավալ-Մուսոլինի պայմանագրով, զոր Հռոմ չեղեալ հռչակեց:

Ասոնք կարեւոր կէտեր են Իտալիոյ համար, բայց այնքան ծանրակշիռ չեն որ Միջերկրականի գոյավիճակը խախտեն եւ կամ Եւրոպայի խաղաղութիւնը վտանգեն՝ Պերլին-Հռոմ առանցքը հեռու վանելով Լոնտոն-Փարիզէն եւ կամ թշնամացնելով անոր հետ:

Կը թուի թէ Հռոմի խօսակցութեանց ծանրութեան կեդրոնը սպանիական կնճիռն է, որով կենսականօրէն շահագրգռուած է Մուսոլինի եւ ըստ աւագին զոհողութիւններ ըրած է՝ իր բաղձանքին համաձայն ելք մը տալու այդ պայքարին: Խնդիրը Զօր. Ֆրանքոյին պատերազմիկի իրաւունք միջազգայնօրէն ճանչնալու շուրջ կը դառնայ, իրաւունք մը՝ որու կիրարկումով Սպանիոյ ազգայնական պետը կրնայ ծովէն փակել հանրապետական Սպանիան ու յաղթական դուրս գալ այսքան տեւէ մղուած արիւնահեղ կռիւներէ: Այս է որ կը պահանջէ Մուսոլինի եւ ասոր է որ բուռն ընդդիմութիւն ցոյց կուտայ Ֆրանսա՝ անընդունելի գտնելով երրորդ փաշական պետութեան մը հաստատումը իր պիրենեան սահմաններուն վրայ: Չէմպըլէն զիջա՞ծ է արդեօք այս կէտին մէջ: Յայտնի չէ: Բայց անհնարին է որ այս մասին ելք մը նախապատրաստած չըլլան Հռոմի մէջ կանաչ սեղանի շուրջ նստողները, մանաւանդ այժմ երբ Չէմպըլէնի այցելութենէն առաջ Զօր. Ֆրանքօ աճապարեց ճիգ մը ըրաւ իր վերջին յարձակողականով Մատրիտը ծունկի բերելու, բայց ձախողեցաւ:

Հռոմի մէջ խօսակցութեան նիւթ հանդիսացող մնացեալ հարցերը,— Հրեաներու արտագաղթ, Իտալիոյ ելմտական աջակցութիւն, արաբական աշխարհի մէջ իտալական քարոզութեանց դադարում, Պերլինի մօտ իտալական միջնորդութիւն՝ որպէսզի անգլօ-գերման յարաբերութիւններու սրութիւնը վերջ գտնէ— ասոնք աստիճանաբար, բարեկամական խօսակցութիւններով ու դիւանագիտական ճամբաներով հետզհետէ լուծուելիք խնդիրներ են, որոնք չեն կրնար վտանգել ժողովրդավար պետութեանց յարաբերութիւնները միատիրական պետութեանց հետ:

Ասոնք չեն Հռոմի տեսակցութեան կարեւոր նիւթերը: Աւելի հիմնական խօսակցութիւններ տեղի ունեցած են անտարակոյս, որոնք ժամանակի ընթացքին քիչ քիչ լոյս աշխարհ պիտի հանուին:

Երբ մէկ կողմէ Անգլիացիները Հռոմ կ՚այցելեն, անդին Լեհաստանի արտաքին նախարարը նշանակալից տեսակցութիւն մը կ՚ունենայ Հիթլէրի հետ, կոմս Չիանոյի Պուտափէշտ այցելութենէն ետք եւ Վարշաւա այցելութենէն առաջ:

Ոչ թէ արեւմտեան Միջերկրականի, այլ կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպայի մէջ է որ կարեւոր բաներ կը դառնան: Ուկրայնայի անջատումը եւ անկախ պետութեան վերածման ծրագիրը առաջ քշող Գերմանիոյ հետ,— որ Մէմէլի ու Տանձիկի վէճն ալ ունի Վարշաւայի հետ— Լեհաստան ի՛նչ հիմերու վրայ կը ջանայ կենցաղ ստեղծել, իրա՞ւ է որ Պերլին եւ Հռոմ կը ջանան միատիրական առանցքին մէջ բերել Հունգարիան եւ Լեհաստանն ալ. եւ ասոնց ի տես Հռոմ այցելութիւն տուող Չէմպըլէն ու Հալիֆաքս ի՛նչպէս կրնան բան մը չզիջիլ Հռոմի մէջ. իսկ եթէ չեն զիջած՝ ապա ի՞նչու գացին: Հարցեր են ասոնք, որոնց պատասխանը պիտի տայ մօտաւոր ապագան: Որովհետեւ Եւրոպան յղի է երկունքով եւ 1939—40 պիտի կազմեն պատմական անցքերու տարիներ:

Այժմ մէկ բան յայտնի կ՚երեւայ: Անգլիացի նախարարները Հռոմ գացին, որովհետեւ Սեպտեմբերի մեծ տագնապին ատեն իրապէս Մուսոլինին էր որ անելէն յաջողեցաւ դուրս բերել Չէմպըլէնը, անոր խաղաղեցման քաղաքականութեան անուղղակի զօրավիգ հանդիսանալով:

Միւնիխի հաւաքոյթէն առաջ Լոնտոնէն միջնորդութեան հրաւէր ստացող եւ անոր ընդառաջ գացող Մուսոլինին այդ օրն իսկ ապահոված էր, որ Չէմպըլէն ու Հալիֆաքս Հռոմ իջնեն: Այդ օրը Չէմպըլէնին օգնող Մուսոլինին այժմ կ՚ուզէ որ Չէմպըլէնն ալ իր պահանջներուն ունկնդրէ:

Հռոմի տեսակցութենէն Իտալիա նոր բան մը շահած է անշուշտ:

Ա. ԿԵՍԱՐ

ԿԱՐՕՏԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ԿԻՐԱԿԻ ՄԸ ՀԻՒՂԱԿՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Անցեալները, օգտուելով օրուան բացառիկ արեւէն, դուրս ելայ Փարիզէն եւ բարձրացայ հիւսիսային սահմանը, «Մոնմարթրի դուռ»: Լսեր էի որ ափ մը Հայեր կը գտնուին այդ կողմերը, հիւղակներու մէջ: Փնտռեցի ու գտայ ծայրը:

Հսկայ, քարաշէն շէնքերու ետին, ընդարձակ դաշտի մը վրայ կը տեսնուի հիւղաւանը: Աչքիդ կտրածին չափ նայէ, հիւղակ հիւղակի մօտ: Խախտուտներ ալ կան անոնց մէջ եւ իւրաքանչիւրը իր քմային համաձայն, շնորհալի ձեւ մը տուած է:

Մտածկոտ, աչքերս հիւղակներու յառած՝ կը քալեմ արահետէ մը որ փողոց կը կոչուի: Ահա հիւղակ մը, որ թէ նպարավաճառատուն է եւ թէ բնակարան: Կարկտուած դրան ճակատը կը կարդամ ...ian: Կանգ կ՚առնեմ: Ակնթարթի մը մէջ, միտքս հազարումէկ բաներ կ՚որոճայ: Եւ սակայն, անծանօթ, դեռ քաջութիւն կ՚ունենամ դիտելու այդ հիւղակը: Պատուհաններէն դուրս թռած հայերէն բառերէն կը հրճուիմ: Ցանկարծ, մաքուր հագուած երկու երիտասարդներ դուրս կ՚ելլեն եւ մտերիմ խօսակցութիւն մը կը բացուի մեր միջեւ: Վերջապէս, զիս կ՚առաջնորդեն դէպի այն կողմերը ուր Հայեր կ՚ապրին:

Ձմրան օրեր: Արեւին տեղ մութը հետզհետէ կը թանձրանայ: Գրեթէ, քանի մը քայլ հեռուն բան չի տեսնուիր: Փողոցին ցանցառ լոյսերը, մեծ դժուարութեամբ կը հասնին սեւցած հիւղակներուն: Եւ սակայն, կը քալենք:

— Կը տեսնե՞ս այս բնակարանը, ըսաւ ընկերներէն մէկը, հայու մը կը պատկանի:

Թեթեւ ակնարկ մը կը նետեմ: Մութին մէջ, անոր սեւցած պատերը ածուխի գոյն ունին: Լաւ տեսնելու համար կը մօտենամ: Դրան մէկ կողմին վրայ, պզտիկ պատուհան մը կայ, որուն ապակիին ետեւ՝ ձիւնի պէս ճերմակ վարագոյր մը կախուած է: Միւս կողմը, փայտէ բազրիքներու վրայ, շարուած են քանի մը կողովներ պըտուղներով լեցուն:

— Եթէ կ՚ուզես, ներս մտնենք, խօսեցաւ ընկերս, ինծի ծանօթներ են, քիչ մը կը խօսինք:

Կ՚անցնինք նպարավաճառի մը խանութին մէջէն եւ կը մտնենք խոհանոց-ննջարանը: Տանտիրուհին քաղաքավարութեամբ կը հիւրասիրէ մեզ: Կը նստինք: Լուռ, կը դիտեմ չորս կողմս: Ելեկտրական լոյսին տեղ, պատին վրայ քարիւղի լամբար մը կը պլպլայ: Ո՞վ կ՚ըսէր թէ հիւղակի մը մէջ կը գտնուինք: Կարծես թէ քարաշէն յարկաբաժին մը ըլլար: Սենեակին մէջտեղ սեղան մը մաքուր ծածկոցով: Պատերը զարդարուած են նըկար եւ ձեռագործներով: Ամէն կողմ մաքուր մաքուր: Օդին համեմատ սենեակը տաքուկ: Ու ես, այդտեղ, մտքիս մէջէն որքա՜ն օրհնեցի այն բերանը, որ Հայուն շինական տիտղոսը տուած է: Ու կը հարցնեմ.

— Ի՞նչպէս էք, տիկին:

— Լաւ ըսենք որ լաւ ըլլանք:

— Ինչո՞ւ, ի՞նչ ունիք:

— Վեց - եօթը հոգի ենք, ամէնքս ալ ձեռքերս ծալլեր նստեր ենք: Գիտէք թէ ինչ ըսել է պարապ մնալը: Խանութին միայն անունը կայ:

Զաւակներս մեծցեր գործ կ՚ուզեն: Օրը քանի մը հեղ կ՚երթան տեղացիներու աշխատանոցները, սակայն, ամէն հեղ ալ սովորական բառը իրենց երեսին կը նետեն.

— Օտարականներու գործ չկայ:

Տիկնոջ այս արդար դիտողութիւններուն ի՛նչ կրնայի ըսել: Ի՞նչպէս կարելի էր մեղմել ցաւ մը, որ տուն կապած վէրքի մը պէս կը կոտտար: Ու շարունակեց.

— Զաւակներէս մէկը եկող տարի եւ, միւսը յաջորդին զինուոր պիտի երթան, սակայն որո՞ւ հոգ, կարեւորութիւն անգամ չեն տար: Յուսահատ են ես, մենք անոնցմէ աւելի: Ի՞նչ ընենք...

Կարգ մը քաջալերական խօսքերէ վերջ՝ դուրս ելանք:

Մանուածապատ արահետներէ անցնելով կը մտնենք ուրիշ հիւղակի մը մէջ: Կոկիկ եւ խնամուած: Նախանձելի մաքրութիւն մը կը տիրէ ներսն ու դուրսը: Քիչ մը վերջ, ետեւ ետեւէ կուգան ուրիշներ: Խօսքերը խօսք կը բանան: Սակայն ամէն հեղ ալ, գործազրկութեան հովն է որ կը դառնայ շրթունքէ շրթունք: Մէկը գործ ունի է, սովորական յանկերգը նետեր են երեսին: Միւսը գործ ունի, նոր օրէնքները արգելք են եղեր: Եւ այսպէս, իւրաքանչիւրը ինքզինքը գտեր է նոր տագնապի մը առջեւ: Երիտասարդ մը, բոլորովին յուսահատ, բացաւ պատմութեան ծայրը.

— Տարիներէ ի վեր Ֆրանսա կը գտնուիմ: Ոչ մէկ ատեն բեռ եղած եմ կառավարութեան վրայ: Հիւղակիս կից խանութ մը ունիմ, ուր՝ իմ համեստ աշխատանքովս ապրեցուցեր եմ ընտանիքս ու զաւակս: Բայց հիմա կ՚ուզեն որ գոցեմ: Ցաւս հասկցուցի: Անօգուտ: Տղուս հպատակութեան թուղթերուն հետ՝ ցուցուցի բոլոր օրինաւոր վկայականներս, բայց կարեւորութիւն անգամ չտուին: Ըսէք, ի՛նչ ընեմ: Որո՞ւ դիմեմ: Ի՞նչ կը բանին մեր մեծերը: Ինչո՞ւ չեն յայտներ մեր ցաւը կառավարութեան...

Ուրիշ մը.

— Պզտիկներուն ղրկուիլը հայ դըպրոցէն՝ ուրիշ հոգ մըն է: Անցեալ տարիները, գոնէ, շաբաթը մէկ անգամ (Բարեգործականի Տունը) Պօսիէ փողոց կ՚երթային: Գէշ-աղէկ բաներ մը կը սորվէին: Բայց հիմա այդ ալ չկայ: Մարդ չգիտեր ինչո՞ւ փակեցին: Շա՞տ տեսան արդեօք այդքան զոհողութիւն: Ա՜խ, ա՜խ...

Այդ հարիւրաւոր հիւղակներուն մէջ ընդամէնը ափ մը Հայեր են (35 ընտանիք) որ, օրուան տագնապին հետ՝ յոյսէ եւ լոյսէ հեռու՝ կը տապկուին օրէ օր: Ու այսպէս, քիչ մը ամէն տեղ ցաւը նոյնն է Փարիզի մէջ:

Ի՞նչ կը մտածեն արդեօք մեր պատասխանատու մարմինները: Պէ՞տք է թողուլ որ մարին այս կայծերը օրուան փոթորիկէն:

Ամէն անգամ որ կայծ մը մարի, ճառագայթ մըն է որ կը պակսի մեր վաղուան արեւէն:

ՓԱՐՄԱՆԻ

ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒՄՆԵՐՈՒ ԾԱԽՔԵՐԸ 1939ԻՆ

Ազգաժողովի տարեգիրքը հրատարակեց 1939 տարուան սպառազինումներու ծախքերը ամբողջ աշխարհի մէջ: Ըստ այս հրատարակութեան՝ 1939ին պետութիւնները կը ծախսեն 3,400,000,000 սթերլին: 1938ին ծախսած էին 2,800,000,000 սթերլին:

Այս ծախքերը կը վերաբերին միայն զուտ ռազմական սպառազինումներու՝ օդի, ծովու եւ ցամաքի վրայ, եւ չեն պարունակեր կիսազինուորական ծախքերը՝ ինչպէս ճամբաներ, օդակայաններ եւն.:

1927էն մինչեւ 1931 կը ծախսուէր տարեկան միջին հաշուով 1,500,000,000 սթերլին: 1934 — 1939 այս ծախքերու գումարը բարձրացած է տարեկան 2,300,000,000 սթերլինի:

Եօթը մեծ պետութիւնները կը ծախսեն աշխարհի ընդհանուր սպառազինութիւններու 78.7 տոկոսը: Իսկ այս ծախքերու 72,3 տոկոսը կը ծախսեն եւրոպական պետութիւնները:

Գ. ԾԱՀԼԱՄԵԱՆ

Մեր ողբացեալ ընկերը ծնած էր 1872ին, Կիմիշխանէ: Հայրը արժէքաւոր ուսուցիչ-քահանայ մըն էր: Գարեգին քաղաքի ազգային վարժարանէն նախնական կրթութիւնը առնելէ վերջ, իբրեւ յառաջադէմ աշակերտ, 1880ին Էջմիածնէն եկած քննիչներ կը կարգադրեն որ փոքրիկ նոյն տարուան Սեպտեմբերին ուղարկուի Գէորգեան ճեմարանը, բայց մօր ողբն ու կոծը արգելք կը հանդիսանայ այդ ծրագրին:

1883ին ծնողքին հետ կը փոխադրուի Տրապիզոն ու կը մտնէ քաղաքին ազգային վարժարանը, որ արդէն անուն հանած էր շնորհիւ իր արժէքաւոր ուսուցչական կազմին, ինչպիսիք են Մեղուորեան, Էթմէքճեան, Մնացականեան, Շահրիկեան եւ Խուպոլեան: Աշակերտ Գարեգինը ուսման մեծ փափաք ցոյց կուտայ, հայրենասիրական զգացումները թռիչք կուտան իր յառաջդիմութեան. 1887ին կը ստանայ իր վկայականը, բարձրագոյն դասարանը կ՚ուզէ մտնել, բայց իր արտայայտութեամբ «իմ չարաբախտէն» աշակերտի պակասի պատճառով այդ կարգը կը փակուի ու ինք կը դատապարտուի քանի մը ամիս եւ իր աւարտած կարգը մնալ, այն յոյսով թէ իրեն մասնաւոր դասեր պիտի տրուին: Անօգուտ յոյս, ո՛չ մէկ առանձին կարգադրութիւն իրեն համար: Կը ստիպուի արցունքոտ աչքերով գիրքերը հաւաքել ու հեռանալ «երկրորդ անգամ ջախջախելով ապագայ կրթութիւնս», ինչպէս կ՚ըսէր ինք:

Վարժարանին մէջ կը հետեւի զանազան արհեստներու, 1889ին կը մեկնի Փարիզ, կը մտնէ փայտի վաճառականի մը մօտ, կը հետեւի երեկոյեան դասընթացքներու, կը սորվի Ֆրանսերէն: 1892ին ծնողական սէրը կը քաշէ զինքը կրկին Տրապիզոն, ուր կ՚որոշէ իր մեծ եղբօրը հետ փայտի առեւտուրով զբաղիլ: Հազիւ յաջողութիւն գըտած կը հասնին 95 - 96ի ջարդերը, Պանք Օթոմանի դէպքը: Երկիրը կը դառնայ անապահով մեր Գարեգինին համար: Տրապիզոնի մէջ Շահրիկեանի, Գասպարեանի Հրաչի, Եգիպտացիի, Արշակ Սամուէլեանի ներկայութիւնը իր յեղափոխական կայծը բոցկլտացուցած էր, ինչպէս իր շատ սիրելի բարեկամին՝ Օննիկ Ձէօկիւրեանին: 1896ին կը մեկնի Պուրկազ, հոն հաստատուելու մտքով, բայց Թրքական կառավարութեան պահանջին վրայ այնտեղէն կը հեռացուին «վտանգաւոր նկատուածները»: Մեր ընկերը այդ ժամանակին Տարօնցի քահանայի մը հետ զոնէ դուռ կը պատի, գացողներու ճանապարհածախսը կը հաւաքէ, ինք ալ իր կարգին գերմանական շոգենաւով կը մեկնի Օտեսա:

1898էն 1903 Մարսէյլի մէջ իր քեռայրին՝ ողբացեալ Զպուքեանի հետ կը զբաղի փայտի առեւտուրով: Իր հօրը տկարութիւնը եւ մահը զինքը ժամանակաւորապէս կը պահեն Տրապիզոն, ուր Գարակէօզեան եղբայրներու հաշւոյն շրջաններ կը մեկնի փայտի գործով: Կոկիկ գումար մը ապահովելէ վերջ վերջնականապէս կը հեռանայ երկրէն ու կը հաստատուի Մարսէյլ 1905ին:

Խնայասիրութիւնը, ուղղամտութիւնը եւ յարատեւութիւնը կարեւոր ազդակները կ՚ըլլան իր գործին յաջո-

ԵՐԲ ՇԷՆ ԷԻՆ ՄԵՐ ԲՈՅՆԵՐԸ

ՄՇԵՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՐՍՆԻՔԸ, ԵՐԳԵՐՆ ՈՒ ՊԱՐԵՐԸ

Հարսի կնքաւորը, 7 լօշ թեւին վրայ առած, կը դիմաւորէ հարսն ու փեսան, կը համբուրէ եւ ձեռքի վրայի եղած 7 լօշ, խաչաձեւ կը դասաւորէ հարսի գլխուն ու կը մտնեն ներս տունը:

Քահանան երգեցիկ խմբով մը, թափօրի առջեւը կ՚իյնայ, ու «Առաքելոյ Աղաւնոյ» շարականը երգելով 7անգամ կը դառնան թոնիրի բոլորտիքը: Ամէն մէկ դառնալուն, մէկ մէկ լօշ կը նետեն հարսի գլխէն դէպի տան վերի կողմը:

Աւանդութիւնը կ՚ըսէ որ երբ հարսը այն հացերը գլխուն առած ներս կուգայ, իր հետ առատութիւն կը բերէ:

Թոնիրի բոլոր 7 կարգ դառնալ լրանալէ վերջ, քահանան, հարսին, փեսին եւ կնքահայրին պահպանիչ մը կը կարդայ, եւ իր մաշտոցը կը թողու փեսայի գիրկը: Բոլոր հանդիսականները կը համբուրեն եւ խաչ - համբոյր կուտան Տէր հօր: Ամէնէն վերջ, Բագուրի մայրը մասնաւոր գումար մը կուտայ տէրհօր, մաշտոցը փեսայի գրկէն առնելու համար:

Կնքամայրը հարսը առնելով կը տանի անոր համար մասնաւոր պատրաստուած տեղը, եւ հարսնաղբոր հսկողութեան տակ պզտիկ ճաշ մը ընել տալով, քնանալու կը հրաւիրուին, ուր հարսաղբէր կը հսկէ անոր հանգստութեան:

Իսկ թագւորը, իր մանուկներով պարտէզ կ՚երթան: Թէեւ ցուրտ է, բայց ժողովուրդը կը լեցուի պարտէզ, ու կը սկսին երգել ու պարել: Նոյն կերուխում:

Թագւորի (փեսայ) հայրը քահանան սեղանի կը հրաւիրէ, կը հրաւիրուին հասնածի գացող երիտասարդներ, նոյնպէս գիւղի մեծամեծներ: Կը պատրաստուի կերուխումի սեղան, չորս կողմէն բարեմաղթանքներ հարսի ու փեսայի երջանկութեան համար, եւ աչքալոյս փեսայի ծնողներուն:

Ասոնց կերուխումը լրանալէ վերջ կարգը կուգայ փեսային եւ իր մանուկներուն: Դարձեալ կը նորոգուի կերուխումի սեղանը:

Փեսան եւ իր թիկնապահը գրաւած են լաւագոյն տեղերը, փեսայի կողքին տեղ բռնած է հարսնաղբար: Սեղան պատրաստ է, կերակուր ու խըմիչք դրուած, սակայն ոչ ուտող կայ, ոչ խմող: Մէջ կուգան թագւորի ծընողքը, ու չուտելու, չխմելու պատճառ կը հարցնեն: Լուռ են հանդիսականներ, եւ բոլոր գլուխ կախ, ու դէմքերը թթուած:

Փեսային հայրը կը հարցնէ.— Տըղաք, ինչո՞ւ չէք ուտեր, չէք խմեր: Փեսայի թիկնապահը կը խզէ լռութիւնը ու կը յայտարարէ.

— Փեսայի ակռան կը ցաւի, չի կրնար ճաշել, ստիպուած ենք բոլորս ալ չճաշել, մինչեւ որ թագւորի ակռան չբժշկուի, հետեւաբար ատամնաբոյժ մը պէտք է կանչել հարսնաղբոր ծախքով:

Այս ալ տեսակ մը կատակ է, զոր հարսնաղբոր գլխուն կը սարքեն: Թագւորի թիկնապահը նախապէս մասնաւոր գումար մը կ՚ունենայ: Նոյն պատրաստ վիճակի մէջ կը գտնուի եւ հարսն աղբարը:

Ձայն կուտայ հարսն աղբարը.— Քանի՞ով ատամնաբոյժ կուգայ, ըսէք որ վճարեմ:

Թիկնապահը փոխանակ թիւ նշանակելու, ծոցէն քսակ մը կը հանէ, ու կը սկսի համբել, մինչեւ 40 — 50 արծաթ: Ըսել կ՚ուզէ թէ այսչափ դրամ:

Մրցումը սկսած է, եթէ հարսնաղբարը ինք իր ծոցէն կրցաւ 51 արծաթ համբել, կը գրաւէ թիկնապահի համբած դրամները, խաղէն վերջ վերադարձնելու պայմանով:

Եւ ինք կը տիրապետէ, կրնայ ուտելու եւ խմելու հրաման արձակել:

Իսկ եթէ թիկնապահին դրամին դէմ չկրցաւ դրամ դուրս բերել, կը դառնայ գերի, կը կապեն անոր ձեռքերը ու մարմինը կը կապեն սիւնի մը, զանազան առարկաներ ու յուլունքներ վզէն, պարանոցէն կախելով, լսելու հարսին լացն ու կոծը:

Կ՚ազդուի փեսան իր աներձագին հասած հարուածներէն, ու ինքնաբերաբար կը սկսի ուտել խմել: Խաղը վերջացած է, Փեսայի ակռան բժշկուած: Ասոր կ՚ըսեն՝ Ակռա ժաժալէն:

Կը քակեն հարսնաղբոր կապանքները, տղան կը գրաւէ իր տեղը եւ կը սկսին կերուխումը:

Կերուխումէն վերջ, ափսէի մը վըրայ մանրուած գաթա կուգայ, (զոքանչ մամայի կողմէն ղրկուած) «խըցիկ» որ մաս մաս կը բաժնուի բոլոր հանդիսականներուն:

Հանդիսականները ու թագւորի մանկլեկը, պարտէզ կ՚երթան, ուր արդէն խաղը սկսած է, գիւղացիները եկած ու իրենց տեղեր գրաւած են, իսկ փեսան թիկնապահին հետ, առանձին տեղ մը քնանալու կ՚երթան:

Մինչեւ 7 օր հարսնիքը շարունակելը իրաւունք է: Բացի հրաւիրուած հանդիսականներէն, ալ ոչ ոքի ճաշ ու խմիչք չի տրուիր: Իսկ եթէ կարողութենէն վեր է, դէթ երեք օր պարտէզ շարունակելու է:

Հեռուներէ եկած հրաւիրեալներ ալ կը սկսին իրենց տուները դառնալ, նուէրներ տալով ու առնելով:

Երբ ժամանակը լրանայ, այսինքն կէս պսակ առնելու օրը, Փեսայի հայրը մեծ պատրաստութեան մէջ է, նորէն կերուխումի պատրաստութիւն:

Կը հրաւիրուին գիւղին մեծերը, դուռ - դրացիները: Այդ օր հարսանիք եւ պար աւելի եռանդուն կ՚ըլլայ: Լուր կը տրուի տէրհօր, եւ որոշուած ժամուն կնքահայրը ու կնքամայրը, հարս ու փեսան միացնելով եկեղեցին կ՚երթան, եւ այն ուխտի սեղանի առջեւ տէր հայրը անգամ մըն ալ կը փորձէ հարսն ու փեսան, եւ կը ճշդէ անոնց իրարու հետ կեանք կապելու պարագան, ու կը կատարէ կէս պսակի արարողութիւնը, վար առնելով փեսայի գլխէն պսակն ու շղարշները, եւ պարանոցէն խաչ փոկը ու հարսի գլխէն երկրորդ քօղը:

Հոս, անմիջապէս թագւորի մայրը անոր գրպանէն կը հանէ այն կղպանքը զոր գօվանքի գիշեր փակած դրած էր իր գրպանը եւ կը բանայ կղպանքը: Այսպէս արձակած կ՚ըլլայ թագւորը:

Ասկէ վերջ ուրիշ կախարդութիւններ անզօր են հարսն ու փեսան նուաճելու:

Տէր հայրը, փեսային, հարսին եւ կնքահօր պահպանիչ մը կը կարդայ, ու տուն կը դառնան: Ուր ատեն կերուխումը սկսած է:

Պէտք է գիտնալ որ մինչեւ այս ատեն փեսան տակաւին հարսը տեսած չէ, եւ սրբութեամբ անցուցած է իր օրեր ըստ կրօնական աւանդութեան:

Կերուխումը լրանալէ վերջ, այդ օր տան բոլոր անդամները պարտէզ կ՚երթան, տունը ձգելով հարս ու փեսային, եւ բակը՝ հաւերուն:

Մ. ԲԱՐԽԵԱՆ

(Վերջ)

Ի ՊԷՏՍ ՁԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Իրաւ է թէ մեր դասարանին բոլոր հետեւողները հաւասարապէս ի վիճակի չեն Վերլուծումի մանր կէտերը ըմբռնելու, բայց տարին գոնէ մէկ կամ երկու անգամ պարտաւոր ենք այս մանրամասնութիւններուն մէջ մտնել, մեր լեզուին սիրոյն համար, բաւական է որ յաջողինք մեր նպատակին մէջ, այսինքն՝ վերլուծումի շնորհիւ խորացնել անոնց մէջ լեզուին սէրն ու ուսումը: Ուրեմն, ըստ նախորդին.—

Գերազանցեալ (Մեսրոպ) քան զամենայն, որք զայնու ժամանակաւ էին առաքինիք:

Նախ՝ վերածենք մեր նոր գրականին.— Գերազանց էր Մեսրոպ քան բոլոր առաքինիները՝ որոնք կային այն ժամանակ:

Վերլուծենք հիմա.— Գերազանցեալ (էր) բային ենթական կամ տէրը (sujet) Մեսրոպ, չէ՞: Հիմա — ուշադրութիւն ամէնէն աւելի — քան նախադրութիւն (préposition) է, որ հայցական հոլով խնդիր կ'առնէ: Արդ, ո՞ւր է քան նախադրութեան հայցական խնդիրը.— Մի շուարիք, տղաք, ահա քովիկն է — ամենայն, բայց ասիկա ածականն (անորոշ) է, փնտռենք գտնենք գոյականը՝ որ խնդիր պիտի ըլլայ: Եթէ աչքերնիդ չորս ալ ընէք, կրնաք դիւրաւ գտնել ամենայն ածականին գոյականը, որ հեռացեր է հին լեզուներուն, դասական հրաշալիքներուն կազմախօսական մէկ բարեմասնութեան հետեւանքով: Բայց ըսէք, ուրեմն, ո՞ւր է գոյականը: — Կեցցէս, Կոռնակ,— առաքինիք — այո: Սակայն առարկող մը կայ. ո՞վ է ան.— Ընձակ, որ կ'ըսէ թէ, վարժապետ, «առաքինիք» յոգնակի ուղղական է. ք գիրէն ալ յայտնի, մինչդեռ քան կը պահանջէ հայցական եւ ածականն ալ հայցական է արդէն, զամենայն: Իրաւունք ունի Ընձակ: Ուստի բացատրենք: Բայց նախ՝ առաքինիքը իր ածականին քովիկը տանինք, հայցական ընելով առանց զի, քանի որ այդ զ գիրը արդէն իր ածականը առած է իրմէ, առաջ գրուած ըլլալուն համար — Ուստի՝ «առաքինիս»— քան զամենայն առաքինիս: Եղաւ, չէ՞:

Բայց Մամիկոնը մինչեւ հոգիս հասաւ՝ չի գոհանար: Կ'ըսէ — ինչո՞ւ յոգնակի ուղղական եղեր է: Պատասխան.— Ի՞նչ ընեմ, Վերը ակնարկեցի արդէն դասական լեզուներուն (որոնցմէ մեր Մեծաքանչն ալ) երփներանգ խաղերուն: «Ամենայն»էն ետքը եկող հատուածը (որք զայնու ժամանակաւ էին, այն ժամանակ գոյութիւն ունեցող) կը վերաբերի առաքինիքին, չէ՞: Արդ, այս ածականաբար գոյականը, հետեւելով զինքը յարաբերող դերանունին (որք), հատուածին ծայրը փախեր է եւ, իր ածականի բնութեամբ, այն վերջին հատուածին ենթակայ եղող որք դերանունին ստորոգելի եղեր է չարաճճին, ամենայնին քովէն փախչելով: Հիմա, երբ կը վերլուծենք, մենք այդ փախստականը ձերբակալելով կը բերենք իրեն յատուկ տեղը (զամենայն), եւ ուղղականի վերարկուն հանելով (ք), կը հագցնենք հայցականին բռնաչապիկը (ս), եւ կ'ընենք, քան զամենայն առաքինիս, ինչպէս ըսինք: Ամենայն ածական կ'ըլլայ անոր եւ «քան զառաքինիս» կ'ըլլայ նախադրութեամբ խնդիր:

Հոս փակագիծ մը, տղաք: Հայ ճարելու համար, դուք ապրելու եւ ձերինները ապրեցնելու համար, ինչ ահագին դժուարութիւններու կուրծք տուիք, ինչ ճիգերու եւ զոհողութիւններու ենթարկուեցաք, նոյնիսկ, բիւրիցս աւա՜ղ, մերթ ի գին պատուական եւ սերնդական կեանքերու: Արդ, ձեր ու ձեր դարաւոր, բիւրադարեան նախահայրերուն ցեղին, ոգիին պահպանութեան համար՝ պարտական չէ՞ք միթէ հոգեւոր կամ մտաւոր թեթեւ ճիգ մըն ալ ընելու, որպէսզի ձեր մինչեւ վերջին շունչը տեւէք բաւէք անոր համար, եւ ասիկա՝ զոհողութիւն, ծառայութիւն, շնորհք չէ ձեր կողմէ, այլ պարտականութիւն մը սեպուհ, նուիրական: Ձեր գտնուած տեղին օտարներուն նայեցէք, տեսէք ինչպէս խենթ կ'ըլլան իրենց ցեղին, իրենց լեզուին, իրենց դրօշին համար, եւ անշուշտ իրաւունքով: Եւ այնքան տարուած են այդ գաղափարով որ այդ օտարներուն ջերմ փափաքն է իրենց շուրջ գտնուող բոլոր օտարներն ալ ընել չընել, բոլորել իրենց սրբութիւններուն շուրջ: Բայց դուք առհաւական ճիգ մը կը պարտիք, գոնէ ձեր լեզուն, աղբիւրը ձեր Մշակոյթին, թարմ պահել Ջրարբի հողի մը վրայ: Եւ այդ հողը դուք պիտի պատրաստէք: Եթէ ... աշխարհաբառ միայն հարկ ըլլար խօսիլ, այսչափին ալ չէի բեր: Բայց, բացառիկ թոյլտուութեան մը իբրեւ մաքսանենգութիւն, գրաբառ ահա խօսեցայ պահ մը դասարանիս հետ:

Վեց ամիս... աշխարհաբառը պիտի շարունակեմ դարձեալ, մինչեւ որ յառաջիկայ արձակուրդէն վերջ յաջողիմ նոր արտօնագիր մը ձեռք բերել, Սանդարապետ Պղուտոնին ուշադրութիւնը ցրուելով, եւ յամելով տակաւին Արամազդի սահմաններուն մէջ:

ՏԱՐԱԶ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԽՆՋՈՅՔԸ

ՍԱՐՍԷԼ.— Ծննդեան տօնին առթիւ մասնաճիւղի կազմակերպած խնջոյքին ներկայ էր գրեթէ ամբողջ գաղութը: Գիւղին մէջ ոչ մէկ հանդէս այդքան բազմութիւն էր հաւաքած: Խաչուհիներու ճարպիկութեան շնորհիւ կարելի եղաւ կերպով մը տեղաւորել, նախատեսուածէն աւելի եկող բազմութիւնը:

Խնջոյքը բացուեցաւ Մկրտիչեան եղբ. փոքրիկ քոյրերու կողմէ երգուած Կ. Խաչի քայլերգով, որմէ յետոյ, մասնաճիւղի ատենապետուհին, Օր. Ս. Աւետիսեան ցոյց տուաւ, մինչ այդ կատարուած աշխատանքը, եւ յոյս յայտնեց թէ պիտի կարենան աւելի լաւ ընել, եթէ գաղութը զօրավիգ կանգնի իրենց:

Օրուան բանախօսն էր Պ. Գիւլխանդանեան, որ գեղեցիկ ճառով մը պարզեց Կարմիր եւ Կապոյտ խաչերուն գործունէութիւնը: Բացատրեց անոնց կատարած եւ կատարելիք դերը հայ իրականութեան մէջ, գթութեան, ինքնապաշտպանութեան եւ հայ կնոջ ազատագրութեան մարզերուն մէջ:

Հինէն ու նորէն օրինակներով ցոյց տուաւ, թէ ինչպէս մեր ժողովուրդը հակառակ խաւարամիտ թշնամիներով պաշարուած ըլլալուն, միշտ ալ տըւած է իր կիներուն արժանաւոր դիրք մը ընկերային կեանքին մէջ: Վերջացնելով՝ թելադրեց որ բոլորը հաւաքուին Կապոյտ Խաչի շուրջ, միասնաբար տանելու համար անոնց ուսին վըրայ դրուած ծանր պարտականութիւնը:

Ներկաներու փափաքին վրայ սեղանապետ ընտրուեցաւ Պ. Հ. Ակոնայեան, որ իրեն օգնական որոշեց Պ. Օ. Կարապետեանը, գեղարուեստական բաժինը վարելու համար:

Խնջոյքի ընթացքին խօսք տրուեցաւ պարոններ Ս. Վարդանեանի, Կ. Երանեանի, Խ. Ներսէսեանի, Խ. Մըկրտիչեանի որոնք գեղեցիկ բաժակաճառերով իրենց գնահատանքի խօսքը ըրին Կ. Խաչի աշխատանքին ի տես:

Քնքշօրէն երգեցին Տիկիններ Գազանճեաններ, Շ. Պարսիկեան, Աճէմեան, Սանդուխտ, Օր. Ա. Պօղոսեան: Պարոններ Հ. Արամ, եւ Պ. Պետիկեան: Ցնցող կերպով արտասանեցին Պ. Օ. Կարապետեան եւ Ա. Աճէմեան եւ Ալտունեան: Հաճելի փանթէզի մը Պ. Լեւոնէն:

Մէջ ընդ մէջ կը նուագէին Թաւիտ Արգար եւ վրացի Կինտօն, որ իր սրամտութիւններով զուարճացուց ներկաները:

Հայկական պարերուն եւ խմբերգներուն մէջ կէս գիշերը եկաւ, եւ ներկաները հեռացան, հաճելի պարտականութիւն մը կատարած ըլլալու գոհունակութեան հետ լաւ օրերու յոյսը տանելով իրենց հետ:

Ս. Պարսիկեան

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅ ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԼԻՈՆ, 10 յունուար.— Ինչպէս գիտէք, ներկայիս օտար արհեստաւորներու եւ առեւտրականներու հանդէպ չափազանց խիստ միջոցներ ձեռք առնուած են, քանի մը շաբաթ առաջ չոր ու ցամաք հրամանագիր - օրէնքին միայն ծանօթացանք, իսկ հիմա որ այդ օրէնքները գործադրութեան կը դրուին, խորապէս կ'ըմբռնենք անոնց ծանրութիւնը: Այս օրերս Լիոնի մէջ բազմաթիւ Հայեր կանչուած են, 35 rue St Jeanի Ապահովութեան կեդրոնը: Մեր հայրենակիցները գացած են իրենց ինքնութեան թուղթերով եւ լուսանկարներով: Պաշտօնեաները կարգ մը երկրորդական անկարեւոր հարցումներ ուղղելէ վերջ, ըսած են.

— «Ձեր արհեստաւորի արտօնագիրը մերժուած է, հետեւաբար ստորագրեցէք սա թուղթը, եւ գործելու իրաւունք պիտի չունենաք վեց ամիս վերջը»:

Ուրեմն շատ պարզ է խնդիրը: Նախարարական որոշումն է որ կը գործադրուի, պաշտօնեաները ոչ մէկ բացատրութիւն չեն տուած, միայն պնդած ստորագրել տպագիր թուղթ մը զոր իրենց քով պահած են, իսկ ամէն մէկուն ձեռքը տուած են մերժումի հրամանը, լուսանկարն ալ վրան փակցնելով:

Ի՞նչ պէտք է ընեն մերինները: Շատերը անծանօթ ըլլալով տեղական լեզուին, շուարած մնացած են այս տըխուր դէպքերուն առջեւ: Ո՞վ պիտի հետաքրքրուի անոնց ցաւերով: Շատերը ծանրաբեռնուած ընտանիքի տէր են, իրենց ապրուստի միակ աղբիւրը այսօր ցամքելու սպառնալիքի տակ է:

Վերջապէս կարելի չէ՞ գոնէ այս խնդրին մէջ ազգային համագործակցութիւն հաստատել եւ ճար մը խորհիլ, ճամբայ մը գտնել, դիմելով երեսփոխաններու եւ ծերակուտականներու:

Շատերը զինուոր են կամ Ֆրանսացի զաւակներ ունին: Յետոյ կարելի է բացատրել որ եթէ Հայերը դրամ մը շահին, ուրիշ երկիր չեն փոխադրեր, այլ կը ծախսեն երկրին մէջ: Կան ուրիշ օտարականներ որոնք տասը կամ տասնըհինգ տարի այս երկրին մէջ կ'աշխատին եւ վերջը եղած չեղածը հաւաքելով կ'երթան իրենց մայր երկիրը: Շատ Ֆրանսացիներ կը ճանչնամ որոնք այս զանազանները կ'ընեն, բայց Հայերուս համար կ'ըսեն որ այստեղ կը շահին եւ այստեղ կը ծախսեն: Չի բաւեր պարբերաբար գրել թերթերու մէջ, հարկ է ուղղակի խօսիլ:

Յակոբ Քափուսուզեան

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԼԻՈՆ, 10 Յունուար.— Օր. Ա. Վարժապետեանը առաջին անգամ ճանչցանք անցեալ տարի, Լիոնի մէջ «Անուշ»ի խաղարկութեան առթիւ, գնահատելով իբրեւ լաւ արուեստագէտ - երգչուհի: Եւ ինչպէս օրիորդը շատ դժուարին կացութեան մը մատնուած էր այն առթիւ, քանի որ խաղին անսամպլին գրեթէ ամբողջութեամբ անփորձ սիրողներէ բաղկացած էր: Հակառակ այդ դժուարութեան սակայն, Օր. Վարժապետեան կարելին ըրաւ իր խաղարկութեան ժամանակ եւ գրեթէ մինակը ապրեցուց «Անուշ»ը:

Յունուար 7ի շաբաթ իրիկուան «Էմիլ Զօլա»ի մէջ սարքած իր երգահանդէսին դժբախտաբար սպասուած բազմութիւնը չկար, որովհետեւ նախ՝ որ այս շաբաթները հանդէսներն ու խնջոյքները իրար կը խաչաձեւեն եւ երկրորդ, որ գլխաւորն է, յաջորդ օրը կիրակի, դերասան Ղազարեան ուրիշ մէկ ներկայացում մը ունէր: Ի հարկէ լաւ կ'ըլլար որ թըւականի մասին համաձայնութեան մը գային իրարու հետ, բայց ըստ մեզ, այս պարագան չարդարացներ գաղութին անտարբերութիւնը: Հինգ, վեց հազար հայութիւն համրող գաղութի մը համար դժուար չէր այդ սրահը լեցնել, մանաւանդ մենք գիտենք որ այդ գաղութէն մեծ թիւ մը գրեթէ ամէն շաբաթ սինէմա կը յաճախէ: Կրնային այդ օրը սինէմայէն զրկուիլ, ան ամէն օր կայ, բայց մեր երգերէն չզրկուիլ, այսպէսով քաջալերած կ'ըլլային երիտասարդ երգչուհին, որ ըսինք արժանի էր այդ քաջալերանքին:

Չի բաւեր օրն ի բուն կրկնել թէ օտարութեան մէջ կը փճանանք, կը ձուլուինք, թէ երկն ու արտադրութիւնը կը ցամքի: Թոյլ չտանք որ մեր գրական ու գեղարուեստական մշակները դառնացած՝ գլուխ դարձնեն եւ դիմեն ուրիշ անդաստաններ, ուր կրնան աւելի լաւ դիրքեր ապահովել: Օտարը մեզ մեր խանութներովն ու հարստութիւններովը չի ճանչնար... Եթէ Մայր - երկրի հետ մեր հոգեկան կապերը խզուած են դժբախտ պարագաներու բերումով, գեղարուեստական այս երեկոյթներն ու ներկայացումները մէկ մէկ բոյներ կը կազմեն, հոգեպէս ապրելու համար այդ հայրենիքը:

Անդրադառնալով Օր. Վարժապետեանի, ունի թաւշային ձայն, այլ մանաւանդ կիրթ ու շնորհալի շարժուձեւ: Իր երգը յուզականութիւն մը ունի որ կը փոխանցէ ունկնդիրին:

Իր յայտագիրը կը բաղկանար Կոմիտասէ, Սփենդէ, Տիգրանեանէ, Ալէմշահէ, Պարթեւեանէ եւ օտար դասական գործերէ, որոնք ջերմ ծափերու արժանացան:

Ա. Հ.

ԽՆՋՈՅՔ

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան կոմիտէն, նոր տարուան առթիւ կազմակերպած էր ընկերահամակրական խնջոյք մը, 7 յունուար շաբաթ երեկոյ Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» ակումբին մէջ:

Ճիշդ ժամանակին բոլոր սեղանները գրաւուած էին ընկերներէ եւ համակիրներէ: Ընկեր Մ. Նաճարեան զետեղած էր իր ռատիօ կրամաֆօնը, որ կը թնդացնէր սրահը հայերէն երգերով:

Հանդիսականները խումբ խումբ բոլորուած սեղաններու շուրջ, կ'երգէին ազգային եւ յեղափոխական երգեր:

Բացման խօսքը ըրաւ ընկեր Ս. Գալուստեան, բացատրելով խնջոյքին նպատակը, յետոյ տեղի ունեցաւ փոքրիկ վիճակախաղ մը, ուր հանդիսականները շահեցան մէկ շիշ շամփանեայ, երկու հատ 1)20 ազգային վիճակահանութեան տոմսակ եւ գիրք մը:

Սեղանապետը, ընկեր Դ. Երեմեան, ճարտարօրէն վարեց խնջոյքը, խօսք տալով բոլոր հանդիսականներուն, (երգ, արտասանութիւն, ճառ եւն.): Մէկ խօսքով հաճելի մթնոլորտ:

Խնջոյքը տեւեց մինչեւ ժամը 12.30: Ժամանակը լրացած էր, սակայն չէին ուզեր բաժնուիլ սեղաններէն:

Կէտ

ԹՐՈՑՔԻ ԳԻՐՔ ԿԸ ԳՐԷ ԼԵՆԻՆԻ ՄԱՍԻՆ

Լէոն Թրոցքի, որ Սթալինի գլխաւոր հակառակորդն է եւ աքսորուած Ռուսիայէն, երկու տարիէ ի վեր կը բնակի Մեքսիկայի մէջ: Թրոցքի այնտեղ փոխադրուեցաւ Նորվեկիայէն:

Համայնավար յեղափոխութեան այս նախկին պետը կ'ապրի մասնաւոր բընակարանի մը մէջ իր կնոջ հետ միասին եւ ունի ծառաներ ու գրագիրներ, որոնք զանազան լեզուներով գրի կ'առնեն իր գրութիւնները, ռուսերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն, գերմաներէն եւ սպաներէն, զոր սորված է այնտեղ աքսորուելէն ի վեր:

Թրոցքի կը գրէ թերթերու եւ պարբերականներու համար յօդուածներ: Շատ քիչ անգամ տեսակցութիւն կը շնորհէ օտար թղթակիցներու, իսկ խիստ կը ջղայնանայ, երբ զբօսաշըրջիկներ, մանաւանդ Մ. Նահանգներէն ճամբորդներ, փորձ կը կատարեն զինք տեսնելու: «Ես զբօսաշրջիկներու հետաքրքրութեան ծառայողը չեմ» յայտարարեց ան վերջերս, երբ ամերիկեան խմբակ մը կը փափաքէր տեսնել զինք:

Թրոցքի այժմ զբաղած է Լենինի կեանքը գրի առնելով, որ ստուար հատոր մը պիտի կազմէ:

ՄԵՐ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Ֆրանսայի զանազան վայրերէն նամակներ կը ստանանք՝ նոր օրէնքներու պատճառաւ եղած սեղմումներու մասին (արգիլում աշխատանքի, խանութներու փակում, ինքնութեան թուղթ): Գրեթէ բոլոր նամակները ընդհանուր խօսքեր կը բովանդակեն, առանց տալու որոշ դէպքեր:

Արդ, մեր թղթակիցներէն ու աշխատակիցներէն կը խնդրենք ստուգել եւ մեզ տեղեկացնել իրենց վայրերուն մէջ դրուած նման արգելքներ՝ տալով անուններ, թուական, յարակից պարագաներ եւ ճշդուած իրողութիւններ:

...ղութեանը: Շատ համեստ պայմաններու տակ սկսուած իր հաւկիթի գործին մէջ կը գտնէ մեծ յաջողութիւն:

Դրամը չի փոխեր մեր ընկերը, ծընած էր հայրենասէր Հայ ու ապրեցաւ հարազատ հայորդի: Հալէպ ինքզինքը գտած ու տուն տեղ եղած, ժընեւէն եկած հրահանգին վրայ քանի մը ընկերներով հիմը կը դնեն Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի կոմիտէին, խումբին անունը մկրտելով «Յառաջ»: Մինչեւ ընդհանուր պատերազմը նորակազմ խումբին կարեւոր ձեռնարկները կ'ըլլան ինքնապաշտպանութեան հանգանակութիւն (1912—13) եւ Մ. Փորթուգալեանի յոբելեանը:

Ընդհանուր պատերազմի ընթացքին մեր ընկերոջ տունը կը դառնայ տեւական հաւաքավայր, հակառակ դուրսի արգելքներուն: Հայ կամաւորներու Կոմիտէին ու Ազգային Միութեան մէջ իբրեւ Դաշնակցութեան ներկայացուցիչ կը բերէ իր գործունէութեան ու անձնուիրութեան մեծ բաժինը, մինչեւ Սեւրի դաշնագրի խորտակումը: Այդ շրջանին է որ մեր ընկերը կը դառնայ Վարանդեանի ու Ահարոնեանի «եղբայր Գարեգին»ը:

Իզմիրի աղէտէն վերջ, Մարսէյլ հասած գաղթականներու զետեղման գործին մէջ մեր ընկերը մեծ անձնուիրութիւն ցոյց տուաւ: Այդ շրջանին էր որ ծանօթացայ իրեն, երբ իր գրասենեակը դարձած էր կեդրոնատեղի:

Իր առեւտուրի գործին զուգընթաց ինքնաշխատութեամբ յառաջացած մեր ընկերը ազգային մշակութային գետնի վրայ դարձած էր կեդրոնական դէմք մը. Սթանիսլասի կեդրոնական վարժարանէն մինչեւ յետին արուարձանին մէջ բացուած եկեղեցիներու եւ դպրոցներու շինութեան բերած է ան իր նիւթական ու բարոյական գործունէութեան բաժինը:

Իբրեւ հաշուեպահ մնաց անփոխարինելի: Տարիներ շարունակ անդամ ազգ. պատուական ժողովի, ատենապետ կեդր. վարչութեան, անդամ կուսակցական տեղական մարմնի, Եւր. շրջանի Մեկուսի եւ Կ. Կոմիտէի, նախագահ Համազգայինի Եւրոպայի շրջանի Կեդր. վարչութեան, պանծապահ Ահարոնեան խնամակալ մարմնի, այս բոլոր գործերուն մէջ կ'արժէր տեսնել մեր ընկերը, ապրիլ իրեն հետ, վեր հանելու համար իր անձնուիրութիւնը, կուսակցասիրութիւնը եւ տեսնել չափով կատարեալ հայ մարդը:

Վերջին տարիներուն յոգնած էր, իր սիրելի Սիմոնին մահովը զարնուած էր սրտէն: Տարիներու տքնաջան աշխատանքի պտուղը չվայելած բաժնուեցաւ մեզմէ, մեր եղբայր Գարեգինը, մեր ազգային մշակութային եւ կուսակցական արձանագրութեանց մէջ ապահովելով լայն բաժին մը:

Հանգիստ իր ոսկորներուն:

Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

Գ.

Այժմ ներկայացնենք 1937ի վիճակագրութիւնը:

Խորհրդ. Միութեան բովանդակ երկրին մէջ կը հրատարակուէին 8,521 թերթեր 69 լեզուներով: Ասոնց վրայ աւելցնել 4,605 թերթեր, որոնք կը հրատարակուէին գործարաններու, կոլխոզներու, թրաքթէօրի կայաններու մէջ,— ուր թերթերէն ոմանք 15-20,000 թիրաժ ունէին, ինչպէս «Կիրովեց» թերթը որ կը տպուէր Լենինկրատի «Կիրով» գործարանին մէջ, Հասնիլ եւ անցնիլ թերթը, որ կը տպուէր Մոսկուայի «Սթալին» գործարանին մէջ:

Խորհ. մամուլին առանձնայատկութիւններէն մէկն է այն որ չափազանց շատցած են ռուսերէնէ տարբեր լեզուներով հրատարակուած թերթերը: Ասիկա արդիւնք է այն ճիգերուն, զորս կը կատարէ նոր վարչաձեւը՝ վերջ դնելու համար յետամնաց ժողովուրդներու «անգրագիտութեան», պարզ դարձնելու համար գիրն այն ժողովուրդներուն, որոնք կը խօսին Թուրք - Թաթարական, մոնկոլական, յաբեթական, իրանական բարբառներ, եւ վերջապէս գիրով օժտելու համար այն ժողովուրդները, որոնք գիր չունէին տակաւին, ինչպէս Թապասարանները Տաղիստանի մէջ, Պելուճները Թիւրքմէնիստանի մէջ, Քումանդինները արեւմտեան Սիպերիոյ մէջ:

1936ին ոչ-ռուսերէն հրատարակուած թերթերուն թիւն էր 2,965: Ազրբէջանի մէջ լոյս կը տեսնէին 130 թերթեր, 9 լեզուով, 87ը՝ ազէրի, 28ը՝ ռուսերէն, 2ը՝ հայերէն, 2ը՝ գերմաներէն, 1ը՝ թաթերէն, 1ը՝ թալիշերէն, 1ը՝ թաթարերէն: Վրաստանի մէջ՝ 113 թերթեր, 69ը՝ վրացերէն, 17ը՝ ռուսերէն, 9ը՝ թուրքերէն, 5ը՝ հայերէն, 3ը՝ աբխազերէն, 3ը՝ օսերէն, 4ը՝ մինգրելերէն, 1ը՝ ասորերէն, 1ը՝ յունարէն, 1ը՝ գերմաներէն: Ուզբէկիստանի մէջ՝ 250 թերթեր: Քըրկիզիստանի մէջ՝ 49 թերթեր: Տաճիկիստանի մէջ՝ 65 թերթեր,— վերջին այս երկու երկիրներուն մէջ, 1939ին, ոչ մէկ թերթ գոյութիւն ունէր:

Խորհրդային բոլոր թերթերն ալ կը հրատարակուին կուսակցութեան կեդրոնական կամ տեղական կազմակերպութեանց, կառավարական իշխանութեանց կամ կուսակցութեան եւ կառավարութեան հակակշռին ենթակայ մարմիններու կողմէ: Ինչպէս ծանօթ է, Խորհրդ. Միութեան երկու գլխաւոր թերթերն են Պրավդան, պաշտօնաթերթ կեդր. կոմիտէին, եւ Իզվեստիան, պաշտօնաթերթ «ԽՍՀՄ աշխատաւորներու պատուիրակութեան խորհուրդին», այսինքն կառավարութեան: Այս երկուքէն՝ առաջինը աւելի կարեւոր է ոչ միայն իր թիրաժով (2 միլիոն օրինակ, մինչ միւս թերթը կը տպուէր, 1937ին, 1,600,000 օրինակ), այլ եւ բարոյական հեղինակութեամբ: Անոր էջերէն կը ստանան իրենց հրահանգը կամ ուղղութիւնը Խորհրդ. Միութեան կառավարական ու կուսակցական բոլոր պաշտօնեաները, մանաւանդ ներկայ անստոյգ պահերուն, երբ շատ դիւրին է ամբաստանուիլ իբրեւ խաբեբաներ եւ տրոցկիստ-բուխարինական լրտես:

Պրավդա բոլշեւիկեան ամենահին պաշտօնաթերթն է, որ հրատարակուած ըլլայ Խորհրդ. Միութեան մէջ պետական արտօնութեամբ: Երկու անգամ, նախ հիմնուած ժամանակ (1912), յետոյ վերհրատարակուած ժամանակ (1917), իբրեւ խմբագիր ունեցաւ Սթալինը: Ահա պատուական տիտղոսներ՝ որոնցմէ զրկուած է Իզվեստիա, հիմնուած՝ Փեթրոկրատի սովետին կողմէ, այն պահուն, երբ դեռ փոքրամասնութիւն կը կազմէին պոլշեւիկները: Ան կառավարական պաշտօնաթերթ պիտի դառնար 1912 Ապրիլին միայն:

Երկար ատեն, Պրավդայի տնօրէնը,— այսօր թերթը կը վարէ խմբագրական մարմին մը,— կը համարուէր շարքայիններուն տեսաբանն ու խիղճը: Ահա թէ ինչո՛ւ Բուխարինի համար իրական անկում մըն էր Պրավդայի տնօրէնութենէն փոխադրուիլ Իզվեստիայի տնօրէնութեան, վերջին հանգրուանը իր քաղաքական կեանքին, որ նախերգանքն եղաւ իր գնդակահարութեան:

Իզվեստիա բախտ չունէր վերջերս: Ծանօթ է վախճանը, որու ենթարկուեցան իր առաջին քաղաքականութեան խմբագիրը, Ռատէկ, եւ տնօրէնը, Բուխարին, որ գնդակահարուեցաւ անցեալ Մարտ ամսուն: Յաջորդը, Տալ, նոյնպէս շնորհազրկուեցաւ անցեալ Յունուարին: Տալ կը գտնուէր բարձր դիրքերու վրայ,— տնօրէն մամուլի դիւանին եւ կոմունիստ կուսակցութեան հրատարակչական մարմնին: Շատ խիստ վերաբերմունք ցոյց տուած էր հանդէպ Բուխարինի եւ Իզվեստիայի: Մասնաւորաբար Պրավդայի 25րդ տարեդարձին առթիւ, հրապարակաւ խիստ քննադատութիւններ ստորագրած էր Իզվեստիայի խմբագիրներուն դէմ, մեղադրելով որ չեն նշմարած թէ «ինչպէս թշնամին կ'օգտագործէր թերթին էջերը իր դաւաճանական նպատակներուն համար»: Եւ կառավարութեան օրկանը, նոյն օրն իսկ, խմբագրականով մը «մեղայ» կ'արտասանէր, յայտարարելով որ «վերջերս, ժողովուրդի թշնամիներու պիծակաբոյն մը դարձած էր թերթը, ապաստան տըւած՝ նողկալի դաւաճաններու խմբակի մը»:

Ընդհակառակն, նախագահ Կալինին կը հաստատէր թէ Պրավդայի յոբելեանը տօնն էր «խորհրդային բնակչութեան», ու կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն ջերմ շնորհաւորութիւններ կ'ուղղէր իր «պայքարի թերթին, որ բոլշեւիկեան աւանդութիւններու հաւատարիմ պահապանը կը մնայ»: Ան նոյնիսկ կ'երաշխաւորէր ապագան՝ «խորապէս համոզուած որ Պրավդա հաւատարիմ պիտի մնայ իր «փառաւոր» անցեալին: Գալով Իզվեստիային, ան ալ իր «բոցավառ» ողջոյնները կ'ուղղէր բախտաւոր եւ երջանիկ ընկերոջ, ու կը փառաբանէր զայն անոր համար որ «երեւան հանած էր եւ անխնայ երեւան կը հանէր բոլոր գոյնի սպանահապաշտները, ժողովուրդի թշնամիները, տրոցկիստ - ճափոնական - գերմանական գործակալները»:

Երկու թերթերուն կարեւորութիւնը ցոյց տալու համար՝ արձանագրենք նաեւ որ, 1936 Փետրուարին Պրավդա խիստ յարձակումներ կատարած էր Իզվեստիայի խմբագրապետին դէմ, քննադատելով երկու յօդուածներ, որոնք, ըստ Պրավդայի, կը նսեմացնէին ռուս ժողովուրդին անցեալը:

ԱՆՏՐԷ ՌՈՒԼԷՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

պէս գործադրել համաձայնութիւններ որոնք վերջնապէս փակ - բացուած չէին դեռ։ Մեր կողմէ կատարեալ ուղղամտութեամբ եղած փորձարկութիւնը արժանի է ուսումնասիրութեան մը, հանդարտութեամբ եւ կատարեալ անկողմնակալութեամբ, որովհետեւ արդար է որ խորաքննիչը կողմ կարենայ դառնել, վերջին երկու տարիներու դէպքերուն վրայ, իբրեւ փորձ ընդունուած յանձնառութեանց տարողութիւնը եւ հետեւանքները։ Անհրաժեշտ է որ այդ յանձնառութիւնները ըլլան խաղաղութեան երաշխիք մը եւ ոչ թէ անկարգութեան եւ ընդհարման առիթ մը»։

Մարզպանը շարունակելով հաստատեց թէ Ֆրանսա, որ ստանձնած էր հովանաւորեալ երկիրներու բարեկարգութեան եւ արդարութեան հոգը — նախապայման ազգային անկախ պետութեան — միայն բարեկամութիւն կը պահանջէ Սուրիայէն։ «Բայց, անհրաժեշտ է որ այդ բարեկամութիւնն ըլլայ ուղղամիտ եւ ամբողջական, հաստատուած՝ ապահով եւ տեւական հիմերու վրայ։ Ինչ որ Ֆրանսա պիտի տայ Սուրիոյ, ի փոխարէն իր յանձնառութեանց, կարծեմ չկայ բանիմաց Սուրիացի մը որ չկարենայ գնահատել անոր արժէքը, — Ֆրանսա ձեզի կուտայ իրաւունքը ազգային կեանքի մը։ Միջազգային հաւասարակշռութեան ներկայ վիճակին մէջ, Ֆրանսայի ներկայութիւնը միակ ազդու երաշխիքն է Սուրիոյ հողային ամբողջութեան եւ անկախութեան։ Թող Ֆրանսան քաշուի կամ պարզապէս իր ուժերը տկարանան, — այն ատեն պիտի ցնդին Սուրիացի հայրենասէրներուն ամէնէն սիրական երազները»։

Պերլին կը պաշտպանէ Իտալիոյ պահանջները

— oo —

Վարչապետ Չէյմպըլէնի Հռոմ այցելութեան առթիւ, Գերմանիոյ արտաքին գործերու պաշտօնատունը զեկոյց մը հրատարակեց, որ կը պարզէ Գերմանիոյ տեսակէտը։ Պերլին կը կարծէ թէ պէտք է գոհացում տալ Իտալիոյ պահանջներուն՝ Միջերկրականի մէջ, եթէ կ'ուզեն ապահովել Եւրոպայի խաղաղութիւնը։

«Այս այցելութիւնը անգլեւիտալական համաձայնութիւնը հաստատելու քայլ մը չէ միայն, այլ խարիսխ մը ու մեկնակէտ մըն է աւելի լայն ու համարձակ բանակցութեանց։ Միջերկրականի զոյավիճակը, որուն մասին այնքան շատ կը խօսուի, ըմբռնում մըն է, որ չի ներկայացներ բուն իրականութիւնը։ Մինչ Եւրոպայի մէջ ուրիշ շրջաններ, որոնք քիչ առաջ կը համարուէին վտանգաւոր վրդովումի աղբիւրներ, այսօր արդէն լծուած են խաղաղ շինարարութեան, Միջերկրականը տակաւին կը պահէ դժգոհ կէտեր, որոնց կացութիւնը չի կրնար գոհացուցիչ նկատուիլ»։

Գերմանական զեկոյցը անդրադառնալէ ետք Սուրիոյ, Պաղեստինի եւ Սպանիոյ, կը շարունակէ. — «Թէ Իտալիա այժմ հասած է այնպիսի նոր վիճակի մը Միջերկրականի մէջ, ուր չի կրնար նոր պահանջներ չունել, իրողութիւն մըն է որուն հանդէպ աշխարհ չի կրնար աչքերը փակել։ Իտալիան այժմ ունի հզօր բարեկամներ եւ օրինաւոր պահանջներ։ Անշուշտ Անգլիա շայրիր Միջերկրականի մէջ, բայց ունի այնտեղ իր կայսրութեան հաղորդակցութեանց գիծերը շօշափող կենսական շահեր։ Ուստի պարտաւորուած է այնտեղ՝ Միջերկրականի ափերուն վրայ հաստատել գոհացուցիչ կացութիւն մը, ինչ որ կը բխի անգլիական կայսրութեան շահերէն։ Անգլիոյ նախարարները Հռոմի մէջ պատեհութիւն պիտի ունենան լսելու լրիւ լուսաբանումը Միջերկրականի հարցերուն, որոնց յետաձգումը լուծումի չէ որ առաջնորդած է ցարդ»։

*** Վարչապետ Չէյմպըլէնի Հռոմ այցելութեան մասին խօսելով «Ժուրնալ տը Մոսկու» կը գրէ թէ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ ուրիշ բան չէ մնացած, եթէ ոչ միանալ Պերլին – Հռոմ առանցքին եւ կամ պատերազմիլ անոր դէմ։ «Անգլիա եւ Ֆրանսա անկարող են միայն իրենց ուժերով դիմադրելու առանցքին։ Եթէ անոնք հաւաքական ապահովութեան մէջ չփնտռեն իրենց համար աջակցութիւն, այն ատեն պիտի հարկադրուին խոնարհիլ Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ Ճափոնի առջեւ։ Մինիխ այս տեսակէտէն առաջին արարն էր, երկրորդ արարը Հռոմն է»։

Խ. Միութիւնը կը բողոքէ

— oo —

Փրակայի խորհրդային դեսպան Պ. Ալեքսանտրովսկի բողոքեց, թէ Չեխոսլովաքիոյ մէջ ցարական խազախ Պոպով աքտամաճ (պետ) ընտրուած է եւ եռանդուն գործունէութիւն ցոյց կուտայ Խ. Միութեան դէմ։ Բողոքագիրը մասնաւորապէս կը գանգատի թէ Պոպով Խազախներու 7 - 8 կազմակերպութիւնները ժողովի է հրաւիրած յունուար 20ին, Փրակայի մէջ։ Այս խազախական կազմակերպութիւններէն շատերը հակառակ են, որ Պոպով ուժ կուտայ «մեծ Ուկրայնա» կազմելու գերմանական ծրագրին, եւ կը համակրին Զօր. Տէնիքինի տեսակէտին, թէ «սպիտակ» Ռուսերը պէտք է ի հարկին աջակցին Մոսկուայի, որպէսզի արգիլեն Ռուսիոյ անդամատումը։ Պոպով կը պաշտպանէ այն տեսակէտը, թէ խորհրդային վարչաձեւը տապալելու լաւագոյն ձեւն է Ռուսիոյ անդամատումը եւ հակաբոլշեւիկ պետութեանց վերածումը։ Պոպով կը խորհի շուտով մեկնիլ Եուկոսլաւիա եւ այնտեղ եւս իր շուրջ համախմբել ցարական տարագիրները։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ՝ ազգ. պաշտպանութեան գործավարութիւնը բաժնուեցաւ չորս անջատ գործավարութեանց. — ա) Օդանաւային, որուն գործավարն է Միշէլ Քականովիչ։ բ) Նաւային շինութեանց (գործավար՝ Իվան Թեւոսեան)։ գ) Ռազմանիւթերու (գործավար՝ Իվան Սերգեյեւ)։ դ) Սպառազինութեանց (գործավար՝ Բորիս Վանիքով)։

552 ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐԻ տեխնոլոգական վարկ մը պահանջեց Մ. Նահանգներու նախագահը, զօրացնելու համար օդանաւային ուժը։ Այս գումարէն 300 միլիոն պիտի ծախսուի 3000 ռազմական օդանաւեր շինելու համար, կարելի եղածին չափ շուտ։

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՏՈՐՄԻՂ աւելի քան մէկ ամիս ռազմափորձեր պիտի կատարէ Միջերկրականի մէջ, յունուար 15էն փետրուար 26, համախմբելով բոլոր արդիական ուժերը։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ մէջ անգլիական դատարանը յանցաւոր գտաւ եւ բանտարկութեան դատապարտեց չորս անգլիացի ոստիկաններ, որոնք իրենց պաշտօնը կիրարկելու ատեն ծայրայեղութեան դիմած եւ արաբ բանտարկեալ մը գնդակահարած էին, երբ կը փոխադրէին զայն Եաֆայէն Թէլ-Աւիվ։ Ամբաստանեալներէն մէկը դատապարտուեցաւ երեք տարի բանտարկութեան, ուրիշ մը՝ մէկ տարուան։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ճառ մը խօսեցաւ ելմտական նախարարը, խօսքն ուղղելով Մ. Նահանգներու ժողովուրդին։ Նախագահը գգալի բարւոքում կը տեսնէ եօթը գլխաւոր ճարտարագործութեանց մէջ։

ԵՐԹԵՒԵԿԻ ԾԱԽՔԵՐԸ նորէն պիտի աւելնան, սկսելով թաքսիներէն։ Իսկ հանրակառքի եւ մեթրոյի նոր յաւելումը պիտի գործադրուի ապրիլ 1ին (տրցակ մը տոմսակը՝ 12 ֆրանք, մեթրոյի գինը՝ 1.50 եւն.)։

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԷՆ հասած լուրերու համաձայն, խալացի կամաւորները յառաջ կը խաղան դէպի Թարրակոնա։ Հանրապետական զօրքն ալ նոր դիրքեր գրաւեց եւ կը սպառնայ պաշարել Փէնարոյա քաղաքը։

ԾԱՆՐ ՁԵՂԾՈՒՄՆԵՐ երեւան հանուեցան ազատագրեալ շրջաններու վիճակահանութեան գործառնութեանց մէջ։ Այս առթիւ կարեւոր խուզարկութիւններ կատարուեցան Լիլի կեդրոնին մէջ։

ՆՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐ ՓԱԿՈՒԵՑԱՆ Լէնինկրատի մէջ, ուր բաց կը մնան միայն երեք օրթոտոքս եկեղեցիներ։ Տակաւին բաց մնացած երեք կաթոլիկ եկեղեցիներէն ձգուած է միայն մէկ հատ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէի բոլոր խումբերու ընկերները կը հրաւիրուին Ընդհ. Ժողովի, 14 Յունուար, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին «Խրիմեան» սրահին մէջ։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ընկեր Կարօ» ենթ.կոմիտէի Ընդհ. Ժողովը՝ 15 Յուն., Կիրակի երեկոյ ժամը 6ին, Լա Վիստ, Ընկեր Մարտիրոս Փափազեանի բնակարանը։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէի Ընդհ. Ժողովը՝ 21 Յունուար, շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Խաժակ» ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Իսի-լէ - Մուլինոյի «Զաւարեան» կոմիտէի

15 Յունուար, կիրակի, ժամը 3ին «Խրիմեան» սրահին մէջ։

Կը խօսի Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ — ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վարանդեան» Կոմիտէի կողմէ

15 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, 5 Rue Bonefoi, յունական սրահը։ Կը հրաւիրուին բոլոր խումբերու ընկերներն ու համակիրները։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Անդրանիկ Խրիմեան (Սեբաստացի) կը ծանուցանէ թէ՝ Կիրակի, 15 Յունուար, Սէնթ-Անթուանի Ս. Մատթէոս մատրան մէջ տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգիստ իր հօրեղբօր՝

ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ ՀԵՐՈՍ ՄՈՒՐԱՏԻ,

իր հօրը, միւս հօրեղբայրներուն, ինչպէս նաեւ Խրիմեան գերդաստանի բոլոր նահատակներու եւ ննջեցեալներուն համար։ Կը հրաւիրուին ազգականները, բարեկամները եւ հանգուցեալին յիշատակը յարգողները։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Վիէնի Կոմիտէն բոլոր ընկերներու կողմէ իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին ընկ. Մուշեղ Մուրատեանի եւ իրենց պարագաներուն, իրենց աներհօր եւ մեծ հօր՝ Պ. ԱԲՐԱՀԱՄ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

×

Պոմոնի Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» Կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկեր Լեւոն եւ Կարապետ Կարապետեաններուն, իրենց հօր եւ բոլոր պարագաներուն, իրենց սիրելի մօր՝ ՏԻԿԻՆ ԱՆՆԱ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ տխուր մահուան առթիւ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՏԷՍԻՆ. Ն. Գ. — Զիքատարակեցինք, տաղը եւ Թուականը գլած չէինք։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Ղուկաս Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Կարապետեան, Տէր եւ Տիկ. Կարապետ Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Սրապեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Մանուկեան, Տէր եւ Տիկին Թորոս Տէրտէրեան, Տէր եւ Տիկին Նազար Իշխանեան, Տէր եւ Տիկին Մանուկ Իշխանեան, Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Ուռանեան, Տէր եւ Տիկին Օհան Օհանեան, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Օհանեան իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր կամ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին

ՏԻԿԻՆ ԱՆՆԱ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ։ Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ 7 Յունուար, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2ին եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Պոմօն Սէն Ժիւլիէնի գերեզմանատունը։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Մարսէյլի Համաթօքաթցիներու Վերաշինաց Միութեան կողմէ։

15 Յունուար, Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Թափի Վէրի սինէմային մէջ (30 Ռիւ Թափի Վէր)։ Պիտի ներկայացուի երկու մեծ ֆիլմեր՝ Զօրավար Անդրանիկի եւ Րէվիւ տը Շանկայի պատերազմը (խօսուն ֆիլմ)։ Մէջ ընդ մէջ պիտի նուագուին հայերէն նոր եղած փլաքներ։

Այժմէն ապահովեցէք ձեր տոմսակը, ոսկերիչ «Ալագեազ» վաճառատունէն, 45 Ռիւ Սէնթ Պարպ։ Գիներ՝ 6 եւ 5 փր., փոքրերու 2 ֆրանք։

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 15 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
DIMANCHE 15 Janvier 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3939

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄՏՔԻ ԿԱՊՆ Է ՈՐ ԿԸ ՏԵՒԷ

Աթէնքի մեր տղաքը արդար հպարտութեան օրեր վայելեցին վերջերս:

Երիտասարդ բանաստեղծ մը, Ալէփիս, յունարէնի թարգմանած եւ հրատարակած էր հայերէն բանաստեղծութեանց հատաքածոյ մը, աջակցութեամբ «Նոր Օր»ի աշխատակիցներուն:

Հատորը ջերմապէս գնահատուելով, կարճ ժամանակէն սպառեցաւ եւ այժմ ձեռնարկած են երկրորդ տպագրութեան:

Ամէնուրէք ի վեր կը գրուի այս մասին, հելլէնական մամուլին մէջ, բայց մեր թերթերը միայն պատահաբար արտատպումներ կատարեցին: (Թղթակիցներն ալ պատահաբար կ'երեւան, թերթէ թերթ...):

Աւելի արդիւնաւորելու համար ստեղծուած խանդավառ մթնոլորտը, «Նոր Օր» հելլէնեհայ գրական հանդիպում մը կը սարքէ վերջերս, հրաւիրելով Աթէնքի մամուլին ներկայացուցիչները եւ գրական դէմքեր:

Այս հաւաքոյթին մէջ, սրտագին ճառեր կը խօսուին երկու ժողովուրդներու գրական եղբայրակցութեան մասին: Եւ, հելլէն հիւրերը չեն վարանիր յայտարարել թէ իրենց համար յայտնութիւն մը եղաւ «Արմէնիքի Մուսա»ն (հայկական բանաստեղծութեանց թարգմանութիւնը):

Քանի մը վկայութիւններ, քաղելով «Նոր Օր»ի նկարագրութենէն.

Թատերական քննադատ մը, Միխայէլ Ռոտաս.

— «Այս հատորը մեր գրականութեան մէջ պիտի մնայ իբրեւ պատմական արժէք եւ նշանակութիւն ունեցող գործ: Կը մաղթեմ սակայն, որ այս գործը առաջինն եւ վերջինը չըլլայ: Վստահ եմ որ, դուք ալ ջանք պիտի չխնայէք մեր գրականութիւնն ալ փոխադարձաբար ձեր ազգին ծանօթացնելու համար»:

Բանաստեղծ Ֆոթոս Եոֆիլլիս.

— «Պ. Ալէփիսի «Արմէնիքի Մուսա»ն իսկապէս յայտնութիւն մը եղաւ ինծի համար:

Ձեր բանաստեղծութիւնը քնարերգական զօրաւոր ջիղ մը ունի, որ շատ կը նմանի մեր բանաստեղծութեան: Եւ հոս պէտք է խոստովանիմ թէ այս գրքին առթիւ մեր գրածները, մամուլի էջերուն մէջ, քննադատականներ չէին, այլ զարմանքի արտայայտութիւններ: Մենք երբեք չէինք յուսար թէ Հայերդ այսքան գեղեցիկ բանաստեղծութիւն ունիք: Եւ որպէսզի աւելի լաւ ճանչնանք իրար, փափաքելի է որ այսպիսի հանդիպումներ այսուհետեւ բոլլան աւելի յաճախ»:

Երիտասարդ բանաստեղծ մը, Օլմոս Փերանթիսի, խմբագիր «Էթնոս»ի.

— «Այս գիրքը նոր աշխարհ մը բացաւ որուն համար արդարօրէն կրնաք հպարտանալ: Այժմ, այլեւս անծանօթներ չենք իրարու: Ես ճանչցայ ձեր ազգին սիրտը, ձեր տառապած հոգին՝ ձեր մեծ բանաստեղծներու միջոցով»:

Մեր տղաքն ալ եւ ուրիշ ներկայացուցիչներ նոյնքան ջերմ կ'արտայայտուին, պանծացնելով երկու ժողովուրդներուն հոգեկան խնամութիւնը, ինչպէս եւ տառապանքի եղբայրակցութիւնը:

Սրտագին ողջոյն մըն ալ մեր կողմէ, այս գեղեցիկ նախաձեռնութեան համար, «Արմէնիքի Մուսա»յի հրատարակութենէն մինչեւ հաւաքոյթը: Ու նաեւ բաղձանք մը, որ միայն քաղցր յիշատակ մը չմնան այս բոլորը, այլ կազմեն սկզբնաւորութիւնը մեթոտիկ աշխատանքի մը, աւելի լայն ճակատի մը վրայ:

Անշուշտ ոչ թէ միայն Աթէնքի մէջ, այլ ամէն ուր որ խարիսխ նետած ենք, վերջին արտագաղթէն ի վեր կամ աւելի առաջ:

Աշխարհը մեզ կը ճանչնայ մեր տառապանքներով ու ջարդերով: Սակաւաթիւ մարդիկ, բանասէր, գրագէտ կամ պատմագիր, ճանչցած են նաեւ մեր մշակոյթը, հատորներ յատկացնելով անոր:

Հալածանքներն ու ջարդերը, որքան ալ աշխարհատարած, ատեն մը վրդովում պատճառելէ վերջ, կը մոռցուին: Ցաւերուն վրայ ալ խեղճութեան, արգահատանքի տպաւորութիւն մը կը գործեն:

Միւսը, մշակոյթի, արուեստի վաստակն է որ խոր հետքեր կը ձգէ, տեւական հաղորդակցութիւն մը հաստատելով ժողովուրդէ ժողովուրդ:

Տեսէք, ահա տասնըհինգ տարի է որ հայկական բազմութիւններ բոյն շինած են Ցունաստանի մէջ,— եւ սակայն անոր բանաստեղծներն ու խմբագիրները դեռ նոր կը ծանօթանան հայկական բանաստեղծութեան, յայտնութիւն մը նկատելով զայն: Եւ հիմա որ ծանօթացան, անշուշտ աւելի գիտակցօրէն պիտի սիրեն ու յարգեն մեզ:

Այս առթիւ, ի՞նչպէս չարձանագրել սրտառուչ նախաձեռնութիւն մը:

Փարիզի մօտ, Մէօտոնի մէջ խումբ մը հայրենակիցներ հանգանակութեան ձեռնարկած են, Հայոց պատմութեանց եւ գրականութեան նուիրուած ֆրանսերէն գիրքեր գնելու եւ քաղաքապետական գրադարանին նուիրելու համար:

Որքան ալ համեստ, այս ձեռնարկն ալ կը ծառայէ նոյն նպատակին,— ծանօթացնել մեր դերն ու արժէքը մարդկային քաղաքակրթութեան մէջ: Ապացուցանել թէ ըլլալով հանդերձ «փոքր ածու», միշտ պաշարուած՝ հզօր այլ բարբարոս տարրերէ, կրցեր ենք երկնել, երգել, նկարել, սերտել, արտադրել: Մէկ խօսքով՝ ստեղծագործել:

Ի վերջոյ արուեստի ստեղծագործութիւններն են որ կը խոնարհեցնեն գլուխները:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՒԱՍՏԻՔՆԵՐ ԿԸ ՓՈԽԱՆԱԿԵՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԸ

Չէմպըրլէն – Մուսոլինի տեսակցութենէն վերջը, որ տեւեց երեք օր, երկու կառավարութիւնները պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակեցին, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

«Այն խօսակցութեանց մէջ որ տեղի ունեցան այս երեք օրերու ընթացքին, Առաջնորդը եւ Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետը աջակցութեամբ իրենց արտաքին նախարարներուն՝ կոմս Չիանոյի եւ լորտ Հալիֆաքսի, քննեցին օրուան գլխաւոր խնդիրները եւ երկու կայսրութեանց յարաբերութիւնները: Խօսակցութիւնները ունէին շատ սիրալիր հանգամանք եւ առաջնորդեցին գաղափարներու սրտաբաց եւ լայն փոխանակութեան: Երկու կողմերն ալ վերստին հաստատեցին իրենց կամքը՝ զարգացնելու իրենց յարաբերութիւնները համաձայն 1938 ապրիլ 16ին կնքուած բարեկամութեան դաշինքին: Անկէ զատ որոշուեցաւ կարելի եղածին չափ շուտ կնքել այն մասնաւոր համաձայնութիւնները որ նախատեսուած են դաշինքով: Կատարուած խօսակցութիւնները անգամ մը եւս հաստատեցին թէ Իտալիա եւ Մ. Բրիտանիա վճռած են հետեւիլ քաղաքականութեան մը որ կը ձգտի պահպանել խաղաղութիւնը, քաղաքականութիւն որուն նուիրուած են միշտ երկու կառավարութեանց ջանքերը եւ պիտի նուիրուին այսուհետեւ»:

Պաշտօնական յայտարարութեան մէջ յիշուած մասնաւոր համաձայնութիւնները կը վերաբերին Սուտանի, Քենիայի եւ բրիտանական Սուտանի սահմանագլուխներուն, առեւտրական յարաբերութեանց, ինչպէս եւ զինուորական տեղեկութեանց փոխանակութեան:

*** Այս պաշտօնական յայտարարութենէն զատ, իրազեկներու քաղած տեղեկութիւններն ալ կը հաստատեն թէ խօսակցութիւնները եղած են սրտաբաց, երկու կողմէն ալ: Մուսոլինի բացէ ի բաց պարզած է իր տեսակէտները, պահանջելով աւելի լայն իրաւունքներ Թունուզի մէջ հաստատուած Իտալացիներուն համար, ինչպէս եւ Ճիպութիի եւ Սուէզի մասին: Գալով սպանիական հարցին, Մուսոլինի նոր հաւաստիքներ տուած է, մօտալուտ համարելով պատերազմին վախճանը:

*** Պ. Չէմպըրլէն եւ լորտ Հալիֆաքս վերջին օրը այցելեցին Պապին: Ունկնդրութիւնը տեւեց կէս ժամէն աւելի: Պապը իր խորունկ մտահոգութիւնները յայտնեց աշխարհի խաղաղութեան մասին: 1933էն ի վեր առաջին անգամ էր որ Անգլիոյ վարչապետը կ'ընդունուէր Պապին կողմէ:

*** Երկու վարչապետներուն տեսակցութեանց առթիւ, Անգլիոյ արտաքին նախարարը տեղեկութիւններ հաղորդեց Հռոմի ֆրանսական եւ ամերիկեան դեսպաններուն:

Անգլիական մամուլը գոհ կ'երեւայ տեսակցութեանց արդիւնքէն, իսկ Փարիզի մէջ վերապահ են:

Անճոռնի յարձակումներ Ֆրանսայի դէմ

Իտալական մամուլը վերսկսաւ իր յարձակումները Ֆրանսայի դէմ, տեսակցութենէն անմիջապէս վերջը: Մոլեռանդ հակահրէական թերթ մը, «Իլ Թէվէրէ», կատաղի յօդուած մը հրատարակեց, անճոռնի բառեր գործածելով,— «Մենք կը թքնենք ֆրանսական վատոգի հանրապետութեան բոլոր քաղաքացիներուն երեսը, հետեւեալ պատճառներով.—

ա) Որովհետեւ մենք կրկին եւ կրկին հաստատեցինք թէ Ֆրանսացիները միայն Իտալիոյ կը պարտին իրենց փրկութիւնը մեծ պատերազմի միջոցին, թէ անոր կը պարտին ապահովութիւնը իրենց մայրաքաղաքին որ վատօրէն լքուեցաւ, առաջին հրացանաձգութեանց ատեն: Առանց Իտալիոյ օգնութեան Պոռտօ ապաստանած Թարթարէնները երկու ամիսէն կլանուած պիտի ըլլային գերմանական զօրքին կողմէ:

բ) Որովհետեւ անոնք գիտեն որ Նափոլէոն իտալացի էր եւ Ֆրանսան դարձուց իտալական գաղութ մը, բայց խելքը միտքը նուիրեց թագաւորութեան մը վերածելու Իտալիան: Աւոր լաւագոյն ապացոյցը այն է որ իր թագին ամէնէն թանկագին մարգարիտը, Հռոմի թագաւորին թագը տուաւ իր զաւկին: Կը թուի թէ Ֆրանսացիները մոռցած են այս պարագան եւ իրենց թմրած յիշողութիւնը արթնցնելու համար, միակ միջոցն է առատօրէն թքնել իրենց երեսը:

գ) Որովհետեւ իտալացի զինուորներուն արժէքը այլեւս պէտք չունի ապացուցուելու, հաստատուած ըլլալով Պլէնյէի մեռելներով որոնք կը քնանան ֆրանսական վաւահամբաւ հողին վրայ»:

Եւ այսպէս սկիզբէն մինչեւ վերջը:

Հիթլեր կ'աջակցի Իտալիոյ

Վարչապետ Չէմպըրլէնի Հռոմ այցելութեան առթիւ, Փարիզի մէջ այն կարծիքը կը տիրէ, թէ Հէր Հիթլէր ուժ կուտայ Իտալիոյ միջերկրականեան պահանջներուն, աւելի լայն չափերով քան կ'ենթադրուէր: Հետզհետէ համոզում կը գոյանայ թէ Հիթլէր առժամապէս յետաձգած է իր ծրագիրները Ուկրայնայի եւ արեւելեան Եւրոպայի մասին: Աւոր պատճառը այն է, որ Հիթլէր կը հաւատայ թէ անգլիական աշխարհակալութիւնը հակառակ է գերման ծաւալականութեան կեդրոնական Եւրոպայի, Ռումանիոյ եւ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ, եւ հետեւաբար ուժ կուտայ Իտալիոյ որ խոչընդոտներ յարուցանէ Անգլիոյ առջեւ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀՆՈՑ ՆՈՐՈՑ

Բ.

Ձեռքիս տակ ունիմ հետաքրքրական գիրք մը, *Գիրք սահմանաց յոգնադիմի իրողութեանց*, զոր Հապէշեանը բերաւ տուաւ կարդալու համար:

Հեղինակն է Արսէն Դպիր Կ. Պոլսեցի, «զարմիւ»՝ Արսէն Կեսարեան: Տպագրիչ՝ Զնչին Յովհաննէս: Տպագրութեան թուականը՝ ՌՃՂԸ փետր. 17: Բառարան մըն է այս, բայց ա՜յնքան շահեկան:

Արդ, լուր իսկ չունէի թէ այսպիսի գործ մը կայ: Կարեւորը այդ չէ, այլ այն որ մեր սերունդը չի գիտեր թէ ի՜նչ արժէքաւոր, այսօր իսկ այժմէական, աշխատութիւններ հրատարակուած են ժամանակին, եւ ո՛րքան օգտակար կրնար ըլլալ՝ եթէ վերհրատարակուէին պարբերաբերթերու մէջ: Ահա ձեզի գործ:

Կը սեղադրեմ ձե՛զ մանաւանդ, վաճականնե՛ր, որ տպարան ունիք ձեր քթին տակ եւ ամէն դիւրութիւն, բայց փոխանակ վերհրատարակելու արժէքաւոր գործեր եւ սպառած գիրքեր, շահաբեր կը կարդաք մեր գլխուն: Յանախ կատաղութիւն կը զգամ՝ երբ չեմ կրնար ձեռք ձգել հին գիրք մը, որ սպառած է: Ի՞նչ արժէքաւոր յօդուածներ կան, հին հեղինակութիւններու գրչէն ելած, որոնք մեզի կրկին անգամ կարդացնելն իսկ վարձատրութեան արժանի յոգնութիւն է անպայման: Եւ թող նոր սերունդը հասկնայ միաժամանակ թէ հինները ի՜նչ քրտինքներ են թափեր: Անցեալ օր, Հապէշեան ինծի կը հարցնէր.— «Երբ Տէֆարթի մասին կը գրէիր, գիտէի՞ր, սակայն, որ Տէֆարթի գործը հայերէն թարգմանուած եւ առաջին անգամ տպուած է... Արմաշի մէջ, երբ դուն աշխարհ ալ չէիր եկած»:

Իրաւ որ չէի գիտեր: Եւ ի՛նչ գործեր, այժմ, սպառած որոնց վերհրատարակութիւնը այժմէական պահանջ է,— թերեւս առիթ կ'ունենամ դեռ խօսելու այդ մասին:

Միւս կողմէ բազմաթիւ աշխատութիւններ կան, օտարներու կողմէ գրի առնուած եւ պատկերազարդուած, որոնք կը վերաբերին մեր երկրին եւ պատմութեան: Եւ տակաւին հայերէնի թարգմանուած չեն այդ գործերը, որոնց անունը ոչ հիները գիտեն, ոչ նորերը: Այսպէս Հրանտ Սամուէլի գրատան մէջ ապշութեամբ տեսայ ֆրանսերէն բազմաթիւ գիրքեր, որոնք թանկագին նկարագրութիւններ կը բովանդակեն հին հայկական գիւղերու, աւանդութիւններու եւ տարազներու մասին: Ինչո՞ւ չթարգմանել այդ վկայութիւնները, ինչո՞ւ չարտատպել այդ պատկերները: Ֆիէօրինյի, Ֆլանտրէնի աշխատութիւնները թերեւս ծանօթ են, բայց դեռ քանինե՛ր քանինե՛ր: Հին ու մաշած գիրքերու մէջ հիացումով դիտեր եմ պատկերներ Մշոյ հին գիւղերէն, երգրումի հարիւրաւոր տարիներ առաջուան կենաքէն: Ո՞վ պիտի խելք ընէ, վաճական թէ աշխարհական, ով որ պարբերական մը ունի իր ձեռքին տակ, հրատարակելու համար հին էջերը՝ հին փառքերու գինովութեան մէջ փոխադրելու համար մեզ:

Մուրճի, Բանբերի, Փորձի, Մասիսի, Ծաղիկի մէջ արժէքաւոր էջեր կան, որոնց վերհրատարակութիւնը զգտակալ է թէ՛ ներշնչումի, թէ՛ վերագնահատութեան համար: Ու մանաւանդ ֆրանսերէն քանի մը թերթ կարդացած եւ մե՛նծ քննադատ դարձած մեր տղեկներուն ցոյց տալու համար թէ երէկ սերո՛ւնդ մըն է ապրեր տենդով, հիւքով, խռովքով:

Երեւակայել որ յիսուն տարի առաջուան գրական վէճերն ու գործերն իսկ անծանօթ կը մնան մեզմէ շատերուն: Օրինակ, ո՞վ կարդացած է Ա. Ցարութիւնեանի «Վաղուան գրականութեան» հանգամանքը ամբողջութեամբ:

Սերունդները սկսեր են չճանչնա՛լ իրար,— լուսեղէն լա՛ր մը նորերը կապելու համար հիներուն:

Հե՛րկ կատարենք հինց նորոց:

ԱՐԱԶ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ԳԱՅԹԱԿՂՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրք թերթերը սկնակներով մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն օդանաւային գայթակղութեան մասին, որուն լուրը հաղորդած էինք օրը օրին:

Այդ մանրամասնութեանց համաձայն, միջազգային խմբակ մը կազմուած էր, Ամերիկայէն օդանաւ ճարելով ծախելու պատերազմիկ պետութեանց: Թուրք թերթ մը կը պատմէ.—

Բուն գործը վարողն է ցանցին Փարիզ գտնուած կեդրոնը: Իսկ խնդրին մեր երկիրը շահագրգռող մասը առաջին գծի վրայ վարողն է էքրէմ Կէօնիկ անուն մէկը, երկրորդ գծի վրայ ալ կը գտնուին արտաքին նախարարութեան պաշտօնեայ մը եւ հեռագրի պաշտօնեայ մը: Ասոնք ոչ թէ ցանցին, այլ աւելի էքրէմ Կէօնիկի 5 - 10 փարայի պարգեւին կայսուելով մղուած են այս գործին:

Երբ ամերիկեան գործարանը կը ստանայ յանձնարարութիւնը, առանց գիտնալու որ կեղծ են պաշտօնաթուղթերը եւ անոնց կնիքները, անմիջապէս գործի կը լծուի, որովհետեւ ապսպրանքը խիստ շահաբեր է.— 40 հատ ծանր ռմբաձիգ օդանաւ կ'ապսպրուի, դրամն ալ գրեթէ կանխիկ է, կէսը նախապէս, իսկ մնացածն ալ անմիջապէս պիտի վճարուի, երբ շոգենաւ բեռցուին օդանաւերը:

Երբ գործարանը կ'ընդունի ապսպրանքը, ըստ պայմանագրութեան թղթակցութեամբ կը պահանջէ փոխարժէքին կէսը: Գործարանին այս հեռագիրը մեր արտաքին գործավարութեան ուղղուած է: Պետութեան պատիւին դէմ գործուած դաւադրութիւնը հոս իր առաւելագոյն աստիճանին կը հասնի: Նամակատան հաղորդակցութեանց պաշտօնեան, հակառակ իր պարտականութիւնը չըլլալուն, այս հեռագիրը արտաքին պաշտօնեային կը տանի. բայց արտաքին գործավարութեան մէջ նման խնդիր մը արձանագրուած չըլլալով, բնական է հասած հեռագիրը չարձանագրուիր եւ այդ միջոցին Անգարա գտնուող էքրէմ Կէօնիկի կը տրուի: Ասոր վրայ, էքրէմ Կէօնիկ կը հարցնէ ցանցի Փարիզի կեդրոնին թէ ինչպէս պիտի վճարուի դրամը, եւ ստացած պատասխանը, իբրեւ պաշտօնական պատասխան մը, գործարանին կը հեռագրէ.

Հոս կէտ մը ուշադրութիւն կը գրաւէ.— Ապսպրանքը եւ դրամը տուող կեղծ պաշտօնական իշխանութիւնները այս անգամ կը պահանջեն որ օդանաւերը Քանատա դրկուին եւ հոն յանձնուին: Այս կէտը կասկած մը կ'արթնցնէ. միւս կողմէ արդէն մեր արտաքին գործավարութիւնը, դեսպանատունը եւ շահագրգռուող իշխանութիւնները ուշադիր գործունէութեան լծուած են: Եւ գործարանէն բերել տրուած պաշտօնաթուղթերուն կեղծ ըլլալը կը հաստատուի:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ

ՃԱՄԲՈՒՍ ՎՐԱՅ

Ա.

Կառաշարը կը սուլէ Աուսիկէն։ Շեղ ճառագայթ մը կ՚իյնայ դէմքիս։ Էլպան, միշտ Էլպան մեզի հետ, հալած կապար։ Քաղաքին սեւ ու հին տանիքները եռեւ կը մնան։

Կ՚երթամ հիւսիս, կ՚երթամ հեռուն։ Անծանօթին։ Զուարճութի՞ւն։ Գո՞րծ։ Այդպէս կը խաբեմ ինքզինքս։ Իրականին մէջ կը փախչիմ պահ մը սա նորաշատ Սուտէթնլանտէն, որ տակաւին դրօշ ճօճելով կը տօնախմբէ ու խանդավառութիւնով Հայլ Հիթլէր (ողջոյն Հիթլէրին, գերման բարեւը) կը հոլովէ։ Այո, Սուտէթնլանտէն, ուր գերման սիրտը այնքան ուժեղ կը զարնէ ներկայիս, եւ որ ինծի համար արցունքի աղբիւր եղաւ։

Կը հեռանամ անկէ սրբելու զայն։ Կը փախչիմ ազատութենէն, փրկութիւնը մեծ ժողովուրդի մը փոքր ազգի մը լուծէն։ Ուրախութիւնը գինովցաւ ու խարազանեց զիս։ Ազատութիւն, ինչքան դիւրին եկաւ ան հոս։ Մանուկներ որոնք ցատկեցին գերման զինուորներու գիրկն ու ուսը, երբ անոնք գրաւելու եկան այս հին հայրենիքին մասնիկը։ Կիներ ու աղջիկներ, որոնք ծաղիկներ, եւ իրենց սրտերը փռեցին անոնց ճամբուն վրայ։ Մամեր, որոնք իրենց գլուխները դրին ոտներու կուրծքին եւ զանոնք գրկելով հեկեկացին.— «Ախ ես այնքան երջանիկ եմ որ վերջապէս եկաք»։ Ու հրասայլերու եւ թնդանօթներու շարքը։ Ու պողպատեայ թռչուններուն հպարտ երթեւեկը գերման երկինքէն։

Դուն Հայ ես, դուն մարդ ես, կը մտածես, կը յիշես, կը զգաս։ Թերեւս կը յուզուիս, կը սարսռաս ու կ՚արտասուես։ Ու չգիտնալով յուզումիդ թափին, արձակուրդ կուտաս հոգիիդ ու աչքերուդ ու կը թռչիս հիւսիս։

Ահա առաջին հանդրուանը, Պոտնպախ։ Հարիւր առ հարիւր բնակչութիւնը գերման, ու տակաւին մինչեւ Հոկտեմբեր 1 Չեխիոյ մաս կազմած։ Հիմա հոն ալ, կեռ խաչի դրօշները, այնքան խիտ, հարսնուկներու պէս բոլոր տուները, բոլոր պատուհանները զարդարեր են։ Հոս հին սահմանն է։ Ալ վիզա եւ անցագիր չեն հարցներ Գերմանիա անցնողներուն, բայց պայուսակդ կը նային։ Կարագ, հաւկիթ արգիլուած է միասին տանիլ, որպէսզի Սուտէթնլանտը նեղութիւն չկրէ։ Բայց ահա կին մը սոխ լեցուցեր է պայուսակը։ Այո, սոխն ալ քիչ է Գերմանիոյ մէջ, լսած էի արդէն։ Բայց տասը փոխարէն հրացանն ու ռազմամթերքը առատ։ Վերջապէս ազգի մը ոյժը կը կայանայ սոխին ու սխտորի՞ն թէ թնդանօթին ու հրասայլին մէջ։ Օդանաւերուն՝ որոնք Գերմանիոյ արեւը կրնան ծածկել։

Անգամ մը վար կը ցատկեմ կառաշարէն, անգամ մը վեր, որովհետեւ տոմսակս ճեպընթացի համար է, իսկ այս վայրաշարժը յամրընթաց։ Բայց աւելի շուտ կը հասնի Տրեզտէն, առաջին մեծ քաղաքը Գերմանիոյ հողին վրայ։ Իսկ ես կը շտապեմ ժամ առաջ ըլլալ հոն, տեսնել, զգալ, տպաւորուիլ։ Գերմանիա, Գերմանիա։ Աշխարհ մը ինք իր մէջ, որուն քովը անցուցի այսքան տարի, առանց ներս մտնել կարենալու։ Նախաքննեան թուղթ, չեխ ոստիկանական հսկողութիւն, պզտիկ արգելքներ չէին։ Կասկածելի էր ոչ միայն հոն ճամբորդողը, այլեւ անկէ նամակ ստացողը։

Տրեզտէն։ Խոշոր կայարան ուր մարդ կը կորսուի։ Խճողում։ Գնացքներ, որոնք օձերու պէս կը փչան գիշերին մէջ։ Այո, գիշեր արդէն։ Լոյսի ողկոյզներ չորս դին։ Հարթ ու կոկիկ փողոցներ։ Պերճ խանութներ ապրանքով լեցուն։ Ուտելիքը այնքան առատ։ Ու բոլոր օրհնութիւնները հարուստ։ Ահա թուղը, ահա խաղողը։ Բարեւ քեզի ալ, քնքոյշ ու համով արմաւ։ Ողջոյնները հարաւի, սառն ու անզգայ հիւսիսին։

Նորութի՞ւն։ Կարմիր խաչի սենեակ մը կայարանին մէջ, մինակ ճամբորդող մանուկներու, աղջիկներու, յղի եւ ծեր կիներու եւ այրերու օգնելու համար։ Անդին քանի մը պարապ ցուցափեղկ, հրէական դոց խանութներ։ Ու «Հրեաները անբաղձալի», բոլոր սրճարաններու եւ հանրային վայրերու դուռը։

Գերմանիոյ մէջէն վայրաշարժը կը սուլէ ու կը սողայ։ Մեծ, ընդարձակ, ու իր ժողովուրդին համար այնքան նեղ երկիրն։ Որովհետեւ աճեր են ու բազմացեր, եւ եթէ Տակիտոս նորէն աշխարհ գայ, զիրենք շատ փոխուած պիտի գտնէ։ Վայրաշարժը դաշտերէն կը նմանի, մաքուր ու կոկիկ։ Կը նստիմ գլուխս կախ, կեռ խաչը կուրծքիս։ Քննական աչքեր վրաս կը նային։ Ոչ, Հրեայ չէ սա ագռաւը, բայց օտարական։ Համաձայն եմ իրենց։ Դիմացս մէկը հանդարտ սեւ գլանիկ մը կը մխացնէ ու թերթ կը կարդայ։ Ցետոյ զանոնք հոն թողլով մեկնելու համար, ինչպէս կ՚ընէ Գերմանը։ Ցետոյ կը բանայ տուփ մը եւ յախճապակիէ դէմքեր կը շարէ։

— Ձեր խանութին ցուցափեղկին համա՞ր, կը հարցնեն։

— Ոչ, զաւակներուս խաղալիկ։

— Այդքան զաւա՞կ ունիք կ՚ըսեմ։

Կը խնդայ։

— Ես վաճառական չեմ, այլ ճարտարագէտ։ Կը մեկնիմ Տեսաու։ Կը ճանչնա՞ք այդ քաղաքը։ Գերմանիոյ օդանաւերը հոն կը շինուին։

— Օ, ձեր հռչակելի օդանաւերը։ Տեսայ զանոնք երբ որ թռան Սուսիկի վրայ։ Մեքենան ուժեղ էր ու կը վազէին ամպերուն մէջէն աւելի արագ քան Չեխականները։ Ես կարդացի մեր թերթերուն մէջ որ դուք այնքան հազար օդանաւ ունիք եւ օրական կը շինէք այնքան։

— Դեռ այդքան հեռու չենք, կ՚ըսէ, հաստատակամ շեշտով։

— Դուք Սուսիկցի՞ էք։

— Ոչ, Հայ եմ ես, Հայաստանէն։

— Հայերը Թուրքերուն ձեռքէն շատ նեղութիւններ քաշեցին եւ տուին կէս միլիոն զոհ։ Բայց կարելի չէ՞ր արդեօք ինքնապաշտպանութեան դիմել, որ այդ աղէտը գլուխ չգայր...

Ահա Լայփցիկ։ Ես կ՚ուզեմ կայարանը տեսնել հոս։

— Եւրոպայի ամենամեծն ու շքեղը։ Դուք օտար էք, չէ՞, կը յարէ ձայն մը քովէս, որ Լայփցիկ վար կ՚իջնէ։ Իսկ սա ծխնելոյզն ալ — վրան կարմիր լոյսեր կը ցոլան — Գերմանիոյ ամէնէն բարձրն է։ 158 մեթր, Էյֆէլի աշտարակին կէսը։

Լայփցիկը եռեւ մնաց։ Տեսաուն եռեւ։ Մակտեպուրկի հասանք։ Անքան շքեղ քաղաքներ ունի Գերմանիան։ Կերտեր են դարերու ընթացքին եւ ոչ ոք չէ քանդեր։ Իսկ դեռ հեռո՞ւ է Համպուրկ։ Առտուն ժամը 5.30ին։ Կոպերս կը սկսին ցաւիլ։ Ու քունը գլուխս վերարկուին կը սեղմէ։

Հաւքուն մը, եթէ քնանալ կարելի է։ Ու արդէն Համպուրկ։

Բ.

Ողջոյն քեզի, Համպուրկ, ողջոյն։ Ողջոյն մշուշներուդ, անձրեւիդ, ու սխուր ու մռայլ օդիդ։ Ու մանաւանդ Հակնպէքի կենդանաբանական հսկայ պարտէզին բազմահազար ու տարաշխարհիկ բախտակից գերիներուն։ Ե՞րբ էր, անգամ մը, փախչելով գաղտնի հոս չուեցի։ Ու Ալթոնի ծովափին նստած, աղուոր սրճարանին մէջ, հաճոյքով սուրճ կը կոնծէի։

Ահա նորէն քեզի եկայ, գիշերով։ Տուր մի նայիր ինծի, մուրացկան չեմ ես։ Թէեւ խեղճ եմ այսօր եւ անտուն, բայց տեսած ժողովուրդի զաւակ եմ։ Որ գիտցած է իշխել, շինել ու կերտել։ Որ եղած է պատկառելի եւ անպայման արժանաւոր։ Իսկ այսօ՞ր, այդ ալ ուրիշ պատմութիւն է, բայց ես չեկայ աւելի աւաղելու, այլ սիրտս քիչ մը խնդացնելու։ Այսպէս եղաւ մեր ալ ճակատագիրը, ինչ ընել։ Զորուեցաւ մեզի տեսնել ու սիրել հարազատ հայրենիքը։ Ու կը թափառինք օտար հողերու վրայ։

Ծովու թաց օդը մորթս կը խայթէ։ Գրեթէ կը վազեմ տաք անկիւն մը, իյնալու համար։ Ցանկարծ դիմացէս, ահա, տեսէք, տեսէք, ինչքան զուարճալի, ոսկեզօծ կոճակներով մութ գոյն համազգեստ հագած կարգ մը մարդեր։ Ուղտի նման զանգազ, իրարու եռեւէ կը քալեն, մէկ մէկ ցուցատախտակ բռնած, որոնց վրայ կը կարդացուին անդրատլանտեան շոգենաւային ընկերութիւններու ծանօթ անուններ։ Եկեր են ճամբորդ առնելու, զանոնք մեծ աւազանէն անդին երջանկացնելու համար։ Եւ ոսկի կառքեր, որոնք կ՚ըլլայ, չըլլար, տարիներով խեղճ բազմութիւններ կը խաղցնեն, եւ աշխարհը մասերու բաժնած, չեն թողուր զանոնք ներս, ահա իրենք ալ կը խեղճանան եւ ուղտերու պէս քայլ կը նետեն աստնկ։ Խօսքս չեմ կրնար զսպել, ու մէկուն երեսին կը պոռամ որ պէտք չունիմ իրեն, ոչ ալ իր ցուցատախտակին։ Գրպանս դրամ կայ ու Համպուրկ եմ եկեր հաճոյքիս համար։ Ուստի թող կորսուի ճամբէս։ Թող կորսուին մեր ճամբաներէն բոլոր միջազգային միջնորդները, որոնք անպարարութիւն կ՚ընեն աշխարհի վրայ ու մարդկութենէ ու քաղաքակրթութենէ կը ճառեն։ Որ Ամերիկա մարդ չեն չգեր,— իրենցն է։ Փոքր Ասիա չեն ձգեր որ երթաս,— իրենցը։ Հայաստան իրենցն է։ Դժոխքը իրենցը։ Բոլորը իրենցը։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԵԱՆ

Թերթերուն երեսները…

Նշանաւոր են փարիզեան կարգ մը թերթերուն երեսները։ Իրենց մէկ այտով կը տխրին, իսկ թէ, միւս այտով ալ կ՚ուրախանան, որպէս թէ։ Ամէնէն զարհուրելի դէպքերուն ուժգնութիւնը մեղմացնելու համար՝ անոնք անմիջապէս կը հրամցնեն ամէնէն թեթեւ ու թրթռուն լուրերը։

Քննենք փարիզ հրատարակուող խել մը ֆրանսական թերթերուն մէկ օրուան առաջին էջերը։

Ա. ԹԵՐԹ.— (Միայն մեծատառ վերնագիրներ ու մեծածաւալ պատկերներ)։ Հեռագիր մը Չինաստանէն.

Ֆու—Չա—Մահ.— (13 Յունուար) կատաղօրէն ռմբակոծուեցաւ Ֆու-Չա-Մահ քաղաքը՝ ճափոնական օդատորմիղի մը կողմէ, ամբողջ երեք ժամ, կէս գիշերէն առաջ։ Ռումբերու, կազերու, միքրոպներու եւ թռուցիկներու դժոխային տեղատարափ մըն էր որ մութին մէջ, ամպերէն կ՚իջնէր հէք չինական քաղաքին վրայ որ կը կոչուի Չու-չուր-չիչ գետին եզերքը։ Քար քարի վրայ մնաց, սակայն, մարմինի վրայ գլուխ չմնաց։ Շէն ոստանը՝ հսկայ ածխակոյտի մը կերպարանքը ստացած է։ 1570 մեռեալ եւ 7834 վիրաւոր։ Աւերակներուն մէջ կ՚երեւին հարիւրաւոր մանուկներու եւ կիներու ճզմուած դիակները։ Խորին ցաւով կը ծանուցանենք որ այս բարբարոս ռմբակոծութեան զոհ գնաց սկովտիացի ծանօթ լրագրողը Մըստըր Սքոչ Տարիուս։

Ու ճիշդ այս գուժաբեր հեռագրին քով կը տեսնէք՝ Հոլիվուտի աստղերէն Լօլօ Շլախթէրի հոլանի մէկ պատկերը, տակը գրուած.

— Գեղեցիկ, հմայիչ ու կիսաստուածուհի Լօլօ Շլախթէրը հնարած է նոր քօքթէյլ մը։ «Ամուսնալուծում» ժապաւէնին այս մոդական դերասանուհիին պատրաստած նոր քոքթէյլը մեծ ընդունելութիւն գտած է Միացեալ Նահանգներու բարձր շրջանակներուն մէջ։ Զգլխիչ եւ ոսկեգոյնս արուեստագիտուհին բարեհաճած է մեր աշխատակցին հաղորդել գաղտնիքը իր նոր քոքթէյլի պատրաստութեան որ հետեւեալն է.— մէկ լիթր բէնզինի մէջ խառնել մէյ մէկ դգալ բարբայ, քալվա, չէրի, ճին, վոտկա, նաւթաճարպ, կլիսէրին, լաւա, սըմպիկ։ Այս նորահամ ըմպելին իր հեղինակին անունով կոչուած է՝ քոքթէյլ Լօլօ։

Բ. ԹԵՐԹ.— (Առաջին էջին վրայ քսան յարկանոց վերնագիրներ ու յարկաժիններուն մէջ կախուած բազմաթիւ պատկերներ)։ Հեռագիր մը Սպանիայէն.

Թարակոնա.— (13 Յունուար, ժամը 13) Երկու ազգայնական զրահաւորներ՝ Ալվարէզօ հրուանդանին բացերը՝ ուժգնօրէն ռմբակոծեցին երեք կառավարական փոխադրանաւեր որոնք անմիջապէս ջրամոյն եղան։ 450 հոգի խեղդուեցան կատղած ծովու մը ալիքներուն մէջ։ Խեղդուողներուն մէջ կը գտնուի աշխարհահռչակ փրոֆէսէօր Նիմպիսը։ Լաստի մը վրայ մնացած եւ հրաշքով ազատուած հինգ հոգի, օրեր վերջ, Տոնրիկոյի կողմը ցամաք ելած են, կմախացած վիճակի մէջ։ Ազատուողներուն մէջ կը գտնուի տաղանդաւոր պարուհի սինեօրինա Նինա Գարմէն որ ամբողջ երեք օր, հերոսաբար երգած ու պարած է լաստին վրայ, ոգեւորելով իր բախտակից ընկերները։

Այս լուրին տակիկը զետեղուած է պատկերը աղամանդազգեստ կնոջ մը, որուն գրկին մէջ կը հանգչի չփացած ... շուն մը։ Պատկերին տակը գրուած է.

— Կոմսուհի Էլէոնորա Տոննա Սկիլա որ 300,000 ֆիորինի գնած է նոր շուն մը ու իր ամբողջ հարստութիւնը, շուրջ 175 միլիոն փէզէթա, կտակած է շանը, որ ազնիւ ցեղէ ֆրանսական բարակ մըն է եւ կը սնանի աղանիի, սոխակի, դրախտահաւի միսերով։ Այս սքանչելի շունը կը կոչուի Շէրի-Շու եւ ունի իր լեզուին մէջ բուժիչ յատկութիւն մը։ Կը դարմանէ մարմնական եւ հոգեկան վէրքերը։ Ծանօթ գիտնական Հարթման Գէլլէրման թոյլտուութիւն խնդրած է կոմսուհիէն քննել այս շան լեզուն ու թուքը՝ հին հեթանոս յարալէզներու առասպելը նոր լոյսի մը ներքեւ բերելու համար։

Գ. ԹԵՐԹ.— (Առաջին էջին վրայ գրութենէ աւելի պատկեր, պատկերէ աւելի վերնագիր, վերնագիրէ աւելի ծանուցում)։ Հեռագիր մը Պաղեստինէն.

Նապլուս.— (13 Յունուար) Հրեաները եւ Արաբները Ամմանի մէջ սոսկալի բախում մը ունեցան։ Ամբողջ ութ ժամ տեւեց կռիւը, ձեռնառումբերով։ Երեկոյեան, երբ արդէն մութը սկսած էր, երեւցաւ անգլիական օդատորմիղը որ այերին մէջ հեղինակաւոր հնչեցուց երեկոյեան շեփորը։ Պատուոյ դաշտին վրայէն հաւաքուեցան 760 մեռեալներ (350 Հրեայ, 350 Արաբ, մնացեալներուն ազգութիւնը կարելի չէ եղած ստուգել)։ Վիրաւորեալներուն թիւը կարելի չէ եղած ճշդել։ Այս դէպքը հրահրած է երկու հակառակորդ կողմերուն առելութիւնը։ Անգլիական իշխանութիւնը վճռապէս որոշած է հարուածով մը երկիրը մաքրել խռովարար, կռուազան, անհաշտ ու անհնազանդ ժողովուրդներէն։ Անգլիացի յայտնի զինուորական գնդապետ Մընթըր որ միեւնոյն ժամանակ տաղանդաւոր նմանաբոյծ մըն է, յայտարարեց եւրոպական թերթերու թղթակիցներուն. «Ինչպէս նմանաբուժութեան նոյնպէս եւ քաղաքականութեան մէջ պէտք է ցաւը բուժել ցաւով, միքրոպը միքրոպով»։

Ու ճիշդ այս հեռագրին վրայ պատկերը քսանամեայ դերասանուհիի մը, անծանօթ շարժանկարի, որուն տակը գրուած է.

— Մեր ամէնէն կախարդիչ ու մանաւանդ ամէնէն սրամիտ արուեստագիտուհին Հոլի Հոմա, երէկ պատիւը ըրաւ այցելելու մեր խմբագրատունը։ Հոլի Հոմա, ըսաւ. «Չեմ մտածեր որովհետեւ բեռնակիր չեմ։ Մտածումը բեռ մըն է ուղեղին համար»։ Թերթիս խմբագրապետը նոյնքան սրամտօրէն զինել տուաւ. «Բեռնակիր մը չէք, սակայն, բոլոր մարդիկը, մանաւանդ մեր ընթերցողները բեռնակիր էք ըրած՝ քանզի ամէն ոք կը մտածէ, կը մտածէ ու կը մտածէ... ձեր մասին»։ Հոլիհոմա իր ակռաներուն ... մանդեղէն սպեղնաշարը ցուցադրելով ժպտեցաւ խիստ սրամտօրէն։

Դ. ԹԵՐԹ.— (Թերթին անունէն առաջ ծանուցում, ծանուցումին ... խմբագրական, խմբագրականին ... հաշիւ։ Միւս սիւնակներուն մէջ միայն վերնագիրներ ու վերնագիրներուն մէջ կանոնաւոր մը՝ այսինքն կի... ներու եւ ներքիններու պատկերներ... Վերջին սիւնակին տակ հեռագիր ...

Չա-չէ-չի.— Քանթոնի շրջակայքը գտնուող այս քաղաքը դրեթէ պարպուած է իր բնակչութենէն։ ... տարանը տխուր է։ Փողոցները ... քան կիսաքանդ են։ Այրերը մեկնած են. զինուոր ու կիները զոհ գացին բազմաթիւ ռմբակոծութիւններու տուամահութեան, ինչպէս նաեւ համաճարակներու։ Աւերակներուն մէջ կը շրջին աւելի քան երեք հարիւր ... տիտ մանուկներ, որոնցմէ ամէն ... քանի մը տասնեակ տղաք կը մեռնին անսուաղ։ Ոչ մէկ մարմին կը զբաղի այս խեղճերով որոնք բախտին ձգուած են, այսինքն դատապարտուած հիւծելու անօթութեան ճիրաններուն մէջ։

Ու նոյն թերթը քիչ մը վերը կը ... պէ պատկերը պերճազգեստ դերասանուհիի մը որ իր գիրկը ունի չորսամ... աղջնակ մը ժանեակներու եւ մանե...ներու մէջ։

Լուսանկարին ներքեւ գրուած է. ... լիվա Հոփ, Ամերիկեան շարժանկա... շողշողուն Աստղը (տես Գ. էջ)։

Կը բանամ Գ. էջը ու կը կարդամ.

— Արձանագեղ արուեստագիտուհին Հոլիվիա Հոփ կէնկսթըրներէ ընդունած է նամակ մը, որով աւազակները կը պահանջեն որ իրենց վճարուի 100,000 տոլարի գումար մը հակառակ պարագային սպառնալ... փախցնել եւ մահացնել փոքրիկն Մա...նան որ քնքոյշ ծաղիկն է դերասանուհիին իններորդ ամուսնութեան։ «Տօ... նա Ժուռնէթթա» ժապաւէնին հան... ճարեղ արուեստագիտուհին, վրդովուած լուր կուտայ ոստիկանութեան։ Ներկայիս Հոլիվիա Հոփի բնակարանին առջեւը, եռեւը, տակն ու վրան պաշարուած են երկու հարիւր ոստիկաններով։ Ծրջականները կը հսկեն քառասուն փորձ գաղտնի ոստիկաններ։ Հոլիվիա Հոփի հիացողներէն հինգ հազար հոգի խնդրագիր ներկայացուցած են, կամաւոր արձանագրուելու եւ տիւ եւ գիշեր սիրայօժար հսկելու բնակարանին վրայ որպէսզի կէնկսթըրները չյաջողին իրենց ա...քան չարաշուք ծրագրին մէջ։ Հոլիվիա Հոփ իր հիացողներուն մեծ մասի... խնդիրը մերժած է։ Իր պալատանման տանը մէջ միս Հոլիվիա Հոփի հրեշտականման աղջնակը, որ ճիշդ մանրանկարն է իր մօրը, անտեղեակ ... շուրջի անցուդարձէն կը ժպտի անդադար, կը զբօսնու անթիւ խաղալիկներու մէջ, կ՚ուտէ շաքար, շոքոլա... շրջապատուած տասներկու սպասուհիներով։ Հարիւր հազարաւոր մայրեր ու մանուկներ ջերմեռանդօրէն կ՚աղօթեն որ Աստուած չարէն պա... ու փրկէ Հոլիվիա Հոփի գեղանի աղջնակը Մայնան որ իրապէս ռաֆայէլեան զուարթութիւն մըն է։

Քանի մը շաբաթ առաջ տեսնուած ... Հոլիվիա Հոփը, առանձնական զգեստով

ԱՄԱՅԻ ԿՂԶԻՆ

Հայկ գնաց բերաւ հացը եւ գինին։ Տապկեց գետնախնձորները ու ցնցելէ վերջ հաշարին ջուրը մինչեւ յետին կաթիլը, նստաւ իր աթոռակին վրայ, արմուկները սեղանին։ Ժամանակն է արդէն. Հայկուհին հիմա ներս կը մտնէ։

Տօրք երկնցած է իր տիրոջ ոտքերուն տակ, ականջները լարած մուտքի դրան։

Դարձեալ տխուր է Հայկ եւ սիրտ չունի պատասխանելու Տօրքի փայփայանքներուն։ Լուռ եւ անշարժ, ան մտածումներ կը քրքրէ եւ անցեալը վերաքաղի կ՚ենթարկէ։

Ապագան որքա՜ն ժպտած էր անոր եւ կեանքը վեհանձնօրէն խոստացեր՝ ասպարէզ մը ըստ իր կոչումին ու բարգաւաճ վիճակ մը։

Համոզուած էր թէ ինք պիտի վարէր բարձր պաշտօններ, ստանձնելով ծանր պատասխանատուութիւններ։ Ու աշխատեր էր խստութեամբ եւ ճգներ լրջօրէն։ Դժնդակ կրօնով, ատկուն եւ միշտ դժգոհ մակերեսայինէն, ան խորացուցեր էր ամէն նիւթ, մեկուսացած հանրային մատենադարանին իր սիրելի անկիւնը։

Ցայտնապէս խելացի, որ կը թափանցէ բոլոր հարցերուն խորը եւ զանոնք աւելի շուտ, աւելի դիւրութեամբ կ՚ըմբռնէ եւ կը լուծէ քան ուրիշներ, Հայկ չէր վստահեր տաղանդին, եթէ տքնաջան եւ կանոնաւոր աշխատանքը չլանար իր նեցուկը։ Անխոնջ կամքի տէր, ջանասէր եւ ճշգրիտ ան չէր փոխուած ազատ կեանքով համալսարանին, ուր չկան նախակրթարանին կամ երկրորդական վարժարանին կարգապահութիւնը, հսկողութիւնն ու խստութիւնը։

Իր հետապնդումին մէջ անխախտ, ան խոյս էր տուեր շարունակ անզբաղ ընկերներէ, որոնք կը խանդավառուէին էապէս խաղով, պարով եւ սիրարկածով։ Հայկ չոր, անտարբեր եւ անզգայ՝ անհետեւանք կը թողուր ազնիւ ուշադրութիւնն ու սիրոյ վկայութիւնները գեղեցիկ սեռին, որ չէր կրնար չհրապուրուիլ անոր ուշիմութեամբ, հետաքրական ձիրքով, խոր հմտութեամբ, նրբին եւ քննադատ միտքով ու գեղեցիկ այս բոլորին վրայ։ Բարձրահասակ, ուժեղ, հրաշեկ, անփայլ արտայայտութեամբ, բայց ջերմօրէն համակրելի։ Ու մանաւանդ, միշտ յաղթական քննութեանց մէջ։ Ան սեղմած էր բնականոն ու առողջ երիտասարդի մը յատուկ իր բոլոր զգացումները, այն աստիճան որ, զինքը վանական, վարդապետ կամ վայրենի կը կոչէին։

Ափսո՜ս։ Այդքան զոհողութիւն՝ հասնելու համար ընկճող յուսախաբութեան։ Համալսարանը աւարտելէ ի վեր, երրորդ տարին է արդէն, հակառակ համբաւաւոր ուսուցչապետներու յանձնարարականներուն, գործ չունի ան։ Բախեց շարան մը դռներ։ Զբաղումին ընտրութիւնը զինքը չէր մտահոգեր այլեւս։ Տրամադիր էր որեւէ աշխատանքի։ Ամէն մարդ կը գնահատէր իր արժանիքները, ընդունակութիւններն ու կարողութիւնները եւ քաղաքավարօրէն զինքը ճամբու կը դնէր, յանուն ընդհանուր տագնապին, առանց մոռնալու սպասելու եւ յուսալու յորդորը։

Մինչեւ ե՞րբ տակաւին։ Տարիները կ՚անցնին։ Երիտասարդութիւնը կը խամրի։ Ու մարդ կը յոգնի, հակառակ քաջութեան եւ ջերմեռանդ հաւատքի։ Ինչ որ այնքա՜ն փառասիրութիւններ էր գրկեր, կեանքը կը շարունակէր անողոք մնալ իրեն հանդէպ։

Հայկ կրնար ամէն ինչ երեւակայել, ենթադրել, բայց երբե՛ք այսպիսի կեանք մը։ Ապրիլ վայրապար, առանց ինքզինքը արժեցնելու, բեռ իր կնոջ վրայ, ինք կնոջը տեղը եւ կինը իրեն։ Կերակուր եփելու, աման լուալու եւ աւել զարնելու պարտաւոր։ Տխո՜ւր հակասութիւն։

Ոչ կրնայ բժշկութիւնը ի գործ դնել, ոչ ալ վարձընկալ պաշտօնի մը մէջ ընդունուիլ։ Օտարական է Հայկ։ Ուրկա՞ն պիտի ուզէր երթալ Երեւան հաստատուիլ, ծառայել իր հայրենիքին։ Բայց, իր ստուերն անգամ ներս պիտի չառնէին, որովհետեւ «փաշական ես» կ՚ըսեն իրեն։

Ու Հայկ կը յանգի միեւնոյն եզրակացութեան, ընկերային կազմակերպութիւնը նեխած է, մօտալուտ է անոր փլուզումը եւ տնտեսական տագնապը դարման չունի։ Բարոյական անկումը կը շեշտուի։ Պատերազմի սպառնալիքը կը սաստկանայ։ Դասակարգային պայքարը կը կատղի։ Քաղաքական կնճիռները կը բազմանան։ Հողային եւ գաղթային նորանոր պահանջներ։ Հայկ այլեւս չի հանդուրժեր։

Կիները գործի կ՚առնեն։ Այրերը թող իրենց թեւերը ծալլեն։ Կիները օջախէն դուրս քաջալերութիւն կը գտնեն։ Եւ ընտանիքը կ՚անհետանայ հետզհետէ։ Լաւ կը յիշէ դեռ։ Ներկայացուած առաջին օրն իսկ, Հայկի կինը պաշտօնի կը կոչուէր իբրեւ մասնաւոր քարտուղարուհի տնօրէնին, ժամագործարանի մը գրասենեակին մէջ։ Կարելի՞ էր դիմանալ Հայկուհիի հրապոյրին։

Բայց ժամը յառաջացեր է։ Ծօճանակը ութ հնչեց։

— Տօ՛րք, ուշացաւ, ո՞ւր մնաց տիրուհիդ։

Շունը պոչը կը շարժէ։ Կը տնկէ ականջները։ Կը հաջէ ի նշան իր ալ մտատանջութեան։ Կը հաստատէ տխուր իրողութիւնը։

Հայկ կը հակէ գլուխը եւ մտածումներուն խզուած կէտէն կ՚ընթանայ։ Համալսարանի վերջին վեցամսեան էր։ Մանկաբարձութեան, առողջապահութեան, դատական բժշկութեան աւարտական քննութեանց կը պատրաստուէր։ Ուսանողուհի մը իրեն էր նայած՝ ու ինք ալ անոր։ Իտալական այդ նայուածքէն՝ Հայկ չանթահարուեր էր։ Խռովքը վանելու ամէն ճիգ ապարդիւն փորձ մը պիտի ըլլար։ Հայկ սիրահարուած էր։ Նուրբ, ճկուն եւ երկար մարմին մը. սուր քիթ մը. փոքրիկ բերան մը. խոր եւ քաղցր աչքեր. խիտ ու սեւ մազեր։ Ինքնատիպ շարժուձեւ, համեստ այլ ուշադրաւ հով մը եւ ժպիտ մը որ իրն է միայն եւ կը կախարդէ։ Կը տարբերէր միւսներէն։ Անդիմադրելի էր ուսանողուհիին նուաճումը։ Ու այս դէպքը մեծ զարմանք պատճառած էր ուսանողական միջավայրին։

Ու անոնք ամուսնացեր էին հազիւ առած վկայականները։ Հայկ երջանիկ էր այս սէրով։ Ու խորունկ էր կնոջ սէրը։ Տընիզ կը կոչուէր ան, ծնած Փարիզ, գաւառէն հոդ եկած հաստատուած պարկեշտ ընտանիքի մը զաւակը։ «Տընիզ»ը նետեր եւ Հայկի ընտրութեամբը ան ընդուներ էր «Հայկուհին» իբր անուն։ Սերտեր էր Հայոց պատմութիւնը Ժաք տը Մորկանի, Բասմաջեանի եւ Մաքլէրի գիրքերէն. ուսումնասիրեր էր հայկական մշակոյթը Զօպանեանի երկերէն եւ ... ըրեր էր Կոմիտասի երգերը։ Ան... ի վեր, այսօր անշուշտ, ան հայերէն կը կարդայ եւ հայերէն կը գրէ։ Ու հայկական մթնոլորտը վայելք մըն է անոր համար։

Եւ սակայն, Հայկի համար անհանդուրժելի էր իր կնոջ աշխատանքով ապրիլ։

— Հայկուհի՛, անուշս, կ՚ամչնամ...

Ու Հայկուհի ընդմիջելով՝ պաղատագին, գորովալից, տամուկ աչքերով.

— Սիրելի՛ս, քանի անգամ խոստացար որ այլեւս պիտի չկրկնես այդպիսի ակնարկներ։ Կ՚աղաչեմ...

Եւ փիրկընդխառն կը համբուրուէին։

Բայց, Հայկ չէր զգըրեր ինքզինք քննադատելէ, դատապարտելէ։ Պէտք չէր որ սիրէր եւ ամուսնանար այլ ... բուստի հաստատուն վիճակ մը չապահոված։ Իտալական կռուանը իրեն համար նուաստացում էր միայն։

Ժամը ինն էր, երբ վերջապէս բանալին դարձաւ։ Ուրախութեան ճիչ արձակեց Տօրք։ Նորանջք խոյացաւ։ Մագլցեցաւ տիրուհիին վրայ եւ լզեց անոր սիրուն քիթը։

ԳՐԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

Դանիէլ Վարուժան

ԽՄԲ.— Մինչեւ այսօր չենք ստացած առաջին չորս դասախօսութեանց նկարագրութիւնը :

Մարսիլիոյ Մշակութային Միութեան կազմակերպած գրական դասախօսութիւնները կը շարունակուին կանոնաւորաբար, արթնցնելով յարաճուն հետաքրքրութիւն մը :

Յունուար 5ի իրիկունը տեղի ունեցաւ Կարապետ Փոլատեանի դասախօսութիւնը Դանիէլ Վարուժանի մասին :

— «Վարուժանի ընթերցումը ինծ պարգեւած է կեանքիս ամէնէն խորազգած ու երանելիպահերը, կը վախնայի թէ այս յափշտակուած խանդավառութիւնը չի՞ խաթարեր արդեօք իմ դատաստանս իր մասին : Բայց երկրորդ, ուշադիր ընթերցումս հաստատեց որ Վարուժանի մասին տարակուսիլ թոյլատրելի չէ : Աւելի ամրապէս համոզուեցայ որ Վարուժան մէկն է հայ մեծագոյն քերթողներէն, որուն գործը՝ խորքով ու ձեւով պիտի չնսեմանար միջազգային արժէք ներկայացնող գրողներու շարքին մէջ» :

Այս նախամուտէն վերջ, դասախօսը ներկայացուց Վարուժանի կենսագրութիւնը իր ընդհանուր գիծերուն եւ փուլերուն մէջ, ծանրանալով անոր ծննդավայրին՝ Բրգնիկի վրայ եւ յիշելով որ Սեբաստիան տուած է Մխիթար Աբբայի, Մուրատի, Վարուժանի նման գրչի, սուրի, քնարի հերոսներ : Ու մատնանշելով այն կրթական միջավայրերը՝ Գատըգիւղի Մխիթարեան վարժարանէն մինչեւ Կանտի համալսարանական օրրանը՝ ուր սնած ու հասունցած է Վարուժանի բնածին տաղանդը : Կենսագրական մասը փակեց դասախօսը ոգեկոչելով 1915ի եղեռնը եւ Վարուժանի նահատակութեան վանտալիզմը :

Վարուժանի մէջ մարդը արժանի եղած է բանաստեղծին, ազնուականութիւնը տիրական գիծը եղած է, որքան իր արուեստին, նոյնքան եւ իր կեանքին : Մեզի համար անմոռնալի կը թուի թէ ինչպէս Շիրվանզադէ թեթեւամիտ պահու մը թոյլ տուած է ինքն իրեն «պոռնկագիր» անուանելու Վարուժանը, վրիպում մը՝ որուն համար ներողութիւն պիտի հայցէր ան տարիներ վերջը :

Վարուժանը ճանչցնելու ու յայտնաբերելու տեսակէտով, սկզբնական դեր մը ունեցած է Մխիթարեան միաբաններէն Հայր Քասականտիլեան : Ու խորհիլ որ այդ ծերունազարդ վարդապետը Վենետիկ, Ս. Ղազարի պարտէզը ծաղիկ կը մշակէ այժմ, մինչ իր շունչին տակ բացուած ամէնէն կենդանի ծաղիկը՝ երազ մըն է այլեւս :

Վարուժան ծնած է բանաստեղծ, այնպէս ինչպէս այնքան մեծ քերթողներ՝ որոնք կ'ապրին, կը խորհին, կը գործեն ու կը մեռնին բանաստեղծօրէն, որովհետեւ այդ է իրենց կազմը, օրէնքը : Վարուժանին մօտ այդ բնածին խմորը ազդուած է զանազան ներգործիչներէ զոր դասախօսը կը բանաձեւէ հետեւեալ կերպով.—

1.— Հայկական ինքնատիպութիւնը :

2.— Վենետիկեան գեղապաշտ մթնոլորտը :

3.— Ֆլանտրի (Կանտի) իրապաշտօրէն արուեստանուէր միջավայրը :

Թերեւս սխալ պիտի չըլլար ըսել թէ Վարուժանի գործերը՝ «Սարսուռներ», «Ցեղին սիրտը», «Հեթանոս երգեր» դրոշմը կը կրեն յաջորդաբար այդ տարանջատ ազդեցութիւններուն :

Այսուհանդերձ քնարականութիւնը իր կեանքին կշռոյթն ըլլալով հանդերձ, Վարուժան շատ քիչ անգամներ տուած է բոպէի ինքնաբուխ ներշնչումին, ու յղացարկօրէն ժայթքող քերթողութեան : Ան ջանացած է մնալ միշտ արուեստագէտ, որ կ'ըմբռնէ թէ արուեստը մնայուն, յաւիտենական ու միշտ դժուար ճիգ մըն է, լաւագոյնին մագլցող ու ինք ալ ոճի ու լեզուի յղկումին ենթարկած է իր բոլոր քերթուածները, (ապացոյց՝ «Հացի երգը» էն մնացած «Աղօրիք» քերթուածը որուն 15 փոփոխակները գտնուած են, վերջինը առաջինէն բոլորովին տարբեր) : Այնպէս որ Վարուժանի մօտ, արուեստի կրկնակ տարրերը, մէկ կողմէն մտածում, զգացում, ներշնչում, եւ միւս կողմէ՝ լեզու, ոճ, ձեւաւորում, իրարու զուգընթաց կը բարձրանան դէպի ներդաշնակ կատարելութիւն, իրար կը լրացնեն, զիրար կը բազմապատկեն :

Դասախօսը այնուհետեւ կ'անցնի Վարուժանի գործերու, որոնք ամփոփուած են չորս գրքերու մէջ, ան կուտայ իւրաքանչիւր հատորի կազմաւորման շրջանը, անոր յատկանշական տարրերը, բնոյթը եւ արժէքը եւ բազմաթիւ մէջբերումներով, յարմարագոյն ընթերցումներով կը ջանայ հաստատել իր եւ ունկնդիրներու համոզումները եւ տպաւորութիւնները :

«Սարսուռները» Վարուժանին նախերգանքն է, որ արդէն կը մատնէ ապագայ քերթողի զգայական ներաշխարհը եւ ձեւի մտահոգութիւնները : Առջինեկ երիտասարդութեան քուրայէն թռած թէեւ, բայց այդ հատորը զերծ է սկսնակի անճարակութիւններէն :

«Ցեղին Սիրտը» կը ցոլացնէ 25-30 տարեկան Վարուժանի ապրումները եւ զգացական պահերը : Այդ գիրքը կը արդարացնէ լիովին իր անունը, հոն կ'իմանանք արդարեւ հայ ցեղի զարկերակը՝ վիշտի, յոյսի, ընդվզումի, երազի բոլոր նուագներուն անձնատուր. բառերը քնքուշ են ու հուժկու, կը գեղգեղեն ու կ'որոտան, բայց միշտ առնական շեշտի տակ, հայրենանուէր, ցեղանուէր ջերմութեամբ տենդագին : Ոճը՝ յաճախ պարզին մսխեն է, վսեմին բնականը, դաշն ու սերտ, այնքան կատարեալ, որ թոյլ չի տար փոփոխելու ո եւ է բառ, փոխարինելու ո եւ է տող :

Գրքի հէնքը ենթարկուած է կարծէք որոշ ծրագրի մը, քերթուածները ծիածանի նման կ'անցնին թաւ զգացումներէ դէպի վառ, պիրկ ժայթքումներ, կարեկցութեան սարսուռը կը փոխակերպուի դժգոհանքին, դժգոհութիւնը՝ բողոքի, բողոքը՝ կը հրաւիրէ պայքարը՝ որ պիտի ծաղկի դիւցազնական դրուագներով : «Ցեղին սիրտը» գրքին մէջ Վարուժանի եսը նոյնացած է հայ հաւաքական հոգիին հետ :

«Հեթանոս երգերը» հայ քերթողութեան գաղափարական համար են, նոյն տրամաբանական հետեւողութեամբ, դասախօսը կը գտնէ որ ներշնչումը կ'անցնի քնարերգականէն դէպի ողբերգականը եւ կը թռի ու կը սաւառնի դիւցազներգականին վրայ :

Այդ քերթողագրքով Վարուժան ազնուագոյն արտայայտութիւնը կը բերէ վերանորոգումի, հոգեփոխութեան այն ձգտումին, որ այն օրերուն ցեղային-բնազդական պահանջ մը եղած էր, բանաստեղծը առաքեալ մըն է որ կը կանխէ իր դարը եւ ճամբայ կը ցուցնէ եւ կամ նոր ճամբայ կը բանայ :

Արդարեւ քրիստոնէութիւնը, թերեւս սխալ հասկցուած, եղծած էր մեզ մօտ իրական ու կատարեալ կեանքի պատկերը, հոգին նուաղած էր ինքն իր մէջ, կրաւորական՝ աշխարհի հանդէպ : Վարուժան այդ անպատշաճ ներկային կը հարկադրէ հեթանոս խանդը՝ որ պաշտամունքը ունի առողջ գեղեցկութեան, արու ուժի, արծաթախնդրական կեանքի եւ հերոսական ճիգերու, հեթանոսութիւնը չի յղացեր մերկ գեղեցկութիւնը, վաճառքի չի հաներ բնական վայելքները, կեանքը չի պղտորեր : Վարուժան այդ հերոսապաշտ ու հեթանոսօրէն բնապաշտ ժամանակին արձագանգը կը բերէ մեր մէջ իր գրքով, ուր բնազդը խորհրդանշանն է նոր կենցաղի, «Հեթանոս երգերը» դէպի դարուսեսի հէշտանքը ու նաեւ հոգեկան այլափոխութեան տենչանքը կուտան միանգամայն :

Վերջին էջերուն վրայ Վարուժան մօտեցած է ընկերային, իմաստասիրական հարցերու, միշտ բարձրին նայողի անվերապահ զգայնութեամբ :

Վերջին գործը «Հացին երգը» — որուն փրկութիւնը իր պատմութիւնը ունի,— մեզի կը յայտնէ, կ'ըսէ Փոլատեան, հայ համեստ Վիրգիլիոսը : Վարուժանի մէջ այդ գրքով կը խօսի ինչ որ աշուղական առհաւութիւն, գեղջուկ աշխարհի պարզ, առօրեայ գեղեցկութիւններով դիւնացած : Այդ քերթուածները կը մատնեն այն բազմաղի քնարը, որ Վարուժանի սիրտը եղաւ :

Ու դասախօսը հետեւեալ պատկերով կը փակէ իր սաուլիսը.—

«Եթէ հայ քերթողութիւնը նման ցնենք լուսնակի լոյսին տակ երացող խաղաղ ծովակի մը, մակերեսի վէտվէտուն շշունջները, մեղմանուշ մրմունջները կ'ունկնդրենք Մեծարենցի տաղերով, Ահարոնի քերթողութիւնը կը սկսի մակերեսէն, կը մխրճի, կը ուղղի դէպի յատակը, կ'ընդլայնի, կը խորանայ ի խնդիր ծովամոյն խորհուրդներու, եւ բիւրեղ գեղեցկութեանց : Սիամանթօն կը դաշնաւորէ այդ ծովուն փոթորիկները, մինչ Վարուժան կ'ընդգրկէ այդ ծովուն բոլոր ալիքները, կը բարձրանայ դէպի մակերես, կը դերադանցէ զայն եւս եւ կը ճախրէ այերի ուղղութեամբ» :

Այս խանդավառ դասախօսութիւնը իր ընդհանուր եզրերով եւ եզրակացութիւններով կուգար նուիրագործելու Վարուժանի մասին տարածուած գնահատութիւնը, անոնք կը համապատասխանէին ունկնդիրներու կարծիքներուն, հետեւաբար վիճաբանութեան լայն հնարաւորութիւն չկար : Անոնք որ արտայայտուեցան ոչինչ պիտի աւելցնէին դասախօսի վերլուծումներուն, դատումներուն վրայ :

Դիտել տրուեցաւ որ դասախօսը բաւականին չծանրացաւ Վարուժանի լեզուական, բանահիւսական արուեստին մասին, որ իր բառերուն ազնուական ճոխութեամբ, իր գունաւոր ու հրաբորբ պատկերներով եւ մանաւանդ իր երաժշտական հնչականութեամբ ու դաշն կշռոյթներով առանձին տեղ ունի հայ չափածոյ գրականութեան մէջ :

Փ. Սանասար դիտել տուաւ, թէ ինք, իր ուսուցչութեան շրջանին առիթ ունեցած է օգտագործելու Վարուժանի բազմաթիւ քերթուածները իբրեւ արտասանելի կտորներ. «Այդ քերթուածներուն իմաստը եւ գեղեցկութիւնը մատչելի են մանուկ, պատանի հոգիներուն : Եւ արդէն մեծ գրողներուն արժանիքին չափանիշներէն մին ալ այն չէ՞ որ անոնք հասարակօրէն կրնան խօսիլ զարգացած, նուրբ հոգիներուն, ու միանգամայն պարզ, անմշակ ու նորազարթ հոգիներու :

Փ. Սանասար իր խորհրդածութիւնը շարունակելով յարեց.

— «Վարուժան եւ իր սերունդի գրողները ժամանակակից եղան հայ ցեղի ամէնէն յուզումնալից մէկ շրջանին : Կարելի չէր մեկուսանալ, ու չենթարկուիլ կեանքին, գրողներու մէջ կը տիրապետէր համայնական ջիղը, անհատական լարը բացասելու աստիճան, ընդհանուր զօրաշարժ էր հոգիներուն յանուն հասարակաց իտէալին, կամայ թէ ակամայ հայ քերթողները, գրողները կրկէս պիտի իջնէին : Այդ շրջանը իր հարկադրանքով վտանգաւոր է գրողի ինքնուրոյնութեան տեսակէտով, որովհետեւ կը ստիպէ զայն անտեսելու իր նախասիրած նիւթերը եւ զոհել իր ներշնչումի ազատութիւնը : Հանրային կոչումը լափեց ու խեղաթիւրեց բազմաթիւ օժտուած գրագէտներ : Վարուժան սակայն հոսանքին անձնատուր ըլլալով հանդերձ, գիտցաւ մակերեսէն վեր մնալ, ու առաքեալի նման նայիլ հեռուն, նայիլ բարձրը» :

Կարօ Ուշաղեան հակադրութեան դրաւ կեանքի քրիստոնէական ըմբռնումը եւ հեթանոս ըմբռնողութիւնը եւ աւելցուց թէ քրիստոնէական ոգին այնքան ալ մեղկացնող չէ եղած մեր հայ հոգիին վրայ, այլ ընդհակառակ կը տուն տուած է ճարտարապետական, երգեցողական, չարականական գեղոն եւ խորազգած հրաշալիքներու :

Այս առթիւ դիտել տրուեցաւ թէ կեանքի հեթանոս հայեցողութիւն մը կայ, որ հաճոյապաշտ, եպիկուրեան ձգտում մը ունի եւ կայ նաեւ ուրիշ հեթանոսական դպրոց մը, որ նուիրուած է ուժի, առնական գեղեցկութեան, խիզախ արկածախնդրութեան ու վտանգաւոր կեանքի պաշտամունքին : Այդ ոգին չմոռնալ կ'իմանանք սակայն Վարուժանի «Հեթանոս երգեր»ուն մէջ, ուր կինը եւ սէրն անգամ երգուած են առնական շեշտերով, մաքրակրօն գեղապաշտութեամբ ի հեճուկս քաղքենի բարոյականին որ սէրը եւ կինը վերածեր է սակարկելի արժէքներու :

Ճշմարիտ արուեստը կը բարձրացնէ, գեղեցկութեամբ կը սրբացնէ ամէն ինչ զոր ռամիկ մարդիկ արժեզրկեր ու լղրճեր են : Վարուժան քուրմն եղաւ այդ արուեստին :

ՍԱՐԱՍԱՆ

...սենեակի մը մէջ, երբ կ'աղօթէր փղձկած :

Հոլիվիս Հոփ օրական կէս միլիոն նամակ կը ստանայ իր հիացողներէն, որոնք աշխարհի ամէն կողմէն իրեն կ'ուղղեն գրութիւններ յուսադրիչ, խորհրդատու, անձնուէր եւ շատ անգամ ներփակ գումարներով :

Հակառակ իր հոգեկան բուռն տագնապին Հոլիվիս Հոփ ստեղծած է նոր պար մը որ կը կոչուի Հոբլա :

X

Առաջին էջերը գրեթէ միշտ պատկերազարդուած են լուսանկարներովը ոճրագործներու, գողերու, աւազակներու, մայրասպաններու, որդեսպաններու, խաբեբաներու, հրէշներու, մակարոյծներու, ինչպէս նաեւ պատկերներովը զինուորականներու, քաղաքագէտներու եւ շարժանկարի դերասանուհիներու, անոնց կեանքէն խորին մանրամասնութիւններով :

Մանուկ մը կ'ըսէր քանի մը օր առաջ.

— Երբոր մեծնամ նշանաւոր մարդ մը պիտի ըլլամ որպէսզի պատկերս տպեն թերթերը՝ իրենց առաջին էջին վրայ :

Ըսինք տղուն.

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզես նշանաւոր մարդ ըսելով...

— Չէ՞ք գիտեր նշանաւոր մարդ ի՛նչ ըսել է : Այսօրուան նշանաւոր մարդոցմէ մէկը՝ այսինքն մեծ մարդասպան մը, մեծ զինուորական մը, մեծ չամփիոն մը կամ նշանաւոր կնիկ մը :

Դաստիարակներուն կը մնայ աշխատիլ որ նոր սերունդէն ըլլեն միայն աննշան մարդիկ :

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Օր. ԱՏՐԻՆԷ ԷԼՄԱՍԵԱՆ

Եւ

Պ. ՄԻՐԻՃԱՆ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ

Նշանուած

Մարսէյլ 1 Յունուար 1939· Փարիզ

ՄԻՋՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Հ. ԱԿԻՆԵԱՆԻ ՆՈՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

Համպուրկի հայ գաղութը յանձնախումբ մը կազմած է նախագահութեամբ Պ. Մ. Պասմաճեանի, որուն կ'աջակցին Ա. Ցարութիւնեան, Հ. Պողոսսարեան, Ս. Յակոբեան, Ս. Հիւսէյինճեան եւ ուրիշներ, եւ Համպուրկ հրաւիրած ծանօթ պատմագէտ բանասէր Հ. Ներսէս Ակինեանը՝ դասախօսութիւն մը տալու համար հայ մշակոյթի մասին : Այդ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, Օթէլ Աթլանթիքի մէջ :

Ցատկապէս հայ գաղութին տրուած այս դասախօսութենէն զատ, Հ. Ներսէս Ակինեան գերմաներէն լեզուով գիտական դասախօսութիւն մը եւս պիտի կատարէ Համպուրկի գերմանական համալսարանին մէջ,— ատոր համար «Յառաջ»ի թղթակիցը Հայկ Թիւրքեան դիմած է փրոֆ. Լիւտքէի աջակցութեան : Եթէ յաջողի, այս վերջին դասախօսութեան մէջ Հ. Ակինեան պիտի շօշափէ հետեւեալ հարցերը.— Վուլֆիլան չէր որ գտաւ գոթական գիրերը, ոչ ալ Ս. Գիրքը գոթերէնի թարգմանողը, ինչպէս կը ընդունին 1500 տարիէ ի վեր, այլ Մաշտոցն է որ յօրինած է այդ այբուբենը : Համեմատութիւն գոթական գիրերու եւ հայ ու վրական գիրերու միջեւ : Կորիւնի մէկ վկայութիւնը իբրեւ ապացոյց իր այս տեսակէտին : «Ռուն» կոչուած հին գերմանական նշանագիրները ծագած են գոթական այբուբենէն, ուստի անոնք գոյութիւն չունէին 420 թուականէն առաջ :

Այս դասախօսութիւնը մեծ արժէք կը ներկայացնէ ոչ միայն անոր համար որ օտարներուն ցոյց կուտայ հայկական հանճարին ճիգը նետելը մինչեւ գերմանական գրականութիւն, այլ եւ որովհետեւ կը յիշեցնէ մեզի եւ օտարներուն թէ այս տարի Փետրուար 17ին կը լրանայ 1500ամեակը հայ բո՛ւն լուսաւորիչին՝ Մաշտոց-Մեսրոպի մահուան : Ժամանակ է ուրեմն պանծացնելու մեծավաստակը, որ եղած է հիմնադիրը հայ գրականութեան, սկզբնապատճառը վրացական, գոթ-գերմանական գրականութեանց, յօրինողը հայ, վրացական եւ ալան-գոթական այբուբեններուն :

Հ. Ներսէս Ակինեան, այս դասախօսութիւններէն վերջ, պիտի մեկնի արտասահման : Պիտի այցելէ Պէյրութ, Հալէպ, Երուսաղէմ, Իրան, ուսումնասիրելու համար զանազան հաստատութիւններու մէջ պահուած 5000 հայերէն ձեռագիրներ, որոնք մինչեւ այժմ ոչ մէկ քննութեան ենթարկուած են : Այդ ձեռագիրները պատմական եւ մատենագրական կարեւոր նորութիւններ պիտի բերեն, ճոխացնելով ոչ միայն Հայոց գրականութիւնը, այլեւ լուսաբանելով բազմաթիւ հարցեր :

Համպուրկի գաղութին մէջ յանձնախումբը հանգանակութիւն կատարեց, որպէսզի նիւթապէս դիւրացնէ գիտնական վարդապետին ճամբորդութիւնը եւ պրպտումները արեւելքի մէջ : Մէկ ժամուան մէջ, փոքրաթիւ գաղութը աւելի քան 15,000 ֆրանք դրամ դրաւ հանգանակիչ յանձնախումբին ձեռքը :

Հ. Ակինեան պիտի հանդիպի նաեւ Պերլին, հաւանաբար դասախօսութիւն մը եւս տալով հոն :

— Ստիպողական նամակներու համար գիս վար դրին, սիրելի՛ս :

Եւ Հայկուհի կը համբուրէ ամուսինը, կ'անցընէ գոգնոցը ու կը դնէ սեղանը :

— Ի՞նչ ունիս, Հայկուհի՛ :

Խոնաւ ու կարմիր էին Հայկուհիի աչքերը : Ի զո՛ւր, ան ինքզինքը կը կեղծէր :

— Ոչի՛նչ, անուշս, բացարձակապէս ոչինչ : Վերջերս քիչ մը յոգնած կը զգամ ինքզինքս : Կ'անցնի, մի՛ մըտատանջուիր ատոր համար :

Հայկ կը նայէր կնոջ աչքերուն մէջ, սապակէն երկու կտոր միսերը դարձնելով հանդերձ եւ վրդովուած՝

— Հայկուհի՛, ինծմէ բան մը կը պահես : Պէտք է որ գիտնամ : Ամուսինդ չե՞մ, ի վերջոյ :

Արդարեւ, Տորք ալ նկատած էր որ տիրուհին արտասուած էր եւ ջղային վիճակ մը կը մատնէր : Ահա թէ ինչո՛ւ, տխուր էր ինք ալ եւ լուռ, մըտածկոտ ու իր տեղը գամուած :

— Հաւատա՛, Հայկ, բան մը չկայ : Ճաշենք, կ'ուզե՞ս : Քիչ մը երաժշտութիւն, դէշ չէր ըլլար : Ռատիոն կը բանա՞ս :

Ու անոնք կը լսեն, նախ, անխուսափելի Փաքերը որ կը խոստանայ վիճակահանութեան միլիոնոց թիւերը : Իր հետեւի կին մը, որ Մորիս Շըվալիէն կը կապէ «Իմ խնձորը» յանկերգով : Կինը ապահովաբար ֆաուքէթին ծայրը աչքերուն է իջեցուցած եւ բաճկոնը անփոյթ ուսին նետած :

— Պատասխանի՛դ կը սպասեմ դեռ :

Հայկուհի կը տեղաւորուի Հայկի ծունկերուն վրայ եւ ձախ թեւով անոր վիզը կը շրջանակէ : Երկու դէմքերը իրարու կը փարուին յուշիկ :

— Վեց ամսուան տառապանքէն եւ լուռ պայքարէն վերջ, չէի կրնար աւելի տոկալ... Լմնցաւ... Այլեւս պիտի չդառնամ... Երբեք պիտի չդառնամ դրասենեակ...

Հայկուհի հազիւ կը զսպէր արցունքները : Բայց, կրակ էին այտերը եւ կուրծքին ելեւէջը ակնբախ :

— Հանդարտէ՛, սիրելիս : Հասկցայ. օ՛, այդ թշուառականը, սինլքորը :

Ու Հայկ կ'իյնայ բազմոցին վրայ, ինչպէս թռչուն մը վիրաւոր : Համր բարկութիւն մը կը բանի անոր ներսը : Դարձեալ կը խոկայ :

Պէտք է թողուլ այս ցամաքամասը եւ բոլոր միւս ցամաքամասերը : Պէտք է խզուիլ փուճ մարդկութեան հետ : Մեկնիլ հեռո՛ւն, շա՛տ հեռուն : Անծանօթ կղզի մը : Ուրիշ ելք չկայ : Միակ լուծումն է այս : Ու կը հառաչէ պահ մը : Ցասրեկութեան վերջին հանդրուանին կուրծքի, ոտքի եւ ձեռքի ջղային շարժումները կը գծէ : Ապա կը թմրի եւ քուն կը մտնէ :

Հայկուհի ուրիշ կերպ չէր կրնար վարուիլ : Գրամեքենային վրայ հակած, հեւ ի հեւ աշխատանքի մէջ, արդէն յոգնաբեկ, ոտքի ցատկած էր իսկոյն, երբ տնօրէնը, ետին անցած զինքը համբուրած էր ծոծրակէն : Կայծ մը բռնկած էր իր աչքերուն մէջ : Ու «սրիկա՛յ, անպատկա՛ռ» գոչելով, երկու ապտակ էր տուեր անոր եւ դուռը փակեր ուժգնօրէն :

Փողոցը, անձրեւին տակ, որուն կաթիլները լոյսերուն հետ կը խաղան, ծոյլ ու վարանոտ քայլերով, ակնարկը ցուցափեղկերուն, թէեւ ոչինչ կը տեսնէր, արտասուաթոր, սիրտը սեղմ, ան տատանեց էր երկու ժամ : Չէր ուզած տուն դառնալ : Պահ մը նոյնիսկ, անձնասպանութեան տարտամ գաղափարը ունեցեր էր :

Իսկ, անծանօթ մը մօտը գալով մայթին վրայ, գլխարկի բարեւով եւ սիրալիր՝

— Ներողութիւն, օրիո՛րդ, կարելի՞ է արդեօք ձեզի ընկերանալու շնորհին արժանանալ : Մեծ հաճոյք պիտի պատճառէր ատիկա ինծի :

«Ամէնքն ալ միեւնո՞յնն են» հարցուցեր էր Հայկուհի ինքնիրեն : Եւ առանց բառ մը արտասանելու, ուսերը բարձրացնելով, գլխու շարժումով մը որ արգահատա՞նք կ'արտայայտէր թէ զզուանք, ոչ ոք գիտցաւ, ան խիստ նայուածքով մը չափեր էր կնորսին հասակը : Ու անծանօթը քաշուեր էր, շփոթ, աչքերը գետնին եւ ձեռքերը գրպաններուն մէջ :

«Եւ սակայն, որքա՛ն ազնիւ էր, պարկեշտ եւ ընտիր, պարոն Քլէման, իր տնօրէնը : Այնքա՛ն գովեր էր զայն : Ինք որ ամբողջ կեանքը պիտի ուզէր անոր նամակները մեքենագրել : Աստուա՛ծ իմ, ի՞նչ պատահեցաւ որ ան փոխուէր այսպէս», կը խորհէր Հայկուհի :

Յիսունին նոր հասած, գիրուկ, ծանր, հերթափ այլ ժպտերես եւ քաղցրաբարոյ, հայր երեք զաւակներու, կնոջ մահէն վերջ, պարոն Քլէման կը դարպասէր իր քարտուղարուհին :

— Ինչո՞ւ համար այսպէս չարչարուիք, տիկի՛ն : Զափազանց շատ կ'աշխատիք : Ձեր տարիքի՛ն, տիկին...

— «Բայց, պարոն տնօրէն, կը վըճարուիմ ատոր համար :

— Կ'աղաչեմ, տիկին...

Ու տնօրէնը կ'առաջարկէր ճաշ, սրճարան, նուագ, թատրոն, կրկէս եւ սինէմա : Եւ ի՛նչ նուէրներ, Օ՛, որքան երջանիկ պիտի ըլլար տիկինը, եթէ միայն հաւանէր...

Ինչպէ՞ս սակայն : Հայկուհի կը պաշտէր իր ամուսինը : Ինք հոդ էր, այդ դրասենեակին մէջ, պատուաւոր աշխատանքով մը ապրուստը ճարելու համար : Ինչո՞ւ կը նեղէին զինքը : Ինչո՞ւ կը կնճռոտէին իր կեանքը :

Ու քանի տաղտկալի կը դառնար տնօրէնը, այնքան կը տառապէր Հայկուհի : Կը տառապէր առանձին եւ անշշուկ : Տեղի պիտի չտար : Բայց, ինչպէ՞ս ընել որ պահէր գործը :

X

Առագաստանաւը կը ծփայ գոհ եւ ուրախ : Քամին խելօք է : Գարնանային զուարթութիւն : Հանդարտ է ովկիանոսը եւ չարանալու երեւոյթ չունի :

Տորք երբեք այդքան երջանիկ չէր զգացած ինքզինքը : Մերթ կ'երկննայ արեւին եւ կը հիանայ անհուն ջուրին վրայ : Մերթ գլուխը կը վերցնէ եւ ջինջ երկինքը կը զննէ : Մերթ տիրոջ քով կը վազէ, որ բերկրալից եւ քրտնաթոր ղեկին վրայ կը հսկէ : Ու կը դառնայ տիրուհիին, որ կրթնած մեծ կայմին՝ երազուն, մունջ, քիչ մը տըխուր եւ մազերը սարսուռ՝ անծանօթին շուտ հասնելու արտօրանքը կ'արտայայտէ սեւեռուն եւ անհամբեր նայուածքով :

Իրենց քաղաքը կորսուած է արդէն, հոն, հորիզոնին խորը : Կորսուա՛ծ են աշխարհէն : Ու կ'անգիտանան ժամանակը որ անցած է եւ տարածութիւնը ետին ձգուած : Կարեւոր ալ չէ : Կը բաւէ որ ազատ են : Ազա՛տ ամէնքէն, բնութեան ծոցին մէջ եւ անհոգ :

Վերջապէս, ահաւասիկ անծանօթ կղզին, որ մեծ տօնի մէջ ըլլայ կարծես : Խնդութիւն եւ զմրուխտ կանաչութիւն ամենուրեք : Բիւրաւոր եւ բազմազան պտղատու ծառեր : Ծաղիկներ վայրի եւ գոյնզգոյն : Առուակները երակներ կը բանան հողին մէջ եւ կը մրմնջեն երանութեամբ : Զոր եւ կենսաւէտ կլիմայ : Ու մթնոլորտը թռչուններու համերգովը լեցուած :

Հայկ լրացուց եղեգնեայ հիւղը, Տորքին խշտեակը եւ օրօրոցը մանկիկին :

«Երջանիկ կղզին», այս անունը տըւին անոր, բոլոր պէտքերը առատաձեռնօրէն կը հոգայ : Ոչ մէկ բանէ զուրկ են անոնք :

Եւ մինչ Հայկուհի խնձորենիի բունին վրայ Հ. եւ Հ. սկզբնատառերը կը փորագրէր զուգախառն, Հայկ վըրայ կը հասնի եւ զայն թեւերուն մէջ առնելով.

— Օ՛, իմ անուշս, իմ սիրելի հըրեշտա՛կս...

Հայկուհի կ'արթննայ եւ ապշահար ու կիսաբաց աչքերով.

— Ի՞նչ ունիս, Հայկ, թող որ քնանամ :

Աղամամութիւն էր : Հայկ երազէն իրականութեան կը դառնայ :

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

Խնդիրը դատական իշխանութիւնը ձեռք կ՚առնէ: Հաղորդակցութեան պաշտօնեան առաջին հարցաքննութեան խսկ կ՚ըսէ իր բոլոր գիտցածը: Այն օրը երբ երկու պաշտօնեաները կը ձերբակալուին, էքրէմ Կէօնիկ ոչ մէկ լուր ունի: Միայն թէ Փարիզէն կը ստանայ ծածկագիր մը որ գէշ լուր մը կը հաղորդէ.— Օդանաւերը Քանատայի մէջ գրաւուած են:

Այնպէս կը կարծուի թէ, Փարիզէն երկրորդ ծածկագիրով մը նոր հրահանգ մը կը հասնի եւ այս հրահանգին համաձայն էքրէմ Կէօնիկ Ռումանիոյ մէջ կը տեսնուի: Ցանցին Ռումանիոյ ճիւղը էքրէմի կը յանձնարարէ Փարիզ մեկնիլ: Եւ էքրէմ Կէօնիկ այսօր Փարիզ կը գտնուի:

*** Ուրիշ Թուրք թերթ մը կը գրէ թէ էքրէմ Կէօնիկ եւ ընկերները Ամերիկայէն օդանաւ գնած եւ մէկ երկու անգամ ալ Սպանիոյ հանրապետականներուն ծախած են: Այս խղոտ գործը չաբունակած ատեն, օր մը, Պոլսոյ նաւահանգիստը հասնող չոգենաւ մը; մեր ազգ. պաշտպանութեան գործավարութեան անունով 20 հատ ամբաձիգ մեծ օդանաւեր բերած է: Ասոր վրայ, մաքսային վարչութիւնը գործավարութեան դիմելով, կ՚իմացնէ.

— Ձեր յանձնարարած օդանաւերը եկած են, ընդունեցէք:

Գործավարութիւնը կը պատասխանէ.

— Մենք այդպիսի ապսպրանք մը չենք ըրած Ամերիկայի:

Ասոր վրայ, նկատի առնելով Ֆրանսական կառավարութեան եւ մեր Ուաշինկթընի դեսպանին հաղորդած տեղեկութիւնները, խնդիրը կը քննուի եւ մեծ գայթակղութիւնը երեւան կը բերուի:

*** Նոյն աղբիւրներուն համաձայն, միջազգային ցանցին կեդրոնը կը գտնուի Շան զ՚էլիզէ, Մէյֆլաուր պանդոկը: Ցանցին վարիչներուն մէջ կը գտնուին միջազգային դիւանագէտներ եւ զինագործարաններու ներկայացուցիչներ: Թուրք մեղսակիցները արտաքին նախարարութեան արարողապետ Ռուհին ալ ընկեր առնելով, կեղծ պաշտօնաթուղթեր պատրաստած, ազգ. պաշտպանութեան կնիքը եւ նախարարին ստորագրութիւնը կեղծած եւ 40 օդանաւի համար պայմանագիր կնքած են ամերիկեան գործարաններու հետ:

Հունգարիան ալ միայն հակաբոլշեւիկ ուխտին

—— oo ——

Կոմս Ցաքի, Հունգարիոյ արտաքին նախարարը, յունուար 12-ին պաշտօնապէս յայտարարեց թէ իր երկիրն ալ պիտի միանայ հակաբոլշեւիկ ուխտին: Այս յայտարարութիւնը եղաւ գերմանական եւ ճափոնական դեսպաններուն, որոնք առաջարկած էին միանալ, յանուն իրենց կառավարութեանց: Ստորագրութեանց փոխանակութիւնը պիտի կատարուի մօտերս, երբ կոմս Ցաքի Պերլին այցելէ:

Հունգարիոյ այս քայլը հետեւանք է գերմանական ճնշումին: Պերլին ճնշում կը բանեցնէ նաեւ Լեհաստանի վրայ, որպէսզի ուխտին միանայ, մոռնալով լեհեւհունգարական սահմանակցութեան երազը:

Ասկէ առաջ կոմս Չիանօ աշխատած էր համոզել Հունգարիան որ հեռանայ Ազգերու Դաշնակցութենէն, ինչպէս եւ միանայ հակաբոլշեւիկ դաշինքին: Հունգարիոյ հեռագրական գործակալութիւնը կը յայտարարէ թէ հակաբոլշեւիկ ուխտին միանալու որոշումը անպատճառ չի նշանակեր քաշուիլ Ազգաժողովէն, «բոլորովին տարբեր բաներ ըլլալով երկու խնդիրները»:

Առաջարկ խզելու ֆրանքօխորհրդային դաշինքը

—— o• ——

Երեսփ. Ժողովը ուրբաթ օր սկսաւ զբաղիլ արտաքին քաղաքականութեան քննութեամբ: Հարցապնդումներ ուղղած էին 38 երեսփոխաններ: Միայն չորսը կրցան խօսիլ այդ օրը: Վիճաբանութիւնները պիտի շարունակուին երեքշաբթի եւ հինգշաբթի:

Ուրբաթ օրուան առաջին ճառախօսն էր ազգայնական երեսփոխան մը, Մոնթինեի, որ մասնաւորապէս պահանջեց խզել Խ. Միութեան հետ կնքուած դաշինքը: Այս առթիւ խօսեցաւ նաեւ Իտալիոյ դէմ, ազդարարելով.

— Մարսէյլի պէս մեծ քաղաքի մը մէջ կան 160,000 Իտալացիներ, որոնք կազմակերպուած են զինուորական դրութեամբ եւ կը հպատակին օտար կառավարութեան մը հրահանգներուն: Նոյնպէս Նիսի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ»:

Ուրիշ ազգայնական երեսփոխան մը՝ Քէրիլլիս, պաշտպանեց ֆրանքօխորհրդային դաշինքը, մատնանշելով գերմանական եւ իտալական վտանգը: Բոլշեւիկ խմբակցութեան ներկայացուցիչն ալ ջերմապէս ջատագովեց Մոսկուայի հետ կնքուած դաշինքը:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԷՔՔԷԻ մէջ ելեկտրական լոյս պիտի հաստատուի, համաձայն Եգիպտոսի հետ կնքուած առեւտրական պայմանագրի մը:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը հրահանգած է այսուհետեւ ներս առնել միայն պատուիրակներ կամ քաղաքական փախստականներ: Օտար բոլշեւիկները կրնան Խ. Միութեան մէջ հաստատուիլ միայն մասնաւոր արտօնագրով: Ձեկան զանգուածային արտաքսումներ կը կատարէ:

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՈՒԿՐԱՅՆԱՅԻՆԵՐՈՒ ներկայացուցիչը, գնդապետ Ռոման Շուշքօ, Նիւ Եորքէն ճամբայ ելաւ դէպի Եւրոպա: Ողջերթի ատեն կ՚ըսէր.— «Մէկ տարիէն իրար կը գտնենք Քիէվի մէջ»: Լեհաստան յայտարարեց թէ իր երկրի Ուկրայնացիներուն հարցը զուտ ներքին խնդիր է:

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ թիւը 11,874 աւելցած է մէկ շաբթուան ընթացքին: Ընդհ. թիւն է 416,604:

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգ. բանակը գրաւեց շատ կարեւոր դիրք մը, Թորթոզա, յառաջ խաղալով դէպի ծովեզերք: Հանրապետական կառավարութիւնը դրօշի տակ առաւ ամբողջ ժողովուրդը, 275 հազար նոր զինուորներ ճարելով:

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ մէջ գործադուլ հռչակուեցաւ եւ բազմաթիւ խանութներ փակուեցան, նոր մարզպանին ժամանման առթիւ: Կարգ մը դէպքեր ալ պատահեցան: Բայց կառավարութիւնը պաշտաճ յարգանքներն ընծայեց մարզպանին:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ Արաբ կուսակցութիւնները համաձայնութեան եկան, իրենց պատուիրակներու ընտրութեան մասին: Մեծ միւֆթին ալ իր հաւանութիւնը յայտնեց: Արաբ պատուիրակները պիտի հաւաքուին Գահիրէ՝ Լոնտոն մեկնելէ առաջ:

ՎԻԷՆՆԱՅԻ օրաթերթերը մեծ դժուարութեամբ կը շարունակեն իրենց հրատարակութիւնը: Շատերը փակուած են արդէն: Երկու կարեւոր օրկաններ ալ պիտի դադրին այս ամսու վերջը:

ՉԻՆԱՍՏԱՆ 200 ռազմական սաւառնակ ապսպրեց Մ. Նահանգներու օդանաւային գործարաններուն: Այս սաւառնակներու շինութիւնը առաջ կը տարուի արագօրէն:

Այրի Տիկին Գ. Ճահլամեան, Օր. Հ. Ճահլամեան, Այրի Տիկին Զըլուղեան, Այրի Տիկին Թորոսեան, Ճահլամեան, Զլուղեան, Թորոսեան, Հիւսեան, Սարաճեան եւ Սալբեան ընտանիքները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, հեռագրով, նամակով, ծաղկեպսակով եւ կամ բարեգործական նպատակներու իրենց նուէրներով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, եղբօր, հօրեղբօր, մօրեղբօր եւ ազգականին յաւէտ անմոռանալի

ԳԱՐԵԳԻՆ ՃԱՀԼԱՄԵԱՆԻ

ղառնաղէտ մահուան առթիւ:

Ու կը ծանուցանեն թէ յառաջիկայ կիրակի, 15 Յունուար, ժամը 11ին Պոմօնի Հայոց եկեղեցին յատուկ հոգեհանգստեան արարողութիւն պիտի կատարուի:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Իսի-լէ-Մուլինոյի «Զաւարեան» կոմիտէի 15 Յունուար, կիրակի, ժամը 3ին «Խրիմեան» սրահին մէջ:

Կը խօսի Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԿԱՂԱՆԴԻ ՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓՈՔՐ ՏԻԹԱՆԻ ԴՊՐՈՑ. ՏԻԿ. Մ. ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

15 Յունուար, կիրակի ցերեկ ժամը 2.30ին

Ցովհաննէսեան սրահին մէջ, 13, rue Pierre Curie, Bicêtre, Métro: Porte d'Italie

Զարդարուած տօնածառ, երգեր եւ արտասանութիւններ երկսեռ աշակերտներու կողմէ: Մուտք՝ 2 ֆրանք

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ՚ունենայ 19 Յունուար Հինգշաբթի իրիկուն ժամը ճիշդ 21ին, Միութեան կեդրոնը 8 Ռիւ Պոսիւէ, Փարիզ: Կը դասախօսէ ֆրանսերէն՝ Պ. ԲՕԼ ՏԻՒ ՎԷՌ, նիւթ ունենալով՝ իր գիրքը՝ «La Passion de la Cilicie»: Երեկոյթի նախագահ՝ Պ. Լ. Կ. Կէրատն:

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ջութակի նշանաւոր վիրթիւոզ

ՖԻԼԻՓ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆԻ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

15 ՅՈՒՆՈՒԱՐ, ԿԻՐԱԿԻ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 9ԻՆ

ՔՈԼԻՋԷԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ՅԱՅՏԱԳԻՐ.— Մոցարթ, Սարազաթ, վիթալի, Աղազարեան, Քրայզլեր, կրանատոս, փականինի, Մուսորսքի: Դաշնակ՝ Տիկ. ՍԻՐԻՋԱՆ ԱՇՏՐԷ:

Մուտք 10 եւ 15 ֆրանք: Դիմել՝ M. TELIAN, 8a, Rue Francis de Pressensé et photo Rex, Place Jules Guesde, Պ. Տ. Զօրիկեան, 5 Avenue Camille Pelletan եւ Պ. Գ. Ծերեկեանց, 13 Rue des Dominicaines:

ԱՄՍՕՐԵԱՅ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԵՒ ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

22 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 5էն կէս գիշեր իրենց կեդրոնը, 8 Ռիւ Պոսիւէ, Փարիզ:

Ընտիր օրքէսթր, ճոխ պիւֆէ: Մուտք՝ 3 եւ 5 ֆրանք:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Անդրանիկ Խրիմեան (Սեբաստացի) կը ծանուցանէ թէ՝ կիրակի, 15 Յունուար, Սէնթ-Անթուանի Ս. Մատթէոս մատրան մէջ տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգիստ իր հօրեղբօր՝

ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ ՀԵՐՈՍ ՄՈՒՐԱՏԻ,

իր հօրը, միւս հօրեղբայրներուն, ինչպէս նաեւ Խրիմեան գերդաստանի բոլոր նահատակներու եւ ննջեցեալներուն համար: Կը հրաւիրուին ազգականները, բարեկամները եւ հանդուցեալին յիշատակը յարգողները:

ԽԻՍՏ ԿԱՐԵՒՈՐ

Իսի-լէ-Մուլինոյի եւ շրջականներու բոլոր արթիզանները, որոնց ինքնութեան թուղթերը մերժուած են, եւ բոլոր վաճառականները ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրուին վաղը, Երկուշաբթի իրիկուն, 16 Յունուար, ժամը 9ին «Խրիմեան սրահին մէջ (վերնայարկը) 2, բիւ տը լա Տէֆանս, Իսի լէ Մուլինօ, խորհրդակցելու համար կառավարութեան մօտ կատարուելիք դիմումի մը մասին: Ամէնուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Բարձր անձնաւորութիւններու ներկայութիւնը ապահովուած է:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ խաչի Անկէնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 18 յունուար, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Միասին բերել անդամատետրերը:

Ժամացոյցի եւ զոհարեղէնաց վաճառատուն

ՀՐԱԶ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Métro: Louis Blanc et Jaurès

261, Rue du Fbg. St. Martin

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme — PARIS (13)

Կ Ո Ւ Ջ Ո Ւ Ի

Կ՚ուզուին շատ մաքուր կար գիտցող քոնֆէքսիոնէօզներ, corsage, short, եւ toile costumeներու համար:

Դիմել 24, Rue Gustave Courbet, Bagneux, Arrêt Grange Ory.

Բացուած է ՐԱՖՖԻ ճաշարանի աշնանային նուագի շրջանը

Շաբաթ եւ կիրակի երեկոյ ժամը 7էն մինչեւ կէս գիշեր հայ ընտիր նուագածուներ:

ՐԱՖՖԻ ճաշարանը յայտնի է բոլորին հայկական եւ եւրոպական իր հարուստ ճաշացուցակով եւ իր հանրածանօթ կովկասեան շաշլիկով:

Տէր եւ տնօրէն Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ

8 Rue de Maubeuge, Paris (9), Metro: Cadet, Le Peletier et N. D. de Lorette:

Ներկայացում եւ պարահանդէս

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ԵՒ ՇՐՋ. ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ ԵՒ

Հովանաւորութեամբ ՇՐՋ. ՎԱՐԶՈՒԹԵԱՆ

22 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30էն մինչեւ կէս գիշեր 8 Ռիւ Ժան Կուժօն, Մէթրօ Շանզ Էլիզէ - Քլէմանսօ

Կը ներկայացուի ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ

Ղեկավարութեամբ դերասան Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ (որ կը կատարէ Սուլթան բէկի դերը), կը մասնակցին Տիկիններ՝ ՔՆԱՐ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ, ՔԱԶԱՅՐ եւ ՔԻՒԹՆԷՐԵԱՆ, Պ. Պ. ԱԶՆԻՒՈՐԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ եւ Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ:

Երաժշտութիւնը կը վարէ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ: Ժամը 6էն 7ին կը սկսին հայկական եւ եւրոպական պարերը, մէջ ընդմէջ տեղի կ՚ունենան երգ, արտասանութիւն եւն.: Ընտիր նուագախումբ, ղեկավարութեամբ յայտնի դաշնակահար ՍԱՎՍՔԻԻ:

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Տոմսերը կը ծախուին, Գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 51 Rue Mr. le Prince, Paris (6.), Թ. Նալպանտեան, 43 Rue Richer, Paris (9), Ս. Հալվաճեան, 4, Rue d'Alexandrie, Peris (2), հանդէսին օրը կիշէն:

Մուտք՝ 8, 10 եւ 15 ֆր.: Փոքրիկներու 3 ֆրանք:

ԴԵՐՁԱԿ ԾՆՈՂՔՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Կ՚ուզուի փոխանակել սկսնակ փոքրիկներու համար սեւ դաշնակ մը (piano d'étude) ձեռք մը հագուստի եւ փարտըսիւիի փոխարէն: Դիմել՝ առաւօտները ժամը 9—10, Տիկին Տէօվլէթեանի, 3 Rue de Tombouctou, Paris (18):

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678-63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 17 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MARDI 17 Janvier 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3940

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԺԱՄԱՆԱԿԸ ԵԿԱԾ ՉԷ՞ ՇԱՐԺԵԼՈՒ

Արհեստաւորներու օրէնքին գործադրութիւնը կատարեալ շուարման մատնած է բազմաթիւ հայրենակիցներ, Փարիզի թէ գաւառի մէջ:

Խեղճերը ի զուր ելք մը կը փնտռեն, աջ-ձախ իյնալով, մէկուն միւսին պաշտպանութեան ապաւինելով: Երբեմն ալ ժողովներ կը գումարեն, ինչպէս կ'երեւայ թերթերու յայտարարութիւններէն:

Տակաւին աչքի առջեւ չունինք նոր կացութեան ամբողջական պատկերը:

Բայց եւ այնպէս, ինչ որ կ'իմանանք օրը օրին, Փարիզէն եւ գաւառէն, սեւ հեռանկար մը կը պարզէ մեր աչքին առջեւ:

Իրազեկ մը՝ Լիոնէն, աւելի քան հարիւր կը հաշուէ այն հայ արհեստաւորները որոնք դատապարտուած են փակելու իրենց խանութները, համաձայն վարչական իշխանութեան հրահանգին:

Անշուշտ կացութիւնը աւելի փայլուն չի կրնար ըլլալ Մարսէյլի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ: (Ժամանակն է որ մեր թղթակիցները նիւթեր հաւաքեն այս մասին,— փաստացի տեղեկութիւններ եւ թուանշաններ, որոնք ի հարկին կրնան օգտակար ըլլալ, որ եւ է դիմում կատարուած ատեն):

Արդ, ի՞նչ միջոցներ ձեռք առնուած են, չարիքը մեղմացնելու համար:

Ինչպէս բացատրած էինք անցեալ շաբթու, անօգուտ են մասնակի ձեռնարկները եւ անհատական դիմումները: Աւելի քան երբեք ժամանակն է հաւաքական ձեռնարկ մը կատարելու, նախապէս լայն խորհրդակցութեան մը հրաւիրելով բոլոր իրաւասու մարմինները:

Կը կարծենք թէ քիչ մը երկար տեւեց այդ մարմիններուն լռութիւնը, սկսելով զոյգ Օֆիսներէն:

Լռութիւնը հոգածութեան եւ աշխատանքի նշան է, շատ մը պարագաներու մէջ:

Արդեօք այդպէ՞ս է նաեւ ներկայ տագնապին մէջ, թէ պարզապէս թմրութիւն կամ խուսափում կը նշանակէ:

Գոնէ որ եւ է զեկուցում հրատարակած ըլլային, լուսաբանելու համար հանրային կարծիքը, որ անհամբեր բարի լուրի մը կը սպասէ:

Որքան ալ աննպաստ ըլլան պարագաները, ներելի չէ վճիռներ արձակել ի յառաջագունէ, չքմեղացնելու համար տիրող անգործութիւնը:

Մանաւանդ որ, ինչպէս ուրիշ տագնապներու ատեն, այս անգամ ալ առատ կանուխ արթնցողը կրնայ «ազգի ներկայացուցիչ» դառնալ եւ յիմար – իմաստուն ձեռնարկներ կատարել:

Իրաւասու համարուած մարմինները հարկաւ նիւթեր ունին ձեռքի տակ, եւ իրաւագիտական քննութիւն մըն ալ կատարած են, ձեւակերպելու համար որ եւ է դիմում:

Իսկ եթէ այս նախնական աշխատանքին մէջ ալ թերացած են, այն ատեն թող քաջութիւնն ունենան հրապարակաւ պարզելու իրենց տեսակէտը, որպէսզի ամէն մարդ իր գլխուն ճարը նայի:

Հակառակ այնքան փորձառութեանց, գաւառը ամուր կառչած է Փարիզէն, եւ լոյս մը, յոյս մը կը փնտռէ: Կը կարծէ թէ բաւական է որ քով քովի գան Լոյս - Քաղաքին մէջ թառած գոյգոյն երեւելիները, ելք մը գտնելու համար:

Մենք յաճախ բացատրած ենք թէ ի՛նչ իրական ուժ կը կը ներկայացնէ այդ չքախումբը:

Բայց, հիմա ժամանակը չէ ակադեմական վիճաբանութեանց դուռ բանալու:

Քանի որ անճար բազմութիւնները նորէն Փարիզ են ուղղած իրենց աչքերը, մայրաքաղաքի երեւելիներուն կ'իյնայ ապացուցանել, արժեցնել իրենց գոյութիւնը: Իբրեւ մարմին կամ իբրեւ անհատ:

Մեծ բան մը չէ սպասուած աշխատանքը: Ոչ ալ աննախընթաց նորութիւն մը, ուրիշ առթիւ կատարուած ըլլալով (10 առ հարիւրի օրէնք, «անկանոն»ներու խնդիր, գործադրկութեան նպաստ եւայլն):

Իսկ եթէ տակաւին կանխահաս կը նկատեն որ եւ է դիմում, այն ատեն թող բարի ըլլան զանազան հրահանգներ ուղղելու, շրջանէ շրջան կամ հրապարակաւ, որպէսզի ժամանակ չկորսուի:

Այս թելադրութիւնը կ'ընենք այն ենթադրութեամբ թէ իրաւասու մարմինները քիչ մը աւելի բան գիտեն կամ գիտնալու են, իրենց պաշտօնին բերումով:

Այս առթիւ, կրնան օգտակար ըլլալ նաեւ այն տարրերը որոնք զանազան խորհրդակցութիւններ եւ թերեւս ալ դիմումներ կատարած կամ ծրագրած են մինչեւ հիմա:

Մէկ խօսքով, անհրաժեշտ է լարել բոլոր ուժերը, կարելին փորձելու եւ գոնէ վրան-բաց անիրաւութիւնները կանխելու համար:

Երբ հարիւր «դատապարտեալներ» կը հաշուեն միայն Լիոնի մէջ, կրնաք երեւակայել թէ քանի հարիւր բոյներ պիտի քանդուին Փարիզէն Մարսէյլ, եթէ օրէնքը գործադրուի մեքենաբար, իր ամբողջ խստութեամբ...

Անհատներ չեն որ մոխիրի վրայ պիտի նստին, այլ ամբողջ ընտանիքներ, որոնք ոչ միայն իրենց ճակտի քրտինքով կ'ապրէին, այլեւ կ'օգնէին երկրին տնտեսութեան:

Իսկ վա՞ղը: Հապա եթէ նորէ՞ն գաղթեն, ճարահատ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Արմատական կուսակցութեան գործադիր կոմիտէն բացառիկ նիստ մը գումարեց շաբաթ օր, քննելու համար կարգ մը սուր վարչական խնդիրներ: Այս առթիւ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ վարչապետը, որ միեւնոյն ատեն կուսակցութեան նախագահն է: Ստորեւ՝ ճառին հիմնական մասերը.

— « Տասը ամիս առաջ իշխանութիւնն ստանձնելով, մենք յայտարարեցինք թէ ազգ. պաշտպանութիւնը մէկ ամբողջութիւն կը կազմէ: Դէպքերը եւ մեր գործունէութիւնն ալ հաստատեցին այս պարագան: Անգամ մը եւս հարկադրուած եմ յիշեցնել թէ միշտ զուգադիպութիւն մը տեղի կ'ունենար մեր ներքին անկարգութեանց եւ արտաքին դժուարութեանց միջեւ: Ամէն անգամ որ կառավարութիւնը տկարացած կամ վտանգուած կ'ըլլար, արտաքին դժուարութիւններն ալ կ'աւելնային: Ընդհակառակն, ամէն ինչ որ կը նպաստէ մեր ներքին վերակազմութեան, միեւնոյն ատեն կ'օգնէ բարձրացնելու Ֆրանսայի վարկը եւ նուազեցնելու անոր սպառնացող վտանգները: Բայց, տասը ամսէ ի վեր մեր կառավարութիւնը հարկադրուած էր պայքարիլ երկու ճակատներու վրայ միաժամանակ: Նախ՝ ստիպուեցաւ զսպել անհաւասարակշռութիւնը, չարակամութիւնը, մինչեւ անգամ հաւաքաբար մշակուած ահարկու ձեռնարկներ, ինչպէս անցեալ նոյեմբերի քաղաքական ընդհ. գործադուլը: Միեւնոյն ատեն հարկ էր ճակատիլ արտաքին դժուարութեանց դէմ: Այսպիսի կացութիւն մը չէր կրնար անվերջ տեւել: Օրերը լեցուն են դժուարութիւններով եւ հոգերով եւ կառավարութիւնը իրաւունք ունի պահանջելու որ Ֆրանսայի եւ իր կայսրութեան ամբողջութիւնը, ազգին կենսական շահերը բացարձակ առաջնութիւն ունենան ներքին քաղաքականութեան բոլոր հոգերուն վրայ: Ձեզի ծանօթ է կառավարութեան քաղաքականութիւնը,— խաղաղութիւն եւ ազգ. պաշտպանութիւն: Կառավարութիւնը չուզեր որ եւ է բան վտանգել, բայց չուզեր նաեւ որ եւ է բան լքել: Ան ժլատ է Ֆրանսացիներու արիւնին համար, բայց եւ արթուն կը հսկէ Ֆրանսայի շահերուն վրայ: Ան իր ամբողջ կորովը պիտի նուիրէ խափանելու ընդհարում մը որ կրնայ վերջ տալ արեւմտեան քաղաքակրթութեան: Բայց, պիտի չընդունի որ Ֆրանսայի դիրքը եւ շահերը վէճի ենթարկուին, բռնութեամբ կամ խորամանկութեամբ: Դէպքերը պէտք եղածէն աւելի իրաւունք կուտան մեզի: Երանի թէ ատոնք բանային բոլոր աչքերը: Ֆրանսացիներու առաջին պարտականութիւնն է աշխատիլ: Սակայն աշխատանքը օգուտ չունի, եթէ իր պտուղները չտայ բարեկարգութեան եւ ներդաշնակութեան մէջ: Հետեւաբար, անհրաժեշտ է որ ամէն օր աւելի ամրապնդուի ֆրանսական միութիւնը: Միայն այս գնով կրնանք յառաջ տանիլ այն արտաքին քաղաքականութիւնը որ կ'ուզէ փրկել ե՛ւ խաղաղութիւնը ե՛ւ Ֆրանսան »:

*** Քաղաքական բանաձեւի քննութեան ատեն, ծերակուտական Էմէ Պէրթօ փաստացի ճառ մը խօսելով, աղաղակեց.

— « Եթէ Իտալիա մնայ Պալէարեան կղզիներուն մէջ, հաստատելով Ֆրանսայի եւ Հիւսիսային Ափրիկէի հաղորդակցութեանց վրայ, այլեւս վերջացած է ֆրանսական կայսրութիւնը»:

Թէր ու դէմ վիճաբանութիւններէ վերջ, 1500 պատգամաւորները շնորհաւորեցին կառավարութիւնը՝ իր արտաք. քաղաքականութեան համար եւ վստահութիւն յայտնեցին ներքին քաղաքականութեան մասին: Այս առթիւ բաղձանք յայտնուեցաւ որ բարեփոխուի ընտրական օրէնքը:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԸ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

Իտալական ազդարարութիւն մը

Անգլիոյ վարչապետը Հռոմէն վերադարձին կանգ չառաւ Փարիզի մէջ, այլ միայն տեսակցութիւն մը ունեցաւ անգլիական դեսպանին հետ, ճեպընթացին մէջ: Իսկ արտաքին նախարարը, լորտ Հըլիֆաքս, Ժընեւ գնաց, ուր կը գտնուէր իր ֆրանսացի պաշտօնակիցը, Պ. Ժորժ Պոնէ: Այս տեսակցութեան առթիւ, Անգլիոյ ներկայացուցիչը մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդեց Հռոմի խօսակցութեանց մասին, շեշտելով թէ երկու կողմերն ալ ջերմապէս արտայայտեցին իրենց խաղաղասիրութիւնը: Երկու վարչապետները լայնօրէն յայտնած են իրենց տեսակէտները՝ բոլոր հարցերու եւ մասնաւորապէս Միջերկրականի հաւասարակշռութեան մասին: Գլխաւոր տարակարծութիւնը այն է որ, Անգլիա կ'ուզէ անփոփոխ պահել Միջերկրականի մէջ հաստատուած կացութիւնը, մինչ Իտալիա կը պահանջէ նոր հաւասարակշռութիւն մը հաստատել ի նպաստ իրեն: Բայց բոլոր խօսակցութիւնները տեսական հանգամանք ունին, եւ Իտալացիները որոշ բան մը պահանջելէ առաջ, կը սպասեն սպանիական հարցին լուծման: Հռոմի մէջ համոզուած են թէ Զօր. Ֆրանքօ պիտի յաղթէ եւ այս համոզումը Անգլիոյ ներկայացուցիչներուն հաղորդած են բացէ ի բաց: Անգլիոյ հետ կնքուած համաձայնութիւնը (1938 ապրիլ 16) պիտի գործադրուի: Ուրիշ խօսքով, Իտալիա ետ պիտի քաշէ իր կամաւորները, երբ Զօր. Ֆրանքօ յաղթէ, որ եւ է հողային պահանջ պիտի չներկայացնէ Սպանիոյ, Պալէարեան կղզիներու կամ սպա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՀԵՏ

Ամէն անգամ որ առիթ կ'ունենամ տեսնելու Մեծ Հիւանդը, կը ձգձգեմ, կ'անձրկիմ, տեսածս գրի առնելու համար:

Եւ չփմեղանքս ալ միշտ բանաւոր կը թուի: (Ո՞վ բանաւոր չի նկատեր որ եւ է պատրուակ, ինքզինքը արդարացնելու համար):

Կ'ըսեմ,— ի՞նչ հարկ տաք վէրքի մը պէս քրքրել անդամալոյծ հիւանդի մը տառապանքը, ներկայացնել պատկերը անոր անճար ողբերգութեան: Ինչո՞ւ պարբերաբար յիշեցնել ահաւոր փլուզումը...

Տարիներ առաջ, նոյնքան եւ աւելի ծանր եղկատագրի մը մատնուած էր Կոմիտաս վարդապետ, եւ մարդ կ'ըմբռնէր, զայն գրի առած ատեն: Սիա վերջին զոհը, Արմենակ Շահմուրատեան, նոյնպէս կենդանի նահատակ: Եւ դեռ ուրիշներ ալ, անշուշտ երիտասարդներ, որոնցմէ լուր չունինք...

Եւ սակայն, խոստացեր էի քանի մը տող գրել վերջերս ընկեր Ահարոնեանի տրուած այցելութեանց մասին: Եւ ահա կը կատարեմ խոստումս, հոգ չէ թէ շատ ուշ:

Անգամ մը այցելած էի, հոկտեմբերի վերջերը, Բժ. Սիվրիհիսարեանի հետ: Սենեակին մէջ նստած՝ խաղող կ'ուտէր, հատիկ հատիկ զատելով, կուտերը հանելով, եւ մեզի ալ հրամցնելով:

— Ճաշեցա՞ք...

Միշտ խնդումերես եւ կարծես անգիտակից իր կացութեան, պատասխանեց հաստատական, գլխու եւ ձեռքի շարժումներով:

Այս անգամ հազիւ քանի մը վանկեր կրցաւ արտասանել:

Եւ, ո՞ւրկէ ուր յիշելով որ երկու տարի առաջ Մարսէյլի մայր եկեղեցին տարած էինք զինքը, հասկցուց որ նորէն երթանք:

Կը թուէր թէ ուրիշ անգամ աւելի կազդուրիչ եղած էր տպաւորութիւնս:

Երկրորդ այցելութիւնը տեղի ունեցաւ նոյեմբեր 29ին, տեղատարափ անձրեւի մը տակ, ընկերակցութեամբ ընկերներ Ս. Վրացեանի եւ Յ. Պալըկեանի: Նորէն բժիշկն էր որ կ'առաջնորդէր, նախապէս ժամադրութիւն առած ըլլալով Տիկին Նուարդէն:

Ահարոնեան միշտ խաղող կ'ուտէր, հատիկ - հատիկ, նոյն ժպիտը դէմքին վրայ:

— Օ՜, օ՜, այո՛... այո՛...

Տարիներէ ի վեր առաջին անգամ էր որ կը տեսնէր ընկեր Վրացեանը: Կը ջանար բառ մը աւելի արտաբերել, կամ գէթ շարժումներով արտայայտուիլ:

— Ամէն տեղ ընկերները ձեզ կը հարցնեն միշտ, եւ ապաքինում կը մաղթեն:

Աչքերը կը փայլին ուրախութենէն եւ կը փորձէ շնորհակալութիւն յայտնել:

Յանկարծ դառնալով ընկեր Վրացեանի, կը սկսի համրել, մատներուն վրայ.— Մէկ, երկու, երեք, չորս...

Բոլորս կ'անձրկինք, հասկնալու համար իմաստը: Արդեօք միւս աւագ ընկերնե՞րը կը հարցնէ:

— Չէ՛, չէ՛... մէկ, երկու, երեք, չորս, հինգ...

Եւ կիսատ խօսք մը որ ըսել կ'ուզէ՝ այստեղ: Յետոյ,— ի՞նչ...

Ի վերջոյ կ'իմանանք որ ըսել կ'ուզէ,— հինգ տարիէ ի վեր ո՞ւր էիր, ի՞նչ կ'ընէիր:

Եւ Վրացեան պատմեց իր զանազան այցելութիւնները, մինչեւ Հարաւ. Ամերիկա:

Եւ այսպէս ամէն մէկը իր կարգին իրեն ու նոր յուշեր արթնցուց, միշտ զգուշանալով նեղել:

Երբ կը բաժնուէինք, դիտել տուի բժիշկին.

— Այս անգամ աւելի շատ բառեր կրցաւ արտասանել:

— Միշտ այսպէս է, երբեմն բոլորովին կ'անձրկի, երբեմն ալ կը բացուի: Ընդհանուր վիճակը շատ լաւ է, եւ սակայն...

Այո, եւ սակայն... պէ՞տք էր քրքրել այս վիշտը...

Վ.Ա.Հ.

Սուրիոյ խնդիրը Երեսփ. Ժողովին առջեւ

Երեսփ. Ժողովի ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, հարցապնդումներու ընթացքին, Պ. Ֆէլիքս Կռա պարզելով իտալական ճնշումը ֆրանսական կայսրութեան դէմ, յուզեց նաեւ Սուրիոյ խնդիրը: Այս առթիւ գոհունակութիւն յայտնեց որ ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիրը պիտի չներկայացուի երեսփ. ժողովին, գոնէ առանց խորունկ փոփոխութեանց: «Արդ, Իմանիթէ, Լը Փոփիւլէռ, Լա Տէփէշ տը Թուլուզ կը բողոքեն որ դաշնագիրը չի վաւերացուիր: Իտալական մամուլն ալ կը բողոքէ: Կը կարծէ՞ք թէ չիտակ ուղղութիւն բռնած կ'ըլլաք յանգելով «Փոփոլօ տ'Իթալիա»յի եզրակացութեան: Կ'ըսեն թէ անկարգութիւններ պիտի ծագին Դամասկոսի մէջ, նման Պաղեստինի, եթէ դաշնագիրը չվաւերացուի: Արդ, այժմ Դամասկոսի մէջ գիտեն որ դաշնագիրը պիտի չվաւերացուի: Ո՞ւր են խռովութիւնները »:

Սակայն եւ այնպէս բանախօսը դիտել տուաւ թէ Սուրիոյ ազգայնական կառավարութիւնը իսկ եւ իսկ հակաֆրանսական քաղաքականութեան մը կը հետեւի, թէ կը հեռացնէ ֆրանսացի պաշտօնեաները եւ թէ Սուրիոյ երեսփ. ժողովը քանի մը օր առաջ բանաձեւ մը քուէարկած է, ընդունելով հատուցում վճարել անոնց որ կռուեցան Ֆրանսայի դէմ, 1925 - 26: «Մենք անձնապաշտութեան քաղաքականութիւն մը վարեցինք Սուրիոյ մէջ, վերջին երկու տարիներու ընթացքին: Ուրախալի է որ Ֆրանսա այժմ կ'ուզէ վերապնահատել այդ քաղաքականութիւնը »:

*** Պ. Վիէնօ, ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրին հեղինակը չորս յօդուած հրատարակեց ընկերվարական պաշտօնաթերթին մէջ, պարզելով ամբողջ անցուդարձը: Իր կարծիքով, արկածախնդրութիւն է մերժել դաշնագրին վաւերացումը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ բոլշեւիկեան յեղափոխութենէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով խորհրդային քաղաքացիները պանան ճաշակեցին յունուար 14ին: Ապրանքը եկած էր Հարաւ. Ամերիկայէն եւ շուկայ հանուած քիլօն 15 րուբլիի:

500 ՕՏԱՐ ՕԴԱՉՈՒՆԵՐ, որոնց 300ը Ռուսեր են, մօտերս պիտի միանան չինական բանակին: Չինական կառավարութիւնը, որ վերջերս 200 օդանաւ գնած էր Ամերիկայէն, պաշտօնապէս կը հաստատէ այս տեղեկութիւնը:

ՀԻՆ ՀՆՉԱԿԵԱՆԻ ՄԸ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ ԻՐԱՆԷՆ

ԻՆՁՈ՞Ի ՀԱՄԱՐ ԵՆ ԽԱԲՈՒՄ

Վերջերս Իրան եկան Խորհրդային երկիրներից աքսորուած աւելի քան քառասուն հազար մարդիկ, որոնք պատկանում են մի քանի դասանանքների, մի քանի ազգութիւնների եւ մի քանի դասակարգերի եւ տարիներով ապրել են Ռուսաստանի զանազան մասերում: Այդ եկուորների բացարձակ մեծամասնութիւնը բոլշեւիկեան իշխանութիւնը հաստատուելու օրից ապրել են նոյն իշխանութեան տակ, շատերը նոյնիսկ նոյն իշխանութեան տիրապետութեան օրով են ծնուել, մեծացել, դաստիարակուել:

Սա մի լաւ առիթ էր բաւական ճշգրիտ տեղեկութիւններ ստանալու կատարուածների մասին մի երկրում, ուր սահմանները ամուր փակուած են օտարականների առջեւ, որտեղից տեղեկութիւնները արտասահման են հասնում շատ խիստ գրաքննութեան ենթարկուած, յաճախ կրճատուած, յաճախ աղճատուած եւ որ շատ Հայերի կողմից համարւում է Հայաստանի եւ հայ ժողովրդի միակ պաշտպանն ու հովանաւորողը:

Հետեւում եմ արտասահմանեան հայ մամուլին եւ անհամբեր սպասում եմ, որ նոյն մամուլի օրգանները իրենց թղթակիցների միջոցով պիտի տան քառասուն հազար եկուորների պատմածներից քաղուածքներ, որպէսզի իրենց ընթերցողները որոշ չափով ճշգրիտ գաղափար կազմեն Ռուսաստանի այլեւայլ մասերում, մասնաւորապէս Հայաստանում տեղի ունեցող դէպքերի մասին: Մասնաւորապէս սպասում էի, որ հայաստանասէր կոչուած եւ խորհրդային կարգերի ու իշխանութեան համակիր օրգանները առիթը պիտի չփախցնեն քառասուն հազար մարդկանց պատմածները լսելու, իրար հետ համեմատելու եւ ճշգրիտ եզրակացութիւններ անելու: Մտածում էի նոյն իսկ, որ Իրանում թղթակիցներ չունեցող արտասահմանեան թերթերը, մասնաւորապէս կուսակցականները իրենց սեփական թղթակիցները կ'ուղարկեն Իրան քառասուն հազար մարդկանցից գոնէ մի երկու հազար հոգու հետ խօսելու համար:

Բայց ահա ութ ամիս է անցել Իրան աքսորուածների առաջին կարաւանը հասնելուց ի վեր, եւ, բացի արտասահմանում հրատարակուող Դաշնակցական թերթերը ուրիշ ո՛չ մի հայ թերթ փորձ չարաւ խօսելու, հետաքրքրուելու, տեղեկութիւններ ստանալու եւ հրատարակելու համար:

Ոչ միայն փորձ չարեց առիթից օգտուելով ճշգրիտ տեղեկութիւններ ստանալու եկուորներից, այլ դրանց եւ նրանց ազգականների ռուսական բանտերում եւ աքսորավայրերում կրած տանջանքների մասին էլ խօսք չասաց, չմատնանշուեց նոյնիսկ կատարուած բռնութեան փաստը:

Տարիներ առաջ, Աթաթիւրքի կառավարութիւնը մի քանի տուն Հայերին աքսորեց Սուրիա եւ հայ մամուլի օրգանները որոնց թւում ե՛ւ խորհրդային կարգերի գովքը անողները ահագին աղմուկ բարձրացրին եւ իրաւամբ խիստ քննադատութեան ենթարկեցին Թուրք կառավարութեան նոյն արարքը: Սանճաքում սրճարանի մի հայ աշակերտի վրայ մի Թուրք սպայ բռնութիւն գործ էր դրել վերջերս: Հայ մամուլը այդ բռնութեան մասին էլ գրեց եւ հանրային կարծիքը խռովեց կատարուած բռնութեան դէմ:

Իրան են եկել խորհրդային երկիրներից աւելի քան քառասուն հազար հոգի, որոնց թւում մօտ 7000 Հայեր, աքսորուած, թշուառացած, զրկուած իրենց ընտանիքներից, ազգականներից, հարազատներից, անորոշութեան մատնուած, մօտ այնքան էլ պիտի գան դեռ աւելի թշուառացած: Մօտ քսան հազար էլ, որոնցից մօտաւորապէս 4000ը Հայեր. Իրան առաքուած թշուառների ազգականներից, բարեկամներից ռուսական աքսորավայրերում եւ ջանաերումն են տեղաւորուած միշտ մահուան աշխատանքի ենթարկուելու վտանգը աչքերի առաջ: Ահա մի սոսկալի ողբերգութիւն, ողբերգութիւն մօտ 100.000 անհատների, որից մօտ 17—18.000ը Հայերի, եւ արտասահմանեան հայ մամուլը բացարձակապէս լռութիւն է պահել ու պահում է եւ ամբողջ 8 ամիս ի զուր սպասում եմ վրդովմունքի որ եւէ արտայայտութեան, գոնէ պարզ փաստը արձանագրելուն:

Ճշմարտութեան չդաւաճանելու համար մատնանշեմ, որ խորհրդային կարգերի բարեկամ մի հայ շաբաթաթերթ մի թղթակցութիւն զետեղել էր իր սիւնակներում վերոյիշեալ աքսորուածների Իրան հասնելուն առթիւ, ցաւալի է ասել, որ մօտ 100—120 տող թղթակցութեան մէջ հազիւ 15—20 տող նուիրուած էր աքսորուածներին, մնացած բազմաթիւ տողերով խորհրդային կարգերի երկիրպագու շաբաթաթերթի թղթակիցը գովքն էր հիւսել Հ. Ը. Բ. Միութեան Թեհրանի մասնաճիւղի եւ նրա մի քանի գործակալների: Որպէս ընթերցող այն տպաւորութիւնը ստացայ, թէ յիշեալ թղթակիցը առիթից օգտուել է գովելու համար Բարեգործականներին, որոնց հասցրած օգնութիւնը համեմատած թշուառութեան շատ չնչին էր: Այդ տպաւորութիւնը ստացայ նրա համար, որ թղթակիցը փորձ չէր արել եկող թշուառների կացութեան, աքսորուելու պատճառների եւ կեանքի պայմանների հետ ծանօթանալու, էլ չեմ ասում նրանցից տեղեկութիւններ ուզելու Ռուսաստանում կատարուածների մասին:

Զնայած իր բոլոր պակասութեան վերոյիշեալ թղթակցութիւնը յամենայն դէպս աքսորի մատնուածների թշուառութեան փաստը արձանագրում էր: Սոյն հանգամանքն էլ պէտք է առաւելութիւն համարել, քանի որ միւս արտասահմանեան հայերէն թերթերը լռութիւն պահեցին սոյն հարցի շուրջը եւ, եթէ խօսեցան, խօսեցան մի միայն հաստատելու համար թէ Դաշնակցական թերթերի տուած տեղեկութիւնները դիտումնաւոր են ու սուտ:

Բնական եմ գտնում, որ ոչ-Դաշնակցական շատ օրագրողներ եւ գործիչներ չհաւատան Դաշնակցական թերթերի տուած տեղեկութիւններին եւ ջանան նրանց ազդեցութիւնը թուլացնել, բայց բոլորովին անբնական եմ գտնում այն փաստը, որ խորհրդային երկիրների ու կարգերի բարեկամ թերթերը կամ կուսակցութիւնները գրեթէ ո՛չ մի փորձ չարին Իրան աքսորուած քառասուն հազար մարդկանց հետ խօսելու, նրանց բերնից ճշմարտութիւններ լսելու, մանաւանդ որ եկողների բացարձակ մեծամասնութիւնը բանուորներ են, որոնք արտաքսուած են բանուորա-գիւղացիական երկրի սահմաններից դուրս: Կարող է պատահել, որ աքսորուած մտաւորականները, վաճառականները, գիւղացիները թշնամաբար արտայայտուէին բանուորական դիկտատուրայի մասին, բայց բանուորները յամենայն դէպս կարող էին եւ պէտք է, որ գովքը անէին նոյն դիկտատուրայի ստեղծած կարգերի եւ կեանքի պայմանների մասին: Մի՞թէ սա մի լաւ առիթ չէր խորհրդային կարգերի գովքը անող թերթերի համար նոյն կարգերի մասին բանուորների բերնով ճշմարտութիւններ լսելու եւ այդ ճշմարտութիւնները հանելու Դաշնակցական թերթերի տուած տեղեկութիւնների դէմ:

Մի պատահական անցորդի պատմածները խորհրդային կարգերի սիրահար մամուլի օրգաններում հետաքրքրութիւն է առաջացնում, Հայաստանից ստացուած եւ Ձեկայի գրաքննութիւնից անցած մի նամակ մեծ տեղ է բռնում նոյն թերթերում, որոնցից ոմանք նոյնիսկ հարց էին առաջացնում Հայաստան պատգամաւոր ուղարկելու իրերի կացութեան հետ տեղն ու տեղը ծանօթանալու: Մի՞թէ Իրան եկած քառասուն հազար մարդկանց մէջ գոնէ քառասուն հոգի դժուար էր ճարել, որ արժէքաւոր բաներ պատմէին իրենց դիմողներին: Ինչո՞ւ խորհրդային կարգերի սիրահար թերթերը այս փորձը չարին:

Ինձ յաջողուեց աքսորուածներից շատերի հետ խօսիլ: Նրանց թւում պատահեցի հասունացած մարդկանց, որոնք ընդունակ էին եղել տեսնելու իրենց շուրջը կատարուածները, ըմբռնելու ու հասկանալու կատարուածների էութիւնը, համոզուած եմ, որ խորհրդային կարգերի երկիրպագու թերթերի թղթակիցներն էլ պիտի հանդիպէին բազմաթիւ խելքը գլխին մարդկանց, որոնք ընդունակ պիտի հանդիսանային շատ բաներ ասելու նրանց եւ նրանց ընթերցողներին: Իմ կարծիքն է, որ ամէնից շուտ խորհրդային կարգերի բարեկամները պիտի շտապէին նոյն մարդկանց փնտռելու եւ գտնելու:

Մենք, Սփիւռքում ապրողներս, ամէն տեղ եւ ամէն պարագայում ճշմարտութիւնն ենք փնտռում եւ գնում ենք ամէն տեղ, բախում ենք ամէն դուռ ճշմարտութիւնը ճարելու համար: Մեր սոյն հասկացողութիւնն է գուցէ պատճառը, որ սպասում ենք, որ Եւրոպայում եւ Ամերիկայում հրատարակուող թերթերը, որոնց թւում եւ հայերէնները, ճշմարտութիւնը փնտռեն եւ այն ճարելու համար ամէն դուռ բախեն:

Դժբախտաբար վերջին երկու տասնեակ տարիներում նկատում ենք, որ արտասահմանեան հայ թերթերի մեծ մասը, մանաւանդ խորհրդային կարգերի երկիրպագուները, ոչ մի բանից այնքան չեն խուսափում ինչքան ճշմարտութիւնից, եթէ մանաւանդ այդ ճշմարտութիւնը վերաբերում է խորհրդային երկիրներին: Այս բանը Սփիւռքում ապրողներիս համար անհասկանալի է, անհասկանալի է մասնաւորապէս նրա համար, որ նոյն թերթերը հրատարակւում են ժողովրդապետական երկիրներում, ուր մամուլը ազատ է եւ մեծ մասամբ հայ կուսակցութիւնների կողմից, որոնց ծրագրերի մէջ կայ պահանջ մամուլի ազատութեան:

Պետական կամ քաղաքական գաղտնիքների մասին լռել, լռել զինուորական պատրաստութիւնների մասին հասկանալի է, բայց լռել այնպիսի դէպքերի մասին, որ կատարւում են միլիոնաւոր մարդկանց աչքի առաջ, այդ ոչ միայն անհասկանալի է, այլ մեր տեսակէտով՝ աններելի էլ է: Ազատ մամուլի պարտականութիւնն է փաստերը արձանագրել, նրանց էութիւնը ստուգել ու բացատրել պատճառներն ու հետեւանքները եւ ոչ թէ չոր ու ցամաք, մեծ մասամբ նպատակաւոր տեղեկութիւններ տալ ընթերցողներին եւ նրանց մոլորեցնել:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳՐԻԳՈՐ ԵՂԻԿԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ

ՃԱՄԲՈՒՍ ՎՐԱՅ

—oo—

Բ.

Կայարանին մէջ կը լուացուիմ.— Կրնաս լոգնալ ալ հոն.— ու կը մտնեմ ճաշասրահ: Հոն կը խմեն: Հոն կը ծխեն: Ու կը քնանան՝ գլուխնին դրած սեղաններուն: Հաճոյքի աղջիկներ կ'ապսպրեն տեսակ տեսակ բաներ, կ'ուտեն, կը խմեն ու այնքան հաճոյակատարութիւնով դրամը կը նետեն: Պատերազմի անկար մը նամակի թուղթ ու քաղաքին տեսարաններ ու դրոշմ կը ծախէ, այնքան շատ:

Դուրս կ'ելլեմ: Զորս կողմ ջուր, հով, մութ ու մշուշ: Անձրեւը բարակ խարազանով կը զարնէ ուզած տեղը, բայց չես կրնար նետել ցուրտէն ու ջուրէն: Կը կծկեմ կուրծքս ու կը խրիմ մշուշին մէջ: Կ'ըսեն թէ գայլը կը սիրէ այդ երեւոյթը: Ինքնաշարժներ եւ ճեպընթացներ մեծարագ ու մեծաղմուկ կը թռին չորս դիէն: Գընա, գնա որ հասնի ....:

Ծաղիկներ առջեւս, ծաղիկներ չորս դիս, սալայատակէն վեր ու վար: Խարտեաշ վաճառորդուհիները աւելի կը պճնազարդեն զանոնք: Կը քալեմ, հեղ մը ծաղիկներուն, երկու հեղ աղջիկներուն նայելով, ու կը մտնեմ դուռէ մը, ծաղիկներ մեծ սրահին մէջ, շարք շարք, փունջ փունջ, բուռ բուռ: Ճերմակ ճերմակ, գոյն գոյն, այնքան առատ են անոնք: Այնքան անոյշ, այնքան աղուոր, սա վաճառող հեւսիսի աղջիկներուն պէս գունափրթիթ: Եկեր ու ծաղիկներու շուկան եմ ինկեր, ուր ծառ ու բոյս ալ կը ծախուի, անոնց համար որ տուն ու դուռ, բակ ու պարտէզ ունին տակաւին:

Դուրսը լուացեր է արդէն, ու նաւեր, ջրանցքներու վրայ, անուշ կը բառաջեն: Կաթ մը արցունք կը կաթի այտերուս: Ո՞ւր մնացիր դուն, սպիտակ հարաւ: Լեռներ սլացիկ, հայրենի երկինք անոնց վրայ չոքած: Ո՞ւր դուն, նահապետական տուն, ու գերեզմաններ, գերեզմաններ, անոնց՝ որ մեկնեցան աչքերը թաց, աչքերը բաց ...

... Կը քալեմ հրաշալի քաղաքէն, զյանիկ մը շրթներուս: Հեռուն հայելի մը կը ծփայ յղի ամպերուն տակ: Ալսթրի ծովը, քաղաքին կեդրոնը: Որորներ ալիքներուն վրայ ժիր ժիր կը թռչկոտին վեր վար ու ալիքներուն մէջ կը թիավարեն: Դուք հո՞ս, հին սիրելիներ: Բանբերները մօտալուտ գարունին, վարը հոն, Մոլտաւայի ափերուն: Ուր կուգային, նախ մի առ մի, յետոյ տարմերով, երբ սառոյցը հալէր: Ու ալ՝ գարունը չէր ուշանար: Ինչ խաղեր կը փորձէին, աճպարարութիւններ, առանց չուանի եւ առանց դիւանագէտ ըլլալու: Թռիչքի միջոցին, օդէն, նետուած հացիկը կը խլէին: Ու կը կանչէին խուլ ձայնով մը, որ երգ չէր: Յետոյ, առաջին կոկոններու վախէն մեկնելու համար Պոհեմիոյ եղաւերները, ուր թուխս կը նստէին ու ձագ կը հանէին: Ահա աչունը հոս կը չունեն եղեր, հիւսիս, ընտանեկան յաւելումով միասին: Ու Ալսթրի ծովափին ուրախ ժամանակ կ'անցընեն, խրելով կոհակներուն մէջ ու թռելով անոնց վրայ:

Այն չքեղ ծովափէն, որ եւ է տեղ, ուր ափունքը թումբ կը կազմէ եւ վրան գեղաշնորհ շէնքեր կը բարձրանան, լայն ցուցափեղկ մը հագուեր, զարդարուեր, արեւելեան հէքեաթ կը պատմէ: Անունը Պեսուտօ: Ամբողջ արեւելք հէքեաթ դրկեր է, երազ ու հրաշալիք, որ գան ու սա գոռոզ Եւրոպացիներուն սորվեցնեն թէ մենք ով ենք եւ ինչ արուեստ ունինք: Այո, արեւմուտք կը հիանայ այդ արուեստին վրայ, կը գնահատէ զայն, ու սուղ կը վճարէ անոր համար, շատ սուղ: Բարեկամ, եթէ դուն ժամանակ եւ փափաք ունիս, եւ Պեսուտօն, մութ ու կասկածելի ծագումով հրեայ, տրամադրութիւն ունի, կեցիր հոն, բանալ տուր անոր գորգերը, ու դիտէ ժամերով, օրերով, ամիսներով: Այնքան շատ են անոնք ու այնքան լուսահրաշ, Ու ալ պէտք չունիս կարդալու Ծահնամէ, Հազարումէկ գիշերներ, Սասունցի Դաւիթ, եւ դեռ չեմ գիտեր ինչ: Արեւելք պարպեր է իր գանձարանը ու հոս թափեր: Գերմանիոյ ամենամեծ գորգի վաճառատունը, ամենաշքեղ ու թանկարժէք գորգերը, ամենամեծ հաւաքածոն: Պեսուտօ:

Եւ ո՞րքէ ուր սա Հայը հոս, որ եկեր, ու ան ալ Պեսուտոյին քով, ճիշդ փովիկը, համարձակեր է իր տաղանդը ու ճարպիկութիւնը արժեցնել: Հրանտ Պուտաղեան կը կարդամ ու անմիջապէս բնականաբար ներս կը մտնեմ: Տունիս պէս, եղբօր պէս: Չէ՞ որ ան Հայ է, ես Հայ: Ինծի եկող Հայերն ալ առանկ են եկեր միշտ: Թող գան, բարի են եկեր, հազար բարի: Ես ալ Հայու տեսնչն ու կարօտն ունիմ արդէն, նստած մինակս Առսիկի քիմիական գործարանին բարձր ծխնելոյզներուն տակ, որ գիշեր ցերեկ մուխ ու մուր կը տեղան գլխուս:

Ներսը գորգ կը բանան, ու այնքան շատ ապրանք կայ, որ Պեսուտօ կրնայ ըսել, «եթէ Պեսուտօ չըլլայի, պիտի ուզէի Պուտաղեան ըլլալ»: Հայերէն բարեւէն սա մէկը չի հասկնար, բայց ուրիշ մը անդիէն ձեռքով կ'ընէ.— Եկէք կը հրամայէ, ու կը սկսի առջեւս վազել, իբրեւ թէ մրցում մը շահելու համար: Կը հետեւիմ իրեն, իբրեւ թէ նոյն նպատակով: Երբ տեղ մը կանգ կ'առնենք, որ գրասենեակն է,— որքան չքեղ,— ցատկելով սեւ-ղանի մը վրայ կը նստի հայրենակիցը, առատ սեւ մազերով, խոշոր, դոտ յօնքերով, մեծ, սեւ աչքերով, որոնք ուշիմ ուշիմ կը փայլին:

Կ'ըսեմ որ Հարաւէն եկայ, այս առտու, եւ պատահմամբ իր նունը կարդալով ինքնաբերաբար նե մտայ:

— Ախպէր, դուք, Թրքահայեր, կը սատէ գլխ յանկարծ, ահա էք, դարձուածքներով կը խօսի Շիտակ չըսէ՞ք ձեր միտքը թէ ինչ եկեր էք, որպէսզի օգտակար ըլլա

Շատ կը խնդամ մէկէն, փոխան պայրանալու, յիշելով ուրիշ Հրա մը, ուրիշ երկրի մը մէջ, որ պա բաներէ աղդուելով ճիշդ ասանկ ցասնու, թէեւ գերմաներէն: Անշու իր մայրենի լեզուն չէ այդ, ոչ ալ ըը լեզուն, որոնք Բալուցի են եղա Բայց ինք այդ լեզուով է կրթու տակաւին մանուկ Գերմանիա փոխա դրուած ըլլալով հայկական առա մեծ ջարդերուն: Գերման ընտան մը մէջ իբրեւ զաւակ կը մեծնայ: Յ տոյ Գերմանուհիի մը հետ կ'ամուս նանայ եւ աղջիկ մը կ'ունենան: Բա ձգեց կինը, որ հաւատարիմ չէր: Հ յուհի մը ապսպրեց Պալքաններէ այս անգամ ալ աղջկան մայրը չու զաւակը այնքան հեռու երկիր դրկ անծանօթ մարդու: Ուստի շատ հ րուստ հրեայ գործարանատէրի աղջիկը առաւ: Աղջիկ մը եւս ունեն միասին, բախտը չունենալով տղա Ու հիմա, եթէ բաժնուած չեն իր մէ, պէտք է բաժնուին կամ գաղթե Որովհետեւ արիականն Հայը Գերմա նիոյ մէջ չի կրնար հրեայ կին ունե նալ: Թէ ի՞նչ պիտի ընէ Հրանդիկ կ արդէն ըրեր է, դժբախտաբար չունիմ: Միայն գիտեմ որ այսպէս ցասնու, երբ բարկանայ, առա պատճառի: Իսկ երբ ան պոռայ, շա զուարճալի է: Ուստի խնդացի, Հայրենակից Հրանդն ալ խնդաց: բարեկամաբար ու շատ սիրալիր խօ սեցանք անկէ վերջ:

Ըսաւ որ Թիֆլիսցի է, Ցուրիցերի ուսած, եւ եկեր է Համպուրգ լեզ սորվելու: Բայց Հայ մը պատճառ դեր է որ խանութ բանայ: Ծանր դանդաղ, սպանիչ գործ: Ինք երիտա սարդ է, խանդավառ, կ'ուզէ շար ժուիլ, եւ կապուած է հոս:

— Այլեւս անընդունակ եմ կ'ըս գործի, նախաձեռնութեան ոգին մե ռած է մէջս: Այս գործը գլխ մեռցուց փճացուց: Ախպէ՛ր, ես մի փճացա մարդ եմ...: Անշուշտ ան շատ ճար պիկ, ազդասէր եւ արժէքաւոր երի տասարդ է, ու այս ինքնադնահատու մը անտեղի է ու չափազանցուած:

×

Դուրսը արեւը պայծառ եկեր է գե ղին պատմուճան հագած: Ի՞նչքան ունենուան համար: Որովհետեւ ծեր ան հոս ու շուտ յոգնելով տուն կը դառնայ: Օթոները կը թռչին այնքա արագ, իբրեւ թէ դիրենք հալածող ը լայ: Կը քալեմ օտար հիւպատոսարա մը, բայց տեղը չեմ գիտեր: Անկի մը մէկը կեցեր է, ինծի պէս չածիլ ուած: Ուստի անոր կը համարձակի փողոցը հարցնել: Ուսը կը թօթուէ յօնքերը կը պռստէ, կ'ըսէ թէ չիգի տէ, ու հետս կուգայ միասին փնտռե լու: Կը կարծեմ թէ դաւառաբարբառ կը խօսի, անոր համար չեմ հասկնար զինք: Բայց կ'ըսէ որ շուէտացի նա ւաստի է եւ Համպուրկի ու Շուէտի միջեւ կ'երթեւեկէ:

— Կեցիր կ'ըսեն ինծի անդինէն

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

(Դ. եւ վերջին մաս)

Բուխարին ստիպուեցաւ պատասխանել իր թերթին մէջ՝ յայտարարելով որ հիացում կը զգայ հանդէպ հին ժամանակներու Ռուսերուն, ու ցաւ յայտնեց որ տարբեր մեկնութիւն բռնացեր է իր «Օբլոմովի ազգ» արտայայտութիւնը: Վէճը սակայն չփակուեցաւ այսքանով,— 5 Մայիսին, «Մամուլի Օր»ուան առթիւ, խորհրդային մամուլի տնօրէնը (որ կը դառնէ համաձայն կոմունիստ վարդապետութեան հայեցողութեանց), Տալ, դարձեալ կը դատապարտէր Բուխարինը վնասակար նուիրականութեանց դէմ ոճիրով: Ու կը փառաբանէր խորհրդային հայրենասիրութիւնը, որու դէմ կը պայքարէին կարգ մը վարդապետական ախոյեաններ՝ բռնելով Մարքսի եւ Էնգէլսի մէկ խօսքը. «Պրոլետարները հայրենիք չունին»: Արիւնահեղ պայքար մըն էր այս՝ զոր Սթալին կը մղէր վարդապետական յամառ ախոյեաններու եւ կոմունիստ տեսաբաններու դէմ, [illegible] մը որ յատակը պարզէ աւելի լաւ քան բոլոր ամբաստանագիրները եւ դաւաճանութեանց խոստովանութիւնները, այն խոր իմաստը ընդդիմութեան, զոր Սթալին կը փորձէ խորտակել ընդդիմահարութիւններով եւ մաքրագործումներով:

Երկու այս մեծ պաշտօնաթերթերէն (Պրավդա եւ Իզվեստիա), ինչպէս նաեւ Գիւղացիական թերթէն զատ, որ արժանացաւ լենինեան շքանշանին — Խորհրդ. Միութեան մէջ շքանշանով կը փառաւորուին թերթերն ալ,— կը հրատարակուին ուրիշ կարեւոր թերթեր՝ քաղաքացիներու այս կամ այն խումբին յատուկ:

Այսպէս, Գիւղացիական թերթը, որ կը հրատարակուի 1,250,000 օրինակ, տարածուած է կոլխոզներու մէջ: Իսկ Կոմսոմոլսկայա Պրավդա որ կը հրատարակուի 600,000 օրինակ, տարածուած է կոմունիստ երիտասարդութեան մէջ: Պիոներսկայա Պրավդա, երկօրեայ, 600,000 օրինակ, երկսեռ պատանեկութեան մէջ (10-15 տարեկաններ): Գոյութիւն ունին նաեւ ուրիշ քառասնեակ մը պարբերաթերթեր, պատանիներու յատուկ, Պիոներսկայա Պրավդայի ձեւով,— անոնց մէջ ամէնէն կարեւորն է Կոլխոզնիէ բէբիատա, 300,000 օրինակով:

Զանազան գործավարութիւններ իրենց յատուկ թերթերն ունին,— ինչպէս Կրասնայա Սվեզդա (Կարմիր աստղ) կը հրատարակուի ազգային պաշտպանութեան գործավարութեան կողմէ, սպաներու եւ զինուորներու համար: Կարմիր նաւատորմը՝ ծովային գործավարութեան կողմէ: Ուսուցիչներու թերթը (250,000 օր.) կրթ. գործավարութեան կողմէ: Ինդուսթրիա՝ ծանր արդիւնաբերութեան գործավարութեան կողմէ, այս թերթէն առաջ եւ անոր տեղ կը հրատարակուէր Զա Ինդուսթրիալիզացիու: Եւ վերջապէս Ելմտական թերթը՝ (65,000 օրինակ) ելմտական գործավարութեան, Պետ. Դրամատան եւ իր պաշտօնէութեան սէնտիքային կողմէ: 1937 Նոյեմբերէն առաջ՝ այս թերթին տեղ կը հրատարակուէր Տնտեսական կեանքը:

Աւելցնենք այս թերթերուն վրայ Տրուդ (Աշխատանք) թերթը, որ կը հրատարակուի, 1921էն ի վեր, աշխատաւորներու սէնտիքային կողմէ, Նա Ստարաժէ (Պահակը) օդային-քիմիական պատերազմի գործավարութեան կողմէ, Վեչերնայա Մոսկվա՝ քաղաքական խորհուրդին կողմէ,— յետմիջօրէի այս թերթին արձագանգը շատ կը լսուի արտասահմանեան թերթերու մէջ: Եւ վերջապէս յիշենք երեք թերթեր եւս, որոնք կը հրատարակուին Մոսկուայի մէջ, ի պէտս օտարականներուն, երկուքը՝ օրաթերթ եւ մէկը՝ շաբաթաթերթ,— Մոսկօ Տէյլի Նիւզ (անգլերէն), Տէօյչէ Ցենթրալ Ցայթունգ (գերմաներէն) եւ Ժուռնալ տը Մոսքու (ֆրանսերէն),— այս երեք թերթերն ալ կը խմբագրուին արտաքին գործավարութեան իբրեւ կիսապաշտօնական օրգան:

Զանազան հանրապետութեանց մայրաքաղաքներուն մէջ հրատարակուած թերթերուն կարգին, յիշենք ամէնէն կարեւորները.— Ուկրայնայի մէջ Վիստի, ուկրայներէն լեզուով, պաշտօնաթերթ ուկրայնական կառավարութեան, Կոմունիստ, ռուսերէն, պաշտօնաթերթ ուկրայնական կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին: Անդրկովկասի մէջ՝ Կոմունիստ, վրացերէն լեզուով, պաշտօնաթերթ Վրաստանի կառավարութեան եւ կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին, Զարիա Վոստոկա (Արեւելքի արշալոյսը), ռուսերէն, պաշտօնաթերթ կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին: Բագուի մէջ՝ Կոմունիստ, ազէրի լեզուով, պաշտօնաթերթ Ազրբէջանի կառավարութեան եւ կոմունիստ կուսակցութեան, եւ Բագինսկիի Ռաբոչիի, աւելի հին քան Պրավդան,— թեւակոխած է 37րդ տարին,— ռուսերէն լեզուով: Վերջապէս Իզվեստիայի եւ Պրավդայի մասնաւոր տպագրութիւններ, Թիֆլիզի մէջ, այն քլիշէ էջերով որոնք օդանաւով կը բերուին Մոսկուայէն, ամէն օր:

Եթէ Մոսկուայէն յաճախ հեռախօսով տուն կը տրուին զանազան հանրապետութեանց պաշտօնաթերթերու խմբագրականները, այսուհանդերձ դաւառական այդ թերթերը հետաքրքրական են ներքին կեանքի արձագանգներով: Այդ թերթերէն է որ օտարականը կ'իմանայ թէ ինչ մաքրագործումներ կը կատարուին, պաշտօնի ինչ փոփոխութիւններ տեղի կ'ունենան: Այդ տեղեկութիւնները կը լրացնեն պատկերները:

Այսպէս, զրոյց կը շրջի թէ մարաջախտ Բուդեննի, զին. հրամանատար Մոսկուայի, ձերբակալուած է, եւ զրոյցը կը հերքուի՝ երբ, Մայիս 1ի առթիւ, մարաջախտ Բուդեննի, կը մասնակցի զօրահանդէսին: Զրոյցը կը կրկնուի, երբ անունը չի կարդացուիր Մոսկուայի կոմունիստ կուսակցութեան կոմիտէի թեկնածուներու ցանկին մէջ, բայց դարձեալ կը հերքուի, երբ թերթի մը մէջ կը տեսնուի նկարը, հանդէսի մը առթիւ:

Եզրակացնելով,— հակառակ այն բիրտ լեզուին, զոր խորհրդային թերթերը կը գործածեն արթնութեան մէջ պահելու համար ժողովրդական զանգուածները, մինչ արտասահմանի մէջ դժնդակ տպաւորութիւն մը կը թողու, հակառակ այն լռութեան կամ խեղաթիւրումներուն, որոնց կ'ենթարկուին լուրերը համաձայն իրենց քաղաքականութեան, այսուհանդերձ խորհրդային մամուլը կը ներկայացնէ, գլխու պտոյտ տուող իր տարածումով եւ կազմակերպութեամբ, վարչաձեւին ամէնէն յատկանշական նուաճումը, քսան տարիներու ճիգերու անուրանալի յաջողութիւնը:

ԱՆՐԻ ՌՈԼԷՆ

ՏՈՄՍԵՐ

Կապոյտ թռչունը

Նախագահ Րուզվէլթ պետական համարձակախօս ղեկավար մըն է, որ իր մտածումները անվարան ու անսեթեւեթ, երբեմն նոյնիսկ յանդուգն կերպով արտայայտելու արիութիւնը ունեցած է միշտ ։

Ամերիկեան խորհրդարանի նստաշրջանի բացման առթիւ, ան յունուար 4ին խօսեցաւ ընդարձակ ճառ մը, որուն կարեւորագոյն մասը յատկացուած էր երկրին արտաքին քաղաքականութիւնը շօշափող հարցերու ։

Րուզվէլթի ճառէն յստակ կ'երեւար թէ Մ. Նահանգները խիստ դժգոհ է աշխարհի վրայ ծանրացող սպառնալիքներու յարաճուն մղձաւանջէն ու եւրոպական կարգ մը մեծ պետութեանց ծաւալական խլրտումներէն ։

Ան կ'ըսէ. «տնտեսական ու ռազմական զինաւորումը ամէն օր քայլ մը կը մօտեցնէ մեզ ճակատագրական բախումին ։ Մեր շուրջ ամենուրեք կան սպառնալիքներ նորանոր ծաւալականութեանց՝ զինուորական եւ տնտեսական ։ Արտասահմանէն փչող փոթորիկները ուղղակի կը սպառնան Ամերիկացիներուն համար թէ՛ անցեալին մէջ եւ թէ՛ այժմ կենսական երեք հաստատութեանց,— կրօնք, ժողովրդապետութիւն եւ միջազգային վստահութիւն » ։

Այս խօսքերը պարզ են իրենց քաղաքական իմաստին մէջ ։ Պարզ է նաեւ թէ որո՛նց հասցէին ուղղուած են անոնք ։

Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը, ինչպէս նաեւ բովանդակ ամերիկեան ժողովուրդը, խորշանք ունին միատիրական կարգերու հանդէպ, եւ այս զգացումը բացէ ի բաց կ'արտայայտեն թէ հանրային ճառերով եւ թէ մամուլի մէջ ։ Ամերիկայի մէջ հետզհետէ կ'արմատանայ այն համոզումը, սխալ կամ շիտակ, թէ յետպատերազմեան քաղաքական խառնակ կացութեան պատասխանատու միատիրական պետութիւններն են, որոնք ոչ միայն աշխարհակալութեան ախորժակներ ունին, այլ նաեւ գործնական քայլեր առած են յաճախ՝ դիմելով զէնքի ուժին ։

Մ. Նահանգներու համակրանքը բացայայտօրէն ժողովրդավար ազգերու հետ է ։ Ասիկա չափով մը հասկնալի է, երբ նկատի առնենք որ ինքը՝ Ամերիկան ժողովրդավար երկիր է եւ մոլեռանդ պաշտպան ու հաւատաւոր՝ ազատ կարգերուն ։

Բայց սով միայն կարելի չէ բացատրել Մ. Նահանգներու նման մեծ պետութեան մը ամէնէն պատասխանատու ղեկավարին — նախագահին — բերնին մէջ ա՛յնքան սուր խօսքերու իմաստը ։ Աւելի խոր ու իրական բան մը կայ, բացի գաղափարախօսական տարակարծութենէ, որ կը մղէ Ուաշինկթընի դէմքերը թշնամանքի մօտեցող արտայայտութիններ ու ակնարկութիւններ ընելու Եւրոպայի կամ Ասիոյ միատիրական մեծ պետութեանց հասցէին ։

Ամերիկա պատերազմասէ՞ր է ։ Ոչ անշուշտ ։ Ան կ'ուզէ միջամտե՞լ ըլլալ հին աշխարհի վէճերուն եւ աւելի գործօն դե՞ր խաղալ անոնց կարգադրման մէջ ։ Տարակուսելի է ։ Ի՞նչն է ուրեմն, որ կը մղէ Ամերիկացիները խժռելու իրենց դէմքերը Ճափոնի, Գերմանիոյ ու Իտալիոյ դէմ ։

Այս կէտը քիչ մը մութ է, ու դըժուար է պարզել սոսր ներքին ատառը ։

Նկատելի է որ մինչ ամերիկեան մամուլն ու բեմերը ամէն օր կրակ կը փսխեն միատիրական պետութեանց դէմ ամէն առիթով,— հակահրէական հալածանքներ եւն., միւս կողմէ շատ քիչ կ'անդրադառնան, նոյնիսկ կ'անտեսեն աշխարհի ամէնէն զարշելի ու բռնապետական վարչակարգը, որ կ'իշխէ Խ. Միութեան մէջ ։ Պերլինի ու Թոքիոյի դէմ դժգոհութեան աղաղակ բարձրացնող, ամբողջ ամերիկեան ցամաքամասը դրսի աշխարհին դէմ պաշտպանելու յանձնառութիւն ըստանձնող Ամերիկացիները դառն խօսք մը, ծանր մեղադրանք մը չունին Մոսկուայի հասցէին, որ իրական հրձիգն է միջազգային հրդեհներու ։

Ի՞նչէն կը բխի այս միակողմանի դիրքը ։

Կը թուի, թէ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը յուսահատած է աշխարհի խաղաղեցումէն եւ կը նախատեսէ վտանգ իրեն համար Արեւելքի մէջ Ճափոնէն ու Հարաւ. Ամերիկայի մէջ՝ Գերմանիայէն ու Իտալիայէն ։

Ամերիկա թերահաւատ է ժողովրդավար պետութեանց վարած զիջողական քաղաքականութեան հանդէպ եւ այդ քաղաքականութենէն իրական արդիւնք չսպասեր ։ Ան, մեր կարծիքով, չի հաւատար թէ Զէյմպըլէնի խաղաղեցման ճիգը ի վերջոյ նպաստակի մը պիտի ծառայէ կամ պիտի յաջողի խափանել ընդմիշտ պատերազմին վտանգը ։

Քաղաքական այս հայեցքով ալ ան այժմէն պատրաստութիւններ կը տեսնէ, կը մշակէ հոգեբանօրէն ժողովրդի տրամադրութիւնները, կը սպառազինուի, ահաւոր գումարներ կը ծախսէ օդի, ցամաքի ու ծովու վըրայ յանուն ազգային պաշտպանութեան, որպէսզի օր մը անակնկալի չգայ, անպատրաստ չի բռնուի ։

Նախագահին ճառը, եթէ մէկ կողմէ պաշտպանութիւնն է ժողովրդավար մարդկութեան դատին, միւս կողմէ յայտարար նշան է թէ աշխարհ պիտի ընդհարի, կայսերական շահերու թելադրանքով եւ խաղաղութիւնը այն կապոյտ թռչունն է, որ երբեք վանդակի մէջ պիտի չպահուի, այլ միշտ պիտի փախչի ։

Ա. ԿԷՍԱՐ

գու մեզմէ վերջն ես, երբ համարձակ դէպի հիւպատոսը կը յառաջանամ. փոքրիկ նրբանցքը լեցուն է ։

Հիւպատոսը թուղթեր կը նայի ու հարցումներ կ'ընէ հասուն, սեւահեր, հարուստ եւ գեղանի Հրէուհիին, որ կ'ըսէ թէ չորս զաւակ ունի եւ Ճավա կ'երթայ ։

— Երբ որ չոգենաւի տոմսերը ներկայացնես, վիզա կուտամ, կ'ըսէ անոր, ու հիւսիսի Սալոմէն կը մեկնի ուրախ ։

— Ձեզի չեմ կրնար վիզա տալ, կ'ըսէ հիւպատոսը մարդու մը ։

— Ինչո՞ւ ։

— Որովհետեւ չեմ կրնար տալ, չէ՞ք ըմբռներ ։

— Ես լսեցի որ 50,000 մարք ունեցողը կրնայ, կ'արտօնուի, կը մեկնի...

— Ոչ, սխալ տեղեկացեր էք ։

— Ես պիտի ուզէի մեկնիլ ։

— Անկարելի է ։

— Ես,... ես... ուրեմն պիտի ... չկրնա՞մ գաղթել, կը կակազէ, ու գոյն կուտայ ու գոյն կ'առնէ ։

— Անշուշտ ոչ, չէք կրնար...

Ու մարդը, որ Տանցիկէն եկեր է, կը մեկնի շուարած ։

Կը մեկնիմ ես ալ, այն պահուն ուր չինացի զոյգ մը ներս կը մտնէ ։ Ծեղ, ժպտուն աչքերով ։ Կինը ուսած փորով եւ դուրս ցցուած այտուկներով, որ հրէշի մը կը նմանի, եթէ բաղդատէք հիւսիսային քնքոյշ գեղուհիներու հետ ։ Կը դառնամ հոս հոն, կ'անցնիմ որորներուն մօտէն, որոնք յաղթական կենալով իրենց թեւերը կը բանան կամ իրար ջուրը կը հրեն ։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԵԱՆ

Մեր արտասանողները

Առիթ ունեցայ վերջերս ունկնդրելու քանի մը արտասանողներ, ժողովրդական կարգ մը հանդէսներու ընթացքին ։

Շատերը պարզ աշխատաւորներ են, համեստ բանուորներ, որոնք թէեւ զուրկ արտասանողի յատուկ մասնաւոր դաստիարակութենէ մը, բայց սիրողի եռանդով իրենք զիրենք մշակեր են եւ մեր հանդէսներուն կը բերեն իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը ։ Ամէն տեսակէտով գնահատելի է իրենց բարեկամեցողութիւնը ։

Բայց ըստ իս, ինքնակրթութեամբ պատրաստուած այդ «արտասանող»ներէն մեծագոյն մասը պէտք ունի կարգ մը բարեկամական թելադրութիւններու, որոնք թէեւ ծափերու չափ փաղաքուշ չեն, բայց կրնան օգտակար ըլլալ ։

« Արտասանութիւնն » ալ բեմական արուեստի մաս կը կազմէ եւ ունի իր պահանջները, իր դժուարութիւնները ։ Օժտուած էակներն անգամ պէտք ունին առաջնորդուելու, եւ հետեւելու նոյնիսկ որոշ դասընթացքի մը ։

Մեր ինքնանուէր արտասանողները, առանց դժուարահաճ արուեստի մը պայմանները հետապնդելու, գէթ պարտաւոր են նկատի ունենալ նուազագոյն բայց անհրաժեշտ պահանջները բեմական արտասանութեան ։

Արդ, մեր երիտասարդ արտասանողներէն շատերը տարուած են չափազանց դերասանական դիրքեր, կեցուածքներ առնելու եւ միանգամայն պոռալու ատրճան բարձրաձայնակ արտասանելու իրենց գոց սորված կտորները ։ Իրենց դիրքի, ձայնի, դիմախաղի բռնազբօսիկ վիճակը երբեմն նոյնիսկ ճնշիչ տպաւորութիւն կը թողու բանիմաց ունկնդրին վրայ ։

Արդ, բեմին վրայ բնականութիւնը եւ պարզութիւնը առաջին պայմանն է ազդուիչ եւ գեղեցկագիտական արտասանութեան մը ։

Երիտասարդ արտասանողներ, հասարակութեան ներկայացէք պարզօրէն, առանց արուեստական ցուցմոլ կեցուածքներու, արտասանեցէք մեղմ, բնական, անճիգ ձայնով, ձեր շեշտը պատշաճեցնելով միշտ արտայայտւած կտորի իմաստին փոփոխակներուն ։ Արտասանուած կտորի բնոյթը ուղղութիւն տալու է ձեր դիմախաղերուն եւ շարժուձեւերուն, որոնք ըլլալու են ժուժկալ եւ բնական ։

Նոյնքան կարեւոր հարց մըն է կըտորներու ընտրութիւնը ։

Վերջերս լսեցի քանի մը արտասանութիւններ որոնք ոչ միայն երկար էին, այլ եւ յղացուած չափազանց գեղոն, բարձրաթռիչ եւ գրական բարբառով. հակառակ բոլոր ճիգիս, անկարելի էր հետեւիլ ու առաջին ունկնդրութեամբ գէթ ըմբռնել ընդհանուր իմաստը ։

Կը կարծեմ թէ ժողովրդական հանդէսներու պարագային յարմարագոյն է ընտրել մատչելի, դիւրըմբռնելի եւ իրապէս «արտասանելի» կտորներ ։ Ինչպէս կան «բեմական» թատերգութիւններ, կան նմանապէս եւ «բեմական» արտասանութիւններ որոնք իրենց լեզուի, իմաստի ելեւէջներով ընդունակ են հաւաքոյթ մը խանդավառելու ։

Արտասանողնե՛ր, փոխանակ երկար կտորի մը վրայ ծանրանալու, ընտրեցէք քանի մը կարճ, իրարմէ տարբեր բայց հանդէսին համապատասխան հատուածներ, արձակ ըլլան թէ չափածոյ ։

Զգուշացէք չափազանց գրական եւ վսեմ գրութիւններէ, ընտրելով աւելի դիւրահասկնալի, նոյնիսկ ծանօթ կտորներ ։

Եւ ինչո՞ւ անպայման միտիլ լուրջ եւ ծանրիմաստ հատուածներու ։ Երգիծական կտորները, զուարթ արտասանութիւնները աւելի պատշաճ են ժողովրդական հանդէսներու ։ Ինչո՞ւ, օրինակ, նիւթ չփնտռել Քամառ Քաթիպայի, Պարոնեանի, Օտեանի, Ծատուրեանի, Ն. Պէշիկթաշլեանի երգիծական անսպառ պաշարէն ։

Իմ համեստ կարծիքով, մեր բազմազան երգարաններուն, մեր երբեմնի դպրոցական հաւաքածոներուն մէջ («Մայրենի Լեզու», «Լուսաբեր», «Գանձարան», «Մեղրագետ») կը գըտնուին բազմազան, արտասանութեան յարմար գրութիւններ, որոնք կարգ մը յաւակնոտ գրութիւններէ աւելի դիւրազանց են իրենց լեզուի եւ իմաստի հրապոյրներով ։ Դուրս բերելու է զանոնք մոռացութենէ ։ Նոյնիսկ մեր երբեմնի յեղափոխական երգերէն ոմանք օժտուած են ոգեկոչումի արտայայտիչ շնորհով, զոր գիտնալու է մոռացութենէ դուրս քաշել, արժեցնել ։

Փ. ՍԱՆ.

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՐՔԱՑՄԱՆ ԹԱՓԸ

Կրթական տնօրէնութիւնը հայ վարժարաններուն հաղորդած է ցանկ մը վարժարաններու մէջ գործածելի հայերէն դասագիրքերու ։

Այս դասագիրքերուն ցանկը հաղորդելով, կրթ. տնօրէնութիւնը ծանօթութիւն կուտայ թէ անոնց մէջ «Կ. Պոլիս»ը «Իսթանպուլ»ի պէտք է փոխուի ։

Նոյնպէս «Ոսկեդպիր, Բերա, Էնկիւրիւ, Տրապիզոն, Երզնկա, Վանայ Ծով, Խարբերդ, Եփրատ, Տիգրիս, Սիհուն, Ճիհուն, Վոսփոր» անունեները պէտք է փոխուին «Իսթանպուլ, Հալէպ, Պէյօղլու, Անգարա, Տրապզոն, Էրզինճան, Վան կէօլիւ, Էլազիզ, Ֆրատ, Թօրոս, Սէյհան, Ճէյհան, Պօղազիչի»ի, եւ ըստ այնմ աւանդուին ։

Գարեգին Գափաֆեանի Թուաբանութեան դասագիրքին մէջ յիշուած հին չափերը, եւ Օսմ. ոսկի, մէճիտիէ, քառորդ եւ նման հին անուններ պէտք չէ աւանդուին ։

Զարմայր Ծ. Վ.ի դասագիրքերուն մէջ յիշուած քաղաքի եւ տեղի անուանները, իրենց Թուրքերէն առոգանութեան պէտք է փոխել եւ նոր տպագրութեան մէջ ըստ այնմ սրբագրել ։ Նոյնպէս ուսանողութեան պէտք չէ ցոյց տալ Յարունի Ա. Բ. Դ. դասընթացքներու Թուաբանութեան մէջ յիշուած Օսմ. ոսկի, մէճիտիէ, քառորդ եւ նման հին դրամներու անունները եւ Հայաստանի չափերը եւ նոր տպագրութեան մէջ պէտք է հանել զանոնք ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ.— « Իզվեստիա » կը գրէ թէ «Սասունցի Դաւիթ»ի տող առ տող բառացի թարգմանութիւնն ռուսերէնի աւարտած է եւ ուղարկուած խորհրդային հանրապետութեանց տեղական լեզուներով թարգմանուելու համար ։ Զափածոյ գեղարուեստական թարգմանութիւնը պիտի վերջանայ այս ամիս ։ Խումբ մը բանաստեղծներ կ'աշխատէին թարգմանել բանաստեղծ Շերվինսկիի ղեկավարութեամբ ։

ԲԱՄԲԱԿԻ հեկտարայգլուխ տուած բերքի տեսակէտէն Խորհ. Հայաստան՝ Միութեան մէջ կը գրաւէ 3րդ տեղը, տալով 16 կենդինար մէկ հեկտարէն ։ Քրկըզստան՝ 16,45, Տաճիկստան՝ 16,21 ։ Խ. Հայաստանի 40 համայնական տնտեսութիւնները (կոլխոզ) ստացած են իւրաքանչիւրը 1 միլիոն ռուբլիէն աւելի եկամուտ ։

ՄԱՄՈՒԼ

ԵԿԵՂԵՑԻԷՆ ԱՌԱՋ՝ ԴՊՐՈՑ

Պէյրութի Ազդակը կը գրէ այս խորագրին տակ (23 Յունուար).

— «Թող ոչ ոք գայթակղի մեր վերնագրէն ։

Մենք չէ որ պիտի ժխտենք հայ եկեղեցիին նախախնամական դերը՝ դարերու ընթացքին, ինչպէս եւ ներկայիս, երբ զանգուածներու կարգին փոթորիկի բռնուած են նաեւ ցեղային ժառանգութիւնները ։

Աշխարհիկ Ֆրանսան իսկ, որ մայր հայրենիքին մէջ անխնայ պայքար բացած է կղերականութեան դէմ, բոլորովին այլ վերաբերում կը ցուցնէ, երբ խնդիրը կը դառնայ արտասահմանի շուրջ ։ Կղերականը այլեւս թըշնամի չէ, այլ թանկագին օժանդակ մը, նախակարապետը ֆրանսական ազդեցութեան եւ մշակոյթին ։ Եւ կամ հոս գործածելով երեսփոխան Ֆէլիքս Կռայի բացատրութիւնը— «Ֆրանսայի մեծութեան կերտողը» ։

Արդ, գուրգուրանքը զոր ֆրանսական միտքը կը ցուցնէ արտասահմանի մէջ, մենք ստիպուած ենք ցուցնել ամէն տեղ, որովհետեւ դժբախտաբար մայր հայրենիք չունեցանք, այլ միայն գաղութներ ուր հայ եկեղեցականը ամէն բանէ առաջ խորհրդանիշն է հայկական արժէքներուն եւ աւանդութեանց ։

Եւ սակայն, խորապէս համոզուած ենք որ եկեղեցիի կարգին մտահոգութեան առարկայ դառնալու է նաեւ դպրոցը ։ Որովհետեւ, երկուքը բնական լրացուցիչներն են իրարու եւ մէկը չի կրնար ապրիլ ու մանաւանդ ծաղկիլ, առանց միւսին ։

Պահա՞ծ ենք այս զուգահեռականութիւնը, մեր գուրգուրանքը հաւասարապէս բաժնա՞ծ ենք երկուքին վրայ ։

Հին ատենները պէտք չկար այս տեսակ հարցումի մը, որովհետեւ դպրոցը եկեղեցիին անբաժան մէկ մասը կը կազմէր, բարոյապէս թէ նիւթապէս ։ Այնպէս որ, երկրորդին օգնողը՝ օգնած կ'ըլլար նաեւ առաջինին ։ Մանաւանդ երբ հասնինք այն շրջանները, երբ վանքերէն դուրս դպրոց չկար ։

Այս է պատճառը, որ կալուածական եւ դրամական նուիրատուութիւնները դրեթէ միշտ եղած են վանքերու եւ եկեղեցիներու անունով ։

Ցեղային փոխուեցան կեանքի պայմանները եւ դպրոցը որոշ չափով դարձաւ ինքնուրոյն, մասնաւորաբար կրթական տեսակէտով. բայց չփոխուեցաւ մտայնութիւնը եւ բարերարութիւնները շարունակեցին հոգեւոր կնիքը կրել ։ Մատի վրայ կը համրուին անոնք, որ դպրոցներու կամ կրթական թոշակներու (պուրս) յատկացուցին իրենց նուիրատուութիւնները ։

Դիտելի է, զարմանալ, որ այս սակաւաթիւներն ալ կը պատկանին մտաւոր դասակարգին, ուղղակի կամ անուղղակի ։ Այսինքն եղած են մարդիկ որ կրցած են գնահատել ուսման դերը ազգային կեանքին մէջ ։ Եթէ կան Մկրտիչ աղայի նման համեստ մարդիկ, անոնց ետեւն ալ կան Եղեանցի նման զարգացած մտաւորականներ ։

Հետեւանքը մէջտեղն է ։ Կրթական կտակները բաղդատել տոկոսով դանձեցինք ։ Օրինակ, եթէ Պոլսոյ Սանասարեան խանը լքեալ գոյք դարձաւ եւ յափշտակուեցաւ, անդին Կարնոյ Սանասարեանը տուաւ հունձք մը որ անկապտելի է ու անկորնչելի ։ Իսկ եթէ տեղի չունենար ցարական քայքայումը որ փճացուց Սանասարեանի արժեթուղթերը, այսօր պիտի ունենայինք կոկիկ դրամագլուխ մը որուն միայն տոկոսը կրնար հրաշք գործել ։

Ասոր փոխարէն, ի՞նչ եղան վանքերու եւ տաճարներու վրայ ծախսուած միլիոնները ։ Բոլորն ալ կորսուեցան անհետ ։ Եկեղեցական անօթները գըրաւուեցան, իսկ հրաշակերտ շէնքերը կամ քանդուեցան կամ վերածուեցան զօրանոցներու եւ ախոռներու...

Ցաւ է հաստատել որ այս ահաւոր հաշուեկշիռն անգամ չկրցաւ սթափեցնել մեզ եւ դեռ կը շարունակենք մեր քրտինքը քարացնել, ուրիշներու հաշուին շքեղ շէնքեր բարձրացնելու համար ։ Օրինակ, Պոլսոյ մէկ թաղը ճիշդ 50,000 ոսկի ծախսելով նոր եկեղեցի մը շինեց Ֆէրիգիւղի մէջ, երբ սոյն վարժարանները կարօտ կը քաշեն քանի մը հարիւր ոսկիի, եւ ազգային կեդրոնականը որ տուած է Հրաչեայ Աճառեաններու նման հսկայ դէմքեր, փակուելու վտանգին ենթարկուած է, նիւթական անձկութեան հետեւանքով ։

Եւ վերջապէս, դպրոցը կը պատրաստէ ոչ միայն քաղաքացիներ, այլ եւ կղերականներ ։ Դիտեցէք ձեր շուրջը, եւ բարձրաստիճան վեղարներու տակ իսկ պիտի նշմարէք նախկին ուսուցիչներ ։ Իսկ քահանայ - վարժապետներուն համրանքը չկայ ։

Հետեւաբար, որ կողմէն ալ մօտենանք խնդրին, միշտ կը յանգինք նոյն եզրակացութեան.— եկեղեցիէն առաջ՝ դպրոց ։ Կամ՝ գոնէ հաւասար հոգածութիւն ։ Երբ անդին տաճար մը կը բարձրացնենք, սադին ալ ծաղկոցի շէնք մը կանգնենք ։ Երբ անդին հազարաւոր ոսկիներ կը նուիրաբերենք, սադին ալ գոնէ հարիւրներ տանք» ։

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

ՆՈՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐ ԿԸ ՄԻԱՆԱՆ ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱՅԻ

Ցանկարծ ձիաւոր մը եկաւ Էնվէր փաշայի եւ ընկերներուն առջեւ ։ Իսկոյն ձիէն վար իջաւ ու փաշային առջեւ բարեւի կեցաւ ։ Յետոյ ըսաւ.

— Փաշա՛ս, ձեր տրամադրութեան տակ կը գտնուինք ։ Միւս ընկերները մացառուտքին ետին կը սպասեն ։ Ես Նաֆի...։

— Քանի՞ հոգի էք, հարցուց փաշան ։

— Քանը հինգ հոգի ենք ։

— Լա՛ւ ։

— Ձեզի համար ալ ձի մը բերած ենք, եթէ կը փափաքիք հեծնել ։

Նաֆի պէյ ձայնեց մացառուտքին տակ գտնուող զինուորներուն, պատուիրելով որ շուտով բերեն փաշային ձին ։ Քիչ մը յետոյ երեւցաւ կայտառ ձի մը, գեղեցիկ թամբով մը զարդարուն ։ Էնվէր փաշա նախ վարանեցաւ այդ ձին հեծնելու, բայց ընկերներուն պնդեցին որ լաւ կը ճանչնային Նաֆի պէյը, որ Օսմ. բանակին նախկին ըսպաներէն էր ։ Ասոր վրայ, Էնվէր փաշա բերուած ձին նստաւ, ու սկսաւ յառաջանալ, իր հետ ունենալով ընկերները եւ 25 հոգինոց ջոկատ մը ։ Փաշան գոհունակութիւն զգաց, իր շուրջը տեսնելով այդ խումբը, ու յիշեց անցեալ օրերը ։

Մակեդոնիոյ մէջ հրոսակային կըռիւներ մղելէ ի վեր այսպէս եղած էր Էնվէր ։ Կայսերական զինուորները եւ օտար հրոսակները պարտութեան մատնելէ յետոյ Իսթանպուլի վրայ քալած ու իշխանութիւնը ձեռք անցուցած էր ։ Հիմա ալ այդ կացութեան մէջ կը գտնուէր ու շատ գոհ էր Էնվէր փաշա, մանաւանդ որ փորձառութիւն ալ ունէր ։

Խումբը սկսաւ յառաջանալ ։ Էնվէր փաշա հեռադիտակով անգամ մըն ալ դիտեց Պուխարայի բերդերը, ու խորհեցաւ. « Խե՛ղճ Պուխարա, շնորհիւ Աստուծոյ, գերութենէ պիտի ազատիս» ։ Փաշան անապատին մէջ արկածախնդրութեան մը ձեռնարկած էր ։

Երեք օր ճամբորդելէ յետոյ, խումբը հասաւ քաղաքի մը մօտ ։ Հոն կը գտնուէր հռչակաւոր Ճումա Կազի մէճիտը ։ Պասմաճի ըմբոստներուն կեդրոններէն մէկն էր ան ։ Էնվէր փաշա գոհ մնաց, իմանալով որ կառավարութեան պատուիրակ Օսման Հօճա եւ օսմ. զօրագունդի նախկին հրամանատար Ալի Ռիզա պէյ այդ քաղաքը կը գտնուէին ։ Անոնց լուր ղրկուած էր որ Էնվէր փաշան դիմաւորեն ։

Հեռուէն ձիաւոր երեք զինուորներ երեւցան ։ Ձիաւորներէն մէկը հարցուց. «Ո՞վ էք դուք ։ Ո՞ւրկէ կուգաք, ո՞ւր կ'երթաք» ։ Առանց մէկուն բան մը ըսելու, փաշան գրպանէն թուղթ մը հանեց, բան մը ճափռտեց անոր վրայ ու զինուորին տուաւ, պատուիրելով որ Ալի Ռիզա պէյի յանձնէ զայն ։

Երբ զինուորները հեռացած ատեննին Խալիլ պէյ հարցուց Էնվէր փաշային թէ ո՞վ էին անոնք ։ Փաշան ըսաւ թէ չէր ճանչնար զանոնք ։ Խալիլ պէյ յայտարարեց թէ այդ զինուորները կարմիր բանակի կողմնակից էին ։

Այս խօսքին վրայ, Էնվէր փաշայի գոյնը նետեց ։ Այդ պահուն լսուեցաւ անհետացող զինուորներու երգած սա երգը. «Ո՛վ միւսլիման, ո՛վ միւսլիման, դուն հաւատալից սիրտ մը ունիս միշտ, հասի՛ր, պիտի ազատի Հնդկաստան» ։

Էնվէր փաշա կը խորհէր թէ ի՛նչ տեսակ երգ էր ան ։ Բայց ան տակաւին քաջատեղեակ չէր Պուխարայի քաղաքական կացութեան ։ Այդ երգը բոլշեւիկներուն մէկ բրոբականտն էր Թուրքիստանի մէջ ։ Անոնք կ'ուզէին թէ՛ Թուրքիստանը ազատել եւ թէ Հնդկաստանը ոտքի հանել ։ Սակայն տեղւոյն ժողովուրդը չէր գիտեր բոլշեւիկներուն նպատակը, ու իբր հաճելի եղանակ մը կ'երգէր այդ մէկօտին ։ Հօճա Սամիի տուած բացատրութեան վրայ, Էնվէր փաշա աւելի լաւ հասկցաւ այդ երգին նպատակը, ու ինք ալ սկսաւ երգել զայն ։ Յետոյ ըսաւ թէ գոհ պիտի ըլլար, եթէ երբեք կարենար Թուրքիստանի անկախութիւնը ապահովել ։

Այսպէս խօսակցելով ճամբուն վրայ գտնուող փոքր խան մը հասան ։ Հեռուն գիւղ մը կը տեսնուէր ։ Այդ գիշերը խանին մէջ անցուցին ։ Հաւանական էր որ հոն գային Ալի Ռիզա պէյ ու Օսման Հօճա ։ Խանին մէջ բաւական ճամբորդներ կային ։ Էնվէր փաշա թէյ ապսպրեց ։ Բայց դաւաթէն ումպ մը խմած պահուն դէմքը թթուեցաւ ։ Թէյին մէջ շաքար չկար ։ Տեղական սովորութեան մը համաձայն, նախ լեզուի թէյը ումպ ումպ կը խմէին, ու յետոյ շաքար կը դնէին իրենց բերանը ։ Փաշան չկրցաւ վարժուիլ այդ դըրութեան ։

Էնվէր փաշա իր թիկնապահէն տեղեկացաւ թէ ընկերներէն չորս հոգի եւ իրենց զէնքերը խանին մէջ կը գըտնուէին ։ Այդ միջոցին, սրճարանին մէկ անկիւնը նստած երկու հոգի օտարականներուն կը նայէին ու անոնց խօսակցութիւնները մտիկ կ'ընէին ։ Էնվէր փաշա այդ երկու անձերով չէր զբաղեր ։ Թիկնապահ Մուհիտտին պէյ լսեց որ երկու մարդիկը Իսթանպուլի գաւառաբարբառով կը խօսէին ։ Այդ պահուն Խալիլ պէյ ճանչցած էր խօսակիցներէն մէկը ։ Ճէվտէթ պէյ անուն մէկն էր, Անատոլուի Թուրքերէն ։

Շէվքէթ պէյ իր գլխուն եկած փորձանքները պատմեց, ըսելով թէ տուն տեղ չէր մնացած, ու զէնք մը միայն ունէր իր քով ։ Յետոյ փայլուն զէնքը ցոյց տալով յայտարարեց թէ իր վըրէժը պիտի լուծէր ։ Էնվէր փաշա հետաքրքրուելով ձեռք առաւ այդ զէնքը ու հանձնեց անոր ։ Ու յիշեց որսորդութեան հին օրերը ։ Փաշան նարեկէն տեղեկութիւններ քաղեց գըտնուած շրջանակի մասին ։ Շէվքէթ պէյ փափաք յայտնեց Էնվէր փաշայի խումբին միանալ, ըսելով. «Կա՞յ Թուրք մը, որ չճանչնայ Անատոլուի դիւցազն Էնվէր փաշան ։ Շնորհիւ Աստուծոյ, Պուխարան պիտի ազատէք, ու Թուրքիստանի Թուրքերուն ազատութիւն պիտի պարգեւէք» ։

(Շար.) (15)

ՍՐՈՒՆՑՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ ԿԸ ՄԵԿՆԻ ԵԳԻՊՏՈՍ

Հայ տաղանդաւոր ջութակահարը, Փիլիփ Աղազարեան որ Կիրակի օր նըւագահանդէս մը տուաւ Մարսիլիոյ մէջ, հրաւէր ստացած է նուագահանդէս մը տալու նաեւ Եգիպտոսի մէջ ։ Այս շաբաթ կը մեկնի Մարսիլիայէն Աղեքսանդրիա ։ Երիտասարդ այս տաղանդը, որ ծանօթ է Փարիզի միջազգային գեղարուեստական շրջանակներուն, ոչ միայն վարպետ ջութակահար մըն է հրաշալի ճարտով եւ զարմացնող յիշողութեամբ, այլեւ ինքն իսկ ստեղծագործ մը՝ իբրեւ նըւագայօրինող, հեղինակ՝ արժէքաւոր գործերու ։

Նիական Մարոքի մասին: Մուսոլինի այս առթիւ ամէն հաւաստիք տուած է Անգլիոյ վարչապետին :

*** Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան կիսապաշտօնական օրկանը զեկոյց մը հրատարակեց, տեղեկութիւններ հաղորդելով Հռոմի խօսակցութեանց մասին: Զեկոյցը կը հաստատէ թէ Մուսոլինի եւ պիտի կանչէ իր վերջին կամաւորը, եթէ կարմիրներն ալ այնպէս ընեն եւ ճանչցուի Զօր. Ֆրանքոյի պատերազմիկի հանգամանքը: Գալով Փրանքօ-իտալական յարաբերութեանց, Մուսոլինի բացատրած է թէ Սպանիոյ խնդիրը բաժնած է եւ խորապէս կը բաժնէ երկու երկիրները եւ թէ սպանիական պատերազմէն վերջն է որ կարելի պիտի ըլլայ վերաքննել կացութիւնը: «Սպասելով այդ օրուան, ժամանակը չէ խօսելու իրաւարարութեան, միջնորդութեան, չորսերու կամ երեքներու խորհրդաժողովի մասին»:

Զեկոյցը կ՚աւելցնէ թէ խօսակցութիւններ եղած են նաեւ հրեայ տարագիրներու, սպառազինութեանց կրճատման եւ ուրիշ հարցերու մասին: Հռոմի պատասխանատու շրջանակներուն մէջ դիտել կուտան թէ՝ Չէմպըրլէն–Մուսոլինի տեսակցութենէն վերջ, «ամէն ծայրայեղ յուետեսութիւն կամ լաւատեսութիւն կանխահաս է»:

*** Զրոյցի մը համաձայն, Անգլիոյ վարչապետը Լոնտոն հրաւիրած է Մուսոլինին, բայց հաւանական է որ Առաջնորդը ղրկէ իր փոխանորդն ու փեսան, կոմս Զիանօ :

Ի՞ՆՉ ԽՕՍԵՑԱՆ Տ ԼԱՏԻԷ ԵՒ ՊԼՈՒՄ

—— oo ——

Շաբաթ առտու Պ. Լէօն Պլում Պ. Տալատիէի ներկայանալով, մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ: Տեսակցութենէն վերջ նախկին վարչապետը յայտարարեց թէ գացած էր պնդելու որ կարելի եղածին չափ շուտ քննուի նոյեմբեր 30ի բանթողներուն ընդհ. ներման օրինագիծը :

Ընկերվարականները մասնաւորապէս կը պնդեն այս կէտին վրայ, իսկ Պ. Տալատիէ որոշած էր վստահութեան խնդիր յարուցանել: Կը թուի թէ այժմ ելք մը կը փնտռուի, համաձայնութեան մը յանգելու համար, ոչ միայն այս հարցին, այլեւ ուրիշ խնդիրներու, մասնաւորապէս արտաքին քաղաքականութեան մէջ: Խորհրդարանական շրջանակներու մէջ Լէօն Պլումի ձեռնարկը բարենշան կը համարուի, ձախակողմեան հոսանքներու պայքարը մեղմացնելու համար:

Նոյն շրջանակներէն կը հաւաստեն թէ նախկին եւ ներկայ վարչապետները խօսած են նաեւ Գերմանիոյ, Ուկրայնայի, Իտալիոյ եւ Սպանիոյ վերաբերեալ հարցերու մասին:

Լէօն Պլում իր վերջին խմբագրականով ժամանակը եկած կը նկատէ որ Ֆրանսա վերստանայ իր ազատութիւնը սպանիական պատերազմին մէջ: Ուրիշ խօսքով, կը թելադրէ բանալ սահմանագլուխը, ինչպէս կը պահանջէ ընկերվարական օրկանն ալ, վեց սիւնակի վրայ :

Խորհրդաւոր այցելութիւններ եւ բանակցութիւններ

—— oo ——

Կոմս Զիանօ, Իտալիոյ արտաքին նախարարը, Պելկրատ պիտի երթայ հինգշաբթի օր, իբրեւ հիւրը վարչապետ Սթոյատինովիչի: Պերլինէն հասած լուրերու համաձայն, մարաջախտ Կէօրինկ ալ Պելկրատ պիտի երթայ միեւնոյն օրը, եւ իր եաւէն պիտի հասնի նաեւ Հունգարիոյ արտաքին նախարարը, կոմս Ցաքի, որ Պերլին կը գտնուի այս միջոցին: Ուրեմն, չորս պետութեանց ներկայացուցիչները ժամադրուած են Եուկոսլավիոյ մայրաքաղաքին մէջ, քննելու համար շարք մը խնդիրներ որ սերտ կապ ունին միջազգային կացութեան հետ :

Իտալական եւ գերմանական թերթերը կը շեշտեն թէ Հունգարիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը փոխուած եւ սերտօրէն մօտեցած է Հռոմ – Պերլին առանցքին :

Յաջորդ շաբթու Գերմանիոյ արտաքին նախարարը պիտի երթայ Վարշաւա, ուր պիտի այցելէ նաեւ կոմս Զիանօ, յառաջիկայ փետրուարին:

Իրազեկներ կապ մը կը տեսնեն այս խորհրդաւոր այցելութեանց եւ Ուկրանիոյ անջատման հարցին միջեւ: Կ՚ըսուի թէ Գերմանիա մասնաւոր ծրագիր մը մշակած ըլլալով այս մասին, կ՚ուզէ ապահովել Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ աջակցութիւնը :

Քաղաք մը եւս իյնալ Սպանիոյ մէջ

—— oo ——

Սպանիոյ ազգայնական բանակը յունուար 15ին գրաւեց Թարրակօնա քաղաքը, որ շատ կարեւոր դիրք մըն է Միջերկրականի վրայ, եւ Քաթալոնիոյ երկրորդ գլխաւոր քաղաքը՝ Պարսելոնայէն վերջ: Զօր. Ֆրանքօ այս յաղթութիւնը կը շահի 24 օրուան կատաղի կռիւներէ վերջ, որոնց ընթացքին այնքան ուժգին դիմադրութեան մը հանդիպեցաւ: Հանրապետական բանակը Թարրակօնան լքեց, անօգուտ համարելով որ եւ է դիմադրութիւն :

Այժմ ազգայնական զօրքը կը ճգնի գրաւել ուրիշ կարեւոր դիրք մը, Փուկչէրդա, ուղղակի սպառնալով Պարսելոնայի: Հանրապետական բանակը զէնքի տակ առաւ 18–55 տարեկանները, վերջնական դիմադրութիւնը փորձելու համար :

Ազգայնականները մէկ օր առաջ ալ գրաւած էին Վալս քաղաքը, որ 70 քիլոմեթր հեռու է Պարսելոնայէն: Տակաւին երեք առհարկու լեռնաշղթաներ պէտք է անցնի Զօր. Ֆրանքոյի բանակը, պաշարելու համար Պարսելոնան :

Ազգայնական հրամանատարութիւնը փառաբանելով նոր յաղթանակը, կ՚աւելցնէ թէ 1650 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն գրաւուած է վերջին կռիւներու ընթացքին :

———

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ որոշեց նոր ծանուցագիր մը ուղղել Ճափոնի, վճռապէս պահանջելով յարգել բաց դուռի քաղաքականութիւնը, այլապէս ազդու միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, ի հարկին խորհրդակցելով Մ. Նահանգներուն հետ :

ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ օգնութեան կոմիտէին կազմութեան առթիւ, համակրանքի խօսքեր արտասանեցին արտաքին նախարարը, Փարիզի կարտինալը եւ ուրիշ ականաւոր անձեր: Կոմիտէն աւելի սերտ կապեր պիտի հաստատէ զանազան վարչութեանց հետ, տարագիրներու կացութիւնը բարւոքելու համար :

ՀԱՅՖԱՅԻ ծխախոտի գործարանը, որ արաբական սեփականութիւն էր, մոխիր դարձաւ յունուար 14ին: Վնասը կը հաշուեն 200,000 ոսկի :

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՂՖՈՐՎԻԼԻ «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ 21 յունուար շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին, Հայ Ակումբին մէջ : Ներկայ կ՚ըլլայ Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ: Կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ՔԱՆ - ԼԱՊՈՔԱՅԻ նորակազմ «Ճառաջ» խումբին ժողովը՝ ամէն ամսու առաջին Երկուշաբթին, երեկոյեան ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքատեղին :

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ – ՓԱՐԻԶ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 18 Յունուար, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 8 Ռիւ պոսիւէ, Փարիզ: Կը խօսի Պ. ՎՐԱՑԵԱՆ. Նիւթ՝ «Հայաստանի Հանրապետութեան սահմաններու ընդարձակումը եւ պետական կազմակերպութիւնը»:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ՚ունենայ 19 Յունուար Հինգշաբթի իրիկուն ժամը ճիշդ 21ին, Միութեան կեդրոնը 8 Ռիւ Պոսիւէ, Փարիզ: Կը դասախօսէ ֆրանսերէն՝ Պ. ՊՕԼ ՏԻՒ ՎԷՌԻ, նիւթ ունենալով՝ իր գիրքը՝ «La Passion de la Cilicie»: Երեկոյթի նախագահ՝ Պ. Լ. Կ. Կէրտան:

Հայ Մշակութային Միութիւն, ՄԱՐՍԷՅԼ

Գրական դասախօսութիւն

Նուիրուած Հայ Գրական դէմքերու ուսումնասիրութեան :

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 19 Յունուար, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին 5 Ռիւ տը լ՚Էքլիզ, Մարսէյլ: Կը խօսի Պ. ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ՝ Համաստեղի մասին:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Պուաքոլոմպի «Արամ» Ենթակոմիտէի կողմէ

20 Յունուար, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկերվարականներու սրահին մէջ, (Ավընիւ Արժանթէօյ, թիւ 149 պիս:

Կը խօսի՝ Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ Դէպի ո՞ւր կ՚երթան քաղաքական դէպքերը:

ԱՄՍՕՐԵԱՅ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ

ԵՒ **ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ** ԿՈՂՄԷ

22 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 5էն կէս գիշեր իրենց կեդրոնը, 8 Ռիւ Պոսիւէ, Փարիզ:

Ընտիր օրքէսթր, ճոխ պիւֆէ: Մուտք՝ 3 եւ 5 ֆրանք:

Ներկայացում եւ պարահանդէս

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ԵՒ ՇՐՋ. ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ ԵՒ

Հովանաւորութեամբ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

22 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30էն մինչեւ կէս գիշեր 8 Ռիւ Ժան Կուժօն, Մէթրօ Շանզ Էլիզէ - Քլէմանսօ

Կը ներկայացուի ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ

Ղեկավարութեամբ դերասան Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆի (որ կը կատարէ Սուլթան բէկի դերը), կը մասնակցին Տիկիններ՝ ՔՆԱՐ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ, ՔԱՋԱՅՐ եւ ՔԻՒԹՆԷՐԵԱՆ, Պ. Պ. ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ եւ Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ :

Երաժշտութիւնը կը վարէ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ: Ժամը ճիշդ 7ին կը սկսին հայկական եւ եւրոպական պարերը, մէջ ընդ մէջ տեղի կ՚ունենան երգ, արտասանութիւն եւն.: Ընտիր նուագախումբ, ղեկավարութեամբ յայտնի դաշնակահար ՍԼԱՎՍՔԻԻ:

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Տոմսերը կը ծախուին, Գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 51 Rue Mr. le Prince, Paris (6.), Թ. Նալպանտեան, 43 Rue Richer, Paris (9), Ս. Հալվաճեան, 4, Rue d'Alexandrie, Peris (2), հանդէսին օրը կիչէն :

Մուտք՝ 8, 10 եւ 15 ֆր.: Փոքրիկներու 3 ֆրանք:

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ խաչի Անկէնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 18 յունուար, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Միասին բերել անդամատետրերը :

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆի Փարիզի Մասնաճիւղը կը խնդրէ բոլոր Հայրենակցական, երիտասարդական եւ մշակութային միութիւններէն որոնք հրաւիրագիր չեն ստացած, իրենց ներկայացուցիչները ղրկել 8 Ռիւ Պոսիւէ, Փարիզ, խորհրդակցական ժողովի մը, այսօր, Երեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին (Ծննդուբառաեանի համար):

Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները (1 Նոյ.—10 Յունուար 1939).

Տիկին Ն. Գարամաճեան 3000 ֆր., Տիկին Արաքէմ Թօփալեան 600 ֆր. (ժառանգէն), Տիկին Սպարթալի 600 ֆր., Տիկին Վ. Ճինօրի եւ Յ. Գարագաշեան 500ական ֆր., Տիկին Սօ. Սիսլեան եւ Պ. Զաքարեան 100ական ֆր., Տիկին Ա. Թէրզեան 50 ֆր., Օր. Ն. Տէր Միքայէլեան 30ֆր., Տիկին Սօ. Յարութիւնեան 2 քիլօ թուզ, 10 քիլօ բրինձ, բարեկէր ոմն 3 քիլօ հըրուշակ, Պ. Ն. Տիրացուեան 2 քիլօ ձէթ, 7ուկէս քիլօ անուշ, Պ. Հաճընլեան շաքարեղէն :

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ կը հաղորդէ իր բարեկամներուն եւ իր հետ գործ ունեցողներուն որ իր նոր հասցէն հետեւեալն է.

Béchiktachlian , 52, Rue Strasbourg , Vincennes (Seine):

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 18 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MERCREDI 18 Janvier 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3941

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆ...

»»» . «««

«Ա՜խ, Միջերկրական...»: Այս հառաչանքն է որ կը լսուի ամէն կողմ, երբեմն մեղմ, երբեմն փոթորկաձայն, դառնալով տեսակ մը աղաղակ:

— «Մեր ծովը», կ՚աղաղակէ Իտալիա:

— Կենսական հանգոյցը իմ կայսրութեան հաղորդակցութեանց, կը մրմռայ Մեծն Բրիտանիա:

— Մի՛ մոռնաք որ ես ալ կայսրութիւն մը ունիմ այդ ափերուն վրայ եւ աւելի հեռուները, կը յիշեցնէ Ֆրանսա:

— Թէեւ հեռու եմ ծովէն, բայց չեմ կրնար անտարբեր մնալ անոր կացութեան մասին, կ՚ազդարարէ Գերմանիան:

Եւ Միջերկրականը, միշտ խորհրդաւոր ու պչրուն, ինչպէս իր կապոյտը, կամ չառաչուն՝ ինչպէս իր ալիքները, փոթորիկի պահուն, կը շարունակէ մնալ ահաւոր փորձութիւն մը բոլորին համար:

Շատեր կը զարմանան թէ ի՛նչպէս այսքան երկար տեւեց Սպանիոյ եղբայրասպան պատերազմը, լրջօրէն զբաղեցնելով հարեւան թէ հեռաւոր պետութիւններ: Մինչեւ անգամ սպառնալով նոր փոթորիկ մը պայթեցնել, այս անգամ բուն աշխարհակալներուն միջեւ:

Մէկ բառ է պատասխանը,— Միջերկրակա՛ն:

Սպանիացիները իրար կը մորթեն, որպէսզի կարելի ըլլայ պահպանել կամ փոփոխել Միջերկրականի հաւասարակշռութիւնը: Ու մինչ արիւնը գետերով կը հոսի եւ մարդիկ չեն գիտեր թէ ո՛ր կողմը պիտի յաղթէ, Փաշական Իտալիան կ՚ազդարարէ.— կամաւորներս եւ զէնքերս կը մնան, մինչեւ Ֆրանքոյի վերջնական յաղթանակը: Այնուհետեւ կը խօսինք հաւասարակշռութեան, մեր պահանջներու, Ֆրանսայի տեսակէտներու մասին:

Ուրեմն, նախ Պարսելոնա,— արեւմտեան Միջերկրական, յետոյ անցնելու համար դէպի հարաւ եւ արեւելք:

Համ-Պերլին առանցքը սկիզբէն ի վեր վճռական դերք բռնած ըլլալով սպանիական պատերազմին մէջ, կը շարունակէ անտեսել զանազան յանձնաժողովներու որոշումները, եւ օր առաջ ապահովել յաղթանակը:

Մինչ այս մինչ այն, երկու երկիրներուն մամուլը կը պատրաստէ միտքերը, գալիքին համար:

Այս տեսակէտէն խորապէս ուշագրաւ է գերմանական հեղինակաւոր թերթի մը, «Ալկէմայնէ Ցայթունկ»ի յօդուածը, որուն ամփոփումը կ՚երեւայ քիչ անդին:

Ինչպէս կը բացատրէ «Թանին»ի երբեմնի խմբագրապետը, Հիւսէյին Ճահիտ, «Իտալացիներուն պահանջածը եւ Գերմանացիներուն պաշտպանածը Միջերկրականի բաժանումն է»:

— «Գերման թերթին հրատարակութիւններէն կը հասկնանք որ, Իտալիա Արեւելքի մէջ ալ բաժին կ՚ուզէ եւ իր այս պահանջը գերման մամուլին, այսինքն գերման կառավարութեան մօտ լաւ ընդունելութիւն կը գտնէ ու կը հաստատուի անոր կողմէ:

Գերման թերթը բսելէ յետոյ թէ Իտալիա չպիտի գոհանայ վերջերս ջնջած 1935ի համաձայնութեամբ, որովհետեւ անոր մէջ խոստացուած առաւելութիւնները խիստ անկարեւոր են բաղդատմամբ 1915ին եղած խոստումներուն, յանկարծ նիւթը Սուրիոյ հովանաւորութեան հարցին փոխադրելով, կը բողոքէ թէ «հիմնովին չէ լուծուած Սուրիոյ նման Մերձաւոր Արեւելքի հովանաւորութեան հարցը»:

Եւ հաւատալո՞վ թէ Ֆրանսա կրնայ օր մը ձգել Սուրիոյ հոգատարութիւնը, տեղ բանալու համար Իտալիոյ, Թուրք հրապարակագիրը այժմէն Թուրքիան խնամակալ կամ զինակից կը կարգէ: Ու կը սպառնայ, ի լուր աշխարհի.

— «Եթէ ընդունինք իսկ թէ Ֆրանսացիները ո եւ է վնաս պիտի չունենան Սուրիան ուրիշներու տալով, նման արարք մը գործելու դոյզն իրաւունք մը իսկ չեն կրնար ունենալ: Հետեւաբար, Իտալիոյ Սուրիա գալը՝ միայն պատերազմական արշաւանքով մը յաղթութիւն մը ձեռք բերուած պարագային կրնայ ըլլալ:

Տարակոյս չունինք թէ, Սուրիացիները ի՛նչ կերպով պիտի դիմագրաւեն նման արշաւանք մը, բայց ստիպուած ենք յայտնել թէ՝ Սուրիոյ վրայ ո եւ է օտար պետութեան աշխարհակալի հանգամանքով տեղաւորուելու ձեռնարկը, մեր, Թուրքերու կողմէ ալ վճռական բողոքով եւ արգելքով մը կը դիմաւորուի»:

Անշուշտ պատահական չէ Թուրքերու այս խրախնդումը, լրագրական յօդուածի մը առթիւ:

Անոնք շատ լաւ կը զգան թէ՝ ինչ որ Միջերկրականի հաւասարակշռութիւն կամ ազդեցութեան պայքար կը կոչեն, ի վերջոյ կրնայ հասնիլ մինչեւ Թրքական ափերը: Մանաւանդ որ, Իտալական թէ գերմանական թերթերը այլեւս բացէ ի բաց կը խօսին 1915ի դաշնագրի, ուրիշ խօսքով՝ Իտալիոյ դէմ կատարուած անիրաւութեանց մասին:

Այսպէս կամ այնպէս, հանգոյցներ կան որ չեն քակուած տակաւին:

Այդ հանգոյցներէն մէկը, արեւմտեան — սպանիականը —, հետզհետէ կը մօտենայ իր վախճանին: Ոչ թէ բուն Սպանիացիներու ազատ կամքով, այլ համաձայն միջազգային աշխարհակալութեան շահերուն:

Երկրորդ հանգոյց մը — հարաւային — ափրիկեանը, սերտօրէն կապուած այն մասին հետ որ կը կոչուի արեւելեան եւ որ շատ աւելի բարդ հանգամանք մը կը ներկայացնէ, քան կ՚ենթադրուի:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ

— oo —

Զօր. Ֆրանքօ դէպի Պարսելոնա

— oo —

Արտաքին նախարար Պ. Ժորժ Պոնէ ճառ մը խօսելով Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին առջեւ, յայտարարեց թէ Միջերկրականի խաղաղեցման համար անհրաժեշտ է որ ետ կանչուին Զօր. Ֆրանքոյի բանակին մէջ ծառայող օտար կամաւորները: Նախարարը բացատրեց նաեւ թէ Սպանիա էական տարր մըն է Միջերկրականի գոյավիճակին պահպանման համար, հետեւաբար պէտք է ազատ մնայ օտար միջամտութենէ:

Ֆրանսայի նախարարին այս յայտարարութիւնները անուղղակի պատասխան մը կը համարուին Պ. Մուսոլինիի, որ յայտնած էր Անգլիոյ վարչապետին թէ իտալացի կամաւորներու մնացեալ մասը ետ պիտի կանչուի միայն այն ատեն երբ զօր. Ֆրանքօ յաղթէ եւ թէ այդ յաղթանակէն վերջը միայն Իտալիա կրնայ քննել Միջերկրականի վերաբերեալ խնդիրները՝ Ֆրանսայի հետ:

Ա. Դ. Խորհուրդը ուրիշ քանի մը ճառեր լսելէ վերջ, շնորհաւորեց Սպանիոյ հանրապետական կառավարութիւնը, որ ճամբած էր օտար կամաւորները: Պարսելոնայի կառավարութեան ներկայացուցիչը յայտարարած էր,— «Հարիւրէն հարիւր սպանիական, զուտ սպանիական բանակ մըն է որ այժմ կը կռուի իր երկրին անկախութեան համար»:

1938 Սեպտեմբեր 1ին, հանրապետական բանակին մէջ օտար կամաւորներու թիւը կը հաշուէին 25,099, որոնց կէսը Քաթալոնիա կը գտնուէր այդ միջոցին:

*** Անգլիոյ վարչապետը յունուար 31ին մանրամասն յայտարարութիւններ պիտի ընէ Երեսփ. Ժողովին մէջ, Հռոմի այցելութեան մասին: Այս առթիւ ընդդիմադիրները բաւական պիտի նեղեն վարչապետը, որ միշտ կը յիշեցնէ թէ Մուսոլինի պատուոյ խօսք տուած է իրեն, Սպանիոյ մասին, հաւաստելով թէ ո եւ է հողային ցանկութիւն չունի այդ երկրին վրայ:

*** Սպանիոյ ազգայնական բանակը առջի օր գրաւեց Ջէրվէրա քաղաքը, որ 65 մղոն հեռու է Պարսելոնայէն, դէպի արեւմուտք: Յառաջխաղացութիւնը կը շարունակուի դէպի Պարսելոնա, ուր կը գտնուի հանրապետական բանակատեղին: Ռազմաճակատը նեղցած է այժմ, դիւրացնելով յառաջխաղացութիւնը:

Ազգայնական աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ 5000 գերի եւ ահագին քանակութեամբ ռազմանիւթ ձեռք անցուցած են: Զօր. Ֆրանքօ անձամբ կը վարէ գործողութիւնները: Այս առթիւ գերագոյն կոչ մը ուղղեց Պարսելոնայի, որպէսզի անձնատուր ըլլայ:

Հանրապետական բանակն ալ չի ծածկեր կացութեան ծանրութիւնը, Թարրակոնայի անկումէն վերջ: Կ՚ըսուի թէ Զօր. Ֆրանքօ 800 իտալական եւ գերմանական օդանաւեր կը գործածէ Քաթալոնիոյ ճակատին վրայ, ուր հանրապետական բանակը հազիւ քանի մը տասնեակ օդանաւ ունի:

Մինչ ազգայնականները Պարսելոնայի վրայ կը քալեն երեք թեւերով, հանրապետական բանակն ալ յարձակողականի ձեռնարկեց Կրընատայի մէջ, ճեղքելով ճակատը:

Ֆրանսա կը փութացնէ օդանաւերու արտադրութիւնը

— oo —

ԱՄԷՆ ԱՄԻՍ 200 ՕԴԱՆԱՒ

— oo —

Օդանաւային նախարար Պ. Լա Շամպրը յայտարարեց, թէ Ֆրանսական օդանաւային ճարտարարուեստը հիմնովին վերակազմուած է 1938ին եւ այս գարնան ի վիճակի պիտի ըլլայ արտադրելու ամսական 200 օդանաւ:

Նախարարը ըսաւ նաեւ որ արտադրութեան արագացումը ոչ մէկ կերպով վնասած չէ արտադրուած օդանաւերու որակին. ընդհակառակն՝ հարիւրէն հարիւր որակը բարւոքած է, այնպէս որ Մարտէն ի վեր շինուած բոլոր ռմբաձիգ օդանաւերը ունին ժամական 250 մղոն արագութիւն, իսկ ռազմական սաւառնակները՝ 350 մղոն:

Ֆրանսայի մէջ կան վեց պետականացած օդանաւային գործարաններ, որոնցմէ այժմ միայն երեքը զինուորական սաւառնակ կ՚արտադրեն: Փետրուարէն սկսեալ միւս երեքն ալ պիտի սկսին ռազմական օդանաւ շինել:

Ֆրանսա 1937 սեպտեմբեր - դեկտեմբերին կ՚արտադրէր ամսական 33 օդանաւ:

1938 Յունուար – սեպտեմբերին՝ ամսական 41:
1938 սեպտեմբեր - նոյեմբերին՝ ամսական 53:
1938 դեկտեմբերին՝ ամսական 70:
1939 Յունուարին՝ ամսական 80: Իսկ շուտով՝ արտադրական այս կարողութիւնը պիտի հասնի ամսական 200ի:

Նախարարը աւելցուց թէ արտադրութեան ընդարձակման ծրագիրը հիմնուած է «ծրագիր 5րդ»ի վրայ, որ կը տրամադրէ շինել առաջին կարգի 2500 ռազմական օդանաւ եւ պահեստի օդանաւեր՝ 3 տարուան մէջ: Այս ժամանակամիջոցը այժմ իջեցուած է երկու տարուան:

Նախարարը ըսաւ նաեւ, որ 1938ի ընթացքին շինուեցան օդանաւային 1000 վարժարաններ, մինչ 1937ին շինուած էին 380:

Նոյն համեմատութեամբ աւելցած են նորավարժ օդաչուները, աշակերտները, սաւառնորդ – մեքենագէտները եւն.:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԷԿ ՆՈՒՇ, ԱՅՍՕՐ ՓՈՒՇ

— • —

Հայ արհեստաւոր մը խանութը փակելու հրաման ստացած ըլլալով, կը դիմէ իր արհեստակցական միութեան, ելք մը գտնելու համար:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, երկու դառն խօսք ալ ինք բամծ կ՚ըլլայ:

— Դուք օտարականներդ, կը ֆրթմրնջէ Միութեան նախագահը:

— Ես օտարական չեմ, ես ալ Ֆրանսացի եմ:

— Վրա՛ս գրէ այդ ստացական իրաւունքները (*նաթիւրալիզասիոն*):

— Դուք ալ այդպէս հպատակ եղած էք:

— Մենք ուրիշ, դուք ուրիշ, մենք միեւնոյն ցեղէն ենք, լատին, իսկ դուք՝ Ասիացի... մէթէ՞ք...

×

Թունդ հակահրէական թերթ մը, «Լա Ֆրանս Անշէնէ» (Շղթայակապ Ֆրանսան), իր 1938 դեկտեմբեր 31ի թիւին մէջ կ՚աղաղէ՛ր, «Գրական Մրցանակներ»ու բաշխումին առթիւ.

— «*Ամէն բան Հրեաներուն համար*,

— մէթէք *Թորոսեանի՝ կոնքուրի մրցանակը, Հրեայ Նիզանի՝ միջդաշնակցային մրցանակը*»:

Այս՝ խորագիրն է: Կրնաք իմանալ թէ ինչ պիտի ըլլայ բովանդակութիւնը.

— «*Կոնքուրի մրցանակը տրուեցաւ Անրի Թռուայայի, բուն անունով՝ Տրոսեան (Թորոսեան) կամ Թարասով, ծնած՝ ոչ մէկ տեղ*»:

Եւ այսպէս արհամարհանք ու նախատինք մինչեւ վերջին տողը, սկսելով հորմէն:

×

Պուլկարական թերթերը կը գրեն թէ բազմաթիւ հայ երիտասարդներ դիմում կատարած են հպատակութեան համար, զինուորութեան շրջանը լրացնելէ վերջ, բայց զինուորական իշխանութիւնը մերժեր է:

— Կարելի՞ բան է, ի՞նչ կը մնայ զինուորութենէն անդին:

— Կ՚առարկեն թէ թեկնածուները տեղացի պէտք է ըլլան, Պուլկարիա ծնած, եւ ոչ թէ եկւոր:

Այստեղ, Ֆրանսայի մէջ, հարիւրաւոր երիտասարդներ իրենց զինուորութիւնը լրացուցած ըլլալով հանդերձ, կարգի կը սպասեն, հպատակութիւն ստանալու համար:

Անդին, աւելի անհամբերներ կը հարցնեն, համբուրելի միամտութեամբ.

— Ինչո՞ւ անմիջապէս հպատակ չեն ճանչնար զօրանոց հրաւիրած ատեն, կամ գոնէ երեք ամիս վերջը:

Եւ դեռ ուրիշներ ալ.

— Ինչո՞ւ մասնաւոր իրաւունքներ չեն տար զինուորներու ընտանիքներուն:

Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ:

Անշուշտ անոր համար որ երէկ աչքի լոյս էինք: Այնքան անուշ: Նո՛ւշ:

Իսկ այսօր դարձեր ենք փուշ:

Հասկցողին շատ բարեւ:

ՎԱՀԷ

ՍՈՒՐԻԱ՞Ն ԻՏԱԼԻՈ՞Յ ՊԻՏԻ ՁԳՈՒԻ

— oo —

Թուրքերը խռար անցած են եւ կը սպառնան...

— oo —

Գերմանական կարեւոր թերթ մը, «Ալկէմայնէ Ցայթունկ», յօդուածի մը մէջ պաշտպանելով Իտալիոյ պահանջները, կը թելադրէր որ Ֆրանսա քաշուի Մօտաւոր Արեւելքէն եւ Իտալիոյ ձգէ զայն:

Այս թելադրութիւնը խորապէս յուզած է թուրք մամուլը, որ այժմէն սպառնալիքներ կ՚ուղղէ: Այսպէս, Հիւսէյին Ճահիտ Եալչըն, երբեմնի իթթիհատականը, կը գրէ իր թերթին մէջ, «Եէնի Սապահ»:

— «*Ինչպէս կը տեսնուի, Իտալացիներու պահանջածն ու Գերմանացիներու պաշտպանածը Միջերկրականի բաժանումն է: Չենք գիտեր թէ այս առաջարկը որ ատելճան կը յարմարի ֆրանսական եւ անգլիական շահերուն եւ այս պետութիւնները որքան ընդառաջ կրնան երթալ նման տարօրինակ սակարկութեան մը: Միայն թէ, այժմէն այսքանը ըսել ստիպուած ենք որ, արեւելեան Միջերկրականը Ափրիկէի ամայի մէկ անապատը չէ:*

Միջերկրականի արեւելեան ափունքին վրայ իրենց անկախութեանը վերջին ծայր կապուած ազգ. կառավարութիւններ կան եւ այս կառավարութիւնները ամէն զոհողութեան պատրաստ են, օտար ազդեցութեան եւ տիրապետութեան տակ չմտնելու համար:

Ներկայ վիճակով, արեւելեան Միջերկրականէն Ֆրանսայի քաշուիլը՝ Սուրիան Իտալիոյ ազդեցութեանը տակ դնել եւ Սուրիոյ մէջ Ֆրանսայի տեղը Իտալացիներուն անցնիլը կը նշանակէ: Անոնք որ առատաձեռնօրէն Սուրիան Իտալիոյ կը նուիրեն եւ Սուրիոյ մէջ տեղաւորուելու բաղձանքը կը սնուցանեն, «գետակը չտեսած գուլպաները հանող» մարդոց կը նմանին:

Որովհետեւ չէինք գիտեր որ Սուրիան երեւակայական հողամաս մը, կամ իր վրայ հանդարտօրէն տեղաւորուելու համար պատրաստուած արդիական թիկնաթոռ մըն է:

Թուրք հայրենիքին ապահովութիւնը երբեք չի կրնար թոյլատրել որ արեւմտեան զօրաւոր պետութիւն մը հիմնովին տեղաւորուի Սուրիոյ մէջ: Եւրոպական մեծ պետութիւնները իրենց մտքին մէջ լաւ մը պէտք է տեղաւորեն թէ, այլեւս վերջ գտած են գրաւումի պատերազմներն ու ծաւալապաշտութիւնը: Այլեւս Արեւելքի մէջ չէ մնացած ազգ մը որ օտար գրաւումին դէմ վիզ ծռէ, անոր լուծին տակ մտնէ: Սուրիոյ օտար գրաւումի մը ենթարկուիլը՝ Արեւելքին հրդեհումը կը նշանակէ: Տարակոյս չկայ որ այս հրդեհը անմիջապէս կը տարածուի ամբողջ աշխարհի վրայ:

Այս պատճառաւ, այն կասկած երկիրները, որոնք դեռ չեն հրաժարած աշխարհակալութեան երազներէ, ինչպէս նաեւ իրենց ընկերացող բարեկամները այժմէն բացայայտօրէն պէտք է գիտնան այս ճշմարտութիւնը: Այնպէս կը խորհինք թէ ասիկա անօգուտ չի կրնար ըլլալ համաշխարհային խաղաղութեան հաշւոյն:

Եթէ Սուրիոյ մէջ Ֆրանսացիները կը գտնուին, հոն լոկ իբր Ազգաժողովի հոգատարը դիրք գրաւած են եւ Սուրիոյ անկախութիւնը ճանչնալով անկէ քաշուելու յանձնառութիւնը ունին: Եթէ ընդունինք իսկ թէ Ֆրանսացիները ո եւ է վնաս պիտի չունենան Սուրիան ուրիշներու տալով, նման արարք մը գործելու դոյզն ի–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ ԿՏԱԿԸ ՀԱՅԵԼԻ ԵՐԿՐԻՆ

(ՉԱՆԳԱՅԱ ՀԱՄԻՏԵԱՆ ՀԱՐԷՄ)

Նոյեմբեր 28ին, Անգարայի հաշտարար դատարանին առջեւ բացուեցաւ Աթաթիւրքի կտակագիրը:

Թէեւ զրոյց կը շրջի թէ մեռնող նախագահը ունի նաեւ քաղաքական կտակ մը, բայց չեմ կարծեր որ ճիշդ ըլլայ: Արդարեւ, ինչո՞ւ քաղաքական-պետական պատգամներ արձակէր, երբ շատ լաւ գիտէր թէ չպիտի գործադրուէին: Մէջտեղն է Մազարիքի օրինակը: Հայրենիքի իրական փրկիչ մը եղաւ, անձնուէր ու անշահախնդիր: Եւ սակայն, ինչպէս կը հաղորդէ փարիզեան թերթ մը, Փրակայի կառավարութիւնը որոշած է վերցնել ալ անոր բոլոր նկարներն ու արձանները:

Եփուն մարդ, Աթաթիւրք գիտէր թէ աւելին պիտի ընեն իրեն: Որովհետեւ ինքը շատ աւելի դէշ նախագահ մը եղաւ իբրեւ մարդ, իբրեւ բարոյականի ներկայացուցիչ: Թուրք ժողովուրդն ալ աւելի ապերախտ է ու կոպիտ: Նշանաւոր առած է.— թուրքին հացը ծունկին վրայ կը գտնուի:

Այսինքն փոքր շարժում մը՝ եւ արդէն ոտքին տակ կ'իյնայ հացը, կը կոխկրտուի բարիքը: Այնպէս որ, երբեք հաւանական չէ քաղաքական կտակի մը գոյութիւնը: Ինչո՞ւ ըսէ այնպիսի բաներ որ չպիտի գործադրուին:

Նոյն դիտողութիւնը յաջորդութեան մասին: Մարդ արարածը ընդհանրապէս չուզեր հաշտուիլ մահուան գաղափարին հետ, իսկ մանաւանդ երբ արեւելքցի է: Իսկ Մուսթաֆա Քէմալ ինքզինքը կը նկատէր արդէն գերմարդ մը, որ ընդունակ է յաղթելու ոչ միայն օտար բանակներու, այլեւ մահուան:

Հոկտեմբերի նոպայէն յետոյ, երբ կրցաւ բանալ աչքը եւ խօսիլ, Թուրք թերթերը պարծանքով յիշեցին թէ կեանքին ամենամեծ ճակատամարտը շահեցաւ, յաղթելով ահաւոր հիւանդութեան:

Վերջին նոպայէն առաջ, Նոյեմբերի սկիզբը, հետեւեալ յատկանշական դէպքը տեղի կ'ունենայ.— Աթաթիւրք երազին մէջ կը տեսնէ թէ մեռած է եւ յաջորդ օրը սաստիկ կը պատմէ իր թիկնապահներէն երեսփոխան Սալիհ Պօզօքի: Եւ երբ մանկլաւիկ երեսփոխանը դիտել կուտայ թէ կարեւորութիւն տալու չէ եւ թէ ինքն ալ յաճախ ինքզինք կախուած տեսած է երազին մէջ, մեծաւորը «գոհ կը մնայ պատասխանէն եւ կը ժպտի, հակառակ ախտաւոր ցաւին: Եւ ասիկա վերջին ժպիտն եղաւ»:

Ուրեմն, հոգեվարքի ցաւերուն մէջ իսկ, Թուրք պետը կը հաւատար թէ եղածը վաղանցուկ բան մըն է, հետեւաբար ի՞նչպէս կրնար մտածել իր յաջորդութեան, այսինքն իր մահուան մասին:

×

Աթաթիւրքի կտակը ամբողջակա՞ն է: Պնդողներ կան թէ «ո՛չ». բայց թողունք զրոյցները եւ հիմնուինք միայն պաշտօնական անվիճելի տուեալներու վրայ:

Իր ներկայ ձեւին մէջ անգամ, այդ կտակը շատ յատկանշական է եւ կը ցոլացնէ «արդիական» Թուրքիոյ իրական պատկերը, ըսենք՝ նեխութիւնը: Նեխութիւն՝ բարոյապէս, նեխութիւն՝ նիւթապէս:

Ամիսներ առաջ, այս սիւնակին մէջ պարզած էի Աթաթիւրքի վարած շըռայլ կեանքը, բայց զգուշացած էի մանրամասնութիւններ տալէ, թուելէ կիներու լեգէոնը զոր կը պահէր այնքան ծախքով ու գայթակղալից պարագաներու տակ: Կտակագիրը կուգայ պաշտօնապէս նուիրագործելու գայթակղութիւնը, պարարտ կենսաթոշակներ յատկացնելով անձերու, որոնք պետական դէմքեր, այսինքն Հայրենիքին ծառայութիւն մատուցած անձեր չեն, այլ իբրեւ միակ առաւելութիւն ունին իրենց իգութիւնն ու գեղը...

Ահա խարտիշահեր աղջիկը որ կը կոչուի Սապիհա Կէօքչէն եւ ցկեանս կը ստանայ 600 ոսկի ամսականը ինչպէս նաեւ գեղեցիկ տուն մը: Ի՞նչ ըրած է, այս բացառիկ շնորհին արժանանալու համար: Տէրսիմի ըմբոստութի՞ւնը զսպած է սաւառնակով, ինչպէս վերջերս կը գրէր Փրանսացի տեղակալ մը: Միայն կարելի է ծիծաղիլ: Քիչ մըն ալ արդահատիլ, որ Փրանսացի մը թոյլ կուտայ իրեն այդ զաւեշտը ներկայացնել իբրեւ իրականութիւն: Սապիհա ըսուածը հասարակ աղջիկ մըն է եւ ամբողջ ըրածը՝ կնոջական պարզ շպար մը:

Միակ արժանիքը այն է որ, Աթաթիւրքին տուած է իր կուսութիւնը, իր հարիւրաւոր սեռակիցներուն կարգին: Եւ որովհետեւ «արքա»ն ուզեց զբօսնուլ, փորձեց տեսակ մը Ժան տ'Արք դարձնել երեկուան կոյսը: Ըսել է՝ խնդալ Թուրք ժողովուրդի քթին, ստիպել թերթերը որ երկինքները բարձրացնեն իր վաղանցուկ հաճոյքի առարկան...

Եւ ասիկա մէկ պատմութիւն չէ, այլ հարիւրաւորներով: Խածա՞ւ աչքը.— արդէն իսկ պէտք է վայելէ, դիմացի կինը ով ալ ըլլայ: Ոչ մէկ նկատում, ոչ մէկ սրբութիւն: Օրինակ, եթէ Մուհիտտին կրցաւ ամբողջ 12 տարի մնալ Պոլսոյ կուսակալ եւ քաղաքապետ, մինչ այդքան շրջանի մը առնուազն 4—5 կուսակալներ կը փոխուէին, ասիկա կը պարտէր միայն իր գեղանի աղջկան շնորհներուն զոր տարիներով վայելեց Աթաթիւրք...

Սապիհան տարբերութիւն մը ունի. մինչ իր զոհակիցները միայն նիւթական վարձատրութիւններ ստացան կամ ասոր անոր կնութեան տրուեցան Աթաթիւրքին կնքահայրութեամբ, ինքը դարձաւ պաշտօնական սիրուհի՝ «հոգեզաւակ» անունին տակ եւ ժողովուրդին պարտադրուեցաւ իբրեւ ազգային հերոս... Ասոր համար ալ, նախագահը Կէօքչէն (սաւառնորդ) մականունը տուաւ անոր: Ըսինք, չէ՞, արքան զբօսնու...

×

Դարձեալ մնալու համար անվիճելի իրողութիւններու սահմանին մէջ, մասնաւոր «աղջիկ»ներ չյիշենք, այլ միայն յիշեցնենք կտակագրին արձանագրած անուններէն երկուքը— Ռուգիէ եւ Նեպիլէ, որոնք 100ական ոսկի կենսաթոշակ պիտի ստանան, ինչպէս կը ստանային մինչեւ հիմա: «Հիմակուան պէս» (կտակագիր, յօդուած 2րդ):

Արդ, Թուրք ժողովուրդը չպիտի՞ հարցնէ թէ որոնք են սա անծանօթ աղջիկները որ տարիներէ ի վեր 100ական ոսկի ամսական կը ստանային եւ պիտի ստանան ցմահ: Յանուն ո՞ր ծառայութեան, ո՞ր արժանիքին...

Թերեւս պատասխանուի թէ այդ հանըմները «հոգեզաւակ» ընտրուած են մաքուր սրտով եւ հետեւաբար եղածը ոչինչ ունի գայթակղեցուցիչ: Օրինակ՝ կտակագրին մէջ կայ նաեւ Իւլքէն անուն աղջիկ մը, որ 200 ոսկի կենսաթոշակ կը ստանայ, բայց 8 տարեկան անմեղ մըն է:

Ընդունինք: Բայց ի՞նչպէս բացատրել Աֆէթի պարագան, երբ այս հանըմը աղջիկ չէ, այլ կին, տէր զաւակներու: Ինչո՞ւ տարիներ շարունակ իր ետեւէն պտտցուց զայն: Ինչո՞ւ անկողնին քովէն չհեռացուց մինչեւ մահուան ժամը: Եւ վերջապէս, յանուն ինչի՞ 800 ոսկի ամսական կը յատկացնէ անոր:

Ամուսնացած կին մը ի հարկէ «հոգեզաւակ» չեն ըներ, «մաքուր» սրտով չեն հովանաւորեր, փառք ու պատիւի մէջ չեն լողցներ. ուրե՞մն: Ֆրանսական առածը.— շէրշէ լա ֆամ (կնոջական խնդիր...):

Հոս ալ՝ նայէ «արքայական զբօսանք»ը, կենակցած կինը ոեւէ փետուրով զարդարելու եւ հանրութեան պարտադրելու ունակութիւնը: 16ամեայ Սապիհան կը դարձնէ օդաչու եւ ամբողջ պետութիւնը կը ստիպէ խոնարհիլ անոր առջեւ: Աֆէթ հանըմը կը դարձնէ «փրոֆէսէօր», փոխնախագահ կը կարգէ Պատմութեան միութեան եւ կը հարկադրէ թերթերը որ ամէն օր պանծացնեն անոր գիտական հանճարը: Միւս կողմէ, կը ղրկէ Ժընեւ եւ այլ կեդրոններ, ու դասախօսութիւններ սարքել կուտայ, ի հարկէ ստիպելով մամուլը լայնօրէն տեղ տալու խօսածին կամ չխօսածին:

Եւ այս ցուցադրութիւնը այնքա՜ն շատ եւ այնքան պոռոտ կերպով, որ ժողովուրդը սկսաւ լեզու ելլել եւ հեգնել հրապարակաւ: Հարիւրաւորներու մէջէն յիշեմ միայն հատ մը, իբրեւ նմոյշ:

Զորս տարի առաջ, հայկական վարժարանի մը մէջ: Պատմութեան Թուրք ուսուցիչը, դասագրքի «հեղինակ»ներէն Աֆէթի մասին խօսած ատեն, չի կրնար զսպել ինքզինքը եւ կ'ըսէ.

— Եթէ փէշ (շրջազգեստ) ունենայի, ես ալ Աֆէթի նման փրոֆէսէօր կ'ըլլայի...

Ալ կրնաք երեւակայել թէ ինչե՞ր կ'ըսեն հիմա, երբ կը կարդան կտակագիրը, երբ կը տեսնեն թէ՝ միայն եւ միայն փէշին զօրութեամբ, Աֆէթ հանըմ ոչ միայն վայելեց կեանքը, կերաւ, խմեց, աշխարհ պտըտեցաւ, ոչ միայն եղաւ փրոֆէսէօր եւ ահագին թոշակ ստացաւ, այլեւ ցմահ պիտի գրպանէ 800 ոսկի ամսական, գումար մը զոր նախարարներն անգամ չեն առներ: Իսկ երեսփոխանին խօսքը չըլլար, քանի որ ամսականը միայն 300 ոսկի է, ոչ իսկ կէսը կնոջականին...

Երբ այսքանը կը յայտնուի հրապարակաւ, ալ կրնաք հաշուել թիւը անյայտներուն, այն մանկամարդ աղջիկներուն եւ կիներուն որ կարգով եկան զոհաբերուելու, մեծ մասով մէկ անգամ: Եւ հարիւրին 90 համեմատութեամբ կը պատկանին բարձր դասուն.— նախարար, երեսփոխան, պաշտօնատար, եւն.: Կը բաւէր որ ցանկար: Թիկնապահը կ'երթայ եւ կը պատգամէ.— փաշան ֆէզ կ'ուզէ... Ամուսինի՞ն մնացած է ընդդիմանալ: Վրայ կուտայ ոչ միայն պաշտօնը, այլեւ կեանքը: Մնաց որ, Թուրքը ընդհանրապէս բարոյական չունի եւ յաճախ սիրայօժար կը զոհէ կինը՝ բարձրանալու ու դիրք գրաւելու համար:

Կը պատմեն թէ Մ. Քէմալ խնայած է միայն Իսմէթ Ինէօնիւի եւ մարաջախտ Ֆէվզի Չաքմաքի կիներուն: Աւելի ճիշդ՝ վախցած է դպչելու այդ պատասխանատու զօրավարներու կիներուն:

Իսկ միւս նախարարական կամ երեսփոխանական հանըմները — ի հարկէ գեղանիները — զերծ չեն մնացած վաւաշոտ նախագահի ճանկէն: Երբեմն ալ փառք սեպած են...

Այսպէս կը բացատրուին բազմաթիւ տարօրինակութիւններ, ինչպէս հասարակ գրագրի մը յանկարծական բարձրացումը երեսփոխանութեան կամ նախարարութեան: Կը բաւէ որ Մեծաւորին «աչքը քաղցրանայ»...

Իսկ վայ անոր որ կը դիմադրէր ոեւէ ձեւով:

Անցեալ տարի, Պոլիս գտնուած միջոցին, Աթաթիւրք պալատ կը հրաւիրէ Սաֆիէ անուն աղջիկ մը, յայտնի երգչուհի բայց տգեղ, կատարեալ աբար: Երբ աղջիկը կը սկսի երգել, դիկտատորը չախորժիր դէմքէն եւ կը հրամայէ կռնակը իրեն դարձնել եւ այնպէս երգել...

Հրամանը կը գործադրուի ի հարկէ, բայց կրնաք գուշակել Սաֆիէյի սըրտին խորտակումը, կրած վիրաւորանքին խորութիւնը: Այնպէս որ, երբ երկրորդ անգամ կը հրաւիրուի երգելու, չերթար...

Պատիժը ահաւոր եղաւ: Խեղճ աղջիկը արգիլուեցաւ երգելէ կազինօներու մէջ, ուր մէկ գիշերուան համար 8 — 10 ոսկի կը ստանար: Ամիսներ յետոյ էր որ արտօնուեցաւ օրուան հացը շահելու: Այն ալ դիկտատորին ոտքը համբուրելէ, աղի արցունքներ թափելէ վերջ:

Ժողովուրդը գիտէր այս բոլորը անպաշտօն կերպով, ի լրոյ: Հիմա, գիտցաւ, կտակագրին բացումէն յետոյ, գիտցաւ պաշտօնապէս, համոզուեցաւ թէ հէքեաթ չէ «Աթաթիւրքի աղջիկներ»ու պատմութիւնը, թէ Չանգայայի ապարանքը շատոնց գըլած անցած է Ապտիւլ Համիտի Եըլտըզը, իբրեւ կանանոց...

(Մնացեալը յաջորդով) ԴԷՏ

ՀԻՆ ՀՆՉԱԿԵԱՆԻ ՄԸ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ ԻՐԱՆԷՆ

ԻՆՁՈ՞Ւ ՀԱՄԱՐ ԵՆ ԽԱԲՈՒՄ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ինչո՞ւ մեր արտասահմանեան թերթերից շատերը իրանց դրել են սոյնանման ծիծաղելի եւ յանցաւոր դրութեան մէջ: Սա մի հարց է, որ մեզ ախսացիներիս շատ է հետաքրքրում:

Խորհրդային կարգերի երկրպագու Հայ թերթերից մէկի պատասխանատու խմբագիրը իր մի նամակի մէջ խոստովանում է, որ ճշմարտութիւնը թագցնում են իրենց թերթերի ընթերցողներից եւ իրենց այդ արածը բացատրում է նրանով, որ արտասահմանի հայութիւնը ապրում է Հայաստանի լուսաւոր համարուած իրականութեամբ եւ այն յոյսով, որ մի օր պիտի կարողանայ վերադառնալ նոյն «լուսաւոր իրականութիւն» ունեցող երկիրը: «Եթէ ճշմարտութիւնը ասուի այդ հայութեան, աւելացնում է նամակագիրը, նա կը յուսահատի եւ աւելի շուտ կը ձուլուի տեղացիների հետ»:

Արդարացնո՞ւմ է սա թէ պատճառաբանութիւն, չգիտեմ, բայց փաստ է, որ արտասահմանեան Հայերին խաբում են, խուսափում են նրանց ճշմարտութիւնը ասել ռուսական եւ մասնաւորապէս Խորհրդ. Հայաստանի իրական կացութեան մասին: Իմ բարեկամ խմբագրապետի վերոյիշեալ պատճառաբանութիւնը իր թերթի իրականութիւնը թագցնելը արդարացնելու համար՝ գտնում եմ կատարելապէս անհիմն եւ սխալ, որովհետեւ իմ համոզումով ճշմարտութիւնը ասելով է, որ մեր օտար երկիրներում ապրող հայրենակիցներին միջոցներ պիտի տրուեն խելքը գլխին որոշումներ տալու եւ աւելի ամուր կապուելու համար իրենց հայրենիքի հետ:

Ո՞ր մէկ հայրենասէր Հայ Թուրքիայի իշխանութեան տակ գտնուող հայկական հողերի մասին չի մտածում, չի երազում ազատել այդ հողերը, գնալ, ապրել այդ հողերի վրայ, շէնցնել, հարստացնել, պաշտպանել այդ իր հարազատ երկիրը: Բոլոր հայրենասէր Հայերի ցանկութիւնն է այդպէս անել, թէեւ հայկական այդ հողերի վրայ նոյնիսկ Հայ չէ մնացել եւ մեր մամուլի օրգաններից ոչ մէկը այդ հողերը չեն ներկայացնում դրախտավայր, թէեւ Խորհրդային երկիրները դրախտավայր ներկայացնող հայերէն թերթեր շատ ունենք:

Օտար երկիրներում ապրող Հայերը, որոնք որպէս տարագիրներ, փախստականներ, գաղթականներ զրկուած են շատ քաղաքական եւ քաղաքացիական իրաւունքներից եւ ենթակայ են շարունակ իրենց հիւրասիրող երկիրներից արտաքսուելու վտանգին, չեն կարող չսիրել իրենց հայրենիքը, որքան էլ այդ հայրենիքը նեղ կացութեան մէջ լինի, չեն կարող չցանկալ նրա ազատութիւնը, չեն կարող այդ ազատութիւնը ձեռք բերելու համար զոհողութիւններ չանել: Սխալ է նրանց օրօրել երազներով, նրանցից թագցնել հայրենիքի իսկական կացութիւնը, ընդհակառակն, իսկական կացութեան մասին լսելով է, որ տարագիր, փախստական, գաղթական Հայը ընդունակ պիտի հանդիսանայ զոհողութիւններ անելու:

Եթէ խորհրդային կարգերու երկրպագու թերթերի ղեկավարները իմ հինաւուրց բարեկամ վերոյիշեալ խմբագրի նման մտածելով է, որ ճշմարտութիւնը թագցնում են իրենց ընթերցողներից, դա աններելի յանցանք է:

Իմ մի ուրիշ հինաւուրց բարեկամը ասում է, որ Հայաստանի իրականութեան մասին ճշմարտութիւնը գրելը չի յարմարում արտասահմանի Հայերի ճաշակին, գոնէ իրան այնպէս են ասել Խորհրդային Հայաստանի վարիչներից ոմանք, երբ ինքը Հայաստանում է եղել սրանից մի քանի տարի առաջ: Չեմ ուզում հաւատալ թէ արտասահմանեան Հայերի ճաշակը այնքան շատ է այլանդակուած, որ նրանք խուսափում են ճշմարտութիւնը լսելուց եւ կամենում են մինչեւ վերջը խաբխաբել սուտի եւ խաբեբայութեանց մէջ: Արտասահմանեան Հայերի մասին այդպիսի թիւր եւ նոյնիսկ ապուշ կարծիք կարող են ունենալ միմիայն Խորհրդային Հայաստանի վարիչները եւ արտասահմանեան նրանց երկրպագուները, որոնք ջանում են իրենց բարեկամներին պահել միշտ մթութեան մէջ:

Երբեմն մտածում եմ, որ արտասահմանեան Հայ թերթերից շատերը կարող են կաշառուած լինել: Իմ հինաւուրց ընկերներից ոմանք այդ մասին մասնաւորապէս շեշտում են իրանց նամակներում, բայց այդ միտքը անմիջապէս նողկանքով յետ եմ վանում, որովհետեւ դժուարանում եմ հաւատալ թէ Հայ ժողովրդի նման բազմաչարչար մի ժողովրդի առաջնորդները կարող են կաշառուած լինել:

Բայց կայ մի հանգամանք, աւելի ճիշդը, մի պատճառ, որին վերագրում ենք Ախսայում ապրողներս արտասահմանեան շատ Հայ օրաթերթերի Հայաստանի մասին ճշգրիտ տեղեկութիւններ տալուց խուսափելու ջանքերը:

Այս պատճառը, ըստ մեզ, հաւանօրէն սարսափն է:

Ինչո՞ւ ենք այսպէս կարծում:

Շատ փաստերի հետ ունենք մեր աչքերի առաջ մի ակներեւ իրողութիւն: Ամիսներ առաջ ծերունի եւ Հայաստանասէր Չօպանեանը եւ նրա ընկեր Բաշալեանը կամեցան Հայ մի քանի միութիւնների համաձայնութեամբ եւ անունով Հայաստանի սահմանները ընդարձակելու համար մի ամենախոնարհ եւ ամենահաւատարիմ խնդիրք ներկայացնել «Հայաստանի միակ պաշտպան» Ստալինին: Երկու հինաւուրց գործիչների սոյն շատ բարեմիտ ցանկութիւնը իրար անցրեց արտասահմանի Հայ խորհրդային կարգերի երկրպագու թերթերը, որոնք սարսափով մատնանշեցին, թէ «ազգերի Հայր» Ստալինին արտասահմանեան Հայերի կողմից կատարուած ամենահաւատարիմ եւ ամենախոնարհ մի դիմում իսկ բաւական է, որ խորհրդային կառավարութիւնը համարի միջամտութիւն իր ներքին գործերին եւ Հայերի կացութիւնը Ռուսաստանում եւ Հայաստանում վտանգի ենթարկուի:

Եթէ մի ամենախոնարհ եւ ամենահաւատարիմ դիմում Ստալինին սարսափեցնում է արտասահմանեան մեր մամուլի որոշ գոյնի օրգանները, այլեւս հասկանալի պիտի լինի, թէ ինչո՞ւ մեր արտասահմանում ապրող հայրենակիցներից ոմանք վախենում են ռուսական իրականութեան վերաբերմամբ քննադատողի դերի մէջ լինելուց:

Իրենց սոյն խոստովանութեամբ խորհրդային կարգերի արտասահմանեան Հայ բարեկամները ցոյց են տալիս, որ շատ աւելի վատ կարծիք ունեն «Հայերի միակ բարեկամ եւ ժողովուրդների Հայր» Ստալինի եւ նրա ընկերների մասին քան մենք՝ նրանց [illegible]թիւնը այնքան էլ սարսափելի [illegible] քննադատողներս: Մենք գոնէ հաւատում ենք, որ Ստալին եւ ընկերները գազաններ չեն, որ մեր իրենց արածների մասին կատարած քննադատութիւնները պատրուակ բռնեն իրենց հպատակ Հայերին նեղացնելու կամ չարչարելու: Մինչդեռ նոյն Ստալինի եւ ընկերութեան երկրպագուները հաւատում են, որ, այո՛, նրանք այդպիսի սոսկալի գազանութիւններ կ'անեն:

Կար ժամանակ, երբ ո՛չ միայն արտասահմանեան Հայ թերթերում յա-

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ

ՃԱՄԲՈՒՍ ՎՐԱՅ

Գ.

...Կ'երթանք ետ ու առաջ, եւ օրիորդը, որ կասկածները վանած է, կը կենայ ու կը ցուցնէ մատով.

— Ահա թիւ 1ը հոն է, տեսա՞ր որ իրաւունք ունէի:

Վեր կ'ելլեմ աշտարակի նման ցից սանդուղներէն: Դուռին վրայ Հայու մը անուն կայ, առանց «եան»ի: Պոլսեցի է, ու տապարը մինչեւ հոն հասած է հիմա: Հոն հասած է, ջարդելով ու փճացնելով Մեծ Հայքը եւ Փոքր Հայքը:

— Բոլոր Հայերը իրենց անունները փոխած են, դուն լուր չունի՞ս տակաւին, կ'ըսէր ինծի առտուն Պեստալոցի գործակատարը, որ այս հասցէն կը հրամցնէր, երբ իրեն Հայ կը հարցնէի, եւ զարմացած կ'ըսէր որ ան Հայ չէ:

Ներսը սուրճ կ'ըմպեն: Զիս կ'ընդունի հաստ, թիկնեղ, կլոր դէմքով Հայ մը, Պոլսեցի: Ու կ'առաջնորդէ գործերու դէզի մը մէջէն դահլիճ, ուր կը հիւրասիրէ: Կը նստինք սեղանի մը շուրջ, մեր ոտքերը հրաշալի Քիրմանշահի մը վրայ որ սուղնոց գորգ է: Մէկ կողմը հին, արժէքաւոր դարակ մը կայ թանկագին յախճապակիներով լեցուն: Զորս կողմը արժէքաւոր կարասիներ ու թիկնաթոռներ: Ասդին կլկլակ, անդին կլկլակ:

— Վերջէն կը նայիք գորգերս, ձեր ուզածին պէս կը գտնէք, ժամանակ կայ դեռ, խօսինք, կ'ըսէ. առանց «եան»ի Պոլսեցին: Կը պատմէ թէ կեդրոնական կարգադրեր է լուսայիշատակ տնօրէն Նալբանդեանի օրով: Յետոյ, պատերազմին, Պէրպէրեան է ատեր: Շատ խանդավառ է: Շատ ազնիւ: Շատ ազգասէր: Զափազանց հաճոյակատար եւ պատրաստակամ: Բայց բանով մը չեմ կրնար ներել իրեն անունը թրքացնելը, նստած Համպուրկի կեդրոնը, ուր անշուշտ Թուրքը զինք չի կրնար հալածել կրակով ու երկաթով: Ի՞նչ է գաղտնիքը այս մորթափոխութեան:

— Տարին անգամ մը, երկու, երեք, անպայման Պոլիս կ'երթամ: Հոն նախապէս Սթանպուլ գործի ընկերութեան տնօրէնն էի:

Բնաւ չեմ նախանձիր իրեն: Բայց ինչո՞ւ հայրենազուրկ մարդու մը աչքին նսեմ փառքի այս ցուցադրութիւնը: Ու եթէ վաղը նորէն Թուրք դահիճներ դանակը իրենց թեզանիքներուն մէջ պահած, կենան Սիրքէճիի կայարանը ու քիչ մը կուտ նետելով սալայատակին վրայ,— ինչպէս երբեմն կը փորձեն յաջողութեամբ— ճիւ, ճիւ կանչեն, արտասահմանի պարարտացած հայ վաճառականներուն, ծուղակը ձգելու համար, պիտի ըլլայ այն քիչերէն որոնք դրժեն այդ կանչելի հրաւէրը: Ուստի իմ աչքիս բնաւ պարծանք ու մեծութիւն չէ ոչ Պոլիս երթեւեկը, ոչ ալ հայկականութեան դրոշմը վրայէն նետելը:

Եւ խորամանկ խօսակիցս ալ այդ զգալով անշուշտ շուտով նիւթ կը փոխէ եւ կը հաճի կարգ մը ծանօթութիւններ տալ Գերմանիոյ առեւտրական ձեւակերպութիւններուն մասին որոնց անծանօթ եմ ես: Ու կը հարցնէ թէ քանի՞ հազար մարքի ապրանք կ'ուզեմ գնել: Երբ իրեն կ'ըսեմ որ հազարները հանէ գլուխէն ու հարիւրներով խօսի, կը տեսնեմ որ այլեւս դուռը գոցուած է առջեւս: Նաեւ թըրքական գորգ կ'առաջարկէ ինծի, զոր ձրի ալ տայ չեմ առներ: Կը բարկանայ ատկէ:

— Օ՛, այո, այո, այն ատեն այս խանութէն քեզի գորգ չեմ կրնար տալ: Սակայն վաղը մաքսատունէն ձեր ուզած ապրանքները կուտամ: Աղքատ հայ տղայ մը կայ հոս որ քանի մը կտոր ունի: Հոս չէ, բայց Պերլին հասցէ մը կուտամ ձեզի: Ան կը ճանչնայ պզտիկ ուսանողներ, բոշաներ, մուրիկներ, որոնք փոքրաքանակ կը ծախեն: Ես միայն մեծաքանակ: Կ'երթաք անոնցմէ կը գնէք: Ու երթաք բարով: Հիմա շատ զբաղած եմ: Նամակ: Փոստ: Հեռախօս: Հեռագիր: Խենթենալիք բան է: Ֆօգլան, եկուր հոս: Սա թուղթը: Սա չէքը: Սա հաշիւները...

Ու դուռը կռնակիս կը գոցուի:

Կը հանդիպիմ ուրիշ Հայու մը: Անոր գլուխը կը նմանի ուռած վարունգի մը, դէպի ցօղունը, իսկ դէպի վեր, ծայրը բարակ, մսած, դեղին ու վեր սլացած: Գագաթին վրայ տակաւին քանի մը մազ կը յամառին կենալ, բոլոր անճաշակ գործերը, ուր որ կան, իրարու մօտ հաւաքած, կ'ուզէ քշել ինծի: Ամէն անգամ վեր կը ցատկէ Քէչքէշի նման, երբ կ'ըսեմ.

—. «Ինչ տգեղ գորգ կամ ինչ անճաշակ կտոր»: Յաճախ դէմքը կ'այլակերպուի, ակռաները դուրս կը ցցուին.

—Եղբայր, կը սկսի ի վերջոյ, քեզի բան մը ըսեմ, բայց մեր մէջը մնայ: Դրամներուն վիճակը սոսկալի անկայուն է, աս գիտցիր: Երէկ անգլիականը օթոյի արկած անցընելով հիւանդանոց փոխադրուած է, ուր երկու սրունքներն ալ կտրած են: Տոլարը Նիւ Եորքի սակարանին մէջ ատրճանակը գանկին պարպելով անձնասպան եղած է: Զէնէ՞ մի չեխակա՞ն քուրոնն է ունեցածդ: Հա, աս ալ չմոռնամ ըսելու, Փարիզի մէջ կ'աւլեն զայն աւելածուները փողոցներէն ու վրան նայող չկայ: Գործ առ դուն, եթէ դրամ ունիս, խօսքս մտիկ ըրէ, վերջէն շատ կը զղջաս: Գործ:

Ու ցուցամատը կ'ուղղէ իր գործի դէզերուն...

— Անշուշտ, կը գնենք, վաղը, քիչ մը խորհիմ, հիմա մեկնինք: Ու դուրս կ'ելլենք:

— Երկու ամիս առաջ գալու էիր: Այն ատեն քեզ ոսկիի մէջ կը լողացնէի: Քեզի հսկայ խանութ մը կը բանայի: Ափսոս, հիմա շատ ուշ է: Ուրեմն վաղը: Կուգաս, չէ՞, կ'սպասեմ...

Բաժնուելով իրմէ, թերթ մը կը գնեմ: Գերմանիոյ մէջ թերթ գնելը հաց ուտելու պէս պարզ ու բնական բան մըն է: Կը բանամ սակարանի էջը: Անգլիականը ողջ առողջ Պըքինկէմի պալատը կ'երթայ ընդունելութեան, գլուխը սիլինտր դրած: Տոլարը Նիւ Եորքի մէջ գինի խմելով կը զուարճանայ Մօրկընի հետ, քուրոնը ծունկին նստեցուցած: Սուտ է թէ աշխարհի սակարաններու շէնքերը մէկ ազդանշանի վրայ կը փլէին այն պահուն, երբ ինք ինծի բոլոր անճաշակ գործերը քշել կ'ուզէր, ամէն գնով: Ամէն գնով...

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

ճակումներ էինք կատարում ցարա-կան եւ սուլթանական կառավարու-թիւնների վրայ, այլ եւ ապստամբու-թիւններ էինք կատարում Թուրքիա-յում եւ Ռուսաստանում, ուր տիրում էին միապետներ, որոնցից մէկին նոյ-նիսկ «կարմիր» էին կոչել իր Հայերի վրայ գործ դրած բռնութիւնների հա-մար: Գիտէինք, ի հարկէ, որ մեր կատարած քննադատութիւնները, ա-պստամբութիւնները, տէրօրները կա-րող են պատճառ դառնալ, որ յեղա-փոխականներն կամ մեր գործերին համակրողները տուժեն, բայց երբեք չէինք մտածում, որ մեր գործունէու-թեան համար բոլոր Հայերը կը տու-ժեն: Այդպէս մտածելու էլ իրաւունք ունէինք, որովհետեւ ցարական կա-ռավարութիւնը հայ յեղափոխականի նրա պատասխանատու պաշտօնեայի վրայ արձակած գնդակի կամ հայ օ-րագրողի նրա քաղաքականութեան վերաբերմամբ գրած քննադատականի համար պատժում էր քննադատողին, շատ շատ այս վերջինի գործակիցնե-րին: Թուրքիայում «կարմիր» սուլ-թանը աւելի խիստ էր վարւում: Բայց եւ այնպէս ոչ ցարական, ո՛չ էլ սուլ-թանական կառավարութիւնները բո-լոր Հայերին պատասխանատու չէին բռնում իրենց հայրենակիցների կա-տարածների համար:

Մեր արտասահմանեան խորհրդա-յին կարգերի երկրպագուները պնդ-դում են, որ «ընկերվարական» Ստա-լինը եւ ընկերութիւնը շատ աւելի դա-ժանային յատկութիւններ ունեն, հե-տեւաբար պիտի զգուշանալ նրանց վայրագ բնազդները չուղղել Հայերի կողմը նոյնիսկ ամենախոնարհ եւ ա-մենահպատակ խնդիրքներ գրելով նր-րանց...

Թո՛ղ այդպէս լինի, թո՛ղ ռուսա-կան բոլշեւիզմի բարեկամները իրենց գոված եւ պաշտած մարդկանց համա-րեն ամենակատաղի գազաններ եւ նը-րանց չգրգռեն իրենց քննադատու-թիւններով, նրանց կառավարած երկ-րի իսկական կացութիւնը մատնանշե-լով կամ նրանց ամենախոնարհ խըն-դիրք ներկայացնելով: Բայց թո՛ղ չմտածեն, թէ նրանց կը յաջողուի մինչեւ վերջը ճշմարտութիւնը ծած-կել իրենց հետեւորդներից ու ընթեր-ցողներից:

«Չկայ ծածուկ բան, որ չյայտնուի», ասել են մեզանից դարեր առաջ: Այո՛, ո՛չ բռնութիւնները, ո՛չ կացինները ո՛չ էլ սարսափահար ու քծնող մամու-լը չեն կարող մինչեւ վերջը ճշմար-տութիւնը թաքցնել ժողովրդական զանգուածներից: Ճշմարտութիւնը կը ճարի այդ զանգուածները, սրանք էլ ճշմարտութիւնը կը ճարեն:

Ուրեմն ինչո՞ւ համար խաբել:

ԳՐԻԳՈՐ ԵՂԻԿԵԱՆ

ԵՂԲԱՅՐԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԻՐԻ (Փենսիլվանիա) Դեկտ. 24.— Երէկ, այստեղէն 23 մղոն հեռու գըտ-նուող ագարակի մը վրայ վէճի կը բռնուին երկու Հայեր, Խաչիկ Սիմոն-եան եւ Գրիգոր Պոյաճեան: Վէճը սա-կայն, շուտով կը փոխուի կռուի, ո-րուն ընթացքին Խաչիկ Սիմոնեան հա-ցի դանակ մը վերցնելով կը խրէ զայն Գրիգոր Պոյաճեանի փորը: Պոյաճը-եանի մահը անմիջական կ'ըլլայ:

Խաչիկ Սիմոնեան եւ իր եղբայրը՝ Գրիգոր բանտարկուած են:

Գրիգոր Պոյաճեանը կը պատկանէր մեռած «Հօկ»ին, իսկ անոր սպանիչ Խաչիկ Սիմոնեանը համակիր մըն էր նոյն մարմնին:

Թշուառութիւնը Ռուսիոյ մէջ

Ճիշդ է թէ խորհրդային մամուլը եւս կը հրատարակէ լուրեր, համոզել ջանալով իր ընթերցողները թէ անօ-թութենէ կը մեռնին հազարաւորներ դրամատիրական երկիրներու մէջ: Դրամատիրական երկիրներու թշուա-ռութեան եւ հարստութեան հակա-դրութիւնը չէ որ կը հետաքրքրէ մեզ, այլ ուրիշ ճշմարտութիւն մը, զոր կը բերէ Փրոֆ. Իմպէր, տնօրէն Մարսի-լիոյ բժշկական համալսարանին, ան-դամ Մարսիլիոյ ակադեմիային:

Փրոֆ. Իմպէր դեռ նոր կը վերա-դառնայ Ռուսիայէն, եւ իր ճամբոր-դութեան մասին Ակադեմիային առ-ջեւ կարդացուած զեկոյցով մը կը հաստատէ թէ ծայր աստիճան թշ-ուառութիւն կը տիրէ Խորհ. Միու-թեան մէջ:

Անշուշտ, կ'ըսէ Փրոֆէսէօրը, մեղ-մէ պահեցին թերութիւնները, բայց քաղաքին արտաքին տեսքը այնքան խօսուն է, զբօսաշրջիկին կամ բժիշ-կին համար, որքան հիւանդին դէմքը:

Լէնինկրատը այցելուին վրայ կը ձգէ թշուառութեան խոր տպաւո-րութիւն մը: Չեմ կարծեր որ եւրո-պական որեւէ մեծ քաղաքի մէջ հան-դիպիք այնքան կիսաւեր շէնքերու, որքան Խորհրդ. Միութեան մէջ,— շէնքերու մաշած, ճեղքուած եւ ան-խնամ վիճակը կը մատնէ մօտալուտ փլուզումի մը վախը: Եւ այս վիճակին հասած են նախապատերազմեան հան-րային գեղեցիկ շէնքերը: Նոր շինու-թիւն չես տեսներ: Միւս կողմէ կ'աճի թիւը բոպիկ եւ կիսամերկ տղոց, մինչ կիները պոչ կը կապեն վաճառատու-ներու դռներուն առջեւ: Հարցուցինք Ինթուրիստի առաջնորդին թէ ինչ կը սպասեն այս թշուառ կիները: Պա-տասխանեցաւ մեզի թէ ժամն վա-ճառքի համար եկած են: Եւ սակայն երբեք թոյլ չտուին մեզի կենալ անոնց մօտ, որպէսզի հարցաքննէինք: Հաս-կցանք սակայն որ կիները կը սպա-սէին ոչ թէ ժամնոց կերպաս գնելու համար, այլ միայն օրուան իրենց ու-տելիքը ստանալու համար:

Սիրտ կը ճմլէ ահաւոր թշուառու-թիւնը որ կը տիրէ, բայց ժողովուր-դը կը հանդուրժէ եւ կը տանի թեթեւ սիրտով: Մնաց որ ոստիկանական հսկողութիւնը խիստ է, եւ թշուառու-թեան դէմ բողոքել կարելի չէ: Թըշ-ուառութեան մէջ աւանդաբար մեծցած, ռուս բանուորը պահանջկոտ չէ ար-դէն: Ինթուրիստի մեր առաջնորդը, որ քաջաբար կը պաշտպանէր յեղա-փոխական սկզբունքներ, կ'ըսէր թէ ի-րենց համար դրամը կարեւորութիւն չունի, թէ իրենց ապրուստը ապա-հովուած է, երբ հիւանդ ըլլան՝ բը-ժիշկը կուգայ, երբ ծերանան՝ հիւան-դանոց կ'ապաստանին: Ի՞նչ կ'ուզէք ա-ւելի: Բայց ասիկա իտէալն է բոլոր ձիերուն, որոնք կառքի մը լծուած են: Չէ՞ որ այդ ձիերն ալ ունին այդ ամէնը, բայց արտօնուած չեն պա-հանջելու աւելին:

Քաղաքը, ինչպէս բովանդակ Ռու-սիան, կ'ապրի աշխարհէն խզուած, մեկուսացուած: Ժողովուրդը չի գի-տեր թէ ինչ կ'անցնի կը դառնայ դուրսը: Եւ կը հաւատայ թէ չկայ ու-րիշ ժողովուրդ որ աւելի երջանիկ ըլ-լայ քան ռուս ժողովուրդը: Բայց ե-թէ տեսնէք ուրիշ մայրաքաղաքներ, Օսլօն, Սթոքհոլմը, Քոփէնհակը, պի-տի զգաք դառն հակադրութիւն մը: Այդ մայրաքաղաքները գեղեցիկ են, կեանքը հաճելի: Անշուշտ այդ մայ-րաքաղաքներուն մէջ եւս կան դըժ-բախտներ, բայց թշուառութիւնը բա-ցառիկ պարագայ մըն է այնտեղ, եւ գոյութիւն չունի կապարեայ վերար-կուն որու մէջ փաթթուած է Լէնին-կրատը:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրքիոյ արտաքին եւ դատական նախարարները մանրամասն բացա-տրութիւններ տուին օդանաւային մաքսանենգութեան մասին, որուն մանրամասնութիւնները հրատարա-կած ենք արդէն:

Արտաքին գործավար Շիւքրիւ Սա-րաճօղլու բեմ գալով յիշեցուց թէ նախորդ արտաքին գործավար Թէվ-ֆիք Րիւշտիւ Արաս 1938 Յունիս 28ին դարձեալ խորհրդարանական խմբա-կին առջեւ յայտարարած էր որ մի-ջազգային մաքսանենգութեան ցանց մը Թուրքիոյ անունով օդանաւ ծա-խած է Սպանիացիներու եւ այս խնդի-րը դատարանին յանձնուած է: Գոր-ծավարը յետոյ իր բացատրութիւննե-րը շարունակելով ըսաւ.

— «Յունիսի առաջին օրերուն Թուրքիոյ Փրանքօյական ներկայա-ցուցիչը արտաքին գործավարութեան դիմելով հարցուցած էր թէ պնդուա-ծին համաձայն իրապէս Թուրքիո՞յ կը պատկանին Ամերիկայէն ճամբայ ելլող օդանաւ բեռցած կարգ մը վա-կօններ: Նոյն խնդրին մասին հեռա-գիր մը կը ստանայինք նաեւ 1938 Յունիս 11ին, Ուաշինկթընի մեր դես-պանէն: Նկատելով որ Ամերիկայէն մեր գնումները կը կատարուին միայն մեր դեսպանատան միջոցաւ, այն ա-տեն կասկածեցանք որ խնդիրը մաք-սանենգութեան մը կը վերաբերի: Փը-րանքօյի ներկայացուցիչին եւ Ուա-շինկթընի դեսպանին տեղեկութիւն-ները միացնելով խնդիրը Ազգ. պաշտ-պանութեան գործավարութեան հար-ցուցաւ: Յունիս 14ին պատասխան ստացանք թէ այդպիսի ապսպրանք մը չէ կատարուած եւ թէ արդէն Թուր-քիոյ անունով բոլոր գնումները Ուա-շինկթընի դեսպանին կողմէ կը կա-տարուին:

«Այս պատասխանը եւ Փրանքօյի ներկայացուցիչին տուած տեղեկու-թիւնները Ուաշինկթընի դեսպանին հաղորդեցինք, խնդրելով որ դեսպա-նատուն ձեռքը անցած փաստաթուղ-թերը եւ կամ անոնց լուսանկարները ղրկէ: Յունիս 16ին պատասխան ստա-ցանք թէ փաստաթուղթերը «Էմէրի-քըն Էքսփորթ» հաստատութեան Իս-թանպուլի գործակալին միջոցաւ Ար-տաքին գործավարութեան պիտի յանձնուին: Միեւնոյն թուականին Ա-նատօլու գործակալութեան միջոցաւ հերքում մը հրատարակեցինք, յայ-տարարելով որ մասնաւոր անհատնե-րու միջոցաւ ո եւ է տեղէ օդանաւ չենք գնած, եւ հետեւաբար այդպիսի առուծախ մը չէր կրնար Թուրքիոյ հետ առնչութիւն ունենալ: Յունիս 22ին Արտաքին գործավարութեան յանձ-նուած փաստաթուղթերը դատական գործավարութեան յանձնուեցան:

Դատական գործավար Թէվֆիք Ֆիքրէթ Սըլայ խնդրին դատական կողմը բացատրելու համար բեմ գա-լով ըսաւ թէ եղելութիւնը 1938 Յու-նիս 22ին Անգարայի ընդհ. դատախա-զութեան տեղեկացուած է եւ հաս-տատուած որ պաշտօնական փաստա-թուղթերու կեղծարարութիւն կա-տարուած է: Գործավարը շարունա-կելով ըսաւ.

«Կէօնիւկ անունով ծանօթ Էքրէմ Համտի անուն մէկը 1937 Յուլիս 2-3ին ազգ. պաշտպանութեան գործավա-րութեան եւ արտաքին խորհրդակա-նութեան ստորագրութիւնները եւ պաշտօնական կնիքները կեղծելով, Թուրքիոյ անունով օդանաւ կ'ապս-պրէ Քանատայի գործարաններէն մէ-կուն: Գործարանը ուզելով խնդիրը հաստատել արտաքին գործավարու-թենէն, 1937 Օգոստոս 17ին հեռա-գրով կը հարցնէ արտաքին գործավա-րութեան թէ կը հաստատէ՞ ապըս-պրանքը: Բայց հեռագիրը փոխանակ արտաքին գործավարութեան, կ'ուղ-ղուի արտաքին գործերու արարողա-պետութեան, որուն պաշտօնեաներէն Բուհի Պօղճալը հեռագիրը ստանալով առանց արձանագրելու Էքրէմ Կէօնիւկի կը յանձնէ: Իսկ Կէօնիւկ, երեւակայա-կան անունով մը, 1937 օգոստոս 18ին հեռագրով կը պատասխանէ թէ ար-տաքին գործավարութիւնը կը հաս-տատէ ապսպրանքը: Անոր վրայ օդա-նաւերը ճամբայ կը հանուին: Բուհի 1938 Յունիս 27ին հարցաքննուելով կը խոստովանի գործած յանցանքը եւ կը ձերբակալուի: Քննութիւն կատար-ուելով կը հասկցուի թէ Էքրէմ Կէօ-նիւկ 1938 օգոստոս 24ին Եւրոպա մեկ-նած է Անգարայի ապահովութեան Տեսչութենէն ստացած անցագրով: Հասկցուած ըլլալով որ Փրանսա կը գտնուի, պաշտօնապէս դիմում կա-տարուած է զայն Թուրքիոյ յանձնելու համար:

Դատական քննութիւնը ցոյց տուած է թէ սխալ են Իսթանպուլի թերթե-րուն մէջ երեւցած հետեւեալ վերա-գրումները.—

1.— Թէ կարգ մը երեսփոխաններ կապ ունին այս խնդրին հետ:

2.— Թէ թղթատարական պաշտօ-նեայ մը պաշտօնը չարաչար գործա-ծած է խնդրոյ առարկայ հեռագիրը Էքրէմ Կէօնիւկի յանձնելով:

3.— Թէ այդ շրջանին բարձր պաշ-տօնատար մը կատարուած քննութիւ-նը Էքրէմ Կէօնիւկի հաղորդելով եւ ա-նոր անցագիր մը տալով Թուրքիայէն փախցուցած է:

4.— Թէ Անգարայի ընդհ. դատա-խազութիւնը մաքսային վարչութեան մօտ քննութիւն կատարած է խնդրոյ առարկայ օդանաւերուն Թուրքիա մուտքը հաստատելու համար:

5.— Թէ այս խնդրին պատճառաւ Բուհի Պօղճալըէն զատ ուրիշներ ալ ձերբակալուած են:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, «Յապաղած».— Պուլ-վար Օտտոյի Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւ-ղի ընկերահամակրական թէյասեղանը տեղի ունեցաւ 8 Յունուար, կէսօրէն վերջ, Պար Էնթ-Էրնասիոնալի սրահին մէջ: Սովորականին պէս խումբ խումբ ծնողներ իրենց զաւակներով կ'եր-թային դէպի սրահ:

Կ. Խաչի ատենապետուհի տիկին Բ. Արզումանեան խնջոյքը բացուած յայ-տարարեց՝ Կ. Խաչի սանուհիներու խմբերգովը, որմէ յետոյ բացատրեց թէյասեղանի նպատակը:

Յետոյ սկսաւ Լոթոյի խաղը, իս-կապէս ընտանեկան սեղան: Ամէն ծը-նողք հաւաքուած՝ փոքրերով կը հե-տեւէին թիւերուն, «ես շահեցայ, դուն շահեցար» եռուզեռ մը: Առաջին առ-թիւ շահեցան զոյգ մը աղանի, երկ-րորդին՝ մէկ վառեակ, որմէ յետոյ սկսաւ թէյերու բաշխումը սանուհի-ներու կողմէ, առատ կաթնով, ո-րոնք պատրաստուած էին Կ. Խաչի տիկիններու կողմէ:

Ասկէ ետք սկսաւ գեղարուեստական բաժինը, երգերով եւ արտասանու-թեամբ: Երգեցին Կ. Խաչի սանուհի-ները, Օր. Հ. Քէնտիրեան, արտասա-նեցին Օրիորդներ Քէօսէեան, Պալեան եւ Ջէրչեան (որբ):

Յետոյ խօսք տրուեցաւ օրուան բա-նախօս ընկեր Ստեփան Մելտոնեանի, որ յիշեց, թէ Փրանսայի Կ. Խաչի Շրջանային Վարչութեան համարա-տուութենէն կը պարզուի, որ երկու տարուան ընթացքին 300 հազար ֆր. կը ծախսէ կրթական եւ առողջապա-հական գործերու համար, ունի 21 մասնաճիւղեր 1010 անդամներով, ա-ռանց հաշուելու սանուհիները, որոնք կոչուած են ապագայ Խաչուհիներ ըլ-լալու, եւ կանգ առաւ հայապահպան-ման կարեւորութեան վրայ:

Խաչուհիներու խմբերգէն վերջ խօ-սեցաւ Բժիշկ Համբարձումեան, որ ո-գեւորիչ խօսքեր ըրաւ Կ. Խաչի մասին եւ խանդավառեց բոլորը: Թէյասեղա-նը փակուեցաւ եւ բոլորը գոհ մեկ-նեցան:

Ներկայ մը

ՄԱՄՈՒԼ

ԲԱԶՄԱՑԵՂ ՌՈՒՍԵՐԸ

Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»ն հե-տեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ.

— «Միաձոյլ եւ զտարիւն ռուս ժո-ղովուրդ գոյութիւն չունի:

Ռուս ընդհանուր անուան տակ սլաւ երեք ժողովուրդներ կան — Մեծ-ռուս, սպիտակ-ռուս եւ փոքր-ռուս:

Այս երեք սլաւոնական ցեղախում-բերը ունին իրենց ինքնուրոյն լեզուն, մշակոյթը եւ քաղաքակրթութիւնը: Ռուս բառը աւելի շատ աշխարհա-գրական հասկացողութիւն է քան ցե-ղային ըմբռնում:

Աշխարհագրական կ'ըսենք պարզ այն պատճառով, որ այս երեք սլաւ ցեղերէն Մեծ Ռուսերը կրցած են նը-ւաճել միւս երկու ցեղերու հայրենիք-ները եւ զանոնք միաձուլած են մէկ պետութեան կամ հայրենիքի մէջ, զայն անուանելով ռուս պետութիւն կամ ռուսական հայրենիք:

Մինչեւ 14րդ դարը այս ցեղախում-բերը կը կառավարուէին փոքր իշխա-նութիւններով, որոնք տեւապէս կռ-ուի ու պայքարի մէջ էին ոչ միայն ի-րարու հետ, այլեւ իրար մէջ:

Անոնց միակ կապը կրօնական էր, եւ այս հողի վրայ անոնք շատ յաճախ կը միանային կռուելու մոնկոլ եւ թա-թար խաներու տիրապետութեան դէմ:

Ռուսական միաձոյլ եւ ընդհանուր ազգ, պետութիւն կամ իշխանութիւն գոյութիւն չունէր:

Իվան Ահեղի օրով կը սկսի ռուս կեդրոնաձիգ պետութեան ստեղծու-մը: Այս ահեղ թագաւորը, նախ՝ կըր-ցաւ նուաճել եւ միացնել Մոսկովեան փոքր իշխանութիւնները, որմէ յետոյ իր իշխանութիւնը տարածեց հիւսիս եւ հարաւ, իր մականին տակ առնելով Սպիտակ-Ռուսերը եւ Փոքր Ռուսե-րը:

Ձանձրացած էին ռուս այս երեք ցեղերը ներքին կռիւներ մղելով, ու նաեւ ճաշակած էին թաթարական ծա-նր լուծը, մօտ երեք հարիւր տարի:

Իվան Ահեղը կուգար վերջ տալու թէ ներքին հակամարտութեանց եւ թէ արտաքին թշնամիներու տիրապետու-թեան:

Կեդրոնաձիգ ռուս պետութեան եւ իշխանութեան հիմը կը դրուէր Իվան Ահեղի արշաւանքներով եւ նուաճում-ներով:

Հետագային ռուս հարստութիւն-ները գացին Իվան Ահեղի գծած ճամ-բով՝ ստեղծելով ռուսական ընդհա-նուր պետութիւն եւ հայրենիք:

Թաթարներէն կամ ուրիշ տիրապե-տողներէն ազատուելով, Սպիտակ-Ռուսերը եւ Փոքր-Ռուսերը ինկան՝ անհամեմատ աւելի տանելի Մեծ-Ռուսերու գերիշխանութեան տակ, որ ցեղակցական եւ կրօնական դրաւչու-թիւն ունէր:

Առանձնապէս Փոքր-Ռուսերը, որ այլ անունով կը կոչուին Ուկրայնա-ցիներ, մեծ դեր խաղացած են համա-ռուսական քաղաքային, ընկերային եւ մշակութային կեանքին մէջ:

Ռուս մշակոյթի, գիտութեան եւ գրականութեան բուն կեդրոնը, հին ատեն, եղած է ներկայ յետամնաց Ուկրայինան, այսինքն՝ Փոքր-Ռու-սիան:

Մոսկուան եւ Պետրոգրատ ամէն տեսակէտէն, աննշան քաղաքներ էին, երբ Կիեւ քաղաքը լուսաւորութեան, քաղաքակրթութեան եւ մշակոյթի կեդրոն էր:

Մեծ-Ռուսերը, բնական է, նուա-ճելով Ուկրայինան, հետզհետէ, ռուս մշակոյթի եւ քաղաքակրթութեան կեդրոնը պիտի տեղափոխէին նախ Մոսկուա, Պետրոգրատ եւ ապա ու-րիշ քաղաքներ, ուր իրենք կեդրոնա-ցած էին եւ կը ղեկավարէին երեք Ռուսիաները հաւասարապէս:

Այսպէսով, Սպիտակ եւ Փոքր Ռու-սիան, ժամանակի ընթացքին, կորսն-ցուցին իրենց ազդեցութիւնը, դառ-նալով ծայրագաւառներ Մեծ Ռու-սիոյ:

Միաձոյլ ազգ եւ պետութիւն ստեղ-ծելու համար, ռուս ցարերը սկսան ճնշել, հալածել եւ ուծացումի ենթար-կել Սպիտակ եւ Փոքր ռուս ցեղերը, որոնք վառ կը պահէին իրենց ցեղային աւանդութիւնները, լեզուն, մշակոյ-թը եւ ազգային գաղափարները:

Ցարերը այնքան յառաջ գացին ի-րենց ձուլումի քաղաքականութեան մէջ, որ այս ժողովուրդներուն կ'ար-գիլէին նոյնիսկ, որ իրենց լեզուով Ա-ւետարան տպեն ու կարդան: Կը փա-կէին անոնց դպրոցները, կը հալա-ծէին անոնց մտաւորականները, միւս կողմէն ռուսական դպրոցներով եւ մշակութային հաստատութիւններով կը ցանցէին այս երկիրները՝ ամէն բան ռուսացնելով:

Սակայն, հակառակ ցարերու ձու-լումի քաղաքականութեան, այս ժո-ղովուրդներու մէջ վառ մնաց անկա-խութեան գաղափարը, սերունդէ սե-րունդ եւ գաղտնաբար փոխանցեցին իրենց ազգային երգն ու պարը, աւան-դութիւնները, լեզուն, գրականու-թիւնը, պատմութիւնը եւ այն ամէնը, ինչ որ ազգային էր եւ առանձնայա-տուկ Սպիտակ ռուս եւ Փոքր-ռուս ժողովուրդներուն:

Եւ այսպէս, ռուս ընդհանուր անու-նով սլաւոնական այս երեք ժողո-վուրդները, դարեր շարունակ, ներ-քին հակամարտութեան մէջ են»:

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Էնվէր փաշայի խումբը ճամբայ ե-լաւ յաջորդ օրը, ու գիւղի մը եզերքը գտնուող խան մը իջեւանեցաւ: Յե-տոյ նորէն շարունակեց իր ճամբան, ու երեք երեք յառաջացաւ գեղեցիկ հովիտ մը մէջ, ուր սիրուն գիւղեր կային: Այդ միջոցին Էնվէր փաշա կը յուզուէր էզանի ձայնը լսելով:

Խումբը հետզհետէ կը մեծնար: Էն-վէր փաշա ալ ձանձրացած էր տա-փաստանին մէջ ճամբորդելէ. ոչ մէկ կողմ կանաչութիւն կը տեսնէր: Տա-կաւին տասը օր պիտի ճամբորդէին, Շիրապատ հասնելու համար, ուր կը գտնուէր Հասան պէյ, բայց կը յու-սացուէր որ այս վերջինը՝ խումբը դիմաւորէր Քարշիի մէջ:

Օրին մէկը, հեռուն քաղաք մը երեւ-ցաւ: Շէհրի անուն գիւղաքաղաք մըն էր, ուր տեղեկութիւն չունէին թէ է-միրը խոյս տուած էր, ու անոր տեղ իշխանութեան գլուխ անցած էին Պու-խարայի երիտասարդները:

Էնվէր փաշա ճամբու ընթացքին իր ընկերներէն տեղեկութիւն ուզեց Հա-սան պէյի մասին, զայն չճանչնալուն համար: Յաջորդ օրը, Քարշի պիտի հասնէին: Այդ գիշեր ճամբայ ելան տափաստանին մէջ, ուր չոր խոտերը կը խշրտային ձիերու ոտքերուն տակ: Այդ իրիկուն, այն տեղը պիտի հաս-նէին, որ Հասան պէյի վարչութեան տակ կը գտնուէր: Խալիլ պէյ հոն պի-տի բաժնուէր իր ընկերներէն, դէպի արեւելք, Զրաքճի երթալու համար: Հոն իր մարդոց հետ պիտի տեսնուէր, արեւելեան մասն ալ իրենց կուսակից դարձնելու նպատակով: Խալիլ պէյ ու Էնվէր փաշա տխրութեամբ բաժնուե-ցան իրարմէ ու արցունքներ երեւցան իրենց աչքերուն մէջ, կարծես թէ ա՛լ իրար պիտի չտեսնէին: Էնվէր փաշա-յի խումբը սկսաւ յառաջանալ արե-ւելեան-հարաւ ուղղութեամբ:

Գիւղաքաղաքէ մը երկու ժամ հե-ռու կը գտնուէին: Մութը կոխած էր, ու լոյսերը կայծոռիկի պէս կը նշմար-ուէին հեռուէն: Այդ միջոցին, երկու ձիաւորներ երեւան եկան: Հասան պէ-յին մարդիկն էին: Անոնցմէ մէկը Մուհիտտին պէյի նամակ մը տուաւ Հասան պէյի կողմէ: Էնվէր փաշա կարդալով նամակը, տեղեկացաւ թէ Հասան պէյ իրեն կը սպասէր գիւղա-քաղաքի խանին մէջ: Շատ չանցած, փաշային խումբը հասաւ այդ խանին առջեւ, ու Հասան պէյի կողմէ դիմա-ւորուեցաւ: Ան ջերմապէս սեղմեց փաշային ձեռքը, ու երկարօրէն դի-տեց զայն: Էնվէր փաշայի մօրուքը ե-կած էր, ծերացածի երեւոյթ մը ու-նէր, աչքերուն տակ գիծեր գոյացած էին, ու ճակատին վրայ խորշոմնե-րուն թիւը աւելցած էր:

Ու խումբը նորէն ճամբայ ելաւ տա-փաստանին մէջ, Հասան պէյի ընկե-րակցութեամբ: Մերթ հովը կը բարձ-րացնէր աւազը, ու ճամբորդներուն թարթիչները սպիտակ կ'երեւային, փոշիով ծածկուած ըլլալուն: Տակա-ւին երկու գիւղաքաղաքներէ պիտի անցնէին, Շիրապատ հասնելու հա-մար:

Հասան պէյ մօտենալով Էնվէր փա-շայի, անկէ խնդրեց որ Իպրահիմ պէ-յի հետ շփման մէջ չմտնէ: Փաշան պատասխանեց թէ անհրաժեշտ էր այդ բանը, գործը յաջողցնելու համար: Հասան պէյ ըսաւ թէ այլեւս հետեւե-լու չէր այն սխալ ճամբուն, որուն հետեւած էին մինչեւ այն ատեն: Էն-վէր փաշա աջ ձեռքը բարձրացնելով ծունկերուն զարկաւ: Ան ի վեր կը հա-նէր Պուխարայի մէջ պայքարող հին եւ նոր երկու մտայնութիւններ: Ժո-ղովուրդին մէկ մասը նոր շարժումին կողմնակից էր, իսկ միւս մասը նոր էմիր մը կ'ուզէր, որովհետեւ նախոր-դը կեանքի պահանջներուն գոհացում չէր կրնար տալ: Պասմաճի կոչուած յեղաշրջականները չէին ուզեր ուրիշ-ներու տիրապետութեան տակ ապրիլ:

Այսպէս, Էնվէր փաշա կացութիւնը պարզեց Հասան պէյի, ու աւելցուց թէ ինք կ'ուզէր միութիւն մը առաջ բերել երկրին մէջ: Հասան պէյ իրա-ւացի գտաւ փաշային խօսքերը:

Էնվէր փաշա կ'ուզէր Իպրահիմ պէ-յը գտնել ու անոր հետ տեսակցիլ: Բայց Հասան պէյ ըսաւ թէ ան էմիրին մարդն էր ու լերան մէջ ապրող ժողո-վուրդին գլուխը կը գտնուէր: Յետոյ աւելցուց թէ Իբրահիմ անվստահելի եւ անգութ մարդ մըն էր: Էնվէր փաշա գիտել տուաւ թէ իրենք տեղին անծա-նօթ ըլլալնուն, պէտք ունէին այնպի-սի մարդու մը, որուն համբաւէն կա-րենային օգտուիլ: Ուստի ուզեց ան-գամ մը տեսակցիլ Իպրահիմ պէյի հետ:

Յաջորդ օրը, Էնվէր փաշայի խում-բը Շիլտիքուլ գիւղէն ճամբայ ելաւ դէպի Գուրկանթէբէ: Նախ քան մեկ-նումը, զինուորական կացութիւնը ճշ-դուեցաւ: Հասան պէյ 60 զինուորնե-րով Շիլտիքուլ գիւղին մէջ դիրք պի-տի բռնէր Պուխարայէն եկողներուն դէմ: Շրջակաները մեծ մասամբ կար-միր զինուորներուն կողմէ գրաւուած էին: Հասան պէյ իր զինուորները տը-ւած էր Էնվէր փաշայի: Այսպէս, փա-շային քով 150 զինուորներ կը գըտ-նուէին, Հասան պէյէն բաժնուած ա-տեն: Շիրապատի մէջ մնացած 30 զինուորներն ալ փաշային հրամանին տակ կը գտնուէին: Անոնց գլուխը կը գտնուէր Օսման պէյ: Այս վերջինը Էնվէր փաշայի հրամատարութեան ենթարկուած էր, Հասան պէյէն ստա-ցած հրահանգին համաձայն:

Էնվէր փաշա գիտէր թէ այն շրջա-նակը, դէպի ուր ճամբայ ելած էր, Իւզպէքներէ եւ Թիւրքմէններէ կը բաղկանար, ու անոնք պատրաստ էին պայքար մղելու, իրենց ազատութիւ-նը ձեռք բերելու համար: Այդ ցեղերը գոհութեամբ իմացած էին փաշային Պուխարա ժամանումը եւ հոնկէ մեկ-նումը դէպի իրենց տեղերը: Ուստի կ'ուզէին իբր կամաւոր ծառայել փա-շային քով: Անոնցմէ ոմանք փաշան պիտի դիմաւորէին Գուրկանթէբէի մէջ:

Էնվէր փաշա եւ իր 150 հոգինոց խումբը երեք օրուան ճամբորդութե-նէ մը յետոյ Գուրկանթէփէ հասան: Փաշան գոհ մնաց, տեսնելով որ Թու-ղայ Սարըի 3000 ռազմիկները զինքը դիմաւորեցին: Այդ ցեղը էմիրին կու-սակից էր, ու Իպրահիմ պէյի հրամա-նին տակ կը գտնուէր: Այս վերջինին ղրկած մարդը՝ Թուղայ Սարը հասաւ իր հետեւորդներով ու անկեղծօրէն սեղմեց Էնվէր փաշայի ձեռքը ու յար-գալից վարմունք մը ցոյց տուաւ: Փաշան գոհ էր:

(Շար.) (16)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՆՁՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԻ ՄԱՍԻՆ, Կ. Պալճեան, տպ. Պուքրէշ, 1939:

բաւունք մը իսկ չեն կրնար ունենալ: Հետեւաբար, Իտալիոյ Սուրիա գալը՝ միայն պատերազմական արշաւանքով մը յաղթութիւն մը ձեռք բերուած պարագային կրնայ ըլլալ:

Տարակոյս չունինք թէ, Սուրիացիները ինչ կերպով պիտի դիմագրաւեն նման արշաւանք մը, բայց ստիպուած ենք յայտնել թէ՝ Սուրիոյ վրայ ո եւ է օտար պետութեան աշխարհակալի հանգամանքով տեղաւորուելու ձեռնարկը, մեր, Թուրքերու կողմէ ալ վճռական բողոքով եւ արգելքով մը կը դիմաւորուի:

Ֆրանսայի ամենամեծ զրահաւորը

Երէկ, երեքշաբթի, հանդիսաւոր արարողութիւններով ծով իջեցուցին Ֆրանսական նաւատորմիղի ամէնէն մեծ զրահաւորը, «Ռիշըլիէօ»: Այս զրահաւորին շինութիւնը աւարտեցաւ չորս տարիէն եւ արժեց 1,250,000,000 ֆրանք, որուն 900 միլիոնը ծախսուեցաւ իբր աշխատավարձ:

Նորակառոյց զրահաւորը ֆրանսական նաւատորմիղի մեծագոյն ստացուածն է: Մեծութեան կարգով անկէ ետք կուգան «Տէօնքէրք» եւ «Սթրազպուրկ» զրահաւորները որոնց իւրաքանչիւրը ունի 26,500 թոն տարողութիւն: Ռիշըլիէօի տարողութիւնն է 35,000 թոն:

Նոր զրահաւորը ունի 350 միլիմեթր տրամագծով 8 թնդանօթներ, որոնք ի վիճակի են 900 քիլօ ծանրութեամբ ռումբ նետել 25 մղոն հեռաւորութեամբ: Անկէ զատ՝ ունի 152 միլիմեթր տրամագծով 15 թնդանօթներ եւ 100 միլիմեթր տրամագծով 12 թնդանօթներ: Ունի նաեւ չորս օդանաւ ընդունելու մասնաւոր տեղ: Զրահաւորին երկայնութիւն է 800 ոտք, լայնութիւնը հարիւր ոտք, իսկ բարձրութիւնը՝ 27 ոտք՝ ջուրէն դուրս:

1500 սպաներու եւ նաւաստիներու համար կան յարմարութիւններ, սենեակ, ճաշարան, մարզարան եւն.:

Այս մեծ զրահաւորը ունի 150,000 ձիու ուժով մեքենաներ, որոնք ի վիճակի են ապահովելու 30 հանգոյցի արագութիւն:

Գերմանիա միշտ աջակից Իտալիոյ

Գերման մամուլի անդրադարձումները վարչապետ Չէմպըրլէնի Հռոմ այցելութեան՝ տարակոյս չեն ձգեր, որ Իտալիա պիտի շարունակէ առաջ քշել իր պահանջները Միջերկրականի մէջ եւ Գերմանիա զօրավիգ պիտի կանգնի, անոր:

Գերման մամուլը միաբերան կ'ըսէ, թէ Հռոմ կրնայ վստահիլ Գերմանիոյ աջակցութեան այնպէս, ինչպէս Մուսոլինի աջակցեցաւ Պերլինի, չեխական տագնապի առեն:

Կը կարծուի թէ Գերմանիոյ իրական տեսակէտը շուտով յայտնի պիտի ըլլայ, երբ հէր Հիթլէր խօսի արտաքին քաղաքականութեան մասին Ռայխստակի մէջ, որ պիտի գումարուի յունուար 30ին:

Գերմանիա եւ Թուրքիա համաձայնեցան

Յունուար 4էն ի վեր բանակցութիւններ կը կատարուէին Պերլինի մէջ, գերմանական կառավարութեան եւ թրքական պատուիրակութեան մը միջեւ, 1938 հոկտեմբեր 6ին խոստացուած վարկերու մասին:

Բանակցութիւնները յաջողած ըլլալով, վերջնական համաձայնութիւնը կնքուեցաւ յունուար 16ին: Այս համաձայնութեամբ Գերմանիա 150 միլիոն մարքի վարկ մը կը բանայ Թուրքիոյ, որ այդ գումարով ապրանքներ պիտի գնէ Գերմանիոյ մէջ:

Պերլինի մէջ կը կարծեն թէ այս համաձայնութիւնը պիտի նպաստէ աւելի սերտացնելու տնտեսական յարաբերութիւնները երկու երկիրներուն միջեւ:

Բողոքի ցոյցեր Սուրիոյ մէջ

»»» · «««

Դամասկոսէն կը հեռագրեն թէ ուսանողները կը շարունակեն ցոյցեր կատարել փողոցներու մէջ, ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրին ձգձգման առթիւ:

Սուրիոյ ելմտական նախարարը հրաժարեցաւ, իբրեւ բողոք դաշնագրին ձգձգման դէմ: Այս առթիւ գրած նամակին մէջ, նախարարը կ'ըսէ թէ ազգային պարտականութիւնը կը պահանջէ որ դահլիճը հրաժարի:

*** Արիւնալի կռիւ մը տեղի ունեցաւ երկու քիւրտ ցեղերու, Աղաներու եւ Մրուաներու միջեւ, թրքական սահմանին մօտ: Քանի մը հարիւր Մրուաներ իրենց պետին՝ Իպրահիմ Խալիլի հետ պաշարուելով յարձակումի ենթարկուեցան, երբ կ'աղօթէին: Այս առթիւ բուռն ճակատամարտ մը ծագեցաւ, տեւելով մինչեւ վեց ժամ: Հինգ հոգի սպաննուեցան, իսկ շատեր վիրաւորուեցան:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ դէմ յարձակումները վերսկսան իտալական մամուլին մէջ: Կարեւոր թերթ մը, «Թրիպունա», հետեւեալ տողերը կը գրէ, պատասխանելով ֆրանսական թերթի մը քննադատութեան.— «Մենք զզուած ենք ֆրանսական հողին անշահ դպիրներէն: Ամէն օր աւելի սախրողական կը դառնայ այն պատերազմը որու մասին կը խօսի Փարիզի աղատ թերթը: Եթէ Ֆրանսա կ'ուզէ հաշիւ կարգադրել մեզի հետ, վա՜յ իրեն»:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ կարգ մը հայկական դպրոցներ երեք ամիսէ ի վեր թոշակ վճարած չըլլալով, պիտի փակուին, կ'ըսէ «Ժամհուրիյէթ»:

ՓՈԹՈՐԻԿԸ ծանր վնասներ պատճառեց Փարիզի կարգ մը թաղերուն մէջ, ձողեր եւ ծառեր տապալելով եւ խանգարելով երթեւեկը: Փոթորիկը մասնաւորապէս բուռն էր Լիոնի մէջ, ուր ելեկտրական թել մը բռնկելով, հրդեհ ծագեցաւ:

ԴԵՐԱՍԱՆ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ ձերբակալուելով դատարան յանձնուեցաւ, երբ կէս գիշերին... Համլէթ կը խաղար Օթէլոյ, աղջկանց վարժարանի մը պատերուն տակ: Այս առթիւ հաստատուեցաւ թէ 1923ին ալ ձերբակալուած է, միեւնոյն յանցանքով:

2 ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ բացառիկ տուրքի գործադրութեան հրամանագիրը հրատարակուեցաւ երէկ, երեքշաբթի, պաշտօնաթերթին մէջ:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ արտաքին նախարարները Ժընեւէն մեկնեցան միեւնոյն ճեպընթացով, Հռոմի տեսակցութեանց մասին խօսելով մինչեւ Փարիզ:

13 ՌՈՒՄԲԵՐ ՊԱՅԹԵՑԱՆ Լոնտոնի, Լիվըրփուլի եւ Մանչէսթըրի մէջ, ելեկտրական կայաններու դէմ, մեծ յուզում պատճառելով: Կը կարծուի թէ մոլեռանդ Իրլանտացիներ են դաւադիրները:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ 21 յունուար շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին, Հայ Ակումբին մէջ: Ներկայ կ'ըլլայ Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ: Կարեւոր օրակարգ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. «ՃԳԻՊՋԱՅԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

22 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

ՍՈՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ D, սրահին մէջ, 8 Ռիւ Տանթոն, մեթրօ Օտէօն

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Նիւթ՝ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ԵՒ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՐԵՒԱՆՆԵՐԸ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Պուաքօլոմպի «Արամ» Ենթակոմիտէի կողմէ

20 Յունուար, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկերվարականներու սրահին մէջ, (Ավընիւ Արժանթէօյ, թիւ 149 պիս:

Կը խօսի՝ Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ Դէպի ո՞ւր կ'երթան քաղաքական դէպքերը:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ — ՓԱՐԻԶ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 18 Յունուար, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 8 Ռիւ պոսիւէ, Փարիզ: Կը խօսի Պ. ՎՐԱՑԵԱՆ: Նիւթ՝ «Հայաստանի Հանրապետութեան սահմաններու ընդարձակումը եւ պետական կազմակերպութիւնը»:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 19 Յունուար Հինգշաբթի իրիկուն ժամը ճիշդ 21ին, Միութեան կեդրոնը 8 Ռիւ Պոսիւէ, Փարիզ: Կը դասախօսէ ֆրանսերէն՝ Պ. ՊՕԼ ՏԻՒ ՎԷՕԻ, նիւթ ունենալով՝ իր գիրքը՝ «La Passion de la Cilicie»: Երեկոյթի նախագահ՝ Պ. Լ. Ժ. Ժէրտան:

Հայ Մշակութային Միութիւն, ՄԱՐՍԷՅԼ

Գրական դասախօսութիւն

Նուիրուած Հայ Գրական դէմքերու ուսումնասիրութեան:

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 19 Յունուար, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին 5 Ռիւ տը լ'Էգլիզ, Մարսէյլ: Կը խօսի Պ. ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ՝ Համաստեղի մասին:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԸ

Կազմակերպած է «Սասունցի Դաւիթ»ի հազարամեակին առթիւ գրական երեկոյթ, 22 Յունուար, Կիրակի երեկոյեան ժամը 3ին, Inst. C. P.ի սրահին մէջ, (երկրորդ յարկ,), 51 Rue des Ecoles, Մէթրօ Սէն Միշէլ կամ Քլիւնի:

Կը խօսի Փրոֆ. Ա Դ Ո Ն Ց

Խօսք կ'առնեն Պ. Պ. Վ Ր Ա Ց Ե Ա Ն եւ Զ Օ Պ Ա Ն Ե Ա Ն

Տեղի պիտի ունենան արտասանութիւններ «Սասունցի Դաւիթ»էն:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԱՆԻԷՌ - ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ ԱՐԱՄ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

5 Փետրուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3·30ին

Անիէռի Քաղաքապետարանի շքեղ սրահին մէջ

Ղեկավարութեամբ ՄԻՇԱ ԱՋՆԱՒՈՐԵԱՆԻ եւ մասնակցութեամբ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ, Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆԻ եւ կարող ուժերու:

Կը ներկայացուի «ԱՇՈՒՂ ՂԱՐԻԲ»,

Արեւելեան երաժշտութիւն՝ ղեկավարութեամբ Թառիստ ԱԲԳԱՐի:

Հարսնիքի շքեղ տեսարաններ եւ երկսեռ հարսնեւորներ, պար եւ սօլօներ: Մուտք՝ 10, 7.50 եւ 5 ֆրանք:

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ

ԵՒ ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

22 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 5էն կէս գիշեր

իրենց կեդրոնը, 8 Ռիւ Պոսիւէ, Փարիզ:

Ընտիր օրքէսթր, ճոխ պիւֆէ Մուտք՝ 3 եւ 5 ֆրանք:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

կազմակերպուած Ֆ. Կ. խաչի Լիլայի Մասնաճիւղին կողմէ

22 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

34 Avenue Porte des Lilasի սրահին մէջ (Մէթրօ Փորթ տէ Լիլա)

Տօնածառ, երգեր, արտասանութիւններ, պար եւ ներկայացում աշակերտներու կողմէ: Շարժանկար մանուկներու համար: Ժամը 4ին նախընթրիք փոքրիկներու:

Մուտք՝ մեծերուն 3 ֆր., փոքրերուն համար ձրի:

ԸՆԴՀ. ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տամլամեան, Զինեան, Արելեան, Պալիկեան, Մութաֆեան ընտանիքները եւ պարագաները իրենց խորին շնորհակալիքը կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր կամ բարենպատակ հաստատութեանց նուիրատուութեամբ իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԱՄ ՏԱՄԼԱՄԵԱՆԻ

(ծնեալ Զինեան) դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ԵՒ ՇՐՋ. ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ ԵՒ

Հովանաւորութեամբ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

22 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30էն մինչեւ կէս գիշեր

8 ՌՒԻ ԺԱՆ ԿՈՒԺՈՆ, ՄԷԹՐՕ ՇԱՆԶ ԷԼԻԶԷ-ՔԼԷՄԱՆՍՕ

Կը ներկայացուի ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ

Ղեկավարութեամբ դերասան Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ (որ կը կատարէ Սուլթան բէկի դերը), կը մասնակցին Տիկիններ՝

ՔՆԱՐ ԱՋՆԱՒՈՐԵԱՆ, ՔԱԶԱՐ եւ ՔԻՒԹՆԷՐԵԱՆ, Պ. Պ. ԱՋՆԱՒՈՐԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ եւ Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ:

Երաժշտութիւնը կը վարէ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ: Ժամը ճիշդ 7ին կը սկսին հայկական եւ եւրոպական պարերը, մէջ ընդ մէջ տեղի կ'ունենան երգ, արտասանութիւն եւն.: Ընտիր նուագախումբ, ղեկավարութեամբ յայտնի դաշնակահար ՍԼԱՎՍՔԻԻ:

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Տոմսերը կը ծախուին, Գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 51 Rue Mr. le Prince, Paris (6.), Թ. Նալպանտեան, 43 Rue Richer, Paris (9), Ս. Հալվաճեան, 4, Rue d'Alexandrie, Peris (2), հանդէսին օրը կիշէն:

Մուտք՝ 8, 10 եւ 15 ֆր.: Փոքրիկներու 3 ֆրանք:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ խաչի Անկէնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 18 յունուար, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Միասին բերել անդամատետրերը:

Ֆ. Կ. Խաչի Սէնթ Էթիէնի Մասնաճիւղի Ընդհ. Ժողովը՝ 20 Յունուար, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Դուրեան» դպրոցը: Անհրաժեշտ ներկայութիւն:

ԲՌՆՈՒԱԾ ՕՐ

Տէսինի հայութեան փափաքին գոհացում տալու համար, Լիոնի եւ շրջաններու Հայ Լեգէոնական Միութիւնը, Բարեկենդանի առթիւ հանդէս եւ պարահանդէս մը պիտի սարքէ 26 փետրուարին, նախագահութեամբ Միութեան պատուոյ նախագահ Պ. Տ. ԹԷՔԷԵԱՆի: Կը խնդրուի Տէսինի կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ կը հաղորդէ իր բարեկամներուն եւ իր հետ գործ ունեցողներուն որ իր նոր հասցէն հետեւեալն է.

Béchiktachlian, 52, Rue Strasbourg, Vincennes (Seine):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Գրիգոր Յակոբեան, Վազգէն ... դըրէասեան եւ Ֆրանսայի շրջանի Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները ԵՐԻՑՈՒ... ԽՈՅԵԱՆի մահուան առթիւ իրենց ... ւակցութիւնները կը յայտնեն ... Վահան Բհնյ. Խոյեանին, իր ընտա... քին, իր որդւոյն՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ... նաղիր Տիգրան Խոյեանի:

✕

Տէր եւ Տիկին Վահան Հիւսեան ... րենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ... կեր ԳԱՐԵԳԻՆ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆի մա... ուան առթիւ իր ընտանիքին, ազգ... եւ պարագաներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Աբրահամ Նիկողոսեան (Տէս... Պ. Խաչիկ Նիկողոսեան (Ամերիկ... Այրի Տիկին Աննիկա Յովսէփեան ... զաւակունք, Այրի Տիկին Մառի Գ... մաճեան (Տէսին), Այրի Տիկին Մ... րիամ Պասմաճեան եւ զաւակ... (Յունաստան) կուզան իրենց խոր... շնորհակալութիւնը յայտնել ամէն... նանց որոնք նամակով, անձամբ ... ծաղկեպսակով իրենց ցաւակցութ... յայտնեցին իրենց սիրելի մօր՝

ՄԱՐԻԱՄ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆի (Մ... սացի, Իզմիր) դառնաղէտ մահ... առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 1939 Յ... նուար 4ին, իր բնակարանին մէջ, Տէսին:

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17. Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 19 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
JEUDI 19 Janvier 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3942 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԱԼԵԿՈԾ ՍՈՒՐԻԱՆ

Արաբական թերթերը յուզումնալից նկարագրութիւններ կը հրատարակեն Սուրիոյ մէջ կատարուած բողոքի ցոյցերուն առթիւ :

Օրերով շարունակուեցան այդ ցոյցերը, նոր մարզպանին ժամանումէն անմիջապէս վերջ: Եւ ծանր ընդհարումներ ալ պատահեցան: Այն աստիճան որ, ոչ միայն մարզպանը, այլեւ Դամասկոսի կառավարութիւնը հարկադրուեցաւ հանդարտութեան կոչ մը ուղղել:

Ցոյցերու ընթացքին, լսուեցան չորս մը կրակոտ ճառեր, բոլորն ալ նոյն բովանդակութեամբ, — անկախութիւն: Սուրիա թշնամի չէ Ֆրանսայի, բայց չուզեր խնամակալութեան տակ մնալ, այլ դառնալ անոր զինակիցը, ինչպէս կը տրամադրէ ֆրանքեւսուրիական դաշնագիրն ալ :

Այս դիրքը յստակօրէն պարզեց նախարար մը, Սաատուլլահ Ճապրի, նոր մարզպանին յայտարարութիւններէն անմիջապէս վերջը (հրատարակուած «Թան»ի մէջ).

— « Սուրիա իր հայրենասիրութիւնը ուրիշներէն փոխ չառաւ, ոչ իսկ իր դրացի արաբ երկիրներէն: Բոլոր միւս ազգերը արտաքին օժանդակութիւններ ստացան՝ տիրանալու համար իրենց անկախութեան, բայց մենք ոչ մէկուն դիմեցինք եւ ոչ մէկէն օգնութիւն խնդրեցինք: Ֆրանսա պէտք է գնահատէր մեր այս կեցուածքը:

Կը յուսայինք թէ Պ. Փիւօ Ֆրանսայէն մեկնելէ առաջ ծանրակշիռ յայտարարութիւններ պիտի չընէր: Կը սխալի Ն. Վսեմութիւնը, յայտարարելով թէ բազմազան տարրերէ եւ համայնքներէ պետութիւն չի կազմուիր: Մեծ սխալ մը կը գործէ: Սուրիոյ մէջ միայն մէկ տարր եւ ժողովուրդ կայ, նոյն լեզուով եւ նկարագրով: Նոյնիսկ փոքրամասնութիւն կոչուածները նոյնացած են սուրիացի ժողովուրդին հետ: Եթէ արտաքին գրգռութիւններ չըլլան, որ եւ է տարակարծութիւն չի ծագիր մեր մէջ:

Անընդունելի է նաեւ մարզպանին այն յայտարարութիւնը, որուն համաձայն իբր թէ Սուրիա մէկ մասն է ֆրանսական կայսրութեան: Սուրիա կ'ուզէ դաշնակից դառնալ Ֆրանսայի, բայց ոչ թէ անոր մէկ մասը: Ֆրանսա ուրիշ տեղ թող փնտռէ նոր հողեր եւ նոր երկիրներ: Մենք չենք ուզեր միանալ անոր: Այս ուղղութեամբ ո եւ է փորձ ձախողման դատապարտուած է: Եթէ համադաշնակցութիւնը լաւ էր, ինչո՞ւ Ֆրանսա մերժեց Լիբանանի, Սանճաքի եւ Սուրիոյ միջեւ այդ դրութեան հաստատման առաջարկը »:

Ուրեմն երկու տեսակէտներ դէմ դիմաց :

Բայց հոգատար իշխանութիւնը իսկապէս հակառա՞կ է Սուրիոյ անկախութեան :

Ներելի չէր այդպիսի կասկած, 1936ի դաշնագրին ստորագրութենէն վերջ:

Դաշնագիրը հանդիսաւորապէս կը նուիրագործէր անկախութեան իրաւունքը, պայմանաժամ սահմանելով երեք տարի եւ որոշ իրաւունքներ վերապահելով հոգատար իշխանութեան : Մինչեւ անգամ կը նախատեսէր զինակցութիւն մը՝ 25 տարուան համար:

Այս յանձնառութիւնը այնքան բացորոշ էր, որ Թուրքիա անմիջապէս օգտուեցաւ առիթէն, Ֆրանսան աճապարեցնելու եւ Ալէքսանտրէթի շրջանին տէր դառնալու համար: Իր բախտէն, միջազգային կացութիւն ալ պղտոր էր, եւ Ֆրանսա հարկադրուեցաւ տեղի տալ, երես դարձնելով նոյն իսկ Ազգերու Դաշնակցութեան պատուիրակներուն, ինչպէս եւ հանդիսաւորապէս տրուած որոշումներուն :

Արդ, Աւստրիոյ կցումէն եւ Չեխոսլովաքիոյ անդամատումէն վերջը, դէպքերը այնպիսի ընթացք մը առին, որ միջազգային բարդութեանց, գերակշռութեան պայքարի ծանրութեան կեդրոնը նորէն փոխադրուեցաւ Միջերկրականի մէջ:

Գերմանիան առժամապէս կշտացած, բարի ախորժակ եւ յաջողութիւն կը մաղթէր իր զինակցին՝ Ֆաշական Իտալիոյ, ուր չոնդալից կանչեր արձակուեցան, — Ճիպութի, Սուէզ, Քորսիքա, Թունուզ: Մինչեւ անգամ Նիս ...

Անշուշտ քարոզչական, ճարտասանական շարժուձեւերը մեծ բաժին մը ունէին այս արտայայտութեանց մէջ:

Բայց եւ այնպէս, եթէ ոչ ազդանշան մը, գէթ ախտանշան մը կը մատնէին այս բացագանչութիւնները: Մանաւանդ որ, Հռոմ յանկարծ չեղեալ կը հռչակէր 1935ի համաձայնութիւնը, հանդիսաւորապէս յիշեցնելով 1915ի դաշնագիրը, — Իտալիոյ տրուած խոստումները:

Այս պարագաները խորապէս ցնցեցին հոգատար իշխանութիւնը :

Հետզհետէ զօրացաւ այն հոսանքը որ չէր կրցած մարսել Ալէքսանտրէթի հարուածը եւ որ կանխահաս կը համարէր ֆրանքեւսուրիական դաշնագիրը: (1936 սեպտ. 30) : Ու մինչ արտաքին նախարարը կը հաւաստէր թէ դաշնագիրը պիտի վաւերացուի 1939 յունուար 31էն առաջ, նախ փսփսուքներ լսուեցան, յետոյ մարզպանը փոխուեցաւ, եւ վերջապէս հաստատուեցաւ թէ յետաձգուած է վաւերացումը: Եւ այս՝ ճիշդ այն պահուն երբ Սուրիոյ վարչապետը Դամասկոս կը վերադառնար, մօտ վեց ամիս Փարիզ մնալէ եւ նոր յանձնառութիւններ ստանձնելէ վերջ :

Եւ այժմ կը գտնուինք նոր տագնապի մը առջեւ:

Այլեւս գաղտնիք չէ որ հոգատար իշխանութիւնը վերէն վար պիտի վերաքննէ իր իսկ թելադրած դաշնագիրը, իբրեւ հետեւանք նոր կացութեան :

Ի՞նչպէս պիտի լուծուի այս նոր տագնապը :

Կ'արժէ առանձին քննել այդ պարագան :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽԸ ԲԱՆԱ՛Լ ԹԷ ՈՉ

Նոր ճառեր Երեսփ. Ժողովին մէջ

Երեսփ. Ժողովի երեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, վերսկսան հարցապնդումները՝ արտաքին քաղաքականութեան մասին: Այս առթիւ ամէնէն կարեւոր ճառերը խօսեցան երկու նախկին վարչապետներ, Ֆլանտէն եւ Լէոն Պլում, բոլորովին հակոտնեայ տեսակէտներ պարզելով :

Պ. Ֆլանտէն ձախողած համարելով Ազգերու Դաշնակցութիւնը, հետեւաբար եւ հաւաքական ապահովութիւնը, անհրաժեշտ կը գտնէ որ Ֆրանսա նոր յենարաններ փնտռէ: Իր կարծիքով, խաղաղութիւնը կախում ունի Փարիզ - Լոնտոն առանցքէն: Հետեւաբար երկու երկիրները պէտք է աւելի սերտօրէն միանան: «Ֆրանսան պէտք է ազատ ըլլայ գործելու ամէն տեղ: Բայց պէտք է տէր տիրականը մնայ իր որոշումներուն: Ֆրանսա ինչո՞ւ պիտի մասնակցի մասնակի ընդհարումի մը, օրինակ՝ Ռուսիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ ծագած պատերազմի մը: Բան մը փոխուած չէ՞ 1936էն ի վեր: Կ'ըսեն թէ նոր վտանգներ պիտի ծագին, եթէ գերմանական գերակայութիւնը հաստատուի Սեւ ծովու վրայ: Բայց ինչո՞ւ կը մոռնաք որ 1914 – 1918ին ալ այդպէս էր եւ սակայն Գերմանիա պարտուեցաւ »:

Նախկին վարչապետը մանաւորապէս ծանրանալով սպանիական պատերազմին վրայ, ձաղկեց միջամտութեան քաղաքականութիւնը: «Ֆրանսան պարտաւոր չէ միջամտելու, եթէ ուրիշներ միջամտելու սխալը գործած են: Մենք պէտք չունինք գիտնալու թէ ով պիտի շահի սպանիական պատերազմին մէջ: Եթէ Ֆրանսան պառակտի, կ'ընդունի՞ք որ օտարը գայ բաժնէ մեզ: Եթէ կը կարծէք թէ իտալական միջամտութիւնը վնասակար եղաւ Ֆրանսայի համար, ինչո՞ւ թոյլ տուիք երկու տարիէ ի վեր: Կ'ըսէք թէ Իտալացիները տեղաւորուած են Սպանիոյ եւ Պալէարեան կղզիներուն մէջ եւ պիտի մնան: Ի՞նչպէս կ'ուզէք արգիլել: Կեղծաւորութիւն չուզեր »:

Ֆլանտէն առաջարկեց ճանչնալ Ֆրանքոյի կառավարութիւնը: Գալով Գերմանիոյ, շեշտեց թէ երկու երկիրները իրարու պէտք է հանդիպին «խաղաղութեան ճամբուն վրայ եւ ոչ թէ նոր պատերազմի մը դժոխքին մէջ»: Ձախակողմեան երեսփոխանները յաճախ կ'ընդմիջէին Ֆլանտէնի ճառը, անտանելի ժխոր մը յարուցանելով :

ԼԷՈՆ ՊԼՈՒՄ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ԽԶԵԼ ...

Լէոն Պլում իր ճառին մէջ բացատրեց թէ ոչ – միջամտութեան քաղաքականութիւնը կը պահանջէր փոխադարձ յանձնառութիւն: Անոր տրամադրութեամբ, բոլոր պետութիւնները պարտաւոր էին միջամտութիւն չկատարել Սպանիոյ մէջ: Ֆրանսա յարգեց ոչ - միջամտութիւնը: « Եթէ կարենայի հաւատալ թէ ոչ -միջամտութեան քաղաքականութիւնը պարկեշտ բան մը պիտի ըլլայ, նորէն կուսակից պիտի ըլլայի անոր: Բայց ի՞նչպէս ընդունիլ այն կեղծիքը, որուն համաձայն կարգ մը յանձնառութիւններ չեն կաշկանդեր ուրիշները, բայց Ֆրանսան կը կաշկանդեն մաքրակրօն խստութեամբ: Ֆրանսական եւ անգլիական կառավարութիւնները պարտաւոր են կա՛մ խզելու ոչ -միջամտութեան համաձայնութիւնները, եւ կամ անոր գործադրութեան եղանակը հաստատելու միւս ստորագրողներուն ընթացքին վրայ: Երեսփ. Ժողովը պէտք է բացորոշապէս իր վճիռն արձակէ այս մասին»:

Ուրիշ երեսփոխան մըն ալ պահանջեց բանալ սահմանագլուխը եւ զէնք ճարել :

**** Նախարարական խորհուրդը ժողով գումարեց երէկ, նորէն քննելու համար այս հարցը: Դահլիճին մէջ կան երեք նախարարներ որոնք համաձայն են միջամտութեան, բայց ընդհանուր կարծիքն այն է թէ պիտի շարունակուի ոչ–միջամտութեան քաղաքականութիւնը: Արտաքին նախարարը յայտարարութիւն մը պիտի կարդայ այս մասին, շեշտելով թէ սահմանագլուխը բացարձակապէս գոց պիտի մնայ զէնքի եւ ռազմամթերքի փոխադրութեան համար :*

**** Ընկերվարականները եւ համայնավարները մեծ ժողով մը սարքած էին երէկ, եւ այս առթիւ ճառեր խօսեցան Լէոն Պլում, Թորէզ, Լէոն Ժուհօ եւ ուրիշներ, պահանջելով բանալ Պիրենեան սահմանագլուխը, (թնդանօթ, օդանաւ եւ ռազմանիւթ հասցնել Հանրապետական Սպանիոյ) :*

Գերմանիա Արեւելքի մէջ

Թայմզի թղթակիցը կը հաղորդէ.—

Հունգարիոյ արտաքին նախարար կոմս Ցաքի Պերլին այցելեց եւ տեսակցեցաւ Ֆոն Ռիպպէնթրոփի հետ: Տեսակցութիւնը տեւեց երկու ժամ : Այնուհետեւ ընդունուեցաւ Հիթլէրի կողմէ:

Այս տեսակցութեան ընթացքին խորհրդակցութիւն կատարեցին երկու երկիրներու ներկայացուցիչները, որպէսզի փարատի Հունգարիոյ մէջ ծագած որ եւ է թիւրիմացութիւն՝ Ֆոն Ռիպպէնթրոփի եւ կոմս Չիանոյի կատարած սահմանագծման առթիւ: Խօսակցութիւնը դարձաւ նաեւ տնտեսական յարաբերութիւններու եւ Հունգարիոյ գերման փոքրամասնութեան շուրջ :

Կը հաստատեն, թէ այժմ որ եւ է դժուարութիւն չկայ Գերմանիոյ եւ Հունգարիոյ միջեւ, քանի որ վերջինը յարած է Պերլին-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՌ ԳԵՏՍ ԲԱԲԵԼԱՑՒՈՑ ...

Այս տողերը կուգան շրթներուս, երբ կը յիշեմ հայրենակորոյս մեր վիճակը: Տարագիր, ինչպէս Սիոնի ժողովուրդը, որ քշուեցաւ դէպի Եփրատի եզերքը, ուր, ուռիներուն շուքին տակ, կը քնարերգէր քաղցրութիւնը եւ կարօտը կորսուած բնաշխարհին, մենք եւս ահա կը կերակրենք մեր հոգին տոհմիկ աւանդութիւններով, հայրենի յիշատակներով, այլ մանաւանդ երազի պէս մեր աչքին առջեւ բերելով բնագաւառի կեանքը:

Նման աշխատանքներու կարգը կարելի է դասել Ալպոյաճեանի մեծափոր հատորները Կեսարիոյ մասին, Ալեւոնի գիրքը Բալուի մասին, Մխալեանի գրութեան շրջանին, մեր յուշագրուածքը Պարտիզակի մասին: Դիտելի է որ վերջին քսան տարիներու տարաբախտութիւնը կամ անցելապաշտումը երկու հանգրուան ունեցաւ, — նախ պատմեցինք դիւցազնամարտերը (Ուրֆա, Շ. Գարահիսար, Վասպուրական), երբ դեռ միտքերը բորբոքած էին հրդեհներու կրակով, յետոյ սկսանք նկարագրել կորսուած հարստութիւնները, երբ հանգչեցաւ կրակը (ուսումնասիրութեան տարբեր նիւթ) :

Այս վերջին աշխատանքը տաղանդ մըն է՝ կորուստէ փրկելու համար հոգեկան գանձեր: Թրքական իշխանութեան տակ ինչ որ անկարելի էր ընել արեւմտահայերուն, որոշ չափով ըրաւ Ե. Լալայեանց Արարատեան աշխարհին մէջ: Հիմա որ, վերջին պահուն, արեւմտահայերը կը փորձեն կատարել ուշացած աշխատանք մը, անհրաժեշտ է որ հրահրուի այդ եռանդը:

Կորսուած մեր աշխարհը անգամ մը եւս, հոգեպէս, պատմական տեսակէտով ալ, կը կորսուի՝ երբ ծուլանանք տակաւին քանի մը տարի եւս: *Յառաջ* ժամանակին մէջտեղ դրաւ ծրագիր մը, բացառիկ թիւեր յատկացնել հայկական այս կամ այն նահանգին, այս կամ այն քաղաքին կամ գիւղին, բայց կը տնտնայ տակաւին: *Հայրենիք* կատարեց արդէն իր պարտքը, թիւեր նուիրելով Երզրումի եւ ուրիշ նահանգներու :

Նման աշխատանքի մը կողքին՝ ողջունելի են անհատական ձեռնարկները: Մեր երիտասարդ ու զուարթաբան աշխատակիցը, Վարդան Եղիշէեան, արդէն ձեռնարկած է Աստափազարի ոգեկոչումին, — ինքնատիպ ձեւով մը, *խմոր*ով, կը նկարագրէ «Աստուածարեալ Քաղաք»ին խոնարհներուն դէմքերը :

« *Պայքար* »ի մէջ, այն որ Ապա կը ստորագրէ եւ տեղ - տեղ կը յիշեցնէ մեր Տարագին ոճը՝ թերեւս որովհետեւ Պարտիզակցի, ի՛նչ սքանչելի « գրչանկար»ներ նուիրեց Իզմիթի ծովուն մէջ նայող այս ծաղիկ գիւղին : Գինովնալով ու խայտալով կարդացեր եմ այդ «գրչանկար»ները, որոնք բոլորովին ինքնատիպ, այլ չափազանց կենդանի ձեւով մը կը պատկերացնեն Պարտէզ - գիւղը, ամէնուն ծանօթ : Ափսո՜ս, որ գիրքի չվերածուեցան այդ էջերը, որոնք կը կարդացուին, կրկին ու կրկին անգամ առանց կշտանալու :

Եւ ո՞վ կրնայ կշտանայ, — հայ ժողովուրդը, հիմա, իմ գիւղիս կամ քու քաղաքիդ պատկերին մէջ ի՛նչ յոյզեր, ի՛նչ յիշատակներ եւ ի՛նչ երազներ կը գտնէ հին օրերէն, երգելու համար այնքան մելամաղձոտութեամբ, որքան հին Եբրայեցիները, մեզի պէս տարագիր .—

« Առ գետս Բաբելացւոց, անդ նստէաք եւ լայաք որպէս յիշեցաք անդ զգերութիւն...» :

ԱՐԱԶ

ՆՈՐ ՑՈՅՑԵՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Թայմզի թղթակիցը կը հեռագրէ.—

Սուրիոյ նոր մարզպանին Դամասկոս այցելութիւնը եւ Ազգայնականներու հետ գոյացած համաձայնութիւնը ենթադրել կուտային, թէ խառնակութիւններու առաջքը պիտի առնուի: Բայց յունուար 16ի դէպքերը ասոր հակառակը կ'ապացուցանեն:

Այդ օրը մեծաթիւ ուսանողներ ու խռովարարներ ցոյց մը կատարեցին Դամասկոսի մէջ, բողոքելով թէ նախկին ցոյցերուն մասնակցողներուն վրայ յարձակողները եւ ընդդիմադիր ղեկավար Տօքթ. Շահպէնտէրի դէմ կրակ բացողները պատժուած չեն : Ցուցարարները հաւաքուեցան ազգայնական խմբակի փոխ-նախագահ Նէսիպ Պաքրիի պաշտօնատեղիին առջեւ: Նէսիպ Պաքրի հրաժարած էր՝ տարակարծիք ըլլալով դահլիճին քաղաքականութեան: Ոստիկանութեան եւ ցուցարարներու միջեւ ընդհարում առաջ եկաւ եւ վիրաւորուեցան 20 հոգի:

Դամասկոսի մէջ գործադուլ յայտարարուեցաւ: Դահլիճի երկու նախարարները՝ ելմտական եւ ազգային տնտեսութեան, հրաժարեցան: Կը սպասուի որ Ճէմիլ Մէրտէմ պէյի դահլիճի մնացեալ անդամներն ալ հրաժարին :

Սուրիա կ'ուզէ զինակցիլ Ֆրանսայի հետ

Դամասկոսէն կը հեռագրեն.— *Ինչպէս կը նախատեսուէր, խորհրդարանին նիստը տեղի ունեցաւ փոթորկալի մթնոլորտի մը մէջ: Միեւնոյն ատեն դուրսը կը կատարուէին հրապարակային ցոյցեր որոնք տեղի տուին ընդհարումներու :*

Վիճաբանութեանց ընթացքին արտաքին նախարար Սաատուլլահ Ճապրի յայտարարեց թէ կառավարութեան պարտականութիւնն է պաշտպանել ժողովուրդին տենչերը: «Ես կուսակից եմ Ֆրանսայի հետ զինակցութիւն կնքելու եւ պատրաստ եմ պայքարելու այդ զինակցութեան համար, ինչպէս պատրաստ եմ կռուելու մեր անկախութեան համար: Արաբ ժողովուրդները վճռած են իրականացնել միութիւնը, հակառակ բոլոր խոչընդոտներուն : Բայց այդ զինակցութիւնը ուղղուած չէ Ֆրանսայի դէմ: Ես ոչ թէ կ'ուզեմ կրճատել ֆրանքեւսուրիական զինակցութեան տեւողութիւնը, այլ երկարաձգել, դաշնագրով նախատեսուած 25 տարիէն ալ անդին »:

Յետոյ կոչ մը ուղղելով ընդդիմադիր կուսակցութիւններուն եւ ժողովուրդին, նախարարը յորդորեց վերահաստատել խաղաղութիւնը, որպէսզի կառավարութիւնը կարենայ իրականացնել երկրին տենչերը: Կառավարութիւնը պիտի մնայ իշխանութեան գլուխ, տեղի չտալով արտաքին ճնշումներուն:

Ելմտական նախարար Լութֆի եւս տուաւ իր հրաժարականը: Փողոցային ցոյցերը դադրեցան :

ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ ԿՏԱԿԸ ՀԱՅԵԼԻ ԵՐԿՐԻՆ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԴԻԶԵՑ ՔԷՄԱԼ ԻՐ 30,000,000 ՈՍԿԻ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Աթաթիւրքի կտակը ուշագրաւ է նաեւ՝ Թուրքիոյ հերթական նեխումին ցոլացնելու տեսակէտէն։

Հաշուեցէք քրօշը եւ զանազան էկերու սահմանած կենսաթոշակները եւ կ'ունենաք տարեկան 32,400 թրքական ոսկի։

Նկատի առէք որ, 6րդ յօդուածով, Պատմական եւ Լեզուական միութիւնները կէս առ կէս պիտի ստանան մնացած տոկոսը։ Եթէ — նուազագոյն չափը առնելով — այս միութեանց բաժինն ալ նոյնքան հաշուենք, կ'ունենանք 640800 ոսկի։

Արդ, այս գումարը միայն տոկոսն է այն դրամին եւ բաժնեթուղթերուն զոր Աթաթիւրք ունի Իշ դրամատան մէջ (կտակագիր, յօդուած 2)։ Տոկոսը հարիւրին 5 հաշուելով — ինչ որ շատ խիկ է Թուրքիոյ մէջ — կ'ունենանք 1,296,000 ոսկի՝ իբրեւ արժէքը Աթաթիւրքի հնչուն հարստութեան։

Միւս կողմէ, կան բազմաթիւ ընդարձակ ու արդիական ագարակներ, որոնք միլիոններ կ'արժեն։ Այնպէս որ, համարձակ կարելի է ըսել թէ Աթաթիւրքի ամբողջ հարստութիւնը կը հասնի 30 միլիոն թրքական ոսկիի։ (Անգլիական թերթ մը 3.5 միլիոն սթերլին կը հաշուէ)։

Արդ, ուրկէ՞ այս հսկայական հարստութիւնը, երբ Մ. Քէմալ մէկ ոսկի իսկ չունէր 1920ին. ինչպէս կը պատմէ իր յուշերուն մէջ, ըսելով թէ իր ազնուազգի ձիերը Սուրիոյ մէջ 5000 հնչուն ոսկիի ծախել տուաւ Ճէմալ փաշայի (ընդհ. պատերազմին վերջերը) անով հոգաց ճամբու ծախքերը մինչեւ Պոլիս եւ այդ միջոցաւ կրցաւ ձեռնարկել ազգային շարժումին։

Չհարցնենք թէ պարզ զօրավար մը ուրկէ՞ ձեռք անցուցած էր այդ ձիերը, որոնց արժէքը՝ ներկայ սակով՝ տասը հազար սթերլին կ'ընէ։ Որովհետեւ, պատերազմի այդ զարհուրելի շրջանին, թուրք զօրավարները հազիւ կրնային ապրիլ, եւ իրենց թոշակն ալ կը ստանային ոչ թէ դրամով, այլ պարէնով, հաց, միս, շաքար, սուրճ եւայլն։

Միայն հարցնենք թէ՝ 1923—38, այսինքն 15 տարուան ընթացքին, ի՞նչպէս տարեկան 2 միլիոն դիզեց։ Արդեօք ամբողջ թոշա՞կը խնայեց, առանց մէկ դրուշ իսկ ծախսելու։ Անկարելի է, քանի որ պաշտօնական տարեթոշակը 2 միլիոն ոսկի չէր, այլ շատ աւելի վար, եթէ չեմ սխալիր՝ կէս միլիոն։ Ասոր մէջ էին նաեւ պալատական բոլոր ծախքերը, որոնք անպայման պիտի ըլլային։

Մնաց որ, գիտենք, թէ Աթաթիւրք ապրեցաւ շռայլօրէն, օրական հազարաւոր ոսկի ծախսելով, «հազարումէկ գիշեր»ներու խրախճանքներն անգամ շուքի մէջ ձգելով։

Եւ սակայն, ահա պաշտօնապէս կը հաստատուի թէ առնուազն 1,296,000 ոսկի դրամ ունի Իշ դրամատան մէջ, թող զկանայս եւ զմանկտիս, — Անգարայի, Ադանայի, Իզմիրի, Պրուսայի եւ այլ վայրերու ագարակները, որոնց միայն մեքենաները միլիոններ կ'արժեն, բոլորն ալ բերուած ըլլալով Եւրոպայէն։

Հապա ձիերը, կովերը, եզնե՞րը, եւայլն։ Երբ 1917ի պարզ զօրավար Քէմալը կ'ունենայ 10,000սթերլին արժող ազնուազգի նժոյգներ, կարելի է երեւակայել թէ ի՞նչ պիտի ունենայ Հանրապետութեան ամենազօր նախագահ Աթաթիւրքը։

Պարզ է, ուրեմն, որ օրինական թոշակ ըսուածը աչքի փոշի էր եւ նախագահը ուզածին չափ կ'առնէր պետական գանձէն, այսինքն թուրք անօթի ու մերկ ժողովուրդէն։

Քանի որ տեղը եկած է, յիշեցնեմ ծանօթ միջադէպը, որ 5—6 տարի առաջ տեղի ունեցաւ Պոլիս, ռուսական Թուրքուազ կազինոյին մէջ։ Գինովնալէ յետոյ, երբ Աթաթիւրք 10,000 ոսկիի չէք մը կը նուիրէ «սպասարկող»ուհի գեղուհիին, հետեւորդ երեսփոխաններէն տոքթ. Բէշիր Կալիպ կը պոռթկայ.

— Փաշա՛ս, որո՞ւն դրամը որուն կուտաք։ Այս դրամը ազգինն է, իսկ այս կինը օտար մըն է...

Հիմա, երբ երեւան կուգայ որ նախագահը 10,000ներ յատկացուցած է կիներու որոնք եթէ ռուս չեն, ամէն պարագայի ցնծուհիներ են, պիտի չգտնուի՞ն բազմաթիւ Բէշիր Կալիպներ որ պոռթկան, դրանց կամ նրանց.

— Փաշա՛ս, որո՛ւն դրամը որուն կուտաք։

Եւ կամ, աւելի լայնցնելով հարցումը.

— Փաշա՛ս, ուրկէ՞ այսքան ահագին գումար։ Պապայիդ տունէ՞ն բերիր...

X

Եթէ գիտած է ընթերցողը, խորհրդածութիւններուս մէջ միշտ աշխատած եմ ըլլալ զուսպ, չտարուիլ հայկական ունակութիւններէն, որով անարժէք կը նկատենք ամէն ինչ որ թրքական է։ Բայց երբ պատկերը այնքան ցցուն ու պաշտօնական է, ի՞նչպէս կարելի է չեզրակացնել թէ նեխած է այս «հանրապետութիւն»ը, թէ հին կողոպուտն է որ կը շարունակուի, շատ աւելի մեծ չափերով եւ մանաւանդ գայթակղեցուցիչ պարագաներու տակ։ Օրինակ, Սուլթան Համիտը գոնէ մայրաքաղաքը զերծ կացուցած էր տուրքէ, իսկ նեղը մնացած ատեն կը դիմէր արտաքին փոխառութեան։ Մինչդեռ Հանրապետական սուլթանը ուղղակի քերթեց ժողովուրդին կաշին, անդադար տուրք նշանակելով եւ բռնի գանձելով։

Երկարեցէք գիծը եւ պիտի ունենաք ամբողջ պատկերը։ Բոլոր վարիչները, որոնք շարունակ զոհողութենէ եւ հայրենասիրութենէ կը ճառեն, չառանց կապած են իրենց բեռը, ոչ միայն վարելով ցոփ ու բազմածախս կեանք մը, այլեւ մեծ գումարներ դիզելով օտար, մանաւանդ զուիցերիական դրամատուներու մէջ։ Թող փոխուի վարչաձեւը, թող զատ մը բացուի, եւ այն ատեն կը տեսնէք թէ ի՛նչ գայթակղութիւններ երեւան պիտի գան, ստուերի մէջ թողլով Իթթիհատականներու չարագործումները։

Ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ, քանի որ ձուկը գլխէն հոտած է։ Երբ Քէմալի նման ազգային հերոս մը միլիոններ կը դիզէ, գիտնալով հանդերձ որ ցմահ նախագահ է, քրոջմէ մը զատ ուրիշ ազգական չունենալով մէկտեղ, ինչո՞ւ միւս վարիչները չխորհին իրենց ապագայի մասին, իրենց կարգին կարեւոր հազարներ չդիզեն։ Մանաւանդ երբ գիտեն թէ առժամեայ են, ճատրակի քարերու նման կը դրուին ու կը վերցուին։

X

Կտակագիրը ունի նաեւ ուրիշ ուշագրաւ կէտ մը։ Հինգերորդ յօդուածով կ'ըսէ թէ «հարկ եղած օգնութիւնը պիտի ըլլայ, որպէսզի Իսմէթ Ինէօնիւի զաւակները բարձրագոյն կրթութիւն ստանան»։

Ո՛վ գիտէ, թերեւս ոմանք սխալ փաստ մը նկատեն այն համակրանքին զոր Աթաթիւրք ունէր Իսմէթի հանդէպ։ Մինչդեռ, որքա՛ն սխալ։

Նախ, կտակագրին պատրաստութեան թուականը — 5 Հոկտեմբեր 1938։ Արդ, այդ թուականին Իսմէթ շնորհազուրկ եղած էր եւ ոստիկանական հսկողութեան տակ կը գտնուէր Հէյպէլիի մէջ (Իշխանաց կղզիներէն մէկը)։ Երբ մեծաւորը այդքան կը սիրէր զայն, թող ներէր, բաւ համարէր մէկ տարուան պաշտօնանկութիւնը եւ կրկին վարչապետ դարձնէր։ Մինչդեռ ոչ մէկն ըրաւ, այլ ընդհակառակը գովաբանական խմբագրականներ հրատարակեց Ճէլալ Պայարի միամեայ վարչապետութեան մասին։

Յետոյ, ուրկէ՞ ուր «համակրանք»ի այդ տարօրինակ ձեւը։ Իսմէթը փառաւոր զօրավար մըն է որ ըստ օրէնքի իրաւունք ունի մօտ 300 ոսկի հանգստեան թոշակ ստանալու։ Միւս կողմէ, 15 տարիէ ի վեր վարչապետ էր, ունենալով ոչ միայն բարձր թոշակ մը, այլեւ միլիոններու հասնող գաղտնի վարկեր։

Ո՛չ, կտակային այդ տրամադրութիւնը եղերական անարգանք մըն է, մէկը այն ինքնատիպ հարուածներէն զոր Մ. Քէմալ կուտայ իր հակառակորդներուն, զանոնք ստորնացնելու համար։ Օրինակ, յաճախ առանց այլեւ այլի կ'ըսէր երեսփոխանի մը.

— Եթէ քեզ նախարար կարգեմ, կնոջդ խաթերը համար միայն պիտի ըլլայ...

Դարձեալ, շատ անգամ կը կանչէր իր վռնտած մարդիկը եւ կ'ըսէր.

— Հայտէ՛, ձեռքս պագ, ներեցի քեզի...

Խոր հոգեբան, ամբողջովին ծանօթ թրքական բարքերուն, գիտէր թէ բոլոր նախարարները եւ հետեւորդները մեծ մեծ շահեր կը գրպանեն. բայց տեսակ մը փիլիսոփայ կամ տէվրիշ էր եւ աչք կը գոցէր, չմոռնալով սակայն հասկցնելու թէ տեղեակ է իրականութեան։ Միւս կողմէ, այս ձեւով շրջապատին սանձը կը պահէր ձեռքը, ուզածին պէս գործածելու, ոեւէ խլրտումի տեղի չտալու համար։ Կարծ՝ պահեստի զէնք մը ունէր տրամադրութեան տակ։ Գլխո՞ւն բարձրացող մէկը — զէնքը երեւան եկաւ ու կը հարուածէ։ Օրինակ, այսպէս հարուածեց ծովային նախարար Իհսան պէյը, զայն դատապարտել տալով իբրեւ կաշառակեր։ Այն ալ՝ Եավուզ յածանաւի նորոգութեան գործին մէջ։

Խորաթափանց նախագահը գիտէր նաեւ թէ Իսմէթն ալ «կ'ուտէ», եւ փաստորէն։ Արդարեւ, Իսմէթի եղբայրը՝ Թօֆիք Բէյը յայտնի գործարանատէր մըն է տարիներէ ի վեր եւ միլիոններու գործառնութիւն կ'ընէ, առաւելապէս իբրեւ պետական հայթայթիչ։ Իսկ յայտնի է թէ ի՛նչ ըսել է պետական հայթայթիչ ըլլալ, երբ մանաւանդ եղբայրը վարչապետ է, ինքնիշխան ու ամենազօր։

Անոր զաւակներու կրթութեան համար գումար մը կտակելով, Աթաթիւրք կուզայ ժողովուրդին աչքը խօթելու Իսմէթի ահագին հարստութիւնը, հեգնելու անշահախնդրութիւնը զոր ան կը ցուցադրէ յաճախ։ Ճիշդ ինչպէս կը հեգնեն լալկան մեծահարուստ մը, քանի մը դրուշ դնելով անոր ափին մէջ, իբրեւ օգնութիւն։

Իսմէթ պիտի հանդուրժէ՞ այս նոր ու հրապարակային հարուածին։ Դժուար թէ։ Ցամառ ու քինախնդիր, անպայման պիտի փորձէ վրէժ լուծել, ինչպէս մասամբ լուծեց։ Հիմակուընէ արդէն լուր տարածել կուտայ թէ իրեն վիճակը աւելի լաւ պիտի ըլլայ, քանի որ ինքը չի նմանիր միւսին՝ «գինով»ին, այլ ընտանիքի պատուական հայր մը եւ ջերմեռանդ իսլամ մըն է։

Ամէն պարագայի, Աթաթիւրքի ձեռագիր կտակը հարազատ հայելին է նոր Թուրքիոյ, բարոյական թէ նիւթական տեսակէտով։ Ինքնագիր վաւերաթուղթ մը որ շատ բան կ'ըսէ մեզի նոր բարքերու մասին։

Դ.Է.Տ.

ՈՒԿՐԱՅՆԱ

Անցեալն ու ներկան

Գերման քաղաքականութիւնը արեւելեան Եւրոպայի մէջ կը ձգտի ստեղծելու մեծ Ուկրայնա մը, կազմուած Ռուսիոյ, Լեհաստանի եւ Չեխոսլովաքիոյ ուկրայնական հողամասերէն։ Թէեւ կ'ըսուի թէ հէր Հիթլէր իր վերջին տեսակցութեան ընթացքին Լեհաստանի արտաքին նախարար գնդ. Պէքի հետ ըսած է, թէ այս ծրագրին իրականացումը քանի մը տարի պիտի ուշանայ, բայց Ուկրայնիոյ անկախ ու անջատ պետութեան մը վերածումը միջին ու արեւելեան Եւրոպայի ընթացիկ քաղաքականութեան ամէնէն կարեւոր հարցն է այժմ։

Երբ Մոնկոլները արշաւեցին Ռուսիա 13րդ դարուն, այժմեան Ուկրայնան, որ ամէնէն բարգաւաճ ու քաղաքակիրթ մասն էր երկրին, ամէնէն շատ տուժեց ու ոտքի կոխան դարձաւ։ Երկրին հարաւային մասը՝ Ուկրայնան, որ կրած էր բիւզանդական քաղաքակրթութեան ազդեցութիւնը, ունէր իր մայրաքաղաքը՝ Քիէվ, որ ամէնէն զարգացած սլաւ քաղաքն էր միջին դարուն։

Հիւսիսային կողմը՝ Նովկորոտի Ռուսիան ենթակայ էր սքանտինաւեան տիրապետութեան։ Երկրին կեդրոնական մասին մէջ կ'իշխէին ուրիշ իշխանութիւններ։ Իւրաքանչիւր շրջան կը խօսէր իր բարբառը, բոլորն ալ սլաւական լեզուի բարբառներ։ Հիւսիսայինները կը խօսէին այն լեզուն, որ սպիտակ Ռուսերէնն էր, կեդրոնին մէջ կը խօսէին մեծ ռուսերէնը, իսկ հարաւի մէջ՝ փոքր ռուսերէնը։

Ուկրայնա երբեք ալ չկրցաւ ինքզինքը զատել մոնկոլեան աւերումներէն։ Դեռ մինչեւ 17րդ դար անոր տափաստանները կը մնային ամայի ու խոպան։ Երբ մեծ Ռուսերը գրաւեցին այս շրջանը եւ սկսան շէնցնել ու հաստատուիլ այնտեղ, Ուկրայնախօսները սկսան տարածուիլ դէպի արեւմուտք. այս պատճառով ալ այժմ ուկրայնական երկիրը Ռուսիոյ «Հեռաւոր Արեւմուտքն» է։

Ուքրէնները չորս պետութեանց մէջ ցրուած են։ Մեծ զանգուածը կ'ապրի Ռուսիոյ մէջ, 6—7 միլիոն կը գտնուին Լեհաստանի մէջ, քանի մը հարիւր հազար կ'ապրին ռումանական Պուքովինայի մէջ եւ մօտ կէս միլիոն ալ՝ կարպաթեան Ուկրայնայի մէջ, զոր Աւստրիացիները կոչեցին Ռութենիա։

Կարպաթեան Ուկրայնան կոյս անտառներու երկիրն է։ Ձիւնը կ'իջնէ Կարպաթեան լեռնաշղթայի ցածերը եւ անտառները կը ծածկեն մինչեւ 3500 ոտք բարձունքները։ Աւելի բարձր տեղերը կը տարածուին մարգագետիններ, ուր կ'արածուին կիսավայրենի ձիերու եւ արջառի հօտեր։

Անտառները լեցուն են շնագայլերով եւ արջերով։ Տրագուլայի ամրոցները այս վայրերու մէջ պէտք է եղած ըլլան, ուր մարդիկ կը խօսին սլաւական բարբառ մը, բայց կ'ապրէին մաճառական լուծի տակ։

Այս երկրին մէջ մեծ քաղաք չկայ։ Նոր մայրաքաղաքը՝ Շուսթ, զոր Գերմանները այժմ կը փորձեն դարձնել ուկրանական շարժման կեդրոնը, խոշոր գիւղաքաղաք մըն է։ Ինքնավար կառավարութեան նախագահն է Պ. Վոլոժին, որ գերմանասէր կղերական մըն է։

Ռութենիոյ մէջ ժողովուրդը ինքզինք կ'անուանէ ռուսին (ռուս), ան ունի իր ժողովրդական վէպերն ու աւանդութիւնները, իր փօքլորը։ Դարերէ ի վեր կեանքը գրեթէ փոխուած չէ այնտեղ։ Գիւղացիներու հիւղակները շինուած են ցեխով, որոնք ամրացուած են եղէգներով ու չոր ցախով, եւ բոլորն ալ բաց կապոյտ գոյնով են։ Կան նաեւ փայտաշէն տուներ, բայց անոնք բացառութիւններ են եւ կամ եկեղեցիները միայն փայտաշէն են։ Թէեւ ժողովուրդը կաթոլիկ է, բայց անոնց եկեղեցական արարողութիւնները սլաւական են։

Գիւղացիներու հիւղակները բաղկացած են ընդհանրապէս մէկ սենեակէ, որ իրենց լեզուով կը կոչուի «չիզա», այսինքն տուն, սենեակ։ Այն միջոցը, որ թոնիրը չի գրաւեր, անկողնի տեղն է, որուն շուրջ ձմեռը կը մակաղին կենդանիները։ Սեղանները, աթոռները եւ գործիքները տունէն ներս բոլորն ալ ձեռագործ են, հին, դարաւոր ձեւերը պահած։ Պատէն կամ առաստաղէն կախուած օրրանի մէջ կը հանգչի երախան։

Այս երկրին մէջ աճման, ինչպէս նաեւ մահացութեան տոկոսը բարձր է։ Հունգարական տիրապետութեան տակ՝ ջերմախտը եւ հարսանիքը աւերներ կը գործէին։ Չեխերը բարելաւեցին հանրային առողջութիւնը եւ Բրակայի ջանքերով շինուեցան ճամբաներ, երկաթուղի, դպրոցներ ու հիւանդանոցներ։ Անգրագիտութիւնը նուազեցաւ։ 1890ին ժողովրդին 90 տոկոսը կարդալ-գրել չէր գիտեր։

Հողը կը մշակուի նահապետական ձեւերով։ Եթէ արդիական հողամշակութեան կերպերը ներմուծուին, երկիրը կրնայ դառնալ բարգաւաճ, որովհետեւ բերրի է։ Կ'ըսուի թէ լեռներու մէջ կան հանքեր։

Երկրի այս յետամնացութեան պատճառով Ռութէնները գաղթած են արտասահման։ Այժմ Մ. Նահանգներու մէջ կայ ռութենական խոշոր գաղութ մը։ Այս գաղութն է որ գործիչներ ղրկած է մայր երկիրը՝ առա[...] մղելու անկախ Ուկրայնայի շարժու[...] մը։

Կալիցիան փոքր ռուսական հողամասերու ամէնէն արեւմտեան կողմը ինկած շրջանն էր։ 14րդ դարու կէսուն կցուեցաւ Լեհաստանին։

Ժամանակ մը կռուախնձոր դարձաւ Լեհերու եւ Մաճառներու միջեւ, բայց ի վերջոյ կցուեցաւ Լեհաստանի։

Երկու պատմական կիրճեր կը ճեղքեն ուկրայնական երկիրը։ Առաջին[ը] Դրունք Մաճարաց, ուրկէ Արբադ առաջնորդեց իր Մաճառները 895ին [եւ] գրաւեց Հունգարիան։ Երկրորդ՝ Դրունք Տէլաթինի կամ Եապլոնքայի, ուրկէ ներս արշաւեց Պաթու Մոնկոլ 1240ին։

Կարպաթեան լեռնաշղթայի հարաւային բարձունքները կը դրաւէ [այս] երկիրը, որ փոխն ի փոխ կոչուած Ռութէնիա, ստորին Կարպաթեան Ռուսիա եւ այժմ ալ Կարպաթեան Ուկրայնա։

Այս երկիրը 100 մղոն երկարութիւն ունի եւ մօտ 45 մղոն լայնութիւն։ Կ[...] կարծուի թէ 9րդ դարուն մաս կազմած է պուլկար մեծ կայսրութեան, բայց 11րդ դարէն սկսեալ հունգարական պատմագրութիւնը կը կոչէ զայն «Ռութէնեան Անցք», եւ տակաւին այն ատեն ալ այնտեղ կը բնակէին փ[ոքր] Ռուսեր (Ուքրէններ)։

Եւ որովհետեւ Մոնկոլներ քարուքանդ ըրին ամէն ինչ իրենց ճամբուն վրայ, հաւանական է որ այժմեան բնակիչները սերած ըլլան այն գիւղացիներէն, որոնք ներս եկան հիւսիսէն 13րդ դարէն ի վեր։ Անոնք միշտ ալ եղան ճորտեր՝ օտար հողատէրերու ձեռքին տակ։

19րդ դարուն տեղի ունեցաւ ուկրայնական մշակութային վերածնունդ մը։ Սկիզբները այս վերածնունդը հակառուսական չէր, բայց Աղեքսանդր Բ. ցարը արգիլեց ուկրայներէն գործածութիւնը։ Այդ օրէն սկսեալ ուկրայնական ազգային շարժումը դարձաւ հակացարական եւ հակառուսական, եւ այդպէս է մինչեւ այժմ։

Ցարական կառավարութիւնը մերթ ընդ մերթ ջանաց ռուսասիրական ըղձացումներ խմորել Կալիցիոյ եւ Ռութենիոյ մէջ, բայց ուկրէն ազգային շարժումը կանգ չառաւ։ Գերմանները 1917ին եւ 1918ին շատ դժուարութիւն չկրեցին զայն անջատելու մեծ Ռուսիայէն։ Անոնք Քիէվի մէջ ստեղծեցին Ռատա մը (խորհրդարան)։ Բայ[ց] Սքորոփատցքի գերման պաշտպանութեան տակ եղաւ Հէթման (խմբապետ կամ պետ) Ուկրայնայի։ Այժմ [ա]ն կ'ապրի Պերլինի մէջ։ Ուկրէն ազգային կազմակերպութիւններու եւ խմբակցութեանց մեծ մասը դիմած [է] Գերմանիոյ, որ Կարպաթեան Ուկրայնան վերածէ «Ուկրէններու Ազգային Տան»։ Նոյնիսկ այժմ խորհրդային կարգերու տակ Ուկրայնան անջատուած է մեծ Ռուսիայէն եւ կը կազմէ Խ. Միութեան հանրապետութիւններէն մին։

Եթէ Ուկրայնա յաջողի վերադարձնել իր անկախութիւնը կամ ինքնավարութիւնը գերման պաշտպանութեան տակ, Լեհաստան պիտի դրուի կը[...] դիմացման վտանգին մէջ։ Ասոր հա[մ]ար է որ լեհ եւ հունգար կառավարութիւնները յուսահատ փորձեր կ[ը] կատարեն սահմանակից դառնալու Ռութենիոյ մէջ։ Ցարդ այս փորձերը հանդիպած են Գերմանիոյ ընդդիմութեան, եւ կը թուի թէ Հունգարները[...]

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ

ՃԱՄԲՈՒՍ ՎՐԱՅ

Դ.

Կ'երթամ ուրիշ Հայու մը խանութը։ Հոն չէ։ Կ'ըսեմ թէ Հայ եմ, ու գերման ծառան սիրով կը խօսի հետս, (40 տարիէ ի վեր անոր քով կ'աշխատի)։ Հսկայ հարստութիւն կայ այնտեղ։ Բայց ինք ամուրի է։ Ու երիտասարդ ազգական մը քովը առած է։ Բաւական խօսելէ վերջ, ծառան, երբ վստահութիւն ունեցաւ վրաս, բացաւ գանձատուն մը, ուր, վրայէ վրայ, քովէ քով, կը ձանձրանան հին ու թանկագին գորգեր, — Լատիզ, կէօրտէս, Քուլա։ Ամէնէն աժանը եւ փոքրը քանի մը հազար մարք արժողութեամբ։

— Այս, կը տրտնջայ ան, առաջ աս տեսակ գորգեր կը ծախէինք։ Հարուստ Հրեաներ կային, կ'առնէին։ Հիմա վրանին նայող չկայ։

Դուռին կիսատ բացուածքէն սպիտակ գլուխ մը ներս կը նայի ու ետ կը քաշուի։ Ինքն է, հայրենակիցը։ Պէտք է ոտքը երթալ։ Բայց ինչ զուարթ եւ զուարճախօս ծերուկ, որ հազար երիտասարդ ծախու կ'առնէ։ Եւ ի՛նչքան ճարպիկ վաճառական։ Անտարակոյս շատեր մատի վրայ կը խաղցնէ, կ'ըսեն թէ հրապարակին ամէնէն սուղ տունն է ինք, եւ հակառակ ատոր գործը կը քալէ։ Ծառաներ, գրագրուհիներ։ Հեռախօս։

— Դուք սուղ էք, կ'ըսեմ։

— Ո՛չ, ու կը խնդայ։

— Իրաւ սուղ էք, կ'ըսեմ։

Այս անգամ աւելի շատ ու եռանդուն կը խնդայ։ Համպուրկի մշուշը եւ թախծոտ օդը, այնքան տարիներու ընթացքին, բնաւ չեն ազդած իր վրայ։ Մինչդեռ բնիկ Համպուրկցի գերմանը տխուր ըսուելու չափ լուրջ է։ Բայց մեր ծերուկին հոգիին մէջ հարաւի վառվռուն արեւը կը թրթռայ տակաւին։ Շատ ուրախ է որ իրեն Հայ մը եկեր է։ Անդադար հարցումներ կ'ընէ։ Կը խօսի։ Կը խնդայ։ Կը խնդացնէ։ Եւ չուզեր որ մեկնիմ։ Իսկ ես կ'աճապարեմ, որովհետեւ երկաթուղիին մեկնումի պահը կը մօտենայ։ Երբ դուռը գոցելով սանդուղներէն վար կը վազեմ, իր խնդուքը տակաւին ինծի հետեւելով բարի ճամբայ կը մաղթէ։

X

Իրիկուն է։ Կ'անձրեւէ։ Երկինք ցնցուղ մը առած քաղաքը կը լուայ։ Նստած կայարանին ճաշարանը, որ զիս պիտի առնէ ու նետէ Պերլին, կը բանամ ուսուցչապետ Տօքթ. Կարոլոս Ֆրէտէրիքոս Լեման Հաուփթի եռահատոր կոթողը, «Հայաստան երբեմն ու այժմ», առաջին հատոր, առաջին էջ, առաջին տող, ու կը սկսիմ կարդալ.

— «Հայաստան, այսօր, ինչպէս անցեալին մէջ, շատ խոստմնալից բայց չճանչցուած երկիր մըն է։ Գիտենք որ ան լեռնադաշտ մըն է, վայրի լեռներով լեցուն։ Բայց թէ այս լեռներուն մէջ լայն, բարեբեր, ու քիչ մը խնամքէ յետոյ արգասաբեր դաշտեր կը գտնուին, շատերու անծանօթ է գրեթէ։ Հայերու կը հանդիպինք արդիական փոխադրութեան ճամբաներուն վրայ եղած բազմաթիւ քաղաքներուն մէջ, — Պոլիս, Իզմիր, Եգիպտոս։ Կը լսենք ու կը տեսնենք որ ան գործունեայ վաճառական մըն է առածի կարգ անցած խորամանկութեամբ եւ յաճախ համահաւասար անպարկեշտութիւնով։ Եւ այս, երկրէն դուրս, սփիւռքի մէջ հանդիպող ուռեցքներէն (ausWuchs = մարմնի վրայ աւելորդ միս, ուռեցք, սապատ), կը կազմեն ճամբորդներ, լրագրողներ, հնախոյզներ — սակայն դժբախտաբար ոչ թէ միայն ասոնք — իրենց չուտափոյթ համոզումը։

«Թէ բուն Հայաստանի մէջ հողագործ բնակչութիւնը մեծամասնութիւն կը կազմէ, թէ հայ գեղացին ժուժկալ, ջանասէր ու սակաւապէտ իր հողը կը մշակէ, եւ հայրենասէր ու հողին կպած մինչեւ վերջը, եւ նոյնիսկ այն ատեն կը փարի դեռ անոր, երբ քիւրտ աւազակը եւ թուրք բռնակալը իրմէ ամէն ինչ կը խլեն, եւ կեանքը ամէն ժամ վտանգի տակ է, այդ գիտեն մինակ՝ այն շատ քիչերը, որոնք Հայաստան խելապէս ու լրջօրէն ճամբորդած են, եւ անոնք արմատացած նախապաշարումին դէմ կը ճգնին հաւատացնելու այդպիսիները»։

Ահա այս տողերով կը սկսի պատկառելի գիտունը իր գործը, եւ մենք այս փաղաքշանքը կը պարտինք... Հայ վաճառականին, որուն խելութիւնը երգած է Դամառ Քաթիպա։ Գէշ անուն, որ բանով մը չի սրբուիր։ Որովհետեւ Հայը խորամանկ, Հայը անվստահելի, ամէն մարդ գիտէ այդ չնաշխարհիկ արատը Եւրոպայի մէջ։ Իսկ Լեման Հաուփթի գիտական ծանր ու անմահանալի գործը ո՞վ կրնայ կարդալ ու լսել։

Նստած էինք սրճարան մը հայրենակիցի մը հետ, տարիքը առած լուրջ վաճառական։ Որ Թուրքիոյ մէջ ամէն բան վրայ տալէ վերջ Եւրոպայի մէջ նորէն գործ ու կարողութիւն է ստեղծեր, շնորհիւ իր ուշիմութեան եւ պարկեշտութեան։

— Կ'ընդունիմ որ հայ վաճառականը ճարպիկ է ու գործունեայ։ Բայց խնդրեմ, ըսէք, ազգը ի՞նչ օգուտ ունի ձեզմէ։

— Եթէ ամէն հայ յաջողի հարստանալ մեզի պէս, ազգին վիճակը կը բարելաւուի ինքնին ու ան փրկուած է։

Ազգի մը բուն զանգուածը, արմատը, գեղջուկ եւ հողագործ դասակարգն է։ Ի՞նչպէս կ'ուզէք որ [...] հարստանայ։ Ոչ, հայ վաճառական, դուն կը սխալիս։ Դուն այսօր ալ, Ե[ւ]րոպայի մէջ, գէշ գաղափար կազմել կուտաս մեր մասին, ուր որ ներկայ նաս։ Դուն դժբախտաբար ազգին ներկայացուցիչը եղեր ես ամէն տեղ առանց անկէ լիազօրուած ըլլալու։ Եթէ անոր մեծ օգուտ մը չունիս, [...]նէ վնաս ալ մի պատճառեր։ Թերեւս Թուրքիոյ մէջ, մեծ պատերազմին Գերմաններու վերաբերումը մեզի հանդէպ տարբեր ըլլար, եթէ ան մեզ վրայ լաւ գաղափար եւ քիչ մը համակրութիւն ունեցած ըլլար։

— Պերլինի մէջ, հոն ուր գործ համար պէտք է դիմել, հայանպաստ չեն, կը գանգատէր առանց «եան»ի Պոլսեցին։

— Ինչո՞ւ, ի՞նչ ըրած էք։

— Ոչինչ, մեզ ճանչցողներ կան որ տեղեկութիւն տուած են։

Արդ, Գերմանը իր խորքին մէջ ուղղամիտ է, ըլլայ գործի մարդ թէ ուրիշ բան, եւ անոր հետ պէտք է ըլլալ այնմ վարուիլ։ Պատեհապաշտութիւնը աղէկ չէր Արեւելքի մէջ, իսկ գէշ է, հոս, Եւրոպա։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԵԱՆ

(Շար.)

Հայկական Պատարագը

ԽՄԲ.— Երիտասարդ հայ գրագէտէն (Լեւոն Թորոսեան) ստացած նմբ հետեւեալ գրութիւնը, «Յառաջ»ի համար (բնագիրը ֆրանսերէն).

Կավոյի սրահին մէջ, ցուրտ եւ մռայլ: Լսեցին վերջին խօսքերը, վերջին հազերը :

Կը դիտեմ դեմասրահը, որ լեցուած է անծանօթ դէմքերով, սպասման մէջ քարացած, լռութեամբ աղնուականացած, պատրաստ ընդունելու երաժշտական լայն ալիքները, որոնք պիտի տարածուէին իրենց վրայ: Բեմին խորը, երգչախումբը յամրաբար կը հաւաքուի, դիրք կը գրաւէ : Անոնց մէջ կինե՛ր կան եւ այրեր, իրենց համապազօրեայ դիմագիծով, ժգոյն զգեստաւորումով, ժգոյն շրջազգեստներով, երանքներն ի վար կախուած թեւերով, պարկեշտ բանուորի նայուածքով: Խոնարհ հօտ մը, անողոքաբար մարդկային, ճշգրտօրէն մարդկային: Բեմին անզօր լոյսերն իսկ անբաւական են փառապսակելու զանոնք իմ աչքերուս : Ռուս կաթուղիկէին երգիչներն են: Բայց արդէն Պ. Օննիկ Պէրպէրեան կը բարձրանայ տախտակաշէն անշուք սանդուխի մը վրայ եւ երկու ձեռքերը կը տարածէ համբերատար այդ մարդոց վերեւ: Եւ կը ծնի երգ մը, միաձնեայ ու մաքուր, որ կ'ուռի, կը ցածնայ, խորհրդաւոր շարժումներու կամքով: Յաջորդաբար կ'ունկնդրեմ պատարագին զանազան եղանակները :

Երգչախումբին ձայները կը խորասուզին ծովաշարժի մը մրմունջներուն մէջ:

Երգչախումբին պետը իր ձեռքերով կը կեցնէ զանոնք, կը սաստկացնէ, կը դրկէ ինչպէս տարր մը հնազանդ : Բեմին վրայ կեցած է ան եւ իր սեւ թերասուկերը կ'իյնայ անոնց վրայ : Կը զգամ որ ինքզինք կը զսպէ չերգելու համար անոնց հետ: Բայց իր ամբողջ էութեամբ, բայց իր ամբողջ նայուածքով՝ իրապէս կը յօրինէ անոնց յափշտակութիւնը: Վայրկեանէ վայրկեան, կտորէ կտոր, պատարագին գծանկարը աւելի զգայուն կը դառնայ սիրտերու մէջ, աւելի կը յուզէ :

Այդ պատարագը դրոշմուած է ծանրը, թաքուն եւ զուտ արեւելեան տխրութեամբ մը: Ան խոյս կուտայ չըղթայազերծ նկարչականութենէն, ոտըի կչռոյթէն դէպի յուզում: Պարզ է ան եւ բարբարոս ինչպէս Խաչելութիւնը: Կը յուզէ որովհետեւ չաշխատիր յուզել: Սոլիսթները, ըլլայ Պ. Քէչէճեան, ըլլայ Օր. Ալպան, հրաշալի կերպով ըմբռնած են այդ արուեստին էական տնտեսութիւնը : Անոնք խաղացին նրբերանգներուն վըրայ, զգուշանալով պայթուցիկ շեշտերէն: Իրենց գնահատելի չափաւորութիւնը խորութիւն տուաւ վերջաւորութեանը հրաշալի ալէլուիաներուն :

Այո՛, կարճ լռութենէ մը վերջ, այս յաղթերգութիւնը, այս յաղթական երաժշտութիւնը ցնցեց ունկնդիրները ինչպէս ծովու ալիք մը: Մէկ վայրկեանի մէջ, կեանքը դարձաւ պայծառ, սիրելի, անհրաժեշտ ամէնուս: Կոնակէս լսեցի սա խօսքը.

— Այս ամէնէն վերջ ի՞նչպէս չհաւատալ:

Այդպէս կը մտածէի ես ալ :

Վերջը, ապակեպատ դաւիթին մէջ, դիտեցի թէ ի՛նչպէս դուրս կը հոսէր բազմութիւնը: Ու կը խորհէի թէ Պ. Օննիկ Պէրպէրեան մէկ գիշերուան մէջ տարօրինակ ձեւով հարստացուցած էր բոլոր անոնք որ կը մեկնէին, իրենց կոնակին անցընելով վերարկուները, ժամացոյցը նայելով:

ԱՆՐԻ ԹՐՈՒԱՅԱ

Ս. Համբարձումեան համաշխարհային ախոյեան

Դեկտեմբեր 30ին, Երեւանի մէջ, չքանչանակիր Սարգիս Համբարձումեան, մասնակցելով «Սպարտակ» միութեան մարզիկներու մրցումներուն, կոտրած է ծանրութեան համաշխարհային մրցանիշը :

Ըստ «Իզվեստիա»յի (Դեկտ. 4) Թիֆլիզէն Հայաստան գացած մարզական զատուորներու կազմած պաշտօնական արձանագրութիւնը կ'ըսէ.

— «Ս. Համբարձումեան երկու ձեռքերով սեղմած է 136,050 քիլոկրամ, վեր առած՝ 130 քիլոկրամ, հրած՝ 167,500 քիլ., գումար 433.550 քիլ., որ 13,550 քիլ. աւելի է համախորհրդային ախոյեան Ե. Կուցենկոյի եւ 8,550 քիլ. աշխարհի ախոյեան գերմանացի Մանդէրի չափանիշներից :

Կշռաքարերը ստուգուած են «Ֆէրբենկս» կշիռքի վրայ եւ համապատասխանում են միջազգային օրէնքով որոշուած տեսակին: Ինքը Համբարձումեան կշռում է 119 քիլ.: »

Մանդէր 8 տարի է, ինչ ծանրութիւններ բարձրացնելու աշխարհի ախոյեանն է, իր դերազոյն մրցանիշը նա դրել է Պերլինի ողիմպիականում 1936 թուին — 425 քիլ., այնուհետեւ ոչ միայն մի ուրիշը չի կարողացել նրան գերազանցել, այլեւ Մանդէրի իսկ բազմաթիւ փորձերը գերազանցել իր մրցանիշը, վերջացել են անյաջողութեամբ, այդ պատճառով Մանդէրը, որ կոտրել է Ֆրանսացի Ռիգուլոյի բոլոր չափանիշները, համարւում էր անյաղթելի :

Ուղիղ երեք տարի առաջ Ս. Համբարձումեան, Խորհ. Հայաստանի պատուիրակների թւում, ընդունուել էր Կրեմլինի մէջ Ստալինի կողմէ: Դիկտատորը նրան հարց ու փորձ էր արել իր մարզանքի եւ չափանիշների մասին: Համբարձումեան այդ օրը, 30 դեկտեմբերի 1935 թուին, խոստացել էր Ստալինին կոտրել Մանդէրի համաշխարհային չափանիշը, այն ժամանակ 410 քիլ.: Ստալինի հրամանով խորհրդային յայտնի մարզիչ Ե. Սընարբէ դրւում է նրա տրամադրութեան տակ եւ Համբարձումեան շարունակ մարզւում է նրա ղեկավարութեամբ :

Աշխարհի հայորդի ախոյեանն այժմ 28 տարեկան է, նրա հայրը դռնապան է, մայրը լուացարարուհի: 14 տարեկանից նա աշխատանքի էր լծուել նախ իբրեւ քարհատ, յետոյ երկաթուղային բանուոր, իսկ վերջերս իբրեւ ինքնաշարժի վարիչ Երեւանի զարաժներից մէկում: Մարզանքով սկսել է հետաքրքրուիլ 1932 թուից միայն եւ մի տարի յետոյ դարձել համախորհրդային ախոյեաններից մէկը: 1935ին Համբարձումեան խորհրդային մարզիկների խմբում եկել էր Ֆրանսա եւ գրաւել Ֆրանսացի մասնագէտների ուշադրութիւնն իր բացառիկ Ֆիզիքական ուժով :

Ծանրութիւններ բարձրացնելու, այսինքն մաքուր ոյժի մարզանքը աւանդաբար կը դառնայ հայկական մարզանք: Քանի մը ամիս առաջ Խորհրդային Հայաստանէն Մոսկուա այցելած մարզիկներէն Ռուբէն Մանուկեան Մշակոյթի եւ Հանգստի պարտէզին մէջ կոտրեց ուրիշ Գերմանացիի մը՝ մէկ ձեռքով ծանրութիւն վերցնելու համաշխարհային մրցանիշը :

Խորհրդային Միութիւնը, որ մինչեւ այժմ չէր մասնակցեր ողիմպիական խաղերուն, պիտի մասնակցի առաջիկայ՝ Ֆինլանտայի մէջ սարքուած ողիմպիականին, եւ հաւանաբար Համբարձումեան, Մանուկեան եւ ուրիշներ կը չափուին այնտեղ :

Հ. Ս.

արդէն յուսահատած են եւ ուրիշ ուղղութեամբ պիտի փնտռեն իրենց ակնկալութիւններու գոհացումը :

Եւ որովհետեւ հիւսիսային Պուքովինայի ուկրէն ազգաբնակչութիւնն ալ կը պահանջէ մտնել մեծ Ուկրայնայի սահմաններուն մէջ, ուստի Ռումանիա եւս շատ մտահոգ է:

Լեհերը կը վախնան, թէ Կարպաթեան Ուկրայնան, որ տեսականօրէն Չեխոսլովաքիոյ հողամաս է, բայց իրապէս գերման ազդեցութեան ենթարկուած, պիտի ծառայէ իբրեւ կոռիղ, ուրկէ Գերմանիա դրոհ պիտի տայ դէպի «սեւ հողերու» գօտին: Լեհերը դժգոհ են եւ կ'ատեն այն անջատական քարոզչութիւնը, որ տեղի կ'ունենայ Ուքրէններու մէջ, մանաւանդ որ Կալիցիոյ մէջ կը տիրէ երկրագործական թշուառութիւն եւ գիւղացիները ապստամբական տրամադրութիւններու մէջ են :

Գերմանիոյ գլխաւոր թշնամին բոլշեւիզմն է, ոչ թէ այն պատճառով որ համայնավարական է ան, այլ գլխաւորաբար որովհետեւ ռուսական է : Երկու երկիրներու միջեւ վէճը հնադարեան կռիւն է Գերմաններու եւ Սլաւներու միջեւ: Միատիրական եւ համայնավարական վարչաձեւերը բազմաթիւ համանմանութիւններ ունին, թէեւ անունները տարբեր են, բայց ըստ էութեան՝ ազգային հակամարտութիւններն են որ դեր կը խաղան :

Հիթլէր գրեց իր «Իմ պայքարը»ի մէջ — եւ ցարդ ան իրագործած է իր մշակած ծրագիրը քայլ առ քայլ. — «Երբ մենք կը խօսինք այսօր Եւրոպայի մէջ նոր հողամասերու եւ երկիրներու մասին, մենք կը մտածենք նախ ու առաջ Ռուսիոյ եւ անոր ենթակայ պետութեանց մասին միայն » :

Ա.

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԷՆ

ԼԱՆՍԷՅԷՆ Տիկին Մարգրիտ Խանէտանեան, նոր տարուան առթիւ, եռամսեայ ՅԱՌԱՋ կը նուիրէ իր ամուսնոյն՝ Վ. Խանէտանեանի :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԶՈՀ ՄԸ ԵՒՍ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, 15 յունուար.— Ձըմեռնային ցուրտ եւ սեւ հողին յանձնեցինք, 35 տարեկան երիտասարդ մը, Խաչատուր Կիւրեղեան, այլ անուամբ Թոփուզ, բնիկ Մալաթիացի :

Թաղումը տեղի ունեցաւ այսօր, 15 Յունուար, Կիրակի առաւօտեան ժամը 8ին: Ներկայ էր բազմութիւն մը:

Մեծ կոտորածէն հազիւ ճողոպրած, Խաչատուր կ'իյնայ Սուրիոյ ափերը, 1922ին՝ Ֆրանսա: Տարիներով գործարաններու ծխնելոյզներուն մէջ չոր հացի մը համար ինքզինքը մաշեցնելէ վերջ, կը ստիպեն որ հեռանայ Ֆրանսայէն :

1929ին ակամայ, նեղուելով ոստիկանական հետապնդումներէն, ինքզինքը կը նետէ Մարոք: Ամբողջ եօթը տարի, իր գարուն օրերը կը հալին օտար լեգէոնի մէջ: 1936ին դեռ նոր լրացուցած իր զինուորական շրջանը, Նորէն կուգայ Ֆրանսա, կը հաստատուի Սէն Շամոնի մէջ :

Բոլորովին փոխուած էր, հին հայորդին մնացած չէր: Տարիներու ընտանեզուրկ կեանքը, հեռաւոր ափերու վրայ քաշքշուքը խախտեր էին իր կազմը:

Թող սեւ հողը թեթեւ գայ վրադ, տառապած տղայ :

Ս. Ըստրիկեան

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ »

ԼԻՈՆ, 14 յունուար (յապաղած).— Այս տարի եւս Ֆ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը տօնեց, Թաղապետարանի սրահը, դեկտեմբեր 31ին, շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին: Կը նախագահէ Պ. Կարապետ Տայեան: Հակառակ անյարմար օր մը ըլլալուն, կոկիկ բազմութիւն մը եկած էր լսելու եւ դիտելու մեր մանուկներուն երգերը, արտասանութիւնները եւ հայկական պարերը: Մասնաւորապէս քաջալերութեան արժանի է Ռիւ տը Պէկէնի հայերէնի դասընթացքին աշակերտներուն ոգեւորութիւնն ու կենդանութիւնը որ մեր հանդէսին հայկական շունչ եւ մթնոլորտ ստեղծեցին: Նախագահը քանի մը խօսքով, բացատրեց Հայ Կապոյտ Խաչին դերը մեր ազգապաշտպանման գործին, ինչպէս եւ հիւանդներու, աղքատներու խնամատարութեան մէջ:

Հանդէսը բաժնուած էր երկու մասի, առաջին մասին, բոլոր պզտիկներու կողմէ եղան երգ, տրամախօսութիւն, արտասանութիւն եւն. եւն.:

Միջնարարին մասնաճիւղին կողմէ պատրաստուած անակնկալ պահարաններ բաժնուեցան ժողովուրդին, ուրկէ կոկիկ շահ մը ապահովեց Կ. Խաչը:

Բ. մասին մէջ, եղան խմբերգ եւ արտասանութիւններ, ծաղիկներու պար մը աղջիկներու կողմէ, յետոյ հայկական պար մը՝ Սարերումը Ճուշ կ'ըլլի, զոր ժողովուրդին բուռն փափաքին վրայ պզտիկները կրկնեցին:

Սրահին մէկ անկիւնը զարդարուած էր, տօնածառ մը եւ Կաղանդ Պապան սրահ մտնելով զգեստաւորուած, պզտիկներուն ուղղուած քանի մը յորդորական խօսքերէ վերջ պտուղ եւ շաքար բաժնեց: Յաջորդ օրը Ռիւ տը Պէկէնի դպրոցական պզտիկներուն տետրակ եւ մատիտ բաժնուեցան :

Այս առթիւ Ճիպրայէլ Պահատուրեան Կ. Խաչին նուիրեց 50 ֆրանք : Եւ մէկ տուփ շոքոլա: Նոյնպէս Պ. Եղիշէ Փափազեան, ներկայ ըլլալով մեր ձեռնարկներուն, նիւթապէս եւ բարոյապէս քաջալերեց մեզ: Կ. Խաչի մասնաճիւղը իր շնորհակալութիւններ կը յայտնէ երկուքին ալ:

Քաջալերութեան արժանի են բոլոր այն տիկիններն ու մայրերը, որոնք բոլորուած Կապոյտ Խաչի նուիրական գործին, ամէն ճիգ ու ջանք կը թափեն որպէսզի մասնաճիւղը կանգուն մնայ :

Շրջիկ

ՄԱՄՈՒԼ

ՀՈՒՆՁՔԻ ՏԱՐԻՆ

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (7 Յունուար).

— «Ի՞նչ ունեցանք անցեալ տարուան ընթացքին, մտքի մարզին մէջ: Այս իսկ դժուար է ամփոփել այս էջերուն մէջ: Բայց, եթէ չենք կրնար կազմել այս պահուս ցուցակը, կըրնանք սակայն հաստատել թէ 1938ը պուր չանցաւ: Հայ միտքը չեղաւ ծոյլ. գործեց ու արտադրեց իրեն տրուած անպատմելիօրէն ծանր պայմաններու մէջ: Հայ մտքի ու սրտի ճրագը մնաց վառ, երբեմն մինչեւ իսկ բոցավառ. Հայ գրողը՝ գրեց, հայ նկարիչը՝ նկարեց, հայ երաժիշտը՝ երգեց ու նուագեց ու Հայը, այսինքն՝ հայ հանճարը՝ ինքն իր մէջ, թէ դուրսը, օտար շրջանակներու մէջ, շողաց, փայլեցաւ նոյնիսկ, մէկէ աւելի առիթներով:

Հայ գրողները, հիներն ու նորերը, չգոհացան միայն յօդուածներ գրելով, այլեւ հատորներ տուին, յաճախ արժէքաւոր, որոնք կը ճոխացնեն հայ գրականութիւնը եւ կը ցրուեն մեր վախերը՝ հայ մտքի ու մշակոյթի ապագայի մասին:

Հրատարակուեցան հայ օրաթերթերը, որոնք ոչ միայն լուր տուին հայ հասարակութեան, այլեւ կենդանի պահեցին հայ ոգին, կապ հաստատեցին գաղութէ գաղութ. դարձան սուրհանդակ՝ մէկ գաղութէն միւսը, վիշտ եւ ուրախութիւն, յաջողութիւն եւ ձախողութիւն իրարու փոխանցելով եւ, միեւնոյն ատեն կոչով, վստահութիւն եւ ոյժ ներշնչելով անողոք ճակատագրի մը դիմադրելու համար: Անոնք, օրաթերթերը, կարելի է ըսել բոլորը, դրօշակիրները հանդիսացան հայրենիքի գաղափարին. արծարծեցին հայրենասիրութիւնը եւ կայծեր ու բոցեր սփռեցին հեռաւոր ու մութ անկիւններուն, ուր որ տարագիր ու պանդուխտ Հայ մը կար: Տարին լուր, տարին տեւեկութիւն հայ խմբաւորումներէ, եւ իրենց տագնապին ու առօրեայ հեւասպառ վազքին մէջ, չմոռցան նաեւ հայ դիրը, գրականութիւնը եւ արուեստը: Ծառայեցին յատկապէս հայ մշակոյթին ալ, որքան հնարաւորութիւն ունեցան:

Օրաթերթերէն եաք, հանդէսները, ամսագիր ու շաբաթաթերթ, նոյն դերը կատարեցին աւելի խաղաղ, աւելի լուրջ ու աշխատուած ձեւով: «Հայրենիք»ը, «Վէմ»ը, «Անահիտ»ը, «Հանդէս Ամսօրեայ»ն, «Սիոն»ը, «Բազմավէպ»ը, ասոնց կարգին աւելի համեստ ձեռնարկները, «Կեանք եւ Արուեստ», «Զուարթնոց», «Նաւասարդ» (Թեհրան), «Արեւագալ» (Աթէնք) եւայլն, ամբողջութեամբ նըւիրուեցան հայ գրականութեան, հայ հին ու նոր պատմութեան, բանասիրութեան ու մշակոյթի բոլոր ճիւղերուն, նիւթ հաւաքելով կամ եղածները պրպտելով ու վերլուծելով: Անհուն զոհողութիւն ու ջանք հրատարակիչներու եւ աշխատակիցներուն կողմէ, քայլ մը աւելի ընելու, հայ միտքին ու հոգիէն ցոլք մը աւելի տալու, հայ պատմութենէն ու բանասիրութենէն կնճիռ մը աւելի լուծելու համար:

Եւ ասոնց կողքին՝ հրատարակութիւնները գլխաւորաբար վանքերու կողմէ, Երուսաղէմի, Վիէննայի ու Վենետիկի, որոնք հոգեկանին հետ մտքի ու մշակոյթի ջահը կը պահեն վառ, դառնալով այսպէս ազգային ոգիի ու ազգային մշակոյթի թանկագին աւանդապահներն ու օջախները:

Վանքերէն դուրս, կողմնակի միութիւններ ու հաստատութիւններ, «Համազգային»ը, «Նահատակ Գրողներու Բարեկամներ»ը եւ զանազան հայրենակցականներ՝ որոնք չնստան անգործ, եւ ուշագրաւ, արժէքաւոր գործեր տուին հայ գրողներէ, նպաստելով հայ գրականութեան տարածման եւ խորացման:

Այս բոլորը բաւական չե՞ն, ըսելու համար թէ անցնող տարին անհետ չկորսուեցաւ: Զգեց բերք մը, համեստ բայց արժէքաւոր: Շահեցաւ հայ մշակոյթը, եւ հայ հասարակութիւնը քիչ մը աւելի հետաքրքրուեցաւ իր ազգային արժէքներով: Քիչ մը աւելի լեցուեցաւ անոնց լոյսովն ու շունչովը: Այսինքն՝ աւելի հպարտացաւ անոնցմով եւ, հետեւաբար հաշացաւ:

Ու հիմա նոր տարին կ'ապրինք : Նոր գործունէութիւն մը կը բացուի մեր առջեւ, լաւագոյն տրամադրութիւններով: Ամուլ չանցաւ անցնող տարին, հայ միտքը ծաղկեցաւ. նոր ակօսներ բացուեցան, նոր սերմեր նետուեցան: Սթափում մը ծայր տուաւ եւ արթնութիւն մը կը հաստատուի ամէն մարզի վրայ: Պիտի ունենա՞նք կորովն ու կամքը օգտագործելու այս ամէնը եւ յառաջիկայ տարին բերքի, հունձքի տարի դարձնելու: Կը հաւատանք, եթէ գործենք. եթէ մանաւանդ հասարակութիւնը աւելի խորացնէ իր հետաքրքրութիւնը. Հայ դիրն ու գրականութիւնը, հայ մշակոյթին կցուած ամէն երեւոյթ նկատէ արժէք ազգային տեսակէտէն եւ ազդակ՝ ազգապահպանման: Գիտնանք որ մշակոյթը՝ արժէք ու նշանակութիւն կը ստանայ այն ատեն միայն երբ ժողովուրդը տէր կը դառնայ անոր: Կ'ողողուի անոր շունչովն ու լոյսովը: Իսկապէս ի՞նչ օգուտ կրնայ ունենալ անապատին մէջ շողացող լոյսը, եթէ չըլլայ անկէ օգտուող ու լուսաւորուող:

Բայց, լոյսը անկարելի, անըմբռնելի է առանց կանթեղի ու իւղի: Պիտի տա՞նք այդ իւղը, պիտի մտածե՞նք շօշափելի աջակցութեանց մասին, որպէսզի մեր բաղձանքները իրականութիւն դառնան եւ գործի վերածուին» :

Օր. ՄԱՐԻ ԶՈՔԳԱՐԵԱՆ

եւ

Բժկ. ՕՆՆԻԿ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Նշանուած

Փարիզ — Սարսէլ

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ամէնքը միասին ձի հեծնելով Գուրկանթեբէ գացին: Հոն, Թուղայ սարը մեծապէս կը պատուասիրէր էնվէր փաշան: Նախ իրարու հետ չխօսակցեցան բուն նիւթին վրայ: Փաշան կը ջանար դիմացինը լաւ մը զննել ու անոր միտքը հասկնալ: Թուղայ Սարը վարչական գործերու վարժուած էր ցարական վարչաձեւի օրով:

Կէսօրին ի պատիւ էնվէր փաշայի ճաշկերոյթ մը տրուեցաւ, տեղական կերակուրներէ բաղկացած, որոնց վարժուած էր արդէն փաշան: Այս վերջինը շատ գոհ մնաց Թուղայ Սարըի սարքած ճաշէն:

Յետոյ, փաշան եւ Թուղայ Սարը տեսակցեցան: Թուղայ ըսաւ թէ Իպրահիմ պէյ Տէօշէմպէի մէջ կը գտնուէր, ու 15 օրէ ի վեր կազմակերպութեամբ կը զբաղէր հոն, հակայարձակումի սկսելու համար: Փաշային սիրտը նեղացաւ, որովհետեւ երեք օր ճամբորդելու էր Տէօշէմպէ հասնելու համար: Ան հաւատ չէր ընծայեր Թուղայ Սարըի, որ կ'ըսէր թէ անկախութեան պայքարէն աւելի՝ իր դիրքը պահելու վրայ կը խորհէր ան : Ուստի փաշան որոշեց Իպրահիմ պէյը անպատճառ տեսնել: Իրաւ է որ Թուղայ Սարը 3000 հոգի ունէր իր տրամադրութեան տակ, բայց բանգէտ մարդ մը չէր, թէեւ կարիճ ըլլար : Թուղայ սարը իր տեսակցութեան մէջ Էնվէր փաշայի յայտնեց անկախութեան կուսակից ըլլալը եւ Թուրքեստանի մասին տեղեկութիւններ հաղորդեց:

1921 Նոյեմբեր 28ին, Էնվէր փաշա Գարամինտէ գիւղը հասաւ իր հետեւորդներով: Իպրահիմ պէյի տիրապետութեան տակ գտնուող այդ գիւղին ժողովուրդը յուզման մատնուեցաւ, այդ բազմութիւնը տեսնելով: Որովհետեւ չէր գիտեր թէ ո՞վ էին եկողները: Ոմանք վախնալով իրենց խանութը գոցած ու տուն դարձած էին : Մտահոգութիւն կը յայտնէին, որ Իպրահիմ պէյի գլխուն փորձանք մը կուգար: Փողոցներուն մէջ ցանցառ թիւով մարդիկ կը տեսնուէին: Իրենց կրած գլխարկներէն կը հասկցուէր որ Իպրահիմ պէյի կուսակիցներն էին : Սակայն անոնք ալ չէին ուզեր Իպրահիմ պէյի մասին տեղեկութիւն տալ եւ ո՛ւր գտնուիլը յայտնել, երբ Հաճի Սամի այդ մասին հարցում կ'ընէր:

Էնվէր փաշա եւ իր հետեւորդները գիւղին մէջէն անցան, որ ամայի էր հիմա: Փաշան, նեղացած, Հաճի Սամիի ըսաւ.

— Ասոնց գիւղին մէջ պահականոց եւայլն չկա՞յ: Չէ՞ք կրնար մարդ մը գտնել, որուն հետ կարենանք տեսնուիլ: Մէյ մը քննեցէք ...:

Հաճի Սամի պէյ սկսաւ ձիով պըտոյտ մը ընել Էնվէր փաշայի հետ, հասկնալու համար թէ ո՛ւր կը գտնուի Իպրահիմ պէյ:

Ոմանք խուսափեցան պատասխանելէ: Խանութպան մը իմանալէ յետոյ թէ եկողը Էնվէր փաշան էր եւ ոչ թէ ռուս լրտես մը, մեծ ուրախութիւն յայտնեց գոչելով.«Ո՛վ մահմէտականներ, մի՛ վախնաք, Էնվէր փաշա եկաւ: Տուներուն, խանութներուն եւ մզկիթներուն մէջ պահուըտողները թող դուրս ելլեն շուտով »:

Իսկոյն մեծ բազմութեամբ մը լեցուեցան փողոցները: Վայրադ նայուածքներով մարդիկ Էնվէր փաշայի կը մօտենային ու յետոյ վախով ետ կը քաշուէին: Ոմանք կ'ուզէին փաշային ձեռքերը համբուրել, որ շնորհակալութիւն կը յայտնէր :

Յետոյ Էնվէր փաշա եւ ընկերները գիւղին ամէնէն գեղեցիկ տունը թէյի հիւրասիրուեցան: Հիւրասենեակին մէջ զալփազ կրող գիւղացիները մեծամասնութիւն կը կազմէին: Անոնցմէ մէկը ըսաւ. «Մեզի համար շատ լաւ եղաւ Էնվէր փաշայի հոս գալը: Աստուծոյ շնորհիւ, մենք ալ քիչ ատենէն պիտի կրնանք մեր ազատութիւնը ձեռք բերել Թուրքիոյ պէս: Ձեր հրամանը մեր գլխուն վրայ է»:

Ծերուններ ըսին թէ օրերով ճամբայ պիտի դիմաւորէին Էնվէր փաշան, եթէ նախապէս իմացած ըլլային անոր գալուստը: Փաշան գիւղացիներուն հարցուց թէ ո՛ւր կը գտնուէր Իպրահիմ պէյ, ու սա պատասխանը ստացաւ. «Իպրահիմ պէյ հիմա Գուզթաշ գիւղը կը գտնուի: Անոր մէկ կարեւոր ուժը հոս է: Միայն թէ կազմակերպութիւնը գաղտնի ըլլալուն, ձեր դիրքը ճշդելէ յետոյ դիմացնիդ պիտի ելլէր: Դուք բաւական բազմաթիւ էք : Մենք չենք գիտեր որ մեր բարիքի՞ն թէ չարիքին համար հոս եկած էք : Ասոր համար զգուշաւոր ենք»: Էնվէր փաշա Գուզթաշ գիւղին ո՛ւր ըլլալը հարցուց: Գիւղացիները պատասխանեցին թէ բաւական հեռու է այդ գիւղը եւ թէ իրենց մարդիկը պիտի ընկերանային, կարճ ճամբան ցուցնելու համար:

Էնվէր փաշա եւ հետեւորդները այդ գիշեր գիւղը մնացին, ու յաջորդ օրը ճամբայ ելան դէպի Գուզթաշ գիւղը: Ճամբան, Հաճի Սամի պէյ Էնվէր փաշայի ըսաւ թէ զալփազ կրող գիւղացիները մեծապէս պատռուած էին զինքը, որովհետեւ Իպրահիմ պէյ կը յարգէր օսմանեան բանակի նախկին հրամանատարը: Փաշան պատասխանեց թէ էմիրին մարդը եղող Իպրահիմ պէյի կուսակցութիւնն ալ եթէ ձեռք անցընէին, մեծ յաջողութիւն մը ձեռք բերած պիտի ըլլային: Թիկնապահ Մուհիտտին պէյ ըսաւ թէ գիւղացիները Մէհտիի մը տեղ դրած էին փաշան :

Երեք օրուան ճամբորդութենէ մը յետոյ, Էնվէր փաշա եւ հետեւորդները Գուզթաշ հասան: Հոն ամէն մարդ գործը ձգած, փաշան դիմաւորեցին, որ ներկաներուն մէջ ի զուր կը փնտռէր Իպրահիմ պէյը: Հիւրամեծար գիւղացիներէն մէկը ըսաւ թէ Իպրահիմ պէյ գիւղէն քիչ անդին, իր բանակետը կը գտնուէր ու փաշան դիմաւորելու պիտի գար:

Քիչ յետոյ երեւցան նիզակաւոր ձիաւորներու խումբ մը, որուն առջեւէն երկայնահասակ ու փոքր մօրուքով մարդ մը կար: Իպրահիմ պէյն էր: Այս վերջինը փաշային առջեւ կեցաւ, ու խոնարհական բարեւով ողջունեց զայն:

Էնվէր փաշա եւ Իպրահիմ պէյ զիրար կը դիտէին ուշադիր: Շատ կարճ տեսակցութիւն մը ունեցան: Իպրահիմ պէյ բանակետ հրաւիրեց փաշան: Այս վերջինը իր հետեւորդներով ճամբայ ելաւ դէպի բանակետը:

Գիւղին մէջ մեծ ոգեւորութիւն կը տիրէր: Ամէն ոք ուրախ էր: Էնվէր փաշայի անունը դիւթական ազդեցութիւն մը գործած էր գիւղացիներուն վրայ: Սակայն ոչ ոք մեծարանք կ'ընէր փաշային: Կարծես Իպրահիմ պէյի հրամանին կը սպասէին: Էնվէր փաշա իրաւացի կը գտնէր այդ վարանոտ դիրքը, քանի որ գիւղացիները չէին գիտեր իրենց գիւղը եկող անձին նպատակը: Փաշան միշտ կը դիտէր Իպրահիմ պէյը, եւ կը ջանար բան մը հասկնալ անոր դիմագիծերէն:

(Շար.) (17)

Հռոմ առանցքին: Յայտնի չէ թէ երկու նախարարները խօսա՞ծ են Հունգարիոյ պահանջներուն մասին Ռումանիայէն:

Հունգարիա պիտի ստորագրէ հակաբոլշեւիկ ուխտը յետագային, Պուտափէշթի մէջ, մասնաւոր առիթով մը: Եւ Հունգարիա վերջինը պիտի չըլլայ այս ուխտին յարողներէն: Գերմանիա ճիգ կը թափէ, որ անոր մէջ մտնէ նաեւ Լեհաստան, երես դարձնելով ռուսական ու ֆրանսական դաշինքներուն: Այս նպատակով ալ Ֆոն Ռիպպէնթրոփ պիտի այցելէ Վարշաւա յունուար 26ին: Այնուհետեւ կարգը պիտի գայ Եուկոսլավիոյ, երբ մարաջախտ Կէօրինկ այցելէ Պելկրատ: Նախապէս յայտարարուած էր, թէ կոմս Չիանոյի Պելկրատ այցելութեան պիտի զուգադիպի մարաջախտ Կէօրինկի ալ այցելութիւնը, բայց այժմ կը հաւաստուի թէ այս վերջինը յետաձգած է իր ճամբորդութիւնը:

Այսպէս՝ Գերմանիա գործօն ու եռանդուն աշխատանքի լծուած է արեւելեան Եւրոպայի մէջ, Պերլին-Հռոմ առանցքին մէջ առնելու այդ շրջանի պետութիւնները: Ամէնէն ծանր կացութիւնը Ռումանիայինն է, որ պիտի պարտաւորուի գլուխ ծռել, եթէ Լեհաստան լքէ իր նախկին դաշնակցային կապերը Ռուսիոյ եւ արեւմուտքի հետ ու հաշտուի գերմանական ծրագիրներուն:

Կարպաթեան Ուկրայնայի մայրաքաղաք Ճուստի մէջ տենդագին շինարարութիւն կը կատարուի գերման ղեկավարութեան տակ: Պատրաստութիւն կը տեսնեն շինելու քարիւղի խողովակ մը, որ ռումանական քարիւղը բերէ Պրաթիսլավա՝ Սլովաքիոյ մայրաքաղաքը:

Զինուորութեան շրջանը երկու տարի

Ազգ. պաշտպանութեան նախարարութիւնը երեսփ. ժողովին յանձնեց օրինագիծ մը, որ կը պահանջէ երկարաձգել 1936 մարտ 17ի օրէնքին տրամադրութիւնները:

Ինչպէս կը յիշուի, այդ օրէնքը կառավարութեան իրաւասութիւն կուտար երկու տարի դրօշի տակ պահելու 1935 հոկտեմբերէն 1939 հոկտեմբեր կանչուելիք զինուորցուները, լեցնելու համար «նօսր տարիներու» բացը (1914-1918): Միեւնոյն օրէնքով, պատերազմական նախարարութիւնը արտօնութիւն կը ստանար մինչեւ 20ի իջեցնելու զինուորութեան տարիքը:

Նոր օրինագծով, կառավարութիւնը կ՚ուզէ 1936 մարտ 17ի օրէնքին տրամադրութիւնները տարածել 1940ի եւ յետագայ տարիներու զինուորցուներուն վրայ: Բայց, ընդ առաջ երթալով քանիցս յայտնուած բաղձանքներու, պատերազմական նախարարութիւնը պիտի կրնայ աստիճանաբար 21ի բարձրացնել զինուորութեան տարիքը եւ ամէն տարի զօրակոչը կատարել ամէնէն յարմար շրջանին: Հետեւաբար, պիտի կրնայ փոխել ցուցակագրութեան, զինուորական քննութեան, դասաւորման եւն. պայմանները: Անկէ զատ, եթէ պարագաները թոյլ տան, նախարարութիւնը պիտի կրնայ ժամանակէն առաջ արձակել որոշ դասեր (ամուսնացած զինուորներ, ընտանիքի հայրեր, առ նուազն հինգ զաւակ ունեցող ընտանիքներու անդրանիկ զաւակները, Ֆրանսայի համար մեռած զինուորներու զաւակները եւն.):

Պաղեստինի խնդիրը եւ Արաբները

Պաղեստինի արաբ ղեկավարները, որոնք աքսորուած էին, վերջերս ազատ արձակուեցան, որպէսզի մասնակցին Լոնտոնի բանակցութեանց եւ հասան Գահիրէ: Անոնք խորհրդակցութիւն մը ունեցան Պաղեստինի մեծ միւֆթիին հետ, եւ յայտարարեցին թէ արաբ ազգայնական կուսակցութիւնը իրաւունք չունի Արաբներու անունով մասնակցելու Լոնտոնի խորհրդաժողովին, եւ իրենք անոր պատուիրակները պիտի նկատեն պարզապէս Անգլիացիներու կողմէ նշանակուած մարդիկ:

Անոնք կը պնդեն իրենց պահանջներուն վրայ, որ է,— դադրեցնել հրէական ներգաղթը Պաղեստին, կազմել այնտեղ արաբական ազգային կառավարութիւն մը: Անոնց անհաշտ ընթացքը զարմանք առթած է արաբ ղեկավարներուն, որոնք կ՚ըսեն թէ այս ընթացքը Արաբներու պառակտումին պատճառ կը դառնայ: Կը կարծուի թէ մեծ միւֆթին այս աստիճան անհաշտ եւ ծայրայեղ չէ իր պահանջներուն մէջ:

Իրաքի կողմէ արաբ պատուիրակ նշանակուած է նախկին արտաքին նախարար Սէիտ Թէվֆիք էլ Սուատի, որ անցեալ աշնան Լոնտոն էր եւ տեսակցութիւններ ունեցած էր բրիտանական դահլիճի անդամներուն հետ:

2 առ հարիւր բացառիկ տուրքը

Ինչպէս գրած էինք, պաշտօնաթերթը յունուար 17ին հրատարակեց այն հրամանագիր-օրէնքը, որ կը վերաբերի 2 առ հարիւրի բացառիկ տուրքին գործադրութեան:

Յառաջիկային վերապահելով օրէնքին մանրամասն բացատրութիւնը, ստորեւ կը հաղորդենք քանի մը կէտեր.—

Նոր տուրքին ենթակայ են բոլոր թոշակներն եւ աշխատավարձքերը, զեղչելով օրինական ապահարկութիւնները (10 առ հարիւր զեղչ ծախքերու համար եւն.): Ուրիշ խօսքով, տուրքը պիտի գանձուի զուտ հասոյթին վրայ: Եթէ հարկատուն մէկ զաւակ ունի, տուրք պիտի չգանձուի իր եկամուտի 5000 ֆրանքին վրայ: Եթէ հարկատուն ապահովագրուած է, այս գումարը պիտի հաշուեն 7000: Եթէ երկու զաւակ ունի՝ 8000, եթէ երեք զաւակ ունի՝ 10,000: Եւ այսպէս շարունակ, 2000 ֆրանք աւելցնելով իւրաքանչիւր զաւակի համար:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ ապահովութեան տեսչութիւնը լարած է իր բոլոր ցանցերը, երեւան հանելու համար այն գաւազիրները որոնք ահաբեկչական գործողութիւններ կը կատարեն: Առջի օր ալ ռումբեր պայթեցան Պըրմինկէմի մէջ: Արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են, նախարարական հաստատութիւնները պաշտպանելու համար: Բոլոր կասկածները կը ծանրանան Իրլանտայի յեղափոխականներու վրայ:

175,000 ՀՐԵԱՆԵՐ հեռացած են Գերմանիայէն, 1933էն ի վեր, միասին տանելով 350 միլիոն մարք:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ կը շարունակէ բուռն յօդուածներ հրատարակել Ֆրանսայի դէմ, այլանդակ բացատրութիւններ գործածելով: »Լավօրօ Ֆաշիստա» կը գրէ թէ Ֆրանսա «իր փախճանը պիտի գտնէ կոյր ձեւանալով նոր իրականութեանց առջեւ»: Ուրիշ թերթ մը Հռոմի պատերուն վրայ փակցուցած է հետեւեալ յայտարարութիւնները.— «Իտալացի նաւաստիները կրնա՞ն այժմ թքնել Ֆրանսայի երեսը.— Այո՛»:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ պաշտօնանկ եղան չորս տնօրէններ՝ մեքենական շինութեանց գործավարութենէն, իսկ վեց տնօրէններ ալ խիստ յանդիմանութիւններ ստացան: Դատի յանձնուեցան չորս տնօրէններ՝ պարենաւորման գործավարութենէն, ինչպէս եւ Մոսկուայի երկաթուղիներու վարչութեան մէկ տնօրէնը եւայլն:

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻ առջի օրուան նիստին մէջ Չինաստանի պատուիրակը պահանջեց հաւաքական պոյքոթ հռչակել Ճափոնի դէմ:

ՄԷԿ ՕՐՈՒԱՆ մէջ եօթը օդանաւային արկած պատահեցաւ, Անգլիոյ մէջ: Չորս հոգի մեռան, օդանաւային նախարարութեան փոխ-հրամանատարը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ:

ԻՏԱԼԻՈՅ արտաքին նախարարը Պելկրատ գնաց, կարեւոր խորհրդակցութիւններ կատարելու համար:

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնականները կը շարունակեն յառաջ խաղալ դէպի Պարսելոնա: Պատասխանելով Զօր. Ֆրանքոյի անձնատուութեան հրաւէրին, Պարսելոնայի կառավարութիւնը յայտարարութիւն մը ցրուեց որ կ՚ըսէ.— «Քաթալոնիոյ պատերն անգամ պիտի ըմբոստանան իտալացի եւ գերման արշաւողներու դէմ»:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ 21 յունուար շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին, Հայ Ակումբին մէջ: Ներկայ կ՚ըլլայ Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ: Կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ԼԱՍԻՈԹԱՅԻ «Խաժակ» խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին 22 յունուար, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 5ին, ներկայ պիտի ըլլայ Ընկ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ, կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ 21 յունուար, շաբաթ երեկոյեան ժամը 4ին: Շարունակութիւն նախորդ ժողովի: Կարեւոր օրակարգ:

ՍԷՆ-ԺԷՌՈՄի (Մարսէյլ) «Հայաստան» ենթակոմիտէն Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Սարդանի, Նօթր-Տամի, Լէ Օլիվէի եւ Սէն-Ժէռոմի ընկերները, 21 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, սովորական տեղը:

ՍԷՆԹ-ԱՆԹՈՒԱՆի «Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէն Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները 22 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ժամը 6.30ին, Լա-Վիսթ, սովորական հաւաքատեղին, Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայ կ՚ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՍԷՆ-ԺԷՐՈՄի պատանիներու ժողովը՝ 18 Յունուար, Չորեքշաբթի երեկոյ: Կը խօսի Ընկ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ:

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ պատանիներու ժողովը՝ 19 Յունուար, Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքավայրին մէջ: Կը խօսի Ընկ. ՍՏ. ՄԵԼԻՏՈՍԵԱՆ:

ՊՈՒԼՎԱՐ-ՕՏՏՈՅի պատանիներու ժողովը՝ 19 Յունուար, Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքավայրին մէջ: Կը խօսի Ընկ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ:

ԼԱ-ՎԻՍԹի պատանիներու ժողովը՝ 20 Յունուար, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8ին: Կը խօսի Ընկ. Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ:

ՍԷՆԹ-ԱՆԹՈՒԱՆի (Գամփանեը Բերրէ) պատանիներու ժողովը՝ 22 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին: Կը խօսի Ընկ. Մ. ԹԱՇՃԵԱՆ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

22 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

ՍՈՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ D, սրահին մէջ, 8 Ռիւ Տանթոն, Մեթրօ Օտէօն

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Նիւթ՝ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ԵՒ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՐԵՒԱՆՆԵՐԸ:

Հրապարակային դասախօսութիւն Պէլվիլի մէջ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

22 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

120, Պուլվար Պէլվիլ, 120 Մեթրօ Պէլվիլ

Կը խօսի Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայաստանը եւ մենք

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Պուաքոլոմպի «Արամ» Ենթակոմիտէի կողմէ

20 Յունուար, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկերվարականներու սրահին մէջ, (Ավընիւ Արժանթէօյ, թիւ 149 պիս:

Կը խօսի՝ Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ Դէպի ո՞ւր կ՚երթան քաղաքական դէպքերը:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ՚ունենայ 19 Յունուար Հինգշաբթի իրիկուն ժամը ճիշդ 21ին, Միութեան կեդրոնը 8 Ռիւ Պոսիւէ, Փարիզ: Կը դասախօսէ ֆրանսերէն՝ Պ. ՊՕԼ ՏԻՒ ՎԷՌՕ, նիւթ ունենալով՝ իր գիրքը՝ «La Passion de la Cilicie»: Երեկոյթի նախագահ՝ Պ. Լ. Կ. Կէրտան:

Հայ Մշակութային Միութիւն, ՄԱՐՍԷՅԼ

Գրական դասախօսութիւն

Նուիրուած Հայ Գրական դէմքերու ուսումնասիրութեան:

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 19 Յունուար, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին 5 Ռիւ տը լ՚Էքլիփս, Մարսէյլ: Կը խօսի Պ. ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ՝ Համաստեղի մասին:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿՈՒՄԲԸ

Կազմակերպած է «Սասունցի Դաւիթ»ի հազարամեակին առթիւ գրական երեկոյթ, 22 Յունուար, Կիրակի երեկոյեան ժամը 9ին, Inst. C. P.ի սրահին մէջ, (երկրորդ յարկ,), 51 Rue des Ecoles, Մէթրօ Սէն Միշէլ կամ Քլիւնի:

Կը խօսի Փրոֆ. Ա Դ Ո Ն Ց

Խօսք կ՚առնեն Պ. Պ. Վ Ր Ա Ց Ե Ա Ն եւ Ջ Օ Պ Ա Ն Ե Ա Ն

Տեղի պիտի ունենան արտասանութիւններ «Սասունցի Դաւիթ»էն:

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷ[ՍՆԵՐ]

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ԵՒ ՇՐՋ. ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ ԵՒ

Հովանաւորութեամբ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵ[ԱՆ]

22 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30էն մինչեւ կէս գիշեր

8 ՌԻՒ ԺԱՆ ԿՈՒԺՈՆ, ՄԷԹՐՕ ՇԱՆԶ ԷԼԻԶԷ-ՔԼԷՄԱՆՍ[Օ]

Կը ներկայացուի ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ

Ղեկավարութեամբ դերասան Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆի (որ կը կա[տա]րէ Սուլթան բէկի դերը), կը մասնակցին Տիկիններ՝

ՔՆԱՐ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ, ՔԱՋԱՅՐ եւ ՔԻՒԹՆԷՐԵԱՆ, Պ. Պ. ԱԶ[Ն]ԻՒՐԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ եւ Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ:

Երաժշտութիւնը կը վարէ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ: Ժամը ճ[իշդ] 7ին կը սկսին հայկական եւ եւրոպական պարերը, մէջ ընդ[մէջ] տեղի կ՚ունենան երգ, արտասանութիւն եւն.: Ընտիր նուագ[ա]խումբ, ղեկավարութեամբ յայտնի դաշնակահար ՍԼԱՎՍՔԻ[Ի]

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Տոմսերը կը ծախուին, Գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 51 Rue Mr. le Prince, Paris (6.), Թ. Նալպանտեան, 43 Rue Richer, Paris (9), Ս. Հալվաճեան, 4, Rue d'Alexandrie, Peris (2), հանդէսին օրը կիշէն:

Մուտք՝ 8, 10 եւ 15 ֆր.: Փոքրիկներու 3 ֆրանք:

ԱՄԱՍՈՐԵԱՅ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ

ԵՒ ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄ[Է]

22 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 5էն կէս գիշեր

իրենց կեդրոնը, 8 Ռիւ Պ. իւէ, Փարիզ:

Ընտիր օրքէսթր, ճոխ պիւֆէ. Մուտք՝ 3 եւ 5 ֆրանք:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

Կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Լիլայի Մասնաճիւղին կողմէ

22 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

34 Avenue Porte des Lilasի սրահին մէջ (Մէթրօ Փորթ տէ Լիլա)

Տօնածառ, երգեր, արտասանութիւններ, պար եւ ներկայացում աշակերտներու կողմէ: Շարժանկար մանուկներու համար: Ժամը 4ին նախընթրիք փոքրիկներու:

Մուտք՝ մեծերուն 3 ֆր., փոքրերուն համար ձրի:

Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութեան վիճակահա[նութիւն]

Տեղի պիտի ունենայ պարանցիկ ցերեկոյթով մը 5 Փետրուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 8 րիւ Պօսիւէ, Բարեգործականի սրահին մէջ:

Մէթրօ Կառ տիւ Նոռ և Փուասոնիէռ

Կը նուագէ «Եփրատ» նուագախումբը՝ ղեկավարութեամբ Պ. ՕՆՈՍԵԱՆի: Վիճակախաղի տոմսերը պիտի ծառայեն մուտքի համար:

ՑԵՏԱԶԳՈՒԱԾ Է

Տոմսերուն նախօրօք սպառումին պատճառաւ, յետաձգուած է Ֆիլիբ ԱՂԱԶԱՐԵԱՆի նուագահանդէսը: Պ. Աղազարեան ստիպուած ըլլալով մեկնիլ Եգիպտոս, կարգ մը նուագահանդէսներ տալու համար, Մարսէյլի մէջ նուագահանդէսը տեղի պիտի ունենայ իր վերադարձին՝ յառաջիկայ ամիս, աւելի ընդարձակ սրահի մը մէջ՝ գոհացում տալու համար զինքը ունկնդրել փափաքողներու: Օրն ու վայրը պիտի յայտարարուին յառաջիկային:

"ՇԻՐԱԿ"

Արեւելքի միակ իսկական օղին է:

Անգուգական, Անմրցելի, Ա[նփոխարինելի]:

Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժ[աբեր], պատրաստուած զուտ չամիչէ ի[...] թով. Հայ աւանդական սեղանին զարդ[ը]:

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշ[ուած] եւ անխառնով պատրաստ[ուած] հայկական օղին [է] ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը, Զգուշացէ[ք] արուեստական օղիներէ [որոնց] ձեր ստամոքսը կ՚այրեն [եւ] գիշերները քուն կը խանգ[արեն] եւ կը վնասեն ձեր առո[ղ]ջութեան: Խմեցէք մի[այն] ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն ան[...]րատ, կազդուրիչ եւ ախո[րժաբեր] ճաշակը ըլլալը հաստատ[ուած] ուած է:

Dalakupeian 8 Rue Suffre[n]

Dépôt: 7 Rue de la Paix, Ma[rs]eille. Tél. Dragon 70—89

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Եէնի-Գափուցի (Պոլիս) Այրի Տիկին Շահիկ եւ զաւակը՝ Ռուպէր Թորոսեան, աղջիկը՝ Քառոլին, որ ամուսնացած է Շարլ (Գարլօ) Իւթիւճեանի հետ, Պոլսոյ Պանք Օթոմանի պաշտօնեայ: Կը կարծուի թէ կը գտնուին Սէն Նահանգին մէջ: Իրենց հասցէն տեղեկացնել՝

S. Sirounian, 8 Ave. Maréchal Foch, Décines, (Isére):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տէսինի Վասպուրականի Հայրե[ն]ակցական Միութիւնը իր խորին ցա[ւ]ակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տի[կ]ին Մուշեղ Մուրատեանի եւ Այ[րի] Տիկին Գայիանէ Միրզէեանի (Վի[...]) ՍԲՐԱՀԱՄ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆի յանկար[ծ]ական մահուան առթիւ:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏԻՐՈՒՀԻ ՋԱՌԱՓԵԱՆ

Դաշնակի դասեր

44 Rue St. Placide, 44, Paris (6)

Ընդունելութիւն՝ Երկուշաբթի օ[ր]երը, ժամը 16—19 կամ ժամադրու[]թեամբ:

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ
20
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
VENDREDI
20 Janvier
1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3943 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ» ՀՈԳԵՐ

— ∞ —

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը իր երեքշաբթի օրուան նիստին մէջ քննեց հոգատարութեանց յանձնաժողովին եզրակացութիւնը՝ Սուրիոյ, Լիբանանի եւ Պաղեստինի մասին:

Ինչպէս ամէն տարի, այս անգամ ալ տեղեկագիրներ կարդացուեցան կատարուած աշխատանքներու մասին: Յետոյ խօսք առին հոգատար իշխանութեանց ներկայացուցիչները, յայտնելու համար իրենց կառավարութեանց տեսակէտները:

Ֆրանսայի ներկայացուցիչը, Պ. Շարվէրիա, կարդաց կարճ յայտարարութիւն մը, ուր կը շեշտէր, դիւանագիտական նրբամտութեամբ.

—-- « Ա. Դ. խորհուրդը գիտէ այն բարդ եւ փափուկ պայմանները որոնց մէջ Ֆրանսա կը ջանայ սահմանել իր յարաբերութեանց կարգուսարքը Սուրիոյ հետ: Շատ կարեւոր դէպքեր պատահեցան որոնք չէին կրնար չազդել կատարուած գործառնութեանց վրայ: Յետոյ, նոր մարզպանի մը անուանումը՝ դեռ վերջերս՝ անխուսափելի կը դարձնէ քննութեան շրջան մը: Ինչ որ ալ ըլլայ, Ֆրանսա կ'ուզէ կարելի եղածին չափ շուտ կարգադրել այս հարցը որուն բարեյաջող լուծումը կարեւոր է որքան մեր նոյնքան Սուրիոյ շահերուն համար: Ֆրանսա երբեք չանտեսեր իր ստանձնած պարտաւորութիւնները եւ վնաւած է խստօրէն հաւատարիմ մնալ անոնց: Խորհուրդը կրնայ վստահ ըլլալ թէ իր դիրքը պիտի շարունակէ ներշնչուիլ մէկ մտահոգութենէ,—– պահպանել բարեկարգութիւնը եւ խաղաղութիւնը Մօտաւոր Արեւելքի այդ մասին մէջ »:

Այս յայտարարութիւնն ալ, թէեւ դիւանագիտօրէն խմբագրուած, կը տանի միեւնոյն եզրակացութեան, —-- Ֆրանսա որոշած է շարունակել հոգատարութիւնը, ցնոր անօրինութիւն:

Միայն մէկ նախադասութիւն բացորոշապէս կը հաստատէ այս պարագան,-- նոր մարզպան մը նշանակուած է վերջերս, եւ այս անուանումը «անխուսափելի կը դարձնէ քննութեան շրջան մը »:

Կը թուի թէ նոր մարզպանին գլխաւոր պարտականութիւնն ալ պիտի ըլլայ այդ քննութիւնը: Ուրիշ խօսքով, մէկդի դրուած է 1936 սեպտեմբեր 30ի դաշնագիրը, նոր մը խմբագրելու համար, համաձայն քննութեանց արդիւնքին :

Նոր մարզպանը, Պ. Կապրիէլ Փիւօ, գաղտնի չպահեց ոչ իր պաշտօնին հանգամանքը, ոչ ալ տեսակէտները :

Դեռ Փարիզէն չմեկնած, ան կիսապաշտօնական «Թան»ի խմբագրին կ'ընէր բացորոշ յայտարարութիւններ (5 յունուար), որոնք խորապէս յուզեցին Սուրիոյ հանրային կարծիքը :

Այսպէս, ընդունելով հանդերձ հարցին լուծման բազմապիսի դժուարութիւնները, մարզպանը կը շեշտէր.

--- « Ֆրանսա չի կրնար բացակայ մնալ արեւելեան Միջերկրականէն: Մեր ներկայութիւնը արեւելեան Միջերկրականի մէջ թանկագին արժէք մը ունի մեր կայսրութեան համար: Այնտեղէն կ'անցնի Հնդկաստանի նոր ճամբան, բեռնատար իմքնաշարժներու եւ օդանաւերու ճամբան, այնտեղ կը բացուին քարիւղի աղբիւրները, այդ ծովափին վրայ է որ կը կանգնի մեր գործողութեանց խարիսխը Մօտաւոր Արեւելքի մէջ ...»:

Յայտարարութեան մնացեալ մասը, որքան ալ ընդհանուր տեսութիւններով չարադրուած ըլլայ, խտացումն է Ֆրանսայի նոր տեսակէտներուն,--– ամրացնել հոգատար իշխանութեան դիրքը արեւելեան Միջերկրականի մէջ, յանուն կայսրութեան շահերուն:

Պատահական երեւոյթ մը չէ այս բառին հոլովումը՝ բերնէ բերան :

« Կայսրութիւն»ը նոր ազդանշան մը դարձած է մանաւորապէս Պ. Տալատիէի վերջին այցելութենէն ի վեր, դէպի Քորսիքա, Թունուզ եւ Ալժերիա :

« Կայսրութիւն » կ'աղաղակեն գրեթէ բոլոր հոսանքները, իրենց օրկաններով եւ ճառերով: Եւ ահաւասիկ երեսփոխան մը որ կ'առաջարկէ աւելի բարձրացնել հանրապետութեան նախագահին հանգամանքը, կոչելով զայն «նախագահ Ֆրանսական հանրապետութեան եւ կայսրութեան »:

Անշուշտ այս նոր նշանախօսքն ալ մէկ հետեւանքն է դրացի երկիրներու չոնդալից գործունէութեան, որ կը թաւալի «կայսրութեան » շուրջը :

Այն օրէն ի վեր որ Ֆաշական Իտալիան գրաւեց Եթովպիան եւ միշտ սուր կը պահէ իր ախորժակները՝ յանուն կայսրութեան, զայն հաշտեցնելով բրիտանական շահերուն հետ, Ֆրանսան չէր կրնար հանդիստ մնալ:

Իտալական ախորժակները, եւ, անոր ետեւէն, գերմանական յարաճուն գործունէութիւնը վեր ի վայր հրջած են շատ մը աւանդութիւններ: Եւ Ֆրանսան ալ կը ձգտի կայսերական քաղաքականութիւն մը վարել, ամէն ուր որ կրնայ հասնիլ իր ուժը :

Արդ, այս նոր կացութեան առջեւ, ի՞նչպէս պիտի լուծուի Սուրիոյ անկախութեան խնդիրը:

Նոր մարզպանը եւ ուրիշ պատասխանատու անձեր յայտարարեցին, առանց վերապահութեան,--– Սուրիան կրնայ վերակազմուիլ միայն իբրեւ դաշնակցային պետութիւն մը:

Այս ծրագրին յղացումն իսկ ուրիշ բան չի նշանակեր, եթէ ոչ երկարաձգել հոգատարութիւնը, աւելի զօրացնելու համար ֆրանսական ազդեցութեան յենարանները: Սուրիան ի վերջոյ անկախութիւն պիտի ստանայ, դառնալով զինակիցը հոգատար իշխանութեան: Բայց այդ բոլորը ժամանակի կը կարօտին, իբրեւ հետեւանք Միջերկրականի մէջ ծագած կամ ծագելիք փոթորիկներու:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲԱՑԱՐՁԱԿ ՉԵԶՈՔՈՒԹԻՒՆ ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՄԷՋ

— ∞ —

Անգլիա եւս կը մերժէ որ եւէ միջամտութիւն

— ∞ —

Նախարարական խորհուրդը առջի օր նիստ գումարելով, նորէն քննեց սպանիական խնդիրը եւ որոշեց բացարձակ չէզոքութիւն պահել: Ուրեմն, ոչ սահմանագլուխը պիտի բացուի, ոչ ալ զէնք պիտի ճարուի, հակառակ ձախակողմեան հոսանքներու ճնշումին: Այս առթիւ յայտարարութիւն մը պիտի կարդայ արտաքին նախարարը, երեսփ. ժողովին այսօրուան նիստին մէջ, ծանրանալով երկու կարեւոր կէտերու վրայ.—-- 1. Բացարձակ չէզոքութիւն Սպանիոյ երկու կողմերուն հանդէպ: 2. Աչալուրջ պաշտպանութիւն Ֆրանսայի գաղթային կայսրութեան եւ Միջերկրականի հաղորդակցութեանց: Նախարարը իր ճառին մէջ պիտի յիշէ Անգլիոյ վարչապետին մէկ յայտարարութիւնը, որուն համաձայն Մուսոլինի խոստացած է ետ կանչել իտալացի կամաւորները, երբ Ջօր. Ֆրանքօ վերջացնէ Սպանիոյ նուաճումը:

Այս առթիւ զրոյց կը հրջի թէ՝ Ֆրանսայի զինուորական իշխանութիւնները կը խորհին կարգ մը զգուշական միջոցներ ձեռք առնել, եթէ Ջօր. Ֆրանքօ գրաւէ Պարսելոնան եւ հանրապետական Սպանիան անջատէ ֆրանսական սահմանագլուխէն: Այդ զգուշական միջոցներէն մէկը պիտի ըլլայ, կ'ըսեն, գրաւել Մինորքա կղզին, հակազդելու համար Իտալիոյ, (որ գրաւած է Մայորքան), ինչպէս եւ սպանիական Մարոքը :

Փարիզի մէջ կը կարծեն թէ երբ Ջօր. Ֆրանքօ լրացնէ իր վերջնական յաղթանակը, որ անխուսափելի կը համարուի Հռոմի մէջ,-– Իտալիա պաշտօնապէս պիտի ներկայացնէ իր պահանջները Ճիպութիի եւ Թունուզի մասին: Այս առթիւ, Մուսոլինի իբրեւ զրաւական պիտի ներկայացնէ Մայորքայի գրաւումը եւ ուրիշ առաւելութիւններ :

**** «Իւմանիթէ» կը գրէ թէ 40,000 հոգի ներկայ էին Ձմեռնային մարզարանին մէջ գումարուած ժողովին, ուր խօսեցան ժողովրդական ճակատի ներկայացուցիչները, պահանջելով բանալ սահմանագլուխը եւ զէնք եւ ռազմանիւթ ճարել հանրապետական Սպանիոյ: Ճառախօսները կը շեշտէին թէ անհրաժեշտ է որ «Սպանիան մնայ Սպանիացիներուն, ինչպէս Ֆրանսան ալ մնայ Ֆրանսացիներուն»: Ճառախօսներուն մէջ կը գտնուէին Լէոն Պլում, Թորէզ, Լէոն Ժուհօ եւն.:*

« ՇԱՏ ԾԱՆՐ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐ ԿՐՆԱՆ ԾԱԳԻԼ »

Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութիւնը պահանջեց անմիջապէս նիստի հրաւիրել խորհրդարանը, քննելու համար Սպանիոյ դէմ հաստատուած արգելքի բարձման խնդիրը (զէնքի ներածման մասին) : Վարչապետը մերժեց այս պահանջը, դիտել տալով թէ քաղաքականութեան որ եւ է փոփոխութիւն կրնայ « շատ ծանր հետեւանքներ ունենալ »:

Կը թուի թէ Պ. Չէմպըրլէն համոզուած է որ Հռոմ եւ Պերլին անմիջապէս գործի պիտի ձեռնարկեն, մինչեւ անգամ աչք առնելով պատերազմը, եթէ որ եւ է միջամտութիւն կատարուի Անգլիոյ կամ Ֆրանսայի կողմէ: Բոլոր երեւոյթները կը ցուցնեն թէ Անգլիոյ վարչապետը համբերութեամբ կը սպասէ Ջօր. Ֆրանքոյի յաղթանակին, այնպէս որ չորս վարչապետները պիտի հարկադրուին միասնաբար լուծել սպանիական խնդիրը, ինչպէս ըրին չեխականը, անցեալ սեպտեմբերին: Այս չի նշանակեր թէ Սպանիան ալ պիտի բաժնուի, բայց հաւանական է որ որոշ չափով կրճատուի անոր անկախութիւնը եւ թերեւս ազդեցութեան շրջանակներ կազմուին չորս մեծ պետութեանց միջեւ :

Անգլիոյ նախարարական խորհուրդին նիստն ալ շատ կարեւոր հանգամանք ունէր եւ նուիրուած էր այս հարցին: Ժողովէն վերջը նախորդ վարչապետ լորտ Պոլտուին ճաշեց Պ. Չէմպըրլէնի հետ:

**** Լոնտոնի համայնավար կազմակերպութեան անդամներէն տասը հոգի վարչապետարան գացին, ուրպէսզի համոզեն վարչապետը որ արտօնէ զէնք ճարել հանրապետական Սպանիոյ: Պատուիրակները կէս ժամ նստան դրան առջեւ, մինչեւ որ կարելի եղաւ դուրս հանել եւ ղրկել արտաքին գործերու պաշտօնատունը: Այդ միջոցին 2000 բոլշեւիկներ թափօր մը կազմած էին փողոցներուն մէջ, զէնք պահանջելով Սպանիոյ համար :*

**** Մարաջախտ Կէօրինկ Հռոմ պիտի այցելէ յառաջիկայ շաբթու, խորհրդակցելու համար սպանիական հարցին եւ ուրիշ խնդիրներու մասին:*

Մեծ պատրաստութիւններ Պարսելոնայի դէմ

— ∞ —

Վերջին լուրերու համաձայն, Սպանիոյ ազգայնականները գրաւելով կարեւոր կեդրոն մը՝ Փոնս, յառաջ կը խաղան դէպի Պարսելոնա: Ջօր. Ֆրանքօ ճակատին վրայ կեդրոնացուցած է երբ զօրաբաժին, մեծաքանակ թնդանօթ եւ օդանաւ եւ ահագին ռազմանիւթ: Իր անմիջական նպատակն է գրաւել Իկուալատա քաղաքը, որ հանրապետական զօրքին վերջին միջնաբերդն է, 40 մղոն հեռու Պարսելոնայէն :

Անհամար փախստականներ հասած են Պարսելոնա, դժուարացնելով քաղաքին պարենաւորումը: Կացութիւնը այնքան ծանրացած է որ, ամէնէն հերոսական դիմադրութիւնն ալ չի կրնար ամէն բան փրկել, առանց արտաքին օգնութեան :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ԻՇԽԱՆ »Ը Կ'ԵՐԳԷՐ, ՇՈՒՆԸ ՀԱՉԵՑ ԱՂՋԻԿՆԵՐԸ ՋՈՒՐ ԹԱՓԵՑԻՆ

— • —

Որ եւ է թիւրիմացութեան տեղի չըտալու համար, կը փութամ յայտարարել թէ «լսողաց» եմ: Բուն բառով՝ « ընթերցողաց »:

Դէպքը իմացայ տեղական թերթերէն: Եւ այդքան :

Ուրեմն, «իշխան Բագրատիդ տ'Արեգին», սա մեր դերասան Բագրատունին, ձերբակալուեր եւ դատարան յանձնուեր է, երբ «սէրէնատ» կ'երգէր Օրէօյ, աղջիկներու վարժարանին պատերուն տակ, կէս գիշերին :

Կ'երգէ՞ր թէ կը հազար: Կը խաղա՞ր թէ կը խաղցնէր: Չեմ գիտեր:

Միայն թէ՝ բոլոր թերթերն ալ կը հաստատեն որ վարժարանին շունը հաչեց, պահակը արթնցաւ եւ աղջիկները ալ դոյլ մը ջուր նետեցին վերէն, «իշխան»ին վրայ :

Ապահովաբար Բագրատունին ամէնէն առաջ զարմացաւ, այս շքեղ եւ իսկապէս թատերական տեսարանին առջեւ:

Եւ երբ ոստիկանները հասան, բոլոր հանգամանքները նպաստաւոր էին, յայտարարելու համար թէ... Համլէթ կը խաղար :

Մանաւանդ որ, փութացած էր իր ինքնութիւնն ալ յայտնել,— «իշխան Հիւկ տը Բագրատիդ տ'Արեգին » , շառաւիղը Բագրատունեաց որ իշխեցին 858 — 1079:

Դժբախտաբար, ոստիկանները վարժուած չեն գեղարուեստական ներշնչումներու: Այլապէս ազատ պիտի ձգէին հայ արուեստագէտը, որ կը ջանար համոզել թէ պարզապէս թատերական փորձեր կը կատարէր այդ սոմայի վայրին մէջ, լուսնի լոյսով, անկողին մտած աղջիկներու երազներուն յափշտակուած: Ինքն ալ իր կարգին երազելով :

Թերթերը գրեցին թէ ոստիկանութիւնը հին տետրակները քրքրելով, հաստատեր է որ «իշխան»ը ուրիշ անգամ ալ մեղանչեր է հանրային բարոյականի դէմ :

Իրա՞ւ է, սո՞ւտ է,— չեմ գիտեր: Չեմ ալ հետաքրքրուիր :

Այս բոլոր թերթութեանց մէջ — մի մոռնաք որ Փարիզ եմ — ամէնէն խղճալին ամբաստանեալին «իշխանական» հէքեաթն է, որ կը տեւէ տարիներէ ի վեր :

Եւ ըսելս եկաւ, երբ կը կարդայի օրուան թերթերը.

— Ա՜յ մարդ, ապուր մը կերեր ես, աղջիկներու վարժարանի մը պատերուն տակ, կէս գիշերին, ինչո՞ւ երկրորդ ապուր մըն ալ կը խառնես, ներկայանալով իբրեւ հայ իշխան, շառաւիղը Բագրատունիներու: Եթէ նոյնիսկ իշխանական ծագում ունիս, կը վայլէ՞ որ այդքան խեղճանաս եւ անէծքիս, դպրոցի մը պատերուն տակ :

Չե՞ս գիտեր որ Փարիզի անասուն շուները շատ աւելի արթուն են, քան շատեր որ սսուն կը համարուին :

Եթէ Օրէօյի շան հաչոցը եւ վարժարանի պատուհանէն նետուած դոյլ մը ջուրն ալ խելքի չբերեն մեր «իշխան»ը, վա՜յ Բագրատունեաց:

ՎԱՀԷ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԷՄ

— ∞ —

Շփանշաններ եւ կը վերադարձուին

— ∞ —

Ֆրանսական թերթ մը աննպաստ ակնարկներ ըրած ըլլալով իտալական զօրքի քաջութեան մասին մեծ պատերազմի ընթացքին, իտալացի նախկին պատերազմիկները սկսած են վերադարձնել իրենց ստացած ֆրանսական շքանշանները, իբրեւ բողոք այդ արտայայտութեանց դէմ :

Այս առթիւ սուր եւ կրքոտ պայքար մը բացուած է մամուլին մէջ: Հռոմի «Իլ Մէսաճէրօ» թերթը կը գրէ, թէ Իտալիա եթէ ուզէ գրգռել իր զաւակներու միտքը Ֆրանսայի դէմ, կը բաւէ իրեն արտատպել ֆրանսական մամուլի գրածները: Այսուհանդերձ, Իտալացիները վստահ են, որ Ֆրանսացիները ուշ կամ կանուխ հաշիւը պիտի տան այն «յեղուզակային արարքներուն, զորս գործ կը դնեն Թունուզի Իտալացիներուն վրայ»:

Ֆրանսա հին անիրաւութեանց ուժով է որ նստած է իտալական հողամասերու վրայ, կը յարէ նոյն թերթը: «Ֆրանսացի անխիղճ շահագործողները եղան որ խաբեցին եւ կողոպտեցին Իտալիան Վերսայլի մէջ : Իտալացիները գիտեն որ ամէն ինչ լոյս աշխարհ պիտի հանուի, որովհետեւ անոնք վճռած են հզօր ձեռքով մը պարտադրել վերաքննութիւն մը: *Ֆրանսացիները իրենք են պատասխանատու այդ ինքնաբուխ ցասումին ու պոռթկումին ,* որ պիտի այրէ ամէն կամուրջ եւ պիտի յանգի զինեալ ընդհարումի մը »:

« Իլ Փոփոլօ տի Ռոմա » կ'ըսէ, թէ ֆրանսական մամուլի կատաղութեան պատճառն է անգլօ-իտալական բարեկամութիւնը, եւ այն գիտակցութիւնը թէ իտալական եւ բրիտանական կայսրութիւնները հաւասարազօր են այժմ: Ֆրանսան է այժմ որ խոչընդոտ կը հանդիսանայ համաշխարհային խաղաղեցման :

« Իլ Ճիօրնալէ տ'Իթալիա» իր առաջին էջին ճակատը զետեղած է նախկին պատերազմիկի մը նամակը, որ կը վերջանայ հետեւեալ խօսքերով.—-- «Իտալական բանակը եւ ֆաշական կայսրութիւնը Մուսոլինիի հրամանին տակ կրնան հպարտօրէն նայիլ Ֆրանսայի եւ իր նման վատասիրտներու երեսին»:

«Իլ Թէվէրէ» գիրքերէ հատուածներ կ'արտագրէ, ապացուցանելով թէ Մեծ պատերազմի ատեն ոչ թէ իտալական, այլ ֆրանսական նաւատորմն էր, որ իր երեսը ցոյց չէր տար բաց ծովերու վրայ :

«Թէլէկրաֆօ»ի մէջ Տոքթ. Անսալտօ, որ սերտ կապեր ունի արտաքին նախարարութեան հետ, կ'ըսէ թէ դարերէ ի վեր Ֆրանսան է, որ արգելք հանդիսացած է Սպանիոյ ազգային միութեան: Սպանիական կարմիրները ուրիշ բան չեն, եթէ ոչ Ֆրանսայի թաքուն ծրագիրներուն գործակատարները :

Իտալական թերթերը կը հրատարակեն գերմանական քարտէս մը, որ ցոյց կուտայ գերման բանակի դիրքերը, բոլորն ալ դասաւորուած պատերազմական նպատակներով :

— ∞ —

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՏՈՐՄԻՂԸ ճամբայ ելաւ Թուլոնէն, միացեալ ռազմափորձեր կատարելու համար Ատլանտեանի տորմիղին հետ: Այս առթիւ պիտի այցելէ նաեւ Քորսիքա, Թունուզ եւ Ալժերիա :

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԶԻՆԱՐՇԱՒԸ ԾՈՎՈՒՆ ՎՐԱՅ, ԾՈՎՈՒՆ ՏԱԿ

Տեղական թերթի մը աշխատակիցը, խօսելով գերմանական ցանկութիւններուն մասին— սուզանաւերու թուական հաւասարութիւն Անգլիոյ հետ—, կը գրէ.—

Ընդհ. պատերազմին փորձը ցոյց տուաւ, որ ոչ սուզանաւը, ոչ ալ օդանաւը կրնան քաղաք մը գրաւել եւ իրենց կամքը պարտադրել բնակչութեան: Սուզանաւը, իր 50 մարդով, շատ շատ կրնայ ընկղմել նաւերը, իրենց բախտին ձգելով նաւազները: Այսուհանդերձ ուժեղ զէնք մըն է, — 1917էն 1918, հակառակ իր բարբարոս յարձակումներուն, եթէ չկրցաւ արգելք հանդիսանալ դաշնակից բանակին պարենաւորման եւ ամերիկեան 4 միլիոն զինուորներու դէպի Եւրոպա փոխադրութեան, կրցաւ սակայն մեծ սարսափ ստեղծել եւ հսկայական վնաս հասցնել:

Ահա թէ ինչո՛ւ Վերսայլի դաշնագիրը արգելք դրաւ Գերմանիոյ վրայ պատերազմական նաւերու շինութեան համար: Ըստ այդ դաշնագրին, Գերմանիա արտօնուած չէր ոչ իսկ մէկ սուզանաւ ունենալու:

1935 Յունիս 18ին, բրիտանական կառավարութիւնը նոր դաշինք մը կնքեց Գերմանիոյ հետ, առանց ուրիշ կառավարութեան մը կարծիքն առնելու: Այդ դաշնագրով, Գերմանիա իրաւունք կը ստանար մարտանաւեր շինելու՝ բրիտանական մարտանաւերու տարողութեան 35 առ հարիւր համեմատութեամբ: Միաժամանակ Գերմանիոյ արտօնութիւն կը տրուէր սուզանաւ շինելու բրիտան. սուզանաւերու տարողութեան 45 առ հարիւր համեմատութեամբ: Դեռ աւելին,— Գերմանիա կրնար բրիտանական սուզանաւերու տարողութեան չափով, ուրեմն հաւասար ուժով, սուզանաւ շինել, պայմանով որ նախապէս լուր տար բրիտանական կառավարութեան:

Ահա այդպէս, Հիթլէր այժմ լուր կուտայ բրիտանական կառավարութեան թէ յանձնարարած է գերմանական նաւարաններուն՝ շինել բրիտանական սուզանաւերուն տարողութեան հաւասար գերմանական սուզանաւեր:

Ի՞նչ հետեւանք պիտի ունենայ Հիթլէրի այս որոշումը:

Անգլիա պիտի կատարէ նոր զինարշաւ մը:

Ներկայացնենք սուզանաւերու ուժը, զոր ունին մեծ պետութիւնները:

Անգլիա.— 71 սուզանաւ, 78,000 թոնօ տարողութեամբ: Ասոնցմէ մօտ 15 սուզանաւ շատ տարիքոտ են այլեւս, միայն 36 սուզանաւեր կը լրացնեն արդիական պահանջները: 12 հետախոյզ սուզանաւեր եւ 6 ականաձիգ սուզանաւեր, 1–2,000 թոնօ տարողութեամբ,— ասոնք շինուած են վերջին երկու տարուան ընթացքին: 12 եզերապահ սուզանաւեր, եւ ուրիշ 6 հատ ալ՝ ուրիշ դրութեամբ:

Գերմանիա.— Բոլոր սուզանաւերը շինուած են 1935էն վերջ, ուրեմն կատարելատիպ եւ արդիական: Գաղափար մը տալու համար, Ս–25 սուզանաւը ունի 700 թոնօ տարողութիւն, 6 թորփիլարձակ, 105նոց թնդանօթ մը: Կը գործէ 7,000 մղոն շառաւիղի վրայ: Կրնայ իջնել մինչեւ 110 մեթր խորութեան մէջ, եւ սուզիլ 30 երկվայրկեանէն:

1938 տարուան սկիզբը, գերմանական նաւատորմը ունէր 51 սուզանաւ: Ու տակաւին պէտք է շինէր 15,000 թոնօ տարողութեամբ նոր սուզանաւեր, հասնելու համար բրիտանական սուզանաւերու տարողութեան 45 առ հարիւր համեմատութեան: Այսպիսով, անցնող 12 ամիսներու ընթացքին՝ գերմանական նաւատորմին թուական ուժը հասաւ բրիտանական նաւատորմին թուական ուժին: 29 Դեկտեմբերին, Հիթլէր, իր նաւաշինական ծրագիրներուն մասին տեղեկութիւն տալով բրիտանական կառավարութեան, ցոյց կուտայ Գերմանիոյ կամքը՝ սուզանաւերու թիւով, տարիքով եւ ուժով ստեղծելու նոր հաւասարակշռութիւն մը:

Իտալիա.— Սուզանաւերու թիւի տեսակէտով, ամէնէն ուժեղ նաւատորմն ունի բոլոր պետութիւններուն մէջ,— 106 սուզանաւ 80,000 թոնօ տարողութեամբ: Ասոնցմէ միայն 12 սուզանաւ տարիքոտ են: Միւսները ահարկու զէնքեր են: Օրինակ, բաց ծովերու սուզանաւ մըն է Գալիլէօ, 1,500—2,000 թոնօ տարողութեամբ, որ կը գործէ 10,000 մղոն շառաւիղի վրայ, միջին արագութեամբ: Ականաձիգ սուզանաւերէն յիշենք Բրակատինօ, որ կը գործէ 9,000 մղոն շառաւիղի վրայ, 24 ականներով, 4 թորփիլարձակ փողերով եւ 102նոց մէկ թնդանօթով:

Ճափոն.— Ունի 80 սուզանաւ, 78 հազար թոնօ տարողութեամբ, բայց ասոնց մէկ երրորդը բոլորովին անարժէք: Նաւային նոր ծրագիրով՝ ճափոնական կառավարութիւնը որոշած է նորեր շինել այդ սուզանաւերուն տեղ, եթէ չինական պատերազմը ժամանակ ձգէ:

Միացեալ Նահանգներ.— Ունի 98 սուզանաւեր, 100,000 թոնօ տարողութեամբ, կէսը արդիական, 26ը կատարելատիպ,— այս վերջինները օժտուած են ծովերու խորութեան մէջ պայթող ռումբերու դէմ պաշտպանութեան միջոցներով:

Խ. Միութիւն.— 1930ին շինեց սուզանաւեր որոնց թիւը անծանօթ կը մնայ: Անցեալ տարի Լոնտոնի եւ Մոսկուայի կառավարութեանց միջեւ բանակցութիւններ կատարուեցան՝ զօրացնելու համար ռուսական նաւատորմը, շինելով յիսնեակ մը սուզանաւեր:

Ֆրանսա.— Ունի 87 սուզանաւ, 30ը 1,500—2,000 թոնօ տարողութեամբ, ահարկու զէնքեր, ինչպէս եւս կոչուած են: Շինուած են վերջերս:

Այս ընդհանուր պատկերէն վերջ, հիմա տեսնենք թէ ի՛նչ կը խորհի ընել Անգլիա, իբրեւ պատասխան գերմանական նաւային զինարշաւին: Պարզ է,— աւելի զօրացնել իր նաւատորմը, մասնաւորաբար ուժ տալով թորփիլահալածներու շինութեան, մանաւանդ որ բրիտանական 178 թորփիլահալածներէն 70ը տարիք առած են, յոգնած եւ արժէքէ ինկած: Մնացեալ 108 արդիական թորփիլահալածներուն դէմ կանգնած են 70 գերմանական սուզանաւեր, որոնց թիւը վաղը կրնայ հասնիլ 140ի, նոյնիսկ 150ի, երբ գործադրուի Հիթլէրի ծրագիրը: (1914ին Անգլիա 40 գերմանական սուզանաւերու դէմ կը դնէր 357 թորփիլանաւ եւ թորփիլահալած:

Անհրաժեշտ է արձանագրել, որ եթէ սուզանաւերը օժանդակ զէնքեր են ուժեղ նաւատորմի մը համար, ցնորք է, սակայն, ընդունիլ որ անոնք կրնան տիրապետել բաց ծովերուն: Օդանաւերու շնորհիւ, սուզանաւերու յարձակման դէմ ինքնապաշտպանութիւնը այնքան յառաջդիմած է վերջին քանի տարիներու ընթացքին, որ կասկածելի է այլեւս սուզանաւերու գերակայութիւնը ծովային ուժերու հաւասարակշռութեան մէջ:

Ասոր ապացոյցը տեսնուեցաւ Միջերկրականի մէջ, սպանիական քաղաքացիական կռիւներու ընթացքին: Երբ բրիտանական ու ֆրանսական օդային ու ծովային ուժերը բացերը ելան՝ հսկողութիւն կատարելու առեւտրական ճամբաներուն վրայ, մէջտեղէն անհետացան այն սուզանաւերը, որոնք հին ծովահէններու պէս սարսափ կ'ուզէին տարածել Միջերկրականի մէջ:

Ահա թէ ինչո՛ւ Անգլիա ուժ տալով հանդերձ իր սպառազինութեան, այնքան ալ մտահոգութիւն ցոյց չի տար Գերմանիոյ ծրագրած սուզանաւային շինութեանց առթիւ: Անգլիա ի վիճակի է փակելու, հիւսիսային Եւրոպայի ծովեզերքներուն վրայ, բաց ծովին ճամբան, եւ միայն Միացեալ Նահանգներն ու Ֆրանսան են, որ կրնան ովկիանոսներու տիրապետութեան մէջ իրենց տեղը գրաւել: Անգամ մը որ այս երեք մեծ պետութիւնները միացնեն իրենց ուժերը, ոչ մէկ ուրիշ պետութիւն կրնայ խանգարել ծովերու խաղաղութիւնը:

ՀԻՆ ԱԽՏԵՐ, ՆՈՐ ԴԱՐՄԱՆՆԵՐ

Հին հիւանդութեամբ մը վարակուած են մեզմէ շատեր: Օրն ի բուն իրենք իրենց վրայ հակած իրենց ըղձացումները կը վերլուծեն, անցեալի մոլիները կը խառնեն, կը բաղդատեն իրենց ներկան՝ վիճակի մը հետ որ կրնար ըլլալ եւ չէ, ու այսպէս ամէն վայրկեան պահանջկոտ ու անյագ վիկանները կ'ըլլան իրենց կեանքին: Ու կը խորհին թէ ունին ազնիւ մտածումներ՝ որոնց հանդէպ անտարբեր կամ անարդար են ուրիշներ:

Այս քանդիչ հիւանդութիւնը փոխանցիկ ալ է: Մեր շուրջիններն ալ կը վարակենք: Զգացումներու բեկորներ, կիրքերու տաշեղներ, մտածումի բեղմնափոշիներ կը սերմանենք նաեւ մեր ազգական կամ բարեկամներուն հոգիներուն մէջ, հոգիներ՝ որոնք մեզի հանդիպելէ առաջ յստակ էին ու անեղծ:

Բայց կարելի՞ է ինքնամոռացում խրատել մարդուն. թելադրել որ մերժէ ճշմարտութիւնը իր իսկ նկարագրին, չզատէ իր սեփական արարքները: Անշուշտ ոչ:

Սակայն, ուժեղ մարդոց մօտ, կը խորհիմ, ինքնադատութիւնը բացառիկ բան մը ըլլալու է: Ինքնադատութեան ընողը պէտք է նախ անկեղծ ըլլայ ինքն իրեն հետ, իջնէ խորը վերքին, ու յետոյ, իր զգացումը խոստովանի վստահելի մէկուն: Վասնզի, անհաղորդ, լճացած մտածումները կը թունաւորեն հոգին:

Խոստովանութիւնը օգտակար բան է: Մտածումները ու կասկածները ընկերային կեանքին մէջ կը վերահաստատէ: Խօսելով, խոստովանելով աւելած սրբած կ'ըլլանք գործի մը պակասաւոր մասերը, կիսատ թափթփուքները կը հանդստանանք, սփոփանք կը գտնենք:

Ու մեր հոգին յստակ ընելու փափաքն ալ՝ տխուր երազանքներու համար չէր:

Անցեալի խորհրդածութիւնը անհրաժեշտ է բայց հաղուադէպ, կարճատեւ պէտք է որ ըլլայ:

Երջանկութեան գաղտնիքը, ինչպէս առողջութեան գաղտնիքը՝ դէպի դուրս, դէպի ապագան դարձած ապրիլն է: Ապագա՞ն: Ո՞ր ապագան: Ոչ թէ մեր ցանկացած, երազած ապագան: Այլ այն որ կը քալէ ներկային քայլերով, իրականութեան ճամբաներով:

×

Քաղաքականութիւն ընել չէ մեր նպատակը:

Եւ սակայն դժուար չէ կանխատեսել մեր հետզհետէական տկարացման ազդակները, որոնք օրին մէկը կատարեալ անելի մը առջեւ պիտի դնեն հայ համայնքը:

Լուրերը օրէ օր ստուգութիւն կը ստանան: Այն բոլոր արհեստաւորները որոնք ժամանակին դիմում կատարելով արքիզանի արտօնագիր ձեռք չեն կրցած բերել, հարկադրուած են փակել իրենց խանութները:

Օղակները հետզհետէ կը սեղմուին:

Անհատներուն կրածները կ'անդրադառնան համայնքին վրայ: Շա՞տ բան ակնկալած կ'ըլլանք երբ կ'ուզենք որ մեր օֆիսները դիմում կատարեն, ճշդելով մեր օրինապահ պաշտպանելի հանգամանքը, դիտել տալով որ հագիւ ինքնաբուխ դարձած խլեակները չեն որ ահարկու մրցորդները կը կազմեն տեղացի տարրին, ուստի եւ չի դատապարտուին անոնք բեռ դառնալու հանրութեան: Արհեստաւորի արտօնագիր չունենալը անպայման չի նշանակեր որ տարիներու քրտինքով հաստատուած եւ իրաւապէս ճանչցուած գործ մը պէտք է քանդուի, դատապարտուի մշտնջենական ամլութեան: Կարելի է, անփութութեան ի քաւութիւն, թերեւս փրկանք մը առաջարկել, յանձնառու ըլլալով հպատակիլ արհեստակցական միութեանց հրահանգներուն, աշխատութեան ժամերուն, եւ աշխատավարձքերու ներքին կանոնագրին: Վերջապէս մեղմացուցիչ պարագաներ կարելի է գտնել զէթ մեզի՝ հայրենազուրկ պաշտպանեալներուս համար:

Անհատական դիմումները եւ կարգադրութիւնները՝ կարեւորութենէ զուրկ են: Հաւաքական ձեռնարկ մը պէտք է: Ո՞րն է մեր ներկայացուցչական իրաւասու մարմինը:

Այս տողերն ստորագրողն ալ պարզ արհեստաւոր մըն է որ օրինապահ ըլլալուն, մինչեւ այսօր անհանգիստ չեն ըրած: (Գուցէ վաղը նոր օրէնքով մը ինքն ալ արգելարկուի, եւ հարկադրուի շատերուն պէս իր գլխուն ճարը խորհելու): Բայց, որքան ալ անձնական ըլլայ, մարդ պէտք է քննէ դէպքերուն ընթացքը, ինչ ինչ օրէնքներու ոգին, մանաւանդ անոնց մնայուն նշանակութիւնը:

Եթէ անոնք որեւէ իշխանութիւն կամ ազդեցութիւն ունին, դեռ իրենց անտարբերութեամբ տկարութեան ապացոյցներ պիտի տան նման մինչեւ հիմա պատահածներուն, պիտի չկրնան ըսել թէ իրենց անճարակութիւնը անկեղծ, իրենց պատասխանատուութիւնը փոքր եղաւ:

ԱՐԱՄԱԶԴ

ՀԱՅԵՐԸ ՄԱՐՈՔԻ ՄԷՋ

ՔԱԶԱՊԼԱՆՔԱ (Յառաջ). — Ատլանտեանի ափերուն վրայ, Ափրիկէի հիւսիս արեւմտեան անկիւնը հաստատուած ֆրանսական այս գաղթավայրը, որ հետզհետէ կը զարգանայ, ունի 415,000 քառակուսի քիլոմեթր տարածութիւն, չորս ու կէս միլիոն բնիկ եւ 250,000 Եւրոպացի բնակչութիւն: Հայերու թիւն է մօտ 102 անհատ, որոնց 45ը այր, 57 կին եւ անչափահասներ:

Հանգուցեալ Գալաքեան արք.ին կարգադրութեամբ, 1933ին, Եղիշէ քահանայ Մխիթարեան մեր գաղութը այցելելով, կազմեց Ազգ. Միութիւն մը որ մինչեւ հիմա կը շարունակուի: Նպատակն է համայնքին բարոյական եւ մտաւորական պահանջներուն կարելի եղածին չափ հոգ տանիլ, սէր, դէպի մեր հայրենիքը, արծարծել, վառ պահել ազգային ոգին, խնամել որբերը եւ աղքատները, համայնքին մէջ ծագած վէճերը արդարութեամբ կարգադրել եւ գաղութին յառաջդիմութեան համար աշխատիլ:

Համայնքին վարչութիւնը իր կանոնագրին Ֆրանսերէն թարգմանութիւնը կառավարութենէն վաւերացնել տալէ վերջ, պարբերական վարչ. ժողովներէն զատ, տարեկան ընդհ. ժողովներ կը գումարէ կանոնաւորապէս: Եթէ մինչեւ հիմա չէ կրցած հանդէսներ սարքել, պատճառը այն է որ, ըստ կառավարութեան հրահանգին, միութեան անդամավճարներէն զատ ուրիշ եկամուտ չունի եւ Հայերը ցրուած են ամբողջ Մարոքին մէջ, այնպէս որ, կարելի չըլլար շօշափելի թիւ մը իրարու քով բերել, ձեռնարկին եկամուտը գոցելու համար: Բայց վարչութիւնը միշտ հոգածու է յարաբերութիւնը սերտացնել:

Մարոք հաստատուած Հայը կրօնասէր եւ ազգասէր է: Ան իր քսակը լայն բացած է ամէն անգամ որ դիմում եղած է, իր արենակիցներուն օգնելու համար:

Այս տարի ալ, գեղեցիկ գաղափարը յղացաւ կաղանդչէքը Սանճաքի տարագիրներուն յատկացնելու, ի նպաստ որբ, այրի եւ աղքատ գաղթականներու բացուած հանգանակութեան: Գումարը, 2000 ֆրանքը չէքով մը Հալէպ ղրկած է Առաջնորդին միջոցաւ բաժնել տալու համար: Հանգանակութեան մասնակցած են.—

Գասապլանքայէն.— Աւետիս Զաքրեան 200 ֆրանք, Զարեհ Պէրկամալի 150, Մարտիկ Զաքարեան 100, Պետրոս Դուրեան (ատամնաբոյժ) 100, Գուրգէն Սալիպեան 100, Պալթաեան եղբարք 100, Յակոբ Սէրճանեան 100, Վահան Փափազեան 50, Ճիվան Թադէոսեան 50, Արշակ Տէյիրմէնճեան 75:

Րապաթէն.— Յարութիւնեան եղբարք 150 ֆրանք, Յովհաննէս Գասպանճեան 100, Վահէ Տէյիրմէնճեան 100, Աղատ Սիւրմէնեան 50, Թադէոս Անանեան 50:

Մէքնէսէն.— Յաբէթ Փօլոեան 100, Եարութիւն Վարդովեան 50, Անդրէաս Փափազեան 25, Սիմոն Գաչէմճեան 50:

Ֆէսէն.— Սարգիսեան եւ որդի 100, Սաֆիէն Խաչիկ Զաքրեան եւ Սարգիս Նէսէճեան 100, Մօկատոյէն Երուանդ Գարապիլիկեան 100:

Գաղութին մէջ կան քանի մը ամուրի երիտասարդներ, իրենց ջանքերով զիրք շինած: Կ'առարկեն թէ ժամա
նակ չունին Ֆրանսա անցնելու եւ ա
մուսնանալու համար, թէեւ հայ ը
տանիք կազմելու կամքը չի պակսիր

Ա. ԶԱՔՐԵ

Գուշակութիւններ 1939ի համար

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՉՑԻՆԵՆ

Չորս Ֆրանսացի կին բախտագու
շակներ կը մարգարէանան, թէ 193
ին պատերազմ տեղի պիտի չունենա
թէեւ դիկտատորներ բռունցքի սպա
նալիքներ պիտի ընեն, զինուոր
շարժման մէջ պիտի դրուին եւ քաղ
քական տագնապներ պիտի պատահ

Գուշակներէն մին կը նախատես
թէ ժողովրդավար եւ միապետակ
պետութիւնները պիտի հաւաքուի
կանաչ սեղանի շուրջ եւ պիտի կա
գադրեն Սպանիոյ հարցը, ինչպ
նաեւ նման վիճելի կարգ մը կէտեր

Տիկին Լիւս Վիտի, որ գուշակած
սեպտեմբերի տագնապը եւ Մարսէ
հրդեհը, կ'ըսէ թէ 1939ին պիտի ծա
գի պատերազմի մեծ վտանգ մը, բա
մարդկութիւնը դարձեալ պիտի խու
սափի պատերազմէն:

Յուլիս եւ օգոստոս ամիսները պի
ըլլան բախտորոշ ժամանակաշրջ
մը, որմէ առաջ Ֆրանսայի մէջ տե
պիտի ունենան ներքին խլրտումնե
Բայց Ֆրանսացի ժողովուրդը պի
հանդարտի եւ պիտի բոլորուի Տա
ուիէի շուրջ, որ ծնած է բախտա
ւոր աստղի՝ Սիրիուսի տակ:

Մուսոլինի չափով մը պիտի յու
խարուի Հիթլէրէն եւ ջերմ բարեկա
մութիւն պիտի մշակէ Ֆրանսա
հետ:

Սպանիացիները պիտի շարունակ
քաղաքացիական պատերազմը եւ հա
ութեան երկու փորձեր պիտի կա
տարուին, բայց ապարդիւն: Տիկ
Ֆէնի Մոնթ սակայն կը գուշակէ,
սպանական կնճիռը պիտի կարգա
դրուի խորհրդաժողովի մը մէջ: Օ
ժոզէֆա Մարիա կը գուշակէ,
Սպանիոյ մէջ պիտի հաստատու
սահմանադրական միապետութիւնը

Օր. Մարիա կ'ըսէ, թէ վերջ պի
տանէ հեռաւոր Արեւելքի պատերա
մը, բայց ոչ թէ Չինաստանի,
Ճափոնի կատարեալ պարտութեամբ
Տիկին Մոնթ կը կանխագուշակէ սա
կայն, թէ Չինաստանի պատերազ
1939ին ալ պիտի չվերջանայ:

Չորրորդ գուշակուհին՝ Տիկին Տ
թէ կը խորհի, թէ Մուսոլինի ճակա
տագրական սխալ մը պիտի գործ
1939ին, որու հետեւանքով Գերմա
նիա պիտի դառնայ Ֆրանսայի բա
րեկամը: Այս կինը կ'ըսէ, նաեւ
Սթալինի վրայ մահափորձ պիտի կա
տարուի եւ Խ. Միութեան մէջ ապս
տամբութիւններ պիտի ծագին:

Կեդրոնացնելով իր ուշը Ֆրանսա
վրայ, Տիկին Մոնթ կը տեսնէ 1939
Ֆրանսայի մէջ երիտասարդ, ար
կրակոտ ղեկավար մը, որ հրապար
պիտի իջնէ «Ֆրանսա, Աշխատան
Եղբայրութիւն» նշանաբաններով:

Գերմանիոյ մէջ նոր վարչաձեւ
պիտի ստեղծուի, զինուորական
ամբոխային խլրտումներէ ետք,
Հիթլէր պիտի տեսնէ որ իր պատմա
կան դերը վերջացած է:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ

ՃԱՄԲՈՒՍ ՎՐԱՅ

Ե.

Համպուրկի մէջ 75 Հայ կայ: Սիրով են իրարու հետ եւ մէկզմէկու հասցէի լաւ կ'արտայայտուին: Գործի մարդիկ կէսօրին Ալսթըրփալասթ սրճարանը հաւաքուելով կը տեսակցին: Պերլին ունի կ'ըսեն 350 Հայ: 25 Հայ աղջիկներ Գերմաններու հետ ամուսնացեր են հոն: Համպուրկ ունի նաեւ բաւական Պարսիկներ, մեծ ներածողներ, գորգի, աղիքի, չոր պտուղի, հում նիւթերու: Պերլին ալ կան քանի մը Պարսիկ, որոնցմէ մին, Հասան, փոքրիկ խարտեաշ գերմանուհի մը կնութեան առեր է, որ յարելով ամուսնին կրօնին, իսլամացեր է, ըստ աղջկան հօրը պատմածին:

×

Պերլինի վրայ գորշ առաւօտ: Քանի մը քայլ պանդոկէն դուրս, ու ահա ամենաշքեղ պողոտան: Ունթըր տէն Լինտըն (Թմբիներու տակ): Մեր դարը կը լեցնէ զայն պէնզինի հոտով ու մեքենայի խլացուցիչ ժխորով: Ծառուղին թափեր է բոլոր ծամերը ու ճաղատ ցախեր իրենց թեւերը կ'երկարեն միգարծի տրտում օրուան մէջ: Մեր երկրէն, այս եղանակին, կռունկներու տարմեր եռանկիւն ձեւացուցած կը մեկնէին հարաւ: Երջանի՜կ եւ ազատ փետրաւորներ, որոնց թուղթ ու մելան հարցնող չէր ըլլար: Քանի՜ տարի է սա հայ կռունկն ալ մոլորեր է խումբէն: Ու կը թափառի ու կը կանչէ հիւսիսի ամպերուն մէջ, Վիէննա, Փրակա, Պերլին, Համպուրկ եւ դեռ չեմ գիտեր ուր: Կը կենամ պահ մը ու կը դիտեմ յորդ անցուդարձը: Աչքերս կը քօղուին, բիբերս կը մթագնին, ու քաղաքը կը կորսուի տեսողութենէս: Ու մարդ մը կը յայտնուի ինծ միլիոննոց ոստանին մէջ, մէ՜կ հատիկ մարդ, ու գիս իրեն կը քաշէ ձգողականութեան ազդային թաքուն ուժով:

— Լիցով փլած, կը պտտայ չարժավարը, ուր վար կը ցատկեմ օթոյէն, դէմքս ժպտուն: Թիւ տասը: Ահա ծիրդ դիմացը: Դուռը կը զարնեմ եւ գիս ներս կ'առաջնորդէ Հայ կին մը, միջահասակ, լեցուն, սեւ հագած: Կապոյտ աչքերը կապոյտ ցոլքով կը պսպղան, ու ցանցառ մօրուքին վրայ քանի մը փետուր ձիւն է նստեր: Տեսակցութիւն խնդրած չէի իրմէ, բայց սիրով կ'ընդունի: Տեղ կուտայ ինծի բազկաթոռին վրայ ու գրասեղանին առջեւ: Դիմացս կը նստի: Այնտեղ հաստ գիրքեր: Հայ մամուլին յառաջապահ օրաթերթերը: Պատէն մեծ նկարը Խորէն Ա.ի: Կաթողիկոս բոլոր Հայերուն: Չի հարցներ, ինչո՞ւ եկար: Ի՞նչ կ'ուզես: Չեմ ուզեր իրեն հարցումներ: Բայց ահա կը կարդայ դէմքս, ներհուն մանկավարժը, ու բառերը կ'իյնան շրթներէն ու կը հնչեն ոսկի ձայնով, ինչպէս հոն, դպրոցը, քառորդ դար առաջ: Քառորդ դա՜ր: Ու անկէ ասդին, ահա կրկին դէմ դէմի ուսուցիչ եւ աշակերտ, երկուքն ալ հասուն մարդեր: Ինչպէս, ինչպէս, եկեր ու սեղմուեր է, Հայ բարձունքներու ուրուր, սա չորս պատերուն մէջ, սա անծայր տուներու շրջափակէն ներս, աչքերը անքթիթ հեռաւոր երկրին: Բաբերդ, Մեծ Հայքի սիրտը: Ու կը խօկայ, կը մխա՛յ, եւ դէմքը կը խորշոմի: Եւ կարօտն ունիմ այդ դէմքին, այդ ձայնին, այդ իմաստութեան, որ գիս առաջնորդեց կեանքի ամէնէն դժուարին շրջանին, որ մասն էր մեր հին ու թշուառ հայրենիքին վրայ: Որովհետեւ ան դրած էր մէջս իմաստութեան կայծը, որ բռնկեցաւ, երբ պէտք ունեցայ իրեն ճակատագրական պահուն: Հոն, Արթէմիրի տանիքին տակ, անկէ առաջ եւ անկէ ետք: Եւ ան կը խօսի սուրբի պէս, մարգարէի պէս, առաքեալի պէս: Ո՛չ, ո՛չ, գետինն անցնին այս օտարմատ բառերը: Ան կը խօսի իբրեւ տարագիր հայ մը-տաւորական, եւ բառերը կը մխան, կը բոցաժայթքին ու ցաւով կը պայթին շրթներուն վրայ: Մինչ դէմքը կը պրկուի, կը կծկուի եւ բիբերուն վրայ կարմիր մշուշ կ'իջնէ: Մախաղը կը նետէ ուսին, արախչին գլխուն: Վեղարը կ'իյնայ, ու խաչը կը թուի մէկ կողմ: Ձեռք կ'առնէ բիրը ու կ'ոստնու հսկայի քայլերով, ես իր ետեւէն, ինչպէս եղնորդը եղնիկին, հիւսիսի խոր անտառներուն մէջ: Ցանկարծ կը թուի, կը ցատկէ Եփրատէն, ինչպէս Վարազդատ, կ'անցնի Մեծ Հայքէն, վար, դէպի Հալէպ, Տէր Զօր եւ այլուր...: Ետեւ կը մնամ: Կը կենայ ինք ալ: Կը նայի աչքերուս: Ու հարցումը.

— Կը հասկնա՞ս արդեօք:

— «Հասկցա՞ք, տղաք», ինչպէս երբեմն այն օրերուն, դպրոցէն ներս:

Կը մօտէ վիշտէն, ու կ'ոստնու կրկին եւ կրկին հայութեան մահասարսուռ քառուղիներուն վրայէն երբ հարցումներս խթանեն զինք: Այնտեղ կը յառնեն ու կը քալեն, խոնարհ հայորդիներու կողքին, հսկայ անձնազոհները մարտիրոս ցեղին: Ահա Հալէպի մօտ, Զարդարեան եւ ընկերները: Հնար էր փախչիլ, բայց մերժեցին: Կարծեցին թէ կրնան այդպէսով դեռ նախճիրը մեղմել:

— Իսկ ի՞նչպէս եղան, վարժա՛պետ:

— Ճամբան աւազակներ իբրեւ թէ յարձակում կը գործեն եւ զիրենք լաքերէն վար կ'առնեն:

Ահա անդին, Տիգրանակերտի ճամբուն վրայ, Զոհրապ եւ Վարդգէս: Իբրեւ թէ կը տարուէին դատուելու այդ քաղաքը:

— Ո՞ւրտեղ վարժապետ:

— Ճամբան, ամայի տեղ մը:

Անդին Տէր էլ Զօր: Այնտեղ բազ
մութիւններ լուսաշունչ կը խաւար
ու կը մոխրանան: Անդին Եփրա՛տ
ցաւէն կը հեղձայ: Ճամբաները կը
ծեն ու մուխ կ'արձակեն: Դէպի վեր
Նոփաց աշխարհ ու Փոքր Հայք, ամէ
տեղ, ամէն դի, արի՜ւն, դիակ
նախճիր, եւ ոճի՜ր, ոճի՜ր...: Հով
ըր լսեցին զիրենք, հովե՛րը թաղեց
զիրենք, հովե՛րը կուլան իրենց վրա

... Ինչո՞ւ այս աղէտը, ինչո՞ւ ա
արդիւնքը: Ինչպէ՞ս եղաւ որ օլ
վաչկատուն ցեղ մը, որ ազգ իսկ չէ
նախ մեր հայրենիքը բռնագրաւեց
յետոյ մեզ փոշիացուց դարերու ըն
թացքին: Կրօ՛նն է բուն պատճառը
քրիստոնէութիւնը, որ մեղկացուց
ասնց ատոր ալ խաղաղասէր հայ հո
գին, զայն դարձնելով դիւրին որս բ
լեններուն: Ինչպէս ան եղաւ պատ
ճառը Արաբիոյ վերելքին: Այո՛, մե
կրօնքը, որ կը հրամայէ ստրկակա
խոնարհութիւն: Ու թէեւ ան չապրի
այսօր մեր մէջ իր հին թափով, բայ
ի աւերիչ ազդեցութիւնը գործած
արդէն:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԵԱՆ

(Շար.)

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՊՈՌԹԿԱՅ

ԽՄԲ.— Օրը օրին արձագանգ ե-ղած Քաստէմունիի յեղափոխական խլրտումին: Թուրք թերթերը, որ նախապէս ոչինչ գրեցին այս մասին, յետոյ խոստովանեցան զանազան ձեւե-րով: Ստորեւ՝ հատուածներ Սապիհա Զէքէրիա Սէրթէլի գրութիւններէն.—

Թուրքիա, 19րդ դարէն ի վեր, կը պայքարի բռնապետութեան եւ յետա-դիմութեան դէմ: Աթաթիւրքի յեղա-փոխութիւնը զանոնք ճզմուած օձի մը վերածեց: Կը հաւատանք թէ յետա-դիմութիւնը այլեւս պիտի չպոռթ-կայ: Այս համոզումը մեզի կուտայ այն յարատեւ յառաջդիմութիւնը զոր կը գործէ յեղափոխութիւնը: Բայց, երբ նկատի կ'ունենանք այն զիկ-զակ-ները զորս ունեցաւ, երեք դարէ ի վեր, եւրոպական յետադիմութեան դէմ մղուած պայքարը, կը խորհինք թէ շատ լաւատես ըլլալը կրնայ մեզ փորձանքներու մղել: Յեղափոխու-թիւնը տեղաւորուած է, բայց յետա-դիմութիւնը ճնացած չէ մեր երկրին մէջ: Այն թէքքէները եւ իւֆիւրիւք-ճիները, որոնք ատեն ատեն կը գը-լուէին, թէեւ աննշան մարդ մը կը գրաւեն, ցոյց կուտան, սակայն, որ ժողովուրդին մէկ մասին մօտ տակա-ւին յետադիմական միտքերը եւ մոլե-ռանդ ոգիութիւնը գոյութիւն ու-նին: Յետադիմութիւնն ու բռնապե-տութիւնը, տարածուելու համար, ա-տեն ատեն պիտի օգտագործեն այդ ուժերը:

... Օրէ օր կ'ուռի ըսի-ըսաւներու ալիքը: Իբրեւ թէ կիները կրկին չար-շաֆ պիտի կրեն, վանդակներ պիտի դրուին պատուհաններուն, կիները այրերուն հետ թատրոն ու սինէմա պիտի չերթան, կիները պիտի չաշխա-տին, եւայլն:

Կինը, փոխանակ չարշաֆի՝ եթէ գլ-խարկ դնէ, ոչինչ կը պակսի իր պա-տիւէն ու առաքինութենէն: Պատիւն ու առաքինութիւնը ոչ փէչէին ծայրին են կպցուած, ոչ ալ չարշաֆի տուու-նին: Կինը վանդակին ետեւ նետել ու-զող մոլեռանդութիւնը եթէ կը կար-ծէ որ այդ կերպով կնոջ բարոյականը պիտի սրբագրէ, կը սխալի: Պատիւն ու առաքինութիւնը մարդուս անձնա-կանութեան եւ նկարագրին հետ կապ-ուած են: Ներքնապէս պարապ մար-դու մը՝ կ'ուզես չարշաֆ, կ'ուզես սըրմալը ճաֆքան հագցուր եւ կամ՝ գլխարկ դնել տուր,— միեւնոյնն է:

Ըսի-ըսաւներով զբաղողները, ըմբոստութեան հունտեր ցանելու հա-մար, իրենց լեզուն կ'երկարեն յեղա-փոխութեամբ գծուած սահմաննե-րուն: Եթէ Աթաթիւրք մեր մէջէն բաժնուեցաւ, ատիկա չի նշանակեր թէ յեղափոխութիւնը կէս ճամբան է մնացած եւ յետ-դարձ մը տեղի պի-տի ունենայ: Աթաթիւրքի ժառանգ-ները եւ յեղափոխութիւնը պահպանե-լու համար ուխտ են ըրած՝ այրերն ու կիները՝ միեւնոյն սիրով: Այսօր, իշ-խանութեան գլուխ գտնուողները Ա-թաթիւրքի չափ յառաջդիմութեան եւ քաղաքակրթութեան սիրահարներ են: Իսմէթ Ինէօնիւ այդ ճամբուն ամենա-մեծ առաջնորդը, ամէնէն անսասան հսկիչն է:

« ԱՐԴԻԱԿԱՆ » ԹՈՒՐՔԻԱՆ ...

Նոյն թերթէն.—

Գործով մը՝ պաշտօնատուն մը գա-ցի: Վիթխարի շէնք մը: Անցնելով լայն սրահէ մը, բարձրացայ տախ-տակեայ աստիճաններէն: Սրահին մէջտեղ երկար սեղան մը: Իսկ սեղա-նին շուրջ՝ պաշտօնեաներ են նստած: «Նստած» որ կ'ըսեմ, ըսել կ'ուզեմ որ իրենց կռնակները կռթնցուցած են ա-թոռներուն, ոտքերնին ցցած, գրիչ շարժելու ձեւ մը առած են: Այն ձեւ-ով՝ ինչ ձեւով որ կը նստէին, ատե-նին, Պայազիտի արզըհալճիները,— տետրակները իրենց ծունկերուն, ծա-լապատիկ նստած:

Հարցուցի այն սենեակը ուր կ'ուզէի երթալ: Նրբանցքին մէջ տեսայ հրդե-հի դէմ կազմածներ: Քիչ մը անդին՝ մէկ, երկու, երեք, ճիշդ ութ հատ դոյլ... իսկ դոյլերուն վրայ՝ երկար տախտակ մը: Նայեցայ՝ դոյլերը... պարապ էին: Հետաքրքրուեցայ, հար-ցուցի:

— Այս դոյլերը ինչո՞ւ դրուած են հոս:

— Հրդեհի պարագային, այս դոյ-լերով պիտի մարենք,— ըսին ինծի,— համաձայն նոր հրահանգին, ամէն պաշտօնատան մէջ տեւապէս լեցուն դոյլեր պէտք է գտնուին, երբ հարկ ըլլայ՝ զանոնք պիտի գործածենք:

— Լա՛ւ, բայց պարապ են... իսկ եթէ յանկարծ հրդեհ ծագի՞ ...

— Հրդեհ ըսածդ՝ մէկ վայրկեանէն միւսը չի ծագիր նա՛... եթէ ծագի՝ դոյլերը անմիջապէս կը լեցնենք:

— Այո՛, բայց, կ'ըսէք, թէ հրա-մանագիրը կը յանձնարարէ դոյլերը լեցուն պահել:

— Է՛, հրամանագիրը շատ բան կ'ը-սէ ...

Այսինքն, հրամանագիրները մեր հաստատութեանց ուլունքներն են՝ զանոնք չար աչքէ պահելու համար, զանոնք կը կախեն պատէն՝ հաստա-տութիւնները վտանգէ ու փորձանքէ զերծ պահելու համար: Հմայեկնե՛ր, պարզապէս ...:

*** Պոլսոյ նոր կուսակալը հրահան-գած է որ պազարի վայրերը մաքուր պահուին: Ու պաշտօնի անցած օրէն ի վեր կը կրկնէ իր այս հրահանգը: Վերջին քննութեան ընթացքին, տեսեր է որ իր այդ հրահանգին ընթացք չի տրուիր:

Նոր կուսակալը չի գիտեր, ուրեմն, որ հրամանագիրները, ըստ սովորու-թեան, կ'անցնին պատկան պաշտօնա-տուներէն եւ կը հաղորդուին պատաս-խանատու պաշտօնեաներուն: Ամէն ոք այդ հրամանը կ'ընդունի՝ բարեւով մը, ու այլեւս վերջ գտած կ'ըլլայ պարտականութիւնը: Այսինքն՝ դոյ-լերը կը բերուին հարկ եղած տեղը ... Ասով՝ կատարուած կ'ըլլայ հրահան-գը: Բայց Օէ՝ անոնք պարապ են մը-նացեր,— «մանրամասնութիւն» մըն է:

Արդ ու կանոնաւոր գործ տեսնելու համար բաւական չէ հրամանագրեր գրել եւ կամ զանոնք ցուցատախտա-կին վրայ կախել, այլ հարկ է մտայ-նութիւնները փոխել եւ դոյլերը (գը-լուխները) լեցնել ...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՃՇԴՈՒՄ

... խմբագիր,

Խնդրեմ լինէք բարի տեղ տալու այս մի քանի տողերին:

Համազգայինի 1939 թ. Օրացոյցի մէջ Յովհ. Թումանեանի կենսագրու-թեան էջ 312 տպագրուած է.— «Առա-ջին անգամ Ղազարոս Աղայեանն է որ կը գնահատէ անոր բանաստեղծի տա-ղանդը եւ իր «Աղբիւր» ամսագրին մէջ կը տպագրէ «Արեւ եւ Լուսին» հէքեաթը»:

Ճշմարտութիւնը վերականգնելու համար, պարտք եմ համարում յայտ-նել, որ Ղազարոս Աղայեանն երբեք «Աղբիւր» ամսաթերթ չէ հրատարա-կած: «Աղբիւր» ամսաթերթը հիմնել է 1883 թ. Տիգրան Նազարեանը եւ մինչեւ վերջը 1919 թ. եղել է միակ խմբագիր-հրատարակիչը թէ «Աղ-բիւր» ամսաթերթի եւ թէ «Տարազ» շաբաթաթերթի:

Յովհ. Թումանեան իր ճառի մէջ շեշտում է այն նշանակալից հանգա-մանքը, որ այսօր (1919 թ. 7/20 փետր. իր ծննդեան 50ամեակի օրը) իր յոբելեանը տօնւում է Տիգրան Նա-զարեանի գրական-գեղագիտական սալօնում, նրա յարկի տակ: «Դեռ Մոսկուայի իմ առաջին ժողովածուն լոյս չեկած՝ առաջին անգամ իմ բա-նաստեղծութիւնները տպուեցին «Աղ-բիւր»ում, երբ ես դեռ անյայտ մի պատանի էի, Պ. Տիգրան Նազարեանը որոնում էր ինձ եւ ինձպիսիներին եւ մեր երկերը տպագրելով «Աղբիւր»ում խրախուսում էր մեզ»: (Տես «Տարազ» 1919 էջ 84): Իսկ ինչ վերաբերում է այդ դէպքին, ահա ճշմարտութիւնը. — «Յովհ. Թումանեանը իր գրական մկրտութիւնը ստացել է «Աղբիւր»ի անապական աւազանում՝ 1890 թ. օ-գոստոսի համարում առաջին անգամ տպագրելով իր «Արեւ եւ Լուսին» բա-նաստեղծութիւնը, որ ուղարկել էր իր գրական կնքահօր — Ղազարոս Ա-ղայեանի միջոցով:» (Տես «Տարազ», 1919, էջ 69), Ղազարոս Աղայեանն երկար տարիներ աշխատակցել է «Աղ-բիւր»ին:

Աննա Բուդաղեան

ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Հալէպի յունուարի թիւին մէջ կը կարդանք.—

Մէկ միլիոն հայ նահատակներու նշխարներուն որպէս հանգստարան՝ Կաթողիկոսարանիս մէջ սկսած է կա-ռուցուիլ Յիշատակարան մը նոր Մայր Տաճարի աջ կողքին, բակին ներսի կողմը, Դպրեվանքի նոր շէնքին ու ե-կեղեցւոյ միջեւ: Յատակագիծը պատ-րաստած է, տրուած ցուցմունքնե-րուն համաձայն, ճարտարապետ Պ. Մ. Ալթունեան: Կառուցուածքը պիտի ըլլայ պեթոնէ ամբողջութեամբ: Շի-նութեան կը հսկէ ճարտարագէտ Պ. Խ. Երամեան:

Խաչաձեւ, քառակուսի շէնք մը պի-տի ըլլայ յիշատակարանը, 6X6.5 մե-թր տարածութեամբ եւ 9 մեթր բար-ձրութեամբ: Խարիսխէն հետզհետէ նեղնալով, շէնքը կը ստանայ հայկա-կան կաթողիկէ ձեւ, համաձայնելու համար Մայր Տաճարի ոճին: Պիտի ունենայ երեք կողմը երկաթեայ դըռ-ներ, իսկ արեւելեան կողմը խորան:

Խորանին ներքեւը եւ խաչաձեւ պա-տերուն ներսի չորս անկիւնները պիտի զետեղուին նշխարները, մասամբ ա-պակիներու ետեւ ցուցադրուած եւ լուսարձակուած, հաւաքուած Տէր-Զօրէն, Էրկէտէյէն, Ասուրէն, Ճը-պուսիէն, Շըտտատիէյէն, Ռաս-իւլ-Այնէն, Րագգայէն, Մէսքենէյէն, ներկայացնելու բոլոր հայ գաւառնե-րու եւ քաղաքներու նահատակաց ոս-կորները, որոնք ցարդ անթաղ եւ ան-գերեզման կը մնային:

Այլեւայլ յիշեալ վայրերէն փոսե-րու՝ քարայրներու՝ հորերու եւ դաշ-տերու մէջէն ոսկորները հաւաքելու գործը կատարեց Կաթողիկոսարանի կողմէ Հաճընցի Պ. Յարութիւն Յովա-կիմեան: Երեք շաբթուան ընթացքին, Նոյեմբեր 27 — Դեկտեմբեր 12, 250 քիլոմեթր տարածքի մը վրայ գըտ-նուող ոսկորներէն հաւաքուեցան եւ Ան-թիլիաս փոխադրուեցան 4 սնտուկնե-րու մէջ, իւրաքանչիւրը մէկ խոր. մեթր մեծութեամբ, 150ի չափ գան-կեր եւ կմախքի մասեր: Հաւաքումը արտօնուեցաւ Սուրիոյ Հանրապետու-թեան ներքին գործոց եւ առողջապա-հական նախարարութեանց կողմէ, Գերշ. Տ. Պետրոս Արք. ի խնդրանքով: Հաւաքման գործին օգնած են Տէր Զօ-րի Միւթէսարըֆ պէյը եւ տեղւոյն Հայերը:

Դեկտեմբեր 17ին, Ս. Յակոբայ Տօ-նին, հոգեհանգստեան պաշտօնով եւ հանդիսաւոր արարողութեամբ հիմ-նարկէքը կատարուեցաւ յիշատակա-րանին: Այդ առթիւ հետեւեալ խօսքե-րը ուղղեց Ն. Սրբազնութեան կաթո-ղիկոսին ընդհ. փոխանորդը, յուզ-եալ ներկաներուն: «Այս մատրան մէջ ամփոփուելիք մնացորդներուն մէջ կան մեզմէ բոլորին ալ կամ ծնողաց, կամ եղբօր, կամ քրոջ, կամ ազգա-կաններու նշխարները: Անոնք արիւն թափեցին յանուն մեր ազգութեան, յանուն մեր կրօնքին: Մենք կանգնե-լով այս յիշարձանը անոնց սուրբ յի-շատակին՝ կը նուիրագործենք անոնց հանդէպ համօրէն մեր տածած ազգա-յին յարգանքը: Ով որ դոյզն ինչ չա-փով կ'օգնէ այս յիշատակարանի կա-ռուցման՝ ափ մը հող նետած կ'ըլլայ իր սիրելիներուն գերեզմանին վրայ: Կը մաղթենք որ Աստուած նորոգէ մեր ուժերը, կանգուն պահէ հայ ազգը, պայծառացնէ Ս. Եկեղեցին Հայաս-տանեայց, եւ օրհնէ հայ ժողովուր-դին բոլոր բարեսիրական եւ կրթա-կան հաստատութիւնները»:

« ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ » ՀԱԶԱՐԱՄԵԱԿԸ

Մեր հայրենիքի այսօրուան մտայլ կեանքում տեսանելի է մի լուսաւոր երեւոյթ, որ արժանի է նշելու: Այդ խորհրդային Հայաստանի կառավա-րութեան որոշումն է՝ տօնել հայ դիւցազներգութեան — Սասունցի Դաւթի հազարամեակը:

Հակառակ Մուկուայի, Ռուսերի մկրտութեան 950ամեակի եւ Պուշկինի հարիւրամեակի տօնակատարութեան, Հայաստանում Թարգմանչաց 1500ամ-եակը եւ Րաֆֆիի հարիւրամեակը չտօնուեցան, իբրեւ «հակայեղափո-խական» երեւոյթ: Առ այդ, եթէ այսօր տօնւում է Սասունցի Դաւթի դիւցազներգութիւնը, այդ ներկա-յացւում է հայ ժողովրդին իբրեւ Սա-սունցի Դաւթի մղած դասակարգային պայքարը Մսրայ Մելիքների դէմ:

Ամէն պարագայի մէջ, այս տօնա-կատարութիւնը չի կարող զարկ չտալ մեր հայրենիքում հայրենասիրական եւ ազատագրական պայքարի ոգուն:

Հայ Երիտասարդաց Ակումբը հոգե-պէս կապուած լինելով իր հայրենիքի հետ, յանձն է առել սարքել մի հան-դէս, ներկայացնելու համար հայ դիւցազներգութեան դէմքն ու մեծու-թիւնը: Հանդէսը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի՝ Յունուար 22ին, 51, Rue des Ecoles, ժամը 9ին: Բանախօսութեան է հրաւիրուած Փրոֆ. Ադոնց: Կը խօսին նաեւ Պ. Պ. Զօպանեան եւ Վրացեան:

Ս. Լոռեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԼԻՈՆ, 15 Յունուար.— Հայկազեան վարժարանի ամանորի հանդէսը տեղի ունեցաւ 14 յունուար, շաբաթ երեկոյ Էմիլ Զօլայի սրահը: Ներկայ էր խու-ռըն բազմութիւն մը բաղկացած ընդ-հանրապէս մանուկներէ եւ տիկիններէ (ո՞ւր էին երիտասարդները եւ հայրե-րը...):

Դպրոցը 120է աւելի աշակերտներով եկաւ անգամ մըն ալ ապացուցանել, որ, եթէ ըլջութեամբ եւ նուիրումով մը աշխատանք տարուի, ոչ հողը կը պակսի, եւ ոչ ալ դաշտը: Ամբողջ 3-4 ժամ, մենք տեսանք, լսեցինք հայ երգը, հայրենի արտասանութիւննե-րը, մենախօսութիւնները եւ տրամա-խօսութիւնները, հայ մանուկներու եւ պատանեկներու բերնէն, մաքուր, յստակ եւ ներշնչական: Ո՞վ կրնայ թերագնահատել այս աշխատանքը, եւ անոր անխոնջ մշակները:

Կրթական մարմնի բոլոր անդամնե-րը գործի վրայ են այդ օրը, այլ մա-նաւանդ դպրոցի մնայուն ուսուցչու-հին, Տիկին Շահինեան:

Հանդէսին բացումը կատարեց Պ. Ե. Ղարիպ-Շահպազեան, թուելով կրթականին տարած աշխատանքները, ապագայ ծրագիրները եւ անոր օգտա-կարութիւնները: Յետոյ, ջերմօրէն թելադրեց որ, Լիոնի բոլոր դպրոցնե-րը (հնչակեան, բողոքական, կաթո-լիկ, Բարեգործական եւայլն) միանան մէկ ղեկավարութեան տակ հաւաք-ուին, որպէսզի, աւելի արդիւնաւոր ըլլան: Ապա յորդորեց ժողովուրդը որ աւելի մօտէն շահագրգռուի դպրո-ցով եւ կրթական մարմնով:

Այնուհետեւ բեմին վրայ երեւացին շարք-շարք մանուկները, որոնց իւ-րաքանչիւրը, իր քաղցրիկ թոթովան-քովը խնդացուց կամ յուզեց ներկա-ները:

Բ. վարագոյրին բեմին վրայ երե-ւացին աւելի հասակաւորները (7 — 8 տարեկանները) որոնք իրենց կայ-տառ, զիլ ու համարձակ արտասանու-թիւններով, մենախօսութիւններով եւ տրամախօսութիւններով համոզեցին մեզ թէ լաւ եւ գովելի աշխատանք տարուած էր այդ ուղղութեամբ: Այս-տեղ կ'արժէ յիշատակել Օր. Պահա-տուրեանի «Հայրիկ» երգը եւ այնքան ոգեւորիչ արտասանութիւնը, հայկա-կան տարազով: Նոյնպէս քանի մը ու-րիշներու մենախօսութիւնները, (ա-նունները դժբախտաբար չկրցայ գրի առնել):

Կրթական մարմնի կողմէ խօսեցաւ Պ. Հ. Թադէոսեան, որ թելադրեց սի-րել հայկական մշակոյթի արժէքները: Ապա փափաք յայտնեց որ կրթական գործին համար, հայրենակիցները ի-րենց սրտաբուխ նուէրները ընէին, քանի որ հանդէսին մէջ հասութաբեր որ եւ է ձեռնարկ չկար: Ներկաները սիրով ընդառաջ գացին եւ 30 — 50 — 100 ֆրանքով մասնակցեցան: Քանի մը վայրկեանի մէջ 975 ֆրանք գու-մար մը հաւաքուեցաւ, նոյնպէս հան-դիսականներուն ծախուեցաւ դպրո-ցականներուն խմբանկարը:

Վերջին վարագոյրին կ'արժէ յիշել «Ժապաւէնի խաղ»ը որ կրկնուեցաւ քանի մը անգամ եւ բուռն ծափերու արժանացան: Ամէնէն վերջ Կաղանդի ծառը եւ Կաղանդ Պապան երեւցաւ բեմին վրայ, խինդ եւ ուրախութիւն բաժնելով բոլորին անխտիր: Ամէն փոքրիկ իր նուէրը ստացաւ: «Կաղանդ պապան» չէր մոռցած նաեւ ուսուց-չուհի Տիկին Շահինեանը, ուսուցիչ Գիւտ քահանան, եւ օգնականը, Տի-կին Նահապետեանը: Ազգ. Միութիւ-նը եւ Կրթական Մարմինը իւրաքան-չիւրը առանձին, առանձին ծաղկե-փունջեր նուիրեցին մշակներուն:

Հանդէսը վերջացաւ ուշ ատեն մեծ ոգեւորութեամբ: Այս առթիւ կ'արժէ ջերմօրէն շնորհաւորել կրթական մարմինը եւ ուսուցչական կազմը:

Մ. Մ.

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՍԷՆ ՄՈՐԻՍ, 14 յունուար, (յապա-ղած).— Սահակ Մեսրոպ վարժարանի հոգատար մարմինը, ամանորի առթիւ կազմակերպած էր գեղեցիկ խնջոյք մը, որ տեղի ունեցաւ, կիրակի 1 յունուար կէսօրէ վերջ ժամը 3ին:

Ժամանակէն առաջ կոկիկ բազմու-թիւն մը փութացած էր, յունական սրահը:

Խնջոյքը շատ յաջող էր, շնորհիւ դպրոցիս մանկավարժուհի տիկին Մ. Շահինեանի եւ հոգաբարձութեան, ո-րոնք ջանք չէին խնայած:

Դպրոցի աշակերտները իրենց դերե-րը կատարեցին մաքուր առոգանու-թեամբ: Ըրին արտասանութիւններ, տրամախօսութիւններ եւ պարեր: Ա-պա ոգեւորութեամբ ու ներդաշնակ-օրէն երգեցին կարգ մը ազգային խմ-բերգներ, ինչ որ զարմանք պատճա-ռեց բոլորին:

Յետոյ աւուր պատշաճի երկու խօսք ըրաւ Պ. Գ. Քիլէրճեան (Լիոնէն), շեշտելով հայեցի դաստիարակու-թեան հարցը: Նոր սերունդը այլա-սերումի վտանգէն փրկելու գլխաւոր միջոցներն են դպրոցը, գիրն ու գրա-կանութիւնը: Այս առթիւ կոչ ուղղեց, ծնողքներուն ու հայրենակիցներուն որ զարկ տան դպրոցական ձեռնար-կութեանց նիւթապէս թէ բարոյա-պէս:

Ապա, ալեւոր Կաղանդ Պապան, (Բիւզանդ Փափազեան, Մորէսթէյէն) կաղանդչէքներ բաշխեց ամբողջ փոք-րիկներուն, մեծ ոգեւորութիւն պատ-ճառելով:

Վարչութիւնը ի նպաստ դպրոցի նուիրատուներ շրջաբերութեան հա-նած էր: Նոյն օրը տեղի ունեցաւ վի-ճակախաղը: Ահաւասիկ շահող թիւե-րը: 106, 156, 59, 31, 74, 48, 89, 81, 301, 92, 250, 173, 226, 328, (տաս-նըչորս կտոր) (14):

Նմանապէս խորոված նապաստակ մը աճուրդի դրուելով՝ ներկաները ա-ռատաձեռնօրէն մասնակցեցան եւ հա-մեստ գումար մը գոյացաւ:

Անմիջապէս վերջ սեղանապետի մը ընտրութեամբ, սկսաւ խրախճանքը: Սեղանները ճոխ էին հայկական հա-մադամ կերակուրներով: Ամէն կողմէ կը լսուէին ազգային ու յեղափոխա-կան երգեր, նմանապէս եղան զանա-զան անակնկալներ: Ու վերջին պա-հուն կարգ մը երիտասարդներ պարե-ցին շարք մը արեւելեան պարեր:

Ներկաները շատ գոհ մնացին եւ հազար (1000) ֆրանքէ աւելի զուտ հասոյթ մը գոյացաւ:

Կեցցէ Սահակ Մեսրոպ դպրոցը:

Ս. Հայրապետեան

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՂՏՆԻՔԸ

Իպրահիմ պէյ իր բանակետղին մէջ ծալլապատիկ նստած հիւրերէն էնվէր փաշայի ուղղելով նայուածքը, հար-ցուց. «Դուք էնվէր փաշա՞ն էք»: Ա-մէնքն ալ շփոթութեան մատնուեցան: Փաշան կաս կարմիր կտրեցաւ: Ճիգ մը ըրաւ, բայց չկրցաւ պատասխա-նել: Իպրահիմ պէյ, որ նշմարած էր այդ բանը, կրկնեց իր հարցումը. «Դուք էնվէր փաշա՞ն էք իսկապէս»:

Հակառակ իր շուարումին, էնվէր փաշա իր պաղարիւնը գտնելով ըսաւ. «Ձե՞ք հաւատար»:

Իպրահիմ պէյ իսկոյն սա պատաս-խանը տուաւ. «Կարելի՞ բան է ձեզի չհաւատալ, էֆէնտիս: Ստոյգ է որ դուք էնվէր փաշան էք: Միայն թէ, ժամանակը ծանօթ է...: Անանկ տա-րօրինակ ատենի մը մէջ կ'ապրինք որ աջ ձեռքը չի վստահիր ձախին, ու աջ աչքը՝ ձախ աչքին: Վա՛յ մեր վիճա-կին մէջ, եթէ մեր դիմացը եղողին հաւատանք մանաւանդ այստեղ, ուր չենք կրնար ոչ մէկուն հետ շփման մէջ գտնուիլ: Վերջին օրերուն, Պու-խարայի հետ մեր յարաբերութիւն-ներն ալ խզեցինք: Ոչ մէկ լուր: Դուք կ'ըսէք թէ երկար ատենէ ի վեր Պու-խարա կը գտնուիք, ու զիս փնտռելու համար, մինչեւ հոս գալու նեղութիւ-նը յանձն առած էք: Շատ լաւ, միայն թէ ...»:

Էնվէր փաշա հասկնալով որ դիմա-ցինը իմաստակ մարդ մըն էր, խիստ շեշտով մը ըսաւ. «Իպրահիմ պէյ, ես պատուաւոր մարդ մըն եմ...: Ուստի կը սպասեմ որ պատուաւոր ըլլան ու գնահատեն զիս այն անձերը, որոնց հետ շփման մէջ կը գտնուիմ»:

Իպրահիմ պէյ յարեց. «Շատ լաւ, փաշա, զիս ո՞վ պիտի վստահցնէ թէ դուք էնվէր փաշան էք իսկապէս: Ո՞վ պիտի ապացուցանէ այդ բանը: Դուք օտարական մարդ մըն էք: Ձեզ առա-ջին անգամ ըլլալով իմ դիմացս կը տեսնեմ: Բնաւ չէի վարաներ, եթէ ձեզ նախապէս տեսած ըլլայի քանիցս: Սակայն, Պուխարայէն օրերով հեռու գիւղի մը մէջ նստած, կրնա՞մ իսկոյն հաւատ ընծայել անձի մը, երբ քանի մը հարիւր հոգիի ընկերակցութեամբ ներկայանայ ու ըսէ թէ ես էնվէր փա-շան եմ»:

Էնվէր փաշա չպատասխանեց, ու Իպրահիմ պէյ շարունակեց խօսքը. «Տեսէք, դուք ալ լուռ կը մնաք: Ես այնպիսի կացութեան մը մէջ կը գըտ-նուիմ որ չեմ կրնար դիւրաւ հաւա-տալ»:

Էնվէր փաշա ապշութեան մատնը-ւած էր: Ի՛նչ ծրագիր յօրինած էր ու ի՛նչ տեսակ մարդու մը դիմացը կը գտնուէր: Իպրահիմ պէյ օգտուելով փաշային լռութենէն, այս անգամ ալ հարցուց. «Դուք որո՞ն հրամանով հոս եկած էք»: Փաշան պատասխա-նեց. «Ոչ մէկուն հրամանով: Սակայն կը փափաքիմ Պուխարայի էմիրին հետ շփման մէջ մտնել ու անոր հետ աշխատիլ»:

Իպրահիմ պէյ ըսաւ. «Էմիրը ո՞ւր է: Ան շատոնց գնաց»:

Փաշան յարեց. «Այդ պարագային՝ միայն խղճէս ստացած հրամանովս ե-կած եմ հոս: Ասոր համար ալ քեզի հաշիւ չպիտի տամ»:

Այս խօսքով էնվէր փաշա կը պա-տասխանէր Իպրահիմ պէյի այն ակ-նարկութեան թէ ինք պոլշեւիկ գործա-կալ մըն էր: Փաշան շարունակեց խօս-քը. «Ձեր դիմաց գտնուող էնվէր փա-շա որոշ նպատակով հոս եկած է, այսինքն Պուխարան ազատել: Իմ ա-մէնէն մեծ փափաքս է օտար նուա-ճումի տակ չձգել զայն»:

Իպրահիմ պէյ ըսաւ. «Սակայն, վկայիքս մը չունիք որ ապացուցանէ թէ դուք էնվէր փաշան էք».— «Ահա՛ իմ քովս գտնուող սա անձերը».— «Բայց այս մարդոց հետ այսօր միայն ծանօթացայ: Կարելի՞ է իսկոյն հա-ւատալ անոնց խօսքին: Շատ կը ցա-ւիմ, էնվէր փաշա...»:

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱ Կ'ՈՒԶԷ ԻՊՐԱՀԻՄ ՊԷՅԻ ՎՐԱՅ ՅԱՐՁԱԿԻԼ

Իպրահիմ պէյ այդ խօսքերը ըսած պահուն էնվէր փաշա չափազանց բար-կացած էր: Շրթունքները կը դողա-յին, ու դէմքը կարմրած էր: Ոչ թէ խօսքով, այլ զէնքով պատասխանելու էր: Ուստի զէնքին փարեցաւ, ու աչ-քերը Իպրահիմ պէյի ուղղած, զին-ուորական խստութեամբ մը ըսաւ.

— Ես հոս եկայ, քեզ խելացի մարդ մը կարծելուս: Դուն խելք չունիս որ այդ բանը ըմբռնես: Տակաւին կ'ուզես ստուգել իմ եւ շուրջիններուս ինքնու-թիւնը: Չարժեր տեսնուիլ մէկուն հետ, որ չի կրնար դիմացինը ճանչ-նալ: Իմ հետեւորդներս ալ կ'ուզես ա-նարգել...: Սակայն քեզի ըսեմ որ չես կրնար այդ բանը ընել: Մենք հոս եկանք իբր բարեկամ, բայց իբր թըշ-նամի պիտի բաժնուինք իրարմէ: Եթէ խելք ունենայիր, զոհողութիւն ընե-լու էիր, քեզի կապելու համար բաւա-կան զօրութեամբ հոս եկած անձ մը, եթէ նոյնիսկ էնվէր փաշան չըլլար ան: Քեզի պէս մարդ մը ոչ թէ երկի-րը կը փրկէ, այլ կը կործանէ զայն: Որովհետեւ անձնական շահը ամէն բանէ վեր կը դասես: Այսպէս չի փըր-կուիր հայրենիքը:

Քիչ մնաց որ էնվէր փաշա սուրը քաշէր: Սակայն Իպրահիմ պէյ ժըպ-տուն դէմքով ու փաղաքուշ ձայնով մը ըսաւ.

— Փաշա՛, համեցէք ձեռքերնիդ քա-շել ձեր զէնքէն: Դուք շատ գեղեցիկ խօսքեր ըրիք հիմա: Մեր միջեւ ոեւէ անհասկացողութիւն չկայ արդէն: Հարցում մը ըրի, ձեզ ճանչնալու հա-մար, իսկ դուք բարկացաք: Մինչդեռ մեզի պէս մարդոց պէտք ունի Պու-խարայի ազատագրումը: Ձեր բոլոր հրամանները պիտի գործադրուին իս-կոյն, եթէ կը փափաքիք: Եթէ չէք ու-զեր, մեր գիւղը բաց է, ոչ մէկ ուժ չի կրնար ձեր վրայ յարձակիլ...:

Իպրահիմ պէյ այդ միջոցին խօսքը ընդհատեց ու թիկնապահը կանչեց: Բաց դռնէն ներս մտաւ ամբողջովին զինուած մարդ մը: Իպրահիմ պէյ իր թիկնապահին հրամաններ տալէ յե-տոյ, էնվէր փաշային նայեցաւ:

Այս վերջինը զայրացած, սուրին վրայ կը պահէր ձեռքը, ու կը խոր-հէր սպաննել Իպրահիմ պէյը: Սա-կայն պէյ հետեւանքները մտաբերելով ձեռքը քաշեց սուրէն: Ու սկսաւ սեն-եակին մէջ պտտիլ:

— Փաշաս, իրիկուան ճաշին ատեն կը տեսնուինք, ըսաւ Իպրահիմ պէյ, անկէ բաժնուելով:

Էնվէր փաշա, Մուհիտտին պէյ ու Հաճի Սամի սկսան քննել այդ անյու-սալի կացութիւնը: Մուհիտտին պէյ ըսաւ.

— Փաշա՛ս, Հասան պէյ իրաւունք ունի եղեր: Ստորին մարդ է ասիկա:

(Շար.) (18)

Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ ծրագիրները Արեւելեան Եւրոպայի մէջ

— oo —

Իտալական կարեւոր թերթ մը քննելով կոմս Չիանոյի Պել-կրատ այցելութեան նպատակները, կը գրէ․

—« Ամէնէն առաջ ան պիտի հաստատէ կատարեալ ներդաշնակութիւն մը Իտալիոյ եւ Եուկոսլավիոյ միջեւ, հիմնուած ֆրանսական դաշնագիրներու (Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ դէմ) — դիտակներուն վրայ ։ Փարիզեան այս ազդեցութեանց տեղ Հռոմ պիտի զետեղէ պարզ ու գեղեցիկ շէնք մը, որուն գլխաւոր յարկերը պիտի ըլլան Հռոմ — Պելկրատ եւ Հռոմ - Պուտափէշթ ։

« Երկրորդ․— Կոմս Չիանօ համաձայնութիւն պիտի գոյացնէ Եուկոսլավիոյ եւ Հունգարիոյ միջեւ, ստեղծելով Հռոմ - Պելկրատ Պուտափէշտ եռանկիւնը, որ ներդաշնակ պիտի ընթանայ Պերլին — Հռոմ առանցքին հետ։ Այս համաձայնութեամբ ան պիտի յարգէ Եուկոսլավիոյ արդի սահմանները, իսկ Եուկոսլավիա պիտի խոստանայ արդարութեամբ վարուիլ հունգարական փոքրամասնութեանց հանդէպ ։

« Երրորդ․— Ան պիտի քննէ յարաբերութիւնները Ռումանիոյ հետ, որուն շահը կը պահանջէ որ մօտենայ Իտալիոյ պալքանեան քաղաքականութեան։ Յարդ Ռումանիա մեղաւոր չէ իր վարած քաղաքականութեան համար։ Աստր բուն յանցաւորը Ֆրանսան է։

« Չորրորդ․— Կոմս Չիանօ պիտի բանակցի իտալեւեուկոսլաւ տնտեսական յարաբերութիւններու մասին։ Թրիէսթէի մէջ թէ - բեւս Եուկոսլավիոյ տրուի ազատ նաւահանգստի իրաւունք եւ իտալական ճարտարարուեստը վարկ բանայ եուկոսլաւ յաճախորդներուն ։

*** Կոմս Չիանօ Պելկրատ հասնելով դիմաւորուեցաւ ջերմ ընդունելութեամբ։ Իտալական եւ գերմանական թերթերը հաւասարապէս կը շեշտեն այս այցելութեան կարեւորութիւնը ։

Ազգային վիճակահանութեան պարգեւները

Ազգ․ պարգեւախաղի 1939ի առաջին շարքին վիճակահանութիւնը (15րդ) տեղի ունեցաւ Ծամոնիի մէջ, չորեքշաբթի գիշեր։

Հինգ միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 1,444,728 թիւը։

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 1,000,000 փր․— 022,977, 817,861, 998,753, 985,110։

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500,000 փրանք։ 1,163,569, 327,635, 072,036, 1,335,168, 455,592, 1,368,017։

02,912 վերջացող թիւերը շահեցան 100,000 փրանք։

75,703 եւ 81,361 վերջացող թիւերը շահեցան 80,000 փրանք։

02,902 եւ 81,239 վերջացող թիւերը շահեցան 50,000 փրանք։

7449, 4020, 3167 եւ 6241 վերջացող թիւերը շահեցան 20,000 փր․։

375 վերջացող թիւերը շահեցան 10,000 փրանք ։

898 վերջացող թիւերը շահեցան 5000 փրանք ։

80 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 փրանք ։

95 եւ 21 վերջացող թիւերը շահեցան 220 փրանք ։

1 վերջացող թիւերը շահեցան 110 փրանք ։

*** Վիճակահանութեան տեսչութիւնը կը ծանուցանէ թէ նոր կանոնագիր մը պիտի գործադրուի 1939ի չորրորդ շարքէն սկսեալ։ Այդ կանոնագրին համաձայն, կը ջնջուին 220 ֆրանքի պարգեւներուն երկրորդ շարքը եւ 1000 ֆրանքի պարգեւները, կը հաստատուին 1500 պարգեւներ՝ իւրաքանչիւրը 2000 ֆրանքի։ 20,000-նոց պարգեւներու թիւը կը բարձրանայ 900ի (փոխան 600ի), 50 հազարնոց պարգեւներու թիւը 30էն կը բարձրանայ 90ի, կը ջնջուի 80,000նոց պարգեւը։ 100,000նոց պարգեւներու թիւը 15էն կը բարձրանայ 90ի, կը հաստատուին վեց պարգեւներ 200,000 ֆր․ի։ Անփոփոխ կը մնան 500,000ի, մէկ միլիոնի եւ հինգ միլիոնի պարգեւները։ Փոքր պարգեւները ջնջուած ըլլալով, ընդհանուր թիւը 198,686էն կ'իջնէ 170,597ի, բայց կարեւոր պարգեւներու թիւը կ'աւելնայ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԵՍՓ․ ԺՈՂՈՎԻ ԳԱՂՏՆԻ ՆԻՍՏ ՄԸ գումարելու առաջարկ ներկայացուց Փարիզի երեսփոխաններէն Քէրիլլիս, լսելու համար թէ զինուորական վարիչները ի՛նչ տեսակէտներ յայտնած էին Միւնիխի համաձայնութենէն առաջ եւ ի՛նչ պիտի ըլլայ Ֆրանսայի նոր քաղաքականութիւնը, քանի որ արտաքին նախարարը յայտարարեց թէ արեւելեան Եւրոպայի հետ կնքուած զինակցութիւնները փոխուած են բարեկամութեանց։ Այս առթիւ ալ անհրաժեշտ կը համարուի լսել զինուորական վարիչներու կարծիքը։

« ՆԱԽԱԳԱՀ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ»․— Երեսփ․ ժողովին յանձնուեցաւ բանաձեւ մը, որ կ'առաջարկէ Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահը այսուհետեւ կոչել «նախագահ ֆրանսական հանրապետութեան եւ կայսրութեան »։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ազգային պաշտպանութեան նախարար Զօր․ Խօզալփ հրաժարեցաւ։ Անոր տեղ նշանակուեցաւ Զօր․ Նաճի Թինազ՝ Թուրք ոստիկան — զօրքին հրամանատարը ։

ՀԻԹԼԷՐ չուզելով նոր տուրքերու ենթարկել ժողովուրդը, կը խորհի բանակի եւ շինութեանց վարկերէն կրճատել 40 եւ 35 առ հարիւր։ Բանակին ծախքերուն կրճատման ուրիշ մէկ պատճառն ալ այն է, որ Գերմանիա այժմ ուժ կուտայ սուզանաւերու եւ յածանաւերու շինութեան ։

Մ․ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ նաւային մեծ ռազմափորձերը կը սկսին յունուար 21ին, Կարիպեան ծովու ջուրերուն մէջ։ Խաղաղական ովկիանոսի ամերիկեան նաւատորմը եւ Ատլանտեան ովկիանոսի նաւատորմի մէկ մասը համախմբուած են որոշեալ վայրին մէջ։ Փանամայի ջրանցքէն անցնելով տեղ հասան 80 մարտանաւեր, ամէն մեծութեամբ ու տեսակի։ Տեղ հասան նաեւ 600 օդանաւեր, որոնք պիտի մասնակցին այս ռազմափորձերուն ։

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ վարչապետ Իմրէտի ճառ մը խօսեցաւ հաստատելու համար, թէ իր մէջ հրէական արիւն չկայ, այլ հարիւրին հարիւր արիական է եւ գերման՝ ծագումով ։

ԼԻԹՎԻՆՈՎԻ համար կ'ըսուի թէ պիտի հրաժարի Խ․ Միութեան արտաքին գործավարութենէն, իր տեղը ձգելով օգնականին՝ Փոթէմքինի։ Նշանակալից է որ Լիթվինով ժընեւ չգնաց այս անգամ ։

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՅԱՐՁԱԿՄԱՆ դէմ պաշտպանութեան փորձեր կատարուեցան անցեալ օր, Փարիզի մէջ, երեք տարբեր կէտերու վրայ։ «Խմբակծութիւն» կատարուեցաւ Վիյէթի սպանդանոցներուն եւ գինիի վաճառանոցին դէմ են․։ Մանրամասնութիւնները առանձին յօդուածով ։

ԻՎԱՆ ՄՈԺՈՒԿԻՆ, ռուս մեծ դերասանագէտը որ համաշխարհային համբաւ շահած էր շարժանկարի մէջ (Միշէլ Սթրոկով

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ԵՒ ՇՐՋ. ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ Մ. ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԵՒ Հովանաւորութեամբ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

22 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30էն մինչեւ կէս գիշեր **8 RUE JEAN GOUJON, MÉTRO PONT ALMA CHAMPS-ÉLYSÉES**

կը ներկայացուի ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ

Լեկավարութեամբ դերասան Ա. ԴՄԲԵԹԵԱՆԻ (որ կը կատարէ Սուլթան բէկի դերը), կը մասնակցին Տիկիններ ՔՆԱՐ ԱՉԸՆԱՒՈՐԵԱՆ, ՓԱՋԱԿԵՐ եւ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ, Պ. Պ. ԱՉԸՆԱՒՈՐԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ եւ Գ. ՏԵՐՎԻՇԵԱՆ

Երաժշտութիւնը կը վարէ Ժամհար ԴԱՐԵՆԻՆ։ Ժամը 8էն 7էն կը սկսին հայկական եւ եւրոպական պարերը, մէջ ընդմէջ կ'ունենան երգ, արտասանութիւն եւն․։ Ընթրիք նուագախումբ, ղեկավարութեամբ յայտնի դաշնակահար ՍԱԼԱՄԻՒԻ։

Տոմսերը կը ծախուին, Գրատուն Հրանդ Սամուէլ, 51 Rue Mr. le Prince, Paris (6.), Թ. Նալպանտեան, 43 Rue Richer, Paris (9), Մ. Հայրենեան, 4, Rue d'Alexandrie, Paris (2), տեղւոյն օրը կէսին։ Մուտք՝ 8, 10 եւ 15 փր․։ Փաքրիկներու 3 փրանք։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆՖՈՐՎԻԼԻ «Մ․ Միհրան» ենթակոմիտէի ընդհ․ ժողովը 21 յունուար շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին, Հայ Ակումբին մէջ։ Ներկայ կըլլայ Ընկ․ Վ․ ՆՇԱՆԵԱՆ։ Կարեւոր օրակարգ։

Գաւառ

ԼՍՈՒՈՐՆԵՐԻ «Թօսեան» խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին 22 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն։ Ներկայ պիտի ըլլայ Ընկ․ ՔԻՕՍԵՐԵԱՆ, կարեւոր օրակարգ․։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընդհ․ ժողով 21 յունուար, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 4ին։ Ցարուշանակութիւն նախորդ ժողովի։ Կարեւոր օրակարգ։

ՍԷՆ - ՇԱՄՈՆ (Մարսիլ) «Հայաստան» ենթակոմիտէի ընդհ․ ժողովի կը հրաւիրէ Սարդարի, Նոր - Սանի, Լէ Շ'ըկինի եւ Սէն - Շամոնի ընկերները, 21 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական տեղը։

ՍԷՆԹ - ԱՆԹՈՒԱՆԻ «Եռեակ Կարօ» ենթակոմիտէի ընդհ․ ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները 22 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 6.30ին, Լա - Վիյի, սովորական հաւաքավայրը, Պարտաւորիչ, Նոր կայութիւն։ Ներկայ կըլլայ Շրջ․ Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ԼԱ - ՎՈՒՍԹԻ պատանիներու ժողովը 20 Յունուար, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8ին։ Կը խօսի Ընկ․ Ա. ՐԱՐՏՈՒՐՈՒՍԵԱՆ։

ՍԷՆԹ - ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Պետրոսեան Ենքրէն) պատանիներու ժողովը 22 Յունուար, կիրակի կէսօրէ առաջ ժամը 3ին։ Կը խօսի Ընկ․ Մ․ ԹԱՇՃԵԱՆ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. «ՍԻՐԵՆԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

22 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

ՍՈՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ Դ. սրահին մէջ, 8 Ռիւ Դանթօն, Մեթրօ Օտէօն

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Նիւթ՝ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ԵՒ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՐՑԵՐԸ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Պուլօնեան «Արամ» ենթակոմիտէի կողմէ 20 Յունուար, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկերակցութեանց սրահին մէջ, (Ալփիթ Արթուրի, բիւ 149 պիս)։

կը խօսի Ընկ․ Վ․ ՆՇԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ Դէպի ո՞ւր կ'երթայ համաշխարհային դէպքերը։

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑԸ

Կազմակերպած է «Սասունցի Դաւիթ» հայ հաղորդակցական առթիւ գրական երեկոյթ, 22 Յունուար, կիրակի երեկոյեան ժամը 9ին, Inst. C. F. սրահին մէջ, (երկրորդ յարկ), 51 Rue des Ecoles, Մեթրօ Սէն Միշէլ կամ Քլիւնի։

Կը խօսի Փրոֆ․ Ա Ս Ո Յ Ց

Խօսք կ'առնեն Պ․ Վ․ Ր Ա Ց Ե Ա Ն եւ Հ Օ Ր Ա Ն Ե Ա Ն

Տեղի պիտի ունենան արտասանութիւններ «Սասունցի Դաւիթէն»

ԱՄՍՈՐԵԱՅ ՊԱՐԱՀՐԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

22 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 5էն կէս գիշեր

երեկոյ Գրիգորեան, 8 Ռիւ Պ․ Ալէ, Փարիզ

Ընտիր Նուագախումբ, Ճոխ պիւֆէ, Մուտք 3 եւ 5 ֆրանք

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Բ. Ը. Մ. ՀԱՅ ԵՒ ԵՐԻՏ. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԵՐԻՏ. ՀԱՅՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ի նպաստ Մարսէյլի «ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ՏՈՒՆ»ին

21 ՅՈՒՆՈՒԱՐ, Շաբաթ, ժամը 21.30ին մինչեւ առաւօտ ժամը 5ը

ՔՈՒՐՍԱԼԻ սրահին մէջ, Մարսէյլ

ՔՈՒՐՍԱԼ ՀԱՅ — Մուտք 10 ֆրանք

եւն․), մեռաւ թոքատապութեամբ մէջ։ 50 տարեկան էր։

14 ՀՈԳԻ ԶԵՐՊԱՆՈՒՈՒԵՑԱՆ Լատինեան եւ Մանչէսթըրի մէջ, երբեմն հեռանալով վերջերս կատարուած անհոգութիւններու։ Նոր ռումբեր երեւան հանուեցան Պըրմինկէմի մէջ, որոնց վնասը մեծ մասը իրլանտացի երիտասարդներ են, 25 — 30 տարեկան։ Ահաբեկիչները մերձենալ ձեռք անցած են ամէն կողմ ։

ԳՈՐԾԱՏԱԿ հաշուեցան Լոնտոնի (Լոնտոն) աշխատանքներուն 730 հետաքննական 250ը, մինչեւ որ գործ թէ անոնք կամ կարգ կը համաձայն կենդանի, պատմական անդամներ։ Հայաստանութեան տեղեկութիւն կամ այս հանդէպ մայրեր, կարգ մը հետախոյզներ, մեզ բերին թէ քաղաքականութեամբ կը դրուին։

Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութեան վիճակահանութիւն

Տեղի պիտի ունենայ պարահանդէս յետկոյթով մը 5 Փետրուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն, 8 բիւ Պօսիէ, Բարեգործականի սրահին մէջ։

Մեթրօ Կատ տիւ Նոռ եւ Փուասոնիէռ։

Կը նուագէ «Եփրատ» նուագախումբը ղեկավարութեամբ Պ․ Օնանեանի։ Վիճակահանութեան տոմսերը պիտի ծառայեն մուտքի համար։

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

կազմակերպուած Փ. Կ. խաչի Լիլայի մասնաճիւղին կողմէ 22 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն 34 Avenue Porte des Lilas ի սրահին մէջ (Մեթրօ Փորթ տէ Լիլա)

Տօնածառ, երգեր, արտասանութիւններ, պար եւ ներկայացում փոքրիկներու կողմէ։ Շարժանկար մանուկներու համար։ Ժամը 4էն պարահանդէս փոքրիկներուն։

Մուտք՝ մեծերուն 3 փր․, փոքրերուն համար ձրի։

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԱԺՇՏԱՍԷՐՆԵՐՈՒ ԱԶԳԸ ԼՈՅՍ

Վերաբացուած է նոր տնօրինութեամբ

L'AFRIQUE DU NORD

արեւելեան զարդերով, 3, Rue Clauzel, Մեթրօ N. D. Lorettes եւ Pigalle, Tél. Trud. 51-80

ուր ամէն երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ կէս գիշեր նուագարան պարահի - երգչուհի

ՖԵՐԻՏԷ

կ'երգէ եւ կը պարէ արեւելեան զգլխիչ պարեր, մասնակցութեամբ յայտնի նուագախումբի։ Անգամ մը այցելեցէք եւ դուք պիտի մնաք։ Խնամ մատչելի գիներ։

Maison DARON

Entreprise Générale de Bâtiments

PLOMBERIE - COUVERTURE

Eau. Gaz, appareils sanitaires, lavabo et tout à l'égout

TATOULIAN ARAKEL

Կը ստանձնէ նաեւ շէնքերու նորոգութիւնները եւ շինութիւնը։ ԿԸ ՀԱՅԹԱՅԹԷ ՓՈԽԱՌՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՆԵՐ ԵՒ ՀԱՐԱՐ։ Դիմել իր արհեստանոցը 32 Rue Ménilmontant, Paris (20)

ՌԱՔԸ ՏԻԶ

Dalakupeian 8 Rue Sd. Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél. Dragon 70

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

22 Յունուար, կիրակի, Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյն մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, Պաստապատելիք տեղի կը նոյնակցութեան տարեկան պիտի կատարուի հանգուցեալ Տիկին Օ. ԱՊՈՒՐԵԱՆ յիշատակին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Փ. Կ. Խաչի ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ Մասնաճիւղին Ընդհ․ Ժողովը 20 Յունուար, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Ժողովրդեան Տուն» հաւաքատեղին։ Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ։

ՓԱՐԻԶԻ ՍԱԼՈՆԻԿ ՉՈՐՐ Հայրենակցական Միութեան Ընդհ․ Ժողովը 22 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին ամէնքիս հայկական ակումբին մէջ։ Օրակարգ՝ քննութիւն վարչութեան եւ հաշուեկշիռ ։

ՎԱԼԱՆՍԻ ԾԱԳՈՒՄ ԴԱՐԱՀԻՍԱՐԻ Բ. Շրջանային Վարչութիւն հայրենակցական Միութեան պատգամաւորական ժողովը 29 Յունուար, կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Փաշէ Սամփրայի սրահին մէջ։ Օրակարգ՝ Ընդհանուր ժողովի որոշումներ, վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի ԵՆԻԳ ԹԱԹ (Բոլու) Այրի Տիկին Շուշիկ Խ. Արժանեան, ծնեալ Ալթունեան։ Տեղեկութիւն ունեցողները հաճին գրել Բարեգործական Միութեան։ (Հալէպ) Բարեգործական Միութեան, ազգային Թուրք Ղեւոնդ Յովսէփ, Յ. Ա. Չամպեան, իր պարտաւորեալ կինը, ի՛նչ որ գտնուի այսինքն տալ։ Դիմել՝ S. Sirounian, 8 Ave. Marc Foch, Décines, (Isère):

ՀԱՅԵՐԷՆ ՓԻՓՈՒՌՈՒԹԻՒՆ ՏԻՐՈՒՀԻ ԶԱԽԱՐԵԱՆ Դաշնակի դասեր 44 Rue St. Placide, 44, Paris (6) Ընդունելութիւններ Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի ժամը 16—19 կամ նամակով։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻՔԹԱՇԼԵԱՆ կը փնտռէ իր բարեկամները, որոնք ունենալու են անոր հասցէն։ Béchiktachlian, 52, Rue Strasbourg, Vincennes (Seine)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 21 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
SAMEDI 21 Janvier 1939

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3944

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԱԶԳԱԴԱՒ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐԸ»

Խորագիրը կ'առնենք կարմրուկ շաբաթաթերթէ մը, որ կը հրատարակուի Պէյրութ եւ կը կոչուի «Ժողովուրդի Ձայն»: (Թերթին թուականն է 1939 յունուար 1, բայց ստացանք երէկ, պատահաբար):

Ի՞նչ է պատահեր: Թող իրենք պատմեն ·

--- «Խիստ վստահելի մէկ ուրիշ աղբիւրէն նոր եւ աւելի մանրամասն տեղեկութիւններ հասան մեզ՝ դաշնակ - ռամկավար հնչակ - հայ դաւաճանական համաձայնութեան մը շուրջ: Մեր տեղեկատուն մեզի կ'իմացնէ որ դաշնակ Պիւռոյին եւ կարգ մը պատասխանատու ռամկ. ղեկավարներու միջեւ համաձայնութիւն մը արդէն գոյացած է՝ հետեւեալ կէտերու շուրջ·---

1· Թէ խիստ հաւանական է իրենց կարծիքով որ հիթլէրական Գերմանիան Ուքրանիոյ վրայով խորհ· Միութեան վրայ արշաւէ, եւ յառաջանայ մինչեւ Անդր – Կովկաս:

2· Թէ անհրաժեշտ է առիթէն օգտուիլ, Հիթլէրին հետ գինակցիլ, խորհրդային Հայաստանը տապալել եւ Հիթլէրի հովանաւորութեան տակ «Հայաստան» մը ստեղծել:

3· Դաշնակ Պիւռոն կը խոստանայ Հիթլէրի հովանաւորութեան տակ ստեղծուած «Հայաստան»ի իշխանութեան մասնակից դարձնել ռամկավար կուսակցութիւնը, եւ յատկապէս ներկայ համաձայնագիրը ստորագրող եւ զայն ընդունող ռամկավար ղեկավարները:

5· Ներկայ համաձայնագրի ստորագրուած ըլլալը գաղտնի պիտի պահուի՝ նոյնիսկ երկու կուսակցութեանց լայն շրջանակներէն, մինչեւ որ այդ համաձայնագրին հանդուրժող բաւարար չափով թունաւոր մթնոլորտ մը պատրաստուած ըլլայ երկուստեք, եւ մասնաւորապէս ռամկավարական շրջանակներու մէջ»:

Ինչպէս կ'երեւայ, այս քուրջի կտորը ուրիշ անգամ ալ գրեր է եղեր այս մասին, եւ այժմ «նոր եւ աւելի մանրամասն տեղեկութիւններ» է որ կը հրատարակէ:

Բան պակաս ձգած չըլլալու համար, ամփոփենք նաեւ «դաւաճանական ազգադաւ համաձայնագիր»ին 5րդ յօդուածը·

—- «Դաշնակ մամուլը խ· Հայաստանի վրայ ուղղակիէն, յանուն Դաշնակցութեան կատարուած յարձակումները «մեղմացում»ի պիտի ենթարկէ: Ռամկավարները այս վերջին պարագան իրենց ձեռքին մէջ, որպէս խայծ պիտի գործածեն, ռամկավար եւ ոչ-ռամկավար հայրենասէրներու առաջ դաշնակ – ռամկավար համաձայնութիւնը արդարացնելու համար··· Բայց միւս կողմէ իրենք ռամկավար թերթերը պիտի սաստկացնեն իրենց վարկաբեկիչ աշխատանքները խ· Միութեան եւ խ· Հայաստանի հանդէպ, եւ դաշնակ թերթերը ռամկավար թերթերէն կատարած «արտատպումներու» քաղաքականութեամբ, մեծ մասամբ պիտի շարունակեն իրենց հակա-Հայաստանեան մամուլի կռիւը»:

—- Օ՜, բարի եկար, հազար բարի, եղբա՛յր Կիրակոս, ո՞ւր էիր այսքան ատենէ ի վեր···

Արդարեւ, պիտի կրնայի՞ք զսպել այս կանչը եւ լայն, հրճուն քրքիջ մը, կարդալով այս հրէշապատում հէքեաթը:

Ուրեմն, «պահակները արթուն են»: Վա՜յ «դաւաճաններուն· մանաւանդ ռամկավարներուն, որոնք մինչեւ հիմա համբաւ հանած էին իբրեւ հաւատարիմ բարեկամները Խ· Հայաստանի:

Հիմա եթէ ըսէինք թէ կոտոշաւոր սուտ մըն է որ կը գլորեն ափ մը ապուշներ, պարզապէս պատասխանած պիտի ըլլայինք հրէշային բանսարկութեան մը:

Ուրեմն, գոհանանք արձանագրելով կարմրադրոշ ցնդաբանութիւնը եւ անցնինք այս առթիւ պարզուած երեւոյթին:

Առաջին անգամ չէ որ հակադաշնակցական մոլուցքը կը մթագնէ նոյնիսկ երիտասարդներու աչքերը, մեր պատմութեան ամէնէն տագնապալի մէկ շրջանին:

1932ին ալ, երբ գործակցութեան փորձ մը կը կատարուէր Դաշնակցութեան եւ ռամկավարներու միջեւ, նոյն տարրերը հազար աղբիւրէ ջուր քաշեցին, ապացուցանելու համար թէ դաւադրութիւն մը կը կազմակերպուի Հայաստանի դէմ:

Մարդիկ չհանգստացան, մինչեւ որ գործակցութիւնը ջուրն ինկաւ,—այսինքն Հայաստանը փորձանքէ մը ազատեցաւ···

Հիմա նորէն հոտ են առեր ագռաւները, գիտնալով հանդերձ որ ոչինչ փոխուած է կուսակցական յարաբերութեանց մէջ:

Շատ - շատ, մեղմացած են բանավէճերը, ի տես կացութեան մը որ առ նուազն չարաշուք է, սահմանէն անդին թէ աստին:

Եւ մենք պիտի ուզէինք որ այդ սթափումը տարածուէր նաեւ ուրիշ հոսանքներու վրայ: Որովհետեւ, ինկապէս որ կը գտնուինք մեր պատմութեան ամէնէն ճակատագրական մէկ շրջանին մէջ:

Հասարակ սրիկաներ միայն կրնան ժխտել այս պարագան, ո՛ւր որ ալ գտնուին: Իսկ այդ սրիկաներու առաջին կարգին վրայ պէտք է դասել անոնք որ դեռ կը ճգնին պարտկել բուն իսկ Հայաստանի կացութիւնը, այնքան մռայլ հաւանականութեանց առջեւ: Ոչ միայն պարտկել, այլ եւ օրօր կարդալ, թմրեցնելու համար հանրային գիտակցութիւնը:

Բուն դաւաճանութիւնը այս է, եւ ոչ թէ փոխադարձ հասկացողութեան որ եւ է փորձ, կանխելու, գոնէ սահմանափակելու համար ահաւոր չարիքներ:

Հարց մը եւս,—որո՞ւ անունով կը կոնչեն այս փետրաթափ ագռաւները, երբ Երեւանն անգամ թքած է իրենց երեսին, ամէն յարաբերութիւն խզելով եւ ամփոփուելով իր պատեանին մէջ···

Եւ ո՞վ կ'ուզեն խաբել իրենց սնամէջ յոխորտանքներով, որոնք ոչ իսկ ժանգոտած թիթեղի ձայն մը կ'արժեն:

Գոնէ յիշէի՛ն իրենց երէկուան կուպքերուն վախճանը, այնքան եղերական եւ աննախընթաց:

Տ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՉԷՅՄՊՐԼԷՆԻ ՏՂՈՒՆ ԴԷՄ

Իրլանտացիները կը շարունակեն ահաբեկիչ արարքները

Հինգշաբթի ժամը 3ին ռումբ մը պայթեցաւ Իրլանտայի ազատ պետութեան Թրէլի քաղաքին մէջ, այն պանդոկին քով ուր պառկած էր Անգլիոյ վարչապետին տղան, Ֆրէնսիզ Չէյմպըլէն, 24 տարեկան:

Երիտասարդը այդ հիւրանոցը կը բնակէր երեք օրէ ի վեր, երեք գաղտնի ոստիկաններու հսկողութեան տակ: Քիչ անդին ալ կը գտնուի զօրանոց մը: Հակառակ ձեռք առնուած զգուշութեանց, ահռելի պայթիւն մը տեղի ունեցաւ, խորտակելով բազմաթիւ ապակիներ եւ պատ մը: Ոստիկանները եւ պահակները անմիջապէս դէպքին վայրը հասան եւ խուզարկութիւններ կատարեցին թաղին մէջ, առանց կասկածելի մարդու մը հանդիպելու: Այս առթիւ գտան լարուած ռումբի մը կտորները: Կը կարծուի թէ այս ռումբը դրուած էր հիւրանոցը տանող պարտէզին դրան առջեւ:

Ոստիկանութիւնը այս մահափորձն ալ կը վերագրէ իրլանտացի յեղափոխականներուն, որոնք երեք օրուան մէջ 10 -- 12 դժոխային մեքենաներ պայթեցուցած են Անգլիոյ գլխաւոր քաղաքներուն մէջ: Նոյնքան ռումբեր ալ ոստիկանութեան ձեռքը անցած են անվնաս: Խուզարկութիւնները կը շարունակուին լայն տարածութեան մը վրայ, մասնաւորապէս Լոնտոնի մէջ, ձերբակալելու համար դաւադիրները: Առջի օր ռումբ մը եւս պայթեցաւ Լանքաշիրի մէջ: Ոստիկանութիւնը պաշտպանութեան տակ առած է ոչ միայն նախարարական հաստատութիւնները, այլեւ օդանաւային կայանները եւ ուրիշ պետական շէնքեր: Իրլանտայի կառավարութիւնը շարժման մէջ դրած է 12,000 մասնաւոր ոստիկաններ, հետապնդելու համար դաւադիրները:

Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ ճնշումը Արեւելեան Եւրոպայի եւ Պալքաններու մէջ

«Թան »ի Հռոմի թղթակիցը մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ կոմս Չիանոյի Պելկրատ այցելութեան: Իր կարծիքով, այդ այցելութեան նպատակն է Եուկոսլավիան բաժնել Վերսայլի ցանցէն, ուրիշ խօսքով՝ Ազգերու Դաշնակցութենէն, Ֆրանսայէն եւ Անգլիայէն: Նկատի առնելով Եուկոսլավիոյ քաղաքական եւ տնտեսական յարաբերութեանց զարգացումը «առանցք»ին հետ, Իտալիա կը ջանայ շահագործել այդ նոր կացութիւնը, Եուկոսլավիան բոլորովին բաժնել արեւմտեան Եւրոպայի ազդեցութենէն եւ կապել «առանցք»ին: Արդ, Եուկոսլավիա պալքանեան գլխաւոր պետութիւնն ըլլալով, եթէ ամբողջովին «առանցք»ին յարի, հարաւային արեւելեան Եւրոպայի միւս բոլոր պետութիւնները, Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան եւ նոյնիսկ Թուրքիա ուզեն չուզեն իրեն պիտի հետեւին: *Այդ պարագային, եթէ պատերազմ ծագի, այս պետութիւնները պիտի դառնան հայթայթիչները Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ,— տեսակ մը շտեմարան պարենաւորման եւ տնտեսութեան: Ճիշդ է որ Գերմանիա եւ Իտալիա մրցակիցներ են այս շրջանին մէջ· բայց Հռոմի (Չէյմպըլէն) այցելութեան բացասական ելքէն վերջ, Իտալիա հարկադրուած է գերմանական քաղաքականութեան հետեւիլ Պալքաններու մէջ:*

Փարիզի արմատական օրկանին քաղաքական խմբագիրն ալ կը կարծէ թէ դաշինք մը պիտի կնքուի Եուկոսլավիոյ եւ Հունգարիոյ միջեւ, յետոյ Լեհաստանն ալ ձգելու համար ցանցին մէջ: Հռոմի օտար շրջանակներուն մէջ կը կարծեն թէ կոմս Չիանոյի այցելութիւնը Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ առաջին քայլն է դիրք բռնելու Վոսփորի վրայ: *Դանուբեան դաշինքը կրնայ կնքուիլ քանի մը ամիսէն, շնորհիւ Հռոմի եւ Պերլինի ճնշումին: «Ռումանիա կրնայ թուլնալ, եւ մանաւանդ Պուլկարիա եւ Յունաստան կրնան դիւրաւ հետեւիլ Պելկրատի շարժումներուն, եթէ անակնկալ դէպքեր չխանգարեն այն աշխատանքները զորս Հռոմ - Պերլին առանցքը յառաջ կը տանի հսկայի քայլերով»:*

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ԵՐԵՍՓ· ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

Թեր ու դէմ ճառեր միջնորդութեան մասին

Երեսփ· ժողովին հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ նոր ճառեր խօսուեցան սպանիական հարցին առթիւ, մեծ մասով ի նպաստ միջամտութեան:

Փա տը Քալէի երեսփոխանը զանգատեցաւ թէ Ֆրանսա կը տկարանայ շարունակ տեղի տալով միահեծան պետութեանց ըսպառնալիքին առջեւ: «Պէտք է որ Ֆրանսան մնայ եւրոպական մեծ պետութիւն մը, տէր տիրական իր բարեկամութեանց եւ վինակցութեանց: Պէտք չէ թոյլ տալ որ Սպանիան իտալական կամ գերմանական գաղթավայր մը դառնայ:

Բոլշեւիկ երեսփոխան մը, Ֆլօրիմոն Պոնթ, բացատրեց թէ «Ֆրանսայի ճակատագիրը Քաթալոնիոյ մէջ կը գտնուի: Մինխի համաձայնութենէն ի վեր, Ֆրանսայի ռազմագիտական դիրքը մեծապէս տկարացած է: 1914ին մենք միայն մէկ սահմանագլուխ ունէինք պաշտպանելիք: Այսօր ունինք երկու հատ, Հռենոս եւ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ· էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔԱՅՆԵՐ ԲԱՆԿԱԼԷՆ

Սիրտը նեղացողը «Յառաջ»ի դուռը կը զարնէ:

Այս շաբթու երեք օր իրարու վրայ:

— Գանգատ ունիմ, պարոն խմբագիր:

— Գրէ:

— Ես գրել չեմ գիտեր· երկու խօսքով պատմեմ, դուն գրէ·

—· Պատմէ:

Եւ տիկինը պատմեց ·

--- «Տարեգլխու վերջին շաբթուն երախայիս հիւանդութեան պատճառաւ յետին թշուառութեան մը մատնուած ըլլալով, սախպուեցայ Պ· Գ· Կիւլպէնկեանի նամակ մը ղրկել, որպէսզի փարատէ իմ թշուառութիւնս: Բարերարը առանց ժամանակ կորսնցնելու ղրկեց իր յանձնարարականը, ըսելով թէ շաբաթ օր Դեկտեմբեր 30, ժամը 14ին կ'երթաք Ժան Կուժոնի Հայոց եկեղեցին եւ կը ստանաք: Ես գիր կարդալ չգիտնալով, հետս մէկը առի եւ ներկայացայ, բայց դժբախտաբար յետաձգեցին յաջորդ շաբթուան: Սպասելով յաջորդ շաբաթ, դարձեալ հետս մէկը առի ու գացի, բայց այս անգամ ալ «երկուշաբթի եկուր» ըսին: Երկուշաբթի ձամբու դրամ չունենալով, չկրցայ երթալ եւ դարձեալ հետս մէկը տանելով ուրբաթ օր գացի: Այդ օրն ալ «դիւանատունը գոց է» ըսելով երկուշաբթի պիտի գաս ըսին: Ճարահատ երկուշաբթի օր չորրորդ անգամ ըլլալով ներկայացայ եւ ինծի ըսին թէ մատդ կոխէ, ես ալ կոխեցի երկու երեսի վրայ, յետոյ նամակին վրայ գրեն են որ յունուար 16ին ստացած եմ երեսուն ֆրանք, մինչդեռ քանի մէկ ֆրանք ասկէց անկէց առնելով մեթրոյին ծախսեր եմ: Եւ առանց ստանալու դրամը, ես վերադարձայ տունս: Արդեօք ազնիւ բարերարը մեթրոյի դրա՞մ վճարելու համար կը յատկացնէ իր նպաստը, թէ ոչ թշուառ զաւակներու աղի թարմ արցունքը դադրեցնելու համար··· Տուն վերադառնալէս յետոյ ամուսինս կարդաց նամակը ուր գրուած էր թէ դրամը ստացած է· ինչպէս կ'ըլլայ որ չստացած դրամ մը ստացած կ'ըլլամ: Յաջորդ տասը ամուսինս ինք գնաց որպէսզի «ստացած է»ն սրբել տայ· բայց քարտուղարը ամենածանր դժուարութիւններ յարուցանելով կը հաւանի մատ կոխած կնիքին մէկը տալ եւ նամակին վրայ ալ (17 յունուար) կարմիր մատիտով գրել·---«Զրնդունեց երեսուն ֆրանքը»: Այս առթիւ գոհեիկ հայհոյանքներով կ'անարգէ ամուսինս »:

Պատմութիւնը այնքան խօսուն է, որ զանց կ'առնեմ որ եւ է խորհրդածութիւն:

Ուրիշ մը·

— Պարոն խմբագիր, գիտեմ որ բանկալի գործերով չէք հետաքրքրուիր, բայց մտիկ ըրէք: Եկեղեցի գացեր էի կիրակի օր, ներկայ ըլլալու համար հոգեհանգիստի մը: Ի՜նչ խեղճութիւն, վարդապետը Պելժիա գացեր է, քահանաներէն մէկը՝ Զուիցերիա, միւսները՝ չեմ գիտեր ուր, ամբողջ հոգը ձգեր էին ալեհեր եւ ազատ քահանայի մը վրայ: Լոյսերն անգամ համրանքով էին վառեր:

— Բնականաբար այդպէս պիտի ըլլայ, քանի որ նախապէս չեն սակարկած: Անշուշտ ո եւ է «ղարիպ» մըն էր հանգուցեալը, ոչ իսկ մեծապատիւ:

— Ի՞նչ կ'ըսէք, պարոն խմբագիր, հոգեհանգիստը նուիրուած էր բարեբարին, Աղեքսանդր Մանթաշեանի: Գիտնայիք ո՜րքան յուզուած էին ներկաները:

— Այդպէ՞ս, ուրեմն յանցանքը Մանթաշեանին է, որ մեռած ատեն կտակ մըն ալ չէ ձգած եկեղեցւոյ պաշտօնեաներուն, քարտուղարէն մինչեւ ժամկոչն ու լուսարարը, նշդելով հոգեհանգիստին օրը, ժամանակացոյցը, վառելիք ջահերուն եւ մոմերուն տեսակը, քահանաներուն եւ միրացուներուն թիւը եւ ուրիշ մանրամասնութիւններ (բոլոր ծախքերը իր վրայ):

— Ներելի չէ հեգնել, պարոն խմբագիր: Կը խնդրեմ արձանագրել բողոքս, ի բուժումն զայթակղեալ մը տաց

— Եթէ արձանագրելով բանկալը կը բարեկարգուի, էրանի՜ ձեզի:

ՎԱՀԷ

ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԿԵԱՆՔԸ ԱՆԹԵԼՈՎ

Ռատիօ 37 ատենէ մը ի վեր ձեռնարկած է ներկայացնելու Փարիզի օտար գաղութները, տրամադրելով մէկ ժամ:

Արդէն ներկայացուած են կարգ մը գաղութներ, ռուսական, ռումանական, ամերիկեան, չեխական, լեհական, անգլիական, եւայլն:

Ռատիօ 37ի վարչութիւնը մէկ ամիսէ ի վեր հայկական կեանքի մասին ալ պրպտումներ կատարած ըլլալով, պիտի ներկայացնէ ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, 24 ՅՈՒՆՈՒԱՐ, ԳԻՇԵՐՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 9ԻՆ:

Հաստատութեան ներկայացուցիչները տեսած են «Անուշ»ի ներկայացումը, խօսակցութիւններ ունեցած են Բարեգործականի, Համազգայինի, Հայ Կամաւորներու եւ ուրիշ միութեանց վարիչներուն հետ, ինչպէս եւ Ա· Խատիսեանի, Ա· Չօպանեանի եւ ուրիշներու հետ: Այցելած են Փարիզի Հայոց եկեղեցին, Մուրատեան վարժարանը, Հայ· Ուսանողական Ակումբը, Նուպարեան Մատենադարանը, Ալֆորվիլ եւ ուրիշ հայաշատ վայրեր, *տիսքեր* առնելով:

Երկու շաբաթ առաջ, Ռատիոյի արձանագրութեանց բաժնին տնօրէնը, Պ· Ռիէռա, մասնաւոր ժամադրութեամբ այցելեց նաեւ *Յառաջ*ի խմբագրատունը, եւ մնաց մօտաւորապէս մէկ ժամ: Այս առթիւ մեր խմբագիրը ամփոփ տեղեկութիւններ հաղորդեց ֆրանսահայ գաղութի հաստատման, համրանքի, կատարուած շինարարական աշխատանքներու, զինուորագրութեան, ինչպէս եւ հայեւֆրանսական մշակոյթի յարաբերութեանց մասին: Յետոյ տեղի ունեցաւ կարն խօսակցութիւն մը՝ *միքրոֆոնի* առջեւ, մինչ դուրսը՝ փողոցին մէջ տեղաւորուած գործիքը կ'արձանագրէր հարցպատասխանին, եւ տպարանի մեքենաներուն թաւալումը: Պատահաբար ներկայ ըլլալով, Տիկին Գեւոնեան ալ ժողովրդական երգ մը երգեց:

Ուրեմն, երեքշաբթի ժամը 9ին, *Ռատիօ* 37:

»»» · «««

2 ԱՌ ՀԱՐԻՐ *բացառիկ տուրքին գործադրութիւնը կը սկսի յունուար 23էն (երկուշաբթի): Քաղաքապետութիւններէն ստանալ մասնաւոր թուղթեր, անոր համեմատ կատարելու համար գործողութիւնները (գործատէրերը պարտաւոր են վար դնել իրենց պաշտօնեաներուն տուրքը, մաս – մաս վճարելու համար պետական գանձին):*

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՄՈՒԼԻՍ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ՝ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

Հռոմի տեսակցութենէն ետք՝ աշխարհի «ջոջ»երուն քաղաքականութեան ծանրութեան կեդրոնը դարձեալ փոխադրուած է միջին եւ արեւելեան Եւրոպայի մէջ, ուր Գերմանիա ժամանակէ մը ի վեր կը կատարէ հաշուած - չափուած, ծրագրեալ եւ հիմնական աշխատանքներ։

Այս աշխատանքին ուղղութիւնը յըստակ է,— դէպի Ռուսիա։ Նպատակն ալ որոշ է,— ստեղծել ամբողջական Ուկրայնա մը, որ բաւարարութիւն տայ Գերմանիոյ ծաւալականութեան պահանջներուն, նախանիւթեր ձեռք ձգելու եւ առեւտրական - տնտեսական ձեռնարկներ զարգացնելու տեսակէտներէն։

Կը թուի թէ Պերլինի ղեկավարները այս գործը յառաջ պիտի մղեն ոչ թէ այն արագ, հարուածային, քիչ մը կոպիտ թափով, որով իրականացուցին Աւստրիոյ Անշլուսը եւ Զուտէթ - եայի կցումը, այլ քայլ առ քայլ, դանդաղօրէն, ճամբու վրայ ինկած խոչընդոտները մէկիկ մէկիկ հարթելով։

Այս գծին վրայ՝ առաջին յաջողութիւնը ունեցաւ արդէն Պերլին, այս չաբթուան ընթացքին։ Հունգարիա մտաւ Հակաբոլշեւիկ Ուխտին մէջ, այսինքն միացաւ Պերլին-Հռոմ-Թոքիօ առանցքին։

Մինչեւ վերջերս, Պուտափէշտ կը թաւալէր խստօրէն իտալական քաղաքականութեան շուրջ, որ Դանուբի հովիտին մէջ չափով մը Գերմանիոյ դէմ տնտեսական ազդեցութեան գօտիներ ստեղծելով էր կլանուած։ Այդ օրէն ասդին, երբ Հունգարները հեբակլեան փորձեր ու ճիգեր գործ դըրին Կարպաթեան Ուկրայնայի մէջ սահմանակից դառնալու Լեհերուն, եւ ձախողեցան՝ հանդիպելով Պերլինի վճռական «ոչ»ին, այն օրէն ասդին Հունգարիոյ ուրիշ ճամբայ չմնաց, եթէ ոչ մտնել գերմանական ծիրին մէջ, մանաւանդ այժմ, երբ եւրոպական նոր կացութեանմէջ իտալական շահերը զուգընթաց կ'երթան Պերլինի շահերուն հետ եւ կեդրոնական Եւրոպայի մէջ իտալեւգերման նախկին մըրցակցութիւնները վերջ գտած են։ Իտալիա երեսը դարձուցած է դէպի կապոյտ Միջերկրականը, իսկ Գերմանիա՝ դէպի արեւելեան Եւրոպա։ Այս զուգահեռ քաղաքականութիւնը այլեւս անտարակուսելի է, որ կը կազմէ Պերլին - Հռոմ առանցքին էութիւնն իսկ։

Հունգարիոյ ներգրաւումէն ետք, Պերլինի համար կարգը եկած է Լեհաստանին, որ դրուած է իր դիրքը ճշդելու ճակատագրական երկընտրանքին առջեւ։ Կամ Ռուսիոյ հետ, թիկունքը վստահած Ֆրանսական դաշինքին, որ շատ բան չի խոստանար, կամ Առանցքին հետ։ Ասոր ապացոյցն են դնդ. Պէքի այցելութիւնը Պերլին եւ այն պաշտօնական այցելութիւնը, զոր պիտի տայ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը Յունուար 26ին՝ Վարշաւա։

Լեհաստանի մայրաքաղաքին մէջ քաղաքական շրջանակները շատ յըստակ կ'ըմբռնեն ծանր կացութիւնը եւ ելք կ'որոնեն։ Հապա ի՞նչպէս հարթել Տանցիկի կնճիռը։ Հապա՞ Կալիցիոյ խնդիրը, ուր մօտ 7 միլիոն Ուկրայնացիներ կան, որոնք սկսած են խըլտիլ արդէն եւ անբաժան մասը պիտի կազմեն ապագայ ուկրայնական պետութեան, որ գերման ծրագրին,— «դրոհ դէպի Արեւելք»— հիմնաքարն է։

Եւրոպական լաւատեղեակ մամուլի եւ արտայայտութիւններէն ցարդ որոշ չէ, թէ Պերլին ինչ ձեւով պիտի իրականացնէ ուկրայնական պետութեան կազմակերպման հարցը։ Ամէնքն ալ կ'ընդունին արդէն, որ Գերմանիա կը քալէ դէպի արեւելք, դէպի Ռուսիոյ ներսը, կը ձգտի անջատել Ուկրայնան մեծ Ռուսիայէն։ Բայց ցարդ որոշ չէ, թէ նորակազմ պետութիւնը ի՛նչպիսի յարաբերութիւններու մէջ պիտի դրուի, որմէ չտուժեն Լեհաստան, Հունգարիա, Ռումանիա եւայլն, որոնք անմիջական դրացիները պիտի հանդիսանան անոր։

Միւս կողմէն՝ Լեհաստանի համար կործող զինակցութիւն մը Մոսկուայի հետ գերմանական ահարկու ուժին դէմ այնքան վտանգաւոր է, որ Վարշաւա չի կրնար պաղարիւն կերպով հաշուի չառնել ու չհաշտուիլ գերման միրձեցման հետ, Առանցքին կապելով այսուհետեւ իր բախտը՝ քաղաքական յարափոփոխ աշխարհին մէջ։

Անկէ յետոյ՝ Ռումանիա պիտի դտնէ ինքզինք ծանր ճնշումի, կըղզիացման վտանգին տակ եւ, կամայ ակամայ, պիտի խոնարհի առանցքին առջեւ, թերեւս նոյնիսկ հողային զիջումներով կենակցութիւն ստեղծելով Հունգարիոյ հետ եւ միւս կողմէ զոհելով Պուքովինայի ուկրայնական շրջանը։

Այս գծով է որ կ'ընթանայ Հիթլէրի արեւելեան քաղաքականութիւնը այժմ, ներզօր, ազդու, վճռական հանգրուաններով։ Ռուսիոյ ճամբան փակող կամ եղերող բոլոր պետութիւնները առնել գերման ազդեցութեան գօտիին մէջ, անոնցմէ գնել նախանիւթեր, եւ փոխարէնը տալ ճարտարարուեստական ապրանքներ։ Այս դասաւորումը գլուխ հանելէ ետքն է որ պիտի ձեռնարկուի, ըստ երեւոյթին, դրոհին դէպի Ուկրայնա եւ Սեւ ծով, որ ի հարկէ չի կրնար առանց արիւնահեղութեան յաջողիլ, քանի որ Խ. Միութիւնը կամայ ակամայ պիտի դիմադրէ ուկրայնական դաշտերուն մէջ ներխուժող արտաքին ուժերուն։

Պերլինի այս քաղաքականութեան վաստերըտեսանելի են ոչ միայն նախարարներու այցելութիւններէն եւ հակաբոլշեւիկ ուխտի ընդարձակումէն, այլ եւ այն գործնական քայլերէն, զորս կ'առնէ Գերմանիա։ Ահա սկսած է շինել ինքնաշարժի մեծ ճամբայ Չեխոսլովաքիոյ մէջէն դէպի Ռումանիա։ Վերջերս ընդհարումներ տեղի ունեցան Հունգարներու եւ Չեխերու միջեւ, Ռութենիոյ սահմաններուն վրայ։ Ասոնց պատճառը այն էր, որ գերման ճնշումի տակ Չեխոսլովաք—հունգար սահմանագլուխը թեթեւ սրբագրութեան մը ենթարկուեցաւ եւ ետ առնուեցան այն փոքր գիւղաքաղաքները, որոնց մէջէն պիտի անցնի գերման խճուղին, բուն Ռութենիոյ կեդրոնը ըլլալով բարձր լեռներու դժուարանցանելի շրջան եւ անյարմար՝ ճամբու շինութեան։

Նոյնպէս թերթերը կ'արձանագրեն, որ Գերմանիոյ նախաձեռնութեամբ քարիւղի խողովակներ պիտի զետեղուին Սլովաքիոյ մէջէն դէպի Ռումանիա, դիւրացնելու համար այս թանկագին ու փորձանքաւոր, բախտորոշ հեղուկին մուտքը Գերմանիա՝ Ռումանիայէն։

Գերմանիա կը դիմէ Արեւելք ոչ թէ ճամբու վրայ գտնուող տարրերը թըշնամացնելու, այլ զանոնք բոլորն ալ իրեն կապելու, իւրաքանչիւրի շահերը հաշուի առնելու ծրագրով։ Նոյնիսկ այս մտքով ալ կը սերտացնէ իր կապերը Պելկրատի հետ, տնտեսական կարեւոր դաշնագիր մը ստորագրելէ ետք, եւ շուտով ալ մարաջախտ Կէօրինկը պիտի երկէ Եուկոսլաւիա՝ կոմս Չիանոյի Պելկրատ այցելութենէն վերջ։

Ուրիշ խօսքով՝ Գերմանիա կը ջանայ Խ. Միութեան շուրջ ստեղծել պետութիւններու շղթայ մը, կղզիացնել զայն արեւմուտքի բոլոր կապերէն, արեւելքէն նեղել Ճափոնի միջոցաւ, եւ այս ոստայնին մէջ իրականացնել Ռուսիոյ անդամատման հըսկայական ծրագիրը, որ Վերսայլէն ետք ամենէն մեծ, ամենէն ապշեցուցիչ երեւոյթը պիտի կազմէ մարդկային պատմութեան մէջ։

Ի՞նչ օրերու հասցուցին քեզ Սթալինները, ո՛վ Ռուսիա։ Քու զինակցութիւնդ առենօք ձեռքէ ձեռք կը խըլէին Եւրոպայի «ջոջ»երը, իսկ այսօր բոլորը կը փախչին, մեծ ու փոքր, ինչպէս մարդ կը փախչի բորոտէ մը...

Ա. ԿԵՍԱՐ

ԿԱՂԱՆԴԸ ՃԵՊԵԼ-ՄՈՒՍԱՅԻ ՄԷՋ

Տարբեր կ'ըլլայ Կաղանդը մեր գիւղերուն մէջ։ Գերադանցապէս մանուկներուն տօնն է ան, թէեւ առանց Կաղանդ Պապայի, կ'ըլլայ ան սա ձեւով։

Դեկտեմբեր 30ին, ցերեկը, դեռ պատանի չեղած ամէն մանչ, դարաւոր աւանդութեան մը համաձայն, պէտք է արդէն կտրած ըլլայ իրեն համար դափնիի ճիւղ մը, որուն ծայրը պայման է որ ըլլայ փնջաձեւ ու տերեւառատ եւ որուն Ճէպէլ-Մուսայի մեր դաւարաբարբառը կաէղուեդ (կաղանդ) անունը կուտայ։ Այսչափը կը պատկանի Կաղանդի նախապատրաստական բաժնին, կայ սակայն գիշերային մասը, որ աւելի հետաքրքրաշարժօրէն կ'անցնի քան ցերեկուանը։

Նոյն օրուան գիշերն ենք ուրեմն, տեղայ անձրեւ, կարկուտ թէ նոյնիսկ ձիւն, ըլլայ երկինքն աստղազարդ, թէ բոլորովին մռայլմած միեւնոյնն է, իւրաքանչիւր գիւղի իւրաքանչիւր մանուկ, եթէ տաս տարեկան մը կայ արդէն, ալ չի կրնար բոպէ մը իսկ տունը մնալ ընթրիքէն ետք. այլ ընդհակառակն, զայն մեծապէս թերացած կը գտնեն իր ընկերները, եթէ ընթրիքէն անմիջապէս վերջ ու ընթրիքին վերջին պատառը չկլլէ եկեղեցիին բակը։ Եւ որպէսզի զերծ մնան ընկերներուն տեղատարափ մեղադրանքներէն, վայրկեան առաջ կը փութան գիշերուան սրբազան հաւաքատեղին, իրենց ընթրիքին կէսը դրպաններուն մէջ։ Մանուկներուն հոկումին ուրախազոյն գիշերն է այս, ի յարգանս Կաղանդին։

Եւ հոն, եկեղեցիին բակին մէկ ապահով անկիւնը, դուք կը տեսնէք մեծ ու պզտիկ քանի մը խարոյկներ,

ԿԵԱՆՔԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ

ՃԱՄԲՈՒՍ ՎՐԱՅ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Շարունակենք մաշել մեր բառամթերքը: Կը խորհիմ այս կերպով ալ վառ պահել մեր դասարանին հետաքրքրութիւնը: Մանաւանդ գրգիռ ըլլալ նոր գրողներէն ոմանց՝ նորագոյն ասութիւններու եւ հինէն գործածուած բայց հիմա կերպով մը խորթացած բառերուն միջեւ ընտրութիւն ընել: Արդեօք պիտի գտնե՞մ համամիտներ, թէ մեր արդի բոլոր լաւագոյն գրուածներուն լեզուն տեսակ մը միօրինակութիւն, մերթ տաղտկալի ըլլալու աստիճան նոյնութիւն մը կը պարզէ: Եւրոպայի լաւագոյն հեղինակները միշտ թարմութիւն մը կը բերեն իրենց տոհմային լեզուին մէջ, ոչ միայն բացատրութիւններու, քերթողական, իմաստասիրական, ընկերային տեսակէտով նորութիւններու, այլ բառերու եւ անոնց պէսպիսութեան, հոմանիշներու առատութեան գործածութեամբ: Այդ է պատճառը որ մեր բազմաչարչար նոր սերունդին կը դիմեմ դարձեալ, այս թերին լրացնելու համար մերթ թարգմանութիւններով ալ զբաղելու հարկը յիշեցնելով:

Խորենացին «համազն» կը գործածէ իբրեւ հայրենակից, եւ որմէ կարելի է աներկիւղ գործածել համազնեայ (ինչպէս կ՚ըսենք մերազնեայ): Իշխանակից կրկնելու տեղ կ՚ըսէ՝ համիշխան, իբրեւ կաթողիկոսակից ալ գործածելով նոյն բառը:

Ինչպէս յաճախ կրկնած ենք, բառերու այս պրպտումին կամ յիշատակութեան նպատակը այն չէ բնաւ որ առհասարակ եւ անխտիր անոնք գործածուին մեր արդի գրականին մէջ, այլ կը փափաքինք միայն դնել զանոնք ուշադիր հետեւողներու առջեւ, պարզելու համար թէ մեր լեզուին ճոխութիւնը եւ թէ այդ բառերուն ներդաշնակութիւնը ու նոր պէտք մը գոհացնելու անոնց ընծայած դիւրութիւնը:

Երթալով բոլորովին մոռցուածի պէս եղաւ «յաչաղկոտ» (նախանձէն ինքզինքը ուտող, եւ այդ պատճառաւ զրպարտող), «յաչաղել» բայէն: Բայը կրնանք զանց ընել, բայց անկէց ածանցուած գոյական կամ ածական կարելի է գործածել մաղելով: Մեր հինները (անմիջական նախորդ սերունդը) չէր մոռցած «յաչաղկոտ»ը, ինչպէս՝ «ընդմտատար» (քինայոյզ, բան չմոռցող) եւ այս կարգի անհրաժեշտ բառեր, որոնց փոխարէն հիմա մէկ բառով կը գոհանանք: Հայկական ձուլարանին ապրանքները պէտք չէ այսպէս իբրեւ «աւելածոյ» թեթեւօրէն նետել: Իւրաքանչիւր բառ իր սեփական ոսկերչութիւնը ունի, մայր բունի մը վրայ հաստատուած: Եւրոպական լեզուներուն ամենամեծ մասը իրենց մայր բունին կապուած են, բայց հայկականէն սա տարբերութեամբ որ վերջինս (մերը) իր իսկ սեփական բունը ունի, մինչ հելլէն ու լատին ցեղալեզուին գացած կապուած են ոչ-հելլէն ոչ-լատին ազգեր, հազիւ բնիկ աննշան եւ անվերլուծելի տեղական բառերու մթերք մը ունենալով: Հայը իր հայկական լեզուին կապուած է, քանի մը մայր բուներու մէջ ինք առանձին իր ակօսը ունենալով, եւ անշուշտ յարակցութիւններ, աղերսներ պահպանելով միւսներուն հետ: Այս է, յոյժ համառօտիւ, հայկական բարբառին մայրաբունի հանգամանքը: Պահենքմնայենք լեզուական մայրբունի այս հանգամանքը, գիտակցելով միշտ, թէ այս իրողութեան շնորհիւ է որ մինչեւ հիմա ձուլուած չենք, ոչ հին ոչ նոր ժամանակներու մէջ, եւ սակաւին ունեցած ենք կենդանի մեր մէջ ցեղային ինքնուրոյնութեան, ինքնորոշումի մեծ փաստը, որ պատմութեան ընթացքին՝ յաճախ ահեղ համեմատութիւններ առաւ լեզուական-ցեղային գոյամարտը մղելու պահուն: Այո, Հայորդիներ, ահա իրողութիւն մը՝ որ մինչեւ այսօր ճշմարտութիւն է: Պաշտպանենք այս ճշմարտութեան առջեւ, եւ սարսափ ձուլումէ եւ լեզուափոխութենէ: Մնացածը դուք գիտէք:

Աւանդապահ հիներուս կը մնայ ղողղոջուն քայլերով հաւաքավայրէ հաւաքավայր շրջան կատարել՝ լեզուին հողխշունչ կտակարանը կարդալ յայտնի կամ գաղտնի: Բայց այս ղողղոջ վիճակին մէջ չենք կրնար անշուշտ օտարութեան գայլին յափշտակիչ ներխուժումը արգիլել: Ան մեր ֆիզիքական կարողութենէն վեր է: Ան ձեր գործն է միայն, ձեր, ով միջազգային վայրագութեան զոհեր: Ինչ որ մեր գործն է, ահա.—

Մեսրոպին համար Խորենացին քանի մը տողերու մէջ ձեզի հետ կարդացինք մտօք ծննդական, որ, կը նշանակէ հանճարեղ (ծննդական): Հիմա, փոքրիկ միջանկեալ մը.— Ծննդական-հանճարեղ: Հանճարը բնականէն խելքն է, խելացութիւն, միտքը բաց, տեղական կամ ընդհանուր կրթութեան հետ այնքան կապ չունեցող: Ծննդական բառը Ֆրանսական génial բառն է, որ ճշդիւ իր արմատով (génie) կը նշանակէ ծնունդ, որուն համազօր եւ սերնդակից է նաեւ հայկական բառը (ծնունդ): Ինչ որ խնամուած կրթութեամբ եւ հետզհետէ ունակութիւններով կը ստացուի, կը կուտակուի՝ «Տաղանդ» է, կ՚ըսենք հանճարեղ պատանի (ի ծնէ խելացի) եւ կ՚ըսենք՝ տաղանդաւոր գրագէտ: Տարբերութիւնը կը հասկցուի անշուշտ: Կը մնայ գիտնալ թէ նախնական «ծննդական»ին եւ կերպով մը անոր յաջորդին կամ փոխանորդին — հանճարեղին— միջեւ կա՞յ արդեօք հանդիպութիւն մը: Փորձենք տեսնել եւ... կակազել:

ՏԱՐԱԶ

գերման ճարտարարուեստը: Յիշելէ ետք թէ այդ գործով զբաղողները Սուրիացիներ, Հայեր, Հնդիկներ եւ Հրեաներ են այնտեղ, կը զգուշացնէ նիւթական կորուստներէ: Ապացոյցը տալու համար թէ Հայերը այդ կարգին դասելու իրաւունք չունին, ուշադրութեան կը յանձնեմ հայրենակիցներուս որ կարելի եղածին չափ զգոյշ գործեն եւ վարուին մեզ չճանչցողներու հետ, նոյնիսկ աւելորդ խօսք մը, վարպետութեան պարզ գովասանք մը, կասկած կ՚արթնցնէ Եւրոպացիին մէջ: Բարեբախտաբար ճարտարարուեստի թէ առեւտուրի բուն գիտակից տարրերը, օրինակ Գերմանացիները լաւ կը գնահատեն Հայերու առեւտրական բարեխղճութիւնը: Պերլինի մէջ կ՚ապրինք երկար ատենէ ի վեր եւ չենք կրնար ըսել թէ վստահութիւնը չարաչար գործածող ո եւ է նշանակելի դէպք պատահած ըլլայ: Ընդհակառակն, վստահ եմ որ ամէն պատուաւոր Հայ կրնայ ուզածին չափ ներկայացուցչութիւն ստանալ գերման հաստատութիւններէ մանաւանդ Իրանի եւ մերձաւոր Արեւելքի, Լիբանանի կամ Եգիպտոսի մէջ, եթէ քիչ-շատ առեւտրական պատրաստութիւն ունի:

Այս առիթով ըսենք որ ժամանակ է այլեւս, նաեւ մեր առեւտրական հին արժանիքը հպարտանքով ներկայացնելու: Մեր մտաւորականութիւնը եւ մեր թերթերը մանաւանդ, շատ կը սխալին եթէ աննկատ կը թողուն այս մարզը: Աշխարհի քաղաքականութիւնը առեւտուրի վրայ հիմնուած է: Վերադառնալով Գերմանիայի, կարելի է ըսել որ մեր Հայ առեւտրական կարողութիւնները կրնան օգտակար ըլլալ գերման տնտեսութեան: Մենք փոխադարձ վստահութիւն կրնանք վայելել եթէ ցոյց տանք թէ Հայու վստահելիութիւնը անբաղդատելիօրէն բարձր է եւ իրաւունք չունին մեզ դասելու աշխարհաքաղաքացիներու կարգը:

Դրուագ մը: Աքսորի կայանքէն ազատած, Դամասկոսի մէջ Հայերը գրեթէ ամէն առեւտուրով կը զբաղէին 1918—1919: Սակարանին մէջ ալ կային 2—3 Հայեր: Հայկական վստահելիութիւնը, խօսք մը տալով, պատուախնդրօրէն առուծախը այնքան նշանաւոր դարձեր էր որ Արաբները իրարու մէջ անգամ առեւտուրը վերջացնելու ատեն կը կապէին «Քէլամ արմէնի»— «Հայու խօսք» իրարու փոխանակելով:

Եւ դեռ Հայ առեւտրականութեան եւ բարձր առեւտրականութեան ինչպէս արհեստաւորութեան կեանքն ու գործը կը սպասէ իր լուրջ գրողին: Հալէպէն մինչեւ Իրան, Ռուսիայէն մինչեւ Պոլիս, Իզմիր եւ Մարսէյլ, այլեւ Հնդկաստան, Եգիպտոս, Իտալիա, Հոլանտա, Անգլիա եւ Ամերիկա ունեցած ենք եւ դեռ ունինք առեւտրականութիւն մը որ կրնայ տնտեսական եւ հետեւաբար քաղաքական ազդակ մը դառնալ:

Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Գ. Ժ. ՍԻՆԱՆԵԱՆ ՀԱՎԱՆԱՅԻ ԱՆԹԵԼԷՆ

Կը տեղեկանանք թէ յայտնի ջութակահար Գ. Ժորժ Սինանեան, որ ժամանակէ մը ի վեր Հավանա (Քուպա) կը գտնուի, հրաւիրուած է տեղւոյն անթելի կայանի վարչութենէն՝ նուագելու համար երկու ամիս (յունուար եւ փետրուար) շարունակ ամէն գիշեր ժամը 9ին (Փարիզի ժամով առաւօտեան ժամը 3): Հավանայի անթելիալիքին երկայնութիւն է 940 (Grandes ondes):

Մեր արուեստագէտ հայրենակիցը միաժամանակ հրաւիրուած է տեղւոյն երաժշտանոցէն՝ իբրեւ քննիչ մարմնի անդամ:

Հ.

ՐԱՖՖԻ ԼՍԱՐԱՆ

Դասախօսութիւն

Րաֆֆի լսարանը շարունակելով իր դասախօսութիւնները, անցեալ հինգշաբթի իրիկուն հրաւիրած էր Պ. Հրաչ Զարդարեանը: Դասախօսութեան նիւթն էր «Ո՞ւր է Խրիմեան Հայրիկի մեծութիւնը»:

Դասախօսը առաջին մասին մէջ ներկայացուց Խրիմեան Հայրիկը: Ծնած 1820ին, մեռած 1907ին, 87 տարուան իր կեանքը եղած է անհունօրէն բեղուն եւ բազմարդիւն:

Ծնած ըլլալով Վան, Հայրենի լեռներու շուքին տակ կը կրէր ազնուութիւնը իր ծննդավայրին, ուր կը սաւառնի Նարեկացիի վեհ ստուերը: Տունը ուր ծնաւ սերունդէ սերունդ պատկանած է Խրիմ ընտանիքին, ուրկէ ծագում առած է Խրիմեան անունը: Իր առաջին ուսուցիչը եղած է հօրեղբայրը, որ զայն կրթած է լաւ ոգիով: Ամուսնացած է երիտասարդ հասակին, բայց շուտով կորսնցուցած իր կինը, զաւակն ու մայրը: Ծուրջի դէմքերը շատ ազդած են իր վրայ:

Շատ ճամբորդած է Հայաստան ու Պոլիս: Հոգին կը խռովէր տեսնելով որ Քիւրտն ու Թուրքը կը թալանէին ու կը ջարդէին Հայերը, մեղսակցութեամբ կեդրոնի վարչութեան: Ցաւով կը նկատէ նաեւ հայ վաշխառուներու, աղա-էֆէնտիական տարրի պատճառած վնասները ժողովուրդին, որ ունէր երկու թշնամի՝ ներքին ու արտաքին:

Կը խորհի դարման գտնել, ժողովուրդը այս ստրուկ վիճակէն դուրս հանելու, եւ անոր դժբախտութեան պատճառներէն մէկն ալ տգիտութիւնն ըլլալով, կ՚ուզէ ուսուցանել եւ լուսաւորել:

Հակառակ իր կղերականի հանգամանքին այս բաւարար չի գտներ ու մինչեւ այն ատեն ժողովուրդին անհասկնալի գաղափար մը կը նետէ մէջտեղ,— «ժողովուրդ, զինուէ՛»: Դէպքերը ըմբռնելու իր դիւրութիւնը եւ զանոնք արգիլելու, անոնց դէմ գործելու եղանակը կը ներկայացնէ իր մեծութիւնը:

Չի բաւականանար աշխատելով մէկ ուղղութեամբ, կը գրէ, կը խօսի ու կը գործէ: Այս բոլոր աշխատանքներուն մէջ ալ հասնելով կատարելութեան եւ ճիշդ ատոր համար ալ անոր գործը անմահ է:

Երբ դեռ չկար աշխարհաբար գրականութիւն, Խրիմեան կը գրէր գրաբար, օրինակ «Հրաւիրակ Այրարատեան»ը որ հրաշակերտ մըն է: Դասախօսը մէջբերումներ ըրաւ անկէ:

Խրիմեան ուղեւորութիւն մը կ՚ընէ դէպի Պոլիս: Արեւ է իր հոգին որ կը ճառագայթէ ամէն տեղ եւ բոլորին վրայ: Գաւառացի Խրիմեան վարդապետը թէ գիւղացիին եւ թէ ամիրաներու հետ շփման մէջ կը մտնէր եւ բոլորին վրայ ալ կը ձգէր իր հզօր ազդեցութիւնը:

Կ՚ուզէ մամուլ ունենալ, եւ կը հիմնէ «Արծիւ Վասպուրականի» ամսաթերթը, որ շատ աղմուկ կը պատճառէ ամիրաներու շրջանակին մէջ: Առաջին առիթով այս պարբերականը կը տանի գաւառ իր նպատակը իրագործելու համար,— զարգացնել տգէտ ժողովուրդը:

Շատ մը դժուարութիւններու կը հանդիպի, կը պայքարի Վարագայ վանքի հինգլուխ կղերականներուն դէմ, որոնք աշխարհաբարը կը նկատէին սրբապղծութիւն, կը յաղթէ անոնց եւ դպրոց կը բանայ:

Ցաւալի պայքար մը կը մղուի իրեն դէմ: Իր իսկ հայրենակիցներուն կողմէ: (Յիշեց Քիւրտի մը սպանութեան փորձը, որ անյաջողութեան կը մատնուի: Քիւրտը չուզեր գործադրել իրեն յանձնուած ազատ գործը, տեսնելով Հայրիկին ալեհեր դէմքը, կը պատմէ Հայրիկին թէ ինչ դաւեր կը լարեն իրեն դէմ իր հայրենակիցները):

Վարագայ վանքի մէջ կը հիմնէ դպրոց ու տպարան: Իր ճերմակ ձիուն վրայ նստած կը պտտի, խորհրդակից կ՚ըլլայ գիւղացիին, կը տեղեկանայ ժողովուրդին դէմ եղած հալածանքներուն ու կը սկսի իր միջամտութիւնները Պատրիարքարան, Պոլիս եւ Բարձրագոյն Դուռ: Քիւրտերը կը կեղեքեն, Խրիմեան կը պահանջէ տասնեակ մը աշիրէթապետներու ձերբակալութիւնը, կը դիմէ Էրզրումի կուսակալին եւ կը յաջողի: Երբ կը լրանայ իր առաջնորդութեան շրջանը, կը դառնայ Պոլիս:

Խրիմեան կը դառնայ Պոլսոյ Պատրիարք: Այս առթիւ իր խօսած ճառը շատ պարզ է.— «Ես եկած եմ գաւառի դատը պաշտպանելու, կառավարութեան մօտ»: Շատ չանցած իր քարոզներու համբաւը կը տարածուի ամէն տեղ: Ուր որ ան քարոզէ անհամար բազմութիւն կը խռնուի: Անգամ մը իր քարոզին բնաբանն էր. «Եկած եմ կրակ թափելու»: Ասիկա կը զուգադիպէր Զէյթունի ապստամբութեան: Խրիմեան կը գոչէր.— «Իր ազգը չսիրողը Հայ չի կրնար ըլլալ»: Ամիրաներէն Պ. Պալեան՝ արքունի վառօդապետ՝ եւ Տատեան արքունի ճարտարապետը այն պահուն նստած էին խորանի առջեւ: Հայրիկ՝ խօսքը ուղղելով անոնց կ՚ըսէ.— «Ո՛վ Ամիրա Պալեան, դուն որ Համիտի վառօդապետն ես քիչ մըն ալ Հայ ժողովուրդին տուր քու վառօդէդ որպէսզի գործածէ իր թշնամիներուն դէմ եւ դուն Տատեան, արքունի ճարտարապետ, դուն ալ գնա Հայաստան բերդեր շինէ, փլածները նորոգէ որպէսզի հայ ժողովուրդը իր թշնամիներուն դէմ պաշտպանուի»: Ամիրաները շշմած չեն գիտեր ինչ ընեն ու կը սկսին լռութիւն պահանջել:

Խրիմեան կը տառապի ժողովուրդին ցաւով, կը խօսի, կը գրէ, դիմումներ կ՚ընէ, կը բողոքէ:

Սուլթան Համիտ տեսնելով վտանգը, կ՚աքսորէ զայն Երուսաղէմ, քանի մը տարի հոն մնալէ վերջ մեծ փառքով կ՚ընտրուի ամենայն Հայոց կաթողիկոս, նստելով Էջմիածնի մայր աթոռին վրայ եւ ուր կը մեռնի: Իր կեանքի ամէն մէկ րոպէէն դասեր եւ խրատներ կարելի է հանել:

Յարգելի դասախօսը վերլուծելով նաեւ Հայրիկի գրական արտադրութիւնները, ցաւեցաւ որ ժամանակը շատ կարճ է, նկատի առնելով նիւթին առատութիւնը: Եւ եզրակացուց.—

«Խրիմեան կը տառապի իր ժողովուրդին դէմ գործուած անարդարութիւններէն եւ հալածանքէն, որովհետեւ հասարակ մարդ չէ: Պէտք է մեծ ըլլալ՝ ըզգալու համար ժողովուրդին ցաւը ինչպէս զգաց Հայոց Հայրիկը Խրիմեան»:

ՀՐԱՆՈՅՇ ԳԱԶԱԶԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԸ

ԼԻՈՆ.— Արհեստաւորներու օրէնքին գործադրութիւնը օրէ օր կը տարածուի: Անոնք որ դեռ իրենց խանութները գոցելու հրաման չեն ստացած, ամէն օր վախի մէջ են:

Այս օրէնքը շուարման մատնած է մեր հայրենակիցները, մանաւանդ 3—4—5 զաւակներով ծանրաբեռնուած ու ընտանեկան զանազան հոգերու տակ թաղուած ընտանիքներու պետերը:

Ի՞նչ ընել պէտք է: Ի՞նչ պիտի ընենք: Օրուան կարգախօսն է այս, երբ քանի մը հոգի կը գտնուին իրարու քով:

Տուներու մէջ, սրճարաններու անկիւնները եղած խօսակցութիւնները պատերն իսկ չեն լսեր: Ամէնէն գործնական միջոցը միացեալ ճակատով պատուիրակութեան մը միջոցաւ պատկան իշխանութեան դիմում կատարելն է, պարզելու համար մեր բացառիկ պարագան, որովհետեւ օտարականներուն մէջ ամէնէն անտէր անտիրական ժողովուրդը մենք ենք, միեւնոյն ատեն ամէնէն աւելի կապուած այս երկրին հետ:

Պէտք չէ սպասել որ արհեստաւորներու տրուած 6—7 ամիս պայմանաժամը լրանայ, այլ անհրաժեշտ է անմիջապէս ձեռնարկներ կատարել:

*** Նոր տարուան տօներուն առթիւ հանդէսներ, խնճոյքներ եւ զանազան հաւաքոյթներ իրար կը խաչաձեւէին: Ամէն շաբաթ քանի մը սրահներ բռնուած էին:

Դաշնակցութեան կազմակերպած խնճոյքները միշտ ոգեւորութիւն կը ստեղծեն: Բոլոր սեղանները գրաւուած Դաշնակցական ընկերներու եւ համակիրներու կողմէ: Այս անգամ ալ սեղանապետ ընտրուած էր ընկեր Տայեան, որ խնճոյքին բացումը կատարեց տուաւ «Մեր Հայրենիք»ով: Այո, որքան ատեն մեր հայրենիքի մեծ մասը մեր թշնամիի ոտքին տակ մնայ ոտնակոխ, մենք անվերջ պիտի երգենք...

Շրջ. կոմիտէի կողմէ խօսք առին ընկերներ Այվազեան եւ Միսաք Միրզէ: Արտասանութիւններ, զանազան խմբերգներ, մեներգներ եւ կատակախօսութիւններ իրարու կը յաջորդէին: Պ. Պաշտարեան այս առթիւ նուիրած էր 50 Ֆրանք: Շնորհակալութիւն իրեն ինչպէս եւ բոլոր ներկաներուն:

Մ. Տէր Պետրոսեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԽԻԹԱՐԱԿԱՆ ԵՐԵՒՈՅԹ

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (11 Յունուար).

— «Անանց իրողութիւններու եւ դէպքերու վիճակագրութիւնը կազմելու, իբրեւ ընդհանուր տպաւորութիւն կրնանք ըսել՝ թէ ամենուրեք կը նշմարուի ազգային եռուզեռ մը. աւելի խոր հետաքրքրութիւն՝ հայ կեանքի ու անոր խարխուլներուն հանդէպ: Ամէն գաղութի մէջ հայ զանգուածները աւելի կը կապուին ազգային կազմակերպութեանց ու հաստատութիւններու.— սկսած ազգային իշխանութիւններէն, Հայ եկեղեցիէն ու դպրոցէն, մինչեւ քաղաքական կուսակցութիւններն ու հանրային-մշակութային կազմակերպութիւնները: Հայը բնազդով ու համոզումով կը զգայ թէ օտարութեան մէջ միայն կազմակերպութեամբ կրնայ պահել իր գոյութիւնը եւ միայն կազմակերպուած աշխատանքով կարելի է ազգային արդիւնքներու հասնիլ: Անցնող տարուան ընթացքին, աւելի ցայտուն դարձաւ այս երեւոյթը եւ բոլորը ըմբռնեցին՝ թէ Հայ մնալու եւ մանաւանդ Հայ պահելու լաւագոյն միջոցը՝ ազգային կազմակերպութիւններու, ազգային հաստատութիւններու առողջացումն է՝ նոր զանգուածներու յարումով ու աջակցութեամբ:

Այս գիտակցութիւնը, որ տարիներէ ի վեր հետզհետէ կ'ուրուագծուէր արդէն, անցնող տարեշրջանին յանգեցաւ շօշափելի եւ բարերար արդիւնքի, համերաշխ ու խաղաղ մթնոլորտի մը ստեղծումին:

Տարիներու պայքարներէ եւ, յաճախ ամուլ ու ջլատիչ վէճերէ ետք, պայքարող կողմերը ինչպէս զանգուածները, վար դրին իրենց զէնքերը եւ աւելի օգտակար նկատեցին խաղաղ վիճաբանութիւնը եւ շատ մը տեղեր ալ՝ գործակցութիւնը:

Կրնանք գոհունակութեամբ յայտարարել, որ այսօր չկայ գաղութ մը որ խռովայոյզ կերպարանք մը ներկայացնէ. ընդհակառակն, շատ մը վայրերու մէջ արդէն իսկ իրականութիւն է զանազան տարրերու եւ հակամարտ տարրերու գործակցութիւնը ազգային, հանրային եւ մշակութային մարմիններու մէջ:

Բացատրելի է երեւոյթը.— անցեալ պայքարներու դառն փորձառութիւնը, քաղաքական արտաքին սպառնալից կացութիւնը՝ որ երթալով կը ճնշէ մեր ճակատագրին վրայ, ազգային զգացման արթնացումը՝ շնորհիւ տարիներով թափուած ջանքերուն ու Հայ ոգիի ու ազգային գաղափարի արծարծման, եւ վերջապէս Հայ հայրենիքի ճակատագիրը:

Հայ հայրենիքի ճակատագիրը. միայն ասիկա բաւական չէ՞ր որ իր բոլոր թափառական ու պանդուխտ զաւակները իրարու քով գային՝ համատարած վիշտին մէջ եղբայրանալու համար. դադրեցնելու ապարդիւն պայքարը եւ իրարու ձեռք տալու, միասնելու համար, առայժմ, գոնէ արտասահմանի հայութեան եւ անոր մէջ հայրենիքի սէրն ու զգացումը կենդանի պահելու մասին:

Մեծ ցաւ է անշուշտ, որ այսօր չունինք կապ մեր հայրենիքին հետ, ուր եղերերգութիւններ գործուեցան. ուր սակայն աւելի քան մէկ միլիոն հայութիւն Հայոց պատմութիւնը կը շարունակէ, կը պահէ հայութեան շունչը եւ կը ստեղծագործէ կերպով մը, հակառակ ծանր ու դժնդակ պայմաններու: Բայց, անցնող տարուան ընթացքին, վերջնապէս պարզ եղաւ խորհրդային իշխանութեանց այլանդակ ու ոճրային կերպարանքը, որ տարիներ անկայուն եւ յաճախ չհասկնալի տարրեր հմայեր է երկրէն դուրս ալ: Այսօր, ճիշդ է, ազգային ողբերգութիւններու գնով եւ անոնց իբրեւ հետեւանք, բայց վերջնականօրէն այլեւս պարզուած է բոլորին համար՝ որ խորհրդային իշխանութիւնները ոչ միայն անհարազատ են մեզի այլ եւ հակազգային իրենց էութեամբը:

Հայ ժողովուրդը չունի եւ չի կրնար ունենալ հոգեկան որեւէ կապ այնպիսի կարգերու հետ, որոնք արիւնոտ գլաններ կ'անցընեն ամէն բանի վրայ, ինչ որ ազգային է ու հայրենի: Մեր հայրենիքի ժողովուրդը կը տանի իր խաչը, արտասահմանի հայութիւնը, տեսնելէ ետք դիմակազերծ կերպարանքները, այլեւս կը սթափի եւ իր վիշտին ու լռութեան մէջ կը պահէ իր հաւատքը՝ իր հայրենիքի ճակատագրին նկատմամբ:

Այս առթիւ, կ'արժէ արձանագրել այս նոյն իշխանութեան արտասահմանի գործակալութեանց՝ հոգեւոր քայքայումը, նիւթական ու բարոյական սնանկութեամբ ալ խայտառակուած: Տարիներ շարիք եղան անոնք հայ կեանքին համար, խռովութեանց, դիզումներու բոյն ու աղբիւր: Այսօր, վարկաբեկ են ու ցիրուցան, հակառակ զանազան խառնակիչ անուններով վերակազմուելու փորձերուն: Բայց, հայութիւնը սթափած այլեւս, կը հաւատանք որ իր արհամարհանքովը եւ իր անտարբերութեամբը, իրենց սաղմին մէջ իսկ կը սպաննէ այս ճլորիլ փորձող շարժումները:

Խաղաղութեան, աշխատանքի եւ գործակցութեան պէտք ունինք, դիմանալու համար քաղաքական սպառնալից տագնապներուն եւ դեռ անսպասելի վերիվայրումներու. դիմադրելու համար մեր հայրենիքի ճակատագրէն բխած վիշտերու ու մտահոգութեանց եւ յոյժ հաւաքելու յառաջիկայ տարիներուն ոչ միայն մնալու, եւ պահելու համար մեր կերպարանքը, այլեւ զարգացնելու ազգային գիտակցութիւնը հայ զանգուածներու մէջ եւ տոգորելու հայ նորահաս սերունդը՝ հայրենիքի ու հայ պատմութեան յորդ ու կազդուրիչ զգացումներով:

Անցնող տարին, այս տեսակէտէն, սրտապնդիչ է եւ յոյս ունինք, յառաջիկայ տարին շօշափելի գործով պիտի գայ կրկնապատկելու մեր կորովը եւ խորացնելու մեր ազգային գիտակցութիւնը»:

ՀԱՅՐ ՄԸ ԿԸ ՍՊԱՆՆԷ ԻՐ ՑԱՒԱԳԱՐ ԶԱՒԱԿԸ

Լուի Կրինֆիլտ անունով Ամերիկացի մը, Նիւ Եորքի մէջ, քլորոֆորմով սպաննեց իր 17 տարեկան որդին, որ անբուժելիօրէն հիւանդ էր լուսնոտութեամբ եւ անվերջ կը տառապէր: Զաւկին մահէն ետք գնաց անձնատուր եղաւ ոստիկանութեան, ուր պատմեց իր եղերական արարքին մանրամասնութիւնները:

Ըսաւ թէ իր որդին տարիներէ ի վեր անբուժելի հիւանդ էր եւ անընդհատ կուլար ու կը մռմռքէր: Ինք շատ անգամ մտածած է վերջ տալ անոր տառապանքին՝ զայն սպաննելով: Ուզած է ատրճանակով մահացնել, բայց շատ անգութ ու անխիղճ համարած է այդ ձեւի սպանութիւն մը: Ետոյ որոշած է քլորոֆորմով մեռցնել, երբ յարմար առիթը ներկայանայ: Շատ դժուարութիւն կրած է քլորոֆորմ ձեռք ձգելու համար Նիւ Եորքի մէջ, բայց յաջողած է շիշ մը գնել մօտակայ Նիւարք քաղաքին մէջ: Քլորոֆորմի շիշը պահած է իր վերարկուի գրպանին մէջ, մինչեւ որ սպանութեան օրը՝ իր կինը դուրս է ելած ու մինակ մնացած են ինք ու իր զաւակը: Այս վերջինը դարձեալ սկսած է լուսնոտութեամբ անկում ունենալ, փրփրիլ ու սուր ցաւեր զգալ: Անոր վրայ պառկեցուցած է զայն անկողնին մէջ ու բամբակով քթին բռնած է քլորոֆորմը առատօրէն, մինչեւ որ մեռած է խեղճը:

Կը կարծուի թէ դատախազը, ազդուած այս պատմութենէն, դատարանի պիտի չյանձնէ զայն, եթէ ստուգէ թէ մարդուն տխուր պատմութիւնը ճշմարիտ է:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԶՈՒԱՐՃԱԼԻՔ...

Թուրքերէն Թան կը գրէ.—

Վերջերս լուր տարածուեցաւ թէ Անգլիոյ մետաքս գուլպայ պիտի ծախենք: Առաջին անգամ՝ կասկած կարծեցի: Որովհետեւ, քիչ շատ ծանօթ էի թէ Անգլիոյ մէջ կնոջ յատուկ մետաքս գուլպան քանիի կը վաճառուի: Երբեք չէի կրնար հաւատալ թէ մենք՝ Անգլիոյ գործարաններուն հետ մրցելու աստիճան աժան ապրանք կրնանք արտադրել ու մանաւանդ իրենց երկրին մէջ մրցիլ:

Բայց, այդ լուրը յետոյ հաստատուեցաւ: Միայն, տեղեկացուցին թէ՝ հրաժարած են այդ գործէն, որովհետեւ մեր գուլպաները դիմացկուն չէին: Շշմեցայ: Ուրեմն, մենք անգլիական գործարաններէն աժան ապրանք կ'արտադրենք: Հակառակ ատոր, կնոջ մետաքս գուլպաները հոն կը ծախուին մէկ ոսկիի, իսկ հոս՝ չորս ոսկիի...: Արդ, այս ձեւով իրականութիւն մը կը պարզուի: Մեր երկրին մէջ, գործարանները թէ դէչ ապրանք կը հանեն, թէ սուղ կը ծախեն...:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ Մ.ՃԻՒՂԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ԻՐ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ ԵՒ Կ. ԽԱՉԻ ՕՐ

2 ԱՊՐԻԼ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԺԱՄԸ 3-12 AÉROCLUBի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Ալպեաններ: Բոլոր հայրենասէր Ֆրանսացիները յստակօրէն կը տեսնեն Հիթլէրի, Մուսոլինիի եւ Ֆրանսայի խմբակցութեան վըտանգը. մեր երկրին պաշտպանութիւնն է որ կը կատարէ այդ խմբակցութիւնը »:

Բոլշեւիկ երեսփոխանը եզրակացնելով, պահանջեց բանալ սահմանագլուխը, զէնք եւ ռազմանիւթ ճարել Հանրապետական Սպանիոյ :

Խօսեցան նաեւ երկու ընկերվարական երեսփոխաններ, մեր – կացնելով Իտալիոյ դաւերը Սպանիոյ մէջ: Մէկը բացագանչեց.— « Ջեխական մարտկոցէն վերջը, Թոյլ պիտի տա՞նք որ քանդուի սպանիական մարտկոցը: Շատ ուշ մնացած ենք միջամտելու համար ինպաստ Սպանիոյ հանրապետականներուն: Ֆրանքօ յաղթած է: Այս յաղթանակը անմիջական վտանգի մը պիտի ենթարկէ Ֆրանսան: Թող կառավարութիւնը չսպասէ, այլապէս Պ. Տալատիէի ուղեւորութիւնը ուրիշ բան եղած պիտի չըլլայ եթէ ոչ վերջին շողշողանքը մեծութեան մը զոր վարչապետը փառաբանած եղաւ պարզապէս ձգելու համար որ ոչնչանայ »:

Վիճաբանութեանց շարունակութիւնը յետաձգուեցաւ երեքշաբթի օրուան :

*** Վերջին լուրերու համաձայն, Սպանիոյ ազգայնականները կը շարունակեն իրենց յառաջխաղացութիւնը դէպի Պարսելոնա:

Լեհաստան ալ կը հակի դէպի Առանցքը

Տէյլի Թէլէկրաֆի թղթակիցը կը գրէ.—

Լեհաստանի մէջ պաշտօնապէս յայտարարուեցաւ, թէ յունուար 26ին —լեհեւգերման ոչ-յարձակման դաշինքի ստորագրման տարեդարձի օրը — Վարշաւա պիտի այցելէ Գերմանիոյ արտաքին նախարար Ռիպպէնթրոփ: Այս յայտարարութեան մէջ կ'ըսուի.—

« Մեր յարաբերութիւնները Գերմանիոյ հետ օրէ օր կը սերտանան: Այն օրէն ասդին, երբ արտաքին նախարար գնդ. Պէք պաշտօնական այցելութիւն տուաւ Գերմանիոյ 1935 յուլիսին, Եւրոպայի եւ աշխարհի մէջ քաղաքական խիստ կարեւոր փոփոխութիւններ տեղի ունեցան: Այն բաղձանքը, թէ Ֆոն Ռիպպէնթրոփի այցելութիւնը Վարշաւա զուգադիպի երկու երկիրներու կնքած պատմական դաշինքի հինգերորդ տարեդարձին, նշան է որ այդ դաշինքը տեւական է եւ քաղաքական կարեւոր վաւերաթուղթ մըն է »:

Կը կարծուի թէ Լեհաստան պիտի չմտնէ հակաբոլշեւիկ ուխտին մէջ, բայց բարոյապէս ու քաղաքականապէս պիտի աջակցի Գերմանիոյ ու Իտալիոյ, ինչ պահանջներ որ այս վերջինները ներկայացնեն Ֆրանսայի եւ Մեծն Բրիտանիոյ: Եթէ այս պահանջները պատերազմի առաջնորդեն, Լեհաստան սկիզբը չէզոք պիտի մնայ պայմանով որ ուղղակի յարձակում չգործուի Ֆրանսայի վրայ (ֆրանքեւլեհական դաշինքով Լեհաստան պարտաւոր է զինեալ աջակցութեան փութալ, եթէ Ֆրանսա յարձակման ենթարկուի): Գերմանիոյ հետ սերտ գործակցութիւնը, սակայն, պէտք չէ խոչընդոտ նկատել Լեհաստանի առեւտրական յարաբերութեանց Խորհրդային Ռուսիոյ հետ: Լեհ առեւտրական պատուիրակներ մեկնեցան Մոսկուա, առեւտրական նախնական համաձայնութիւնը լրացնելու համար :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՕՆԻ ՆԱՀԱՆԳԻՆ ՄԷՋ (Լիոն եւ շրջանը) կատարուած մարդահամարի մը համաձայն, մեծապէս պակսած է օտարականներու թիւը, որ 75,000 էր 1930ին: Բայց Իտալացիներու թիւը, որ 26672 էր 1935 դեկտեմբեր 31ին, 1937ին բարձրացած էր 29,739ի: Սպանիացիներուն թիւը 16,000էն իջած է 9000ի, Հայերուն թիւը՝ 4000էն 2700(?) , Ռուսերուն թիւը՝ 3300էն 2800ի եւն.: 1934էն 1938 հպատակութեան համար դիմում կատարած են 4288 հոգի, բայց ընդունուած է միայն 1323, մեծ մասը Իտալացի: Նոր օրէնքին գործադրութենէն ի վեր, իրենց իրաւական կացութիւնը շտկելու համար դիմում կատարած են 1233 հոգի: Շատեր դատարան յանձնուած են, 77 հոգի պատժուած , 32 հոգի արտաքսուած, իսկ յապաղման համար տուգանք առնուած է 240,000 ֆրանք:

ԼՐՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՑԱՆՑԱՆՔՈՎ ձերբակալուեցան երկու Ֆրանսացիներ եւ մէկ Իտալացի, Շամպէռիի մէջ:

ԻՏԱԼԻՈՅ վերջին մարդահամարին համաձայն, բնակչութեան թիւն է 44,056,000 (1938 դեկտ. 31): Ծնունդներու համեմատութիւնը աւելցած է 23,6 առ հարիւր:

ԴԵՐԱՍԱՆ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ դատապարտուեցաւ երեք ամիս բանտարկութեան եւ 125 ֆրանք տուգանքի, մեղանչած ըլլալով Հանրային բարոյականի դէմ :

«ՐԱՖՖԻ» ԼՍԱՐԱՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 24 Յունուար, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Cadet սրճարանին վերնայարկը, Մէթրօ Cadet:
Կը խօսի՝ Պ. Ս. ՎՐԱՅԵԱՆ: Նիւթ՝ Ի՞նչ է ազգը:

ԱՄՍՕՐԵԱՅ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ
ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԵՒ ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

22 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 5էն կէս գիշեր իրենց կեդրոնը, 8 Ռիւ Պոպէն, Փարիզ:
Ընտիր օրքէսթր, ճոխ պիւֆէ. Մուտք՝ 3 եւ 5 ֆրանք:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ
Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Բ. Ը. Մ. ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԵՐԻՏ. ՀԱՅՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Ի նպաստ Մարսէյլի «ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ՏՈՒՆ»ին

21 ՅՈՒՆՈՒԱՐ, Շաբաթ, ժամը 21.30էն մինչեւ առաւօտեան ժամը 5ը
ՔՈՒԻԶԷՒ սրահին մէջ, Մարսէյլ
ՔՈՒԻԶԷ - ՃԱՇ Մուտք 10 ֆրանք

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ԵՒ ՇՐՋ. ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂ[ՄԷ]
ԵՒ Հովանաւորութեամբ ՇՐՋ. ՎԱՐԺՈՒԹԵԱՆ

22 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30էն մինչեւ կէս գիշեր 8 ՌԻՒ ԺԱՆ ԿՈՒԺՈՆ, ՄԷԹՐՕ ՇԱՆԶ ԷԼԻԶԷ–ՔԼԷՄԱՆՍՕ

Կը ներկայացուի ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ

Ղեկավարութեամբ դերասան Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ (որ կը կատարէ Սուլթան բէկի դերը), կը մասնակցին Տիկիններ՝
ՔՆԱՐ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ, ՔԱՋԱՅՐ եւ ՔԻՒԹՆԷՐԵԱՆ, Պ. Պ. ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ եւ Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ :

Երաժշտութիւնը կը վարէ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ: Ժամը ճիշդ 7ին կը սկսին հայկական եւ եւրոպական պարերը, մէջ ընդմէջ տեղի կ'ունենան երգ, արտասանութիւն եւն.: Ընտիր նուագախումբ, ղեկավարութեամբ յայտնի դաշնակահար ՍԼԱՎՍՔԻԻ:

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Տոմսերը կը ծախուին, Գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 51 Rue Mr. le Prince, Paris (6.), Թ. Նալպանտեան, 43 Rue Richer, Paris (9), Ս. Հալվաճեան 4, Rue d'Alexandrie, Peris (2), անդէտին օրը կիշէն :
Մուտք՝ 8, 10 եւ 15 ֆր.: Փոքրիկներու 3 ֆրանք:

Հ. Յ. Դ.

Փ. ՇԻ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Ս. Մինասեան » ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ 21 յունուար շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին, Հայ Ակումբին մէջ : Ներկայ կ'ըլլայ Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ: Կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ԼԱՍԻՈԹԱՅԻ «Խաժակ» խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին 22 Յունուար, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 5ին: Ներկայ պիտի ըլլայ Ընկ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ 21 յունուար, շաբաթ երեկոյեան ժամը 4ին: Շարունակութիւն նախորդ ժողովի: Կարեւոր օրակարգ:

ՍԷՆ - ԺԷՌՈՄԻ (Մարսէյլ) «Հայաստան» ենթակոմիտէն Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Սարդանի, Նօթր - Տամի, Լէ զ'Օլիվէի եւ Սէն - Ժէռոմի ընկերները, 21 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, սովորական տեղը:

ՍԷՆԹ - ԱՆԹՈՒԱՆի «Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէն Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները 22 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ժամը 6.30ին, Լա - Վիսթ, սովորական հաւաքատեղին, Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը :

ՍԷՆԹ - ԱՆԹՈՒԱՆի (Գամփանեը Բերրիէ) պատանիներու ժողովը՝ 22 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին: Կը խօսի Ընկ. Մ. ԹԱՇՃԵԱՆ :

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ
ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
22 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին
ՍՈՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ Ի, սրահին մէջ, 8 Ռիւ Դանթոն, Մեթրօ Օտէոն
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ
Նիւթ՝ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ԵՒ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՐՑԵՐԸ.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

22 Յունուար, Կիրակի, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, Պատարագէն վերջ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Տիկին Օ. ԱԴՈՆՑԻ յիշատակին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Զուարթ Շիրխանեան եւ զաւակները՝ իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն այն բոլոր հայրենակիցներուն, բարեկամներուն, որոնք անձամբ, գրաւոր կամ բարենըպաստ հաստատութեանց կատարած նուիրատուութիւններով մասնակցեցան իրենց ամուսնոյն եւ հօր, տարաբախտ ԽՈՐԷՆ ՇԻՐԽԱՆԵԱՆի մահուան սուգին եւ բաժնեցին իրենց ցաւը:

Այս առթիւ կը յայտնէ որ, փոխան ծաղկեպսակի հայրենակիցներու միջոցաւ հաւաքուած 100 ֆրանքի գումարը կը նուիրէ Ռոմէնվիլի Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին :

Մահուան քառասունքի առթիւ, յառաջիկայ կիրակի 22 յունուար, ժամը 11ին հոգեհանգստի արարողութիւն տեղի պիտի ունենայ Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մէջ:

ԸՆԿԵՐ ԳԱՐ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի Մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է ընկեր ․․․ Տիկին Գ. Շահլամեանէ 700 (եօթը հարիւր) Ֆրանք եւ Պոլ - Վար Օտտոյի Մասնաճիւղին համար 300 Ֆր., ի յիշատակ իր ողբացեալ ամուսնոյն՝ ԳԱՐԵԳԻՆ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆի:

Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ Մասնաճիւղի վարչութիւնը քաղաքի եւ ենթամասնաճիւղերու ընկերուհիները Ընդհ.ժողովի կը հրաւիրէ 22 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Շահինեան» սրահին մէջ:

ՀՈՒՆԱՍՏԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՍԱԼՆՈՅ ՁՈՐԻ Հայրենակցական Միութեան Ընդհ. Ժողովը 22 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Ժանթիյի հայկական դպրոցին մէջ: Օրակարգ՝ ընտրութիւն նոր վարչութեան եւ հաշուետուութիւն:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏԻՐՈՒՀԻ ՋԱՌԱՓԵԱՆ
Դաշնակի դասեր
44 Rue St. Placide, 44, Paris (6)
Ընդունելութիւն՝ Երկուշաբթի օրերը, ժամը 16—19 կամ ժամադրութեամբ:

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 22 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
DIMANCHE 22 Janvier 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3945

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՑԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ...

Չեմ գիտեր ճանի հոգի կարդացին.

— Անթիլիասի կաթողիկոսարանը ձեռնարկեր է յիշատակարան մը կառուցանելու մայր տաճարին առջեւ, բակին ներսի կողմը:

Երբ կ'ըսենք Յիշատակարան, անշուշտ կը հասկցուի թէ հարցը կը վերաբերի մէկ միլիոն զոհերուն:

Եւ կաթողիկոսարանը յատակագիծ մը պատրաստել տալով, միւս կողմէ մարդիկ ղրկած է անապատները, որպէս զի գանկեր եւ ոսկորներ հաւաքեն:

Պիտի խնդրէի նորէն կարդալ պաշտօնական զեկոյցին այդ մասը.

— «*Խորանին ներքեւը եւ խաչաձեւ պատերուն ներսի չորս անկիւնները պիտի զետեղուին նշխարները, մասամբ ապակիներու ետեւ ցուցադրուած եւ լուսարձակուած, հաւաքուած Տէր-Զօրէն, Իրկէնէյէն, Ասսուրէն, Ճրպլուսէն, Շրատաթիէյէն, Բաւիլ-Այնէն, Բաղդադէն, Մէսքէնէյէն, ներկայացնելով բոլոր հայ գաւառներու եւ քաղաքներու նահատակաց ոսկորները, որոնք ցարդ անթաղ եւ անգերեզման կը մնային:*

Այլեւայլ յիշեալ վայրերէն փոխուրուած քարայրներու՝ հորերու եւ դաշտերու մէջէն ոսկորները հաւաքելու գործը կատարեց Կաթողիկոսարանի կողմէ Հանրըգի Պ. Ցարութիւն Ցովակիմեան: Երեք շաբթուան ընթացքին, Նոյեմբեր 27 — Դեկտեմբեր 12, 250 քիլոմեթր տարածքի մը վրայ գտնուող ոսկորներէն հաւաքուեցան եւ Անթիլիաս փոխադրուեցան 4 սնտուկներու մէջ, իւրաքանչիւրը մէկ խոր. մեթր մեծութեամբ, 150ի չափ գանկեր եւ կմախքի մասեր: Հաւաքումը արտօնուեցաւ Սուրիոյ Հանրապետութեան ներքին գործոց եւ առողջապահական նախարարութեանց կողմէ, Գերշ. Տ. Պետրոս Արք.ի խնդրանքով: Հաւաքման գործին օգնած են Տէր Զօրի Միւթէսարրըֆ պէյը եւ տեղւոյն Հայերը»:

«Հարիւր յիսունի չափ գանկեր եւ կմախքի մասեր»...

Ուրեմն Հ. Յ. Դ. թանգարանը մինակ պիտի չմնայ, իր յիշատակարանգանկով,— խորհրդանշան մը համեստ, բայց եւ այնպէս խորախորհուրդ:

Ո՞վ չդողաց իր ոտքերուն վրայ, սարսուռ մը չզգաց իր երակներուն մէջ, մօտենալով այդ խորանին...

Անթիլիասի Յիշատակարանին հիմնարկէքը կատարուած ատեն, կաթող. ընդհ. փոխանորդը ճառող մը խօսելով, կը թելադրէ.

— «*Ո՛վ որ դոյզն չափով կ'օգնէ այս վիշատակարանին կառուցման, ափ մը հող նետած կ'ըլլայ իր սիրելիներուն գերեզմանին վրայ*»»:»

«Ափ մը մոխիր», պիտի ըսէր Սիամանթօն:

Ես պիտի առաջարկէի «մասամբ ապակիներու ետեւ ցուցադրուած եւ լուսարձակուած» նշխարներուն լուսանկարները հանել եւ ցրուել ի սփիւռս աշխարհի, որպէսզի ոչ մէկը մոռնար Հայաջինջ Սարսափները:

Որպէսզի բոլորն իմանային եւ անվերջ սերտէին պատմութիւնը, քաղաքէ քաղաք եւ տունէ տուն:

ՎԱՀԷ

Պարսելոնան պիտի կրնայ՞ դիմանալ

»»» . «««

Սպանիոյ ազգայնական բանակը նոր դիրքեր գրաւելով, հասաւ Իկուալատա, որ 45 քիլոմեթր հեռու է Պարսելոնայէն: Գրաւեց նաեւ ուրիշ քաղաք մը, Ծովեզերքէն, 30 քիլոմեթր հեռու: Կռիւները կը շարունակուին կատաղօրէն: Զօր. Ֆրանքօ շարժման մէջ դրած է ոչ միայն ահարկու թնդանօթներ, այլեւ հրասայլեր եւ օդանաւեր եւ անխնայ կը հարուածէ հանրապետական դիրքերը: Պարսելոնայի մէջ արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են, քաղաքը պաշտպանելու համար: Բոլոր այրերը ճակատ, կիները գործարան հրաւիրուած են: Կը խորհուի նոր ամրութեանց շինութեան յատկացնել 17 — 55 տարեկանները, որոնք դրօշի տակ առնուած են:

Եգիպտոսի թագաւորը խալիֆա

Գահիրէէն կը հեռագրեն յունուար 20 թուականով.— *Արաբողութեան մը միջոցին, ուր գրաւած էր իմամին աթոռը Ռւսսունի մզկիթին մէջ, Ֆարուք Թագաւորը ծափահարուեցաւ իբրեւ խալիֆա իսլամութեան: Հաւատացեալներուն մէջ կը գտնուէին մասնաւորապէս Եէմէնի էմիրը, Հիւսէին, Արաբիոյ Թագաւորին տղան՝ էմիր Ֆայսալ եւ եղբայրը՝ էմիր Խալէտ, ինչպէս եւ 500 Եգիպտացի սպաներ:*

**** Ինչպէս կը յիշուի, խալիֆայութիւնը ջնջուեցաւ 1924ին, Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովին կողմէ, երբ Մ. Քէմալ հանրապետութեան նախագահ հռչակուեցաւ: Այդ օրէն ի վեր զանազան ձեռնարկներ կատարուեցան, մասնաւորապէս 1926ի համաժողովին մէջ, որ գումարուեցաւ Մէքքէ, բայց բոլոր փորձերը ձախողեցան: Եւ հիմա Եգիպտոսի 19 տարեկան Թագաւորն է որ խալիֆա կը հռչակուի, անշուշտ միւս իսլամական պետութեանց հաւանութեամբ:*

— oo —

ՃԱՆԱՃԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԼԱՆԻ մէջ հանգանակութիւն մը բացուած է ֆաշական կազմակերպութեանց կողմէ, Իտալիա փոխադրելու համար Ֆրանսական ճակատին վրայ մեռած իտալացի զինուորներու ոսկորները, որպէսզի չմնան «ֆրանսական վատահամբաւ հողին վրայ»:

ՏՈՔԹ. ՇԱԽԹ, Գերմանիոյ պետական դրամատան ամենակարող տնօրէնը, պաշտօնէն արձակուելով, իրեն յաջորդ նշանակուեցաւ տնտեսութեան նախարարը, Տոքթ. Ֆունք: Այս առթիւ հրատարակած հրամանագրին մէջ, Հիթլէր կարգ մը արմատական տնօրինութիւններ կը յանձնարարէ նոր նախարարին: Տոքթ. Շախթ որոշ անկախութիւն կը վայելէր, ինչ որ չի համապատասխաներ օրուան կարգուսարքին: Այս փոփոխութիւնը զարմանք պատճառեց Լոնտոնի մէջ եւ Հրեաներու մասին կատարուած բանակցութիւններն ալ ընդհատուեցան: Կը նշանակէ թէ Թունդ հիթլէրական տեսակէտն է որ պիտի տիրապետէ տնտեսական քաղաքականութեան մէջ ալ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՓՈԹՈՐԻԿ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

— oo —

«Հիթլէրի գործակալ»,— «Մոսկուայի գործակալ»...

— oo —

Երեսփ. ժողովի ուրբաթ օրուան նիստին մէջ ալ շարունակուեցան հարցապնդումները՝ արտաքին քաղաքականութեան մասին:

Աջակողմեան երեսփոխան մը գանգատեցաւ թէ Լեհաստանի արտաքին նախարարը՝ գնդ. Պէք մէկ շաբաթ Մոնթէ Քարլօ մնալով հանդերձ, Փարիզ չեկաւ, խորհրդակցելու համար միջազգային կացութեան մասին, այլ ուղղակի Հիթլէրի քով գնաց: Ըսել կ'ուզէր թէ Լեհաստան յուսախաբ եղած է Ֆրանսայէն:

Արտաքին նախարարը, Պ. Ժօռժ Պոնէ ընդմիջելով յայտարարեց.

— «Գնդ. Պէք Միւնիխ երթալէ առաջ ինծի հաղորդած էր իր մտադրութիւնը: Այդ առթիւ կը հաւաստէր թէ ֆրանքօ-լեհական բարեկամութիւնը կը կազմէ Լեհաստանի արտաքին քաղաքականութեան հիմերէն մէկը: Այս տեսակէտ ունի նաեւ ֆրանսական կառավարութիւնը»:

Միւս հարցապնդումներն ալ կը դառնային միշտ նոյն չարաբաստիկ հարցին շուրջը.— միջամտե՞լ սպանիական պատերազմին թէ շարունակել չէզոքութեան քաղաքականութիւնը: Ձախակողմեան երեսփոխանները միշտ կը պնդեն թէ ժամանակը եկած է միջամտելու, նոյնիսկ Ֆրանսայի փրկութեան համար:

Բուռն փոթորիկ մը պայթեցաւ, Պ. Փիէռ Քոյի հարցապնդումին ատեն: Օդանաւային նախկին նախարարը բացատրեց թէ Ֆրանսայի ճակատագիրն է որ կը տնօրինուի Սպանիոյ մէջ: «Միջերկրականի ազատութեան խրամները կը գտնուին Մատրիտի եւ Պարսելոնայի առջեւ: Սպանիացի ժողովուրդը, որ գիտէ մեռնիլ բայց ոչ խոնարհիլ, իր պայքարով կը պաշտպանէ մեր հաղորդակցութիւնները: Պէտք չէ այլեւս տեղի տալ հիթլէրական շանթաժին առջեւ, որովհետեւ հիթլէրական զրահն ալ շատ մը թերութիւններ ունի: Գերմանիոյ ուրիշ մէկ տկար կողմն է քարոզութեան ծայրայեղութիւնը»:

Այս վերջին խօսքը անհաճոյ թուեցաւ աջակողմեան երեսփոխաններուն: Ասոր վրայ նախկին նախարարը շարունակեց.

— «Կարգ մը շարժումներ այն տպաւորութիւնը կը գործեն թէ այդ քարոզութիւնը շատ աւելի յառաջ գացած է քան կ'ենթադրէի»:

Փոթորիկը պայթած էր արդէն: Ձախերը կը ծափահարէին, աղաղակելով.— «Ճիշդ տեղին զարկաւ. հապա Տոքթ. Կէօպէլսի 350 միլիոն ֆրա՞նքը...»:

Նախարարը աւելցուց.— Հիթլէրական քարոզութիւնը գիտէ լարել բոլոր զսպանակները, - այստեղ՝ կոչ կ'ընէ հակաբոլշեւիկութեան. ուրիշ տեղ մը՝ ամբողջական խաղաղասիրութեան»:

Աջերը կատղեր էին արդէն: Մէկը «աւազակ» պոռաց: Բոլշեւիկ երեսփոխան մը բացագանչեց.— «Հիթլէրականները խօսք չունին այստեղ»: Նախագահը կարգի հրաւիրեց ժողովը: Աջակողմեան երեսփոխան մը «Հիթլէրի գործակալ» կոչուեցաւ: Ժխորը այնքան սաստկացած էր որ ընդհարումը անխուսափելի կը համարուէր: Բարապանները օգնութեան հասան եւ ժողովը ընդհատուեցաւ:

Երբ նիստը վերսկսաւ, աջակողմեան երեսփոխան մը պոռաց, բռունցքը ցցելով.

— Մոսկուայի գործակալնե՛ր, դաւաճաննե՛ր...

Այս բացագանչութեան վրայ Մորիս Թորէզ եւ ուրիշ բոլշեւիկ երեսփոխաններ ցատկեցին իրենց տեղերէն: Մէկ մեթր մնացած էր իրարու վրայ խոյանալու, բայց երկու բարապաններ միջամտեցին: Ի վերջոյ Նախագահը յաջողեցաւ վերահաստատել բարեկարգութիւնը:

Ամուսնական նոր արարողութիւն Գերմանիոյ մէջ

— oo —

Գերմանիոյ ներքին նախարարը հրամանագրով մը ճշդորոշեց արարողութեան այն ձեւերը, որոնց պէտք է հետեւին քաղաքային ամուսնութիւն կնքողները: Այս արարողութեան մէջ տարրեր կան, որոնք ցոյց կուտան թէ Հիթլէրի վարչաձեւը այս մարզին մէջ ալ առաջ կը մղէ իր պայքարը եկեղեցիին դէմ:

Ըստ այս հրամանագրին ամուսնութիւնը կատարող կառավարական պաշտօնեան պէտք է հագուի նացի զօրշ պատմուճան մը, յառաջամասը սաւուէ, թեւերը խիստ լայն, նման դատաւորի մը կամ քահանայի մը պաշտօնազգեստին: Ամուսնական արարողութիւնը անպայման պէտք է տեղի ունենայ Հիթլէրի մէկ կիսանդրիին կամ նկարին առջեւ, քանի որ այս վերջինը կը համարուի Աստուծոյ պատգամաբերը գերման ժողովուրդին: Արարողութեան սենեակին մէջ պէտք է գտնուին նաեւ ծաղիկներ եւ գերման պետական զինանշանը՝ վրան արծիւ եւ կեռ խաչ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ ձերբակալուած է «Փրավտա»յի խմբագրապետը, Միչէլ Կոլցով, իր կնոջ բռնած դիրքին պատճառով: Տիկին Կոլցով գերմանուհի է եւ կ'ամբաստանուի թէ լրտեսութիւն կատարած է ի հաշիւ Գերմանիոյ: Կոլցովի ձերբակալութիւնը անձամբ կատարեց Չեկային նոր վարիչը՝ Բերիա, ուղղակի խմբագրատուն երթալով, որպէսզի խմբագրապետը անձնասպանութիւն չփորձէ:

ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

»»» . «««

Հայ Գաղթականաց Գրասենեակի վարիչ Պ. Ա. Խատիսեան աչքի առջեւ ունենալով այն բոլոր դժուարութիւնները որոնց ենթարկուած են հայ գաղթականները, մանաւանդ վերջին հրամանագիր օրէնքներու գործադրութեան հետեւանքով, եւ նկատի ունենալով այն բոլոր դիմումները որ ստացած է Հայ Գաղթականաց Գրասենեակը թերանցի թէ գրաւոր, անհատապէս թէ հաւաքաբար, ինչպէս Մարսէյլի Ազգային վարչութենէն եւ Հայ Գաղթ. Գրասենեակի Մարսէյլի ներկայացուցիչ Պ. Թ. Կտիկեանէն, (մանրամասն տեղեկագիր բոլոր հարցերու մասին որ գաղթականները կը շահագրգռեն, ինքնութեան թուղթ, արհեստաւորի իրաւունք, աշխատանքի դժուարութիւն եւն.) դիմում է կատարած պատկան իշխանութեան մօտ, բացատրելով հայ գաղթական (մանրամասն տեղեկագիր բոլոր հարցերու մասին որ գաղթականութեամբ քննուի անոնց խնդիրը եւ ըստ այնմ տրուին որոշ իրաւունքները:

Այս իմաստով դիմում կատարուած է արտաքին գործերու նախարարութեան, յատկապէս շեշտելով երկու կէտեր, 1) *արթիզանի* հարց եւ 2) զինուորական տետրեր ունեցողներու պարագան, որպէսզի չենթարկուին 10 առ հարիւրի օրէնքին, աշխատանքի ընդունուած կամ արձակուած ժամանակ:

Դիմում կատրաուած է նաեւ Աշխատանքի նախարարութեան ընդհ. տեսուչ Պ. Շայէի, պարզելով Հայերու կացութիւնը եւ խնդրելով որ բարեացակամ միջամտութիւն կատարէ ի նպաստ հայ արհեստաւորներու, բարձրագոյն իշխանութեանց մօտ եւ նպաստաւոր լուծում մը տրուի:

Այս դիմումները կատարուած են նոյնպէս Նանսէնեան Գրասենեակի վարիչ Պ. Փանին, որպէսզի ինքն ալ իր կողմէ ի նպաստ հայ գաղթականներու հարկ եղած բարեխօսութիւնը կատարէ պատկան իշխանութեանց մօտ:

Ռուսական մարդահամարը սկսած

Յունուար 17ին սկսաւ Խ. Միութեան մարդահամարը: Աւելի քան 400,000 արձանագրողներ գործի լծուած են: Կը կարծուի թէ Խ. Միութեան բնակչութեան թիւը 200 միլիոն է, տարեկան 3,500,000ի յաւելումով:

Մարդահամարը պիտի լրանայ տասը օրէն, բայց ուրիշ 100 հազար պաշտօնեաներ քանի մը ամիս պիտի աշխատին, մինչեւ որ դասաւորումը լրացնեն եւ արդիւնքը յայտարարեն:

Այս մարդահամարը ճշգրիտ կերպով կատարելու եւ ո եւ է անհատ դուրս չթողլու նպատակով տարիէ մը ի վեր խորհրդային կառավարութիւնը ուժեղ քարոզութիւն կը մղէր մամուլի, ձայնասփիւռի եւ յատուկ գրականութեան միջոցաւ:

Արդէն ամիսներ առաջ կատարուած լրացած է Արքային շրջանի եւ կեդրոնական Ասիոյ տափաստաններու մարդահամարը:

Այս անգամ մարդահամարը կը կատարուի աւելի գիտական եղանակով: Կրօնի մասին ո եւ է հարցում չկայ հարցարան - թերթիկներու մէջ:

ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԿԵԱՆՔԸ ԱՆԹԵԼՈՎ

— oo —

Ռատիօ 37 ատենէ մը ի վեր ձեռնարկած է ներկայացնելու Փարիզի օտար գաղութները, տրամադրելով մէկ ժամ:

Արդէն ներկայացուած են կարգ մը գաղութներ, ռուսական, ռումանական, ամերիկեան, չեխական, լեհական, անգլիական, եւայլն:

Ռատիօ 37ի վարչութիւնը մէկ ամիսէ ի վեր հայկական կեանքի մասին ալ պրպտումներ կատարած ըլլալով, պիտի ներկայացնէ ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, 24 ՅՈՒՆՈՒԱՐ, ԳԻՇԵՐՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 9ԻՆ:

Հաստատութեան ներկայացուցիչները տեսած են «Անուշ»ի ներկայացումը, խօսակցութիւններ ունեցած են Բարեգործականի, Համազգայինի, Հայ Կամաւորներու եւ ուրիշ միութեանց վարիչներուն հետ, ինչպէս եւ Ա. Խատիսեանի, Ա. Չօպանեանի եւ ուրիշներու հետ: Այցելած են Փարիզի Հայոց եկեղեցին, Մուրատեան վարժարանը, Հայ. Ուսանողական Ակումբը, Նուպարեան Մատենադարանը, Ալփորվիլ եւ ուրիշ հայաշատ վայրեր, *տխուքեր* առնելով:

Երկու շաբաթ առաջ, Ռատիոյի արձանագրութեանց բաժնին տնօրէնը, Պ. Ռիէռա, մասնաւոր ժամադրութեամբ այցելեց նաեւ *Յառաջ*ի խմբագրատունը, եւ մնաց մօտաւորապէս մէկ ժամ: Այս առթիւ մեր խմբագիրը ամփոփ տեղեկութիւններ հաղորդեց ֆրանսահայ գաղութի հաստատման, համրանքի, կատարուած շինարարական աշխատանքներու, զինուորագրութեան, ինչպէս եւ հայեւ-ֆրանսական մշակոյթի յարաբերութեանց մասին: Յետոյ տեղի ունեցաւ կարճ խօսակցութիւն մը՝ *միքրոֆոնի* առջեւ, մինչ դուրսը՝ փողոցին մէջ տեղաւորուած գործիքը կ'արձանագրէր հարցպատասխանին, եւ տպարանի մեքենաներուն թաւալումը: Պատահաբար ներկայ ըլլալով, Տիկին Գեւոնեան ալ ժողովրդական երգ մը երգեց:

Ուրեմն, երեքշաբթի ժամը 9ին, *Ռատիօ* 37:

ՏՈՂԱՇԱՐ մեքենայի խանգարման պատճառով ստիպուեցանք ձեւափոխել առաջին էջը եւ կրճատումներ կատարել:

ԿԱՐԻՆԸ ԵՒ ԻՐ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Եւ ելից զփոսն եւ պահապան գնդիւք զքաղաքն եւ անուանեաց Թէոդուպոլիս, զի յիշատակաւ քաղաքն Անմահ լիցի անունն: Եւ ի վերայ ջերմն բխեալ աղբերացն, յարկէս ի վիմատաշ քարանց շինեաց :

ՄՈՎՍԷՍ ԽՈՐԵՆԱՑԻ

Անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր, Կարնոյ անունը միշտ եղած է առինքնող: Կարծէք թաղուն սէր մը գոյութիւն ունի ամէն մէկ Հայու սրտին մէջ յատկապէս Կարնոյ, այսինքն՝ Բարձր Հայքի պատմական մայրաքաղաքին համար:

Մեր պատմահօր Խորենացիի վկայութեամբ, Թէոդոս Բ.ի օրով Սասանեանները գրաւեցին զայն (408—450): Բայց ապագային Անաստասոսը վերագրաւեց զայն: Ուրիշ տեղ մը այսպէս կը պատմէ քաղաքին հիմնարկէքը·

.. Թէոդոս զօրավարը 415 յետ Ք., հիմնեց Կարին քաղաքը՝ յատկապէս սիրելով անոր՝ բարձրահայեաց դիրքը (2070 մէթր ծովէն բարձր), ձկնաշատ ջուրերը եւ ճարակաւոր անասուններու առատութիւնը, եւ զայն կոչեց Թէոդուպոլիս: Քաղաքը եղերող լեռները (Էյէրլին, 9040 ոտք բարձր ծովէն, իսկ Գոհանամքը՝ 10,090 ոտք), ինքն ըստ ինքեան մեծ արժէք կը ներկայացնէին, որպէս բնական ամրութիւններ:

Այնուհետեւ Կարինը զանազան ազգերու ձեռքը անցաւ: 1201ին Սելճուքները տիրեցին, 1214ին Իկոնիոյ Սուլթանը, 1387ին՝ Թէմուր Լէնկը, 1400ին՝ Օսմանեան Թուրքերը: Յետոյ Պարսիկներու ձեռքն անցաւ մինչեւ 1514: Ապա կրկին Օսմանեան Թուրքերը գրաւեցին զայն: 1829ին ռուս զօրավար Պասկեւիչը գրաւեց Կարինը եւ հասաւ մինչեւ Կիւմիւշխանէ: Եւրոպական պետութեանց ճնշումին հետեւանքով Ռուսերը թողուցին զայն : 1855ին Ռուսերը կրկին ետ առին, բայց 1856ին Փարիզի դաշնագրով ստիպուեցան նորէն ետ տալ:

1878ին ռուս բանակը հայազգի զօրավար Լորիս Մելիքովի եւ Լազարեւի առաջնորդութեամբ դարձեալ գրաւեց Կարինը: Սակայն, Սան Սթեֆանոյի դաշնագրով՝ Ռուսերը նորէն ետ քաշուեցան: Այն ատեն, երբ ռուսական բանակը կը հեռանար Կարինէն, Կարնոյ եւ շրջակայքի հայութենէն աւելի քան 40,000 հոգի Կարապետ Եպիսկոպոսի առաջնորդութեամբ լքեց Թուրքիան եւ անցնելով Կովկաս, հաստատուեցաւ Ալեքսանդրապոլի եւ Ախալցխայի շրջաններուն մէջ:

X

Կարինը սկիզբէն ի վեր եղած էր Թուրքիոյ, Պարսկաստանի եւ Կովկասի համար ապրանքներու փոխանակութեան կեդրոն մը: Այդ էր պատճառը, որ շատ մը գաւառացի Հայեր, Կարին հաստատուելէ վերջ, կը յաջողէին մեծ դիրք եւ կարողութիւն ըստեղծել կարճ ժամանակի մը մէջ:

Եկուոր տարրը Կարնոյ մէջ շատ աւելի յաջող առեւտրական գործեր կ՚ունենար, քան բնիկ տեղացիները, որոնք մեծ մասամբ մանր առեւտրականներ եւ արհեստաւորներ էին:

Վարչական կեդրոն ըլլալէ աւելի, Կարինը յայտնի էր որպէս մտաւորական, կամ կրթական կեդրոն: Կրթական մարզին մէջ աւելի անուն եւ հռչակ հանեց այն օրէն ի վեր, երբ հոն հաստատուեցաւ Սանասարեան վարժարանը 1880 թուին:

Կարին կրթական կեդրոն ըլլալէն զատ հոգեւոր կեդրոն էր Արեւելեան Հայաստանին: Անոր շուրջ կը գտնուէին դարաւոր վանքեր, որոնցմէ մէկ քանին պատմական արժէք ունէին, եւ հայ տոհմիկ ճարտարապետութեան գեղեցիկ նմոյշներ էին:

Վանքերէն զատ, Կարինը ունէր տասնեակ մը վարժարաններ, ազգային եւ օտար հաստատութեանց կողմէ կառավարուած :

Մասնաւոր յիշատակութեան արժանի է Կարնոյ Ս. Աստուածածին եկեղեցին, որ գոյութիւն ունեցող հայ եկեղեցիներու գրեթէ ամէնէն մեծն էր: Հին սրբատեղիի մը աւերակներուն վրայ էր շինուած ան եւ վերակառուցուած 1840ին: Ունէր 20 սիւն, 14 որմասիւն, հինգկարգեան կամարներով: Սրբատաշ տուֆի նման կարմրագոյն քարերով էր շինուած: Ունէր երեք փոքրիկ խորաններ, եւ երեք դռներ: Արեւմտեանին առջեւ երկսիւն դաւիթի մը վրայ կը բարձրանար հոյակապ զանգակատունը :

Ս. Աստուածածնայ կից էր հարաւային դռնէն տաճար կոչուած քարաշէն մատուռը, ուր Եզր կաթողիկոսին օրով գումարուեցաւ (647ին) այն պատմական ժողովը, որուն մէջ Հայերն եւ Յոյներն միաբանեցան իրար հետ:

Այս հոյակապ եկեղեցին շրջապատուած էր, մէկ կողմէն Սանասարեան, միւս կողմէն՝ Արծնեան դպրոցներով: Իսկ վերոյիշեալ երկու դպրոցներու մէջտեղ կը գտնուէր Կարնոյ Հայոց Գերեզմանատունը: Տաճարին դրան դէմ կը գտնուէին Առաջնորդարանը եւ Մատենադարանը, իրենց յարակից մասերով:

X

1878 թ. ռուս - թրքական պատերազմէն հայ ժողովուրդը դուրս եկաւ աւելի աշխոյժ, ինքնավստահ, եւ աւելի պատրաստուած :

1860 — 65ի «Ղեւոնդեանց», կամ գիւղատնտեսական ընկերութիւնները կը լուծուէին եւ անոնց տեղը կը կազմուէր «Գաղտնի Ընկերութիւն Բարձր Հայոցը»: Կազմուելէն անմիջապէս ետք, ան կապ կը հաստատէ Կ.Պոլսոյ, Թիֆլիսի, Զէյթունի, արտասահմանի եւ Սասունի հետ :

Այս ընկերութիւնը սկսաւ նիւթական օգնութիւն հասցնել Սասունին: Հարուստ եւ աղքատ, մեծ ու փոքր, եւ նոյնիսկ հոգեւորականները, բոլորը մէկ, լծուեցան եղբայրական գործի :

Մինչ ժողովրդի մաքուր տարրը ազգապահպանման գործին էր նուիրուած, անդին հայ մատնիչները ...անգործ չէին: Անոնցմէ մէկը, որ խափիէներու գլխաւորը կարելի էր համարել, իրեն արժանի պատիժը կը կրէր եւ օրը ցերեկով դիտապաստ գետին կ՚իյնար :

1891 — 2ին Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը Թիֆլիսի մէջ որոշում կ՚անցընէ, զինուած խումբ մը ուղարկել Սասնոյ օգնութեան: Այդ խումբին կը միանար ըն-Նիկ ախալցխացի, բայց, մանկութիւնը Կարին անցուցած երիտասարդ մը՝ Յովհաննէս Կորկոտեան, որը ռուսական բանակի մէջ ժամանակ մը ծառայելէ յետոյ, պահեստի էր կոչուած : Հրաշալի նշանաձիգ էր, աշխոյժ եւ կայտառ, ընկերական ամէն հանդիպող հայուն հետ: Լաւ ժողովրդական երգիչ էր միանգամայն :

Խումբը երբ Խնուս կը հասնի, արդէն Սասնոյ կոտորածը եղած լմնցած էր: Ուստի «Կորկոտը» Կարին կ՚անցնի: Եւ որովհետեւ ան հանգիստ նստողներէն չէր, ուստի կազմակերպութիւնը յիշեալ մեծ խափիէի ահաբեկման գործը անոր կը վստահի եւ օգնական կուտայ կարնեցի Խաչատուր Կէրէկցեանը :

Սպանութենէն յետոյ, կառավարութիւնը հրաւիրեց սպանեալի պարագաները, որ գան եւ բողոքեն: Սակայն, այս վերջինները «Հասարակութեան վերաբերելիք խնդիր մըն է» պատասխանեցին եւ խուսափեցան :

Ազգային երգերը ամէն տեղ սկսան բացէն երգել: Եկեղեցիներու մէջ կառավարութեան դէմ գրգռիչ քարոզներ կ՚ըլլային: Կարգ մը գիւղերու մէջ համարձակօրէն Հայերը զէնք կը կրէին:

Մինչ դէպքերը այսպէս կ՚ընթանային, եկաւ այլ տագնապ մը, արդիւնք մատնութեան մը, որուն պատճառով ձերբակալուեցան «Բարձր Հայոց Միութեան» անդամները: Քանի մը օրուան մէջ մինչեւ 400 հոգի բանտը կը լեցուէին :

Որպէս նախազգուշութիւն, քաղաքի կարեւոր կէտերը հսկողութեան տակ կ՚առնուէին, եւ քաղաքի դռներէն դուրս թնդանօթներ կը զետեղուէին, շուկան մերթ կը գոցուէր :

Քաղաքի շատ մը թաղերուն մէջ, նոյնիսկ Ջիթահող եւ Կան գիւղերու մէջ, զինեալ ընդհարումներ տեղի կ՚ունենան Թուրք եւ Հայ բնակչութեանց միջեւ: Միայն ոստիկաններու եւ կանոնաւոր զօրքի միջնորդութեամբ կարելի կ՚ըլլայ կարգը վերականգնել :

Ամէն մէկ սրտցաւ Հայ անմիջապէս գործի կը լծուի, ու օգնութեան կը հասնի բանտարկեալներու ընտանիքներուն :

Աւետիս Վէմեանը՝ իր միակ տունը գրաւ դնելով՝ քսան ոսկի կ՚առնէ եւ զայն բանտարկուած ընկերներու ընտանիքներուն կը յատկացնէ: Այդ անձնուէր Հայը ապագայ նշանաւոր Ծէր Գարեգինն էր, որ 1896ի Կարնոյ ջարդի ատեն զէն ի ձեռին կռուեցաւ, ու տասնեակներով Թուրքեր գետին գլորելէ յետոյ, մեռաւ հերոսական մահով :

Մ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԼՐՏԵՍԸ

Մեծ պատերազմի ահաւոր օրերուն ամբողջ թաղը կ՚ապրէր իր սեւ շուքին սարսափը:

Յաճախ՝ կ՚անցնէր մեր դրան պատին տակէն, «քալփաք»ը ծռած գլխուն, մռայլ ու գլխիկոր, խառնագոյն եւ գիշատիչ աչքերը յառած գետնին, ինչ որ կը ծառայէր հաստատելու աւանդական նախապաշարումը···

Իսմայիլի դեղին մռութէն թոյն կը ծորէր:Դժնդակ մղձաւանջ մըն էր ան, մահուան ճշմարիտ խորհրդանշանը, որմէ խուսափելու համար մարդիկ կը հուարէին ծխնելոյզին ու առաստաղին մէջ, մինչեւ իսկ գետնին եօթերորդ ընդերքին խորը···

Այս մղձաւանջը անշուշտ աւելի կը մեծնար քրոջս մանուկ երեւակայութեան մէջ, կը դառնար դահճադական տեսիլներու անհատնում ու այլանդակ շարան մը:Օր չէր անցներ, որ այդ եռամեայ աղջնակը չհոլովէր անոր անունը, որովհետեւ ինքն իսկ իբրեւ դիպուածական պահապան, գործ ունեցած էր այդ «հաֆիէ»ին հետ:

Արդարեւ, երբ օր մը Իսմայիլ մեր դուռը թակած էր հայրս հարցնելու համար, հօրեղբայրս ինքն էր որ արթնցուցած էր իր քունէն···: Վանեցի դեղջուկը այն օր հրաշքով միայն կրցած էր պրծիլ լրտեսին ճանկերէն :

Դժբախտաբար, այդ դաժան Թուրքը իրեն գործակից ունէր վարի դասէն հայ կիներ եւ օրիորդներ, որոնք չէին վարաներ քանի մը արծաթի փոխարէն դահճին մատնել իրենց ահաբեկ հայրենակիցները: Մէկզի թողունք սակայն այս ողբերգական մանրամասնութիւնները:

Դաշնակից զօրքին մուտքը լաւագոյն պատեհութիւնը կ՚ընծայէր սըրբազան հաշուեյարդարին, որմէ խուսափումը ան կը գտնէր խոհական անհետացման մէջ: Բայց, ո՛վ զարմանք, շատ չանցած «հաֆիէ»ն ոտքը մեր թաղը կը դնէր կրկին: Այս վերադարձին շարժառիթը, բնականաբար ապահով ներողամտութեան մը յոյսը չէր կրնար ըլլալ, այլ առաւելապէս կը բխէր զոհերու արեան ներգործութենէն···

X

Դեռ չէին վառած կազի կտուցները: Իրիկնային ստուերները տակաւ կը պարուրէին մթնոլորտը: Մերթ ընդմերթ, ելեկտրական հանրակառքեր լոյս կը սփռէին կեդրոնի պողոտային վրայ: Ճաշի ժամն էր, ամէն ոք զուարթօրէն բոլորուած էր սեղանին շուրջ: Դուրսը ցանցառ անցորդներ միայն ման կուգային:

Դիմացը՝ մեր ապրած տան երկրորդ յարկին մէջ, կը բնակէր իր վերջին զոհը՝ յոյն «փալիքարիա» մը, զոր շուրջ երկու տարի առաջ ձերբակալած էր պարտէզին մէջ: Հէք երիտասարդը անվերադարձ մեկնած էր:

Լրտեսը իսկոյն ետ դարձաւ ու արագօրէն կոխեց պահականոցին դաւիթը :

Այժմ, ան կը քալէր յամր ու վեհերոտ քայլերով, ստուերի մը պէս կ՚անցնէր փողոցներէն, իբրեւ շուն մը, խուճապահար՝ արգիլուած բան մը կատարած ըլլալու երկիւղէն: Ամենադոյզն շշուկն իսկ սարսափ կ՚ազդէր իրեն: Սիրտը ուժգին կը բաբախէր :

Ի՜նչ մեղքեր ունէր խղճին վրայ : Ի՜նչ ընտանիքներ կործանած, ի՜նչ բոյներ մոխիրի վրայ նստեցուցած, ի՜նչ արցունքներ կաթեցուցած աղուոր ու անոյշ աչքերէն:

Ահա մեղուի այն ժրաջան փեթակը, որ դամբարան մը դարձած էր իր իսկ ձեռքերով: Ինք երեւան հանած էր պահուըտած հայրը, միակ՝ նեցուկը ընտանիքին, որուն գլուխը քարակոծ ջախջախուած էր այն մարդոցմէ, որոնց ծառայելու կոչուած էր հաւատարմօրէն:

Ա՜հ, եթէ միայն այդ ըլլար բոլորը: Զաւակներէն մին սովահար մեռած էր, միւսը՝ որբանոց դրուած, իսկ աղջիկը՝ իբրեւ մեռելային ոգի մը, գիշերները կը թափառէր հոս ու հոն, ի խնդիր ցամաք հացի: Տան մէջ կը մընար միայն մայրը, հիւանդ ու վիրաւոր, կենդանի դիակ մը:

Ահա ուրիշ նորաշէն բոյն մը, այնքան կենսուրախ երբեմն, առլցուն աշխոյժ երազներով:Անոր տէրը չկա՛ր այլեւս: Հրայրեաց աւազներուն մէջ, ուր աքսորուած էր, ան մարդակերպ գազաններէն յօշոտուած էր կացինով ու եաթաղանով: Գեղանի կինը, միակ յոյսը ընտանիքին, ցամաք աղբիւր մըն էր դարձած: Այն օրէն՝ ամուսնին դեռատի եղբօր հետ տան մէկ անկիւնը քաշուած, մատակ կորիւնի մը նըման կ՚ողբար անոր կորուստը:

Վերջապէս, ահա բնակարանը այն ազնաջան մարդուն, որուն մտքի վաստակին առջեւ ամէն ոք կը խոնարհէր, բայց ինք անոր արժանիքը գնահատած էր համաձայն իր բարբարոս քմայքներուն : Հէք մարդուն մատներուն եւ ոտքերուն եղունգները քաշած էին աքցանով, անութներուն տակ խաշած հաւկիթ դրած, մերկ ու անօթի ձգած խոնաւ զնտանին մէջ: Հիմա, այդ բեղնաւոր միտքը խանգարուած մեքենայ մըն էր, որ կը յուզուէր երբեմնի տանջանքներուն անդրադարձով: Հոգին լի էր միշտ դիւային խորհուրդներով: Ինք դարձած էր այդ բազմաչարչար հոգիին ուրուականը, որ կը վրդովէր ընտանեկան խաղաղ երդիքը իր բողոքի կանչերով, անէծքներով ու մղձաւանջի հանդիուններով :

Այս գեհենական մթնոլորտին մէջ ապրելու դատապարտուած էր իր քոյրը: Խեղճ աղջիկը ի զուր կը ջանար հանգստացնել անոր խռովայոյզ սիրտը : Հուսկ յետոյ, ճարահատ քաշուած սենեակին անկիւնը, լռիկ մնջիկ կ՚արտասուէր:

Իսմայիլ վերյիշեց այս բոլորը ու իր կարգին սաստիկ վրդովեցաւ: Առաջին անգամ էր որ իր արարքներու ծանրութեան գիտակցութիւնը կ՚ունենար: Այո՛, մինչեւ այդ իր կերած հացը արդար չէր, այլ արիւնով եղծանուած թթխմոր մը:

Լրտեսը աւելի դանդաղեցուց քայլերը: Այն ատեն, հոգիին խորէն յուզումի հզօր ու անվկանդ ալիք մը բարձրացաւ մինչեւ կոկորդը: Սիրտը այնքան կը տրոփէր որ կարծես պիտի պայթէր: Անապահով կը զգար ինքզինքը: Աչքերը՝ զոյգ կատուի մը պէս, անընդհատ չորս դին կը յածէր: Հազիւ կը շնչէր: Կը խեղդուէ՜ր: Կը սոսկար հովի շշուկէն, տերեւներու սօսափիւնէն, շան հաչիւններէն, մարդերէն, տուներու եւ շէնքերու բարձր դիրքէն, երկինքէն ու Աստուծմէն:

Օ՜, սարսափ, ահաւասիկ հասած էր մտաւորականին տան անկիւնը:

Իսմայիլի մարմինը փշաքաղեցաւ, մազերը կանգնեցան արմատներուն վրայ: Վերարկուին օձիքը վեր դարձուց եւ նայուածքը ծածկեց մորթէ գլխանոցին ծայրով: Յետոյ կանգ առաւ ու աչքերը վայրահակ, կռուփները կուրծքին վրայ սեղմեց:

Ի՞նչպէս կրնար յառաջ երթալ, անցնիլ երբեմնի այդ շէն ու զուարթ տան առջեւէն, զոր կործանած էր ընդմիշտ իր անիծեալ ձեռքերով: Փորձեց սանձել իր խղճի ըմբոստ պոռթկումները: Ի զո՜ւր: Վճռեց ետ դառնալ: Նոյն պահուն՝ չար տենչ մը խթանեց զինքը, տիրապետեց իր կամքին, յառաջ մղեց անտեղիտալի: Լրտեսը դարձեալ սկսաւ շարժիլ:

Այն ատեն շնորհալից անակնկալ պատահեցաւ: Խեղկորոյս զոհը՝ նկատեց մղձաւանջին յայտնութ նը միով ու ոսկորով, փորձեց տալ: Խուճապահար արտորանքին կարծես մոռցած դրան գոյութի ան շուարած լուսամուտին ապա ցաւ իր փրկութեան համար···: Բ երկուքին միջեւ որոշում մը ժամանակի կը կարօտէր, ուստի րութիւնը վճռակեցաւ այն պատ նին, որուն ներքեւ կը գտնուէր հանդական «հաֆիէ»ն···

Իսմայիլ գետին տապալեցաւ լի աղաղակ մը արձակելով:

Շփոթութեան առաջին պահէն հէք զոհը տակաւ համարձակութ ստացած, բռունցքը վերցուց «հա ֆիէ»ին վրայ···: Ատամները սեղմած՝ զարկաւ կատաղօրէն, կաւ իր մկաններուն ամբողջ ուժը բազուկներուն արիւնը քամելով: Յե սկսաւ մարմինը բզկտել եղունգ րով:

Լրտեսը ցաւէն կ՚ոռնար: Մ րականը այս անգամ ձեռքը տար նոր ճիտին: Ձայն չկար· գլուխը անճիտէր, պիտի փողոտէր թշուա կանը···

Նոյն պահուն, անձնապաշտպանութեան բնազդէն մղուած, Իսմայի բազօրէն ճիգ մը փորձեց: Եւ յա ցաւ պարանոցն ազատել վրէժխ մարդուն մատներէն, բայց այս գամ թաղեցիները դուրս թափ շուներու հաչիւններէն:

Լրտեսը յեղակարծօրէն վեր ու սկսաւ փախչիլ սրունքներուն բողջ ուժով: Շատ չանցած, ան վրայ զգաց անոնց ժանիքներուն կիծը, սակայն բնաւ ուշադրութ չդարձուց· մորթին փրկութիւնը լագոյն իմաստութիւնը կը համա Չար բախտէն այս անգամ դէմ դի եկաւ ամբոխին:

Այն ատեն, շուներու յամառ չիւնները, անարդական բացագանչ թիւնները, լուտանքներն ու անէ ները աննկարագրելի վայնասուն ստեղծեցին: Թաղեցիները դրոհ ուին Իսմայիլի վրայ: Յառաջապա րը կինե՛րն էին···: Ցանցառ ոս կաններ փորձեցին միջամտել:Ի զ Ո՞վ կրնայ սանձել վրէժխնդիր ժ վուրդին բազուկը···

Ամբոխը վերստին զգետնեց լր Այլեւս անոր գթութեան աղաչ եկելի արարած մըն էր: Իսկ այդ բոխը չէր կրնար անյիշաչար ըլլ րեն հանդէպ: Եւ ահա, տուր թէ սաս···

Դաժան Իսմայիլը կրցածին չափ ջանար ինքզինքը պաշտպանել թ րով: Կռուփները կ՚իջնէին ու կ լէին···: Ամէն կողմը կը ցայտէ արիւն, կը հեծէր, կը տապլտկէր ւածներու ազդեցութեան տակ, հառաչ «ճան գուրթարան եօ՞ք եահու» կ՚աղաղակէր :

Վերջապէս մօտակայ պահակ յէն եկած նոր ուժեր, ահաւոր ջարդ մը ետք յաջողեցան փրկել ամբոխին մոլեգնութենէն :

Լրտեսը ոտքի վրայ կանգնելու չունէր: Հազիւ մորթախոյզը գտնեղած, թեւը մտան, անմիջ տուին տարին:

Իսմայիլի շուքը անգամ մըն ա բեցաւ թաղին մէջ:

ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ

ՃԱՄԲՈՒՍ ՎՐԱՅ

Է.

Կը մռլտամ եւ ինծի հայերէն ու կիսաձայն, ով որ խարտեաշ չէ, Հրեայ է իրենց խելքով· չեն թողուր որ բերնի համով տեղ մը երթաս, քայլ մը առնես: Ու կը տեղաւորուիմ ճիշտ իրենց ետեւի նստարանը:

Թարգմանը կարող մարդ է եւ կը խօսի քանի մը լեզու: Մանաւանդ չարաճճի եւ բամբասող (կատակախօս): Երկու անգլիացի գտաւ մեր մէջ, որոնց անգլերէն զատ կը բացատրէր, Ֆրանսերէն ուզող չեղաւ: Իսկ սա խարտեաշ, սլացիկ Շուէտուհիին ալ ժպիտ մը, ձեռքի երկու շարժում, եւ՝

— Դուք ալ կը հասկնաք, օրիորդ, չէ՞ :

Պատասխանը դրական եղաւ, որովհետեւ շուէտերէնը եւ գերմաներէնը շատ մօտ քոյր լեզուներ են:

Ահա վարչապետարանը, եւ այն պատշգամը, ուրկէ Հիթլէր ժողովուրդին կ՚երթայ, երբ ան խանդավառուած ուզէ զինք տեսնելու ծափահարել: Մէկ կողմը կը շինուի դեռ, ու չէ աւարտած: Պերլինի մէջ ամէն տեղ կը կառուցուի, հինը կը փոխուի: Ի՞նչ է աս· կը հարցնէք: Պատասխանը միշտ նոյնն է·

— Ֆիւհրէրը (Առաջնորդ) կը վերաշինէ Պերլինը եւ կը բարեզարդէ : 1940ին պիտի աւարտի:

Մինա՞կ Պերլինը: Միւնիխն ալ: Ու Գերմանիոյ մէջ ամէն տեղ: Այո՛, բոլոր մեծ դարաշրջանները, բոլոր պետական մեծ մարդերը շինութիւններով ճոխացուցած են պատմութիւնը : Այդպէս առաջ եկած են բուրգերը եւ իրանեան Սպահանի զարդերը, Շահ Աբասի օրերուն: Այդ կը կատարուի այսօր ալ Գերմանիոյ մէջ:

Վարչապետարանը փողոցներ կ՚ընդգրկէ, եւ դեռ կան տուներ, որոնք պէտք է փլցուին որպէսզի տարածուի: Նոր շինութիւններուն մէջ սակայն, ամէնէն մեծվայելուչը եւ աչքի զարնողը օդանաւային նախարարութիւնն է, իր բազմաթիւ ճիւղաւորումներով, որոնք վերջ չունին: Խորհրդանշան Մեծն Գերմանիոյ օդային զօրութեան: Գերմանիոյ ծովը իր երկինքն է հիմա: Ու օդանաւեր, ամէն նոր կատարելութեան մէջ անմրցելի, այնտեղ կը նաւեն գիշեր ցերեկ:

— Այս աւազէ ժամացոյցը, ցոյց կուտայ հասարակաց պարտէզի մը մէջ թարգմանը, ձեռքերը եւ աչքերը հպարտութեամբ երկու Անգլիացիներուն ուղղած, ամէն վայրկեան 9 աւազահատ կ՚իջնէ եւ 12 աւազահատ կը բարձրանայ: Այդ կը խորհրդանշէ որ Գերմանիոյ մէջ ամէն վայրկեան 9 հոգի կը մեռնին եւ 12 հոգի կը ծնին: Ու Գերմանիան կ՚աճի շարունակ: Հիմա որ Արեւելեան Մարզը (Աւստրիոյ նոր անունը) եւ Սուտէթնլանտը մայր հայրենիքին վերադարձան, ծնունդի եւ մահի տարբերութիւնը պիտի փոխուի եւ աճումը պիտի աւելնայ:

— Մենք Սուտէթնլանտցի ենք, կը պոռան ատոր վրայ դէպի Թարգմանը առջիս նստած երկու գեղացիները, բոլորին ուշադրութիւնը իրենց վրայ հրաւիրելով:

Կասկած չունէի ատոր, կը մռլտամ քթիս տակէն ու կը ժպտիմ:

— Այս աւազանին մէջ, կը ձայնէ թարգմանը, (ուրիշ հանրային պարտէզ մը) չորս նայեադներ մէկ մէկ սափորէ ջուր կը թափեն: Այդ կը խորհրդանշէ Գերմանիոյ գետերը, Էլպա, Հռենոս, Օտէռ եւ Վեզէր: Հիմա Օսթ Մարքի (Աւստրիա) մայր երկիր վերադարձով անոնց վրայ պէտք է աւելնայ հատ մը եւս, Դանուբը:

— Այստեղ, հին վայր մը, Պիզմարք դպրոց դացած է: Այս պալատը բնակած է Նափոլէոն: Իսկ այն թնդանօթը որ դուրը ցուցադրած ենք, ա՛լ աճապարանքին մէջ չէ կրցած միասին փախցնել··· ու կը նայի Անգլիացիներուն:

Պալատնե՛ր, շէնքե՛ր, եկեղեցինե՛ր: Բանա՛կ, յաղթանա՛կ, յաղթանա՛կ: Տակիտոս լա՛ւ ճանչցեր է զիրենք, լա՛ւ նկարագրեր, լա՛ւ գնահատեր: Գերմանը ինք ալ աշխարհը լաւ կը ճանչնայ եւ գիտէ հոն շարժելու ձեւը, որ վանք կառուցանելով հոն քաշուիլը չէ, ինչպէս մեր մօտ: Աշխարհը կը ճանչնայ նաեւ Տէրոսմցին, թէեւ ոչ խաչը: Այս անտիրական հողէ գունդին վրայ մարդ կենդանին պէտք է որ ոյժ եւ քաջութիւն ունենայ, որպէսզի աւելի զօրաւորներ գլուխը չուտեն: Ոչ խաչը տաս փարայ կ՚արժէ, ոչ ալ Աւետարանը: Ոչ իսկ Աստուածաշունչը, եբրայեցի ցեղին անտառակ եւ անամօթ ազգային պատմութիւնը: Կեանքը այդպէս է, զօրաւորինը: Ափրիկէի անկոխ անտառներուն մէջ, ուր արքայ առիւծը կը մըռնչէ եւ կ՚ոստնու: Ծովերուն վրայ, որոնց բոլոր անկիւններուն, երկրի ամէն կողմը, կը տիրապետեն բրիտանական պողպատէ հրէշներ: Ծովերուն խորը: Ամէն տեղ ու միշտ: Թուրքիա, ուր ոտքի տակ գնաց Հայը, Ռուսիա ուր ան կը տրորուի այսօր, յանուն աւելի ուժովի իրաւունքին :Աւելորդ է հարցնել թէ այս պարզ եւ աղքատ թարգմանը ինչո՞ւ այնքան հպարտ շարժուձեւեր կ՚ընէ, կը սոնքայ եւ կը խնդայ սա երկու Անգլիացիներու քիթին: Ան գերման է եւ իր ուժը կ՚առնէ այս մեծագոյն եւ ամենազօր հայրենիքին յաւիտենական ակունքէն : Ու ամէն բոպէ կ՚աւելնայ:

Օթօն կը սուրայ ողիմպական մարզադաշտ, ուր հիմա մարդկային դպրոցներ զետեղած են, եւ թարգմանը ատեն ունի չաղակրատելու, որ իր հաճելի է, համեմուած կատակով

— Պերլի՜ն, տիեզերակա՜ն մա քաղաք, կը վերցնէ երկու ձեռ վեր եւ աչքերը խոշոր խոշոր կը նայ, 4ուկէս միլիոն բնակիչ: Աշխ հի բոլոր ցեղերէն եւ կրօններէն կայ հոս: Հռոմէական կաթոլիկ ղեցի, լուտերական եկեղեցի, քան եկեղեցի, Հա՛յ եկեղեցի···

— Ես Հայ եմ, կը պոռայ ձայ անդրէն Սուտէթնլանտի գեղացի րէն վրէժ առնելու համար:

Հա՞յ: Բոլորը հոն կը նային: Նաւանդ խարտեաշ շուէտուհին, խնդայ ալ: Սուտէթնլանտի գեղջ ները ճիգ կ՚ընեն իրենց հասա ծռելով ետեւ նայելու: Ուրեմն լիր են: Հրեայ չէր այն անծեղը քէչ առաջ ծուռ կը նայէին:

Երբ մարզադաշտին քով մէկ դաւաթ բան կը խմենք մաքուր կական եւ լաւնխտ ճաշարանի մը Թարգմանը մօտս գալով կ՚ըսէ կովկասցի Հայ բարեկամ մը ու ճարտարագէտ Յարութիւնեան, րեն Հայ ազատագրական վէպ մը տուեր է:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉ

(Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԻՐ ԶԱՒԱԿԸ

ԻՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՆ ՀԵՏ

Ես այն գիշեր մըտածմամբ եւ տեսիլքով խըննդեալ ,
Իմ հոգւոյս շուրջ զէնքերու կ'արթննար շաչն ընտանի՝
Ձերթ հըրաւէր մ'հին երգի · իմ նայուածքիս լոյսն անշեղ
Մերթ կ'առկայծէր բուռ առ բուռ կարծես ջերմի մը սոյլով ·
Գիշերն լայն էր ինչպէս հեզ նաւակերթի մը նակատն ,
Կամ պայծըրնեան ներշնչման առագաստներն բարձրաթագ ,
Երբ մազցըրիւ եւ մոլի կը տարփողէ փոթորկումն՝
Ովկիանններու եւ երկնի · որուն անսանձ յուզման մէջ
Դուք կը զգաք աղն ու քամին խելագարուած տարրերուն ,
Եւ վայրկեանն հոծ հողմածեծ ամպակոյտին խլեակաց ,
Անհընարին եւ անծիր տարածութեան մէջ օրուան :

Զալս ափն այտիս , եւ խարտեաշ ծամերս նետած ծոծրակիս
Ես երգեցի , այն գիշեր հըզօր անցեալն հայկազեան՝
Ընկերներուս այլազգի · իմ բառերուս ժայթքին մէջ
Ես դըրի սիրտն իմ անզուսպ եւ հաւատամքն իմ անձնեզ ·
Իմ անաչառ ներշնչումս թըռաւ պարման կանդի պէս
Դարերէ դար · մեր զօրքերն եւ մեր քաջէ' աստուածներն
Պանծացուցի առնական հըպարտութեամբ այն գիշեր ·
Ես կանգ չառի' պարտութեանց եւ ջարդի խորը եւ տրտում
Դրուագներու յանդիմման , զի իմ հոգիս սոսկո'ւմն է
Ի լուր գութի խօսքերու , զի ես կ'ապրիմ յաղթական
Աշխարհի մէջ · ինծ համար կեանքն օտար է ողբի մէջ :

Իմ վերացման բուքին մէջ խուռնըւեցա'ն մեր շէնշող
Պալատներուն գաւթին մէջ լուռող խօսքերն վեհական՝
Գահաժառանգ իշխանաց · անոնց լայնշի ուսերէն
Կախուող մետաքս պատմուճանն իր շողշողումն արծաթէ
Զօնեց յուզուած բառերուս · անոնց սուրերն ու վահանն ,
Եւ զարգմանակն ու աշտէն , լանջապանակն ու լուսեղ
Ճարմաղն ու ջինջ ապիշակն , ինչպէս կապարճն ու աղեղն՝
Պարգեւեցին իմ նակտիս պայծառութիւնն հիացիկ
Կիսաստուածի' մ'յունական , կամ կերպարանքն սիգայորդ
Սուսերամերկ եւ խըրոխտ Պոնաքարդի'ն որ ընդհուպ
Կ'անցնի կամուրջն Արգօլեան անյաղթ դըրօշն ի ձեռին :

Ես երգեցի խիզախումն հայ վաշտերուն մոլեկան ,
Անոնց հըպարտ մահանալն ռազմադաշտին մէջ քինոտ՝
Փշրած նիզակն ի ձեռին · ես երգեցի անմօրուս
Զօրականքն ու սեպուհներն , որոնք իրենց նըժոյգներն
Կը մխրճեն ուր ուժգին կը ջաղջէ մարտն աւելի ·
Ես երգեցի դըրօշներն եւ արծիւներն յաղթական ,
Փողի գանգիւնն եւ զէնքի շաչիւնն եւ գոռն հաստամեստ .
Երբ զուպարին մէջ յանկարծ արքայազունն հայկազեան՝
Վազրի նըման կորացած իր ասպարին վըրայ գոյշ
Կ'ասպատակէր թագակիր իր ոսոխին յորձքին դէմ ,
Իր վարդագոյն ծիրանին պեծածան հովուն մէջ :

Ես երգեցի մեհեաններն , քըմանոյշներն ու քուրմերն ,
Օղոյ ոյժերն եւ անմահ դիւցազունններն երկնածին ,
Որոնք կազի մոլեռանդ բախումներուն մէջ յանկարծ
Կը հեծնէին թեւաւոր երիվարներ անպախուրց ·
Ես երգեցի հըրաշիր առաւօտներն ու ցայգերն ,
Ականակուռ բազիններն , ուր կ'այրէր զոհն ու կնդրունկն ,
Խըրախճանքներն ու պազշոտ գինարբուքներն ու սէրերն ,
Եւ զուսաններն մանկամարդ , զողթան ազատ զաւակներն ,
Որոնք բամբռամբ եւ փողով կը հիւսէին քաջութիւնն
Հերոսներուն անդրանիկ , կամ հարսանիքն Ալանաց
Քաղցր բամբիշին Սաթենիկ' արքային հետ Արտաշէս :

Ես երգեցի ինչ որ վեհ եւ խորհմաստ է սրտով ·
Արեւն անմահ' որ կ'իջնէ իր կառքերով շտաչուն
Գագաթներուն վըրայ վէս բարձրավանդակ մեր լերանց ·
Եւ գետերն հոծ , որ ունին իրենց ակերն երկնի մէջ ,
Որոնց ըմբոստ ալիքներն անհանդարտ են ու երկար՝
Ինչպէս տողերն իմ երգիս · մեր ցորենին ոսկին ջինջ ,
Ոսկեզօծ շիթն արփազաղջ եւ մարգերու մէջ շրջող
Երէններուն բարութիւնն եւ դաշնամուրն յանկուցիչ՝
Բեհեզահունչ սիւգերուն · մինչ կ'երգէի ես այսպէս
Իմ աջ ափիս խոր անտառն կ'պեծրփար իր հիմքէն ,
Մինչ մեծ գիշերն հետզհետէ կ'արշալուսնար երկնի մէջ :

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

Գրական ասուլիս

« Ցառաջ »ի ընթերցողները տեղեակ են Մարսէյլի Մշակութային Միութեան գործունէութեան : Միութիւնը , Մշակոյթի Օրը փառաւորապէս տօնելէ վերջ , որուն մանրամասն նկարագրութիւնը երեւցաւ հոս ժամանակին , ձեռնարկեց դասախօսութիւններու շարքի մը , նուիրուած հայ գրական դէմքերու ուսումնասիրութեան : Միութիւնը ինչպէս իր բոլոր ձեռնարկներուն մէջ , այս անգամ ալ մեծ յաւակնութիւններ չունի : Համեստ աշխատանք մըն է տարածը : Զուզեր ուրեմն աղմուկ հանել , շողշողուն նկարագրութիւններով :

Սակայն , բարեկամներ որոնք կանոնաւորաբար ներկայ կ'ըլլան եւ մանաւանդ անոնք որ չեն կրնար ,յարգելի պատճառներով , փափաք կը յայտնեն մամուլի միջոցաւ հետեւիլ այդ դասախօսութիւններուն , որոնք սկսած են արդէն դառնալ աւելի արդիւնաւոր եւ չահեկան : Մեր համոզումն ալ այն է թէ հոն կ'ըսուին բաներ որոնք արժանի են հանրութեան ներկայացուելու :

Ասիկա ճիշդ է մանաւանդ Պ. Շաւարշ Միսաքեանի դասախօսութեան համար :

Ուստի պիտի ջանամ նախ տալ այդ , եր ընդհանուր գիծերուն մէջ , երկրորդ յօդուածով մը ամփոփումը ընել մինչեւ այսօր տեղի ունեցած դասախօսութեանց , խոստանալով թէ մընացածները առարկայ պիտի ըլլան աւելի մանրամասն թղթակցութիւններու , իրենց ժամանակին եւ կանոնաւորաբար :

Շ. Միսաքեանի նիւթն էր « Մեր գրական ժառանգութիւնը (1880 — 1922) : Ինչպէս կը տեսնէք , գրական դէմքերու այս շարքին , լաւագոյն ներածականն էր : Եւ մեծ զուգադիպում մըն էր որ այդ ներածականը կ'ընէր Շ. Միսաքեան : Ոչ միայն անոր համար որ լաւ ծանօթ էր այդ ժառանգութեան պարունակութեան եւ արժէքին , այլ մանաւանդ ինքն ալ անձնապէս ներկայ էր եղած անոր վերջին շրջանի կազմութեան եւ իր բաժինը բերած անոր գեղեցկացման :

Նախ բացատրենք թէ ,«Մեր գրական ժառանգութիւնը » ըսելով ի՞նչ կ'ըմբռնէր յարգելի դասախօսը :

Ութսունական թուականներէն մինչեւ ընդհանուր պատերազմի վերջաւորութիւնը իրարու յաջորդող սերունդները մեզի ձգած են թանկագին ժառանգութիւն մը , ոչ միայն իբրեւ գրական հունձք , այլ եւ իբրեւ լեզու : Այն արձակը զոր կը գործածենք այսօր :

Դասախօսը իր նիւթը բաժնելով երեք գլխաւոր շրջաններու , լայն , եւ լուսաւոր վրձինի հարուածներով կու տայ պատկերը կատարուած նուաճումներուն , դժուարին եւ դանդաղ յեղաշրջման , կը պարզէ իւրաքանչիւր սերունդի բերած բաժինը : Նմոյշներով , քաղուած ժամանակի թերթերէն , շատ յստակօրէն ցոյց կու տայ իւրաքանչիւր հանդրուանի անոր բերած վաստակը , աւելցուցած դանակը , ճոխացման ի նպաստ բերուած նորութիւնը , բառերը , ասացուածքները , արտայայտութեան նրբութիւնները :

Այդ սերունդներուն գործը առանձինն առանձինն իր ուսումնասիրութեան առարկայ ընելէ առաջ , նախ կը ծանրանայ այն պայմաններուն վրայ որոնց տակ գործած են այդ սերունդները :

Այդ աշխատանքները , կենդանի , կուռ , նրբերանգ լեզու մը գտնելու եւ առով ստեղծագործելու , այդ աշխատանքները յառաջ տարուած են դժընդակ պայմաններու մէջ : Ոչ միայն քաղաքական պայմաններու բերումով , այլ եւ իբրեւ հետեւանք ցոյց տրուած անտարբերութեան : Հոս , Պ. Միսաքեան ցոյց կու տայ թէ համեմատաբար բախտաւոր եղած են մեր արեւելահայ եղբայրները , — Ահարոնեան , Թումանեան , Շիրվանզատէ , Իսահակեան եւ այլն , քաջալերուելով տեղական պայմաններէն եւ թական դիւրութիւններէն : Թրքահայ գրագէտը , ստեղծագործած է , գաղանաբարոյ կարգուսարքի մը թաթին տակ , նաեւ թրքահայ հարուստին անտարբեր նայուածքներուն տակ :

— Մեծ է արժանիքը նախորդ սերունդներուն , որոնք քաջութիւնն ունեցած չկոտրելու համար իրենց գրիչը , այնքան տաժանելի պայմաններու մէջ : Անոնք ոչ միայն չկոտրեցին իրենց գրիչը , այլեւ ճշմարիտ արուեստագէտներու անշէջ եւ աներկձելի կըրակով մը բոցավառ՝ ձգած են մեզի ժառանգութիւն մը՝ որ ոչ միայն սուրբ է , աքնաջան քրտինքներու արդար բուրումով , այլեւ սուրբ՝ իսկ իր ներկայացուցած ճոխութեամբ , գեղեցկութեամբ , մեծ եւ քաղաքակիրթ ժողովուրդի մը վայել փարթամութեամբ :

Դժբախտաբար անհրաժեշտ նիշերը գրի առած չըլլալով , հազիւ կրցայ այս աղօտ ամփոփումը ներկայացնել , այդ բազմակողմանի դասախօսութեան :

Այս առթիւ հարցումներ ալ եղան , որոնց լայնօրէն պատասխանեց դասախօսը :

ԿԱՐԱՊԵՏ ՓՈԼԱՏԵԱՆ

ԶՄՐԱՆ ՕՐԵՐ

Զմրան օրեր կարճ ու մըթին ,
Մըշո՛ւշ , մըշո՛ւշ ամէն դի՝
Կը գալարուի՛ն , կը հեծեծե՛ն ,
Հողմերը վըտարանդի :

Զահանդագի՛ն , խօ՛լ աղմուկով ,
Տարերքըն , ահա՛ , կը վազվըզեն ,
Բարձրունքներէն ամեհի ,
Ու ժըխորով վայրենի :

Համբաները թա՛ց ու լալկա՛ն ,
Կը մըրափեն , հեւալէն ,
Անոնց դէմքին վրայ ներկան՝
Ո՛չինչ ունի անցեալէն :

Ծառերը մերկ , ու զօսացած ,
Տերեւաթափ , անձկագին ,
Ն'ապրին անլո՛ւր փըլուզումը
Իրենց ոսկի երազի՛ն …

Ու ի՛նչ որ կան , դե՛ռ կը մընան ,
Որպէս վըկայ անցեալին ,
Պիտի մարի՛ն մէկիկ - մէկիկ ,
Երախին մէջ անհունին :

Մըռա՛յլ օրեր , մռա՛յլ սըրտիս
Մօտ են , ինչպէս լուսինկան ,
Ես կը սիրեմ մութ օրերը ,
Թաց օրերը սէգ ձմրան …

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՈՒԿՐԱՅՆԱ ԽՈՐՀ. ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Քանի մը ամիս առաջ , Մոսկուայի Փուշքինեան զինուորական ակադեմիային փրոֆէսէօրները կը յայտարարէին , իրենց խօսքը ուղղելով «խորհրդային գրողներուն» . — Ընկե՛ր գրագէտներ , ժողովուրդը պահեցէք տեւական զօրաշարժի մէջ :

Իսկ ծանօթ վիպագիր Ալեքսիս Թոլսթոյ կ'աւելցնէր ·

— « Մենք կ'ապրինք շրջանի մը եւ ընկերային անխախտ պայմաններու մէջ , ուր մեր գրականութեան իւրաքանչիւր տողը պէտք է գրուի պաշտպանողական նպատակով » :

«Պաշտպանողական» գրականութեան ախոյեանն է , ներկայիս , Ուկրայնան : Արդարեւ ուկրայնացի գրագէտները իրենց համար հայրենասիրական պարտականութիւն կը համարին պատկերացնել 1918ի գերմանական արշաւը դէպի Ուկրայնա , ժողովուրդին գերութիւնը , ըմբոստութիւնը եւ ազատագրութիւնը :

Տաղանդաւոր վիպագիր մը , Վալէնտին Կատայեւ , այդ նիւթն է որ կը շօշափէ իր մէկ վէպին մէջ , խորագիրը՝ Ես , աշխատաւոր ժողովուրդի զաւակ : Խորագրին այս բառերով է որ կ'երդնուն նորակոչզինուորները , Խորհ. Միութեան մէջ : Կատայեւ , այս խորագիրէն վերջ , կը կրկնէ նաեւ Սթալինի մէկ խօսքը , քաղուած անոր մէկ յօդուածէն . — «Ուկրայնա պիտի պարզէ ազգային ազատագրական պայքարի դրօշը , ընդդէմ օտար լուծին , որ կու գայ Արեւմուտքէն» :

Ինչո՞ւ այս խորագիրը ,ինչո՞ւ Սթալինի այս խօսքին արձանագրութիւնը :

Հետեւինք վէպին :

Հերոսը կը կոչուի Սէմիոն Կոտկօ , զինուոր մը որ նոր վերադարձած է բանակէն : Ուկրայնական իր գիւղին մէջ կ'ապրի մեկուսի , յեղափոխական շարժումներու անտարբեր , «չէզոք» : Սէրը լեցուած է իր հոգին , կը սիրէ գիւղացի աղջիկ մը , Սոֆիա Տկաչէնկօ , որու հօրը կեանքը փրկած էր եւ խոստում առած 1917ին , որ աղջիկը պիտի տայ իրեն՝ կնութեան : Բայց , հիմա , Սէմիոն զարմանքով կը տեսնէ որ փոխուած են Տկաչէնկոյի տրամադրութիւնները : Իր տանը մէջ կը պահէ նախկին սեփականատէր մը ,զայն ներկայացնելով իբրեւ հողի բանուոր , որու կ'ուզէ տալ իր աղջիկը : Սէմիոն երկու բոլշեւիկներ կը ղրկէ Տկաչէնկոյի մօտ , յիշեցնելու համար տրուած խոստումը : Ռէմէնիւուկ , նախագահ գիւղական խորհուրդին , Ցարեւ , փոխ նախագահ , նախկին նաւաղ , յանուն սովետ իշխանութեան , կը պահանջեն աղջիկը տալ որո՛ւ որ խոստացուած էր նախապէս : Տկաչէնկօ կը համակերպի եւ տեղի կ'ունենայ նշանտուքը : Պարեր եւ ժողովրդական երգեր , զորս կը վարէ բոլշեւիկ Ռէմէնիւուկ , նախանձախնդիր ուկրայնական ժողովուրդին աւանդութեանց պահպանումին :

Սոֆիայի հայրը , որ ակամայ համակերպած է սովետ իշխանութեան ճնշումին ,կ'աշխատի ուշացնել ամուսնութիւնը : Ուկրայնացի հակայեղափոխականներու հետ դաշնակցած ,ողջագուրելով կ'ընդունի Գերմանացիները , որոնց միջամտութիւնը խընդրած էին դաղտնօրէն : Եւ անոնց ձեռքը կը մատնէ Ռէմէնիւուկը , Ցարեւը եւ Կոտկօն ,— այս վերջինը , Սոֆիայի բերնէն իմանալով մատնութիւնը , կը փախչի , լեռ կը բարձրանայ եւ կը միանայ մարտականխումբերուն :Միւս երկուքը կախաղան կը բարձրացուին Գերմանացիներու կողմէ :

Կատայեւ այնուհետեւ կու տայ մարտիրոս Ուկրայնայի ողբերգական պատկերը ,— երկիրը կը կողոպտուի , կը կեղեքուի , կը հրկիզուի , բարբարոսութիւնը այն աստիճանին կը հասնի , որ գիւղացիները կ'ապստամբին , զէնք կը վերցնեն , հերոսական կռիւներէ վերջ երկրէն դուրս կը քշեն Գերմանացիները :

Այս կռիւներուն ընթացքին , հակայեղափոխականներուն ձեռքը կ'իյնայ Կոտկօն , որ սակայն կ'ազատի ճիշդ այն պահուն , երբ պիտի գնդակահարուէր : Խորհրդային իշխանութիւնը կը վերահաստատուի եւ Կոտկօ կ'ամուսնանայ իր սիրած աղջկան հետ : Տկաչէնկօ կը գնդակահարուի , իսկ բոլշեւիկ Ռէմէնիւուկի եւ Ցարեւի ոսկերոտիքը հերոսներու վայել պատիւներով կը թաղուին իրենց գերեզմաններուն մէջ :

Տարիներ վերջը , Կոտկօ , որ տնօրէն նշանակուած է գործարանի մը , իր կնոջ հետ , Մայիս Մէկի առթիւ , կը դիտեն կարմիր բանակին զօրանցքը , իրենց զաւկին երդնումը մարաջախտ Վորոշիլովի առջեւ թէ իր արեան գընով պիտի պաշտպանէ Խորհ. Միութեան սահմանները :

Կատայեւի այս վէպին արժէքը այն է որ կը հրահրէ Ուկրայնացիներու հայրենասիրութիւնը : Ահա թէ ինչո՛ւ մեծ յաջողութիւն գտաւ :Նոյնիսկ թատերախաղի վերածուեցաւ , եւ այժմ կը ներկայացուի Վախթանկովի թատրոնին մէջ :

Կատայեւէն վերջ , Վսեվոլոտ Իվանով ալ վերջերս հրատարակեց վէպ մը ,— Պարխոմէնկօ : Վիպագիրը կ'ոգեկոչէ ազգային հերոսին կեանքը , Ուկրայնայի ազատագրական պայքարները : Պարխոմէնկօ այն մարտիկն է որ կռուած է Վորոշիլովի հետ միասնաբար , մինչեւ վերջնական յաղթանակ :

Այս վէպը նախ հրատարակուեցաւ Մալոդայա Գվարդիա պարբերականին մէջ , օրկան կոմունիստ երիտասարդութեան , ցոյց տալու համար անոնց թէ ինչ զոհողութիւններ կատարած են իրենց հայրերը , Ուկրայնան ազատագրելու եւ միացնելու համար Խորհ. Միութեան :

Եւ վերջապէս , Սթալինի թելադրանքով , Ուկրայնացի բեմադիր Դովժէնկօ շարժանկարի վերածած է Ուկրայնայի ազգային ազատագրական պայքարներու հերոս Նիկոլա Շչորսը , որ առաջին կրակն արձակեց Գերմանացիներուն դէմ , կռուեցաւ Պետլիւրայի դէմ , մինչեւ որ օր մըն ալ (1919) զոհ գնաց թշնամի գնդակին :

Այսպէս ազգային հերոսներու պանծացումով եւ հայրենասիրութեան հրահրումով՝ Խ. Միութեան վարիչները կ'աշխատէին միշտ իրենց կապուած պահել Ուկրայնան , զրաւելով անոր երիտասարդութեան հոգին :

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով :

ԻՆՔՆԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

Բանաստեղծները յաւիտեան իրաւունք ունին ինքներգութիւններ քընարերգելու : Երգիծողները գրեթէ գրկուած են այս իրաւունքէն : Այս վերջինները իրենց խինդն ու ցաւը բարձի թողի ըրած՝ հանրային խնդիրներով կը զբաղին յօգուտ մարդկութեան եւ ի վնաս իրենց : Տարին անգամ մը թող ներուի ինծի ընել ինքներգութիւն , պարզապէս քաշքշելու համար … ինքզինքս :

X

Բանաստեղծները ըսի … : Օ՛ , քանիօն կը սիրեմ բանաստեղծութիւնը երբ անիկա սրտէն կը ծլի ,հոգիէն կը յորդի եւ մտքին մէջ կը բիւրեղանայ ու սկիհի մը նման ամէն շրթունքի կը մատչի , իբրեւ հաղորդութիւն՝ պատարագեալ հանդէսի :

Կը սիրեմ բանաստեղծութիւնը : Նախասիրութիւնս կ'երթայ արեւելեան բանաստեղծութեան : Կը նախընտրեմ հայ գեղջկական բանահիւսութիւնը : Սատուած է վկայ , որ առանց չափազանցութեան կ'ըսեմ՝ մեծագոյն բանաստեղծը հայ ժողովուրդն է :

Կը սիրեմ հնդիկ բանաստեղծութիւնը : Օրինակ՝ Քապիրը : Անոր մէկ դըրութիւնը միշտ ծոցիս մէջն է , ոչ թէ լաւագոյն բանաստեղծութիւնը ըլլալուն՝ այլ ինծի շատ խօսած ըլլալուն համար :

Կը թարգմանեմ այդ կտորը ·

— Ո՛չ հաւատացեալ եմ , ո՛չ անհաւատ ,
Ջեմ ապրիր հետեւելով պատուիրաններուն եւ ոչ ալ տրամաբանութեանս ,
Ո՛չ բեմբասաց եմ , ո՛չ ունկնդիր ,
Ո՛չ ծառայ եմ , ո՛չ տէր ,
Ո՛չ ազատ եմ , ո՛չ շղթայուած ,
Ո՛չ կախեալ եմ եւ ոչ անկախ ,
Ո՛չ ոքէ հեռու չեմ , ո՛չ ոքի մօտ չեմ ,
Ո՛չ դժոխք պիտի երթամ , ո՛չ արքայութիւն ,
Կ'աշխատիմ ամէն բանի համար եւ
միաժամանակ դուրս եմ ամէն աշխատանքէ ,
Քիչեր կը հասկնան զիս · ան որ զիս
հասկցաւ՝
խաղաղութեան մէջ է ,
Քապիր երբեք հետամուտ չէ ոչ ըստեղծելու , ոչ ալ քանդելու :

Համաձայն չեմ Քապիրի վերջին տողին : Ես կ'ուզեմ ստեղծել ալ , քանդել ալ : Աւելի ճիշդը ստեղծելով քանդել : Լաւագոյն ձեւը քանդելուն : Քապիրի այս տողին մէջ խտացած է արեւելեան վարդապետութեանց անտարբերութիւնը , անշարժութիւնը եւ խաղաղասիրութիւնը , բառերուն տալով աղնիւ իմաստներ :

Կը փորձեմ Քապիրի վերոգրեալ քերթուածին հետեւողութեամբ ես ալ քնարերգել տաղ մը : Ահաւասիկ ·

— Ո՛չ աջակողմեան եմ ամբողջովին , ոչ ձախակողմեան եմ բոլորովին ,
Կուսակցական չեմ կոչուիր , չէզոք
մըն ալ չեմ համարուիր ,
Պոլսեցի ըլլալով ոչ բուն եւրոպացին
եմ , ոչ բուն ասիացին ,
Ու տակաւին խառնուածքով ո՛չ հարազատ պոլսեցին եմ , ոչ իսկական
գաւառացին ,
Հայրս կաթոլիկ էր , որով ես լուսաւորչական չեմ ,
Մայրս լուսաւորչական էր , որով ես
կաթոլիկ չեմ ,
Այսուհանդերձ ո՛չ խենթ եմ , ո՛չ ալ
խելօք ,
Ո՛չ նետող եմ , ո՛չ ալ բռնող ,
Ո՛չ կիններուն առջեւէն կ'երթամ եւ ո՛չ
ալ աղջիկներուն ետեւէն ,
Նշանաւոր ծոյլ մըն եմ ու անդադար
կ'աշխատիմ ,
Մերթ ալ նշանաւոր աշխատասէր մըն
եմ ու միշտ կը ծուլանամ ,
Ո՛չ որս ըլլալ կ'ուզեմ , ո՛չ ալ որսորդ ,
Հոգիիս մէջ սնդիկ շատ ըլլալուն համար՝
Ո՛չ կը հեռանամ , ո՛չ կը մօտենամ ,
Ո՛չ արեւելք եմ , ո՛չ արեւմուտք
Եւ ո՛չ ալ հիւսիս կամ հարաւ ,
Ո՛չ այս աշխարհին մարդն եմ , ոչ ալ
ուրիշ մոլորակի մը էակը ,
Ո՛չ հարստութեան հետամուտ եմ , ո՛չ
ալ անշուշտ աղքատութեան ,
Իմ ի՛նչ ըլլալս աղէկ գիտեմ
— Արդէն բան մըն է ասիկա գիտնալը—
Իսկ իմ ի՛նչ ըլլալս Աստուած ալ հաւանաբար դեռ չի գիտեր՝
Քանզի եթէ գիտնար՝ պիտի ապրեցնէր զիս կամ պիտի մեռցնէր ·
Եւ ո՛չ ապրած եմ դեռ , ո՛չ ալ մեռած
եմ տակաւին :

Քերթող Քապիր մեռաւ Մաղար քաղաքին մէջ , 1518ին : Ան ունէր աշակերտներ , հնդիկներ , որոնց մէկ մասը պրահմանական էին ու միւս մասը մահմէտական : Վէճ սկսաւ աշակերտութեան մէջ , վարպետին դիակին շուրջը : Պրահմանականները կը փափաքէին իրենք կատարել յուղարկաւորութիւնը , իսկ մահմետականները կը պահանջէին որ իրենց յանձնուի դիակը : Վէճը կռիւի փոխուած պահուն , յանկարծ , երեւցաւ Քապիր , լոյսերու մէջ , ու խօսեցաւ եւ ըսաւ իր աշակերտներուն ·

— Վերցուցէք պատանքը եւ տեսէք թէ ի՛նչ կայ անոր տակ :

Ու տեսիլը անյայտացաւ :

Աշակերտները վերցնելով պատանքը՝ գտան անոր տակ , փոխան դիակի , ահագին վարդե՛ր , Պենկալայի վարդե՛ր , բուրկած բոյրերով վարդե՛ր …

Կիսեցին վարդերը :

Մահմետականները իրենց բաժին վարդերը առին ու թաղեցին Մաղարի մէջ :

Պրահմանականները իրենց բաժին վարդերը առին ու տարին Պէնարէս եւ այրեցին ու մոխիրը դրին սափորի մէջ :

Կը փափաքիմ մտածելով որ իմ մահէս վերջ ալ աշակերտներուս , ինչպէս նաեւ լուսաւորչական կամ կաթոլիկ ազգակիցներուս մէջ վէճ ծագի , պարզապէս թաղելու համար զիս :

Կը վախնամ որ այդ վէճը կրնայ մեր ազգային համերաշխութիւնը խանգարել :

Ամէն երկպառակութեան առաջքը առնելու համար՝ որոշած եմ երեւիլ , իբրեւ ուրուական , վիճող ազգայիններուս մէջ եւ յայտարարել ·

— Գլուխս՝ լուսաւորչականներուն , իրանս՝ կաթոլիկներուն , թեւերս ալ տուէք բողոքականներուն :

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Ռումանիոյ մէջ համաձայնութիւն գոյացաւ հունգար փոքրամասնութիւնը առնելու Ազգային Վերածնունդի ճակատին մէջ : Այսուհետեւ հունգարներուն թոյլ պիտի տրուի , որ պահեն իրենց ազգային ընկերային ու տնտեսական կազմակերպութիւնները՝ ազգային ճակատի կազմին մէջ : Անկէ առաջ նման համաձայնութիւն մը կնքուեցաւ Ռումանիոյ գերման փոքրամասնութեան հետ :

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՆՔ

1 — 8 Յունուար 1939

ՊՈՐՏՕ, Գործ. — 360
ՊՈՐՏՕ, Շահ. — 100
ՓԼԷՍԻՍ, Ռոպէնսոն, Լ. Գ. — 40
ՏԷՍԻՆ, Յ. Պ. — 150
ՎՕ ԱՆ ՎԷԼԷՆ, Տ. Մ. — 75
ՆԻՍ, Ա. Գ. — 40
ԼԻՈՆ, Ա. Տ. — 50
ՊՐԻՒՍԷԼ, Զարմ. — 40
ՄԱՐՍԷՅԼ, Զր. — 55
ՓՈՆ ՏԸ ՇԵՐԻՒԻ, Պչ. — 50
ՎԻԼՖՐԱՆՇ, Մ. Պ. — 40
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ. — 450
ՌԸՄՈՒԼԷՆ, Հ. Տ. — 150
ՓՈՒԱԹԻԷ, Շ. Մ. — 75
ՌՈՒԷՍԷ ՎԱՍԷ, Պել. — 150
ԿՐԱ, Զիւր. — 40
ԼԻՈՆ, Պետ. — 150
ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ, Դ. Մ. — 70
ՍԷՆ ՄԱՐԹՈՐԻ, Գ. Ք. — 200
ՍԱՐՍԷԼ, Ղ. Ն. — 75
ՌՕՄԱՆ, Զահ. — 290
ՊՈՆՏԻ, Մ. Մեղ. — 75
ՆԻՍ, Օր. Մ. — 40
ՇԱՄՊԵՐԻ, Գ. Թ. — 75
ՊՈՒՐԺ, Գ. Ղար. — 75
ՇԱՎԱՆՈԶ, Մ. Տ. — 150
ԼՈՅ, Ա. Ա. — 215
ԼԻՈՆ, Տայ. — 75
ՓԻԷՌՖԷՕ, Վարդ. — 50
ՔՈԼՈՆՊ, Տիկին Ա. — 75
ՏԱՅՐԷՆ, Ա. Ա. — 215

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տէր եւ Տիկին Ստեփան Ալեքսանեան եւ Ա. Մուրատեան (Փարիզ), իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն հայրենակից Տէր եւ Տիկին Միւշեղ Մուրատեանի եւ Այրի Տիկին Միրզէեանի (Վիէն) ԱԲՐԱՀԱՄ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ մահուան առթիւ։

✕

Տէր եւ Տիկին Թորգոմ Նալպանտեան եւ քոյրերը իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Տէր Վահան քահանայ Խոյեանի եւ պարագաներու, Երիցուհի ՀԱՄԱՍՓԻՒՌ ԽՈՅԵԱՆԻ մահուան առթիւ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Բնիկ Սիվրիհիսարցի Պ. Յակոբ Պալեօզեան, մայրը՝ Նուարդ, քոյրը՝ Վերոն, կը փնտռէ իր եղբօրորդին՝ Համբի Մկրտիչ Պալեօզեան, այժմ 35 տարեկան, որ մինչեւ 1926 Թուականը Քէֆալոնիա կը գտնուէր, ուրկէ՝ Թեսալոնիկ մեկնած ըլլալով, եւ մօրը՝ Համբի Կրօնիկին Պոլսէն Ֆրանսա մեկնելովը, ինքն ալ կը կարծուի իր մօրը մօտ գացած է։ Կը խնդրուի տեղեկացնել Յակոբ Պալեօզեանի, Փաթրաս (Յունաստան) Հայոց վարժարանը։

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme — PARIS (13)

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ԵՒ ՇՐՋ. ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԵՒ Հովանաւորութեամբ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

22 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30էն մինչեւ կէս գիշեր **8 Ռիւ Ժան Կուժոն**, ՄԷԹՐՕ ՇԱՆԶ ԷԼԻԶԷ-ՔԼԷՄԱՆՍՕ

Կը ներկայացուի ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ

Ղեկավարութեամբ դերասան Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ (որ կը կատարէ Սուլթան բէկի դերը), կը մասնակցին Տիկիններ՝ ՔՆԱՐ ԱՃՆԱՒՈՐԵԱՆ, ՔԱՋԱՅՐ եւ ՔԻՒԹՆԷՐԵԱՆ, Պ. Պ. ԱՃՆԱՒՈՐԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ եւ Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ։

Երաժշտութիւնը կը վարէ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ։ Ժամը ճիշդ 7ին կը սկսին հայկական եւ եւրոպական պարերը, մէջ ընդմէջ տեղի կ՚ունենան երգ, արտասանութիւն եւն.։ Ընտիր նուագախումբ, ղեկավարութեամբ յայտնի դաշնակահար ՍԼԱՎՄՔԻԻ։

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

Տոմսերը կը ծախուին, Գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 51 Rue Mr. le Prince, Paris (6.), Թ. Նալպանտեան, 43 Rue Richer, Paris (9), Ս. Հալվաճեան, 4, Rue d'Alexandrie, Peris (2), անդէպին օրը կէշէն։
Մուտք՝ 8, 10 եւ 15 ֆր.։ Փոքրիկներու 3 ֆրանք։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ
ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
22 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին
ՍՈՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹի Ð, սրահին մէջ, 8 Ռիւ Տանթոն, մեթրօ Օտէօն
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Ա. ՃԱՄԱԼԵԱՆ
Նիւթ՝ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ԵՒ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՐՑԵՐԸ։

«ՐԱՖՖԻ» ԼՍԱՐԱՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 24 Յունուար, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Cadet ուրճարանին վերնայարկը, Մէթրօ Cadet։
Կը խօսի՝ Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։ Նիւթ՝ Ի՞նչ է ազգը։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿՈՒՄԲԸ

Կազմակերպած է «Սասունցի Դաւիթ»ի հազարամեակին առթիւ գրական երեկոյթ, 22 Յունուար, Կիրակի երեկոյեան ժամը 9ին, Inst. C. P.ի սրահին մէջ, (երկրորդ յարկ), 51 Rue des Ecoles, Մէթրօ Սէն Միշէլ կամ Քլիւնի։

Կը խօսի Փրոֆ. Ա. Դ. Ո Ն Ց
Խօսք կ՚առնեն Պ. Պ. Վ Ր Ա Ց Ե Ա Ն եւ Զ Օ Պ Ա Ն Ե Ա Ն
Տեղի պիտի ունենան արտասանութիւններ «Սասունցի Դաւիթ»էն։

ԱՄՍՕՐԵԱՅ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ
ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ
ԵՒ ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ
22 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 5էն կէս գիշեր իրենց կեդրոնը, 8 Ռիւ Պուսիւէ, Փարիզ։
Ընտիր օրքէսթր, ճոխ պիւֆէ. Մուտք՝ 3 եւ 5 ֆրանք։

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

Կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Լիլայի Մասնաճիւղին կողմէ
22 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
34 Avenue Porte des Lilasի սրահին մէջ (Մէթրօ Փօրթ տէ Լիլա)
Տօնածառ, երգեր, արտասանութիւններ, պար եւ ներկայացում աշակերտներու կողմէ։ Շարժանկար մանուկներու համար։ Ժամը 4ին նախընթրիք փոքրիկներու։
Մուտք՝ մեծերուն 3 ֆր., փոքրերուն համար ձրի։

ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԴԵՐԱՍԱՆ ՍՈՒՐԷՆԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ
ՍԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ ԵՒ ԾԱՆՕԹ ՈՒԺԵՐՈՒ
12 Փետրուար, Կիրակի ցերեկ ժամը ճիշդ 3ին
Théâtre Renée Maubelի մէջ
Թիւ 4 à 10 Rue de L'Orient, Paris (18) Metro Blanche կամ Abbesses
ԿԸ ԲԵՄԱԴՐՈՒԻ Պ. ՊՌՕՇԵԱՆԻ ԱՕՍ ԵՒ ՎԱՐԴԻԹԵՐ
(երաժշտական տրամ 4 արար)
Ընտիր նուագախումբ ղեկավարութեամբ Պ. ՌԱՖԱՅԷԼԵԱՆԻ։
Այժմէն փութացէք ապահովել ձեր տոմսակները։ Մուտք՝ 8, 10, 15 եւ 20 ֆրանք։ Տոմսերը կը ծախուին՝ Նպարատուն ՀՐԱՉԵԱՆ, 6, Rue Lamartine, Paris, ԱՐԱՐԱՏ, ԿՈՆՍԹԱՆԹԻՆՕՊԼԸ, ՇԻՐԱԿ նպարատուները, Rue Trèvise։ Գրատուն ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ, եւ «ՅԱՌԱՋ»ի ու «ԱՊԱԳԱՅ»ի խմբագրատունները։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ .—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 24 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MARDI 24 Janvier 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3946

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«HAYASTAN»

Անունն է այս ֆրանսերէն ամսագրի մը, որ լոյս պիտի տեսնէ մօտերս, Փարիզի մէջ, նախաձեռնութեամբ խումբ մը նորահաս երիտասարդներու :

Ինչո՞ւ ծածկել.— անխառն գոհունակութիւն մը չէ որ կը պատճառէ այս ձեռնարկը: Անգլիերէն թերթ՝ Մ. Նահանգնե-րուն մէջ (Հայրենիք Ուիքլի եւ ուրիշներ). ֆրանսերէն՝ Փարիզի մէջ: Բոլորն ալ՝ հայկական, մանաւանդ երիտասարդական ձեռնարկներ:

Եւ սակայն, ա՛յս է մեր կեանքը: Լոյս եւ ստուեր: Ժպիտ եւ արցունք:

Ո՛չ. այդ բոլորը բնական են եւ մարդկային:

Հակասութիւններու լաբիւրինթոս մըն է մեր այսօրուան կեանքը: Ամէն բան վեր ի վայր շրջուած: Հողն անգամ իր տեղէն խախտած : Եւ աղբիւրներ որ պիտի հոսէին բնական ընթացքով, ինչպէս ամէն ժողովուրդի մէջ, կը հոսին զարտուղի, անհնարին ճամբաներով, յանգելու համար նոյն ելքին :

Այսպէս ուրեմն, հազիւ 15 տարի անցած, մենք ալ պիտի հե-տեւինք Ամերիկայի օրինակին: Այնտեղ՝ անգլիերէն, այստեղ՝ ֆրանսերէն: Միեւնոյն մտահոգութեամբ,— փրկութիւն սե-րունդի :

Տարիներէ ի վեր, բաղձանքներ կը յայտնուին, ընթերցողնե-րու կողմէ, ֆրանսերէն բաժին մը բանալու համար «Յառաջ»ի մէջ:

Անցեալ տարի եւ մանաւանդ այս տարի, Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի Շրջ. Ժողովին մէջ ալ արծարծուեցաւ այս հարցը :

Շատեր կը կարծեն թէ կանխահաս է տակաւին: Ուրիշներ ժամանակը շատոնց եկած կը համարեն :

Բայց կեանքը իր օրէնքներն ու պահանջներն ունի:

Արդէն հասած է սերունդ մը, շրջանաւարտ՝ բարձրագոյն վարժարաններէ:

Բոլորն ալ ուծացած, այլասերած աշխարհաքաղաքացիներ չեն: Շատերը կրցած են պահել մայրենի լեզուն եւ հայկական գիծ մը՝ շնորհիւ ծնողներու հոգածութեան եւ իրենց՝ պատանիներու եւ երիտասարդներու գիտակցութեան: Ուրիշներ լեզուն կորսնցու-ցած ըլլալով հանդերձ, կը պահեն սրտի կայծեր՝ հայկականու-թեան եւ պարտաճանաչութեան: Եւ վերջապէս երրորդ դաս մը՝ աւելի հաստատուն, ճամբէն շեղած ըլլալով, կարծես անմատչելի կը դառնէ հայկական գիրն ու լեզուն :

Ունի՞նք հրաշագործ միջոց մը, մայր - արմատին կապելու այս բազմութիւնները, որոնք արդէն զառիթափին վրայ կը գտ-նուին :

Չկան հրաշագործ միջոցներ, մեր այսօրուան պայմաններուն մէջ: Հարթիչ գլանը անխնայ կը տրորէ շատ մը կամեցողութիւն-ներ եւ ծրագիրներ, յաճախ վհատում պատճառելով:

Ուրեմն, երբ ցանկալին ժայռերու կը զարնուի, հարկա-դրուած ենք փորձել կարելին: Բոլոր կարելի միջոցները:

Այդ միջոցներէն մէկն է այս պողոտաներուն վրայ հասած սերունդին խօսիլ իր սորված լեզուով: Խօսիլ ու գրել՝ անոնց մէջ ալ վառ պահելու համար ազգային գիտակցութիւնը, անկախ եւ ամբողջական հայրենիքի գաղափարը, յանուն ազատութեան պայ-քարելու տենչը: Մէկ խօսքով, բոլոր այն կայծերը որ կը խան-դավառեն այս արմատախիլ եւ ցիրուցան ժողովուրդը, իր ճակատագրին բարելաւման համար:

Եւ ահաւասիկ նոր հրատարակութիւնը,— ֆրանսերէն «Հա-յաստան»ը, խմբագրութեամբ նոյն այդ սերունդին ներկայացու-ցիչներուն :

Անշուշտ միայն երիտասարդներ չեն որ պիտի լեցնեն թերթը : Որքան ալ խանդավառ, այս ափ մը «շրջանաւարտ»ները միշտ ալ կարօտ են երէցներու շունչին եւ աջակցութեան :

Բայց, նոր հրատարակութեան գլխաւոր արժանիքը այն պիտի ըլլայ որ, իրենք երիտասարդները հայրենասիրական ներշնչման եւ գործնական աշխատանքի անդաստան մը պիտի ունենան, մշա-կելու եւ հայկական գաղափարներ տարածելու համար: Ոչ միայն հայկական, այլեւ օտար շրջանակներու մէջ:

Եւ բնականաբար անոնք նախ պիտի սերտեն, որպէսզի կարե-նան արտայայտել:

Այս ձեռնարկին շնորհիւ, անշուշտ հետզհետէ երեւան պիտի ելլեն բազմաթիւ ֆրանսախօս պատանիներ եւ երիտասարդներ, որոնք զրկուած էին հայկական մթնոլորտէ :

Ընթերցողներուն հետ, գրողներ ալ կրնան երեւան գալ անոնց մէջ, նման «Հայաստան»ի ափ մը երիտասարդներուն, որոնք որոշ ներշնչում, վարժութիւն եւ պաշար ստացան, շնորհիւ իրենց նա-խանձախնդրութեան եւ զանազան դաստիարակութեանց (Երիտ. Ա-կումբ եւ Միութիւն, «Րաֆֆի» խմբակ» եւն.) :

Ամէն պարագայի մէջ, փորձ մըն է որ կը կատարուի, լրացնե-լու համար հասունցած պահանջ մը: Կը հաստատուի ժամադրա-վայր մը, համախմբելու համար նոյն տենչերով տոգորուած տար-րերը, ամէն ուր որ կը գտնուին:

Եւ մենք սրտանց յաջողութիւն մաղթելով, կ՚ուզէինք որ այս տղաքն ալ իրենց կարգին մեղմացնէին բանի պանդխտութեան լե-զին: Անոնք ալ իրենց լաւագոյնը տրամադրէին, կանգուն պահե-լու համար մանաւանդ իրենց սերունդին բարոյական կորովը :

Մեղքը մերը չէ, եթէ ստիպուած ենք սերունդ փրկել նաեւ օ-տար լեզուով, անգլիերէն կամ ֆրանսերէն, հաշտեցնելով միջա-վայրին դիտելիքները՝ մեր հիմնական պահանջներուն հետ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎՃՌԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ ՊԱՐՍԵԼՈՆԱՅԻ ԴՌՆԵՐՈՒՆ ԱՌՋԵՒ

Մայրաքաղաքը տեղափոխուա՞ծ է

Սպանիոյ ազգայնական զօրքը կատաղօրէն շարունակելով իր յառաջխաղացութիւնը, միայն 25 - 30 քիլոմեթր հեռու կը գտ-նուէր Պարսելոնայէն, կիրակի օր: Բանակը այդ օրը բոլորովին պաշարեց Մանրէզան, որ կենսական դիրք մըն է մայրաքաղաքին համար: Ազգայնականները կը յառաջանան երեք թեւերով: Իկուա-լատայէն հինգ իտալական զօրաբաժիններ գրոհ տուին բազմաթիւ հրասայլերով, թնդանօթներով եւ մեքենաշարժ կազմածներով: Թնդանօթի ձայները կը լսուին Պարսելոնայի արուարձաններէն : Կիրակի օր քաղաքը ռմբակոծուեցաւ 15 անգամ, 34 ժամ անընդ-հատ,— միջին հաշուով մէկ ռմբակոծութիւն իւրաքանչիւր երկու ժամը: Առ նուազն 70 հոգի սպաննուեցան եւ 150 հոգի վիրաւոր-ուեցան. բայց տակաւին դիակներ կը փնտռուին: 13րդ ռմբակո-ծութեան առեն, որ կեդրոնացած էր նաւահանգստին վրայ, անգ-լիական փոխադրանաւ մը զարնուեցաւ չորս հրձիգ ռումբերով: Նաւը կրակ առնելով ընկղմեցաւ: Տասներորդ ռմբակոծութեան ա-տեն հանրապետական օդանաւեր կատաղի կռիւ մը բռնուեցան ազգայնական օդանաւերու հետ, որոնց մէկը վար ինկաւ: Քաղա-քը ամայացած է, քաղաքացիները պատսպարաններու մէջ քաշ-ուած ըլլալով: Բոլոր մթերանոցները, գործարանները եւ առեւ-տրական գրասենեակները գոցուեցան երկուշաբթի օրէն սկսեալ: Տնտեսական նախարարութեան հրամանով, բոլոր հաստատու-թիւնները այլեւս պիտի չբանին, բացի զինագործարաններէն, դեղարաններէն եւ ճաշարաններէն: Բոլոր այր պաշտօնեաները ճա-կատ ղրկուած են, ամրութիւններ շինելու համար:

Կիրակի օր Վալենցիան ալ ռմբակոծուեցաւ չորս անգամ, ի-տալական օդանաւերու կողմէ: Երրորդ ռմբակոծութեան առեն, ռմբաձիգները բարձրացան մինչեւ 18,000 ոտք, եւ 50 ռումբ նետե-ցին նաւահանգստին վրայ :

Անգլիական աղբիւրէ տրուած լուրի մը համաձայն, հանրա-պետական կառավարութիւնը որոշած է մայրաքաղաքը փոխադրել Կէրոնա, 140 քիլոմեթր հեռու Պարսելոնայէն, 64 քիլոմեթր հե-ռու՝ Փէրփինեանէն (Ֆրանսա): Կ՚ըսուի թէ Հանրապետութեան նախագահը հեռացած է Պարսելոնայէն, անծանօթ ուղղութեամբ: Կը կարծուի թէ Վալենցիա կամ Մատրիտ գացած է:

Բոլոր այրերը՝ մինչեւ 55 տարեկան եւ կամաւոր արձանա-գրուած կիները դրուած են կառավարութեան տրամադրութեան տակ:

Պարսելոնայէն Ֆրանսա հասած Ֆրանսացիներ կը պատմեն թէ ուտելիքի նեղութիւնը կը սաստկանայ հետզհետէ, մանաւանդ որ բազմաթիւ փախստականներ կը հասնին Պարսելոնա :

Մուսոլինի կը սպառնայ Ֆրանսայի

Ֆրանքօ-իտալական բանակէնէն եւ չեխական տագնապէն (1938 սեպտեմբեր) ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, Մուսոլինի պաշտօնապէս արտայայտուեցաւ Ֆրանսայի դէմ, կիրակի օր, «ցորենի յաղթանակ»ին մրցանակները բաժնած առեն: Ներկայ էին քանի հազար հողագործներ: Նախ պարզելով տիրող անձկու-թիւնը՝ անցեալ տարուան երաշտի մասին, Առաջնորդը անցաւ քաղաքական հարցերու եւ յայտարարեց.

— «Անցեալ տարի հռչակաւոր սեպտեմբեր ամսուն ըսի թէ ֆաշականութեան արհեստով թշնամիները այնքան ապուշ են որ վտանգաւոր չեն կրնար ըլլալ: Այդ յայտարարութիւնս կը կրկնեմ այսօր ամենայն վճռականութեամբ: Եթէ ձեզի կարդայի ինչ որ կը գրեն արտասահմանի մէջ, այնքան ուժգին պիտի խնդայիք որ, սահմանէն անդին եղած մայրաքաղաքներու պակիները պիտի ջախջախուէին, հակառակ Ալպեաններու պատուարին: Կ՚ուզէ՞ք ի-մանալ վերջինը: Գրուած չէ տակաւին, որովհետեւ այս առտու միայն հասաւ: Ֆրանսացի կղերականի մը յայտարարութեան հա-մաձայն, Վատիկան թելադրեր է Ֆրանսայի ամուր կենալ: (Ծի-ծաղներ): Բացարձակապէս համոզուած եմ թէ կը գտնուինք հրա-շակաւոր ապուշութեան մը առջեւ: Բայց եւ այնպէս, ի՞նչ պիտի ը-նեն, եթէ վաղը գտնուի մէկ հատիկ Իտալացի, եւ պիտի գտնուի, աւելի ամուր (կամ դաժան) կենալու համար: Արտասահմանի հա-կաֆաշականութիւնը տգէտ է իտալ. գործերու մասին.տգէտ՝ ան-բուժելի կոչուելու աստիճան: Այս պարագան չի խռովեր մեզ: Մնայ որ, չարիք մը չէ, եթէ պէտք եղածին պէս չեն ճանչնար մեզ. տառով անակնկալը աւելի ուժգին կը դառնայ: Անոնք որ կը խորհէին ֆաշականութիւնը խոնարհեցնել անօթութեամբ, ապշե-ցան 1938ի հունձքին թուանշանները կարդալով: Իբր 81 միլիոն կենդինար ցորեն արտադրած ենք այնքան աննպաստ եղանակի մը մէջ: Մեր հակառակորդները ափ ի բերան մնացին երկու յաջող հունձքերու առջեւ: Պիտի ունենա՞նք երրորդ մը»:

Բազմութիւնը պատասխանեց.— Այո՛: «Դժուար է նախատե-սել», յարեց Մուսոլինի, բայց եւ այնպէս ցորենի գինը անփոփոխ պիտի մնայ 1939ի ընթացքին :

«ԻՏԱԼԻՈՅ ԲՆԱԿԱՆ ՏԵՆՉԵՐԸ »

«Ռէլացիոնի Ինթէրնացիոնալի», Իտալիոյ արտաքին նախա-րարութեան կիսապաշտօնական օրկանը, իր վերջին խմբագրակա-նով կը բացատրէ թէ իտալական քաղաքականութեան ուղեգիծը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ի ՊԷՏՍ …

Անգլիերէն թերթ մը կը պատմէ.—

Լոնտոնի մէջ խօսող թռչուններու ցուցահանդէս մը տեղի կ՚ունենար: Բերուած էին կաչաղակներ, թութակ-ներ եւայլն: Ամէնէն պարզ եւ լաւ խօ-սող թռչունը պիտի շահէր շքանշան մը: Մրցումի դրուած էին 13 թու-թակներ :

Եւ ահա դատաւորները շարուած վանդակներուն առջեւ՝ կը սպասեն որ անոնք խօսին: Բայց լռութիւն: Թռչնապահները եւ իրենք դատաւոր-ները ամէն փորձ կը կատարեն, որ ա-նոնք բանան իրենց կտուցները: Ի զո՛ւր: Թութակները խօսադուլ յայ-տարարած էին:

Դատաւորները յուսահատ երբ կը հեռանային սրահէն, յանկարծ թու-թակներէն մին՝ ճէրրի, ըսաւ գոչել. — «Ճէրրին շահեցաւ առաջին մրցա-նակը»: Եւ կրկնեց անընդհատ : Անոր հետեւեցան միւս թութակները: Դա-տաւորները վերադարձան, լորիք-դակցեցան, եւ որոշեցին շքանշանը տալ Ճէրրիին :

Այս պատմութիւնը քիչ մը չի՞ յիշե-ցներ շատ-շատերը մեր «ուսումնա-կան»ներէն: Նախապատերազմեան թէ յետպատերազմեան: Մանաւանդ ա-նոնք որ կը սիրեն չէզոք համարուիլ:

— Ազգը ձեզի պէտք ունի, հրամե-ցէք ասպարէզ :

Քար լռութիւն:

— Կը տեսնէք արդէն, եղածը կը մաշի, ամէն մէկ տեսակէն քանի մը հատ մնացեր է, պէտք է լեցնել պակ-սածին տեղը: Նորոգել, զօրացնել շիրքերը :

Պատասխան չկայ :

— Տասնհինգ տարի է կ՚որոնէք. պրպտումներ, վերագնահատումներ կը կատարէք, անշուշտ գտեր էք լա-ւագոյն ճամբան :

Պաղ – պաղ երեսդ կը նային:

— Բարեհաճեցէք վար իջնել ձեր փղոսկրէ աշտարակէն, տանիքէն, պա-տուհանէն եւ խառնուիլ յորձանքին, հեւալ, տքնիլ, տքորուիլ անոր հետ:

Սփինքսը դիտես աւելի շատ բան կը հասկնաս, քան ասոնց երեսը նայելով:

Բայց փորձեցէք անբասիր առաքի-նութեան եւ գերագոյն իմաստութեան մրցանակ մը սահմանել, յայտարարե-լով թէ պատմութիւնը իրենցմով կը սկսի, իրենցմով ալ կը վերջանայ:

Բոլորը կը դառնան քաղցրա-ձայն սոխակ: Յովհան Ոսկեբերան: Կարկաչահոս վտակ: Օրհնաձիր կոն-դակ: Եւ ուրիշ ինչ որ կ՚ուզէք:

Մեծ բախտ, եթէ ի վերջոյ իրար չզգեն :

ՎԱՀԷ

ԱՓ ՄԸ ՀՈՂ

Խոլապէս ազդուած՝ կիրակի օրուան «Օրը Օրին»էն, Ա. Շահլամեան ըն-տանիքը, յանուն ընդհ. նախատակաց, 100 (հարիւր) ֆրանք կը նուիրէ Ան-թիլիասի յիշատակարանին:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒՆ

Ջեռնհաս իշխանութիւնը յայտարարութիւն մը ուղղելով օ-տարականներուն, կը յիշեցնէ հաւատարմօրէն գործադրել 1938 նոյեմբեր 12ի օրէնքները, առեւտրական կամ ճարտարագործա-կան տոմսերու մասին: Անոնք որ Ֆրանսա կը գտնուին եւ գործ հաստատած են, արձանագրուելով առեւտրական տոմարին մէջ (ռէժիսթր քոմէրսիալ), կրնան դիմել Ոստիկանական Վերատես-չութեան, ստանալու համար առժամեայ առեւտրական տոմսեր, մինչեւ վերջնականին պատրաստութիւնը: Այս նպատակով մաս-նաւոր գրասենեակ մը հաստատուած է Ոստիկանական Տեսչու-թեան պաշտօնատան հիւսիսային արեւելեան բաժնին մէջ:

Այսօրուընէ սկսեալ (երեքշաբթի), անոնք որոնց տոմսերուն պայմանաժամը լրացած է կամ կը լրանայ մարտ 31ին, կրնան դի-մել նոր գրասենեակը, առժամեայ նոր տոմսեր ստանալու համար:

Դիմողները պէտք է միասին տանին երկու լուսանկարներ, ինքնութեան թուղթի յատուկ լուսանկարներէն.— (աջ կողմէն քաշուած եւ աջ ականջը ցուցնող), յայտարարութիւն մը՝ Սէնի նահանգին առեւտրական արձանագրութեան մասին, եւ առեւտրա-կան տուրքերու վճարման վկայականները:

Ոստիկանական Տեսչութեան նոր գրասենեակը կը զբաղի մի-այն Փարիզ եւ Սէնի նահանգը բնակող առեւտրականներով:

Իտալիա մէկ միլիառ տինար կուտայ Եուկոսլաւիոյ

Թերթերը հակասական տեղեկութիւններ կը հաղորդեն կոմս Չիանոյի Պելկրատ այցելութեան մասին. բայց իրազեկներ կը հա-ւաստեն թէ արդիւնքը շատ նպաստաւոր է եղած: Համաձայնու-թիւն մը գոյացած է երկու երկիրներուն միջեւ, քաղաքական, մշակութային եւ առեւտրական: Իտալիա յանձն կ՚առնէ մէկ մի-լիառ տինար (26,000,000 տոլար) տրամադրել Եուկոսլաւիոյ, իտալական ապրանքներ գնելու համար:

Նոյն աղբիւրին համաձայն, Իտալիոյ արտաքին նախարարը յաջողած է հարթել գետինը, համաձայնութիւն մը գոյացնելու համար Եուկոսլաւիոյ եւ Հունգարիոյ միջեւ, որով երկու երկիր-ները պիտի լուծեն առկախ վէճերը եւ իրենց քաղաքականութիւնը պիտի յարմարցնեն Հռոմ – Պերլին առանցքին քաղաքականու-թեան: Եուկոսլաւիոյ եւ Հունգարիոյ ներկայացուցիչները ժողով պիտի գումարեն, լուծելու համար Եուկոսլաւիոյ հունգարական փոքրամասնութեան խնդիրը եւ երաշխաւորելու ներկայ սահ-մանագլուխը: Այս գործողութիւնը պիտի կազմէ առաջին քայլը՝ Պալքանեան Համաձայնութիւնը քաշելու Հռոմ - Պերլին շրջագծին մէջ: Բայց ասոր համար անհրաժեշտ է հանգստացնել Ռումա-նիան, որ կը կասկածի թէ Հունգարիա ցանկութիւններ կը սնու-ցանէ Թրանսիլվանիոյ մասին: Եուկոսլաւիոյ խնամակալ իշխանը միշտ յարաբերութեան մէջ է Ռումանիոյ թագաւորին հետ եւ կը յուսացուի թէ պիտի կրնայ փարատել անոր կասկածները :

Եուկոսլաւիա իր ստացած վարկով պիտի կրնայ իտալական ինքնաշարժներ, մեքենաներ, բրինձ եւ քիմիական նիւթեր գնել Իտալիայէն:

Կոմս Չիանօ Պելկրատէն մեկնելէ առաջ բացաւ իտալական գրքի ցուցահանդէս մը, որ սահմանուած է իտալական գրականու-թիւնը եւ մշակոյթը ժողովրդականացնելու Եուկոսլաւիոյ մէջ : Ծրագրուած է եուկոսլաւ գրականութեան եւ լեզուի ամպիոններ հաստատել Իտալիոյ գլխաւոր քաղաքներուն մէջ: Մօտերս իտա-լական առեւտրական սենեակ մը պիտի հաստատուի Պելկրատի մէջ, իսկ եուկոսլաւ սենեակ մըն ալ՝ Հռոմի մէջ: Ինքնաշարժի ի-տալական գործարան մը եւս պիտի հիմնուի Պելկրատի մէջ:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՀԱԶԱՆԳ... ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԿՈՂՄՆ ՓԱՐԻԶԻ

Անցեալ Սեպտեմբերի փոթորկոտ օրերու եւ վաղահաս վտանգի մղձաւանջը հեռաւոր երազ մը դարձած է արդէն որ Եւրոպա երեւութական խաղաղութիւն մը կը տիրէ առայժմ:

Բայց կայ ու կը մնայ մօտաւոր կամ հեռաւոր համատարած աղէտի մը ահաւոր հեռանկարը:

Միշտ հրաբորբոք, տեւական կերպով եռացող շոգիի վրայ՝ Եւրոպա կը զարհուրի իր անստոյգ վաղէն:

Ու աննախընթաց զինարշաւ՝ բոլոր ժողովուրդներու մօտ:

Գիտութիւնը, իր ամբողջ հնարամտութիւնը շարժման մէջ դրած է մահաբեր զէնքերու, կազարձակ դժոխային մեքենաներու ամէնէն արդիականն ու ամէնէն դաժանը հնարելու համար:

Այդ նոյն գիտութիւնը սակայն, միաժամանակ կը փորձէ գտնել զանոնք չէզոքացնելու, անոնց դէմ պայքարելու եւ անոնցմէ պաշտպանուելու հնարաւոր բոլոր միջոցները:

Անհրաժեշտ է ուրեմն, պարբերաբար փորձի ենթարկել այդ միջոցները, ոչ միայն ծանօթանալու համար անոնց իրական արժէքին — ի հարկին կատարելու համար անհրաժեշտ բարեփոխութիւններ — այլ եւ զօրացնելու համար քաղաքացիներու պաշտպանութեան յատկացուած վաշտերու փորձառութիւնը, անոնց տալու համար պաղարիւնութիւն, հեռատեսութիւն ու պատրաստակամութեան վարժութիւնը:

Հարեւան երկրի մը մէջ, դժբախտ ժողովուրդ մը, մօտ երեք տարիէ ի վեր այս փորձառութիւնը կ'ապրի, իր իր ամէնէն քստմնելի ձեւերուն մէջ, յաճախ օրուան մէջ բազմաթիւ անգամներ:

Եթէ Սպանիա կը յօշոտուի իր եղբայրասպան կռիւներու հետեւանքով, ուրիշներ նոյնքան մտահոգ են արտաքին թշնամիներու սպառնալիքներէն:

Ու առաջին առթիւ Ֆրանսան:

Տակաւին քանի մը օր առաջ էր որ Ֆրանսա ջուր իջեցուց, իր սահմաններուն պաշտպանութեան նուիրուած վիթխարի զրահաւոր մը՝ «Ռիշլիէօ»ն որ պիտի դառնայ երկրին հզօր փառքերէն մին: Միաժամանակ ձեռնարկեց ուրիշ ծովային տիտանի մը՝ «Քլէմանսօ»ի շինութեան:

Օդային տորմիղը, թիւի եւ որակի տեսակէտով, ներկայ տարիէն սկսեալ պիտի ստանայ աննախընթաց տարողութիւն մը: Ֆրանսական գործարանները պիտի արտադրեն ամսական 200 արդիական եւ սրընթաց սաւառնակներ:

Զինուորական պարտաւորիչ ծառայութիւնը, որ առժամապէս երկու տարուան վերածուած էր, պատերազմի տարիներուն ծնած նօսրացած սերունդին բացը գոցելու համար, պիտի դառնայ մնայուն օրէնք:

Ֆրանսական երկրին ու գաղթային կայսրութեան պահպանման մասին, վճռական ու հանդիսաւոր յանձնառութիւններ պաշտօնական բերաններէ: Ոչ մէկ թիզ հող՝ որ եւ է սպառնալիքի գնով:

Ու վարչապետական յաղթական ճամբորդութիւններ ափրիկեան գաղթավայրերու մէջ, որտեղ ընդունելութիւններ ամէն կողմ ու մայր հայրենիքին հանդէպ անքակտելի հաւատարմութեան հաւաստիքներ:

Բայց այս բոլորը անզօր են երկրին սահմանները ապահովութեան մէջ նկատելու:

Կարեւոր ու ստիպողական է ուրեմն, ինչպէս ըսինք, զինուորական ռազմափորձերու կարգին, քաղաքացիներու կրաւորական պաշտպանութեան միջոցներու կազմակերպումը:

Այս էր որ որոշած էր կատարել կառավարութիւնը, անցեալ Զորեքշաբթի գիշեր, Դեկտեմբերի ցուրտերուն պատճառաւ յետաձգուած կրաւորական պաշտպանութեան փորձերը:

Փարիզեան երկու թաղամասեր, հարաւ արեւելեան ու հիւսիս արեւելեան բաժիններուն մէջ, Հալ-օ-վէն, Կառ տ'Օսթէրլից եւ Վիլէթի սպանդանոցները, պահ մը անջատուելով մայրաքաղաքի ամբողջութենէն, պիտի դառնային վտանգուած գօտի, նոյն պահուն, ենթակայ թշնամի օդանաւերու յարձակման:

Շրջուն լրագրողի հետաքրքրութիւնս զիս առաջնորդեց անոնցմէ մերձաւորին:

Ոստիկանական շղթան կտրելէ վերջ, ինքզինքս կը գտնեմ ահա Հալ-օ-վէնի ցանկապատէն ներս, ուր քիչ յետոյ կատարեալ ճշդապահութեամբ տեղի պիտի ունենային ազատարարական փորձերը:

Հակառակ ընդհանուր կրկնութեան մը իր հանգամանքին, ուր մասնակցողները պատահական դերակատարներ էին, պահը կը թուէր չափազանց խորհրդաւոր ու յուզիչ: Ընդհանուր մթութեան մէջ, ամէն ինչ կուտար իրականութեան պատրանքը որ սարսափով ու սարսուռով կը համակէր մարդը: Հազիւ պլպլացող կապտորակ լոյսերու աղօտ ճառագայթներու տակ, հոս ու հոն կը նշմարուէր ազատարար զինուորականներու մետաղեայ սաղաւարտներուն տկար փայլը: Օդին մէջ առկախ, կը տիրէր գերեզմանային մահաշուք մթնոլորտ մը: Մերթ ընդ մերթ, արձակուած հրամաններու շշնջոցը միայն կը խանգարէր ընդհանուր լռութիւնը:

Ու ահա, վտանգի ազդանշանը կը տրուի: Կարծեցեալ օդանաւերէն, իբրեւ թիրախ ծառայող թաղամասին զանազան կէտերուն վրայ, դժոխային հուրով ու որոտումով, յաջորդաբար կը պայթին ռումբերու բոլոր տեսակները, պայթուցիկը, կազարձակը կամ հրձիգը: Ենթադրական վիրաւորներ կը փռուին գետին, օդը հեղձուցիչ ծուխով կը լեցուի, շէնքեր հրոյ ճարակ կը դառնան, ջուրի ու օդային կազի խողովակներ կը պայթին, ելեկտրական հոսանքը կանգ կ'առնէ ու ամէն կողմ աղեխարշ ճիչեր, ճարճատող բոցեր ու փլատակներ:

Ազատարար խումբերը պաշտպանուած կազարգել դիմակներով, բոպէարար կը հասնին: Ամէն մէկը իր մասնագիտութեան գլուխը կ'անցնի, վիրաւորներ կը զետեղուին հիւանդատար ինքնաշարժերու մէջ, Կարմիր Խաչի հիւանդապահուհիներ, նոյնպէս կազարգել դիմակներով ծածկուած, կուտան նախնական դարմաններ, ուրիշ խմբակ մը կը ձեռնարկէ հրդեհը մարելու, երրորդ մը ջուրի ու կազի հաղորդակցութիւնները կը նորոգէ ու կը վերահաստատէ, մինչ կողմնակառքով ինքնաշարժ հեծանիւ մը՝ (side car) որ ամէն յարմարութիւն ունի բոպէական արագ տեղափոխութիւններ կատարելու, իրեն հետ կը փոխադրէ պզտիկ գիտական աշխատանոց մը, թունաւոր կազերուն հակազդող ու զանոնք չէզոքացնող: Կը սուրայ ու կը յարձակի հոն ուր կազի ճերմակ ծուխեր օդը կ'ապականեն:

Նոյն պահուն, քանի մը հարիւր մեթր անդին, տեղի կ'ունենան ազատարարական ուրիշ գործողութիւններ: Նոյնպէս գրեթէ կատարեալ մթութեան մէջ, Օսթէրլիցի կայարանին շուրջ կը տիրէ անօրինակ եռուզեռ: Ցատկապէս հաւաքուած, հազարաւոր դերակատարներու բազմութիւն մը, որոնք ենթադրաբար կը ներկայացնեն վիրաւորներու, անկարներու, ծերերու եւ մանուկներու շուարուն ամբոխ մը, կատարեալ կարգապահութեամբ կը զետեղուին կառաշարերու մէջ, որոնց կը հսկեն մասնաւոր պաշտօնատարներ, հիւանդապահուհիներ եւ խաղաղութեան բանակի երկսեռ զինուորեալներ:

Պատերազմի պարագային, կենսական նշանակութիւն ունեցող այս փորձերը պարբերաբար պիտի կրկնուին Փարիզի մէջ, հետզհետէ դերակատարներ առնելով բուն իսկ ժողովրդական խաւերէն ալ:

Ռմբակոծութեան վտանգը անցնելէ յետոյ, ինչպէս սովորութիւն է, մամուլի ներկայացուցիչներ անհամբեր կը սպասէին ընդհանուր բանակատեղիի տեղեկագրին...: Մեծ եղաւ անոնց սփոփանքը, երբ... հակառակ օդային այդ կատաղի յարձակման, որ տեւեց մօտ երկու ժամ, ոչ մէկ մարդկային կամ նիւթական կորուստ կըրցած էին պատճառել թշնամի օդանաւերը...:

Ու ամէն մարդ վերադարձաւ տուն ազատած ըլլալու ինքնագոհութեամբ, քանի մը ժամ երեւակայական պատերազմի մը զարհուրանքը իր մորթին վրայ կրելէ վերջ:

Մաղթենք որ իրականը տեսնելու ողբալի պահը խնայուի մեզի:

Գ. ՃՕԼՕԼԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀԱՐԱՒ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

ՊՐԱԶԻԼԻՈՅ ԳԱՂՈՒԹԸ ԻՐ ԳՈՐԾԵՐՈՎ ԵՒ ՀՈԳԵՐՈՎ

ՍԱՆ ՓԱՒԼՕ, 14 Դեկտ.— Պրազիլի հայութեան թիւը կը հաշուեն շուրջ 5000 հոգի, որուն 4500ը կ'ապրի Սան Փաւլօ եւ մօտ 200ը Ռիօ տէ Ժանէյրօ, մնացեալները՝ Սանթոս եւ ներքին նահանգները՝ ցան ու ցրիւ:

Այս գաղութը արդէն կարելի է հաշուել կազմակերպուած ու մնայուն համայնք մը, տնտեսապէս ամուր եւ ներքնապէս բաւական համերաշխ: Սան Փաւլոյի հայութեան հիմքը Մարաշցիներն են, որոնք իրենց ձեռներէցութեամբ ու եռանդով ազգային կեանքի մղիչ ոյժը կը հանդիսանան: Տեսակ մը նոր Մարաշ կարելի է կոչել Սան Փաւլօն: Ուրիշ վայրերու հայութիւնն ալ, ինչպէս Սսեցիներ, Տարօնցիներ եւայլն, նոյնպէս հոգեւին փարած են ազգային կեանքին:

Այժմ Սան Փաւլօն ունի սեփական եկեղեցի մը, կեդրոնական վարժարան մը, բազմանդամ Կարմիր Խաչի եւ Ջոմի միութիւնները, «Գուսան» եւ «Արմենիա» երգչախումբեր, Հայրենակցական միութիւններ, Աղքատախնամ եւ ուրիշ ազգային մշակութային ընկերութիւններ:

Եկեղեցին շինուեցաւ վերջերս մեծահարուստ Ռըզգալա Ճորճի նուիրած հողի վրայ եւ անոր նիւթական միջոցներով: Եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ պիտի շինուի դպրոց մը՝ գաղութին կողմէ: Այդ նպատակով բացուած է հանգանակութիւն մը եւ արդէն արձանագրուած է մօտ 50 քոնթի գումար մը (շուրջ 100,000 ֆրանք):

Սան Փաւլոյի հայութիւնը բաժնուած է երեք յարանուանութեանց: Ամենամեծը հայ առաքելականն է, որու հոգեւոր հովիւն է Գաբրիէլ քահանայ Սամուէլեան: Ապա կուգան բողոքականները եւ կաթոլիկները: Վերջիններուս հովիւն է Հ. Վիչէն Դաւիթեանը՝ երիտասարդ եւ եռանդուն վարդապետ մը, որ սրտանց փարած է իր համայնքին եւ կը մասնակցի ազգային բոլոր ձեռնարկներուն: Յարանուանութիւնները, ընդհանուր առմամբ, կ'ապրին համերաշխ եւ սիրով:

Սան Փաւլոյի ամէնէն ժողովրդական հաստատութիւնն է Դուրեան ազգային վարժարանը, որ ունի հինգ դասարան, 250 երկսեռ աշակերտներ, վեց պրազիլացի ուսուցչուհիներ եւ երկու հայ: Տնօրէնն է 1936 թուականէն ի վեր Սաքօ Ցակոբեան: Նիւթական միջոցները կը հայթայթէ Կրթասիրաց Միութիւնը որ ունի 80 անդամներ եւ որ գործերը կը վարէ իր կողմէ ընտրուած հոգաբարձութեան մը միջոցով: Հասոյթներն են՝ Կրթասիրացի անդամավճարները, աշակերտներու թոշակները եւ զանազան ձեռնարկներէ գոյացած դրամները: Աշակերտներու թոշակն է ամսական 17 միլրէյս (35 ֆր.): Այս տարուան պիւտճէն է 42 քոնթօ (մօտ 85,000 ֆրանք): Դպրոցին կ'օժանդակեն նաեւ Հ. Կ. Խաչը, Ջոմը եւայլն: Դպրոցը ունի ընդհանուր կրթական, դաշնակի, ջութակի եւ մեքենագրութեան մասեր: Դպրոցի ընթացաւարտները անարգել կ'ընդունուին պետական վարժարանները:

Դպրոցը ունի «Արմենիա» երգչախումբը, որ տուած է մէկէ աւելի գեղարուեստական հանդէսներ՝ ներկայացնելով «Անուշ»էն քանի մը արարներ, «Անահիտ», «Ծաղիկներ ու թիթեռներ», «Տառապանքի դասը» երաժշտախաղերը եւայլն: Կ'երգէ նաեւ եկեղեցւոյ մէջ եւ դպրոցական ու դուրսի հանդէսներուն: Դպրոցը ունի սեփական դաշնակ մը, որ ձեռք բերուեցաւ մարաշցի երիտասարդներու ջանքերով:

Դպրոցին կից կայ շրջանաւարտ օրիորդներու միութիւնը 25 անդամներով, որոնք ամիսներէ ի վեր կանոնաւորապէս, շաբաթը երկու անգամ ժամը 5—7ը, դասեր կ'առնեն: Դասախօսներն են վաստակաւոր մանկավարժ Պ. Ցակ. Գալէմքեարեան, մարաշի Հայրիկը, որ կ'աւանդէ ընդհանուր գիտելիքներ, Պ. Արամ Տատեան՝ մարդակազմութիւն եւ Ս. Ցակոբեան՝ հայերէն լեզու, ազգային պատմութիւն եւ Հայաստանի աշխարհագրութիւն, այլեւ հայ հեղինակներու ընթերցում:

Շրջանաւարտներու Միութեան վարչութիւնը կը բաղկանայ Օր. Մաքրուհի Քէշիշեանէ (ատենապետ): Մարի Զէրիշեանէ (ատենադպիր), Մարիամ Ճէհտեանէ (գանձապետ), Մելինէ Թերզեանէ (դրադարանապետ) եւ Հռիփսիմէ Փամպուքեանէ: Ընդհանուր ղեկավարն է Ս. Ցակոբեան: Գրադարանի համար շուրջ 1000 ֆր.ի նուէրներ եղած են: Գարեգին Արք. ալ իր հեղինակած «Արեւագալ»էն նուիրած է 130 օրինակ նոյն նպատակով: Վարչութեան աշխատանքներուն ուղղութիւն կուտայ դպրոցի վարժուհի Օր. Էֆրոնիա Գալէմքեարեանը: Կը մտածուի նոյն ուղղութեամբ կազմակերպել եւ պատանիները:

Սան Փաւլոյի հանրային կեանքին զգալի մղում մը տուաւ կաթողիկոսական պատուիրակ եւ Հար. Ամերիկայի առաջնորդ Գարեգին Արք. Խաչատուրեանի այցելութիւնը, սեպտեմբեր-նոյեմբեր ամիսներուն: Սրբազանը հանդիսաւորապէս օծեց նորակառոյց եկեղեցին, տուաւ դասախօսութիւններ, խօսեցաւ շինիչ քարոզներ, այցելեց կրթական հաստատութիւնները, տեսակցեցաւ նահանգապետի եւ Պրազիլիոյ նախագահի հետ: Այցելութիւն տուաւ նաեւ Ռիօ տէ Ժանէյրոյի հայ համայնքին: Ամէն տեղ գտաւ սիրալիր ընդունելութիւն եւ ոչ մէկ ջանք չխնայեց օգտակար ըլլալու գաղութին: Ժողովուրդն ալ ջերմապէս յարգեց իր հոգեւոր հովիւը եւ ամէն տեսակէտով օգտուեցաւ անոր այցելութենէն:

Գարեգին արք.ի գլխաւոր աշխատանքը եղաւ կազմակերպել Պրազիլիոյ Հայոց Թեմական հաստատութիւնները եւ զարկ տալ կրթական գործին: Այդ նպատակով նշանակած է կեդրոնական եկեղեցական մարմին մը, որուն պիտի ենթարկուէր եւ դպրոցի հոգաբարձութիւնը: Դժբախտաբար, նշանակման տեղեն անտեսուած է Կրթասիրաց Միութիւնը, որու հետեւանքով այս վերջինը մերժած է ընդունիլ առաջնորդին կարգադրութիւնը: Հետեւանքը ինչ կ'ըլլայ,— դեռ յայտնի չէ: Առ հասարակ, սխալ է նշանակովի մարմիններով ազգային գործեր վարելը, մանաւանդ այստեղ, ուր ամէն տրամադրութիւն կայ համերաշխ գործելու, հետեւաբար, եւ ընտրական սկզբունքը դժուար չէ կիրառել:

Սրբազանը մէկէ աւելի անգամներ այցելեց դպրոցը, ներկայ եղաւ տարեկան քննութիւններուն, ինքը հարցաքննեց աշակերտները եւ շատ գոհ մնաց: Իր ըսելով Ս. Փաւլոյի վարժարանը միակն է Հար. Ամերիկայի մէջ իր կրթական բարձր մակարդակով եւ օրինակելի կարգ ու սարքով:

Այս հեռաւոր, հայկական հոծ զանգուածներէն կտրուած գաղութը կ'ապրի մէկ յոյսով միայն, թէ ե՞րբ պիտի փայլի լոյսը Արեւելքէն: Արեւելքէն, իր սիրելի հայրենիքէն, որու մասին հասած ամէն լուր կ'ընդունուի սրտատրոփ յուզումով մը: Կ'ապրի անձկութեամբ եւ կարօտով եւ այն խորունկ համոզումով, թէ ինք դատապարտուած չէ կորսուելու օտարութեան մէջ եւ օր մը պիտի վերադառնայ վերջնական հանդրուանը, իր երազներու աշխարհը...

Պէտք է աւելցնել նաեւ, որ մտաւոր հանրային կեանքի տեսակէտով Պրազիլի հայութիւնը ամէնէն մեկուսին եւ անտեսուածն է հայ գաղթաշխարհի մէջ: Հեռու հայրենիքէ, հեռու քաղաքակիրթ աշխարհէ եւ հայկական կե[…]րոններէն, հեռու մեծ ճանապարհներէ[…], կլանուած նիւթական գործերո[…] զուրկ մտաւորական որակեալ խաւէ[…] ու մտաւորական լայն ապրումներ[…] հնարաւորութիւններէ, ամփոփու[…] տեղական նեղ շրջանակներու մէջ՝ […] չի կրնար եռուն եւ բովանդակալի[…] հանրային կեանք ստեղծել, եւ հաս[…] կնալի է, որ ամէնքի աչքը դուրսն […] Հայրենաբաղձութիւնը այստեղ աւե[…] լի սաստիկ է, քան ուր եւ իցէ: Որո[…] հետեւ, վերջի վերջոյ, «ոչ միայն հա[…] ցիւ կեցցէ մարդ»: Եւ զարմանալի […] որ «բաբելոնական գերութիւնը» այ[…] տեղի համար անհունօրէն ծանր է […] տաժանելի: Բայց մարդու եւ, մանա[…] ւանդ, հայ մարդու հոգին աներկճ[…] է ու տոկուն: Այս եւս անցանէ: Պրա[…] զիլիան գեղեցիկ է ու կուշտ, բա[…] լաւ է սոխ ու սխտոր ուտենք հոն, […] սիրելի է մեզ, քան համադամ խոր[…] տիկներ Իփէքրանկայի ծառաստաննե[…] րու մէջ...

Մ. ԱՄԱՁ[…]

Աշխատանքը Խ. Միութեան մէջ

Գրեցինք թէ խորհր. կառավար[…] թիւնը, վերջերս, որոշեց «աշխա[…] քի տոմս» տալ երկրին աշխատաւ[…] ներուն:

Անմեղ լուր մը, որ ոչինչ կը […] նէ: Եւ սակայն կը յայտնուի, որ […] փոփոխութիւններ կը կատարուին […] խատանքի խորհրդային օրէնսդր[…] թեան մէջ:

Արդէն Մոսկուայի եւ Լէնինկր[…] թերթերը լեցուն են, հիմա, աշխ[…] տաւորական ձայներով, որոնց իմ[…] տին դժուար չէ թափանցել: Տե[…] թէ ի՛նչ կը պահանջեն խորհրդ[…] գործարանի աշխատաւորները,— օր[…] աշխատանքի 420 վայրկեանները […] բոլորովին յատկացնել աշխատան[…] այնինչ թէ վերջ դնել այլեւս չա[…] խօսութեան, գինովութեան, սուտ[…] ւանդութեան, ծուլութեան: Խո[…] դրախտին բոլոր անկիւններէն, աշխ[…] տաւորները «ինքնաբերաբար» նա[…] կը տեղան խմբագրատուներուն […] րայ, դատապարտելու համար այն[…] նարժան աշխատաւորները, որ[…] կ'օգտուին աշխատանքի խորհրդ[…] օրէնսդրութեան առաւելութիւն[…] րէն, բայց չարաչար կը գործ[…] ածուած ազատութիւնները: Շատ[…] սութեամբ ժամանակ կ'անցընեն […] խատանքի պահուն, կամ պայմա[…] դրական ժամէն շատ ուշ կուգան […] խատանքի, կամ այնքան դանդ[…] կ'աշխատին որ չեն լրացներ օրա[…] արդիւնաբերութեան իրենց բաժի[…] կամ կը կեղծեն մեքենան՝ դադա[…] ցուլիչը տակաւին չհնչած, կամ հի[…] ւանդութիւն կը կեղծեն՝ ռոճիկ […] նալու համար առանց աշխատելու […] երթալ հանգչելու համար Կովկա[…] մէջ ու Սեւ ծովի ափերուն վրայ:

Այս մատնանշումներէն զատ, որ[…] կը կատարուին, թերթերու մէջ «ին[…] նաբերաբար», աշխատաւորներ[…] իսկ կողմէ, կան որ կը պահանջեն […] խատանք չտալ ծոյլ աշխատաւորնե[…] րուն, զանոնք դուրս հանել այն բն[…] կարաններէն, որոնք տրուած են գ[…] ծարանին կողմէ: Եւ դեռ կան որ […] պահանջեն կրճատել այն նպաստնե[…] որոնք կը տրուին աշխատաւորներու[…] հիւանդութեան պարագաներու մէ[…]

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ

ՃԱՄԲՈՒՍ ՎՐԱՅ

Ը.

Այսպէս, օգուտ ունենայ կամ ոչ, Պերլինի մէջ, օրը քանի մը անգամ, հիւրերու ականջին, կը պոռան հանրակառքերու թարգմանները.

— Պերլին կայ հայ եկեղեցի:

Ապրի՛ք, Պերլինի Հայեր:

— Ամենահի՛ն քրիստոնեայ եկեղեցիներէն մին, կ'ըսէ թարգմանը:

Կը հարցնեմ իրեն թէ Պերլինի ամենահին շէնքը քանի՞ տարեկան է: Հինգ հարիւր: Ու կ'ըսեմ թէ մեր էջմիածինը անկէ հազար տարի աւելի ծեր է: Լռողները կ'ապշին: Մինչ ես կը տըխրիմ: Անոնք տէրն են իրենցնորերուն, մինչ մեր հինները փառայե՛ղ, փառայե՛ղ ու անտէր աւերներ են այսօր:

Կը տեսնենք հսկայ, քիչ մը անճաշակ եւ համախումբ շէնքեր, ուր ռուս գաղթականներ կը բնակին եւ իրենց սեփական եկեղեցի ունին կարճ ատենէ մը ի վեր: Անոնք այսպէսով իրենց ազգային դիմագիծը կը պահեն, մինչ մեր Հայերը ցրուած են հոս հոն:

Կ'անցնինք կենդանաբանական պարտէզէն որ չինական ոճով դուռ մը ունի: Այն թաղամասէն, ուր գիշերային կեանքը ամբարտաւանութեան գագաթին կը հասնի:

Հոն հայ մը զարկած ձգած է իր ազգին դահիճներէն մին: Ու հորիզոնին վրայ երկու սաւերներ կը գծուին, ինչպէս Աքիլլէս եւ Հեկտոր: Մէկը որ կը հալածէ, միւսը որ կը փախչի սարսափահար: Մէկը որ կ'ուզէ զարնել, միւսը որ կ'ուզէ ճողոպրել: Մէկը հայ մարտիկ, միւսը թուրք դահիճ:

Թէհլիրեան եւ Թալաթ...

Երբեք պիտի չմոռցուի ան՝ Թէհլիրեան:

Հայոց պատմութիւնը երախտապարտ է իրեն:

×

Կը նայիմ ամէն տեղ մարդոց: Կ'ուզեմ հեղել անոնց դէմքերը եւ աչքերը մանաւանդ: Որովհետեւ հոն միայն կը հայելիանայ մարդուն հոգին: Այդ աչքերը լուրջ են պաղ, ինչպէս հիւսիսի տիպարն է, հարաւի տաքարիւն եւ դիւրայոյզ տիպարին հակապատկեր:

Բայց հոն չի տեսնուիր տկարութիւն, յուսահատութիւն, լքում, որ կը խորհրդանշէ հայ ցեղին խոշոր բիբերը: Դրոշմ դարաւոր տառապանքի: Հանդարտ իր խորքին մէջ, ինքնավստահ ու իշխանավայել է Գերմանին աչքը: Մանաւորապէս լուսավառ է աչքը երիտասարդութեան, որ կը զգայ թէ այնքա՛ն յուսալից մեծ ապագայ մը ունի, որուն նմանը գերման պատմութիւնը արձանագրած չէ տակաւին:

Այս թարմ ու ընդարձակ մեծ ազգը,— կ'ըսեն թէ Ռուսը իրմէ աւելի երիտասարդ է—, երբեք միացած չէր այսօրուան պէս: Բաժնուած էր հին Հայաստանի նման անկախ եւ ինքնավար իշխանութիւններու եւ թագաւորութիւններու, մինչեւ երէկ տակաւին: Պիսմարք արթնցուց իր մէջ իր ոյժին գիտակցութիւնը: Մեծ պատերազմը վաւերացուց զայն: Ու Հիթլէր միացուց գերման ազգը: Ազգ մը, ութսուն միլիոն, տարածուած Եւրոպայի կուրծքին վրայ, գրեթէ Պալթիկէն մինչեւ Միջերկրական ծով: Որ ոչ միայն քանակութիւն է, այլեւ որակ: Գերմանը մինակ առաջնակարգ զինուոր չէ, այլ եւ մարդկային մտքի ու ճարտարութեան բոլոր մարզերուն մէջ միշտ առաջին գծի վրայ կուգայ: Իր ճարտարագէտները, զօրավարները, գիտունները, բժիշկները, իմաստասէրները, գրողները անդերազանցելի են: Իր երկիրը խիտ է խճողուած: Ճարտարարուեստը բարձր ու յառաջդէմ: Ժողովուրդը ուսումնական, լուսաւորուած: Ու մա՛նաւանդ կարգապահ:

— Այս բոլորէն վեր, մեր ամենաընտիր յատկութիւնը տակաւին մեր կարգապահութիւնն է: Մեծն Աղեքսանդր իր բուռ մը բանակով նուաճեց Ասիան, որովհետեւ կարգապահ էր: Յատկութիւն որ իր հակառակորդներուն կը պակսէր: Մենք առաջնակարգ կարգապահ ժողովուրդ ենք:

Եւ ամէն առթիւ տպաւորիչ ապացոյցը կուտան, ինչպէս դեռ նոր Սուտէթնեան ազատութեան առթիւ: Վերջն, Գերմանիայէն տրուած հրամանին վրայ, բոլոր ազգայնական Գերմանները միացան Հէնլայնի կուսակցութեան ու կազմեցին մէկ ճակատ: Ձեռնպահ մնացող չեղաւ հոս, ինչպէս մեր մէջ, մեր ազատագրութեան ընթացքին: Ու թէեւ երկրին բնակչութեան մէկ չորրորդը, բայց ամէնէն մեծ կուսակցութիւնը ունեցաւ Գերմանը Չեխոսլովաքիոյ մէջ եւ խորհրդարանի ամենաուժեղ խմբակցութիւնը: Բացի կարմիրներէն եւ Մոսկուայի մանկլաւիկներէն, չնչին թիւ, բոլո՛ր գերման կուսակցութիւնները իրենք զիրենք լուծեցին եւ ենթարկուեցան Հէնլայնի: Ու «մէկ ժողովուրդ, մէկ պետութիւն, մէկ առաջնորդ»ի նշանաբանին ճնշումին տակ փշրեցին շղթան եւ միացան մայր հայրենիքին:

Այստեղ 80 միլիոն զանգուած ձեռք ձեռքի կ'աշխատի, նոյն հրամանին տակ, նոյն նպատակին համար: Որպէսզի բանուորը բարօրութեան մէջ աճի ու զարգանայ: Նորապսակ ամոլներուն պետութիւնը կոկիկ գումար մը կը վճարէ: Շատ զաւակ ունեցողներուն ըստ այնմ կը վճարէ, առնելով ամուրիէն: Ազգային, եւ ընկերվարական, ոչ թէ միջազգային ընկերվարական, ինչպէս Մոսկոֆիստան:

Ասկէ առաջ Գերմանիա 47 կուսակցութիւններու ձեռքը խաղալիկ էր: Մէջտեղը բանակ չկար բացի անգործներու բանակներէն:

Այդ օրէն, Գերմանիան, հրաշք[…] փոխուած է: Նորէն աշխարհի ամեն[…] զօրեղ բանակը ունի: Թերեւս ամեն[…] զօրեղ օդատորմիղը: Ունի արդիակ[…] նաւատորմ: Գործարանները կը հե[…] ւան: Բոլորը կ'աշխատին: Եւ կը նա[…] յին յուսալից ապագային:

Անշուշտ տակաւին ամէն բան վեր[…] ջացած չէ ու ընելիք շատ բան կայ[…] Այս գիտեն բոլորը: Ու նաեւ միջոց[…] ընելու այն բոլորը որ դեռ պէտք է[…] աշխատանք: Աշխատիլ, ոչ թէ յոր[…] չել եւ դուրսէն, ուրիշէն յուսալ, ին[…] պէս մենք:

Խոշոր, թափանցիկ նշանախօսքեր[…] գիշերը լուսաւոր, երկրին բոլոր մա[…] սերուն մէջ կը ջատագովեն օգնու[…] թեան գործերը:

— Ժողովուրդ մը պէտք է մինակ[…] ինքն իրեն օգնէ:

— Մտածէ որ կան հայրենակիցնե[…] որոնք առանց իրենց մեղքին կը մ[…] ու անօթի կը մնան:

— Անօթութի՞ւն: Ա՛լ բնաւ երբե[…] Ազգ եւ հայրենիք: Ահա օրուան ն[…] շանախօսքը Մեծն Գերմանիոյ մէջ[…] Ո՞վ պիտի չխոնարհէր այդ նշանա[…] խօսքին առջեւ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԽ[…]

(Վերջ)

կամ երբեւ վարձատրութիւն աշխատանքի մէջ սպառած իրենց տարիներուն: Շատ աւելի «բոցավառ» է այն պահանջը, զոր կը բանաձեւեն ստախանովեան բանուորուհիները,— անոնք կը պահանջեն որ կէս առ կէս զեղչուի յղի կիներուն յատկացուած վճարովի արձակուրդը: Ոմանք ոչ թէ կէս առ կէսի, այլ մինչեւ իսկ երկու երրորդի կ'ուզեն իջեցնել արձակուրդը:

Ինչո՞ւ այս «ինքնաբեր» պահանջները, գործաւորներու կողմէ ի հեճուկս գործաւորներուն:

Գործատէրը, որ Խորհ. Միութեան մէջ պետութիւնն իսկ է, նկատեց որ երկրին տնտեսական կացութիւնը ոչ թէ կը բարուոքի, այլ կը վատթարանայ հետզհետէ: Ճարտարարուեստական «ծրագիրները» չհասան իրենց սպասուած վախճանին: Հակառակ մեքենական նոր սարքաւորումներուն, հակառակ կառուցուած նոր գործարաններուն, արտադրութեան քանակը կարելի չեղաւ աւելցնել 1936ի արտադրութեան քանակէն աւելի: Պետութիւնը նոր ծախքեր կատարեց իր «հնգամեայ» ծրագրին յաջողութեան, մասնաւորաբար սպառազինութեան համար, առանց համապատասխան չափով օգտուելու արտադրութենէն: Ահա թէ ինչո՛ւ խորհրդային իշխանութիւնը զիկզակներ կատարեց աշխատանքի հրապարակին վրայ,— նախ ամմկալից յայտարարութիւն մը թէ ընկերվարական երկրի մէջ աշխատավարձը հաւասար չափով պիտի բաշխուի աշխատաւորներուն, հակառակ դրամատիրական երկիրներու սովորութեան, որ կը տրամադրէ անհաւասար վարձատրութիւն: Ժամանակ մը վերջ, «Թափ տալու համար» աշխատաւորներու բազուկներուն, տնօրինուեցաւ, որ «ով շատ կ'աշխատի, շատ կը ստանայ»: Միաժամանակ գնահատութիւն մը կատարուեցաւ աշխատանքի,— ըստ որակի: Ու սեւագործ բանուորը, հակառակ իր տաժանելի աշխատանքին, ստացաւ նուազ քան այն որ «մարդերու մէջ կ'աշխատի:» Դրամատիրական երկիրներու յատուկ աշխատանքի այս գնահատութիւնը, անշուշտ, դժուար չեղաւ արդարացնել նոյն մամուլին բերնով, որ երէկ տարբեր բան կ'ըսէր: Շուտով տեսնուեցաւ որ աշխատանքին ժամական տեւողութիւնը, «հարուածային» բանուորներու եռանդը մեծ փոփոխութիւն չմտցուց սպասուած արդիւնքին մէջ,— եւ ստեղծուեցաւ «ստախանովիզմ»ը, որ ուրիշ բան չէ, բայց եթէ քիչ ժամանակի մէջ շատ գործ տալ: Աւելի քան Թէյլըրեան մեթոտներով, որոնց դէմ էին մարքսիստները, ստախանովականութիւնը աշխատանքը կը վերածէր մեքենականի, աւելի ճիշդը՝ անհատը կը դարձնէր մեքենայ: Եւ սակայն բնութիւնը կ'ըսէ թէ մարդը մեքենայ չէ, անհատը չի կրնար իր ուժերէն վեր աշխատանք մը կատարել:

Մոսկուայի խելացիները պալատի իրենց հանդստեան ժամերուն մէջ ներշնչում մը ունեցան սակայն,— ճիշդ ինչպէս հալածանք մը սկսան քաղաքական ու զինուորական կեանքի մէջ՝ ամբաստանելով ու քշելով «լրտեսները», «հակայեղափոխականները», Թրոցքիի եւ Պուխարինի «բարեկամները», Ճափոնի եւ Գերմանիոյ «ծախուածները», այնպէս ալ այժմ «աշխատանքի քարթ» պիտի տրուի միայն լաւ աշխատաւորներուն, այսինքն անոնց որ յօժար են մեքենայ դառնալու՝ հրաժարելով մարդկային պայմաններէն: Ծանօթ է Սթալինի խօսքը.— «Ով կ'աշխատի, նա կ'ուտի»: Ու վա՜յ այն աշխատաւորներուն որոնք պիտի չկարենան աշխատիլ՝ զրկուելով «աշխատանքի քարթ»էն: Ուրեմն «մաքրագործում» մըն ալ պիտի սկսի աշխատանքի ճակատին վրայ,— ահա իմաստը այն անմեղ լուրին, զոր տուինք իր օրին:

Ոմանք հարցնեն թերեւս թէ պարագան տարբե՞ր է դրամատիրական երկիրներու մէջ, ուր աշխատանքի իրաւունքէ զրկուածը եւ աշխատանք գողցողը (այն որ գաղտնի կ'աշխատի) կը պատժուին նոյնքան բարբարոս, նոյնքան անխիղճ օրէնքներով (*): Ինչ որ կ'ուզէինք եզրակացնել մենք, այն էր թէ «սոցիալիզմ կառուցող» խորհրդային պետութիւնը, ահա, տարբերութիւն չունի ոչ միայն դրամատիրական պետութիւններէն, այլեւ հասարակ դրամատէր - գործատէրներէն,— անոնց չափ անմարդկային, անոնց չափ անխիղճ, երբ դրատի կը վերածէ ազնուական աշխատաւորութիւնը, եւ Եհովայի դաժան անէծքին, ճակտի անհանդուրժելի քրտինքին իմաստը կուտայ աշխատանքին, որ նուիրական էր եւ զոր հայ գիւղացին կը կատարէր «հորովէլ»ներով, երգով ու պարով:

ՇԱՀԷՆ

(*) Ո՛ քարք, ո՛ դարք,— մինչեւ այժմ գիտէինք թէ կան սեփականութենէ զրկուածներ եւ ուրիշին սեփականութիւնը գողցողներ,— ահա քաղաքակրթութիւնը կը ստեղծէ աշխատանքի զրկանք եւ աշխատանքի գողութիւն …:

ՏՈՄՍԵՐ

Հովանոցէն զատ...

Հռոմի անգլեւիտալական տեսակցութեան արդիւնքէն դժգոհները կամ Չէմպըրլէնի քաղաքականութեան հանդէպ թերահաւատներն ու քննադատները ըսին, թէ վարչապետը Հռոմէն վերադարձաւ իր հետ բերելով միայն... իր հովանոցը:

Այս դատումը քիչ մը ծայրայեղ յոռետեսութեան արդիւնք է: Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետը տեղ չ'երթար առանց բան մը բերելու իր հետ: Ան բռնաւորուած չմտաւ Լոնտոն, բայց ձեռնունայն ալ չվերադարձաւ:

Հռոմի տեսակցութեան հիմնական նպատակը, որքան պարզուած է ցարդ եւրոպական մամուլի հրատարակութիւններէն, առեւտուրը կամ փոխադարձ սակարկութիւնը չէր: Չէմպըրլէն պէտքը կը զգար իրապէս ճանչնալու Իտալիոյ իրական պահանջներն ու տրամադրութիւնները, հրապարակային ցոյցերու եւ մամուլի հակաֆրանսական արտայայտութիւններու ետին թաքնուած իրական նպատակը:

Եւ մեզ կը թուի թէ այս նպատակին մէջ չձախողեցան Չէմպըրլէն ու Հալիֆաքս: Անոնք իմացան Իտալիոյ պահանջներու մասին, անոնք ըմբռնեցին Իտալիոյ դիրքը:

Եւ փոխադարձաբար՝ Մուսոլինի ալ իմացաւ թէ ո՛ւր կը կանգնի Անգլիա եւ ի՛նչ են իր իրական տրամադրութիւնները իտալական նորակազմ կայսրութեան հանդէպ՝ Միջերկրականի ջուրերուն մէջ:

Հռոմի տեսակցութիւնը դիրքերու ճշդում էր երկու կողմերուն համար:

Տարակոյս չկայ, որ երկու երկիրներու վարիչները համարձակ խօսեցան իրարու այս գետնի վրայ եւ ոչ մէկը ջանք չըրաւ միւսէն ո եւ է բան ծածկելու:

Եւ կը թուի թէ չկրցան լեզու գտնել ու պահեցին իրենց դիրքերը: Մուսոլինի հիմնական հարցին շուրջ: Երկուքն ալ պահանջեց անվերապահօրէն: Չէմպըրլէն «ոչ» պատասխանեց անվերապահօրէն:

Երկրորդական կարեւորութիւն ունեցող խնդիրներու մասին ի հարկէ դժուար չեղաւ համաձայնութիւն գոյացնել՝ անգլեւիտալական դաշինքի հունին մէջ: Ափրիկէի մէջ երկու կողմերու հողամասերու կամ ստացուածքներու սահմաններու միջեւ թեթեւ սրբագրութիւն, առեւտրական յարաբերութիւններու սերտացում, Սուէզի ջրանցքի եւ նման տնտեսական նշանակութիւն ունեցող հարցերու պարզաբանում: Ասոնք չէին էականը, որուն համար անգլիական նախարարները մինչեւ Հռոմ ճամբորդեցին: Աւելի բարդ հարցեր շօշափուեցան, անկասկած:

Լոնտոնի «Թայմզ» թերթը, որ անակնկալ պայթուցիկներ կ'արձակէ քաղաքական աշխարհի մէջ մերթ ընդ մերթ, արտաքին գործերու պաշտօնատան թելադրանքով, սկսած է շողոմել Ֆրանսան, որ զիջողական ոգի ցոյց տայ Իտալիոյ հանդէպ: Ասիկա նախաբան է, ըստ երեւոյթին, Լոնտոնի դահլիճին կողմէ Փարիզի վրայ գործադրուելիք բարեկամական ճնշումի մը:

Չեխոսլովաքիոյ տագնապի ատեն ալ, կը յիշեն ընթերցողները, Թայմզն էր որ յանկարծ Զուտէթեան Գերմանիոյ զիջելու ռումբը պայթեցուց: Անմիջապէս արտաքին նախարար ու կառավարական օրկաններ փութացին հերքումներ հրապարակել, թէ «Թայմզ»ի արտայայտութիւնը կառավարական տեսակէտ չէ: Վերջը սակայն մենք տեսանք, թէ լորտ Ռընսիմէնն էր այդ միտքը յղացողն ու թելադրողը եւ թէ Լոնտոնի դահլիճը անհամաձայն չէր այդ տեսակէտին: Այդպէս ալ լուծուեցաւ ի վերջոյ Զուտէթեան խնդիրը Միւնիխի մէջ:

Այժմ ալ, քիչ մը աւելի պակաս թատերական ձեւի մէջ, երեւոյթը նոյնն է:

Քաղաքական աշխարհը եւ Եւրոպան քանի մը ամիս վերջ լրիւ պիտի իմանան, թէ վարչապետը ի՛նչ բերաւ իրեն հետ Հռոմէն՝ հովանոցէն զատ, եւ կամ ի՛նչ տարաւ հոն ու թողուց այնտեղ, հովանոցէն զատ:

Ա. ԿԵՍԱՐ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՈՒԺԸ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ, ԾՈՎԱՅԻՆ ԵՒ ՕԴԱՅԻՆ

Փարիզեան թերթ մը, բրիտանական կառավարութեան հրատարակած Սպիտակ Գիրքէն քաղելով կուտայ հետեւեալ տեղեկութիւնները Անգլիոյ զինուորական, ծովային եւ օդային ուժերուն մասին.—

Ծովու վրայ Անգլիա ունի 15 զրահաւոր, որուն 13ը տարիքոտ: 34 յածանաւ, բոլորն ալ տարիքոտ,— աւելցնենք որ այս թիւը պակաս է պահանջէն՝ պաշտպանելու համար կայսերական ճամբաները: 59 արդիական թորփիլահալածներ, նոյնպէս պահանջէն պակաս: 37 սուզանաւ, 45,000 թոնօ տարողութեամբ, բոլորն ալ տարիքոտ, իտալականէն շատ տկար:

Օդային ուժի տեսակէտով, համաձայն անցեալ տարուան ծրագրին՝ Անգլիա պիտի ունենար 123 ջոկ 1500 օդանաւով,— թիւ մը որու հասած չէ տակաւին Անգլիա: «1919էն ասդին, կը գրէ Սպիտակ Գիրքը, օդային իրական ուժ չունինք»:

Ցամաքային ուժի տեսակէտով, աւելի եւս ետ կը մնայ Անգլիա: Զէնքի տակ կը գտնուին, ներկայիս, 115.000 հոգի: Բաղդատելով 1914ի բանակին հետ, այժմ Անգլիա աւելի քիչ զինուոր ունի, որովհետեւ կրճատուած են 21 գունդեր, հակառակ այն իրողութեան որ, խաղաղութեան ժամանակ, շատ աւելի զօրքի պէտք ունի Անգլիա, քան այդ կրճատուած բանակը:

Ահա թէ ինչո՛ւ Անգլիա լռիկ մնջիկ կը սպառազինուի՝ զօրացնելով իր բանակը ծովու թէ ցամաքի վրայ եւ երկնքի մէջ:

Նախ կատարելութեան կը հասցնէ իր զրահաւորներուն մարտունակութիւնը, օժտելով արդիական պահանջներով: Այսպէս 13 տարիքոտ զրահաւորները, որոնք շինուած են 1913—1916 տարիներուն, պիտի ունենան արդի ռազմագիտութեան բոլոր պայմանները՝ կռուելու համար ոչ միայն ծովու վրայ, այլեւ օդային յարձակումներու դէմ: Ցածանաւերը, որոնք 30,000 թոնօ տարողութիւն ունին եւ օժտուած են 381 միլիմեթրնոց 8 թնդանօթներով, ահարկու զէնքեր են ծովամարտերու համար: Միայն թէ պէտք է արդիականացնել, մասնաւորաբար 3 հատը, որոնք շինուած են 1917—1918ին:

Նաւային այս նոր սարքաւորումը անհրաժեշտ կը դարձնէ աւելցնել նաեւ նաւազներուն թիւը՝ տարեկան 2000 հոգի: Այդ թիւը սակայն գոհացուցիչ չըլլալով, անցեալ տարուան պիւտճէն կը նախատեսէ 7000 նոր նաւազներու զինուորագրութիւնը:

Բրիտանական ծովային նախարարութիւնը, այս աշխատանքներէն զատ, ծրագրած է սպառազինել ռազմագիտութեան վերջին նորութիւններով Մալթան, Ադէնը, Ճիպրալթարը, ինչպէս նաեւ հիմնել պատերազմական հսկայ նաւակայաններ Աղեքսանդրիոյ եւ Եաֆայի մէջ, ու զօրացնել Աքապայի նաւակայանը: Եւ դեռ 10 միլիոն սթերլին վարկ բացած է Սինկափուրի պաշտպանութեան համար,— այս այն ամրոցն է որ կը փակէ Հնդկաստանի ճամբան Արեւմուտքի մէջ, ինչպէս Սուէզ - Աքապան՝ Արեւելքի մէջ:

Եւ սակայն, Անգլիոյ սպառազինութեան ծրագիրներուն մէջ ամէնէն մեծ ճիգն է նոր զրահաւորներու շինութիւնը,— 1935էն ի վեր կը շինուին 14 յածանաւեր, 18 թորփիլահալածներ, 6 սուզանաւեր, 1 օդանաւակիր, իսկ 1936էն ի վեր՝ 2 զրահաւոր, 5 յածանաւ, 9 թորփիլահալած, 4 սուզանաւ, 1 օդանաւակիր եւայլ շարք մը փոքր նաւեր:

Դիտելի է որ Անգլիոյ ազգ. պաշտպանութեան նախարարութիւնը կը շարունակէ գործել հին աւանդութիւններով, կայսերական ճամբաներու մտահոգութեամբ, եւ ատոր համար՝ իր զոհողութիւններուն մեծագոյն մասը կը յատկացնէ նաւային շինութեանց, կարծես ժամանակները փոխուած չըլլային Տիզրայէլիի օրերէն ի վեր: Ու կարծես Անգլիան կարելի ըլլար պաշտպանել միայն զրահաւորներով:

Ֆրանսացի յօդուածագիրը վախ կը յայտնէ որ Անգլիոյ տկարութիւնը կրնայ պատճառ դառնալ Եւրոպայի խաղաղութեան խանգարման: Չի բաւեր զօրանալ ծովու վրայ, անհրաժեշտ է զօրանալ նաեւ երկնքի մէջ եւ ցամաքի վրայ,— օդային ուժի տեսակէտով՝ Գերմանիա կը սպառնայ, ցամաքային ուժի տեսակէտով՝ Իտալիա կը սպառնայ:

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԱՀԱՄԵՐՁ

«Մաթէն» կ'ողբայ Ազգերու Դաշնակցութեան վիճակը: Եթէ մեռած չէ տակաւին, դատապարտուած է մեռնելու: Իր մեծ անդամներն իսկ անտարբեր են այլեւս,— Ժորժ Պոնէ եւ Հալիֆաքս երբ վերջերս Ժընեւ այցելեցին 48 ժամ հազիւ մնացին: Լիթվինով երբեք չեկաւ: Գնդ. Պէք եւս չհետաքրքրուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեամբ: Գերմանացիները, Իտալացիները, Ճափոնները շատոնց հրաժեշտ տուած են: Այժմ Հունգարացիները:

Տարի մը առաջ Չէմպըրլէն կը յայտարարէր.

— Ո՞վ կը հաւատայ հիմա թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, այնպէս ինչպէս կազմուած է, կրնայ հաւաքական ապահովութեան ազդակ մը դառնալ:

Մեզ չխաբենք, ոչ ալ փոքր ազգերը, կարծել տալով թէ պաշտպանուած են ամէն յարձակումի դէմ: Աւելորդ է կրկնել խօսքեր, որոնք ժամանակին իմաստ մը ունէին թերեւս, բայց այսօր ոչ: Որովհետեւ փոխուած են պայմանները: Կարելի չէ տեղ մը երթալ ինքնաշարժով մը, որու շարժամեքենային կարեւոր մասը կը պակսի:

Լաւ, ինչո՞ւ Անգլիա կապուած կը է վերակազմել Ազգերու Դաշնակցութեան:

— Որովհետեւ, կը պատասխանէ Չէմպըրլէն, կը հաւատամ որ կարելի է վերակազմել Ազգերու Դաշնակցութիւնը, որ, այդ պարագային, կրնայ գործ տեսնել:

Այսպէս, ուրեմն, երբ մեծերն ալ յոռետես են, Ազգերու Դաշնակցութեան կը մնայ թաղել իր մեռելը: Ու կը թուի թէ այս հաստատութիւնը հետզհետէ կը դառնայ ոչ թէ քաղաքական օջախ մը, այլ տնտեսական կեանքի, ընդհանուր վիճակագրութեան դիւան մը: Վերջ կը տրուի շատերու պաշտօնին, իրար կը ձուլուին բազմաթիւ պաշտօնատուներ, կը կրճատուին ամսականները:

Արիանայի պալատը հետզհետէ կը կորսնցնէ կենդանութիւնը, հին արքունական ապարանքի մը պէս իր ուժը չէ որ ցոյց կուտայ այժմ երբ կը շիջի, այլ արտաքին պատկառելի տեսքը:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՄԱՄՈՒԼ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

Թուրք թերթ մը, Թան, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ շարաշուք խորագրի մը տակ,— «Պատերազմի պատրաստութիւններ գարնան համար».

— «Արտասահմանէն հասած բոլոր լուրերը կ'իմացնեն թէ, Եւրոպայի մէջ գարնան համար պատերազմի պատրաստութիւններ կը կատարուին:

Հիթլէր, գաղթավայրի խնդրէն առաջ կ'ուզէ լուծել մեծ Ուկրանիոյ հարցը: Գերմանիոյ ներկայ բոլոր քաղաքական գործունէութիւնները այս հարցին շուրջ կը կեդրոնանան:

Հիթլէրի Լեհաստանի արտաքին նախարար Պէքի հետ ունեցած տեսակցութեան մէջ խօսած խնդիրներէն մէկն ալ ասիկա է: Լեհաստանի գաղթավայր պիտի ապահովուի. իսկ ատոր փոխարէն ալ Լեհաստան պիտի չընդդիմանայ մեծ Ուկրայնիոյ մը ստեղծումին: Որովհետեւ, մինչեւ որ Լեհաստանի հաւանութիւնը չըլլայ, այսպիսի երազ մը անկարելի է որ առանց պատերազմի իրականանայ:

Գերմանիա Չեխոսլովաքիան առնելէ վերջ, արգելք եղաւ որ Հունգարներ ու Լեհերը հասարակաց սահմանի մը տիրանալով փակեն Ուկրանիոյ ճամբան: Աւելին ըլլալով, յաջողեցաւ Հռոմ-Պերլին առանցքին մէջ առնել Հունգարիան: Իսկ հիմա ալ ձեռնարկած է արգելք ըլլալ Լեհաստանի ընդդիմութեան:

Արդէն գերման գործակալները լայն գետնի վրայ գործի լծուած են Ուկրանիոյ մէջ: Հետեւաբար կարգին է քաղաքական պատրաստութեանց գործունէութիւնը: Ասոր կողքին նոյն թափով կը շարունակէ նաեւ զինուորական պատրաստութիւնը:

Գերմանիոյ մէջ ամբողջ ազգը զօրաշարժի մէջ է: Քսանեւչորս ժամ անընդհատ ճամբայ կը շինուի, զէնք կը պատրաստուի, ամրութիւններ կը կառուցուին: Օդային ուժերու պատրաստութիւնները զարմանք առթող արագութիւն մը ստացած են: Գործարաններուն հարիւրէն 60ը, հողերու տակ առնուած է օդային յարձակումներու դէմ:

Բոլոր այս գործունէութիւնն ու պատրաստութիւնը գարնան գործի կարենալ անցնելու համար է: Հիթլէր որոշած է այս տարի լուծել Ուկրանիոյ խնդիրը: Հետեւաբար, քանի մը ամիս վերջ, աշխարհ պատերազմի նոր վտանգի մը հետ դէմ յանդիման պիտի գտնուի: Որովհետեւ ժողովրդական պետութիւններն ալ արագ ընթացք տուած են իրենց պատերազմի պատրաստութիւններուն: Անոնք ալ այլեւս ըմբռնած են որ տեւական նահանջը վնասակար է: Հետեւաբար, ինչպէս Մուսոլինիի, հաւանական է որ այս անգամ Հիթլէրի դէմ ալ ընդդիմութիւն ցոյց տան:

Իսկ ժողովրդական պետութեանց ընդդիմութիւնը պատերազմ կը նշանակէ»:

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Գահիրէի մէջ տեղի կ'ունենայ արաբական համագումար մը, որ ոչ միայն Պաղեստինի կնճիռին լուծումը փութացնելու ծրագիր կը մշակէ, այլ եւ արաբական պետութեանց դաշնակցութեան կազմելու մտադրութիւնը ունի:

Արաբական պատուիրակութեան ի պատիւ տրուած ճաշկերոյթի մը մէջ, որուն ներկայ էր Եգիպտոսի վարչապետ Մուհամմէտ Մահմուտ փաշա, Իրաքի վարչապետ Նուրի փաշա յայտարարեց.

— «Կը յուսամ որ այս պատմական հաւաքոյթին մէջ հիմը պիտի դրուի միջազգային դաշնակցութեան մը, բաղկացած արաբական եւ արեւելեան երկիրներէն: Այս դաշնակցութեան նպատակը պիտի ըլլայ պաշտպանել խաղաղասէր արաբ երկիրներու իրաւունքները արտաքին միջամտութեանց դէմ»:

Արաբ պատուիրակները յաջողեցան համաձայնութիւն գոյացնել իրենք իրենց միջեւ Պաղեստինի հարցին շուրջ: Բոլորն ալ շուտով կը մեկնին Լոնտոն, մասնակցելու համար պաղեստինեան խորհրդաժողովին:

ԷՆՎԵՐ ՓԱՇԱՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

— Ըսուած խօսքերը շատ ճիշդ են Էնվեր, աւելցուց Հաճի Սամի:

Իրիկուան, Էնվեր փաշա զանազան անձերու նամակներ գրելով, կացութիւնը պարզեց: Իրաւ է որ փաշան որեւէ դժուարութեան չէր հանդիպեր ճամբուն վրայ: Բացի Իպրահիմ պէյէ, ամէն ոք մեծապէս կը յարգէր փաշան իբր հրամանատար օսմ. բանակին: Իպրահիմ պէյ անոր համբաւէն կը վախնար, ինչպէս նաեւ անոր յաջողութենէն, եթէ երբեք մեծ ուժ մը հաւաքէր: Ուստի Իպրահիմ պէյ կ'ուզէր որ իրեն մրցակից չունենար հռչակաւոր հրամանատար մը:

Էնվեր փաշա կ'ուզէր Քուքթաշէն հեռանալ ժամ առաջ: Ուստի, ան քիչ յետոյ ըսաւ.

— Ես մարդոցս պիտի ղրկեմ սա նամակները:

— Ամա՜ն, փաշաս, ձեր մարդը կրնայ մեկնիլ իմ անձերուս պաշտպանութեան տակ:

Իպրահիմ պէյ կարճ խելքովը կը կարծէր որ փաշան հաստատական պատասխան մը պիտի տար, ու հոնկէ պիտի հեռանար:

Արդարեւ, փաշային Քուքթաշ հրաւիրած ուժերն ալ եթէ հասնէին, իր հետեւորդները 1500 հոգիի չափ պիտի ըլլային, մինչդեռ Իպրահիմ պէյ կը պարծենար թէ միայն Թոկա Սարայի մօտ 3000 հոգինոց ուժ մը ունէր:

ԷՆՎԵՐ ՓԱՇԱ ԿԸ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԻ ԶԻՆ. ՈՒԺ ՀԱՒԱՔԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Էնվեր փաշայէն քիլոմեթրերով հեռու, Տէօշէմպէկի մէկ գիւղին մէջ կը գտնուէր, Ալի Րըզա պէյ, որուն հրամանին տակ կը շարժէր 600 Էօզպէքցիներու խումբ մը: Ալի Րըզա պէյ կը տեսակցէր կառավարական ներկայացուցիչ Օսման Հօճայի հետ:

— Ալի Րըզա պէյ, ի՞նչ կ'ըսես, Էնվեր փաշա պիտի համաձայնի՞ Իպրահիմ պէյին հետ:

— Ինչո՞ւ:

— Ստոյգ կը թուի որ Իպրահիմ պէյ պիտի կրնայ համաձայնիլ բոլշեւիկներուն հակառակորդ եղող Էնվեր փաշային հետ, սակայն, ես հաւանական չեմ գտներ այդ բանը: Որովհետեւ Էնվեր փաշա կարեւորութիւն չի տար մանր գործերու: Ան մեծ փափաքներ եւ յոյսեր ունի, որոնք կրնան յնորական համարուիլ: Լերան մը վրայ ապրող Իպրահիմ պէյէն ի՞նչ կրնայ սպասել: Առ առաւելն, գիւղի մը քէհեան կրնայ ըլլալ: Ես չեմ հաւատար որ փաշան համաձայնի Իպրահիմ պէյի հետ ու Քուքթաշ երթայ:

— Սակայն, Էնվեր փաշա անոր քով կը գտնուի հիմա:

— Գիտեմ, սակայն ի՞նչ արդիւնք պիտի ունենայ այդ համաձայնութիւնը:

— Ես տարբեր կը խորհիմ: Այդ երկու մարդոց գլուխները իրարու չեն յարմարիր: Մէկը մեծ կայսրութեան մը վերին հրամանատար եղած է, իսկ միւսը ցեղապետ մըն է վերջապէս: Անոնց հայեացքները եւ ապրելակերպը տարբեր են: Մէկը մեծ համբաւի տէր, աշխարհ շրջած, ամէն բան տեսած ու հասկցած է: Միւսը Պուխարայի արեւելեան կողմը, լերան մէջ մեծցած ու քիչ մը գրել կարդալ սորված է:

Այդ տեսակցութեան միջոցին ձիւնը սկսած էր տեղալ ու բարձունքները ձիւնով ծածկուած էին:

Ալի Րըզա պէյ լուր չէր առած Էնվեր փաշայէն, հակառակ գիւղախումբին մէջ կատարել տուած փնտռտուքներուն թէ նոր մարդ եկա՞ծ էր: Ուստի Օսման Հօճա ըսաւ.

— Ալի Րըզա պէյ, ի՞նչ կը սպասես սա Էնվեր փաշայէն:

— Ամէն պարագայի մէջ, կարեւոր լուր մը. դուն ալ կ'ընդունիս այդպէս ըլլալը: Հարկ պիտի ըլլայ որ Քուքթաշ երթամ:

— Ի՞նչ կ'ըլլէ: Ի՞նչ պիտի կրնաս ընել հոն:

— Շիտակը ըսելու համար, կ'ուզեմ անոր հետ շփման մէջ գտնուիլ, անոր տեսակէտները հասկնալ եւ ըստ այնմ ճշդել կացութիւնը:

— Դուն գիտես, բայց արդիւնք մը առաջ պիտի չգայ:

— Տեսնենք, բախտը ի՞նչ ցոյց պիտի տայ, ժամանակը ի՞նչ պիտի սորվեցնէ:

Քանի մը օր յետոյ, Ալի Րըզա պէյ կը գտնուէր Քուքթաշի մէջ: Ան Էնվեր փաշայի քով գնաց ու մեծ յարգանքով սեղմեց անոր ձեռքը: Փաշան ալ մեծարանքներ ըրաւ Ալի Րըզա պէյի, ըսելով.

— Շնորհակալ եմ, Ալի Րըզա պէյ: Ձեզ փնտռելով գտայ: Շատ գոհ եմ, ձեզի պէս արժէքաւոր հրամանատարի մը հետ ծանօթացած ըլլալուս համար: Մեղք որ չպիտի կրնաք Իպրահիմ պէյը հոս գտնել: Որովհետեւ ան դէպի արեւելք քաշուեցաւ մեծ խումբով մը: Լաւ պիտի ըլլար եթէ տեսնէիք զայն:

— Վնաս չունի: Անոր հետ տեսակցելով բան մը շահած պիտի չըլլայի: Մենք շատ լաւ գիտենք վերջին կացութիւնը. հոս գալէ առաջ տեսակցեցայ Խալիլ, Հասան եւ Նաֆի պէյերու հետ: Ամէնքն ալ ձեզի կը սպասեն: Անոնք ալ Տէօշէմպէի մօտերը կը գտնուին: Խալիլ եւ Հասան պէյերը կատարեալ համոզում ունին թէ դուք պիտի չկրնաք համաձայնիլ Իպրահիմ պէյի հետ:

Էնվեր փաշա ջղայնութեամբ մտիկ կ'ընէր այդ խօսքերը: Կը ցուէր որ առանց բան մը ընելու պիտի հեռանար:

(Շար.)

անփոփոխ կը մնայ, Անգլիոյ վարչապետին այցելութենէն վերջն ալ։ «Իտալիա կ'ուզէ որ Ֆրանքօ յաղթէ եւ իրագործուին իր (Իտալիոյ) բնական տենչերը։ Եւրոպան պէտք է ընտրութիւն մը կատարէ գործակցութեան եւ Իտալիոյ, ուրիշ խօսքով՝ Առանցքին միակողմանի որոշման միջեւ»։

Յօդուածը յետոյ պարզելով Ֆրանսայի թշնամական դիրքը Իտալիոյ հանդէպ, կը գրէ թէ Իտալացիները գիտեն որ «Ֆրանսացիները իրենց յաւեգոյն թշնամիներն են։ Ուստի, այս թշնամութեան առջեւ, Իտալիա պիտի կրկնապատկէ իր անհաշտութիւնը եւ միջին ճամբաներ պիտի չփնտռէ»։ Յետոյ կը բացատրէ Առանցքին արժէքը եւ կ'ըսէ թէ երկու երկիրներուն ժողովուրդներն են որ իրենց վարիչներուն ուշադրութեան կը յանձնեն «պատմական եւ ճակատագրական» նպատակակէտները, «որոնք հասունցած են իրենց գիտակցութեան մէջ» եւ թէ անկարելի է մերժել այդ տենչերը։ «Ֆաշական Իտալիան չի վախնար ընդհարումէ մը, կարճատեւ ըլլայ թէ երկարատեւ, տեղական ըլլայ թէ ընդհանուր։ Իտալիոյ ժողովուրդին սիրտը այսօր աւելի քան երբեք ուժգին կը տրոփէ հայրենիքի արեւմտեան սահմանագլուխին վրայ։ Հրաման մը բաւական է, յառաջ մղելու համար զայն»։

Ինչ՞ր կ'ուղղայ Գերմանիա

Պաշտօնապէս յայտարարուեցաւ, թէ Գերմանիոյ արտաքին նախարար Ֆոն Ռիպպէնթրոփ Վարշաւա պիտի այցելէ Յունուար 26ին։ Այս այցելութեան նպատակն է սերտացնել բարեկամութիւնը Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ, որ այս ձմեռ քիչ մը պաղած էր։ Հարաւային եւ արեւելեան Եւրոպայի երկիրները ուշի ուշով կը հետեւին գերման նախարարին այս այցելութեան։

Կ'ըսուի թէ Հիթլէր պիտի յետաձգէ իր ծրագիրները արեւելեան Եւրոպայի մէջ, նկատի ունենալով միջերկրականեան պայքարին ստացած սուր հանգամանքը, եւ պիտի զբաղի միայն իր արեւելեան կողերը ապահովելու մտահոգութեամբ։

Կարծողներ կան թէ Գերմանիա պատրաստ է ամբողջական թափով ուժ տալու Իտալիոյ պահանջներուն Միջերկրականի մէջ, եւ որպէսզի Անգլիոյ ուշադրութիւնը շեղեցնէ, դարձեալ հրապարակ պիտի դնէ գաղթավայրերու պահանջը։

Պ. Ռիպպէնթրոփի այցելութեամբ պիտի լուծուին քանի մը հարցեր,— Տանցիկի եւ Մէմէլի խնդիրները, լեհական նրբանցքին մէջէն գերման խճուղիի մը շինութիւնը, որով արեւելեան Փրուսիան կապուի Գերմանիոյ մնացեալ մասին։

Կը հաղորդուի թէ լեհեւգերման ոչ - յարձակման դաշինքը պիտի երկարաձգուի 10 տարի։

Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Գերմանիոյ մէջ

Տոքթ. Շախթի պաշտօնանկութենէն վերջը, Եւրոպայի ուշադրութիւնը նորէն կեդրոնացած է Գերմանիոյ վրայ։ Կ'ըսուի թէ Գերմանիա պիտի շարունակէ զինարշաւը, նոր թղթադրամներ շրջաբերութեան հանելով։

Հիթլէր նոր հրամանագիր մը հրատարակեց յունուար 21ին, արմատական փոփոխութիւններ կատարելով զինուորական ճակատին վրայ։ Հրամանագիրը կը վերահաստատէ կուսակցական բանակը, տիրապետելու համար կանոնաւոր զօրքին վրայ։ Նոր բանակը մասնաւորապէս պիտի հսկէ երիտասարդներու մարտական կրթութեան վրայ, հսկազդելով բանակին պահպանողական տարրերուն, որոնք մեծ մասամբ սպաներ են։

Հրամանագրին համաձայն, ամէն երիտասարդ որ լրացուցած է 17 տարին եւ ընդունակ է զինուորութեան, պիտի ջանայ չահիլ կուսակցական վաշտերուն չքանչանը։ Այն տղաքը որոնց ծնողները անվստահելի են, պիտի կրթուին կուսակցութեան հարուածային վաշտերուն կողմէ։

*** Հարիւրապետ Վիտման, Հիթլէրի թիկնապահը, ընդհ. հիւպատոս նշանակուեցաւ Սան Ֆրանչիսկոյի։ Ուաշինկթընի գերմանական եւ Պերլինի ամերիկեան դեսպանները առ այժմ պիտի չվերադառնան իրենց տեղերը։ Եթէ յարաբերութիւնները բարուոքին, հարիւրապետ Վիտման Գերմանիոյ ամէնէն վստահելի դեսպանը պիտի ըլլայ Մ. Նահանգներուն մէջ։

Տարակարծութիւն արաբ պատուիրակներու միջեւ

Այժմ Գահիրէ հաւաքուած են Պաղեստինի արաբական բոլոր պատուիրակները, որոնք պիտի մասնակցին Լոնտոնի խորհրդակցութեան։

Պաղեստինի մեծ միւֆթիին նամակ մը գրուեցաւ պատուիրակութեան կողմէ, որու մէջ կը բացատրուին ոչ-Պաղեստինեան արաբ պատուիրակներու տեսակէտները։

Պաղեստինի արաբ պատուիրակներու եւ ոչ - Պաղեստինեան պատուիրակներու միջեւ սուր տարակարծութիւններ կան։ Առաջինները կը պահանջեն, որ Պաղեստինի հրէական ներգաղթը վերջնապէս դադրի եւ այնտեղ կազմուի արաբական ազգային կառավարութիւն մը։ Երկրորդները այս պահանջները ծայրայեղ կը գտնեն եւ այն տեսակէտէն են, թէ պէտք է մեղմացնել, որպէսզի Լոնտոնի մէջ յաջողութիւն գտնեն։

Ասկէ զատ՝ Պաղեստինեան Արաբները չեն ուզեր, որ Լոնտոնի մէջ ներկայացուցիչ ունենան միւս Արաբները։ Կ'ուզեն խորհրդակցութեան միայն իրենք մասնակցիլ Արաբներու կողմէ։

Կը կարծուի թէ Պաղեստինի մեծ միւֆթին պիտի պատասխանէ իրեն ուղղուած նամակին եւ պիտի թելադրէ, որ արաբական պահանջները չափաւորուին։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ բացառիկ ժողով մը գումարեց առջի օր։ Օրակարգի գլխաւոր հարցն էր Սպանիոյ պատերազմը։ Որոշուեցաւ պահանջել որ կառավարութիւնը բանայ սահմանագլուխը, այլապէս դաւաճան պիտի համարուի եւ կուսակցութիւնը «պիտի պայքարի այդ դաւաճանութեան դէմ, բոլոր տրամաբանական հետեւանքներով»։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ կառավարութիւնը օրինագիծ մը առաջարկեց, որ կը տրամադրէ շինել 12 նոր նաւային եւ օդային կայաններ՝ ազգային պաշտպանութեան համար։

ՑԵՂԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՕՐԷՆՔԻՆ գործադրութեան առթիւ, Իտալիոյ ներքին նախարարութիւնը շրջաբերական մը հրատարակեց, որով օրէնքը գործադրելի կը նկատէ նաեւ Նիսի, Քորսիքայի, Սավուայի եւ Մալթայի համար։ Իտալական թերթ մը Իտալիոյ յատուկ բաժինգինը կը դանձէ այդ քաղաքներէն...

30 ՕՏԱՐ ՀԱՆՔԱԳՈՐԾՆԵՐ (Լեհեր) արտաքսուեցան Ֆրանսայէն, մասնակցած ըլլալով նոյեմբեր 30ի գործադուլին։ Ութ օր պայմանաժամ տրուեցաւ։

ԱՆԳԼԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԴԷՄ մահուան սպառնալիքներ եղած ըլլալով, Լոնտոնի Ապահովութեան Տեսչութիւնը բացառիկ միջոցներ ձեռք առաւ, մասնաւորապէս իրլանտացի յեղափոխականներու դէմ։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԷՋ սպաննուեցաւ մեծահարուստ հրեայ վաճառական մը, Պոխոր Մուրաշ։

ՈՒԿՐԱՅՆԱՑԻՆԵՐԸ մեծ խանդավառութեամբ տօնեցին իրենց անկախութեան տարեդարձը (1938 յունուար 22), Փրակայի մէջ եւ այլուր։ Ուկրայնայի ազատագրական կազմակերպութիւնը մասնաւոր գրասենեակներ հաստատեց Վիէննայի եւ Հռոմի մէջ։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ մէջ Յունուար 31էն սկսեալ հրեայ ատամնաբոյժերու, անասնաբոյժերու եւ դեղագործներու վկայականները չեղեալ պիտի նկատուին։ Իսկ ներկայ հիւանդապահուհիները եւ անոնց օգնականները իրաւունք պիտի ունենան իրենց պաշտօնը գործ դնելու միայն Հրեաներու համար կամ հրէական հաստատութեանց մէջ։

ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐԸ սաստկացուցին Ճիպութիի նաւահանգիստի ու ֆրանքեւեթովպական երկաթուղիին դէմ բացուած պայքարը։ Ասմարայի (Էրիթրէա) եւ ֆրանսական Սոմալիի օդային հաղորդակցութեան եւ նաւային սպասարկութեան վերջ տրուեցաւ։ Եթովպիոյ մէջ աչքի կը զարնեն զինուորական կեդրոնացումներ եւ բնիկ զօրագունդներու տեղափոխութիւններ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Բնիկ Սիվրիհիսարցի Պ. Յակոբ Պալէօղեան, մայրը՝ Նուարդ, քոյրը՝ Վերոն, կը փնտռէ իր եղբօրորդին՝ Հաճի Մկրտիչ Պալէօղեան, այժմ 35 տարեկան, որ մինչեւ 1926 Թուականը Քէֆալոնիա կը գտնուէր, ուրկէ՝ Թէպէլէքեան ընտանիքին հետ Սելանիկ մեկնած ըլլալով, եւ մօրը՝ Հաճի Կրոնիկին Պոլսէն Ֆրանսա մեկնելովը, ինքն ալ կը կարծուի իր մօրը մօտ գացած է։ Կը խնդրուի տեղեկացնել Յակոբ Պալեօղեանի, Փաթրաս (Յունաստան) Հայոց վարժարանը։

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme — PARIS (13)

ՀԱՅ ԳԻՂՈՒԹԻՆ ԿԵԱՆՔԸ ԱՆԹԵԼՈՎ (ԱՅՍՕՐ)

»»» · «««

Ռատիօ 37ի վարչութիւնը մէկ ամիսէ ի վեր հայկական կեանքի մասին ալ պրպտումներ կատարած ըլլալով, պիտի ներկայացնէ ԱՅՍՕՐ, ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, 24 ՅՈՒՆՈՒԱՐ, ԳԻՇԵՐՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 9ԻՆ։

Հաստատութեան ներկայացուցիչները տեսած են «Անուշ»ի ներկայացումը, խօսակցութիւններ ունեցած են Բարեգործական, Համազգայինի, Հայ Կամաւորներու եւ ուրիշ միութեանց վարիչներուն հետ, ինչպէս եւ Ա. Խատիսեանի, Ա. Չօպանեանի եւ ուրիշներու հետ։ Այցելած են Փարիզի Հայոց եկեղեցին, Մուրատեան վարժարանը, Հայ. Ուսանողական Ակումբը, Նուպարեան Մատենադարանը, Ալփորվիլ եւ ուրիշ հայաշատ վայրեր, *տիսքեր* առնելով։

Երկու շաբաթ առաջ, Ռատիոյի արձանագրութեանց բաժնին տնօրէնը, Պ. Ռիէռա, մասնաւոր ժամադրութեամբ այցելեց նաեւ *Յառաջ*ի խմբագրատունը, եւ մնաց մօտաւորապէս մէկ ժամ, տեղեկութիւններ քաղելով եւ *տիսքեր* առնելով։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԲԵՐԵՒԵԻ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑԱՆԱԳԻՆ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MERCREDI 25 Janvier 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3947

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ո՞Վ ՍԱՐՔԵՑ ԱՅՍ ՃԱԽԱՒԵՐ ԽԱՂԸ

— oo —

Վերջերս տարօրինակ հարցարան մը հրատարակուեցաւ թերթերու մէջ, Էջմիածնի անունով: Այնքան տարօրինակ, որ չուզեցինք հաւատալ: Եւ նախընտրեցինք սպասել:

Արդ, բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ իսկապէս «Հարցացուցակ» մը հասեր է արտասահմանի թեմերուն, 1938 նոյեմբեր 15 թուակիր, տեղակալ Գէորգ արք.ի ստորագրութեամբ: Կիլիկիոյ կաթողիկոսութիւնը զայն ստացած է դեկտեմբեր 21ին, ինչպէս կը տեղեկանանք Սուրիոյ թերթերէն, ուրիշ թեմեր ալ՝ մօտաւորապէս նոյն օրերուն:

Հարցարանին կարգ մը կէտերը ունին իսկապէս կրօնական հանգամանք, եւ առարկութիւն չեն վերցներ:

Օրինակ,— 1. Թեմի առաջնորդի դիրքը, կրթական ցենզը.— 2. Ինչ կանոնագրութեամբ ղեկավարւում է թեմը.— 6. Ցիշատակել եկեղեցական խմբերը (միաձա՞յն թէ բազմաձայն, խա՞ռն թէ միատեսակ):

Բայց, ամէնէն անմեղ համարուած կէտերուն մէջ ալ, հաւատաքննական շունչ մը կը սողոսկի: Տեսակ մը կանանչ մողէզ, որ չես գիտեր ինչպէս խառնուեր է տողերուն:

Այսպէս, կ'ուզեն իմանալ ոչ միայն առաջնորդին տարիքը եւ կրթական մակարդակը, այլեւ ուղղութիւնը: *Նոյն հարցասիրութիւնը, նաեւ, երեսփ. ժողովներու, վարչութեանց, քահանաներու, հոգաբարձութեանց անդամներու մասին,— «Ե՞րբ են ընտրուած եւ* նոցա ուղղութիւնը»:

Շարունակելով ընթերցումը,— հարցարանը կը բաղկանայ 16 կէտերէ — կը տեսնենք որ մեր առջեւ սողացողը հասարակ մողէզ մը չէ, այլ խոշոր, լպրծուն օձ մը: Ամէն պարագայի մէջ՝ պաղ, սողոսկուն բան մը, որ հեռաւոր կապ անգամ չունի ոչ Էջմիածնի, ոչ ալ կղերական իշխանութեան հետ:

Կարդացէք իրարու ետեւէ, խառն ի խուռն.

7.— Թուել թեմում գոյութիւն ունեցող բարեգործական, մարդասիրական, գրական, գեղասիրական եւ այլ նման հաստատութիւնները, տալ նոցա համառօտ նկարագիրը եւ նշել նոցա բիւջէն:

8.— Թուել թեմում գոյութիւն ունեցող հայ դպրոցները, նոցա տիպը, եւ աշակերտութեան քանակը, ղեկավար անձանց հոգաբարձութեան եւ ուսուցչական խմբի ուղղութիւնը, պահպանութեան աղբիւրները:

9.— Թեմում հրատարակուող հայ օրաթերթերը, շաբաթաթերթերը, եւ ամսաթերթերը եւ նոցա ուղղութիւնը:

12.— Բնորոշել թեմի, իբրեւ ամբողջական մարմնի, եւ հաստատութեանց վերաբերմունքը դէպի էջմիածինն ու խորհ. Հայաստանը:

14.— Հայ բանուորութեան մօտաւոր թիւը, նոցա աշխատանքի տեսակը եւ նոցա տնտեսական վիճակը: Որակաւոր բանուորների մասին առանձին:

15.— Թուել հայ մեծ գործարանատէրերին, մեծ վաճառականներին եւ խոշոր գիւղատնտեսական ձեռնարկներ ունեցողներին:

Կը կարծենք թէ ամէնէն բարեպաշտն ալ տեղէն ցատկելով պիտի հարցնէ.

— Ամենայն Հայոց կաթողիկոսութիւնը ի՞նչ գործ ունի Արտասահմանի հայ բանուորութեան, անոր տնտեսական վիճակին, որակին, հայ մեծ գործարանատէրերու եւ վաճառականներու, գիւղատնտեսական ձեռնարկներու հետ: Եւ կամ, իր ի՞նչ գործն է հայ օրաթերթերու, շաբաթաթերթերու եւ ամսաթերթերու ուղղութիւնը: Էջմիածինը խորհրդային իշխանութեան փոխանո՞րդն է որ կը խառնուի քաղաքական - աշխատաւորական եւ առեւտրական գործերու, մինչեւ անգամ «գրական, գեղասիրական եւ այլ նման հաստատութիւններ»ու ելեւմուտքը հարցնելով:

Ու վերջապէս, ի՞նչ կը նշանակէ որ եւ է առաջնորդէ պահանջել «Թեմին եւ հաստատութեանց վերաբերմունքը դէպի Էջմիածինն ու Խ. Հայաստանը»:

Ո՞ր օրուան համար են խորհրդային դեսպաններն ու հիւպատոսները, առեւտրական պատուիրակներն ու գոյնզգոյն գործակալները, եթէ այս կարգի հարցումներու պատասխանն ալ Արտասահմանի եպիսկոպոսներէն և վարդապետներէն պիտի պահանջեն:

Ուրեմն այսքան անճրկե՞ր է Երեւանը, որ վեղարին աջակցութեան կ'ապաւինի, ճիշդ այն պահուն երբ ազդանշան մը արձակուած է ոչնչացնելու վեղարի եւ փիլոնի վերջին մնացորդները, սաստկացնելով հակակրօնական պայքարը ...

«Հարցացուցակին» կէտերը այնքան խորհրդաւոր, ոչ, այնքան վրան — բաց հանգամանք ունին որ, այս հարցումներն անգամ կը դառնան աւելորդ:

Արդ, ի՞նչ պիտի պատասխանեն թեմական առաջնորդները: Պիտի կրնա՞ն պատասխանել, ծիծաղելի դառնալու գնով:

Լուր չունինք անցուդարձէն: Գիտենք, միայն, որ առաջին առթիւ արտայայտուեցաւ ռումանահայ թեմը, — ազդարարելով թէ սահմանադրութեան համաձայն Էջմիածնի հետ յարաբերութիւն կրնան պահել միայն ծիսական խնդիրներու համար:

Մաղթենք որ գլխիվայր ծուղակը չիյնան Հայկական Արտասահմանի հոգեւոր հովիւները, ինքնագլուխ մարզանքներ կատարելով, եւ փորձենք հարցը վերլուծել տարբեր տեսակէտէ մը:

Ոչ միայն ճախաւեր է խաղը, ծիծաղելի՝ պոչը դուրս ձգուած աղուէսի մը պէս, այլեւ չարաչուք:

Երեւակայեցէք, Հայկական Արտասահմանը անձկութեամբ լուրի կը սպասէ երկու տարիէ ի վեր, այնքան հիմնական հարցերու մասին, եւ իրեն կը հրամցնեն կատարեալ խեղկատակութիւն մը, այն ալ յանուն Էջմիածնի:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱ ՉՈՒԶԵՐ ՄԻՋԱՄՏԵԼ

Ո՞ւր պիտի երթան Սպանիոյ փախստականները

Պ. Ալվարէզ տէլ Վայօ, հանրապետական Սպանիոյ արտաքին նախարարը, Ժընեւէն վերադարձած ատեն Փարիզ հանդիպելով, երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարին հետ: Այս առթիւ Պ. Ժօռժ Պոնէ վճռապէս յայտարարեց թէ Ֆրանսա չի կրնար որ եւ է միջամտութիւն կատարել, բանալով սահմանագլուխը: Արտաքին նախարարը այս տեսակէտը պիտի պաշտպանէր երեսփ. ժողովին մէջ ալ, երէկ գիշեր, հարցապնդումներու փակումէն վերջը:

Նշանակալից երեւոյթ մը, այս առթիւ,— կիսապաշտօնական «Թան»ը երէկուան խմբագրականով կը հասկցնէր թէ Ֆրանսա տրամադիր է ներկայացուցիչ մը ղրկելու Զօր. Ֆրանքոյի մօտ, Պուրկոս: Երկար ատենէ ի վեր Թունդ ազգայնական թերթեր կը ջատագովեն այս գաղափարը, բայց առաջին անգամ է որ հեղինակաւոր օրկան մըն ալ նոյն խնդիրը կ'արծարծէ: Ասկէ առաջ արտաքին նախարարը կը խորհէր ներկայացուցիչ մը ղրկել ազգայնական Սպանիոյ մայրաքաղաքը, բայց իր պաշտօնակիցները մերժեցին սաստիկ մեծամասնութեամբ: Այս առթիւ, ընդդիմադիրները դիտել կուտան թէ 1938 Սեպտեմբերին ալ Պ. Ժօռժ Պոնէ աճապարեց դեսպան մը ղրկել Հռոմ, այն համոզումով թէ յարաբերութիւնները պիտի բարուքին երկու երկիրներուն միջեւ, բայց դեսպանը հազիւ թագաւորին ներկայացած, Իտալիոյ խորհրդարանին մէջ ցոյց մը սարքուեցաւ ի նպաստ Թունուզի եւ Քորսիքայի:

«Թան» առանց կարեւորութիւն տալու այս փորձառութեան, կը թելադրէ որ ֆրանսական կառավարութիւնը հետեւի Պելժիոյ ընկերվարական վարչապետին, դիւանագիտական ներկայացուցիչ մը ղրկելով Պուրկոս: Եւ կը բացատրէ թէ այսպիսի ձեռնարկ մը չի նշանակեր անձնատուր ըլլալ վարդապետութեան մը առջեւ որուն հակառակ է Ֆրանսացիներու մեծամասնութիւնը, այլ պաշտպանել ազգային շահերը:

Մինչ այս մինչ այն, Ֆրանսայի կառավարական շրջանակները այժմէն մտահոգութեան մատնուած են Սպանիոյ փախստականներու հարցին համար: Իրազեկներու կարծիքով, քանի մը հարիւր հազար փախստականներ կրնան Ֆրանսա խուժել, *եթէ Պարսելոնան իյնայ: Արդ, այս պարագան կրնայ ծանր կացութիւն մը ստեղծել, մանաւանդ որ փախստականներուն մէջ պիտի գտնուին ամէն տեսակ տարրեր.— բոլշեւիկ, անիշխանական եւն.: Երեք միջոցներ կը նախատեսուին այս առթիւ,— 1. Փակել սահմանագլուխը, կարեւոր ուժեր կեդրոնացնելով, ինչ որ դժուար է: 2. Կեդրոնացման շրջաններ ստեղծել երկրին մէջ, զինուորական ուժերու հսկողութեան տակ: 3. Բազմաթիւ նաւեր վարձելով, փախստականները փոխադրել Ափրիկէ, առժամաբար կամ տեւականօրէն:*

ԱՄԷՆ ԿՈՂՄԷ ԿՐԱԿ ՊԱՐՍԵԼՈՆԱՅԻ ՎՐԱՅ

Զինուորական վարչութիւն ամբողջ երկրին մէջ

Զօր. Ֆրանքոյի զօրքը շարունակելով իր յառաջխաղացութիւնը, հետզհետէ կը սեղմէ օղակը, Պարսելոնայի շուրջը: Առջի օր միայն 15 քիլոմեթր հեռու էր Քաթալոնիոյ մայրաքաղաքէն: Կ'ըսուի թէ 200,000 զինուորներ շարժման մէջ դրուած են, օր առաջ գրաւելու համար Պարսելոնան: Հանրապետական կառավարութիւնը որոշեց չհեռանալ քաղաքէն, կազմակերպելու համար գերագոյն դիմադրութիւնը: Անմիջապէս զինուորական վարչութիւն հռչակուեցաւ ամբողջ երկրին մէջ: Քաղաքացիները այլուր կը փոխադրուին, որպէսզի զինուորական իշխանութեան հոգերը թեթեւնան:

Ազգայնական աղբիւրէ տրուած տեղեկութեանց համաձայն, Զօր. Ֆրանքոյի զօրքը ութ օրուան ընթացքին գրաւած է 284 քաղաքներ եւ գիւղեր, 4300 քառ. քիլոմեթր տարածութեամբ, եւ գերի վարած է մօտ 200,000 հոգի: Ութ օր առաջ 100 քիլոմեթր հեռու էին Պարսելոնայէն:

Մատրիտէն Պարսելոնա կը սպասուի Զօր. Միախա, սպարապետը, որ արտակարգ հմայք մը կը վայելէ հանրապետական բանակին մէջ:

Բոլոր թղթակիցները կը հաստատեն թէ անընդհատ կրակ կը տեղայ Պարսելոնայի վրայ: Քաղաքին ընդհանուր դիմագիծը փոխուեցաւ բոլորովին, երբ 26 ռմբակոծութիւն տեղի ունեցաւ 50 ժամուան մէջ: Պարէնաւորումը չափազանց դժուարացած է: «Թան»ի թղթակիցը ծանրակշիռ տեղեկութիւններ կը հաղորդէ այս մասին: Ջուրը եւ կազը երբեք չեն պակսած եւ ելեկտրականութիւնն ալ միայն պատահական ընդհատումներ ունեցած է. բայց ածուխ չի ճարուիր: Բանուորները սնտուկի եւ փայտի կտորներ կը հաւաքեն քաղաքին մէջ, իսկ կիները մինչեւ դաշտերը կ'երթան, ծառի ճիւղեր ճարելու եւ կերակուր եփելու համար: Խանութներուն մէջ ծախելիք բան չէ մնացած:

**** Ֆրանսայի սահմանագլուխին վրայ զգուշական միջոցներ ձեռք առնուեցան: Ստուարաթիւ շրջուն պահակներ բռնած են ռազմագիտական կարեւոր դիրքերը, ուրիշներ ալ՝ կեդրոնացած են նահանգին զանազան մասերուն մէջ: Ամէն միջոց ձեռք առնուած է, որպէսզի փախստականներ Ֆրանսա չմտնեն զանգուածօրէն:*

**** Պարսելոնայի անգլիական եւ ամերիկեան հիւպատոսները ազդարարեցին իրենց հպատակներուն որ պատրաստ ըլլան անմիջապէս հեռանալու: Մարտանաւեր կը սպասեն ծովուն բացերը:*

Պարսելոնայի կացութիւնը մեծ մտահոգութիւն պատճառած է Մոսկուայի մէջ: Կ'ըսուի թէ հրաման տրուած է 850 խորհրդային սպաներու որ հեռանան Քաթալոնիայէն, փետրուար 1էն առաջ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈՐ ԲԱՌԵՐ,— «ՀԱՅԵՐԷՆՆԻՍ ԿԸ ԶԱՐԳԱՆԱՅ ԿՈՐ ... »

— • —

Ասկէ քանի մը ամիս առաջ, եւրոպական օրէնքներու թարգմանութեան ու մեկնութեան, օտար անուններու արտասանութեան եւ ուղղագրութեան դժուարութիւնները թուելով, կը տրանջայի երէց հրապարակագրին՝ Տարագի, որ այնքան կը սիրէ այս ասպարէզը: Անարդարութիւն պիտի ըլլար այստեղ չարձանագրել փունջ մը տրտունջ ... Հայաստանի թերթերուն լեզուին մասին:

Այսպէս, ինծի պաշտօն տրուած է մաղել Հայաստանի թերթերը: Ժամանակ մը բառարան մը շինած էի, նըշդելու եւ արձանագրելու համար կարգ մը բառեր, որոնք նախ գերմաներէնի եւ յետոյ ռուսերէնի մէջ ազգափոխութիւն կատարելէ վերջ՝ անճանաչելի դարձած կը մտնեն Հայաստան աշխարհ, ճիշդ ինչպէս Մոսկուայէն դրկուած կարմիր մարզպանները: Բայց շո՛ւտ «ձայնազուրկ» կը դառնան այդ բառերը, այնքան շուտ՝ որքան խորհրդային դրախտին քաղաքացիները, երբ վարչական կամ օրէնսդրական փոփոխութիւն մը կը կատարուի երկրին մէջ, ետեւէն ալ՝ «մաքրագործում» մը:

Քանի մը նմոյշներ կարմիր հայերէնէն.—

1.— « Հանդիսաւոր ու *երդումային* յանձնառութիւն կատարում են այն բոլոր քաղաքացիները, որոնք ազատ *վարձման* կարգով *հասարակային* պաշտօններին են ընդունւում բանուորագիւղացիական կարմիր բանակի մէջ»:

Եւ դեռ այս հայերէնը մեղր է, շաքար է: Ես ձեր առջեւ թափեմ քանի մը բառեր,— *կոմբայն, ունիվերմագ, բոլտ, գլավխաւար, պաղոտսեն, ստրոյկիստ, ստատավածաշինարարներ*, եւայլն: Բայց իմ տրտունջս տարբեր է այսօր:

Վերջերս, Մոսկուա հրովարտակ հանեց որ աշխատաւորները «լրիւ» աշխատին շաբաթական ժամերը: Եւ ահա *Խորհ. Հայաստան* թերթը սկըսաւ հրատարակել բողոքներ բոլոր «պրոգուլշչիկ»ներուն, «լոդր»երուն, «գոփող»ներուն, «սիմուլյանտ»ներուն դէմ (վերջինը ֆրանսերէնէ ազաւաղեալ): Կ'ուզէի հարցնել թէ Հայաստանի Բասարգեչար գաւառի Աղբուլաղ գիւղին շինականը կը հասկընա՞յ բոլոր այս բառերը:

Հայաստանի Գերագոյն խորհուրդի «դեպուտատ» տիկին կամ օրիորդ Անգին Առաքելեան բողաշունչ գրութիւն մը ստորագրեր էր վերջերս Երեւանի պաշտօնաթերթին մէջ, պաշտպանելով «պետութեան շահերը»: Այդ առթիւ կը գանգատէր որ Լենինականի մանարանէն 55 կիներ յդութեան արձակուրդ առեր են եւ տակաւին չեն վերադառնար աշխատանքի: Եւ անունով կը թուէ.— Վարսիկ Թադեւոսեան, Արաքսի Բեգոյեան, Թագուշ Մուրադեան, Աստղիկ Գասպարեան, Գոհարիկ Դաւթեան, Զարեհ Սիմոնեան, Ինդար Դարբինեան, Սիրուշ Նազարեան, Աղաւնի Մարտիրոսեան, Շամիկ Մնոյեան, Ալիսա Աւետիսեան եւ ուրիշներ:

Ի՞նչ ընելու գացեր են այս անուշիկ տիկինները.— Զաւակ բերելու:

Ընկեր «դեպուտատ», զաւակ բերե՞լն ալ գոփողութիւն է, սիմուլացիա է, պրոգուլ է:

Հասկցա՛նք: Հանճարեղ Սթալինը որոշում է տուեր որ շատ աշխատանք կատարուի ընկերվարութեան հայրենիքին մէջ,— շատ աշխատանք եւ շուտ: Բայց ամէն աշխատանք շուտ կ'ըլլա՞յ: Գուլպան կրնաս շուտ հիւսել եւ մանածդ շուտ մանել, բայց, ընկե՛ր «դեպուտատ», սակայն ոչ գուլպայ է, ոչ ալ մանած: Ինը ամսուան գո՞րծն ալ կ'ուզէք ստախանովականացնել,— շատ եւ շուտ:

Եթէ գոփողութիւն կամ պրոգուլ է արձակուրդ առնելը զաւակ բերելու համար, այդ ձեր պահանջկոտութիւնն ալ խոլոփոլոշչինա է անպայման:

ԱՐԱԶ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐԷՆ ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

«ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ»

Կովկասահայ ծանօթ հեղինակին՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆԻ պատմական վէպը, որ շատոնց սպառած է եւ որ յափշտակութեամբ պիտի կարդացուի մեր ընթերցողներուն կողմէ:

ՔԻՉ ՎԵՐՋԸ ՊԻՏԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿԵՆՔ ՆԱԵՒ ՈՒՐԻՇ ԹԵՐԹՕՆ ՄԸ, ՕՏԱՐ ԿԵԱՆՔԷ:

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱՐԵԱՆ ՏՈՒՐՔԸ

— oo —

Սէն - է Ուազի ծերակուտական Շարլ Ռէպէլ ծրագիր մը պատրաստած է օտարականներու զինուորագրութեան մասին եւ ծերակոյտի օրէնսդրական յանձնաժողովը արտօնած է որ մօտերս զայն պաշտպանէ ժողովին մէջ: Ծրագիրը կը տրամադրէ զինուորական ծառայութեան ենթարկել Ֆրանսայի մէջ աշխատելու արտօնուած օտարականները եւ մասնաւոր գունդերու մէջ տեղաւորել զանոնք: Այս առթիւ ծերակուտականը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրած է «Լը Ժուռ»ի.

— Ֆրանսա բաց է ամէնուն առջեւ: Եւ, հաւատարիմ հինաւուրց աւանդութեան մը, պիտի շարունակէ լայնօրէն ներս առնել օտարականները: Մեր երկիրը օտարականներուն կ'ապահովէ ոչ միայն ազատութեան ապաստանը, այլեւ, ամենածանր զոհողութեանց գնով, այն բոլոր դիւրութիւնները զորս կ'ընծայէ իր զաւակներուն,— ձրի կրթութիւն, օգնութիւն, գործազրկութեան նպաստ եւն.: Արդար է որ այսքան թանկագին առաւելութեանց փոխարէն օտարականները մասնակցին ոչ միայն պետական օգնութեան կամ հսկողութեան ծախքերուն (այս տարի մէկ միլիառ ֆր. պէտք է օտարականներու տեսչութեան համար), այլեւ ամէնէն նուիրական եւ ստիպողական պարտականութեան,— գործակցիլ երկրին պաշտպանութեան, վտանգի պարագային: Ի՞նչպէս կարելի է ընդունիլ որ պատերազմի պարագային Ֆրանսայի մէջ հաստատուած օտարականները միայն Ֆրանսացիներուն ձգեն զայն պաշտպանելու հոգը: Այն պահուն երբ մեր ծնունդներու տագնապը ամէն տարի զգալապէս կը պակսեցնէ մեր զինուորներու թիւը, կը սաստկացնէ մեզի սպառնացող վտանգը, աւելի քան անհրաժեշտ է օգտուիլ մեր հողին վրայ հաստատուած օտարականներէն:

Ծերակուտականը բանակի յանձնաժողովի կարծիքին կը սպասէ, հրապարակային վիճաբանութիւն մը պահանջելու համար: Իր ծրագիրը կը պարունակէ երկու հիմնական կէտեր.— 1.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԻՍՄԷԹ ԻՆՉՈ՞Ւ ԳՆԱՑ ԳԱՍԹԷՄՈՒՆԻ

Թուրք Հանրապետութեան նախագահ Իսմէթ Ինէօնիւ Դեկտ. 5ին մեկնեցաւ Անգարայէն, «Սօն Փոսթա» եւ ուրիշ թերթեր գրեցին թէ պիտի այցելէ Սեւ ծովի շրջանները եւ մասնաւորաբար պիտի երթայ Թրակիա. բայց Անատոլու գործակալութիւնը հերքեց լուրին վերջին մասը որ կրնար քաղաքական մեկնութեանց տեղի տալ եւ նկատուիլ իբրեւ ցոյց մը Պուլկարիոյ դէմ: Չէ՞ որ Սօպրանիէի նախագահը յայտարարութիւններ ըրաւ ի նպաստ վերաքննութեան, իսկ պուլկար ժողովուրդը ամէն կողմ ցոյցեր կատարեց, պահանջելով խլուած հողերու վերադարձը:

Այսպէս ալ եղաւ: Իսմէթ Ինէօնիւ Դեկտեմբեր 6ին գնաց Գասթէմունի եւ մօտ տասը օր քննական պտոյտ մը կատարեց: Միւս կողմէ քաղաքական ճառ մը խօսեցաւ:

Ինչո՞ւ այս յանկարծական ճամբորդութիւնը, երբ ոչ մէկ պատճառ կար:

Ժողովուրդին հետ շփման մէջ գտնուելու համար, ինչպէս կը հասկցնեն թուրք թերթերը:

Չենք կարծեր: Նախ՝ Իսմէթ նոր մը չէ: Իբրեւ 14—15 տարուան վարչապետ, բազմաթիւ անգամներ այցելած է բոլոր շրջանները, մէջն ըլլալով նաեւ հեռաւոր Վանը: Հետեւաբար, պէտք չունէր ճամբորդութեան ելլելու այս ձիւն ձմրան երբ մարմնապէս տկար ալ է, իբրեւ թոքախտաւոր:

Երկրորդ, եթէ նախագահ ընտրուիլը իսկապէս կը պահանջէր այս հանգամանքով շփման մէջ գտնուիլ ժողովուրդին հետ, այցելութիւնը ընդհանուր ըլլալու էր: Մինչդեռ գիտենք թէ միայն Գասթէմունի գնաց եւ վերադարձաւ:

Երրորդ, աղէն կան շատ ստիպողական գործեր որ անհրաժեշտ կը դարձնէին իր ներկայութիւնը Անգարայի մէջ: Հալք կուսակցութիւնը Դեկտ. 26ին տարեկան համաժողով պիտի գումարէր եւ շատ կարեւոր խնդիրներով պիտի զբաղէր: Միւս կողմէ, միջազգային կացութիւնը շատ փափուկ դարձած է եւ տեւական հետաքրքրութիւն կը պահանջէ:

Արդ, հակառակ այս բոլորին, երբ նախագահը կ՚երթայ Գասթէմունիի նման երկրորդական-երրորդական նահանգ մը, կը նշանակէ թէ բան մը կայ:

×

Ի՞նչ է այդ «բան»ը, ի՞նչ անցած դարձած է: Դժբախտաբար չկայ ոեւէ պաշտօնական կամ մասնաւոր լուր մը: Կան միայն զրոյցներ, որոնց վրայ կարելի չէ հիմնուիլ անշուշտ: Այսպէս, կը պատմեն թէ Րամազանի առթիւ ժողովուրդը մերժած է ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ էզանը, սրբապղծութիւն նկատելով զայն: Ինչպէս յայտնի է, Մ. Քէմալ արգիլեց Ալլահ Էքպէրը եւ մուէզզիններու պոռալ կուտայ անոր թուրքերէն թարգմանութիւնը.— Թանրը ուլու տուր, Թանրը ուլու տուր (Աստուած մեծ է, Աստուած մեծ է):

Տրուած տեղեկութեանց համաձայն, երբ մուէզզինը կը սկսի թուրքերէն պոռալ, ժողովուրդը վար կ՚առնէ զայն եւ կը ստիպէ որ Մարգարէին լեզուովը աղօթէ եւ ոչ թէ «կեավուր»ին լեզուովը (ակնարկութիւնը կ՚երթայ Աթաթիւրքին): Ոստիկան զինուորները կը միջամտեն, բայց խուժանը զինաթափ կ՚ընէ զանոնք: Միաժամանակ քանի մը հատը կը վիրաւորէ:

Դեռ կան ուրիշ զրոյցներ, ուղղակի վիճելի ըմբոստութեան եւ արիւնոտ ընդհարման խօսքեր, բայց զանց կ՚ընեմ յիշատակել:

×

Որքան ալ յամառ ու ամէն կողմէ պատմուած, այս զրոյցները բնականաբար չեն բաւեր իբր հիմ ծառայելու խորհրդածութեան, երբ մեր նպատակն է Թուրքիոյ իրական կացութիւնը պարզել եւ ոչ թէ հեքեաթ պատմել: Հետեւաբար կը ստիպուինք մէկ կողմ դնել այդ բոլոր ըսի ըսաւները եւ նորէն դիմել թրքական մամուլին, գիտնալով հանդերձ թէ ըսածը քիչ է ան, ամուր բերնակապերու շարնուած ըլլալով:

Եւ ահա կը կարդանք 30—40 սիւնակներ, յատկացուած երկարապատում խօսակցութեանց, զոր Իսմէթ Ինէօնիւ ունեցած է ժողովուրդին հետ:

Յուսահատութի՜ւն. որովհետեւ այդ երկար ու յաճախ շատ հասարակ հարց-պատասխանները եթէ քիչ մը լոյս կը սփռեն տիրող դարհուրելի թշուառութեան մասին, բան մը չեն ըսեր սակայն բո՛ւն հարցի մասին, այն պատճառին՝ որ նախագահը ՄԻՆԱԿԸ տարաւ Գասթէմունի: Որովհետեւ— շեշտենք կարեւորութեամբ— ո՛չ վարչապետը ընկերացաւ իրեն, ոչ ալ ներքին նախարարը, որ միաժամանակ Հալքի ընդհանուր քարտուղարն է:

Բայց կ՚ըսեն թէ ստախօսը շատ խօսեցուր եւ անպատճառ տեղ մը պիտի մատնէ ինքզինքը:

Այսպէս նաեւ այս պարագային: Սիւնակներով գովասանք ու շռայլաբանութիւն դուրս տուած ժամանակ «Ճումհուրիէթ»ի թղթակից Մէքքի Սայիտ Էսէն արդէն բերնէն կը փախցնէ քանի մը խօսքեր, որոնք կուգան մասամբ պարզելու առեղծուածը:

Նկարագրութիւնը կը վերաբերի Ձէրքէս գիւղին մէջ կատարուած ընդունելութեան, Դեկտ. 12ին: Պատմելէ յետոյ գիւղացիներուն հետ նախագահին ունեցած խօսակցութիւնները, թղթակիցը կ՚անցնի «երիտասարդ գայմագամ»ին հարցաքննութեան:

«Երիտասարդ գայմագամը— կ՚ըսէ թղթակիցը— պտտած է գաւառակին ամէն կողմը: Եօթ ամիսէ ի վեր հոս կը գտնուի. Իսմէթ Ինէօնիւ հարցուց.

— Ի՞նչ միջոցով կ՚երթաք գիւղերը:

— Ձիով կ՚երթամ:

— Ճամբու ծախք կ՚առնե՞ս:

— Այո...

Նախագահը գնահատեց գայմագամը, որ ամէն բան կ՚ըսէր բաց ի բաց: Ձէրքէսցիները ընդունելէ առաջ, հարցուց գայմագամին.

— Մաքսանենգութիւն կա՞յ:

— Չկայ... Հազուադէպ ըլլալով՝ ծխախոտի մաքսանենգութիւն կը կատարուի:

— Ի՞նչ ձեւ է անդորրութիւնը:

— Շատ լաւ...: Գողութիւն ալ չը կայ: Ամէնէն աւելի կիներու եւ աղջիկներու առեւանգումի դէպքեր կան: Անցեալ տարի 2 կին եւ 3 աղջիկ առեւանգեցին:

Հանրապետութեան նախագահը գայմագամէն բացատրութիւն ուզեց ԱՆՑԵԱԼՆԵՐԸ ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑԱԾ «ԷՃԱՆ»Ի ԴԷՊՔԻ ՄԱՍԻՆ: Գայմագամը ըսաւ.

— Գիւղացի մը եկած էր, Րամազանը հոս անցընելու համար: Պայրամի «նամազ»ը ընել տալու համար «իմամ»ի մը պէտք կ՚ըլլայ. իրեն կ՚առաջարկեն...: «Նամազ»ի ընթացքին, շփոթութեամբ ԱՐԱԲԵՐԷՆ «թէքպիր» (պանծացում) կ՚ընէ: Հասարակութիւնը բնաւ չէ մասնակցած անոր: Իսմէթ Ինէօնիւ ըսաւ.

— Ուրեմն եղածը սխալ է եւ շփոթութեան արդիւնք է: ՀՈԳԻՍ ՇԱՏ ՆԵՂՈՒԱԾ ԷՐ (ճանըմ չօք սըքըլմըշ տը): Ուրեմն ԴԻՏՈՒՄ ՉԿԱՅ... (գաստ եօք):

— Ո՛չ... քննութիւն կատարեցի: Հօճան յանկարծ կը շփոթի, լեզուն կը բռնուի: Ժողովուրդը ոչ միայն չէ մասնակցած արաբերէն թէքպիրին, այլեւ շատ դէչ բարկացած է, հոգին նեղուած է:

Հանրապետութեան նախագահը Ձէրքէսի մէջ տեսակցեցաւ բազմաթիւ գիւղացիներու հետ եւ շատ կարեւոր նիւթեր շօշափեց: Ժամը 17ին մեկնեցաւ Ձէրքէսէն: Վակոնին մէջ պիտի գիշերէ եւ վաղ առաւօտ Զանգըրը երթալով քննութիւն պիտի կատարէ: Վաղը (Դեկտ. 13) Անգարա պիտի գտնուի»: (Ճումհուրիէթ, 13 Դեկտ. 1938):

×

Այսպէս, ուրեմն, բուն իսկ Թուրքերէն թերթ մը կը խոստովանի թէ Գասթէմունիի մէջ տեղի ունեցած է յետադիմական դէպք մը:

Կարեւո՞ր է, սակայն: Անտարակոյս: Կը բաւէ նկատի ունենալ որ, «ՇԱՏ ՆԵՂՈՒԱԾ Է» Իսմէթի հոգին եւ այս ձմրան մինչեւ Գասթէմունի տարած է զայն: Կը բաւէ վերլուծել երիտասարդ գայմագամին խօսքերը, հասկնալու համար թէ ամբողջ գիւղացին է որ ՅՈՅՑԻ ՁԵՒՈՎ սարքած է արաբերէն «նամազ»ը: Այս կը հաստատէ նաեւ Իսմէթի ուշագրաւ խօսքը. «ուրեմն դիտում չկայ»:

Եւ վերջապէս աչքի առջեւ ունենալու է ուրիշ պարագայ մը: Թղթակիցը ամբողջ իրականութիւնը չի յայտներ, եւ ինչ որ կ՚ընէ՝ պարզապէս լրագրական մաքսանենգութիւն մըն է որ հաւանաբար սուղ արժէ իրեն եւ թերթին: Կը յիշէք որ Թուրքերէն «Թան» թերթը երեք ամիս փակուեցաւ, Աթաթիւրքի հիւանդութեան մասին ակնարկութիւն մը ըրած ըլլալուն համար:

Յետոյ, եթէ դէպքը իրապէս անկարեւոր ըլլար, արդիւնք «շփոթութեան» եւ «լեզուն բռնուել»ուն, Անգարա ինչո՞ւ ծածուկ պահեց այդքան խնամով, ո՛չ դեկոյց հրատարակելով, ո՛չ ալ մամուլին գրել տալով: Կը նշանակէ թէ եղածը Աթաթիւրքի հիւանդութեան նման ծանր «հիւանդութիւն» մըն է, որ կը վախնան հրապարակելու:

Դէպքը գոցուած է անշուշտ, բայց որքա՛ն պերճախօս է՝ Թուրք ժողովուրդին մտայնութիւնը բնորոշելու տեսակէտէն: Մանաւանդ որ տեղի կ՚ունենայ Աթաթիւրքի մահուան վաղորդայնին: Կը հետեւի թէ դիկտատորին մահը շղթայազերծած է կրօնական մոլեռանդութիւնը, որ միշտ կը մնայ արթուն՝ հոգիներու մէջ, հակառակ 15 տարիներու անցքին...:

ԴԷՏ

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՆՈՐ ԿԱՐԳՈՒՍԱՐՔԸ

Արտաքնապէս Ռումանիա փոխուած չէ: Նոյն եռուզեռը կայարանի մէջ երբ դուրս կ՚ելլես արեւելեան ճեպընթացէն. նոյն խուճապը եւ մրցակցութիւնը, երբ ինքնաշարժ մը կը կանչես, դոյքերդ հիւրանոց մը փոխադրելու:

Ամենուրեք սովորական տեսարաններն ու ընտանի հոտերը, որոնք ցոյց կուտան թէ մօտ ես Արեւելքին: Բայց շուտով կը զգաս, թէ բան մը կը պակսի: Ժողովուրդը այլեւս դիւրագրգիռ չէ, ինչպէս էր քանի մը ամիս առաջ: Զգայնութիւնը անհետացած է ամէն տեղ:

Այս հանդարտութեան բացատրութիւնը կը գտնես, երբ կ՚այցելես այն սրճարանները, որոնք քաղաքական կեդրոններ էին: Այժմ դատարկ են անոնք: Այն տպաւորութիւնը կը ստանաս, թէ տուն վերադարձիդ պատի նկարները եւ զարդարանքները տարած են:

Անհետացած են այն մարդիկ, որոնք գաւաթ մը թրքական սուրճի սեղանին շուրջ համարձակ կը խօսէին զանազան հարցերու մասին, ինչպէս՝ դահլիճէն վարը այսինչը պիտի հրաժարի, կամ այնինչ նախարարը կ՚ուզէ դահլիճին մէջ մնալ, կամ Ժորժ Պրաթիանուի ազատականները այսինչ կ՚ուզեն ընել եւայլն:

Նոր վարչաձեւը տեսակ մը արհեստապետական իշխանութիւն է, ուր բոլոր քաղաքացիները պիտի աշխատին ազգային բարօրութեան համար: Քաղաքական հաւաքոյթները եւ վիճաբանութիւնները արգիլուած են: Թերթերը, որոնց թիւը պակսած է, ենթակայ են խիստ գրաքննութեան մը: «Ազգային Վերածնունդի Ճակատ»ի քարոզութիւնը կը գրաւէ մամուլի էջերու մեծագոյն մասը: Անհատական ու զանգուածային ներխուժում է այս ճակատէն ներս: Պետական ու թաղապետական պաշտօնեաներ, արհեստակցական միութեանց անդամներ եւ ուրիշ խմբակցութիւններ նպատակայարմար կը գտնեն մասնակցիլ այս Ճակատին, որովհետեւ դուրսը մնալը օգուտ մը չի բերեր:

Այժմ նոյնիսկ դահլիճի անդամները տարազ կը հագնին: Այս շարժման կուսակիցները բոլորն ալ, նախարարէն մինչեւ հասարակ քաղաքացին, կը բարեւեն աջ բազուկը վեր բարձրացուցած՝ «սանաթաթ» բառով, որ կը նշանակէ «Առողջութիւն»: Կազմուելու վրայ է ժողովրդական պահակազօրք մը, նացիականին նման: Հրեաները ենթարկուած են սեղմումներու:

Այս բոլորէն դիկտատուրայի հոտ կուգայ: Այս վարչաձեւը ընդդիմացաւ Երկաթէ Պահակախումբի շարժումին արդեօ՞ք անոր համար, որ ինք նախակարապետը դառնայ Փաշականութեան: Այսպիսի դատում մը մակերեսային պիտի ըլլար, որովհետեւ հակառակ երեւութական նմանութիւններուն, խորունկ հակադրութիւններ կան նոր Ռումանիոյ եւ միատիրական պետութեանց միջեւ:

Ամէնէն առաջ՝ Հիթլէր մը կամ Մուսոլինի մը չկայ այնտեղ: Կարոլ թագաւորի իրաւասութիւնները ընդարձակուած են, այնպէս որ կարելի է ըսել թէ ան թէ՛ կը թագաւորէ եւ թէ կը կառավարէ: Նախարարները այժմ ուղղակի պատասխանատու են թագաւորին, փոխանակ խորհրդարանին:

Նոր օրէնսդրութեան մէջ ոչինչ կայ, որ ապահովէ թէ այս վարչաձեւը տեւական պիտի ըլլայ, ինչպէս կը պնդեն նացիները: Երբ թագաւորը տեսնէ, որ Ազգային Վերածնունդի Ճակատը իր դերը աւարտած է կամ ձախողած է իր առաքելութեան մէջ, պիտի չվարանի փոխել զայն կամ վերակազմել:

Եւ, ո՛ւր տեսնուած է, բայց այստեղ եկեղեցւոյ պետը վարչապետ է, պատրիարք Միրոն Քրիսթէա: Իսկ կրօնքի ազատութիւնը բացարձակ է:

Կարելի չէ ըսել նաեւ որ նոր վարչաձեւը մէկ կուսակցութեան յաղթանակն է. ոչ, որովհետեւ ամէն կուսակցութիւններէ նախարարներ առնուած են: Ասոնցմէ 4ը Ազգային Գիւղացիական կուսակցութենէն են, իսկ վարչապետը կղերական է:

Մինչ նացի կամ ֆաշական շարժումները վարի խաւերէն եկած են ու յաղթանակած վերի խաւերու վրայ, ռումանական վերածնունդը վերէն եկած է, յղացուած թագաւորէն եւ իր նախարարներէն: Զանգուածներն ալ արձագանգ տուած են անոր:

Այս վարչաձեւը պիտի տեւէ՞: Ռումանացիներու մեծամասնութիւնը կը հաւատայ թէ պիտի տեւէ, եթէ անսպասելի մեծ աղէտ մը՝ ինչպէս պատերազմ կամ յեղափոխութիւն, չպատահի: Նշանակութիւն չունին հոս հոն երբեմն լսուած բողոքի ձայները: Օրինակ՝ յայտնի պատմաբան եւ քաղաքագէտ փրոֆ. Եորկա վերջերս քաշուեցաւ իր «Նէամուլ Րոմանէսք» թերթէն, որուն ամէն օր յօդուած մը կը գրէր, հակառակ այն իրողութեան որ գրաքննութիւնը իրեն հանդէպ ներողամիտ վերաբերմունք ցոյց կուտար: Իր որոշումը ծանուցող բաց նամակի մը մէջ ան գրեց.— «Երկարամեայ կեանքիս մէջ ես սորվեցայ համբերատար ըլլալ. եւ այժմ հանդարտօրէն կը սպասեմ դէպքերու զարգացումին»: Փրոֆ. Եորկա կը պատկանի աջակողմին եւ այժմ աւելի մօտեցած է իր նախկին բարեկամ Պ. Քուզային, որ Կոկայի հակահրեայ դահլիճին անդամ էր:

Բայց անոնք որ կը քննադատեն նոր Ռումանիան, կը մոռնան թէ անցեալին կը տիրէր քաղաքական փտութիւնը, եւ ժողովրդապետութեան անունով ամէնէն յիմար յարձակումները կը գործուէին անհատական ազատութեան վրայ: Ի վերջոյ, աւելի մարդկային է ստիպել որ մարդ մը կառավարութեան քուէարկէ մէջտեղէն վերցնելով միւս կուսակցութիւնները, քան ազատ քուէի տեսական իրաւունք շնորհելով թոյլ տալ որ նոյն մարդը քուէարկէ ուզածին եւ յետոյ ոստիկան մը իր ձեռքը դնէ անոր ուսին: Ասկէ զատ՝ նոր վարչաձեւը կեանքի կոչուեցաւ, որովհետեւ երկրին մէջ կը տիրէր ներքին լուրջ տագնապ:

Գալով հրէական հարցին՝ ուրիշ երկիրներու մէջ աւելի բիրտ միջոցներ կը կիրարկեն: Այստեղ վերաբերմունքը աւելի մեղմ է, աւելի ճիշդը՝ հրատարակուած օրէնքը աւելի խիստ է թուղթի վրայ քան գործադրութեան մէջ:

Գլխաւորաբար արտաքին քաղաքականութեան մարզին մէջ է որ նոր Ռումանիան կը զատուի նոր Գերմանիայէն ու նոր Իտալիայէն: Աշխարհագրական դիրքի նկատումներէ առաջնորդուած է որ Ռումանիա տնտեսական գործակցութեան եւ բարեկամական յարաբերութեանց կը բաղձ... այս երկու երկիրներու հետ: Բ... Ռումանիա տրամադիր չէ տեղի տա... լու քաղաքական արտաքին ճնշումն... րու, ինչպէս ըսաւ արտաքին նախա... րար Պ. Գաֆէնքու իր ամանորի ճա... ռին մէջ: Ան, ընդհակառակն, պի... ընդդիմանայ «դուրսէն եկած» մի... մտութիւններու:

Տնտեսական մարզի մէջ՝ զարմա... լի պիտի չըլլայ եթէ Պուքրէշի ... ստեղծուի նոր առեւտրական նշանա... բան մը՝ «Հեռու քիչ քիչ ներածու... ներէ»: Քաղաքական եւ ելմտական ... կատումներով Ռումանիոյ համա... խիստ բարի լուր եղաւ այն յայտն... թիւնը, թէ 1938ի 11 ամիսներու ըն... թացքին Անգլիա երկրորդ տեղը գրա... ւած է իբրեւ յաճախորդ իր ցորենի եւ նման արտադրութեանց: Ռումա... նիա կը յուսայ աճեցնել այս ... տուրը:

Ռումանիա կը շարունակէ նաեւ ... րէ դրացիական յարաբերութիւնն... Խ. Միութեան հետ եւ խիստ կարե... ւորութիւն կ՚ընծայէ իր դաշնակցու... թեան Լեհաստանի հետ: Կը բաղձ... նաեւ որ իր յարաբերութիւնները բա... րելաւուին Հունգարիոյ հետ:

Ազդեցութեան գօտիներու ինչ փ... փոխութիւններ ալ տեղի ունենան ... տարի, Ռումանիա կը ձգտի ոեւէ ... տաքին ճակատի չյարիլ, եթէ իր... միայն կախում ունենայ այս: Մի... իէն աղէն բնականաբար իր շահեր... տանցքը ծնեցաւ Փոքր Համաձայն... թենէն դէպի Պալքանեան Համաձայ... նութիւնը եւ ամէն ճիգ կը թափէ, ... իր յարաբերութիւնները աւելի սեր... ... անման Իտալիոյ հետ:

(Տէյլի Թէլէկրաֆ)

ՊԱՅՔԱՐ ՃԻՊՈՒԹԻԻ ՇՈՒՐՋ

ԽՄԲ.— Այս յօդուածի հեղինակը Ժօրժ Սթիր, եղած է իտալական ... շաւանիի ատեն մասնաւոր թղթակ... Եթովպիոյ մէջ եւ լաւատեղեակ է ... պութիի մասին մղուած պայքար... Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ:

Ատենօք պարսաւագիրներու մէջ կ՚երգէին ամերիկեան ճակատագր... պաշտ եղանակ մը, որ կը սկսէր ... պէս. «Մերթ կը սիրեմ քեզ, մ... կ՚ատեմ քեզ»: Հակառակ այս արտ... քին հակադրութեան, ներքնապէս ... բոյ երգ մըն էր, որովհետեւ «սակ... երբ կ՚ատեմ քեզ, անոր համար է ... կը սիրեմ քեզ»: Ֆրանսա նոյն վեր... բերմունքը ունի Ճիպութիի հանդէ...

Ճիպութի Ֆրանսայի գաղթա... մայրաքաղաքներու մէջ ամէնէն ... նիծեալն է: Ոչինչ կարելի է ընել ա... տեղ եւ մանաւանդ, ինչ որ անտա... լի է Ֆրանսացիներու համար, ոչ... կայ ուտելու համար: Հիւրանոցնե... հանդուրժելի չեն. տօթը կը խե... բոլորը, քաղաքէն անցնող ճամբ... Իտալացիներն ալ զայրոյթը կը գր... գռեն տեղացիներուն:

Գիշերները ժողովուրդը դուրս ... լէ Թաճուրայի ծոցին ջուրերուն ... փունքը եւ քիչ մը կը զովանայ, ... յաջորդ առտու նորէն նոյն Ճիպ... թին:

Այսուհանդերձ այսօր Ճիպութին ... կառավարուի Ֆրանսայի գաղթա... պաշտօնէութեան ամէնէն խոստմն... լից մէկ անդամին, Պ. Տէշանի կող... որ 37 տարեկան է միայն: Ան Պ. Պ... մի առաջին վարչապետութեան «գլ...

ԳՐԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

«ՄՇԱԿՈՅԹ»Ի ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ինչպէս գրած էի, Մարսէյլի Մշակութային Միութեան դասախօսութեանց բացումը կատարեց Շաւարշ Միսաքեան:

Առաջին երեկոն նուիրուած էր Ահարոն Տատուրեանի: Զայն ներկայացուց Պ. Յարութիւն Աղայեան:

Բանաստեղծին ստուար հատորը նոր հասած էր Մարսէյլ, լաւագոյն առիթը անոր պարունակութեան մասին գաղափար կազմելու, երբ ամէն գրասէրի համար բաւական դժուար է հատ մը ունենալ անկէց...

Աղայեան գոհացո՞ւց մտիկ ընողները: Շատեր քննադատեցին զինքը, գտնելով իր ուսումնասիրութիւնը հապճեպ եւ մակերեսային: Ըսին, եւ քիչ մը իրաւացի կը թուի, թէ ան հարկ եղած աշխատանքը չէր տարած Ահարոն Տատուրեանի քերթողութիւնը ուսումնասիրելու, անոր մասնայատկութիւնները բնորոշելու, գեղեցիկ կամ թերի կողմերը վեր հանելու եւ ընդհանուր պատկեր մը գծելու բանաստեղծին ստեղծագործութեան տեսակն ու արժէքը բացատրող:

Այս բոլորը չէր կատարած Յ. Աղայեան (Ուխտաւոր): Պատասխանելով քննադատութիւններուն, ան բացատրեց թէ չէր ուզած ընել այդ-բանաստեղծութիւնը, ըսաւ, երգ մըն է, ներշնչում մըն է, անով կարելի է զգածուիլ, յուզուիլ, գինովնալ, ինչո՞ւ բացատրել այդ գինովութիւնը: Մտիկ ըրէք, ահա, հոս են այդ երգերը, մտիկ ըրէք եւ ըսէք թէ անոնք գեղեցի՞կ են, կը յուզե՞ն ձեզ, կ՚արթնցնե՞ն ձեր մէջ զգայնութիւններ որոնք քաղցր են եւ տխուր, կը բաւէ: Եթէ այո, կը սիրէք Ահարոնը, եթէ այդ երգերը բան մը չեն ըսեր ձեզի, դարձեալ ձեր գիտնալիքն է: Ես կարդացի եւ սիրեցի, ես հոն գտայ խոր զգացումներ, հիանալի արուեստով մը արտայայտուած:

Դասախօսը տուաւ սակայն, հակառակ այս յայտարարութեան, Ահարոնի գիրքին ընդհանուր պատկերը, այն սիրական գաղափարները որոնց վրայ կառուցուած են այդ գեղեցիկ եւ քիչ մը միսթիք տաղաւորները: Այդ գաղափարներէն Բանաստեղծին տեղը տիեզերքին մէջ՝ ամբողջ շարք մըն է, նուիրուած բանաստեղծին ծնունդին եւ կոչումին: Այդ տաղաւորները ինծի մտածել տուին Պօտլէրի Բանաստեղծի ծնունդը եւ վերացում քերթուածներուն «Չարին ծաղիկները»ի սկիզբը դրուած: Ահարոն աւելի մշակած ու մանրամասնած է նոյն նիւթը: Ու՛ա հիանալի եւ խոր մտածումը որ նոր է կարծէք հայ բանաստեղծութեան մէջ.— Բանաստեղծը ինքը կը ստեղծէ Աստուած, բանաստեղծը կ՚ապրի, կը տառապի, կը ստեղծագործէ, կը խալածուի, կը խաչուի, կը մեռնի, բայց դարձեալ յարութիւն կ՚առնէ:

Այս խոր միտքը արտայայտուած է գմայլելի տողերով, կարճ, խորիմաստ տաղաւորներով, առանձին առանձին մշակուած, եւ որոնց ամբողջութիւնը սքանչելի տաղ մը կը կազմէ նուիրուած բանաստեղծի, կամ առհասարակ ստեղծագործ արուեստագէտի կեանքին եւ անոր տեսանելի բարձր կոչումին:

Ուրեմն եզրակացութիւն այդ դասախօսութեան.— Ահարոնը կը ճանչնայի հատուկտոր տաղաւորներով, բայց մտիկ ընելով Պ. Աղայեանը ոչ միայն սիրեցի զինքը եւ թերեւս շատերուն համար ստուերի մէջ մնացած բանաստեղծը, այլ մեծ յայտնութեան մը առջեւ գտայ ինքզինքս: Ահարոն իր արժանի տեղն ունի արեւմտահայ բանաստեղծութեան մէջ:

Ի հարկէ մեր ծանօթութիւնը կարճ եղաւ եւ հապճեպ: Պէտք է աւելի մօտէն քննել այդ արուեստը, տարրալուծել այդ մեծ գիրքին բաղկացուցիչ առանձնայատկութիւնները: Միտքերը պարզել, զանոնք արտայայտող վրձիններուն մօտենալ աւելի խղճմտօրէն, աւելի լաւ ճաշակելու անոր յօրինած խոր պատկերները: Մեր ախորժակները սուր պահենք: Այդ մեծ ճաշն ալ կը տրուի մեզի մօտ օրէն: Այսօր այդ համադամ կերակուրը համտես ըրինք միայն:

Երկրորդ դասախօսութիւնը նուիրուած էր Տ. Չէօկիւրեանի գործին: Զայն ներկայացուց Պ. Եղիշէ Թորոսեան:

Տրտում եւ յուզիչ կեանք մը այս երիտասարդ հայ գրագէտինը... Մանկութենէն որբ, տարիներ տքնաջան աշխատանքի եւ փնտռտուքի նուիրուած, երբ հայու կ՚ուռճանայ հունձքը եւ արդէն կը չորցնեն զայն եւ կը խեղդեն արեան ճապաղիքներու մէջ:

Դասախօսութեան շահեկան մասը Պ. Թորոսեանի ունեցած ձեռագիրներն էր կը կազմէին: Չէօկիւրեանէն ունի ան, բաւական թիւով անցեալ ձեռագիրներ, քրօքիներ: Եւ մենք այդ իրիկուն մասնաւոր խանդաղատանքով մը ծռեցանք այդ տետրակներուն վրայ, պրպտեցինք, կարդացինք, փնտռելով նորութիւն մը, ստուերի մէջ մնացած գեղեցկութիւն մը: Իր պատանեկան շրջանի նօթերն են, արձակ թէ ոտանաւոր, եւ ոչինչ կ՚աւելցնեն իր գործի վրայ: Համոզուեցանք թէ աւաղ, այդ գեղեցկութիւնը իր հետն է, իր կուրծքին մէջ թաղուած վանքը, իր վերջին գործը ուր հայու ինքզինքը գտած, կը պատրաստուէր մարմին տալու իր հոգիին մէջ լեցուած, հաւաքած գեղեցկութիւններուն, երբ ինկաւ, իր եղբայրներուն հետ, սեւ ու ահաւոր օր մը:

Մեծարենցի բանաստեղծութիւնները կազմեցին երրորդ դասախօսութեան նիւթը: Պ. Գուրգէն Փիրանեան, անդամ Մշակութային Միութեան, ներկայացուց զանոնք: Խնամքով ուսումնասիրուած եւ հիացումով լուսաւորուած էր իր դասախօսութիւնը: Ան տուաւ Մեծարենցի նուրբ եւ ընքոյշ արուեստին սէրը եւ զայն բաժնեց ներկաներուն: Զափազանց հետաքրքրական էր վիճաբանութիւնը որ յաջորդեց անոր: Ներկաներուն մեծամասնութիւնը ջերմ սէր եւ հիացում կը տածէր Մեծարենցի գործին: Կայի... որ այդ բանաստեղծութիւնները գտնէին մակերեսային եւ չկազմուա... հոգիի մը փորձերը:

Ինչպէս կարելի է չյուզուիլ եւ չը ... մռչնել սա աստուածային քաղցրու... թեամբ երգին թախծոտ գրաւչութի... նը:

Գիշերն անոյշ է, Գիշերն հեշտագին.

Եւ կամ եղբայրական անհուն սիր... մը չհամբուրել շրթունքները որոն... հիւանդ են ուղողջուն ու կը հծծեն...

Ա՜խ ըլլայի՛, ըլլայի
Դաշտի ճամբու մը վրայ
Կամ ըստորոտը լերան
Ողեւորին ժամանման
Ըսպասող հիւղն ըլլայի:

Յաջորդ թղթակցութիւնը նիւթ ... նի Եղիա Տէմիրճիպաշեանը, որուն մ... սին խօսեցաւ Պ. Ե. Արմէն: Բարդ ... խոր նիւթ մը, զոր կը յանձն... աւելի վարպետ ձեռքերու եւ կը պ... ուրախ անկիւն մը, սպասելով աւե... խաղաղ առիթներու, տեղեկատու... պաշտօնիս անցնելու համար կրկին:

ԿԱՐԱՊԵՏ ՓՈԼԱՏԵԱՆ

ւանալեաց»ն էր եւ ղրկուեցաւ Ճիպութի, որովհետեւ գիտէին որ ուժեղ եւ ամուր մարդ է։

Քաղաքը լեցուն է տարազաւոր կամ անտարազ սպաներով։ Շաբաթէ մը ֆրանսական զինուորական ուժը այնտեղ պիտի հասնի 3,000ի։ Նոյն հիւսիսային կողմը սենեկալեան զօրաբաժիններ վերադրուեցին Երիթրէայի սահմանին վրայ այն նեղ եռանկիւնը, զոր Պ. Լավալ զիջած էր Մուսոլինիին 1935ին։

Իսկ դէպի արեւմուտք իտալական զօրաբաժիններ մտան ֆրանսական հողամասէն ներս, եւ Ֆրանսա կրնայ ուշէ վայրկեան պահանջել որ ետ քաշուին անոնք։ Ֆրանսա վճռած է պահել Ճիպութին։ Ինչո՞ւ։

Սկիզբները Ճիպութի ֆրանսական Աֆրիկէի դուռը կը խաղար, — ածուխ տալ Հնդկաչին, Մատակասկար եւ Խաղաղական գացող նաւերուն։ Երբ շինուեցաւ ֆրանսեւեթովպական երկաթուղին Ճիպութիէն Ատիս Ապէպա, այս քաղաքը դարձաւ շտեմարան Եթովպիոյ արտաքին առեւտուրին։ Իտալական պատերազմէն առաջ՝ Ճիպութի շատ հարստացաւ, քանի աճեցաւ Եթովպիոյ առեւտուրը։ Ֆրանսական երկաթուղին կը բերէր այնտեղ տարեկան 18,000 թոն սուրճ եւ 6000 թոն մորթ։ Եթովպական ներածումներու վրայ կը գանձէր Ջուկէս առհասարակ փոխանցման տուրք։

Այսօր Իտալիա կը մերժէ ապրանք փոխադրել այս երկաթուղիով, բացի ծանր բեռներէ, որոնք էական են բանակին համար։ Ան կը պահանջէ որ փոխանցման տուրքը զեղչուի եւ գանձուի ոչ թէ ֆրանքով, այլ լիրով։

Ֆրանսա կը պատասխանէ թէ տուրքը աւելի կարելի չէ պակսեցնել երկաթուղիին ծանր ծախքերը նկատի առնելով, իսկ լիրի մասին լսել իսկ չուզեր։

Այսպէս՝ տնտեսական կռիւ է Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ Կարմիր ծովու մէջ։ Եւ որպէսզի նեղը դնէ Ֆրանսան, Իտալիա ապրանքը կը փոխադրէ բեռնատար ինքնաշարժներով Մասաւայէն Ատիս Ապէպա, 700 մղոն։ Եւ այս ինքնաշարժերու քարիւղը եւ քաուչուն աւելի սուղ կը նստին իրեն քան երկաթուղին, բայց կռիւ է, վնասի գնով կռիւը պէտք է մղել։

Երրորդ տարին է արդէն որ վէճը կը շարունակուի երկու երկիրներու միջեւ։ Ֆրանսա վճռած է պահել Ճիպութին, ոչ միայն ածուխին կամ իւղին համար, այլ որովհետեւ Ֆրանսացին աշխարհի մէջ սեփականութեան ամէնէն զօրաւոր զգացումը ունի։ Ֆրանսական 3000 զօրքը դիւրին չէ դուրս քշել անկէ, անոր վրայ յարձակում մը պատերազմ կը նշանակէ։

Երբ վերջին անգամ ես հոն էի (Միւնիխի համաձայնագրի առթին), Իտալիա երկու կարեւոր քայլ ըրաւ, որ չի կրնար վրդովում չպատճառել եւ որ անգլեւիտալական համաձայնագրի խախտումը կը կազմէ։

Անգլեւիտալական համաձայնագրով Իտալիա իրաւունք ունի բնիկներէն զինուոր առնելու տեղական պաշտպանութեան եւ ոստիկանական նպատակներու համար։ Այսօր Ֆրանսացիները փաստ ունին, որ Եթովպիոյ մէջ Իտալացիներու կազմած բնիկ զինուորներու թիւը 100,000է, իսկ Սիտամոյի շրջանին մէջ ներմուծած է կէս տարուան զինուորական ծառայութեան դրութիւնը։ Ուրիշ խօսքով՝ բնիկները կը զինուորականացուին, ինչ որ տեղական պաշտպանութեան համար չի կրնար ըլլալ։

Երկրորդ՝ անգլեւիտալական համաձայնագրով Իտալիա յանձնառու եղած է քաղաքական դիրք չգրաւել Ճէպէլ Զիւքիւրի մէջ (Կարմիր ծովու հարաւային ծայրը՝ Ճիպութիէն եւ Ատէնէն հաւասարապէս 200 մղոն հեռու ռազմագիտական տեսակէտէ կարեւոր կղզի մը)։ Իտալիա խոստացած է չամրացնել այդ կղզին։ Մինչեւ անցեալ տարի ամէն ինչ խաղաղ էր, հոն կուգային Երիթրէայի եւ Եմէնի ձկնորսները։ Բայց անցեալ տարի իտալական զինուորական ուժ մը գրաւեց զայն եւ արգիլեց օտարականներու մուտքը այնտեղ։ Յայտնի չէ այստեղի իտալական զինուորական ուժի քանակը, որովհետեւ գաղտնի կը պահուի։

Այսօր Ճիպութի ինքնապաշտպանութեան պատրաստ է։ Ան չի կրնար կռիւի պատրուակ ծառայել այնպէս ինչպէս Ուալ–Ուալը, ուրկէ հորերու խնդիրը Մուսոլինիի պատրուակ բռնեց արշաւելու Եթովպիոյ վրայ։

Ֆրանսա պիտի պաշտպանէ իր ըստացուածքը։ Բայց սակայն չի նշմարեր որ զիջումներ չըներ։ Ճիպութիի վեհապետութեան մէջ տեղի չի տար, բայց կը զիջի կարգ մը երկրորդական կէտերու մէջ։

Ֆրանսա գիտէ որ Եթովպիոյ արշաւանքը շատ սուղ արժեց։ Զարգացման ընթացքը կանգ առած է, նոյնիսկ ճամբաներու շինութիւնը դադրեցուած է այնտեղ։ Քանի Սպանիան ծախք կը նստի Իտալիոյ վրայ, այս վերջինը չի կրնար Եթովպիոյ զարգացման համար ալ դրամ ճարել։ Արդէն այնտեղի 200,000 զօրքը եւ 200 օդանաւային ուժը կը քամեն Հռոմի գանձը։ Եկամուտ չի դար։ Արտադրութիւնը իջած է պատերազմէն առաջուան արտադրութեան մէկ երրորդին։ Սուէզի ջրանցքը, ֆրանքեւեթովպական երկաթուղին եւ Ճիպութիի նաւահանգիստը կ'առնեն սուղ գիներ։ Ֆրանսա նկատի կ'առնէ ասոնք եւ տրամադիր է հարթելու այս դժուարութիւնները։

Սուէզը աւելի շատ Անգլիո՞յ վերաբերեալ խնդիր է, որովհետեւ ջրանցքին ֆրանսական շահատէրերը անհատ քաղաքացիներ են, ոչ թէ պետութիւնն է։ Նոյնը ճշմարիտ է սակագիներ իջեցնելու մասին։

Ճիպութիի վրայ Ֆրանսա պիտի պահէ իր վեհապետութիւնը, կարելի չէ ազատ գօտի ստեղծել այնտեղ, բայց կուտայ ժամ փոխանցման սակագին։ Կը հաւատամ նոյնպէս որ եթովպական երկաթուղիի սակագինն ալ իջեցնէ, նոյնիսկ թերեւս իտալական գօտիի երկաթուղիի վարչութեան մէջ ինքն ալ մաս առնէ, բոլորի ծախքերը կիսելով Իտալիոյ հետ։

Ասոնք են առաւելագոյն զիջումները, զորս կրնայ ընել Ֆրանսա։ Անգլիոյ եւս կը վերաբերին այս զիջումները։

Այսօր Ֆրանսայի մէջ բազմաթիւ փաստեր կան, որոնք կ'ըսեն թէ իտալական մամուլի յարձակումները եւ պահանջները սթափեցնող ազդեցութիւն գործած են Ֆրանսայի վրայ, ինչպէս Միւնիխը արթնցուց զայն։ Ֆրանսա հաշտարար տրամադրութիւն ունի այսօր, բայց ոչ նահանջական։ Եթէ Մուսոլինի կ'ուզէ բանակցիլ, պէտք է որ հրաժարի ֆրանսական կայսրութեան վրայ դաղթային պահանջներ ներկայացնելէ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԸ

Երեւանի Հանրային մատենադարանը ունի մօտ մէկուկէս միլիոն հատոր գիրք։ Իր հազուագիւտ հատորներու եւ ձեռագիրներու բաժնին մէջ, պէտք է յիշատակել առաջին հայերէն գիրքը, որ տպուած է 1512 թուականին, — Ուրբաթագիրք կամ Պարզատումար Հայոց, ինչպէս նաեւ գրչագիր Ալեքսանդր Մակեդոնացիի արշաւանքը Եգիպտոսի վրայ գունազարդ հատորը, 15րդ դարէն։ Ու դեռ հին հայ պատմիչներ Խորենացիի, Նարեկացիի, Աղաթանգեղոսի, Արճիշեցիի, Ջուղայեցիի, Կողբացիի, Ոսկեբերանի եւ ուրիշներու մեծարժէք հնատիպ գործերը, Ժ. եւ ԺԴ. դարերուն վերաբերեալ արաբական 16 կտոր ձեռագիրներ, որոնց մէջ արաբական Գուրանը, չքեղ տպագրութեամբ եւ բազմագոյն նկարներով, Սուլթան Սէլիմի բանաստեղծութեանց արաբերէն հաւաքածոն (տպուած Պերլինի մէջ 1904ին, ընդամէնը 50 օրինակ)։

Երեւանի մատենադարանը կանոնաւորաբար կը ստանայ Խորհ. Միութեան մէջ լոյս տեսնող բոլոր հրատարակութիւնները 30 լեզուներով։ Արտասահմանէն՝ պարբերականներ տասը լեզուներով։

Մատենադարանը ունի 3000 բաժանորդ ընթերցող, ինչպէս եւ 120 պայմանագրութիւն Խորհ. Միութեան կեդրոնական քաղաքներու մատենադարաններուն հետ՝ առժամաբար գիրք ղրկելու համար անոնց, որպէսզի օգտագործեն եւ յետոյ վերադարձնեն։

Անցեալ տարուընէ ի վեր, մատենադարանը կը հրատարակէ մատենացոյցներ (bibliographie), ինչպէս Լենինը հայ մամուլում, Ստալինը հայ մամուլում, Հայաստանի արտադրական ուժերի գրականութիւնը եւայլն։

Մատենադարանը պարբերաբար կը կազմակերպէ նաեւ ցուցահանդէսներ։

Այս տարի մատենադարանը կ'ունենայ սեփական նոր շէնք, համալսարանական թաղամասին մէջ։

« ԿՈՄԻՏԱՍԱԿԱՆՆԵՐ »

Այսպէս կը կոչուին անդամները այն քառանդամ նուագախումբին, որ կը կրէ « Կոմիտասի կվարտետ» անունը։ Այս նուագախումբը վերջերս ըստացաւ առաջնութեան մրցանակը Խորհ. Միութեան Գեր. Խորհուրդին կողմէ, Մոսկուայի մէջ։ Յունուար 1ին, Հայաստանի կառավարութիւնը եւս վարձատրելով «Կոմիտասականները», վաստակաւոր գործիչի տիտղոս տուաւ նուագախումբին չորս անդամներուն, որոնք են.—

1.— Աւետ Գաբրիէլեան, ծնած է 1899ին, Ռոստովի մէջ։ Նախակրթութիւնը ստանալէ վերջ Նախիջեւանի մէջ, կը մտնէ Ռոստովի Երաժշտանոցը, զոր կ'աւարտէ 1921ին։ Յաջորդ տարի կ'անցնի Երեւան, իբրեւ դասատու ջութակի։ 1924ին կը մտնէ Մոսկուայի Երաժշտանոցը, զոր կ'աւարտէ 1929ին։ Այնուհետեւ համերգներ կուտայ Վարշաւայի մէջ։ 1935ին, խորհրդային ջութակահարներու միջազգային մրցումին մէջ կը ստանայ Բ. մրցանակը։

Այժմ ասիստենտ է Մոսկուայի երաժշտանոցին մէջ եւ կը համարուի բովանդակ Խորհ. Միութեան առաջնակարգ ջութակահարներէն մէկը։

2.— Միքայէլ Տէրեան, ծնած է 1905ին, Մոսկուա։ Աւարտած է Մոսկուայի Երաժշտանոցը 1929ին։ Կը նըւագէ Ակադեմական Թատրոնին մէջ իբրեւ սոլիստ։ 1932 — 1937 կը վարէ Սիմոնով Թատրոնին երաժշտական բաժինը։ Այժմ ասիստենտ է Մոսկուայի Երաժշտանոցին մէջ։ Ունի երաժշտական ստեղծագործութիւններ։

3.— Սարգիս Ասլամազեան, թաւջութակահար, ծնած է 1897ին, Հիւս. Կովկասի մէջ։ Երաժշտական առաջին դասերը կը ստանայ հօրմէ։ Երաժշտական բարձրագոյն կրթութիւնը՝ Մոսկուայի Երաժշտանոցին մէջ, զոր կ'աւարտէ 1927ին։ Այժմ դասատու Մոսկուայի Երաժշտանոցի լարային նուագախումբի։

Հիմնադիր « Կոմիտաս նուագախումբին», գրած է ճաշակաւոր գործեր եւ նուագի վերածած է Կոմիտասի անմահ ստեղծագործութիւնները։

4.— Նիկիտա Բալաբանեան, երկրորդ ջութակ, ծնած է 1895ին, Ռոստովի մէջ։ Ընդհանուր կրթութիւնը ստացած է Նախիջեւանի վարժարանին մէջ, միաժամանակ հետեւելով Ռոստովի երաժշտանոցին ջութակի դասարանին։ 1917ին կ'աւարտէ Լենինկրատի երաժշտանոցը։ Քանի մը տարի կը գործէ Լենինկրատի նուագախումբերուն մէջ։

Կոմիտաս նուագախումբը այս գարնան պիտի մասնակցի Հայաստանի երաժշտական տասնօրեակին, որ տեղի պիտի ունենայ այս գարնան, Մոսկուայի մէջ։ Այս տարի այնտեղ պիտի կատարուի միջազգային նուագախումբերու մրցում մը, — ոչ մէկ կասկած որ «Կոմիտաս» նուագախումբը պիտի շահի նոր մրցանակ մը եւս։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Հայաստանի Համայնական տնտեսութեան գործավար նշանակուեցաւ Մախմուդով Նաղոյէ – Խզօ, — նախորդը, Ա. Մուրադեան, «այլ աշխատանքի անցաւ»։

*** Յունուար 7ին, Երեւանի մէջ տեղի ունեցաւ Հայ Երաժիշտներու Միութեան առաջին համագումարը, — այդ առթիւ կազմակերպուեցան երաժշտական ցուցահանդէսներ եւ համերգներ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄՈՒՐԱՏԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 15 Յունուար.— Կիրակի օր հոգեհանգիստ տեղի ունեցաւ Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցիին մէջ։ Հոծ բազմութիւն մը, առանց կուսակցական խտրութեան, եկած էր յարգելու հերոսին յիշատակը։ Ներկայ էին Թադէոս դպրոցի կազմը, Հ. Յ. Դ. Մարզպետ խումբը եւ բազմաթիւ Սեբաստացիներ։

Հոգեհանգիստը եղաւ շատ յուզիչ ու հոգեխռով։ Շատեր կ'արտասուէին ի տես հերոսին նկարին, որ զետեղուած էր մահարձանին վրայ՝ ծաղիկներու մէջ։ Թադէոս Տէր Շահինեան քահանան հակիրճ խօսքերով պանծացուց հերոս Մուրատի գործերը։

Ժամը 12ին վերջացաւ ժամերգութիւնը։ Խրիմեան ընտանիքի բարեկամները գացին Էլմասեան բնակարանը, ուր քանի մը հայրենակիցներ պատմեցին Մուրատ Խրիմեանի կեանքէն դրուագներ։ Անդրանիկ կ'ըսէր. «Պատմեցէք հօրեղբօրս մասին, որպէսզի հանգստանայ սիրտս»։ Անդրանիկ Խրիմեան շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր անոնց որ ներկայ եղած էին հոգեհանգիստին։

Գ. Մանուկեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՆԱՆԵԽԻ ՀԱՏԻԿԸ

« Յուսաբեր » հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (14 յունուար).

— « Հայը հաւատացած է իր ճակատագրին, լաւագոյն ապագայի մը եւ այդ հաւատքով ալ ապրած, տոկացած ու շարունակած է իր կեանքը, ստեղծելով։

Հաւատքի ոյժն է որ Հայը ոտքի պահած է, դարձած է անոր բանակը, անոր պետութիւնը, անոր պարիսպն ու պաշտպանը կեանքի բոլոր դըժուարութիւններուն եւ թշնամի ժողովուրդներու բոլոր վայրագութիւններուն դէմ։

Այս հաւատքը, ինչպէս եթերը մթնոլորտին մէջ, կայ ու կը գործէ ամէն Հայու մէջ, բովանդակ հայութեան մէջ, անոր արիւնին ու հոգիին մէջ, որոնք կը փրփրին ու կը զօրանան եւ ապրիլը կը դարձնեն հանդուրժելի, անհրաժեշտ, մինչեւ իսկ սիրելի. յանուն լաւագոյն օրերու եւ լուսաւոր հեռապատկերներու։ Նման նահատակներու ու մարտիրոսներու՝ որոնք կը քարկոծուին, կը տառապին, կը տանին իրենց խաչը բայց կը տոկան ու կը ժպտին մինչեւ իսկ, իրենց աչքերը սեւեռած հոգեկան տեսիլքներուն։

Հայը, նահատակ ինքն ալ, հոգեւին յափշտակուած իր ցեղային իտէալներէն, կը հանդուրժէ ծանր պայմաններու, կը փարի իր գոյութեան եւ անոր խարիսխներուն։

Ցեղային, հոգեկան այս անբացատրելի ոյժը, անսահմանելի այս զօրութիւնն է որ դարերու մէջէն պահած է մեր ժողովուրդը։ Եւ այս զօրութեան կռթնած է որ հայ գործիչներ, մեր կեանքի զանազան մարզերուն մէջ դեր կատարած են, լուսազարդելով Հայոց պատմութիւնը եւ հոգեկան, մտաւորական ու քաղաքական ջահազնացութիւններ հանդիսաւորած։

Լեռներն իսկ շարժելու անհուն զօրութիւն մը չէ՞ տուած մեծ վարդապետը անոնց՝ որոնք մանանեխի հատիկի չափ հաւատք ունեցած են իրենց սրտերուն մէջ։

Հայոց պատմութիւնը ունեցած է այս սրտերէն եւ ապրած՝ անոնցմով զօրացած։

Լուսաւորիչ մը՝ այդ հաւատքի ուժովն ու հաւատաւորներու խանդավառութեամբը՝ կերպարանափոխեց հայ ժողովուրդի հոգեկան աշխարհը։

Մշակոյթի ու մտաւոր շարժման մէջ, Սահակն ու Մեսրոպը իրենց ձեռնարկած շարժումին հանդէպ իրենց հաւատքին աւիւնովը յաջողեցան հայ ցեղը արթնցնել եւ իրենց գործով, զրահներ հագցնել Հայոց աշխարհին, դարերու համար։

Մեր վանքերու եւ Մխիթարեան վանքերու մտաւոր ու մշակութային գերազանցօրէն ազգային դերը՝ հաւատաւոր քանի մը գործիչներու կը պարտինք։

Մեր յեղափոխական շարժումը՝ իր կազմակերպումին ու գաղափարական կերպաւորումին մէջ, ինչպէս նուիրումի իր անհուն շքեղանքին մէջ, հաւատացեալ փոքրամասնութեան մը գործն է։

Պարագան նոյնը չէ՞ մեր նոր գրականութեան, որուն նոր աւիւն, նոր կեանք ու դաւանանք ներշնչեց 90ի սերունդը, որ անշուշտ մեծ էր տաղանդով, բայց աւելի մեծ եղաւ իր հաւատքովը հայ գրականութեան ու անոր առաքելութեան հանդէպ։

Այսօր, դարձեալ, նկուն օրեր, անստոյգ ապագայ եւ յուսահատ շրջանակներ, թողունք քաղաքական կեանքը, գրական-մշակութային կալուածէն ներս։

Կը թուի թէ ոչինչ կամ շատ քիչ բան կարելի է ընել։ Բայց, մի՞թէ ունեցած չենք աւելի դժնդակ պահեր, բայց աւելի փայլուն ու ապրող գործեր։ Օժտուած հաւատաւորներու փոքրամասնութիւն մը բաւական չէ՞ փոխելու համար մեր գրականութեան դիմագիծը եւ զայն դարձնելու պատկերը հայութեան եւ լեցնելու՝ հայ ցեղին ու երկրին յաւիտենական ու կենսայորդ աւիշով։

Վերջին տասնամեակին, տեսանք, հայացաւ հայ գրականութիւնը, այսինքն՝ մօտեցաւ հայ կեանքին ու հոգիին, Հայաստանէն մինչեւ արտասահման։ Կարելի չէ՞ այժմ, լծել զայն իր բարձր առաքելութեան, հայութիւնը, այս մռայլ օրերուն, ոգեւորելու, հարստացնելու, հասցնելու զայն ժամանակակից մտածման ու արուեստի բարձրութեան, որպէսզի ան բուժուի իր ստորադասութեան ջլատիչ զգացումէն եւ նուիրուի ստեղծագործութեան եւ ցեղայատուկ շնորհներու քանդակումին։

Անշուշտ, կը պակսին մեզ մեծ օրկաններ, ինչպէս նաեւ արուեստի ու գրականութեան լուսափայլ գործիչներ։ Բայց, պզտի՞կ արժէք է, երբ գտնանք ժողովուրդ մը ոգեւորել շարժումով մը եւ արթուն պահել զայն։

Ե. դարը բացի ոգիէն ու ոճէն, բացի ոսկեղէն թարգմանութիւններէ, ինչ տուաւ մեզ։ Ոչ շատ բան, բայց ինչ որ տուաւ այդ թարգմանութիւններու իսկ մէջէն, արթնցուց հայ ցեղը եւ արթուն ու արի պահեց զայն։

Նոյն շարժումը, հաւատքի նոյն թափով, ուր ցեղային երակը բաբախումի կանչուէր, կրնայ փրկութեան նոր խարիսխ մը տալ հայութեան։ Շարժում մը՝ որ կենդանի պահէ ոգին եւ ստեղծելու, մտածելու, կերտելու բաղձանքը տայ։ Որովհետեւ երբ ժողովուրդ մը կը մտածէ ու կը զգայ, կրնայ նաեւ փրկուիլ։

Կը մեռնին այն ազգերը, որոնք չեն ուզեր կամ չեն կրնար մտածել. չեն ուզեր կամ չեն կրնար զգալ։ Առանց իտէալի ու առանց հեռանկարի կը ցամքի ստեղծագործ ոյժը եւ կը մարի ցեղը՝ անհետ ու անարձագանգ։

Իսկ ո՞վ չի գիտեր որ իտէալները՝ հաւատքով կը կազմուին ու հաւատքով կիրագործուին։

Հաւատք, հոգ չէ թէ մանանեխի հատիկին չափ ըլլայ։

Պիտի կրնա՛նք արծարծել այս հաւատքը մեր մէջ եւ վառել անոր բոցը մեր երիտասարդ սերունդներուն մէջ»։

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ենվէր փաշա կը խորհրդակցի Զին. ուժ հաւաքելու համար

— Որքա՞ն զինուոր կրնաք հանել, հարցուց Էնվէր փաշա։

— Վեց հարիւր զինուոր մենք ունինք, ըսաւ Ալի Րիզա պէյ։ Կատարելապէս կազմակերպուած են։ Մեծամասնութիւնը Խօզպէքներէ կը բաղկանայ։ Լաւ ռազմիկներ ու այս տեղի կլիմային վարժուած են։ Անոնց մէջ 35էն վեր մարդ չկայ։ Մենք կազմակերպութիւն ըրած ատեննիս, կարմիր բանակին կողմէ Մօրոսով եկաւ։ Ան ալ կազմակերպութիւն ըրաւ իբր հրամանատար։ Բայց մինչեւ հիմա 100էն աւելի զինուոր չկրցաւ հաւաքել։ Շատ կը վախնամ Ռուսերու կազմակերպութենէն։ Չեմ ուզեր որ անոնք ո եւ է բան ձեռք անցընեն, որպէսզի մեր անկախութիւնը ցնորք մը չըլ դառնայ։ Ասոր համար շատ մտահոգ եմ։ Վերջերս տարածուած փոխանցիկ հիւանդութեանց դէմ ալ չենք կրնար բան մը ընել, կանոնաւոր կազմակերպութիւն չունենալնուս։ Կը վախնամ որ աղէտալի պիտի դառնան այդ հիւանդութիւնները։ Մէկ բժիշկ չկայ։ Ռուսերն ալ բժիշկ ու դեղ չեն ղրկեր։ Ես կը փափաքիմ ձեզի հետ Տէօշէմպէ դառնալ։ Մեր ուժը պիտի աւելնայ, եթէ հոնկէ Ֆէյզապատ երթանք։ Յոյս ունիմ որ Պասմաճիները մեզի պիտի միանան։ Վստահ եմ որ Իպրահիմ պէյ ու Թուղայ Սարը ալ պիտի միանան մեզի, եթէ քիչ մը ուժովնանք։

— Խնդրեմ, ասոր անոր դէմ չելլենք, այլ մեր ընելիք գործին վրայ խորհինք։ Ջանանք մեր որոշ նպատակին հասնիլ։ Չենք ուզեր ըսի – ըսաւով զբաղիլ, ըսաւ Էնվէր փաշա։

Ալի Րիզա պէյ զինուորական բարեւ մը տալով յարեց.

— Ներեցէք, փաշա, իրաւունք ունիք, շատ խօսեցայ։ Բայց կացութիւնը աս է։

— Ձեր հետեւորդները մեզի հետ հաւատարմօրէն պիտի՞ աշխատին։

— Անշուշտ։

— Զիս կը ճանչնա՞ն արդեօք։

— 600 հոգին ալ կամաւոր են։ Խօզպէքները շուտով չեն վստահիր։ Իրենք կարիճ ու վեհանձն ըլլալնուն, կ'ուզեն որ իրենց դիմացինները ալ այդպէս ըլլան։

Այդ պարագային՝ կրակին մէջ կը նետուին, առանց մտածելու։

— Շատ լաւ։

— Փաշա, մոռցայ ըսելու, Տաուլէթմէն, Աղըլ եւ Համտան պէյերը, Շահ Սուլթան եւ ուրիշ պետեր մեր կողմը անցնելու վրայ են։ Բոլոր ասոնք Պասմաճիներու պետեր են։ Իմանալով որ դուք շարժման պիտի անցնիք, մէջերնին համաձայնած են։ Կը յուսամ որ անոնց կողմէ պատուիրակներ պիտի գան ձեր հրամանները առնելու, երբ դուք Տէօշէմպէ ու հոնկէ Ֆէյզապատ երթաք։

— Շատ լաւ։

— Թերեւս իմացած էք որ այդ մարդիկը շատ ազդեցիկ են իրենց շրջանակներուն մէջ։ Բաւական ստուար թիւ մը ունին։ Լաւ կ'ըլլայ որ մեր կողմը անցնին անոնք, կարմիրներուն դէմ պայքարելու համար։ Երանի թէ ամէնքն ալ մեր կողմը անցնին։

— Հոս ատեն կորսնցուցինք, զանց ընելով խնդրին կարեւոր կողմը։ Տարօրինակ բան որ Իպրահիմ պէյով կը զբաղինք տակաւին։

Յետոյ Էնվէր փաշա եւ Ալի Րիզա խօսեցան սովիէթ ընկերվարականներու վերջին օրերու գործունէութեան ու Թուրքիոյ դաշնագրին վրայ։ Էնվէր փաշա ըսաւ.

— Հպարտութիւն կը զգամ Թուրքիոյ կացութիւնը տեսնելով։ Մուսթաֆա Քէմալ փաշա իր վերջին գործունէութեամբ ապացուցուց որ իր նպատակին պիտի հասնի։

Յետոյ Էնվէր փաշա երկարօրէն խօսեցաւ Թուրքիոյ ապագայի մասին, ու ըսաւ թէ Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ 1921 Նոյեմբեր 13ին դաշնագիր մը կնքուած էր, որով Արտահան եւ Քարս Թուրքիոյ վերադարձուած էին, թէ նորէն կ'ուժովնար Թուրքիա, ու Ֆրանսա ալ Ատանան եւ հարաւային նահանգները Թուրքիոյ ձգած էր, ու երկու երկիրներուն միջեւ բարեկամութիւնը վերահաստատուած էր։ Փաշան յարեց.

— Արդարեւ, Մուսթաֆա Քէմալ լաւ կը վարէ կացութիւնը։ Հարիւրին հարիւր պիտի շահի։

— Փաշա, ես ալ համակարծիք եմ, պատասխանեց Ալի Րիզա պէյ։ Աստուած վերջը բարի ընէ։ Շնորհիւ Աստուծոյ, Թուրքիոյ երկինքին վրայ տիրող ազատութեան մթնոլորտը մեր երկիրն ալ կուգայ, ու կատարեալ անկախութեան մը կը տիրանանք։

— Մուսթաֆա Քէմալ փաշա Թուրքիան անկախութեան պիտի տիրացնէ։ Մենք ալ կ'ուզենք Թուրքեստանի անկախութիւնը ձեռք բերել։ Այս գեղեցիկ երկիրը՝ Թուրան թերեւս օրին մէկը անկախ ըլլայ, ու այսպէս իրականանայ համիսլամութեան գաղափարը։

Էնվէր փաշայի համար ամէնէն նըւիրական գաղափարն էր ատ, որուն հետամուտ էր նաեւ Թուրքիոյ մէջ իշխանութեան գլուխ գտնուած ատեն։ Իրմէ անբաժան սկզբունք մըն էր ատ, սկսեալ այն ատենէն, երբ Թուրքիոյ մէջ կը ղեկավարէր այն կուսակցութիւնը, որ ազգային զգացումը կենդանացուցած էր։

— Ինչ օրեր էին անոնք, յարեց Էնվէր փաշա։

Այսպէս փաշան հասկցնել կ'ուզէր օսմանցիութեան մէջ ստեղծուած թրքական միութիւնը, ու 1908ին Մակեդոնիոյ մէջ առաջ բերած շարժումը։

Արդարեւ, 1908ին, սահմանադրական յեղաշրջումէն յետոյ, սկսաւ Թուրք ազգային շարժումը։ Ժէօն-Թուրքերը շատ դժուարութեանց բախեցան իշխանութեան գլուխ անցնելու համար, ու նոյնիսկ հասկացողութեան եկան սերպ եւ պուլկար հրոսակներուն հետ, որպէսզի յաջողութիւն ձեռք բերեն։

Վերջապէս 1912ին, Պալքանեան պատերազմէն յետոյ, Թուրք բառին կենդանի իմաստը հասկցուեցաւ։ Այն ատեն Թուրք Օճաղըն հիմնուեցաւ ու «Թիւրքճի»ութեան գաղափարականը տեղաւորուեցաւ։

« Կէնճ Գալէմլէր », « Թուրք Եուրտը» անուն հանդէսներ եւ ուրիշ պարբերականներ հրատարակուեցան։ Մէհմէտ Էմին, Զիա Կէօք Ալփ եւ ուրիշ շատ մը բանաստեղծներ «Թիւրքճի»ութեան իտէալին ծնունդ տուին ու անոր տեղաւորման համար ամէնէն յուզիչ պարբերութիւնները գործածեցին։ Արդարեւ, բանաստեղծներ ու բանախօսներ քիչ ատենէն երկրին մէջ կենդանացուցին «Թիւրքճի»ութեան գաղափարը։ Այսպէս, ուղուած նորութիւնները առաջ բերուեցան Թուրք գրականութեան միջոցաւ, ու մշակութային կեանք մը ստեղծուեցաւ։

(Շար.)

(20)

կազմել օտար գունդեր, ուր պիտի հաւաքուին Ֆրանսայի, գաղթավայրի մը կամ հովանաւորեալ երկրի մը մէջ աշխատող կամ այնտեղ առեւտրական, ճարտարարուեստական կամ ազատական ասպարէզի վերաբերեալ գործ մը հաստատած բոլոր օտարականները: Զինուորական պարտաւորութիւնը նոյնը պիտի ըլլայ ինչ որ Ֆրանսացիներուն համար. բայց, երկրորդ յօդուածը կը տրամադրէ որ իբրեւ փոխանցման շրջան 21 - 30 տարեկան օտարականները իրենց երկու տարուան ծառայութիւնը կատարեն համաձայն մասնաւոր կանոնագրի մը:

« Լը Ժուռ » ալ դիտել տալով թէ Ֆրանսա 3,200,000 օտարականներ կը պահէ, կը մաղթէ որ շուտով իրագործուի այս ծրագիրը: « Այն օտարականները որոնք ամէն օր կը դիմեն եւ Ֆրանսա մտնելու եւ մեր կողքին ազատօրէն ապրելու իրաւունք կը խնդրեն, այսպէս պատեհութիւն պիտի ունենան իրենց երախտագիտութիւնը եւ սէրը յայտնելու իրենց երկրորդ հայրենիքին»:

«ՊԱՏՐԱՍՏ ԸԼԼԱՆՔ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՀԱՄԱՐ»

Ազգային ծառայութեան կոչ Անգլիոյ մէջ

Անգլիոյ վարչապետը ճայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ երկուշաբթի օր, «ազգային կամաւոր ծառայութեան» կոչ մը ուղղելով ժողովուրդին: Այս ծրագիրը սահմանուած է «պատրաստ ըլլալու պատերազմին համար»: Թէեւ, Պ. Չէմպըլէն փութաց ճշդել. --- « Այդ չի նշանակեր թէ կը կարծեմ որ պատերազմը մօտալուտ է: Գիտէք որ ես ամէն բան ըրած եմ եւ պիտի շարունակեմ ընել, ապահովելու համար խաղաղութիւնը թէ մեզի եւ թէ ուրիշներուն համար: Մենք Անգլիացիներս երբեք պատերազմ պիտի չսկսինք: Բայց կրնանք հարկադրաբար մասնակցիլ ուրիշներու կողմէ բացուած պատերազմի մը եւ կամ յարձակում կրել, եթէ ուրիշ երկրի մը կառավարութիւնը կարծէ թէ ի վիճակի չենք արդիւնաւորապէս պաշտպանելու մենք մեզ: Որքան լաւ պատրաստուած ըլլանք մենք մեզ պաշտպանելու եւ յարձակման դիմադրելու, այնքան նուազ հաւանական է որ ո եւ է նախայարձակ փորձէ արկածախնդրութիւն մը ուր այնքան խախուտ են յաջողութեան հաւանականութիւնները: Ներկայ պատերազմը չի նմանիր անցեալի պատերազմներուն: Օդանաւային ուժերու զարգացումը զրկած է մեզ կղզիական հին ապահովութենէն եւ մեր պարագային, ինչպէս եւրոպական երկիրներու մէջ, քաղաքացիները նոյնքան ենթակայ պիտի ըլլան յարձակման որքան զինուորները, նաւազները եւ օդաչուները: Ամենայն հաւանականութեամբ անոնք կրնան ըլլալ առաջին զոհերը: Այս պատճառով, եթէ կ'ուզենք պաշտպանել մեր քաղաքացի բնակչութիւնը պատերազմի ատեն, պէտք է անհրաժեշտ կազմակերպութիւնը պատրաստենք խաղաղութեան ատեն: Դեռ աւելին,--- մենք պէտք է մարզուինք խաղաղութեան ատեն. որովհետեւ ժամանակ պիտի չունենանք մարզուելու, երբ պատերազմը պայթի: Հետեւաբար, մեր ծրագիրը պարզապէս խոհեմութեան ձեռնարկ մըն է, նոյնքան անհրաժեշտ մեր ապահովութեան համար որքան զրահաւորները, թնդանօթները կամ օդանաւերը»:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ զինուորական ատեանը մահուան դատապարտեց Արաբ մը, Մուսթաֆա էս - Շէրիֆ էլ Եաշարի, Ալճերիացի, որ շրջուն գործակալն էր Պաղեստինի ապստամբութեան հրամանատարին՝ Ապտիւլ Րէզաքի: Ամբաստանեալը փայտէ սրունք մը ունի, որ ծառայած է իբրեւ ...զինապահեստ, ամէն անգամ որ խուզարկութիւն կը կատարուէր: Մէկ խօսքով, մարդկային զինարան: Առասպելական բաներ կը պատմուին իր քաջագործութեանց մասին :

ՓԱՐԻԶԻ ՍԱԿԱՐԱՆԸ տակնուվրայ եղաւ առջի օր, իբրեւ հետեւանք միջազգային կացութեան, Մուսոլինիի հակաֆրանսական ճառին եւ ուրիշ դէպքերու: Կարգ մը արժեթուղթեր ինկան 20 առ հարիւր, Պանք տը Ֆրանսի բաժնեթուղթերը 700 ֆրանք են. :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Թոմսքի զինուորական ատեանը մահուան դատապարտեց Չեկայի վեց պաշտօնեաներ, որոնք ամբաստանուած էին թէ բազմաթիւ խուզարկութիւններ եւ ձերբակալութիւններ կատարած են, հակառակ պետութեան շահերուն: Վեցն ալ գնդակահարուեցան անմիջապէս: --- Սպանիոյ հանրապետականներուն գիւանաթուղթերը Մոսկուա փոխադրուեցան:

300,000 ՊԱՏԱՆԻՆԵՐ աշխատանքի լծուած են Մ. Նահանգներուն մէջ, պետութեան կողմէ: Անոնք կը զբաղին ճամբաներու շինութեամբ, անտառներու պահպանումով, ծառեր կտրելով կամ նորերը տնկելով եւ ուրիշ բացօթեայ աշխատանքներով: Ասոնք երկրին ամէն մասերէն հաւաքուած անգործ երիտասարդներ են : Խորհրդարանին մէջ առաջարկ մը ներկայացուած է, որպէսզի ասոնց զինուորական մարզանք տրուի: Այս ձեւով կառավարութիւնը ցարդ գործ ճարած է 2,100,000 անգործ պատանիներու: Ամսական վճարումն է 30 տոլար, որմէ 25 տոլարը պարտաւոր են ղրկել իրենց ծնողքներուն :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ կառավարութիւնները համաձայնութիւն մը կնքեցին, որ երկու երկիրներու միջեւ ամառը հաստատուի օդանաւային կանոնաւոր հաղորդակցութիւն մը, շաբաթական չորս անգամ: Ֆրանսական կառավարութիւնը անհրաժեշտ քայլերը սկսաւ առնել, որպէսզի Պորտոյի օդակայանը յարմարցուի այս նպատակին: Ամերիկայէն հասած օդանաւերը պիտի իջնեն այնտեղ ու արագ ճեպընթացներով կամ օդանաւերով պիտի փոխադրուին Եւրոպայի զանազան վայրերը :

ՓՈԹՈՐԻԿՆ ՈՒ ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐԸ ծանր վնասներ պատճառեցին ամբողջ Ֆրանսայի մէջ: Սէնը կը շարունակէ յորդիլ, բայց տակաւին հեռու է վտանգի սահմանէն: Ծովն ալ կատղած է Ատլանտեանի եւ Մանշի ափերուն վրայ, խանգարելով չոգենաւային հաղորդակցութիւնները :

ԲԱՄՊԱԿԻ ճարտարարուեստը, որ անգլիական վաճառականութեան գլխաւոր ազբիւրը կը կազմէր, ծանր տագնապի մը մատնուած է երկար ատենէ ի վեր: Լանքաշիրի մանարաններուն ներկայացուցիչները վարչապետին դիմեցին, ճար մը գտնելու համար, այլապէս կործանումը անդարմանելի կը համարուի: Սնանկութիւնները իրարու կը յաջորդեն անգլիական հրապարակին վրայ :

ՃԱՓՈՆԻ արտաքին նախարարը ճառ մը խօսելով, ազդարարեց թէ « Ճափոն փոխադարձաբար միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, եթէ ուրիշ պետութիւններ տնտեսական ճնշում բանեցնեն իր վրայ »: Ակնարկը ուղղուած Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներուն դէմ, որոնք ազդարարութիւններ ուղղած էին վերջերս, պահանջելով անվթար պահել բաց դուռի քաղաքականութիւնը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՏԱՍԸ ԱՌ ՀԱՐԻՒՐԸ իտալական ցեղին կը պատկանի, կը գրէ իտալական նոր թերթը, « Ցեղին պաշտպանութիւնը»: Ուրեմն առ նուազն 3,700,000 իտալացեղ Ֆրանսացիներ կան այս երկրին մէջ, «առանց հաշուելու Քորսիքայի եւ Սավուայի բնակիչները որոնց իտալականութիւնը որ եւ է կասկած չի ձգեր, թէ պատմական եւ զգացական եւ թէ ազգագրական տեսակէտով»...

*** Քանի մը օրէ ի վեր գաղանի անթել մը կը բանի Նիսի մէջ, իտալական քարոզութիւններ կատարելով: Քննութիւն բացուեցաւ գաղտնիքը երեւան հանելու համար:

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ մէջ նոր գործավարութիւններ (Նախարարութիւն) հաստատուեցան վերջերս, եւ այժմ ընդհ. թիւը բարձրացած է 31ի, ինչ որ նշանակալից կը համարուի :

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԽԷՕ ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 28 Յունուար, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, «կորիւն» ակումբին մէջ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Մուսա Լեռ» խումբի բոլոր ընկերները 27 Յունուար, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, «Զարդարեան» գրադարանը: Ներկայանալ անդամատետրով:

ԼԻՈՆԻ «Արիւծ Գէւօ» խումբի ժողովը՝ 29 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, «Զարդարեան» գրադարանը:

Հրապարակային բանախօսութիւն Պէլվիլի մէջ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

29 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

120, Պուլվար Պէլվիլ, 120 Մեթրօ Պէլվիլ

Կը խօսի Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայաստանը եւ մենք

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. «Ս. ՄԻՆԱՍԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ «ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ»

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18ԻՆ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ — ՓԱՐԻԶ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 25 Յունուար, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պոսիւէ, Փարիզ: Դասախօս՝ Պ. Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ. Նիւթ՝ «Դանիէլ Վարուժան»:

Հայ Մշակութային Միութիւն, ՄԱՐՍԷՅԼ

Գրական դասախօսութիւն

Նուիրուած Հայ Գրական դէմքերու ուսումնասիրութեան :

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 26 Յունուար, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին 5 Ռիւ տը Լ'Էքլիզ, Մարսէյլ: Կը խօսի Պ. ԼԵՒՈՆ ՄԵԼԻՏՈՍԵԱՆ Ռուբէն Զարդարեանի մասին:

ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԴԵՐԱՍԱՆ ՍՈՒՐԷՆԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

ՍԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ ԵՒ ԾԱՆՕԹ ՈՒԺԵՐՈՒ

12 Փետրուար, կիրակի ցերեկ ժամը ճիշդ 3ին

Théâtre Renée Maubel*ի մէջ*

Թիւ 4 à 10 Rue de L'Orient, Paris (18) Metro Blanche *կամ* Abbesses

ԿԸ ԲԵՄԱԴՐՈՒԻ Պ. ՊՌՕՇԵԱՆԻ ԱՍՕ ԵՒ ՎԱՐԴԻԹԵՐ

(երաժշտական տրամ 4 արար)

Ընտիր նուագախումբ ղեկավարութեամբ Պ. ՌԱՖԱՅԷԼԵԱՆԻ:

Այժմէն փութացէք ապահովել ձեր տոմսակները: Մուտք՝ 8, 10, 15 եւ 20 ֆրանք: Տոմսերը կը ծախուին՝ նպարատուն ՀՐԱՉԵԱՆ, 6, Rue Lamartine, Paris, ԱՐԱՐԱՏ, ՔՈՆՍԹԱՆԹԻՆՕՊԼԸ, ՇԻՐԱԿ նպարատուները, Rue Trèvise: Գրատուն ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ, եւ «ՅԱՌԱՋ»ի ու «ԱՊԱԳԱՅ»ի խմբագրատուները:

Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութեան վիճակախաղը

Տեղի պիտի ունենայ պարանցիկ ցերեկոյթով մը 5 Փետրուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 8 բիւ Պօսիւէ, Բարեգործականի սրահին մէջ:

Մէթրօ Կառ տիւ Նոռ և Փուասոնիէռ

Կը նուագէ «Եփրատ» նուագախումբը՝ ղեկավարութեամբ Պ. ՕՆՈՍԵԱՆԻ: Վիճակախաղի տոմսերը պիտի ծառայեն մուտքի համար:

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԵՑԷՔ,

Բաժանորդագրեցէք

«ՅԱՌԱՋ»ին

Նոր բաժանորդներ: Սկսած ղրկել.--

Փարիզ (13), Պօտ. Յունուար 1էն
ՍԷՆԹ ՈՒԷՆ Ս. Պ., » 1էն
ՄԻԼԱՆ, Տիկ. Վ. Կ., » 1էն
ՓԱՐԻԶ (3), Թուլ., » 1էն
ՊՌՈՆ, Ման., » 8էն
ՔՈՒՐՊԸՎՈՒԱ, Թ. Մ., » 8էն
ԱՐՏԷՇ, Ղ. Մ., » 12էն
ՄԱՍ ՏԻՒ ՔԱՍԵՐ, Ա. Զ., » 15էն
ՄՈՆԺԸՌՈՆ, Տիկ. Ա. Մ., » 15էն
ՍԱՑԵԱՆ, Դ. Մ., » 15էն
ԲՈՒԼՈՆ, Լ. Կ., » 15էն
ՓԱՐԻԶ, Կ. Մ., » 15էն
ԼԱ ԿԱՐԷՆ, Ս. Ս. » 20էն
ՓԱՐԻԶ, Տիկ. Լ. Ն. » 18էն
ԼԱՆՍԷՑ, Վ. Խ. » 18էն
ՓԱՐԻԶ(9), Վ. Ե. » 21էն
ԿԱՐՏԱՆ, Ս. Ե. » 22էն

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայր Վահան քահանայ Խոյեան, զաւակները, թոռները եւ ազգականները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն Գեր. Տիրայր վարդապետին, քահանայ եղբայրներու, Դպրաց Դասուն, եկեղեցիի հոգաբարձութեան եւ բոլոր անոնց որոնք անձամբ, նամակով կամ հեռագրով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին ողբացեալ երիցուհի ՀԱՄԱՍՓԻՒՌ ԽՈՅԵԱՆԻ մահուան առթիւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Անիէռ - Պուաքոլոմպի «Արամ» Ենթակոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Մատօեան, Թութճեան, Դաւիթեան, Պալիկեանընտանիքներուն և պարագաներուն՝ ՄԻՆԱՍ ՏԱՑԻ ՄԱՏՕՑԵԱՆԻ մահուան առթիւ:

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme — PARIS (13)

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

29 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հայ Ակումբին մէջ

1 Bld. Carnot,

Թատերական եւ գեղարուեստական բաժին՝ ղեկավարութեամբ ու սուցչուհի Տիկին ՕՖ. ՔՐՄՈՅԵԱՆԻ: Տօնածառ, Կաղանդ Պապա, եւայլն

Մուտք՝ մեծերու համար 2 ֆր.:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ի նպաստ Շավիլի մատուռ - մանկապարտէզի բարեզարդութեան

Սիրայօժար մասնակցութեամբ Առնուվիլ - լէ - Կոնէսի Հայ Երիտասարդաց Միութեան:

Տեղի կ'ունենայ 29 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.45ին, Salle Patin*ի սրահը*, 114 Grand'rue, Chaville

Կը ներկայացուի «ԺԱՌԱՆԳՈՐԴԸ», (տրամ 5 արար), սրինգի ... ջութակի ընկերակցութեամբ: Վարագոյրը կը բացուի ճիշդ 8.45ին

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Առնել օթօպիւս թիւ 1 եւ իջնել Chaville ancienne Mairie :

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 26 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
JEUDI 26 Janvier 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3948 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԻՒՆԱԹԱԹԱԽ ՍՊԱՆԻԱՆ

— oo —

Աւելի քան մէկ ամսուան կատաղի կռիւներէ վերջ, Սպանիոյ ազգայնականները արդէն հասած են Պարսելոնայի դուռներուն առջեւ, աջակցութեամբ մարոքեան եւ իտալական վաշտերու :

Քաղաքը ինկած է արդէն, կ՚ըսէին երէկ : Ոչ, պաշարուած է միայն, — կը հաւաստէին ուրիշ աղբիւրներ : Դիմադրութիւնը պիտի շարունակուի մինչեւ ծայրը :

Ո՛ր պարագան ալ ճիշդ ըլլայ, կարելի չէ ժխտել անողոք իրականութիւնը.— Եղբայրասպան պատերազմը պիտի շարունակուի անխնայ : Տակաւին քաղաքներ պիտի կործանին, ամբողջ տարածութիւններ պիտի դառնան աւերակ եւ երիտասարդներու, նոյնիսկ մանուկներու եւ կիներու դիակները բուրգեր պիտի կազմեն, մինչեւ որ...

Մինչեւ որ միջազգային աշխարհակալութեան ապետները իրենք բարեհաճին ազդանշան մը արձակել, կասեցնելու համար ահաւոր սպանդը,— կատարեալ ողջակէզ :

Արդարեւ, թէեւ քաղաքացիական, բայց իրականին մէջ միջազգային ճակատամարտ մըն է որ կը մղուի Տօն Քիշոթի հայրենիքին մէջ :

Անշուշտ երկու կողմերն ալ տեսակէտներ ունին, ինչպէս եւ փառասիրութիւններ եւ հայրենասիրական ծրագիրներ :

Բայց եւ այնպէս, դժուար թէ այսքան երկար տեւէր — մօտ երեք տարի — եւ այսքան քամնելի հանգամանք ստանար սպանիական պատերազմը, եթէ ամէն բան իսկապէս կախում ունենար բուն Սպանիոյ ժողովուրդին կամքէն :

Քաղաքական եւ կայսերական հաշիւներ, տնտեսական կամ վարդապետական տենչեր, վերջապէս այս կամ այն աշխարհակալութեան հետ կապուած խաղեր հետզհետէ խորացուցին վիհը, սրեցին կիրքերը, շլացուցին աչքերը : Եւ, մէկ տարիէն միւսը, տեղական համարուած ընդհարումը վերածուեցաւ կանոնաւոր պատերազմի մը, միշտ սպառնալով կայծեր արձակել նաեւ սահմանէն անդին, ծովու թէ ցամաքի վրայ :

Ընդհարման առաջին տարին, կը թուէր թէ «դրսեցիները» շատ ալ չեն հետաքրքրուիր :

Մինչդեռ, պատերազմին երկարաձգումն անգամ կ՚ապացուցանէ թէ շատ բան, եթէ ոչ ամէն բան սարքուած էր դուրսէն : Երկու կողմերն ալ կանուխէն ստացած էին ոչ միայն մասնաւոր հրահանգներ եւ ծրագիրներ, այլեւ ահագին քանակութեամբ զէնք ու ռազմանիւթ, պաշար եւ հանդերձանք :

Եւ այդ բոլորը կը ծառայէին — դեռ կը ծառայեն — ոչ միայն ապահովելու աջին կամ ձախին յաղթանակը, այլեւ փորձելու արդիական զինարուեստի նորագոյն արտադրութիւնները :

Մէկը իր թնդանօթներուն տարողութիւնը կը փորձէր, միւսը՝ իր սաւառնակներուն եւ օդանաւերուն թռիչքը, երրորդը՝ ռումբ մը, քիմիական նիւթ մը :

«Խե՛ղճ հայ ժողովուրդ»,— կ՚աղաղակէր սպանիական թերթ մը, տարիներ առաջ, երբ հայաջինջ սարսափներուն արձագանգը հասած էր մինչեւ Պարսելոնա եւ Մատրիտ :

Ի՞նչ բառ գործածէինք մենք այսօր,— ցիրուցան մնացորդները հալածական ժողովուրդի մը, ի տես այն ահռելի սպանդին որ կը կատարուի Սպանիոյ մէջ, երկու թշնամի բանակներու բաժնուած Սպանիացիներու միջեւ...

Մանաւանդ որ, այս արիւնալից ողբերգութիւնը կը կատարուի ոչ թէ հեռաւոր, խաւարակուռ Ասիոյ խորերը, այլ քաղաքակի՛րթ, լուսաճաճանչ Եւրոպայի պողոտաներուն վրայ :

Դեռ ուրիշ եղերական նմանութիւն մը եւս՝ երկու ողբերգութեանց միջեւ :

Ինչպէս հայկական ջարդերուն ատեն, այսօր ալ «մարդասէր» Եւրոպան ու Ամերիկան իրար անցած են, փախստականները խնամելու, մանուկներուն կաթ, մայրերուն հաց, անկարներուն դեղ ու դարման ճարելու համար :

Մինչդեռ, հաւաքական եւ իսկապէս մարդասիրական կամք մը բաւական էր, չարիքը արմատէն կանխելու համար : Ե՛ւ մէկ ե՛ւ միւս պարագային...

Ուրեմն, արիւնը պիտի հոսի տակաւին, մինչեւ որ ուժասպառ իննայ կողմերէն մէկը :

Իսկ բոլոր երեւոյթները կ՚ապացուցանեն թէ այդ մէկը պիտի ըլլայ ոչ թէ ազգայնականը, այլ հանրապետականը, քանի որ անոր աջակիցները ամէնէն վճռական եւ գործօն դիրքը բռնած են, ապահովելու համար իրենց ուղեկիցին յաղթանակը :

Անոնք նոյնիսկ սպառնալիքներ կ՚ուղղեն, այս ճամբուն վրայ, յետաձգելով այլապէս բարդ խնդիրներու քննութիւնը :

Փաստ է որ Մուսոլինի կը դժկամակի բանակցիլ Ֆրանսայի հետ, սպասելով սպանիական պատերազմի վախճանին : Եւ, միեւնոյն ատեն անձկութեամբ կը հսկէ, որպէսզի որ եւ է միջամտութիւն չփորձուի :

Վախճա՞նը,— ենթադրելով որ պատերազմը այլեւս պիտի չերկարաձգուի, Պարսելոնայի անկումէն վերջը :

Օրուան վարիչները այս վրդովիչ հարցականը կ՚ուղղեն իրարու, միշտ մտատանջ՝ գալիքի մասին :

Մուսոլինի պիտի քաշէ՞ իր զօրքը, երբ Զօր. Ֆրանքօ նուաճէ ամբողջ Սպանիան, իր նախընտրած կարգուսարքը պարտադրելու համար : Իսկ եթէ դժկամակի՞... Ֆրանսան կրնա՞յ հանդիստ մնալ, տեսնելով մրցակից ուժի մը տիրապետութիւնը իր կայսերական հաղորդակցութեանց ճամբուն վրայ :

Հարցեր են ասոնք, որ շատ աւելի կը զբաղեցնեն մեծերու միտքը, քան ամբողջ ժողովուրդի մը արիւնաթաթախ եղբայրասպանութիւնը :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՐՍԵԼՈՆԱՅԻ ԱՆԿՈՒՄԸ ՄՕՏԱԼՈՒՏ

500,000 փախստականներ դէպի Ֆրանսա

— oo —

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ՁԵՌՔ ԱՌՆՈՒԵՑԱՆ

— oo —

Սպանիոյ ազգայնական բանակին յառաջապահները, որոնք միայն տասը քիլոմեթր հեռու էին Պարսելոնայէն, քաղաքին արուարձանները մտան երեքշաբթի գիշեր ժամը 10.50ին : Երէկ, չորեքշաբթի, ամբողջ բանակը քաղաք մտած պիտի ըլլար հանդիսաւորապէս : Հանրապետական կառավարութեան անդամները քաղաքէն հեռացան անծանօթ ուղղութեամբ, անօգուտ համարելով դիմադրութիւնը : Ազգայնական հրամանատարին զօրքը արագօրէն յառաջ խաղաց դէպի ծովեզերեայ դաշտերը, առանց դիմադրութեան հանդիպելու, օգտուելով այն խրամներէն զորս փորած էին հանրապետականները, ցմահ դիմադրելու համար : Արդէն ճերմակ դրօշներ կը ծածանէին արուարձաններու պատուհաններէն եւ շատ մը տանտիրուհիներ տաք կերակուրներ պատրաստած էին, յաղթականները դիմաւորելու համար : Գլխաւոր պահակները իրենց դիրքերէն հեռացան ազգայնական յառաջապահներու ժամանումէն առաջ : Նահանջը չափազանց արկածալից էր, որովհետեւ ազգայնական օդանաւերը անընդհատ կը ռմբակոծէին : Ահռելի էր փախստական բնակիչներու վիճակը, մանաւանդ որ հրդեհ ալ ծագած էր քաղաքին յառաջապահ դիրքերուն վրայ : Ազգայնական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ հանրապետականները չէին կրցած օդը հանել Կարտոնէր եւ Լիօպրէկատ գետերուն կամուրջները, որով յառաջխաղացութիւնը աւելի արագ եղաւ քան կը սպասուէր : Կառավարութեան անդամներուն հետ փախան նաեւ պետական պաշտօնեաները : Բանուորական վաշտերու կողմէ փորուած խրամները կէս մնացած էին եւ հանրապետական զինուորները ժամանակ չէին ունեցած տեղաւորուելու : Հանրապետական զօրքին մեծագոյն մասը քաղաքին հիւսիսակողմը քաշուեցաւ, վերջին դիմադրութիւն մը կատարելու համար հաւանաբար Կերոնայի շուրջը, որ չէր ինկած :

Ազգայնական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ 40,000 հոգի մեկնած էին Պարսելոնայէն, դիմաւորելու համար յաղթականները, երբ քաղաքին անկումը ժամերու խնդիր էր այլեւս : Հազարաւոր երիտասարդներ առտուն կանուխ ճամբայ ելած էին հեծելանիներով : Հազարաւոր բեռնատար կառքեր պատրաստուած են, ուտելիք հասցնելու համար պաշարուած քաղաքին : Շոգենաւեր ալ ճամբայ ելած են դէպի Պարսելոնա : Ազգայնական կառավարութիւնը արդէն նշանակած է այն պաշտօնեաները որոնք պիտի կառավարեն քաղաքը եւ Քաթալոնիոյ նահանգը : Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կ՚ըսէ թէ բանակին յառաջխաղացութիւնը այնքան սրընթաց էր որ, հանրապետականները ժամանակ չունեցան դիմադրութիւնը կազմակերպելու : Արդէն պաշարուած եւ ինկած էին Մանրէզա քաղաքը եւ շրջակայ գիւղերը, որոնք շատ կարեւոր դիրքեր կը կազմեն : Արշաւողները կը յառաջանային երեք թեւերով, առաջնորդութեամբ Մարոքցի եւ իտալացի զինուորներու : Ճակատամարտը կը տեւէ 33 օրէ ի վեր :

Աւելորդ է ըսել թէ ծանրակշիռ հանգամանք մը կը ներկայացնէ փախստականներու խնդիրը, ոչ միայն Սպանիոյ, այլեւ Ֆրանսայի համար, ուր ահռելի խուժումի մը կը սպասուի, 1,500,000էն մինչեւ 2,000,000 : Ամէն պարագայի մէջ, կէս միլիոնէն պակաս չի կրնար ըլլալ փախստականներուն թիւը :

Վերջին չորս օրերու ընթացքին 120,000 նոր փախստականներ խռնուած էին հանրապետական Սպանիոյ խնամատարութեան առջեւ : Ասոնց 50,000ը մանուկներ են, 12 տարեկանէն վար : Քաղաքին անկումէն առաջ, հեռագիր մը կը հաղորդէր.

— «Կացութիւնը յուսահատական է. օգնութեան հասէք : Ծծկեր երախաներ կը քամեն դատարկ ստինքներ : Մատաղատի երախաներ կը ճռան անօթութենէն : Յուսահատութենէն խելագար մայրեր ի զուր կը ջանան զանոնք պաշտպանել օդանաւերու կրակէն : Շոգենաւ մը կը սպասէ Մարսէյլի առջեւ, փոշիացած կաթ, հաց, իւղ, լուբիա, բրինձ եւ ուրիշ անհրաժեշտ նիւթեր փոխադրելու եւ այս մանուկները անօթութենէ փրկելու համար» :

Անգլեւամերիկեան կոմիտէ մը կազմուած է, 100,000-350,000 ֆրանք հաւաքելու համար ի նպաստ այս մանուկներուն : Փարիզի մէջ ալ մեծ գումարներ կը հաւաքուին, միեւնոյն նպատակով : Ամերիկեան Կ. Խաչի վարչութիւնը շոգենաւ մը շաքար, սուրճ եւ խաղալիկներ ճամբայ հանեց : Անգլիական կառավարութիւնը 20 հազար ոսկի ղրկեց միջազգային նպաստամատոյց յանձնաժողովին :

Արտակարգ տնօրինութիւններ սահմանագլուխին վրայ

— oo —

Սպանիոյ հանրապետական կառավարութիւնը ֆրանսական կառավարութեան դիմելով, հարցուց թէ կարելի՞ է 150,000 փախստականներ ընդունիլ : Արտաքին նախարարը վերապահ դիրք մը բռնեց, բացատրելով թէ Ֆրանսա ի վիճակի չէ այդքան բազմաթիւ փախստականներ հիւրընկալելու եւ թէ արդէն բաւական դժուարութիւններ ծագած են, իբրեւ հետեւանք միջազգային կամաւորներու ընդունելութեան : Բայց, մարդասիրական պարտակա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱԶԱՏ ՆՈՒԱԳ Ի ՓԱՐԻԶ...

— • —

Անգամ մը եւս հաստատուեցաւ, — մէկ ժամ ազատութիւն վայելենք, ամբողջ աշխարհ մը կը լեցնենք մեր վիշտերով, երգերով, փառքերով եւ ... *ռէքլամ*ներով :

Այն ատենն որ, ժամն ալ անցնի, մեր հոգը չէ :

Radio - 37 միայն **45** վայրկեան սահմանած էր հայկական գաղութին, երեքշաբթի գիշեր, ժամը **9 — 9.45** :

Իրականին մէջ «Հայկական» ձայնասփիւռը բանեցաւ մինչեւ **10.15** :

Շա՞տ է այսքան մը «օրինազանցութիւն» ժողովուրդի մը համար, որ մինչեւ այս լպրծուն պողոտաներն ինկաւ Սիփանի սարերէն եւ Եփրատի ափերէն, «ազատութի՛ւն» երգելով :

Կը թուի թէ անթելի վարչութիւնն ալ ըմբռնած էր որ մեր ճակատագրին թելը իր բնական ճամբէն շեղած ըլլալով, կարելի չէր ճիշդ հաշիւ բռնել նոյն իսկ անթելի կամ «տխաք»ի վրայ :

Նոր աշխարհ մը բացուած էր իրենց առջեւ, եւ հայկական բաժնին կազմակերպիչը, Պ. **Riera,** ամենայն բարեացակամութեամբ յանձն առած էր մեքենան, արձանագրելու համար ինչ որ շահեկան կը համարուէր : Ինչ որ մթնոլորտ կրնար ստեղծել :

Թէեւ պատահաբար իմացուած եւ կազմակերպուած — մէկը միւսէն լուր չունէր — ինքն իր մէջ ամբողջութիւն մը կը կազմէր հայկական բաժինը, երեքշաբթի գիշեր :

Միւս ազգերու յայտագիրը կը սկսէր իրենց ազգային քայլերգով : Հայկականն ալ սկսաւ ընկեր Բենոյի սրինգով, որ միշտ կը կրկնուէր, իբրաքանչիւր գլուխի վերջաւորութեան :

«Որփորթ»ին կազմակերպիչը ամփոփ գիծեր հաղորդեց Ֆրանսայի հայ գաղութականութեան համրանքի եւ կացութեան մասին, օգտագործելով *Յառաջ*էն եւ ուրիշ աղբիւրներէ քաղած տեղեկութիւնները :

Եւ ահա դղրդագին ծափեր «Միւթիւալիթէ»ի մէկ սրահէն, ուր անթելի ներկայացուցիչները գացեր էին «Անուշ»ի ներկայացումը արձանագրելու :

Համբարձում եայլա, եայլա ջան եայլա,
Մէր օրեր եայլա, եայլա ջան եայլա :

Ապա յայտարարութիւններ՝ Ա. Չօպանեանէ, Ա. Պարթեւեանէ, հայկական բանահիւսութեան եւ երաժշտութեան մասին :

Հայկական եղանակ մը եւս.— եւ Յատիսեանն է որ կը խօսի, յայտնելու համար հայ ժողովուրդին երախտագիտութիւնը հիւրընկալ երկրին, եւ անհուն կարօտը՝ վերադառնալու հայրենիք :

(Որոշած ըլլալով առանձին հրատարակել ամբողջ նկարագրութիւնը, այստեղ կ՚արձանագրենք միայն զանազան գիծեր) :

Նորէն սրինգ, եւ այս անգամ ձայնը կուգայ Սեվրի Մուրատեան վարժարանէն :

— Ո՞ւր սորված ես ֆրանսերէնը, կը հարցնէ անթելի ներկայացուցիչը :

— Երուսաղէմի մէջ, Ֆրէրներու դպրոցը սորվեցայ, հիմա Ֆրանսա եկած եմ, հայերէն սորվելու ...

Փարիզի Հայոց եկեղեցին ենք.— Դպիրները կ՚երգեն եղանակ մը Հաղորդութեան արարողութենէն :

Եւ ահա հայերէն - ֆրանսերէն ասուլիս մը՝ Համալսարանական Ոստանէն : Յետոյ,—

Սօնա եար, Սօնա եար
Սօնա սիրուն, Սօնա եար ...

— Օր. Աստղիկն է, ո՞ւրկէ ուր...

Այս անգամ ձայնը կուգայ Ալֆորվիլէն : Պատանի մըն է որ կը բացատրէ առոյգ ֆրանսերէնով մը.

— Վեց տարեկանին հոս եկայ... Հիմա **21** տարեկան եմ... Մենք շինեցինք այս տուները... ծնողքիս հետ հայերէն կը խօսիմ, եղբայրներուս հետ՝ ֆրանսերէն :

Երկու հայկական «տխաք»եր Ալէմշահէն.

Խումար պաղէ երեսաց ,
.. ..
Քաղհան կ՚անեմ, հօ բարով ...

Բարեգործական, ֆրանսահայ կամուրներ, մէջ ընդ մէջ սրինգ : Եւ... «Յառաջ»ի տպագրական մեքենան է որ կը թաւալի :

Քանի մը հարց - պատասխանի :

Ու վերջապէս, Տիկին Գեւոնեանի թրթռուն ձայնն է որ կը սարսռայ տպարանին խորէն, Տարօնի սարերէն.

Պաչ մը տուր, մարդ չիմանայ ...

Շնորհակալութի՛ւն **Radio - 37**ի վարչութեան :

ՎԱՀԷ

ԳԱՂՏՆԻ ԱՇԽԱՏՈՂ ՀԱՅԵ՞Ր ԿԱՆ

Թունդ ազգայնական թերթ մը, «Լը Ժուռ Էքօ տը Փարի», խօսելով օտարականներու «առեւտրական տոմս»ի օրէնքին գործադրութեան վրայ, հետեւեալ խնդիրը կը յուզէ.

— «Ոստիկանութիւնը ի՞նչպէս երեւան պիտի հանէ օտար գաղտնի առեւտրականները *որոնցմով վարակուած է մեր երկիրը : Օրինակ մը՝ հազարի մէջէն : Մարսէյլի մէջ կան, եթէ քաղած տեղեկութիւններս ճիշդ են, 61 կօշիկի գործարանատէրներ, ցուցակագրուած :* Արդ, 190 օտար գործարանատէրներու ստոյգ ցանկ մը երեւան հանուած է, մեծ մասով Հայեր, որոնք գաղտնի կը բանին : Աւելի քան երկու տարիէ ի վեր ձեռնարկներ կատարուած են բոլոր վարչական իշխանութեանց մօտ, որպէսզի ասոնք հպատակին Ֆրանսացի գործարանատէրներու յատուկ օրէնքին : Անօգուտ : Ուղղակի եւ անուղղակի տուրքերու վարչութիւնները, ոստիկանութիւնը, աշխատանքի տեսչութիւնը անկարող են այս անբաղձալիներու խորամանկութեան, խարդախութեան առջեւ : Իրողութիւն մը կայ մէջտեղը,— այս օտար գործարանատէրները (փաբրիքան) օրական 2000 զոյգ կօշիկ կը շինեն : Պարկեշտ առեւտրականը ի՞նչպէս կրնայ պայքարիլ այս մարդոց դէմ որոնք շաբաթը 60, նոյնիսկ 66 ժամ կը բանեցնեն իրենց հայրենակիցները, հացպանիրի աշխատավարձքով, որոնք ոչ ընկերային ապահովագրութիւն կը վճարեն, ոչ արձակուրդ, ոչ ընտանեկան նպաստ, ոչ գործառնութեան տուրք եւայլն, որոնք յաճախ չեն վճարեր ապրանքը հայթայթողներուն ալ և խառն ի խուռն կը բանին զանազան վայրերու մէջ զորս կը պարպեն, վտանգի առաջին ազդանշանին վրայ : Այս բաները տեղի կ՚ունենան Մարսէյլի մէջ. բայց Փարիզի մէջ ալ պակաս չեն : Օտար առեւտրականի տոմսը կրնայ աքանչելի պաշտպանութիւն ընծայել Ֆրանսայի վաճառականութեան համար, պայմանաւ որ նախ երեւան հանուին գաղտնի բանող անբաղձալիները» :

— oo —

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻ երեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, արտաքին նախարարը պատասխանելով Իրանի մասին եղած ակնարկի մը, յայտարարեց.— «Ֆրանսա խորապէս կը ցաւի պատահած թիւրիմացութեան համար եւ կը բաղձայ որ փարատի : Կառավարութիւնը ամէն ջանք պիտի թափէ վերահաստատելու համար բարեկամական յարաբերութիւնները որոնք միշտ միացուցած են եւ պիտի միացնեն երկու երկիրները» (ծափեր) :

ԻՄ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻՑ ԻՆՁ ՀԵՏ ԹՂԹԱԿՑՈՂ ՀՆՉԱԿԵԱՆՆԵՐԻՆ

Սիրելի բարեկամնե՛ր,

Վերջին երկու տարիներում դուք քանիցս ինձ հարցրել էք թէ ինչո՛ւ չեմ գրում Հնչակեան թերթերում, գոնէ «Նոր Երկիր»ում, որ ամբողջ 10—12 տարի ապրել, սնանել եւ ժողովրդականութիւն է վայելել շնորհիւ իմ յօդուածների եւ այլ գրուածքների: Ինձ դիմել են նաեւ մի քանի Հնչակեան հրատարակութիւնների խմբագրութիւններ՝ խնդրելով, որ մասնակցեմ եւ աշխատակցեմ իրենց հրատարակութիւններին:

Ժամանակին եւ ամէն անգամ առանձին առանձին չեմ պատասխանել բոլորին եւ չեմ բաւարարել ձեր հարցասիրութիւնը, որ շատ բնական էի գտնում: Հնչակեան հրատարակութիւնների խմբագրութիւններին պատասխանել եմ սակայն ամէն անգամ, որ նրանցից հրաւէր եմ ստացել աշխատակցելու: Նրանց ասել եմ միշտ, որ որովհետեւ Հնչակեան մամուլը անկախ կուսակցական մամուլ լինելուց դադարել է և ըստ Գ. Միջազգայնականի հետ կայացած համաձայնութեան՝ Հնչակեան օրգանների խմբագրական կազմերի մէջ պէտք է նստած լինի մի համայնավար՝ գրաքննիչի դեր կատարելու համար, եւ, որովհետեւ այդ մամուլը զբաղուած է բոլշեւիկների գովքով, կորցրել է քննադատելու, ազատ արտայայտուելու ամէն կարողութիւն, աղաւաղում է փաստերը, ոտի տակ է առել հայրենիքի ազատութեան եւ ընկերվարութեան դատն ու գաղափարները բոլշեւիկեան վանդալականութիւնը ներկայացնելով՝ որպէս ընկերվարութիւն ու սարկութիւնը ներկայացնելով որպէս ազատագրութիւն եւ իր ընթերցողներին կերակրում է առատ սուտերով, որ ստացւում են բոլշեւիկեան աղբիւրներից, բոլշեւիկեան միջոցներով եւ բոլշեւիկեան հրահանգներով, դրա համար էլ հրաժարւում եմ Հնչակեան ոեւէ հրատարակութեան աշխատակցելուց, քանի այդ հրատարակութիւնները չեն վերադարձել իրենց մաքուր Հնչակեան ուղղութեան, որը ե՛ւ ցանկանում էք դուք բոլորդ:

Սոյնանման մի պատասխան էլ պիտի տայի ձեզ առանձին առանձին, եթէ յարմարութիւններ եւ միջոցներ ունենայի:

Վերջին անգամ միայն մի դիմում եմ արել «Նոր Երկիր»ի մէջ զետեղելով իմ «Փոթորկի օրերից» վէպը, այն էլ միմիայն շնորհիւ այն հինաւուրց բարեկամութեան, որ ունէի Բ. Վարազդատի հետ:

Այժմ, որ իմ յօդուածները երեւում դաշնակցական թերթերում եւ «Իմ Յիշողութիւնները» տպւում են «Հայրենիք» ամսագրում, ձեզանից շատերը ինձ իրենց գրած նամակներում զարմանք են յայտնում, որ ես, որ չեմ համաձայնւում գրել Հնչակեան թերթերում, ինչո՞ւ եմ գրում դաշնակցական թերթերում: Ձեզանից մէկը նոյնիսկ հարցրել էր, թէ արդեօ՞ք Դաշնակցական չեմ դարձել:

Որպէսզի երկար ժամանակ ձեզ հետաքրքրող հարցերը անպատասխան չմնան, ուղղում եմ ձեզ սոյն տողերը:

Քիչ վերեւ արդէն ասացի, թէ ինչո՞ւ Հնչակեան թերթերում չեմ գրում: Ասեմ հիմա, թէ ինչո՞ւ գրում եմ դաշնակցական թերթերում: Իմ եւ Դաշնակցութեան մէջ ընկերական որեւէ կապ չկայ, որովհետեւ դաշնակցական չեմ դարձել, բայց մի շատ կարեւոր, թերեւս ամենակարեւոր խնդրում ես Դաշնակցութեան հետ համաձայն եմ: Ես էլ նրան նման գտնում եմ, որ Հայաստան անկախ չէ, այլ տորում է Մոսկվայի կարմիր կայսերապաշտների ոտների տակ եւ այնտեղ ընկերվարական կարգեր չկան, այլ կայ մի սոսկալի բռնութիւն, որի շնորհիւ կաշկանդուած են անհատների եւ կազմակերպութիւնների ազատութիւնները, բռնաբարւում են մարդ անհատի խիղճն ու միտքը եւ հասարակութիւնները փոխւում են ստրուկների վոհմակի: Դաշնակցականների եւ ինձ նման են մտածում բոլոր ազատ մտածող մարդիկ, բոլոր ընկերվարականները, մեզ նման էր մտածում հանգուցեալ Կարլ Կաուցկին, Մարքսիզմի Պօղոս առաքեալը, մարքսիզմը ժողովրդականացնողը: Դաշնակցականների անկախ Հայաստան ստեղծելու, Թուրքիայից հայկական հողերը յետ ստանալու համար մղած պայքարին էլ կողմնակից եմ: Կողմնակից եմ նաեւ ռամկավարական սկզբունքներին ու կարգերին: Ո՛չ միայն բոլոր ազատ մտածող Հայերը, այլ ե՛ւ դուք, իմ սիրելի բարեկամներ՝ ունէք իմ տեսակէտներն ու հասկացողութիւնները:

Այս բոլորը ասելուց յետոյ, կարծում եմ, որ ո՛չ մի զարմանք պիտի չպատճառի ձեզ իմ դաշնակցական թերթերում գրելը

Խորհրդային կառավարութեան բազմաթիւ գործակալները, որոնց թւում եւ մի խումբ իրանց Հնչակեան համարողներ, մոլորեցնում են աշխատաւորներին, մանաւանդ Հայերին՝ իրենց ստայօդ եւ շինծու լուրերով: Նրանք ծառայեցնում են շատ միամիտների ռուսական կայսերապաշտութեան շահերին, մի կայսերապաշտութիւն, որ նպատակ ունի իրար դէմ հանել միեւնոյն ժողովրդի այլեւ այլ տարրերը՝ նրանց ազգային ուժերը եւ ինքնապաշտպանութեան վճռականութիւնը ոչնչացնելու եւ նրանց իր իշխանութեան տակ ձգելով ստրկացնելու համար, ինչպէս ստրկացրել է Ռուսաստանում ապրող բոլոր ժողովուրդներին, որոնց թւումնաեւ Հայերին: Խորհրդային կառավարութեան բազմագոյն, բազմազան եւ բազմաթիւ գործակալների սուտերը պարզելու եւ խորհրդային կեանքի իսկական կացութիւնը պարզաբանելու համար ամէն ազնիւ, անկաշառ եւ գիտակից մարդ պիտի չխնայի իր աշխատանքն ու ջանքերը: Դաշնակցական թերթերը ինձ միջոց են տալիս իմ տեսածներն ու լսածները պատմելու, ճշմարտութիւններ ասելու այն երկրի եւ այն կառավարութեան ճշգրիտ դրութեան մասին, որ այնքան ճարպիկօրէն ու եռանդուն կերպով թաքցնում են նոյն կառավարութեան բազմաթիւ վճարուած եւ անվճար գործակալները:

Ո՛չ միայն ես, այլ ե՛ւ իմ ընթերցողները շնորհակալ պիտի լինին, որ դաշնակցական թերթերը եւ անկուսակցական «Մշակ»ը տեղ են տալիս ո՛չ միայն իմ, այլեւ շատ ոչ-դաշնակցական գրողների ճշմարտութիւններ ասելու, որից խուսափում են Հնչակեան թերթերը: Այս վերջինները իրենց ստրկական հնազանդութիւնն ու կամակատարութիւնը հանդէպ Մոսկուայի բռնակալութեան հասցրել են այն աստիճանին, որ երբ համայնավարները, օր. Ամերիկայի համայնավար կուսակցութեան ղեկավարները, Հնչակեան այսօրուայ ղեկավարներին համարում են ստախօսներ, խաբեբաներ, խոստմնադրուժներ, Հնչակեան թերթերը ո՛չ մի պատասխան չեն տալիս, այլ շարունակում են լիզել իրանց ղեկավարներին հայհոյող համայնավարների ոտները:

Դաշնակցական թերթերում տպուած իմ յօդուածները ամէն տեղ, մանաւանդ խորհրդային երկիրների սահմանակից երկիրներում հետաքրքրութիւն առաջ բերին: Արտասահմանից շատ Հնչակեաններ, ցաւ յայտնելով հանդերձ որ Հնչակեան թերթերում չեմ գրում, միեւնոյն ժամանակ գոհունակութիւն են յայտնում, որ գոնէ դաշնակցական թերթերի միջոցով իմ ձայնս լսելի եմ անում նրանց եւ բոլոր ճշմարտութիւն փնտռողներին: Հնչակեան «Նոր Երկիր»ը արտատպում է իմ յօդուածները՝ նրանց հեղինակին կոչելով անվերապահ, անաչառ եւ ճիշդ տեսնող ու լսող մի մարդ: Շատ Հնչակեաններից իրենց գոհունակութիւնը յայտնող նամակներ եմ ստացել և Հնչակեանմիջատպատասխանատու գործիչ գրում է, որ «Մոսկվային մեր կուսակցութիւնը վաճառող Հնչակեան ներկայ շէֆերը իրար են անցել եւ ամէն ջանք գործ են դնում իմ գրածների տպաւորութիւնները Հնչակեան զանգուածների վրայից հեռացնելու եւ ինձ վարկաբեկելու»: Այս բոլորը ցոյց են տալիս միայն մի բան, այն, որ տարիներով խաբուած մարդիկ այլեւս չեն ուզում խաբուել, չեն ուզում վարդագոյն ակնոցներ գործածել, այլ ուզում են լսել ճշմարտութիւնը իրենց Հայրենիքի կացութեան մասին, կամենում են պարզ, իրենց սեփական աչքերով ու առանց ակնոցների տեսնել այն իրականութիւնը որի մէջ ապրում են բազմամիլիոն ժողովուրդները բոլշեւիկեան բռնակալութեան տակ:

Սրանից առաջ ուրիշ տեղ ասել եմ, որ ամբողջ Իրանում Հնչակեան թերթերից ստացւում են հազիւ մէկ մէկ կամ երկու երկու օրինակ, այն էլ ձրի, սակայն միայն Թեհրանում մօտ երեք հարիւր Հնչակեաններ եւ համակիրներ ստանում են (վճարով) «Ցաւաջ», «Յուսաբեր» եւ այլ դաշնակցական թերթեր: Ընթերցողները իրենց կարդացած թերթերում փնտռում են ճիշդ տեղեկութիւններ եւ լուսաբանութիւններ իրենց հետաքրքրող խնդիրների շուրջը, ծանօթութիւններ Հայերի կեանքի բոլոր երեւոյթների մասին, մինչդեռ Հնչակեան թերթերում ճարւում են միայն ու միայն «ովսաննա»ներ Ստալինեան բռնակալութեան հասցէին:

Իմ սիրելի բարեկամնե՛ր, եթէ մի քիչ ուշադրութեամբ քննէք սոյն հանգամանքը, պիտի հասկանաք, որ Հնչակեանները այլեւս չեն կամենում խաբուել իրենց թերթերի տուած ստայօդ լուրերով եւ իրենց ցանկալի ճշմարտութիւնը կամենում են ճարել դաշնակցական թերթերի մէջ: Որպէս Հնչակեաններ՝ նրանք կը կամենային ճշմարտութիւնը եւ իրենց հետաքրքրող հարցերի պատասխանը փնտռել իրենց կուսակցական թերթերում, բայց ի՞նչ անեն նրանք, երբ թէ թերթերը եւ թէ կուսակցութեան այսօրուայ ղեկավարները անվերապահօրէն ծառայում են խորհրդային կառավարութեան շահերին եւ ո՛չ թէ Հնչակեան դատին:

Արտասահմանում դժբախտաբար դեռ կան բազմաթիւ միամիտ Հնչակեաններ, որոնք կուրօրէն հետեւում են ռուսական կարմիր բռնակալութեան գործակալները եղող Հնչակեան այսօրուայ ղեկավարներին, որոնք դեռ մի քանի տարի առաջ ինձ հետ համաձայն էին եղել եւ բաժանել են իմ թշնամական տեսակէտները բոլշեւիկների մասին: Իմ թղթերի մէջ անձեռնմխելի պահած եմ բազմաթիւ նամակներ Հնչակեան այսօրուայ մոլի համայնավարներից, որոնք դեռ մի քանի տարի առաջ ինձ գրում էին, որ իմ բոլոր ասածները բոլշեւիկների մասին ճիշդ են: Այսօր գուցէ նրանք կ'ուրանան մի քանի տարի առաջ ինձ իրենց գրածների մասին, բայց երբ նրանց գրած նամակները կ'երեւան իմ «Յիշողութիւններ»ի մէջ, նրանց բոլորի իսկական դէմքը կը պարզուի իրենց այսօրուան միամիտ հետեւողների առաջ:

Առայժմ ձեզ ուրիշ ասելիք չունեմ, իմ սիրելի բարեկամնե՛ր, միայն խորհուրդ եմ տալիս ձեր շրջահայեցողութիւնը ուժեղացնել ու ձեր դեռ մութի մէջ խարխափող ընկերներին հասկացնել իրականութիւնը: Միեւնոյնն է, նրանք էլ մի օր ձեզ նման պիտի հիասթափուեն, բայց որքան հեռանայ հիասթափութեան ժամը, այնքան նա աւելի ուժեղ է դառնում:

ԳՐԻԳՈՐ ԵՂԻԿԵԱՆ

Թէհրան, 3 Յունուար 1939

ԱՐԴԻ ՈՒԿՐԱՅՆԱՆ

Թանի աշխարհագրական բաժնի աշխատակիցը, Կոպլէ, շարունակելով իր յօդուածը, որուն առաջին մասը տըւինք, այս անգամ կը ներկայացնէ արդի Ուկրայնան, ոչ թէ պատմական, այլ ցեղային ու լեզուական սահմաններուն մէջ.—

Ցեղային տեսակէտով՝ Ուկրայնան կը տարածուի աշխարհագրական այլազան շրջաններու մէջ, ու կը թուի թէ չէ կրցած երբեք միացնել ցեղային ու երկրային տարրերը աշխարհագրական - քաղաքական միակ եւ ներդաշնակ հանգոյցի մը մէջ: Երբ, պատերազմէն վերջ, հարկ եղաւ գծել ուկրայնական պետութեան մը սահմանները, դիմեցին դիւրին եղանակին,— «լեզուական սահմանները» ճշդելու ձեւին:

Նախապէս Ուկրայնան բաժնուած էր ռուսական եւ աւստրօ-հունգարական կայսրութեանց միջեւ: 1897ի ռուսական մարդահամարը, որու տեղեկութիւնները ազգութեանց մասին սխալ էին, Ուկրայնայի մէջ յատկապէս կը շատցնէր Փոքր-Ռուսերու թիւը, զանոնք ռուս համարելով, եւ ընդհակառակն կը պակսեցնէր Լեհերու թիւը: Վիէննայի կառավարութեան ազգութեանց քաղաքականութիւնը, որ կը մշակուէր Կալիցիոյ մէջ, վիճակագրական աւելի ճշգրտութիւն պահած է Ուքրէններու մասին:

Այսօր, գաղափար մը կազմելու համար Ուկրայնացիներու թիւի մասին, անհրաժեշտ է քննել հինգ պետութիւններու վիճակագրութիւնները:

Մոսկուայի կառավարութիւնը պաշտօնապէս կը ճանչնայ ուկրայնական ինքնավար հանրապետութեան մը գոյութիւնը երկրամասի մը վրայ, ուր կ'ապրի Խորհրդ. Միութեան բնակչութեան մէկ հինգերորդը: 451,731 քառ. քիլոմեթր տարածութեան վրայ կ'ապրին 33 միլիոն բնակիչներ, չորս հինգերորդը Ուկրայնացի, բովանդակ Եւրոպայի ուկրայնական բնակչութեան երեք չորրորդը: Գրեթէ անկարելի է ստոյգ թիւեր ունենալ այն Ուկրայնացիներուն մասին, որոնք կ'ապրին խորհրդային տարբեր երկիրներու, օրինակ՝ Դոնի, Վոլկայի, Քուպանի, մանաւանդ Սիպերիոյ մէջ, ուր, կարգ մը հեղինակներու համաձայն, ինքնաբերաբար Ուկրայնայէն գաղթած ու եկած հաստատուած Ուկրայնացիներուն թիւը կ'անցնի մէկ միլիոնը:

Ռուսեւլեհական սահմանին արեւմտեան կողմը, Ուկրայնացիները համախումբ կ'ապրին արեւելեան վոյվոտիաներու մէջ, Վոլխինիա եւ Պոլեզիա, եւ երեք հարաւային վոյվոտիաներու մէջ, Լվով, Սթանիսլավով եւ Տարնոպոլ: Պաշտօնական վիճակագրութեանց համաձայն, վերջին այս երեք վոյվոտիաներուն մէջ, որոնք կը կազմեն հին Կալիցիան, բնակչութեան 41 առ հարիւրը, ուրեմն 3, 367,000 հոգի, կը խօսին ոչ թէ լեհերէն, այլ ուկրայներէն:

Ուկրայնացիները կ'աճին կանոնաւորաբար, հարաւային այս բաժնին մէջ, արեւմուտքէն դէպի արեւելք: Արեւմտեան Կալիցիոյ մէջ կը բնակին 54,800 Ռութէններ, գրեթէ բոլորն ալ հարաւ - արեւելեան նահանգներուն մէջ: Կեդր. Կալիցիոյ մէջ՝ 1,288,000, ուր 20 նահանգներու բնակչութեան 81 առ հարիւրը կը կազմեն: Արեւելեան Կալիցիոյ մէջ 1, 924,000, ուր բացի Լվովէն, իրենց համեմատութիւնը վեր կը մնայ 50 առ հարիւրէն, ու կը հասնի 80—88 առ հարիւրի՝ արեւելեան նահանգներուն մէջ: «Արեւելեան Վոյվոտիա» կոչուած շրջանէն՝ Վոլխինիոյ մէջ Ուկրայնացիներուն համեմատութիւնն է 70 առ հարիւր, Պոզոլիոյ մէջ՝ 81 առ հարիւր: Իսկ Կրոդնոյի նահանգապետութենէն՝ Պրուզանիի մէջ 6,7 առ հարիւր, Բելսկի մէջ՝ 39,1 առ հարիւր, Պրէսթ-Լիթովսկի մէջ՝ 64,3 առ հարիւր, Կոբրինի մէջ՝ 79,5 առ հարիւր:

Ուրեմն, Ուկրայնացիները Լեհաստանի մէջ կը կազմեն «փոքրամասնութիւն» մը որ համախմբուած է արեւելեան եւ հարաւային մասին մէջ, հետզհետէ աւելի խտանալով այն շրջանին մէջ որ անկիւն կը կազմէ Չեխոսլովաքիոյ եւ Խորհրդ. Միութեան միջեւ: 1921ին, Լվովի, Սթանիսլավովի եւ Տարնոպոլի վոյվոտիաներուն մէջ կը բնակէին 2,750,000 Ուկրայնացի, Վոլխինիոյ մէջ՝ 1 միլիոն, Պոլեզիոյ, Լուպլինի եւ Կրաքովիոյ մէջ՝ կէս միլիոն: Եթէ բնակչութիւնը աճած է1921—1931 թուականներու աճումին համեմատութեամբ, այժմ Ուկրայնացիներուն թիւն է 2,400,000 կեդրոնական եւ արեւելեան շրջաններուն մէջ, 3,2500.000 հարաւային շրջաններու մէջ,— բայց Լեհաստանի Ուկրայնացիները իրենց թիւը կը հ[…] ունեն 7 միլիոն: Գալով իրենց բնակ[…] վայրերուն, անոնց սահմանները կա[…] րելի է ճշդել այն լեհական օրէնք[…] րով, որոնք Ուկրայնացիներուն իր[…] ւունք կուտան գործածել ուկրայն[…] կան լեզուն՝ կառավարական յար[…] րերութեանց եւ դատական գործե[…] համար, Վոլխինիոյ, Պոլեզիոյ, Ս[…] նիսլավովի, Տարնոպոլի եւ Լվ[…] վոյվոտիաներուն մէջ: Այս շրջան[…] րուն մէջ, 1934—1935, գոյութիւն[…] նէին 457 ուկրայնական նախակրթա[…] րան (1929 — 1930 ուսումն. տարե[…] ջանին՝ 790) եւ 2754 լեհեւուկրայն[…] կան նախակրթարան (1929—1930 ուսումն. տարեշրջանին՝ 2,366):

Կարպաթեան Ռուսիա, որ կը [...] վանդակէ ուկրայնական լեռնաշխ[…] հը եւ մաս կը կազմէ արդի Չեխոս[…] վաքիոյ, ունի 500,000 ռութէն բն[…] կիչ: Մաս մը Ռութէններ ալ կը բն[…] կին Հունգարիոյ մէջ: Վերջապէս Ռ[…] րայնա թեւ կ'երկարէ մինչեւ Ռում[…] նիա, ուր կը բնակին աւստրիակ[…] Պուքովինայի եւ ռուսական Պեսար[…] պիոյ Ուկրայնացիները: Եւ [...] 456,842 Ուկրայնացիներ կ'ապրին[…] բամարոսի մէջ, ըստ ռումանա[…] վիճակագրութեանց:

Եզրակացնելով, ուկրայնացի[…] ժողովուրդը մօտ 39 կամ 40 միլիոն[…] հասնի երկրի մը մէջ, որ թէեւ բ[…] նուած է հինգ պետութեանց մէջ[…] բայց կը համարուի ամբողջակա[…] Այդ է բուն Ուկրայնան, որու «զ[…] ղութները» կ'երկարին մինչեւ Կո[…] կաս եւ Ասիա: Եւ դեռ հարիւր հա[…] րաւոր Ուկրայնացիներ կան Միացե[…] Նահանգներուն մէջ,— ասոնք քաղա[…] քական մեծ դեր կը կատարեն ազգ[…] յին դատի տեսակէտով:

Նուազ դեր չեն խաղար Ուկրայն[…] բնական հարստութիւնները, որ[…] ազդեցութիւնը տեղի չունենար, [...] շուշտ, ի նպաստ գիտակցի այս ժո[…] վուրդին ազատութեան:

«Սեւ» Ուկրայնայի հարստութի[…] է հողագործութիւնը,— այս «սեւ [...] ղերը» մեծ մասամբ կ'իյնան Խորհ[…] Միութեան մէջ: Երբեմնի անծ[…] դաշտերը այսօր դարձած են ցորեն[…] րան ցորենի, վարսակի, գարիի, [...] խախոտի, եգիպտացորենի, հաճա[…] մօտ երեսուն միլիոն հեկտար տար[…] ծութեան վրայ: Եւ դեռ մէկ միլ[…] հեկտար տարածութեան վրայ կը [...] շակուի ճակնդեղ, շաքարի արդիւն[…] բերութեան համար (80 առ հար[…] շաքար կուտայ ուկրայնական ճակ[…] դեղը): Բազմաթիւ ջաղացքներու կ[…] քին հիմնուած են նաեւ ծանր արդ[…] նաբերութեան կայաններ: Դոնէցի [...] ծուխը կ'արտադրէ ելեկտրական [...] (ռուսական ածուխին 90 առ հարի[…] ուկրայնական է): Դնիէպրոստրոյի [...] հիմնուած է ջրաելեկտրակայան[…] 800,000 ձիու ուժով,— ժամանա[…] այստեղ էր որ Ուկրայնացին[…] թումբ կը կանգնէին Դնիէպրի վր[…] օգտագործելու համար գետին ջու[…] Կրիվոյ - Ռոկի հանքերէն Խորհ. Մ[…] ութիւնը կը ստանայ իր երկաթը[…] մանկանէզը (ուկրայնական այդ հ[…] քերը 60 առ հարիւր երկաթ եւ 95 [...] հարիւր մանկանէզ կը պարունակե[…] Վերջապէս Ուկրայնան է որ պողպ[…] կուտայ Խորհ. Միութեան, երկր[…] գործական գործիքներու շինութե[…] համար (ռուսական երկրագործակ[…] գործիքներու 70 առ հարիւրը կը [...] ուի ուկրայնական պողպատով): Վերջապէս Օտեսան իր նաւահանգ[…]

ՏԱՏԵԱՆ ԱՐԹԻՆ ՓԱՇԱՅԻ ԴԻՒԱՆԷՆ

Տատեան Արթին փաշան, «հին օրերու» հայ քրիստոնեան մեծագոյն դէմքերէն մին եղած է 19րդ դարուն: Իբր Թուրք պետական բարձրաստիճան պաշտօնատար, միակն է եղած, որ՝ իբրեւ վերջին շառաւիղը դարաւոր վերդատանի մը, ապրած է զուտ հայկական աւանդութիւններով, եւ ամէնէն աւելի մտահոգուած՝ իր ազգին ճակատագրով: Ուրիշներ ալ կային, Եգիպտոս, Լիբանան, եւ այլուր, որոնցմէ ոմանք հռոմէադաւան, որոնք իրենց կապը բնաւ չէին խզած՝ գիրենք ծնող ցեղին հետ, իրենց մինչեւ վերջին շունչը: Անոնց մէջ, Տատեան իսկի կը թուի մեծագոյնը: Խորհրդածութիւնները վերապահելով ուրիշ առիթի մը, հաճոյք մըն է ինծի համար ի լոյս ընծայել այսօր, իր նօթերը, զորս գրած է, (1856 — 1888): Փոքրածաւալ, ընտիր թուղթի վրայ գրուած, հրաշալի գրչութեամբ ու, իր իսկ ձեռքով նօթագրուած: Ահա՛ ճշգրիտ պատճէնը, շատ մաքուր աշխարհաբարով.—

ՀԱՅԿԱԶՆ ՀԱՊԷՇԵԱՆ

Ավ. (Աստուծով)

1856 Մարտ 2, Բ. Դուռը Թահրիրաթը հարինճիյէի երկրորդ վերատեսուչ անուանեցայ Աստուծով:

1857 Մարտ 3, Աստուծոյ տնօրինութեամբը Մօլտօ - Վալաքիա քոմիսէութեան պաշտօնի կոչուած Սաֆվէթ էֆէնտիին գաղղիերէնի առաջին քարտուղար անուանեցայ:

1858 Յունիս 10, ոստիկանութեան դուռը նոր բացուած Մէճլիսի Թահքիքի անդամ եղայ Աստուծով:

1859 Սեպտեմբեր 21, Քայմէի վերնալուն համար Պոլսոյ վրայ արտաքոյ կարգի հարկ դրուած ըլլալուն, Աստուծով նուաստս հարկապահանջ անուանեցայ:

1860 Մայիս 18, Ամենակալին օրհնեալ կամօքը Ռումէլիի քոմիսէր եղայ ընդ բարձր վերատեսչութեամբ Քըպրըըլը Մէհէմմէտ փաշա Եպարքոսի որոյ պաշտօնն էր Եւրոպիոյ Տաճկաստանի վիճակը քննել:

1860 Նոյեմբեր 19, Աստուծով դարձեալ Բ. Դրան Թարգմանութեան սենեակը մտայ:

1861 Օգոստոս 15, Օտէսա խրկուեցայ Աստուծով Ճէմիլ փաշային հետ Վ. Ալէքսանտր կայսեր գալուստը շնորհաւորելու համար ի դիմաց օգոստափառ Սուլթանին մերոյ:

1862 Յունիս 18, Փարիզու Օսմանեան դեսպանատան գաղղիերէնի Ա. քարտուղար անուանեցայ շնորհիւ Ամենազօր Արարչին որ պահեսցէ զիս ի չարեաց:

1866 Սեպտեմբեր 14, Վերադարձ ի Պոլիս եւ օրհնեալ կամօք տեառն երկրորդ անգամ եղայ անդամ Բ. Դրան Թարգմանութեան սենեակին:

1868 Ապրիլ 21, Աստուծով մուավին կոչեցայ Շուրայի Տէօվլէթի:

1868 Յունիս 8, Արարչին բարձր պաշտպանութեամբը եպարքոս Ալի փաշան, թէեւ կ'ատէր զիս՝ բայց պարտաւորուեցաւ Շուրայի Տէօվլէթի անդամ կոչել:

1872 Փետրուար 2, Աստուծով անդամ անուանեցայ ըսլահաթ քոմիսոնի ի Բ. Դուռն ընդ նախագահութեամբ եպարքոս Մահմուտ Նէտիմ փաշայի:

1872 Փետրուար 15, եղէ վերատեսուչ նոր էսհամի երկաթուղեաց Ասիոյ մնալով միանգամայն անդամ բարեկարգութեան ժողովոյն: Աստուած իմ բարերար պահեսցէ զիս ի նախանձու եւ ի զրպարտութեանց: Ապաւինեալ եմ Նմա:

1872 Մայիս 6, անուանեցայ անտառաց վերատեսուչ պահելով միանգամայն յիշեալ երկու պաշտօնը, այսինքն անդամութիւն բարեկարգութեան ժողովոյն եւ վերատեսչութեան թղթադրամոց Ասիոյ երկաթուղիներուն: Օրհնեա՛լ է Տէր, օրհնեա՛լ յաւիտեան:

1872 Մայիս 13, շնորհիւ բարերարին Արարչին կայսերական գանձուն խորհրդական անուանեցայ առաջին աստիճանին առաջին կարգաւ, պահելով միանգամայն անտառաց Բարձր վերատեսչութիւնը: Մեծ է Տէր, եւ նա է յատուկ պաշտպանն իմ:

1872 Օգոստոս 28, անտառաց վերատեսչութիւնը Շիրվանի Ռիւշտի Մէհմէտ փաշային անցաւ եւ ես մնացի միայն Միւսթէշար Մալիյէի Աստուծով:

1872 Հոկտեմբեր 17, վերին նախախնամութեան ամենաօրհնեալ կամօքը անտառաց եւ հանքերու ընդհանուր վերատեսուչ կոչեցայ: Աստուծոյ հզօր պաշտպանութեան եմ ապաւինեալ բարեխօսութեամբ Ամենասուրբ կուսին:

1873 Յուլիս 30, Բերայի եւ Ղալաթիոյ քաղաքապետ անուանեցայ վեցերորդ շրջանին նախագահութեամբ: Յուսամ Ամենակարող բարերար Արարչիս բարձրագոյն պաշտպանութեան, ապաւինեալ բարեխօսութեամբ Ամենասրբուհւոյ կուսին:

1873 Յուլիս 30, Բերայի եւ Ղալաթիոյ քաղաքապետ անուանեցայ վեցերորդ շրջանի նախագահութեամբ: Յուսամ Ամենակարող Բարերար Արարչիս Բարձրագոյն պաշտպանութեամբը՝ կատարեալ յաջողութեամբ վարել այս ամենածանր եւ դժուարացեալ պաշտօնը: Տէր է իմ Աստուած եւ ես ոչ երկեայց, զի՞ արասցէ ինձ մարդ: Յոյսս առ Աստուած է: Օրհնեալ է Նա յաւիտեան:

1874 Ապրիլ 6, Ցիշեալ Թաղապետութեան պաշտօնէս զրկուեցայ առանց բանաւոր պատճառի եւ առանց ուրիշ պաշտօնի, այլ միայն առ ի նախանձու մարդկան եւ մանաւանդ վասն ատելութեան եւ վրէժու Մեծ Եպարքոսի ոխակալ Հիւսէյին Ավնի փաշայի որ նուաստս կողմնակից համարեց Եպարքոս Մահմուտ Նէտիմ փաշայի որոյ ինք անհաշտ թշնամի է: Փա[…] կուտամ Արարչիս որուն պաշտպա[…] թիւնը միշտ երախտագիտութե[…] վայելած եմ եւ որ արդէն զատել[…] խայտառակեց: Եթէ Տէր ի մեր կ[…] է, ո՞վ իցէ մեզ հակառակ: Որ յու[…] ի Տէր, նա մի ամաչեսցի յաւիտեան[…] Օրհնեալ է Աստուած որ զիս չը պ[…] ձգէ թշուառութեան եւ յուսահատու[…] թեան մէջ: Փա՛ռք դարձեալ բարե[…] րիս:

1878 Փետրուար 23, Մե՛ծ ես [...] Տէ՛ր, եւ առնես սքանչելիս եւ [...] միայն ես Աստուած: Տեսէք իմ բ[…] րերար Արարչիս հրաշքն ու ողորմ[…] թիւնը որ ոչ միայն լիուլի զիս կ[…] բակրեց եւ յուսահատութեան մէջ [...] նաւ չձգեց, այլեւ իմ ոխերիմ թշն[…] միս մեծ եպարքոս Հիւսէյին Ավ[…] փաշային որուն տեսութեանը եր[…] գացած չէի, սիրտը կակղցուց եւ [...] օրը յիշեալ Եպարքոսին կողմէն պ[…] տաւոր հրամանագիր մ'եկաւ ինձ որ[…] զիս կանուանէ անդամ յանձնաժող[…] վոյ Ռումէլիի երկաթուղեաց ի պա[…] տօնատունն հասարակաց շինուածոց[…] Օրհնեա՛լ ես Աստուած իմ:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՃԱՄԲՈՒՍ ՎՐԱՅ

Կիրակի է եւ արեւոտ օր մը, ձմեռուան տխուր եղանակին հակառակ: Մարսէյլը տօնական օրերէն աւելին չիտակ օր արեւ տեսած չունի: Մշտատեւ անձրեւ եւ «միսթրալ»:

Քաղաքին ժխորէն դուրս ելած չեմ ամիսէ ի վեր: Այնպէս որ, ինչո՞ւ մեղքս պահեմ, գիւղը կարօտցեր էի, եւ ահա կուսակցական պարտականութիւն մը կը ստիպէ զիս որ հեռանամ մշուշի, մուխի ու ծուխի մէջ թաղուած քաղաքէն:

Այսօր քաղաքը հիւանդկախ մարդու մը տեսքն ու հմայքը ունի: Ես գիւղ կ'երթամ: Կը նստիմ յոգնած մարմինս կառքի մը մէջ: Չորս հոգի ենք անոր մէջ, օտարական միայն ես: Անոնք կը բարբառեն իրենց լեզուով, իսկ ես ալ մեր պատուական «Յառաջ»ը կը կարդամ, գլանիկ մը շրթներուս:

Փողոցներու մէջ բազմաթիւ կառքեր իրար կը հրմշտկեն, առաջ անցնելու համար:

Կիրակի ըլլալով, ժողովուրդը դուրս է թափեր, գործարաններու ծուխէն հեռու ազատ ու լիաթոք շունչ քաշելու համար:

Կը սուրայ մեր կառքը ազատ ճամբաներու վրայ: Ահա դաշտանկարը ձմրան, բնութեան այս ազատ գօտիին մէջ ամէն բան խորհուրդներու մէջ ընկղմած տրտունջ ունի կարծես: Նաչխուն տուներ, կղպուած պատուհաններով մենաստաններու կը նմանին: Արտերու մէջ քանի մը կենդանիներ եւ հաւեր ի զուր կ'որոնեն որ եւ է ճարակելիք:

Պաղ քամի մը կը շոյէ ականջներս, իսկ ես հաճոյքով կը դիտեմ արտին մէջ առու բացող երկրագործը բազուկները սօթտած, ան կ'երգէ հանդարտ ու անայլայլ: Մեր հայրենի հողին վրայ մեր տանջուած հողագործներն ալ երբեմն չէին եւ ուրախ երգերով իրենց կեանքը պարուրեցին, եւ երբեմն ալ դառն երգերով, որովհետեւ թշնամին անողոք էր եւ կը հարուածէր անխնայ:

Կը յաճեմ հոս, սիրելի «Յառաջ»:

Մեր կառքը կը յառաջանայ դէպի Էքս - ան - Փրովանս: Մայրի ծառերը իրենց մշտադալար հասակով կը վազեն մեր ետեւէն, կուժուրաւոր զով վերուն երկրպագելով: Լեռնակուտակ ամպեր կը տարածուին, կը փշրուին երկնասւաւանին վրայ: Բարակ անձրեւ մը կը սկսի թմթմալ: Ահա պառաւ մը դրան առջեւ կը բռնդռնայ, ղօթէ, կը նստի քոստած աթոռի մը վրայ եւ կը սկսի հեկեկալ: Ի՞նչ, ո՞վ գիտէ, ինչ ցաւեր ունի հէգ պառաւը:

Կը փոխուին տեսարանները, ու մենք կը հասնինք Էքս - ան - Փրովանս: Այսօր այս քաղաքին մէջ մեծ բազմութիւն կայ: Ձայնասփիւռները կը բանին:

Քուռ Միրապօն լեփ լեցուն է ժողովուրդով: Քիչ մը վերջ կատարելու ընդդրութիւն: Կը տեսնեմ երկու Հայեր որ ամբոխէն հեռու կը քալեն, տաք խօսակցութեան բռնուած:

Կը մտնեմ նեղլիկ փողոց մը դատարանին մօտ, պզտիկ հրապարակի մը վրայ կայ ֆրանսացի հռչակաւոր գրող Էմիլ Զօլայի կիսանդրին: Կը դիտեմ ուշի ուշով, սիրտս կ'ուռի ու ես մտովի կը տարուիմ այն դժբախտ հայրենիքը ուր մեր մեծերը հանգիստ կայան մը իսկ չունեցան:

Կը հանդիպիմ ընկեր Թիւֆէնքճեանին որ զիս կ'առաջնորդէ «Բեռի» խումբին «ծանօթ հասցէներուն»: Մեր եռանդուն ընկերներէն Գարեգինը իր խանութին առջեւ կը տեսնեմ եւ ահա բոլորն ալ հաւաքուած՝ կը մտնենք ժողովատեղին:

Մի քանի ընկերներով վեց քիլոմեթր հեռու գիւղ մը պիտի երթանք: Իրապէս հաճելի է գիշերային ճամբորդութիւնը:

Կը քալենք: Մեր Բաբալը լերան ճամբան ձեռք կ'առնէ շուտ տուն հասնելու համար: Ցակոբ, Խաչիկ եւ Գրիգոր ինձ հետ միասին կը քալենք գիշերուան մթութեան մէջ, ներհող գիւղն հասնելու համար:

Այդ օր լուսնկան իր ամբողջ հմայքներով կորսուած էր գորշ ամպերուն մէջ, ու մենք մութ գիշերին ոլոր մոլոր ճամբաներէ անցնելով եւ իրարու յուշեր պատմելով հասանք քնացող գիւղը:

Գիշերը կ'անցնի, ահա բարի առաւօտը կը դարձնէ: Գեղացիները գործի վրայ են, ջուր կը քաշեն հորէն, փայտ կը կոտրեն եւայլն: Ունինք դպրոց մը ուր կը դասաւանդէ Պ. Վահրամ: Բոլորն ալ գոհ են, միայն կը սպասեն նիւթական օգնութիւն իրենց հայրենակիցներէ, կարենալ պահելու համար դպրոցը:

Չորս ամիսէն աւելի էր որ իմ սիրելի գիւղս գացած չէի: Գացի կարօտս առի եւ կրկին մտայ քաղաքի ծխորին մէջ:

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

վեր կը նայի բազկատարած ու կ'ամոքիլ, զոր շինել տուաւ Ռիշլիէօյի դուքսը 1803էն 1814, Ուկրայնան կը դարձնէ Սեւ ծովու վաղուան նաւային մեծ պետութիւնը:

Ուկրայնայի լեհական հողերը այնքան արժէք չունին որքան ռուսական հողերը: Եւ սակայն Լեհաստանի ուկրայնական հողերուն վրայ կը բարգաւաճի ազնուական հողագործութիւն մը, այնտեղ գոյութիւն ունին նաեւ ալիւրի եւ շաքարի գործարաններ, հարուստ անտառներ եւ քարիւղի հորեր: Լվովի ճարտարարուեստը տնտեսական թանկագին նպաստ մըն է Լեհաստանի համար:

Ինչպէս աշխարհագրական տեսակէտով, նոյնպէս տնտեսական տեսակէտով՝ Ուկրայնան քաղաքական աշխարհը կը դնէ բարդ հարցերու առջեւ:

ԿՈՊԼԷ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԶԵԿՈՅՑ ՌՈՒՄԱՆԱՀԱՅԵՐՈՒ ԼԻԳԱԼԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ռումանահայ Միութիւնը հետեւեալ զեկոյցը հրատարակած է հպատակութեան դիմումներու առթիւ.—

Ռումանահայ Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը, պաշտօնի անցած հոկտեմբերին, կը շարունակէ իր աշխատանքները նպաստաւոր ելքի մը յանգեցնելու համար գաղթական հայութեան բարօրութեան հետ կապուած կարգ մը խնդիրներ, ինչպէս քաղաքացի դառնալու առթիւ դիւրութիւններ ապահովելու պարագան, առեւտուրի եւ աշխատանքի սեղմումներէն հայ տարրը մասամբ զերծ կացուցանելու խնդիրը, եւայլն:

Ինչ կը վերաբերի քաղաքացիութեան հարցին, առանց աւելորդ յոյսերու մղելու մեր ազգակիցները, Կեդր. Վարչութիւնս պարտք կը զգայ յայտնելու շահագրգռուողներուն թէ կառավարութիւնը որ այնքան լաւ կը ճանչնայ հայ ժողովուրդին դարաւոր շինարար կեանքը այս ասպնջական հողին վրայ եւ որ վստահ է նորեկներուն ալ ձեռներէց ու օրինապահ տարր մը հանդիսանալուն պիտի չզլանայ իր բարեացակամ վերաբերումը Հայոց կողմէ ներկայացուած հպատակութեան դիմումները քննելու առեն:

Հպատակութեանց նոր օրինագիծը որ օրէնքի ուժ կը ստանայ շուտով եւ որ հաւանաբար կիրարկութեան սկսի դրուիլ փետրուարէն՝ չէր կրնար անշուշտ որ եւ է բացառութիւն նախատեսել Հայերուն համար անոնց արտօնելով դիւրաւ հպատակ դառնալ, մանաւանդ որ Ռումանիոյ նոր սահմանադրութեան համաձայն եւս հպատակութիւնները անհատական կերպով տեղի կ'ունենան, ամէն մէկ անհատի պարագան անցնելով խորհրդարանի բովէն կամ խորհրդարանի բացակայութեան՝ հրովարտակ — օրէնքով:

Վստահ ըլլալով հանդերձ որ պետութեան համապատասխան օրկանները կարելի բարեացակամութիւնը պիտի ընեն Հայոց կողմէ եղած դիմումները քննելու առթիւ, Միութիւնս բնականաբար որ եւ է յանձնառութիւն չի կրնար ստանձնել թէ Հայոց կողմէ եղած բոլոր դիմումները պիտի ընդունուին առանց արգաւ պահանջելու, կամ թէ Միութեան մօտ արձանագրուած ազգայինները իսկոյն հպատակ պիտի ընդունուին:

Այսուհանդերձ Կեդր. Վարչութիւնս քանի մը օրէն պատկանեալ նախարարութեան կը ներկայացնէ ցանկը այն ազգայիններուն որոնք թղթածրար ունին արդէն դատական նախարարութեան մօտ իրենց թղթածրարներուն ճշտութեան կարգով, անգամ մը եւս խնդրելով որ զանոնք պարագայէ պարագայ քննած առեն պատկանեալ յանձնաժողովը բարեացակամ ըլլայ արժանի մասին, բան մը որ մեզ խոստացուած է գրաւոր ու բերանացի:

Ինչ կը վերաբերի անոնց որոնք դեռ դիմում բրած չեն ռումէն քաղաքացի դառնալու համար՝ անոնք կրնան ընել այդ դիմումը օրէնքին պահանջած ձեւակերպութեանց սահմանին մէջ, բայց Կեդր. Վարչութիւնս չի կրնար որ եւ է յանձնառութիւն ստանձնել անոնց բոլորին ալ նպաստաւոր ելքին համար:

Այսուհանդերձ Կեդր. Վարչութիւնս պիտի շարունակէ իր աշխատանքները խոստացուած բարեացակամութիւնը տեսական եւ լայն դարձնելու համար, միեւնոյն ատեն հետապնդելով իր միւս երկու հիմնական մտահոգութիւնները, հայ առեւտրականներու գործի իրաւունքի (ֆիրմա) խնդիրը, եւ հայ աշխատաւորներու աշխատանքի իրաւունքի պարագան (սակի հարց):

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ, պարբերաթերթ գրականութեան եւ արուեստի: Թիւ Ը. 1938 օգոստոս - դեկտեմբեր: Հրատ. Հայ Մտքի Տան: Աթէնք: Տարեկան բաժնեգին 40 ֆր. ֆրանք: Հասցէ.— Գ. Կասպարեան, 17, Rue Hadji Stamou, Dourghouti - Athènes (Grèce):

ՋՈՆ ԱՍՊԱՐԷԶԻ ՆԵՐԵՍՆԱՄԵԱԿԻՆ 1908 — 1938: Գեղեցիկ հատոր մը, «Ասպարէզ» շաբաթաթերթի երեսնամեակին առթիւ: 60 էջ, ճոխ եւ այլազան բովանդակութեամբ եւ պատկերազարդ:

ՓԱՐԻԶԻ

ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՇՈՒՐՋ

Փարիզի Հայոց Հոգեւոր տեսուչի փոխանորդ Տիրան վրդ. Ներսոյեան պաշտօնի անցնելէն ի վեր որոշ բարեկարգութիւններ սկսած է մտցնել ժամ կուէտի եկեղեցին գործերուն մէջ: Ինչպէս յայտնի է, ցարդ ամէն բան կեդրոնացած էր եկեղեցի քարտուղարին ձեռքերուն մէջ, ինչ որ բազմաթիւ դժգոհութիւններու տեղի կու տար:

Տիրան վրդ. նոյեմբերէն ի վեր կը հրատարակէ «Մեր Տունը» անունով ամսաթերթ մը, որ տեսակ մը տեղեկատու է՝ Փարիզի Հայոց եկեղեցին մէջ եւ շուրջ անցած դարձածներուն:

«Մեր Տունը»էն կը տեղեկանանք թէ ամենազօր քարտուղարին անհաշիւ իրաւասութեանց սանձ ու սահման մը դրուած է: Ահա՛ թէ ինչ կը գրէ թերթը.

—«Անոնք որ եկեղեցական ծիսակատարութեանց համար եկեղեցի կը դիմեն, կնունք, պսակ, թաղում եւն, կատարել տալու եւ այլ եկեղեցական խնդրոյ համար, յետ այսուհետեւ պիտի դիմեն Հոգեւոր Տեսչի փոխանորդին, այժմեան դիւանատան սրահին վրայ գտնուող Տեսչարանը, ամէն առաւօտ բացի կիրակիէն, ժամը 9 — 12: Փափաքելի է որ խնդրարկուները կէսօրէն առաջուան այս ժամերուն միայն ներկայանան յիշեալ ծիսակատարութեանց կարգադրութեան համար: Բայց անոնք՝ որոնց համար անկարելի է, սովորական գործի պատճառաւ, այդ ժամերուն գալ, եւ չեն կրնար իրենց փոխարէն ուրիշ մը ղրկել, (որ սակայն ամէն տեղեկութիւններ ունենայ եւ կարգադրութեանց համար լիազօր ըլլայ) ու կը փափաքին կէսօրէն ետք գալ՝ պէտք է առաւօտուն հեռախօսով ժամադրութիւն ուզեն՝ որպէսզի Տեսչի Փոխանորդը եկեղեցի գտնուի որոշեալ պահուն: Գործերու բարւոք ընթացքին համար յառաջակայ կը խնդրենք մեր վեհանձնեաններէն որ նկատի առնեն այս ծանուցումը եւ ըստ այնմ շարժին»:

Շնորհիւ այս նոր կարգադրութեան, առաջքը կ'առնուի զանազան անպատեհութեանց: Հոգեւոր Տեսուչի փոխանորդը բարեացակամ ազնիւ վերաբերում ցոյց կուտայ բոլոր դիմողներուն, նիւթական կարողութիւն չունեցողներուն պարագան բարեացակամութեամբ նկատի կ'առնէ եւ անհրաժեշտ կարգադրութիւնը կ'ընէ:

Կը տեղեկանանք թէ որոշ չափով թարմացած է նաեւ Փարիզի եկեղեցւոյ վարչութիւնը, որուն մէջ առնուած քանի մը երիտասարդ մտաւորականներ գործօն աշխատանք կը կատարեն եւ կը պայքարեն զանազան անձնականութեանց դէմ:

Կ.

ԿԱՐԵՒՈՐ ԿՈՉ

Հայ Գրագէտներու Բարեկամներ Ընկերակցութիւնը կը փութայ յայտնել հրապարակաւ եւ վերջին անգամ ըլլալով, թէ որոշած է իր 12րդ համարին նիւթական համարատուութեան մէջ տալ անուններն անոնց, որոնք տարիներէ ի վեր գումարներ կը պարտին իրեն, անփոյթ գտնուելով պատասխանելու եւ փակելու իրենց հաշիւները:

Խնայելով այդպիսիներուն անունները հրապարակաւ յայտնել, կը յիշենք առայժմ հեռաւոր քաղաքները, ուր կը գտնուին մեր պարտատէրները.— Աթէնք, Աղեքսանդրիա, Նիւ Եորք, Գահիրէ, Լոնտոն, Թաւրիզ, Նիս, Պուքրէշ եւ Պէյրութ:

Ահաւասիկ նոր պատեհութիւն մը մինչեւ վեց ամիս ցոյց տալու իրենց պարկեշտութիւնը, այլապէս տրուած որոշումը պիտի գործադրուի ցաւ ի սիրտ:

ՔԱՐՏՈՒՂԱՐՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ, 21 յունուար 1939

Յ. Գ.— Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել այս կոչը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Կոմունիստ երիտասարդութեան կազմութեան քսանամեակին առթիւ, Երեւանի մէջ լոյս տեսաւ ժողովածու մը, «Հայրենիքի սէրը», խմբագրութեամբ Գուրգէն Բորեանի, աշխատակցութեամբ հին ու նոր բոլոր գրողներուն,— Արազի, Ս. Զօրեան, Դ. Դեմիրճեան, Ն. Զարեան, Գ. Սարեան, Ս. Տարօնցի, Սարմէն, Ե. Շիրազ, Գ. Բորեան, Մ. Խերանեան, Գ. Հայրեան, Բ. Կարապետեան, Մ. Կորիւն, Վ. Արամունի, Հ. Թումանեան, Վէսպէր, Միրսա, Ա. Վարդանեան, Արաքս, Ստեփֆի, Թափուցեան, Ա. Թամազեան, Գ. Բէս, Ա. Շահէն, Ա. Գրիգորեան, Ա. Ցովհէփեան, Ա. Արաքսման:

*** «Խորհ. Հայաստան»ի մէջ (4 յունուար) խումբ մը արուեստագէտներ եւ երաժշտագէտներ կ'ողբան կորուստը Իոսիֆ Նատանովիչ Պասլեբի, զոր կ'անուանեն Ռուզիկ մականունով: Ռուզիկ աւարտած է Հայաստանի պետ. երաժշտանոցը, յետոյ մտած Լէնինկրատի երաժշտանոցը, աշակերտելով փրոֆ. Կուշնարեանի: Մանկութենէն կապուած էր հայ երաժշտութեան, կը գուրգուրար Կոմիտասի երաժշտական ժառանգութեան վրայ, մեծ եռանդով կը հետեւէր Ա. Սպենդիարեանի, Ռ. Մելիքեանի, Ս. Մելիքեանի, Ք. Կուշնարեանի երաժշտական ուսումնասիրութիւններուն, եւ ապացոյց հետաքննարկող էր ծառայել հայ երաժշտութեան: Հրաժեշտի այս գրութիւնը ստորագրած են Ցարօ Սահեփանեան, Ա. Տէր Ղեւոնդեան, Կ. Սառաջեան, Մ. Ա. Ղայեան, Կ. Զաքարեան, Զ. Վարդանեան, Ս. Գասպարեան, Կ. Մելիք Վրթանէսեան, Ա. Քոչարեան, Մ. Միրզոյեան, Մ. Մաշմանեան, Ռ. Թէրլէմէզեան, Ա. Տօնիկեան, Օ. Տէր Գրիգորեան, Գ. Լէկկէր, Ա. Մնացականեան, Գ. Բուդաղեան, Վ. Սամուէլեան, Ա. Գալստեան, Ա. Սաթեան, Գ. Միրզոյեան, Ե. Խոջոյեան, Օ. Բարսեղեան, Գ. Թառայեան, Հ. Սեպունի, Ռ. Սահեփանեան:

*** Լէնինկրատի Երաժշտանոցը այս տարի պիտի հրատարակէ երաժշտական հատընտիր հաւաքածոյ մը, որուն մէջ հայ երաժշտութեան բաժինը պիտի ունենայ վեց պրակ, (հայկական բաժնին խմբագրութիւնը յանձնուած է երաժշտագէտներ Ցակոբ Ցովհաննէսեանի եւ Ռուբէն Թէրլէմէզեանի):

*** Հայ երաժշտագէտներու առաջին համագումարին առթիւ, որ, ինչպէս գրեցինք, տեղի ունեցաւ Երեւանի մէջ, յունուար 7ին, Ռուբէն Թէրլէմէզեան կը ներկայացնէ հայ երաժշտութեան նուաճումները վերջին քսան տարիներու ընթացքին,— Երեւանի երաժշտական արուեստանոցը (1921), որ յետոյ դարձաւ Երաժշտանոց: Օփերայի եւ պարի թատրոնը: Կոմիտասի նուագախումբը: Երաժշտական զուրցներ Երեւանի, Լէնինականի, Կիրովականի մէջ: Երգի եւ պարի ժողովրդական խումբերը: Ռոմանոս Մելիքեան ուսումնարանը երաժշտական պրպտումներու համար: Սանդղագործութիւններ օփերայի, սէնֆոնիի, դաշնամուրի, ջութակի: Օփերաներ՝ «Քաջ Նազար», «Սասունցի Դաւիթ», «Լուսաբացին», «Անուշ» վերամշակուած, «Ալմաստ», «Սաֆօ», «Մարջան»: Արուեստի վաստակաւոր գործիչ Արամ Խաչատրեանի առաջին սէնֆոնին գնահատուած բովանդակ Խորհ. Միութեան մէջ:

*** Ալագեազի շրջանային կեդրոնին մէջ երկու տարիէ ի վեր կը գործէ քրտական պետական թատրոն մը, որուն գլխաւոր ուժերն են դերասանուհի Միրզոյէ Զարօն, դերասան Ռաշոյէ Քարամոն, Նաղոյէ Խաղեր եւ ուրիշներ: Վերջերս բեմադրեցին Շիրվանզադէի «Չար ոգին», Ֆուրմանովի «Խռովութիւնը», այժմ կը պատրաստեն թատրոնի ղեկավար Քաթոյէ Ջաւաթի «Լուրդա լուրը» եւ քիւրտ երիտասարդ թատերագիրներու գործերը:

*** «Խորհ. Հայաստան» (3 յունուար) կը գրէ թէ Երեւանի հեռախօսային սպասարկութեան մէջ երեւան հանուած է «հակայեղափոխական — վնասարարական խմբակ» մը,— այսպէս երբեւէ այդ՝ ամբաստանուելով 15ական տարի բանտարկութեան դատապարտուած են Վահան Սողոմոնեան, Խաչիկ Սեկոյեան եւ Վաղարշակ Օհանեան, իսկ 10ական տարի բանտարկութեան՝ Արշակ Համբարձումեան, Վարդան Ամիրեան, Ցակոբ Սիմոնեան եւ Իվան Գալիչին: Բոլոր անոնք բանտարկութեան շրջանը լրացնելէ վերջ 5 տարի զրկուած պիտի մնան քաղաքացիական իրաւունքներէ, պիտի գրաւուին նաեւ անոնց սեփականութիւնները:

ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ԱՐՏԱԳԱՂԹԸ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

Գերման ազգային դրամատան տնօրէնը Լոնտոնի միջկառավարական Յանձնախումբի վարիչ Ռուպլիի ներկայացուց ծրագիր մը՝ Գերմանիոյ Հրեաներու արտագաղթի մասին: Թէեւ այս ծրագրին մանրամասնութիւնները տակաւին հրապարակուած չեն, բայց կը հաւաստուի թէ Գերմանիա Հրեաներու արտագաղթը կը պայմանաւորէ այն առաջարկով, որ գերման արտածումները աւելնան տարեկան 40 — 45 միլիոն մարք: Այս գումարին կէսը պէտք է վճարուի կանխիկ դրամով, իսկ կէսն ալ ուրիշ միջոցներով, Թերեւս ապրանքի ներածումով: Տակաւին յայտնի չէ թէ գերման ծրագիրը կը պարունակէ՞ այն պայմանը, թէ արտասահմանի մէջ փոխառութիւն մը հրապարակ դրուի Հրեաներու արտագաղթը իրագործելու համար:

*** Ֆրանսայի գաղթային նախարար Ժորժ Մանտէլ արտօնեց, որ տասը հրեայ տարագիրներ մեկնին Կիւեանա: Անոնք քիմիագիտութեան, գիւղատնտեսութեան եւ երկրագործական մասնագէտներ են: Մարտին եւ Ապրիլին եւս պիտի մեկնին տասնական հոգինոց երկու խմբակներ:

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Մէկ կողմէ «Թիւրքճի»ութեան հոսանքը կը զօրանար, իսկ միւս կողմէ կնոջական կեանքը կ'ողեւորուէր: Գրադիտուհիներէն Խալիտէ Էտիպ հանըմ Թուրանական գաղափարին ամէնէն ջերմ կուսակիցներէն մէկը եղաւ:

«ԹԻՒՐՔՃԻ»ՈՒԹԵԱՆ ՀՈՍԱՆՔԻՆ ԶՕՐԱՑՈՒՄԸ

Զիա Կէօքալփ Իթթիհատի ընդհանուր կեդրոնի անդամներէն մէկն էր: Բանաստեղծ, փիլիսոփայ, Թուրանական գաղափարին ամէնէն մեծ առաջնորդն էր: Ան կ'ուզէր Թրքական ծագում ունեցող բոլոր Թուրքերը հաւաքել Թուրք դրօշին տակ ու մեծ կայսրութիւն մը հիմնել:

Արդէն, Թուրան մայր հայրենիքն էր Թուրք մեծ ցեղին: Թուրքերը կը խորհէին ոչ թէ անհպատակ ապրիլ, այլ միութիւն մը կազմել, Թրքական մշակոյթը, քաղաքակրթութիւնը տարածելու համար Թուրանի մէջ (*):

×

Ալի Րիզա պէյ Գուդթաշէն բաժնուելէ յետոյ, Էնվէր փաշա Իպրահիմ պէյի հետ համաձայնելու վրայ էր: Սկիզբները բիրտ վարմունք ունեցող Իպրահիմ պէյ հիմա կը յարգէր փաշան:

Էնվէր փաշա շատ գոհ էր: Ալի Րիզա պէյի ու իր ընկերներուն լուր ղրկած էր թէ դարնան սպասելու էր, գործողութեան սկսելու համար, որպէսզի գործը ձախողութեան չմատնուի: Փաշային գաղափարը ճիշդ էր: Ամէն կողմ ձիւնը ծածկած էր ու սաստիկ ցուրտ կար: Մերթ երեւցած արեւն ալ անզօր էր: Օրին մէկը, Գուդթաշի մէջ օտարական ձիաւոր մը տեսնուեցաւ, որ դէպի Իպրահիմ պէյին բանակատեղը կը յառաջանար:

Էնվէր փաշային մարդուն ուշադրութիւնը գրաւեց այդ ձիաւորը: Ուստի իր տիրոջ իմաց տուաւ իսկոյն, ըսելով թէ ան լուր մը կը բերէ: Արդարեւ, այդ ձիաւորը կանգ առաւ Իպրահիմ պէյի բանակատեղին առջեւ, ու հոն կեցած պահակին բան մը ըսաւ: Էնվէր փաշայի մարդը կը հետապնդէր զայն: Մինչեւ այն ատեն շատ մը օտարական մարդիկ եկած էին Իպրահիմ պէյի բանակետղը, բայց Էնվէր փաշա այդքան չէր հետաքրքրուած:

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱՅԻ ԿԱՊԸ ԱՇԽԱՐՀԻ ՀԵՏ ԽԶՈՒԱԾ ԷՐ

Գիշերն ալ, Էնվէր փաշա խորհեցաւ թէ ո՛վ կրնար ըլլալ Իպրահիմ պէյի բանակետղը մտնողը: Նոյնիսկ քունը փախաւ: Առտուն, արշալոյսին, Գուդթաշի փողոցներուն մէջ իրարանցում մը առաջ եկաւ: Իպրահիմ պէյի մարդիկը, ձի հեծած ու զինուած, փողոցները կը չափչփէին: Բանակետղին առջեւ բաւական թիւով զինուորներ համախմբուած էին: Աղմկալից խօսակցութիւններ տեղի կ'ունենային, ու զինուորները աղդին անդին կը վազէին. կարծես թէ պատերազմի կ'երթային: Այլազան զէնքերով ու ըզգեստներով մարդիկ էին:

Էնվէր փաշա պատուհանէն կը դիտէր Իպրահիմ պէյի հետեւորդները: Այդ միջոցին, փողոցները լեցուած էին ռազմանիւթ կրող ձիերով: Վերջապէս արտակարգ վիճակ մը կը տիրէր Գուդթաշի մէջ: Բացայայտ էր որ առջի իրիկուն օտարական ձիաւորի մը ժամանումէն յետոյ այս վիճակը առաջ եկած էր: Արդեօք ի՞նչ լուր բերած էր ան:

Էնվէր փաշա աշխարհի հետ իր կապը խզուած կացութեան մը մէջ կը գտնուէր: Փաշան իր նամակները կը ստանար Իպրահիմ պէյի մարդոց միջոցաւ: Թերեւս, Իպրահիմ պէյ գրաքննութեան կ'ենթարկէր այդ նամակները:

Պուխարայի ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան իրազեկ ըլլալով հանդերձ, Էնվէր փաշա մեծ սխալ մը գործած էր, այն է Ալի Րիզա պէյի հետ յարաբերուիլ: Փաշան սիրողները ըսին, Ալի Րիզա պէյի մեկնումէն յետոյ.

— Աս չեղաւ, փաշա: Իպրահիմ պէյի հետ ձեր յարաբերութիւնները պիտի ցրտանան:

— Ինչո՞ւ:

Դուք գիտէք թէ Ալի Րիզա պէյ եւ Օսման Հօճա հակառակ են Իպրահիմ պէյի: Այդ մարդիկը ճէտիտ կուսակցութեան կը պատկանին: Այս պատճառով Իպրահիմ պէյ բնաւ չսիրեր Ալի Րիզա պէյը ու ընկերները: Անոնց ամենափոքր յաջողութիւնը կը փախցնէ իր քունը: Մանաւանդ վերջին օրերը Իպրահիմ պէյի խելքը գլխէն թռած է, լսելով որ Ալի Րիզա պէյ 600 Լօզպէքներու կը հրամայէ: Իսկ անոր հոս գալը եւ ձեզի հետ տեսակցիլը բոլորովին խելայեղութեան մատնած է Իպրահիմ պէյը: Բարեբախտաբար, Ալի Րըզա պէյ հոս չի գտնուիր, եթէ ոչ՝ պայքարը պիտի սկսէր, ու Իպրահիմ պէյ պիտի ջանար ձերբակալել զայն: Աստուած վերջը բարի ընէ:

Էնվէր փաշա բնաւ չէր խորհած որ երկրին փրկութեան համար աշխատող մարդիկը այդքան շահախնդիր ըլլային: Ինք օտարական մը ըլլալով՝ քաղաքական ամէն տեսակ էնթրիկներու մէջ մնացած էր: Էնվէր փաշայի հոգին կը նեղուէր անծանօթ ուժի մը ազդեցութեան տակ: Այսպէս, 15 օր նեղացուցիչ դրութեան մէջ ապրեցաւ, ու այդ օրերու ընթացքին, Իպրահիմ պէյ մէկ անգամ իսկ չայցելեց Էնվէր փաշայի: Ամէն օր փաշան սենեակին մէջ կը պտըտէր, կը կարդար ու կը գրէր, բայց միշտ նեղութիւն կը զգար:

Տասնըհինգ օր յետոյ Գուդթաշի մէջ մեծ աղմուկ մը փրթաւ: Ձիերու ոտնաձայնը կը լսուէր: Գացողները կը վերադառնային: Առջեւէն կ'երթար սեւ գլխանոցով ու երկար թուրով հրամանատար մը, ու անոր ետեւէն՝ մեծ բազմութիւն մը: Զինուորները անցնելէ յետոյ, լաւ հագուած քանի մը մարդիկ տեսնուեցան: Էնվէր փաշա այդ մարդիկը տեսնելուն պէս, աչքերը խոշոր բացաւ: Իր ընկերներն էին, Ալի Րիզա պէյ ու Տէօշէմպէ մնացած ընկերներ: Ահա՛ Խալիլ, Հասան, Ֆարուք, Օսման եւ Նաֆի պէյերը:

Էնվէր փաշա վրդովումի մատնուեցաւ: Այդ անձերուն ետեւէն կը յառաջանային անոնց հետեւորդները, զինաթափ եղած: Փաշան մտովի կը հարցնէր թէ անոնք գերի՞ բռնուած էին արդեօք:

(Շար.)

(*) Այս խորհրդածութիւնները եղած են գերման հեղինակին կողմէ, Էնվէր փաշայի մասին իր հրատարակած գիրքին մէջ, ուրկէ կը քաղենք այս յօդուածաշարքը:

նութիւն մը կատարելու համար, Ֆրանսա պատրաստ է օգնութեան հասնելու ծերերուն, մանուկներուն եւ կիներուն: Կառավարութիւնը բացառիկ միջոցներ ձեռք առած է սահմանագլուխին վրայ, որ պէսզի խուժում չպատահի: Ներքին նախարարութիւնը շարունակ յարաբերութեան մէջ է սահմանամերձ իշխանութեանց հետ: Ֆրանսական կառավարութիւնը կ'ուզէ միջազգային գետնի վրայ դնել փախստականներու խնդիրը, որպէսզի միայն Ֆրանսա չկրէ հետեւանքները: Այս մտահոգութեամբ, կը խորհուի առաջարկել Զոր. Ֆրանքոյի որ չէզոք շրջան հռչակէ Սպանիոյ մէկ մասը, հոն համախմբելու համար փախստականները, ցնոր տնօրինութիւն: Այդ միջոցին, փախստականները պիտի պարէնաւորուին բոլոր ազգերու կողմէ եւ Ֆրանսան ալ պիտի ստանձնէ իր բաժինը:

Սահմանագլուխին վրայ կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն բազմաթիւ զինուորներ եւ կառախումբեր, ի նախատեսութիւն փախստականներու խուժումին: Ծրագրի մը համաձայն, շրջուն պահակները «ընդունելութեան կոմիտէ»ները փոխանակ չոգենաւ առաջնորդելու եւ Սպանիա վերադարձնելու փախստականները, զանոնք պիտի յանձնեն հետեւակազօրքին, որպէսզի կեդրոնացման կայանները փոխադրեն: Պ. Տիքովսքի, արեւելեան Պիրէնեաններու նահանգապետը, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ այս մասին.

--- «Թոյլ պիտի չտամ որ փախստականները խուժեն իմ նահանգս: Ֆրանսա միտքէն չանցըներ ուրանալ իր մարդասիրութեան եւ ասպնջականութեան աւանդութիւնները: Սպանիոյ հանրապետականները եւ պիտի չմղուին, այլ պիտի ընդունուին եւ բաժնուին համաձայն կանխորոշ ծրագրի մը զոր ինծի յանձնած է ներքին նախարարը: Փախստականները պիտի ընդունուին սահմանամերձ պահականոցներուն կողմէ, ի հարկին զինաթափ ըլլալով, պիտի պարէնաւորուին, յետոյ կարգով պիտի առաջնորդուին մասնաւոր կառախումբեր, նշանակուած նահանգները փոխադրուելու համար:

Գաղթը սկսած է արդէն: Նահանգապետը 100,000էն մինչեւ 500,000 կը հաշուէ գալիք փախստականներուն թիւը: Հանրապետական իշխանութիւնը սահմանագլուխ փոխադրած է բազմաթիւ գեղարուեստական գանձեր:

Պահեստիներու զօրաշարժ Իտալիոյ մէջ

Իտալիոյ կիսապաշտօնական շրջանակները կը ծանուցանեն թէ «հին պահեստիներու կարգ մը դասեր» զէնքի տակ առնուած են, «սովորական մարզանքի համար»: Մանրամասնութիւններ կը պակսին. այնպէս որ յայտնի չէ թէ քանի դասեր կանչուած են եւ կամ ամբողջ դասեր կանչուա՞ծ են թէ ոչ: Լրիւ դաս մը 200,000 զինուորէ կը բաղկանայ: Զինուորական մասնագէտներ կ'ըսեն թէ սովորութիւն է զանազան դասերէ 10,000 հոգինոց հատուածներ հրաւիրել ամէն տարի, նորէն մարզանքները կատարելու համար. բայց, իրրեւ կանոն այս գործողութիւնը տեղի կ'ունենայ տարուան վերջերը, տեւելով երեք ամիս: Հետեւաբար, քիչ մը անսովոր կը համարուի անորոշ թիւով պահեստիներ դրօշի տակ առնել տարուան այս եղանակին: Այնպէս որ, իտալական ձեռնարկը տեղի կուտայ զանազան ենթադրութեանց: Մանաւանդ որ, միեւնոյն ատեն ծանուցուեցաւ թէ Գերմանիան ալ մարզանքի հրաւիրած է «մինչեւ հիմա չմարզուած տղամարդիկը»: Միւս կողմէ յայտնի չէ թէ ո՞ւր կը համախմբուին դրօշի տակ առնուած պահեստիները: Այս վերջինները իրենք ալ չեն գիտեր, միայն հրահանգ ստացած են երկաթուղիներու կայարանները երթալ քաղաքային հագուստով, առանց ուշադրութիւն հրաւիրելու:

*** Գերմանական բանակին հրամանատարութիւնը հերքեց զօրաշարժի մասին շրջած լուրերը, իսկ իտալական կառավարութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, որ կ'ըսէ.--- «Եթէ երբեք պահեստիներ դրօշի տակ առնուած են, այդ ուրիշ բան չի կրնար ըլլալ եթէ ոչ սովորական զօրակոչ՝ մարզանքի համար»:

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Թուրքիոյ վարչապետը հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ Հալքի խմբակցութեան առջեւ, օդանաւային մաքսանենգութեան մասին, որուն մանրամասնութիւնները հաղորդած ենք ժամանակին.

--- «Նախորդ նիստին, երբ Սպանիոյ պատերազմիկներուն օդանաւ ծախելու նպատակով յանուն Թուրքիոյ կառավարութեան ձեռնարկուած խարդախ ապսպրանքին փուլերուն մասին բացատրութիւն կը տրուէր, ճառախօս մը ազգ. պաշտպանութեան գործավարին հրաժարումը անհրաժեշտ ցոյց տուած էր, որպէսզի դատական քննութիւնը ազատօրէն յառաջանար այս գործին մէջ, որ կատարուած է ազգ. պաշտպանութեան գործավարութեան փաստաթուղթերուն եւ կնիքներուն կեղծումով: Մեր ընկերը, ազգ. պաշտպանութեան գործավար զօր. Քեազըմ Օզալփ հրաժարեցաւ, պարզապէս դատական քննութիւններուն կատարեալ ազատութիւն տալու համար»: Պարտաւոր եմ սա ալ աւելցնել որ եթէ ներկաներէն մէկը կը փափաքի այս մասին բացատրութիւններ ստանալ եւ կամ հարցումներ ուղղել, պատրաստ ենք ես կամ նոր ազգ. պաշտպանութեան գործավարը պէտք եղած պատասխանը տալու»:

Վարչապետին յայտարարութիւններէն վերջ նախագահին հրաւէրին վրայ ոչ ոք խօսք առնել ուզելով, ժողովը օրակարգին քննութեան անցաւ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ դամբարանի վայրին մասին եղած զանազան առաջարկներուն քուէարկութեան մերժումէն վերջ, ընդունուեցաւ կուսակցական քննիչ յանձնաժողովին տեղեկագիրը, որ դամբարանին շինութեան իբր վայր ցոյց կուտայ Էնկիւրիի Ռասատ Թէփէն (դիտարանի բլուրը):

ԽԱՐԲԵՐԴՑԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ ՄԸ, Սարգիս Արզումանեան, 33 տարեկան, հայր չորս զաւակներու, երեքշաբթի օր Իսի լէ Մուլինոյի մէջ պարտէզը կեցած բանուորները կը դիտէր, երբ յանկարծ եւելի պատը փլաւ եւ ինք ալ քարերուն տակ մնաց: Անմիջապէս հիւանդանոց փոխադրուեցաւ, բայց արդէն մեռած էր:

ԶՕՐ. ԻՍՄԷԹ Թուրքիոյ լեզուական եւ պատմական միութիւններն ալ իր հովանաւորութեան տակ առաւ, հետեւողութեամբ Աթաթիւրքի:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ վերջնապէս արտաքսուեցաւ հիւսիսային նաւատորմին նախորդ հրամանատարը, Տուշէնքով: Իր օգնականը անձնապան եղաւ, երբ պիտի ձերբակալուէր: Տասը տարի աքսորի դատապարտուեցաւ երիտասարդական կազմակերպութեանց ընդհ. քարտուղարը, Կոսարով, իսկ ընկերներն ալ 5–10 տարուան:

ՓՈԹՈՐԻԿԸ եւ ողողումները կը շարունակեն աւերներ գործել ամբողջ Ֆրանսայի մէջ: Բազմաթիւ գետեր յորդած են, իսկ նաւային երթեւեկները խանգարուած: Մարդկային զոհեր ալ կան: Սէնը կը շարունակէ բարձրանալ:

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ մը կնքուեցաւ Գերմանիոյ եւ ազգայնական Սպանիոյ միջեւ: Գերմանական դպրոցները պիտի կրնան իրենց ուզած կրթութիւնը տալ աշակերտներուն, պիտի արգիլուին աքսորական գրագէտներու գործերը եւն.:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ժողովը 27 Յունուար, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հասցէին: Ներկայ կ'ըլլայ Ընկեր Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ:

ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ժողովը 29 Յունուար, կիրակի ժամը 3ին ընկ. Պետեանի բնակարանը:

ՊԱՆԵՕ-ՔԱՇԱՆի «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 28 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, «Կորիւն» ակումբին մէջ:

Գաւառ

ԼԻՈՆի «Վարանդեան» Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Մուսա Լեռ» խումբի բոլոր ընկերներն ալ 27 Յունուար, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, «Զարդարեան» գրադարանը: Ներկայանալ անդամատոմսով:

ԼԻՈՆի «Արիւծ Գեւօ» խումբի ժողովը՝ 29 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, «Զարդարեան» գրադարանը:

Հրապարակային բանախօսութիւն Պէլվիլի մէջ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

29 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

120, Պուլվար Պէլվիլ, 120 Մեթրօ Պէլվիլ

Կը խօսի Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայաստանը եւ մենք

Հայ Մշակութային Միութիւն, ՄԱՐՍԷՅԼ

Գրական դասախօսութիւն

Նուիրուած Հայ Գրական դէմքերու ուսումնասիրութեան:

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 26 Յունուար, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին 5 Ռիւ տը Լ'Էգլիզ, Մարսէյլ: Կը խօսի Պ. ԼԵՒՈՆ ՄԵԼԻՏՈՍԵԱՆ Ռուբէն Զարդարեանի մասին:

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ
ԱՐՓԻԿ ԱՂԱՐԹԵԱՆԻ

5 Փետրուար, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին

Salle du Conservatoire Russe, 26 Ave. de Tokio, Paris

Երգեր՝ Կլուքէ, Հէնտէլէ, Սէն Լըֆէրվէ, Ֆօրէ, Կոմիտասէ, Տուրգամիլսկիէ, Չայկովսկիէ, Մուսորսկիէ, Չերպնինէ, Ռախամինովէ:

Մուտք՝ 25, 20, 15 եւ 10 ֆրանք:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ի նպաստ Շավիլի մատուռ - սանկապարտէզի բարեզարդութեան

Միրայօժար մասնակցութեամբ Առնուվիլ - լէ - Կոնէսի Հայ Երիտ. երկսեռ Միութեան:

Տեղի կ'ունենայ 29 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.45ին, Salle Patin-ի սրահը, 114 Grand'rue, Chaville

Կը ներկայացուի «ԺԱՌԱՆԳՈՐԴԸ», (տամ 5 արար), արինդի եւ ջութակի ընկերակցութեամբ: Վարագոյրը կը բացուի ճիշդ 8.45ին:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Առնել օթօպիւս թիւ 1 եւ իջնել Chaville, ancienne Mairie:

Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութեան վիճակախաղը

Տեղի պիտի ունենայ պարանցիկ ցերեկոյթով մը 5 Փետրուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 8 բիւ Պօսիւէ, Բարեգործականի սրահին մէջ:

Մէթրօ Կառ տիւ Նոռ և Փուասոնիէռ

Կը նուագէ «Եփրատ» նուագախումբը՝ ղեկավարութեամբ Պ. ՕՆՈՍԵԱՆԻ: Վիճակախաղի տոմսերը պիտի ծառայեն մուտքի համար:

Թատերական վերջին ներկայացումներ

Լիոնի մէջ.— 23 Յունուար, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին

Գ. քաղաքապետարանի սրահին մէջ

Ղեկավարութեամբ դերասան Յ. Ղազարեանի

եւ մասնակցութեամբ կարող ուժերու

կը ներկայացուի երկու զաւեշտներ

« ՆԱԽ ՄԵՌԱՆ, ՅԵՏՈՅ ԱՄՈՒՍՆԱՑԱՆ »

եւ « ԱՆԳԼԻԵՐԷՆ ԽՕՍԵԼՈՒ ԵՂԱՆԱԿԸ »

խաղամիջոցներուն արեւելեան նուագ Գինները ժողովրդական

Վիէնի մէջ.— 29 Յունուար, կիրակի ցերեկ ժամը 3ին

Ռ. Ա. կուսակցութեան սրահին մէջ:

Սէն Շամոնի մէջ.— 12 Փետրուար, կիրակի ցերեկ ժամը 3ին

Մալաթ. Կրթ. Միութեան սրահին մէջ

ԱՇՈՒՂ ՂԱՐԻՊ (4 արար 3 պատկեր)

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԹ

Յունուար 9 — 15

Վիթրի, Ա. Մ. — 75
Լէ Մէ, Խաչ. — 140
Իսիէլ, Տիկին Պ. — 40
Կրընոպլը, Կ. Ք. — 75
Էփինէյ, Ա. Տ. Յ. — 110
Փարիզ (9), Լ. Հ. — 16.50
Սալոն Ան Փրովանս, Ս. Ա. — 155
Փարիզ (14), Թ. Ա. — 75
ԼըՄան, Թ. Զ. — 75
Լը Քրէօզէ, Ա. — 75
Փարիզ (7), Ֆէն. — 40
Թուլոն, Հ. Ս. — 100
Գէռ Տ'Էթան, Գ. Վ. — 75
Մէօզոն, Ռէյ. — 75
Շաս, Պ. Ա. — 25
Լա Ռոշէլ, Ա. Ս. — 75
Լէ Մէ, Յ. Խ. — 10
Գուա Քոլոմպ, Վ. Ե. — 100
Փարիզ (9), Կ. Մ. — 40
Սէնթ Էթիէն, Եր. — 110
Մարսէյլ, Պ. Յ. — 75
Թուլոն, Լ. Կ. — 150
Սթրազպուրկ, Ճեպ. — 40
Լա Սիոթա, Գործ. — 370
Վիէն, Կ. Ս. — 75
Փարիզ, Մ. Պ. — 150
Փարիզ (13), Մ. Կ. — 75
Սալոն, Դ. Մ. — 75

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Այրի Տիկին Ծաղիկ Մատոյեան զաւակները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն Անիէռի Հ. Յ. Դ. Արամ ենթակոմիտէին, ազգականներու, հայրենակիցներու ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրով կամ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի ամուսնոյն եւ հօր՝

ՄԻՆԱՍ ՏԱՑԻ ՄԱՏՈՅԵԱՆԻ

զառնաղէտ մահուան առթիւ:

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՑՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 27 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
VENDREDI 27 Janvier 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3949

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐԷՆ ՔԱՐԱՇՈՒՔ ՀԱՐՑԱՐԱՆԸ

—— oo ——

Փորձենք ուրիշ տեսակէտէ մը քննել Էջմիածնի 1938 Նոյեմբեր 15 Թուակիր հարցարանը, որուն խորհրդաւորութիւնը եւ մանաւանդ այլանդակութիւնը պարզեր էինք երկու օր առաջ:

Արդարեւ, առ նուազն տխուր հեգնութիւն մը կը կազմէ այդ «հարցացուցակ»ը, ճիշդ այն պահուն երբ Երեւանը ամէն կապ խզած՝ Հայկական Արտասահմանի հետ, ոչ իսկ Բարեգործականի նամակներուն կը պատասխանէ: Այն ատրճան որ, Բարեգործականի Կեդր. վարչութիւնը հարկադրուեցաւ պայմանաժամ սահմանել, 1938 Նոյեմբեր 24ի նիստին մէջ:

Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը «ցաւ ի սիրտ» կը հաստատէ թէ «Հայաստանի հետ կարելի չէ եղած վերահաստատել Հ. Բ. Ը. Միութեան յարաբերութիւնները, որ ընդհատուած են գրեթէ երկու տարիէ ի վեր, եւ թէ իր կողմէ կատարուած բազմազան դիմումները ապարդիւն մնացած եւ իր բոլոր նամակները անխտիր անպատասխանի թողուած են ցարդ»: Եւ կ'եզրակացնէ.

—«Կեդր. Վարչ. ժողովը, մտահոգուած ներկայ անբաղձալի կացութենէն եւ նախատեսելով անմիջական բարւոք լուծումի մը մասին, իր ամենալուրջ խորհրդակցութեանց առարկայ բրաւ հարցը, եւ, լսելէ վերջ Իրաւագիտական եւ Օգնութեան Յանձնաժողովներուն եզրակացութիւնները, իւրացուց առաջ եւ որոշեց ցնոր տնօրինութիւն,— այսինքն մինչեւ որ Երեւանի կառավարութիւնը յարմար տեսնէ բարեփոխել իր վերաբերմունքը եւ վերահաստատել իր յարաբերութիւնը Միութեանս հետ, որուն անտարակոյս մեծագոյն բաղձանքն է վերսկսիլ իր հայրենանուէր գործունէութիւնը Հայաստանի մէջ,— առժամապէս գաղութահայ համայնքներուն նպաստներու յատկացնել իր ձեռքին տակ գտնուած զանազան գումարները, ինչպէս նաեւ այն ամէն վարկերը որ կտակային տրամադրութեանց կամ յատուկ պայմանագրութեանց համաձայն սահմանուած են Միութեանս Հայաստանի հիմնարկութիւններուն եւ ձեռնարկներուն (Նուպարաշէն, Նոր Եւդոկիա, Դարուհի Յակոբեան Մայրանոց, Մարի Նուպար Ակնաբուժարան, եւն.):

Այդ պատճառաբանեալ որոշմնագիրը պիտի գործադրուի, Երեւանի ժողկոմխորհին եւ Փարիզի խորհրդ. Դեսպանատան հաղորդուելու թուականէն (1 Դեկտեմբեր) վաթսուն օր վերջ»:

Ցաւալին կրնայինք յիշել ուրիշ պարագաներ, պարզելու համար յարաբերութեանց խզման ամբողջ ողբերգութիւնը, որ կը հասնի մինչեւ թերթերու փոխանակութեանց դադարումը:

Բայց կը բաւէ այսքանը, իբրեւ պերճախօս իրողութիւն:

Արդ, երբ Հայաստանի «հաւասարազօր» սեպուած կառավարութիւնը ինք չի համարձակիր ոչ նամակի եւ հեռագրի պատասխանել, ոչ սահմանուած վարկերը գանձել, ոչ ալ որ եւ է տեղեկութիւն հաղորդել իր գիտաւորութեանց մասին, խեղճուկրակ Էջմիածինի՞ն մնացեր էհարցումներ ուղղել Արտասահմանի թեմերուն:

Եւ ի՛նչ հարցումներ,— կրօնականէն մինչեւ բանւորականն ու առեւտրականը, բարեգործական-մարդասիրականէն մինչեւ «գեղասիրականը» (գեղարուեստական): Առաջնորդներու, քահանաներու, ուսուցչական խումբերու, հոգաբարձութեանց անդամներու, թերթերու թիւէն եւ ընկերային հանգամանքէն մինչեւ «ուղղութիւնը»...

Թող տուէք ըսելու թէ թանձր գաղտնիք մը ծածկուած է այս հարցարանին տակ: Եթէ ոչ դաւ մը, առ նուազն խաղ մը, որ մեզ կը մղէ դառն խորհրդածութեանց:

Մենք պիտի չփորձենք պրպտել գաղտնիքին ծալքերը: Այդ պիսի փորձ մը շատ հեռուները պիտի տանէր մեզ:

Բոլորովին տարբեր պարագայ մըն է որ կը մտատանջէ մեզ, այս հարցարանին առթիւ,— Երեւանի վերջնական դիրքը՝ Հայկական Արտասահմանի հանդէպ: Մնացեալը հէքեաթ է եւ կրնայ հետաքրքրել միայն ոտքի վրայ քնացողները:

Ուրեմն, հարցը կը դնենք հրապարակաւ.—

Երեւան այլեւս չուզելով որ եւ է կապ ունենալ Արտասահմանի հետ, որոշած է բանւոր հօտի մը տե՞ղ դնել զայն, արժանի՝ միայն եւ միայն ծաղրանկար էջմիածնի մը ուշադրութեան:

Եւ կամ, գերագոյն իշխանութիւնը, Մոսկուան ինք ձեռք առած ըլլալով ամէն բան, կ'ուզէ գործի՞ք դարձնել մէկ-երկու վստահամբաւ կղերականներ, չոյելու համար Հայկական Արտասահմանը: Այն հասկացողութեամբ թէ գաղութներու մէջ կան միայն հոգեւոր հովիւներ ու հօտեր, եւ ուրիշ ոչինչ:

Կրնայինք հարցնել, տակաւին, թէ «հարցացուցակ»ը հրէշային ռազմախաղ մը չէ՞, նորէն պառակտելու համար հազիւ հանդարտած գաղութները, զանոնք բաժնելով դասակարգերու, չերտաւորումներու, հակամարտ բանակներու: Մանաւանդ ճեղքելով անոնց ազգ. իշխանութեանց ճակատները, գլխաւորութեամբ զանազան վարդապետներու, եպիսկոպոսներու եւ դպիրներու, ինչպէս յաջողեցաւ ընել, տարիներու ընթացքին:

Այս հարցումներէն ո՛րն ալ ընդունինք իբրեւ հիմնաւոր, եզրակացութիւնը պիտի ըլլայ չափազանց մռայլ եւ չարաշուք:

Ճիշդ ատոր համար ալ, մենք ոչ միայն որ եւ է պատասխանի անարժան կը նկատենք Նոյեմբեր 15ի հարցարանը, այլեւ կը կարծենք թէ բացառիկ ժողովներ պէտք է գումարել իւրաքանչիւր թեմի մէջ, որպէսզի ոչ ոք համարձակի ինքնագլուխ քայլեր առնել:

Ղրկուած հարցարանը ոչ միայն կապ ունի գաղութներու արժանապատուութեան, այլեւ տարագիր ժողովուրդի հանգստութեան հետ:

Ժամանակն է ապացուցանելու թէ գաղութները տէրն են իրենց ճակատագրին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

80,000 ՆՈՐ ԶԻՆՈՒՈՐ

—— oo ——

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ ԶԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐԸ (1918 ՆՈՅ.) ՊԻՏԻ ԿԱՆՉՈՒԻՆ ԱՊՐԻԼԻՆ

—— oo ——

Վարչապետ Պ. Տալատիէ, որ միեւնոյն ատեն ազգ. պաշտպանութեան նախարարն է, հրամանագիր մը հրատարակեց, զօրացնելու համար բանակը, ի նախատեսութիւն անակնկալներու (Փարիզի զինուորական եւ դիւանագիտական շրջանակները կը վախնան որ միջազգային տագնապ մը ծագի այս գարնան, եթէ Իտալիա պաշտօնապէս մէջտեղ դնէ իր գաղթային պահանջները Ֆրանսայի դէմ, աջակցութեամբ Գերմանիոյ):

Նոր հրամանագրին շնորհիւ, կարելի պիտի ըլլայ 80,000 զինուոր — չորս զօրաբաժին— աւելցնել բանակին վրայ: Այս յաւելումը պիտի կատարուի 1918 նոյեմբերին ծնած երիտասարդները դրօշի տակ առնելով յառաջիկայ ապրիլին, փոխանակ հոկտեմբերի, ինչպէս կ'ըլլար մինչեւ հիմա: Ասկէ զատ, այն երիտասարդները որոնց զինուորութիւնը յետաձգուած է, որպէսզի կարենան շարունակել իրենց բժշկական եւ համալսարանական դասընթացքը, պարտաւոր են զօրանոց մտնել ապրիլին, եթէ 27 տարեկան եղած են: *Այս տարիքէն վեր եղած այն զինուորցուներուն ալ, որոնց մարզանքը յետաձգուած է, հայրենասիրական կոչ մը պիտի ուղղուի, որպէսզի չօգտուին այդ արտօնութենէն, այլ դրօշի տակ մտնեն յառաջիկայ ապրիլին:*

Միւս կողմէ, երեսփ. ժողովին զինուորական յանձնախումբը միաձայնութեամբ վաւերացուց օրինագիծ մը, որ կ'երկարաձգէ երկամեայ զինուորութեան օրէնքը: Ինչպէս կը յիշուի, 1935 մարտին օրէնք մը քուէարկուեցաւ այս մասին, եւ պայմանաժամը կը լրանար յառաջիկայ հոկտեմբերին: Օրինագծին յառաջաբանը հիմնաւորելով երկամեայ զինուորութեան անհրաժեշտութիւնը, կը բացատրէ թէ միջազգային կացութիւնը թոյլ չի տար վերադառնալ միամեայ զինուորութեան, որուն հետեւանքը պիտի ըլլար հարիւր հազար զինուոր պակսեցնել ֆրանսական բանակէն:

Զինուորական յանձնաժողովը քուէարկեց նաեւ օրինագիծ մը, որ կ'աւելցնէ պահեստի ծառայութեան շրջաններուն թիւը, անփոփոխ պահելով հանդերձ ներկայ տեւողութիւնը: Ցեռոյ, պահեստի սպաներուն եւ ենթասպաներուն կը պարտադրէ հետեւիլ կատարելագործման դասընթացքներու:

80-100,000 ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ՊԱՇԱՐԵՑԻՆ ՊԱՐՍԵԼՈՆԱՆ ՈՐՊԷՍԶԻ ԱՆՁՆԱՏՈՒՐ ԸԼԼԱՅ

—— oo ——

Հարիւր հազարաւոր փախստականներ դէպի Ֆրանսա

—— oo ——

Սպանիոյ ազգայնական հրամանատարութիւնը վերջին պահուն փոխեց իր յատակագիծը, Պարսելոնայի գրաւման մասին: Փոխանակ ուժգնօրէն գրոհ տալու, նախընտրեց պաշարել քաղաքը, որպէսզի անձնատուր ըլլայ:

Հանրապետական կառավարութիւնը իր կեդրոնը փոխադրեց Պարսելոնայի հիւսիսակողմը, Կերոնա, 40 մղոն հեռու ֆրանսական սահմանագլուխէն եւ 20 մղոն հեռու՝ ծովեզերքէն: Մինչեւ վերջին պահուն Պարսելոնա մնաց դեր — գնդապետ Ռոմէրա, Մատրիտի եւ Մալակայի հերոսը, ի հարկին անձնատուր ըլլալու համար 1,500,000 բնակիչներու հետ, որոնց մեծ մասը տուներէն դուրս չեն ելլեր: Իրազեկներ կը հաղորդեն թէ իբր 500,000 հոգի հեռացած են, Պարսելոնայէն, երկուշաբթի օրէն ի վեր:

Զօր. Ֆրանքօ պատրաստուած էր Պարսելոնա մտնելու երեք տարբեր ճակատներէ: 80-100,000 զինուորներ կազմ եւ պատրաստ կը սպասէին, ներս խուժելու համար: Զօր. Եակի մարոքեան զինուորները ամէնէն առաջ մտան քաղաքին արուարձանները, սպասելով գլխաւոր բանակին, սեղմելու համար երկաթեայ օղակը: Հիւսիսէն կը յառաջանար Զօր. Վալինոյի բանակը, իսկ հիւսիսային-արեւմուտքէն՝ Զօր. Սոլշակի բանակը: Միւս կողմէ, այլեւս անխուսափելի համարելով Պարսելոնայի անկումը, Սան Սէպաստիանոյէն 20,000 Քաթալոնիացիներ հրամանի կը սպասէին, հայրենիք վերադառնալու համար: Շատերը ճամբայ ելած են արդէն:

Ազգայնական շրջանակներու մէջ կը կասկածին թէ նահանջող հանրապետականները ականներ դրած են Պարսելոնայի կարեւոր կէտերուն վրայ, ի հարկին պայթեցնելու եւ վառելու համար, ինչպէս ըրին Ռուսերը, 1812ին, Մոսկուայի առջեւ, երբ Նափոլէոն յառաջ կը խաղար:

Միեւնոյն ատեն, խոր մտահոգութիւն կը տիրէ քաղաքին պարենաւորման մասին: Ստիպողական կոչ մը ուղղուեցաւ ամբողջ ազգայնական Սպանիոյ, որպէսզի ուտելիք պատրաստեն Պարսելոնա ղրկելու համար:

Ազգայնական օդանաւերը անընդհատ կրակ կը տեղան, կոտրելու համար հանրապետական զօրքին կորովը: Բազմաթիւ օտար

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԱՏԵՐԱ՛ԶՄ

—•—

Պատերա՛զմ ծագեցաւ, Միացեալ-Նահանգներու եւ Մեքսիկայի սահմանին վրայ, սեւ ու կարմիր... մրջիւններու միջեւ, ինչպէս կը գրէ տեղական թերթ մը:

Իսկական բանակներ կազմած են մրջիւնները եւ կը կռուին անխնայ,— հիւսիսային կարմիր բանակը պարտութեան նշաններ ցոյց կուտայ արդէն, քէեւ Միացեալ-Նահանգներու եր-ւերէն՝ անընդհատ օգնական ուժ կը հասնի կարմիրներուն:

Կ'ապրինք գէշ օրերու մէջ: Անխօս, այլ ժրաջան մրջիւններն անգամ կատղեր են ահա եւ իրար կը ջարդեն՝ ճիշդ ինչպէս շատախօս եւ իմաստուն մարդիկը:

Զարմանալին այն է որ `մեղուէն վերջ՝ ամէնէն խելացի միջատը կարծուած մրջիւնը, որ, ամէն մեղխիս վրայ՝ համայնավա՛ր.ալ է, միջցեղային ջարդ մը կը կատարէ հիմա, երեւի՝ ցեղապաշտութեամբ վարակուած: Հաւանաբար մրջիւններն ալ հասկցան, որ համայնավարութիւնը, այսինքն կարմիր վարդապետութիւնը, յանախ էաշիշ մըն է՝ զիրենք զինովցնելու, թմրեցնելու եւ անբանացնելու համար, ի մեծ վայելումն բոլոր տեսակի Սթալիններուն: Ահա թէ ինչո՛ւ ապստամբեր են մրջիւն-Սթալինին դէմ եւ դէպի հիւսիս քշեր են կարմիր մրջիւններու բանակը, փառաւոր ջարդ մը տալէ վերջ:

Միջատներու աշխարհին մասնագէտները, ինչպէս Պէոլան, կը հաւատեն թէ դէպքը արտասովոր չէ,— մրջիւններն ալ կը պատերազմին, ճիշդ ինչպէս մարդիկը: Բարբարոս են եւ խնայել չեն գիտեր, ինչպէս Թուրքերը: Մրջիւնի տեսակներ կան, որոնք ոչ միայն թալաններ կը կազմակերպեն՝ յարձակելով տարբեր տեսակի մրջիւններու վրայ, այլեւ գերի կը վարեն:

Փրոֆ. Ռապօ, որ չի հաւատար թէ խելք ունին մրջիւնները, կ'ըսէ թէ մրջիւններու այս պատերազմը պարզ բախում մըն է ընդմէջ երկու ցեղերու, ապահովաբար իբրեւ հետեւանք պատերազմիկ ցեղերէն մէկուն կատարած բռնութեան, որ ուրիշ նպատակ չունի, բայց եթէ գերի տանիլ միւս ցեղին բբթուրները, զանոնք մեծցնելու եւ իբրեւ ծառայ գործածելու համար ետքէն:

Փրոֆ. Ռապոյի պնդումը թէ խելք չունին մրջիւնները, համոզիչ չի թըւիր ինծի: Ես վկայութեան պիտի չըկանչեմ Մէթէրլինկը, նկրմակ մըրջիւններու ընկերային կազմակերպութեան փաստը՝ բանուորական եւ զինուորական իրենց կեանքով, ոչ ալ Ֆէնըլոնը իր սխալ-շիտակ պատմութիւններով: Կ'ուզեմ միայն ըսել որ էթէ մրջիւններն ալ, իրենք իրենց մէջ, քննութեան առնէին մարդոց պատերազմները, տխմար պիտի չանուանէի՞ն միթէ մեզ:

Ի մեծ քարքրախտութիւն մրջիւններուն՝ մենք կրնանք ջրհանով ջուր սրսկել անոնց պատերազմի դաշտերուն վրայ եւ ըսել.

— Եղիցի խաղաղութիւն:

Եւ մրջիւններուն ռազմատենչութիւնը լը մարի նոյնհետայն:

Բայց կա՞յ մէկը, մեզմէ աւելի խելացի եւ բարի, որ դոյլերով տաք ջուր թափէր իրարու արիւն խմող մարդոց վրայ՝ որպէսզի խելքի գային քիչ մը:

ԱՐԱՁ

ՎԱՂԸ, ՇԱԲԱԹ, ՄԵՐ ՆՈՐ *ԹԵՐԹՕՆԸ*

«ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ»

պատմական վէպ ՄՈՒՐԱՑԱՆԻ որ պիտի կարդացուի մեծ յափշտակութեամբ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԴԱՀԼԻՃԸ ՓՈԽՈՒԵՑԱՒ

—— oo ——

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն յունուար 25 թուականով.— *Ճէլալ Պայարի դահլիճը հրաժարական տուաւ: Հալքի խմբակցութիւնը որոշած էր Ազգ. ժողովին լուծումը առաջարկել, դահլիճին հրաժարումէն առաջ: Իսմէթ Ինէօնիւ նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնեց Պոլսոյ երեսփոխան Րէֆիք Սայտամի, որ ներքին նախարար էր հրաժարեալ դահլիճին մէջ: Նոր դահլիճը Ազգ. ժողովին պիտի ներկայանայ այս իրիկուն:*

**** Կառավարութիւնը 20,000,000 անգլ. ոսկիի նոր վարկ մը պահանջեց Ազգ. ժողովէն, ազգ. պաշտպանութեան համար:*

Թուրքիա կը դադրեցնէ Հրեաներու արտաքսումը

—— oo ——

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն Լոնտոնի թերթերուն, յունուար 24 թուականով.— *Հրեաներու կողմէ հանրապետութեան նախագահ Իսմէթ Ինէօնիւին կատարուած դիմումի մը վրայ՝ Թրքական կառավարութիւնը հրահանգեց ժամանակաւորապէս ընթացք չտալ հրեայ բարեկեցիկ ընտանիքներու անմիջական արտաքսման, Թուրքիայէն: Այս Հրեաները գերմանական, աւստրիական եւ ուրիշ հպատակութեանց պատկանող անհատներ են, որոնք շատոնց հաստատուած են Թուրքիոյ մէջ:*

Կ'ըսուի թէ՝ Հրեաներու արտաքսման նոր հրամանագիրները ի զօրու պիտի չըլլան, եթէ վաւերացուած չեն Թուրքիոյ նախարարական խորհուրդին կողմէ:

—— oo ——

ՅԱՒՈՎ *կը լսենք թէ երէկ, հինգշաբթի, Վիլժիւֆի հիւանդանոցին մէջ մեռած է երիտասարդ գրող մը, Պ. Արտաշէս Յովհաննէսեան, կարճատեւ հիւանդութենէ մը վերջ: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:*

ՊԵՐԼԻՆԷՆ *վճռապէս կը հերքեն այն տեղեկութիւնը թէ տնտեսական պատուիրակութիւն մը պիտի երթայ Մոսկուա, առեւտրական բանակցութիւններ կատարելու համար: Միայն առեւտրական պատուիրակ մը պիտի երթայ, առկախ մնացած խնդիրներ կարգադրելու համար:*

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ *խորհրդարանը նիստի հրաւիրուած է երկուշաբթի օր: Առաջին անգամ ըլլալով ներկայ պիտի ըլլան Աւստրիոյ եւ Զուտէթեան Գերմանիոյ երեսփոխանները: Այս առթիւ կարեւոր ճառ մը պիտի խօսի Հիթլէր, որ չորեքշաբթի օր գաղտնի դասախօսութիւն մը կազմակերպած էր Գերմանիոյ զինուորական վարիչներուն համար: Դասախօսութիւնը տեւեց երկու ժամ:*

ԱԼՊԱՆԻՈՅ *Թիրանա, Շքոտրա եւ Կէօրիճէ քաղաքներուն մէջ կառավարութիւնը ձերբակալեց 69 անձեր, որոնք համայնավարական քարոզչութիւն կատարելու յանցանքով ամբաստանուած են:*

ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԽՈՐՀ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Քիչ մը ճոխացնելու համար արտասահմանի հայ կղերա-պահպանողական դասակարգի ներկայացուցիչներուն տեղեկութիւնները այն երկրէն, զոր երբեմն կը յիշեն «ազգաիբաքար», Երեւանի պաշտօնաթերթէն կը քաղենք թարմ տեսակէտներ կրօնքի, եկեղեցիի եւ, ներողութի՛ւն, էջմիածնի մասին:

Հետեւեալ յօդուածը խմբագրական մըն է, զոր հրատարակեց *Խորհ. Հայաստան*, ճիշդ Ծննդեան տօնին օրը, 6 Յունուար, (լեզուն կը պահենք անփոփոխ, հանոյք պատճառելու համար արտասահմանի բանկալի մարդոց, որոնք en extase փորի վրայ կը գալարուին՝ երբ լսեն... էջմիածնի պաշտպան խորհրդային կառավարութեան ուսուաշունչ ուֆագները).—

Խորհ. Միութեան մէջ վերացած են մակաբոյծ, շահագործող դասակարգերը: Ոչնչացած է մարդու ճնշումն ու շահագործումը մարդու կողմից: Ընկերվարութիւնը մտել է արդէն ժողովրդի ամէնօրեայ կենցաղի մէջ: Այս բոլորը ջախջախիչ հարուած են հասցրել կրօնին: Անաստուածութիւնը մատերիալիստ աշխարհհայեացքն աւելի եւ աւելի խորն է թափանցել ժողովրդական զանգուածների մէջ: Մեր երկրի տասնեակ միլիոնաւոր աշխատաւորներ վաղուց է ինչ ազատուել են կրօնական հաշիշից:

Խորհրդային իշխանութեան առաջին տարիներին հակայեղափոխական հոգեւորականութիւնը բոլոր միջոցները գործադրում էր ապացուցանելու, որ խորհրդային իշխանութիւնը երկար չի դիմանայ: Եկեղեցին, ջախջախուած շահագործող դասակարգերի հետ միասին, պայքարի էլաւ ընկերվարութեան դէմ, փորձելով ոչնչացնել աշխատաւորների նուաճումները մեր երկրում: Բայց կեանքը չխնայած երկաթով այրեց խաւարամոլների ճիւաղային ուղեղը՝ հերքելով նրանց «մարգարէութիւնը»:

Լենին-Ստալինի բոլշեւիկեան կուսակցութեան ղեկավարութեամբ՝ մեր երկրի աշխատաւորութիւնը ձեռք է բերել երջանիկ եւ հրճուալից կեանք: Նոր ճարտարապետութեամբ զինուած, նրանք կերպարանափոխում են բնութիւնը, դայն ենթարկելով մարդկային կամքին:

Մեր լայնածաւալ երկրում, իւրաքանչիւր տարի աճում է անաստուածների թիւը: Բայց անաստուածների հսկայական աճի հետ մէկտեղ՝ Հայաստանում դեռ կան հաւատացեալներ, որոնք այս կամ այն պատճառով չեն կարողացել վերջնապէս ազատուել կրօնական մշուշից: Կասկածից դուրս որ Մարտնչող Անաստուածների Միութիւնը միանգամայն անբաւարար է աշխատում: Մի շարք տեղերում՝ Միութեան բաժանմունքներն անգործութեան են մատնուած, կտրուել են իրենց գործօն անդամներից (Ապարան, Աշտարակ, Վաղարշապատ եւ ուրիշ շրջաններ): Երեւանի Սպանդարեան թաղամասում, Մարտնչող Անաստուածների Միութեան Կեդր. Խորհրդի քթին տակ վեցերորդ ամիսն է որ չի յաջողւում հրաւիրել շրջանային խորհուրդի նիստ եւ նախագահ ընտրել: 1938 թի Յուլիսին Երեւանի քաղաքային ժողովում ընտրուած Մարտնչող Անաստուածների Միութեան քաղաքային խորհուրդը մինչեւ այժմ նիստ չի ունեցել եւ ընդհանրապէս չի զբաղուել մայրաքաղաքում հակակրօնական փրոփականտի կազմակերպման աշխատանքով: Խոշոր գործարանները հակակրօնական աշխատանքները մոռացութեան են տուել:

Մեր երկրում վերջնապէս արմատախիլ են արուած կրօնի տնտեսական հիմքերը: Բայց կրօնական նախապաշարմունքները դեռ պահպանուել են աշխատաւորութեան առանձին շերտերի գիտակցութեան մէջ: Բոլշեւիկեան փրոփականտի եւ պայքարի խնդիրն է այդ մարդկանց գիտակցութիւնն ազատել խաւարի, սարկական անցեալի մնացորդներից, կրօնական հաշիշից, եւ օգնել՝ տիրապետելու մատերիալիստ, մարքս-լենինեան աշխարհհայեացքին:

Ցետադիմական կղերականութիւնը մեր հակակրօնական աշխատանքի թուլութիւնն օգտագործում է իր հակայեղափոխական նպատակների համար: Ինչպիսի դիմակի եւ աստուածի տակ էլ թաղնուեն խաւարամոլ եկեղեցականները, մենք պարտաւոր ենք իմանալ որ դրանք քաղքենի յետադիմութեան, հակայեղափոխականութեան ներկայացուցիչներն են: Լենինը գրել է. «Ժամանակակից բոլոր կրօնները եւ եկեղեցիները, բոլոր տեսակի կրօնական կազմակերպութիւնները մարքսիզմը միշտ դիտում է որպէս քաղքենի յետադիմութեան օրկաններ, որոնք ծառայում են շահագործումը պաշտպանելուն եւ բանուոր դասակարգի մթագնումին: Կրօնի նըկատմամբ չէզոք լինելը միանգամայն յանցանք է:

Պէտք չէ մոռանալ ընկեր Ստալինի ցուցումն այն մասին, որ «կուսակցութիւնը չի կարող չէզոք լինել կրօնի վերաբերմամբ եւ նա հակակրօնական փրոփականտ է մղում բոլոր տեսակի կրօնական նախապաշարմունքների դէմ, որովհետեւ նա կողմնակից է գիտութեանը, իսկ կրօնական նախապաշարմունքները դէմ են գնում գիտութեանը, որովհետեւ ամէն մի կրօն գիտութեանը հակադիր ինչ որ մի բան է»:

Ցայտնի է որ ժողովրդի թշնամիները, Փաշիստ հետախուզութիւնների գործակալները՝ տրոցկիստ-բուխարինիստ, քաղքենի-ազգայնական, դաշնակցական լրտեսական աւազակախումբը իրենց հակախորհրդային, հակաժողովրդական քայքայիչ գործունէութիւնը շաղկապում էին խաւարամիտ, դաղաղած եկեղեցականների հետ: Այդ աւազակախումբը փրովոկացիաներով խեղաթիւրում էր կուսակցութեան եւ խորհրդային իշխանութեան քաղաքականութիւնը կրօնի, եկեղեցիի եւ կրօնական-կենցաղային մնացորդների նկատմամբ, որպէսզի դժգոհութիւն առաջացնի հաւատացեալ աշխատաւորների մէջ:

Ցէրտէրական պայքարին, կրօնական հաշիշին մենք պէտք է հակադրենք մեր հակակրօնական պայքարը, ցոյց տալով կրօնի վնասակարութիւնը, նրա անհամատեղելիութիւնը գիտութեան եւ ընկերվարութեան հետ:

Եկեղեցականների թշնամական աշխատանքը դեռ բոլորովին չի դադարել: Ընդհակառակն, տեղ-տեղ նրանք գործօն աշխատանք են տանում: Այդ խաւարամոլներն ամէն կերպ աշխատում են օգտագործել հաւատացեալների կրօնական նախապաշարմունքները, որպէսզի նրանց մէջ տարածեն իրենց ազդեցութիւնը: Խորհ. Հայաստանի Գերագոյն Խորհրդի ընտրութիւնների ժամանակ Լենինական քաղաքում եւ Ղուկասեանի շրջանի Ղազանչի եւ Քոսաղբիւր գիւղերի ընտրական երկու տեղամասերում՝ կրօնականներն ուղղակի յանձնարարութիւններ էին տալիս հաւատացեալներին, որպէսզի վերջիններս զրպարտիչ բաներ գրեն եւ դէմ քուէարկեն կոմունիստների եւ անկուսակցականների պլոքի թեկնածուներին:

Վաղարշապատի շրջանի Ներքին-Խաթունարխ գիւղում աղանդաւորական Գէորգեանն ուղղակի յայտարարել է, որ «եթէ ընտրութիւնները կատարուեն Շաբաթ օրը, այդ ժամանակ մենք շաբաթականներս ընտրութիւններին չենք մասնակցի»:

Ստալինեան սահմանադրութեամբ, կրօնական պաշտամունքների կատարման ազատութիւնը եւ հակակրօնական փրոփականտի ազատութիւնը ճանաչւում է բոլոր քաղաքացիների համար: Կրօնական նախապաշարմունքների դէմ մղւող պայքարը պէտք է լինի ոչ թէ վարչական քմահաճ մեթոդներով, այլ մտածուած հակակրօնական փրոփականտով, աշխատաւորների մէջ տարածելով գիտական, մատերիալիստ, մարքս-լենինեան աշխարհհայեացքը:

Գիւղում մշակութային ուժերը, ուսուցիչները, հողագէտները, բժիշկները դեռ ինչպէս հարկն է ընդգրկուած չեն հակակրօնական աշխատանքում: Այնինչ կուսակցական կազմակերպութիւնը եւ Մարտնչող Անաստուածների Միութիւնն առաջին հերթին պէտք է յենուեն խորհրդային մտաւորականութեան վրայ:

Ծննդեան տօները պէտք է օգտագործուեն հակակրօնական պայքարը ուժեղացնելու համար, Մարտնչող Անաստուածների Միութիւնն ամրապնդելու համար:

Սիսթեմաթիք, ամէնօրեայ հակակրօնական փրոփականտը իւրաքանչիւր կուսակցական կազմակերպութեան, ամէն մի կուսակցական եւ անկուսակցական բոլշեւիկի սրբազան պարտականութիւնն է:

ԽՄԲ.— Յաջորդով՝ աւելի ծանր յարձակողական մը էջմիածնի դէմ:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈԶՎԷԼԹ խորհրդարանին ներկայացուց ծրագիր մը, որով կը պահանջէ հանրային առողջապահութիւնը դնել աւելի հաստատուն հիմանց վրայ, բժշկական ծառայութիւնը ազգայնացնելու ձեւով: Այս ծրագրին ուժգնօրէն կը հակառակի Ամերիկայի Բժշկական Միութիւնը: Նախագահը դիտել կուտայ թէ առողջապահական կանխարգել միջոցները անբաւական են երկրին մէջ, հիւանդանոցները չեն հասնիր բոլորին, մասնաւորաբար գիւղական շրջաններուն մէջ չկան բաւարար հիւանդանոցներ, եւ տնտեսական տագնապը պատճառ դարձած է որ շատեր չկարենան վճարել բժիշկին: Հետեւաբար անհրաժեշտ է ազգայնացնել բժշկական ծառայութիւնը: Նախագահը կը պահանջէ, որ այս նըպատակին համար դաշնակցային կառավարութիւնը եւ նահանգները միասին յատկացնեն 850,000,000 տոլարի պիւտճէ ամէն տարի:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԺԸՆԵՒԷՆ

ՈՅԺԻ ԽՆԴԻՐ

Անցեալները՝ օտար անձնաւորութեան մը հետ տեսակցութեան պահուն, խօսքը եկաւ մեր մասին: Խօսակիցս՝ որ հայ ժողովուրդի բարեկամ մըն է, սա նեղիչ հարցումը տուաւ.

— Բայց դուք ի՞նչ ուժ կը ներկայացնէք:

Այո, ի՞նչ ոյժ կը ներկայացնենք, որպէսզի օր մը՝ երբ հաշուեյարդարի պահը գայ, կարենանք մե՛նք ալ մեր հաշիւը ներկայացնել:

Այլեւս պարզ ենթադրութիւնները մէկ կողմ են ձգուած, ու մարդիկ բացէ ի բաց օրաթերթերու սիւնակներէն կը խօսին Մօտաւոր Արեւելքի նոր կարգուսարքի մասին, ազդեցութեանց շրջանակները կ'որոշեն. նոյնիսկ զուիցերիական մամուլը, որ շատ վերապահ է այսպիսի նիւթերու շուրջ, լեզու ելած է: Դեռ անցեալ օր «Ժուռնալ տը Ժընեւ», որուն միջազգային կարեւոր հանգամանքը հանրածանօթ է, իր առաջնորդող յօդուածովը կը բաժնէր Կովկասը, Ուկրայնայէն վերջ, եւ կամ միաժամանակ, հաւանական ազդեցութեանց շրջանակներու:

Ահա վրացական անկախ պետութիւն մը, ասոր կամ անոր (իմացիր Պերլին-Հռոմ առանցք) տնտեսական հովանիին տակ, ահա Ազրպէյճանի հանրապետութիւն մը, Բագուի վրայ աչք ունեցողին ձեռքին տակ, ահա Հիւսիսային Կովկասը, իբրեւ յառաջապահ, ահա հարաւէն Հայաստանը...

Բայց ի՞նչ ոյժ կը ներկայացնենք, որպէսզի նկատի առնուինք իբրեւ գործօն տարր:

Հայաստանի մէջ, մեր ժողովուրդը կը ներկայացնէ այն ոյժը, ինչ որ այսօրուան իշխանաւորը, Մոսկուա յարմար տեսած է թողուլ իր շահերուն պաշտպանութեանը համար: Այսինքն ազգային տեսակէտէն՝ այդ ոյժը շատ չնչին բան մը կը ներկայացնէ:

Այսօրուան պայմաններուն մէջ, ազգային տեսակէտէ Հայաստան չի կրնար որեւէ օգտակար ձեռնարկ ընել, համախմբում մը կատարել ցրըուած ոյժերու: Այս պարտականութիւնը կ'իյնայ արտասահմանի վրայ: Անոր սահմանած կազմակերպութիւնն է որ պարագաներու համաձայն, ի յայտ պիտի բերէ անհրաժեշտ ուժը:

Որովհետեւ այս անգամ, խնդիրը կը դառնայ նոյնիսկ մեր գոյութեան շուրջ:

Հսկայ կայսրութեան մը հեռաւոր ծայրամասին նետուած մեր մաս մը հողը չէ որ պիտի զբաղեցնէ Մոսկուա նստողները: Անոնք՝ դիւրաւ զայն պիտի զոհեն, եթէ ատով կրնան շատ աւելի կարեւոր հողեր ազատել:

Մինչ մեր «հայաստանասէր»ները մեծ դիւանագիտութիւն կը ծախէին եւ կը փառաբանէին Մոսկուան եւ իր հզօր պաշտպանութիւնը, անդին այդ Մոսկուան կը ծրագրէր, պատերազմի տեղ լքել Հայաստանի պաշտպանութիւնը եւ դալ *կռթնիլ կովկասեան լեռնաշղթային:*

Այսօր, թերեւս պատերազմի պէտք չըլլայ, անոր ասոր հողեր զիջելու համար՝ ի գին խաղաղութեան եւ իրենց անմիջական շահերուն: *Տեսանք Չեխոսլովաքիոյ պարագան:*

Ահա այդպիսի վիճակի մըն է որ կ'ակնարկէ զուիցերիացի հրապարակագիրը իր քաղաքական եւ տնտեսական բաժանումներուն համար՝ Կովկասի մէջ:

Ի՞նչ կը խորհին այս վիճակին առջեւ հայկական գաղութները եւ մանաւանդ անոր «հայաստանասէր»ները: Աններելի է իր վրայ առնել «հայաստանասէրի» տիտղոսը եւ չհետաքրքրուիլ Հայաստանի ապագայով:

Կասկած չկայ որ դաւեր կը լարուին, մութ հաշիւներ կ'ըլլան ու սակարկութիւններ կը կատարուին Հայաստանի շուրջ: Թերեւս ալ իր մորթը ծախու հանուած է:

Հայաստանի ժողովուրդը առայժմ կը մնայ անզօր ու կաշկանդուած: Ուրեմն գաղութներուն կ'իյնայ հրապարակ իջնել ու գործել:

Այս թերթին էջերէն տաղտկալի ըլլալու աստիճան գրուեցաւ Ազգային Միացեալ Ճակատի մը կազմութեան մասին: Եւ դեռ կը դանդաղինք, գործի ձեռնարկելու, բոլոր ցիրուցան ուժերը հաւաքելու եւ մէկ ամբողջութիւն կազմելու համար:

Մինչ յետամնաց ժողովուրդ, բանը բանէն անցնելէ վերջ է որ մեր աչքերը պիտի բացուին:

Բայց, ի՞նչ ոյժ կը ներկայացնենք, նկատի առնուելու համար:

ՊԵՐՃ

Ֆրանսերէն դասախօսութիւն մը հայկական մշակոյթի մասին

ՄԱՐՍԷՅԼ.— «Դպրութեանց Բարեկամներ» ֆրանսական ընկերակցութիւնը հրաւիրած էր Պ. Զօպանեանը դասախօսութիւն մը տալու հայկական մշակոյթի մասին, Քոլլէժի սրահին մէջ: Ներկայ էին նաեւ բազմաթիւ ֆրանսացի գրասէրներ:

Ընկերակցութեան նախագահ Մ. Ռիփէռ ներկայացուց բանախօսը տալով կենսագրական գիծեր եւ զայն ողջունելով իբրեւ բանաստեղծ մը որ ազնիւ մտասեւեռումը ունեցած է իրարու ճանչցնելու եւ սիրցնելու հոգիները երկու ժողովուրդներու— ֆրանսական եւ հայկական:

Զօպանեան ամփոփ եւ զգայուն ճառով մը ներկայացուց հայկական դարաւոր մշակոյթին յատկանշական տարրերը եւ ընդհանուր բնոյթը:

«Մեր պատմութիւնը կը սկսի երկու խորհրդանշական աւանդութիւններով, որոնք կուտան իմաստը մեր ցեղային ճակատագրին: Ատոնք են աւանդութիւնը Նոյի տապանին որ կը հանգչի Արարատի վրայ: Այդ մեծ նահապետը եւ իրենները հազիւ ոտք դրած այրարատեան դաշտին վրայ, հողը կը փորեն, որթատունկը կը տնկեն եւ կը պատրաստեն գինին՝ որ ներշնչող նեկտարն է ուրախութեան եւ արուեստի: Այս աւանդութիւնը կը բնորոշէ մեր ցեղի շինարար եւ ըստեղծագործ ոգին որ կը ձգտի արուեստագիտական յղացումներու:

Միւս աւանդութիւնն է Հայկի հերոսապատումը եւ իր պայքարը Բէլի դէմ յանուն իր աղքատ բայց չքեղ անկախութեան. այս ալ կը մատնանշէ մեր ցեղի ազատատենչ ոգին:

Աշխատանքի եւ ազատութեան տենդը ունեցող մեր ցեղը անցած է այսպէս պատմութեան մէջէն, ժամանակներուն վրայ սփռելով ազնիւ եւ գեղապաշտ աշխատանքի արգասիքներ. իր մասնակցութիւնը բերած է պատ[...] ուաքեր հին բիւզանդական, օսման[...] եան, ռուսական պետութիւններու ընկ[...] կերային, ճարտարապետական, ճա[...] տարարուեստական գործունէութիւն[...] ներուն մէջ:

Ճշմարտութիւնը այն է որ մեր ցե[...] ղի կազմաւորութեան մէջ արեւ[...] արեւը վճռական դեր խաղացած է, ատիկա կը պայմանաւորէ մեր խառ[...] նուածքը: Այդ իսկ պատճառաւ հա[...] ժողովուրդը թէեւ կառչած Ասիո[...], բայց մշտական հակում մը ունեցած [...] դէպի եւրոպական արեւմուտքը, [...] պի միջերկրականեան մշակոյթը, [...] յունալատինական գծով փոխանցուա[...] է այսօր մեր դարուն:

Մշակութային այդ ընդոծին ձըգ[...] տումը մղած է միշտ մեր ցեղը ընդ[...] առաջ երթալու բոլոր նոր գաղափարա[...] կան շարժումներուն եւ յառաջդիմա[...] կան սկզբունքներուն: Առաջինը եղա[...] ենք քրիստոնէութիւնը ընդգրկելու, [...] յանուն անոր եւ յանուն խղճի ազա[...] տութեան ոգորելու: Առաջինը եղա[...] ենք օգտուելու Յունաստանի հանճա[...] րէն: Առաջինը եղած ենք ինքնաբեր[...] բար ձեռք կարկառելու խաչակրակ[...] մեծ գաղափարին:

Այսպէս մեր մշակոյթն ալ մի[...] ներդաշնակ խառնուրդ մը եղած է [...] տոհմիկ տարրերուն եւ արեւմտեա[...] պատուաստին:

Դասախօսը անցաւ այնուհետեւ հա[...] կական մշակոյթի էական տարրերու[...] [...]ուեց ինչ որ կարելի եղած է [...] ճարտարապետութեան, նկարչու[...] թեան, մանրանկարչութեան, երա[...] ժշտութեան եւ դպրութեանց մէջ: Եւրոպացի մասնագէտներու կար[...] ծիքով հայկական ճարտարապետու[...] թեան ազդեցութիւնը զգալի է ոչ մ[...] այնհռոմէական եւ գոթական ոճե[...] րուն վրայ, այլ վրացական ճամբ[...] ռուսական եկեղեցական շինութեան[...] ներուն վրայ»:

Ցիշելէ վերջ մանաւանդ Հայու երա[...] ժշտական ընդունակութեան եւ [...] միկ երգերու ինքնատիպութեան ու [...] ութեան պարագան,— զոր Կոմիտա[...] վարդապետ պիտի ի յայտ բերէր [...] պիտի ծանօթացնէր թէ մեզի եւ [...] Արեւմուտքի,— դասախօսը ծանրա[...] ցաւ մասնաւորապէս հայ գրականու[...] թեան վրայ:

« Բանաստեղծութիւնը մանաւան[...] ամէնէն կենսունակ եւ բեղուն աղբ[...] րը եղած է մեր հոգեկան կեանքին: Դարէ դար միշտ հասած է ժողովրդա[...] կան, անանուն եւ մերթ անգիր քեր[...] թողութիւն մը որու նշխարները այսօր կը հաստատեն յուզումի խորութիւնը, զգայնութեան այլազանութիւնը [...] արտայայտութեան անկեղծ ու ինքնա[...] տիպ շեշտը հայ ժողովրդական սըր[...] տին:

Մեր ներկայ գրական բանաստեղ[...] ծութիւնն ալ որ միշտ արեւմտեան մանաւանդ ֆրանսական քերթողակ[...] դպրոցներու շունչով տոգորուած է, կրցած է հասնիլ խորքի եւ ձեւի ա[...] նըրբութիւններուն որոնք կը բնորոշ[...] Արեւմուտքի Արուեստը:

« Դէպի Արեւմուտք հակում », ահա մեր ցեղային կեանքի շեշտը: Ահա [...] ինչո՞ւ մեծ պատերազմի առաջին [...] փորձերուն, անվարան, ցեղովի[...] կանգնեցանք Արեւմտեան ազատատեն[...] պետութեանց կողքին ու ըրինք ճիգե[...] ու զոհողութիւններ, որ մեր ուժերէ[...] բարձր էին:

Ինչո՞ւ յանդեցան մեզի եղած խոս[...] տումները եւ հաւաստիքները, Սեվր[...] պղատոնական դաշնագրին, որ թղթ[...] փառքի նման պիտի փլէր ու պիտ[...] ցնդէր Լօզանի մէջ: Իբրեւ էրած սրտ[...] չոր մխիթարանք Լօզանի մէջ [...] պաշտօնական բարեկամները արտա[...] ուց գաղափարը յղացան դիմել[...] Թուրքերու մարդասիրական զգացու[...] մին եւ օճախ մը մուրալու ի նպա[...] հայ տնաքանդ բազմութեանց... Ա[...] հա թէ ուր յանդեցաւ հայկական դ[...] մարդկային մարտիրոսագրութիւնը:

Բայց մեր դատը արդար է, հետեւա[...] բար թէեւ անլոյծ, բայց կը սպա[...] իր ժամուն:

Հայկական դատին արդար կարգա[...] դրութիւնը Արեւմտեան մեծ պետու[...] թեանց համար ոչ միայն քաղաքակ[...] անհրաժեշտութիւն մը, այլ նաեւ խ[...] ճի պարտք մը, բարոյական յանձնա[...] ռութիւն մըն է:

ՍԱՐԱՍԱՆ

**** Ծննդեան տօներու առթիւ «[...] Հայաստան» հրատարակեց խմբա[...] գրական մը եւ աշխատակիցի մը յօ[...] ուածը, հրահրելու համար պայքար[...] կրօնքին եւ եկեղեցիին դէմ: Յունուա[...] 4ին՝ փրոփականտիսթներու տան մէ[...] յատկապէս տեղի ունեցաւ նաեւ դասախօսութիւն մը, «Քրիստոսի ծ[...] նընդեան տօնին ծագումը եւ նր[...] ռէակցիոն դերը» նիւթով,— դասա[...] խօս՝ Սիմակ Սահակեան:*

ՏԱՏԵԱՆ ԱՐԹԻՆ ՓԱՇԱՅԻ ԴԻՒԱՆԷՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

1875 *Յունիս* 9, *Ամենակարողին անբաւ ողորմութեամբը դարձեալ Բեբայի եւ Ղալաթիոյ Թաղապետ եւ նախագահ անուանեցայ: Այս գործին ի վաղուց անտի ամենածանր եւ անտանելի լինելուն համար թէեւ շատ ընդդիմացայ ընդունելութեանը, բայց ճարը չեղաւ, ըստ որում Մեծ Եպարքոս խստ փաշան անձամբ սաստեց եւ քանիցս հեղ առաջարկեց որ ընդունիմ: Ասոր համար սիրտս գոհ չէ բայց «կամք Տեառն օրհնեալ եղիցի» ըսելով հնազանդեցայ:*

Բախտս այսպէս կ'ուզէ եղեր եւ կ'աղաչեմ Աստուծոյ որ իւր անհուն մարդասիրութեամբը զիս որ իր չնչին, խոնարհ եւ երախտագէտ ծառան եմ, ամէն փորձանքներէ եւ ի չար արկածից պահէ, եւ բարեհաճի, թէ որ օրհնեալ կամքն այնպէս է, նուաստս սոյն պաշտօնէն ժամ մը առաջ ազատելու ուրիշ գործ մը շնորհելով: Մի՛ ընկեններ զիս, Տէ՛ր, յերեսաց քոց, եւ պահէ զհոգիս սուրբ մի հաներ յինէն: Այս է Աստուած իմ բարեխօս, [illegible] զի այլ ամենայն յուսոյն մեզ: Եղիցի անուն Տեառն օրհնեալ յայսմհետէ մինչեւ յաւիտեան:

1875 *Օգոստոս* 18, *ողորմութեամբ Տեառն արտաքին գործոց պաշտօնատան խորհրդական անուանեցայ ընդ եպարքոսութեամբ յատուկ բարերարի բարձրապատիւ Մահմուտ Նէտիմ փաշայի: Տէրն առելիքն իմ եւ ամաչեցան զի դու Տէ՛ր* միայն *օգնեցիր ինձ եւ մխիթարեցիր զիս: Փառք Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ: Ամէ՛ն:*

1875 *Հոկտեմբեր* 26 *հյց: Անհուն ողորմութեամբ Տեառն Արտաքին գործոց պաշտօնէի փոխանորդ անուանեցայ ինչպէս նաեւ նախարարաց ժողովին անդամ մինչեւ ի գալուստն ի Պոլիս Ռաշիտ փաշային բարեկամի մերոյ Աստուծով որ կոչեցաւ պաշտօնեայ ի դեսպանութեան ի Վիէննա:*

Կատարեալ յուսով եւ ուղիղ հաւատով ապաւինեալ եմ առ Աստուած զի ՆԱ է որ միշտ փրկէ զիս, իր ամենանուաստ ծառայն, յամենայն փորձութեանց, ի վտանգից, եւ ի մարդոց անիրաւաց: Ցուցամ ի բարեխօսութիւն Ամենասրբուհւոյ կուսին յատուկ պաշտպանին մերոյ: Փառք պատիւ եւ երկրպագութիւն Ամենասուրբ երրորդութեան Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից Ամէն:

1875 *Նոյեմբեր* 12*ին Հայոց. փոխանորդութիւնս Աստուծով վերջացաւ վասն գալստեան ի Պոլիս Վ. Ռաշիտ փաշայի եւ դարձեալ խորհրդականութեան պաշտօնս շարունակել սկսայ:*

1876 *Յունիս* 9*ին քանի մը օր առաջ սպաննուած խեղճ եւ բարեմոյն Ռաշիտ փաշային տեղը արտաքին գործոց պաշտօնեայ անուանեալ Սաֆվէթ փաշային անդթութեամբն ու անիրաւ թշնամութեամբը յիշեալ պաշտօնէս զրկուեցայ: Կամք Տեառն, համապազ ամենօրհնեալ է: ՆԱ կուտայ, ՆԱ կ'առնու բաւական է որ մարդս Աստուածային երեսէն չիյնայ, երբեք իշխանաց յուսալու չէ, զի ոչ գոյ ի նոսա փրկութիւն: Աւասիկ ասոր օրինակն ու ապացոյցը: Ես ինչպէս որ ներկայ ցուցակիս մէջ կը տեսնուի, երկու անգամ յիշեալ Սաֆվէթ փաշային հետ գտնուեցայ ի Մօլտովալաքիա եւ ի Փարիզ: Երեք տարի մօտ ամենայն հաւատարմութեամբ եւ անձնուիրութեամբ այս մարդուն ծառայեցի անանկ որ կորսուելու մօտ պատուոյն նորէն պահպանուելուն առաջին պատճառ եղայ, եւ ինք ալ քանիցս հեղ ջերմաջերմ գոհունակութիւնները յայտնած էր, մեծամեծ խոստմունքներ տալով նուաստիս:*

Արդ բարեաց եւ երախտագիտութեան այս մարդը առանց բանաւոր պատճառի զաւակացս արդար հացը կտրեց եւ զիս ձգեց յետին թշուառութեան մէջ, որովհետեւ չորս տարիէ ի վեր առաւել պարտքի տակ ինկայ եւ զանազան պաշտօններուս մէջ չունեցի հակառակ հաւատարմութեան անիրաւ վաստակներ ընել: Մեծ է Աստուած եւ Նա է վրէժխնդիր: Նա միշտ ողորմեցաւ մեզ եւ հարկաւ այսուհետեւ ալ պիտի ողորմի եւ հրաշքները պիտի տեսնենք: Ուստի դարձեալ կը կրկնեմ «կամք Տեառն օրհնեալ եղիցի. Ամէն:»

1880 *Յունիս* 9*ին շնորհիւ Վ. Սուլթան Ապտիւլ Համիտ կայսեր որ ութն օրի չափ զիս իր ներկայութեանը կանչելով փորձեց՝ դարձեալ Արտաքին գործոց խորհրդական անուանեցայ յուսալով միշտ ի Տէրն իմ բարերար:*

1884 *Դեկտեմբեր* 1*ին յիշեալ պաշտօնին մէջ չորս տարի եւ կէս մնալէս նաեւ Եպարքոս Սայիտ փաշային նախանձովն ու գրպարտութեամբը պաշտօնընկէց եղայ: Կամք Տեառն օրհնեալ եղիցի, եղիցի եւ եղիցի Ամէն:*

1885 *Դեկտեմբեր* 12*ին դարձեալ շնորհիւ եւ բարձր պաշտպանութեամբ Վ. Բարերարիս Սուլթան Ապտիւլ Համիտ կայսեր յիշեալ պաշտօնին անուանեցայ նոյն գիշերն ուր նախկին Եպարքոս Սաիտ փաշան անարգանօք պաշտօնընկէց եղաւ եւ բանտարկուեցաւ ի պալատն: Օրհնեալ է Աստուած:*

1887 *Յուլիս* 20, *արտաքին գործոց խորհրդականութեան պաշտօնս պահելով Պուլկարիոյ մեծ քօմիսէր անուանեցայ: Աստուած պաշտպանեցէ եւ ամօթով չընէ ամէն:*

1888 *Սեպտեմբեր* 21*ին Աստուծոյ Ամենակարողին պարգեւովը եւ շնորհիւ Օգոստափառ բարերարիս Սուլթան Ապտիւլ Համիտ կայսեր վէզիրութեան բարձր աստիճանը ընկալայ եւ նոյն տարուան Հոկտեմբեր 3ին աստիճանը ընկալայ մեր Պէշիկթաշու բնակարանին մէջ նոյն աստիճանին կայսերական* մէնշուրը *մեծ փառօք եւ խուռն բազմութեան ներկայութեանը կարդացուեցաւ: Մի՛ մեզ Տէ՛ր, մի՛ մեզ, այլ Անուան քում տուր զփառս:*

Հոս կը վերջանայ իր անձնագիր յուշագրութիւնը:

ՀԱՅԿԱԶՆ ՀԱՊԷՇԵԱՆ

ՀԻԹԼԵՐԻ ԱՌԱՋԻՆ ԴԱԻԸ

Ֆրանսական թերթ մը կը պատմէ թէ ինչպէս, 15 տարի առաջ, Հիթլէր պետական հարուած մը տուաւ Միւնիխի մէջ, թէեւ ձախողեցաւ։

Այդ շրջանին, Գերմանիա կը գտնուէր անզօր կատաղութեան մը մէջ։ Պուխրուխէր, իր «սեւ բանակով», 1923 Սեպտեմբերին փորձեց զինուորական դիկտատուրա հաստատել, առաջին յարձակումը գործելով Քիւսթրինի մէջ, լեհական սահմանագլուխին մօտիկ։ Կառավարական բանակը սակայն չուտով ճզմեց այս շարժումը։ Քիչ վերջ ծագեցան Համպուրկի աջակողմեան տարրերու, Սաքսի համայնավար տարրերու ըմբոստութիւնները, որոնք խեղդուեցան արեան մէջ։ 29 Հոկտեմբեր 1923ին, Տրէզտընի ըմբոստութիւնը կատարուեցաւ աւելի կազմակերպուած ձեւով։ Զօր. Միւլլըրի հրամանին տակ, Տրէզտընի զօրանոցին ըմբոստները, զինուորական նուագախումբը իրենց գլուխն առած, տողանցք կը կատարեն քաղաքին մէջ,— կառավարական շէնքերու առջեւէն անցած ատեն, ջոկատ մը զինուոր կ'անջատուի տողանցք կատարող զօրասիւնէն ու կը պաշարէ շէնքը։ Կառավարական պաշտօնէութեան հրաման կը տրուի հինգ վայրկեանէն հեռանալ՝ լքելով իրենց դիրքերը։ Ոմանք կը բողոքեն բայց կը հնազանդին, ոմանք ալ զինու զօրութեամբ կը նետուին դուրս։ Այսուհանդերձ շատ չանցած՝ կը ճզմուի այս շարժումն ալ։

Ըմբոստութեան ոգին աւելի ուժեղ էր Միւնիխի մէջ, ուր երեք մրցակից կազմակերպութիւններ կը կռուէին իրարու դէմ եւ հաւաքաբար պետութեան դէմ։ Պաւարիացի ազգայնականներու կազմակերպութիւնը, զոր կը ղեկավարէր Ֆոն Քահր, ի հաշիւ իշխան Ռուփրէխթի։ Զինուորական տեղական ուժերը, հրամանատարութեամբ Զօր. Ֆոն Լոսսոնկի, որ կը մերժէր հնազանդիլ կեդր. կառավարութեան հրամաններուն։ Եւ վերջապէս ազգային-ընկերվարականներու կուսակցութիւնը, որու առաջնորդն էր Հիթլէր։

Այս երեք ուժերն ալ կը տենչային անցնիլ իշխանութեան գլուխ, բայց կը կռուէին իրարու դէմ։

8 Նոյեմբեր 1923ին, Հիթլէր որոշեց կատարել պետական հարուած մը։ Իրեն միացած էր Զօր. Լուտէնտորֆ։ Հանրային հաւաքոյթի մը մէջ, Հիթլէր ներկայանալով Ֆոն Քահրի եւ Պաւարիացի ազգայնականներու սպայակոյտին, ղանոնք հարկադրեց որ հետեւին իրեն, ուժ տան իր շարժումին։ Պատուոյ խօսք տուաւ Ֆոն Քահր եւ սպայակոյտը, թէ պիտի նպաստեն ազգային-ընկերվարականներու կատարելիք պետական հարուածին յաջողութեան։ Ցարգեցին իրենց խօսքը, չթերացան ժամադրութեան մէջ, բայց երբ տեսան որ Հիթլէր ուշացաւ քանի մը վայրկեան, գացին 19րդ գօրամասին զօրանոցը՝ ընդդիմութեան հրաւիրելու ղանոնք։

9 Նոյեմբերին, առաւօտուն, ժամը 11ին, ազգային ընկերվարականներու զօրասիւնը սկսաւ քալել քաղաքին մէջէն։ Զօրասիւնին գլուխը անցած էր Հիթլէր, իր աջ կողմէն կը քալէին Զօր. Լուտէնտորֆ, Շէօպնէր-Ռիխթէր, Իւլրիխ Կրաֆ, իսկ ձախ կողմէն՝ Տօքթ. Վէպէր, Կոթֆրիտ Ֆէտըր, Գնդ. Քրիպէլ։

Ասոնց անմիջապէս ետեւէն կը քալէին Կէօրինկ, Ռոզէնպէրկ, Տրէքսլէր, եւ կուսակցութեան միւս վարիչները։

Զօրասիւնը մտաւ Մարիէնփլաց, յետոյ՝ Ռէզիտէնցշթրասս, առանց ընդդիմութեան հանդիպելու։ Ցանկարծ ոստիկանազօրքը փակեց ճամբան ու սկսաւ հրացանաձգութիւնը։ Առաջին իսկ գնդակին ինկաւ Իւլրիխ Կրաֆը, ծանրապէս վիրաւոր, եւ իր անկման ժամանակ գետին տապալեց նաեւ Հիթլէրը, որուն ուսը խախտեցաւ անկումին հետեւանքով։ Գնդակ մը դիտապաստ գետին փռեց նաեւ Շէօպնէր-Ռիխթէրը, ինչպէս նաեւ կուսակցութեան դրօշակիրը, Պաուրիէտլ, որ սկսաւ հոնդալ, հոգեվարքի մէջ։ Իր արիւնով ներկուեցաւ նաեւ կուսակցութեան դրօշը։ Կէօրինկ եւս վիրաւորուեցաւ ծանրապէս, բայց սողալով կրցաւ հասնիլ եւ պատսպարուիլ Ֆէլտհէռնհալէ առիւծի արձանին ետեւը։

— «Երբ աչքերս վերաբացի, կը պատմէր վերջէն Իւլրիխ Կրաֆ, չուրջս տեսայ միայն դիակներ։ Միայն Զօր. Լուտէնտորֆն էր, որ պայթող հրացաններուն դէմ անտարբեր, ձեռքերը գրպաններուն մէջ դրած, յառաջացաւ ու շարունակեց ճամբան, մինչեւ ոստիկանական շղթան, երբ այլեւս կորսուեցաւ աչքերէս»։

Հիթլէր, քիչ վերջ, մեծ դժուարութեամբ ոտքի կանգնեցաւ եւ խախտած՝ գրեթէ անդամալոյծ ձեռքով, նշան ըրաւ իրեններուն, որ դադրեցնեն հրացանաձգութիւնը։ Հասկցաւ որ պարտուած էր եւ իր փորձը ձախողած այլեւս։

15 տարի առաջ բուռ մը մարդոց հետ գերման կեդր. կառավարութեան դէմ խիզախող այս անծանօթը այսօր տէրն է Գերմանիոյ եւ ծանօթ բովանդակ աշխարհի, իր ուժով կամ իր սարսափով։

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ՎԷՆՍԷՆԻ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՎԷՆՍԷՆ.— Քաղաքապետութեան պաշտօնաթերթէն կը տեղեկանամ թէ քաղաքապետական խորհուրդը որոշած է հանգանակութիւն մը կատարել, արուարձանին անունով սաւառնակ մը նուիրելու համար Ազգային պաշտպանութեան նախարարութեան։

Փափաքելի էր որ, մենք ալ ոչ թէ անհատապէս, այլ գաղութը հաւաքաբար իր համեստ մասնակցութիւնը բերէր այս ձեռնարկին։

Իրականութիւն է որ 15 տարիներէ ի վեր, թէ յարգելի քաղաքապետը թէ քաղաքապետական խորհուրդը, միշտ բարեացակամութեամբ նկատի առած են, մեր կողմէն կատարուած ոեւէ խնդրանք։ Ուրեմն՝ մենք ալ կատարենք մեր պարտականութիւնները ի նշան երախտագիտութեան։

Թաղեցի

ՄԵՐ «ՔԵՌԻՆ» ԱԼ ԳՆԱՑ...

ԱՆԻԷՌ.— Յունուար 19ին սեւ հողին յանձնեցինք Մինաս Մաղոյեան, բնիկ Սեբաստիոյ Եափալթուն գիւղացի, 68 տարեկան։ Պատերազմի սեւ օրերուն Մինասն ալ ինչպէս բոլոր իր տարեկիցները թրքացան զինուոր ըլլալով, ճաշակած է դաժանութեան բաժակը։ Հակառակ իր զինուորութեան, իր ընտանիքն ալ կոտորուած էր եւ Մինաս դիակներու մէջէն քալելով փախաւ ու միացաւ աքսորի կարաւանին, ուխտեց միասին մեռնիլ իր ազգակիցներուն հետ։ Հասաւ Հալէպ, գտաւ իր տղան որ մինակը ազատած էր ամբողջ գերդաստանէն։ Այս ահարկու մղձաւանջը խորապէս ցնցած էին զինքը, եւ սակայն իբրեւ չարքաշ բանուոր չուտով գործ գտաւ եւ ուզեց նոր բոյն մը կազմել, կրկին ամուսնացաւ, տուն-տեղ եղաւ եւ ուզեց հայրենիք վերադառնալ։ Զինադադարին Մանխա հասաւ, սակայն թուրքեւհելլէն պատերազմը արգելք եղաւ։ Կրկին գաղթեց Սուրիա, Կիլիկիա, Իզմիր, Յունաստան եւ ամէնէն վերջ եկաւ հաստատուեցաւ Ֆրանսա, Անիէռ։ Հոս ալ բախտաւոր չեղաւ։ Հազիւ 2—3 տարի աշխատեցաւ, պզտիկ բոյն մը շինեց եւ ահա անգործութիւն։ Երկար ժամանակ չէր աշխատեր, սակայն չէր յուսահատած։

Ամէն բարենպատակ ձեռնարկի կը մասնակցէր։ Տունէ տուն պտտելով օգնած է շատ մը որբերու, վէճ ծագած ատեն դատաւորի դեր կը կատարէր։ Բոլորը կը սիրէին զինքը իբրեւ «Անիէռի Քեռին»։

Կը թողու չորս մանչ, մէկ աղջիկ եւ այրին։

Հանգիստ ոսկորներուդ, սիրելի քեռի։

Արաքս

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Անցեալ կիրակի, 21 Յունուար, տեղի ունեցաւ Լիլլայի եւ Սէն Ժէրվէի Կ. Խաչի մասնաճիւղին Մանուկներու օրը։ Ժամը 3ին սրահը արդէն լեցուած էր։ Աշակերտները 35է աւելի, չարուած էին բեմին վրայ։ Վարժուհին Տիկին Արմենուհի Խաչիկեան երկու խօսքով պարզեց Մանուկներու Օրուան նշանակութիւնը, եւ ապա սկսաւ հանդէսը։ Մանուկներ որ հազիւ մէկ տարուան դասընթացք մը ունեցած էին, երգեցին եւ արտասանեցին առանց դժուարութեան։ Եղան խմբերգներ եւ արտասանութիւններ, ինչպէս նաեւ կաղանդի ծառին շուրջ մանկական պարեր եւ կենդանի պատկերներ։

Պզտիկ դադար մը վերջ մանուկներու բաժնուեցաւ պտուղներ, եւ ապա տեղի ունեցաւ շարժանկարի ներկայացում մը մանուկներու համար, շատ հետաքրքրական։ Հանդէսը տեւեց մինչեւ ժամը 6.30 եւ ժողովուրդը բաժնուեցաւ ուրախ տրամադրութեամբ։

Այս առթիւ կ'արժէ շնորհաւորել վարժուհին, Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին վարչութեան անդամուհիները որոնք մէկ տարուան մէջ, լածխ համաձայն, կրցած են հաւասարակշռել իրենց ելեւմուտքը եւ նոյնիսկ պահեստի գումար մը ապահովել։

Գ. Յովհաննէսեան

ՑԻՐՈՒՑԱՆ ՀԱՑԵՐ

ԿՐԱՍ, 23 Յունուար.— Կրասի արուարձաններէն St. Jacqueի մէջ երէկ կիրակի օր տեղի ունեցած վազելու մրցումին մէջ, առաջին հանդիսացաւ Եւրոպանպէկցի (Իզմիթ) երիտասարդ մը, Տէրտէրեան։ Տեղական թերթերը ջերմապէս կը գնահատեն իր յաջողութիւնը։

Պ. Մինաս Տէրտէրեան 15 տարի առաջ Ֆրանսա եկած է եւ հոս հաստատուած է։ Կաղի ընկերութեան մէջ գործաւոր է, վեց զաւակ է ունեցեր որոնց չորսը հոս ծնած եւ երկու տարի առաջ հպատակ եղած են։ Մրցումը վաստկող պատանին, Կարապետ, այժմ 17 տարեկան, Կրասի նամակատան մէջ հեռագրի ցրուիչ է։

Կրասի եւ շրջակայ արուարձաններու մէջ 14 տուն հայութիւն կայ, երեքը խանութպան, մէկ վաճառական դերձակ, երկու կօշկակար։ Մնացեալներէն ինը հոգի կ'աշխատին կաղի ընկերութեան մէջ, երկու հոգի ալ գործազրկութեան նպաստ կը ստանան, բոլորն ալ ինքնաբաւ են եւ գոհ։ Զունինք որ եւ է ազգային կազմակերպութիւն։

Ն. Ս. Զիւրիւքտիչեան

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կիրակի, 22 յունուար, կէսօրէ վերջ տեղի պիտի ունենար Հ. Կ. Խաչի ընդհ. ժողովը, որուն հրաւիրուած էին քաղաքի եւ շրջաններու բոլոր ընկերուհիները։

Ժամը 3.30ին արդէն ներկայ էին՝ Սէն Ժէրօմի, Նօթր Տամի, Սէն Լուի եւ Սէնթ Անթուանի վարչութիւնները։ «Շահրիկեան» սրահը հեղձհեղձ լեցուեցաւ ընկերուհիներով, սանուհիներով եւ Կ. Խաչի օժանդակ ընկերներով։

Բոլորին համար հաճելի անակնկալ մը եղաւ, երբ Մարսիլիոյ մասնաճիւղի ատենապետուհի Տիկին Տ. Սէրէնկիւլեան յայտարարեց թէ հաւաքոյթը ընդհ. ժողովի բնոյթին տակ նպատակ ունէր թէյասեղանի մը շուրջ հաւաքել քաղաքի եւ շրջաններու ընկերուհիները, որոնք իրար ճանչնալով եւ մտերմանալով, իրենց սեփական ընտանիքին պէս պիտի կապուէին Հ. Կ. Խաչին։

Իրապէս, մթնոլորտը այնքան խանդավառ եւ մտերմիկ եղաւ սկիզբէն մինչեւ վերջը, որ փափաք յայտնուեցաւ յաճախ ունենալ նման ուրախութ հանդիպումներ։

Ատենապետուհին ամփոփ զեկոյց մը ըրաւ մասնաճիւղերու ընդհանուր գործունէութեան մասին։ Իբրեւ մնայուն գործ՝ Մարսիլիոյ դարմանատան առած օգուտները թուելով, յայտնեց թէ նոր վարչութիւնը պիտի կրնայ այսուհետեւ գործը աւելի ընդարձակել, մանաւանդ երբ իրենց աջակից ունին Տօքթ. Տիկիրեան որ սիրայօժար ստանձնած է հիւանդներու ձրի դարմանումը։

Ասկէ զատ իբրեւ մնայուն գործ պիտի ստեղծուին մօտ ատենէն՝ սանուհիներու հայեցի դաստիարակութեան սատարող միջոցներ, որպէսզի պատրաստ նոր ուժեր ունենանք հինները փոխարինելու համար։

Տիկին Քիպրիթճեան խօսք առնելով, պարզեց հայ կնոջ դերը՝ ազգային, կրօնական, կրթական, բարեգործական եւ մանաւանդ յեղափոխական կեանքին մէջ։

Տիկին Զաթըքեան գիտցաւ արժեցնել ատենապետի իր պաշտօնը, իւրաքանչիւրին պարտադրելով ցոյց տալու իր «շնորհք»ը, սկսելով իրմէ՝ (Սայաթ-Նովայի երգերով)։ Օմար Խայեամի քառեակները երգեց Տիկին Քիպրիթճեան։ Պ. Մասիս Զիլչքեան երգիծական եւ հայրենաբաղձ կտորներ արտասանեց։ Տղերս գրողը Գ. Այվազովսքիի առակները երգեց աշուղական եղանակով։ Օր. Պերճուհի Գէորգեանի թրթռուն ձայնը բոլոր արտասանութիւններն ու երգերը համեմեց «Անուշ դարուն»ով, «Ուռի»ով եւ ուրիշ գեղեցիկ երգերով։

Մեներգեց Տիկին Արզումանեան եւ այսպէս բոլոր ներկաները իրենց մասնակցութիւնը բերին տիրող խանդավառութեան։

Համով-հոտով թէյին եւ կարկանդակին գովասանքը ընելու ատեն, գնահատութեան արժանացան մասնաւորապէս Պօմոնի ընկերուհիները որոնք սեղանի սպասները եւ ուտելիքները պայուսակներով քաղաք բերած էին։

Իրիկունը ուշ ատեն ցրուեցան ընկերուհիները, շնորհաւորելով Մարսիլիոյ վարչութիւնը որ ուրախ օր մը ընծայեց ամէնուն։ Եւ որոշուեցաւ այսուհետեւ աւելի լայն պատրաստութեամբ հաւաքոյթներ կազմակերպել։

Ներկայ համակիրներէն երկու Տիկիններ եւ օրիորդ մը անդամ արձանագրուեցան։

Ռեբեկա Միլտոնեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (19 Յունուար)։

— «Անծանօթ չեն այն ճիգերը, որ ի գործ կը դրուին բոլոր պետութիւններու կողմէ, պատրաստ ըլլալու վաղուան պայքարին։ Միայն բանակներու զէնքն ու ռազմամթերքը մտահոգութեան առարկայ չէ, այլ նաեւ տուեալ ազգին մարտունակութիւնը, երիտասարդութեան համապատասխան պատրաստութիւնը։

Մեր կարծիքը եւ թելադրանքը արժէք չունի Հայաստանի համար, որու իշխանութիւնը չինական պարիսպներով մեզմէ անջատած է հայրենիքը։

Եթէ մենք, գաղութներու մէջ ապրողներս, անզօր ենք Հայաստանի ռազմական պատրաստութեան մէջ անմիջական դեր մը կատարելու, բայց ի վիճակի ենք որոշ պատրաստութիւններ տեսնելու վաղուան համար։

Երբ կ'ընդունինք թէ մեր գաղութները, քաղաքական, մշակութային, տնտեսական տեսակէտէն արժէք են Հայաստանի համար, ապա ուրեմն մեր նիւթական զոհողութիւնները եւ ճիգերը պէտք է ընթանան որոշ ծրագրի մը համաձայն։

Ինքնապաշտպանութեան զգացումը, մեր ժողովուրդին մէջ դարերու փորձառութիւն ունի։ Հեռաւոր անկիւնի մը մէջ ինկած, քանի մը տուն Հայեր, բնազդօրէն կը խորհին ունենալ իրենց վարժարանը եւ եկեղեցին։ Եւ նոյնքան բնազդօրէն, հայկական մեծ ու պզտիկ միութիւններ նուիրուած են հայ տառին ու եկեղեցիին պաշտպանութեան, ինչպէս պատահած է դարերէ ի վեր։

Պէտք կա՞յ յիշեցնելու թէ հայ տառը եւ եկեղեցին իրենց ամենայն հզօրութեամբ չկրցան մեծ պարտութիւններէ փրկել մեր ժողովուրդը, որովհետեւ անոր ազգային պայքարին ընկերացած չէր նիւթական հզօրութիւնը,— ռազմական պատրաստութիւնը։

Նպատակ չունինք մօտաւոր անցեալի դէպքերը յիշեցնելու եւ ոչ ալ տրքնիլ գեղեցիկ՝ բայց անորոշ խօսքերով, ապաւորութիւն ձգելու։ Մանաւանդ որ մեր առաջարկութիւնը յստակ գործի մը մասին է։

Մինչեւ այժմ, հայ կազմակերպութիւնները անտեսած են մղում տալ եւ աջակցիլ հայ երիտասարդներու, որպէսզի անոնք հետեւին զինուորական մասնագիտական ուսումներու։ Շատ մը երկիրներու մէջ գիտենք թէ գոյութիւն ունին զինուորական վարժարաններու մուտքի դժուարութիւն, բայց Ամերիկայի եւ ուրիշ կարգ մը տեղերու մէջ չեն պակսիր կարելիութիւններ։ Ցետոյ, զինուորական վարժարաններու մուտքը եթէ դժուար է, կան մասնագիտութիւններ, որոնք սերտօրէն կապուած են ռազմական գիտութեան հետ։

Քաղաքական բարձրագոյն վարժարաններ, համալսարաններ կան, ուր կարելի է ուսանիլ մեքենագիտական մասնագիտութիւն՝ սաւառնակներու, անթելի, քիմիագիտութեան եւայլն։ Սոյն մասնագիտութիւններուն տիրացած երիտասարդը, պատերազմի մը պահուն, երկու-երեք ամսուան պահեստի սպաներու վարժարանի կրթութիւն մը ստանալէ յետոյ, բանակի մը հրամանատարական կազմին մէջ առաջաւոր դիրքեր կրնայ գրաւել։

Մեր երիտասարդները օտար համալսարաններու մէջ կը հետեւին ընդհանրապէս բժշկութեան, մանկավարժութեան եւ գրականութեան։ Մեր մատնանշած ճիւղերուն մէջ, որպէսզի ազգային ոգիով դաստիարակուած երիտասարդներ մուտք գործեն, անհրաժեշտ է հայ կազմակերպութեան մը նիւթական աջակցութիւնը։ Եւ այդ դերը կրնայ կատարել Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, ունենալով անհրաժեշտ դրամը։

Վերջերս հրատարակուած պաշտօնական զեկոյց մը իմացանք թէ Բարեգործականը ստիպուած է դադրեցնել Հայաստանի համար տրամադրուած ֆոնտերու յատկացումը եւ պիտի գործածուին գաղթային կարիքներու։

Մեր մատնանշած մասնագիտական կրթութիւնը փաստօրէն Հայաստանի համար է եւ ոչ մէկ կապ ունի գաղթային տեղական կարիքներու հետ։ Այս կերպով, ծախսուելիք գումարները դարձեալ Հայաստանի համար յատկացուած պիտի ըլլան։

Ուրիշ փոքր պետութիւններ, հսկայ գումարներ կը ծախսեն, իրենց ուսանողներուն եւրոպական համալսարաններու մէջ մասնագիտական այդ կրթութիւնը ապահովելու համար։ Հայաստանի ազատագրական շարժումը, մեր ժողովուրդի դիմագիծը խորապէս փոփոխութեան ենթարկեց։ Այժմ կ'ապրինք այնպիսի պայմաններու մէջ, որ կրնանք ազգովին հեղձհեղձ տիրացուի վերածուիլ։ Մեր երիտասարդութեան, նոր սերունդին դաստիարակութեան տեսակէտէն ալ, օգտակար է ունենալ հայ մտաւորականներ, որոնք տիրացած ըլլան ռազմական գիտութեան նորութիւններուն»։

ԿԻՍ-ԳԻՏԱԿԱՆ

ՍԻՐՏԸ

Մարդկային մարմինին ամէնէն բարդ եւ ամէնէն աւելի կատարելագործուած մեքենականութիւններուն մէջէն առաջին տեղը կը գրաւէ սիրտը, որու մասին ամէնէն աւելի շատ կը խօսուի եւ զոր քիչեր կը ճանչնան պէտք եղածին պէս։

1628էն ի վեր Հարվէյ երեւան հանելով արեան շրջաբերութիւնը, ցոյց տուաւ թէ սիրտը միայն յուզումներու տուն չէ որ կը տրոփէ, այլ կը բաբախէ կանոնաւորապէս եւ յարատեւօրէն։

Մարդուն սիրտը խոռոչաւոր մկանն է, մօտաւորապէս բռունցքի մը մեծութեամբ եւ կոնաձեւ, որուն սուր ծայրը ուղղուած է դէպի վար։ Բաղկացած է աջ սիրտէ եւ ձախ սիրտէ, որոնք իրարու հետ հաղորդակցութեան մէջ չեն, սակայն անոնցմէ իւրաքանչիւրը բաժնուած է երկու խոռոչներու, որոնք իրարմէ անջատուած են դռնակներով։

Սիրտը, օդաձիգ եւ օդամուղ ջրհանի մը նման, մօտաւորապէս 70 անգամ կը կծկուի վայրկեանի մը մէջ, 100,000 անգամ օրուան մը մէջ, եւ այդ ժամանակամիջոցին չորս լիտրէն աւելի արիւն կը մղէ շնչերակներուն եւ երակներուն մէջ։ Զարմանահրաշ շարժիչ մեքենայ մը, որ լուռ ու մունջ կը գործէ յղութեան շրջանէն մինչեւ մեր մահուան օրը, առանց վայրկեան մը դադար առնելու։

Սիրտին այս արտակարգ տոկունութիւնը վերագրելի է ոչ թէ միայն իր մկանային ջղաթելերու առանձնայատուկ կազմութեան, այլ եւ սա իրողութեան որ իւրաքանչիւր կծկումէ մը վերջ, ան մէկ տասներորդ երկվայրկեան տեւող հանգիստ մը կը վայելէ։ Ամէն մկան որ կը կծկուի, կը յոգնի, սիրտի մկանն ալ չի խուսափիր այդ օրէնքէն, սակայն այդ կարճատեւ դադարին շնորհիւ, ան կը վերանորոգէ իր սպառած ուժերը։

Սիրտին ինքնավար կծկումներուն շնորհիւ, արիւնը իր շրջանը կը կատարէ շնչերակներու եւ երակներու մէջէն, անցնելով նախ պզտիկ շրջաբերութեան մէջ, այսինքն դէպի թոքերը, ուրկէ կը վերադառնայ սիրտին ձախակողմեան մասին մէջ, անկէ երթալու համար մեծ շրջաբերութեան մէջ, այսինքն մարմինին բոլոր գործարաններուն մէջ։

Արեան կարմիր գնդիկ մը 6 երկվայրկեան կը դնէ կատարելու համար փոքր շրջաբերութեան շրջանը, եւ 25-60 երկվայրկեան, կատարելու մեծ շրջաբերութեան շրջանը։

Սիրտին շարժումները ենթակայ են կշռոյթի մը, որ կը տարբերի կեանքի ընթացքին մէջ։ Մէկ տարեկան մանուկին կշռոյթին միջինը 110 է, հետզհետէ տարիներու յառաջացումով այդ միջինը կը նուազի եւ կ'ըլլայ 90, 80, 70 եւ 65, այս վերջինը յատուկ է ծերերուն։

Կշռոյթը կը կրէ նաեւ դրդիչ ջիղերուն ազդեցութիւնը։ Արդարեւ, հոգեկան, յուզական եւ ուղեղային պատճառներ յաճախ զգալի փոփոխութիւն մը առաջ կը բերեն սիրտին կշռոյթին մէջ։

Եթէ զարկին ուսումնասիրութիւնը, ինչպէս նաեւ սիրտին բաբախումը, շօշափումն ու ականջադրութիւնը հիմը կը կազմեն բժշկական քննութեան, շնչերակային ճնշումին քննութիւնն ալ խիստ կարեւոր ազդակ մը կը ծառայէ ճշդորոշելու արեան շրջաբերութեան արագութիւնը եւ շնչերակային ճնշումին աստիճանը։

Արեան շրջանը դադրելուն պէս, կը դադրի կեանքը։ Հետեւաբար, կեանքի գոյութիւնը վառ պահելու համար, անհրաժեշտ է որ սիրտը շարունակ գործէ, առանց ընդհատումի։ Ան յոգնած ըլլայ կամ ոչ, պէտք է միշտ աշխատի։ Այս անվերջ շարժումը աննպաստ պարագայ մը կը ներկայացնէ սիրտին համար, երբ ան ենթակայ է որ եւ է հիւանդութեան։ Կոտրուած ոսկոր մը ամբողջական հանգիստի մը շնորհիւ կարելի է բուժել աւելի կամ նուազ երկար ժամանակամիջոցի մը մէջ, սակայն սիրտը զրկուած ըլլալով այդ դադարէն, իր բուժումը աւելի երկարատեւ է ու դժուարին։

Սիրտը ենթակայ է քրոնիկ եւ սրընթաց բազմաթիւ հիւանդութիւններու, որոնց դարմանումը շատ փափուկ է եւ բժշկական մեծ խնամքի ու հոգածութեան կը կարօտի։

Սիրտի հիւանդութեան ենթակայ անձերը պարտաւոր են մեծ ուշադրութիւն դարձնել այն ամէն բաներուն, որ կրնան արագացնել սիրտին բաբախումները, այսինքն զգուշանալ յոգնելէ, շատ արագ քալելէ, վազելէ, հարկ է դանդաղօրէն վեր ելլել սանդուղներէ կամ բարձրանալ լեռներու վրայ, խուսափիլ ուրախ եւ տխուր յուզումներէ, վախէ, եւն.։

Արիւնը երբ մեծ քանակութեամբ հաւաքուի գործարանի մը մէջ, հոն արեան համախռնում մը կը գոյանայ։ Երբ այդ համախմբումը ուղեղին մէջ առաջ գայ, արեան անօթները արիւնային զօրաւոր ճնշումի ազդեցութեան տակ կը պայթին եւ արիւնը կը տարածուի ուղեղին մէջ, որուն հետեւանքով կաթուած յառաջ կուգայ։

Արեան համախռնումի տրամադիր անձեր պէտք է զգուշանան զօրաւոր շատակերութենէ, գինեմոլութենէ, յուզումներէ, երկարատեւ ճիգերէ, սաստիկ տաքէ եւ սաստիկ ցուրտէ։

Ցանկարծամահութեան այն բազմաթիւ դէպքերը, զորս մամուլը արձանագրեց վերջերս, հետեւանք են սիրտի տկարութեան կամ ցրտառութենէ յառաջ եկած արեան համախռնումին եւ յաճախադէպ տարեց մարդոց եւ ծերերուն։

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ՆԱԽԱՀՌՈՄԷԱԿԱՆ ՄԵՌԵԼԱՔԱՂԱՔ ՄԸ

Իտալիոյ մէջ պատահականօրէն երեւան հանուեցաւ հին Ետրուսկեան մեռելաքաղաք մը, որ կը կարծուի թէ շինուած է Քրիստոսէ 1000 տարի առաջ, նախահռոմէական շրջանին։

Երբ Անգլիոյ մէջ բանուորները հողը կը փորէին, յանկարծ բրիչները հանդիպեցան ամուր քարի։ Շուրջը փորելէ ետք՝ տեսան որ առաստաղն է հին դամբարանի մը։ Անմիջապէս լուր տրուեցաւ կրթական նախարարութեան, որ քննիչներ ղրկեց։ Պեղումները շարունակուեցան եւ երեւան հանուեցաւ շատ հին մեռելաքաղաք մը, երեք գերեզմաններով, նախահռոմէական շրջանէն մնացած։ Դամբաններու պատերուն վրայ գտնուեցան պրոնզէ հայելիներ, արձանիկներ, ապակի, վզնոցներ եւ այլ ոսկեղէն առարկաներ։ Երկաթէ ո եւ է առարկայ չգտնուեցաւ։ Ասիկա ապացոյց կը համարուի թէ դամբարանները Ետրուսկեան են։ Դամբաններուն մէջ կային 50ի չափ պատանուած մեռելներ, զմռսուած եւ անեղծ վիճակի մէջ պահուած նուրբ կաւէ կափարիչներու մէջ։

նաւեր շոգեպինդ կը սպասեն նաւահանգստին առջեւ, իրենց հպատակները այլուր փոխադրելու համար :

Հազարաւոր փախստականներ լեռ ու ձոր ինկած են, այս ձիւն ձմրան, մինչ Թնդանօթներն ու օդանաւերը կրակ կը տեղան : Զորեքշաբթի օր միայն մէկ թերթ հրատարակուեցաւ Պարսելոնայի մէջ, ելեկտրական հոսանքը կտրուած ըլլալով : Արտաքին աշխարհին հետ ալ հաղորդակցութիւնները կտրուած են գրեթէ, բացի զինուորական յարաբերութիւններէն : Միայն մէկ անթել կը բանի Պարսելոնայէն Ֆրանսա, այն ալ մեծ յապաղումներով : Անցագրի գրասենեակները գիշեր ցերեկ կը բանին, թուղթ ճարելու համար այն բնակիչներուն որոնց քաղաքական հանգամանքը թոյլ չի տար որ քաղաքին մէջ մնան :

Ազգայնական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ 800 թոն հաց եւ ալիւր, 60,000 տուփ կաթ, 200,000 տուփ պահածոյ, 200,000 բաժին միս, մէկ միլիոն շոքոլա եւ հազար թոն բրինձ եւ չոր բանջարեղէններ կը սպասեն Պարսելոնայի ճամբաներուն վրայ, քաղաքին պարենաւորման համար :

*** Հինգշաբթի գիշեր հանրապետական օդանաւ մը եւ ազգայնական օդանաւ մը անցնելով սահմանագլուխը, ռումբ տեղացին ֆրանսական գիւղի մը վրայ, հինգ քիլոմեթր ներս : Երկու օդանաւերը իրար ոմբակոծեցին, յետոյ մէկը փախչելու համար աւելցած ռումբերը նետեց ֆրանսական հողին վրայ : Ռումբերը ինկան անտառի մը մէջ եւ պայթեցան, ահագին փոսեր բանալով : Մարդկային զոհ չկայ : Քննութենէն հաստատուեցաւ թէ 17 ռումբեր ձգուած էին, որոնց 14ը պայթած, երեքը անվթար մնացած են : Մէկ օր առաջ ալ գերմանական օդանաւ մը ինկած էր ֆրանսական հողի վրայ :

*** Անգլիական կառավարութիւնը կոչ մը ուղղեց Զօր. Ֆրանքոյի, որպէսզի չափաւորութեամբ վարուի իր գրաւած հողերուն մէջ եւ զգուշանայ վրէժխնդրական գործողութիւններէ «որոնք շատ գէշ տպաւորութիւն կրնան գործել Մեծն Բրիտանիոյ մէջ» : Զօր. Ֆրանքօ անմիջապէս պատասխանեց, հաւաստելով թէ իր միտքէն չեն անցնիր այդպիսի գործողութիւններ :

Եթէ Իտալացիները չհեռանան Սպանիայէն...

— oo —

Ֆրանսական մամուլը մտահոգութեամբ կը յուզէ հետեւեալ հարցը.— Ի՞նչ պիտի ընենք, եթէ Մուսոլինի յարմար դատէ յետաձգել իր խոստումը Չէյմպըլէնին ու մերժէ իտալական զօրքը ետ քաշել Սպանիայէն :

Ըստ «Թան»ի՝ ֆրանսական կառավարութիւնը հաւաստի լուրեր ունի, թէ իտալական ուժերը նոյնքան չեն սիրուիր Զօր. Ֆրանքոյի կողմնակիցներէն որքան անոր հակառակորդներէն : Եւ Ֆրանսայի պահպանողականները կը յուսան, թէ Զօր. Ֆրանքօ ինքը պիտի ուզէ որ Իտալացիները հեռանան շուտով : Այսուհանդերձ, եթէ Գերմանիա պնդէ որ անոնք մնան եւ կամ եթէ Զօր. Ֆրանքօ ինք յարմար գտնէ որ չհեռանան ժամանակ մը, որպէսզի իր դիրքը չվտանգուի, այն ատեն ոչ մէկ ուժ կրնայ Իտալացիները դուրս հանել սպանիական հողամասերէն :

«Թան» կ'եզրակացնէ, թէ ֆրանսական շահերը կը պահանջեն, որ Սպանիան թողուի Սպանիացիներուն միայն : Թերթը կ'ընդունի թէ այժմ սպանիական պայքարին մէջ ֆրանսական միջամտութիւն մը խիստ վտանգաւոր պիտի ըլլար, բայց եթէ Իտալացիները չքաշուին, այն ատեն Ֆրանսա հարկադրեալ ինքն ալ իր կողմէ գրաւումներ պէտք է կատարէ, ինչպէս՝ Պալէարեան կղզիները եւ սպանիական Մարոքը :

Այս առթիւ կը յիշուի, թէ 1937 յունուարին, երբ զրոյց շրջեցաւ թէ գերման ուժեր ցամաք պիտի հանուէին սպանիական Մարոք, Զօր. Նոկէս, ֆրանսական Մարոքի հրամանատարը, զօրք կեդրոնացուց սահմանագլխի վրայ եւ պատրաստուեցաւ գրաւելու սպանիական գօտին, Մարոքի սուլթանին անունով :

Այժմ Մարոքի սուլթանին եւ Զօր. Նոկէսի տրամադրութեան տակ կը գտնուին 50,000 ֆրանսական եւ բնիկ զինուորներ :

«Լը Ժուր»ի մէջ Լէոն Պէյլի կ'ըսէ, թէ Հիթլէր եւ Մուսոլինի շրջապատուած են մարդոցմէ, որոնք պատրաստ են ամէն բան աչք առնել, խորտակելու համար խաղաղասիրական տրամադրութիւնները : Տնտեսական ճնշումներն ու դժուարութիւնները այնքան մեծ են, որ դիկտատորները հարկադրուած են խաղալու իրենց վերջին թուղթերը : Եթէ այս է կացութիւնը, ի՞նչ կարգադրութիւն ըրած են Լոնտոն ու Փարիզ, որպէսզի պահպանեն խաղաղութիւնը եւ կամ պաշտպանեն Անգլիոյ ու Ֆրանսայի պատիւը :

Իտալիոյ նոր ազդարարութիւնը Ֆրանսայի

Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան օրկանը, «Ինֆորմացիոնէ Տիփլոմաթիքա», Յունուար 25ին նոր ազդարարութիւն մը հրատարակեց Ֆրանսայի դէմ, կրկին յիշեցնելով թէ որ եւ է միջամտութիւն պատճառ պիտի դառնայ Իտալիոյ «բաց» միջամտութեան : Միեւնոյն ատեն թերթերը կը ծանուցանէին թէ 1901ի դասէն առաջին զօրագունդ մը, 60,000 հոգի, դրօշի տակ պիտի առնուէին փետրուար 1ին, մարզանքի համար :

Իտալական պաշտօնաթերթին հրատարակած զեկոյցը տեսակ մը միջամտութիւն կը կազմէ Ֆրանսայի ներքին գործերուն, գովելով կամ պարսաւելով այս եւ այն երեսփոխանը, երեսփ. ժողովի վիճաբանութեանց առթիւ : Այսպէս, զեկոյցը ջերմօրէն կը գնահատէ ազգայնական երեսփոխան Քսավիէ տը Վալան, իր «արի» ճառին համար, որ դիտել կուտար թէ Ֆրանսա Իտալիայէն առաջ միջամտեց սպանիական պատերազմին : Զեկոյցը միեւնոյն ատեն կը պարսաւէ Լէոն Պլումը, ըսելով թէ ան միջամտութիւն կ'ուզէր նոյն իսկ սպանիական պատերազմին ծագումէն առաջ : Մեղադրելով ուրիշ երեսփոխան մը, զեկոյցը կ'ըսէ թէ «իտալական առաջին օդանաւերը Զօր. Ֆրանքոյի դրկուեցան ֆրանսական օդանաւերուն ժամանումէն օրեր վերջը» : Եւ կը շարունակէ.— «Նոյնքան ճիշդ է եւ պատմութեամբ հաստատուած, թէ իտալական առաջին լեգէոնականները Քատիքս եկան 1936ի եւ 1937ի ձմեռը, երբ ամիսներ առաջ, բազմաթիւ «միջազգային» կոչուած վաշտեր, զինուորագրուելով եւ կազմակերպուելով Ֆրանսայի մէջ, երեւցած էին Քաթալոնիոյ եւ Մատրիտի ճակատներուն վրայ : Եթէ ֆրանսական միջամտութիւնը առաջինն էր թէ ժամանակի տեսակէտով եւ թէ համրանքով ու ռազմամթերքով, խորհրդային միջամտութիւնը ցուցադրական համեմատութիւններ ստացաւ» :

Ուրիշ իտալական թերթեր ալ կ'ազդարարեն թէ Իտալիա «պիտի վերստանայ իր գործելու ազատութիւնը», եթէ որ եւ է միջամտութիւն փորձուի Ֆրանսայի կողմէ :

*** Երեսփ. ժողովին վիճաբանութիւնները վերջացան երէկ : Արտաքին նախարար Պ. Ժօռժ Պոնէ պարզեց կառավարութեան քաղաքականութիւնը, պաշտպանելով ոչ-միջամտութեան տեսակէտը, մինչեւ ճախակողմեան հոսանքները դիտել կուտային թէ

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԱՔՈԼՈՆԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ժողովը 27 Յունուար, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ Թաւ. քատեղին, Ներկայ կ'ըլլայ Ընկեր Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ :

ՇԱՎԻԼԻ «Արղութեան» խումբի ժողովը 29 Յունուար, կիրակի ժամը 3ին ընկ. Պետեանի բնակարանը :

ՊԱՆԵԵՕ ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 28 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, «կոքիւն» ակումբին մէջ :

ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէն վիճաբանական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 28 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Խրիմեան» սրահին մէջ : Ներկայ կ'ըլլայ Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ :

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Մուսա Լեռ» խումբի բոլոր ընկերները 27 Յունուար, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, «Զարդարեան» գրադարանը : Ներկայանալ անդամատետրով :

ԼԻՈՆԻ «Արիւծ գետօ» խումբի ժողովը՝ 29 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, «Զարդարեան» գրադարանը :

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ «Մարզպետ» խումբի ընդհ. ժողովը 28 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 7.30ին ընկ. Խաչատուր Արթինեանի բնակարանին մէջ, պարտաւորիչ ներկայութիւն :

ԿՐԸՆՈՊԼԻ «Մկրտիչ Եօթնեղբայրեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 28 Յունուար, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 8ին Կ. Խաչի դպրոցը :

ՍԷՆ - ՄՈՐԻՍԻ «Յառաջ» խումբի ժողովը՝ 29 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Սահակ - Մեսրոպ դպրոցին մէջ :

Հրապարակային բանախօսութիւն Պէլվիլի մէջ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

29 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

120, Պուլվար Պէլվիլ, 120 Մեթրօ Պէլվիլ

Կը խօսի Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայաստանը եւ մենք

«ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ 26 ՓԵՏՐՈՒԱՐ, ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 3ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ :

Կը խնդրուի չխաչաձեւել

618 երեսփոխաններէն 318ը համաձայն են միջամտութեան : Համայնավարները բանաձեւ մը ներկայացուցած էին, պահանջելով բանալ սահմանագլուխը, «քանի որ Իտալիա կը շարունակէ նիւթապէս եւ զօրքով օգնել Զօր. Ֆրանքոյի, աջակցութեամբ Գերմանիոյ» :

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ մէջ եկամուտի տուրք հաստատուեցաւ :

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ծանր ճարտարարուեստի գործավարութիւնը (նախարարութիւն) բաժնուեցաւ վեց գլխաւոր գործավարութեանց.— Վառելանիւթ, ելեկտրականութիւն, երկաթեայ մետաղագործութիւն, ոչ - երկաթեայ մետաղագործութիւն, քիմիական ճարտարագործութիւն, շինանիւթ : Այս փոփոխութեան գլխաւոր նպատակն է զարկ տալ ազգ. պաշտպանութեան :

ԽԱԼԻՖԱՅՈՒԹԵԱՆ վերահաստատման առթիւ հրատարակուած տեղեկութեանց առթիւ, Լոնտոնի եգիպտական դեսպանատունը զեկոյց մը հաղորդեց, որ կ'ըսէ թէ Ֆարուք թագաւորը խալիֆա չէ հռչակուած :

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ հրէական գործակալութիւնը հերքելով ներգաղթի դադարման լուրը, կը յայտարարէ թէ պարզապէս կրճատում կատարուած է եւ այժմ ամէն ամիս հազար Հրեաներ կը մտնեն Պաղեստին :

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ թերթերը ջերմապէս կ'ողջունեն Գերմանիոյ արտաքին նախարարին ժամանումը, միեւնոյն ատեն դիտել տալով թէ մասնաւոր բանակցութիւններ չկան օրակարգին վրայ :

ԻՏԱԼԻՈՅ արտաքին նախարարը, կոմս Չիանօ (Մուսոլինիի փեսան), Պերլին հրաւիրուած է յունուար 30ին, հիթլէրական իշխանութեան վեցերորդ տարեդարձին առթիւ :

ԱՆԳԼԻՈՅ ընկերվարական կուսակցութենէն վտարուեցաւ հեղինակաւոր դէմք մը, Սըր Սթէֆորտ Քրիփս, որ փորձած էր միացեալ ճակատ կազմել բոլշեւիկներուն հետ, հակառակ կուսակցութեան որոշման :

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ հրատարակուեցաւ նոր օրինագիծ մը, որուն համաձայն ո եւ է մէկը չի կրնար ծերակուտական դառնալ, եթէ 60էն պակաս տարիք ունի :

2000 ՀՈԳԻ ՄԵՌԱՆ Չիլիի մէջ (Հարաւ. Ամերիկա), իբրեւ հետեւանք բուռն երկրաշարժի մը, որ կործանեց Քոնցէփցիոն քաղաքին 50 առ հարիւրը : Կը կարծուի թէ զոհերու թիւը շատ աւելի մեծ է, քանի որ հաղորդակցութիւնները խզուած են : Պուէնոս Այրէսի մէջ ալ (Արժանթին) երկրաշարժի թեթեւ ցնցումներ զգացուեցան :

ԼԷՈՆ ԺՈՒՀՕՅԻ տղան, Փօլ, 40 տարեկան, մեռաւ ինքնաշարժ արկածի մը հետեւանքով : Իր երկու բարեկամներն ալ վիրաւորուեցան :

Այրի Տիկին Թամամ Արզումանեան, Այրի Տիկին Մարգրիտ Ս. Արզումանեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Պաղտասար Արզումանեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Յովսէփ Գալուստեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Արզումանեան (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Յակոբ Արզումանեան եւ զաւակունք (Ամերիկա), Պ. Յովհաննէս Արզումանեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Եղիա Շահպազեան (Վալանս), Տէր եւ Տիկին Սարգիս Եղիազարեան, Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Եղիազարեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գալուստեան (Ամերիկա) եւ պարագաները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի զաւկին, ամուսնոյն, եղբօր, աներորդւոյն, զարմիկին եւ հօրեղբօրորդւոյն՝

ՍԱՐԳԻՍ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆԻ

ողբալի մահը որ տեղի ունեցաւ արկածի մը հետեւանքով :

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ 28 յունուար, շաբաթ կէսօրէ վերջ, ժամը 1·30ին Օփիթալ Մէնաժի մէջ, 50, բիւ Սէվէրին, Իսի լէ Մուլինօ, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Իսիի գերեզմանատունը :

ԾԱՆ.— Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել :

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ի նպաստ Շավիլի մատուռ - մանկապարտէզի բարեզարդութեան

Սիրայօժար մասնակցութեամբ Առնուվիլ - լէ - Կոնէսի Հայ Երիտասարդ. Միութեան :

Տեղի կ'ունենայ 28 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.45ին, Salle Martin սրահը, 114 Grand'rue, Chaville

Կը ներկայացուի «ԺԱՌԱՆԳՈՐԴԸ», (տաամ 5 արար), որմէ ետք ճոխ թումբոլա ընկերակցութեամբ : Վարագոյրը կը բացուի ճիշդ 8.45ին.

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Առնել օթօպիւս թիւ 1 եւ իջնել Chaville ancienne Mairie :

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ֆ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի Սանուց Միութիւնը, հովանաւորութեամբ Մասնաճիւղի վարչութեան, տեղւոյս Թաղապետարանի սրահին մէջ՝ 148 Rue P. Vaillant Couturier, 12 Փետրուար, կիրակի, ժամը 3ին կը ներկայացնէ՝

Յ. Թումանեանի ԱՆՈՒՇ օփէրէթը

Բեմավար՝ Ս. Միութեան, վարիչ՝ Պ. Սահակ Յովհաննէսեան : Երաժշտական բաժինը կը վարէ՝ Պ. Քէչէճեան :

Մուտք՝ 7, 5, 3, փոքրերու՝ 2 ֆրանք :

Թատերական վերջին ներկայացումներ

Լիոնի մէջ.— 28 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին

Գ. թաղապետարանի սրահին մէջ

Ղեկավարութեամբ դերասան Յ. Ղազարեանի

եւ մասնակցութեամբ կարող ուժերու

կը ներկայացուի երկու զաւեշտներ

« ՆԱԽ ՄԵՌԱՆ, ՅԵՏՈՅ ԱՄՈՒՍՆԱՑԱՆ »

եւ « ԱՆԳԼԻԵՐԷՆ ԽՕՍԵԼՈՒ ԵՂԱՆԱԿ »

խաղամիջոցներուն արեւելեան նուագ Գինները ժողովրդ[ական]

Վիէնի մէջ.— 29 Յունուար, կիրակի ցերեկ ժամը 3ին

Ռ. Ա. կուսակցութեան սրահին մէջ :

Սէն Շամոնի մէջ.— 12 Փետրուար, կիրակի ցերեկ ժամը 3ին

Մալաթ. Կրթ. Միութեան սրահին մէջ

ԱՇՈՒՂ ՂԱՐԻՊ (4 արար 3 պատկեր)

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՋՈՄ Մարզականը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամ, օժանդակ եւ պատուոյ անդամները 30 Յունուար, Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» ակումբը : Կարեւոր օրակարգ : Ոչ-անդամներ կրնան ներկայ ըլլալ :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

-- Տիկին Աննա Ջիւրիւքեան ծնեալ Քիրէմիթճեան, Բրքաղաճցի, հօր անունը՝ Գաբրիէլ, մօր անունը՝ Սնթառամ, կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Խաչատուր, Աբրահամ, Մկրտիչ Քիրէմիթճեանները : Աբրահամը՝ զինուորագրուած է ընդհ. պատերազմին թրքական բանակին մէջ : Խաչատուրը եւ Մկրտիչը անյայտացած են Իզմիրի կոտորածէն վերջ : Կը կարծուի թէ իր եղբայրներէն մէկը կը գտնուի Փարիզ : Իմացնել՝ Տիկին Աննա Ջիւրիւքեանի, 9 Ave. de Gière, Grenoble (Isère) :

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՆ

Յունուար 16	
ՓԱՐԻԶ (20), Գէորգ.—	40
ՄՈՆԺԵՌՈՆ, Ման.—	40
ՊՈՒՐԿ ՍԷՆԹ ԱՆՏԷՈԼ, Ս. Ս.—	[illegible]
ՄԻՈՒԹԷ, Անդր.—	150
ՆԻՍ, Վ. Գ.—	70
ՄՈՐՍԱՆ ՍԻՒՐ ՕՐԺ, Ա. Գ.—	15[illegible]
ԻՒԺԻՆ, Օ. Լ.—	190
ՎԻԷՆ, Ս. Ա.—	150
ՆԻՍ, Մ. Ս.—	40
ՁՈՒԺԷՌ, Ս. Տ.—	75
ԼԸ ՓԻՒԻ, Ս. Գ.—	50
ԼԱՆՍԷՅ, Վ. Խ.—	40
ՆԻՍ, Հ. Գ.—	150
ԼԻՈՆ, Մ. Մ.—	150
ՓԱՎԻՅԵՌՆ սու ՊՈՒԱ, Ս. Տ. Մ.—	[illegible]
ՍԵՎՌԱՆ, Վ. Ք.—	40
ՄՈՆՖԷՌԱՆ, Քէչ.—	75
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Կիւմ.—	75
ՓԱՐԻԶ (15), Տիկ. Բէգ.—	150
ՊՈԼԷՆ, Թ. Մ.—	60
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ն. Պ.—	75
ԱՆԻԷՌ, Տիկին Եկ.—	216
ՄԱՐՍԷՅԼ, Շ. Հ.—	75
ՆԻՍ, Յ. Ս.—	250
ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ, Հ. Պ.—	75

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 28 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
SAMEDI 28 Janvier 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3950

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍՊԸՆԹԱՑ ԵՒ ԱՆՍՏՈՅԳ

Ընդհանուր անստուգութիւնը երթալով կը թանձրանայ, իրրեւ հետեւանք միջազգային դէպքերու գահավիժման:

Պարսելոնայի անկումը, որ զուգադիպեցաւ Ֆրանսայի Երեսփ. Ժողովին այնքան յուզումնալից վիճաբանութեանց, ինչպէս եւ դիւանագիտական տենդագին երթեւեկներու, կը կազմէ նոր հարցական մը, այդ համատարած անստուգութեան մէջ:

Լուատեսներ կը կարծեն թէ Քաթալոնիոյ մայրաքաղաքին անկումը պիտի փութացնէ սպանիական պատերազմին վախճանը: Թերեւս:

Բայց, այդ անկումն իսկ տուն կուտայ աւելի ծանրակշիռ մտահոգութեանց: Մանաւանդ երբ նկատի առնենք Պերլինի եւ Հռոմի մէջ արձակուած աղաղակները,— ցնծութեան եւ փառաբանութեան կանչերը:

Այս տեսակէտէն խորապէս նշանակալից է Իտալիոյ Առաջնորդին ձայնասփիւռ ճառը, արտասանուած՝ Պարսելոնայի գրաւումէն անմիջապէս վերջը:

—« Կարմիրներուն նշանախօսքն էր — «Չիք անցք»· բայց մենք անցանք: Եւ ես կը յայտարարեմ թէ պիտի անցնինք»:

Որքան ալ ճարտասանական համարուի այս ազդանշանը, ցնծութեան աղաղակներու մէջ, կը կազմէ ախտանշան մը նոր եւ աւելի ծանր բարդութեանց:

Արդարեւ, բուն հոգերը պիտի սկսին այն ատեն, երբ Զօր. Ֆրանքօ յաջողի ամբողջովին գրաւել Սպանիան:

Ուրիշ խօսքով, այն ատեն է որ ուղղակի դէմ դիմաց պիտի գան երկու Առանցքները,— անգլեւֆրանսականն ու գերմանեւիտալականը:

Այն ատեն է որ պիտի սաստկանայ ազդեցութեան պայքարը, Միջերկրականի ջուրերուն մէջ, արեւմտեան ափերէն մինչեւ արեւելեանը:

Չէ՞ որ Հռոմ հասկցուց թէ իր պահանջները պիտի ձեւակերպէ սպանիական պատերազմէն վերջը:

Մինչ այս մինչ այն, «Մեծ»երէն ամէն մէկը կ'ամրացնէ իր դիրքը, նոր օդակներ կը դարբնէ կամ եղածները կը զօրացնէ, աւելի ուժգին խօսելու համար, ճակատագրական պահուն:

Ի՞նչ աւելի խօսուն պատկեր համատարած մտահոգութեան, քան այն որ պարզուեցաւ Ֆրանսայի երեսփ. ժողովին մէջ, փոխորիկներ յարուցանելով կառավարութեան եւ ձախակողմեան հոսանքներուն միջեւ:

Տարտարիէի չահած վստահութեան քուէն իսկ ուրիշ բան չապացուցաներ, եթէ ոչ եղերական հանգամանքը կացութեան մը, որ կրնայ մինչեւ պատերազմի յանգիլ, եթէ օրուան վարիչներն ալ կորսնցնեն իրենց պաղարիւնը:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿՈՒԺՆ ԱՌԱՑ··· ԻՋԱՑ ԾՈՎԸ

Քանինե՞ր այսպէս պիտի երգեն — կ'երգեն արդէն — հայկական սարերէն իջնելով միջազգային անծայրածիր ծովերը:

Խօսքը, անշուշտ, կը վերաբերի գրականութեան: Եւ գրականութեան այն մշակներուն որ հայկական ածուն ձգած, հայրենի վտակներուն կարկաչը մոռցած, կը գրեն օտար լեզուով:

Ահա վերջինը, անապատի սերունդէն,— Ջաւէն Սիւրմէլեան:

Ծնած՝ **1905**ին, Տրապզոն, հրաշքով կ'ազատի հայաջինջ սարսափներէն **(1916)**: Ապա կը նետուի Կովկաս, յետոյ Պոլիս **(1919)**, երկու վայրերուն մէջ ալ ստանալով հայկական կրթութիւն:

1920ին Հայաստան է, Արմաշի գիւղատնտեսական վարժարանին աշակերտներուն հետ. յետոյ նորէն Պոլիս, իսկ **1922**ին՝ Մ. Նահանգները, հողագործութիւն սորվելու:

Բանաստեղծութեանց հատոր մըն ալ հրատարակած էր, «Լոյս Ջուարթ» (1924, Փարիզ):

Կը փնտրեմ երգելով իմ տունըս՝ ա՛լ
յիշատակ,
Մինչ կ'աղօտի օրէ օր իր պատկերը
մշուշին…

Այնուհետեւ ոչ մէկ լուր: Տարիներէ ի վեր:

Մեր անխոնջ աշխատակիցը, Սեպուհ Ստեփանեան, Գիւղատնտեսական Միութեան հոգին, որ շատերու հետ Ամերիկա դրկած էր նաեւ Ջաւէնը, վերջապէս յաջողեր է գտնել անոր հետքը:

Բայց ի՞նչ: Ահա Ջաւէնը ինքն է որ կը գրէ, անունը փոխած՝ Լեւոնի.

— « Ներեցէք ինծի՝ այս նամակս անգլերէն գրելուս, որովհետեւ ներկայիս ինծի համար դժուար է հայերէն դիւրաւ արտայայտուիլ: Հիւանդութենէս ետքը, իմ ապրուստս ապահովելու համար, անգլերէն գրելը հրամայական դարձաւ, եւ մայրենի լեզուէս ալ տաւել կամ նուազ հեռանալու պատրաստուեցայ: Իբրեւ ամերիկեան գրող՝ պիտի չկրնայի լաւ յաջողիլ, եթէ չարունակէի հայերէն մըտածել: Բայց իմ սիրտս անտարակոյս, ուժեղ կերպով կը մնայ հայկական:

« Առողջութիւնս լաւ է: Չորս տարի, չորս զանազան ապաքինարաններու մէջ անցընելէ ետք, կատարելապէս ըռժշկուած եմ: Խիստ եղաւ պայքարը, բայց շահեցայ զայն: Ասոր յաջորդեց ապրուստի հարցը: Պարտաւոր էի ընտրելու այնպիսի ասպարէզ մը, որ չվտանգէր առողջութիւնս: Ցարմաբաղոյնը գրելն է: Ուստի խորացուցի անգլերէնս եւ սկսայ ամերիկեան հանդէսներուն ծախել գրութիւններս: Այդ հանդէսները ունին միլիոնաւոր ընթերցողներ, որոնց ծանօթ եմ Cyril Vandour գրչանունով: 1932էն ի վեր կը գրեմ այդ հանդէսներուն մէջ: 1934ին ալ, Լոս Անճելոսի (Քալիֆորնիա) մէջ The Armenian Reporter անունով, հայ անգլիախօս սերունդին համար, Ամերիկայի մէջ առաջին անգլ. թերթը հրատարակեցի լման տարի մը, ինչ որ ծառայեց հայկական մըշակոյթը եւ Հայաստանի դատը ծանօթացնելու օտարացած հայ երիտասարդներու: Ամբողջացուցած եմ ինքնակենսագրականիս վերաբերեալ ստուար հատոր մը, զոր մօտերս պիտի հրատարակեմ եւ ուր պիտի անմահանան Հայերուս գուրգուրանքին առարկայ շատ մը բաներ»:

Ուրեմն, «իմ տունս ա՛լ յիշատակ» դարձած, Ջաւէն-Լեւոնն ալ իր կուժը առած՝ իջեր է միջազգային անդաստանը, երբ իր տարեկիցները կառչած կը մնան սեփական ածուին, սըրբազան յամառութեամբ …

ՎԱՀԷ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՐՍԵԼՈՆԱՆ ԻՆԿԱՒ ՈՒԺԱՍՊԱՌ

ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ԶՕՐՔԸ ԴԷՊԻ ՀԻՒՍԻՍ ՔԱՇՈՒԱԾ

ՀՌՈՄ ԵՒ ՊԵՐԼԻՆ ԿԸ ՓԱՌԱԲԱՆԵՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Ինչպէս կը նախատեսուէր, Պարսելոնայի հանրապետական զօրքը այլեւս անիմաստ համարելով դիմադրութիւնը, պարպեց քաղաքը եւ Զօր. Ֆրանքոյի բանակը ներս մտաւ հինգշաբթի օր: Առաջին անգամ քաղաքին կեդրոնական հրապարակը երեւցաւ Զօր. Եուան Եակի զօրքը, կէս օրէն վերջը ժամը 1ին: Յաղթական բանակին առաջին գործը եղաւ ուտելիք հասցնել ժողովուրդին, որ չարաչար կը տառապէր 34 ժամէ ի վեր: Որ եւ է կռիւ տեղի չունեցաւ: Թղթակիցներ կը գրեն թէ քաղաքին 2,500,000 միլիոն բընակիչներէն մնացած էին միայն 500,000 հոգի: Անմիջապէս ազգայնական Սպանիոյ դրօշը պարզուեցաւ բոլոր պատուհաններէն եւ պատշգամներէն, եւ ժողովուրդը զօրքին խառնուելով, սկսաւ ազգային երգեր երգել: Կիները եւ մանուկները մեծ մասամբ ուժասպառ վիճակ մը ունէին, սնունդի պակասէն եւ պարտաւորիչ աշխատանքէն: Շատեր իրենց ուրախութենէն կուլային, ուրիշներ կը համբուրէին յաղթական բանակի ձիերուն գլուխները:

Զօր. Ֆրանքօ ներս մտնելու հրաման տուած էր միայն այն ատեն երբ քաղաքը ամբողջովին պաշարուած էր:

Առտուն արշալոյսին Զօր. Եակի մարոքեան զինուորները գրոհ տալով, գրաւեցին Մոնխուիչի ամրոցը, որ կ'իշխէ քաղաքին վրայ, իսկ ուրիշ զօրաբաժին մը գրաւեց Թիպիտապոյի սարը, ուրկէ աչքէ կը փռուի ամբողջ քաղաքը: Յետոյ, ինքնաշարժ գընդացիրներով սպառազինուած վաշտեր քաղաք մտան եօթը տարբեր ճամբաներով, որպէսզի ստուգեն թէ թշնամի զօրք չէ մնացած: Այնուհետեւ սկսաւ բուն բանակին յաղթական մուտքը, դրօշակներով եւ նուագախումբերով: Զինուորները մեծ մասամբ Իտալացիներ եւ ուրիշ օտար կամաւորներ էին: Կէս օրէն վերջը, ազգայնական նաւատորմը նաւահանգիստ մտաւ, մինչ օդանաւեր կը սաւառնէին քաղաքին վրայ:

Ազգայնական Սպանիոյ մէջ Պարսելոնայի յաղթանակը տօնուեցաւ դըրդագին ցոյցերով: Բանակը այժմ կը քալէ դէպի հիւսիս, Կերոնա, ուր քաշուած են հանրապետական զօրքն ու կառավարութիւնը: Այս վերջինը չէ յուսահատած տակաւին եւ կորսուած չի նկատեր իր դատը:

Կ'ըսուի թէ Զօր. Ֆրանքօ առժամեայ մայրաքաղաք պիտի հռչակէ Պարսելոնան:

Պարսելոնայի գրաւումը մեծ տպաւորութիւն գործեց Գերմանիոյ եւ մանաւանդ Իտալիոյ մէջ: Մուսոլինի անմիջապէս շնորհաւորական հեռագիր մը ուղղեց Զօր. Ֆրանքոյի, որ փութաց երախտագիտութիւն յայտնել Իտալացի կամաւորներու փայլուն աջակցութեան համար: Խրախճանքներ սարքուեցան Պերլինի եւ Հռոմի մէջ, դրօշազարդութիւններով եւ լուսավառութիւններով: Երկու երկիրներուն մամուլը ջերմ գոհունակութեամբ կ'ողջունէ յաղթանակը, շեշտելով անոր վճռական արժէքը պատերազմի վերջնական ելքին համար: Այս առթիւ, բոլոր թերթերը ազդարարութիւններ կ'ուղղեն Ֆրանսայի, որպէսզի չփորձուի միջամտել եւ ուշացնել ազգայնականներուն վերջնական յաղթանակը:

*** Աննկարագրելի է փախստականներուն վիճակը: Աւելի քան 200,000 հոգի խռնուած են ֆրանսական սահմանագլուխը, ներս մտնելու համար: Հարաւային Ֆրանսան նոյնքան տակնուվրայ եղած է որքան Քաթալոնիան: Առաջին առթիւ ներս առնուեցան 2000 հոգի, խիստ քննութենէ մը վերջը: Սահմանամերձ վայրերու բոլոր պանդոկները խճողուած են:

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԿԸ ՑՆԾԱՅ ԵՒ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ

«Դէպի Փարիզ, Քորսիքան եւ Թունուզը մերն են»...

Պարսելոնայի գրաւման առթիւ կրակոտ ճառ մը խօսելով, Մուսոլինի յայտարարեց Վենեցիա պալատին պատշգամէն.

— « Արդարեւ օրինաւոր են ձեր ցնծութեան կանչերը եւ ներդաշնակութիւն մը կը կազմեն այն աղաղակներուն հետ որ այժմ կը բարձրանան պոլշեւիկեան խայտառակութենէն փրկուած սպանիական քաղաքներէն: Պարսելոնայի փառաւոր յաղթանակը նոր գլուխ մը կը կազմէ նոր Եւրոպայի զոր կառուցանելու ձեռնարկած ենք: Շնորհիւ Զօր. Ֆրանքոյի սքանչելի զօրքին եւ մեր փառապանծ լեգէոնականներուն, միայն Նէկրինի կառավարութիւնը չէ որ պարտուեցաւ, այլ շատերը մեր թշնամիներէն փոշեթաւալ կը տապլտկին այժմ: Կարմիրներուն նշանախօսքն էր, — Նօ Փասարան (Չիք անցք): Մենք անցանք եւ ես կը յայտարարեմ թէ նորէն պիտի անցնինք »:

Ջայնասփիւռը այս ճառը տարածեց ամբողջ Իտալիոյ եւ ուրիշ երկիրներու մէջ: Մուսոլինի խօսած ատեն բազմութիւնը ոտքը զետնէն կտրած կ'աղաղակէր.

— Դէպի Փարիզ, դէպի Փարի՛զ, մերն են Քորսիքան եւ Թունուզը …

Միւնխոյն ատեն կը լսուէին նախատալից կանչեր:

ԴԱԼԻՃԸ ՎՍՏԱՀՈՒԹԻՒՆ ՇԱՀԵՑԱՒ

ՈՉ ՄԷԿ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԻՒՆ ՍՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ
ԲԱՅՑ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ

Հինգշաբթի օր վերջացան հարցապնդումները Երեսփ. Ժողովին մէջ եւ անմիջապէս բեմ բարձրացաւ արտաքին նախարարը, Ժոռժ Պոնէ, պարզելու համար կառավարութեան քաղաքականութիւնը: Վարչապետն ալ խօսք առնելով, պաշտպանեց այդ քաղաքականութիւնը եւ վստահութեան քուէ պահանջեց: Երեսփ. Ժողովը վստահութիւն յայտնեց 228ի դէմ 374 ձայնով: Նախապէս ընկերվարականները եւ համայնավարները միացեալ բանաձեւ մը ներկայացուցած էին, Լէոն Պլումի միջոցաւ, պահանջելով բանալ սպանիական սահմանագլուխը: Այս բանաձեւը մերժուեցաւ 243ի դէմ 360 ձայնով: Ասոր վրայ երկու խմբակցութիւնները մերժեցին վստահութեան քուէ տալ:

Բայց, մինչ անդին, Հռոմի մէջ Մուսոլինի կը փառաբանէր ֆաշական յաղթանակը, Ֆրանսայի երեսփ. ժողովը միաձայնութեամբ (609 ձայն) քուէարկեց ուրիշ բանաձեւ մը, որ կը հրաւիրէր կառավարութիւնը արթուն կենալ, «պահպանելու համար ֆրանսական կայսրութիւնը եւ անոր հաղորդակցութեանց ապահովութիւնը»: Ժողովականները ջերմապէս ծափահարեցին, երբ վարչապետը յայտարարեց.

— « Ոչ թիզ մը հող պիտի զոհենք մեր երկրէն, ոչ ալ որ եւ է բան մեր իրաւունքներէն »:

Շատ երկար էր արտ. նախարարին ճառը: Պ. Պոնէ նախ շեշտեց Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ «կատարեալ համերաշխութիւնը» ընդդէմ իտալական որ եւ է գրաւման՝ Սպանիոյ մէջ: «Մենք չենք կրնար հանդուրժել որ Հիւս. Ափրիկէի մեր հաղորդակցութիւնները վտանգուին օտար ուժերու տեղաւորումով՝ Սպանիոյ կամ Պալէարեան կղզիներու մէջ: Մեր շահերը սերտօրէն կապուած են Մեծն Բրիտանիոյ հետ, որուն դիրքը նոյնպէս պիտի վտանգուէր Ճիպրալթարի եւ Մալթայի մէջ»: (Ունկնդիրներուն մէջ կը գըտնուէր նաեւ նախկին նախարար Ուինսթըն Չըրչիլ, Փարիզի անգլիական դեսպանին հետ):

Նախարարը յետոյ ուժգնօրէն պաշտպանեց Միւնիխի համաձայնութիւնը եւ ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը: «Առանց Միւնիխի պատերազմը պիտի պայթէր Ֆրանսայի դէմ որ միաձայն չէր»: Ձախակողմեան երեսփոխանները եւ մանաւորապէս համայնավարները միշտ կ'ընդմիջէին, պոռալով,— «Դաւաճաններ, վարձկաններ, մարդասպաններ»: Պահ մը ժխորը այնքան սաստկացաւ որ նախագահ Էռիօ ուզեց դադրեցնել նիստը, հանդարտութիւնը վերահաստատելու համար: Այդ միջոցին, հարիւրի մօտ կիներ, որոնք անդամ են Հակապատերազմեան եւ Հակաֆաշական կոմիտէին, փորձեցին ներս խուժել եւ ցոյց մը կատարել Ժոռժ Պոնէի դէմ, բայց ոստիկանութիւնը միջամտեց, ինը հոգի ալ ձերբակալելով:

Արտաքին նախարարը պաշտպանելով ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը, բացատրեց թէ բաւական չէ պարզապէս վերահաստատել առեւտրական յարաբերութիւնները, փրկելու համար Հանրապետական Սպանիան: « Հարկ պիտի ըլլար շատ աւելի յառաջ երթալ, հարկ պիտի ըլլար զէնք եւ ռազմանիւթ ճարել մեր զինապահեստներէն: Ոչ մէկ ֆրանսական կառավարութիւն պիտի համարձակէր ստանձնել այս պատասխանատուութիւնը »:

Այս առթիւ, Պ. Ժոռժ Պոնէ անուղղակի ազդարարութիւն մը ուղղեց Իտալիոյ, որպէսզի չկարծեն թէ Պարսելոնայի անկումը ախտանշանն է Ֆրանսայի անկումին եւ տկարութեան եւ թէ Գ. Հանրապետութիւնը ձեռնթափ պիտի ըլլայ Քորսիքայէն եւ Նիսէն: « Ֆրանսա երբեք թոյլ պիտի չտայ դպչիլ իր կայսրութեան, որ կառուցուած է ֆրանսական արիւնով եւ աշխատանքով: Ֆրանսա անվթար պիտի պահէ իր կայսրութիւնը ինչպէս իր հողային սեփականութիւնը »:

Անցնելով Ֆրանսայի զինակցութեանց եւ բարեկամութեանց, արտաքին նախարարը յայտարարեց թէ պիտի պահուին Խ. Միութեան եւ Լեհաստանի հետ կնքուած դաշինքները: «Պէտք է վերջ տալ այն առասպելին թէ մեր քաղաքականութիւնը պիտի քանդէ այն յանձնառութիւնները զորս կնքած ենք արեւելեան Եւրոպայի մէջ, Խ. Միութեան եւ Լեհաստանի հետ: Այդ յանձնառութիւնները կը մնան եւ պիտի գործադրուին այն ոգիով որով կնքուած են»: Այս առթիւ, պաշտպանեց նաեւ Գերմանիոյ հետ կնքուած համաձայնութիւնը: «Կա՞յ պատասխանատու մարդ մը որ մերժէր ստորագրել այդ յայտարարութիւնը »:

ԿՈՉ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻ ՄԸ

Ժողովի ամէնէն փոթորկալի պահուն խօսք առնելով, Պ. Տալատիէ ազդարարեց.

— « Կը կարծեմ թէ այս վիճաբանութիւնը կարեւոր է եւ պատիւ կը բերէ մեզի: Բայց պէտք է եզրակացնել: Դէպքերը կը դահավիժին,— դիւանագիտական գործունէութիւն, սպառազինութիւն եւն.: Անհրաժեշտ է որ Ֆրանսա միացեալ կանգնի իր կառավարութեան կողքին, յանուն երկրի գերագոյն շահերուն: Անհրաժեշտ է որ կառավարութիւնը ամէն հեղինակութիւն վայելէ ոչ միայն խօսելու, այլեւ գործելու: Համաձայն եմ որ ընդհանուր խորհրդաժողով մը գումարուի: Ֆրանսան պիտի մեծնայ ստանձնելով այդ ժողովին նախաձեռնութիւնը: Որովհետեւ, ժողովուրդն ալ համոզուած է որ պատերազմը ամէնէն ողբալի այլանդակութիւնն է: Մենք պատրաստ ենք վաղը խնդրելու, եթէ անհրաժեշտ աջակցութիւնը գտնենք, ընդհանուր խորհրդաժողով մը ուր

(Լուրերու շարունակութիւնը հարդալ Դ. էջ)

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶՈՒԼԻՍ

ԵՐԿՈՒ ՃԱԿԱՏՆԵՐՈՒ ԶՈՒԳԸՆԹԱՑ ԳԻԾԵՐԸ

Եւրոպայի քաղաքական երկնակամարին վրայ ամպեր կը կուտակուին, որքան կը մօտենան գարունն ու ամառը։ Նոյն, տենդագին դիւանագիտական գործունէութիւն միջին Եւրոպայի մէջ, նոյնիսկ մինչեւ Պալքանները։ Պայքար՝ յաճախ բուռն ու անսանձ ձեւերու մէջ, արեւմտեան Միջերկրականի աւազանին մէջ։

Անհանգիստ է Պերլին-Հռոմ առանցքը․ եւ այս անհանգստութեան չարաշուք ամպը կը տարածէ բովանդակ Եւրոպայի վրայ։

Դեռ քանի մը օր առաջ վարչապետ Չէմպըրլէն ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ եւ պաղատագին կոչ ուղղեց անգլիական երիտասարդութեան՝ կամաւոր արձանագրուելու բրիտանական բանակին մէջ եւ «պատրաստ ըլլալու պատերազմին համար»։ Այս ի հարկէ, չի նշանակեր որ պատերազմը— համեւրոպական ծաւալով— անխուսափելի է, բայց անոր վտանգը միշտ կայ, եւ, հակառակ Միւնիխի, երբեք ալ փարատած չէ։

Դեռ քանի մը օր առաջ ճառ խօսեցաւ Մուսոլինի եւ «Իտալիան չճանչցող» ազգերու (իմա՝ ժողովրդավար պետութիւնները եւ մասնաւորապէս Ֆրանսան) «պուշութիւնը» ծաղրելէ ետք, դառն խօսքերով ուզեց ազդարարել, թէ Փաշական ծաւալականութիւնը բաղձանքներ ունի, որոնց գոհացում պէտք է տրուի։

Ի՞նչ են այս բաղձանքները։ Հակաֆրանսական բուռն պայքարով ու լրագրական անզուսպ քարոզութեանց միջոցով ի՞նչ իրական նպատակներ կը հետապնդէ Հռոմ՝ արեւմտեան Միջերկրականի մէջ։ «Թունուզ, Նիս, Կորսիքա» աղաղակները ի՞նչ չափով լրջութեան դրոշմը կը կրեն։ Հարցեր են ասոնք որ տակաւին մութ կը մնան։ Հռոմի տեսակցութիւնն ալ, Չէմպըրլէնի ու Մուսոլինիի միջեւ, չցրեց վարագոյրը այս խորհրդաւոր գաղտնիքին վրայէն։ Ընդհակառակը, իրողութիւնը մնաց այն, որ Չէմպըրլէնի տեսակցութենէն ետքն ալ իտալական պայքարը նոյն թափով շարունակուեցաւ Ալպեաններէն անդին գտնուող մեծ դրացիին դէմ։ Անգլօ-իտալական դաշնագիրը, Փարիզի դահլիճին կողմէ դեսպանի մը նշանակումը «Իտալիոյ թագաւորին եւ Եթովպիոյ կայսեր» մօտ եւ Հռոմի տեսակցութիւնը անզօր մնացին այս պայքարին թափը կոտրելու։ Եւ առեղծուածը մնաց առեղծուած։ Իտալիան մնաց պահանջկոտ, դժգոհ, յարձակողական։ Բայց չպարզուեցաւ թէ ի՞նչ է ուզածը իրապէս Ֆրանսայէն կամ իրապէս ի՞նչ նպատակներ կը հետապնդէ արեւմտեան Միջերկրականի մէջ։

Այս տողերը գրի առնուած պահուն արդէն ինկած է Պարսելոնան։ Այլեւս պէտք է Զօր. Ֆրանքոյի յաղթանակը վճռական նկատել, այս ռազմաճակատի վրայ։ Ասիկա, իր աւելի լայն իմաստին մէջ, Պերլին-Հռոմ առանցքին, բայց մասնաւորաբար Իտալիոյ յաղթանակն է, անտարակոյս։ Ֆրանսական խորհրդարանին մէջ տեղի ունեցած երկարատեւ վիճաբանութիւնները կամ գործը գործէն անցնելէ ետք առրքուած բիւզանդաբանութիւնները մազաչափ չեն կրնար ազդել կացութեան վրայ։ Փաշական աջակցութեամբ Սպանիան նուաճող զօր. Ֆրանքօ եկած տեղաւորուած է Պիրէնեան սահմանագլուխի վրայ եւ, կամայ ակամայ, պիտի վարէ Պերլին-Հռոմ առանցքի քաղաքականութիւնը։

Այս իրողութեան քաջածանօթ են Լոնտոնի ու Փարիզի դահլիճները։ Դեռ Հռոմ գտնուած ատեն Չէմպըրլէն գիտէր, որ Զօր. Ֆրանքոյի փաղանգները վճռական կացութիւն պիտի ստեղծեն Սպանիոյ մէջ։ Այսուհանդերձ, ան կառչած մնաց ոչ-միջամտութեան քաղաքականութեան, իր ետեւէն քաշելով Փարիզը, որ մինակը չէր կրնար դուրս գալ այդ քաղաքականութեան պարտադրանքէն, որքան ալ անհաճոյ ըլլար այդ, եւ դահավիժեցնել դէպքերը։ Չէմպըրլէն բացէ ի բաց ըսաւ, խորհրդարանի ընդդիմադիր ղեկավարին ուղղած իր նամակին մէջ, թէ Անգլիոյ կամ Ֆրանսայի կողմէ ոչ-միջամտութեան քաղաքականութեան խախտում մը «ծանր հետեւանքներ»ու կրնայ յանգիլ, այսինքն պատերազմ կրնայ ծագիլ։ Այս ըմբռնումով ալ արտաքին նախարար Պոնէ կանգնեցաւ այն տեսակէտին վրայ, թէ ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը կարելի չէ լքել, թէեւ միաժամանակ վճռաբար չեշտեց թէ Ֆրանսա տէր կը կանգնի իր կայսերական շահերուն եւ ստացուածքներուն ծովերէն անդին, այսինքն՝ թիզ մը հող չի ձգեր ոչ ոքի, ինչքան ալ բարձր պոռան Հռոմի թերթերը կամ ձայնասփիւռային ճառերը։

Պարսելոնայի անկումով, աւելի ճիշդը՝ սպանիական քաղաքացիական պատերազմին վերջին փուլի մէջ մտնելովը քաղաքական հորիզոնը կոչուած է չափով մը պայծառանալու։ Անհիմն չեն այն ենթադրութիւնները, թէ սպանիական ճակատի վրայ իր դերը աւարտելէ ետք՝ Մուսոլինի պիտի չվարանի հրապարակ դնել իր իրական մտադրութիւնները։ Ցարդ ըսուածներէն ու գրուածներէն մէկ կէտ յստակ է, որ Հռոմ անգամ մը եւս հաւաստած է Անգլիոյ վարչապետին, թէ պիտի քաշուի Սպանիայէն եւ այնտեղ տեղաւորուելու կամ սպանիական հողերէն փոխարինութիւն ստանալու հարց չկայ։

Կը թուի թէ այս հաւաստումը անկեղծ է ու հիմնաւոր։ Որովհետեւ, եթէ այսպէս չըլլար, ոչ Անգլիա եւ ոչ ալ Ֆրանսա անտարբեր չէին կրնար նստիլ ցարդ, եւ իրենք ալ իրենց կողմէ կամ գործօն միջամտութիւն կը կատարէին Քաթալոնեան սահմանագլուխէն եւ կամ սպանիական Մարոքի ու սպանիական կղզիներու մէջ հողային գրաւումներ կ՛ընէին։ Այսպիսի քայլ չառին։ Կը նշանակէ՝ վստահ են որ Իտալիա ետ պիտի կանչէ իր զօրքերը — կամաւորները — Սպանիայէն ուշ կամ կանուխ։

Միջերկրականի արեւմտեան աւազանին մէջ խաղցուած դիւանագիտական տրամը կը մօտենայ իր վերջնաբարուածին Զօր. Ֆրանքոյի յաղթանակով։

Այս յաղթանակն ալ չզօրեց, որ Լոնտոնն ու Փարիզը լքեն իրենց արտաքին քաղաքականութեան հիմնական գիծը, —Եւրոպայի խաղաղեցումը։ Այս գիծը տակաւին կը շարունակուի, ինչ որ ապացոյց է թէ ժողովրդավար մեծ պետութիւնները հնարաւորութիւններ ու ելքեր կը նախատեսեն պատերազմի աղէտէն խուսափելու։

Անոնք գիտեն որ Միւնիխով վտանգը չփարատեցաւ, այլ միայն յետաձգուեցաւ։ Անոնք գիտեն, որ սպառնալիքներու նոր տագնապներուն առջեւ պիտի դրուին մանաւանդ գարնան ու ամրան, Եւրոպայի հորիզոնէն մըռայլ ամպեր պիտի անցնին, բայց, մէկ կողմէն ներքնապէս զօրանալով ու զինարշաւին արտակարգ թափ տալով հանդերձ, միւս կողմէ կը պատրաստուին նոր Միւնիխներ դիմաւորելու։ Գէթ արեւմտեան Եւրոպայէն պատերազմի ուրուականը հեռացնելու հերակլեան ճիգն է, ի հարկին պատերազմ ըսուած աղէտը հեռու վայրերու մէջ սահմանափակելու խաղաղական փորձն է այս, որ ահա՛ տարիներէ ի վեր կը կատարեն Անգլիոյ ու Ֆրանսայի պետական ղեկավարները, ճիգ ու փորձ՝ որմէ չեն կրնար չօգտուիլ ու շահաւոր դուրս չգալ Պերլին ու Հռոմ, երբ մանաւանդ միացեալ, միակամ քաղաքականութիւն կը տանին ու մէկը միւսին զօրավիգ կը կանգնին ծանր պահերուն։

Երբ Միջերկրականի աւազանին մէջ մրցակցութեան պայքարը հետզհետէ կը ձեւաւորուի եւ այսպիսի սահմաններու կը հասնի, անդին գերմանական ծրագրեալ ներթափանցումը դէպի արեւելք — չըսելու համար դրոհը — կը շարունակէ իր ընթացքը հետեւողականօրէն։ Կոմս Չիանոյի այցելութիւնը Պելկրատ եւ իտալական գործատէրերու կողմէ Եուկոսլավիոյ բացուած հինգ միլիոն սթերլինի վարկը, արտաքին նախարար Ռիպպէնթրոփի ճամբորդութիւնը Վարշաւա, յետոյ կոմս Չիանոյի հաւանական այցը Պերլին եւ բազմաթիւ քաղաքական-դիւանագիտական ուրիշ շփումներ միջին եւ արեւելեան Եւրոպայի պետութեանց ղեկավարներուն միջեւ,— այս բոլորը ուրիշ նպատակ չեն հետապնդեր, եթէ ոչ Պերլին-Հռոմ առանցքին գիծը յառաջ մղել դէպի Արեւելք։ Գերմանիա, ներզօր գործակցութեամբ Իտալիոյ, իրեն համար ճամբայ կը բանայ դէպի Ուկրայնա։ Իտալիա իր տնտեսական յարաբերութիւնները կ՛ընդլայնէ Դանուբի աւազանին մէջ, եւ Պերլինին ընծայած իր գործօն աջակցութեան փոխարէն կը սպասէ նոյնպիսի գործօն աջակցութիւն իր պայքարին՝ Միջերկրականի մէջ։ Իսկ միջին-արեւելեան Եւրոպայի պետութիւնները, իւրաքանչիւրը իր կարգին,— Չեխոսլովաքիա ու Հունգարիա աւելի գործօն թափով, իսկ Լեհաստան, Ռումանիա, Եուկոսլավիա չափով մը աւելի անկախ ձեւերով — կը ջանան յարմարիլ, պատշաճիլ Առանցքին, իրենց քաղաքական ու տնտեսական փոխյարաբերութիւնները ձեւաւորելով նորաստեղծ կացութեան պահանջներուն համաձայն։

Եւ շուտով, երբոր բնական մղումով, Առանցքին այս ազդեցութիւնը նոյն թափով զգալի պիտի դառնայ Պալքանեան շրջանին մէջ, ուր Պուլկարիա, Յունաստան եւ թերեւս նոյնիսկ Թուրքիա պիտի կոչուին նոր դրավիճակի համաձայն դիրք բռնել, քանի որ այժմ արդէն Փոքր Համաձայնութիւնը մեռեալ տառ է, իսկ Պալքանեան Համաձայնութիւնն ալ, որ կնքուած էր յատկապէս Պուլկարիոյ դէմ, դրեթէ կորսնցուցած է իր գոյութեան հիմքը, Միւնիխէն ասդին։ Թափանցում դէպի արեւելք — Եւրոպայի հարաւին եւ արեւելքին մէջ։ պայքար — Միջերկրականի աւազանին մէջ։ Առանցքի մէկ թեւը՝ Պերլին ցամաքի մէջ, միւս թեւը՝ Հռոմ ծովերու վրայ։

Կը թուի թէ ճշդուած են դերերը, նախատեսուած են շահերու գօտիները։ Եւ Առանցքը առաջ կը մղուի օրէ օր աւելի հետեւողական ու յստակօրէն տեսանելի թափով։ Առանցքը իր գիծը յառաջ կը քշէ նոյնքան հետեւողականօրէն, ինչքան Լոնտոն-Փարիզ գործակցութիւնը, որ նոյնպէս, ի տես այս բոլորին, տակաւին առաջ կը մղէ խաղաղեցման իր գիծը հետեւողականօրէն։

Այս գիծերու ընթացքին վրայ քաղաքական աշխարհը աւելի պայծառ գաղափար մը պիտի կազմէ շուտով, երբ Յունուար 30ին Լոնտոնի մէջ Չէմպըրլէն եւ յունուար 31ին Պերլինի մէջ Հիթլէր խօսին այն մեծ ճառերը, որոնց պիտի ունկնդրէ Եւրոպան հեւիհեւ եւ անձկագին։

Ա. ԿԵՍԱՐ

ԷՋՄԻԱԾԻՆԸ ԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Խորհրդ. Հայաստան շարունակելով իր հակակրօնական պայքարը, կը հրատարակէ հետեւեալ յօդուածը, ստորագրութեամբ Ե. Տօնէրեանի, ընդդէմ էջմիածնի (6 Յունուար).—

Կրօնը միշտ էլ հանդէս է եկել աշխատաւորների շահերի դէմ, գիտութեան դէմ, յեղափոխական ամէն շարժման դէմ, յօգուտ ստրկատէրերի, կալուածատէրերի եւ քաղքենիների։

Կրօնը շարունակում է նոյն յետադիմական դերը կատարել նաեւ ներկայումս դրամատիրական երկրներում։ Կրօնականները, թաքնուելով սեւ ֆաշիզմի տակ, օգնում են ֆաշիզմին՝ Սպանիայում, Հաբէշիստանում, Աւստրիայում, Չինաստանում, Չեխոսլովաքիայում ահաբեկչութիւն կազմակերպելու եւ ներքին պատերազմի պատճառ դառնալու համար, օգնում են համաշխարհային նոր պատերազմ վառելու եւ Խորհ. Միութեան վրայ յարձակում գործելու ֆաշիզմի ստոր մեքենայութիւններին։

Այս ասպարիզում յետ չի մնացել նաեւ հայկական «Լուսաւորչական» եկեղեցին, եւ ամէնից առաջ՝ նրա կեդրոն Էջմիածինը։ Էջմիածինը ցարական կառավարութեան գաղութային քաղաքականութեան ամենաջերմ պաշտպանն էր, նրա հլու կամակատարը։ Էջմիածնի փարաճա կրողները մօտիկ յարաբերութեան մէջ էին ժամանակաւոր կառավարութեան նախարարապետ իշխան Լվովի հետ։ 1918ի ամառը յատուկ պատւէրով Էջմիածնի կաթողիկոսի մօտ է գալիս Զօր. Դէնիկինի զին. ներկայացուցիչ գնդ. Զինկեւիչը եւ «առանձին տեսակցութիւն» ունենալով կաթողիկոսի հետ, մեկնում է Երեւան՝ Փաշիստ Դաշնակցութեան կառավարութեան ղեկավարների հետ շարունակելու բանակցութիւնները, որի նպատակն էր՝ պայքարել բոլշեւիկների դէմ։ Այդ նոյն նպատակով դաշնակցական նախարարների ուղեկցութեամբ կաթողիկոսին «այցելութեան» են գալիս գերմանական Զօր. Ֆոնկրէսը, Աւստրիոյ ներկայացուցիչ Ֆոն Ֆրակէնշթայնը, անգլիացի գնդ. Տէմպըրլէյը, Դէնիկինի երկրորդ ներկայացուցիչ գնդ. Լիսլին եւ շատ ուրիշներ։

1920 Մայիսին յեղափոխական շարժումները ծաւալեցին Հայաստանում։ Ֆաշիստ դաշնակցական կառավարութիւնը Մայիսեան ապստամբութիւնը ճնշելու համար համախմբեց յետադիմական բոլոր ուժերը։ Այս շրջանում կաթողիկոսը բաց թողեց իր տխրահռչակ Մայիս 14ի կոնդակը, որով շնական հայհոյանքների տարափ էր թափում այդ շարժման վրայ։

Էջմիածինն իր հոգեւոր հայրերով հակայեղափոխական-լրտեսական ծառայութիւններ է մատուցել անգլիական աշխարհակալութեան, Հռոմի Պապին գործակալներին։ Մեզ յայտնի են կրօնականների գործօն մասնակցութիւնը 1921ի Փետրուարեան արկածախնդրութեան։

Հռոմի Պապը Էջմիածին վանքն էր ուղարկել մի հայ կաթոլիկ վարդապետի, (ՅԱՌԱՋ.— Ակնարկը կ՛ուղղուի Հ. Ներսէս Ակինեանի, որ գիտական քննութիւններ կատարելու գացեր էր Հայաստան, յետոյ ձերբակալուելու եւ երկրէն դուրս վտարուելու բախտին արժանանալով), ձեռագրատանը «գիտական ուսումնասիրութիւն» կատարելու պատրուակի տակ լրտեսութիւն անելու։ Էջմիածինը լրտեսական կապեր ունեցել է արտասահմանի ֆաշիստ գործակալների հետ։

Ֆաշիստ հակախորհրդային «աջ տրոցկիստ պլոքի» եւ նրա նախորդող դաւադրութիւններում պարզւեց, որ տրոցկիստ-բուխարինեան, քաղքենի-ազգայնական վիժուածքների լրտեսական, ահաբեկչական, տիվերսիվ վնասարարական աշխատանքներին սերտօրէն մասնակցած են եղել նաեւ եկեղեցական եւ աղանդաւորական սեւ փարաճէ կրողները։

Աւազակ Բուխարինի տուած յանձնարարութիւնը Խոջաեւին եւ Իկրամովին՝ Միջին Ասիայում կրօնական ֆանաթիզմ բորբոքելու, մոլլաներին հակայեղափոխական կազմակերպութեան մէջ ներգրաւելու մասին, եւ լրտես Ռոզէն Հոլցի գրպանից աղօթք-թալիսման գտնելու փաստերը վկայում են այն բացարձակ կապի մասին, որ ունեցել են ժողովրդի ոխերիմ թշնամիները եկեղեցականների հետ։

Խորհ. Միութեան մէջ ինչպէս բոլոր տեսակի շահագործման, այնպէս էլ կրօնի ընկերային արմատները բնաջնջուած են։ Լենինի-Ստալինի կուսակցութեան ղեկավարութեամբ ձեռք են բերուած վիթխարի յաղթանակներ «եւ միջնադարեան բորբոսից մաքրուած» զանգւածները ապրում են երջանիկ ու բերկրալից կեանքով։ Աշխատաւորական հոծ զանգւածները մեզ մօտ վաղուց հեռացել են կրօնի մշուշից։ Սակայն պէտք է նշել որ մեր մի շարք շրջաններում դեռեւս անհրաժեշտ ուշադրութիւնը չեն դարձնում հակակրօնական փրոփականտի գործին։ Այսպէս օրինակ՝ Ապարանի շրջանում երեք ամիս է չեն զբաղւում հակակրօնական փրոփականտի խնդրով, 1938թւի մինչեւ Դեկտեմբեր ամիսը, Վաղարշապատում չէին մտահոգւում հակակրօնական աշխատանքները կազմակերպելու հարցով։ 1938 թւի Յուլիսին Երեւանի քաղաքային խորհրդի նիստում ընտրուած Մարտնչող Անաստուածների Միութեան նախագահ Մ. Ստեփանեանը, մին
այժմ չի զբաղւել հակակրօնակ
փրոփականտի կազմակերպման ա
խատանքներով։ Նոյնը կարելի է
նաեւ Հայաստանի մի շարք շրջան
րում գոյութիւն ունեցող նման
տարբեր վերաբերմունքի մասին։
նին դեռեւս 1905ին իր «Սոցիալ
ու կրօնը» նշանաւոր յօդւածում գր
էր. «Մեր կուսակցութիւնը բա
դասակարգի աշխատաւորման գիտակ
առաջաւոր մարտիկների մի միութ
է։ Այսպիսի մի միութիւն չի կա
անտարբեր լինել դէպի անգիտակց
թիւնը, դէպի խաւարը կամ խաւա
մտութիւնը ինչպէս կրօնական հա
տալիքներն են»։ Մեր խնդիրն է
գործօն պայքար ծաւալել կրօնա
նախապաշարումների դէմ, բացա
զանգւածներին Քրիստոսի «Ծ
նունդը», Զատկի եւ միւս կրօնա
տօների էութիւնը։

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիբիլի Արազ.— Անշուշտ որ հա
գիտութիւն կայ, այսինքն իմա
նմանութիւն կայ ծննդականին
հանճարեղին միջեւ։— Նախ եղ (ա
ւատութիւն, մեծութիւն, կշիռք ցո
ւուող) մասնիկը վերցնելով կ՚ուն
նանք «հանճար»։ Բայց տակաւին ա
ստական ձեւը կամ բունը չէ։ Ծա
մասնիկէն (եղ) դուրս առջեւն ալ մա
նիկ մը ունի — han, որ նոյնն է, ի
պէս hանգիտութեան առջեւ։ Ա
յայտնի նշանակութեամբ (կից, կա
ուած, նոյն) մասնիկը — համա
hամ մասնիկին — միշտ բառին առ
ւը կը դրուի, ինչպէս an, ապ, դժ,
ժխտականները։ Արդ, հանճարէն
նելով նաեւ առջեւի han մասնիկը,
մնայ արմատական ճար, որ ժողով
դային, հնարոյր, հուժկու, տոկ
բառ մը պէտք է ըլլայ, որ թէեւ
այս մերկ ձեւովը գրականին (հ
մէջ մուտք չէ ունեցած, գոնէ դա
կան գրականին մէջ, այլ իր բնիկ
մաստը պահեղած է իր ամբողջ ան
վը կարգ մը անհրաժեշտ բառե
մէջ. ինչպէս — հանճար, հանճարե
հանճարիմաց եւ բոլոր հանճա
բարդ եւ ածանց եղող բառերը,
ճարակ, ճարակել, ճարտար՝ իր
րօքը, եւ այլովքն հանդերձ։ Գ
ւնոր իմաստին.— այս բացատրու
նէն վերջ դժուար չէ մակաբերե
ճար ճարակ, ճար ու դարման, հնա
րով խելք, իմացողութիւն, Ուր
գտանք բանալին ծննդականին կա
ւելի, հանճարեղին, որ ամէն բա
մէջ հնարք կը դնէ, կը ծնի, ի ծնէ
լացի։ Ուրեմն կրկնենք՝ մոօf ծնն
կան դասական բացատրութիւնը հա
մազօր է մեր այսօրուան միտքով հա
ճարեղ ձեւին։

« Հարուստ», բայց հարստե
ամուր կապել, խարսխել։ Մասնա
խնամքով մեծցուած կենդանիներ
կ՚ըսուի «հարստի» կամ «խարստի
որ նոյնն է անշուշտ «հարուստ» բ
ռին հետ։

Դուն ուրեf, հիմա նոր գրակա
մէջ դրեթէ չի գործածուիր, բ
համեմատաբար հին ու նոր գրուած
րու մէջ կարելի է հանդիպիլ
մակբային (դուն ուրեք)։ Կը նշանա
շատ քիչ անգամ, «տեղ»ին ի հա
ռակէն համազօր եւ ֆրանսերէն rar
ment։ «Ուրեք» ծանօթ է ամէնուն,
թէ ոչ առանձին այլ բարդութեա

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Ա.

ԳԱՌՆՈՑ ԱՄՐՈՑՈՒՄ

Հայկազն նահապետի այս դաստակերտը, որ Տրդատ մեծի ձեռքով աւելի շքեղ վերաշինուելով՝ թէ՛ յայտնի պատերազմների ժամանակ ծառայել էր պետութեանը իբրեւ անառիկ ամրոց եւ թէ՛ խաղաղութեան միջոցին պատսպարել իւր մէջ արքունական գանձերն ու հարստութիւններն, ինչպէս եւ վտանգների երեսից փախչող իշխանական ընտանիքներին ընդ նմին մնալով եւ ապահով ձմերոց հայ զօրքերի համար,— չնայելով ապիրատ Վասակի ձեռքից Վարդանանց օրերում կրած հիմնական աւերմունքներին— տակաւին շէն էր եւ կանգուն այն օրերում, որոնցից սկսւում է մեր պատմութիւնը։

Նա գտնւում էր Այրարատ նահանգի Մազազ ու Ոստան գաւառները միմեանցից բաժանող Գեղայ լերան մի ստորոտի վրայ, որը վերջին տարիներում, իւր ծոցում գտնուող Ս. Գէորգի անունով, Գեղարդասար կոչուեցաւ։

Բարձրադիր սարաւանդակը, որի վրայ կառուցուած էր ամրոցը, շրջապատուած էր բնութեան փառահեղ եւ աչքառու տեսարաններով,— հսկայակերպ ժայռեր, անհեղեղ հողազանգուածներ, ահաւոր անդունդներ, խորաձորեր, իսկ աւելի հեռուից՝ գեղատեսիլ լեռներ խրոխտ ու կոհակաւէտ գագաթներով՝ ծածկում էին նրա շրջակայքն ու հանդիպակաց հորիզոնը։

Ամրոցի առջեւից՝ փրփրադէզ ալիքներ քարեւանդներից դահավիժելով՝ հոսում էին Ազատ գետի սրընթաց մի վտակը, որ սարաւանդակն ընդգրկող ձորակից անցնելով՝ միանում էր Ազատի երկրորդ վտակի հետ եւ ապա օձապտոյտ գետահետելով՝ դուրս գալիս Դւինոյ ընդարձակ դաշտը՝ Ոստան գաւառի այգեստաններին ջուր ու զովութիւն մատակարարելու։

Հինաւուրց ամրոցը, որ իւր հինգ եկեղեցիներով, բազմաթիւ շինութիւններով ու պահականոցներով հանգչում էր միապաղաղ ժայռերից ու ամբարտակներից զանգուած բարձրութեան վրայ, պատսպարուած էր ամէն կողմից թէ՛ բնութեան եւ թէ՛ արհեստի ամրութիւններով։— Հիւսիսային կողմից՝ պաշտպանում էին նրան, բացի կիսաբոլոր աշտարակներն ու պարիսպները, այլ եւ Գեղարդասարի այն պահուանդները, որոնք աստիճանաբար բարձրանալով՝ կցւում էին Գեղայ լերան հետ։ Արեւելեան եւ արեւմտեան կողմերից՝ շրջապատում էին հսկայական պարիսպներ եւ հզօր աշտարակներ, որոնք շինուած էին կոփուած ու յղկուած խանձաքար ժայռերից եւ ամրացրած կապարով ու երկաթով։ Իսկ հարաւային եւ մասամբ արեւելեան կողմից՝ բարձրանում էին միակտուր քարաժայռերի բնական պատնէշներ, որոնք խորաձորի միջից՝ հսկայական բուրգերի նման դէպի վեր ձգուելով, ընդգրկում էին ամրոցի այս շրջապատը եւ այդպիսով դարձնում նրան ահարկու եւ անմատչելի։

Հարաւ-արեւելեան այս բարձրութեան վրայ, ամրոցի դրեթէ ծայրին, իբրեւ զոյգ օդաչու հսկաներ, կանգնած էին առաջին՝ Արքունական դղեակը իւր մռայլ շինութիւններով ու ատամնաւոր աշտարակներով, եւ երկրորդ՝ Տրդատայ հոյակապ Հովանոցը քսան եւ չորս յոնիական բարձրաբուն սիւներով, տակաւին անեղծ արձաններով եւ բարձր ու քանդակազարդ ձեղունով, որ հովանաւորում էր արքայական դաստակերտ՝ հռովմէական արհեստի ստեղծագործած ուրիշ բազմաթիւ զարդարանքները։ Նրա սիւնազարդ եւ ընդարձակ սրահից երեւում էին, ինչպէս ափի մէջ, թէ՛ ամրոցը իւր բնակարաններով ու պահականոցներով եւ թէ շրջակայ լեռներն ու ձորերը իրանց գեղեցիկ կամ անհեթեթ տեսարաններով. այսպիսով, արքայական Սարաւոյթը զուարճալի զբօսավայր մի լինելուց զատ, ծառայում էր նաեւ ինչպէս մի գեղեցիկ դիտարան թէ՛ վտանգի եւ թէ խաղաղութեան ժամանակ։

923 Թուականի աշունն էր։ Գեղարդասարը մերկացնել էր արդէն այն աղքատիկ կանաչները, որոնք հազիւ գարնան վերջերին համարձակւում են ծածկել իւր ժայռապատ լանջերը։ Նա այժմ ամբողջապէս փոխարկուել էր քարակարկառ թմբերի ու ամբարտակների, որոնց խոշորադեղ խստութիւնը չէին մեղմում նոյնիսկ Գառնոյ գեղեցիկ շինութիւնները։

Օրը տարաժամել էր։ Սարի կրճերից անցնող ճանապարհների վրայ ընչաւոր էակ չէր երեւում։ Դւինոյ դաշտից դարձողները վաղուց հասել էին տուն եւ կամ դադարել Այրեվանից խորշերում, ուր հոգեւոր հայրերը օթեւան եւ կերակուր էին տալիս ուշացած հայ անցորդներին, թոյլ չտալով, որ նրանք, մութը կոխելու վրայ անցնեն Գառնոյ կրճերից. որովհետեւ հագարացի աւազակախմբերը հետեւում էին այդպիսիներին ամէն տեղ։

Այս պատճառով շրջակայ ձորերի ու անդունդների վրայ թագաւորում էր ահարկու լռութիւն, որ հազիւ երբեմն ընդհատւում էր լեռների մէջ շառաչող աշնանային քամուց, կամ գարեւան
ներից գահավիժող Ազատ գետի
խոշներից։

Բազմամարդ Գառնոյ մէջ ան
դադարել էր շարժումը։ Աշնանա
խոնաւ ու լեռնային ցրտութիւնը
ւաքել էր ամրոցի բնակիչներին իր
բնակարանները։ Երեւում էին մ
մի քանի պահապաններ, որոնք եր
թէ գլխանոցներով, ծանր սրերը
ափներից կախած եւ պղնձապատ
հանները ու երկար նիզակները
քերնին՝ անցուդարձ էին անում
մանք ամրոցի դռների մօտ, կամ
հականոցների առաջ, եւ ոմանք դ
նակի չուրջը, ուր այդ ժամանակ
րում էր Աշոտ Երկաթի ամուսի
Սահականոյշ թագուհին։

Չնայելով որ թագաւորը դեռ նո
հաշտուել իւր հօրեղբօրորդի Ա
րոնաւորի հետ, եւ նրա հետ մի
էլ Դուինի մայրաքաղաքը նորից
ճելով՝ այլազգիներից մաքրել
այսուամենայնիւ, ժամանակի վ
թարութեան պատճառով, անկա
էր թագաւորական ընտանիքը Գա
նում պահել. Հագարացի բռնաւոր
րը ամէն ժամանակ կարող էին յա
ձակուել այդ քաղաքի վրայ, որ
մանակի կռուածաղիկն էր։

(ամէնուրեք, ուրուրեք) տեղ, հոս կամ հոն նշանակութեամբ: Իսկ ի՞նչ է դուն: Գոյղն (քիչ, սակաւիկ) ձեւին մէկ նմանակը: Հետեւաբար, դուն ըրեք՝ քիչ անգամ, հականիշը՝ ստէպ յաճախ (այս վերջինին արմատը՝ էանն ալ աճ (աճիլ, աւելնալ):

Հուղկահար, չեմ կարծեր որ այս բառը ծանօթ ըլլայ ներկայ անսալաւ տական կամ, որ նոյնն է, վրէժխնդիր սերունդին: Ես ըսեմ ուրեմն. — «Հուղկահար» կը նշանակէ աւազակ, եւ խոշոր ճամբաներու վրայ աւազակ: Վերլուծենք.— Հուղկահար՝ բարդ բառ մը: Բուն գոյականը՝ ուղի (ճամբայ), հար (հարկանել - զարնել - բային արմատը), ուրեմն ճամբու վրայ համարձակ զարնող (ֆրանսական bandit մը ճիշդ): Մեր աշակերտներէն նոյ, եկ մը՝ Հրահատ (այրի անոր ծնողքը, որ այս արմենաբոյր անունը տըւեր է իր հարազատին), գիտել կուտայ թէ հուղկահարին առջեւի հ գիրը ի՞նչ է: Պատասխան.— Քու ընկերներէդ Մամիկոն, Ընծակ, Արշաւիր, Մեհրուհ, Վարդ ու Առիւծ կրնան ըսել քեզի, թէ մեր վարժապետը նախօրօք յաճախ ըսած է մեզի, թէ Հ գիրը հնչուած է, չեշտ է, զօրացուցիչ է, ինչպէս՝ հուժկու, հատ (ատ, հատանել բային արմատը), հարկ (արկ, հարկանել բային արմատը, սովորական բառերը գիտէք արդէն):

Հրահատ, գիտե՞ս անունիդ ստուգաբանութիւնը.— Հուր եւ հատ: Նուռին համար ըսուած է, որուն հատիկները կրակի կը նմանին, եւ քաջազն Արմեններու նախահայրերը անկէց չինէր են յատուկ անուն մը, որ քուկդ ալ է խակալէս: Ինչո՞ւ Հրահատ արականին մօտիկը չունենալ Նուռ իգական մը: Մեզք, Ռուսիա, Թուրքիա եղած ատեննիս՝ մեր մականունները..., ձախայուցինք այլանդակ հակամէն ոչ ակականներով, հիմակալ սանորօրինակ արտասահմաններուն մէջ, սկսեալ Ամերիկաներէն (ամէն տեսակ Ամերիկաներէն) մինչեւ Եւրոպաներուն եւ Ասիաներուն խորը (Ափրիկէները չմոռնալով) այլալեզու խղուըըտիւններով կայլալսեւենք հայկականութիւնը (... Կեցցէ՛ Հայաստան, սիրելի Արագ, ազգերնիս կը յառաջդիմէ կոր):

Հուղկահարին հոմանիշ է յելուզակ — աւազակ, որոնց առնչութեան եւ ծագումին վրայ բան մը չենք գիտեր, այլ այն՝ թէ երկու բառերուն արմատը պէտք է միեւնոյնը եղած ըլլայ:— Անցողակի ըսենք թէ՝ ուղիէն ունինք «յղել»: Մինչեւ իսկ «ողորկ» բառին արմատին մէջ «ուղի» կը ծլի, չէ՞ որ «ուղի» հարթ հաւասար ճամբան է:

«Կոտել» բայ մը ունինք, չարչարել իմաստով, եւ որուն արմատն է կը-տուտ, ինչպէս լկել (հոմանիշ) բային արմատն է լուկ (դիւայլուկ, չարակոտուտ): Կոտել դադրած է գործածութենէ (բայց կրնայ գործածուիլ, մանաւանդ քերթուածի մէջ), եւ չարչարել, լկել, տանջել, եւ թերեւս կէս - երկոտասնեակ հոմանիշներ տակաւին, կը գործածուին անխտիր:

Ուրիշ ատեն ըսենք, բայց կ՚արժէ նորեկներուն համար կրկնել.— Հոմ եւ համ նոյնիմաստ մասնիկներ են, բայց ո՞վ կրնայ ձեր մէջէն բացատրել տարբերութիւնը «հոմանիշ» եւ «համանուն» բառերուն:— Ներողութիւն, տղաք, դասաժամը հնչեց, հիմա խոստացած է կանոնը: Շարունակութիւնը յառաջիկային:

ՏԱՐԱԶ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԱԺԻՇՏ ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

«Խորհ. Հայաստան»ի մէջ (11 հունվար), երաժիշտ Արամ Խաչատրյանի մասին Ռ. Թէրլէմէզյան կուտայ հետեւեալ տեղեկությունները.—

Հայաստանի կառավարութիւնը «արուեստի վաստակաւոր գործիչ»ի տիտղոս տուաւ երաժիշտ Արամ Խաչատրեանի:

Խաչատրեան ծնած է 1904ին, Թիֆլիզ,— հայրը կազմարար էր: Միջնակարգ կրթութիւնը ստացած է Թիֆլիզի մէջ: Մինչեւ 18 տարեկանը որեւէ ծանօթութիւն չունէր երաժշտութեան մասին, չէր կրնար դեռ ձայնագրութիւնները կարդալ, թէեւ մանկութեան շրջանին՝ իր վրայ մեծ տպաւորութիւն կը ձգէին սազանդարները: 1923ին կը մեկնի Մոսկուա, կը մտնէ երաժիշտ Գնեսինի անունը կրող երաժշտական վարժարանը, ուր նախ կը սորվի թաւջութակ նուագել: Երեք տարի վերջ կը մտնէ ստեղծագործական դասարան: 1929ին կը մտնէ Մոսկուայի երաժշտանոցը, ուր կ՚աշակերտի նշանաւոր սէնֆոնիստ Միասկովսքիի: 1933ին կ՚աւարտէ Երաժշտանոցը:

Խաչատրեանի ստեղծագործութիւնները բազմապիսի են: Սէնֆոնի, պարի սյուիտ՝ հինգ մասով (սէնֆոնիք նուագախումբի համար), դաշնամուրի տրիօ, սոնատ ջութակի, եւ վերջապէս 50 կտոր երգ: Արամ Խաչատրեան ձեւաւորած է նոյնպէս 15 թատերգութիւն (Մոսկուա, Լէնինկրատ, Երեւան): Երաժշտութիւն գրած է դարձեալ մէկ քանի շարժանկարներու համար, որոնց մէջ՝ Պէպօն, Զանգեզուրը: Վերջերս աւարտեց «Ստալին» պօէման, գրուած՝ սէնֆոնիք նուագախումբի, երգչախումբի եւ մեներգի համար: Բնագիրը կը պատկանի աշըղ Միրզային:

Իր ստեղծագործական կարողութիւններով եւ կերտելու ուժգնութեամբ, Արամ Խաչատրեան կանգնած է Խորհ. Միութեան յառաջապահ երաժիշտներու շարքին մէջ:

Խաչատրեանի առաջին սէնֆոնիան եւ դաշնամուրի համար գրած երկը մեծ գնահատութեան արժանացաւ թէ Հայաստանի եւ թէ արտասահմանի մէջ: Տաղանդաւոր երաժիշտին առաջին սէնֆոնին գեղարուեստական մեծարժէք ստեղծագործութիւն է: Քննադատ Բելիայեւ կը գրէ այդ մասին. «Այս այնպիսի սէնֆոնի մըն է, որ իր գեղարուեստական արժէքով դուրս կ՚ելլէ ազգային շրջանակէն եւ միաժամանակ իբրեւ որքան հայկական, նոյնքան խորհրդային սէնֆոնի, ընկերվարութիւն եւ ընկերվարական մըշակոյթ ստեղծող եղբայրական ազգութեանց երկրի սէնֆոնի: Իր մեղեդիական եւ կշռութային կազմութեամբ, իր ամբողջական կառուցուածքով եւ ձեւական մասնայատկութիւններով՝ հայկական է այս սէնֆոնին, բայց եւ միաժամանակ խորհրդային է իր բովանդակութեամբ, տպաւորելու ուժգնութեամբ, երաժշտական պատկերներու գունեղութեամբ եւ ուժականութեամբ, միջազգային ձըգտումներու հետապնդումով, ազգային սահմանափակ շրջանակի կապանքներէն հրաժարելու ցանկութեամբ»:

Տաղանդաւոր արուեստագէտը ըստեղծագործական լայն հորիզոններ ունի:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Յառաջ»ի 21 յունուար թիւ 3944ի Օրը Օրին բաժնին մէջ զարմանքով կարդացի Տիկին ... կողմէ խեղաթիւրուած միջադէպի մը պատմութիւնը, որ կ՚ամբաստանէր Փարիզի եկեղեցւոյ դիւանատան քարտուղար Պ. Բարունակեանը:

Արդ, բարոյական պարտք մը կը նըկատեմ արդարեւ անկողմնակալ ճըշդում մը կատարել, իբրեւ ներկայ մը անցուդարձին:

Խնդրոյ առարկայ Տիկնոջ ամուսինը 1938 դեկտեմբեր 27ին ինծի կը դիմէր, ըսելով թէ իր հիւանդ զաւակը տեսնելու համար 200 ֆրանք ճանապարհածախսի պէտք ունի եւ ինձմէ կը խնդրէր միջոց մը ցոյց տալ: Թելադրած էի իրեն դիմել Պ. Կիւլպէնկեանի եւ Աղքատախնամի եւ դիմած էր: 1938 Դեկտեմբեր 30 թուականով Պ. Կիւլպէնկեան յանձնարարած էր այն Տիկնանց Միութեան եւ որովհետեւ 1938 Դեկտեմբեր 30 շաբաթ օր, Ս. Ծննդեան մեռելոցի տօնին առթիւ դիւանատունը գոց էր, կիրակի օրուան յետաձգուեցան վճարումները: Կիրակի օր տիկնոջ ամուսինը չէր կըրցած ներկայանալ եւ հետեւեալ օրը՝ երկուշաբթի իր կինը ուղարկած էր: Իրեն համար 30 ֆրանք որոշուած էր, Պ. Կիւլպէնկեան նպաստէն, Տիկնանց Միութեան կողմէ, եւ հրահանգուած էր Պ. քարտուղար Բարունակեանի գործադրել այս որոշումը: Շատեր կարծելով թէ Պ. Բարունակեանն է որ կորոշէ նպաստը, կը թելադրուին գըռեհիկ հայհոյանքներով միջադէպերու տեղի տալ, նոյն օրինակ համոզումէ մը թելադրուած էր այս խնդրարկուն, որուն Տիկինը իրեն սահմանած 30 ֆրանքը ընդունած, բայց յետոյ մերժած էր: Հետեւեալ օրը, ամուսինը գալով, քահանաներուն, ուրիշներու եւ իմ ներկայութեանս անվայել ընթացք մը բռնեց, հակառակ մեր համոզիչ բացատրութեանց թէ վճարելի գումարը Տիկնանց յանձնախումբը որոշած էր եւ Պ. քարտուղարը պարզապէս անոր գործադրողն, մէկ համբերատար պաշտօնեան էր եւն.: Քարտուղարը ոչ միայն բառ մը ըսած չէր, այլ եւ, որպէսզի խնդիրը չերկարի, իր կնոջ ստորագրութիւնը իրեն վերադարձուցած էր: Խնդրարկուն ինքն էր որ գռեհիկ հայհոյանքներու տարափին տակ մեկնեցաւ դիւանատունէն:

Ահաւասիկ այս է իրողութիւնը, ոչ աւելի եւ ոչ պակաս:

Արամեանց Արամ

X

ՀԱՄԲՈՒՐԿ, 23 Յունուար.— «Յառաջ»ի 3941 թիւին մէջ, Ճամբու Վրայ վերնագրի տակ առանց «եան»ի Հայու մը մասին ակնարկութիւն մը կայ:

Առանց «եան»ի Հայը ես եմ, Յովնաթան Կիւլէրեան:

Ես ոչ մէկ ժամանակ ծածկած եմ իմ Հայ ըլլալս եւ ոչ մէկ պատճառ չունիմ ծածկելու:

Պ. Քոչեանը ընդունեցի գրասենեակիս, ոչ թէ իբրեւ գործի յաճախորդ մը, քանի որ կ՚ըսէր թէ կուգայ Ջեխոսլովաքիայէն, անցագրի խնդիրը կարգադրելու համար, դիմած է հիւպատոսարան եւ չէ յաջողած, այլ իբրեւ ցաւ ունեցող Հայ մը եւ Հայու մը օգտակար ըլլալու միակ մտադրութեամբ տուի հասցէ մը:

Բնաւ անբարտաւանութեան պէտք չէ վերագրել Քոչեանի ապրանք չի ծախելս, այլ պատճառը այն է որ Գերմանիոյ ներածման օրէնքները չեն արտօներ:

Իմ ստացած դաստիարակութիւնս, ինչպէս նաեւ Հայու հանդէպ ունեցած սէրս ոչ մի ժամանակ կը թոյլատրեն, որ ես Հայու մը, մանաւանդ առանց անցագրի թափառող Հայու մը երեսին եւ կամ կռնակին դուռը գոցեմ:

Յ. Կիւլէրեան

X

ԽՄԲ.— Քանի մը ամիս առաջ Լիոնէն թղթակցութիւն մը հրատարակուած էր, աւետարանական ժողովի մը մասին, ուր ծանր վերագրումներ կ՚ըլլային: Կը խնդրուի մեզմէ ճշդել թէ թղթակիցը ինք անձամբ ներկայ եղած չըլլալով այդ ժողովին, գերման միսիոնարին Խարբերդի գործունէութիւնը չփոթած է ուրիշ քարոզներու հետ եւ գրի առած է բաներ որոնք չեն համապատասխաներ իրականութեան:

Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ԸՆԷ ԱՆԳԼԻԱ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՊԱՐԱԳԱՅԻՆ

Եթէ պատերազմ ծագի, անգլիական կառավարութիւնը ծրագրած է երկրին 14 միլիոն աշխատաւոր բնակչութեան կէսը պահել իրենց այժմու աշխատանքներուն վրայ, իսկ միւս կէսը միայն քշել ճակատ եւ կամ ազգային պաշտպանութեան դիրքերը:

Այս սկզբունքի վրայ պիտի հիմնուի պարտաւորիչ ծառայութիւնը, եւ զօրակոչը պիտի կատարուի ըստ այնմ:

Այս ծրագրին նպատակն է խուսափիլ 1914 — 1918ին երեւան եկած դժուարութիւններէն, երբ անխտիր բոլորը զօրակոչի ենթարկուեցան, եւ վարպետ աշխատաւորներու բանակ մտնելով, ճարտարարուեստն ու ռազմական արդիւնաբերութիւնը տուժեցին՝ յանկարծական քաոսին պատճառով:

Այս անգամ թիկունքի մէջ իրենց աշխատանքներուն վրայ պիտի պահուին բոլոր վարպետ աշխատաւորները եւ համեմատաբար երիտասարդները ու փոքր տարիք ունեցողները պիտի կանչուին զէնքի տակ, որպէսզի ազգային արդիւնաբերութիւնը խառնակութեան չենթարկուի:

Կառավարութիւնը հրատարակեց աշխատանքներու ցուցակ մը, որոնցմէ յայտնի պիտի ըլլայ թէ որոնք պիտի մնան իրենց գործերուն վրայ «իբրեւ պահեստի» եւ որոնք պիտի կանչուին զէնքի տակ: Այս «պահեստի ցանկերուն» մէջ պիտի մտնեն մօտ 7 միլիոն անձ, որոնցմէ 3 միլիոնը 45 տարեկանէն վեր, իսկ մնացեալները 18 - 64 տարեկան:

Այսօրուընէ մինչեւ Մարտ ուժեղ պայքար պիտի մղուի, որպէսզի բոլորը իմանան թէ իրենք «պահեստի ցուցակի» մէջ են թէ գործօն զօրաբանակի: Կառավարութիւնը կը յուսայ, թէ քաղաքային պաշտպանութեան գունդերուն համար պիտի արձանագրէ 1,800,000 անձ, որոնցմէ 1,200,000ը «առաջին գծի» մարդիկ եւ մնացեալը «պահեստի»ներ:

Այս պայքարին արդիւնքը պիտի յայտարարէ Մարտին վարչապետ Չէմպըրլէն եւ իր դահլիճը: Եթէ արդիւնքը գոհացուցիչ չի նկատուի, այն ատեն կառավարութիւնը պիտի որոշէ պարտաւորիչ զինուորական ծառայութիւնը:

ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԱՆԻ՜ ՄԻԱՄՏԱՑ...

Պէյրութի «Ազդակ»ը երեք խմբագրականներ նուիրած է էջմիածնի հարցարանին, որու մասին խօսեր էինք անցեալ օր: Մեր պաշտօնակիցը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ երրորդ խմբագրականին մէջ (14 Յունուար).

— «Պարզ է, ուրեմն, որ Նոյեմբեր 15ի հարցարան-շրջաբերականը պատրաստուած է բուն իսկ Երեւանի, աւելի ճիշդ՝ Մոսկուայի կողմէ:

Ի՞նչ նպատակաւ, սակայն: Խոստովանինք որ անկարող ենք խելք հասցնելու: Այնքա՜ն անմեկնելի է խորհուրդը: Միայն կարելի է վճռապէս հերքել բոլոր բարի հաւանականութիւնները որ կրնան գալ բարի մարդոց մտքը:

Այսպէս, զանգուածային կամ մասնակի ներգաղթի խնդիր չի կրնար ըլլալ: Այնքան փափուկ գործ մը՝ կըղերականներու հարցարաններով չէ որ պիտի պատրաստուի: Մէջտեղն է դեռ շատ մօտիկ անցեալի փորձը: Քանի մը հազար հոգի ընդունելու համար, Երեւանէն մասնաւոր լիազօր մըն եկաւ գաղութէ գաղութ եւ տարիներով պրպտեց ու մաղեց: Արդիւնքն ալ գիտենք.— Հակայեղափոխական համարուեցան ոչ միայն մաղուողները, այլ եւ բուն ինքն մաղողը, խեղճ Դանուշ Շահվէրտեանը, որ մեղադրուեցաւ իբրեւ «ժողովուրդի թշնամի», իբրեւ աջակից «դաշնակների եւ ռամկավարների», եւ գործակալ՝ «օտար հետախուզական բաժինների», այսինքն լրտես...:

Այս եղերական փորձէն յետոյ, մարդ տղայ ըլլալու է, հաւատալու համար թէ հոն ուր Երեւան չվստահեցաւ Շահվէրդեանի նման վկայեալ բոլշեւիկ գործակալներու, պիտի վըստահի եկեղեցական առաջնորդներու եւ անոնց վկայութեամբ ցանկ պիտի պատրաստէ, ի խնդիր ներգաղթի:

Արդէն, հարցումներու ընդհանուր հանգամանքն ալ թոյլատրու չէ այս տեսակ ենթադրութեան մը: Օրինակ, ներգաղթի հետ ի՞նչ կապ ունի եկեղեցական հոգաբարձութեան մը կազմը, ե՞րբ ընտրուիլը, ուղղութիւնը, կամ «դեղասիրական» միութեանց «համառօտ նկարագիրը», պիտանէն եւայլն:

Եւ վերջապէս, նիւթական հնարաւորութիւն ալ չկայ: Այն միջոցին երբ անտեսական տագնապը զարհուրելի չափերու հասած է եւ 1934ին ջնջուած քարթի դրութիւնը կը հաստատուի, իշխանութիւն մը խենթ ըլլալու է՝ հազարաւոր գաղթականներ ներս առնելու համար: Այն ալ յանկարծ, առանց նախապէս դիմելու արտասահմանի մարմիններուն եւ փող պահանջելու, ինչպէս ըրին աւելի առաջ:

Փոխենք հարցը: Արդեօք Ռուսիա կ՚ուզէ հայկական խնդի՞ր մը ստեղծել, պաշտպա՞ն կանգնիլ գաղութներուն:

Տարիներ առաջ, այս տեսակ հարց մը ծագեցաւ եւ հանդուցեալ կաթողիկոս Գէորգ Ե. Մոսկուայի առաջարկեց տէր կանգնիլ արտասահմանեան կարգ մը եկեղեցիներու եւ կալուածներու, որոնք ժամանակին ենթակայ էին էջմիածնի եւ հետեւաբար իրաւապէս կը պատկանէին ռուսական պետութեան: Բայց այդ դիմումը մնաց ձայն բարբառոյ յանապատի:

Աւելի վերջը, փորձեր եղան սովիէթ կառավարութիւնը շահագրգռելու Սանասարեան խանով, որ կը պատկանի ռուսահպատակ Մկրտիչ Սանասարեանի: Նոյն իսկ գրոյց ելաւ թէ ասոր համար խնդրուած է դեսպան Գարախանի միջամտութիւնը: Արդիւնքը յայտնի է: Անգարա կերաւ հայկական Սանասարեան խանը, Մոսկուան ալ՝ հայազգի դեսպանին գլուխը...:

Մոռնալու չէ նաեւ հայ բոլշեւիկ վարչապետի մը ծանօթ խօսքը. «Մենք ամենայն Հայոց կառավարութիւն չենք»...:

Հետեւաբար, հարկ է վարագոյր քաշել նաեւ այս գլուխին վրայ, իբրեւ անգոյ ու անհաւանական:

Կը մնայ վերջին կարելիութիւնը.— կաթողիկոսական ընտրութիւն: Բայց ո՞ւր տեսնուած է ասոր համար քըքրել տէրտէրներու, հոգաբարձուներու, ուսուցիչներու, խմբագիրներու եւ շարք մը այլ մարդոց եօթը պորտը, երբ այդ անձերէն ոչ մէկը գործ ունի ընտրութեան հետ: Վերջին ընտրութեան ատեն այդպէ՞ս ըրին միթէ, որ այդ տարօրինակ եզրակացութեան կ՚երթանք հիմա:

Ինչպէս կը տեսնէք, որ կողմէն ալ մօտենանք գործին, միշտ կը յանգինք նոյն անխուսափելի հետեւութեան.— այդ շրջաբերականը ոչինչ ունի բարեմտութեան: Իսկ ասիկա հաստատուելէ յետոյ, պարզ կը դառնայ արդէն գաղութներուն դիրքը: Ոչ մէկ պատասխան ուղղուած հարցումներուն, այլ ընդհանուր մերժում մը, ինչպէս որոշած է ընել Ռումանիոյ Թեմական Խորհուրդը, շատ արդար պատճառաբանութեամբ մը.

«Ռումանիոյ թեմը միայն վարդապետական եւ դաւանական կախում ունի էջմիածնէն: Թեմական կանոնադրութիւնը կ՚արգիլէ զինք ընթացք տալ նման շրջաբերականներու»:

Պարագան նոյնն է գրեթէ բոլոր գաղութներուն համար: Օրինակ, Յունահայերը ի՞նչպէս համարձակին յայտնել իրենց «վերաբերումը խորհրդային Հայաստանի հանդէպ», երբ հանրապետութիւնը պաշտօնապէս ջընջուած է իրենց բնակած երկրին մէջ:

Իսկ Պոլսոյ կացութիւնը ուղղակի ողբերգական է: Կաթողիկոսական վերջին ընտրութեան ատեն, բազմաթիւ տեղերէ պատուիրակներ գացին Հայաստան. բայց երբ Պոլսոյ Ազգային Վարչութիւնը փորձեց խառն ժողով մը գումարել եւ պատուիրակ նըշանակել, ոստիկանութիւնը անմիջապէս արգիլեց խաւաքոյթը:

Հետեւաբար, տեղի չկայ վարանելու: Բոլո՛ր, բոլոր գաղութները միաձայնութեամբ եւ վճռապէս պիտի մերժեն պատասխանել ուղղակի Չեկային կողմէ տուն տրուած այդ շրջաբերականին: Թող ասիկա ալ ըլլայ արտասահմանի հայութեան լուռ ցոյցը՝ Մոսկուայի այնքան աղմկալի ելոյթներուն դէմ»:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջ հակալքոլական հոսանքը սկսած է զօրանալ դարձեալ: Հանրային Կարծիքի Հիմնարկը փորձաքննում մը կատարած է, որու արդիւնքը ցոյց կուտայ, թէ ժողովրդի 36 տոկոսը արգելականութեան կողմնակից են, իսկ 64 տոկոսը հակարգելական են:

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Այդ օրը, մինչեւ իրիկուն, Էնվէր փաշա մեծ մտահոգութեան մատնուեցաւ, բայց չկրցաւ ստոյգ տեղեկութիւն մը քաղել, եկող գացող չըլլալուն: Ուստի թիկնապահ Մուհիտտինը ղրկեց Իպրահիմ պէյի, լուր առնելու համար: Փաշային հոգին շատ կը նեղանար, ու կը խորհէր որ ի հարկին կռուելով արիաբար պիտի մեռնէր: Մուհիտտին պէյ ալ չէր սիրեր Իպրահիմ պէյը, ամբարտաւան մարդ մը ըլլալուն:

ՅԱՆԿԱՐԾԱԿԱՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ԿԱՐՄԻՐ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Փետրուար 10ին, Օսման Հօճա եւ Ալի Րիզա պէյ Տէօշէմպէի մէջ տեսակցեցան ռուս զինուորներու հրամանատար Մօրօզօֆի հետ: Երեք ժամ տեւեց այդ տեսակցութիւնը, որուն նիւթը գաղտնի մնացած էր: Երեքն ալ ջղայնութեան մատնուած էին, մանաւանդ Օսման Հօճա ակռաները կը կըրճտէր ու անհաճոյ բառեր կը մըլտար: Մօրօզօֆ ալ գլխանոցը կը շըրտկէր, ու գօտիէն կախուած հրացանը կը տեղափոխէր:

Այս երեք անձերու խորհրդակցութենէն յետոյ իմացուեցաւ որ Ալի Րիզա պէյի մէկ հրամանով 600 խօզպէքներ մեծ շարժումի մը ձեռնարկած էին Տէօշէմպէի մէջ: Բացի Մօրօզօֆէն եւ իր մէկ քանի ընկերներէն, բոլոր Ռուսերուն եւ անոնց կողմնակիցներուն ձեռքերը կապուած էին: Անոնց թիւը 200է աւելի չէր:

Երկու ժամ յետոյ, Ալի Րիզա պէյի ներկայացող հրամանատար մը սա լուրը հաղորդեց. «850 հրացան եւ 16 մեքենական հրացան գրաւեցի: Զինուորներն ալ Տէօշէմպէի բանակեղը բանտարկուեցան»:

Ալի Րիզա պէյ շատ գոհ մնաց այս իրողութենէն: Սակայն կը խորհէր թէ ատոր վախճանը ի՞նչ պիտի ըլլար: Կարմիր բանակը յանկարծական յարձակումի մը հետեւանքով գերի բռնուած էր:

Ալի Րիզայի, Օսման Հօճայի եւ Մօրօզօֆի միջեւ տեղի ունեցած բանակցութենէն յետոյ տեղի ունեցած գործողութեան պատճառը ի՞նչ էր: Մութ կէտ մըն է ասիկա, որ ցարդ չէ լուսաբանուած:

Ալի Րիզայի եւ Օսման Հօճայի յանկարծական յարձակումը շատ զայրացուցած էր կարմիր բանակը: Տէօշէմպէ ռազմադաշտ դարձաւ երեք օր: Զէնք չանցած զինուորներուն եւ խօզպէքներուն միջեւ տեղի ունեցած կըռիւը մինչեւ Տէօշէմպէ տարածուեցաւ: Առաւօտէն մինչեւ իրիկուն հրացանաձգութեան ձայներ կը լսուէին: Ռուսական հիւանդանոցը լեցուած էր երկու կողմի վիրաւորներով:

Երեք օրուան կռիւէ մը յետոյ զէնքի ձայները դադրեցան: Ալի Րիզա պէյ եւ Օսման Հօճա ընդունել տուած էին իրենց բոլոր պահանջումները: Այդ յաղթանակի լուրը տափաստաններէն մինչեւ Գուզթաշ տարածուեցաւ: Պուխարայի շատ մը կողմերը ցնծութեամբ տօնուեցաւ Պասմաճիներու այս յաղթութիւնը:

Ռուսերու այս պարտութենէն յետոյ, Պասմաճիները Իպրահիմ պէյի գլխելով ուզեցին իրենց ուժերը աւելցնել: Պասմաճիներու մէկ պատուիրակն ալ Գուզթաշի մէջ Իպրահիմ պէյին դիմում ըրաւ:

Պասմաճիներուն նպատակն էր Ռուսերու տկար կացութենէն օգտուիլ, ամէն գործ ձեռք անցընել, Պուխարայի անկախութիւնը ապահովելու համար: Բնականաբար, կարելի չէր գործ տեսնել 600 զինուորներով, մինչդեռ Իպրահիմ պէյ իր հրամանին տակ բաւական ուժ ունէր, ու Թուղայ Սարըի քով ալ, 3000էն աւելի ռազմիկներ կը գտնուէին: Եթէ Թուղայ Սարըէն օգնութիւն ստանային, Ռուսերը այլեւս ազդեցութիւն պիտի չունենային Պուխարա քաղաքէն դուրս:

Իպրահիմ պէյ շատ գոհ մնաց Ռուսերու ենթարկուած այդ կացութենէն, երբ իրեն ներկայացող պատուիրակը ամէն ինչ բացատրեց: Պուխարայի անկախութեան կուսակիցները յաջողութիւն մը ձեռք բերած էին: Անոնք եմիրին հակառակ էին, եւ եթէ այդ յաջողութիւնը շարունակուէր, եմիրին եւ Իպրահիմ պէյի կուսակիցներուն դիրքը պիտի դժուարանար: Ուստի Իպրահիմ պէյ յայտարարեց թէ չէր կրնար գործակցիլ անկախութեան կողմնակիցներուն:

Պատուիրակը շատ զգածուեցաւ: Փոքրաթիւ ուժով ձեռք բերուած յաջողութիւն մը ի դերեւ պիտի ելլէր մէկ շաբաթ յետոյ: Մինչեւ այն ատեն Ռուսերը ուժ հաւաքելով՝ Տէօշէմպէի վրայ պիտի յարձակէին:

Այս կէտերը բացատրելէ յետոյ պատուիրակը ըսաւ.

— Իպրահիմ պէյ, անձնական խընդիր չէ ասիկա: Մենք զօրաւոր անհատականութեան մը պէտք ունինք: Առկէ զատ, մեծ ուժի մը եւ միութեան մը կը կարօտինք: Եթէ դուք մեր գըլուխը գտնուիք, զինուոր կ՚ունենանք, կը յաջողինք եւ արտաքին աշխարհի հանդէպ ալ զօրաւոր կ՚ըլլանք: Դըժուար բան մը չէ հասկացողութեան գալը:

— Ես բնաւ ետ չեմ կենար իմ խօսքէս: Ձեր գլխուն ճարը նայեցէք:

Պատուիրակը Իպրահիմ պէյի խօսք բացած էր Էնվէր փաշայի մասին:

— Էնվէր փաշայի եւ իր կուսակիցներուն գործը ի՞նչ պիտի ըլլայ, հարցուց պատուիրակը:

— Ատ ալ իմ գիտնալիք գործս է, պատասխանեց Իպրահիմ պէյ:

— Ոչ թէ ձեր, այլ ամէնուն գիտնալիք գործն է: Դուք գիտէք թէ բոլոր երիտասարդ Պուխարացիները Էնվէր փաշայի համակիր են: Անոր նպատակն է Պուխարան անկախ դարձնել: Անկէ ետքը կը լուծենք էմիրին եւ կամ ուրիշ վեհապետի մը խնդիրը: Հիմա մեր ընելիքն է կռուի մտնել սաստիկօրէն, ու յաջողութիւն ձեռք բերելէ յետոյ լուծել ձեզի մտահոգութիւն պատճառող խնդիրը: Մեր համոզումով, պէտք է հրամանատար կարգել Էնվէր փաշան, որպէսզի ան զինուորական նոր դրութեամբ վարէ բանակը: Այն ատեն աւելի շուտ կը յաջողինք:

(Շար.)

(22)

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆԸ պատճառ դարձաւ, որ Նարպոնի մէջ (Ֆրանսա) Պ. Բու անունով մարդ մը կորսնցնէ իր գործը: Պ. Բու անդամ էր թաղապետական խորհուրդին, եւ ամուսնացաւ նոյն խորհուրդի ուրիշ անդամի մը քրոջ հետ: Ամուսնութենէն ետք իրեն իմացուցին, որ 1884ի օրէնքի մը համաձայն երկու աներձագներ չեն կրնար միաժամանակ Խորհուրդի անդամ ըլլալ, ուստի կը կորսնցնէ իր պաշտօնը:

պիտի հրաւիրուին բոլոր այն ազգերը որ կ'ուզեն կազմակերպել խաղաղութիւնը: Ինչ կը վերաբերի դրացի երկրի մը սպառնալից պահանջներուն, անոնք չեն կրնար խռովել Ֆրանսան: Ֆրանսա պաղարիւնով կը նայի այդ սպառնալիքներուն վրայ: Ես չեմ ծածկեր իմ համակրանքս իտալացի ժողովուրդին: (Նախագահը.— Ամբողջ ժողովը միաձայնութեամբ կը ծափահարէ ձեր խօսքերը): Դեռ աւելին,— ես վրդովուած եմ կարգ մը ֆրանսական թերթերու յօդուածներէն որոնք սրամտութիւն սեպեր են վիճելի դարձնել Իտալացիներու քաջութիւնը: 1915ին, երբ անոնք պատերազմին մասնակցեցան, երախտագիտութեան եւ բարեկամութեան օրհ — ներգ մըն էր որ կը բարձրանար անոնց հանդէպ: Ուրեմն, ոչ մէկ ատելութիւն, ոչ ալ հեգնութիւն»:

Զինուորական գաղտնի ժողով Գերմանիոյ մէջ

— oo —

Գերմանիոյ պատերազմական գերագոյն պետը, Հիթլէր իր նորակառոյց վարչապետարանին մէջ ժողովի հաւաքեց երկրին օդային, ցամաքային եւ ծովային ուժերու բարձրագոյն սպաները, թիւով քանի մը հարիւր հոգի, եւ աւելի քան երկու ժամ ճառ խօսեցաւ: Յետոյ բոլորը ճաշի պահեց, այսպէս անոնց հետ հինգ ժամ անընդհատ շփման մէջ մնալով:

Ներկաներու գլուխը կը գտնուէին մարաջախտ Կէօրինկ, զօրավարներ Քայթէլ եւ Պրաուխիչ եւն.: Ներկաներուն մէջ չկար մէկը որ զօրավարէ կամ ծովակալէ պակաս աստիճան ունենար: Իր տեսակին մէջ աննախընթաց հաւաքոյթ մըն էր այս:

Ժողովէն ետք հրատարակուեցաւ պաշտօնական կարճ զեկոյց մը, որ կ'ըսէ թէ Հիթլէր պարզեց «նոր յարաբերութիւնները» կանոնաւոր բանակին եւ նացի կուսակցութեան միջեւ: Այս զեկոյցը այնքան հակիրճ էր, որ յայտնի չեղաւ թէ ի'նչ խօսուեցաւ այս հաւաքոյթին մէջ եւ իրապէս ի'նչ էր այս ժողովին նպատակը, որ գաղտնի կը պահուի:

Կ'ենթադրուի թէ հաւաքոյթին նպատակն էր կոտրել ընդդիմութիւնը այն պահպանողական զօրավարներուն, որոնք սնած եւ մեծցած են փրուսիական հին աւանդութիւններով եւ հակառակ են նացիներու ազդեցութեան՝ բանակին վրայ: Հիթլէր ըսած է, թէ իր մտադրութիւնն է որ դորշ շապիկաւորներու գունդերը պարզապէս ծառայեն իբրեւ կապ նացի կուսակցութեան եւ կանոնաւոր բանակին միջեւ:

Հետաքրքրական է նաեւ որ Հիթլէրի հրահանգած այս հաւաքոյթը տեղի կ'ունենայ ճիշդ 48 ժամ առաջ՝ նախկին կայսեր ծննդեան 80րդ տարեդարձի օրէն: Հիթլէրի մէկ հրամանագրով արգիլուեցաւ կանոնաւոր բանակին տօնել այս տարեդարձը եւ կամ մասնակցիլ այդ առթիւ սարքուած հանդիսութիւններուն:

— oo —

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՅ արտաքին նախարարին Պելկրատ այցելութեան առթիւ, Հռոմի, թերթերը կը գրեն թէ յաջողութեամբ պսակուած է եւ կը համապատասխանէ Հռոմ — Պերլին առանցքի քաղաքականութեան: Ու կը շեշտեն թէ Առանցքին գործն է այժմ Պալքաններէն հեռու վանել ազդեցութիւնը այն պետութիւններուն որոնք իրաւունքներ չունին այնտեղ միջամտելու: «Պերլին -Հռոմ առանցքն է գերագոյն երաշխիքը Պալքանեան պետութեանց»:

ԳԵՐՄԱՆԵՒԼԵՀ խառն յանձնախումբը, որ կը զբաղէր Գերմանիայէն արտաքսուած լեհահպատակ Հրեաներու խնդրով, յաջողած է համաձայնութեան մը յանգիլ: Գերմանիայէն արտաքսուած Հրեաներէն շատեր տակաւին կ'ապրին թշուառ վիճակի մէջ լեհեւգերման սահմանագլուխին վրայ, անցեալ հոկտեմբերէն ի վեր: Նոր համաձայնութեամբ՝ Գերմանիա եւ Լեհաստան փոխադարձաբար յանձնառութիւն կը ստանձնեն այսուհետեւ իրենց երկիրներէն չարտաքսել Հրեաները:

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ մամուլը բաղձանք կը յայտնէ, որ վարչապետ Չէյմպըլէն այցելէ Ճափոն, կամ, եթէ ինքը չի կրնար այցելել, ղրկէ լորտ Հալիֆաքսը, անգլեւճափոնական յարաբերութիւնները բարւոքելու համար:

ԵՐԿԱԹԵԱՅ ՊԱՀԱԿՆԵՐՈՒ դաւադրութիւն մը երեւան հանուեցաւ Պուքրէշի մէջ: Գլխաւոր կազմակերպիչը, տեղակալ Նիքոլա Տիմիթրէսքու, հարցաքննուելով խոստովանեցաւ թէ կ'ուզէր կրակի տալ կեդրոնական նամակատունը, ելեկտրական կայան մը, անթելի կայանը եւ ուրիշ հանրային հաստատութիւններ: Յետոյ անձնասպան եղաւ բանտին մէջ, ինքզինքը կախելով: Ձերբակալուեցան 22 մեղսակիցներ: Կ'ըսուի թէ 2000 հոգինոց լեգէոն մը կազմուած էր, կեդրոնը՝ Կարպաթեան Ուկրայնայի մէջ, գլուխ հանելու համար անկախ Ուկրայնայի ծրագիրը, խորհրդային Ուկրայնայի, Կալիցիոյ, Պեսարապիոյ եւ Ռութենիոյ միացումով:

ԱՆԳԼԻՈՅ ներքին նախարարը ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ Մեծն Բրիտանիա ոչ թէ պիտի ընկճուի, այլ ուժգնօրէն պիտի կռուի, եթէ օդանաւային յարձակում կատարուի: (Այս ազդարարութիւնը ուղղուած է Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ): Յետոյ հերքեց այն կարծիքը թէ պատերազմը անխուսափելի է: «Ոչ, անխուսափելի չէ. արիաբար դիմաւորենք ապագան եւ վճռականութիւնը, բնականութիւնն ու ողջմտութիւնը ի վերջոյ պիտի յաղթեն: Մեր ցամաքային, ծովային եւ օդանաւային պատրաստութիւնները այնքան յառաջ գացած են որ ահարկու հանդամանք մը կը ներկայացնեն այժմ»:

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ նիստի հրաւիրուած է այսօր, քննելու համար Եւրոպայի կացութիւնը՝ Պարսելոնայի անկումէն վերջը: Անգլիոյ նախարարական խորհուրդն ալ բացառիկ նիստ գումարեց:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ արտաքին նախարարին Վարշաւա այցելութեան առթիւ, «Թայմզ» կ'իմանայ թէ համաձայնութիւն մը գոյացած է, որով Գերմանիա այս գարնան որ եւ է գործողութիւն պիտի չկատարէ Ուկրայնայի կամ Խ. Միութեան դէմ: Նոյն համաձայնութեամբ Լեհաստան զիջումներ պիտի կատարէ Տանցիկին մասին:

ԵՐԿՈՒ ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՍՈՒԶԱՆԱՒԵՐ անցան Սուէզի ջրանցքէն, մեծ զարմանք պատճառելով:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նոր դահլիճը կը խորհի լուծել Ազգ. Մեծ Ժողովը:

25,000 ՄԵՌԵԱԼ եւ աւելի քան 35,000 վիրաւոր կը հաշուեն Չիլիի երկրաշարժին զոհերը, համաձայն վերջին տեղեկութեանց: Ամբողջ քաղաքներ կործանած են եւ հաղորդակցութիւնները խզուած: Մ. Նահանգներէն օգնութեան փութացին բազմաթիւ օդանաւեր եւ մարտանաւեր, դեղ եւ ուտելիք հասցնելով:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ժողովը 29 Յունուար, կիրակի ժամը 3ին Ընկ. Պետեանի բնակարանը:

ՊԱՆՆԷՕ ՔԱՇԱՆի «Արճիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 28 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, «Կորիւն» ակումբին մէջ:

ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէն վիճաբանական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 28 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Խրիմեան» սրահին մէջ: Ներկայ կ'ըլլայ Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ:

Գաւառ

ԼԻՈՆի «Առիւծ Գեւօ» խումբի ժողովը՝ 29 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, «Զարդարեան» գրադարանը:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ «Սարգսեան» խումբի ընդհ. ժողովը 28 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 7.30ին ընկ. Խաչատուր Արթինեանի բնակարանին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ «Մկրտիչ Եօթնեղբայրեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 28 Յունուար, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 8ին Կ. Խաչի դպրոցը:

ՍԷՆ - ՄՈՐԻՍԻ «Յառաջ» խումբի ժողովը՝ 29 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Սահակ - Մեսրոպ դպրոցին մէջ:

Հրապարակային բանախօսութիւն Պէլվիլի մէջ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

29 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

120, Պուլվար Պէլվիլ, 120 Մեթրօ Պէլվիլ

Կը խօսի Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայաստանը եւ մենք

Բանախօսութիւն

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԱՎԻՆԵՈՆԻ «ՄՈՒՐԱՏ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

29 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 5ին

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Հ. ՍԻՐԵՆԿՈՒԼԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 2 Փետրուար, Հինգշաբթի իրիկուն ժամը ճիշդ 21ին, Միութեան կեդրոնը 8 Ռիւ Պոսիւէ, Փարիզ: Կը դասախօսէ՝ Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ Նիւթ՝ «Ազգ եւ մշակոյթ»:

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

29 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հայ Ակումբին մէջ

1 Bld. Carnot,

Թատերական եւ գեղարուեստական բաժին՝ ղեկավարութեամբ ուսուցչուհի Տիկին ՕՖ. ՔՐՄՈՅԵԱՆի: Տօնածառ, Կաղանդ Պապա, եւայլն:

Մուտք՝ մեծերու համար 2 ֆր.:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ի նպաստ Շավիլի մատուռ - մանկապարտէզի բարեզարդութեան

Սիրայօժար մասնակցութեամբ Առնուվիլ - լէ - Կոնէսի Հայ Երիտ. երկսեռ Միութեան:

Տեղի կ'ունենայ 28 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.45ին, Salle ...stinի սրահը, 114 Grand'rue, Chaville

Կը ներկայացուի «ԺԱՌԱՆԳՈՐԴԸ», (տամ 5 արար), սրինգի եւ ջութակի ընկերակցութեամբ: Վարագոյրը կը բացուի ճիշդ 8.45ին:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Առնել օթօպիւս թիւ 1 եւ իջնել Chaville, ancienne Mairie:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՏԱՄԼԱՄԵԱՆ ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ 29 յունուար, կիրակի առաւօտ, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ, ողբացեալ ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԱՄ ՏԱՄԼԱՄԵԱՆԻ մահուան քառասունքին առթիւ:

Կը հրաւիրուին ազգականները, բարեկամները եւ հանգուցեալին յիշատակը յարգողները:

Այրի Տիկին Ժան Յովհաննէսեան՝ Տեսչուհի Փոնթուազի աղջկանց գոլէժին՝ ցաւօք սրտի կը ծանուցանէ իր ամուսնոյն՝

ԱՐՏԱՇԷՍ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ 26 յունուար 1939, հինգշաբթի առաւօտ Վիլժիւիֆի հիւանդանոցը, յետ կարճատեւ հիւանդութեան, 43 տարեկան հասակին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի 29 յունուար կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Փարիզի Հայոց եկեղեցին, 15, րիւ Ժան Կուժոն:

Ողբացեալ երիտասարդ գրողին յիշատակը յարգողները կը հրաւիրուին ներկայ ըլլալ յուղարկաւորութեան:

ԾԱՆ.— Մասնաւոր մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այն նկատել:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՁՈՄ Մարզականը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամ, օժանդակ եւ պատուոյ անդամները 30 Յունուար, Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» ակումբը: Կարեւոր օրակարգ: Ոչ-անդամներ կրնան ներկայ ըլլալ:

ԱՅՍ ԳԻՇԵՐ (Ուրբաթ, 27 Յունուար) ժամը 8.20ին (Փարիզի ժամացոյցով) Սոֆիայի ռատիոյէն պիտի լսուին հայերէն երգեր, Բարեգործականի Սոֆիայի Մասնաճիւղին կողմէ սարքուած հանդէսին մէջ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Աննա Ջիւրիւքեան ծնեալ Քիրէմիթճեան, Քըքաղաճցի, հօր անուն՝ Գաբրիէլ, մօր անուն՝ Անթառամ, կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Խաչատուր, Աբրահամ, Մկրտիչ Քիրէմիթճեանները: Աբրահամը՝ զինուորագրուած է ընդհ. պատերազմին թրքական բանակին մէջ: Խաչատուրը եւ Մկրտիչը անյայտացած են Իզմիրի կոտորածէն վերջ: Կը կարծուի թէ իր եղբայրներէն մէկը կը գտնուի Փարիզ: Իմացնել՝ Տիկին Աննա Ջիւրիւքեանի, 9 Ave. de Gière, Grenoble (Isère):

Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութեան վիճակախաղ

Տեղի պիտի ունենայ պարանցիկ ցերեկոյթով մը 5 Փետրուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 8 րիւ Պօսիւէ, Բարեգործականի սրահին մէջ:

Մէթրօ Կառ տիւ Նոռ և Փուասոնիէռ

Կը նուագէ «Եփրատ» նուագախումբը՝ ղեկավարութեամբ Պ. Օնն... ԵԱՆի: Վիճակախաղի տոմսերը պիտի ծառայեն մուտքի համար:

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 29 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
DIMANCHE 29 Janvier 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3951

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԱԼՏՈՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Համայնագիտարանը կ'ըսէ.

— «Դալտոնականութիւն» բառը կը բխի անգլիացի բնագէտ Դալտոնէն (Տէլթըն), որ առաջին անգամ նկարագրեց այս տկարութիւնը եւ որմէ վարակուած էր ինքն ալ։ Բժշկական գիտութեամբ՝ խանգարում տեսողութեան որ թոյլ չի տար զանազանել գոյները, կամ զանազան գոյներ՝ իրարմէ, եւ մասնաւորապէս կարմիրն ու կանանչը։

Հաղուադէպ է որ դալտոնականութիւնը սատացական ըլլայ. եւ այն ատեն երբեմն կրնայ բուժուիլ։ Բայց գրեթէ միշտ բնածին է կամ նոյնիսկ ժառանգական եւ այն ատեն անբուժելի կը մնայ։ Ծանր հանգամանք չունի, սակայն ենթականերուն թոյլ չի տար ի գործ դնել կարգ մը արհեստներ (երկաթուղի եւ նաւագնացութիւն) ուր կանանչ եւ կարմիր նշանակներ կը գործածեն։

Ուրեմն, կարճ խօսքով, դալտոնականութեան ենթական չի կրնար զանազանել կարմիրն ու կանանչը, կը շփոթէ երկու գոյները կամ չի տեսներ զանոնք։

Ինչո՞ւ այս կէս – բժշկական գիտելիքը։

Պարզապէս ըսելու համար թէ մեր հանրային կեանքին մէջ ալ յաճախ աչքի կը զարնէ տեսողութեան այս թերութիւնը.— մէկ բառով՝ թերատեսութիւնը։

Արդարեւ, շատ մը վէճեր որ սիրտ կամ արիւն կը պղտորեն, հետեւանք են այս տկարութեան։

Չենք ըսեր թէ ժառանգական է թերատեսութեան այս տեսակը։ Բայց, բազմաթիւ փաստեր կ'ապացուցանեն թէ քիչ մը անհոգութեան, քիչ մըն ալ վարժութեան խնդիր է։

Այսպէս, կան մարդիկ — ամբողջ հոսանքներ եւ բազմութիւններ — որոնք բարեմտութեամբ մօտենալով հանդերձ մեր հանրային կեանքի, ազգային, քաղաքական թէ գրական գործունէութեան երեւէջներուն, աղօտ կը տեսնեն։ Կը շփոթեն գոյները։ Չեն կրնար զանազանել կարմիրն ու կանանչը։

Այս պատճառով ալ, մեքենաբար կը յանգին ծուռ կամ թերի եզրակացութեանց։

Այդ ծուռ կամ թերի եզրակացութիւնները կրկնելով, զարգացնելով, հետզհետէ կը վարակեն ուրիշներ ալ։ Եւ աչքի առջեւ կ'ունենանք պատկեր մը, որ առ նուազն տաղտկալի է։

Եթէ հարկ ըլլար օրինակներով խօսիլ, կրնայինք առաջին առթիւ յիշել Հայաստանի պարագան։

Բոլորս ալ կ'ընդունինք որ, ներկայ պարագաներուն մէջ, միակ խարիսխն է այն, իբրեւ ափ մը հող եւ կորիզ մը պետական կարգուսարքի։

Հասարակ բաշխներ են անոնք որ այս գիտակցութիւնը կը վերապահեն միայն իրենց, մերժելով ուրիշներու։

Բայց, բաւակա՞ն է այս տարրական գիտակցութիւնը, անոր համեմատ քաղաքականութիւն վարելու, տեսակէտ պաշտպանելու կամ ծրագիր մշակելու համար։

Ցանկարծ դալտոնականութիւնն է որ գլուխ կը վերցնէ այս հիմնական գիտակցութեան առջեւ ալ։ Եւ մարդիկ չկարենալով զանազանել կարմիրն ու կանանչը, ըսել կ'ուզենք՝ բուն իրականութիւնը, իր բոլոր գոյներով, նիզակներ կը ճօճեն հոգմաղացներու դէմ։

Հետեւա՞նքը,— աւելորդ է մանրամասնել։ 1920էն ի վեր կը վիճինք հրապարակաւ, եւ դեռ պղտոր է հորիզոնը։

Թերատես մարդիկ յամառօրէն կը շարունակեն միայն իրենց նախասիրած գոյները տեսնել, ժխտելով միւսները, կամ ջանալով գրուանի տակ պահել զանոնք։

Պատկերը աւելի փայլուն չէ գաղութներու մէջ ալ։

Աւելի ճիշդ կ'ըլլար ըսել թէ՝ թերատեսութիւնը մթագնած ըլլալով աչքերը Հայաստանի հանդէպ, պղտոր վարագոյր մը քաշած է նաեւ Հայկական Արտասահմանի անցուդարձին վրայ։

Այսպէս է որ, նոյն իսկ այն հարցերուն մէջ ուր Հայաստանի խնդիր չկայ, թերատեսութիւնը թոյլ չի տար պայծառ տեսնել։ Տեսնել բոլոր գոյները, սեւ թէ ճերմակ, դեղին, կարմիր կամ կանանչ։

Հետեւա՞նքը,— նորէն բիւզանդարանութիւն։ Աւելորդ սպառում բարոյական կորովի եւ նիւթական ուժերու։ Մինչդեռ, եթէ բոլորն ալ լման տեսողութիւն ունենային, ընդունակ՝ եղածը տեսնելու այնպէս ինչպէս որ կայ, ինչպէս որ եղեր է, շատ մը շարիքներ խնայուած, առ նուազն սահմանափակուած կ'ըլլային։

Գիտութիւնը կ'ըսէ թէ դալտոնականութիւնը բնածին, ժառանգական չըլլալով, կրնայ բուժուիլ։

Հաւատա՞նք թէ բուժումի այդ փորձը դիւրացած է այժմ, իբրեւ հետեւանք օրուան կացութեան։ Միջազգային թէ հայկական։

Այն մռայլ հորիզոնը որ ամէն օր կը թանձրանայ մեր աչքերուն առջեւ, ամփոփուելու, որոնելու, գործելու մղելով բոլոր ժողովուրդները, ինչո՞ւ պիտի չցնցէր նաեւ մեզ, թօթափելու համար թերատեսութեան մշուշը։

Մանաւանդ մեզ, որ ահա 15 տարիէ ի վեր կը ծփանք աշխարհի բոլոր ծովերուն վրայ, իբրեւ տաշեղներ ցիրուցան։

Տաշեղներն անգամ ուժ մը կը կազմեն իրենք իրենց մէջ, կը բաւէ որ գիտնանք հաւաքել եւ խուրձերու վերածել զանոնք։

Արդ, այս տարրական աշխատանքը տասնապատիկ աւելի արդիւնաւոր կը դառնայ, երբ վարժուինք յստակ տեսնել ամէն բան։ Յստակ եւ լման։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՐՍԵԼՈՆԻԱՅԻ ԳՐԱՒՈՒՄԷՆ ՎԵՐՋԸ

ՆՈՐ ՅԱՌԱՋԽԱՂԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՀԻՒՍԻՍ

Պարսելոնայի գրաւումը 24 ժամուան մէջ լրացնելէ վերջ, Զօր. Ֆրանքոյի բանակը վերսկսաւ յառաջխաղացութիւնը դէպի հիւսիս, Կերոնայի նահանգը, ուր ապաստանած են հանրապետական զօրքն ու կառավարութիւնը։

Ազգայնական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ զօրքը շատ մը նոր քաղաքներ եւ գիւղեր գրաւելով, առաջին օրը յառաջ խաղաց մինչեւ 22 քիլոմեթր։ Այս առթիւ գրաւած են երեք հրետանի եւ մեծաքանակ ռազմանիւթ, 1250 գերիներով։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, Պարսելոնա ընդարձակ զինարան մըն էր հանրապետական զէնքերու եւ ռազմամթերքի։ Բանակը գրաւած է 600 վակոն ռազմանիւթ եւ ուրիշ 800 կառք ռազմական նիւթեր։ Սովորական կեանքը հետզհետէ կը վերահաստատուի քաղաքին մէջ, ուր աւերակներն ու մոխրակոյտերը չարաշուք տպաւորութիւն մը կը գործեն։

Լոնտոնի սպանիական դեսպանը զեկոյց մը հրատարակեց, որուն համաձայն հանրապետական կառավարութիւնը ունի 700,000 հոգինոց բանակ մը եւ 11 նահանգային մայրաքաղաքներ, 7300000 բնակչութեամբ, որոնց վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ երեք միլիոն փախստականներ։ Կառավարութիւնը ունի, նաեւ, ծովեզերեայ գօտի մը, հազար քիլոմեթր երկայնութեամբ, որ կը պարունակէ Ալմերիայի, Ալիքանթէի, Վալենցիայի եւ Կարտաճենէի նաւահանգիստները (այս վերջինը առաջնակարգ նաւակայան մըն է)։ Ունի նաեւ շատ մը երկրորդական նաւահանգիստներ, որոնք շատ մեծ արժէք չեն ներկայացներ։ Վերջապէս, հանրապետական տորմիղը կը պարունակէ երեք յածանաւ, 13 թորփիլահալած, 7 սուզանաւ եւ 5 թորփիլանաւ։

Անհամար փախստականներ կրակի տակ

Աննկարագրելի թշուառութեան մը մատնուած են փախստականները, որոնք լեռ ու ձոր ինկած են տասնեակ հազարներով, այս ձիւն - ձմրան։ Հազարաւորներ հաց եւ ապաստան կը փնտռեն, չուելով դէպի հիւսիս, Ֆրանսական սահմանագլուխը։ Միեւնոյն ատեն ազգայնական օդանաւերը, թնդանօթներն ու գնդացիրները անխնայ կրակ կը տեղան, զարհուրելի խուճապի մը մատնելով փախստական բազմութիւնները։ Կ'ըսուի թէ հարիւրաւոր փախստականներ սպաննուած են այս ռմբակոծութեանց հետեւանքով,— այր, կին թէ մանուկ։ Դէպի հիւսիս տանող բոլոր ճամբաները խճողուած են քաղաքացիներով եւ զինուորներով, որոնց մեծ մասը Ֆիկուէրաս կ'երթայ (25 մղոն հեռու ֆրանսական սահմանագլուխէն)։ Կարելի եղած է մաս մը ուտելիք ճարել Ֆրանսայէն. բայց անօթիներու բազմութիւնը այնքան մեծ է որ եղածը հազիւ կը բաւէ նախաճաշի մը։ Ֆիկուէրաս այնքան խճողուած է որ, դրամը որ եւ է արժէք չի ներկայացներ։ Փախստականներուն մէջ հարուստներ ալ կան, բայց չկրցան ուտելիք եւ պատսպարան ճարել։ Բախտաւոր էին անոնք որ կրցեր էին վերմակ մը կամ որ եւ է ծածկոց տանիլ, բաց օդին տակ պառկելու համար։ Անհամբեր կը սպասուի Ֆրանսայէն ճամբայ հանուած օգնութեան,— ուտելիք, վերմակ, դեղ, բահ ու բրիչ եւն.։ Կը վախցուի որ համաճարակ մըն ալ ծագի։

Փարիզի սպանիական դեսպանը արտաքին նախարարին դիմելով, օգնութիւն խնդրեց։ Պ. Ժոռժ Պոնէ այս առթիւ ըսաւ թէ Զօր. Ֆրանքօ մերժած է չէզոք շրջան մը յատկացնել հիւսիսային Քաթալոնիոյ մէջ, պատսպարելու համար 150,000 կիներ եւ մանուկներ։

Դեսպանը հարցուց թէ կարելի՞ է հիւսիսային Ափրիկէ ղրկել հանրապետական զինուորները, որոնք պիտի խոշտանգուին, եթէ ազգայնականներուն ձեռքն իյնան։ Արտաքին նախարարը պատասխանեց թէ չի կրնար որոշ պատասխան տալ եւ թէ խնդիրը պիտի յանձնէ նախարարական խորհուրդին։

Առաջին առթիւ Ֆրանսա ընդունուած քանի մը հազար փախստականները կը պատմեն թէ կրակ կը տեղար ճամբուն վրայ։ Ֆիկուէրաս, որ հազիւ 30,000 բնակիչ ունի, այժմ խճողուած է 200 հազար փախստականներով որոնք միշտ յարձակման ենթակայ են։

Ֆրանսական կառավարութիւնը զօրացուց սահմանագլուխի պաշտպանութիւնը։ Հինգ նոր գունդեր ղրկուեցան մեքենաշարժ զօրամասերով։ Շրջուն պահակները կը պտտին բոլոր սահմանամերձ գիւղերն ու քաղաքները, գրաւելով տրամադրելի տուները։ Շատ քիչ Սպանիացիներ յաջողած են Ֆրանսա հասնիլ լեռնային ճամբաներով։ Միւսները հազարներով կը սպասեն սահմանագլուխին առջեւ, եւ հազարներ ալ կը հասնին ամէն օր։ Առաջին առթիւ Ֆրանսա ընդունուած փախստականներուն մէջ կը գտնուին 220 կիներ եւ մանուկներ։ Կառավարութիւնը կեդրոնացման կայաններ հաստատած է Կառի, Վիէնի եւ Նիէվրի նահանգներուն մէջ։ Սպանիական կառավարութիւնը տակաւին կը ջանայ համոզել Ֆրանսան որ ամէն օր առ նուազն երկու հազար փախստականներ ընդունի յառաջիկայ 8 - 10 օրուան մէջ։

*** Զօր. Միախա, հանրապետական Սպանիոյ սպարապետը, ճառ մը խօսելով Պարսելոնայի անկումին առթիւ, յայտարարեց.

— «Վերջին խօսքը չէ ըսուած։ Դեռ բաւական հող կայ մեր ձեռ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔԱՆԻ՞ ՏԱՐԵԿԱՆ ԷՔ

Այս պահուս «Յառաջ»ի խմբագրատան մէջ կը վիճին երկու արուեստագէտներ։

Բանաստեղծ Ահարոն կ'ըսէ թէ տարիքը յայտնելը կը հաստատէ իր ինքնութեան կամ եսին լիակատար ճանաչումը, որովհետեւ տարիքը կնիքն է անհատականութեան։ Ուրեմն ինչո՞ւ չյայտնել տարիքը։

Նկարիչ Բէպապճեան կ'ըսէ թէ տարիքը յայտնելը կ'ոչնչացնէ անհատը, որովհետեւ ժամանակին կորուստը աւելի զգալի կ'ընծայէ։

Ահարոն.— Երբ չեմ գիտեր անհատի մը տարիքը, ինծի անծանօթ կը մնայ այդ անհատը։

Բէպապճեան.— Ընդհակառակն, տարիքի այդ ծանօթութիւնը կը մանրէ, փշրանքի կը վերածէ զայն։ Ծանօթութիւնը չէ որ մեծութիւն կը շինէ, այլ խորհուրդը,— մենք կը տենչանք միշտ անծանօթին, խորհրդաւորին։

Ահարոն կը պնդէ տակաւին թէ տարիքին անիլը ինչո՞ւ պիտի նսեմացնէր անհատը, եւ ինչո՞ւ վախնալ յայտարարելէ թէ աներ է ժամանակին մէջ, հասունցեր է եւ մտեր լիութեան մէջ։ *Բանաստեղծը կ'աստուածանայ* տաղաչարքը գրած եմ քառասունէս վերջ, — տարիք մը որ կը պայծառացնէ կեանքը, կը լուսաւորէ հոգին։ Այդ տարիքին մէջ գիտես թէ ի՛նչ կը գրես, կը զգաս թէ ի՛նչ համ ունի կեանքը։ Քառասունէն վերջ, կ'ըսէ Նիցշէ, տարիքը լեռնահովիտի մը քաղցրութիւնը ունի։ Հանճարեղ փիլիսոփային այս խօսքը ապրելո՛վ, զգալո՛վ կը կրկնեմ անհուասիկ։ Ու *Պոհեմականքը*, նոյնպէս արեւին մէջ հասունցած,— մեծ-պէս, պտուղ մըն է չեխական գիւղենիմ գեղեցկութեան, Չեխիա՛։

Ընդմիջելով երկու արուեստագէտներուն վէճը, Արազ կը յայտարարէ թէ երկու տարիք կայ,— ստեղծագործ տարիք եւ չէզոք տարիք։ Արդ, ստեղծագործ տարիքը բոց մըն է որ կը ժայթքէ այն խնձոր - գեղձէն, որ նիւթ է դարձեր աստուածաշնչական եւեթեարի մը եւ բոլոր ժողովուրդներու աշուղական երգերուն։ Կատոն այդ խնձորին կը պարտի իր միտքի երազին լոյսը՝ մինչեւ այն տարիքը, որ խոր ծերութիւն կը կոչուի շատերու համար։ Ու Կէօթէ նոյն այդ խնձորին կը պարտի իր միտքի ջահին լոյսը՝ մինչեւ այն տարիքը, երբ ուրիշ շատեր կը զառամին։

Այստեղ Արազ վկայութեան կանչեց ընկեր Բենօն, որպէսզի տեղեկութիւններ տայ ռուսական կարգ մը աղանդներու մասին,— եւ ընկեր Բենօ նկարագրեց *սկապեց*ներու եւ *դուխոբոր*ներու բարքերը, հաստատելով այն գիտական տեսակէտը թէ գեղձազրկութիւնը կը կտրէ հոգեկան թեւերը, կը ջլատէ երեւակայութեան խոյանքը։

Եզրակացութիւն,— տարիքը թիւ կամ թուանշան չէ, այլ հոգեկան վիճակ։ Երիտասարդներ կան, որ ծեր են եւ ծերունիներ կան որ երիտասարդ են։

Այսպէս ըլլալով հանդերձ իրողութիւնը, մարդիկ միշտ կը հետաքրքրուին ուրիշին տարիքով։ Ամերիկեան թերթ մը կը յայտարարէ թէ գտեր է այդ գաղտնիքը լուծելու եղանակ մը։ Յաջորդով ձեզի պիտի բացատրեմ թէ ի՛նչպէս կարելի է իմանալ մէկու մը տարիքը, առանց կրկնելու սա զուրտ հարցումը.

— Քանի՞ տարեկան էք։

ԱՐԱԶ

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՒՍ ՀԱՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Մեզի կը տեղեկացնեն թէ ընկեր Ա. Խատիսեան քանի մը օր առաջ երկար տեսակցութիւն մը ունեցած է արտաքին նախարարութեան Արեւելքի գործերու վարիչին հետ, զանազան հարցերու մասին։

Այս առթիւ ընկերը մանրամասնօրէն պարզած է հայ աշխատաւորներու եւ արհեստաւորներու կրած բազմապիսի դժուարութիւնները, (ինքնութեան թուղթ, արհեստաւորներու խնդիր եւն.) եւ խնդրած է բարեացակամութեամբ քննել Հայերու պարագան, մանաւանդ որ անոնք հաւատարմօրէն կը կատարեն իրենց քաղաքացիական պարտականութիւնները եւ սիրով ընդ առաջ գացին զինուորական ծառայութեան։

Պաշտօնատարը բարեացակամութեամբ լսելով այս բացատրութիւնները, խոստացած է աշխատանքի նախարարութեան ուշադրութեանը յանձնել զանոնք, կարելի դիւրութիւններն ապահովելու համար։

Տեսակցութիւն մը Սուրիոյ մարզպանին հետ

Սուրիոյ եւ Լիբանանի մարզպանը, Պ. Փիւօ, յունուար 19ին ունկնդրութեան ընդունած է հայ հռոմէականներու կաթողիկոս - պատրիարքը, Պետրոս արք. Աղաճանեան։ Խօսակցութիւնը եղած է շատ սիրալիր։ Այս առթիւ մարզպանը յայտնելով իր բարեկամութիւնը հայ ժողովուրդին հանդէպ, ըսած է.

— «Հօրմէս ժառանգած եմ այդ զգացումը, որովհետեւ հայերը, նոյնիսկ Սուլթան Համիտի օրերուն, պաշտպան հանդիսացած է հայկական դատին»։

Կը հաւաստեն թէ խօսակցութեան նիւթ եղած է նաեւ Սանճաքի Հայերուն վիճակը։

Կաթողիկոս - պատրիարքը ընդունուած է զինուորական պատիւներով։

*** Մարզպանը փոխած է իր գլխաւոր գործակիցները, վարչական թէ քաղաքական։ Տեսակցութեան ներկայ եղած են նոր պաշտօնատարները, որոնք են.— Սուրիոյ պատուիրակ կոմս Օսթրորոկի տեղ՝ Հօթլօք, իրաւագէտ, 45 տարեկան, որ 1927ին գտնուած է Թուրքիա, իբրեւ առաջին քարտուղարը դեսպանատան, 1938ին ալ՝ խորհրդական։ Քաղաքական բաժնի նոր վարիչն է Պ. Կաուէն, 37 տարեկան, որ կարեւոր պաշտօններ վարած է Թոքիոյի եւ Էնկիւրիի դեսպանատուններուն մէջ։ Իր օգնականն է Պ. տը Լէօս, 34 տարեկան։

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ շատ կարեւոր նիստ մը գումարեց երէկ, զբաղելու համար Պարսելոնայի անկման հետեւանքներով եւ ուրիշ հրատապ խնդիրներով։

ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԱՐԶՊԱՆԸ Ճէպէլ Տրիւզ գնաց, ուսումնասիրելու համար տեղական պայմանները։ Ապտիւլ Կաֆար փաշա ուղերձ մը ներկայացուց մարզպանին, խնդրելով անկախութիւն շնորհել Ճէպէլ Տրիւզի, ինչպէս 1930էն առաջ։ Մարզպանը պատասխանելով շեշտեց.— «Ֆրանսական ուժը ձեր մօտ պիտի մնայ»։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՓԱՐԻԶԸ ԱՆԹԵԼՈՎ

Երբ երեքշաբթի գիշեր ժամը 9ին, նստած հրաշալի մեքենային դէմ՝ անհամբերութեամբ կը սպասէի ազդարարին բացման խօսքին, շարժանկարի նման անցաւ աչքիս առջեւէն ինծի նման շունչը բռնած հայրենակիցներու բազմութիւն մը, որոնց դէմքերը անձկութեամբ եւ միեւնոյն ատեն ուրախութեամբ, գեղեցիկ անակնկալի մը կը սպասէին։

Չէ՞ որ 16 տարուան այս գաղութին մէջ, առաջին անգամ պիտի լսէին, անթելի միջոցաւ, լայն տեղեկութիւններ իր շարքաշ եւ շինարար գործունէութեան, իր մշակոյթին, իր հանրային եւ մտաւորական կեանքի մասին։ Ամէն պարագայի մէջ լոյսի ճեղքէ մը պիտի նշմարէին օտարներ ալ, եւ թերեւս հասկնային ալ, հրաշքով, թէ հայ ժողովուրդը անտաշ եւ մակաբոյծ բազմութիւն մը չէ այս հողին վրայ, հետամուտ՝ միայն իր փորը կշտացնելու։

Երբ տասը քառորդ անցած վերջացաւ հայկական բաժինը, հպարտ ու գոհունակ զգացումներուս խառնուեցաւ շնորհակալութեան պարտք մըն ալ Radio - 37ի վարչութեան եւ մանաւանդ անխոնջ ու միշտ պատրաստակամ Պ. Rieraի հանդէպ որ ջանք չէր խնայած կարելի հարազատութեամբ ներկայացնելու համար հայ գաղութին կեանքը։ Լսած էի իրմէ թէ Օր. Աստղիկ Առաքելեան մեծապէս աջակցած է իրեն եւ իր անհրաժեշտ ցուցմունքներով յարաբերութեան մէջ դրած պանազան միութիւններու, հաստատութիւններու եւ անհատներու հետ։

Եւ ահա ինքը, Պ. Ռիէրա, Բէնօի մեղանուշ սրինգէն վերջ։ Քանի մը բառով կու տայ Հայերու թիւը Ֆրանսայի եւ Փարիզի մէջ. կը նկարագրէ հալածանքէ ու ջարդերէ ճողոպրած բազմութիւններու հաստատուիլը Ֆրանսա «որ երախտագիտական պարտք մը կը հատուցանէր գրկաբաց ընդունելով իր յաղթանակին համար կռուած ու զոհուած այս ժողովուրդին բեկորները»։

Անմիջապէս վերջը ձայնը կու տայ Միւթիւալիթէի սրահէն։ «Անուշ»ի ներկայացումն է։ Կը լսենք երգի զանազան բաժիններ, խումբով, կամ Պ. Մէհթէրեանի եւ Օր. Կոստանեանի մեներգներով խառն, դղրդագին ծափեր, Հայերէն բացագանչութիւններ, վերջապէս երեք հազարնոց այդ բազմութեան վժլտուքը, որ կերպով մը կը պատկերացնէ Փարիզի մեր գաղութին մանրանկարը։ Բեմին ետեւ հանդիպում մը Պ. Պ. Զօպանեանի, Խատիսեանի եւ Ա. Պարթեւեանի հետ։ Իւրաքանչիւրը հարցումներուն կը պատասխանէ համաձայն իր ճիւղին։ Պ. Զօպանեան կը թուէ մեր եւ Ֆրանսական գրականութեան ունեցած կապը, կրած ազդեցութիւնը, եղած թարգմանութիւնները, կը ներկայացնէ «Անուշ»ի հեղինակը, Յ. Թումանեան եւ երաժշտական գործին մասին եւս քանի մը տեղեկութիւններ կու տայ։ Իսկ Պ. Պարթեւեան կը լրացնէ զանոնք աւելի հիմնաւորելով։

Պ. Խատիսեան իբրեւ նախկին վարչապետ եւ ներկայացուցիչը Հ. Հ. Պատուիրակութեան ամփոփ բառերով կու տայ պատկերը հայկական գաղութին, անոր փափաքը՝ խաղաղ եւ հանգիստ աշխատելու Ֆրանսական հայրենիքին մէջ, չխառնուելով երկրի քաղաքական կեանքին, իր բաժինը բերելով նոյնիսկ արեան տուրքով (պարտաւորիչ զինուորագրութեամբ), մինչեւ այն օրը երբ իր հեռաւոր հայրենիքը ի վիճակի կ'ըլլայ ընդունելու զինքը իր հողին վրայ։

Սրինգը Հայաստանի հեռաւոր լեռներու արձագանգը թրթռացնելով, կը յիշեցնէ նաեւ թէ գործիքը փոխադրուած է Սէվրի Մուրատեան վարժարանը, ուր Ֆրանսերէնի ուսուցիչը կը ներկայացնէ հայ աշակերտը աշխատասէր եւ ուշիմ, որ քիչ ժամանակի մէջ կը խօսի Ֆրանսերէնը եթէ ոչ շնորհով, գոնէ կատարեալ ճշդութեամբ, հոգ չէ թէ եկած ըլլայ Ամերիկայէն կամ Իրանէն։

Աշակերտները իրենք ալ յայտարարութիւններ ունին ընելիք։ Մէկը կը բացատրէ իր աչքերուն կապոյտը, չէ՞ որ Ֆրանսա է ծնած, իսկ միւսը կը պատմէ թէ ուր է սորված իր մաքուր Ֆրանսերէնը,— Պոլսեցին,— «Հոն Ֆրէրներու վարժարան եմ գացած, իսկ հոս, Ֆրանսա եկած եմ հայերէն սորվելու...»։

Այս ալ մէկ խօսուն շարժանկարը հայկական պատմութեան։

Հայր Սահակ Տէր Մովսէսեան բացատրելէ վերջ Մուրատեան վարժարանի հիմնարկութիւնը 1846ին, Լուի Ֆիլիփի իշխանութեան օրերուն, եւ անոր վերաբացումը հոս Սէվր, Մատամ Փամփատուրի դղեակին մէջ, կը թուէ ոչ միայն Մխիթարեան դպրոցներու կատարած դերը Արեւելքի մէջ, Ֆրանսական մշակոյթին տարածման համար, այլեւ ամբողջ հայ ժողովուրդին մատուցած ծառայութիւնը Ֆրանսական քաղաքակրթութեան եւ ազդեցութեան զօրացման, սկսած Խաչակիրներու արշաւանքի օրերէն, շարունակուած Կիլիկեան մեր թագաւորութեան շրջանին, որուն վերջին ներկայացուցիչը, Լեւոն Ե. կը հանգչի Ս. Տընիի թագաւորական դամբարանին մէջ, Ֆրանսայի թագաւորներու շարքին։

Մուրատեան վարժարանի բաժինը կը փակէ տղոց երգչախումբը, որ Գ. Ալէմշահի հեղինակած Մխիթարեան քայլերգը կ'երգէ իր առաջնորդութեամբ։

Սիթէ Ինիվէրսիթէրի հայկական ուսանողական տունն ենք հիմա։ Աղմուկ, իրարանցում։ Երիտասարդական աշխոյժ շունչ մը կու տայ պատկերը խումբ մը համալսարանական ուսանողներու որոնց մերթ զուարթ, մերթ խոհուն դէմքերը իրարու մօտեցած են, կարգով պատասխանելու համար եղած հարցումներուն։ Մէկը կը բացատրէ շէնքին հիմնարկութիւնը Պ. Պօղոս Նուպարի կողմէ, անոր ներկայ դասաւորումը ուսանողներու փոխանակութեամբ ուրիշ «տուներ»ու հետ։ Ուրիշ մը կը նկարագրէ իրենց ներքին կեանքը, մարզական զբօսանքները, խմբական արշաւները։ Երրորդ մը կը թուէ այն բոլոր ազգագրական տօները որոնց մասնակցած է Ուսանողական Միութիւնը 1933էն ի վեր, հայկական բնաշխարհի երգերով ու պարերով զանազան քաղաքներու մէջ. — Նիս, Վիշի, Ռէնս, Մէց, Վերսայլ եւայլն։ Հոն ալ պէտք է լսուի հայկական երգը։ Ու ծայր կու տայ «Իմ չինարի եարը», թրթռուն ու կենդանի ինչպէս իրենք այդ ժրաջան երիտասարդները։

Բայց կայ աւելի հետաքրքրականը, աւելի բնորոշը, որ հայ ժողովուրդն իսկ է, հաւաքուած Ալֆորվիլի եկեղեցիին առջեւ։ Այնքան հարազատ, այնքան իրական է այս պատկերը որ Պ. Ռիէրա ինքն ալ խանդավառուած, նախ կը նկարագրէ զայն, համակրական բառերով, սկսած սեւուկիկ կրկոտ աչուկներէն մինչեւ ծերունիներու կոկորդային հնչիւնը ու յետոյ կը թողու որ խօսին, պարզեն երկարիրենց «առօրեայ կեանքը»։ Երիտասարդ մը 21 տարեկան, կը պատասխանէ բոլորին կողմէ իր վարժ Ֆրանսերէնով։

— Այո մենք շինած ենք այս բոլորը, եկեղեցի, տուն, խանութ, ձեռք-ձեռքի, հաւաքաբար, ընկերութեամբ եթէ կ'ուզէք։ Մի կարծէք որ հարուստ կալուածատէրեր են ասոնց բնակիչները, ոչ, համեստ, նոյնիսկ աղքատիկ արհեստաւորներ են, որոնք իրենց ընտանեկան բոյնը ունենալու նախանձախնդրութեամբ շինած են իրենցտուները, փոխադարձ օգնութեամբ։

— Կը հարցնէք թէ ո՞ւր սորված եմ Ֆրանսերէնս։ Բայց հոս, վեց տարեկան էի երբ եկայ Ֆրանսա, տունը մեր - հօրս հետ հայերէն, բայց քոյր եղբայր իրարու մէջ Ֆրանսերէն կը խօսինք»։

Մե՛ղք որ քիչ էր մեր անման շարականներու բաժինը Փարիզի եկեղեցիին մէջ։ Պ. Ն. Սերգոյեանի մեներգը փակ աչքերով մեզ կը տանէր հայկական խորանին առջեւ։ Այդ միակ երգն իսկ բաւական պէտք էր ըլլար անհաւատ օտարին Հայուն արժէքին հաւատքը տալու։

Բժ. Գալճեան եւս փութացած էր օգտուիլ առիթէն, գովաբանելով իր կազմած Ֆրանքօ-Հայ միութիւնը եւ Խ. Հայաստանը։ «Քաղհան»ը կու տայ բարեբախտաբար մեզ խնայելու տխուր խորհրդածութիւններ, Կիլիկիա երգչախումբը կ'երգէ նաեւ «Խումար պանկե երես բաց»ը։

Ահա մեր տղաքը, արիները (սկաուտ)։ Կ'արժէր որ այս շարժումին եւս ծանօթանային բոլորը։ Պ. Վ. Անդրէասեան կը գոհացնէ հարցասէր Պ. Ռիէրան։ Պոլսէն եկած, մինչեւ Ֆրանսայի յետին գաւառական քաղաքը կան անոնք հիմա, ունին իրենց առանձին կեանքը, կապուած Ֆրանսական Միութիւններու։ Տղաքը կ'ընդմէջեն «Յառաջ նահատակ»ով եւ զուարթ կանչերով։

Կարգը Բարեգործականին է։ Վարիչ պատուիրակը կը խօսի Միութեան կազմութեան, հիմնադիրներուն, ծրագրին եւ գործունէութեան մասին, եւ թիւեր կու տայ, 150 միլիոն Ֆրանսական Ֆրանք, գործածուած դպրոցներու, որբանոցներու եւ ամէն կարգի յարենպաստ ձեռնարկներու համար, Նուպարեան Ազգ. Մատենադարան եւն.։

Radio - 37 չէր մոռցած նաեւ մամուլը։ Արձանագրիչ մեքենան այժմ «Յառաջ»ի խմբագրատունն է, ուր տպարանի աղմուկին մէջ քանի մը հարցումներ կ'ըլլան թերթերու եւ պարբերականներու մասին։ Եւ յետոյ ի՞նչ կը նշանակէ «Յառաջ», ե՞րբ հաստատուած է, ո՞րքա՞ն կը տպուի, մինչեւ ո՞ւր կը հասնի անոր խօսքը եւն.։

Կը խնդրուի կեցնել տպագրական մեքենան, լսելու համար Տիկին Ա. Գեւոնեանը, որ կ'երգէ «Նարիմօ, նարիմօ»ն, այնքան անուշ եւ թրթռուն.

Նարիմօ, նարիմօ, մըր դուռ ծըր դուռ
մօտիկ, մօտիկ,
Նարիմօ, նարիմօ, երթամ բերեմ հոր-
քուն խոտիկ ...

Վերջին խօսողն է Պ. Տատեան՝ որ Ֆր. Բանակի Հայ Կամաւորներու Միութեան կողմէ կը ներկայացնէ Հայ Մարտիկը։— «Հազար հոգի էինք միայն 1914ին Ֆրանսայի մէջ, ամբողջ գաղութին այս թիւին վրայ 500 կամաւորներ ունեցանք, նոյնիսկ անչափահասներ»։ Եւ կը յիշէ հայկական լեգէոնները, Արարան, Բաղուի կռիւներուն մէջ մեր կռուողներու մատուցած ծառայութիւնը համաձայնական բանակին, Մուսատաղի հերոսամարտը, կը թուէ Ալէմպիի եւ Ֆրանսական բարձրաստիճան զինուորականներու վկայութիւնները հայ զինուորին քաջութեան մասին ու կը վերջացնէ.

— Այսօր եւս, երբ Ֆրանսական զինուորական իշխանութիւնը իր բանակի շարքերուն մէջ տեղ տուաւ հայ երիտասարդին, ան խանդավառութեամբ նետուեցաւ յառաջ, իր երկրորդ հայրենիքին պաշտպանութեան համար, առանց նոյնիսկ պայման դնելու Ֆրանսական հպատակ դառնալու իրաւունքը»։

Տասը քառորդ անցած էր արդէն, երբ վերջացաւ այս անուշ ժամը։ Չա՞րժեր որ այս բոլոր մասնակցող միութիւնները եւ հաստատութիւնները շնորհակալութեան նամակով մը գոնէ վարձատրեն Radio - 37ը եւ Պ. Rieraն, այս այնքան գեղեցիկ ձեռնարկին համար։

Տ. Ճ. Մ.

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ

Խորհ. Հայաստանի մէջ (8 Յունուար), Մուշեղ Բալասանեան յօդուածով մը կ'ոգեկոչէ Վահան Տէրեանի յիշատակը, մահուան 18րդ տարեդարձին առթիւ.—

Վահան Տէրեան մեռաւ հեռաւոր Օրէնպուրկի մէջ, հիւծախտաւոր, 7 Յունուար 1920ին։

Թեթեւ էր արուեստն իմ խնդում,
Իսկ կեանքս այնքան դժուարին էր։

Յիրաւի, ո՛րքան «թեթեւ» էր մեր վաղամեռիկ, նրբաքնար բանաստեղծին արուեստը, նո՛յնքան եւ «դժուարին» էր իր կեանքը։ Դժբախտաբար մեր գրականութեան պատմութեան մէջ Վահան Տէրեան այն հեղինակներէն է, որոնք ուսումնասիրուած չեն տակաւին։ Անոր կեանքին եւ գործունէութեան մասին չկայ արժէքաւոր, ուշադրութեան արժանի ուսումնասիրութիւն մը։ Եւ աւելի ցաւալին այն է, որ պատահաբար լոյս տեսնող յօդուածներու մէջ Վահան Տէրեանը կը ներկայացուի իբրեւ մենութեան, աշնան ու մթնշաղի, հեզութեան եւ դալկութեան, տրտմութեան եւ լքուած հոգիի բանաստեղծ, մերժուած սիրոյ երգիչ։

Տէրեան գրական հորիզոնի վրայ երեւաց պատմական այն նշանակալից շրջանին, երբ արդէն դրուած էր երկու իրերամերժ դրութեանց, երկու ներհակ աշխարհներու բախտորոշման հարցը։ Ընկերային այն շերտը, որու կը պատկանէր Տէրեան, անդէկ նաեւ նման կը տարուբերէր 1905ի յեղափոխութեան ալիքներուն վրայ, ու կ'երերար երկու աշխարհներու բախումէն։ Այդ շերտին առաջաւոր մասը, մտաւորականները, կ'ոգեւորուէին յեղափոխութեամբ, պահ մը կը տարուէին ընկերվարական հովերով.— «Ընկերվարութիւնը, կը կարդանք Տէրեանի նամակներէն մէկուն մէջ, դա անհատի անսահման ազատութիւնն է, անհատին որ սիրում է ուրիշներին, զոհաբերում ու դրանով իսկ հաստատում իրեն։ Ահա թէ ինչո՛ւ «Պրոլետարնե՛ր բոլոր երկրների, միացէ՛ք» կանչը մեծ կանչ է, հրաշալի նշանախօսք»։ Այս տրամադրութեանց ազդեցութեան տակ է, որ Տէրեան 1907ին կը հրատարակէ «Հոկտեմբեր» մարտաշունչ բանաստեղծութիւնը, որով կը հրաժարի «յամրօրէն լացող աշունից» եւ կ'ողջունէ «ահեղահնչիւն մրրիկը», «կռուի առաջին հնչիւնը»։ Դժբախտաբար Տէրեան հաւատարիմ չմնաց այդ ճամբուն, չհասկցաւ անհատի անսահման ազատութեան յեղափոխական նշանաբանը եւ «Պրոլետարներ բոլոր երկիրների, միացէ՛ք» կոչին էութիւնը։ Ինչպէս փոքր - քաղքենի դասակարգի մտաւորականութիւնը, այնպէս ալ անոր ներկայացուցիչ Տէրեանը յեղափոխութեան յաջորդող յետադիմական հոսանքին ազդուելով՝ շուարեցաւ ու մատնուեցաւ թեւաթափ յուսահատութեան։ Դժգոհ՝ իրականութենէն, քաղքենի առօրեայէն, չհասկցաւ սակայն պատմութեան ճշմարիտ ընթացքը։ Ահա թէ ինչո՞ւ փոքր - քաղքենի դասակարգին մտաւորականութիւնը միակ փրկութիւնը կարծեց գտնել մոռացման մէջ։ Ահա թէ ինչո՛ւ Տէրեանի սրտին հարազատ կը հնչէր «մոռնա՛լ, մոռնա՛լ, ամէ՛ն ինչ, ամէնքին մոռնալ» հառաչանքը։ Վահան Տէրեանի անդրանիկ ժողովածուն, Մթնշաղի անուրջները (1908), եւ աղէկ ժամանակ մը վերջ գրած երգերը խորապէս կ'արտայայտեն այդ շերտին հոգեկան ողբերգութիւնը։

Այդ շրջանին, Տէրեանի բանաստեղծ հոգին կը տատանէր գերզգայական ոլորտներուն մէջ, կախարդուած՝ անորոշ խոհերու երազային տենչերով։

Մթնշաղի անուրջները թէեւ կը բովանդակեն անորոշ տրամադրութիւններ եւ մտածումներ, բայց եւ այնպէս ատոնք, ինչպէս եւ տրամաբանօրէն ատոնց շարունակութիւնը կազմող երգերը արդիւնք են դրամատիրութեան մղձաւանջին։ Տէրեան երկար չի մնար կրաւորական դժգոհներու շարքին մէջ։ Շրջադարձ կը կատարէ, կը զգայ անխուսափելի յաղթանակը ոտքի կանգնող դասակարգին, որու կը ժպտի «լուսեղէն ապագան»։ 1912ին, ծանօթ դէպքերու ազդեցութեան տակ կը գրէ խորհրդանշանապաշտ շարք մը քերթուածներ, որոնց հետ մաքառումի երգեր։ Ու կու տայ «Արեւածագը», «Վերադարձը» շարքերը, որոնք կը կազմեն քաղաքական քնարերգութեան լաւագոյն էջերը։

1917ին Տէրեան կը մտնէ կոմունիստ կուսակցութեան մէջ եւ ամբողջովին կը նուիրուի Լէնինի գործին, կը դառնայ բոլշեւիկեան աւանդութիւնները տարածողներէն մէկը։ Կը կատարէ գործնական աշխատանքներ, կը մտնէ ազգային գործերուկոմիսարիատին մէջ, իբրեւ մասնագէտ հայկական գործերու՝ կը մասնակցի Պրէսթի խորհրդաժողովին։ Կ'ընտրուի անդամ համառուսական կեդր. Գործ. Կոմիտէի։ 1918ին կը ցրուէ Աստրախանի Ազգ. Խորհուրդը։

Տէրեան առաջինն է որ կը թարգմանէ Լէնինի Պետութիւն եւ յեղափոխութիւն գործը, Կարլ Մարքսի կենսագրութիւնը, կը ստորագրէ Խ... ստում Լենինը գիւղացիներուն ... ուածը, որ անպաճոյճ լեզուով, ժող... վուրդին մատչելի քարոզչական գր... մըն է բոլշեւիզմի մասին։ Դրած... Նաեւ Նամակներ հայ գիւղացիներին ... բանուորներին (1918)։

Այդ յօդուածին մէջ Տէրեան կը գրէ. «Մենք միշտ քարոզել ենք, այժմ էլ պիտի անդադար քարոզ... որ հայ աշխատաւոր ժողովուրդի փ... կութիւնը Ռուսաստանի Բանուոր... կան եւ Գիւղացիական Խորհուրդն... իշխանութեան հզօրութեան մէջ է, ... ով որ դէմ է Խորհուրդների իշխան... թեանը, նա դաւաճան է, նա ժողով... դի թշնամին է»։

Քաղաքական այս տեսակէտն... Տէրեան կ'արտայայտէ նաեւ գեղ... ուեստական գործերով։ Շատ բնոր... Հոկտեմբերեան Յեղափոխութեան ... ւիրած իր հեռաւոր նօթնակը.

Քեզ եմ երգում, կարմի՛ր,
Արիւնաբո՛րբ
Ազատութեան դրօ՛շ։
Եարեաւ հոգին իմ որբ,
Ցաւէտ յարեաւ
Եւ ծնունդ ու խնեք, որպէս
Մրրկահաւ ...։

Տէրեանի քաղաքական բանաստ... ծութեան մէջ արժէքաւոր եւ յու... Սովետական Շահումեանի նուիրած ... գէլը։ Իսկ կամաւորական շարժ... ներուն մասին գրածը ցոյց կու... կը ինչպիսի վերաբերմունք ...

Չեմ հաւատում ճիչերին ձեր ցնծ...
Եւ խանդավառ աղմուկներին այս...
փոք...
— Ո՞վ է կանգնել պաշտպան երկ...
իմ աւեր
— Ո՞վ է թարգման մեր դարա...
տանջանքին...

Վահան Տէրեան շատ կը հետաք... քրուէր մեր գրականութեան բարգ... ւաճման հարցով։ Յաճախ հրապարակ... կաւ բանավէճ կը կատարէր հին ... պայնական գրականութեան դէմ, ... տարարելով որ «մեզանում իշխող ... պայնութեան ժխտումով է միայն, ... մենք կարող ենք առաջ գնալ կուլ... այի ասպարէզում»։

Շատ ճիշդ է, երբ կ'ըսուի թէ Տէրեան մեր լեզուն հասցուց նրբ... թեան եւ կատարելութեան։ Թումա... եանի եւ Իսահակեանի պէս լեզուի ... րող հեղինակներէն մին է, որ ... կը վերաբերուէր լեզուական հարցի... րու մէջ։ Տէրեան իր բարձր արուե... ով շատ ու շատ նորմուծութիւններ բերաւ մեր գրականութեան։ Թումա... եան հիացումով կ'արտայայտուէր ... կ'ըսէր թէ ատոնք «շատ գեղեցիկ ... գրեթէ մեր քնարերգութեան մէջ ... րուններ»։ Խստապահանջ Վ. Բրիւս... իսկ շատ նպաստաւոր կ'արտայայտ... տուէր Տէրեանի արուեստին մասի... Բրիւսով կը գրէ թէ Տէրեան փոր... հայ բանաստեղծութեամբ իւրաց... այն ամէնը, զոր վերջին տասը տա... ներուն ընթացքին ձեռք ձգած է ... րոպական բանաստեղծութիւնը, ... ձեռք զարկաւ ամէն բանի որ դուր... մեր հայ բանաստեղծները հարկ... նէն՝ փնտռելով նոր չափեր բան... ստեղծութեան մէջ, շատ խիստ վ... ռելով յանգերու հարցին մէջ։

Այսպէս կը խօսին վարպետն... վարպետին մասին։

Վահան Տէրեան մեր գրական... թեան մէջ կը մնայ վարպետը գրա... այն հոսանքին, որ կը կոչուի սէնթ... լիզմ։ Վանկային դաշնաւորութեա...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2)

ԳԵՂՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Եւ որովհետեւ Թագաւորը շարունակ զբաղուած էր, իր տէրութեան այս ու այն մասում բռնկողապստամբութիւնները նուաճելով, ուստի թշնամիների հասած ժամանակ թագաւորական ընտանիքը կարող էր մայրաքաղաքում վտանգի ենթարկուել։ Ահա այդ պատճառով Սահականոյշ թագուհին էլ ապրում էր Գառնոյ ամրոցում եւ նրա հետ էլ ուրիշ շատ ազատանի կանայք։

Զննելով եղանակի ցրտութեան, այնու ամենայնիւ թագուհին դեռ չէր հեռացել Տրդատայ հովանոցից։ Վերջին մի քանի օրը նա անց էր կացնում այնտեղ երկար ժամեր, գրեթէ միայնակ, երբեմն սիւնազարդ սրահի մէջ ծխնելով, իսկ յաճախ դէպի խորաձոր նայող պատշգամբի վրայ զբօսնելով։ Այնտեղից նա լուռ եւ մտախոհ դիտում էր՝ մերթ ձորի մէջ շառաչող Ազատի ալիքները, որոնք գետափնեայ ուռիները քերելով եւ հանդիպակաց ժայռերը կոծելով առաջ էին վազում, եւ մերթ Գեղայ լերան բարձունքներից իջնող ճանապարհը, ուր ամէն մի հեծեալ անցորդ գրաւում էր նրա ուշադրութիւնը։ Թագուհին աչքերը յառելով՝ աշխատում էր վայրկեան առաջ այդ անցորդի ո՞վ կամ ի՞նչ ազգից լինելն իմանալ. եւ նայում էր այնքան, մինչեւ վերջինս Ազատի խորաձորն իջնելով՝ խոտորում էր դէպի Գառնոյ արահետը եւ աչքից ծածկւում։

Արդէն լրանում էր երկրորդ շաբաթը, ինչ թագուհին սրտի անձկութեամբ սպասում էր մէկին, բայց նա չէր երեւում։ Այս հանգամանքը տանջում էր նրան սաստիկ եւ աւելացնում մանաւանդ այն վիշտը, որ վաղուց ի վեր կրծում էր իր սիրտը։

Կար ժամանակ, երբ թագուհին ինքը հեռանում էր մարդկանցից ոչ ոքին չտեսնելու, երբեք չխօսելու եւ միայն իր հոգեւոր մտածմունքներին անձնատուր լինելու համար։ Այդ ժամանակ նա մինչեւ իսկ զայրանում էր, եթէ մէկը համարձակւում էր խանգարել իւր մենաւոր մտածութիւնները, կամ հոգեկան յուզմունքներից յառաջացող տանջանքները։ Իսկ ա՜յժմ. այժմ նա յոգնել, վաստակել էր յարատեւ տխրութեան տանջանքներից. այժմ նա որոնում էր մինչեւ անգամ մէկը, որին կարողանար իւր սիրտը բանալ, իւր վշտերը պատմել։ Նրան թւում էր թէ այդ միջոցը կը մեղմէ իւր ցաւերը...։ Բայց աւա՜ղ, ամբողջ դղեակում չկար մէկը, ոչ կանանց եւ ոչ օրիորդների շրջանում, որին նա իւր սիրտն ու գաղտնիքը հաւատալ կարողանար։

Եւ ցաւալին այն էր, որ եթէ գտնուէր իսկ այդպիսին, դարձեալ ինքը չէր յայտնել նրան ոչինչ, որովհետեւ չէր հաւատում ոչ մի կնոջ անկեղծութեան, մանաւանդ եթէ այդ կինը իշխանական ցեղից էր, եւ հետեւապէս, ծագմամբ իրան հաւասար։ Թագուհին հաւատացած էր, որ այդպիսիները եթէ առերես իսկ կարեկցէին իրան, այսու ամենայնիւ ներքուստ կ'ուրախանային իւր թշուառութեան վրայ, որովհետեւ նրանցից ամէն մինն ունէր դրա համար իւր սրտին մօտիկ պատճառները։ Նա յոյս ունէր միայն մի մարդու վրայ, որ, կարծում էր, ոչ միայն կը վշտակցէ իրան սրտի անկեղծութեամբ, այլ եւ գուցէ կը կարողանայ թեթեւացնել այդ վշտերը։ Ահա՛ այդ մարդուն էր սպասում թագուհին այնքան անձկութեամբ, որ, սակայն, հակառակ իւր խոստման եւ սուրհանդակի բերած տեղեկութեան, չէր երեւում տակաւին։

Բայց ահա՛ մօտենում էր թագուհուն տարիքաւոր մի կին, միջին հասակով, բարի դէմքով, աղու աչքերով, ժպիտը շրթունքներին եւ կարծես վախենալով՝ թէ մի՛ գուցէ իւր մօտենալը գրգռէ թագուհու զայրոյթը։

Այս կնոջ յայտնի էին թագուհու ցաւերը, տանջող վշտերը։ Նա սկզբից արդէն ամէն բան տեսել, քննել եւ ստուգել էր։ Նա անկեղծ սրտով վշտակցել եւ արտասուել էր Մեծ Տիկնոջ համար դեռ այն ժամանակ, երբ նա ինքը, Տիկինը, անտեղեակ իւր դժբախտութեանը, զուարճանում էր արքայական զբօսանքներով մերթ Սիւնեաց եւ մերթ Գուգարաց լեռներում։— Այդ կինը Սեդան էր, թագուհու զորովագութ դայեակը, դղեակում եղող կանանց մէջ ամենից բարին եւ ազնուասիրտը։ Նրան, այո՛, յայտնի էր ամէն ինչ վաղուց, բայց նա այդ մասին ոչինչ չէր խօսել մինչեւ այժմ թագուհու հետ այն պարզ պատճառով, թէ երբ մարդ չէ կարող (տակաւին իրան անյայտ) իւր դժբաղդութեան առաջն առնել, ապա լաւ է, որ նա երբեք այդ դժբաղդութիւնը չիմանայ եւ կեանքը ի զուր չդառնացնէ։ Իսկ այժմ, երբ արդէն թագուհին ամէն բան գիտէր, Սեդան հօ կարո՞ղ էր նրա հետ խօսել, ցաւակցել նրան կամ մխիթարել։ Չէ՞ որ նա մի օր իւր կաթնասունն է եղել, իւր գրկումն է մեծացել։

Այդպէս էր մտածում Սեդան, բայց եւ յետոյ իսկոյն խելաբերում, որ Սահականոյշը՝ Գարդմանայ իշխանի դուստրը, այլեւս կաթնասուն չէ, որ նա այսօր իւր թագուհին է, որ ինքը կարող է միայն նրա ոտքերը համբ... րել. բայց հաւասար նստել նրա հե... կամ վշտակցել նրան, ի հարկէ չէ... տի համարձակէր։ Այն օրից, երբ ... դան իմացաւ թէ թագուհին ծանօ... ցել է արդէն իւր դժբաղդութեան... խեղճ կինն այլեւս հանգստութ... չունէր։ Ճշմարիտ է՝ նա ոչինչով ... կարող օգնել իւր թագուհուն, ... միակ խնամքը, որ նա կարող էր ... պարտաւոր էր տանել, տանում էր։ Այդ այն էր, որ նա շուաքի պէս ... տեւում էր Մեծ Տիկնոջը ամէն ... եւ աշխատում կարելւոյն չափ յա... խանգարել նրա մենաւոր մտած... թիւնները, որով, կարծում էր, ... կարող է փոքր ի շատէ պահպա... նրա առողջութիւնը։

— Օրը տարաժամել է, սիրելի թ... գուհի, չէ՞ր հաճեր դղեակը վեր... դառնալ, մօտենալով պատշգա... հարցրեց դայեակը։

— Դու այստե՞ղ ես, Սեդա, ... հանդարտութեամբ դարձաւ դէպի ... թագուհին։

— Այո՛, Մեծափառ Տիկին, ... յայտնելու...։

(Շար.)

Սասունցի Դաւիթ եւ մեր սամը

1.

Դաւիթ հսկան մի քարտի ծառ դրած թեւին՝
Կէսօրւայ մօտ, ամառնային բարկ արեւին,
Անծայր նախիրն առաջ արաւ, քշեց գնաց
Նովասարի պաղ աղբիւրի ջրի վրայ:
Շողքից շոյւել, թխացել էր դէմքը նրա:

2.

Ջրին նայող ժայռի շուքին անուշ քնած՝
Խաբմփում էր նորափթիթ մի տաւարած,
Դաւթի քայլից հողը թնդաց, ժայռը ցնցւեց,
Տաւարածը քնած տեղից ելաւ նստեց:
— Բարի օ՛ր քեզ, ա՛յ նախրապան,
Ասաց Դաւի՛թը սրտատաք,
Արի՛ ես դու ախպէր դառնանք,
Ախպորից լաւ կա՞յ ուրիշ բան:
Ասաց, քարտին դրեց մի կողմ, նստեց անձայն,
Եւ երկու սիրտ յար-յաւիտեան եղբայրացան;

3.

— Սա գո՞րծ է թէ կրակ ու բոց,
Ասաց Դաւիթն իր ընկերոջ,
Շատ քաղցած եմ, ի՞նչ տի ուտենք,
Այծ էլ չկայ որ խորովենք:
— Մեր գիւղումը ցասման ժամ է, Դաւիթ ախպէր,
Ողջ աշխարհը մեր ժամտունն է եկել թափւել,
Դու կաց էստեղ, նախրին նայիր, իսկ ես երթամ,
Համ հաց բերեմ, համ հարիսա, համ թթու թան:
— Ախպէ՛ր, ասաց, էդքան երկար ո՞նց համբերեմ,
Դու տեղդ կաց, ե՛ս տի երթամ առնեմ բերեմ:
Եւ իր ցուպը առաւ Դաւի՛թը նախրապան,
Փառունն գեազնող քայլով բռնեց գիւղի ճամբան:

4.

Ժամի բակում, պարզ երկնքի աստղերից շատ,
Հաւաքւել են ծեր, պատանի, երիտասարդ,
Փլփլում են կաթսաները՝ լի հարիսա:
— Բախտըս բռնեց, ժամանակին եկայ հասայ,
Ասաց Դաւիթն ու մօտեցաւ մեծ կաթսային,
Ձեռքը դրեց նաշը խառնող կնկայ ուսին.
— Տատի՛կ, ասաց, մի քամէ նաշ չե՞ս տայ Դաւթին:
Տատն ուղղւեց, նայեց՝ կ'ասես Աբարատին.
— Քեզ որ չտամ, էլ ո՞ւմ տի տամ, կտրիճ Դաւիթ,
Նուսան տատը մատաղ լինի քո աչքերին:
Բայց էն կողմից հասաւ ժամհա՛րը դրդմաքիր,
Բարեւ տուեց, ասաց շողոմ.
— Կա՛ց, ա՛յ որդի, վռազ չե՞ս խոմ,
Թող պատարագն էլնի, այնժամ՝
Վկայ լինի Աստուածն արդար,
Ինչքան կ'ուզես՝ լցնեմ ու տամ,
Թէ դու կուշտ կեր, թէ առ ու տար:
— Պատարագին ո՞նց սպասենք, քեռի ժամկոչ,
Նախորդդ մարդ ենք, ունինք հազար կարիք ու գործ,
Չէ՛, վռազ եմ, տաւարս անտէր
Թողել եմ ես սար ու հանդեր,
Կ'երթան՝ կ'ընկնին հասած արտեր:
Ասաց եւ իր կեռազլուխ մահակ քարտին
Մօտեցրեց մեծ կաթսայի երկու կանթին,
Դրեց թեւին, ձեռքը բռնեց մի նառաս իւղ,
Մարդկանց ծովը ճեղքեց անցաւ վեհ, աներկիւղ.
— Բարո՛վ մնաք, ուխտաւորներ, ժամ, պատարագ,
Ասաց մտքում եւ արշաւեց հողմից արագ:

5.

Հասաւ տեսաւ ընկերն աղի լաց է լինում:
— Ինչո՞ւ, ասաց, լաց ես լինում, Սանասար ջան:
Նախրապանը պատասխանեց ողորմաձայն.
— Դաւիթ, դու դեռ Սեւ ձորից դուրս չէիր եկել,
Երբ եօթը դեւ, ինչպէս եօթը գազազած գէլ,
Ա՛յ, տեսնո՞ւմ ես, էն ամպամած սարից իջան
Եւ մեր նախրից եօթն ընտիր եզ առան տարան,
Ի՞նչ պատասխան տամ տէրերին, ա՛յ Դաւիթ ջան:
— Ե՞ր ես լալիս հոնգուր-հոնգուր հանց երեխայ,
Որ էդպէս ես, դու տուն գնա ու նան խաղա,
Թերեւս քամուց մի՛ թէքւիր դու ինչպէս նոր տունկ,
Հաստատ կա՛ց միշտ ինչպէս սարը մեր Մարաթուք:
Էն դեւերը ո՞ւր գնացին, ճամբան ցոյց տո՛ւր:
— Սարը ելան, ասաց ընկերն աղեկտուր:
— Թող հարիսան մնայ էստեղ, մինչեւ երթամ
Քո թալանւած եզները առնեմ, բերեմ, քեզ տամ,
Նոր գանք, նստենք, անուշ անենք մեր հարիսան,
Վտանգի դէմ եղի՛ր տոկուն եւ անսասան:

6.

Դաւթի ձայնի արձագանգը յուռում է դեռ,
Երբ նա հասաւ սարի գլխին մի՛ կանաչ տեղ,
Եւ ի՞նչ տեսնի... աւազակնե՛րը փառայեղ՝
Գլխատել են տարած եզնե՛րը անւանի,
Կտրատել են, լցրել կաթսան եօթ կանթանի,
Կրակ վառել, կաթսան դրել են կրակին,
Ծալապատիկ կրակի շո՛ւրջը բոլորել,
Թաւ պեխերը ականջի շո՛ւրջը ոլորել,
Զրուցում են եւ սպասում են անհամբեր:
Միսը փրփրում, եռում է, բայց դեռ չի եփել:
Սպասում են...: Մէկ էլ յանկարծ ինչպէս որոտ,
Լսեց Դաւթի մռնչիւնը մեծադղորդ.
— Աւազակնե՛ր, ո՞ւմ նախրից էք եզ գողանում,
Դուք չէ՞ք լսել էն Ջոջանց տան Դաւթի անունն,
Դէ՛հ, պատրաստւէք, զէնքերդ առէք, իջէք մէյդան,
Ես եմ որ կամ էն ծուռ Դաւի՛թը Ջոջանց տան:
Դեւերն ելան, գուրզերն առան, զէնք կապեցին,
Ամէն կողմից Սասմայ ծռին օղակեցին:
Իրար դիպան ահեղ ամպե՛րը շանթածին,
Եօթը անգամ ելաւ իջաւ Դաւթի քարտին,
Եւ եօթը դեւ շառաչիւնով փռւեց գետին:
Եկաւ կանգնեց գիւղամիջում Դաւիթը քաջ,
Եւ սարերը շարժող ձայնով կանչեց յանկարծ:
— Սասունցինե՛ր, ուխտաւորնե՛ր, լսէք ինձի,
Ես փոխարէն ձեր էն անկանթ հին պղինձի
Հազար փթնոց մի պղինձ եմ բերել ընծայ,
Ով տխրել էր, թող ծափ զարկի ու կուշտ ցնծայ,
Փոխարէն ձեր հարիսայի բերել եմ ես
Մորթւած, եփւած եօթը պարարտ անարատ եզ:
Կին, տղամարդ, հաւաքւեցէք, եկէք տարէք,
Գիշեր ցերեկ կերէք, կերէք ու քէփ արէք:
Կաշիներն էլ խեղճ աղքատնե՛րը թող հագնին,
Թող Սասունում ուրախանան սրտերն ամէն,
Երկար ապրեւ ցանկան Ջոջանց առիւծ Դաւթին,
Որ միշտ պաշտպան կանգնի իրենց արդար դատին:

ՍԱՐՄԷՆ

(allitération), կախարդիչ երաժշտութեամբ, յանգերու ճոխութեամբ, գեղեցիկ ձեւերու չգերազանցուած վարպետը կը համարուի հայ գրականութեան մէջ: Տէրեանի բազմալար քնարը կատարեալ սէնֆոնիք օրքէսթր է, մեղմանուշ ու մեղմօրօր ձայներով եւ մարտաշունչ ու առնական կանչերով:

Ափսո՜ս որ շուտ չիջաւ, իր վերջին խօսքը չըսած:

Տիկին Եղսոյի միտքը

Տիկին Եղսօ խելք տիկ մըն է, սակայն ունի իր միտքերը:

Ան չի կարդար բնաւ ու չի սիրեր կարդացողները, երբ մանաւանդ անոնք կը պատկանին իգական սեռին:

Տիկին Եղսօ կ'ըսէ.

— Էն աղջիկներ որ կը կարդան շատ՝ կ'եղնեն սատանի ճուտ...

Անգամ մը իր մանչ զաւակը ամուսնացնել որոշած մայր մը կ'ուզէ Տիկին Եղսոյի կարծիքը հայուհիի մը մասին: Տիկին Եղսօն կը պատասխանէ լակոնական.

— Էդ աղջիկ ծոյլի մէկն է:

— Ի՞նչէն գիտես...

— Միշտ կը կարդայ, ծոյլի գործ է կարդալ: Ես կը կարդա՞մ, իմ հարազատ ճտիկ Ծաղիկ կը կարդա՞յ: Մենք կ'աշխատենք: Ծաղիկ կը կարէ, ես կ'եփեմ, Ծաղիկ կը բանի, ես կը դամեմ, ես կը սրբեմ, Ծաղիկ կը լուայ...

Տիկին Եղսօ կանուխէն մնացած է այրի: Իր աղջկան Ծաղիկին հետ թըշնամի է ընթերցանութեան: Երկուքը միասին՝ կը կարդան միշտ Երազահան, երբեմն ալ Երգարան: Ու ամէնը այսքան:

Տիկին Եղսօն երբեմն կը բացագանչէ.

— Փա՜ռք Տիրոջ որ իմ Ծաղիկ գիրքի մէջ ինկող ծաղիկ չեղաւ: Գիրքը որ կայ՝ կը չորացնէ ամէն ծաղիկ: Գիրքը լոյս չունի, ջուր չունի, օդ չունի ու ծաղիկներ կը թառամեցնի:

Ծանօթ էի Տիկին Եղսոյի կարծիքին ընթերցասիրութեան մասին ու իր բերնէն դիտմամբ կ'ըսէի.

— Տիկին Եղսօ, աղուոր պատմութիւններու գիրք մը կայ ձեռքիս տակ. առ ու կարդացէք, Ծաղիկին հետ:

— Պատմութիւն սատանի գործ է: Պատմութիւն կարդացող կը ծուլանայ:

— Բանաստեղծութեան գիրք մը կայ: Տամ ու կարդացէք:

— Բանաստեղծութիւն աշըղի գործ է: Բանաստեղծութիւն կարդացող կը սիրահարի ու բարակ ցաւ կ'ըլլի...

— Սաղմոս մը ունիմ: Տամ ու կարդացէք:

— Սաղմոս կարդացող կը ցնորի: Դեռ իմ ցնորելու տարիք չի եկած:

— Թերթեր տամ քեզի ու Ծաղիկին հետ լրագիր կարդացէք:

— Իմ հէրն ասել է.— ղազէթը սուտախօսի գործ է: Էդ ղազէթա լրագիրներ երեւալուց առաջին՝ աշխարհ եղել է տակ վրայ ու վրան տակ: Ես իմ հարազատ հօր գնացած ճամբից դուրս չեմ գայ: Ես կը հետեւիմ իմ հօր, իմ հարազատ հօր ճամբին:

Բարեկամ մը վրայ հասնելով կ'ըսէր.

— Տիկին Եղսօ, Հայրդ շատոնց գերեզման է գացեր, ինչո՞ւ չես հետեւիր իրեն...

Տիկին Եղսօ կ'ապրէր բոլորովին անդիտակ աշխարհի անցուդարձին: Անիկա կարծես ըլլար հաստ կաշիով փաթաթուած տոպրակի մը մէջ: Բան չէր տեսներ, բան չէր լսեր: Օր մըն ալ ծակեցաւ կաշիէ տոպրակը: Ծակողը եղաւ Ադոլֆ Հիթլէր:

Տիկին Եղսոյի ականջին հասեր էին սոսկալի լուրեր: Հիթլէր կը պահանջէր Չեխոսլովաքիոյ մէկ մասը: Խաղաղութեան աղը հոտած էր ու պատերազմի պղպեղը աւելցած: Եղսօ մտահոգուած էր իրարանցումէն՝ տեսնելով իր տոպրակին ծակէն, Փարիզէն փախչողները: Ամէն կողմ ինկած՝ կը մռլռար... լուր:

Տագնապը օրէ օր կը սաստկանար եւ ամպերը ամպերու վրայ կ'ելլէին:

Տիկին Եղսօ, իր աղջկան հետ, դուրս ցատկեց տոպրակէն: Այո՛, դուրս ցատկեց տոպրակէն եւ գնաց ու գնեց, առաջին անգամ ըլլալով, հայերէն թերթ մը:

Տիկին Եղսօ իր սկզբունքին դէմ դաւաճանած էր:

Տեսնողներն ու լսողները կը խօսէին Տիկին Եղսոյի ելոյթի մասին:

Իրիկունը իր մօտ գացի... լուր առնելու:

Տիկին Եղսօ իր ամբողջ կեանքին մէջ միակ թերթ մը կարդալով եղած էր քաղաքագէտ: Ու արդէն կը ճառէր.

— Ինկիլիզը ասել է Ալամանին.— խաղաղութիւն անենք: Ալմանն էլ ասել է Ինկիլիզին.— քի՞չ խաղաղութիւն կ'ուզես թէ շատ խաղաղութիւն: Ինկիլիզը արմանք-զարմանքի մէջ հարց է տուեր.— ի՞նչ ասել կ'ուզես քիչ խաղաղութիւն կամ շատ խաղաղութիւն ասելով: Ալմանն էլ ասել է.— եթէ Չեխոսլովաքիան կը տաս՝ էդ կը լինի մի տարւայ խաղաղութիւն: Եկող տարի ուրիշ բան եմ պահանջելու: Ինկիլիզը ասել է.— ես մի տարւայ խաղաղութիւն չէ որ կ'ուզենամ, շատ խաղաղութիւն է պէտք ինձ: Էն ժամանակ Ալմանն էլ ասել է.— Թէ քո ուզած շատ խաղաղութիւն է, իմ ուզածն էլ հէնց էդ է. միայն շատ խաղաղութեան համար պէտք է ինձ տաս շատ բան: Դրամի համաձայն ապրանք կը տան: Ինկիլիզը էլի հարցել է.— Քո շատ ասածը ի՞նչքան է, ի՞նչքան ես ուզում: Ալամանն էլ պատասխանել է.— Աշխարհը ասենք մի կլոր դդում ա. էդ դդումը կ'անենք չորս հաւասար կտոր: Մի կտորը քո իրաւունք, մի կտորը ինձ հալալ, մի կտորը Ֆրանկուզին փոխ կը տանք, չորրորդ կտորն էլ Իթալիանին պախշ կ'անենք: Էլ վէճ, կռիւ, սակ-կռակ, ղալմաղալ, սարսափ, սոսկում, պատերազմ չի մնայ: Կը լինի յաւիտեան խաղաղութիւն: Ինկիլիզը գլուխը կախել ու ասել է.— Ո՛չ: Ալամանն էլ ասել է.— Զօրակոչ: Հիմի փախչելու է թէ չէ...

— Ո՞ւր կը փախչիս, Տիկին Եղսօ:

— Կ'առնեմ Ծաղիկ ու կը գնամ գաւառ, իմ հարազատ քրոջ մօտ:

Եւ իրապէս քանի մը օր վերջ Տիկին Եղսօ եւ իր նազելի աղջիկը՝ օրիորդ Ծաղիկ, կառ մը Լիոնէն չուած էին դէպի հարաւ, ապուխտի եւ երշիկի կարեւոր պաշար մը դրած իրենց ճամպրուկներուն մէջ:

Ամիս մը վերջ տոսք փասոք մուտք կը գործէր Փարիզէն ներս Տիկին Եղսօ՝ երբ արդէն մեծ ազգերու վարիչներուն կողմէ Եւրոպայի երկնակամարին ամպակոյտերը ամբողջովին ցրուած էին:

Մեր առաջին հանդիպումին՝ ըսաւ Եղսօն.

— Կեանքիս մէջ մի անգամ ղազէթ կարդացի ու երկու հազար ֆրանք կորսնցուցի...

— Ի՞նչպէս, Տիկին Եղսօ:

— Ո՞րպէս թէ ի՛նչպէս...: Եթէ էդ սատանի հարբուխով գրուած ղազէթը չլինէր՝ ես պիտի մնայի Փարիզ: Էդ ղազէթի լուրեր կարդալով վախեցայ ու Ծաղիկիհետ փախայ գաւառ, հարազատ քրոջս մօտ ու երկու հազար ֆրանք ծախս արեցի: Էսքան տարւայ քաջ անունս էլ վախկոտի փոխուաւ: Էլ երեսը չտեսնեմ ղազէթի. էդ սուտի տոպրակի, մեղաց ամբարի, կեղտի տաշտի:

— Կը չափազանցես, Տիկին Եղսօ:

— Խաչ է վկայ որ դեռ քիչ ու քիչ կ'ասեմ: Մի երկու ղազէթ էլ հարազատ քրոջս մօտ կարդացի: Վո՜ւյ, վո՜ւյ, վո՜ւյ, էն ինչ լուրեր, ամէն օր: Օդանաւ է վար ընկել, ջախջախուել, չորս հոգի մեռել են: Նաւ ընկղմել է, քառասուն մարդիկ են կորել: Շոգեկառք է գծից փախել, գլուխներ են կոտրուել: Ամուսին է դանակ քաշել իր հարազատ կնոջն է սպաննել: Լուրերը քանդեցին իմ ջղեր: Եղայ տակն ու վրայ: Գլուխս վար, ոտերս վեր մի բան: Հարազատ քոյրս կ'ասէ.

— Եղսօ, ի՞նչ կ'եղնիս...: Կ'ասեմ օդանաւ է ջախջախուեր, հինգ մարդ է մեռեր, սիրտս յուզումից կը ճայթի...: Քոյրս կ'ասէ.— էդ ամէն օր կը պատահի, ի՞նչ կայ խենթենալու...: Ահա թէ որպէս ղազէթ կարդացողներ կ'ըլլան անտարբեր, անզգամ: Ղազէթը մարդու հոգին կը քարացնի: Իմ հարազատ քոյր Մարօն որ եղնիկի սիրտ ունէր՝ հիմի ամէն օր ղազէթ առնելով, ամէն օր ոճիրի լուրեր կարդալով եղել է անզգամ: Ես իմ հարազատ քոյր Մարօն չճանաչեցի: Ղազէթը գառնուկը կ'անէ գայլ ու գազան: Ես ու իմ Ծաղիկ եղնիկի սրտով ենք. չենք կանայ ղազէթ կարդալ:

Մեր այդ հանդիպումէն ի վեր անցան ամիսներ ու բնաւ չհանդիպեցայ Եղսոյին, ինչպէս նաեւ իր ինքնատիպ կարծիքներուն:

Քանի մը օր առաջ միայն դէմս ելաւ, թթուած դէմքով:

— Տիկին Եղսօ, բարեւ, ի՞նչ լուր նայինք:

— Լո՞ւր... լո՞ւր ես հարցնում... ջհաննամը...

— Ի՞նչպէս թէ ջհաննամը...

— Քարդս փոխելու համար 125 ֆրանք տուգանք տուեցի. 125 ֆրանք էլ Ծաղիկիս համար:

— Ինչո՞ւ համար, Տիկին Եղսօ:

— Քարդը հիմի փոխելու է եղել ոստիկանութեան Թուականից երեք ամիս առաջ, փոխանակ երեք ամիս վերջ...

— Այո՛, թերթը գրած էր այդ մասին: Եթէ թերթ կարդացող ըլլայիր...

— Ջհաննամը թերթդ...

— Ահա սակայն թերթ չկարդալուն հետեւանքը: 250 ֆրանք տուգանք: Ուրիշ առթիւ ալ կրնաս տուգանքներու ենթարկուիլ:

Տիկին Եղսօ դէշ կերպով նայեցաւ ինծի եւ յետոյ ըսաւ.

— Էլի ե՛ս եմ շահաւորը...

— Ի՞նչպէս...

— Ի՞նչ արժէ մի տարւայ ղազէթ...

— 150 ֆրանք:

— Էլի ես եմ շահաւորը, 250 ֆրանք տուգանք վճարելով...

— Ի՞նչպէս...

— Այսպէս.— Եթէ մինչեւ օրս ղազէթ կարդացած լինէի, պիտի վճարէի մի քանի հազար ֆրանք՝ մինչդեռ ղազէթ կարդացած չլինելուս համար վճարեցի միայն 250 ֆրանք: Էլի ու միշտ ես եմ շահաւորը...

Պատասխան չունէի տալիք, միայն, այս անգամ, խորապէս թափանցած էի Տիկին Եղսոյի մտքերուն կամ աւելի շիտակը ըմբռնած էի իր միտքը, որ Հայերուս մէջ ունի իր բազմաթիւ բաժնեկիցները:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԳԵՂՋԿՈՒՀԻՆ

— Զոյգ յօնքերուդ հոգեզըրաւ,
Քանի՞ կ'արժեն աղեղներ.
— Ո՞վ է տեսեր, ծախեր բընաւ
Զոյգ մը հատնող լուսիններ:
— Քանի՞ կ'արժեն քու այդ սիրուն
Վզիդ ձիւներն անընման.
— Հարցուր արծուին որ լեռներուն
Կ'ապրի կատարն յաւիտեան:
—Կուրծքիդ այդ զոյգ փրփրասպիտակ
Քանի՞ կուտաս կիտրոններ.
— Կըշիռն անոնց՝ է լոկ պըսակ,
Ժամն ալ՝ զանոնք ծախող տէր:
— Գեղեցկութեանդ՝ ու շուշանին
Պատիւիդ, գինն ինչքա՞ն է.
— Անոնք անգին են, գին չունին,
Միտքէդ այդ բանը հանէ՛:
— Ու քանի՞ կուտաս միթէ
Շուրթիդ շաքարը անուշ.
— Ո՛վ անցորդ, չեմ ծախեր եթէ
Տաս ինձ հազար իսկ ղուրուշ:
— Աչուըներուդ քանի՞ կ'արժեն
Ադամանդներն աստղանման.
— Աստղերն հեռուէն լոկ կը դիտեն
Ու կը զմայլին անոնց վրան:
— Վարդերն հապա՞ թարմ ու բոսոր,
Քու կուսական այտերուն.
— Ժողվէ՛ երկրի վարդերն բոլոր՝
Ու կ'իմանաս գինը դուն:
— Իսկ մազերուդ երեբոսն այդ
Դուն քանի՞ կը ծախես.
— Գիշերն ո՞վ է գըներ, ո՛վ մարդ,
Որ զայն քեզի ծախեմ ես...

ՄԻԽԱՅԻԼ ԱՐԿԻՐՈՓՈՒԼՈՍ

Թարգմ. Վ. ԵՍԱՅԵԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

Եղիա Տէմիրճիպաշեանի մասին

Մարսէյլի Մշակութային Միութեան կազմակերպած դասախօսութեանց մէկն ալ նուիրուած էր Եղիա Տէմիրճիպաշեանի:

Դասախօսն էր Պ. Ենովք Արմէն, որ խնամուած ուսումնասիրութեամբ մը չափազանց խիստ վերլուծումի մը բովէն կ'անցընէր Եղիայի վերագրուած կարգ մը իմացական-գրական արժանիքներ, յանգելու համար ժխտական եզրակացութեան մը:

Դասախօսը կը մեկնէր սա տեսակէտէն թէ ժամանակն է այլեւս անաչառ ու անվերապահ վերագնահատութեան մը ենթարկելու մեր երբեմնի գրական արժանիքները, կշռադատելու համար մնայունն ու անցաւորը անոնց գործին մէջ:

Եղիայի պարագային, այդ վերաքննութիւնը շատ աւելի շփոթեցուցիչ է հետեւեալ պատճառներով, ըստ դասախօսին.—

«Ա. Գրագէտի հոգիին անսովոր կերպով բազմաբարդ բնոյթը.— Բ. Իր գրական արտադրութեան ծովածաւալ առատութիւնը.— Գ. Քառորդ դարէ աւելի շրջանի մը անջրպետը՝ ուր դատաստանի կը կոչուի՝ վիթխարի տարբերութեամբ մը երէկի եւ այսօրուան ըմբռնումներուն, միջավայրի ու կեանքի պայմաններուն:

Տակաւին այսօր ալ— համաձայն դասախօսին — Եղիա խորհրդաւոր առեղծուածի մը բնոյթով կը ներկայանայ. զայն լուծելու եւ բացատրելու միջոցը նախ ճանչնալն է հեղինակին կեանքը:

— «Կենսագրութիւնը՝ այսինքն ենթակայի կեանքին ընթացքը՝ մեծագոյն ազդակն է գործին ստեղծման, հետեւաբար գլխաւոր բանալին անոր բացատրման»:

Եւ դասախօսը սեղմ ու յատկանշական գիծերու մէջ ամփոփեց Եղիայի կենսագրութիւնը, ծանրանալով ժառանգական ու միջավայրի այն պայմաններուն վրայ, որոնք որոշեցին ու կարգացուցին Եղիայի գերզգայուն, ջղագար ու փոփոխական խառնուածքը, որով կը բացատրուին ոչ միայն իր բնաւորութեան մենամոլ, ինքնակեդրոն, անափառ ու զարտուղի գիծերը, ոչ միայն իր կեանքին խորհրդաւոր ու եղերական դէպքերը, այլեւ իր տաղանդին անհաւասարակշիռ ելոյթները, փայլատակումներով ու սայթաքումներով հարուստ գրական իր գործին անհաւասար բնոյթը:

Դասախօսը, Եղիայէն բերուած մէջբերումներով իսկ հաստատեց որ անիկա մանկութենէն իսկ իր մէջ կը կրէր սաղմերը հոգեկան ու մտային հիւանդութեան մը, որ խառնակ ու բազմաղիսի ընթերցումներով, իմացական ներզօր ճիգերով ու գերյոգնութեամբ, ամուրի ու տքնիչ կեանքի մը անկանոնութեամբ պիտի զարգանար ու վերջը պիտի մղէր անձնասպանութեան կրկնակի փորձերու, ու իր տխուր վախճանին:

Կանուխէն իսկ Եղիա կը յաջողի ուշադրութիւն գրաւել ու իմաստասէր գրողի անուն մը ստեղծել:

«Պէտք է փոխադրուիլ այն ժամանակաշրջանին մէջ, նշմարելու համար որ գրական ասպարէզը գրաւուած է հազիւ քանի մը ցցուն դէմքերով: Հոն չկայ խճողում, չկայ թոհ ու բոհ եւ նոր տաղանդի մը յայտնումը կոչուած է ողջունուելու իբրեւ անսովոր մետէօր, ինչպէս կ'ըլլայ աստղը Եղիային: Այս ընդունելութիւնը որչափ որ կը գգուէ իր գրական փառասիրութիւնը... ծայրայեղ շեշտումով կ'ուռեցնէ նաեւ իր մենամոլ եսը, ինչ որ իր ջղային խառնուածքին որոշ մէկ ախտանշանն է բժշկականօրէն, եւ որ առատ ասպարէզ գտնելուն համար՝ յետագային՝ կը զարգանայ տարօրէն ծաւալումով, մինչեւ իր անհատականութիւնը գերիշխան ուժ մը դառնալու աստիճան՝ պարտադիր հասարակութեան: Տէմիրճիպաշեանէն չէք գտներ էջ մը՝ ուր ինք, իր անձը, իր մտածումը, իր եսը լայնագոյն տեղը գրաւած չըլլան նիւթին մէջ, եթէ մինչեւ անգամ՝ օրինակ՝ խօսքը երկրաբանութեան մասին ըլլայ՝ ուր վըստահաբար իր եսը տեղ չունի»:

Դասախօսը թուելէ վերջ Եղիայի մտային-գրական գործունէութեան կարեւոր փուլերը, արժէքաւոր ծանօթ երկասիրութիւնները եւ անսպառ արտադրութիւնը, անցաւ դասախօսութեան երկրորդ մասին, ուր պիտի տար այդ հոծ գործին արժեւորումը, բնորոշումը:

Եղիա միշտ, մահէն առաջ ալ յետ մահու ալ միահամուռ գինով յափշտակութեան մը առարկայ մը եղած է: Գաղտնիքը այն է, «որ անիկա զարտուղի իմացականութիւն մըն է որ իր անձով ու գործով կը մարմնացնէ խորհուրդը, տարօրինակութիւնը, միսթիքականութիւնը նաեւ, մի փախնաք բառէն՝ mystification*ը, գործի ու խօսքի արտակեդրոնութիւնը, խռովայոյզ հոգիի մը անկայուն ու անյաբիր ալեկոծութիւններուն բոլոր հակասական բարդութիւնները, ու եթէ պիտի չխրտչինք իրական ախտորոշումի վերջին խօսքէն՝ խենթութիւնը»:*

Դասախօսը Եղիայի ծաւալուն ու բազմազան գրականութիւնը երեք գլուխներու բաժնելէ վերջ,— իմաստասիրական, բանաստեղծական ու հրապարակագրական,— մօտեցաւ իւրաքանչիւր սեռի առանձնապէս, քըքրեց ամէն մէկուն բովանդակութիւնը եւ յետամնաց արժէքը:

Ա.— Եղիան տիտղոսուած է միշտ «իմաստասէր գրագէտը», բայց իմաստասէր ըլլալ կը նշանակէ, ինչպէս բանախօսը կը պարզաբանէ օրինակներով, «հեղինակը ըլլալ ճիշդ կամ սըխալ փիլիսոփայական հաստատուն տեսութեան մը, հիմնուած՝ տրամաբանական տուեալներու վրայ եւ փաստուած՝ անփոփոխելի վճիռներով»: (Ինչպէս Պղատոնի, Քանթի, Սփինոզայի, Սփէնսըրի եւայլ յայտնի իմաստասէրներուն դրութիւնները):

Արդ, Եղիայի գրականութենէն կարելի չէ գտնել ոչ մէկ ընդհանրական տեսութիւն, ոչ իսկ որեւէ գաղափարական կառուցում: Ան— հակառակ հզօր իմացականութիւն մը ըլլալուն— կը բաւականանայ յիշելով մեծ փիլիսոփաներու անունները, անոնց վարդապետութեանց յօրջորջումները, եւ կամ ոգեկոչելով սրտառուչ զգայնութեամբ Նիրվանայի կարօտը, Պուտտայի, Սաքիա Մունիի ստուերները եւ կեղծելով ունայնապաշտ ու յոռետես իմաստուններու կենցաղը: Այդ անոր մէջ բառակոյտին հեղեղը չարգիլեր սակայն որ Տէմիրճիպաշեան մնայ «այն զարտուղի իմացականութիւնը որուն գանկին մէջ՝ ինչպէս հրաբորբոք խառնարանի մը՝ մտածումի ու զգայութեան գեղեցկագոյն կայծերը ոսկեզանակ հրախաղութեան մը անկապ ու խաղտիչ պարը դառնան»:

ՍԱՐԱՍԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

քը, կռուելու համար։ Պարագաները ծանր են, բայց ոչ անդարմանելի։ Ամէն կողմէ հեռագիրներ կը ստանամ որոնք կ'ըսեն թէ պայքարի կամքը անվթար կը մնայ աւելի քան երբեք»։

*** Պարսելոնայի օտար դեսպանները Փէրփինեան (Ֆրանսա) հաստատուեցան, իրենց հպատակներուն գործերով զբաղելու համար։

*** Զօր. Ֆրանքօ հրամանագիր մը հրատարակեց, որով «Պարսելոնա եւ միւս ազատագրուած հողամասերը կը միացուին սպանիական պետութեան»։ Փողոցներուն անունները արագօրէն կը փոխուին։

«Պիտի անցնինք Սպանիոյ մէջ եւ այլուր»

»»» · «««

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Մուսոլինի յայտարարած էր թէ կարմիրները «Չիք անցք» հռչակած էին, բայց «մենք անցանք եւ պիտի անցնինք»։

Այս յայտարարութիւնը նոր նշանախօսք մը դարձած է իտալական մամուլին համար, որ նորէն սլաքներ կ'արձակէ Ֆրանսայի դէմ։ «Փոփոլօ տի Ռօմա» կը գրէ.

— «Տալատիէ կը փորձէ չոյել Ֆրանսան, պղատոնական մեծարանք մը ընծայելով իտալացի ռազմիկներուն։ Բայց, ինչպէս Եթովպիոյ մէջ, ինչպէս երէկ Պարսելոնայի մէջ եւ վաղը Մատրիտի մէջ, Իտալիա պիտի շարունակէ անցնիլ, միշտ եւ ամէն տեղ։ Այո, մենք պիտի անցնինք բոլոր «երբե՛ք»ներուն վրայ, Սպանիոյ մէջ եւ Սպանիայէն դուրս։ Թող պատրանքներ չսնուցանեն այս մասին»։

Իտալական թերթերը միեւնոյն ատեն սեւ գոյներով կը նկարագրեն Ֆրանսայի հոգեկան վիճակը, Պարսելոնայի անկումէն վերջը։ «Մէսաժէրօ» թերթին թղթակիցը կը գրէ այս առթիւ.

— «Պարսելոնայի անկումը ջղագրգիռ եւ անմատչելի վիճակի մը մատնած է փարիզեան շրջանակները։ Մթնոլորտը ելեկտրականացած է։ Ոչինչ բան մը բաւական է, կայծեր յարուցանելու համար ամէն ուղղութեամբ։ Թերթերը թերատեսութենէ բռնուած, միայն մէկ գոյն կը ճանչնան, — սեւը»։

*** Իտալիոյ ուսանողները եւ ուսանողուհիները եւ ուրիշ հազարաւոր երիտասարդներ նոր ցոյցեր կատարեցին առջի օր, ռազմաշունչ աղաղակներով։ Բազմութիւնը կը պոռար Վենեցիա պալատին առջեւ.— «Որո՞ւնն է Քորսիքան, — մե՛րինը»։ Բազմութեան ծափերուն տակ Մուսոլինի պատշգամ բարձրացաւ պահ մը։ Ճենովայի Ֆրանսական հիւպատոսարանին դէմ ցոյցեր կազմակերպած ըլլալով, հրշէջները ջուր սրսկեցին, ցուցարարները ցրուելու համար։

*** Իտալիոյ պետական նախարարներէն Ֆարինաչչի ճառ մը խօսելով Միլանի մէջ, յայտարարեց.— «Իտալիա երբեք պիտի չհանդուրժէ որ Թունուզ սեփականութիւնն ըլլայ օտար երկրի մը որ հարաւէն կը սպառնայ Իտալիոյ։ Ճիպութին Ֆրանսայի ձեռքը ձգել՝ կը նշանակէ Համպուրկը օտար ազգի մը յանձնել»։ Նախարարը ըսաւ նաեւ թէ «արդար եւ սրբազան են» Գերմանիոյ գաղթային պահանջները։

ԻՆՉՈ՞Ի ՓՈԽՈՒԵՑԱՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԴԱՀԼԻՃԸ

—— oo ——

Զէնքի մատակարարութիւն եւ կաշառք

—— oo ——

« Տէյլի Թէլէկրաֆ »ի թղթակիցը հետեւեալ բացատրութիւնները կը հաղորդէ Ճէլալ Պայարի դահլիճին հրաժարման մասին, Էնգիւրիէն ուղղուած հեռագրով մը.—

Այստեղի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կ'ըսեն թէ Ճէլալ Պայարի հրաժարումը հետեւանք է երկու դրամական գայթակղութեանց որոնք երեւան հանուեցան վերջերս։

Այդ շրջանակներուն համաձայն, Ճէլալ Պայարի դիրքը մեծապէս խախտած էր, երբ հաստատուեցաւ թէ զէնքի մաքսանենգներ կեղծեր են ազգ. պաշտպանութեան նախարարին՝ Քեազըմ Էօզալփի ստորագրութիւնը եւ 50 օդանաւ գնած են Քանատայի մէջ, ի հաշիւ Թուրքիոյ, բայց իրականին մէջ Սպանիա ղրկելու համար։

Կ'ըսուի նաեւ թէ Ճէլալ Պայարի վարկը բոլորովին ինկաւ, նոր խարդախութիւն մը երեւան հանուած ըլլալով Պոլսոյ մէջ։

Այդ պատմութեան համաձայն, Թրքական հաստատութիւն մը ուզած է կարգ մը անգլիական տուներու յանձնել այն բոլոր Թրքական պայմանագրութիւնները որ պիտի կնքուէին, Անգլիոյ կողմէ տրամադրուած տասը միլիոն ոսկիի վարկով։ Այս առթիւ մեծագումար յանձնաբարողչէք պիտի ստանար Թրքական հաստատութիւնը։

Այս գայթակղութեան վրայ, Հալքի կուսակցութիւնը որոշեց նոր վարչապետ մը հրաւիրել, մասնաւորապէս նկատի ունենալով նոր ընտրութիւնները։

Պետական պաշտօնեաները սկսած են քննել Ծովային դրամատան (Տէնիզ պանքասը) կարգ մը կարեւոր գործառնութիւնները։ Այս դրամատունը պատասխանատու է Թուրքիոյ առեւտրական տորմիղին վարչութեան, ինչպէս եւ նոր նաւերու յանձնարարութեան՝ գերմանական եւ անգլիական նաւաշինարաններու։ Թրքական թերթերը կը պահանջեն ընդհանուր մաքրագործում կատարել եւ կը խնդրեն կառավարութենէն ազդու միջոցներ ձեռք առնել անոնց դէմ որ «դաւաճանած են ազգին շահերուն»։

Միջազգային կացութիւնը եւ Թուրքիա

Նուրուս Նատի, «Ճիւմհուրիյէթ»ի խմբագրապետը, խմբագրականի մը մէջ պարզելով Թուրքիոյ ներքին եւ արտաքին քաղաքականութիւնը, կ'եզրակացնէ.

— «Համաշխարհային կացութեան խառնակութիւնը մեզ կ'ապացուցանէ մեր հետեւած ուղղութեան ճշդութիւնը եւ կը հրամայէ ալ աւելի արթնամիտ ուշադրութեամբ մը փարիլ անոր։ Ամբողջ Թուրք ազգը, երբ մէկ կողմէ մեր տեւական պետին շուրջը սերտօրէն խմբուած իր ամբողջանալիք թերիները կը ջանայ լրացնել, միւս կողմէ կազմ ու պատրաստ կը գտնուինք ամէնէն հեռաւոր հաւանական վտանգներու դէմ, ամէնէն դժուարին պայքարներու համար։ Մեր ներքին միութիւնը եւ համախմբումը՝ հիմնաքարը կը կազմէ արտասահմանի դէմ խաղաղութիւնը պաշտպանող մեր ուժին։

Թուրք ազգը իր բրածին գիտակից ըլլալով ընթացող մեծ ազգ մըն է։ Եթէ խաղաղութիւն կ'ուզենք, այն հաւատքով է որ, ան ոչ մի միայն մեզի, այլ ամբողջ մարդկութեան համար խիկապէս ամէնէն մեծ շնորհն է։ Իսկ թէ այս մեծ շնորհը պաշտպանելու կարողութեան մէջ կրնայ գտնուիլ, իրականութիւն մըն է զոր յստակօրէն կը տեսնեն մեր երեւակայութեամբ չտարուող աչքերը։ Տգեղ իրականութիւն մը թէեւ, բայց ի՞նչ ընենք. իրականութիւն։

Այն բրիչը որ կը զարնենք մեր շինարարութեան կարօտ երկրին մէջ, մեր ուժը կը կազմէ. թէ ներքին եւ թէ արտաքին ուժը։

Ազգովին մեր Ազգ. Պետին շուրջ համախմբուիլ՝ մեր ուժը կը կազմէ. ներքին թէ արտաքին ուժը։

Ահա մենք, այս պայմաններուն տակ, խաղաղութեան իտէալին սիրահարը եւ ծառայողն ենք »։

—— oo ——

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՈՆՏՈՆԷՆ 18 ԵՐԵՒԵԼԻՆԵՐ, որոնց մէջ կը գտնուին Հնդկաստանի նախորդ փոխարքան, Անգլիոյ պատկաւոր բանաստեղծը, Թագաւորին անձնական բժիշկը եւն. կոչ մը ուղղեցին անգլերէն և գերմաներէն, որպէսզի «բոլոր բարեմիտ մարդիկ» ամէն ջանք թափեն, պատերազմը կանխելու համար։ Կոչը մասնաւորապէս ուղղուած է Հիթլէրի։

ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ կը հեռագրեն թէ ընդհարման մը միջոցին սպաննուեցաւ փրոֆ. Վասիլ Քրիսթէսքու, որ յաջորդ նշանակուած էր երկաթեայ պահակներու հրամանատարին՝ Քոտրէանուի (նոյնպէս սպաննուած)։ Ուրիշ երկաթեայ պահակ մը անձնասպան եղաւ, երբ ոստիկաններ գացեր էին ձերբակալելու։

ՓԱՐԻԶ ՊԵՐԼԻՆ ՕԴԱՆԱՒԸ ջախջախուեցաւ, ծխնելոյզի մը զարնուելով Քէօլնի մէջ։ Վեց ուղեւորները ածխացան։

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ նախարարութիւնը հարիւր օդանաւ ապսպրեց Մ. Նահանգներու գործարաններուն։ Աւով 200ի կը բարձրանայ ապսպրանքը։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ արտաքին նախարարը վերադարձաւ Վարշաւայէն, լրացուցած ըլլալով իր պաշտօնը։

ՀԱԶԱՐ ՀՐԵԱՆԵՐ ճամբայ ելան Իտալիայէն, Ծայր. Արեւելք երթալու համար։ Շանկայ պիտի հաստատուին։

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ, ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 31 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MARDI 31 Janvier 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3952 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐԷՆ ՀԱՍԱՆՔ ՀՈՆ ՈՒՐ...

— ∞ —

Ճառեր վարչապետական կամ նախարարական: Յայտարարութիւններ՝ մէկը միւսէն ծանրակշիռ: Եւ լրագրական հրատարակութիւններ՝ որոնք արդէն պղպջատի ձայն կուտան...

Ահա թէ ի՛նչպիսի մթնոլորտի մը մէջ կը թաւալի քաղաքական աշխարհը, շաբաթներէ ի վեր, բայց մանաւանդ Պարսելոնայի անկումէն ասդին:

Ակնարկ մը վերջին օրերու անցուդարձին վրայ:

Ֆրանսայի վարչապետն ու արտաքին նախարարը վճռական յայտարարութիւններ ըրին երեսփ. ժողովին մէջ, արտաքին քաղաքականութեան մասին, մասնաւորապէս շեշտելով թէ թիզ մը հող պիտի չզոհուի Ֆրանսայի ստացուածքէն:

Անգլիոյ վարչապետը նշանակալից ճառ մը խօսեցաւ շաբաթ գիշեր, անուղղակի կոչ մը ուղղելով Պերլինի եւ Հռոմի, որպէսզի ծայրայեղութեան չերթան:

Այս առթիւ, թնդանօթներով հաստատեց թէ Մեծն Բրիտանիոյ սպառազինութիւնները աւելի ազդու հանգամանք ունին այսօր, քան անցեալ սեպտեմբերին, երբ կարելի եղաւ կանխել պատերազմը. Միւնիխի համաձայնութեամբ:

Հիթլէր պիտի խօսէր երէկ, երկուշաբթի, խորհրդարանին բացման առթիւ: Եւ բովանդակ աշխարհ անհամբերութեամբ կը սպասէր իր խօսքերուն, իբրեւ անուղղակի պատասխան Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ վարչապետներուն յայտարարութեանց:

Մուսոլինի արտայայտուեցաւ մէկ անգամ, Պարսելոնայի գրաւման առթիւ, ազդարարելով թէ «անցան եւ պիտի անցնին»: Աւելի երկար ճառի մը կը սպասուի փետրուարին:

Բայց անհրաժեշտ չէ սպասել այդ ճառին, քանի որ իտալական թերթերը ամէն օր քար մը կը գլորեն, երբեմն ճարտասանական դարձուածքներով, բայց միշտ վճռական: Եւ հետզհետէ աւելի բաց:

Առնենք ամենավերջին արտայայտութիւնները:

Կիսապաշտօնական շաբաթաթերթ մը, «Ռէլացիոնէ Ինթէրնացիոնալի» (Արտաքին Յարաբերութիւններ), իր վերջին տեսութիւնը կը սկսի այսպէս.

— «Եթէ Փարիզ կ'ուզէ ճաշակել իտալացի ժողովուրդին պողպատը, թող շարունակէ իր անմիտ քաղաքականութիւնը... Սպանիական հարցին հաշուեյարդարէն վերջը, պէտք է ձեռք առնել իտալական պահանջներու խնդիրը: Սպանիական հարցին լուծումը նախապայմանն է Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ ըլլալիք կարգադրութեան մը: Բայց, վճռական «ոչ» մը արտասանելով իտալական պահանջներու մասին, ֆրանսական կառավարութեան դիրքը վերջին օրերս կը շեշտուի յայտնապէս՝ժխտական իմաստովմը: Փարիզի անհասկացողութեան դիմաց, եւրոպական դէպքերը ճիշդ ու ճիշդ կը մտնեն ճակատագրական զառիթափին: Այն կոր գծին որ խնդիրները պիտի կարգադրէ միակ յաւիտենական օրէնքով մը, — խօսքը թնդանօթինն է»:

Եւ դեռ ուրիշ ազդարարութիւններ,— «Իտալացի ժողովուրդը մէջտեղ պիտի նետուի սպառազէն, անցնելով սահմանագլուխները, պատրաստ պաշտպանելու իր ապրելու իրաւունքը մինչեւ ծայրագոյն զոհողութիւն»:

Ուրիշ թերթ մը, «Սթամփա», կրկին յուզելով Թունուզի եւ Քորսիքայի խնդիրը, կը յայտարարէ.

— «Երբ մենք, Իտալացիներս, Թունո՛ւզ, Քորսիքա՛ կ'աղաղակենք, նոր անուններ չէ որ կ'արտասանենք: Անոնք անուններ են որոնք նիւթ մը եւ հոգի մը կ'արտայայտեն. իսկ այդ նիւթն ու հոգին մեզի համար կ'ապրին դարերէ ի վեր: Այնքան դէպքեր անցան եւ այդ անունները չմեռան... Պիտի հնչէ ժամը երբ իղձը պիտի դառնայ իրականութիւն»:

Երրորդ մը, «Լավորօ Ֆաշիստա» կ'ազդարարէ.

— «Ոչ Իտալիան, ոչ ալ Սպանիան 1881ին չեն, երբ Ֆրանսա կրնար գրաւել Թունուզը: Ոչ Իտալիան, ոչ ալ Սպանիան 1887ին չեն, երբ ստորագրուեցաւ առաջին դիւանագիտական թուղթը արեւմտեան Միջերկրականի համար: Վերահաստատուած է Պիրենեան այն սահմանագլուխը որ Լուի ԺԴ.ի կողմէ ջնջուեցաւ 1700ին: Ֆրանսա նորէն երեք սահմանագլուխ ունի... Իտալացիները առաքինութիւն մը ունին.— յարատեւ սպասում: Մուսոլինի յայտարարեց ի լուր աշխարհի,— «Պիտի անցնինք»:

Աւելորդ պիտի ըլլար նիւթը խճողել գերմանական ազդարարութիւններով: Անցողակի յիշենք միայն մէկը, հիթլէրական գլխաւոր օրկանին՝ «Ֆոլքիշէ Պէոպախթէր»ի ազդարարութիւնը, Հիթլէրի ճառէն անմիջապէս առաջ.

— *«Ֆրանսա ժամանակակից Կարթագինէն է ներկայ Հռոմի համար»:*

Այս բոլոր ազդարարութեանց մէջ, իտալական եւ գերմանական թերթերը մէջանկեալ կը յիշեն 1915ի դաշնագիրը, որ հատու զէնք մը դարձած է Հռոմի ձեռքը:

Արդ, ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ ասդին, այս բուռն յարձակողականին առթիւ:

Անշուշտ Փարիզի մամուլը չէր որ պիտի անճրկէր, բանավէճի կամ յարձակողականի մէջ, թէեւ աւելի պաղարիւն կ'երեւայ, ինչպէս երկրին կառավարութիւնը:

Բայց, նոր երեւոյթ մը աչքի կը զարնէ, այս թունաւոր մթնոլորտին մէջ:

Ամիսէ մը ի վեր, Ֆրանսայի քաղաքագէտներ եւ հեղինակաւոր օրկաններ սկսած են տեսութիւններ եւ գիրքեր հրապարակ նետել, արծարծելով Մեծ Պատերազմէն առաջ եւ վերջը կնքուած համաձայնութիւններն ու ծրագիրները:

Ի՞նչ կ'ըսեն այդ գիրքերը: Ի՞նչ բանի կը ձգտին, օրուան այս ժամուն, երբ այնքան թանձրացած է մթնոլորտը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

300,000 ՍՊԱՆԻԱՑԻ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽԻՆ ՎՐԱՅ

— ∞ —

ՆԵՐՍ ՊԻՏԻ ԱՌՆՈՒԻՆ ՄԻԱՅՆ ԿԻՆԵՐԸ, ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ ԵՒ ԾԵՐԵՐԸ

100,000 հոգի կը գիշերեն փողոցներուն մէջ

Ինչպէս հաղորդած էինք, Պարսելոնայի անկումէն վերջը, հարիւր հազարաւոր փախստականներ լեռ ու ձոր ինկած են, ուղղուելով դէպի Ֆրանսա: Նախարարական խորհուրդը շաբաթ օր բացառիկ նիստ մը գումարեց, լուծելու համար այս խնդիրը, որ թէ քաղաքական հանգամանք ունի եւ թէ մարդասիրական: Կիրակի առտու սահմանագլուխ հասան աւելի քան քսան հազար փախստականներ, հաց եւ ապաստան խնդրելով: Առաջին առթիւ ընդունուեցան 13-18,000 հոգի, բաժնուելով զանազան քաղաքներու վրայ: Նախարարական խորհուրդը կարդալով այս առթիւ հասած տեղեկագիրները, որոշեց կարելին ի գործ դնել մարդասիրաբար, որպէսզի կիներ, մանուկներ եւ ծերունիներ սովամահ չմեռնին, բայց թոյլ չտալ որ զէնք բռնելու ընդունակ մարդիկ Ֆրանսա մտնեն: Միեւնոյն ատեն որոշեց դիմել միւս պետութեանց խորհուրդին եւ աջակցութեան:

Կ'ըսուի թէ Խ. Միութիւնը յանձն առած է ընդունիլ 25,000 հանրապետական ռազմիկներ, որոնք մեծ մասով համայնավարներ են. բայց մեծ դժուարութիւններ կը ներկայացնէ փոխադրութեան խնդիրը:

Մեքսիկա *եւս հաւանած է ընդունիլ քանի մը հազար հոգի, բայց փոխադրութիւնը ամիսներ կրնայ տեւել եւ հարիւր հազարաւոր տոլար ծախք պատճառել:*

Սպանիական կառավարութիւնը խնդրած էր որ մաս մը փախստականներ տեղաւորուին հիւսիսային Ափրիկէի ֆրանսական գաղթավայրերուն մէջ, բայց ֆրանսական կառավարութիւնը յարմար չի նկատեր այս ելքը, ապահովութեան տեսակէտով:

Մեծն Բրիտանիա *ըստ սովորութեան մերժեց ու եւ է փախստական ընդունիլ իր կայսրութեան մէջ, եւ յանձն կ'առնէ միայն դրամական օգնութիւն հասցնել մանուկներուն եւ կիներուն:*

Շաբաթ գիշեր մեծ բազմութիւն մը հաւաքուեցաւ Փարիզի գլխաւոր պողոտաներուն վրայ, պահանջելով բանալ սահմանագլուխը, զէնք եւ ռազմանիւթ հասցնել Սպանիա, ներս առնել փախստականները եւն.: Ոստիկանութիւնը միջամտելով ձերբակալեց 500 ցուցարարներ, որոնք յետոյ ազատ արձակուեցան:

Վերջին լուրերու համաձայն, 300,000 քաղաքացիներ եւ առնուազն 5000 վիրաւոր զինուորներ ճամբայ ինկած են դէպի ֆրանսական սահմանագլուխը, ենթակայ ձիւնին, անձրեւին, ցուրտին եւ անօթութեան տառապանքներուն: Շատերը պատառ մը բան կերած չեն Պարսելոնայէն հեռանալէ ի վեր: Պաշարաբարձ կառքեր օգնութեան հասան կէս ճամբան, սակայն հացը այնքան քիչ էր որ շատերը զրկուեցան: Աննկարագրելի է կիներու եւ մանուկներու վիճակը: Շատերը ցնցոտիներ միայն ունին: Սահմանամերձ քաղաքի մը մէջ երբ կարգ մը թղթակիցներ լուսանկար կը քաշէին, սպանիացի քաղաքապետը արգիլեց իր հետեւորդներուն հետ, նախատեց եւ ծեծեց լուսանկարիչները, յետոյ լուսանկարներն ու գործիքները առնելով ծովը նետեց:

Անհամար փախստականներ գիշերը կ'անցընեն լեռներու կամ փողոցներու մէջ: Կը վախցուի որ համաճարակներ ալ ծագին: Քստմնելի պատմութիւններ կը պատմեն Ֆրանսա հասած ականատեսներ: Թղթակից մը կ'ըսէ թէ այսպիսի «ելք» տեսնուած չէր Հրեաներու Եգիպտոսէն փախուստէն ի վեր (իսկ հայկական «ե՞լք»ը...): Կը թուի թէ ամբողջ ազգ մըն է որ լեռ ու ձոր ինկած է: Ֆրանսական սահմանագլուխէն սկսելով վեց քիլոմեթր տարածութեան վրայ ճամբաները խճողուած են փախստականներով, շատերը հետիոտն, կամ էշերու վրայ. Կը թուի թէ այս արտագաղթը պիտի շարունակուի դեռ քանի մը օր: Քաթալոնիայէն հասած փախստականներ կը պատմեն թէ ճամբաները այնքան խճողուած են որ կարելի չէ կառք վարել հակառակ ուղղութեամբ:

... ԵՒ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Մինչ այս մինչ այն, պատերազմը կը շարունակուի: Հանրապետական վարչապետը գերագոյն ճիգեր կը թափէ, ճակատը վերակազմելու համար Կերոնայի մէջ: Ազգայնական բանակը շարունակելով իր յառաջխաղացութիւնը, նոր դիրքեր գրաւեց դէպի հիւսիս: Զօր. Ֆրանքօ սկսած է օգտագործել Պարսելոնայի գերիները, զինուորներուն զէնք բաժնելով եւ միւսներուն ճամբայ շինել տալով: Ազգայնական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ յիմարանոցի մը պատսպարեալներէն շատերը մեռած են անօթութենէն: Նոյն աղբիւրէն կը հաւաստեն թէ հանրապետականները հարիւր հազար մեռեալ եւ վիրաւոր ունեցած են, Քաթալոնիոյ յարձակողականէն ի վեր, մէջն ըլլալով 68,400 գերիներ:

— ∞ —

2 ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ *բացառիկ տուրքի մասին նոր զեկոյց մը հրատարակելով, ելմտական նախարարութիւնը կ'ըսէ թէ գործատէրերը պարտաւոր են տուրքը վար դնել յունուար 23էն ի վեր եղած բոլոր վճարումներուն վրայ, ինչ որ ալ ըլլայ վճարման ժամանակաշրջանը: Կը նշանակէ թէ յունուարի վերջը եղած ամսական վճարումները տուրքի ենթակայ են ամբողջ գումարին համար, եւ ոչ թէ յունուար 23էն ի վեր անցած ժամանակին համար: Բացառիկ տուրքին ենթակայ են նաեւ յաւելուածական ժամերու համար եղած վճարումները:*

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀՈՎԱՆՈՑ ՄԸ ՈՐ ԵՐԲԵՔ ՉԻ ԲԱՑՈՒԻՐ

— • —

Թերթերը կը շարունակեն զարմանազան բաներ պատմել Չէյմպըլէնի հովանոցի մասին:

Փակագիծ մը,— կը կարծեմ թէ շատ աւելի հոսուն նիւթ պիտի ճարէին, եթէ տեսած ըլլայի... Տարազի հովանոցը, ինչպէս պատմական:

Ի՞նչ օգուտ. մէկը վարչապետ է, միւսը՝ վարդապետ: Չէյմպըլէն հովանոցը կօթէն կը բռնէ, ըսել ուզելով թէ՝ տէրն է հսկայական կայսրութեան մը: Իսկ Տարազ՝ մէջտեղէն, որպէսզի չըլլայ թէ ձեռքէն իյնայ կամ յափշտակեն, ինչպէս այս անտէր ժողովուրդին իրաւունքները:

Ահաւասիկ «ամենավերջին» նորութիւնները, վարչապետական հովանոցի մասին.—

Զարաննիներ Չէյմպըլէնի հովանոցը կը կոչեն Մեծն Բրիտանիոյ «սեւ փետուրը», բաղդատելով Գերմանիոյ կեռ խաչին եւ Իտալիոյ խուրձին հետ (փաշիօ):

Չէյմպըլէն ուր որ երթայ, իր հովանոցն ալ միասին է — Կոտէսպէրկ, Միւնիխ, Փարիզ, Հռոմ: Այդ հովանոցը մաս կը կազմէ իր հագուստին, ինչպէս տաբատը կամ գլխարկը: Հովանոցը ամուր պլորուած է եւ երբեք չի բացուիր: Եթէ անձրեւ գայ, վարչապետը ունի ուրիշ երկու անձրեւանոցներ:

Չէյմպըլէնի հովանոցը կ'արժէ 57 շիլին 6 փէնի եւ գնուած է Լոնտոնի Թամըս Պրիկ եւ որդիք վաճառատունէն, որ հովանոցի ամէնէն հռչակաւոր հաստատութիւնն է եւ կը գտնուի Սէյնթ Ճէյմս պալատին մօտ, աւելի քան հարիւր տարիէ ի վեր: Մերի թագուհին եւ լորտ Պոլտուին ալ այս տեղէն կը գնեն իրենց հովանոցները:

Չէյմպըլէնի հովանոցը գնուած է տարիներ առաջ, բայց արձանագրութիւն չկայ վաճառման մասին: Կայ սակայն արձանագրութիւն մը,— հովանոցին ծածկոցը փոխուած է շատ անգամներ: Ծածկոցը սեւ մետաքսէ կերպաս մըն է, ամբողջովին ձեռքով կարուած եւ ագուցուած:

Տակաւին կը կարդամ նկարագրութիւններ՝ հովանոցի կօթին եւ ուրիշ մանրամասնութեանց մասին:

Պրիկս տան ամենաասուղ հովանոցը կ'արժէ 20 անգլիական ոսկի: Չէյմպըլէն վերջին անգամ, Միւնիխի համաժողովութենէն քիչ առաջ աչքէ անցուց գայն եւ ուրիշներ, երբ անձամբ գացած էր ծածկոցը նորոգելու: Բայց նորէն կառչած մնաց իր հովանոցին:

Վարչապետարանին մէջ, Չէյմպըլէնի հովանոցը վերի յարկը, իրեն յատուկ տեղը կը տանին, որպէսզի չըշփոթուի ուրիշ նախարարներու եւ այցելուներու հովանոցներուն հետ:

Այս բոլոր տեղեկութեանց մէջ, մէկ բան գրաւեց իմ ուշադրութիւնս,— հովանոցը ամուր պլորուած է եւ երբեք չի բացուիր:

Ի՞նչ կ'ըսէք, բրիտանական դիւանագիտութեան խորհրդանշանը չի՞ կազմեր այս հովանոցն ալ,— միշտ գոց եւ խորհրդաւոր:

Ի զո՛ւր կը փորձէք բանալ անոր գաղտնիքները, ինչպէս հովանոցին ծալքերը:

Միշտ աչքի առջեւ, բայց միշտ ալ ամուր պլորուած:

Այնպէս որ, երբ դուք արեւի կ'ըսպասէք, անձրեւ եւ կարկուտ կը հոսին ձեր գլխուն: Եւ կը մնաք մէջտեղ:

ՎԱՀԷ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐԸ

— ∞ —

Ոստիկանական վերատեսչութիւնը հետեւեալ զեկոյցը հրատարակեց երէկ.—

Համաձայն 1938 նոյեմբեր 12 թուակիր հրամանագրին տրամադրութեանց, այն օտարականները որոնք առեւտուր մը կամ ճարտարարուեստ մը ի գործ կը դնեն, այսինքն անոնք որոնց ինքնութեան թուղթերուն «արհեստ»ի բաժնին տեղ նշանակուած է իրենց հանգամանքը, պարտաւոր են առեւտրականի առժամեայ տոմսեր (քարթ տը քոմէրսան) ունենալ: Այս տոմսերը ձրի պիտի տրուին, կանոնաւորելու համար կացութիւնը այն օտարականներուն որ կը բնակին Փարիզ կամ Սէնի նահանգը: Պէտք է դիմել ոստիկանութեան կեդրոնը, հիւսիսային - արեւելեան սրահ, մուտքը՝ է սանդուղէն:

Որպէսզի երկար սպասելու չստիպուին, դիմումները կատարել հետեւեալ կարգով.—

Յունուար 30էն փետրուար 11 պէտք է դիմեն այն օտարականները որոնց մականունները կը սկսին Ա եւ Պ տառերով. փետրուար 13էն 25՝ Ս-Էֆ, մարտ 13էն 25՝ Էլ-Օ, մարտ 27էն 8 ապրիլ՝ Փէ-ԷՍ, ապրիլ 11էն 22՝ Թէ-ԶէՏ:

Դիմողները իրենց ինքնութեան թուղթէն եւ երկու լուսանկարներէ զատ (քաշուած աջ կողմէն, ականջը երեւալու պայմանով), պէտք է միասին առնեն հետեւեալ թուղթերը.—

1. *Սէնի առեւտրական սենեակին արձանագրութեան յայտարարութիւնը:*

2.— 1938*ին գանձելի տուրքերու ազդարարութիւնը, ճարտարագործական եւ առեւտրական տուրքերու վճարման հաստատագրով: Եթէ այդ ազդարարութիւնը չէ եղած, պէտք է ներկայացնել հարկահաւաք վարչութեան ուղղած ցուցակը, 1938ին վճարելի առեւտրական եւ ճարտարագործական տուրքերու մասին:*

3. *Իրենց առեւտրական արտօնագիրը (փաթէնթ):*

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎԵՐԵԼՔԸ

— ∞ —

«Եթէ պէտք ըլլայ կրնանք 5000 օդանաւ գնել վաղը»

— ∞ —

Ելմտական նախարար Պ. Փոլ Ռէնօ ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ շաբաթ գիշեր, երկրին ելմտական եւ տնտեսական վերակազմութեան մասին, գոհացուցիչ գտնելով հրամանագիր - օրէնքներու երկամսեայ գործադրութեան արդիւնքները: Ըսաւ թէ թոններով ոսկի վերադարձած է արտասահմանէն. այնպէս որ Ֆրանսա կրնայ 5000 օդանաւ գնել ամենավերջին դրութեամբ, եթէ հարկ ըլլայ: Բայց եւ այնպէս, հակառակ ազգային գործունէութեան բոլոր ճիւղերուն մէջ նշմարուած վերելքին, ամենախիստ խնայողութիւններ պիտի կատարուին հանրօգուտ շինութեանց մէջ, որպէսզի կարելի ըլլայ նախապատուութիւն տալ օդանաւե-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՆԱԽԱԳԱՀ ԻՍՄԷԹ ՍԿՍԱՒ ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄԻ

Մօտ 15 կուսակալներ փոխուած

Իրաւունք ունէին անոնք որ ներքին նախարար Շիւքրիւ Գայայի պաշտօնանկութիւնը սկիզբը կը նկատէին լայն մաքրագործումի մը։

Հազիւ տեղաւորուած, Իսմէթ Ինէօնիւ եւ իր ներքին նախարարը՝ Տոքթ. Րէֆիք, սկսան կարեւոր փոփոխութիւններ կատարել։ Եւ ամէնէն առաջ մաղեցին կուսակալները եւ գայմագամները, որովհետեւ ասոնք միայն պետական վարիչներ չեն, այլեւ միաժամանակ քաղաքապետ եւ Հալք կուսակցութեան ներկայացուցիչ։

Քանի մը տարի առաջ, ամբողջ իշխանութիւնը կեդրոնացնելու համար, Աթաթիւրք ջնջեց Հալք կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարի եւ նահանգային ներկայացուցչի պաշտօնները եւ միացուց կառավարութեան։ Ներքին նախարարը ի պաշտօնէ եղաւ կուսակցութեան ընդհ. քարտուղար, կուսակալները եւ գայմագամներն ալ՝ նահանգային եւ գաւառակի ներկայացուցիչ։ Միւս կողմէ, ընդունուեցաւ նոր օրէնք մը որով քաղաքապետական - թաղապետական գործերն ալ կը միացուին կուսակալներու եւ գայմագամներու պաշտօնին։

Աւելցնեմ որ, ըստ օրինի օրուան վարչապետն ալ միաժամանակ կը դառնայ կուսակցութեան գործօն նախագահը, կամ կանոնական բացատրութեամբ՝ փոխ-նախագահը։ Իսկ Հանրապետութեան նախագահը պատուակալ կամ առաջին նախագահն է։ Այնպէս որ, Իսմէթ Ինէօնիւ երբ անցեալ տարի նետուեցաւ վարչապետութենէն, մեքենաբար զրկուեցաւ նաեւ Հալք կուսակցութեան գործօն նախագահութենէն։

Ինչպէս կը տեսնուի, Ներքին Նախարարութիւնը, կուսակալութիւնը, գայմագամութիւնը եւ աւելի վար պաշտօնները ունին ոչ միայն կառավարական, այլեւ թաղապետական եւ կուսակցական կարեւորութիւն։ Երեք պաշտօն՝ մէկ հոգիի վրայ կեդրոնացած։ Ահա թէ ինչո՛ւ, Հանրապետութեան նախագահ ընտրուելուն պէս, Իսմէթ ձեռնարկեց տիրանալու այս կարեւոր մեքենային եւ ամէնէն առաջ վռնտեց Շիւքրիւ Գայան։

×

Աւելորդ է մէկիկ մէկիկ յիշել խոշոր փոփոխութիւնները. միայն ըսենք թէ մինչեւ հիմա 10—15 կուսակալներ փոխուած են, անկարեւոր վայրեր ղրկուելով կամ ուղղակի կախակայուելով։ Անոնց մէջ ամէնէն կարեւորը՝ Պոլսոյ կուսակալ - քաղաքապետ Մուհիտտին Իւսթիւնտաղն է, մարդը որ 13 տարիէ ի վեր քաղաքապետ էր, 8 տարիէ ի վեր ալ՝ միաժամանակ կուսակալ։

Ժամանակին մանրամասնօրէն պարզած եմ Մուհիտտինի բացառիկ ու խորհրդաւոր դիրքը եւ մանաւանդ Աթաթիւրքէն վայելած հզօր աջակցութիւնը, շնորհիւ իր զեղանի աղջկան որ «աչքի լոյսն» էր նախագահին, ամբողջ տարիներ, այսինքն մինչեւ մեռնիլը... Նախարարներ, իրարու յաջորդեցին, բայց ոչ մէկը համարձակեցաւ դպչիլ անոր։ Վարչապետ Իսմէթ քանի մը անգամ ծրագրեց երեսփոխան ընտրել զայն եւ այս ձեւով հեռացնել, բայց միշտ հանդիպեցաւ իգական ամենազօր շանթարգելին։

Հիմա, Աթաթիւրքի մահէն յետոյ, ահա այս ամենազօր կուսակալն է որ կը նետուի՝ «տեսնուած պէտքին վըրայ», ինչպէս կը յայտնէ նախարարական խորհուրդի Նոյ. 29ի որոշմնագիրը, վաւերացուած նաեւ նախագահէն։ Ասիկա արդէն պաշտօնանկութիւն է, հրապարակային պատիժ։ Որովհետեւ, մինչ միւս կուսակալներէն ոմանք ուրիշ պաշտօնի կը կոչուին, Մուհիտտին ուղղակի կը դրուի «նախարարութեան հրամանին տակ», այսինքն բաց կը մնայ։

Դէպքը յատկանշական է բազմաթիւ տեսակէտներով։ Նախ կը ցուցնէ թէ Իսմէթ վճռած է ցրուել հաւատարիմներու եւ պնակալէզներու խմբակը զոր կազմած էր Աթաթիւրք, միահեծան պարձնելու համար իր կամքը։ Եւ որովհետեւ Պոլիսը Թուրքիոյ իրական մայրաքաղաքն է, բնականաբար ամէնէն զօրաւոր հարուածը պիտի տար անոր վարիչին։

Երկրորդ, անգամ մըն ալ երեւան եկաւ թէ Թուրք ժողովուրդը ի՛նչ կը խորհի Աթաթիւրքի եւ անոր հիմնած վարչաձեւի մասին։

Առաջ՝ ժողովուրդը ձայն չէր հաներ վախէն, որովհետեւ կը տեսնէր թէ դատարանէ դատարան կը քաշկռտուին բերան բացողները, ինչպէս հիմա դիտել կու տայ ծանօթ օրագրող Գիւրհան Ճահիտ։

«Նոր կուսակալը կ'ըսէ թէ զոհունակութեամբ պիտի ընդունի լրագրողներու քննադատութիւնները։ Երբ աչքէ անցընենք Պոլսոյ լրագրողներուն եւ կուսակալին միջեւ հիմա տեղի ունեցած վէճերը, որոնք միշտ մինչեւ դատարան գացած են, կը տեսնենք թէ բոլոր վէճերը ծագած են երկրին կարեւոր մեծ պահանջէն կամ վարչական ակներեւ սխալէ մը» (Սոն Փոսթա, 6 Դեկտ. 1938)։

Օրինակ մը տուած ըլլալու համար, յիշեցնենք թէ Թուրքերէն «Թան»ի խմբագրական քարտուղար եւ քաղաքապետական ժողովի անդամ Էթէմ Իզզէթ դատարան քաշուեցաւ եւ ըստիպուեցաւ յետս կոչում ընել, նըւաստանալ, բանտարկութենէ ազատելու համար։ Եւ ըրածը անմեղ բան մըն էր. կը հարցնէր թէ ո՞ւր հալեցաւ Ենաֆ դրամատան կէս միլիոն ոսկին...

Հիմա, երբ անսասան կուսակալը ոչ եւս է, լեզուները քակուած են մասամբ։ «Թան» թերթը կը գրէ թէ նախորդ կուսակալը դատարան պիտի քաշուի՝ հաշիւ տալու համար իր ըրած անկանոնութեանց մասին, որոնց մէջ է նաեւ Բանկալթիի հայկական գերեզմանատան յանցուածական կողոպուտը։ Հեղինօրէն կ'աւելցնէ թէ Դեկտեմբերի կանխիկ ամսականը (1200 ոսկի) չպիտի տրուի անոր, որովհետեւ պաշտօնանկութեան հրամանը հաղորդուած է Դեկտեմբեր 1ի առտուն, երբ դեռ գործի սկսած չէր։

Աղդէն, տասնեակներով անձեր դիմած են նոր կուսակալ Տոքթ. Լիւթֆիին, յայտնելով թէ Մուհիտտին անիրաւած է զիրենք։ Ի միջի այլոց դիմած են օթօպիւս բանեցնողները, որոնց խնդիրը այնքան աղմուկ տեղի տուաւ ամէն առաջ, իբրեւ կատարեալ ու վրան բաց գայթակղութիւն մը։ Յիշեցնեմ որ այդ ժամանակ Անգարայէն քննիչներ եկան Պոլիս եւ պատրաստեցին 700 էջնոց տեղեկագիր մը։ Եւ սակայն, տեղեկագիրը քնացաւ գզրոցներու մէջ։ Երբ ներքին նախարարն էր Շիւքրիւ Գայան, որուն հաճոյքի ընկերներէն Սապուր Սամիի շուրջը կը դառնար խնդիրը, եւ նախագահը՝ Աթաթիւրք որ դեռ մոռցած չէր Մուհիտտինի աղջկան շնորհները, ոչ թէ տեղեկագիր, մարդ անգամ կրնար քնանալ...

Հիմա, թերթերը կը գրեն թէ այդ տեղեկագիրը «արթնցած» է եւ շուտով նկատի պիտի առնուի։ Աւելցնենք որ, օթօպիւսի խնդրին առթիւ Սապուր Սամին դիմակազերծ ըլլալուն համար, «Թան»ի խմբագրապետ Ահմէտ Էմին դատապարտուեցաւ տուգանքի եւ բանտարկութեան։

×

Բայց միայն այս հաշիւը չէ որ պիտի հարցնեն։ Անդին կան արդիական գերեզմանատան խնդիրը, Ենաֆ դրամատան թալանը, կաթի գործը, եւայլն։ Իսկ «Ճումհուրիէթ» կը գրէ թէ Մուհիտտին անցեալ տարի պատասխանած չէ անգամ Առողջապահական նախարարութեան կողմէ ժանտախտի համաճարակի մասին եղած դիտողութեան, այլ 4000 ոսկի դրպանելով Եւրոպա մեկնած է զուարճանալու։

Եւ դեռ ի՛նչ մերկացումներ պիտի ըլլան, երբ դատի կանչուի նախորդ կուսակալը։ Թուրքիոյ մէջ այսպէս են. երբ իշխանաւորը ուժեղ է՝ կը գովեն, երախտագիտութիւն կը ձօնեն։ Ինկա՞ւ, արդէն կը սկսին յայտնել բուն իրողութիւնը։ Իսկ Մուհիտտին սպարզ իշխանաւոր մը չէր, այլ երկրին խորհրդանիշը։

×

Ասկէ առաջ գրած էինք թէ Իսմէթ դիտմամբ ներքին նախարարութեան կոչեց Րէֆիքի նման խեղճ մարդ մը։ Նպատակն էր վրէժ լուծել Աթաթուրքէն, որ անցեալ տարի իրեն յաջորդ կարգեց Ճէլալ Պայարի նման ողորմելի սեղանաւոր մը, ինչպէս նաեւ Շիւքրիւ Գայայէն որ շատ նեղեց զինքը։

Վրիժառութեան նոյն ձեւը՝ Պոլսոյ կուսակալութեան պարագային։ Ըստ կանոնի, Մուհիտտինի պէտք է յաջորդէր Անգարայի կամ Իզմիրի կուսակալը, որոնք առաջին կարգի կուսակալներ են։ Արդէն, քանի մը տարիէ ի վեր խօսք կար թէ Անգարայի կուսակալ Նէվզատ Պոլիս պիտի փոխադրուի նոյն պաշտօնով։ Եւ սակայն, բերուեցաւ նշանաւոր անծանօթ մը՝ Մանիսայի կուսակալ Լիւթֆի Գըրտար։ Մարդ մը որ քաղաքային ասպարէզին չի պատկանիր եւ վարչական փորձառութիւն չունի, քանի որ բժիշկ է եւ այս հանգամանքով վարած է միայն առողջապահական պաշտօններ։

Այնպէս որ ժողովուրդը պայչահար եղաւ, երբ իմացաւ որ այդ անծանօթ խեղճ բժիշկը պիտի վարէ ահագին Պոլիսը, որուն միայն քաղաքապետական պիւտճէն 7 միլիոն ոսկիի կը հասնի։ Ինչո՞ւ այս տարօրինակութիւնը — պարզապէս վրէժ լուծելու համար։ Տարիքոտ բժիշկ մը՝ ներքին նախարար ու Հալքի ընդհանուր քարտուղար, խեղճ բժիշկ մըն ալ՝ Պոլսոյ կուսակալ, քաղաքապետ եւ կուսակցութեան ներկայացուցիչ։ Իսմէթն է որ կ'ընէ այս բոլորը, մաքրելու համար հրապարակը։ Իսկ ժողովուրդը, համաձայն վարչաձեւի պարտադրանքին, ստիպուած է իբրեւ փրկիչ ընդունիլ երկու բժիշկներն ալ։ Անոր կ'ոյլատրուած է միայն գանգատիլ զացողներէն, ի հարկէ շատ անմեղ ձեւերով, միայն անձի յատուկ թերութեանց համար։ Ապա թէ ոչ, ներելի չէ որեւէ դիտողութիւն ուղղել վարչաձեւին։

×

Վերջացա՞ւ Պոլսոյ շարժը։ Դեռ ծայրն ենք ծրարոց։ Քաղաքապետէն յետոյ պաշտօնանկ ըրին փոխանորդ Էքրէմը։ Հասկնալու համար շնորհազրկումին կարեւորութիւնը, նկատի ունենալու է որ Էքրէմ դեռ երկու տարի առաջ պետն էր Շիւքրիւ Գայայի մասնաւոր դիւանին, այսինքն անոր գլխաւոր խորհրդականը։ Պոլսոյ մէջ ալ անոր հաճոյքի ընկերն էր, նշանաւոր Սամուր Սամիի հետ։ Երբ նախորդ ներքին նախարարը Պոլիս կուգար, այս երկուքին եւ քանի մը ուրիշներու հետ կը սարքէր ամէն տեսակ շուայտ խրախճանքներ...

Ահա թէ ինչո՛ւ ան ալ կրեց հարուածը, երբ ըստ կանոնի կրնար պաշտօնավարել տակաւին, իբրեւ հազիւ երկու տարուան փոխ-քաղաքապետ։

×

Ուրիշ յատկանշական փոփոխութիւն մը։ Պոլսոյ ոստիկանական ընդհանուր տնօրէն Սալիհ Գըլըճ Զօրում ղրկուեցաւ իբրեւ կուսակալ։

Իբրեւ մարդ՝ ծանօթ չէ այս երիտասարդ սպան. բայց քեռորդին է Այնթապի հռչակաւոր երեսփոխան Գըլըճ Ալիին, եւ ասիկա կը բաւէ կըշիռ տալու իր անձին ու մանաւանդ շնորհազրկումին։ Որովհետեւ, Գըլըճ Ալին մէկն է այն երեք «Ալի»ներէն (միւսները ներկայ հանրօգուտ նախարար Ալի Ճէթին Գայա եւ երեսփոխան Նէճիպ Ալի), որոնք տարիներով մարդ կախեցին, իբրեւ Անկախութեան Ատեանի սիւները։ Ասկէ զատ, Գըլըճ Ալի շունի նման կը հետեւէր Աթաթիւրքին, միշտ մօտը դրած արձանակի բլթակին վրայ։ Եւ այս՝ ամէն տեղ ու ամէն վայրկեան, ցերեկ թէ գիշեր։

Արդ, քեռորդին նետել Պոլսոյ ոստիկանական տնօրէնի կարեւոր եւ մանաւանդ իւղոտ պաշտօնէն, կը նշանակէ հարուածել քեռին եւ անոր վրայէն Աթաթուրքը։ Որովհետեւ, տարիներ շարունակ, Գըլըճ (սուր) իսկապէս եղաւ հատու սուր մը, որուն առջեւ բաց էին բոլոր դուռները։ Պարզ քարթ մը՝ եւ արդէն ուզուած պաշտօնը կուտային ներկայացնողին։ Հիմա՝ ինքը Գըլըճն անգամ չի զօրեր, բթացած է, եւ ահա քեռորդին Զօրում կը չպրտեն։

Վերջացա՞ւ մաքրագործման շարքը։ Ո՞վ ըսաւ։

ԴԻՏ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳՐԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

Եղիա Տէմիրճիպաշեանի մասին

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ե. Տէմիրճիպաշեան իբրեւ բանաստեղծ, առեղծուած մըն է, որովհետեւ միշտ վարակուած է «մութին հըրայրք»ով։

Դասախօսը կ'ընդունի որ Եղիա գերագոյն յոյզերու ընդունակ, կենդանի «Եւողեան քնար մըն է». բայց ճակտի քրտինքով հաց ճարելու մտահոգութիւնը, որ ամէն հայ գրագէտի պատուհասը եղած է, խաթարած է նաեւ Եղիայի ազնուագոյն խառնուածքը եւ զինքը հարկադրած է մսխելու իր քերթողական տաղանդը աւուր պատշաճի ձօներու եւ ճղճիմ նիւթերու շուրջ։ Եւ որովհետեւ անիկա գըրած է յաճախ ոչ այնքան գիտակից ճիգերով, այլ տարերային մղումով, իր բանաստեղծութեանց ձեւը եւ լեզուն ալ չէ զգեցած հմայիչ տարազ եւ երբեմն այլանդակ խառնուրդ մը եղած է ծանր գրաբարի եւ կոշտ ռամկօրէնի բառերու եւ դարձուածքներու։ Աւելի վերջերը, կեանքի հատնող տարիներուն միայն Եղիայի բանաստեղծութիւնը առած է [illegible] մը, խորքով եւ ձեւով ալ, թէեւ միշտ անկապ ու ծփուն զգայութիւններով թաթաւուն, որովհետեւ իր բոլոր գործերուն մէջ ալ պակսած է տիրապետող գաղափարը եւ կամ մտածումի եւ զգացումի հետեւողականութիւնը։ Վերջ ի վերջոյ կը հանդիպինք իր մօտ անհաւասարելի գեղեցկութեամբ չքեղ տողերու, բայց ոչ ամբողջական, կատարեալ քերթուածներու։

Գ.— Եղիայի հրապարակագրութիւնն ալ տուժած է նոյն անկապ, ոստոստուն, յեղյեղուկ նիւթերու ընտրութեամբ եւ նոյն անփոյթ ու անծրագիր գրելակերպէն։

Ան դիւրին ու յորդ արտադրող մը եղած է, որովհետեւ ինքն իրեն կ'արտօնէ անսանձօրէն նետուիլ իր նիւթին մէջ, մոլորիլ քմընտի շեղումներով, փոխանակ ենթարկելու իր մտածումը տրամաբանական եւ կարգապահ աշխատանքի։ Ինք ալ, ընթերցողներն ալ նորոգամիտ եղած են այդ անիշխանական գրչախաղարկութեան։

Դասախօսը համադրելով Եղիայի գրականութեան բոլոր տարրերը, կը գտնէ որ հոս կը պակսի կանխորոշ ու հետապնդուած ծրագիր մը՝ ընկերային, բարոյական, գրական կամ իմաստասիրական։

Կարելի չէ անոր գրականութիւնը ոչ մէկ գրական սեռի տակ դասակարգել եւ ոչ ալ նոր գրական ուղղութեան մը հիմնադիրը ու նախատիպարը նըկատել։ Վերջ ի վերջոյ իբրեւ ամբողջութիւն, Ե. Արմէն կը գտնէ որ Եղիայի գրական գործը չի տոկար քննադատական լուրջ վերլուծումի մը։ Իր խայտաբղէտ արտադրութեան մէջ ցանցնուած հատուկտոր գեղեցկութիւնները, մտածումի գոհարները, ոճի փայլատակումները բաւական չեն փրկելու անյարակից, անհաւասարակշիռ, խճողումով ու բանդագուշանքով զեղուն իր գործը։

Դասախօսը աւելի խստօրէն կ'արտայայտուի, երբ կը բանաձեւէր կարծիքը Եղիայի ձգած ազդեցութեան մասին։ Ըստ իրեն, դժբախտաբար Եղիայի գրականութիւնը քառորդ դար եւ աւելի ջլատիչ, ախտավարակ ազդեցութիւն մը թողած է Թրքահայ բանաստեղծութեան, մտաւորական թեան վրայ։ Եղիայի գրելու, մ լու, ապրելու կերպը նկատուած է մասսունի վայել ու ինքնատիպ, ուած են իր այլանդակութիւնն «Իր գրականութիւնը ամէնէն վ կարներէն մին եղած է»։

Ու դասախօսը կ'եզրափակէ — ունեստի պսակ քաղե՞լ է եղերա լալկան ողբին թունաւոր հա ժողովուրդը օրրել, թմրեցնել, այդ ժողովուրդը, հայ ժողով առաւելապէս պէտք ունի առոյ չնփորներու գօչիւնով զրահ ոտքի կանգնելու, իր գերութենէն ազատագրուելու առիւծի խոյանքի մար»։

Դասախօսութիւնը առիթ ընծ կարծիքներու չահեկան փոխանակ թեան մը։

Բոլոր թեր ու դէմ արտայայտ թիւնները ինչպէս նաեւ դասա վճիռները շատ աւելի համոզկեր ը լային, եթէ հիմնուէին Եղի բերուած բազմազան հատուածնե եւ իր գործէն առնուած բնորոշ րու յիշատակութեան ու ընթեր վրայ։ Դժբախտաբար Ե. Արմէն ուսումնասիրութեան զգալի պակ անբաւականութիւնն էր մէջբեր լ ու ու լայն քաղուածներու որոն յին ապացուցանելու յայտնուա տեսակէտները, կամ ի յայտ բե գոհարն ու աւազը, միջուկն ու կը այն արտակեդրոն մարդուն, յի գրական բերքին։

Քանի մը վկեր՝ յայտնուած կ ծիքներէն.—

Վահան Գույումճեան, իր դպրոց կան յուշերուն ապաւինելով հա տեց այն հմայքն ու ազդեցութ որ Եղիա ի գործ կը դնէր իր եր Թրքահայ նորաշարք ուղեղնե վրայ։

Փ. Սանասար.— «Եղիան բնակ եւ հաւասարակշիռ էակ մը չէ եւ իր գործն ալ պէտք չէ վերլուծել գնահատել իբրեւ առողջ ու ներ նակ գրագէտի մը գործը, այլ հ գի մը։ Իր գրական արտադրութ ները ախտանշաններ են այսպէս անդամին խառնուածքի մը եւ այդ՝ ուշագրաւ են։ Մ Եղիան բնորոշիչ երեւոյթն է շրջանի մը եւ միջավայրի մը եւ կը ծառայել բացատրելու այդ ժամա կաշրջանի հոգեբանութիւնը։ Հե րքրական հարց է քննել թէ ինչ ծաններու վերագրելի է անհա Եղիայի մը բացառիկ հմայքը»։

Կ. Ուշագլեան.— «Եղիայի հա որ կը բացատրուի մեծ մասով իր րելու, մտածելու եւ գրելու նոր թեամբ եւ տարօրինակութեամբ։ որ ընդհանուր գծէն դուրս կ'ելլ շարութիւն կը հրաւիրէ։ Ժամա մը թոթէմը եղաւ ան։ Եղիայի գոր անծանօթ ենք հիմնովին։ Յարմար տի ըլլար եթէ Հայ Գրագէտներու րեկամներու միութիւնը Եղիայի ւիրուած հատոր մը լոյս ընծայէր ամփոփուէին իր բազմածալ գրա նութեան ամէնէն մնայուն, արժէ ւոր, իր տաղանդը բնորոշող հա ուածներ։

Կ. Փոլատեան.— Ե. Արմէն ան եւ անարդար եղաւ Եղիայի հանդէ անոր գործը նկատի առած ըլլ այն կանխակալ մտահոգութեամբ ի՞նչ գրական ազդեցութիւն թող ատքերու վրայ, օգտակար եղա՞ծ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Եւ վաղո՞ւց ես դու այստեղ, ընդհատեց նրան Թագուհին կասկածոտ եղանակով, վախենալով, կարծես, որ դայեակը լսած լինի իւր վշտերը մատնող մի որեւէ խօսք կամ հառաչանք։

— Հէնց որ արեւը սարի ետին անցաւ։

— Իսկ ես պատուիրել եմ, որ ոչ ոք իմ միայնութիւնը չխանգարէ։

— Այո՛, Մեծափառ Տիկին, քո պատուէրը ես զանց անել չէի համարձակիլ, բայց օրը տարաժամել էր եւ քամին բարձրացել, դու կարող էիր մրսել, եկայ յիշեցնելու որ դղեակը վերադառնալու ժամանակ է։

— Յիշեցնե՞լ, ի՞նչ է նշանակում այդ, Սեդա, կէս զարմացած եւ կէս բարկացած հարցրեց Թագուհին։

Բարի դայեակը շփոթեցաւ։ Նա իրաւունք չունէր ասել Թագուհուն այն ամէնը, ինչ որ ինքը ճշմարտութիւն էր համարում։ Նա զգաց իւր սխալը, ճնշուեցաւ եւ իւր քաղցր աչքերը կարծես թաքնուեցան արդէն կկոցուած փոսիկների մէջ. մի թեթեւ շառագոյն փայլեց իւր դալկացած այտերի վրայ, ինչպէս ձմեռուան տժգոյն արշալոյս, որ զարկում է ձիւնապատ ժայռին։ Բայց իւր անոյշ ժպտով, որից անբաժան էր մայրական խանդն ու գորովը, նա ծածկեց շուտով իւր ներքին ճնշման արտաքին պատկերը։ Թագուհու լուրջ եւ անթարթ հայեացքը, որ տակաւին սեւեռած էր իւր վըրայ եւ դեռ, կարծես, բացատրութիւն էր պահանջում իրանից, իւր այդ քաղցր ժպտի շնորհիւ հետզհետէ մեղմացաւ. Սեդան համարձակութիւն առաւ խօսելու։ Եւ իրաւ, չէ՞ որ նա սիրում էր Թագուհուն եւ նրա գաղտնիքներն իմանալու համար չէր որ հետեւում էր նրան, այլ պահպանելու նրա թանկագին առողջութիւնը, որի վրայ դողում էր ինքը, իբրեւ ողեգորով մայր։ Միթէ՞, արդարեւ, անկեղծ սիրոյ այս արտայայտութեամբ նա մի յանցանք էր գործում։ Հարկաւ ոչ, ուստի եւ հաստատուն ձայնով պատասխանեց.

— Եկայ յիշեցնելու, որ ցուրտ է եւ Թագուհին կարող է մրսել։

— Այդ ես ինքս կարող էի իմանալ, նկատեց Թագուհին։

— Ոչ, Թագուհի, երբ դու ընկղմում ես տխուր մտածմունքների մէջ, այլեւս չես զգում թէ՝ ի՞նչ է կատարւում քո շուրջը...։

— Սեդա, մայր Սեդա, դու զառանցում ես, ընդհատեց Թագուհին զարմացմամբ։

— Այդպէս է, իմ սիրելի Թագուհի, կրկնեց Սեդան աւելի հաստատ ձայնով,— անցեալ օրը սաստիկ տեղատարափի ժամանակ ամէնքը քաշուել էին տուն, նոյնիսկ դղեակի առաջ ոչ մի պահնորդ չէր երեւում, իսկ դու դարձեալ ճեմում էիր այստեղ. կարծես գարնան օդեր լինէին եւ դու մեր [illegible] իւր դշխոյական հպարտութիւնը իւր ինկ ստորադրեալների ձեռքով։

Այս մտքերը վայրկենապէս վրդովեցին Թագուհու սիրտը. բայց նա իւր յուզմունքը ծածկելով՝ մեղմ ձայնով հարցրեց.

— Սեդա, ո՞վ ասաց քեզ թէ Թագուհին ընկղմում է տխուր մտածմունքների մէջ, եւ թէ այդպիսի ժամանակները նա չէ իմանում, թէ ի՛նչ է կատարւում իւր շուրջը։

— Ոչ ոք, իմ սիրելի Տիկին, այդ ես ինքս եմ տեսնում։ Սեդան պէտք է կոյր լինի, որ իւր Տիրուհու դէմքի մշտական թախիծը եւ նրա ճակտի տըխուր կնճիռները չտեսնէ... Վաղուց, վաղուց գիտէի թէ ի՛նչ վիշտ է կըրծում քո ազնիւ ու բարի սիրտը, բայց ոչինչ չէր համարձակւում ասել քեզ, որովհետեւ գիտէի, որ քո ցաւերի մասին խօսելով՝ միայն քնքոյշ սիրտդ պիտի վշտացնէի, առանց սակայն իմ Թագուհուն մի օգուտ տալ կարողանալու։

Թագուհու սիրտը շարժուեցաւ։ Նախկին կասկածոտ մտածմունքները տեղի տուին յանկարծ մի վստահութեան, որ կարծես հէնց այդ րոպէին ծնուեց իւր մէջ դէպի բարի դայեակը. Նրա ձայնի մէջ նա այնքան անկեղծութիւն ու գորով գտաւ, որ նրան թուաց թէ՝ իրան հետ խօսողը հարազատ մայրն է եւ ոչ իւր սնոտուն։

Բայց եւ այնպէս ոչինչ չպատասխանեց. այլ լուռ եւ մտախոհ բարձրացաւ բազմոցից, եւ ուղղուելով իւր սէգ ու վայելուչ հասակի ամբողջ վեհութեամբ, նայեց դայեակի վրայ քաղցր եւ վստահութեամբ լի աչքերով։ Այդ րոպէին նա կը ցանկանար լսել նրանից ամէնը, ինչ որ նա գիտէր՝ իւր վշտերի մասին, կը ցանկանար ըստուգել նորից այն բոլորը, ինչ որ վաղուց եւ աւելի ստուգութեամբ յայտնի էր իրան։ Բայց իւր դշխոյական հըպարտութիւնը չէր ներում իրան այդ թուլութիւնը, նա մինչեւ այժմ ոչ ոքի հետ չէր խօսել այդ մասին, ըսմն եւ դայեակի հետ չէր խօս բայց կը ցանկանար որ սա ինքը ւէր խօսել, առանց իրանից հրա ւանելու։

Սեդան չհասկացաւ Թագուհու ու մտախոհ հայեացքի նշանակու նը. նրան թուաց թէ իւր համար խօսքերից վշտացել է նա արդէն. տի եւ Թագուհու հայեացքից խու փելու համար շտապեց վերցնել եւ գել նրա ուսերին պերճ սամուրեն որ Թագուհու բարձրանալու ժամա սահել, ընկել էր բազմոցի վրայ։

— Դրա համար դու արդէն անց ես տարիքդ, մայր Սեդա, ո՞ւր են նաժիշտները... հարցրեց Թագու մեղմութեամբ։

— Օ՛, թող տուր որ միայն ես տայեմ քեզ, իմ քաղցր, իմ անն Թագուհի. մի՞թէ Սեդան պառաւ այնքան, որ այլեւս ոչ մի բանի պ տանի լինել չէ կարող։

— Մայր Սեդա, այդ չէի կամեն ասել...

— Թէ՞ իմ ներկայութիւնը հաճ չէ Թագուհուն։

— Սեդա, դու ինձ ընդհատում

(Շար.)

թէ ոչ եւ կամ ինչ իմացական տարրեր կը բովանդակէ։ Ամէն գրող ինքնուրոյն երեւոյթ մըն է, գրական խառնուածք մըն է, իր սեփական ներքին ստամաբանութեամբ, եւ ջանալու է հասկնալ, բացատրել ու փնտռել նոյնքան գրականը, արժէքաւորը որքան բացասականն ու անպէտը։ Գործը քննելու է ինքն իր մէջ, անկախ իր թողած ազդեցութիւնէն, ինչպէս Կէօթէի «Վէրթէր»ը նկատի կ'առնուի այսօր, թող որ կասկածելի է թէ Եղիա կրցած է փտանդաւոր վնասակար ազդեցութիւն մը թողուլ միտքերու վրայ»։

Գ. Տառուրեան.— Դասախօսը Եղիայի Նժարին մէկ թաթը ծանրաբեռնելէ վերջ, իր դատակնիքով, պարտաւոր էր անոր գործէն ընտրուած գեղեցկագոյն ու խորազգաց հատուածներով լեցնել հակադիր թաթը, որպէսզի պատկերը ամբողջական ըլլար ու արդար, թերեւս այն ատեն Եղիայի մասին մեր տպաւորութիւնը հիմնովին տարբեր եւ աւելի ճշգրիտ ըլլար։ Դասախօսին չափ, Եղիան ինքն է որ այս իրիկուն խօսելու էր մեզ իր գրուածքներուն մէջէն։

Ս. Միլտոնեան.— Արդա՞ր է այնքան կարուկ ու վճռական չեչտով Եղիայի գործը լիովին բացասել, երբ տասնուայն քառորդ դար այնքան լուրջ, յանկմաց խորհողներ, մինչեւ իսկ յայտնի գրագէտներ ընդունած են իր տաղանդը եւ ճաչակած իր գրականութիւնը, մինչեւ իսկ ինք դասախօսը իր նրբմնի գրութեանց մէջ չէ՞ ընդգծած տաղանդը՝ Եղիայի մէջ, ինչո՞ւ այժմ իր անողոք դատավճիռը․․․։

Մխիթարեան.— Կարելի չէ պահանջել որ ամէն գրող անկոխ գետիններէ անցնի, կամ սեռի մը, դպրոցի մը հիմնադիրը ըլլայ. գրական սեռեր եւ դպրոցները քիչ են արդէն, արժանիքի չափանիշը այն է թէ իւրաքանչիւր գրող ի՞նչ ինքնատպութիւն, ինչ անհատական գիծ ու գոյն կը բերէ իր մշակած նիւթերուն մէջ»։

Արտայայտուեցան նաեւ Մելիտոսեան, Փիրանեան, Կիւմիւշեան։

Դասախօսը եզրափակեց այսպէս.

— Անտարակոյս Եղիայի քով անուրանալի է բնածին հզօր իմացականութիւն մը, գրեթէ հանճար մը, բայց կաշկանդուած հիւանդագին խառնուածքի մը։ Ամէն անգամ որ այդ իմացականութիւնը պահ մը կրցած է ձերբազատուիլ ախտագին իր գետնէն, Եղիա տուած է մտածումի դոհարներ, գգացումի ներզօր ստրուններ, բայց ափսոս, անմիջապէս իր ախտավարակ խառնուածքը վեր ցայտած, տիրապետած է իր հանճարին եւ իր բանդագուշանքը, անկարգ մտորումներուն, բառերուն հեղեղին տակ խեղդած է այդ հանճարին կայծկլտումները»։

ՍԱՐԱՍԱՆ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ կառավարութիւնը ցրուեց 20 միլիոն գրքոյկներ, որոնց մէջ մանրամասն ցոյց կը տրուի թէ իւրաքանչիւր անգլիացի պատերազմի ժամանակ ի՛նչ պիտի ընէ, ո՛ր դասուն կը պատկանի, «պահեստի» գծի՞ն թէ գործօն բանակին, եւ թէ 16 - 65 տարեկան բոլոր Անգլիացիներէն ո՛րոնք պիտի պահեն իրենց աշխատանքները եւ որոնք զօրակոչի պիտի ենթարկուին։

ԿՈՐՆԹՈՍԻ ՋՐԱՆՑՔԸ պիտի ընդարձակուի, որպէսզի մեծ նաւեր ու մարտանաւեր եւս կարենան անցնիլ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

L'Art Musicalի մէջ (13 Յունուար), Մօրիս Իմպէր մեծ գնահատութեամբ կը խօսի Օննիկ Պէրպէրեանի «Հայկական Պատարագ»ին մասին։ Քաղելով յայտագրի ծանօթութիւններէն, Մօրիս Իմպէր կը յիշատակէ թէ Օննիկ Պէրպէրեան զաւակն է Ռեթէոս Պէրպէրեանի որ նախակարապետն եղաւ ԺԹ. դարու հայկական վերածնունդին, եւ աշակերտը ողբացեալ Ժան Հիւրէի, յետոյ կ'աւելցնէ թէ երաժշտական իր ստեղծագործութեանց մէջ ցեղային յատկանիշերը կը միանան արեւմտեան արուեստի մտահոգութեանց։ Այդ մտահոգութիւնը երեւան կուգայ մասնաւորապէս Rêveries et jeux կտորին մէջ, զոր նուագեց Օր. Փօլին Օպէր։ Պէրպէրեանի ստեղծագործութիւնը կը բովանդակէ երաժշտութիւն մը, որ արտայայտիչ է, աւելի քան Ալագեազը, որ մեզի նուազ կը խօսի։ Այդ ժողովրդական երգերուն մէջ մեզ կը խրտչեցնէ մասնաւորապէս Փոլքլորի ձայնական գիծը իր արեւելեան նկարագրով։

Յետոյ Մօրիս Իմպէր կը խօսի բուն պատարագին մասին, գնահատելով կրօնական զգացման ազնուականութիւնը եւ գեղեցկութիւնը։ Սուրբ, Սուրբը, որուն մէջ սոփրանոյին ձայնը կ'անջատուի երգչախումբին բերանփակ ընկերակցութենէն, ցոյց կուտայ յափշտակութեան բոլոր երանգները։ Տէր ողորմեային մէջ ողբը այնքան կը ջերմանայ, որ խոր տպաւորութիւն կը թողու։ Հայր մերը կենդանի էջ մըն է իր ջերմեռանդութեամբ ու ժգնութեամբ։ Ամէնը կը ստեղծէ թարմաթարմ մթնոլորտ մը, հանդչելու համար երկիւղածութեան մէջ։

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

«Հայրենիք» վերջերս գրած էր թէ Տիկին Զաքմաքճեան (Նիւ Եորք) 20 հազար տոլար արժողութեամբ հող մը կը նուիրէ, որպէսզի Հայրենակցական միութիւններն ալ շէնք մը շինեն միջնակարգ դպրոցի համար։

Այս առթիւ Սերաստացի մը հետեւեալ թելադրութիւնը կ'ընէ «Հայրենիք»ի մէջ (15 յունուար).

— «Մուրատ Ֆոնտը», որ կազմըւած է 1918էն ի վեր, շատ լաւ կերպով գործեց եւ գոյացուց մօտաւորապէս 7 կամ 8 հազար տոլարի գումար մը, շնորհիւ հայրենակիցներու նիւթական եւ բարոյական զոհողութեանց։ Այդ գումարը թէեւ ապահով կը մնայ ներկայ Կեդր. Վարչութեան մօտ, սակայն, ժամանակն է որ «Մուրատ Ֆոնտը» գործի սկսի հիմնելով դպրոցական շէնք մը, տիկին Զաքմաքճեանի նուիրած հողերուն վրայ։ Եւ դպրոցի անունն ալ ըլլայ «Սեբաստացի Մուրատ»։

Որպէս անգամ մը «Մուրատ Ֆոնտ»ի պիտի թելադրէի որ՝

1.— «Մուրատ Ֆոնտ»ի Կեդր. վարչութիւնը գործի սկսէր։

2.— Բոլոր մասնաճիւղերու եւ փոքրաթիւ հայրենակիցներու մասնակցութեամբ խորհրդակցական ժողով մը տեղի ունենար, հող քննուէին եւ վաւերացուէին «Մուրատ Ֆոնտ»ի հաշիւները, եւ քննութեան առնուէր դպրոցի կառուցման ծրագիր մը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Ի՞ՆՉՈՒ ԿԸ ՄՈՌՆԱՆ ՄԵԶ

Վերջերս վերջերս թաղամասի քաղաքապետարանի սրահներէն մէկուն մէջ տեղի ունեցաւ «Ligue des Droits de l'homme»ի դասախօսութիւնը, նուիրուած Ֆրանսա գտնուող օտարականներուն։

Օրուան բանախօսն էր Պ. Barquisseau որ բաւական լաւ ուսումնասիրած էր իր նիւթը։ Մասնաւորապէս յիշեց անոնց մատուցած եւ մատուցանելիք ծառայութիւնները եւ անոնց ներկայ իրաւական կացութիւնը բոլոր դժուարութիւններով, որոնք աշխատանքի իրաւունքէն կը զրկեննոյնիսկ շնորհերու Հայերը, թէեւ շատեր Ֆրանսացի զաւակներ ունին, կամ իրենց զինուորական ծառայութիւնը կատարած են։

Իր մէկ ժամէ աւելի տեւող բանախօսութեան մէջ յիշեց հին ու նոր բոլոր փախստականները,— Ռուս, Լեհ, Գերման եւ Աւստրիացի Հրեայ, բայց մոռցաւ միայն Հայ անտէր ազգը։ Երանի թէ միակ այդ բանախօսը ըլլար մոռցողը, ամէն տեղ մոռցուած ենք, պաշտօնական թէ անպաշտօն սեմերէն ներս։ Թող ներուի ինծ որ ըսեմ թէ մեզը միայն մոռցողին չէ այլ եւ մերը։ Ի՞նչ ըրած ենք մեզ մոռցնել չտալու համար։ Դժուա՞ր է արդեօք իւրաքանչիւր թաղամասի մէջ բնակող Հայերուն, կազմակերպել հայանպաստ դասախօսութիւններ, հրաւիրելով մեզ ճանչցող եւ համակիր բանախօսներ որ ծանօթացնեն Ֆրանսացի պաշտօնեային եւ ժողովուրդին։ Այն ծառայութիւնը զոր մատուցինք ցարդ ֆրանսական հայրենիքին, եւ այն զոր կը կատարենք, եւ պիտի կատարենք ի հարկին։ Յետոյ, ես կը կարծեմ թէ նուազագոյն 15 հազարէ աւելի մանուկներ տուած ենք Ֆրանսայի․․․

Վ. Գարաբեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱՑԻ ԲԱՐԵԿԱՄԻ ԲԸ ԿՈՉԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ, 20 Յունուար.— Սիրելի հայ բարեկամներ ի սփիւռս աշխարհի, ձեր զուիցերիացի բարեկամը, Պ. Քիւնձլէր այս տարի կը բոլորէ իր հայ ազգին մատուցած ծառայութեանց քառասուներորդ տարին։ Լսեցի թէ այս առթիւ իմ Պէյրութի բարեկամներս գեղեցիկ գաղափարը յղացած են իմ այս ծառայութեանս յոբելինական հանդէսը տօնելու։ Ես երբեք դէմ չեմ այս տեսակ հանդէսներու կազմակերպման։ Բայց ջերմ փափաքս է որ այս հանդէսը կատարուի քիչ մը աւելի տարբեր ձեւով։

Ձեր բոլորին ծանօթ է որ այս տարի Լիբանանի լեռներուն մէկ բարձունքին վրայ ձեր ազգին համար նորածին մը աշխարհ եկաւ։ Մենք մկրտեցինք զայն «Հայ Ազգային Բուժարան», ու ես ինքզինքս հպարտ կը զգամ անոր գոյութեանը մասնակից ըլլալուս համար։

Եւ այսօր երբ կը մտածեմ թէ այս Յոբելենական հանդէսին առթիւ, ըստ սովորութեան, պիտի ընդունիմ նուէրներ ու շնորհաւորութիւններ իմ ծանօթ ու անծանօթ բարեկամներէս, կը խորհիմ թէ աւելորդ է ինծի պէս ծերացած մէկուն նուէրներ ընելը։ Բայց եթէ կայ մէկը որ կարօտ է նուէրներու, անիկա ձեր Ազգ. Բուժարանն է։ Հետեւաբար, սիրելի հայ բարեկամներս, իքզինքս չափազանց ուրախ պիտի զգամ եթէ ինծի համար իբր յարգանքի արտայայտութիւն ըլլալիք նուէրները ընէիք ձեր ազգին հիւանդներուն, թշուառներուն ու Ազգային բուժարանին, հոգ չէ թէ քիչ կամ շատ քանակութիւններով։ Եթէ կ'ուզէք յարգել զիս, ուղարկեցէք ձեր նուէրները Mr. Künzler, P. O. Box 409, Beyrouth. իմ Յոբելենական հանդէսին առթիւ։

Նոյնպէս, եթէ այս նամակիս ընթերցողներուն մէջ կը գտնուին մարդիկ որոնք զիս կը սիրեն, ու ինծի պէս իրենց կեանքին իրիկնամուտին մէջ են, թող այս կոչը արձագանգ գտնէ անոնց ալ սրտին մէջ, ու եթէ իրենց վերջին կտակը կը պատրաստեն, թող չմոռնան իրենց Ազգային Հիւանդանոցը։

Սիրելի Հայ բարեկամներ, իմ Յոբելեանիս առթիւ թող այս կոչս գրգիռ մը ըլլայ միշտ յիշելու Լիբանանի բարձունքին վրայ ծաղկող Ազգային Հիւանդանոցը, ինչպէս նաեւ ձեր Զուիցերիացի ծերունի բարեկամը։

J. Künzler

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏՑԻՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Տիգրանակերտի Հայր. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին ներկայացում - պարահանդէսը տեղի ունեցաւ կիրակի 22 Յունուար, ժան Կուժոնի մեծ սրահին մէջ։ Հինգ հարիւրի մօտ բազմութիւն մը լեցուցած էր սրահը։ Շատեր ստիպուեցան ոտքի վրայ մնալ։ Հայրենակից Գահվէճեան բանալով հանդէսը, բացատրեց հայրենակցական միութեանց դերը արտասահմանի մէջ։ Յետոյ դերասան Գմբէթեանի ղեկավարութեամբ ներկայացուեցաւ «Արշին մալ ալան»ը։ Երաժշտութիւնը թառով կը վարէր Պ. Գարեգին, ընկերակցութեամբ Պ. Արգարի։

Ժամը 7ին՝ ընտիր նուագախումբով մը սկսան հայկական եւ եւրոպական պարերը։ Մէջ ընդ մէջ տեղի ունեցան կենտոյէն խաղեր, եւ անակնկալներ, փոքրիկներ Գահվէճեանէ եւ Յակոբեանէ, հայկական պարեր, Տիկին Շ. Յակոբեան զգայուն ձայնով երգեց «Հայաստան»ը եւ քանի մը ուրիշ երգեր, արժանանալով ծափերու։

Մէկ հէչ շամփանեայ եւ պտուղներով լեցուն կողով մը աճուրդի դրուելով, շահեցաւ հայրենակից Պ. Յարութիւնեան։ Այս առթիւ գոյացաւ նկկիկ հասոյթ մը։ Ժողովուրդը նըկարուեցաւ, փօթօ Ֆէպիւսի կողմէ։ Պիւֆէի ծանր եւ դժուարին աշխատանքին լծուած էին վարչութեան անդամներ եւ հայրենակիցներ, Ժ. Հաքիմ, Պ. Պաղալեան, Ս. Աչճեան, Ճ. Խարչահ, Մութաֆալեան, Զուլճեան, Ն. Տընկճեան, Պ. Յարութիւնեան, Յ. Զրըգճեան, Ս. Հալվէճեան, Ս. Պաղալեան, Տ. Գահվէճեան եւ Տ. Պաղալեան (զինուոր)։ Եւ երկու տիկիններ։ Պիւֆէի շահը գոհացուցիչ էր։

Սեղաններու շուրջ կերուխումը շարունակուեցաւ մինչեւ կէս գիշեր, համեմուելով ազգային, յեղափոխական եւ գեղջկական երգերով։ Հանդէսը անցաւ շատ յաջող։ Ժողովուրդին փափաքին գոհացում տալու համար, վարչութիւնը կը խորհի մօտ օրէն սարքել երկրորդ ներկայացում մը, Ղարաբաղի մելիքները։

Ի՞նչ կը բանին՝ Մարսէյլի, Կարտանի, Լիոնի եւ Սէն Մորիսի մեր հայրենակիցները։ Վիէնը եւ Փօնտիւշէրին արդէն գործի են։

Թ. Թ. Նալպանտեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՈՎՔԵՐ ԵՆ ԽՈՐ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴՐԱՄՆԵՐԸ ՈՒՏՈՂՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— «Մշակ»ի յունուար 6 թիւէն կ'ամփոփենք հետեւեալ գրութիւնը, նոյնութեամբ արտատպելով խորագիրը։ Յօդուածագիրն է հին գործիչ մը, Սահակ Զրչեան, որ Հօկի եւ կամկուսի կուռքն էր դեռ երէկ։ «Յառաջդիմական Միութիւն»ը, որուն դէմ ուղղուած են իր սլաքները, Ամերիկայի Հօկին նոր անունն է, ինչպէս Ֆրանսօ -Արմէնիէնը՝ փրանսականին.

— «Հրապարակով յայտարարում եմ, որ 1920 թուականի նոյեմբեր 29ից սկսած՝ ես իմ ժամանակը, իմ գրիչը եւ իմ բարոյական եւ նիւթական կարողութիւնը տրամադրել եմ Խորհրդ. Հայաստանի պրոպագանդի եւ օժանդակութեան բոլոր աշխատանքներին, առանց մի որ եւ իցէ նիւթական ակնկալութեան։ Միացեալ Նահանգներում մէկը չէ կարող բաց ճակատով Հրապարակ գալ եւ յայտարարել, որ ես Խորհրդ. Հայաստանի բարեկամ կազմակերպութիւններից մի վարձատրութիւն, եւ այն էլ նիւթական վարձատրութիւն ստացել եմ։

1920ից յետոյ՝ առանց մի որ եւ իցէ նիւթական վարձատրութեան, այլ եւ իմ անձնական նիւթական զոհաբերութեամբ իմ ժամանակը տրամադրել եմ Խորհրդ. Հայաստանի կազմակերպական աշխատանքներին. կազմակերպել եմ Հրապարակային ժողովներ, հանգանակութիւններ եմ արել «Տեխնիկական»ի, «Հօկ»ի եւ «Կարմիր Խաչերի» համար։ Մինչեւ 1926—27ը Խորհրդ. Հայաստանի մամուլի եւ գրականութեան տարածողն եմ եղել Կալիֆորնիայի շրջանում, զոհելով եւ իմ ժամանակը եւ իմ նիւթականը, կազմակերպել եւ խօսել եմ Լէնինականի երկրաշարժի եւ «Էմբիւլէնսի» առաքման բոլոր ժողովներում։ Կազմակերպել եմ մասնաւորապէս Կալիֆորնիայի բոլոր Հօկերը եւ երկու անգամ արեւելք եմ մեկնել Խորհրդ. Հայաստանի բարեկամ կազմակերպութիւնների գործով, մեծ մասով իմ անհատական ծախսով, ստանալով միայն մի չնչին օժանդակութիւն Լոս Անճէլըսի ընկերներից։

18 տարուան ընթացքում Խորհրդ. Հայաստանի բարեկամ կազմակերպութիւնից (Հօկից) ստացել եմ միմիայն 280 տոլար ճանապարհածախս, մինչդեռ Հօկի եւ Կարմիր Խաչի միւս պատգամաւորները ստացել են եւ շաբաթական եւ իրենց քաղաքներից Նիւ Եորք գնալու ճամբի ծախս։ Իմ 280 տոլարի փոխարէն ես 3 ամիս իմ ամբողջ ժամանակը յատկացրել եմ հիւանդանոցի հանգանակութեան գործին, Լոս Անճէլըսից մինչեւ Սան Ֆրանսիսքօ, որի մասին կարող են վկայել տասնեակ ընկերներ Լոս Անճէլըսից մինչեւ Սան Ֆրանսիսքօ։

Պարոններ Մարտինց եւ Քէօսէեան, եթէ Ամերիկայում կան մարդիկ, որ ապիկարօրէն եւ անխղճօրէն շահագործել են Խորհրդ. Հայաստանի բարեկամ կազմակերպութիւնների դրամները՝ այդ եղել էք դուք։

«Նոր Ուղի»ի ստահակ խմբագիրը մի ծոյլ, ապիկար, անպարտաճանաչ մէկն է, որի երեւելի ընկերները «ստախօս» եւ հացկատակ մակդիրն են ըմբռնել։ Նա «հոսհոսութիւնից» զատ կազմակերպ. ոչ մի գործ չէ կատարել Լոս Անճէլըսում եւ Քալիֆորնիայում։ Նրա շնորհքը միմիայն կայանում է նրանում, որ մի «խարդախ» ստմասակ է դրել գրպանը եւ նախկին բարոյականից զուրկ, մի Վարդանանց աւպետի թեւի տակն է մտել եւ Նիւ Եորքի կլիկին լակէյութիւն է անում, որպէս «ստմասակաւոր» կուսակցական։

Իսկ Պ. Խաչիկ Քէօսէյեան, եթէ մէկը կայ, որ 18 տարի ապրել է միմիայն Խորհրդ. Հայաստանի բարեկամ կազմակերպութիւնների դրամով, անթիւ էնտրիկ, շանթաժ եւ Խորհրդ. Հայաստանի դրամով անբարոյականութիւն է գործել եւ վնասել է մեր կազմակերպութիւններին՝ այդ դու ես։ Դու որ այնքան ապիկար ես, որ քո խսկական անունով չես յանդգնում դուրս գալ, այլ թաքնւում ես«Աստուրի» եւ այլ անուան տակը։

Խորհրդ. Հայաստանի բոլոր ազնիւ բարեկամներին, ոչ թէ քո շնորհքով, այլ քո «կուսակցութեան» խաբելով, գործից քշել ես։ Իւրացրել ես Խորհ. Հայաստանի դրամներ «փոխանցման» անուան տակ, մեր լաւագոյն ընկերոջ Մովսէս Պետրոսեանին քշել ես աւել կուսակցութեան ճանապարհով, որովհետեւ չէ ուզեցել ենթարկուել քո «փոխանցումներին» եւ քո ինտրիկներին։

Եւ այդ է պատճառը, որ պապանձուած Ջաքարեանի ես պահել եւ մամուլում ոչ մի տող չես գրել մինչեւ հիմա, թէ Երեւանի Հօկի ղեկավարները ի՛նչ յանցանքով են դատապարտուել, որովհետեւ դրա պոչը քեզ եւ քո կլիկին է հասնում։ Ես քո խարդախութիւնների մասին շատ բան գիտեմ, քան թէ դու ես կարծում եւ մի կարծի, որ քեզանից էլ վախենում եմ եւ ձեռք աանում երեւան կը գամ, ինչպէս դու ես անում քո «Էրաբերում»։

Եւ վերջապէս տարիների համբերութեանս բաժակը լցել է։ Երբ ձեր կլիկը այլեւս Խորհրդ. Հայաստանի հետ յարաբերութիւն պահպանելու,— դրամական եւ առաքումների,— իրաւունքից զրկւել է, դու եւ քո ընկերները չուտով ոչնչութեան կը դատապարտուէք, որովհետեւ ստախօսների եւ խնդրիգամողների խումբ չէ կարող հասարակութեան առաջնորդ հանդիսանալ։ Նա էլ չէ կարող Խորհրդ. Հայաստանի դրամներով ապրել։

Քսան տարի ինտրիգասի եւ խարդախութիւն էք տարածել, եւ դրա համար «աննկարագիր» «ընկածների» մի խումբ կայ միայն ձեր շուրջը, որին ես անւանում եմ «տոմսակաւորներ»։

Ահա թէ ովքեր են դրամ ուտողները, Պ. Քէօսէյեան եւ Նիւ Եորքի «քաղաքական գէնգստըրներ»։

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

ՊԱՅՔԱՐ ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱՅԻ ԴԷՄ

Իպրահիմ պէյ մտիկ ընելէ յետոյ Էնվէր փաշայի մասին յայտնուած կարծիքները, ըսաւ.

— Էնվէր փաշա հոս կեցած է։ Ան ուրիշ փափաք չի կրնար ունենալ։ Անոր մարդիկն ալ ձեռք անցուած են։

— Էնվէր փաշային մի՛ խառնուիք։ Անոր մարդիկն ալ ազատ ձգեցէք։ Մենք հասկացողութեան եկանք անոնց հետ։

Այս խօսքը զայրոյթ պատճառեց Իպրահիմ պէյի։ Այս վերջինը նետեց իր քաշած կլկլակին փողը, թէյի գաւաթը թափից, ու ոտքի ելլելով ըսաւ.

— Ընկե՛ր, ոչ ոք կրնայ իմ գործիս խառնուիլ։ Դուք ալ մեզի պէս պայքարեցէք։ Ես չեմ կրնար համաձայնիլ ձեզի հետ։

Երեք օր յետոյ, Տէօշէմպէ գտնուող Ալի Րիզա պէյի ուժերը երկու հակառակորդներու հետ պայքարելու հարկադրութեան մէջ կը գտնուէին։ Մէկ մասը ուղղակի պիտի կռուէր Ռուսերու դէմ, իսկ միւս մասը պիտի պահպանէր Իպրահիմ պէյի գիւղը դրդուող Էնվէր փաշան, ի հարկէ ազատելու համար զայն։

Ալի Րիզա պէյ իր զինուորներուն հարկ եղած հրամանը տալէ յետոյ, կը խորհէր Էնվէր փաշան փրկել, ու ամէնէն աւելի կարեւորութիւն կ'ընծայէր այդ բանին։ Խօսպէքներուն տըրուած հրամանին մէջ ալ այդ կէտին վըրայ ծանրացած էր։

Այս կացութեան մէջ, Ալի Րիզա պէյ ու Օսման Հոճա չափազանց ջղայնացած, Իպրահիմ պէյի դէմ իրենց զայրոյթը կը յայտնէին։

Սակայն, Էնվէր փաշա բանէ մը տեղեկութիւն չունէր, ու կը կարծէր թէ կացութիւնը բնականոն էր, առանց նշմարելու իր դէմ լարուած ծուղակը։

Ալի Րիզա պէյ յարմար դատեց որ երեք թեւերով յառաջխաղացում ըլլայ Իպրահիմ պէյի դէմ։ Այդ երեք ուժերուն պիտի հրամայէին Ալի Րիզա պէյ, Օսման Հոճա եւ Հաճի Սամի։

Իպրահիմ պէյի դէմ զինուորական շարժումը սկսած էր։ Կ'ուզէին լաւ դաս մը տալ անոր։ Երկրին մէջ պառակտում առաջ եկած էր։ Այդ օրերուն էր որ Գուզթաշի մէջ լուր տարածուեցաւ թէ Էմիրէն նամակ մը հասած էր։ Միայն Իպրահիմ պէյը կը հասկնար այդ նամակին նշանակութիւնը։ Որովհետեւ Պուխարայէն հեռացած ու Աֆղանիստան ապաստանած Էմիրին նամակ մը ղրկելով՝ Իպրահիմ պէյ տեղեկութիւն ուզած էր Էնվէր փաշայի մասին։

Էմիրին ղրկած պատասխանը՝ Էնվէր փաշային նպաստաւոր էր։ Փաշան Պուխարա երթալէ առաջ, նամակ մը յղելով Էմիրին, կացութիւնը պարզած էր։ Սակայն Էմիրը Պուխարայէն իր փախուստին ատեն մոռցած էր Էնվէր փաշային նամակը, ու այս վերջինն ալ Պուխարա չէր եկած տակաւին։

Կացութիւնը փոխուած էր Էնվէր փաշայի Պուխարա ժամանելէն յետոյ, Ճէտիտ կուսակցութեան հրաւէրին վրայ։ Փաշան ձեռք առնուած միջոցներէն տեղեկութիւն չունէր. ասոր համար է որ Իպրահիմ պէյի մօտ երթալով առաջարկած էր լրջօրէն աշխատիլ։ Իպրահիմ պէյ կասկած յայտնելէ յետոյ Էնվէր փաշայի ինքնութեան մասին, ի վերջոյ համոզում գոյացուցած էր։

Էմիրին նամակը հասած օրը, Իպրահիմ պէյ ճաշի հրաւիրեց Էնվէր փաշան։ Այս վերջինը պարզեց Պուխարայի կացութիւնը ու ըսաւ.

— Հոս մեր մղած պայքարին նպատակն է Պուխարայի անկախութիւնը ձեռք բերել։ Այստեղ առաջ գալիք շարժում մը մօտերս պիտի տարածուի նաեւ Խիվայի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ։ Այն ատեն Ռուսերը դժուարութիւն պիտի կրեն հոս մնալու համար։

Իպրահիմ պէյ շուարումի մատնուեցաւ, հասկնալով որ Էնվէր փաշայի հակամիտ էին Պասմաճի ըմբոստները կամ Ճէտիտականները, ինչպէս որ ցոյց կուտային արդէն մինչեւ այն ատեն պատահած դէպքերը։

Հիմա ի՞նչ պիտի ընէր Իպրահիմ պէյ, քանի որ ան հակառակ էր Ճէտիտականներուն, մինչդեռ Էմիրէն եկած նամակը կը յանձնարարէր Էնվէր փաշային գործակցիլ։

Իպրահիմ պէյ կը խորհէր թէ Էնվէր փաշայի յաջողութիւնը պիտի տկարացնէր իր դիրքը, ու օրին մէկը փաշան պիտի վտարէր նաեւ Էմիրը, քանի որ Թուրքիոյ մէջ մեծ դիրք մը գրաւած էր իբր վերին հրամանատար, 43 տարուան սուլթան մը եւ խալիֆա մը գահազուրկ ընելէ յետոյ։

Իպրահիմ պէյ ուզեց խօսք բանալ տիրող կացութեան վրայ։ Նախ առաջարկեց Էնվէր փաշայի հետ մէկ մէկ կլկլակ խմել, բայց փաշան մերժեց։ Յետոյ աննշան նիւթերու վրայ խօսեցան։ Իպրահիմ պէյ կ'ուզէր բուն նիւթին անդրադառնալ, որ իր միտքը կը չարչարէր, բայց ի վերջոյ որոշեց քանի մը օր յետոյ խօսիլ այդ մասին։

Այս տեսակցութեան լուրը իսկոյն իմացուած էր Ալի Րիզա պէյի եւ Օսման Հոճայի կողմէ։ Ասոնք չէին գիտեր այդ տեսակցութեան շարժառիթը, այնպէս որ Ալի Րիզա պէյ շուարած էր. իրենց յառաջխաղացումը շարունակելու էի՞ն թէ ոչ։

Իպրահիմ պէյ երկրորդ կլկլակը քաշած ատեն կը խորհէր թէ ի՛նչ հնարքով պիտի կրնար Էնվէր փաշան հեռացնել իրմէ, առանց Էմիրը բարկացնելու եւ փաշան թշնամացնելու։ Ուստի որոշեց Էնվէր փաշան ղրկել Շան Սուլթանին, որ Պասմաճիներուն համակիր էր, ու միեւնոյն ատեն իր մարդն էր։ Այդ պարագային, Իպրահիմ պէյ իր կացութիւնը փրկած պիտի ըլլար Էնվէր փաշայի թէ յաջողութեան եւ թէ ձախողութեան ատեն։

Էնվէր փաշայէ բաժնուելէ յետոյ Իպրահիմ պէյ որոշեց Շան Սուլթանի քով երթալ, ու հինգ հոգիի հետ ճամբայ ելաւ, առանց բան մը ըսելու բանակեղին մէջ։ Երկու օր ճամբորդելէ յետոյ, Իպրահիմ պէյ հասաւ Շան Սուլթանի բանակեղը եւ մեծ պատւով ընդունուեցաւ։

(Շար.)

(23)

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Քասապլանքայէն Պ. Աւետիս Զաքրեան կը նուիրէ՝ 1 տարեկան «Յառաջ» Հալէպի Միս Եէփէի Ազգ. Վարժարանին, 300 ֆրանք Հ. Յ. Դ. գրադարանին եւ 200 ֆրանք Ֆ. Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութեան։

րու եւ գնդացիրներու»: Այս առաջադրութեամբ, առաջին անգամ 200,000,000 ֆրանք կը ճատուած է հանրօգուտ շինութեանց վար-կերէն:

Նախարարը բացատրեց թէ ֆրանքը դարձած է «ապաւէն-դրամ մը» եւ թէ Պանք տը Ֆրանսը միակ դրամատունն է որ այժմ ոսկի կ'ընդունի ամէն օր: 1939 յունուարի առաջին 24 օրերու մի-ջոցին խնայողական աւանդներու գումարն եղած է 1,500,000,000, մինչդեռ միայն 417 միլիոն ֆրանք էր 1938ի ամբողջ յունուար ամ-սուան ընթացքին: Անցեալ հոկտեմբերէն իվեր Ֆրանսայի պետա-կան արժեթուղթերը բարձրացած են, մինչդեռ Լոնտոնի, Ամըս-թէրտամի եւ Ցիւրիխի մէջ իջած են 2–4 առ հարիւր: 1938 հոկ-տեմբեր 28էն ի վեր պետական գանձը կրցած է կատարել բոլոր սո-վորական վճարումները, համագումար 12,000,000,000 ֆրանք, առանց դիմելու այդ առթիւ կազմուած պահեստի վարկին: Գալով տուրքերուն, 308 միլիոն ֆրանք հաւաքուած էր 1937 դեկտեմբեր 20էն 1938 յունուար 20, իսկ այս տարի միեւնոյն ժամանակաշրջա-նին հաւաքուած է 421 միլիոն ֆրանք: Հրամանագիր-օրէնքներու հրատարակութենէն առաջ, 39,000 գործազուրկներ աւելցած էին, բաղդատելով անցեալ տարուան համապատասխան շրջանին հետ, իսկ այս տարի միայն 15,000 հոգի աւելցած են:

Պ. Ռէնօ դարձեալ թուանշաններով հաստատեց թէ արտա-դրութիւնը վեց կէտ աւելցած է երկու ամսուան ընթացքին (ինք-նաշարժի, պողպատի, մետաղի, հիւսուածեղէնի եւ քիմիական ճարտարագործութիւններ): Աւելցած են նաեւ մեծաքանակ վաճա-ռումները, ինչպէս եւ բանուորներու աշխատավարձքը եւ գնելու կարողութիւնը: Եզրակացնելով, նախարարը ջերմապէս գնահա-տեց ժողովուրդին ընթացքը եւ յայտարարեց.

— «Շնորհիւ ձեզի, ձեր հասկացողութեան եւ կարգապահու-թեան, փոխուեցաւ Ֆրանսայի տեղը աշխարհի մէջ, երեք ամ-սուան ընթացքին: Ֆրանսայի խիղճը հանգիստ է: Ֆրանսա չար-համարհեր ո եւ է մէկը: Ան չի վախնար ո եւ է մէկէն: Զյուսահա-տինք. հանդարտ եւ վճռական Ֆրանսայի մը առջեւ, բովանդակ աշխարհ պիտի հասկնայ թէ Եւրոպա ուրիշ գործ ունի քան թէ պա-տերազմ ընել: Հզօր Ֆրանսան, բժշկուած Ֆրանսան կրնայ այսօր դիմադրել, վաղը գործակցիլ»:

«Ֆրանսա նոր Կարդագինէ մըն է Հռոմի համար»

»»» · «««

«Ֆօլքիշէր Պէոպախթէր», Հիթլէրի պաշտօնական օրկանը, տեսութիւն մը հրատարակելով իտալական պահանջներու մասին, կը գրէ.

— «Պատժական անօրինութեանց պատերազմէն վերջը (Ե-թովպիա), Իտալիոյ գործունէութիւնը հարկադրաբար պիտի դառնար դէպի արեւմտեան Միջերկրական, այսինքն Ֆրանսայի դէմ, որ ժամանակակից Կարտագինէ մըն է արդի Հռոմի համար»:

Թերթը կը բացատրէ թէ ինչպէս փիւնիկեան պատերազմին ա-տեն, ընդհարումը սկսած է Սպանիոյ մէջ: Բայց, տարբեր միջոց-ներով, շնորհիւ Սպանիոյ, որ Ատլանտեան, Հիւսիսային Ափրիկ-եան եւ Միջերկրականեան պետութիւն մըն է, Իտալիա կրնայ պայ-թեցնել Ճիպրալթարի դուռը եւ բնական թանկագին դաշնակից մը ապահովել: «Անոր շնորհիւ Իտալիա կրնայ խորտակել Ֆրանսայի հինաւուրց գերակշռութիւնը արեւմտեան Միջերկրականի մէջ եւ յարդարելով կեդրոնական Միջերկրականի կղզիները, Պալէարեան կղզեխումբը եւ սպանիական Մարոքը, կտրել Ֆրանսայի ուղղակի հաղորդակցութեանց եւ Ափրիկէի սեւ զինուորներու իր շտեմարա-նին ճամբան»:

Հիթլէրական օրկանին կարծիքով, «քաղաքականութեան օ-րէնքը կը թելադրէ Իտալիոյ ուժ տալ Սպանիոյ պահանջներուն Թանճէրի, Մարոքի եւ արեւմտեան Ափրիկէի մէջ: «Պ. Տալատիէի ցուցադրական եւ ապարդիւն ճամբորդութիւնը Քորսիքայի եւ Թունուզի մէջ կ'ապացուցանէ թէ քաղաքական ողջմտութիւնը չէ կրցած յաղթել Ֆրանսայի մէջ, նոյնիսկ կեդրոնական, արեւելեան եւ հարաւային-արեւելեան Եւրոպայի մէջ հաստատուած Վեր-սայլեան դիրքերը կորսնցնելէ վերջ»:

ՀԱՊԱ ՆԻՍՆ ՈՒ ՔՈՐՍԻՔԱ՞Ն

Թերթը յետոյ կը բացատրէ թէ «Նիսի եւ Քորսիքայի միաց-ման պայքարը» ֆրանքօ-իտալական մերձեցման խոչընդոտներէն մէկն է: Եւ սակաւածին Ֆրանսայի դիմաց կը ցցէ «առոյգ արիւ-նով երիտասարդ Իտալիան որ կը տառապի տարածութեան պակա-սէն»: Այս առթիւ կը յիշէ 1915ի համաձայնութիւնը, ճաղկելու համար անոր հեղինակները որոնք «մոռցան թէ միայն «ուրիշներ» չեն որ պարտին յարգել դաշնագիրները: Իտալիա ճակատագրին դէմ կը մարտնչի փակ դաշտի մէջ: Ֆրանսա կը հաւատայ զէնքին, Իտալիա կը հաւատայ ռազմիկին: Ֆրանսա կը հաւատայ նիւթին, Իտալիա՝ հոգիին: Բացի ասոնցմէն, Իտալիա տրամադրելի ունի զինակցութիւն մը որ կնքուեցաւ Ֆրանքոյի կողմէ վերածնեալ Սպանիոյ մէջ թափուած արիւնով: Ան իր տրամադրութեան տակ ունի նաեւ խոլամական պետութեանց երիտասարդ ազգայնականու-թիւնը: «Փաստաբանի վարպետութիւնները կրնան դատեր շահե-ցնել, բայց երբեք կարելի չէ այդպէս գրել պատմութեան հա-մար»:

ՉԷՅՄՊՐԼԷՆԻ ԿՈՉԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ԵՒ ՀՌՈՄԻ

Խաղաղութիւն, բայց միշտ պատրաստ պատերազմի

— ∞ —

Անգլիոյ վարչապետը նշանակալից ճառ մը խօսեցաւ շաբաթ գիշեր, իր ծննդավայրին՝ Պըրմինկէմի մէջ, միտքերը պատրաս-տելու համար Հիթլէրի ճառէն առաջ: Ճառը անուղղակի կոչ մըն էր Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ, որպէսզի ճշդեն իրենց դիրքը, ապա-հովելու համար խաղաղութիւնը:

— «Մենք այնքան յաճախ պարզեցինք մեր դիրքը որ, թիւրի-մացութիւն չի կրնար տիրել անոր մասին եւ հիմա ժամանակն է որ ուրիշներն ալ ընծայեն իրենց աջակցութիւնը արդիւնքի մը որ բա-րիք պիտի բերէ բոլորին: Այսօր մթնոլորտը լեցուած է զրոյցնե-րով եւ կասկածներով որոնք պէտք չէ տեւեն: Որովհետեւ խաղա-ղութիւնը կրնայ վտանգուիլ միայն այնպիսի մարտահրաւէրով մը զոր կը նախատեսէր Մ. Նահանգներու նախագահը, իր Նոր Տար-ուան պատգամագրին մէջ: Այսինքն՝ տենչ մը բռնի տիրապետելու աշխարհին: Ինչպէս շեշտեց նախագահը եւ ինչպէս ես ինքս ալ յայտարարած եմ, ժողովրդապետութիւնները անվրէպ պիտի դի-մադրեն այդպիսի պահանջի մը: Բայց ես չեմ հաւատար թէ մէկը կ'անցնի այդպիսի մարտահրաւէր մը, որովհետեւ պատերազմին [illegible]ւանքները այնքան ծանր պիտի ըլլան երկու կողմի ժողո-վուրդներուն համար ալ որ, ոչ մէկ կառավարութիւն պիտի ուզէ թեթեւօրէն նետուիլ անոր մէջ: Ատկէ զատ, ես համոզուած եմ թէ չկայ վէճ մը, որքան ալ ծանր ըլլայ, որ չկրնայ լուծուիլ առանց պատերազմի դիմելու, խորհրդակցութեամբ եւ բանակցութեամբ, ինչպէս ըրուած է այն յայտարարութեան մէջ զոր Պ. Հիթլէր եւ ես ստորագրեցինք Միւնիխի մէջ: Շարունակենք խաղաղութեան եւ հաշտ կենակցութեան ճամբան, բայց, մինչեւ որ կարենանք հա-մաձայնիլ սպառազինութեանց ընդհանուր սահմանափակման մը վրայ, շարունակենք զօրացնել երկիրը»:

Վարչապետը այս առթիւ կարգ մը փաստեր յիշեց, ապացու-ցանելու համար թէ Մեծն Բրիտանիա այժմ աւելի լաւ պատրաս-տուած է պատերազմի համար քան անցեալ աշնան: Վաթսուն նոր մարտանաւեր (130,000 թոն) պիտի աւելնան նաւատորմին վրայ, մինչեւ մարտ 31, իսկ յաջորդ 12 ամիսներու ընթացքին յաւելումը աւելի մեծ պիտի ըլլայ, — 75 մարտանաւ՝ համագումար 150,000 թոն տարողութեամբ: Վերջին քանի մը ամիսներու ընթացքին Մեծն Բրիտանիա կրկնապատկած է օդանաւերու արտադրութիւնը (թիւեր չյիշեց), փութով յառաջ կը տարուին հակօդային պաշտ-պանութեան շինութիւնները եւ մեծ մասով դարմանուած են այն թերութիւնները որ ակներեւ էին անցեալ սեպտեմբերին: 1938ին 25,000 օդաչուներ արձանագրուած են, 1937ի 9000ին դիմաց եւն.:

Պ. Չէյմպըլէն ճառին սկիզբը ջերմապէս պաշտպանեց Միւնի-խի համաձայնութիւնը ինչպէս եւ իր վերջին ճամբորդութիւնը դէպի Հռոմ: «Սխալ է թէ այդ այցելութիւնը ապարդիւն անցաւ: Մենք Հռոմ չգացինք սակարկելու համար: Մեր խօսակցութեանց ընթացքին, թէեւ նոյնքան սրտաբաց եղանք, թէեւ չփորձեցինք փոխադարձաբար դարձի բերել իրար, բայց իրարմէ բաժնուեցանք աւելի լաւ բարեկամներ դառնալով: Հարկ է մշակել ժողովուրդնե-րու բարեկամութիւնը եւ այդ կրնայ ըլլալ անհատներու եւ առեւ-տրականներու կողմէ, ինչպէս եւ աւելի պաշտօնական ներկայա-ցուցիչներու կողմէ: Այդ կերպով միայն կրնանք ջնջել այն յաւի-տենական կասկածները որ կը թունաւորեն միջազգային մթնո-լորտը»:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

600-700 ՕԴԱՆԱՒ պիտի գնէ Ֆրանսա Մ. Նահանգներուն մէջ, նախագահ Ռուզվէլթի արտօնութեամբ, թէեւ ընդդիմադիր-ները միշտ կ'առարկեն: Ամերիկա ինք 2152 ռազմական օդանաւ ունի կազմ եւ պատրաստ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԿԱՌԱԽՈՒՄԲԵՐԸ պիտի կը-նան ազատօրէն անցնիլ Չեխոսլովաքիայէն: Կնքուած կառախում-բերն ալ պիտի վայելեն նոյն ազատութիւնը, առանց նկատի առնե-լու պարունակութիւնը:

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ երեսփ. ժողովը միաձայնութեամբ քուէարկեց պարտաւորիչ զինուորութեան օրէնքը, որուն ենթակայ են բոլոր Հունգարները, 12 տարեկանէն մինչեւ 60 տարեկանը: Սկզբունքով ծառայութիւնը երեք տարի է, բայց գործնականին մէջ՝ երկու տարի, բաժնուած երեք շրջաններու.— 1. Նախնական ծառայու-թիւն՝ 12-18 տարեկան: 2. Բուն զինուորական ծառայութիւն՝ 18-42 տարեկան: 3. Յետ-զինուորական ծառայութիւն (պարտա-ւորիչ մարզանք եւ նշանառութիւն) 42–60 տարեկան: Այս վերջին շրջանը բացառիկ պարագաներու մէջ: Օրէնքը լիազօրութիւններ կը շնորհէ կառավարութեան՝ պատերազմի կամ վտանգի պարա-գային եւ գործադրելի է վեց չարաթէն:

ՎԵՑ ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆՆԵՐ (Լոնտոն, Պերլին, Հռոմ, Պրիւսէլ, Վարշաւա եւ Պէրն) ժողով գումարեցին Փարիզի մէջ, խորհրդակցելու համար Եւրոպայի կացութեան մասին: Կ'ըսուի թէ հակաբոլշեւիկ դաշինքը պիտի վերածուի մարտական զինակ-ցութեան մը (Գերմանիա, Իտալիա, Ճափոն, Հունգարիա եւն.).

ՀԻԹԼԷՐ քաղաքական ճառ մը խօսեցաւ երէկ (երկուշաբթի), խորհրդարանին բացման առթիւ: Ներկայ էին 855 երեսփոխան-ներ, Աւստրիոյ եւ չեխական Գերմանիոյ ներկայացուցիչներն ալ հաշուելով:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԷՄ ցոյցեր կատարուեցան Մանթոնի եւ Վին-թիմիլէի սահմանագլուխին վրայ, իտալացի երիտասարդներու կողմէ:— Իտալական թերթ մը, «Սթամփա», յուզելով Քորսիքա-յի եւ Թունուզի խնդիրը, կ'ըսէ թէ այդ «անունները նոր չեն, այլ դարերու կեանք ունին մեզի համար: Պիտի հնչէ ժամը երբ իղձը իրականութեան պիտի վերածուի: Ի՞նչպէս եւ ե՞րբ: Չենք գիտեր, բայց մէկ բան ստոյգ է,— խորամանկ խաղերը պիտի չկրնան յաղ-թել բռն-խնճայի մը որով տոգորուած է ամբողջ ժողովուրդ մը»: Ուրիշ իտալական թերթ մը, «Ռէլացիոնի Ինթէրնացիոնալի», կը գրէ.— «Եթէ Փարիզ կ'ուզէ ճանչակել իտալական ժողովուրդին պողպատը, թող շարունակէ իր անմիտ քաղաքականութիւնը»:

ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ երեք կարեւոր կազմակերպու-թեանց վարչութիւնը նամակ մը ուղղելով վարչապետին, կ'առա-ջարկէ զինուորագրել օտարականները, զօրաշարժի կամ պատե-րազմի ատեն, մասնաւոր գունդերու մէջ, հսկողութեան տակ առ-նել անոնք որ զինուորցու չեն եւ արտաքսել կասկածելիները:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եդիպասարի» կոմիտէն դասախօսական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 3 փետր., ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 6 Ավրնիւ տ'րիթայի սրճարանին վերնայարկը: Նիւթ՝ *Միտքերու փոխանակում Թիւն Ընկ. Իշխանեանի դասախօսութեան շուրջ:*

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ Պատանեկան խումբի ժողովը 1 փետր., չորեքշաբթի երեկոյ, ժամը 8ին: ներկայ կ'ըլլայ Ընկ. Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ,

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ Պատ. խումբերու ժողովը՝ 1 փետր., չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 8ին սովորական տեղը: կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ:

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ Պատանեկան խումբերու ժողովը՝ 1 փետր., չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 8ին, սովորական տեղը: կը խօսի Ընկ. Գ. ԹԱՇՃԵԱՆ:

ԼԱ ՎԻՍԹԻ պատանիներու ժողովը՝ 3 փետր., ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8ին: կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԵԱԶԸՃԵԱՆ ընտանիքը շնորհակալութիւն կը յայտնէ ամէն անոնց որոնք ցաւակցութիւն յայտնեցին ողբացեալ՝ ՏԻԿԻՆ ՆԱ-ԶԵՆԻ ԵԱԶԸՃԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Յառաջիկայ կիրակի, փետրուար 5ին Փարիզի Հայոց եկեղե-ցիին մէջ, 15 րիւ Ժան Կուժոն, տեղի պիտի ունենայ հոգեհան-գիստ իր մահուան քառասունքին առթիւ: Կը հրաւիրուին ազգա-կանները, բարեկամները եւ հանգուցեալին յիշատակը յարգող-ները:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 2 Փետր. Հինգշաբթի իրիկուն ժամը ճիշդ 21ին, Միութեան կեդրոնը 8 Պոսիւէ, Փարիզ: կը դասախօսէ՝ Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ: Նիւթ՝ «Մշակոյթ»:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿՈՒՄԲԻ ԵՒ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 31 Յունուար, Երեքշաբթի իրիկուան ժամը 9ին, 8 Րիւ Պոսիւէ, Փարիզ: կը խօսի՝ Պ. Ա. ԶՕ[...]ԽԼ: Նիւթ «Նահապետ Քուչակ»:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Աննա Ջիւրիւքեան ծըն. եալ Քիրէմիթճեան, Քրքաղաճցի, հօր անուն՝ Գաբրիէլ, մօր անուն՝ Սնթառամ, կը փնտռէ իր եղբայրնե-րը՝ Խաչատուր, Աբրահամ, Մկրտիչ Քիրէմիթճեանները: Աբրահամը՝ զին-ուորագրուած է ընդհ. պատերազմին թրքական բանակին մէջ: Խաչատուրը եւ Մկրտիչը անյայտացած են Իզմիրի կոտորածէն վերջ: Կը կարծուի թէ իր եղբայրներէն մէկը կը գտնուի Փա-րիզ: Իմացնել՝ Տիկին Աննա Ջիւ-րիւքեանի, 9 Ave. de Gière, Grenoble (Isère):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Պուլվար Օտտոյի (Մարսէյլ) Դ. «Վռամեան» Ենթակոմիտէն [ս]րտին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ [եղբօ]րը Տիկին Ե. Հայրապետեանի եւ [եղբօ]րը՝ Ընկ. Ա. Հայրապետեանի պարագաներուն, Ընկ. ԲԱՐՍԵՂ ԲԱՊԵՏԵԱՆի մահուան առթիւ:

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)